20/-

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

2 B n. 24
Sw 13

DOCTORIS

FRANCISCI SVAREZ

GRANATENSIS,

E SOCIETATE IESV,

IN REGIA CONIMBRICENSI
Academia primarij Theologiæ Profeſſoris emeriti,

Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ

TOMVS ALTER,

Complectens Tractatum ſecundum

DE OPERE SEX DIERVM,

Ac tertium

DE ANIMA.

Cui adiecti ſunt Elenchi admodum neceſſarij & vtiles.

EDITIO SECVNDA.

LVGDVNI,
Sumpt. Gabrielis Boiſſat & Sociorum.

M. DC. XXXV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

WESTON COLLEGE

R.^DO ADMODVM IN CHRISTO PATRI,

P. MVTIO VITELLESCO, SOCIETATIS IESV PRÆPOSITO GENERALI,

IACOBVS CARDON & PETRVS CAVELLAT

S. D.

WESTON COLLEGE · WESTON MASS. IHS

SÆPE eâdem in ara eidem Numini factum eſt, maximè poſteaquam ſemel atque iterum eſt perlitatum. Nos non ita pridem in Suare, hoc eſt, puluinari ſanè auguſtiſſimo noſtram opellam, hoſtiam profectò non ex maioribus, illam quidem, aut eximiam, ſed certè tamen aliquam, & verò, ſi voluntas conſulitur, fortaſſe opimam atque optimam, V. P. conſecrauimus. Nunc quando præeunte vtimur Suare eodem & ſacrorum rege, eundem tangemus poſtem, ſi non abnuis, & quaſi conceptis verbis ſacramentum iam aliquoties dictum inſtaurabimus. Cauſæ cur ita faciendum putemus, plurimæ ſunt & grauiſſimæ: iam præcidanea litatum vidimus vbi tractationi de Angelis pro ſolita tua facilitate occurriſti, in qua vt Suares efformanda, ita nos in excudenda verſati fueramus: ſpes eſt nulla parte difficiliorem nos te hîc nacturos, quàm ibi experti ſumus. Vt enim noſter ille quantuluſcunque labor atque induſtria nihil admodum habuerit momenti, certè ſtudij noſtri ac voluntatis erga veſtram Societatem impetus, multo autem maximè diſputationis huius amplitudo & granditas, ipſa grauitas rei, ſcriptoris nomen atque authoritas, humanitatis veſtræ ratio poſtulant vti confidamus fore ne minus ſecundis nunc quàm paulo antea auſpiciis fruamur tuis, cùm neque impar ſit cauſa, neque inertior expectatio; imò aliquanto plus varietatis hîc quâm illic, niſi fallimur, eſt oblatum. Nam ſi illic felicium illarum & ab omni concretione corporis remotarum mentium natura & conditio oſtenditur, hîc molitionem conditarum omnium rerum in vices ſuas ordi-

 némque

némque deſcriptam videmus,vt quanta eſt procreatæ naturæ, tanta ſit iſtius tractationis amplitudo, varietas, diſtinctio, ornatus, dignitas. Itaque poſſumus non ab re gloriari nos V. P. vniuerſum orbem quà patet dedicare,victima hac vna facere, hanc inſpiciendam ſine haruſpicina proponere; ſi conditorem ſpectamus, optimam, maximam ex veteri ritu; ſi in orbem circumflexas machinas cœlorum, egregiam; ſi oculum mundi, auream; ſi lunæ inſtabiles motus, vultus, ſplendores, argenteam; ſi cæterorum ſiderum incredibilem numerum, hordam; ſi deſcriptionem elementorum, diſcretam poſitionem, miſturam, conflictus, conſenſiones, prodigiam; ſi innumerabiles terra maríque procreationes animantium, & inſitas ab natura vires atque impetus, tum verò præcipuè ſi animam rationis cõpotem, hoc eſt, microcoſmum ſpectamus, tunc certè aringam hoſtiam, lectam, altilaneam, confœtam, optatam, præſentaneam de veteri more, ſed religioſiùs, nobis videmur V.P. hoc codice conſecrando, non mactare, ſed præbere contuendam, explorandam, & quaſi ex extiſpicio comprobandam. Quid plura? quaſi conuerſo mirabili quodam atque inuſitato pegmate tibi vniuerſam orbis molem & molitionem pro ara conſtituimus. Verùm ea eſt Suaris veſtri laus, nihil de illa decerpimus, ille per nos modò noſtrámque operam operoſum hunc ingenij ſui partum V. P. conſecratum eſſe vult: non repudiabitur, quia is eſt qui eſt, rex ſacri huius; accipiet plauſum, quia quem nos excudimus, mundum recudit ipſe, & quodammodo recreat; continget aram, quia longè fortaſſe ſanctius auguſtiúſve Suares, quàm ille Hebræorum ſacerdos in byſſo, in hyacintho, in purpura, in cocco, in tiara mundum gerit. Nos victimariorum in morem, interea dum V. P. aſpectat victimam, molam parabimus.

E COLLEGIO CONIMBRICENSI
SOCIETATIS IESV,

BALTHASAR ALVAREZ
D. THEOLOGVS
AD LECTORES.

HANC etiam de Mundi opificio, & primorum parentum procreatione, atque ſtatu felici, infelicique lapſu, partem accuratiſſimè elaboratam, ac prelo ſepoſitam nobis reliquit P. religioſiſſimus æquè ac ſapientiſſimus Doctor Franciſcus Soarius. In qua certè perficienda, quidquid, vel ab humani ingenij viribus, vel à ſacrorum Patrum lectione poſſet expeti, id omne planè, ac plenè Theologi quamlibet ſtudioſiſſimi votis reſpondet. Meditabatur præterea Soarius commentationes de Anima, non in gratiam tantùm illius doctrinæ illuſtrandæ, quam de argumento eodem, ad finem ſuæ Summæ de Deo, rebúſque ab ipſo creatis adiecit S. Thomas: ſed vt diſputationes etiam, quæ Philoſophicæ ſcholæ magis ſunt propriæ, locupletaret, atque in meliorem fortunam aſſereret, quàm ad hanc vſque ætatem nactæ fuiſſent. Ea ergo animi meditatio foras cœpit prodire, initio in primis viſendo, quòd periclitari facile poterit, qui primi eius operis libri capita duodecim legendo contemplabitur. Verùm Deus, ille qui noſtrorum omnium cogitationes altiùs introſpicit, ac decreta moderatur, non fortunam operi meliorem, ſed Authori felicitatem (vt credimus) ſupremam deſtinat æterno conſilio. Ne verò interrupta de cætero penderet tractatio, quò etiam illorum voluntati fieret ſatis, quibus Soarij ſcripta ſunt volupe (ſunt autem omnibus ad vnum ſapientibus) ſufficiendas duximus diſputationes de Anima ab Authore eodem in ſchola datas: opus quidem non paucos ante annos lucubratum, quod tamen lucernam oleat, demorsóſque vngues ſapiat.

Facultas P. Prouincialis Societatis Ieſu in Prouincia Luſitana.

EGo Antonius Maſcareñas Societatis IESV in Luſitania Prouincialis, è facultate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre noſtro Generali Mutio Vitelleſchi, facultatem concedo, vt hic tractatus de opere ſex dierum, à P. Franciſco Soario Societatis noſtræ, ſacræque Theologiæ Doctore, & in Conimbricenſi Academia primario Profeſſore emerito compoſitus, & eiuſdem Societatis grauium, doctorúmque hominum iudicio approbatus typis mandetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſcriptas, & ſubſcriptas, ſigillóque noſtro munitas dedimus. Oliſſipone die 4. Maij anno 1620.

ANTONIVS MASCAREñAS

Commiſſao de Conſelho geral de Santo Officio em Portugal.

AO Padre Meſtre Vicente da Reſurreiçao que veia eſta ſegunda parte, De Deo rerum creatore, e informe com ſeu pareçer. Liſboa a os quatro de Dezembro de 1617.

Bertholomeo de Fonſeca, Antonio Dias Cardoſo, Frei Manoel Coelho, Ioao Aluarez Brandao, G. Pereira, Dom Franciſco de Bragança.

CElebèrrimi Doctoris P. Franciſci Soarij, de ſex dierum operibus tractatum mira de more & facilitate, & dexteritate compoſitum, iubente ſupremo ſancti Officij Senatu, non ſemel euolui, nihílque in eo vel Catholicæ fidei dogmatibus, vel conſcientiæ puritati diſſonum inueni, quin potiùs omnia ita eruditè, ita piè prudentiâ, exquiſitáque reſolutione diſputata, quâ (meâ ſententiâ) de hoc argumento à nemine hactenus. Vnde illum multis nominibus non prelo ſolùm, ſed præcipua etiam commendatione digniſſimum pronuntio. Oliſſipone 19. die Martij anno 1618. E noſtro hoc Diuo Eligio dicato monaſterio.

VINCENTIVS à RESVRRECTIONE.

LICENÇA

VIſta a informaçao, podeſe imprimir eſta ſegunda parte De Deo rerum omnium Creatore, e depois de impreſſo torne a eſte Conſelho pera ſe conferir com o original, e ſe dar licença pera correr, e ſem ella nao correrâ. Liſboa a os 4. dias de Septembro de 1618.

Bertholomeo de Fonſeca, Antonio Dias Cardoſo, Dom Franciſco de Bragança.

Facultas

Facultas R.P. Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi.

EGo Bartholomæus Iaquinotius Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi Præpoſitus Prouincialis, librum qui inſcribitur, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de Opere ſex dierum, & Anima*, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus noſtræ Societatis compoſitos, abſque Superiorum eius permiſſione imprimant, permitto IACOBO CARDON & PETRO CAVELLAT Lugdunenſibus Bibliopolis; vt ad ſex primos annos imprimere, ac liberè diuendere poſſint. Datum Lugduni die 28. Decembris 1620.

B. IACQVINOTIVS.

Approbatio Theologorum.

NOs infrà ſcripti S. Theologiæ Doctores fidem facimus, vidiſſe & perlegiſſe librum, cui inſcriptio, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, omniaque in illo iuxta orthodoxam Catholicæ, Apoſtolicæ, ac Romanæ Eccleſiæ, & ſanctorum Patrum ſanam doctrinam ſumma cum eruditione exponi. Lugduni 20. Ianuarij 1620.

FR. ROBERTVS BERTHELOT. Epiſc. Damaſci.

DEVILLE.

R. D.D. de Meſchatin la Faye huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Eccleſiæ Lugdunenſis, in ſuprema Dombarum Parlamenti Curia Conſiliarius, Galliarum Primatiæ Officialis, & in Archiepiſcopatu Lugdunenſi Vicarius Generalis, librum inſcriptum, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, & à Theologis recognitum, typis mandari permittimus. Lugd. 13. Iulij 1621.

MESCHATIN LA FAYE.

SVMMA

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIANISSIMO *Galliarum Rege conceſſi.*

LVDOVICI XIII. Galliæ,& Nauarræ Regis auctoritate ſancitum eſt, atque patentibus literis cautum, ne quis in Regno ſuo, aliíſve locis ditioni ſuæ ſubiectis, intra proximos annos decem, à die impreſſionis primæ inchoandos, ac numerandos excudat, excudendum, vendendúmque quouis modo, & ratione curet librum, qui inſcribitur, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, præter IACOBVM CARDON, & PETRVM CAVELLAT, Bibliopolas Lugdunenſes, aut illos, quibus ipſimet conceſſerint. Prohibitum inſuper eadem auctoritate Regia omnibus ſuis ſubditis, eundem librum extra Regni ſui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicunque fuerit,ad id agendum impellere, ac inſtigare, ſine conſenſu dictorum IACOBI CARDON, & PETRI CAVELLAT. Idque omne ſub confiſcatione librorum, aliíſque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum Pariſiis die 27. Februarij 1620.

De mandato Regis,

Signatum,

LE BOSSV.

TRACTA

TRACTATVS SECVNDVS
DE
OPERE SEX DIERVM,
SEV
DE VNIVERSI CREATIONE,
QVATENVS SEX DIEBVS PERFECTA eſſe, in libro Geneſis cap. 1. refertur, & præſertim de productione hominis in ſtatu innocentiæ.

Præſentis Tractatus conſequentia ad præcedentem, eiúſque partitio.

POST præcedentem Tractationem de ANGELIS, in qua poſteriorem partem ſummæ Theologiæ de Deo Creatore auſpicati ſumus, è veſtigio ſequitur altera de inferiori ac ſenſibili mundo. Nam hæc etiam contemplatio ad perfectiorem Dei cognitionem, & myſteriorum fidei declarationem, neceſſaria eſt, ac ſub ea ratione ad Theologiam ſpectat. Diſputántque de illa D. Thomas ſua 1. *p. à q* 65. *vſque ad* 74. & Scholaſtici cum Magiſtro *in* 2. *diſt.* 12. *& ſeqq.* & eorum aliqui *diſt.* 3. *&* 4. Alenſ. 2. *p.* Fundamentum huius Tractatus eſt principium libri Geneſis, in quo hiſtoria creationis mundi continetur, quam exponunt Patres, qui ſuper eum librum commentaria, aut exaëmeron, aut alios libros vel tractatus ſcripſerunt. Eſtque argumentum graue ac difficile; tum propter diuinorum operum excellentiam, tum maximè propter hiſtoriam Geneſis, quæ in illo initio adeò obſcura eſt, vt ob eam rem olim in Synagoga, non niſi hominibus prouectæ ætatis, & in lege doctis permitteretur, vt referunt Origenes *in prologo ad homil. in Cant.* & Hieronymus *in proœm. ad lib. in Ezech.* Sequentes autem Patrum veſtigia, quoad fieri poſſit, materiam hanc diuina gratia adiuti illuſtrare conabimur. Hunc ergo Tractatum trifariam diuidemus. Nimirum creationem propriam Vniuerſi, quatenus vno momento, & à ſolo Deo ex nihilo facta eſt, primo libro complectemur, explicabimúſque illa verba priora Geneſis, *In principio creauit Deus cælum & terram, terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* Deinde de ſingulorum ſex dierum operibus toto libro ſecundo agemus, ac ferè reliquam primi capitis partem, excepta hominis creatione, exponemus. Denique per tres vltimos libros de creatione hominis & ſtatu, quem ante peccatum habuit, eiúſque amiſſione dicemus, quem etiam habuiſſent poſteri, ſi Adam non peccaſſet, obitérque ferè ſecundum, & tertium caput Geneſis declarabimus.

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI PRIMI.

CAP. I. *VTrùm mundus per veram creationem eſſe cœperit.*
II. *An Deus in principio temporis cœlum & terram creauerit.*
III. *An cælum æthereum in principio temporis creatum fuerit.*
IV. *An ſub cælo in principio creato comprehendatur cælum Empyreum.*
V. *Dubium incidens de natura cæli Empyrei.*
VI. *An in verbis illis:* In principio creauit Deus cælum, *creatio etiam Angelorum comprehenſa ſit.*
VII. *An aër fuerit ſimul cum cælo creatus, & ſub nomine cæli comprehenſus.*
VIII. *An in principio temporis ſimul cum cælo elementa terræ & aquæ creata ſint.*
IX. *Vtrùm cum cælo, & terra, & alijs elementis tempus etiam fuerit concreatum.*
X. *An omnia corpora, etiam mixta, totáque vniuerſi diſpoſitio eodem momento ſimul cum cælis, & elementis facta ſint.*
XI. *An ſex dies creationis mundi naturales, ſeu materiales, an ſpirituales, ſeu intelligibiles fuerint.*
XII. *An dies naturales creationis mundi reipſa ſex fuerint, ſicut in Geneſi numerantur.*

LIBER PRIMVS.

DE VNIVERSO, QVATENVS PER VERAM, ac propriam creationem à Deo factum eſt.

De his auctor in Metaphyſ. diſp. 20.

SVPPONIMVS in hoc tractatu generalia de creatione principia. Qualia ſunt in primis, creationem fuiſſe neceſſariam, vt hic mundus exiſteret. Item quid ſit, nimirum eſſe productionem ex ſola omnipotentia facientis abſque præſuppoſito ſubiecto, ſeu materia, ac proinde ex nihilo. Item rem, ſeu eſſentiam increatam, & ab intrinſeco, ac eſſentialiter actu exiſtentem, vnicam tantùm eſſe, & ab illa omnium aliarum rerum naturas originem duxiſſe. His autem ſuppoſitis, quæ poſt factam rerum creationẽ, ex effectibus, quos experimur, per naturalẽ diſcurſum colligi poſſunt, hîc præcipuè agimus de creatione mundi, prout facta eſt, & de modo, ac circunſtantiis eius, quę quidem cùm ex libera voluntate Dei determinatæ fuerint, ipſius reuelatio nobis neceſſaria fuit, vt certam de his rebus notitiam habere poſſemus. Non enim demonſtratione, ſed (vt ait Paulus) *fide intelligimus, aptata eſſe ſæcula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.* Sciendum eſt autem ex rebus vniuerſi quaſdam factas eſſe ex aliis præexiſtentibus rebus tanquam ex materia, vt herba ex terra, piſces ex aqua, volatilia ex aëre; alias verò ſine præiacente materia neceſſariò fieri debuiſſe. Quia cùm non ſit proceſſus in infinitum, in aliquo genere cauſarum etiam materiali, ſi vna res facta eſt ex alia, quærendum eſt, an illa, ex qua poſterior facta eſt, ex alia priori facta fuerit, & ſic tandem in aliqua ſiſtendum erit ex nulla alia re facta, nec etiam potuit eſſe improducta, vt conuincitur ex illo principio, quòd vnum tantùm eſſe poteſt ens improductum. Quia ergo creatio propria eſt productio ex nulla præſuppoſita materia, ideo vniuerſum propriè creari dicitur, quatenus ex illis rebus conſtat, quæ ex nullo ſubiecto fiunt, & de illo ſub hac ratione hîc agimus, dicturi poſtea de ornatu, & quaſi complemento creationis eius, quæ per aliam actionem ex ſubiecto fit.

Subiectũ huius primi libri.

CAPVT I.

Vtrùm mundus per propriam creationem eſſe acceperit.

1\. *Partis negãtis argum. 1.*

RAtio dubitandi in primis eſt, quia hîc præcipuè de hoc mundo viſibili, & corporali tractamus, ſiue in eo Angeli tanquam partes in toto contineantur, ſiue non, de quo poſtea nonnihil attingemus. At verò corpora non potuerunt per propriam creationem fieri; ergo nec mundus. Conſequentia nota eſt, quia eſto concedamus, res ſpirituales fieri per propriam creationem, vt ſuprà A viſum eſt, id non eſt ſatis, vt mundus creari dicatur. Sicut licèt anima rationalis per propriam creationem fiat, id non eſt ſatis, vt homo creetur, ita enim eſt viſibilis mundus, ſicut homo. Probatur ergo minor, quia omnia corpora materia, & forma conſtant, ſed ex illis duabus partibus neutra poteſt fieri per creationem; ergo nec totum. Conſequentia videtur nota, quia totum non diſtinguitur à partibus; ergo ſi ambæ partes non poſſunt creari, nec totum poterit. Maior ex Philoſophia ſupponitur. Minor autem probatur primò de materia, quia materia ſecundùm ſe, eſt pura potentia, & non habet eſſe, niſi à forma, vel per formam, ſeu dependenter à forma; ergo ſecun-B dùm ſe non poteſt eſſe terminus creationis, cùm creatio per ſe tendat ad dandum eſſe, & entitatem actualem conſtituendam. De forma verò probatur, quia formæ corporales per ſe pendent in fieri, & eſſe à materia; ergo non poſſunt creari ſed educi de potentia materiæ. Vnde argumentor ſecundò, quia in narratione *Gen.* 1. nihil eſt, quod nos dicere cogat, Deum per propriam creationem mundum hunc viſibilem creaſſe: nam ſi aliquid eſſet, maximè illud, *In principio creauit Deus cælum, & terram.* At ibi verbum *creauit*, non ſignificat propriam & rigoroſam productionem ex nihilo; ergo. Probatur minor, tum quia illud verbum de ſe generale eſt ad quancunque productionem ali-C cuius operis, præſertim noui, & eximij, vt notauit Hieronymus in id ad Epheſ. 2. *Creati in operibus bonis*, & in id ad Epheſ. 4. *Induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt*: tum etiam quia in operibus omnium illorum ſex dierum eodem verbo creandi Moyſes vtitur, cùm tamen conſtet, non omnia illa facta eſſe per propriam creationem, vt videbimus. Vnde etiam indifferenter vtitur verbo *fecit*, & verbo *creauit*, & Septuaginta in illis locis idem verbum, ἐποίησεν ponunt, & in verſione Latina eorundem Septuaginta ſemper verbum *fecit* tam in illis primis verbis, quàm in cæteris ponitur; ergo.

Secundum.

In hoc puncto varij errores referri, & refutari 2.
D poſſunt. Primus eſt antiquorum Philoſophorum, qui ex nihilo nihil fieri poſſe crediderunt. Vnde tulit Ariſtot. 1. *Phyſic. text.* 33. & 3. *de cælo, text.* 35. mundum eſſe æternum, & per ſolam generationum, & corruptionum ſucceſſionem conſeruari: vnde autem eſſe habuerit in æternitate, nunquam explicauit. Et ideo multi putant, conſequenter ſenſiſſe, mundum non fuiſſe factum, vel productum ab alio, ſed ex ſe ſempiternum eſſe habuiſſe. Alij verò credunt, eum non ignoraſſe dependentiam æternam totius vniuerſi ab auctore Deo tanquam à principio, à quo veluti per naturalem emanationem profluxerit. Plato verò, vt teſtes

Quid Ariſtoteles circa mundi exiſtentiam ſenſiſſe putetur.

Quid item Plato.

teſtes ſunt Athanaſ.*lib.de Incarnat.Verbi,in princip.* & Epiphan.*hæreſ.*6. dixit, Deum ex materia præiacente, & infecta mundum condidiſſe, ac ſubinde non per propriam creationem, ſed per quandam formationem (vt ſic dicam) mundum produxiſſe. Quod ex eodem principio quòd ex nihilo nihil fit, intuliſſe videtur. Ex quo fit etiam conſequens, vt Angelos poſuerit eodem modo factos, ac ſubinde materiales, & corporeos, vel ſi immateriales eſſe credidit, increatos, & à ſe habentes eſſe illos cogitaſſe. Idémque de anima rationali iuxta illum errorem dicendum eſſet.

3. *Authoris iudiciũ de Ariſtot. doctrina in præſenti quæſt.*

Sed contra hunc errorem in Metaphyſica ſatis à nobis dictum eſt, in primis *diſput.*20. *ſect.*1. vbi neceſſitatem creationis oſtendimus, & *num.* 23. de Ariſtotelis ſententia nonnulla diximus, oſtendentes ipſum lubricè, vel etiam inconſtanter fuiſſe loquutum. Quia principium illud, *Ex nihilo nihil fit*, cum vera creatione ſiue liberè, & in tempore facta, ſiue æterna, & per quandam naturalem emanationem cogitata, ſubſiſtere non poteſt. Vnde aliqui dicunt retractaſſe Ariſtotelem principium illud, *Ex nihilo nihil fit*, in quodam opuſculo de Xenocrate, Zenone, & Gorgia. Sed inter opera Ariſtotelis, quibus vtor, illud non continetur, nec videre illud potui, exiſtimóque Ariſtotelis non eſſe. Illo verò admiſſo fortaſſe dici poſſet, vel dubitando, & problematicè diſputando dixiſſe, poſſe principium illud negari, vel certè negaſſe illud quoad emanationem naturalem, etiamſi in cæteris propriis actionibus illud admiſerit: quod qua conſecutione poſſit dici, vel qua ratione ſubſiſtere poſſit, non video. Deinde *diſput.*13. *ſect.*4. *num.*15. contra Platonem oſtendimus materiam eſſe factam à Deo. Vnde Marſil. Ficin. *in Compend. Timæi Platon. cap.*9. *& ſequentib.* excuſare conatur Platonem ab illo errore, dicens, Platonem docuiſſe, materiam eſſe factam à Deo immediatiùs, quàm res cæteras. Sed magis credendum eſt Athanaſio, & aliis antiquioribus Patribus, quos *dicta diſput.*13. *& in diſput.*20. *ſect.*1. *n.*17. allegaui, qui non ſolùm Platoni, ſed etiam aliis Philoſophis Platone antiquioribus, & poſterioribus ſectatoribus errorem illum tribuũt; ibíque in numeris ſequentibus contrariam veritatem ratione, & auctoritate Patrum confirmauimus.

Opuſculum Ariſtot. falſò aſcriptum.

Ficinus vt Platonẽ excuſet.

Athanaſ. & alij Patres potiùs damnant.

4. *Error alter circa ſubſtãtiarum ſpiritualium productionem.*

Secundo loco, quia mundus ſpiritibus, & corporibus conſtat, referri poteſt error dicentium, res ſpirituales, quales ſunt Angeli, non eſſe à Deo creatas, quod antiquos Philoſophos ſenſiſſe probabile eſt, & præcipuè tribui ſolet Commentatori. Ex nouis autem hæreticis hunc errorem docuiſſe Hermannum, referunt Caſtro *v. Angelus*, & Prateol.*lib.*8.*de ſect.hæretic.cap.*10. Fundabatur hic hæreticus ſolùm in hoc, quòd in narratione Geneſis, vel in Scriptura nulla fit mentio creationis Angelorum. Sed diſtinguenda eſt veritas certa à quæſtione dubia. Quòd enim Angeli creati à Deo ſint, non ſolùm eſt de fide certum, ſed etiam inter articulos fidei in Symbolo fidei Niceno omnibus ad credendum propoſitum in illis verbis, *Viſibilium omnium, & inuiſibilium:* nam inuiſibilium nomine ſubſtantiæ intellectuales præcipuè intelliguntur, vt rectè ſenſit Sophron. in ſua fidei profeſſione, quæ in VI. Synod. Conſtant. *Act.*11. habetur, & Concilium Lateran. *in cap. firmiter.* expreſſiùs dixit: *Vtranque ſpiritualem, & corporalem creaturam de nihilo condidit.* Quod paſſim etiam omnes Patres docent, quos in ſuperiori tractat.*lib.*1.*a cap.*2. latè retuli. Cùm ergo dogma hoc indubitatum ſit, dubitari poteſt, an in verbis illis Moyſis: *In principio creauit Deus cælum, & terram*, comprehenſum ſit. Et de hoc poſtea videbimus, interim ſupponentes, quicquid ſit de illo Geneſis loco, non eſſe dubium, quin in aliis Scripturæ locis expreſsè illa veritas tradita ſit, vt *Pſalm.* 103. *&* 148. *ad Coloſſ.*1. *& ad Hebr.*1. & aliis, quæ *in d.cap.*2. *lib.*1. præcedentis tractatus expendimus. Vnde ſatis & dictus error, & fundamentum eius improbata ſunt.

Prædicti erroris fundamentum reijcitur.

Tertiò circa mũdi viſibilis, ſeu corporum creationem opportunum erit hîc breuiter antiquos errores, qui in hac materia fuerunt commemorare, tum quia tractando de creatione in Metaphyſica, id in Theologiam remiſimus; tum etiam quia huius loci proprium eſſe videtur, in quo de creatione mundi viſibilis præcipuè tractamus. Primò ergo Manichæus duo poſuit prima principia improducta, & æterna, quæ bonum, & malum Deum appellauit, & malum Deum corporum fecit auctorem. Ita ſumunt aliqui ex Auguſt. *hæreſ.*46. Ille verò ſolùm dicit, Manichæum dixiſſe, mundum eſſe bonis, & malis rebus, ſeu ſubſtantiis commiſtum, & bonas eſſe à bono Deo, malas verò à Deo malo, qui per admiſtionem malarum bonas maculauit. Clariùs Epiphan. *hæreſ.*66. ait Manichæum corpora eſſe creata à malo Deo tradidiſſe. Et idem indicat Theodor. *lib.*1. *hæreticar. fabular. cap. vlt.* apertiùs Theophylact. *in cap.*6. *Ioannis, in principio.* Et idem ſignificat Concilium Bracharen. per plures canones, in quibus Manichæo ferè ſemper Priſcillianum coniungit. De quo ait Iſidor.*lib.*8.*Origen.cap.*5. ex Gnoſticis, & Manichæis nouum dogma in Hiſpania compoſuiſſe. Quod etiam ſumitur ex Leone Pap. *epiſt.* 91. *alias* 93. *ad Toribium*, vbi vtriuſque damnat errorem. Eundem errorem poſtea excitarunt Albanenſes, vt refert Anton. 4. *part. Theolog. tit.*11.§.5. & dubitat an iſti ſint iidem, qui Albigenſes, qui tempore Innocentij III. orti ſunt Toloſæ, & à S. Dominico expugnati, vt idem latiùs refert 3. *p. Hiſtor. tit.*19. *cap.*1. eíſque hic error communiter tribuitur, vt patet ex Prateolo, Sandero, & aliis, qui referunt, iſtos diſtinctè dixiſſe, malum Deum creaſſe omnia corpora, ſicut bonum omnes animas. Addítque Anton. poſtea eundem errorem in Italia repullulaſſe, eiúſque occaſione B. Petrum martyrem occiſum fuiſſe.

5. *Tertius error principalis varios errãdi modos complectens.*

Primus errãdi modus.

Ante hos verò omnes fuit Cerdon, qui etiam duos Deos introducebat, bonum, & malum, & hunc non tantùm corporum, ſed etiam creaturarum omnium auctorem faciebat, vt videre licet in Irenæo *lib.*1. *cap.*28. Tertull. *de præſcript. cap.*51. Euſeb.*lib.*4.*hiſtor.cap.*10. Epiphan. Auguſtin. & aliis. Et idem docuit Apelles, ſolúmque differebat, quia malum Deum à bono eſſe factum, poſtea verò malum ſine boni cooperatione mundum viſibilem feciſſe aſſerebat. Ita referunt Epiphan. *hæreſ.* 44. & Auguſtin. *in* 23. Ante hos fuerunt Gnoſtici, qui licèt dicerent, Deum creaſſe Angelos, nihilominus mundum hunc viſibilem creatum eſſe ab Angelis aſſeruerunt. In quo errore conuenerunt Simon Magus, Baſilides, Saturninus, (aliàs Saturnilus) Carpocrates, & Cherintus, horúmque ſectatores, licèt illum errorem confinxerint variis modis omnino fabuloſis, in quibus enarrandis immorari ſuperfluum duco. Legatur Irenæus *lib.*1. *cap.*20. *& ſequentib.* Tertull. *lib. de præſcriptionib. hæreticor. cap.*46. *& ſequentibus*, Epiphan. *hæreſ.*20. *& ſequentibus*, Theodoret. *lib. hæretic. fabular.* Auguſt. Damaſcen. Iſidor. Philaſtr. & alij, qui catalogos hæreſum ſcripſerunt, & Euſeb. *lib.*2. *hiſtor. cap.*12. *& lib.*3. *cap.*20.

6. *Secũdus modus errandi.*

Tertius errã di modus.

Contra

7. *Primus erradi modus refutatur.*

Contra priorem errandi modum, de duobus principiis bono, & malo diſputare, aut eum impugnare ſuperuacaneum videtur; tum quia eſt mera fabula, & deliramentum ſine vllo fundamento: tum etiam quia à prædictis Patribus copioſiſſimè refutatur. Videri poteſt Auguſt. *lib.*1. *de Gen. contr. Manich. per totum*, præſertim *cap.*16. *&* 21. *& lib. de natur. boni*, vbi oſtendit, quicquid eſt, quatenus eſt, aliquid boni eſſe, & ideo non niſi à ſummo bono eſſe poſſe, vt *cap.*12. concludit, & optimè *lib.*1. *de ciuit.* à *cap.*16. *vſque ad* 22. *& tractat.* 1. *in Ioan.* exponens illa verba, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*; & optimè Ambroſius *lib.*1. *Exaëmer. cap.*8. *& lib.*3. *cap.*9. & Cyrill. Hieroſol. *catecheſ.* 6. illuminator: vbi rectè dicit, in verbis repugnantiam inuoluere, qui aliquem Deum, & malum dicunt, cùm ſumma bonitas ſit de ratione Dei. Contra alios verò errores eorum, qui Angelos faciunt proximam creationis corporum cauſam, diſputat bene Cyrill. *lib.*2. *contra Iulian. circa finem*, & aliquid de hac re dictum eſt in ſuperiori tractatu, *lib.*4. tractando de poteſtate Angelorum ad immutandam corporalem creaturam. Et *in Metaphyſic. diſput.*20. *ſect.*2. oſtenſum eſt, creaturam non poſſe habere propriam creandi virtutem. Adde, nullam eſſe rationem fingendi, creationem corporum potius quàm ſpirituum per Angelos factam eſſe, vt in ſequentibus dicemus.

Impugnãtur reliqui modi creandi.

8. *Quartus error Origeni attributus, & ab Aug. confutatus.*

Quartò & vltimò notari hic poteſt error Origenis, quem Auguſt. *dicto lib.*11. *de ciuit. à cap.*23. proximè poſt præcedentem Manichæi errorem confutauit. Dixit enim Origenes, Deum non per ſe, nec ex primaria intentione corpora, & viſibiles creaturas produxiſſe, ſed priùs creaſſe animas, & ſpirituales creaturas, & occaſione peccati illarum corpora creaſſe, quæ eſſent veluti ergaſtula, & carceres, in quibus animæ, & ſpiritus peccantes detruderentur, vt ibi punirentur, vel purgarentur. Hunc errorem de animabus, & aliquibus aliis ſpiritibus tradit Origen. *lib.*1. *Periar. cap.*7. *&* 8. vbi ait animas eſſe ante corpora, & pro diuerſitate meritorum diuerſis corporibus infundi, quod etiam de ſpiritibus informantibus ſydera iuxta ſuam opinionẽm affirmat. Et *in lib.*2. *cap.* 8. *&* 9. iuxta merita vitæ prioris dicit animas diuerſis corporibus in præſenti vita mancipari, quod iterum *lib.*3. *cap.*1. repetit. Et ita hunc errorem præter Auguſtinum *loco citato*, tribuunt Origeni Sophron. *in epiſtola probata in VI. Synodo act.*11. Epiphan. *in epiſtola ad Ioannem Epiſcop. Hieroſolymit.* quæ in eius operibus legitur, & inter epiſtolas Hieronymi eſt 60. & Cyrillus Alexandrinus *lib.*1. *in Ioannem*, *cap.*9. & Theophyl. Alexandr. *in epiſt.*2. *Paſchali*. Anaſtaſ. Synai. *lib.*11. *Exaëmer. circa finem*, vbi refert Methodium variis Scripturæ teſtimoniis illum errorem impugnaſſe. Idem Origeni tribuit, & plenè explicat Leonti. *lib. de Sectis*, *act.*10. *tom.*4. *Biblioth.* Hieronymus etiam, licèt aliis locis, tacito nomine Origenis, hunc errorem referat, vt *epiſt.*8. *ad Demetriad. in fine*, *& epiſt.*27. quæ eſt epitaphium Paulæ, *circa finem*, *& epiſtol.*139. *ad Cyprian. & epiſt.* 150. *ad Hedibiam, quæſt.*10. vbi ait, hoc eſſe Pythagoræ, Platonis, & Gentilium dogma, quod aliqui ſub nomine Chriſtiano in Eccleſiam introducere tentarunt. Et ſimili modo idem attigit in id ad Galat.1. *Cùm placuit ei, qui me ſegregauit ex vtero*, &c. Nihilominus *in Apolog. contra Ruffin.* quæ eſt epiſt. 66. ad Pammach. poſt medium apertè declarat illud fuiſſe dogma Origenis, quod aliis locis ſine inuidia nominis eius improbauit. Vnde

Eundẽ errorẽ in Origene notarunt Sophron. Epiph. Cyrill. &c.

Notauit etiã Hieronymus, tum tacito, tum expreſſo, Origenis nomine.

A *Ierem.*28. Origenem intelligit, cùm dicit, *Delirat hoc loco allegoricus interpres.* Et reiecto errore, propter calumnias Ruffini ſubiungit, *Compulit me tractator indoctus, & ſectator calumniæ Grunianæ apertè ponere aliena vitia, quæ priùs cum diſſimulatione dicebam.*

9. *In prædicto Origenis dogmate falſum principiũ cõtinetur, & quadruplex error.*

In hoc verò Origenis dogmate quoddam falſum principium, & multi errores ab Eccleſia damnati continentur. Principium falſum eſt, ſi ſpirituales creaturas ante corporales fuiſſe à Deo conditas, quod licèt ad dogmata apertè damnata non pertineat, nihilominus iam eſt improbabile, & à doctrina communiter ab Eccleſia recepta, & approbata alienum, vt in tract. præcedenti *lib.* B 1. *cap.* 3. latè diximus. Primus autem error eſt, animas hominum eſſe eiuſdem naturæ cum Angelis, imò non eſſe niſi quoſdam Angelos ex his, qui peccarunt, qui error ſatis impugnatur ex dictis *in eodem lib.*1. Secundus, quòd animæ hominum ante corpora creatæ ſunt, quod eſt damnatum in Concilio Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ.* 8. & in VI. Synod. *act.* 11. in epiſtola Sophronij, & refelletur latiùs in tractatu ſequenti. Tertius eſt, omnes animas, quæ corporibus vniuntur, priùs peccaſſe, quod non ſolùm animæ Chriſti, & Virginis ſanctiſſimæ iniurioſum eſt, ſed etiam eſt contra innocentiam primorum hominum ante peccatum, & contra generales locutiones Scri- C pturæ Roman. 9. *Cùm nondum quidquam boni, aut mali egiſſent*; & cap.5. *Regnauit mors etiam in eos, qui non peccarunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ*; & Ioan.9. *Neque hic peccauit, neque parentes eius*, &c. Quartus eſt, quem Sophronius *in dicta epiſt.* intulit, quòd *iſtorum corporum, quibus nunc ſumus amicti, impudenter perimunt reſurrectionem*, quia potius ad pœnam, quàm ad præmium etiam in beatis pertineret. Et alia ſimilia poſſunt ex dicto errore inferri præter ipſummet dogma de creatione corporum, quòd ſolùm occaſione peccati, & in pœnam eius facta fuerit, quod ſomniatum potius, quàm aliquo fundamento aſſertum eſt, & contra Scripturam, vt mox videbi- D mus.

Primus error.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

10. 1. *Aſſertio de fide cõtra errores Philoſoph.*

Omiſſis ergo erroribus, dicimus primò, Deum per veram, & propriam creationem, id eſt, effectionem ex nihilo mundum hunc viſibilem in eius principio condidiſſe. Aſſertio eſt de fide, vt communiter docent Theologi cum Magiſtro *in* 2. *d.*1. & D.Thom. 1. *p. quæſt.*44. *art.*1. *&* 2. *& q.*45. *art.*1. *&* 9. *& quæſt.*65. *art.*1. Hug. Victor. *lib.*1. *de Sacram. p.*1. *cap.*1. Qui omnes ita intellexerunt verbum *creauit*, in dictis verbis Geneſis. Et probatur primò, quia ita in aliis Scripturæ locis explicatur, præſertim 2. Machab.7. *Peto nate, vt aſpicias ad cælum, & terram, & ad omnia, quæ in eis ſunt, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & homi-* E *num genus.* Et ſic etiam accipiendum eſt illud Eccleſiaſt.18. *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul*: nam creando omnia, non potuit ex aliquo facere, ſic etiam dicitur Pſalm. 32. *Ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt*, vtique virtute ſolius imperij ſui. *Quia ita vocat ea, quæ non ſunt, ſicut ea, quæ ſunt*, vt ad Roman. 4. dicitur, & ideo ex non ente, ſeu ex nihilo res in principio produxit, quod eſt propriè creare. Secundò ita definiuit, & declarauit verbum illud Concilium Lateranenſ. ſub Innocent. III. *in cap. firmiter*, de Deo dicens: *Vtranque de nihilo condidit creaturam ſpiritualem, & corporalem, angelicam videlicet, & mundanam.* Vbi addendo particulam *de nihilo*, verbum *condidit*, de vera, & propria creatione quaſi per definitionem eius explicuit. Et coniungendo

Probatur 1. *ex Scriptura.*

2 *Ex Concil. Later.*

vtramque creaturam, id magis declarauit. Eſt enim euidens ſpiritualem creaturam non niſi per propriam creationem potuiſſe produci, cùm nihil eius ante productionem eius ſupponatur; & eodem modo dicit Concilium, creaturam corporalem ex nihilo fuiſſe productam.

11. *3. Ratione ac ſimul reſponſione ad 2. arg. in n. 1.*

Vnde argumentor tertiò, ſatisfaciendo ſimul ſecundæ rationi dubitandi in principio poſitæ; quia licèt verbum creandi generaliter ſumptum ambiguum ſit, vel communem ſignificationem habeat; nihilominus ex ſubiecta materia ad determinatum modum effectionis definiri ſolet, & debet. Vnde eſt regula Sanctorum, quoties res, quæ omnino non erant, creati dicuntur, verbum creandi ſignificare productionem ex nihilo, quia res carens omni eſſe reali, & actuali, tam totali, quàm partiali, non eſt capax alterius modi productionis: ſed hoc modo ſumitur, cùm dicitur Deus in principio creaſſe cælum, & terram: ergo. Doctrina eſt Cyrilli Alexandr. *lib. 5. theſaur. cap 4.* vbi inter alia dicit: *Quando nondum producta creari dicuntur, neceſſariò de nihilo ad eſſe procedere intelliguntur.* Idem optimè *lib. 1. in Gen. in princ.* & Chryſoſt. *homil. 2.* Rupert. & alij. Ac denique Athanaſ. de Incarnat. Verbi in principio: *Ex nihilo ac prorſus nunquam extantibus Deum Patrem per verbum ſuum rerum vniuerſitatem feciſſe agnoſcit, cùm ad iſtum modum loquitur per verbum ſuum: In principio creauit Deus*, &c. Et in epiſt. quod Nicæna Synodus decreta ſua congruis, & piis verbis contra hæreſim Arrianorum expoſuerit, non longè à principio. *Itáne Deus condit, vt homo? Abſit. Deus enim creat, cùm vocat ea quæ non ſunt ſine vllius rei aut opere, aut opera: homines autem* &c.

Patrũ regula notanda.

12. *Ratio altera, qua etiã ſatisfit primo arg. in n. 1.*

Quartò probatur ratione, ſatisfaciendo ſimul primæ rationi dubitandi: nam ſi res ſimplices, & ſpirituales ſubſiſtentes poſſunt per creationem fieri, à fortiori res corporales ſubſiſtentes. Probatur conſequentia, tum quia ante productionem ita ſupponuntur nihil eſſe, ſicut res ſpirituales; tum etiam quia ex ea parte, qua ſunt entia per participationem, non repugnat illis per propriam creationem fieri. Imò quatenus minus perfecta ſunt, facilior videtur eorum creatio. Ex ea verò parte, qua ſunt entia compoſita, non repugnat illis creatio; imò repugnat illas aliter fieri ſaltem in prima, & totali productione ſua. Probatur hæc poſterior pars, quia ante productionem cæli nihil illius præexiſtebat; ergo non potuit, niſi ex nihilo fieri, ac proinde creari. Idémque eſt de quolibet elemento, cùm primum fit ſecundùm ſe totum. Altera verò pars non repugnantiæ oſtenditur, quia licèt in productione talis compoſiti ex materia, & forma, diſtingui à nobis poſſit quaſi partialis productio materiæ, & formæ, ita vt prior ſit per modum creationis, quia licèt materia dicatur pura potentia reſpectu formæ, nihilominus habet ſuam entitatem, & partialem exiſtentiam, quam non niſi per creationem habere poteſt, cùm prius ſubiectum non ſupponat: poſterior autem, ſcilicet productio formæ ſit per modum eductionis ex materia ordine naturæ ſuppoſita, & tandem productio totius per modum vnitionis partium, vel per modum productionis integræ, & compoſitæ ex illis partialibus, quæ ſit proportionata integro termino compoſito: licèt (inquam) hoc totum detur, nihilominus partiales illæ productiones verè non ſunt productiones, ſed dici poſſunt comproductiones, ſoláque integra productio eſt vera productio, & illa eſt creatio, quia ſimpliciter eſt productio ex nihilo, licèt non omnino ſimplex, ſed compoſita, quod non

Compoſita phyſica nõ niſi per creationem fiunt in prima & totali productione.

A eſt contra rationem creationis, ad quam ſatis eſt, quòd ſimpliciter ſumpta ſit ex nihilo. De qua re, & de modo illius actionis compoſitæ videri poſſunt, quæ in Metaphyſica dixi *diſput. 15. ſect. 3.*

13. *2. Aſſertio cõtra Origen.*

Dico ſecundò, Deum non per occaſionem peccati, nec in pœnam ſpirituum, qui peccauerunt, ſed per ſe ex primaria voluntate ac intentione ſua mundum hunc viſibilem, & corporalem procreaſſe. Declaratur diſtinctione Damaſceni *lib. 2. de fide. cap. 29.* dicentis, Deum quædam velle primariò, & ex ſua tantùm bonitate, & liberalitate inductum: quædam verò ſecundariò, & quaſi à nobis compulſum. Senſus ergo aſſertionis eſt, B creationem mundi viſibilis non ad ſecundariam Dei voluntatem, vt Origenes confinxit, ſed ad primariam referendam eſſe. Quod pertinere cenſeo ad dogma fidei. Primò quidem, quia contraria aſſertio neceſſariò ſupponit errores contra fidem, & in illis fundatur, vt iam notaui. Secundò, quia per ſe, & directè repugnat Scripturæ, tum in ipſa narratione Geneſis. Nam cùm dicitur Geneſ. 1 *In principio creauit Deus cælum, & terram*, profectò ſatis indicatur ex primaria intentione, & ex ſua bonitate, ac liberalitate hæc feciſſe. Præſertim quia ſtatim in diſcurſu ſingulorum operum, ac dierum declarantur ſingula eſſe facta propter alios fines ad rectum ordinem vni- C uerſi pertinentes, & ideo de ſingulis ſubditur, *vidit Deus, quòd eſſet bonum*, & de vniuerſis, *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Non ergo reſpiciens ad malum, nec ad punitionem, ſed ad bonitatem, & pulchritudinem ſingula fecit. Vnde *Deuteron.* 4. de cælis, ſole, luna & aſtris dicitur: *Quæ creauit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cælo ſunt*, & cap. 26. in fine: *Faciet te excelſiorem cunctis gentibus, quas creauit, in laudem, & nomen, & gloriam ſuam.* Et ſic etiam dicitur Prouerb. 16. *Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus*, & Paulus *ad Coloſſ.* 1. id ſatis ſignificat, dicens de vnigenito filio Dei, *In ipſo, & per ipſum condita ſunt vniuerſa in cælis, & in terra, viſibi-* D *lia, & inuiſibilia* &c.

Eius ſenſus exponitur ex Damaſcen.

Probatur 1. à contrario.

2. Ex Scriptura.

3. Ex Concil. Lateran.

Tertiò hæc veritas in dicto cap. *firmiter*, apertè ſupponitur, cùm dicitur, Deus vtranque ſimul condidiſſe naturam, ſpiritualem, & corpoream, ſpecialiter verò quòd corpora creata ſint in ſupplicium ſpirituum, qui peccauerunt, damnatur à Leone I. *in dicta epiſt. 91.* & à Concilio Bracharenſi I. *can. 6.* & in V. Synodo generali, vt refert Nicephor. *lib. 27. hiſtor. cap. 27 & 28.* & in VI. Synodo *act. 11.* quatenus epiſtolam Sophonij recipit. Et ita Patres inter errores hæreticorum contrarium dogma recenſent, Epiphan. *hæreſ. 64. in principio*, & infrà in fragmento ex Methodio, & *in dicta epiſt. ad Ioannem Epiſcop. Hieroſolymit.* Auguſtin. E *lib. de hæreſib. in 43.* & ex profeſſo illud impugnat *lib. 11. de Ciuit. cap. 16. & ſequentibus, & præſertim in 23.* & Cyrillus latè, & optimè *lib. 1. in Ioan. cap. 9.* Gregor. Nyſſen. *lib. de Opific. homin. cap. 28. & 29.*

14. *Probatur 4. à poſteriori ex duplici incõmodo.*

Quartò poſſumus ex dictis Patribus ratione oſtendere dictam veritatem, primò ab inconuenienti ex Auguſtino, quia aliàs non creaſſet Deus in hoc mundo vnum tantùm ſolem per ſe conſulendo pulchritudini, & vtilitati vniuerſi, ſed per occaſionem, quia vna tantùm anima ſic peccauit, vt tali corpore mereretur includi. Quod cum proportione dici poteſt de luna, & de numero cælorum, ac elementorum; quod profectò & per ſe ſtatim apparet abſurdiſſimum, & repugnat Scripturis ſuprà allegatis, quæ longè aliter

creatio

creationem, & diſpoſitionem huius mundi viſibilis, & omnium partium eius,& finium,ac vtilitatum illarum deſcribunt. Quam cùm elegantiſſimè propoſuiſſet Dauid, *Pſalm.* 103. concludit, *Quam magnificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti, impleta eſt terra poſſeſſione tua.* Et ideo dixit Sapiens, *cap.* 13. à magnitudine ſpeciei, & creaturæ cognoſcibiliter poſſe creatorem horum videri, quia ipſa vniuerſi ordinatiſſima conſtitutio,& pulcherrimus ordo artificis ſapientiam, & certam intentionem, qua omnia in numero, pondere, & menſura per ſe condidit, oſtendit.

2. Incommodum. Aliud inconueniens eſt, quia iuxta illum errorem non corporalis mors, ſed potiùs vita eſſet pœna peccati, contra illud Sapient. 1. *Deus mortem non fecit, nec delectatur in perditione viuentium, creauit enim,vt eſſent omnia.* & contra Paulum *Rom.* 5. *&* 1. *Cor.* 15. Vnde optimè argumentatur Cyrillus, ſi anima corpori vnitur in pœnam, ineptè & iniuſtè malefactores ſupplicio mortis afficerentur: nam hoc modo non punirentur,ſed à pœna, & carcere liberarentur. Et è contrario deberent baptizati, qui plenam remiſſionem peccatorum conſequuti ſunt, ſtatim à corporibus liberari. Nec Chriſtus ſuſcitando Lazarum, illi beneficium contuliſſet, ſed pœnam. Quod argumentum cum aliis ibi latè proſequitur.

15. *Denique à priori.* A priori verò ratio ſumitur ex illo principio, quòd creatura corporalis per ſe bona eſt, & Dei etiam bonitatem, ſapientiam ac potentiam manifeſtat;ergo per ſe,ac primariò propter hunc finem facta eſt vel mediatè, vel immediatè. Vniuerſum enim,vt eſt quoddam totum optimè conſtitutum, ad ſapientiam, & bonitatem diuinam manifeſtandam creatum eſt; ſingula verò corpora ad optimam eius conſtitutionem proximè ordinata ſunt, & conſequenter cùm ſint partes vniuerſi, cum ipſo toto propter eundem finem per ſe ſunt intenta. Vnde eſt illud Eccleſiaſt. 39. *Opera Domini vniuerſa bona valde*, quod de operibus circa corporum conditionem poſtea explicatur. *Confirmatur.* Præterea homo vt animo, & corpore conſtat, per ſe creatus eſt propter Dei gloriam, cuius ſignum eſt; tum quòd ex Dei intentione factus eſt, vt ſemper viueret,& nunquam moreretur; tum etiam quia licèt propter peccatum moriatur, poſtea in æternum victurus reſurget: non ergo ſola anima, ſed totus homo animo, & corpore conſtans per ſe propter gloriam Dei creatus eſt; ergo corpus hominis non eſt creatum in pœnam animæ. Multo ergo minus alia corpora cæleſtia, vel terreſtria. Quia nec informantur animabus rationabilibus, vel ſpiritibus intellectualibus, iuxta catholicam ſententiam; nec etiam facta ſunt in ſupplicium, ſed in commodum hominum, ſicut de cælis dicitur in loco citato, *Deut.* 4. & de terra dicitur Iſai. 45. *Ipſe Deus formans terram,& faciens eam,ipſe plaſtes eius, non in vanum creauit eam, vt habitaretur formauit eam.* Et hac ratione videtur dicere Paulus 2. *Cor.* 3. totum mundum eſſe hominum, quia ad eorum vſum, & commodum creatus eſt; ergo de primo ad vltimum, non ſolùm ſpiritus, ſed etiam corpora tam humana, quàm reliqua mundana per ſe propter Dei gloriam facta ſunt: non ergo per occaſionem peccantium ſpirituum, nec vt ergaſtula eorum condita ſunt, *ſed omnia creata ſunt, vt eſſent*, ſicut dicitur *Sap.* 1. vtique vnumquodque in genere ſuo,& propter bonum vnum,ſeu miniſterium ſuum.

16. *Obiectio pro Origene.* Obiici verò poteſt pro Origene illud Eccli. 39. *Ignis,grando,fames, & mors,omnia hæc ad vindictam creata ſunt: beſtiarum dentes, ſcorpij, & ſerpentes,& romphæa in exterminium impiorum.* Et huc etiam maximè ſpectat ignis inferni, *qui paratus eſt diabolo,& angelis, aliiſque ſocijs eius*; ergo ſi non omnes, ſaltem plures creaturæ occaſione peccati creatæ ſunt. Quo argumento etiam vtebantur Manichæi, vt ſuaderent, creaturas, quæ videntur eſſe nociuæ hominibus, à malo Deo creatas eſſe. *Soluitur primò.* Sed reſpondemus ad argumentum in primis, nunc nos præcipuè loqui de creatione mundi viſibilis quoad ea corpora, quæ principaliter,& quaſi per ſe ad illius integritatem, & perfectionem pertinent. Nam in miſtis aliqua eſſe poſſunt adeò imperfecta, vt quaſi per accidens reſultent, & generentur ex aliis; & eadem ratione potuerunt aliqua in peccatorum vindictam principaliter creari. *Secundò.* Nec hoc eſt à bonitate Dei alienum, cùm ad eius iuſtitiam pertineat. Deinde verbis Eccleſiaſtici opponimus alia eiuſdem Sapientis in eodem capite; *Bona nobis creata ſunt ab initio,ſic nequiſſimis bona & mala*, vtique mala illis, id eſt, nociua. Et additur, *Initium neceſſariæ rei vitæ hominum aqua, ignis, & ferrum,ſal,lac, panis ſimilagineus, & mel,& botrus vuæ,& oleum,& veſtimentum. Hæc omnia ſanctis in bona, ſic & impijs in mala conuertentur.* Quia vel ex illis ſument occaſionem peccandi, vel deſumet illa Deus vt inſtrumenta in vindictam eorum. Sic ergo *ignis,grando*, &c. dicuntur creata in vindictam, non quia hic fuerit primarius finis creationis eorum, ſed quia ex malitia hominum in hunc vſum conuertuntur, & aſſumuntur à Deo, & ideo ad iniquorum terrorem dicuntur ad illum effectum creata. Et ita etiam reſpondent Manichæis Ambroſ. *lib.* 3. *Exaëmer. cap.* 9 & Auguſtin. *lib. de Geneſi contra illos, cap.* 16. Vnde etiam de igne inferni dicimus à Deo conditum eſſe propter complementum,& perfectionem vniuerſi,& vt de ſe aptum eſſet inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, non quidem ad vindictam delictorum, quæ ante corporum creationem præceſſerant, ſed eorum, quæ vel eſſe poterant, vel certè futura eſſe præſciebantur. Neque etiam ita eſt ille ignis ad pœnam deputatus, vt aliquis ſpiritus informando illum,in eo puniretur;ſed vt ſit inſtrumentum miro modo efficiens,& vt Dei inſtrumentum torquens ſpiritus,tam extra corpus,quàm in corpore peccantes.

Dico tertiò, Deus ſolus fuit primum, & proximum principium creans hoc vniuerſum corporeum quoad omnia illa quę per veram creationem fiunt. 17. *3. Aſſertio de fide contra varios errãdi modos poſitos num. 5. & 6.* Loquor tantùm de his rebus, quatenus ex nihilo fiunt,quia de hîs,quæ fiunt ex præſuppoſito ſubiecto, poſtea dicturi ſumus. Sic ergo concluſio eſt contra omnes antiquos errores ſuprà relatos, éſtque de fide certa, vt tradit D. Thomas *d. q.* 65. 1. *p. art.* 3. *& q.* 44. *art.* 1. *& q.* 45. *art.* 5. *Probatur* 1. *ex Scriptura.* Et prætermiſſis Angelis, de quibus eſt maior ratio & ſuprà dictum eſt, & animabus hominum, de quibus infrà ſuo loco dicturi ſumus, de corporibus, de quibus nunc agimus, probatur primò, quia Scriptura ſoli Deo tribuit cæli, & terræ creationem, *Gen.* 1. *Pſalm.* 8. 145. 148. *Ioan.* 1. *Actor.* 4. *ad Hebr.* 3. *Apocal* 4. & alibi paſſim. Et optimus locus eſt Iſaiæ 44. *Ego ſum Dominus faciens omnia, extendens cælos ſolus, ſtabiliens terram,& nullus mecum.* *2. Ex ſymbolis, & Concilijs.* Secundò ita profitemur in omnibus ſymbolis, & ferè in omnibus Conciliis, in quibus fidei profeſſio præmittitur, & ſpecialiter in *dicto cap. firmiter*,& Concilio Brachar. I. *cap.* 13. *3. Ex Patribus.* Tertiò tradunt omnes Patres ſcribentes contra prædictos hæreticos, quos ſuprà retulimus: & myſterium trium perſonarum diuinarum confirmantes. Inde enim (inter alia) probant,

probant, Verbum diuinum eſſe Deum verum, A quia eſt omnium creator: nam *omnia per ipſum facta ſunt*, Ioan.1. & quia per ipſum facta ſunt ſecula, *portâtque omnia verbo virtutis ſuæ*, vt dicitur *ad Hebr.*1. Atque eodem modo de Spiritu ſancto argumentatur Irenæus *lib.*1.*cap.*19. & Ambroſius *lib.*1.*de Spiritu ſancto.cap.*3.& Baſilius *lib.de Spiritu ſancto, cap.*16. ex illo Pſalm.32. *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Eodémque modo argumentatur Ambroſius *lib.*2. *de Spiritu ſancto,cap.*5. ex illo Pſalm.103. *Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur: emitte ſpiritum tuum, & creabuntur*, &c. Et ſimilia habet Cyrillus *Dialog.*7. *de Trinit, circa finem, & in lib.de argumentis quòd Spiritus ſanctus ſit Deus,in principio.* Et hoc argumento ſæpe vtuntur Patres contra Arrianos, & Sabellianos, Athanaſ. *ſerm.contra Arrian.* Baſil. *lib.*4. *contra Ennom.* & alij.

18. *4 Ex ratione.* Quartò poſſumus ratione argumentari, quia ſi præter Deum fuiſſet alia cauſa proxima creationis corporalium rerum, vel illa eſſet cauſa principalis propinqua,vel inſtrumentalis: vtrunque autem eſt falſum. De priori probatur, quia proxima virtus creandi per modum cauſæ principalis creaturæ capacitatem excedit, & ad omnipotentiam Dei pertinet,& ideo Eccl.1.dicitur,*Vnus eſt altiſſimus creator,omnipotens*,& *Ierem.*32.dicitur, Deum feciſſe cælum, & terram in fortitudine ſua magna, & brachio extento, per quæ verba infinita Dei potentia ſignificatur, & ad creandum neceſſaria eſſe indicatur. An verò hoc poſſit etiam ratione naturali demonſtrari, dixi latè in Metaph. *diſput.*20.*ſect.*2. De altera,ſeu inſtrumentali cauſa dixi quidem in dicto loco *ſect.* 3. id non repugnare de potentia abſoluta,quod nunc etiam probabilius eſſe credo, ídque ſatis doctè diſputat & confirmat Daniel Malonius *in* 2.*d.*1.*diſput.*3.Nihilominus de facto certiſſimum eſt, Deum nullo *Deus de facto non vſus eſt inſtrumento ad creandū.* tali vſum fuiſſe inſtrumento. Tum quia Scriptura,& Patres ſoli Deo illam actionem tribuunt, & abſolutè omnem aliam cauſam excludunt. Tum etiam, quia Deus tali inſtrumento non indigebat, vt per ſe notum eſt; tum denique quia nulla creatura habet natura ſua, quòd ſit tale inſtrumentum, vt in citato loco oſtendi, ſed ſi aſſumi, aut eleuari poteſt, vt ſit tale inſtrumentum,id eſt,miraculosè, & ſupernaturaliter, Deus autem in rerum creatione modo naturis rerum conſentaneo, & ſine ſpecialibus miraculis operatus eſt, vt poſtea etiam dicemus.

19. *Obiectio contra proximè dicta.* Contra hanc veritatem expendi poteſt nomen *Elohim*, quod in Hebræo ponitur *Geneſ.*1. vbi nos legimus, *In principio creauit Deus*: nam *Elohim* Deos potiùs ſignificat. Vnde ſub illo nomine comprehendi videntur Angeli tanquam creationis cæli & terræ cooperatores, in hoc enim ſenſu ſolet *Eius dilutio.* plurale illud nomen in Scriptura vſurpari. Reſpondetur neminem vocem illam in dicto loco Geneſis in hac ſignificatione accepiſſe, vel expoſuiſſe: nec verbum ſingulare *creauit*,illam admittit, quod oſtendit apertè vnum tantùm fuiſſe rerum omnium creatorem, ſicut rectè vulgatus interpres vertit. Multi verò ex Catholicis volunt, ibi ſignificatum eſſe à Moyſe Trinitatis myſterium:nam plurale *Dij* poſitum eſſe dicunt propter trinitatem perſonarum, ſingulare autem verbum *creauit*, propter vnitatem naturæ,potentiæ,& voluntatis; interpretem verò non potuiſſe in Latino idiomate illud myſterium ita ſignificare, quia Latina vox illam Deorum appellationem tribus perſonis tribuere non permittit. Alij verò nullum putant ibi latere myſterium, ſed phraſim illam & modum vſurpandi plurale pro ſingulari, eſſe idiotiſmum ſpecialem linguæ Hebraicæ,in multis aliis ſacræ Scripturæ locis vſitatum, vt latè diſputat Bened. Pereira circa illa verba Geneſis. Quod ſatis probabile mihi videtur, iuxta vtranque verò dicendi rationem obiectio ſoluitur,& nullius momenti eſſe perſpicitur.

CAPVT II.

An Deus in principio temporis cælum, & terram creauerit.

1. *Varij de mūdi initio errores.* B IN hoc puncto aliqui Philoſophi errarunt, ponentes mundum æternum,ex quibus aliqui poſuerunt illum improductum, alij productum per neceſſariam emanationem; cuius ſententiæ præcipuus auctor cenſetur Ariſtoteles 8.*Phyſicor.*& 2. *de generat.* & 1.*de cælo cap.*10. & 12. *Metaph.cap.*6. quem Commentator, & alij ſequuti ſunt. Plures verò antiquiores Philoſophi mundum in tempore factum eſſe crediderunt, vt idem Ariſtot. refert, quamuis errauerint ponendo aliquid æternum,ex quo mundus factus fuerit. Et ſimili modo aliqui hæretici errarunt, materiam æternam ſimúlque increatam, & ingenitam, ponentes,quos inferiùs referemus, & impugnabimus. Aliquid C autem eſſe à Deo creatum, quod ſit etiam æternum, nullus hæreticus aſſeruit. Præmiſſo autem nunc puncto de creatione materiæ, de quo in ſequentibus dicemus, nunc de ſolo initio mundi, quem à Deo creatum eſſe capite præcedenti oſtendimus, diſputamus. Nec inquirimus,an potuerit eſſe ab æterno, id enim philoſophicum potius eſt, quàm theologicum,quia nec ad fidei dogmata pertinet, nec cum illis neceſſariam connexionem habet, & ideo punctum illud in Metaph. *diſp.*20. *ſect.vlt.* tractauimus: nunc verò de facto, quod non niſi per diuinam reuelationem ſciri certò poteſt,diſputamus.

2. *1. Aſſertio catholica, & principalis.* In quo in primis veritas catholica oſtendenda D eſt,quæ docet,mundum vniuerſum non eſſe æternum,ſed habuiſſe ſui eſſe,ſuæque creationis principium. Probatur primò ex Scriptura,quæ docet, *Probatur 1. ex Scriptura.* Deum fuiſſe ante mundum, vel quando mundus nondum erat.Epheſ.1. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem*, in re enim æterna non datur eſſe poſt non eſſe,neque fieri,aut cogitari poteſt,quòd ante illam aliquid præceſſerit: ergo ſi Deus eligens,eiúſque eligendi actus fuit ante mundi conſtitutionem,certè non potuit mundi creatio eſſe ab æterno,nec mundus ipſe æternus. Et eodem modo probat eandem veritatem illud Ioan.17. *Clarifica me Pater claritate,quam habui priuſquam mundus eſſet apud te.* id eſt, quam apud te habui ante- E quam mundus eſſet,ſeu ante tempus, & ex æternitate; ita enim illa litera conſtruenda,& intelligenda eſt, vt omnes Patres docent, qui inde colligunt gloriam, & maieſtatem Verbi eſſe æternam,mundum autem non eſſe æternum, vt videre licet in Chryſoſtomo,& Cyrillo *ibi*,Ambroſius 4.*de fide, cap.*6. & aliis contra Arrianos ſcribentibus.Et idem probant verba Sapientiæ Prouerb.8. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio.* Nam inde euidenter ſequitur, nihil factum eſſe æternum, quia nihil eſt ante id, quod eſt æternum. Et ſimile eſt illud Eccli.24. *Ego ex ore Altiſſimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.*

3. *Probatur 1. ex Concil. & Patribus.* Secundò definita eſt hæc veritas in Concilio Lateran, ſub Innocent. III. relato *in cap.firmiter*, *de*

de ſumm.Trinit.& in VI.Synodo *act.*11. idem tanquam dogma fidei profitetur Sophron.in ſua epiſtol.quam Concilium recipit. Et conſentiunt Patres omnes, Hilarius Pſalm.148. *In creatis nihil admitti æternum.* Idem Cyrill.12.*theſauri, cap.*13. inde colligens, Verbum non eſſe creaturam. Quod argumentum frequens eſt apud Patres contra Arrianos, Athanaſ.*lib.de Decret.Nicænæ Synodi*, Baſil. *lib.*2.*contra Eunom.* Damaſc.1.*de fide.cap.*8. Idem docent Patres exponentes verba Gen.1. *In principio creauit Deus cælum,& terram,* vt in vltima parte huius capitis videbimus.

4.

Dubium pro ratione aſſertionis adſtruenda diſcutitur.

Vt ratione probetur aſſertio dubitari ſolet, vtrùm veritas aſſertionis poſitæ demonſtrari poſſit. In quo in primis diſtinguendum eſt inter mundum vniuerſum vt eſt vnum artificiale, ex cælo, & elementis partim quieſcentibus, partim ſuis motibus agitatis compoſitum, & inter ſingulas res vniuerſi. Item diſtinguendum eſt inter demonſtrationem, quòd nec mundus, neque vlla res mundi ſit æterna; vel tantùm quòd probari non poſſit, rem aliquam creatam eſſe æternam.

Eius primum pronuntiatū, ſeu aſſertio 2. in ordine, ac minus principalis.

Primùm ergo dicimus, poſſe demonſtrari fuiſſe poſſibile, mundum, & omnes,ac ſingulas res eius potuiſſe in tempore creari, ita vt nulla earum fuerit æterna, vel (quod perinde eſt) poſſe demonſtrari, non eſſe impoſſibile, res omnes mundi in tempore incepiſſe. Hoc quidem eſt contra Ariſtotelem, qui putauit ſe oppoſitum demonſtraſſe.

Probatur ratione.

Probatur autem: nam in primis res iſtæ ſiue in tempore, ſiue ex æternitate fiant, debent ex nihilo fieri, vt ſuprà, & in Metaphyſica probatum eſt, quapropter ex hac parte non magis repugnat fieri in tempore, quàm in æternitate, vel è contrario. Deinde fiunt à Deo liberè, & non ex neceſſitate naturali, quia Deus ſummè liber eſt,& Dominus omnium, ac ſibi ſufficiens, neque ad ſuam completam beatitudinem creaturis indiget; ergo ex hac parte nulla neceſſitas fuit creandi res æternas, ac proinde nec repugnantia eſſe potuit creandi illas in tempore. Denique neque ex parte creaturarum cogitari poteſt aliqua repugnantia, cùm ipſæ de ſe non habeant eſſe, ac proinde ſint veluti indifferentes, vt illud, quando ſibi datum fuerit, recipiant. Neque etiam ex parte Dei, quia ſi aliqua cogitari, vel Ariſtotelem decipere, potuit, maximè quòd non poſſet Deus ex æternitate non creãs incipere in tempore creare ſine mutatione ſui; at hoc falſum eſt. Quia potuit Deus ex æternitate habere propoſitum efficax,& immutabile creandi in tali puncto, & ex vi eius, actu, ſeu ad extra poſtea creare ſine vlla ſui mutatione.

Vide Pereir. lib. 15. *de princip. rer. natur.*

5.

Auerrois inſtantia excluditur.

Sed inſtat Auerr. 8. *Phyſic. comm.* 15. quia non poteſt à voluntate antiqua, actio noua prodire, ſicut è contrario à voluntate noua actio antiqua prodire non potuit. Reſpondeo, dupliciter intelligi voluntatem eſſe antiquam, primò vt non tantùm ſit antiqua, ſed (vt ita dicam) etiam antiquata, nimirum, quia fuit, & tranſiit, & non permanet, neque in ſe, neque in virtute ſua: vel quia voluntas eſt antiquior actione, non tamen pertranſiit, ſed perſeuerat. In priori ſenſu vera eſt aſſumpta propoſitio, quia quod non eſt, iam agere non poteſt, etiamſi aliquando fuerit. Sed in hoc ſenſu ineptè aſſumitur in præſenti illa propoſitio, quia voluntas Dei etiamſi æterna ſit, non eſt illo modo antiqua, quia non tranſit, nec eſt æterna tantùm à parte antè, ſed ſimpliciter in æternum permanet. At verò propoſitio aſſumpta intellecta de voluntate antiqua iſto poſteriori modo, euidenter falſa eſt, quia ſi voluntas antiqua durat cum actione, quæ de nouo fit, non poteſt efficacita-

A tem eius impedire, quòd antea fuerit. Imò in creata,& mutabili voluntate etiamſi antiqua voluntas actu, & formaliter non perſeueret, ſi ſaltem virtus eius duret, poterit nouam actionem efficere, ſicut motio manus in ſcribente, vel citharizante interdum eſt à præterita voluntate, cuius virtus perſeuerat, quomodo ſolent Theologi diſtinguere virtualem voluntatem à formali. Et in motu phyſico ſæpe à contactu antiquo procedit nouus motus per virtutem relictam, ſeu impetum: multo ergo magis voluntas æterna Dei in ſe formaliter perſeuerans poterit nouam actionem in momento, ab ipſamet ab æterno præſcripto, elicere. Et ideo non eſt ſimilis alia comparatio, quæ fit B voluntatis nouæ ad antiquam actionem: nam voluntas eo ipſo quòd noua eſt, non poteſt eſſe æterna, vel exiſtens in tempore antiquo,& ideo mirum non eſt, quòd ab illa non potuerit actio antiqua prodire.

6.

Altera Ariſtotelis inſtantia.

Sed vrget vlteriùs Ariſtotel. 8.*Phyſicor.text.*10. & 12. *Metaphyſic.cap.*6. quia ſi voluntas interna eſt antiquior actione, ſeu productione externa; ergo cauſa mundi eſt prior effectu ſuo, non tantùm natura, ſed etiam duratione reali; ergo præceſſit tempore ſuum effectum, quia realis prioritas in duratione, non poteſt eſſe ſine tempore, quia tempus non eſt niſi duratio, in qua prius, & poſterius realiter inuenitur; ergo præceſſit tem- C pus ante mundum. Hoc autem eſt impoſſibile, quia tempus eſt non ſine motu cæli, nec motus ſine cælo, nec cælum ſine mundo; ergo impoſſibile eſt, aliquid eſſe prius duratione reali, quàm mundus: ſicut etiam impoſſibile eſt aliquid eſſe prius, quàm tempus, quia ipſum *prius*,& *aliquando*, & *fuit*, ſunt temporis differentiæ. Confirmant hoc Proclus, & Auerr. quia ſi daretur prius, in quo non eſſet hic mundus, ſpatium illud, quod nunc hic mundus replet, vacuum eſſet: at non poteſt dari vacuum; ergo non potuit dari duratio, in qua mundus non fuerit; ac proinde non potuit non eſſe æternus.

Confirmatur

7.

Reſponſio ad inſtantiam Ariſt.

Reſpondeo has obiectiones magis in verbis, D corúmque abuſu, vel malè intellecta ſignificatione, quàm in re conſiſtere. Dico enim, ſi ſermo ſit de tempore phyſico, materiali, ac ſuo modo corporeo, quod eſt veluti vniuerſalis menſura corporalium motuum; ſic potuiſſe aliquid eſſe, quando tale tempus non erat, ſeu priuſquam eſſet: imò ſtatim oſtendemus neceſſariò ita fuiſſe. Neque inde ſequitur, aliquid temporis fuiſſe ante totum tempus. Primò quidem, quia in illis locutionibus aduerbia illa *quando, prius,* & *antequam*, indicant quidem aliquam durationem realem, non tamen quæ ſit tempus phyſicum, ſed quæ ſit æternitas, vel etiam poſſet eſſe æuum, vel aliqua duratio permanens, ſi Deus vellet Angelos, vel E cælum empyreum, vel aliquid aliud ante cælum primum mobile creare. Imò de facto ipſummet corpus cæleſte primi mobilis fuit priùs ſuo motu ſecundùm aliquam durationem realem, quæ non fuit tempus, nec pars eius, vt infrà oſtendemus. Secundò, quia illæ particulæ comparatiuæ *prius*, vel *antequam*, licèt poſitiuæ videantur, non ſignificant poſitiuam habitudinem, ſed negationem alterius rei ſimul cum alia coexiſtentis. Sic enim dicitur Deus eſſe antequam quicquam faceret, quia in ſua æternitate extitit, nulla re alia illi coëxiſtente; & ſimiliter dicitur eſſe prius quàm mundus, quia habuit eſſe ſine alterius rei, ſeu mundi coëxiſtentia. Quia verò non poſſumus hãc negationem concipere, aut explicare, niſi per modum poſitiuæ habitudinis, aut comparationis

ad

ad noſtrum tempus, ideo vtimur eiſdem terminis, quibus differentias, ſeu partes noſtri tēporis ſignificare ſolemus, dicendo, *quando, antè*, vel *prius*, per quas particulas non reale tempus, ſed imaginariū, ſeu potentiale ſignificamus: nam modo noſtro intelligendi concipimus ante reale tempus infinitam quandam imaginariam durationem, in qua tempus reale eſſe potuiſſet, re tamen vera nihil eſt præter diuinam æternitatem, vt in compendio etiam Metaphyſicæ Ariſtot. *lib.*12.*cap.*6. breuiter attigi.

8. *Ad confirm. ex Proclo, § 6,* Vnde patet reſponſio ad confirmationem. Primò enim negamus ſequelam, ſcilicet, vacuum eſſe debuiſſe, ſi mundus aliquando non fuit: nam vacuum dicit ſuperficiem realem aptam repleri corpore, & non repletam, & ita ex parte fundamenti, ſeu continentis, aptitudine dicit ſpatium reale; hoc autem tunc non fuit ante mundum, quia nullum corpus, vel realis ſuperficies fuit, ſed ſpatium, quod imaginarium vocari ſolet, quod in ſe non poſitiuum quid, ſed tantùm negatiuum eſt, à nobis autem inſtar poſitiui concipitur, & ideo aduerbiis localibus illud ſignificamus. Et ſic dicimus, extra mundum nihil eſſe, neque vacuum, ſed ſpatium imaginarium: ſic enim etiam Ariſtoteles ipſe dixit, extra cælum neque locum, neque vacuum, neque tempus eſſe. 1.*de cælo, cap.*9. *text.* 99. Addimus vero (quod Ariſtot. non concederet, quia diuinam omnipotentiam non eſt aſſequutus) potuiſſe Deum non ſolùm mundum denuò creare, ſed etiam facere, vt ante mundum ſenſibilem nobis, & ante tempus primi motus vacuum præceſſerit, creando, v. g. cælum empyreum ſolum, & totam eius capacitatem, & concauam ſuperficiem nullo reali corpore replendo. Quia licèt hoc non ſit ſecundùm naturę ordinem, non implicat contradictionem, nec defuerunt Patres, qui ita factum eſſe ſignificauerint, vt poſtea videbimus.

9. *2. Prenūtiatū, ſeu aſſertio 3. in ordine bipartita.* Secundò dicendum eſt, poſſe efficaciter demonſtrari, mundum hunc viſibilem non potuiſſe eſſe æternum quoad ſucceſſiones generationum, & corruptionum, vel ſucceſſiuas alterationes, aut alias quaſcunque diſcretas mutationes, per quas res aliter ſe habeant, quàm priùs realiter, & poſitiuè ſe haberent. Nec item, quoad motum phyſicum cæleſtem, & conſequenter nec quoad tempus eius, quantumuis continuum. Hanc aſſertionem virtute tradidi in Metaph. *diſp.*20.*ſect.*6. vbi oſtendi, res permanentes ab æterno creari potuiſſe, non tamen ſucceſſiuas. Nam ex hoc principio euidenter ſequitur nec generationum, & corruptionum ſucceſſionem quaſi diſcretam, nec motum continuum primi mobilis, ac proinde nec tempus ex tota æternitate eſſe potuiſſe. Quæ fuit etiam ſententia Durandi *in* 2.*d.*1.*q.*3. quam multi moderni ſequuti ſunt, aliqui quoad vtranque partem, alij quoad priorem tantùm.

10. *1. Partem vt quidam probent.* Solet autem illa pars de ſucceſſione generationum à multis probari ab inconuenienti ſpeciali, quod in ſpecie humana ſequeretur, ſcilicet, quòd nunc ſimul durarent animæ actu infinitæ, quia cùm ſint immortales, omnes, quæ ſucceſſiuè creãtur, ſimul perſeuerant: ſi autem ſeries generationum fuiſſet æterna, infinitæ animæ ſucceſſiuè creatæ fuiſſent, & conſequenter nunc etiam ſimul permanerent. Propter quod inconueniens aliqui fatentur, fieri non potuiſſe, vt hominum generationes fuerint per ſucceſſionem perpetuam ab æterno, quamuis in generationibus aliarum rerum, quarum formæ corruptibiles, vel mortales ſunt, admittant illam ſucceſſionem infinitarum generationum, & corruptionum fuiſſe poſſibilem. Re tamen vera non loquuntur conſequenter, *Diſplicet tamē probatio.* quia ſi non eſt impoſſibile, quòd infinitæ animæ equorum fuerint per ſucceſſionem eductæ de potentia materiæ, & tranſierint, non eſt cur ſit impoſſibile, animas hominum ſimiliter fuiſſe creatas ſucceſſiuè in numero infinito, quia non eſt minor infinitas in vno numero, quàm in alio, neque inducit ſpecialem repugnantiam, quòd vnus numerus totus ſimul conſeruetur, & non alius; tum quia hoc eſt materiale ex parte rerum, & ad formalitatem (vt ſic dicam) nihil refert, tum etiam, quia poſſet Deus, ſi vellet, animas etiam equorum ſeparatas conſeruare, neque illi eſſet difficilius omnes ſimul conſeruare, quàm ſucceſſiuè producere: neque etiam ex parte ipſarum rerum poteſt in hoc ſpecialis repugnantia aſſignari. Quare in huiuſmodi argumentis, quæ in hoc puncto ex alio de repugnantia infiniti ſumi ſolent, non magnam vim facio, quia ſunt lubrica, & incerta, & fortaſſe non probant, omne infinitum eſſe impoſſibile, & hoc ſaltem veriſſimum exiſtimo, in numero rerum permanentium non magis repugnare eſſe infinitum ſimul, quàm ſucceſſiuè, id enim conuincit ratio facta, & fatetur D. Thomas 2.*contra gent.cap.*38.

Propria ergo, & efficax ratio illius partis eſt, 11. *Vera probatio.* quia non potuit ſpecies hominum, vel equorum vel quarumlibet rerum corruptibilium tota tranſire de non eſſe ad eſſe, per generationum ſucceſſionem, ſed neceſſarium fuit, vt in aliquo, vel aliquibus indiuiduis per creationem actualem exiſtentiam acceperit. Hoc ſecundùm fidem certum eſt, tum quia omnes ſpecies creatæ de ſe nihil ſunt, & ideo non poſſunt abſolutè accipere eſſe, niſi per eductionem ex nihilo, ac ſubinde per creationem; tum etiam quia perfectiores ſpecies rerum immaterialium non poſſunt aliter exiſtere; ergo nec ſpecies corruptibiles: tum denique quia ſpecies non accipit eſſe, niſi in aliquo indiuiduo; non poſſunt autem omnia indiuidua alicuius ſpeciei collectiuè ſumpta eſſe per generationem producta, ita vt vnum ſit genitum ab alio, & illud ab altero, & hoc ab alio, & ſic in infinitum, ſed neceſſariò ſiſtendum eſt in aliquo non genito ab alio indiuiduo illius ſpeciei, ac ſubinde immediatè creato à Deo. Alioqui non omne eſſe exiſtentiæ talis ſpeciei ad Deum tanquam ad primum, & proximum fontem totius eſſe reduceretur, quod eſt contra eſſentialem dependentiam omnium creaturarum à Deo, ad quam pertinet, vt tandem omne eſſe ad ipſum vt ad primam, & proximam cauſam referatur, vt latiùs in Metaphyſica *diſp.*29.*ſect.*1.*n.*32.*& ſeqq. vſque ad* 37. oſtenſum eſt.

Vt autem magis hæc ratio explicetur, obiici 12. *Obiectio contra proximā probationem.* poteſt, quia de facto videmus, ſpecies rerum corruptibilium productas eſſe in rerum natura ſine propria creatione alicuius indiuidui: nam in ipſa ſpecie humana nullus homo etiam primus ex nihilo factus eſt, ſed ex præcedenti materia formatus, & ſimiliter alia miſta ex præiacentibus elementis facta ſunt, plantæ, herbæ, & bruta terreſtria ex terra, piſces ex aqua, volatilia ex aëre; ergo non eſt neceſſe, vt ſpecies incipiat in aliquo indiuiduo immediatè à Deo creata. Reſpondetur primò, *Soluitur primò.* non eſſe contentiosè inſiſtendum in verbo *creandi*: nam in hoc ſolùm efficacia rationis conſiſtit, quòd non poteſt in omnibus indiuiduis vnius ſpeciei dari proceſſus emanationis proximæ vnius ab alio, ſed neceſſariò ſiſtendum eſſe in aliquo, qui immediatè à Deo profluxerit, ſiue per rigoroſam creationem immediatam, ſiue per aliam actionem Dei propriam, quia licèt ſit ex

præia

præiacente materia, eſt diſtincta à generationis modo, quo vnum indiuiduum ab altero eiuſdem ſpeciei generatur. Vnde ſecundò additur, talem Dei actionem, licèt præcisè ſpectata, & condiſtincta à creatione, & conſeruatione non ſit rigoroſa creatio, vocari nihilominus creationem in Scriptura, quia tota productio illius indiuidui vt à Deo ſolo eſt, includit creationem materiæ, & æquiualet creationi totius, ac ſi in principio ſimul totum, vna actione compoſita fuiſſet productum, ſicut de cælis, & elementis in cap. præcedenti *num.* 12. declaratum eſt.

Soluitur amplius.

13. Vnde ſi quis inſtet, quia nonnullæ ſunt ſpecies rerum corruptibilium, quæ in nullo indiuiduo immediatè producuntur à Deo, ſed vel à ſole, aut cælis, vel aliis aſtris, vt ſunt mineralia, & plures ſpecies plantarum, ſeu herbarum, aut animalium imperfectorum; eadem danda eſt reſponſio, ſeruata proportione. Nam hoc non contingit, niſi in ſpeciebus imperfectis, quæ à cauſis creatis ſuperioribus per productionem æquiuocam generari poſſunt. Quæ ſpecies in duplici ſunt differentia. Aliquæ ita ſunt imperfectæ, vt indiuidua earum non habeant virtutem generandi, & ideo in eis non eſt emanatio vnius indiuidui ab alio eiuſdem ſpeciei per vniuocam generationem, ſed ipſa ſpecies in omnibus indiuiduis ſuis à cælo, vel ab aliqua ſimili cauſa eminentiori in omnibus ſuis indiuiduis immediatè produci poteſt. Et tunc reductio ad Deum fit mediante ipſa ſuperiori cauſa creata, quia ſi ſpecies mineralium, v. g. vel herbarum incepit immediatè per actionem Solis, virtus ipſius Solis ad ſuperiorem cauſam referenda eſt, & in ea reductione tandem ſiſtendum eſt in cauſa proxima creata, quæ à Deo ſolo immediatè manauerit, & talis cauſa reputatur tanquam primum indiuiduum eminenter continens inferiorem illam ſpeciem. Aliquæ verò ſunt huiuſmodi ſpecies imperfectæ generabilium rerum, in quibus indiuidua vtroque modo fieri poſſunt, ſcilicet per vniuocam generationem vnius indiuidui ab alio, & per immediatam productionem æquiuocam cauſæ ſuperioris. Et in his etiam non poteſt procedi in ſucceſſionibus generationum vniuocarum, quin ſiſtatur in aliquo indiuiduo non producto per talem generationem, nec ab alio indiuiduo eiuſdem ſpeciei, ſed vel à Deo, vel à cælo, quod priùs à Deo immediatè manauerit. Atque ita in omnibus rerum ſpeciebus abſolutè verum eſt productionem ſpeciei neceſſariò reducendam eſſe ad aliquam emanationem, quæ immediatè à Deo ſit. Sed quia id faciliùs cernitur in ſpeciebus perfectis viuentium corruptibilium, quarum indiuidua non poſſunt naturaliter produci, niſi per generationem vniuocam vnius indiuidui ab alio, ideo de illis maximè loquuti ſumus. Eſt ergo euidens illud principium, quia ſpecies non ſit, niſi in aliquo indiuiduo, non poteſt autem in omnibus indiuiduis fieri per vniuocam emanationem vnius ab alio; ergo ſiſtendum eſt in aliquo non ſic producto.

Inſtantia expeditur iuxta iam dicta.

Specierũ imperfectarum duplex modus generationis.

Alter modus generationis.

14. Hoc ergo principio poſito euidenter concludimus, ſeriem generationum vnius indiuidui ab alio eiuſdem ſpeciei, non poſſe eſſe æternam. Quia neceſſariò ſiſtendum eſt in aliqua prima, quæ æterna non fuerit, neque ab illa vſque ad vltimam præceſſerint generationes infinitæ à parte antè, quia in aliqua prima, & non æterna neceſſariò ſiſtendum eſt. Probatur hoc, quia neceſſariò perueniendum eſt ad aliquam generationem factam ab homine, v. g. non genito ab

Concluditur ſuperior vera probatio.

A alio, ſed immediatè producto à Deo, vt probatum eſt. Vel igitur homo ille factus eſt ab æterno, vel in temporis initio; ſi in tempore, omnino tollitur productio æterna; ſi verò ille creatus ponatur ab æterno, neceſſe eſt vt inter creationem illius, & generationem prolis ab ipſo productæ æternitas quædam, & infinita duratio imaginaria ſeu obiectiuè poſſibilis ſucceſſiuè præceſſerit; ergo neceſſariò danda eſt prima generatio propria in tempore facta. Minor probatur facilè, quia homo creatus, & alius ab illo genitus non poſſunt eſſe ſimul duratione; quia generatio hominis non fit in inſtanti; ergo neceſſariò homo generans, & non genitus antiquior eſt

B homine à ſe genito; ergo præcedit duratione; ergo æternitate, ſi ab æterno ponitur creatus. Quam rationem in citato loco Metaphyſicæ latiùs proſequutus ſum. Et æquè procedit, ſiue vnus tantùm homo, ſiue plures in quocunque numero ponantur ab æterno creati, quia eadem proportione, ſi omnes genuerunt, in tempore genuerunt; ac proinde generationum ſucceſſiones ab hominibus illis manantes in numero tantùm finito eſſe potuerunt, nec potuit illa ſeries, ſeu ſucceſſio eſſe æterna quoad ipſas generationes. Quoad hanc ergo partem non potuit mundus eſſe æternus.

15. Nihilominus tamen quoad alteram partem

C de motu continuo cæli aliqui contendunt, non ita efficaciter demonſtrari, non potuiſſe eſſe æternum ſicut de generationum ſerie. Quia rationes, quibus id oſtendi ſolet, ſolui poſſunt. Ego verò contrarium cum Durando dixi *in dicta diſput.* 20. *Metaphyſic. ſect. vltim. & diſput.* 29. *ſect.* 1. *num.* 9. Et eandem defendit Daniel Malon. loco infrà citando, vbi quibuſdam rationibus, quæ ſupponunt, infinitum eſſe impoſſibile, vel non poſſe pertranſiri, vtitur. Sed illis nunc prætermiſſis, aliæ, quæ ex conditione æternitatis, & productionis in ea factæ ſumuntur, mihi rem demonſtrare videntur non minus efficaciter, quàm illæ, quæ de ſucceſſione æterna generationum fa-

Pro 2. parte aſſertionis de motu cõtinuo cæli non dari firmas probationes ſentit Vaſq. 1. part. diſp. 177. c. 5.

D ctæ ſunt. Probatur ergo primò, quia cælum, v. g. ſi ab æterno crearetur, deberet neceſſariò in certo ſitu, & diſpoſitione creari; ergo in illa eadem diſpoſitione, & eodem ſitu permanſurum erat neceſſariò per infinitam durationem; ergo non potuit motus eius ex æternitate incipere, ſed initium temporale neceſſariò habere debuit. Conſequentiæ ſunt euidentes ex dictis in puncto proximè præcedente. Antecedens autem probatur, quia creatio etiamſi æterna, neceſſariò futura eſt de re definita, & ſingulari, & ſecundùm omnes conditiones exiſtentiæ determinata, vna autem ex his conditionibus eſt ſitus, & vbi definitum; ergo etiam in illo debuit habere cer-

Probatur tamen efficaciter primò.

E tam diſpoſitionem ex vi ſuæ creationis in loco, in quo creatus eſt. Ita vt non ſolùm totum in tali loco totali, ſed etiam pars eius in definito loco partiali creata ſit, vt ſol in Oriente, vel in Occidente, vel in aliquo alio certo ſitu totius ſui circuli.

16. Sed aiunt, hoc argumentum ſupponere, cælum eſſe productum per primum ſui eſſe, in aliquo determinato ſitu, quod repugnat hypotheſi de creatione æterna, & petit principium: nam hoc eſſet probandum. Vnde reſpondent diſtinguendo propoſitionem aſſumptam, quòd cælum debuit creari in determinato ſitu. Nam vel hoc intelligitur de primo puncto creationis, & ſic negatur aſſumptum, quia non datur tale punctum primum, & conſequenter nec determina-

Aduerſariorum euaſio.

tum

tum ſitum admittere neceſſe eſt. Vel illud intelligitur de productione cæli abſoluta, & ſic aiunt, productum eſſe in determinato ſitu continuata creatione, & ſecundum illam in quouis ſitu fuiſſe productum. *Expugnatur.* Hæc autem reſponſio non ſolùm non ſatisfacit, verùm etiam ſatis concipi non poteſt. Et in primis falſum eſt, nos ſupponere in argumento, cælum eſſe productum per primum ſui eſſe: ſolùm enim ſupponimus, debuiſſe produci per æternam productionem indiuiſibilem, & quæ ſit tota ſimul, & hanc dicimus, debuiſſe neceſſariò in ipſa æternitate terminari ad cælum in determinato ſitu creatum, & ad definitum vbi, cum ipſa ſubſtantia cæli, & ex vi eiuſdem actionis concreatum. Quia hoc eſt de ratione omnis phyſicæ actionis ad extra; illa autem creatio licet eſſet æterna; phyſica, & realis, ac ſingularis eſſet. Et hinc inferimus, illum ſitum debuiſſe neceſſariò eſſe primum in tali corpore, non quidem primum per modum primi inſtantis, ſeu per exiſtentiam in primo inſtanti eſſendi, ſed primum per coëxiſtentiam æternam, & per negationem prioris, quia & determinatus eſſe debuit, & ante illum nullus alius ſitus præcedere pótuit. Ex quo tandem concludimus, illummet ſitum neceſſariò debuiſſe immutatum permanere per æternitatem, & infinitam aliquam durationem imaginabilem, ſeu poſſibilem, ac proinde motum neceſſariò debuiſſe in tempore incipere. Vnde parum refert, quòd illa creatio ſit etiam conſeruatio æterna, quia ſicut eſſet creatio, & conſeruatio æternæ ſubſtantiæ, ita eſſet concreatio, & conſeruatio æterni ſitus, quod repugnat æternitati motus.

17. *Probatur ſecundò pars prædicta.* Secundò explicatur amplius vi huius rationis, quia conſeruatio ſubſtantiæ cæli, quæ non eſt niſi continuata creatio, diſtincta actio eſt à motione locali cæli, vt eſt per ſe notum; tum quia talis motio non ſequitur ex vi talis creationis, vel conſeruationis; tum etiam quia ſunt à diſtinctis proximis agentibus: nam conſeruatio eſt immediatè à ſolo Deo, ſicut creatio; motus autem localis eſt immediatè ab intelligentia creata, & à Deo tantùm vt concurrente cum illa, vt ſupponimus, & motum ſic factum putauit Ariſtoteles, fuiſſe æternum, & dicti auctores putant fuiſſe poſſibile. Contrarium verò probamus ex eo, quòd dum res creatur ſiue in tempore, ſiue in æternitate, neceſſariò habet determinatum ſitum proximè concreatum ab illo ſolo, à quo res creatur, & per illius intentionem, & voluntatem talem determinationem habentem, neque aliter intelligi poteſt determinata voluntas creandi aliquid practicè, & efficaciter, ſeu executiuè; ergo ſitus ille æternus, quem cælum habuit concreatum à Deo, non potuit dari ab Angelo per motum localem; ergo multo minus potuit auferri per motum æternum, quia quicquid concreatur cum re ab æterno creata, æternum eſt, & conſequenter per æternitatem, & durationem aliquam infinitam permanere debet, vt ſatis declaratum, & probatum eſt.

18. *Probatur tertiò.* Tertiò argumentor in hunc modum, quia proprius motus localis ſupponit mobile exiſtens in aliquo loco non tantùm ordine naturæ, ſed etiam ordine realis exiſtentiæ in aliqua duratione indiuiſiblli, & ita tota ſimul, ſiue illa ſit inſtans, ſiue æternitas. Ergo repugnat motum localem eſſe æquè æternum, ac ipſum mobile, & conſequenter abſolutè, & ſimpliciter repugnat eſſe æternum. Antecedens notum eſt in Philoſophia, quia motus localis proprius non eſt tranſitus à non eſſe in loco ad eſſe in loco, ſed eſt tranſitus ab vno eſſe in loco ad aliud eſſe locale, ſeu ab vno vbi ad aliud. Et hac ratione primus locus, in quo Angelus extitit, non potuit eſſe per motum localem, nec per voluntatem ipſius Angeli, ſed neceſſariò debuit eſſe per creationem, ſeu concreationem, & per voluntatem creantis Angelum, vt in ſuperiori tractatu *lib.4. cap.11. num.* 11. probatum eſt. Et eſt verum ſiue cogitetur Angelus in tempore productus, ſiue ex æternitate. Et ſimiliter cælum creatum in tempore non potuit incipere moueri ab Angelo, niſi priùs ſaltem per inſtans exiſteret in tali loco determinato, quem ſibi concreatum à ſuo creatore haberet; ergo ſimiliter ſi cælum eſſet ab æterno creatum, priuſquam moueretur habere debuiſſet certum locum ſibi concreatum, & à ſolo creatore datum: illud autem prius non potuit eſſe ſolum tranſitorium inſtans, ſed indiuiſibilis æternitas, in qua ſupponitur tale corpus creatum; ergo non potuit tale corpus localiter moueri ex eadem æternitate.

Tandem declaratur hoc ex comparatione ad alios motus. Et in primis omnes fatentur, motum localem rectum non potuiſſe eſſe æternum. 19. *Probatur quartò ex cōparatione lationis rectæ.* Illa autem repugnantia non potuit oriri ex defectu ſpatij: nam imaginaria ſpatia infinita ſunt, & ex hac parte non repugnat motum rectum eſſe infinitum, ſeu in infinitum durare. Vnde ſi Deus voluiſſet totum hunc mundum loco mouere extra totum locum, ſeu ſpatium adæquatum eius, ſine dubio poſſet id facere, ſicut poſſet alium mundum extra iſtum creare, & corpus per vacuum mouere. Et eadem ratione poſſet motum illum totius mundi per infinitam ſucceſſionem continuare, ſicut poſſet alium, & alium mundum æqualem, vel maiorem in infinitum producere; ergo ex parte ſpatij, ſeu capacitatis non repugnabat motum rectum eſſe æternum. Nec etiam repugnaret ex eo, quòd per motum rectum deſeritur totus locus, per circularem verò non niſi ſecundùm partes: nam ſi aliunde ex parte ſpatij eſt capacitas ad occupationem noui loci totalis, & deſertionem totius loci prioris, impertinens eſt illa differentia ad inferendam repugnantiam in vno motu potius quàm in alio. Ratio ergo repugnantiæ in motu recto ſolum eſt, quia corpus mobile motu recto neceſſariò ſupponi debet præexiſtens in aliquo certo loco, & conſequenter ſi tale corpus eſt æternum, aliquem æternum locum concreatum habuit, quem in eadem æternitate amittere non potuit, ac proinde cùm per motum localem priorem locum amittat, non potuit ab æterno, ſed in tempore ita moueri. Quod æquè procedit in motu circulari, quia licèt non ſit à toto loco reſpectu mobilis, ſit per amiſſionem totius ſitus, & per mutationem vniuſcuiuſque partis, aut aſtri, vt Solis, lunæ, & ſimilium à toto loco ſuo, & ita eſt eadem ratio.

Idem videri poteſt in motu intenſionis, ſeu alterationis: nam ſi homo ab æterno crearetur 20. *Item ex comparatione alterationis.* ſine gratia concreata, non poſſet illam recipere niſi poſt infinitam durationem, ac proinde in tempore; vel ſi cum natura reciperet gratiam quaſi concreatam, non poſſet illam niſi in aliquo determinato gradu recipere, quia oppoſitum repugnat actioni phyſicæ ſingulari: talis autem gratia non poſſet deinceps intendi ſucceſſiuè per totam æternitatem, non ſolùm quia fieret infinitè intenſa: (nam hoc, conſequenter loquendo, non repugnaret, cùm latitudo intenſiua gratiæ de

definita non ſit) ſed ſolùm quia res facta in æternitate in certo gradu, in eo neceſſariò per æternitatem manet ſine diminutione, vel augmento: eadem verò ratio eſt de ſitu determinato ſecundùm ſingulas partes, vt declaratum eſt. Denique Angelus ab æterno productus cum aliqua cogitatione coexiſtente ſimul ſuæ creationi, non poſſet illam intendere, vel mutare, aut omittere, & ad illam tranſire, niſi poſt infinitam durationem, ſolùm quia res concreata cum re æterna eſt etiam æterna, ac proinde per infinitam durationem neceſſariò permanens immutabilis. Idem ergo eſt de ſitu concreato ipſi cælo. Ex quo euidenter concluditur, non poſſe motum localem in corpore ab æterno creato eſſe æternum. Quoad has ergo duas partes euidenter probatur, mundum non eſſe æternum.

3. Pronuntiatum, ſeu aſſertio 4. in ordine.

21. Dico ergo tertiò. Non poteſt euidenter, & abſolutè demonſtrari, nullam rem mundi ſiue ſpiritualem ſiue corpoream, ſiue corruptibilem, ſiue incorruptibilem eſſe æternam. Hoc latè tractaui *in dicta diſp.* 20. *Metaph. ſect. vlt.* oſtendendo non repugnare, res permanentes ab æterno creari, & per æternitatem conſeruari ſine vlla mutatione, quandiu Deus illa ita conſeruare voluerit: quia de ratione creationis non eſt, vt nihil, ſeu non eſſe rei duratione præcedat creationem, ſed ſatis eſt, quòd præcedat naturæ ordine, quia res de ſe non habet eſſe, & nihil eſſet, niſi ab alio reciperet eſſe. Quam ſententiam bene etiam defendit Vaſquez *dicta diſp.* 177. 1. *p. cap.* 3. & Dan. Malon. *in* 2. *d.* 1. *diſp.* 7. *in* 2. *&* 3. *aſſertione.* Dicit autem ille cum Durando, res permanentes corruptibiles naturæ ſuæ relictas non potuiſſe ab æterno produci. Ego verò licèt rem ab eo intentam veram eſſe cenſeam, nimirum rem corruptibilem, ſi crearetur ab æterno, neceſſariò debuiſſe immunem à corruptione per æternitatem quandam conſeruari, quod videtur à natura rei corruptibilis alienum: licèt (inquam) hoc verum ſit abſolutè loquendo, nihilominus ex ſuppoſitione quòd res corruptibilis ſit creata ab æterno, neceſſariò ſequitur, vt corrumpi non poſſit per aliquam durationem infinitam, imò neque annihilari, quia repugnat rationi æternitatis omnis talis mutatio, vt probatum eſt. Quamuis illa duratio non habeat certum imaginarium terminum à parte poſt, ſed voluntate diuina determinandum ſit, vt ibi declaraui, & ideo cenſui, non eſſe neceſſariam illam limitationem, ſeu conditionem, quia in ipſamet conditione æternitatis intrinſecè includitur.

Res etiã corruptibilis, ſi ab æterno crearetur, abſque nouo beneficio per aliquam æternitatem duraret.

4. Pronuntiatum, ſeu aſſertio 5. in ordine, tripartita.

22. Vnde dico quartò. Licèt non poſſit abſolutè demonſtrari, omnes res creatas in tempore, & non ab æterno factas eſſe, nihilominus efficaciter oſtendi poteſt, hoc & conuenientius eſſe ex parte ipſius Dei, & magis conſentaneum naturis creatarum rerum, & ſecundùm extrinſeca teſtimonia, vel indicia credibilius. Prima pars probatur, tum quia res creatæ in tempore euidentiùs oſtendunt dependentiam à ſupremo ente per eſſentiam, & indigentiam influxus eius, vt exiſtere valeant, quàm ſi ab æterno ſemper fuiſſent: tum etiam, quia hoc modo manifeſtatur apertiùs, Deum non ex neceſſitate naturæ, ſed liberè mundum, & omnes res eius produxiſſe; tum præterea, quia ita clariùs conſtat, Deum non propter ſuum commodum, ſed propter ſolam voluntatem benefaciendi aliis res procreaſſe. Cùm enim Deus ab æterno ſtatum ſibi ſufficientem, & ſummè felicem, ac beatum habuerit ſine creaturis, planè oſtenditur, illis propter ſe non indiguiſſe, ſed ex ſola boni-

Probatur 1. pars.

A tate ſua illis ſe, quando voluit, communicaſſe. Ergo ex parte Dei fuit hic modus creationis conuenientior. Deinde ex parte creaturarum res clara eſt, quia omnis creata ſubſtantia vel corruptibilis, aut ſaltem mutabilis, vel ſecùndùm locum, vel ſecundùm aliquam qualitatem, & paſſionem ſaltem perfectiuam, ſeu per actum immanentem: nec eſt conſentaneum naturæ eius, vt pro infinita duratione in eodem ſtatu permaneat. Sed ſtatus æternitatis neceſſariò ſecum affert hanc immobilitatem, vt declaraui: non eſt ergo à parte ante conſentaneum naturis creatis æternas eſſe. Dico autẽ *à parte antè*, quia à parte poſt non ita repugnat: quia infinitas durationis in poſterum nunquam B actu completur, ſicut à parte antè neceſſariò eſſet aſſerendum, poſita æterna creatione. Pro tertia verò parte de credibilitate ex ſignis, vel teſtimoniis externis, præter teſtimonia fidei noſtræ, induci poſſunt teſtimonia Philoſophorum ante Ariſtotelem, nam, ipſo etiam teſte lib. 1. de cælo, text. 102. *Omnes mundum generant*, imò hic videtur fuiſſe communis ferè conſenſus gentium etiam infidelium. Item hiſtoriæ omnes tam diuinæ, quàm humanæ iuuant, quia in eis ad ſummum inueniuntur veſtigia antiquitatis mundi quinque, aut ſex millium annorum, nam hiſtoria Moyſis hanc antiquitatem non tranſcendit, & tamen creditur eſſe antiquior omni humana hiſtoria, vt C Ioſeph. *lib.* 1. *contr. Appionem à principio* eleganter oſtendit, cuius ſententiam Patres confirmant, Clemens Alexandr. *lib.* 1. *Stromat.* Iuſtin. *Apolog.* 2. *pro Chriſtianis, verſùs finem.* Tertull. *in Apologet. cap.* 19. Euſeb. *in Proœm. ad Chron. & lib.* 10. *de præparat. Euang. cap.* 3. & Auguſt. *lib.* 18. *de Ciuit. cap.* 8. *&* 37.

Probatur pars 2.

Probatur tertia.

23. Vnum verò ſupereſt theologicum dubium huius loci proprium, videlicet, an veritas de mundi creatione temporali, & non æterna ſufficienter probetur ex illis verbis Gen. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Quod dubium de mundo viſibili nunc tractamus, nam de Angelis, & ſuprà in ſuo loco dictum eſt, & nunc an illorum creatio ſub illis verbis comprehendatur, nondum D diſcuſſimus. Ratio autem dubitandi eſt, quia ex loco habente plures ſenſus, & expoſitiones, nihil certi probari poteſt; ſed ille locus eſt huiuſmodi: ergo. Maior videtur nota, quia ſi in alio ſenſu verba illa verificari poſſunt ſufficienter, alium efficaciter, & de fide comprobare non poſſunt. Minor etiam conſtat ex variis ſanctorum expoſitionibus, & ex ambiguitate illarum vocum *in principio*, vtraque enim multiplicis ſignificationis eſt. Nam particula *in*, licèt frequenter ſit deſignatiua temporis, aut loci, iuxta propriiſſimam Latinam ſignificationem, tamen in Scriptura ſæpe ponitur pro particula *per*, vt ad Hebr. 1. *Nouiſſimè loquutus eſt nobis in filio*, id eſt, per filium, & E Pſalm. 121. *Fiat pax in virtute tua*, &c. aliquando æquiualet dictioni *cum*, vt Oſeæ 4. *Lugebit terra, & infirmabitur omnis, qui habitat in ea, in beſtia agri*, id eſt, cum beſtia, & 2. Petr. 1. *Miniſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute autem ſcientiam*, &c. Pſal. 2. *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Similiter etiam vox *principium*, ſignificare quidem poteſt temporis initium, tamen etiam ſignificare poteſt primam inter res creatas, illam ſcilicet ante quam non eſt alia producta, ſicut fundamentum dici poteſt principium domus: item principium dicitur, quod in origine, ſeu productione actiua eſt prius, & ita Pater inter diuinas perſonas dicitur principium, & fons illarum, & filius dicitur principium Spiritus ſancti, & ſimiliter Verbum diuinum dicitur principium crea-

An verba Geneſis, In principio creauit, &c. probent mundi creationẽ temporalem.

Partis negantis ratio.

turarum, *quia omnia per ipſum facta ſunt*, Ioan. 1. & cap. 8. interrogatus Chriſtus: *Tu qui es?* reſpondit, *Principium, qui & loquor vobis.* Aliter iuxta proprietatem vocis Hebraicæ illi dictioni *principio* correſpondentis, dicitur, nomine principij ſignificari aliquando principem, & ducem, & caput, vel ſummam totius rei.

24. *1. Et celebrior illorum verborum expoſitio.* Hinc ergo variæ ortæ ſunt lectiones, & interpretationes illorum verborum. Inter quas illa eſt famoſa, & celebris, qua exponitur, *in principio*, id eſt, in filio, quia filius principium eſt, vt ex Ioan. 8. diximus, & ita particula *in*, idem quod *per* ſignificat, ſicut ad Coloſſ. 1. ait Paulus, *In quo condita ſunt vniuerſa*, & ſicut de eodem ibidem dicit, *In quo habemus redemptionem*, & iterum infrà, *Ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant.* Et hanc expoſitionem probant Hilarius in id Pſalmi 39. *In capite libri ſcriptum eſt de me*, & Hieronym. *in principio Quæſtion. Hebrai. in Geneſ.* Ambroſ. *lib. 1. Exaëmer. cap. 3. 4. & 6.* Auguſt. *lib. 1. Geneſ. ad liter. cap. 2. & lib. 11. de Ciuit. cap. 32. & lib. 12. Confeſſion. cap. 38. & in Imperfect. Gen. ad liter. cap. 1.* & Origen. *homil. 1. in Gen. in princip.* & Rupert. *lib. 1. cap. 3.* Et ad hanc expoſitionem reducitur, quod alij dicunt, in ſapientia, aut verbo ſuo Deum creaſſe mundum.

25. *Expoſitio altera.* Alia expoſitio illorum verborum eſt, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, id eſt, res, quas Deus primùm, & ante omnes alias creauit, ſunt cælum, & terra, iuxta illud Pſalm. 101. *Initio tu Domine terram fundaſti*, & ſic videtur exponere Auguſt. *lib. 11. de Ciuit. cap. 6.* cùm dicit, *Porrò ſi literæ ſacræ, maximéque veraces ita dicunt, in principio feciſſe Deum cælum, & terram, vt nihil antea feciſſe intelligatur, quia hoc potiùs feciſſe diceretur, ſi quid feciſſet ante cætera cuncta, quæ fecit, proculdubio non eſt mundus factus in tempore, ſed cum tempore.* Et hanc expoſitionem inter alias ponit *lib. 1. Geneſ. ad liter. cap. 1.* & in Imperfect. ſuper Gen. *cap. 3.* & Baſil. *homil. 1. Exaëmer.* dicens, *Ad hæc deprehendes cælum, & terram, quaſi fundamenta quædam, & baſes fulcrales vniuerſi prius iacta fuiſſe & perſtructa.* Et ſimiliter loquitur Ambroſ. *lib. 1. cap. 4.* Eucher. *lib. 1. in Gen. cap. 1.* Omitto alias expoſitiones, tum quia minus probabiles ſunt; tum etiam quia hæc ſufficere videntur ad huius teſtimonij vim eludendam contra mundi æternitatem. Quia etſi mundus ab æterno creatus eſſet, factus fuiſſet *in principio*, id eſt, in Verbo, ſapientia, vel filio, & inter omnia creata prima eſſent cælum & terra, ita vt ante illa nihil creaſſet Deus, ſed illa eſſent veluti fundamenta cæterarum rerum, nam in eadem æternitate id habere potuiſſent.

26. *Pars affirmãs de fide eſt. Probatur primò.* Nihilominus dicendum eſt, hoc teſtimonio efficaciter, & de fide probari mundum non ab æterno, ſed in tempore, vel cum tempore, ſeu in initio temporis, vel inſtantis, aut alicuius creatæ durationis fuiſſe creatum. Probatur primò, quia verba ipſa ſimpliciter, & ſine vlla vi, ut proprietate intellecta hunc ſenſum præſeferunt, & ideo nullo modo excludendus eſt. Præſertim quia cùm ſermo ille ſit hiſtoricus, in omni proprietate, ac ſimplicitate ſermonis verba eius accipi debent. *Secundò,* Secundò, quia illud principium aſſignat Moyſes tanquam initium tam illorum ſex dierum, in quibus completa eſt mundi inſtitutio, quàm totius temporis ſubſequentis. Vnde optimè colligit Baſilius *dicta homil. 1.* ex illo teſtimonio conuinci, *non ſuiſſe plures annos durationis temporis, ſeu mundi, quam poſſint vſque ad illud principium ſupputari.* *Tertiò,* Tertiò, quia *in cap. firmiter, de ſum. Trinit.* definit Concilium Lateran. Deum ſua omnipotenti virtute *ab initio temporis* condidiſſe mundum, in quo tacitè exponit verba Moyſis de initio temporis, & ita ibi eſſe definitum hunc ſenſum, multi moderni exiſtimant. *Quartò ex Patribus.* Quartò, quia in hunc ſenſum conſpirant omnes Patres, nam licèt alios adiungant, hunc tanquam proprium, & primarium, & fundamentalem ſupponunt, vt videre licet in Hieronymo, Ambroſ. & Baſil. *locis citatis*, & Chryſoſt. *homil. 2. in Gen.* Athan. in illa verba, *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo*, Tertull. *aduerſ. Hermogen. cap. 19. & ſequentib.* Cyrill. *lib. 5. Theſauri cap. 6.* & conſentit Auguſt. *dicto lib. 11. de Ciuit. cap. 6. & lib. 1. Gen. & ad liter. c. 1. & 2. lib. 12. Confeſſ. à c. 28. vſque ad finem.* D. Thom. 1. *p. q. 46. art. 3.*

27. *Satisfit expoſitionibus allatis num. 24. & 25.* Neque obſtant, quæ de aliis expoſitionibus allata ſunt: nam qui vt literales illas admiſerit, non debet vllo modo hanc excludere, ſed in eadem litera plures literales ſenſus admittere, vt probabilior Theologorum ſententia fert, de qua re alibi. Et quidem poſterior ſenſus ex duobus primis ſatis conſentaneus eſt literæ, & proprietati verborum, multúmque à Patribus approbatus. Videtur tamen mihi ita inuoluere, & includere hunc tertium ſenſum, vt neceſſariò illum inferat; nec ſeparari commodè poſſint. Quia ita Moyſes affirmat, cælum, & terram eſſe primas res creatas à Deo ſaltem ex viſibilibus, vt etiam affirmet, creationem illarum incepiſſe, cùm antea non fuiſſet, & ita ſimul tradit principium ipſius creationis, & rerum, à quibus mundus incepit. Altera verò expoſitio licèt reiiciendo non ſit, maximè propter Patrum auctoritatem, vel eſt addita allegoricè, vt quidam loquuntur, vel ſecundùm ſenſum literalem reconditum, & ab Spiritu ſancto intentum, non tamen ad verborum contextum, & hiſtoriæ veritatem neceſſarium.

CAPVT III.

An cælum æthereum in principio temporis creatum fuerit.

1. *Pro hac q. ſuppoſitio 1. nomine principij intelligi initium durationis.* HActenus explicuimus, quando, quomodo, & à quo mundus hic viſibilis creatus fuerit, & conſequenter verba illa, *In principio creauit Deus*, expoſuimus, nunc de rebus ipſis per hanc propriam creationem productis dicendum ſupereſt, & conſequenter ſequentia verba, *cælum & terram*, exponemus. Vnde ſupponimus, nomine *principij* nos ſemper intelligere illud primum inſtans, in quo mundus per propriam, & rigoroſam creationem factus eſt, priúſque de cælo, poſtea de terra dicemus. *Secunda ſuppoſitio, nomine celi intelligi corpus quantum.* Deinde ſupponimus, cælum illud fuiſſe corpus quantum ex ſe ſenſibile, & locum corporalem replens. Nam licèt Auguſtinus interdum de ſolis Angelis id interpretari videatur, vt infrà videbimus, certiſſimum nihilominus eſt, non eſſe excludendum verum, & corporale cælum, quia hæc eſt propria ſignificatio vocis, & non eſt admittenda improprietas, ac metaphora in ingreſſu hiſtoricæ narrationis ſine cogente neceſſitate, quæ nulla hîc eſt, nec auctoritas; quin potiùs cùm Eccleſia in ſymbolis fidei vnum creatorem cæli, & terræ confitetur, ita planè cæli nomen interpretari videtur. Idémque argumentum ex cap. *firmiter.* deſumitur, & ex Patribus ſtatim oſtendetur. *Tertia ſuppoſitio prædictū cælum tripliciter vſurpari.* Suppono denique triplex eſſe cælum ex modo loquendi Scripturæ, & Patrum, ſcilicet, empyreum, æthereum, & aëreum: empyreum vocatur

vocatur ſupremum omnium cælorum, quod eſt veluti per antonomaſiam ſedes Dei, & proprius locus beatorum; aëreum notum eſt, ſub æthereo ergo omnia corpora ſimplicia inter cælum empyreum, & elementum aëris contenta comprehendimus, de quibus primò tractamus, quia empyreum minus notum eſt; & aër iuxta communem, & philoſophicum morem, non tam propriè cælum nominatur.

2. *Iam ſuadetur pars negans quæſtionis.*

Ratio ergo dubitandi eſt, quia vnum, vel præcipuum ex his cælis eſt firmamentum, in quo fixæ ſtellæ inſunt; ſed firmamentum non fuit creatum in primo inſtanti creationis mundi; ergo nec cælum æthereum, neque aliquod ex cæteris in dicto ſpatio contentis. Maior nota eſt ex vſu Theologorum cum D.Thom. *1.p. q.66.art. 1.& ſequentibus*, & poteſt ſumi ex illo Daniel.12. *Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti; & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.* Minor autem probatur, quia paulo poſt *in eodem cap.* 1. *Gen.* dicitur firmamentum die ſecundo factum. Conſequentia denique probatur, tum quia eadem ratio eſt de cæteris cælis illius ordinis, quæ de cælo ſtellato, cùm ſit æquè perfectum, vel perfectius cæteris; tum quia illud ſpatium interiectum inter cælum empyreum, aut cryſtallinum, ſeu primum mobile, & ſupremum cælum planetarum, non debuit vacuum in eo inſtanti relinqui. Neque etiam debuit aliquo corruptibili corpore poſtea inde eiiciendo, vel in aliud transmutando repleri; cùm vicina corpora ſuperius, & inferius eſſent incorruptibilia. Ergo meliùs conſequenter dicitur, nullum cælum æthereum tunc fuiſſe creatum, ſed illud totum ſpatium, quod hi cæli replent, tunc vel aëre, vel materia informi, vel imperfectè formata plenum fuiſſe, donec cæli fuere formati. Et hoc confirmatur, quia legimus, ſolem, lunam, & ſtellas quarto die fuiſſe facta: eadem eſt autem ratio totius, & partis: ergo omnes iſti cæli non primo inſtanti creati, ſed poſtea ſucceſſiuè facti ſunt.

Confirmatur.

3. *Opinio quædã refertur, & paulatim inferiùs enodãda remittitur.*

Poteſt in primis hoc loco referri opinio dicens, nomine cæli non ſignificari determinata corpora, ſed ſummatim ſub illis vocibus comprehendi omnes res vniuerſi. Sed hæc ſententia non eſt modò tractanda, quia poteſt & vnum, & falſum ſenſum habere, & ideo in diſcurſu huius libri paulatim enodabitur, & in fine illius vera reſolutio concludetur. Vtcunque verò intelligatur, negari non poteſt, quin per illas voces corpora diuerſa, ſeu partes diſtinctæ vniuerſi ſignificentur. Hoc enim & verborum diſtinctio, & propria vniuſcuiuſque ſignificatio conuincit. Ideoque, ita ſunt ſemper communi ſenſu Eccleſiæ, & Patrum intellecta. Et ideo priùs videndum eſt, quid per ſe & propriè illis nominibus ſignificatum ſit, & conſequenter dicemus, an aliæ res ſint ſub illis primis ſignificatis comprehenſæ, & quæ illæ ſint, & qua ratione ſub hac vel illa indicari intelligantur.

4. *Altera opinio nomine cæli intelligi Empyreum.*

Igitur in præſenti puncto propter rationem factam dixerunt aliqui in eo inſtanti non fuiſſe creatum cælum æthereum, de quo nunc loquimur, ſed nomine cæli ſolum empyreum ſignificari. Hæc fuit ſententia Bedæ *in principio Exaëmeron*, quod etiam Iunilio tribuitur, & ibi allegatur Hieronymus, de cuius ſententia infrà dicemus. Citatur etiam pro hac ſententia Damaſcen. *lib.* 2. *cap.* 6. ait enim, *In vniuerſitatis huius procreatione cælum conditum fuiſſe, quod ij, qui apud exteros ſapientiæ laude floruerunt, Moyſi dogmata ſibi vendicantes, orbem ſyderum expertem vocant.* Sed hæc verba optimè de primo mobili, ſeu cælo cryſtallino intelliguntur, & in eis Damaſcenus cæteros cælos non excludit. Imò illi cælo ſtatim ſubiungit firmamentum, de quo & de aliis cælis varias opiniones refert, & concludit: *Cæterùm quoquo modo hæc ſe habebant, omnia certè diuino iuſſu facta, ac ſtabilita ſunt, diuinámque voluntatem, atque conſilium pro fundamento habent.* In quo loquendi modo potiùs ſignificat, cælos creatos eſſe ſimul quàm ſucceſſiuè, licèt neutrum expreſsè declaret. Magis indicant hanc ſententiam Baſilius *homil.* 3. *Exaemer.* ponens firmamentum factum quoad ſubſtantiam ſecundo die, & ab elementis diſtinctum, licèt ſentiat ex eorum materia fuiſſe productum. Item Origen. *homil.* 1. *in Geneſ.* cælum à principio factum à firmamento diſtinguit, & ſedem Dei appellat. Item Anſelm. *lib.* 1. *de imagin. mundi, cap.* 28. & Hugo Victorin. *in ſum. ſenten. tract.* 2. *cap.* 1. *in fine*, & Gloſſa Ordinar. Strabonis, & Abulenſ. *Geneſ.* 1. & ex Scholaſticis Bonauent. *in* 2. *d.* 12. *in primo dubio literali.* Pluréſque alios antiquos, & modernos auctores refert pro hac ſententia Pereri. *lib.* 1. *in Gen.* circa illa verba, *cælum & terram.* Hanc verò ſententiam ex modernis Theologis acriter defendit Molina *in tract. de opere ſex dierum diſp.* 2. & Salmer. 2. *Petr.* 3. *diſp.* 4.

5. *Authoris aſſertio communis.*

Nihilominus dicendum eſt, in illo principio mundi, ſeu primo inſtanti creationis eius creata eſſe omnia cæleſtia corpora mobilia à primo mobili vſque ad vltimam lunæ ſphæram incluſiuè. In hac aſſertione non excludo cælum empyreum, nec in ea parte præcedenti ſententiæ contradico, ſed illam in caput ſequens tractandam relinquo; tantùm ergo aſſero, reliquos cælos tunc eſſe creatos, ſiue illud aliud ſit, ſiue non ſit. Sic ergo aſſertio communis eſt inter Scholaſticos *in* 2. *d.* 12. quos paulo poſt referemus. Et præſertim ſumitur ex D. Thoma 1. *p.* *q.* 66. *art.* 1. iuncto alio *art.* 1. *quæſtion.* 68. & paulo pòſt auctoritate Patrum comprobabitur. Ratione igitur probatur: quia verba Scripturæ huic aſſertioni non repugnant, imò illis eſt valdè conſentanea, & alioqui eſt valde conformis rationi naturali; ergo. Maior per ſe patet ex propria ſignificatione nominis *cæli*, & ſtatim *in num.* 7. magis declarabitur. Probatur ergo minor primò, quia nihil factum eſt à Deo per propriam, & rigoroſam creationem, niſi in illo primo inſtanti; quicquid enim poſtea factum eſt, ex materia præiacente formatum eſt, vt omnes fatentur, & ex diſcurſu totius fabricationis mundi apertè conſtabit. Sed cælum æthereum quoad omnia dicta corpora cæleſtia, non eſt producibile natura ſua, niſi per creationem; ergo in illo primo inſtanti factum eſt. Conſequentia eſt nota, quia non eſt credibile Deum in prima creatione rerum aliter creaſſe cælum, quàm natura eius poſtulet, vel quàm ſit naturæ illius conſentaneum: id enim neque ad manifeſtandam diuinam ſapientiam, neque omnipotentiam pertinebat; vtraque enim magis oſtendebatur ſubito, & vno momento, ac imperio, nobiliſſima corpora, nobiliſſimo etiam modo, prout natura illorum poſtulabat, ex nihilo creando. Neque alius modus productionis cælorum in Scriptura fundamentum, aut veſtigium habet. Probatur ergo minor, quia cælum eſt corpus natura ſua incorruptibile, & inalterabile; ergo etiam eſt ingenerabile natura ſua ex præiacente materia, ac ſubinde natura ſua poſtulat per creationem produci.

Ratio principalis pro aſſertione.

Eius minor propoſitio probatur.

6. *Cælorum incorruptibilitas multipliciter ſuadetur.*

Aſſumptio de cœli incorruptibilitate intrinſeca non poteſt quidem aut demonſtratione conuinci, aut ex Scriptura efficaciter probari. Nihilominus eſt aperta ſententia Dionyſij *capite 4. de diuin. nominib.* in prima eius parte, quam Scholaſtici, & Philoſophi tam gentiles, quàm Chriſtiani communiter magis probant. Et quidem ſi rationem ſpectemus, eſt multo veriſimilior, tum quia cæli facti ſunt, vt perpetuò durent ſine vlla transmutatione etiam partiali, diminutione, vel augmento, quæ proprietates meliùs quadrant cum ſubſtantia natura ſua incorruptibili, tum etiam quia facti ſunt, vt per ipſorum continuam influentiam vniformiter difformem inferiora omnia per continuas generationes, & corruptiones conſeruarentur perpetuò, quantum eſt ex parte talis conſtitutionis vniuerſi, ad quem finem aptior etiam erat natura incorruptibilis: tum præterea, quia nullum indicium corruptionis, vel mutationis tendentis ad illam, in tanto temporis decurſu in eis obſeruatum eſt: tum quartò, quia per ſe videtur incredibile, ſolem, vel aſtra cætera eſſe corruptibilia, nec magis credibile eſt, corpori corruptibili, aut ordinis inferioris eſſe affixa: tum quintò, quia motus circularis cæli de ſe perpetuus aliquod etiam indicium, & argumentum præbet incorruptibilitatis cæli, vt maximè Ariſtoteles ponderauit: tum denique, quia corruptibilitas ab intrinſeco proximè prouenit ex qualitatibus, & diſpoſitionibus habentibus contrarium, quas cælum non habet, nec cum aliquo fundamento ei tribui poſſunt. Cùm ergo hæc omnia incorruptibilitati faueant, & alioqui non fuerit Deo difficile, nedum repugnans, talia corpora de ſe incorruptibilia facere, híque modus conſtitutionis vniuerſi ſit nobilior, magíſque Dei omnipotentiam, & ſapientiam commendet, non eſt, cur de incorruptibilitate cælorum dubitemus, ſi rationem (inquam) ſpectemus. *Dictam incorruptibilitatem Scriptura non dãnat, ſed confirmat.* In Scriptura autem nihil inuenitur huic veritati contrarium. Imò prima verba Geneſis illam confirmant, vt ſtatim ponderabimus. Difficultatibus autem, quæ ex operibus ſecundi, & quarti diei oriri videbantur, in ſecundo libro, explicando illorum dierum opera, plenè, vt ſpero, ſatisfaciemus. Facit etiam quod *Pſalm. 148.* poſtquam de cælis dicitur, *Ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt*, additur, *Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi*, &c. Ac denique *Iob 37.* de cælis dicitur: *Solidiſſimi, & quaſi ære fuſi ſunt*, quod de cælis aëre ſuperioribus Gregor. D. Thomas, & ferè omnes interpretantur, eorúmque incorruptibilem ſoliditatem ibi deſcribi intelligunt, quamuis alij de aëre ſubtiliter interpretantur. *Pineda ibi.*

7. *Probatur iam principalis rationis maior propoſitio.*

Addimus præterea (éſtque principalis rationis maior propoſitio) veritatem hanc de creatione cæli ætherei in primo inſtanti creationis mundi magis eſſe conſentaneam narrationi Moyſis dicentis: *In principio creauit Deus cælum.* Probatur primò ratione, in qua in primis ſuppono id, in quo omnes videntur conuenire, ibi nomine cæli non ſignificari ſolum elementum ignis, vel aëris, ſiue illa etiam ſub cæli nomine comprehendantur, ſiue non, quod poſtea videbimus. Hoc ergo poſito, non apparet veriſimile, Moyſem de ſolo empyreo cælo fuiſſe loquutum; ergo maximè loquutus eſt de cælo æthereo, etiamſi aliud non excluſerit. Probatur antecedens, quia, vt Sancti illa verba exponentes dicunt, Moyſes cùm creationis mundi exordia rudi populo vellet proponere, vti debuit verbis in ſignificatio-A ne omnibus nota, & familiari: at verò nomine cæli communiter omnes intelligunt hæc corpora ſuperiora viſibilia, & omnium cognitioni expoſita; ergo credendum eſt, illa maximè nomine cæli ſignificaſſe, & non tantùm cælum empyreum inuiſibile nobis, & ſiue per motum, ſiue per alios effectus valde ignotum. Accedit, quòd de illo cælo empyreo vel nulla, vel certè valde rara mentio in Scriptura fit, vt *capite ſequenti* videbimus; alij verò cæli, qui mouentur, & in hæc inferiora influunt, paſſim nomine cæli, vel cælorum ſignificantur; ergo maximè probabile eſt, non fuiſſe excluſos à ſignificatione nominis cæli in illis primis verbis: *In principio creauit Deus* B *cælum.* Denique poſtea oſtendemus, etiam aërem ſub illa voce comprehendi; ergo multo magis cæli inter aërem, & empyreum cælum comprehenſi ſunt.

8. *Confirmatúrque ex Patribus.*

Denique ex ſanctis Patribus apertè hanc ſententiam ſequuntur Baſil. *homil. 1. Exaëmer.* dicens ſub terra comprehendi cætera elementa, cælum autem eſſe corpus illud ſuperum, quod ſupra elementa exiſtit. Et *in homil. 2.* dicit, cælum, quod in principio fuit creatum, poſtea fuiſſe luce, & ſtellis ornatum, quod de cælo empyreo dicere non potuit. Ambroſ. etiam *lib. 1. Exaëmer. c. 6.* per cælum illud intelligit, *quod eſt prærogatiua generationis, & cauſa*, vtique vniuer-C ſalis, & efficiens, nam materialem dicit eſſe terram. Apertiùs id docuerat Tertull. contr. Hermogen. *cap.* 26 vbi etiam firmamentum dicit eſſe illud cælum quod in principio factum dicitur, de quo poſtea videbimus. Fauet item Hieron. *epiſt. 129 ad Cyprian.* dicens, Moyſem illis verbis creationem tantùm rerum viſibilium expoſuiſſe, quod licèt nimium videatur propter particulam excluſiuam *tantùm*, nihilominus ſatis ſignificat Moyſem de his cælis viſibilibus loquutum fuiſſe. Et Auguſt. *lib. 2. Geneſ. ad liter.* per quatuor prima capita non putat improbandam ſententiam, quæ negat cælum ſydereum eſſe firmamentum die ſecundo factum, ex quo D planè fit, fuiſſe in principio creatum. In quam etiam ſententiam magis inclinat D. Thomas *1. q. p. 68. art. 1. ad 1.* vbi varias opiniones referens, hanc vltimo loco ponit. Eandémque optimè ſuadet, ac defendit Pererius ſuprà in diſcurſu expoſitionis illorum verborum, *In principio creauit Deus cælum*, & ibidem Eugubin. & Caietanus. Et plures alios huius interpretationis ſectatores refert ibi Aſcani. Martinengus *in gloſſa magna.*

9. *Bipartitum conſectarium ex proximè dictis.*

Ex quibus à fortiori concludimus, non ſignificari in illis verbis nomine *cæli* materiam informem, ex qua poſtea formati, ſeu producti ſunt orbes cæleſtes, qui ſub empyreo vſque ad lunam E continentur, ſiue per materiam informem intelligatur materia pura carens omni ſubſtantiali forma eiuſdem, vel alterius ſpeciei à materia rerum generabilium: ſiue intelligatur corpus aliquod imperfectum materia, & forma conſtans, ex quo poſtea per introductionem formarum perfectiorum cæleſtia corpora ſubſtantialiter producta fuerint. Vtroque enim modo de illa materia informi opinati aliqui ſint; neuter autem iuxta literæ proprietatem, aut veram rationem poteſt ſubſiſtere. *Eius prior pars oſtenditur.* De priori patet, quia materia cæli nuda, & quæ nunquam fuit informata forma cæli, nec ad illam recipiendam proximè diſpoſita, non poteſt niſi abuſiuè, & cum magna multúmque voluntaria improprietate cælum appellari. Talis enim ſignificatio nec in aliquo vſu habet fundamentum,

tum, nec in Scriptura illius veſtigium inuenitur; ergo ſic exponere non eſt interpretari fideliter, ſed ad libitum Scripturam corrumpere, quod in nomine *terræ* latiùs infrà videbimus. Vt omittam eſſe contra omnem rationem fingere illud miraculum, vel monſtrum creandi puram materiam ſine forma, ſicut de elementari etiam dicemus.

10\. *Oſtenditur etiam poſterior.*

In altera item opinione, licèt vt probabile admitteretur, cælos eſſe productos ex aliqua præiacente ſubſtantia aquea, vel ſimili; nihilominus non eſſet probabile, illam ſignificatam eſſe nomine cæli, tum propter rationem factam cum proportione applicatam; tum etiam quia aliàs non poſſet ex illo loco probari aliquod cæleſte B corpus factum eſſe per creationem propriam in illo principio, quod eſt contra omnes Patres, & contra omnem rationem. Sequela autem eſt clara, quia ſi ſubſtantia illa imperfecta dicta eſt cælum, quia ex illa formandi erant cæli; eadem facilitate poſſet quis dicere, cælum etiam empyreum ex eadem materia eſſe formatum, quia eſt eadem ratio, & quia non poteſt oppoſitum ex Scriptura oſtendi, vel efficaci ratione probari, data hypotheſi, quòd alij cæli eſſent ex tali materia formati. Quòd autem nec in reipſa facta fuerit talis ſubſtantia imperfecta transmutanda poſtea in ſubſtantiam cæleſtem, ratione à nobis oſtenſum eſt, quantum materia patitur, nec ad oſtenC ſionem diuinæ omnipotentiæ confert, multo enim magis illam manifeſtat, quòd ſubitò, & quaſi vnico & indiuiſibili fluxu perfectiſſima cæleſtia corpora ex nihilo procreauerit. Quòd verò talis materia, ſeu ſubſtantia imperfecta per nomina *terræ* aut *aquæ* in illo principio Geneſis ſignificata non fuerit, in ſequentibus oſtendemus. Et ad difficultatem ſumptam ex productione firmamenti in libro ſequenti *cap.* 2. explicando opus ſecundi diei, reſpondebimus, quia non poteſt aliter plenè dubitationi ſatisfieri. Nunc ergo ſolùm negamus firmamentum ſecunda die factum, fuiſſe cælum ſtellatum, vel aliquod ex cælis ſupra elementa conſtitutis. Quid autem fuerit, ibi diceD mus. Et de ſole, luna, & ſtellis in opere quartæ diei dicendum erit.

Obiectio proximè dictis contraria obiter perſtringitur.

CAPVT IV.

Vtrùm ſub cælo in principio creato cælum empyreum comprehendatur.

Præſentis capitis puncta quatuor.

Nvnc ſupereſt examinanda ſententia Patrum ſuperiori capite relata quoad partem affirmantem de cælo empyreo, quòd ſub nomine cæli in illa prima ſententia comprehendatur. In quo dubio quatuor puncta breuiter tractanda occurrunt. Primum, an tale cælum ſit; ſecundum, E an æternum ſit; tertium, ſi temporale eſt, quando creatum ſit; quartum, an de illo in verbis illis Moyſes fuerit loquutus, de quibus ſuo ordine breuiter dicemus.

1\. *Caietani opinio circa 1. punctum.*

Circa primum Caietan. *in cap.* 12. *ſecundæ ad Corinth.* ſentit, non eſſe tale cælum. Affirmat enim primum mobile, quod proximè eſt, ſupra cælum ſtellatum eſſe ſupremum, & illum eſſe cæleſtem patriam, in qua Deus, & beati habitare dicuntur. Et addidit, *Empyreum ſiquidem cælum à poſterioribus traditum, nullibi inuenitur in Scriptura.* Ex quo inferre vult, non eſſe tale cælum ſupra primum mobile, aliàs, non ſatis intentionem ſuam probaſſet. Eandem ſententiam tribuunt aliqui Auguſtino Eugubino *in capite* 1.

A *Gen.* vt illum à grauiori errore liberent, de quo in ſecundo puncto dicemus. Et pro hac ſententia allegari poteſt Damaſcenus *lib.* 2. *cap.* 6. vbi ſupra firmamentum, & cælum ſtellatum ſolum vnum cælum agnoſcit, quod inſtellatum, ſeu ſtellis expertem vocat. Et infrà, illud cælum cæli, & primum cælum appellat, & à Philoſophis cognitum eſſe dicit: vnde non immobile, ſed potiùs primum mobile illud manifeſtè ponit, & conſequenter empyreum excludit. Baſil. etiam *homil.* 3. *Exaëmer.* duos tantùm cælos vltra aëreum agnoſcere videtur, & indicat Theodoret. *q.* 11. de cuius ſententia plura ſtatim.

Eidem fauere videtur Damaſcenus.

Item Baſilius & Theodoretus.

2\. *Oppoſita ſententia in prædicto puncto communiter probatur à Theologis & Patribus.*

Sed veritas communiter in Eccleſia recepta, & omnino certa eſt, vltra omnes cælos mobiles dari quoddam cælum immobile, nobilius cæteris, & lucidiſſimum, ac pulcherrimum beatorum domicilium, quod Empyreum appellatur. Non quia ſit igneæ naturæ (vt quidam falsò putarunt, eo quòd πῦρ Græcè ignem ſignificet) ſed quia ſicut ignis natura ſua totus eſt lucidus, ita corpus illud lucidiſſimum eſt. Vnde Magiſt. *in* 2. *d.* 2. dixit, vocatum eſſe empyreum, id eſt, igneum à ſplendore, non à colore. Poteſt etiam alia proportio inter hæc corpora conſiderari, quòd ſicut ignis ſupremus eſt inter elementa, ita & hoc cælum inter omnes ſuperiores orbes. Hanc ergo ſententiam communiter receperunt Scholaſtici omnes cum Magiſtro *in* 2. *d.* 2. eámque tribuunt Bedæ *in Exaëmer.* Et Straboni *in gloſſa ordinar.* quos etiam Magiſter allegat, & D. Thom. 1. *p. q.* 66. *art.* 3. *& quæſt.* 68. *art.* 1. *ad* 1. Eandem ſequuti ſunt Alcuin. Raban. Lyran. & ferè alij *in Gen.* & Hugo de S. Victor. *in Sum. ſententiar. tract.* 2 *cap.* 1. *in fine.* & Abulen. *Gen.* 1. in explicatione operis quintæ diei, *& in cap.* 23. *Exod. q.* 52. *&* 53. Et ante omnes indicauit hanc ſententiam Baſil. nam licèt *loco citato* duos tantùm cælos cum mundo viſibili conſtituat, tamen *in homil.* 1. *Exaëmer.* ſicut dicit, Angelos fuiſſe mundo viſibili antiquiores, ita etiam ponit *quoddam antiquius cælum illis ſubſtantiis mundo viſibili præſtantioribus conueniens*, &c. Hoc autem cælum eſſe non poteſt, niſi quod nunc empyreum appellamus. Theodoret. etiam *d. q.* 11. *in Gen.* ponit quoddam cælum primum prima die ante lucem factum, & ab illo diſtinguit firmamentum ſecundo die factum, quod dicit factum ex aquis, tamen eſſe verum cælum, in quo ſunt luminaria. Et inter firmamentum, & primum cælum fatetur eſſe aquas firmamento proximè coniunctas, & (vt ait) luminarium ardorem temperantes, quas tamen cælum non appellat, & ſupra illas ſolum cælum primò creatum conſtituit. De quo concludit, quòd *quemadmodum cælum iſtud nobis eſt pro tegmine, terra autem pro pauimento, ita cælum, quod videmus, pro tegmine ſupra poſitum cælum habet.* Hoc ergo idem eſſe videtur, quod empyreum, quia ſupra omnes cælos viſibiles, & vltra aquas ſupra cælos viſibiles exiſtentes illud inuiſibile conſtituit, vnde etiam videtur immobile, & ad officium cæli empyrei illud conſtituere. Tandem antiquior his omnibus Anaclet. Papa *in epiſt.* 2. *decret. in fine*, de Verbo ſic dicit: *Dominus ex cæleſti aura, ac empyreo domicilio in caſtiſſimæ Virginis puriſſimum vterum pro noſtra redemptione carnem ſuſcipiens, aduenit.*

3\. *2. Probatur eadem ſent. ex Scriptura.*

Secundò cenſetur hęc ſententia conſentanea diuinis Scripturis: nam licèt propter ambiguitatem nominis cæli, vel cælorum, certa eſſe non poſſit;

poſſit; nihilominus vbi Scriptura loquitur de cælo quod eſt ſingularis domus Dei, & domicilium beatorum, de hoc loqui cenſetur, vt Pſalm. 102. *Dominus in cælo parauit ſedem ſuam, & regnum ipſius omnibus dominabitur*, & Pſalm. 113. *Cælum cæli Domino*, vbi Theodoret. *Non hoc, quod videtur, ſed illud, quod ſuperius eſt, quod huiuſce veluti tectum eſt, quemadmodum hoc, quod videmus, noſtrum eſt tectum.* Et ſimili modo rectè intelligitur illud Deut. 10. *Domini Dei tui cælum eſt, & cælum cæli*, & illud, quod de Chriſto dicitur Pſal. 67. *Aſcendiſti in altum*, &c. & poſtea: *Pſallite Deo, aſcendit ſuper cælum cæli ad Orientem.* Ita enim de Chriſto expoſuit Paulus *ad Epheſ.* 4. Et perfectò per ſe veriſimile eſt, præparaſſe Deum Chriſto peculiare cælum, excellentius omni cælo mobili, ſtabile, ac quietum, ſicut decebat corporis Chriſti maieſtatem. Vnde de eodem cælo rectè intelliguntur alia loca, in quibus Chriſtus dicitur ſedere *ad dexteram maieſtatis in excelſis*, ad Hebr. 1. & ſimilia. Item illud 2. Corinth. 5. *Scimus, quia ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, habitationem habemus in cælis, domum non manu factam, æternam in cælis.* Et ſimilia multa poſſunt per congruentem interpretationem induci, licèt non cogant.

4. 3. Suadetur rationibus. Tertiò addi poſſunt rationes non quidem demonſtrantes, ſed multùm ſuadentes, præſertim ſuppoſitis aliis noſtræ fidei myſteriis. Cùm enim in hoc cælo non ſit motus, vt ſupponimus, nec etiam ſint aſtra, nec lumen eius ad oculos noſtros perueniat, & influentia eius vel nulla ſit, vel non poſſit experimento cognoſci, nulla ſupereſt nobis via demonſtrandi cælum illud creatum eſſe. Suppoſito autem articulo fidei, in quo credimus ſupernaturalem gloriam electis omnibus eſſe in cælo paratam, nimis credibile fit, illud cælum eſſe diſtinctum ab omnibus cælis, qui circa terram exiſtunt, omnéſque ſicut loco, ita etiam natura, & perfectione excellens. 1. Ratio. Moueor primò quidem, ac præcipuè propter honorem corporis Chriſti, de quo certum eſt, in ſupremum cælum aſcendiſſe, vt latiùs oſtendi, & declaraui *in 2. tom. 3. p. diſp. 51. ſect. 1. concl. 3.* Non eſt autem veriſimile, Chriſtum ſtare ſupra cælum in motu perpetuo exiſtens, aliàs vel non haberet fixos pedes in certa parte cæli, ſed ſub illis ſemper cælum percurreret, vel cum ipſo cælo ſemper Chriſtus raperetur; hoc autem ſecundum abſurdiſſimum eſt, & primum parum decens. Deinde procedit etiam hæc ratio in corpore ſanctiſſimæ Virginis, & aliorum, qui fortè iam ſunt cum ſuis corporibus in cælo. 2. Ratio. Moueor ſecundò, quia omnes cæli mobiles facti ſunt quaſi in miniſterium viatorum hominum, & vt illis ſuo modo deſeruirent; ergo decuit, vt aliquod excellentius fieret ſolùm vt eſſet locus gloriæ beatorum, & quaſi thronus corporalis, in quo Deus ſpecialiter regnet, vt ſicut inter Angelos dantur quidam miniſtrantes, alij aſſiſtentes; ita inter corpora cæleſtia præter ea, quæ ſunt ad miniſterium generationum, aliquod ſit ſolum vt in eo ſancti ſpiritus, & homines Deo aſſiſtant.

5. 3. Ratio. Moueor tertiò, quia in damnatorum ſupplicium Deus ſpecialem locum, & ignem inferni ab initio deſtinauit, qui nullum alium vſum in mundo habet; ergo maiori ratione credendum eſt deſtinaſſe quoddam cælum, quod futurum eſſet regnum, & ſedes beatorum, vt de illo etiam corporaliter intelligatur Chriſti verbum Matth. 25. *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi*; non enim ab A origine mundi præparata fuit ſpiritualis gloria, nam hæc in prædeſtinatione ante mundi originem in æternitate præparata eſt, vt habetur *ad Epheſ.* 1. in executione autem non præparatur, niſi quando datur: locus autem illius gloriæ, ad extra, & in executione ab origine mundi præparari potuit, ſicut ignis æternus angelis, & damnatis paratus fuit. 4. Ratio. Vltimò huius cæli conſtitutio non parum ad vniuerſi complementum pertinet, eiúſque pulchritudinem auget: ſic enim totum vniuerſum corporeum inter duo extrema fixa, & immobilia clauſum eſt, quæ ſicut ſitu extremè diſtant, ita etiam proprietatibus: nam vnum eſt maximè denſum, & opacum, alterum lucidiſſimum, B & ſubtiliſſimum, & in vtroque aptiſſima proportio in ordine ad fines bonorum, & malorum hominum, & Angelorum inuenitur. Neque contra veritatem hanc difficultas alicuius momenti inuenitur.

6. Circa 2. punctũ quid Eugubinus opinatus credatur à quibuſdam. Secundum punctum erat de antiquitate huius cæli, an videlicet æternum ſit: quod poteſt interrogari vel de æternitate per ſe, & ab intrinſeco, vel de æternitate per effectionem æternam Dei. Priori modo videtur poſuiſſe hoc cælum æternum Auguſtinus Eugubin. *in cap. Gen.* 1. in principio expoſitionis illorum verborum: *In principio creauit Deus cælum, & terram*, cuius auctoris propria verba hìc referre non poſſum, quia in C correcto codice, quo vtor, obliterata omnino ſunt, & expuncta. Benedictus autem Pererius refert, illum docuiſſe, *cælum empyreum eſſe quippiam æternum, & increatum, hoc eſt, eſſe lucem, & claritatem quandam manantem ex Dei eſſentia, in qua Deus eſt, & ad cuius participationem, atque fruitionem tam boni Angeli, quàm viri iuſti admittuntur.* Vnde ipſe intelligit, Eugubinum aſſeruiſſe, cælum empyreum eſſe aliquid, quod non eſt Deus, & nihilominus æternum, & increatum eſſe. Ideoque illam ſententiam perabſurdam, execrandam, & à Chriſti diſciplina abhorrentem vocat. Alij verò ſimpliciter errorem in fide vocant, vt Catherin. *in Gen.* & Molin. *1. p. tract. de Opere ſex dierum diſp.* D 3. & alij.

7. Illum Malonius ad meliorem ſenſum reducit. At verò Daniel Malon. *in 2. d. 2. diſp.* 7. vt Eugubinum ab hac nota liberet dicit, per cælum empyreum illum non intellexiſſe corpus aliquod, nec lumen ſpirituale reipſa diſtinctum à Deo, ſed claritatem diuinam, quæ Deus ipſe eſt. Ac proinde Eugubinum abuſum fuiſſe nomine cæli empyrei, maléque illud interpretatum fuiſſe, ac proinde negaſſe verum cælum empyreum corporeũ, non tamen in tam abſurdum errorem incidiſſe, vt aliquid diſtinctum à Deo, & quòd Deus non ſit, increatum eſſe affirmauerit. Potéſtque interpretatio hæc fieri veriſimilis ex teſtimoniis Scripturæ, quæ pro ſua ſententia Eugubin. inducit, quale E eſt illud Pſalm. 103. *Amictus lumine, ſicut veſtimento*, & 1. Tim. 6. *Qui lucem habitat inacceſſibilem*, & illud Ioan. 17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui, priuſquam mundus fieret apud te.* Item quia dicit, cælum empyreum eſſe illam lucem, & claritatem Dei, quæ iuſtis pro mercede promittitur, quæ certè non eſt niſi lumen increatum Dei. Multaque ſimilia leguntur apud Eugubin. *in lib. de rebus incorporeis, & inuiſibilib.* in quibus hunc ſenſum indicat. Ait enim, *eſſe lucem diuinitatis, quam ſemper cum Deo fuiſſe neceſſe eſt*, & adiungit: *Et hæc, ſi cælum empyreum eſt, ſemper ab æterno fuit cælum empyreum, id eſt, immenſa lux diuinitatis, id eſt, beatiſſimum illud, quod eſt ſupra cælum, quod appellare non audeo; nam neque locus eſt, neque corpus.*

Addit

8.

Malonij patrocinium aliis ipſius Eugubini locis non cohæret.

Addit verò Eugubinus multa, quæ ſenſum A hunc deſtruere videntur: nam in primis de illa luce ait, *Hæc lux manat duntaxat à Deo.* Et infrà, *Hoc eſt cælum empyreum naſcens, proficiſcens, manans à diuinitate. Quod nunquam dixerim ego creatum, paratus recantare ſi male ſentio.* Et quod mirandum magis eſt, de hoc ipſo cælo, ſeu luce ait, *Hæc lux an corporea ſit, an incorporea quædam, non facilè dixerim*, quod de luce diuinitatis, & quæ Deus eſt, dicere ſtolidiſſimum eſſet, & pluſquam hæreticum, ſi fas eſt dicere: maximè quia ſubiungit, *Arbitrarer tamen talem eſſe vt hæc corporea, & noſtra poſſit eſſe, & dici quaſi ſimulacrum eius, vt illa ſit diuiniſſima lux nota, viſibiliſque & animo, & oculis, qualem Chriſtus oſtendit, cum ve-* B *ſtimenta eius facta ſunt alba, vt nix, & facies eius vt ſol enituit, & qualem oſtendit Moyſi in rubo.* Si ergo lux illa viſibilis eſt corporeis oculis, quomodo poteſt eſſe ipſa diuinitas? Accedit, quòd in Coſmopœia in initio expoſitionis operis ſecundi diei *globos cæleſtes*, ait, *eſſe cæleſtes aulas, quarum vna eſt aula Dei, ab ſplendore perenni vocata ab antiquis cælum empyreum.* Si ergo eſt globus cæleſtis, quomodo non eſt corporeus? Denique in Recognitione Geneſis *cap.* 2. in principio refert Theodoreti ſententiam conſtituentis differentiam inter cælum empyreum, & firmamentum, quòd illud ante lucem, hoc cum luce factum eſt, illud ex nihilo, hoc ex aqua eſt condi- C tum. Quam ſententiam ipſe valde approbat, atque laudat. Quid ergo eſt, quod aliis locis dicit eſſe increatum?

9.

Diſcutitur, & expugnatur Eugubini ſententia.

Perplexa quidem eſt ſententia Eugubini, & non poteſt à graui lapſu, & errore excuſari: nam ſi ſenſit cælum empyreum eſſe rem diſtinctam à diuinitate, & eſſe omnino increatam, & per ſe æternam, manifeſta eſt hæreſis, & contra expreſſum fidei articulum, quòd Deus ſit creator omnium viſibilium, & inuiſibilium. Si verò non putauit illam lucem eſſe omnino improductam à Deo, ſed manantem ab ipſo, vt loquitur, non per temporalem effectionem liberam, ſed per naturalem dimanationem, id enim ſignificat, D cùm ait, eſſe *lucem, quam ſemper à Deo fuiſſe neceſſe eſt*; ſic duos alios errores inuoluit. Prior eſt, Deum extra ſe aliquid neceſſariò producere. Alter, aliquid eſſe æternum, licèt ſit factum à Deo. Vtrumque enim horum hæreticum eſſe ſuprà oſtenſum eſt. Et tractando de creatione Angelorum idem diximus, & in Metaphyſica de creatione diſputando. Et præterea errat etiam negando fore creatum quid, quod tali etiam modo à Deo factum eſſet, vt in eiſdem locis oſtendi. Et præterea dum Eugubinus hanc lucem manantem à Deo dicit eſſe præmium beatis promiſſum, ſi illa lux non eſt Deus, incidit in errorem di- E centium beatos non videre Deum in ſua ſubſtantia, ſed quandam lucem, & ſplendorem à diuinitate manantem, quam *in* 1. *p. lib.* 2. *de Attributis cap.* 7. impugnauimus. Ad hæc explicare nullo modo poteſt, qualis ſit illa lux, ita vt ſit res à diuinitate diſtincta. Quia ſi cogitatur accidens, debet eſſe in aliqua ſubſtantia; ſi ſubſtantia, aut eſt ſpiritualis, & ſic erit aliqua intelligentia creata, & non cælum: aut eſt corporea, & ſic fruſtrà fingitur æterna, & à Deo ex neceſſitate manans. Et præterea vtroque modo ineptiſſimè ad illam applicantur Scripturæ teſtimonia, quæ vel de luce inacceſſibili, & increata diuinitatis, vel de lumine, quod eſt præmium beatudinis noſtræ, loquuntur. Denique ſi non putauit, cælum empyreum eſſe aliquid à diuinitate, & luce eius increata diſtinctum, ineptiſſimè vocat illud lumen cælum empyreum contra ſenſum omnium, qui de cælo illo ſcripſerunt, vel loquuti ſunt: & vehementem ſuſpicionem erroris circa rem ipſam omnibus tribuit. Et deinde ſibi contradicit, cùm lucem hanc dicit ex neceſſitate manare à Deo, tum quia fides catholica non agnoſcit aliud lumen de lumine, niſi verbum diuinum: tum etiam quia lux illa abſoluta res eſt; intra Deum autem nihil eſt abſolutum, à Deo, vel diuinitate manans. Ac denique in dictis illius auctoris aliæ ſunt repugnantiæ, & totus eius ſermo partim metaphoricus eſt, partim inconſtans. Ideoque illa ſententia reiecta, certiſſimè ſtatuendum eſt, cælum empyreum corpus quoddam creatum eſſe, ac proinde non eſſe æternum.

10.

Circa idem 2. punctum ſententia Baſily exponitur.

Statim autem occurrit nobis ſententia Baſilij, qui *homil.* 1. *Exaëmer.* videtur ponere hoc cælum æternum ſaltem poſteriori modo, & per liberam Dei creationem, quanuis ſine nouitate eſſendi. Dicit enim credibile eſſe, ante huius viſibilis mundi creationem fuiſſe alium, intelligentiis ſuperioribus accommodatum, tempore anteriorem, æternum nimirum, ac perpetem, & ſubſtantiis ſpiritualibus ornatum. Veruntamen certiſſimum eſt (vt dixi) etiam hoc modo cælum empyreum non eſſe æternum, quod de Angelis ſuprà oſtenſum eſt, & eadem, vel maior ratio eſt de hoc cælo, & ex ſtatim dicendis confirmabitur. Locum autem illum Baſilij quatenus ad Angelos pertinet, de æternitate à parte pòſt, & intrinſeca incorruptibilitate, ſub ſubſtantiali immutabilitate ſuprà expoſuimus: eademque declaratio ad cælum empyreum applicanda eſt. Sic enim Paulus 2. *Cor.* 5. cælum illud vocat *domum non manu factam, æternam in cælis.*

11.

De 3. puncto Baſilij, & quorundam aliorũ opinio

Iam verò ſuccedit tertium punctum, videlicèt, an cælum empyreum ſimul cum hoc mundo viſibili creatum ſit, vel ante illum, quanuis enim temporale ſit, vt diximus, potuit eſſe antiquius hoc mundo, vt pote ante omnia viſibilia creatum. Imò hoc ſaltem ſenſiſſe Baſilium loco proximè citato negare non poſſumus. Idémque opinati eſſe videntur omnes, qui Angelos ante hunc mundum creatos eſſe dixerunt. Nam multi illorum declarant fuiſſe creatos in aliquo reali loco cum ipſis producto: veruntamen omnino certum eſt, cælum empyreum non eſſe factum ante illud principium, de quo ſcriptum eſt: *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Ita ſentiunt in primis omnes, qui putant, verba illa de ſolo cælo empyreo intelligi. Item omnes, qui exponunt illud principium comparatiuè, & excludendo omne antè factum, id eſt, ante omnia fecit cælum, & terram. Nam omnes, qui verba illa de principio ex parte rerum factarum exponunt, quia initium creandi à cœlo, & terra fecit Deus; neceſſe eſt, vt fateantur, cælum empyreum non fuiſſe ante terram creatum, & conſequenter neque ante alios cęlos, ſupponendo fuiſſe ſimul cum terra creatos, vt iam oſtendimus.

Vera ſententia propoſitio prima ſuadetur.

Præterea in ſuperiori tractatu *lib.* 1. *c.* 3. *à n.* 6. oſtẽdimus, Angelos nõ fuiſſe ante mundum ſenſibilẽ creatos, & omnia ibi adducta idem de cælo æthereo conuincunt: tum quia teſtimonia Scripturæ, & Conciliorum ibi inducta de omnibus rebus creatis generaliter procedunt; & ideo tantam certitudinem de cælo empyreo ſicut de Angelis faciunt: tum etiam quia ſi quod eſſet fundamentum cogitandi creationem cæli empyrei ante hunc mundum viſibilem, eſſet propter Angelos ſan-

ctos; ergo quæ oſtendunt, Angelos non fuiſſe antea creatos, idem conſequenter de cælo empyreo demonſtrant. Eſſétque nimis voluntarium, & vanum, talem creationem antiquiorem angelica ſine vllo fundamento introducere.

12. *1. propoſitio probatur 1. authoritate.* Quibus addendum eſt, cælum empyreum non fuiſſe creatum poſt alios cœlos, & terram. Vnde optimè concluditur, eſſe ſimul cum illis creatum. Hæc propoſitio quoad vtranque partem ſequitur ex communi opinione Theologorum aſſerentium cum Beda, Strabone, & aliis, Angelos fuiſſe creatos in cœlo empyreo. Nam Angeli fuerunt creati non ante, nec poſt hunc viſibilem mundum, ſed cum illo; ergo ſimiliter cælum empyreum, non ante inferiora corpora, ſub illo contenta, ſed cum illis factum eſt. *Obiectioni occurenti ſatiſfit.* Quia verò in ſuperiori tractatu *lib. 1. cap.* 4. probabile diximus eſſe, Angelos non in cælo empyreo ſed in cryſtallino, vel ſtellato fuiſſe creatos, neque ſanctos Angelos aſcendiſſe ad cælum empyreum, antequam beati facti ſunt; ideo cogitare poſſet aliquis cælum empyreum non in primo inſtanti vniuerſalis creationis, ſed in tertio beatitudinis Angelorũ fuiſſe creatum. Sed hoc neque fundamentum habet, neque eſt veriſimile, tum quia non oportet domum in illomet momento incipere eſſe, in quo incipit habitari, ſed priùs ædificari, ac præparari poteſt, & debet: tum etiam, quia licèt Deus inferiorem mundum viſibilem vt domicilium hominum viatorum creauerit, nihilominus priùs illum creauit, & diſpoſuit, & poſtea hominem creauit, &, quod amplius eſt, etiam paradiſum terreſtrem priùs creauit, & poſtea hominem extra illum produxit, ac tandem in illum tranſtulit; ergo multo magis præparauit à principio tam Angelis ſanctis, quàm omnibus hominibus prædeſtinatis domum empyrei cæli, etiamſi non in eodem momento, ſed paulo pòſt ab ipſis eſſet ornandum, & habitandum.

13. *2. Probatur ratione.* Præterea cælum empyreum non erat condendum ex alio corpore, vel ſubiecta materia, ſed abſolutè ex nihilo producendum; ergo non erat, cur eius productio creationi aliarum rerum, quæ ex nihilo fiunt, poſtponeretur. *Inſtantia quædam remouetur.* In quo eſt magnum diſcrimen inter animam rationalem, & cælum empyreum. Nam licèt anima fiat ex nihilo, poſtulat tamen connaturaliter coniunctionem cum corpore, & ideo non eſt ſimul creata cum aliis rebus ex nihilo factis, ſed ſuppoſito corpore, & ſatis diſpoſito. Cælum autem empyreum eſt per ſe integra, & abſoluta ſubſtantia, quæ non præſupponit ex ſua intrinſeca ratione alia corpora, ex quibus fiat, vel in quibus, & ideo non oportuit poſterius creari, ſed ſimul. *Probatur tandem ex Scriptura, & Concil. Latera.* Atque ita etiam optimè hoc confirmatur ex verbis illis: *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul*, additis aliis ſimilibus Concilij Lateran. *in cap. firmiter*, prout ſuprà de Angelis tractata ſunt. Vnde meritò addidit Guilielmus Pariſien. *in lib. de Vniuerſo cap.* 35. de ordine empyrei cæli ad alia, ſub titulo: *Nota ſolutionem quæſtionis ſuperiùs dictæ*, cælum empyreum non ſolùm fuiſſe ſimul tempore cum aliis creatum, ſed etiam priùs ordine naturæ, *quia eſt velut amictus ſplendoris totius mundi, & velut tectum pulchritudinis præclari palatij Dei, & velut operimentum ſpecioſiſſimum templi Dei, & quaſi domus regia, & habitaculum gloriæ ipſius, & quaſi palatium proprium Regis, ad quod cateræ mundi partes, quaſi officinæ domus, ad propriam Regis aulam comparantur.* Vnde & propter dignitatem tanti operis, & propter totius vniuerſi complementum, & perfectionem neceſſarium fuit, vt nullum corpus ante A hoc cælum crearetur. Vnde concluditur, fuiſſe creatum ſimul tempore, quicquid ſit de ordine naturæ, qui magis eſt conſiderationis, & ſecundùm rationem, quàm ſecundùm propriam cauſalitatem.

Vltimò ſupereſt quartum punctum, an hoc cælum fuerit à Moyſe ſub illo verbo, *Creauit cælum*, comprehenſum. 14. *Circa 4. punctum quorũdam ſententia negans.* Aliqui enim negant fuiſſe intentum Moyſis de cælo empyreo loqui, ac proinde ſub nomine cæli illud comprehendiſſe. *Eius fundamentum.* Fundantur, quia Moyſes ſolùm de creatione mundi viſibilis ſcripſit, vt populum rudem inſtrueret, eúmque à cultu, & adoratione cælorum, aut ſyderum, aut aliarum viſibilium rerum abſtraheret. Vnde B Hieron. *Epiſt.* 139. *ad Cyprian.* circa principium dicit, Moyſem nos docuiſſe originem creaturarum, *earum duntaxat, quæ viſibiles ſunt.* Et idem ex profeſſo docet Chryſoſt. in id Pſalm. 8. *Quoniam videbo cælos tuos*, &c. cælum autem empyreum eſt inuiſibile, & nullum habet commercium cum mundo viſibili: nihil ergo de illo loquutus eſt. *Confirmatio 1.* Confirmatur primò, quia hoc cælum alterius eſt naturæ à cæteris inferioribus mundi corporibus, & nullam influentiam habet in hæc inferiora, & conſequenter nullam connexionem cum illis; ſed Moyſes tantùm deſcripſit productionem, & formationem huius mundi, prout vſui hominum, & generationibus rerum deſeruit; ergo in verbis C illis hoc cælum non comprehendit. *Confirmatio 2.* Confirmatur ſecundò, quia in hoc puncto eadem eſt ratio de cælo empyreo, quæ eſt de Angelorum creatione, quia & inuiſibile eſt, ſicut Angeli, & propter ipſorum, & aliorum beatorum gloriam creatum eſt; ſed Moyſes tacuit de creatione Angelorum propter dictam cauſam; ergo etiam ſermonem de cælo empyreo prætermiſit.

15. *Vera reſolutio.* Dicendum verò eſt, quanuis ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum*, per ſe ſpectatis non poſſit efficaciter conuinci, dari, aut creatum eſſe cælum empyreum; nihilominus ſupponendo ex alii teſtimoniis, aut principiis dari cælum empyreum, longè verius eſt, comprehenſum eſſe à D Moyſe ſub illis verbis, & ſpecialiter ſub nomine *cæli*, licèt alij cæli excludendi non ſint, vt diximus. *Oſtenditur authoritate, & ratione.* Hæc reſolutio fit certa ex communi conſenſu Patrum, & Theologorum, nec inuenio aliquem contradicentem ex his, qui cælum hoc exiſtere, & creatum eſſe fatentur. Ratio verò eſt, quia hoc eſt verum cælum; ergo non poteſt magis excludi ab illo verbo, *creauit cælum*, quàm cæteri cæli. Dices, Moyſem tantùm de vno cælo loquutum eſſe, & ideo neceſſarium eſſe dicere potius de viſibili, quàm de inuiſibili cælo eſſe loquutum. *1. Obiectio ſoluitur.* Reſpondeo, ſi alterum eſſet neceſſariò excludendum, fateor dicendum eſſe, potiùs de cælo iſto nobis familiari, quàm de illo ſupremo, & inuiſibili eſſe E loquutum, ſicut in capite præcedenti dixi. Nulla verò eſt talis neceſſitas excludendi alterum ex illis cælis. Nam quod ponderatur de ſingularitate vocis *cælum*, nullius momenti eſt: tum quia etiam ſub empyreo cælo non eſt tantùm vnum cælum, ſed plures, qui ſimul in illo principio creati ſunt, & ſub illa voce *cælum*, non obſtante ſingularitate vocis comprehenduntur, vt capite præcedenti oſtenſum eſt; ergo eadem ratione poterit etiam cælum empyreum comprehendi. Tum etiam quia nomen *cælum* non eſt nomen ſingulare, ſed commune, & ideo capax eſt diſtributionis tam formalis, & expreſſæ, quàm tacitæ, & virtualis, qualis eſſe ſolet in indefinita locutione doctrinali, & ita perinde fuit dicere: *In principio creauit Deus cælum*, ac ſi diceretur, *omne cælum*; quia non eſt veriſi

veriſimile, terminum communem fuiſſe æquiuocè, & ambiguè propoſitum, & ideo vt rem certam ſignificet, debet tacitam diſtributionem cõtinere. Vel certè debet per modum termini collectiui accipi, vt cælum dicatur totus orbi ſuperior incorruptibilis, & ſupra omnia elementa conſtitutus. Et ita dixit Deus per Iſaiam cap. 49. *Ego cælum extendi, manus mea terram fundauit.* Et Paulus Actor. 17. *Deus qui fecit cælum, & terram,* &c. Et ob eandem cauſam ſicut in his locis vtitur Scriptura numero ſingulari, ita in aliis explicat per plurale, vt Pſalm. 8. *Quoniam videbo cælos tuos, opera manuum tuarum.* &c. & Pſalm. 32. *Verbo Domini cæli firmati ſunt,* & Pſalm. 71. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli.* Et Gen. 2. *Igitur perfecti ſunt cæli,* & ſimilia.

16.
2. Obiectio multipliciter diluitur.

Neque etiam obſtat huic veræ interpretationi, quòd cælum empyreum ſit nobis inuiſibile. Primò quidem, quia ſecundùm ſe, ac per ſe lucidum, & viſibile eſt, nam oculis corporeis videri poteſt, licèt nos illud propter diſtantiam videre non poſſimus. Deinde quia licèt Moyſes fortaſſe proximè voluerit mentes Hebræorum à ſuperſtitione Gentilium corpora ſenſibilia colentium abducere, & ad vnius creatoris cognitione ſubleuare; nihilominus ad hoc perſuadendum, abſolutè docuit, Deum eſſe creatorem omnium corporum, quæ ſub cælo, & terra comprehenduntur, nihil diſtinguens inter ea, quæ à nobis videntur, vel non videntur: aliàs non ſatis ad vnius creatoris cogitationem, & notitiam homines induxiſſet. Atque ita videtur Eccleſia intellexiſſe verba illa, *In principio creauit Deus cælum,* nam ex illis ſumpſit articulum fidei in Symbolo contentum, *Credo in vnum Deum omnipotentem, creatorem cæli, & terræ,* vbi nomine cæli omnes ſuperiores orbes intelligit, ſiue à nobis videantur, ſiue non, vt verba ſequentia, *viſibilium omnium, & inuiſibilium,* ſatis apertè declarant. Denique cùm oſtenderimus, Moyſem loquutum eſſe de cælo tanquam de vno corpore, vel ſuperiori vniuerſo, etiamſi plura corpora complectatur, licèt fateatur de cælo viſibili eſſe loquutum, non eſt neceſſe, vt loquatur de cælo tantùm ſecundùm illam partem, quæ viſu attingi poteſt, nam hæc machina cæli ſimpliciter viſibilis eſt, licèt non poſſit tota viſu penetrari, & ideo cùm dicitur Deus creator cæleſtis machinæ, non intelligitur tantùm creaſſe illam quoad illam partem, quæ viſibilis eſt, ſed abſolutè totam, atque adeo etiam empyreum cælum. Quæ argumenta ſicut rectè probant, cælum empyreum ibi eſſe comprehenſum, ita à fortiori conuincunt cælos viſibiles non eſſe excluſos, vt in ſuperiori capite traditum eſt.

17.
Ad fundam. contrariũ in num. 14. Pro confirm. 1. ibid. adducta caput ſequens inſtituitur.

Atque ita reſponſum eſt ad fundamentum cõtrariæ ſententiæ, & loca etiam Patrum obiter explicata ſunt. Prima verò confirmatio petit, vt de huius cæli natura, proprietatibus, & efficientia, ſeu effectibus aliquid dicamus. Quamuis enim hæc philoſophica eſſe videantur, re tamen vera phyſica non ſunt, quia cælum illud, licèt ens materiale ſit, in rigore tamen non eſt ens mobile ſecundùm ordinariam potentiam, nec per motum cognoſci poteſt. Et propter ſimilem rationem non cadit ſub Metaphyſice naturalis conſiderationem: præſertim quia huiuſmodi cælum etiam eſt extra obiectum eius, eo quòd materiale ſit. Sola ergo Theologia poteſt aliquid de proprietatibus huius cæli inueſtigare, nam per reductionem quandam ad accidentalem gloriam beatorum pertinet. Et nihilominus etiam Theologi vix poſſunt de natura vel proprietatibus huius cæli quippiam inuenire, quia nihil ferè de illo reuelatum eſt. Et ideò longa diſputatione omiſſa, quæ in his, quæ propoſui, veriſimiliora videntur, breuiter attingam.

CAPVT V.

Dubium incidens de natura cæli empyrei.

PRimò igitur de natura, & ſubſtantia huius cæli probabilius cenſeo, eſſe compoſitum ex materia, & forma, nam ſupponitur eſſe quantum, & corporeum, quod ſine materia eſſe non poteſt; at quia perfectius cæteris eſſe creditur, formam etiam habere neceſſe eſt, quia illa maximè ad perfectionem pertinet, & ideo in omnibus cælis ponitur, vt probabilior opinio fert. An verò materia illius cæli ſit altioris rationis, quàm materiæ aliorum corporum tam cæleſtium, quàm inferiorum, controuerti poteſt. Sciendúmque eſt, hanc comparationem fieri ſolere inter inferiores cælos, & elementa, cæteraque inferiora corpora, ſeu miſta, & in ea eſſe varias opiniones, quas tractaui *in diſp.* 13 *Metaph. ſect.* 11. Qui ergo putant, materiam cælorum, & elementorum eſſe eiuſdem rationis, quia in pura potentia non exiſtimant ſpecificam differentiam poſſe inueniri, conſequenter dicent, etiam materiam cæli empyrei eſſe eiuſdem ſpeciei cum reliquis, quia etiam eſt pura ſubſtantialis potentia. At illud fundamentum debile eſt, vt in citato loco oſtendi. Qui verò putant, materiam cæli cryſtallini, & inferiorum eſſe eiuſdem rationis cum elementari, quia omnia ſunt ab intrinſeco, & de ſe corruptibilia ex parte materiæ, licèt ex parte formæ habeant aliquem modum incorruptibilitatis; nihilominus dicere poſſunt, materiam cæli empyrei eſſe altioris rationis, quia ab intrinſeco incorruptibile eſt, & inalterabile. Et ita ſentiunt moderni, quia ſolum cælum empyreum in primo creationis inſtanti productum ex nihilo, alios verò cælos poſtea ex aqua formatos autumant, vt Molin. & Salmeron.

1. Aſſertio 1. quod cælum empyr. materia, & forma conſtat. Prædicta materia cuiuſmodi naturæ ſit inquiritur.

Primus dicendi modus non placet.

Secundus etiam modus parum probatur.

Idémque opinatur Abulenſ. *in cap.* 13. *Exodi q.* 53. excedit tamen, quia non ſolùm dicit cælum illud licèt corpus ſit, & ideo non ſit totaliter ſpirituale, tamen eſſe quaſi ſpirituale, quia non eſt de materia aliorum cælorum, ſed etiam addit: *Imò non dicitur eſſe de materia, & ſic illud eſt ſexta eſſentia; quod autem materiale non eſt, non conuenit cum rebus materiatis in natura, quouis modo:* In quibus verbis obſcurum eſt, in quo vero ſenſu dicat, cælum empyreum non dici eſſe de materia. Nam ſi ex vera materia conſtat, quomodo non eſt de materia? Fortaſſe tamen intellexit, non eſſe de materia, id eſt, non eſſe factum ex materia præiacente ſicut ipſe de aliis cælis opinatur, quos habere materiam eiuſdem rationis cum elementari, & ex illa præexiſtente fuiſſe progenitos arbitratur, & ita in hoc conſtituit differentiam inter cælum empyreum, & reliquos. Et nihilominus illud dicit eſſe ſextam eſſentiam, quia licèt ponat alios cælos eiuſdem materiæ cum elementis, nihilominus illos dicit eſſe quintam eſſentiam reſpectu elementorum, quia non tantùm ab illis ſpecie differunt, ſicut ipſa elementa inter ſe diſtinguuntur, ſed etiam ratione formæ ſunt incorruptibiles, in quo inter ſe conueniunt, & ideo cuiuſdam quintæ eſſentiæ eſſe dicuntur. At empyreum dicitur eſſe ſexta eſſentia, quia ſecundùm

2. In eodem 2. modo aſtruẽdo exceſſit Abulenſ.

Quid potuit probabiliter ſentire Abulenſis.

Quid ſine probabilitate.

dùm materiam, & formam eſt incorruptibile, ac ſubinde alterius rationis. Atque hæc cum probabilitate, & conſequenter dicta ſunt. Quòd verò vltimò hinc infert, cælum empyreum non conuenire cum rebus materialibus quouis modo, nullam conſecutionem, vel probabilitatem habet. Quia eſto omnia illa eſſent vera, nihilominus cælum empyreum cum cæteris corporibus incorruptilibus in compoſitione eſſentiali ex materia, & forma generatim ſumptis, & in capacitate trinæ dimenſionis, & quantitatis, & in aliqua perpetuitate ab intrinſeco; cum cæteris verò elementis in ratione communi corporis ſimplicis conueniret.

3. *Verior authoris ſententia de materia cæli empyr.*

At verò iuxta opinionem D. Thomæ, quam verioꝛem exiſtimamus quòd materia cæleſtis eſt diuerſæ rationis ab elementari, non oportet in cælo empyreo fingere altioris ordinis materiam, ſed eiuſdem generis cum cæleſti, licèt intra illud ſit perfectioris ſpeciei eo modo, quo in pura materia ſpecies eſſe poteſt, quia ex natura ſua eſt ad nobiliorem formam determinata. Hæc enim differentia cũ proportione etiam inter materias inferiorum cælorum inuenitur, ſupponendo, cælos ipſos inter ſe ſpecie diſtingui, vt in dicto loco Metaphyſicæ, conſequenter loquendo, aſſerendum eſſe docui. Veruntamen, etiamſi quis opinionem illam amplectatur, quæ totam materiam cælorum mobilium dicit eſſe eiuſdem rationis, licèt ab elementari ſit diſtincta: nihilominus ſine repugnantia, & cum maiori probabilitate dicere poteſt, materiam cæli empyrei eſſe altioris rationis à reliquorum cælorum materia: non quia id ſit ſimpliciter neceſſarium ad incorruptibilitatem ab intrinſeco, ſed quia ad maiorem perfectionem eſſentialem, nobiliorémque modum incorruptibilitatis ſpectat. Et quia tota illa perfectio cælo empyreo tribuenda eſt, quia fini, propter quem creatum eſt, eſt maximè proportionata. Atque ita conſequenter etiam dicere poſſunt ſic opinantes cælum illud eſſe cuiuſdam ſextæ eſſentiæ, vt explicaui. Nos verò quia credimus, hanc perfectionem habendi materiam ſpecificam, & determinatam ad ſuam formam, eſſe communem omnibus corporibus cæleſtibus ſpeciei diuerſis; ideo non iudicamus neceſſarium, tribuere cælo empyreo ſextam eſſentiam, ſed nobiliſſimum gradum ſpecificum in illo genere quintæ naturę ſimplicis, in quo cæli omnes ſuperiores elementis creati ſunt.

4. *De forma quoque cæli empyr. vera reſolutio.*

De forma verò empyrei cæli ſolùm quæri poteſt, an ſit anima. Sed in hoc credimus, eandem omnino eſſe ratioñe in illo cælo, ac in cæteris inferioribus, ac proinde omnino certum eſſe illud cælum non eſſe animatum, nec formam eius eſſe animam, ſicut de formis aliorum cælorum in philoſophicis quæſtionibus de cælo *quæſt.* 5. dixi, & ex dictis ſuprà de Angelorum ſubſtantia ſufficienter intelligi poteſt. Nam forma, quæ in corpore, & per corpus non poteſt actionem vitæ exercere, non poteſt eſſe anima; at verò forma cæli empyrei non poteſt in illo corpore exercere opera vitæ vegetatiuæ: quia incorruptibile, & ingenerabile eſt; neque etiam poteſt per illud cognoſcere, quia cùm ſit ſimplex, & incapax alterationis, non poteſt habere organa ſenſuum, per quæ talis cognitio, omniſque operatio animæ ſentientis fit. Opera autem vitæ intellectualis propriè non exercentur per corpus, nec forma, quæ eſt principium intellectualis cognitionis, eſſe poteſt forma corporis, niſi poſſit illo vti ad talem cognitionem acquirendam, vt de Angelis oſtenſum eſt. Ergo materia illa cæli empyrei, quantumuis ſub alia ratione ſit ſubtilior, & perfectior, non eſt capax formæ, quæ ſit vera anima, & quoad hoc eadem ratio eſt de illo, quæ de inferioribus. Vnde quicquid difficultatis in hoc puncto occurrere poteſt, ex generali quæſtione, & oſtenſione, quod cælum non ſit animatum, petendum eſt.

5. *1. Aſſertio de cæli empyr. proprietatibus.* *1. Quòd ſit incorruptibile ab intrinſeco.* *2. Quod ſit mobile ex ſe.*

Secundò de proprietatibus huius cæli. Primùm communiter receptum eſt, illud eſſe ab intrinſeco incorruptibile, vt iam declaratum eſt, & conſequenter etiam menſurari æuo, ſicut de Angelorum ſubſtantia, & aliarum rerum incorruptibilium exiſtentia dictum alibi eſt, præſertim *diſp.* 50. *Metaph. ſect.* 5. & 6. Dicitur etiam hoc cælum eſſe immobile, quod ſano modo intelligendum eſt. Non eſt enim ita immobile, vt ſit omnino incapax motus localis proprij, ac phyſici: nam eo ipſo, quòd verum corpus, & quantum eſt, habet potentiam paſſiuam ad localem motum ſaltem neutram, vt Scotus loquitur; quia eſt verè in loco phyſico, & finito, & poteſt eſſe propinquius, vel remotius ad alia corpora, ſaltem ſecundùm partes ſuas. Vnde ſi Deus voluiſſet, moueri ab aliqua intelligentia potuiſſet, neque id eſſet violentum tali corpori, quia nulla naturali perfectione propterea priuaretur; quieſcere enim nulla perfectio talis corpori eſt, licèt reſpectu vniuerſi poſſit eſſe conueniens. Vnde ſolum non mouetur, quia eſſet ſuperfluum, & fini, propter quem à Deo creatum eſt, minimè conſentaneum, tamen hoc totum reſpectu particularis naturæ talis cæli extrinſecum eſt, & ideo non eſt illi quies ita naturalis, vt motus circularis violentus futurus eſſet, ſi fieret, quamuis ſecundùm legem ordinariam, & reſpectu ordinis totius vniuerſi poſſet dici extraordinarius, & miraculoſus. Neque etiam obſtaret, quòd hoc cælum ſupremum ſit, & ideo non habeat extrinſecum locum continentem, in quo poſſit moueri: tum quia hoc ſolum eſt verum de facto, nam poſſet Deus aliud cælum ſupra iſtud creare, nulla facta violentia tali cælo, ſed iuxta conſilium voluntatis ſuæ vniuerſum totum augendo: tum etiam, quia ad circularem motum non eſt neceſſarius ſuperior locus extrinſecus continens; ſed abſque illo phyſicè, ac naturaliter fieri poſſet, ſicut Philoſophi de primo mobili exiſtimauerunt. Accedit, quòd cælum empyreum vniforme, ac prorſus homogeneum eſſe creditur, totum lucidiſſimum, & ſecundùm omnes ſuas partes æquè ſplendidiſſimum, ac ſubinde æquè perfectum: & ideo nec indiget motu circulari, vt ſecundùm varias partes aliter, & aliter aliis partibus orbis applicetur. Neque ſi ita moueretur, peculiarem violentiam pateretur, quia nulla eius pars magis poſtulat eſſe in hac parte vniuerſi, quàm in altera, vel in hoc hemiſphærio potius, quàm in alio, cum omnes eiuſdem rationis ſint. Eſt ergo immobilitas illius corporis ex recto ordine vniuerſi, non ex peculiari debito (vt ſic dicam) talis naturæ.

6. *3. Proprietatem addit Malonius, quòd ſit fluidum. Duplici ratione fundatur.*

Interrogant autem aliqui Theologi, an cælum illud ſolidum, vel flexibile, ſeu fluidum ſit. Quod dubium ſpecialiter tractat Daniel Malonius in 2. d. 2. *diſp.* 7. *ſect.* 5. Et probabilius cenſet eſſe corpus fluidum accedens & recedens ſecundùm partes. Fundatur, quia ſi eſſet ſolidum, non poſſet inſeruire corporibus beatis vel ad motum, vel ad locutionem, aut reſpirationem: item quia aliàs daretur perpetua corporum penetratio. Quas rationes ipſemet fatetur poſſe diſſolui, nihilominus tamen probabiliores eſſe, quàm quæ in contrarium

Reiicitur tamen tripliciter. trarium adduci poſſunt. Mihi tamen oppoſitum videtur longè probabilius. Primò quidem, quia ſi illud corpus fluidum eſt, profectò eſt mobile intra eundem locum ſecundum varias partes, & per modum fluxus, & refluxus, ſeu acceſſus, & receſſus. Hoc autem eſt contra receptum dogma omnium ponentium illud cælum prorſus immotum. Secundò, quia illa ſpecies motus localis valde imperfecta eſt, non enim poteſt intelligi ſine aliqua diuiſione, condenſatione, & rarefactione partium talis corporis, quæ repugnant corpori incorruptibili. Antecedens declaratur, quia ſi corpus beati aſcendens ad illud cælum, non penetrat per illud manens immotum, ſed cælũ illud cedit corpori beati, neceſſe eſt, vt partes talis corporis diuidantur, vt dent locum humano corpori ſubintranti, & conſequenter neceſſe eſt, vt partes ſecundùm latera comprimantur, & poſtea tranſeunte corpore beati, rareſiant, vt ad priorem locum reuertantur, & continuitatem iterum accipiant, ſicut nunc fit in aëre, vel aqua. Tertiò, quia ante aſcenſum corporum beatorum cęlum illud replebat adæquatè totum ſpatium, in quo creatus eſt: ſi ergo poſtea ad eundem locum, ſeu ad idem ſpatium aſcendant innumera multitudo corporum beatorum, & intra illud ſpacium, ac cælum recipiantur, & ſingula occupent ſpatia ſibi proportionata, & cum partibus cæli non penetrentur, profectò neceſſe eſt corpus illud cęleſte condenſari, vt in minori ſpatio recipi poſſit, vel extra illud totum ſpatium dilatari, ſeu aſcendere per plures partes ſuas, quod non poteſt intelligi ſine mutatione figuræ, & diſpoſitionis antiquæ, aliiſque ſimilibus imperfectionibus, illi perfectiſſimæ naturæ repugnantibus.

7. *Ad fundamẽta Malonij in n. præcedenti vide D. Thom. in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad 5.* Denique ex alterius ſententiæ coniecturis non fit probabilis illa ſententia, quia neceſſitas illius proprietatis cæli empyrei ad vſum corporum beatorum nec probabiliter ſuadetur. Nam in primis quod ſpectat ad motum localem poterunt beatorum corpora in illo cælo, vel per illud moueri, ſicut per inferiores cælos: poſſunt autem per cæteros moueri, vel tranſire, etiamſi diuiſibiles, vel fluxibiles non ſint; ergo idem erit in cælo empyreo. Nec refert, quòd diutiùs, vel permanentiùs in empyreo cælo ſint commoraturi, tum quia eadem eſt ratio de longa, vel breui mora, & de pluribus, vel paucioribus motibus: tum etiam quia poſt diem iudicij quando omnes ſancti homines iam erunt in corpore, & animo beati, liberè diſcurrent per alios cælos, vel per totum vniuerſum, vt alibi tractatum eſt. Deinde ad loquendum non indigebunt corpore cæleſti tanquam inſtrumento, quo ad vocem formandam vtantur, ſicut nos aëre vtimur. Quia (vt ex materia de Beatitudine ſuppono) corpus glorioſum non erit in partibus internis vacuum, ſed omnia illa interiora loca corporis, quæ nunc alimentis, excrementis, ſuperfluis humoribus, aut aëre replentur, tunc puriſſimo, ac lucidiſſimo aëre replebuntur; illo ergo vtentur ad formandam vocem, & in cælo empyreo ſolas intentionales ſpecies emittent, vt ab aliis audiantur, quod ſine vlla commotione, vel fluxu cæleſtis corporis fieri poterit æquè ac immutatio viſus. Præterea reſpiratio in illis corporibus neceſſaria non erit, quia nulla in eis erit alteratio, & ita neque corda eorum nimia calefactione afficientur, propter quam reſpiratione indigeant. Denique corpora beata non erunt ſemper intra corpus cæli empyrei, ſed ſupra conuexum illius plantas pedum habebunt, quando voluerint. Imò hic eſt quaſi proprius illorum ſitus, & locus, ſicut de Chriſti corpore alibi oſtendimus. Quando verò beati intra ipſum cælum empyreum eſſe voluerint, nullum eſt inconueniens, quód ſemper penetrent illud, idem enim erit de aliis cælis, quando per illa ſuo arbitrio tranſire, vel diſcurrere voluerint.

Vide 2. tom. diſp. 51. ſect. 1. & vlt.

Vide 2. tom. 3. p. diſp. 48. ſect. 4. & 5.

8. *Vltima proprietas de influxu empyrei in corpora ſubiecta diſcutitur.* Vltimò circa vim agendi cæli empyrei in alia corpora, vel in hæc inferiora, dubitant Theologi an illud cælum in hæc inferiora influat, vel ex ſe lumen, aut aliquam qualitatem emittat. Res tamen eſt adeò ignota nobis, vt vix coniecturis poſſit aliquid probabiliter oſtendi. Nihilominus tamen ſunt opiniones. Prima negat aliquid influere. *1. Opinio negans.* Hanc tenuit D. Thom. *in 2. d. 2 q. 2. art. 3.* vbi aliis etiam nonnullis placet, & Alenſ. *2. p. q. 47. memb. 1.* Prima ratio à priori eſſe poteſt, *1. Argum.* quia cælum empyreum non eſt factum ad conſeruandas res corruptibiles vel in indiuiduo, vel in ſpecie per continuam generationum ſucceſſionem; ſed tantùm eſt factum propter perfectionem vniuerſi, præſertim in ordine ad finem ſupernaturalem, vt ſit beatorum domicilium; ergo eſt omnino abſtractum ab influentia in hæc inferiora. Secundò quia cæli non agunt niſi mediante motu, vt de cæteris patet, *Secundum.* vnde dici ſolet, quòd ſi motus cælorum ceſſarent, omnia hæc inferiora perirent, quia cæli nihil in ea influerent. Addi etiam ſolet, quòd corpus non mouet niſi motum; ſed cælum empyreum eſt immotum; ergo non influit. Tertiò, illud ſupremum cælum *Tertium.* nihil influit in cælos ſibi proximos; ergo neque in remota elementa. Conſequentia clara eſt, quia iuxta principia bonæ philoſophiæ corpus remotum non agit in diſtans niſi per proximum, vel agendo in illud. Antecedens verò patet, quia corpus illud non influit lumen in alia corpora cæleſtia, licèt in ſe lucidiſſimum ſit, alioqui videri poſſet: ſed cælum non influit, niſi per lumen; ergo. Quartò explicari non poteſt, qualis influentia *Quartum.* hæc ſit.

9. *2. Opinio affirm. & aliquanto probabilior.* Altera nihilominus ſententia docet, cælum illud influere in hunc mundum inferiorem. Hanc ſententiam prætulit D. Thom. *1. p. q. 66. art. 3. ad 2. & quodlib. 6. q. 11. art. 19* vbi expreſsè contrariã ſententiam retractat, vt notat etiam Caietanus circa dictam ſolutionem ad 2. qui hanc vltimam ſententiam amplectendam cenſet. Et eãdem ſequuntur Richard. *in 2 d. 2. art. 3. q. 3.* Durand. *q. 2.* Ægid. *q. 2. art. 4.* Argent. *q. 2. art. 1.* Variæ autem rationes ad hoc ſuadendum afferuntur. Prima, quia *1. Ratio, ſed infirma.* vnumquodque corpus materiale conſeruatur à proximo ſuperiori corpore tanquam à loco naturali, in quo continetur; ergo primum mobile hoc modo conſeruatur à cælo empyreo, in quo continetur; ergo neceſſe eſt, vt cælum empyreum in illud influat, & conſequenter per illam influentiam aget in inferiora, quatenus virtutem influendi eius continet, vel roborat. Sed hæc ratio parui momenti eſt. Nam maior intellecta de cõſeruatione propria per propriam actionem, verámque efficientiam falſa eſt, vt bene notauit Durand. ſuprà *n. 7.* quia elementum ignis in ſua ſphęra exiſtens locus naturalis eſt puriſſimi aëris vicini, quem circundat, & continet; ignis autem ille nihil influit in aërem, alioqui vel illum calefaceret plus quàm natura eius poſtulet, vel humiditatem eius minueret, quod non eſſet illud conſeruare, ſed ad corruptionem diſponere. Fingere autem aliam influentiam in igne, commentitium eſt. Item illud principium, quod omne corpus conſeruatur à loco naturali, nullum habet fundamentum. Nam ſi corpus contentum ſit per

ſe

ſe factum per creationem, quia eſt natura ſua incorruptibile, non indiget alia cauſa conſeruante præter ſuum creatorem; imò à nullo alio conſeruari poteſt, quia à nullo alio pendet in eſſe, ſicut neque in fieri. Si verò corpus illud ſit natura ſuo corruptibile, vt aër, & quodlibet elementum: etiam illud non indiget conſeruante per ſe præter Deum, ſed ſolùm indigebit conſeruante per accidens, id eſt, non corrumpente, ſeu remouente prohibens, & ſic ſe habet ignis ad aërem, & ad hoc non eſt neceſſaria influentia poſitiua, vt per ſe patet. Ergo vt cælum empyreum ſit locus ſuo modo naturalis proximi inferioris cæli, non eſt neceſſaria influentia, ſed continentia cum debito, & connaturali ordine.

10. *2. Ratio etiā debilis.* Secunda ratio eſt, quia ſi cælum empyreum nullam influentiam haberet, non pertineret ad vnitatem vniuerſi, quod eſt inconueniens. Sequela probatur, quia vnitas vniuerſi eſt vnitas ordinis; ordo autem hic attenditur ſecundùm influentiam ſuperiorum in inferora, quia eſt vnitas regiminis, quatenus inferiora per ſuperiora regûtur. Veruntamen hæc ratio parum etiam cogit, quia vnitas vniuerſi, quantum ad corpora attinet, per ordinem ſituum, & ſubordinationé corporum ſimplicium conſentaneum naturis eorum ſufficienter ſaluatur. Sicut enim domus eſt vna, & imago etiam eſt vna, etiamſi vna pars non habeat in aliam actiuam influentiam; ita hic mundus poteſt eſſe vnus, & aliquod corpus poteſt pertinere ad vnitatem eius ſine influentia, ſecundùm alium conuenientem ordinem. Sic ergo vt cælum empyreum ad vnitatem mundi pertineat, ſatis eſt, quòd ſit quaſi pulcherrimum tectum totius vniuerſi continens, quaſi complens illud. Accedit, quòd influentia, quæ nunc eſt, non eſt principaliter propter vnitatem, ſed ſuppoſita vnitate vniuerſi, ad eius conſeruationem, & perpetuitatem ordinatur. Vnde elementum ignis per ſe nihil influit in inferiora, ſed per illud influunt cæli, quia non poteſt influentia tranſire ad remota corpora, niſi proxima priùs afficiat. Si tamen poſſet fieri, vt cælum lunæ nihil influeret in igné; nihilominus ad vnitatem vniuerſi pertineret. Et declaratur ex ſtatu vniuerſi poſt diem iudicij; ceſſabit enim influentia, & nihilominus vnitas mundi permanebit.

11. *3. Ratio ſatis veriſimilis.* Tertia ratio philoſophica, & valde veriſimilis eſt, quia omne corpus naturale habet aliquam vim actiuam, & hoc videtur pertinere ad perfectionem formæ; hæc autem virtus in rebus non viuentibus non eſt ad agendum in ſeipſis, ſed ad agendum in alia. At verò cælum empyreum eſt ſubſtantia conſtans forma quadam valde perfecta in illo ordine; ergo non caret omni virtute agendi: non eſt autem ita perfectum, vt gradum animæ attingat; ergo virtus eius non eſt actiua immanenti actione; ergo tranſeunte; ergo eſt potens influere in alia; ergo de facto influit. Hæc vltima conſequentia probatur, quia illa virtus de ſe naturaliter, & neceſſariò agit, quia non eſt libera, vt ſuſpendere influentiam valeat, vt eſt per ſe notum. Neque etiam eſt veriſimile, vt proximum cælum ſit incapax influentiæ eius, vt hac ratione ſit perpetuò otioſa, & carens actione ob defectum paſſi capacis, quia non videtur hoc optimæ diſpoſitioni corporum vniuerſi, & ſapientiſſimæ prouidentiæ diuinæ conſentaneum; ergo illa vis actiua cæli empyrei ſemper eſt in actu, ac ſubinde in cætera corpora continuè influit. Et hac ratione vtuntur Durand. Richard. & Ægidius. Alij addunt probationem ab experi-

A mento quodam, de quo ſtatim videbimus.

Atque hæc ratio maximè confirmatur, quia hic ordo rerũ per ſe pertinet ad perfectionem, & nullum habet incommodum, vt patebit reſpondendo ad motiua contrariæ ſententiæ. Ad primum enim negatur conſequentia: nam licèt hoc cælum per ſe primò non ſit factum propter influentiam, conſequenter, & quaſi per ſe ſecundò illã habere neceſſarium fuit; quia debuit eſſe perfectiſſimum, ac proinde maximè actiuum, nec debuit carere proportionato ſubiecto, in quod ſuam virtutem exercere poſſet. 12. *Confirmatur proxima ratio. Ad 1. argumentum in num. 8.*

Ad 2. Ad ſecundum falſa eſt in primis illa vniuerſalis propoſitio, quòd corpus non mouet niſi motum. Nam licèt fortaſſe in motu locali id habeat verum, quando vnum corpus per ſe, ac immediatè mouet, & impellit aliud, in motu alterationis non eſt ita, poteſt enim vnum corpus quietum localiter manens, aliud mouere per alterationem propriè, aut latè ſumptam, prout illuminationem, & omnem mutationem ad qualitatem per ſe tendentem comprehendit, quia nulla eſt ratio, ob quam illa conditio motus localis in agente ad alterationem, vel ſimilem actionem neceſſaria ſit, vt alibi latiùs dictum eſt. In aliis autem cælis neceſſarius eſt motus ad influendum, non per ſe, nec quia ſimpliciter neceſſarius ſit in cœlo, vel aſtris, ad agendum abſolutè in inferiora, ſed quia eſt neceſſarius ad ordinatè agendum, prout ad conſeruationem vniuerſi neceſſarium erat. Vnde ille motus ſolùm eſt neceſſarius vt applicatio agentis ad paſſum, id eſt, vt ſol, luna, &c. ad diuerſas mundi partes applicentur, & ita poſſit horum aſtrorum influentia ad vniuerſum extendi cum intermiſſione, & viciſſitudine ad eius vtilitatem neceſſaria. Nam ſi ſol, v. g. in vno ſitu ſemper quieſceret, res ſibi præſentes corrumperet, & aliæ propter eius abſentiam perirent. Idémque ſuo modo verum eſt in cæteris planetis. Et in hoc ſenſu verum eſt mundum hunc inferiorem petiturum fore, ſi cæli quieſcerent, & non in alio, vt in Philoſophia tradidi, & attigi *in Metaph. d. 21. ſect. 3. & diſp. 22. ſect. 5.* præſertim in fine. At verò ad influentiam cæli empyrei non fuit neceſſarius motus eius, quia, vt ſuprà dixi, in ſuo eſſe, & compoſitione partium eſt vniforme, & omnino homogeneum, & ideo non plus, neque aliter in vnam partem orbis, quàm in aliam influeret, etiamſi circulariter moueretur, quia per talem motum non fieret huic, vel illi hemiſphærio propinquior ſecundùm partes magis, vel minus, vel alio, & alio modo effectrices, ſed tantùm ſecundùm diuerſas partes materiales, quæ varietas ad influentiam nihil referr. Non deſunt tamen, qui tribuant illi cælo varias influentias ſecundùm partes diuerſas, de qua opinione in reſponſione ad quartum videbimus.

Ad tertium dicimus primò, non eſſe neceſſarium, vt omnes cæleſtes influentiæ fiant per lumen, nam poſſunt habere alias innatas proprietates, per quas agant, vt in ſingulis planetis mihi probabilius eſt. Vnde iuxta ſpecificam diuerſitatem cælorum, vel aſtrorum, eſt etiam varietas in proprietatibus, & conſequenter in influentiis, quæ ab illis manant. Sic ergo eſto eſſet verum, cælum empyreum non influere per lumen, poterit influere per aliam, vel alias virtutes ſibi connaturales, per quas non influet illuminando, ſed immediatè efficiendo in cælo ſibi propinquo aliquam aliam qualitatem nobis ignotam non repugnantem incorruptibili corpori, quia non diſponit vllo modo ad corruptionem, ſed tantùm perficit, 13. *Ad 3. Reſponſio prima.*

ficit, ad modum luminis, vel ſimilium qualitatum. Quod optime confirmat Richard. quia influentia lunæ, vel Solis attingit, vbi lumen eius non attingit, vt ad viſcera terræ, & alia opaca loca: ſic ergo poterit cælum empyreum aliquid influere in primum mobile, eſto radios luminis in illud non mittat. *Reſponſio 2.* Addo verò licèt ſit probabile, lumen cœli empyrei non emittere radios luminoſos, vel quia eius ſplendor eſt alterius rationis à luce Solis, vel quia eſt corpus adeò rarum, vel ſubtile, vt ad illuminandum non ſufficiat; nihilominus hoc non eſſe certum, nam fortaſſe etiam cryſtallinum cælum fulget in ſe ex vicina influentia cæli empyrei. Nulla enim experientia aliud conſtare nobis poteſt: nam fieri optimè poteſt, vt illa influentia ſit, & à nobis non videatur. Vel quia primum mobile eſt corpus ita denſum, & opacum, vt penetrari non poſſit lumine, ſed potiùs radios ſuperioris corporis in ſe contineat, & vmbram reddat, vt corpus lunæ, & ſimilia: vel quia propter nimiam diſtantiam non poteſt lumen illud huc pertingere. Sicut etiam cœlum empyreum cùm ſit lucidum, & viſibile, ſine dubio viſibiles ſpecies ex ſe emittit, & nihilominus à nobis videri non poteſt, quia propter nimiam diſtantiam, vel obſtaculum alicuius cæli intermedij ſpecies viſibiles ipſius ad nos non pertingunt. Idem ergo poteſt eſſe de lumine.

14. *Circa 4. argument. opinio 1.* In vltimo argumento petitur, quæ ſit influentia illius cæli. In quo puncto aliqui antiqui, vt Alenſis, & D. Thomas ſuprà referunt, dixerunt, influentiam huius cæli conſiſtere in quodam ſpeciali lumine neceſſario ad coniunctionem animæ rationalis cum corpore; nam ad coniunctionem animæ ſentientis ponunt aliam ſpecialem influentiam cæli cryſtallini; ad vnionem verò animæ vegetatiuæ influentiam cæli ſtellati. *Reiicitur.* Sed hæc opinio antiquata, & meritò reiecta eſt, quia ſine fundamento confingit illorum luminum neceſſitatem, cùm explicare non poſſit, quid ſint, vel cur excogitentur. Nam ad coniunctionem cuiuſcumque animæ, ſiue formæ corporis, nullum medium eſt neceſſarium præter vltimam diſpoſitionem, vel organizationem animæ proportionatam; hæc autem diſpoſitio per miſtionem elementorum cum communi influentia cœlorum, coefficiente, ſi opus ſit, proxima cauſa vniuoca, vt in viuentibus perfectis inuenitur, ſufficienter fit. Ergo fruſtrà fingitur influentia cæli empyrei propter coniunctionem animæ rationalis cum corpore: nam licèt fieri poſſit, vt illud cælum in eam influat, tamen ſine illa influentia poſſet etiam facile ſubſiſtere, & intelligi, prout ab Ariſtotele dicente, *ſol, & homo generant hominem*, intellecta eſt.

15. *Opinio 2.* Alij tribuunt huic influentiæ cæli empyrei diuerſas inclinationes, & diſpoſitiones hominum in diſtinctis, ac diſtantibus orbis plagis habitantibus. Nam cùm omnes illi habeant omnes influentias cœlorum mobilium, & nihilominus ſemper inter ſe habeant illam diuerſitatem complexionum, & proprietatum connaturalium, & quaſi indiuidualium, non poteſt illa diuerſitas oriri ex influentia cælorum mobilium. Vnde concludunt, prouenire ex cœlo immobili, quod ſemper habet diuerſas influentias in omnibus illis regionibus, & plagis vniuerſi, ita vt in vnaquaque ſemper ſit eadem, & inter ſe ſint diſtinctæ propter diuerſas partes cæli immobilis ſemper immobiliter influentis. Quam ſententiam referens Richardus ſuprà de illa dicit *euidentius rationi concordare*. *Impugnatur primò.* At hæc ſententia ſupponit cælum empyreum ex ſe, & per ſe diſtinctas qualitates, & proprietates influere per diſtinctas partes ſuas correſpondentes diuerſis hemiſphæriis, ac regionibus terræ. Hoc autem repugnat his, quæ de homogeneitate talis cæli diximus; nam ſi partes eius ſunt omnino ſimiles in ſubſtantia, & diſpoſitionibus ſuis, quomodo poſſunt in vi agendi eſſe diſſimiles, & variæ, cùm vis agendi vel ſit per formam, & diſpoſitiones, vel certè ex forma vt informante materiam ſic diſpoſitam conſequatur? Quapropter cùm Richard. *dicto art. 3. q. 2.* fateatur, illud cælum eſſe homogeneum, & vniforme in eſſe ſuarum partium, non videtur loqui conſequenter *in q. 3.* diſtinctas influentias per ſe illis partibus attribuens.

16. *Impugnatur 2.* Deinde illa experientia nullum ſignum eſt talis diuerſitatis influentiarum à cœlo empyreo ſecundùm diuerſas eius partes prouenientium. Quia poteſt ex aliis cauſis tum materialibus, tum etiam efficientibus prouenire. Nam in variis regionibus orbis poteſt terra eſſe diuerſimodè diſpoſita, & aliis elementis aliter, & aliter miſta. Vnde prouenire poteſt, vt cæteris paribus, diuerſa miſta ex illa generentur, & corpora etiam complexiones variis ſortiantur. *Tandem impugnatur.* Accedit, quòd Solis, & aliorum planetarum aſpectus, & reſpectus ſunt varij reſpectu diuerſarum regionum, vel ſecundùm propinquitatem, vel diſtantiam ad orientem, vel alias plagas orbis, vel ſecundùm aſpectum directum, aut obliquum, tam reſpectu Solis, & ſingulorum planetarum, quàm ſecundùm varios ipſorum, & aliarum ſtellarum concurſus. Hæc autem habitudo, & diſpoſitio ex parte terræ ſemper eſt eadem propter immobilitatem eius, & ideo ſemper in illis regionibus pro illarum diuerſitate eadem diſtinctio in effectibus, vel conditionibus eorum reperitur. Non prouenit ergo ex ſolo cælo empyreo, quamuis, ſuppoſita influentia huius cæli, poſſit ad illam cooperari, non quia in partibus ſuis ex ſe habet diſtinctam virtutem influendi, ſed quia eadem virtus aliter concurrens cum aliis cauſis vniuerſalibus, vel particularibus efficientibus, & materialibus, poteſt ad diuerſos effectus cooperari, ſicut in variis coniunctionibus planetarum contingit.

17. *Vera reſolutio prædictæ influentiæ.* Dico ergo, non conſtare nobis, quam ſpecialem proprietatem, vel effectum influat cælum empyreum per ſe ſpectatum, & ſola ſua virtute efficiendo in aliud corpus. Neque propter hunc defectum noſtræ cognitionis negare debemus omnem illius cæli influentiam, quia euidens nobis eſt, in rebus nobis vicinioribus eſſe plures virtutes agendi, quas ignoramus, quia earum effectus experti non ſumus, nec ſatis experiri, aut ab aliis cauſis diſtinguere poſſumus. Satis ergo eſt, quod in generali, & veluti à priori ex illius corporis nobilitate colligamus, non poſſe carere omni agendi virtute. Vnde D. Thomas *dicta ſolut. ad 2.* in generali dixit, influere illud cælum in ſibi proximum aliquid ad dignitatem pertinens. In dicto autem quolib. dicit cooperari ad perpetuitatem, & ſtabilitatem vniuerſi. Veriſimile autem eſt, de facto non influere in hæc inferiora, niſi coadiuuando, & cooperando aliis aſtris, & cælis: & ita non habere aliquem ſpecialem effectum præter eos, qui ab aliis cælis proueniunt, quamuis ex influentia cæli empyrei vel maiori virtute, & efficacia fiant, vel etiam aliter temperentur, & diſponantur. Neque de iſta influentia ita occulta aliquid aliud dici cum fundamento poſſe exiſtimo. Nam quod quidam dicunt, ha-

biturum ſpecialem influentiam in corpora beatorum, incertum ſatis eſt, ſi de influentia diſtincta ab emiſſione intentionalium ſpecierum intelligatur: nam ſine dubio delectabuntur beati ſplendore, & pulchritudine illius cæli non tantùm mente, ſed etiam oculis viſa, & ad hoc ab illo ſpecies recipient. Alia verò influentia, non video, quo fundamento aſſeratur.

CAPVT. VI.

Vtrùm in verbis illis, In principio creauit Deus cælum, *creatio etiam Angelorum comprehenſa ſit.*

1. *Duplex quæſtio in titulo capitis diſtinguenda.*

Altera confirmatio in capite quarto num. 14. prætermiſſa hoc incidens dubium petebat, quod in ſuperiori tractatu *lib. 1. cap. 3. n. 12.* attigimus, & in hunc locum pleniùs tractandum remiſimus. Duæ igitur quæſtiones hîc diſtinguendæ ſunt, vna eſt, an Moyſes in tota illa narratione creationis mundi creationem Angelorum prætermiſerit. Altera eſt, ſi illam non prætermiſit, quo verbo, & quomodo illam ſignificauerit. Et ita hæc poſterior quæſtio bipartita eſt, ſolùm enim poſſunt Angeli comprehendi in toto illo capite vel ſub nomine cæli, vel ſub nomine lucis, quia in nullo alio verbo aliquod fundamentum, aut veſtigium illius ſignificationis cogitari poteſt, & ita de illis tantùm duobus variæ opiniones fuere. Nunc ergo ſolùm de creatione cæli agimus, de lucis productione *in lib. ſeq.* videbimus.

2. *In quæſtione nunc tractanda 1. opinio negans.*

Eſt ergo opinio ſatis antiqua, & recepta, Moyſem in eo capite nullam de creatione Angelorum mentionem feciſſe, imò ex inſtituto illam prætermiſiſſe. Ita ſupponunt Baſil. *lib. de Spiritu ſanct. cap. 16. & homil. 1. Exaëmer.* & Chryſoſtom. *homil. de Ieiuniis, & Gen.* lectione, quæ habetur poſt homilias in Gen. idémque habet *homil. 2. in Gen.* & in id Pſalm. 8. *Quoniam videbo cælos tuos.* Epiphan. *hæreſi 65. in principio*, Cyrill. *lib. 3. contr. Iulian. §. 5. igitur quod*, Athan. *q. 1. ad Antioch.* Theodoret. *q. 2. in Gen.* & indicat Hieronymus *epiſt. 139. ad Cyprian* in principio dicens, Moyſem viſibilium tantùm rerum creationem narraſſe. Præterea in hac ſententia conueniunt omnes, qui ſenſerunt Angelos fuiſſe creatos ante illud principium, de quo loquutus eſt Moyſes, cùm dixit, *In principio creauit Deus cælum*, quos ſuprà ſuo loco retulimus. Quia Moyſes tantùm narrat creationem earum rerum, quæ in illo principio creata ſunt; ergo ſi iam erant Angeli, non potuerunt ſub illa narratione comprehendi. Et ſimili modo eiuſdem opinionis neceſſariò ſunt, qui dicunt, Angelos fuiſſe creatos poſt primum diem, quia ſic etiam non poſſunt ſub illis verbis comprehendi. Sed hæ opiniones in ſuperiori tractatu reiectæ ſunt. Veruntamen licèt Angeli fuerint creati ſimul cum cælo, vt ibi

Eius fundamentũ principale.

poſuimus, fieri potuit, vt Moyſes in ſua narratione illam prætermiſerit. Quòd autem ita ſit, probatur ex verborum proprietate, nam quod ad præſens attinet, nomen *cæli* non ſignificat rem ſpiritualem, ſed corpoream; ergo in narratione hiſtorica vox illa eſt in ſua proprietate accipienda.

Accedit triplex congruentia.

Cur autem Moyſes Angelos prætermiſerit, variæ rationes à Patribus redduntur. Prima eſt Athanaſij, Chryſoſtomi, & Theodoret. ne rudis ille populus Angelos vt Deos coleret, ſi illorum notitiam reciperet. Secunda, quia Hebræi tunc erant incapaces, & non poterant creaturas ſpirituales concipere, ideoque ſatius viſum eſt, eis

A occaſionem præbere, vt ex viſibilibus ad inuiſibilia aſcenderent, quàm ſtatim de ſpiritualibus rebus ſermonem eis facere. Ita indicant Chryſoſtom. & Baſilius, & fauet Ambroſ. *lib. 1. Exaëmer. cap. 5.* & Cyrillus, dicens; *Non oportebat dicere ea, quæ intelligi nequibant.* Tertia, quia narratio de Angelis aliena erat à ſcopo Moyſis, qui erat rudem populum ad Dei cultum, & ad Meſſiæ expectationem per res, & cæremonias ſenſibiles diſponere, altioribus rebus prætermiſſis. Ita ſignificat Cyrillus *lib. 2. contr. Iulian. §. 4. verſ. Itaque de Moyſe*, cum ſequente.

3. *2. Opinio extremè contraria præcedenti.*

Secunda ſententia huic extremè contraria eſt, Moyſem in illis verbis, *In principio creauit Deus*
B *cælum & terram*, per ſe ac immediatè loquutum eſſe de Angelis, illóſque ſolos nomine cæli ſignificaſſe, quamuis non ſine aliqua metaphora per cælum intelligendo ſupremum ordinem rerum, quibus hic mundus componitur. Sicut enim vnus homo, qui microcoſmos dicitur, corpore, & ſpiritu conſtat, ita mundus ex rebus ſpiritualibus, & corporalibus componitur: illæ ergo nomine *cæli*, hæ verò nomine *terræ* ſignificatæ ſunt, vel quoad totam earum exiſtentiam, vel quoad materiam, ex qua omnes corporeæ formatæ ſunt. In qua expoſitione poſterior pars de nomine terræ poſtea expendetur, quoad priorem verò huc pertinet. Et approbat illam Augu-
C ſtinus lib. 12. *Confeſſ. cap. 7. 8. & 9.* ſequitur Gregor. 37. *Moral. cap. 24.* aliàs 25.

4. *1. Aſſertio.*

Veruntamen ſine vlla dubitatione dicendum eſt primò, Moyſem nomine cæli non ſignificaſſe ſolos Angelos. Hanc aſſertionem probant ſufficienter, quæ *cap. 3. & 4.* copioſè tractata ſunt. Eſtque communis ſententia antiquorum Patrum præter citatos in priori ſententia, Dionyſ. *cap. 4. de diuin. nomin.* in prima eius parte, Baſil. *homil. 1. Exaëmer.* & ſæpe in ſequentibus, & præſertim *in homil. 9.* vbi has allegorias, quæ ſimplicem, ac literalem ſenſum excludant, grauiter reprehendit. Vnde Gregor. etiam Niſſen. *in principio Exaëmer.* in eam curam incum-
D bendum eſſe dicit, *vt vocibus in ſignificatione propria manentibus, certam rerum procreationis ſeriem contemplemur.* Eadémque eſt ſententia Ambroſij *toto lib. 2. Exaëmer. & lib. 2. cap. 1.* & ſunt poſtea ſequuti Beda *in Exaëmer. initio.* Hugo de Sanct. Victor. *in elucidat. Gen. cap. 3. & 9.* & ibidem Gloſſæ, & moderni expoſitores communiter, & D. Thomas *dicta q. 65. 66. & 67 & ſeq.* Et Scholaſtici communiter cum Magiſtro *in 2. d. 12.* Et fundamentum præcipuum nititur in principio ſumpto ex doctrina eiuſdem Auguſtini, & ad fidei ſtabilitatem valde neceſſario, verba Scripturæ in proprio ſenſu eſſe accipienda, quando
E euidens ratio, vel auctoritas ad metaphoram non compellit, quæ regula maximè verum habet in rebus, quæ ad dogmata fidei, vel ad hiſtorias pertinent. At illa verba, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, & dogma fidei continent, & hiſtoriam referunt, & nulla eſt ratio inducens, nedum cogens ad metaphoram, auctoritas etiam Patrum in propria ſignificatione verbum illud accipit. Ergo nulla ratione excludendus eſt ſenſus proprius propter metaphoricum. Et hanc regulam etiam ad verba Moyſis ſingulariter applicatam, & ſubinde totam rationem à nobis factam confirmant non ſolùm Baſili. *homil. 3. & 9. in Gen.* & Beda, & Hugo de Sanct. Victor. *ſuprà*, ſed etiam Auguſtinus *lib. 8. Gen. ad liter. cap. 1. & 2.* vbi expreſſè reiicit in hac parte ſenſus allegoricos, quos in aliis libris

Eius fundamentum potiſſimum.

bris de Geneſi contra Manichæos priùs ſcripſerat. Accedit tandem, quòd in aliis locis Scripturæ (vt ſuprà etiam notaui) in propria ſignificatione verba illa, & nomen *cæli* in eis poſitum explicatur, præſertim Pſalm. 101. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli.* Et Eccleſia ex eodem loco accipit primum articulum fidei in Symbolo contentum, *Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli, & terræ*, qui ſine dubio in verborum proprietate accipiendus eſt.

5. *Ad Auguſtinum & Gregor pro 2. opinione citatos.*

Quapropter ſententia Auguſtini piè explicanda eſt, vt in ſenſu myſtico, non excludendo proprium, & literalem, ſit loquutus. Quod multo certius eſt de Gregorio. Addendum item eſt, & pro ſequentibus obſeruandum, Auguſtinum in his interpretationibus Geneſis magis diſputando, & inquirendo, quàm aſſerendo, & verum ſenſum literalem ſtabiliendo, proceſſiſſe, vt ipſe disertè admonuit *lib. 1. Gen. ad liter. cap. 20. & 21. & in Imperfect. Gen. cap. 3.* Vbi hanc ipſam quæſtionem, quam tractamus, an per cælum ſuperiores ſubſtantiæ, & per terram res inferiores intelligantur, diſputat, & nihil reſoluit. Quapropter etiam ſecundùm mentem Auguſtini ſtabiliendus in primis eſt, in illis verbis proprius, & literalis ſenſus: cui deinde myſticus ſuperaddi poterit. Vnde quod idem Auguſtinus *lib. 12. Confeſſion. cap. 25. & 31.* ait, ſi plures dantur ſenſus, qui in ſe continent veritatem, non eſſe temerè affirmandum, quid potiſſimum Moyſes ſenſerit; ſemper intelligendum eſt, ſalua verborum proprietate in aliquo ſenſu, qui ſimul, & aliquid verum doceat, & proprietati verborum conſentaneus ſit.

6. *2. Aſſertio.*

Secundò igitur dico, quamuis expreſsè Moyſes non narrauerit per illa verba Angelorum creationem, nihilominus non omnino illam prætermiſiſſe, ſed implicitè ſub nomine cæli illos comprehendiſſe. Hæc aſſertio in primis eſt conformis Auguſtino *locis citatis*, qui vbique in hanc partem inclinat, quòd Angelorum creatio non fuerit à Moyſe prætermiſſa. Imò *in lib. 11. de Ciuit. cap. 9.* id affirmat, & probat, quia *in cap. 2. Gen.* dicitur Deus *requieuiſſe ab omni opere ſuo, quod patrarat. Opus autem* (inquit) *Dei eſſe Angelos, hîc quidem licèt non prætermiſſum, non tamen euidenter expreſſum, ſed alibi hoc Scriptura clariſſima voce teſtatur*, &c. Et Gregor. *lib. 32. Moral. cap. 9.* aliàs 10. *cùm ſimul factum cælum, terraque deſcribitur, ſimul ſpiritualia, atque corporalia facta eſſe indicatur.* Deinde hoc non eſt contra literæ proprietatem, fatemur enim, nomine *cæli* verum, & corporeum cælum Moyſem intellexiſſe; tamen addimus, ſub nomine illo etiam comprehendiſſe totum cæli ornatum, qui magna ex parte in habitatoribus eius, ſeu cælicolis, qui ſunt Angeli, conſiſtit. Qui modus loquendi non eſt metaphoricus, ſed proprius cum aliqua amplificatione, quæ licèt aliqua ex parte includat illam metaphoram ſecundùm quam continens pro contento accipitur; nihilominus quando ipſum continens non excluditur, adeò eſt vſitata, vt proprietatem ſermonis non excludat. Sic enim frequenter de ciuitate, vel domo loquimur, ſimul locum, & habitatores comprehendendo. Præterea hæc aſſertio non eſt contra Patres pro priori ſententia allegatos, illi enim de expreſſa narratione creationis Angelorum ſufficienter explicantur. Præſertim cùm alibi ipſi doceant, ſub illis verbis, *Cælum, & terra*, multa Moyſem comprehendiſſe, quæ per ipſa verba formaliter non exprimuntur. Nam Chry-

Eſt conformis Auguſtino, & Gregorio.

Non eſt contra literalem ſignificationẽ vocis cæli.

Non eſt contra Patres citatos in nu. 2.

A ſoſtom. ait, in illis primis verbis ſummatim comprehendiſſe Moyſem totius mundi opificium. Quod etiam approbat Auguſt. *lib. 11. de Ciuit. cap. 33.* Baſilius etiam ait, Moyſem ſub nomine terræ comprehendiſſe aquam, & aërem, & ſub extremis corporibus comprehendiſſe media; ergo eadem ratione dicere, & credere poſſumus, ſub nomine cæli comprehendiſſe omnia cæleſtia, quæ cum cælis, & in cælis creata ſunt, ſicut nomine terræ comprehendi poſſunt omnia terreſtria per propriam creationem facta, vt infrà explicabimus. Denique hîc optimè applicari poſſunt verba Tertulliani *lib. contr. Hermogen. cap. 31.* quatenus dicit: *Nouum non eſt, vt id ſolum, quod*
B *continet, nominetur, qua ſummale: in iſto autem intelligitur, & quod continetur, qua portionale.* Et ex hoc principio explicat illa verba, quamuis de Angelis nihil expreſsè dicat.

7. *Nec denique à ſacris lit. diſſonat.*

Tertiò in hoc ſenſu videtur in Scriptura frequenter vocari Deus creator cæli, & terræ, nam per illa verba intendit Scriptura explicare ſolum Deum eſſe increatum, & reliqua omnia quæ ſunt, ab ipſo eſſe creata. Sic loquitur Paulus Actor. 17. *Deus, qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, hic cæli, & terræ cum ſit Dominus*, &c. vbi ſub nomine cæli, & terræ, mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, de quibus loquutus fuerat, comprehendit. Et hic loquendi modus eſt
C frequens in Pſalmis, in 32. *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Pſalm. 68. *Laudent illum cæli, & terra.* & Pſalm. 88. *Tui ſunt cæli, & tua eſt terra*, & quaſi explicando illa verba additur, *Orbem terræ & plenitudinem eius tu fundaſti*, & Pſalm. 120. *Auxilium à Domino, qui fecit cælum & terram.* Et ſimilia, quæ optimè in dicto ſenſu intelliguntur. Accedit, quòd in Symbolo Nicæno ita videntur illa verba, *Factorem cæli & terræ*, explicari per ſequentia, *viſibilium omnium & inuiſibilium.* Quod vt magis exponeret Concilium Lateran. addidit in cap. firmiter, *Spiritualium, & corporalium. Qui ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio temporis vtranque de*
D *nihilo condidit creaturam*, &c. Ac denique Catechiſm. Roman. 1. *p.* in expoſitione articuli primi Symboli *n.* 16. dixit, *Nomine cæli, & terræ quicquid cælum, & terra complectitur, intelligendum eſt* Et *nu.* 17. ſpecialiter declarat, Angelos ſub nomine cæli eſſe comprehenſos.

Symbolum Nicæn. cap. firmiter.

8. *Ad principale fundam. 1. opinionis in n. 2. Ad reliquas congruentias ibidem adductas.*

Neque huic aſſertioni obſtant motiua prioris ſententiæ, imò illam confirmare poſſunt. Nam principale fundamentum illius ſententiæ probat præcedentem concluſionem, non tamen huic repugnat, vt iam ſatis explicatum eſt. Aliæ verò congruentiæ ad ſummum procedunt de formali, ſeu expreſſa commemoratione Angelorum, de qua illam ſententiam explicuimus; ad excluden-
E dam autem implicitam inſinuationem, parum valent. Imò aliquæ illarum rationum etiam in priori ſenſu non ſunt admodum efficaces: nam licèt Moyſes expreſsè dixiſſet, Deum creaſſe cælos, & cæleſtes ſpiritus, non propterea in idololatriæ periculum populum conieciſſet. Quin potiùs dicendo illos eſſe creatos, doceret illos non eſſe Deos, neque latria adorandos, eo vel maximè quod paulo pòſt facit mentionem Cherubini collocati ante paradiſum *cap.* 3. & alterius Angeli, qui Agar in via occurrit, *cap.* 16. & aliorum Angelorum, qui apparuerunt Abrahæ *cap.* 19. & in reliqua parte eiuſdem libri, & ſequentibus Pentateuchi frequenter de Angelis loquitur; ergo non prætermiſit eorum expreſſam mentionem in principio propter periculum, vel incapacitatem

citatem populi: nam hæc neceſſitas non magis in illo principio, quam paulo poſt in illius libri lectione cogitari poterat. Quin potiùs exiſtimo, antequam Moyſes librum Geneſis ſcriberet, familiarem, & vulgatam fuiſſe in illo populo notitiam Angelorum ex traditione maiorum. Nam veriſimillimum eſt quòd ſicut ille populus per traditionem retinebat expectationem Meſſiæ, neceſſitatem circunciſionis, & ſimilia, ita etiam habebat cognitionem plurium rerum, quarum hiſtoriam Moyſes in Geneſi ſcribit, vt peregrinationum Abrahæ, Iſaac, & Iacob, & plurium mirabilium rerum, quæ illis acciderant. Ergo credibile etiam eſt, habuiſſe notitiam Angelorum. Imò fortaſſe ideo Moyſes contentus fuit, narrando creationem cæli, & terræ, quia ſciebat facilè intellecturos omnes, nomine cæli omnes res cæleſtes ſiue viſibiles, ſiue inuiſibiles comprehendi, & de Angelis ibi diſtinctiùs non fuiſſe locutum, quia tunc ad ſuum munus non pertinebat. Sicut etiam nec de cælo empyreo expreſsè, & ſpecificè loquutus eſt. Et ita reſponſum eſt ad ſecundã confirmationem in capite quarto relictam in fine num. 14.

CAPVT VII.

Vtrùm aër fuerit ſimul cum cælo creatus, & ſub nomine cæli comprehenſus.

1. *Cur de elemento ignis ſpecialis quæſtio non proponatur.*

DVo puncta in titulo propoſito inſinuantur, & breuiter tractanda ſunt: vnum de creatione aëris abſolutè, & per ſe ſpectata: aliud de narratione illius in prædictis verbis Geneſis. Quæ duo poſſunt etiam de elemento ignis inueſtigari, ſed id facere omittimus, quia non eſt tam certum dari ſimplex elementum ignis in propria ſphæra, ſicut eſt de aëre. Et iuxta opinionem aſſerentem ſupremam regionem aëris attingere vſque ad concauum lunæ, & non dari corpus ignis medium inter lunam, & aërem, conſequenter dicendum eſt non fuiſſe creatum elementum ignis in illo principio, ac proinde nec ſub illis verbis eſſe comprehenſum. Nam ſi creatum tunc eſſet in proprio loco connaturali, ibi profectò eſſet vſque nunc conſeruatum, tum quia elementum ſecundùm ſe totum non corrumpitur, tum quia nec à cælis corruptum eſſet, nec ab inferioribus elementis, nullæ enim influentiæ, vel alterationis igni contrariæ ad illum locum perueniunt. Neque etiam Deus ſolus illud deſtruxiſſet, aliàs fruſtrà illud produxiſſet, & ideo non ſolet Deus ſua ſponte deſtruere, quæ creauit, ſed per cauſas ſecundas, quando earum natura, & curſus id poſtulat. Si verò, vt probabilius creditur, elementum ignis in ſua ſphæra exiſtit, & ad complementum vniuerſi pertinet; eadem ratio de illo erit, quæ de elemento aëris, & quæ de hoc dixerimus, facilè ad illud applicabuntur, ideoque ſpecialem quæſtionem de igne monere neceſſarium non fuit.

2. *1. Sententia negans & quinam illam amplectantur.*

Prima ergo ſententia referri poteſt, negans elementum aëris ſub propria forma, & ſubſtantia creatum eſſe in illo principio, vel in verbis illis fuiſſe comprehenſum. Hanc ſententiam potiſſimè docent, qui putant, in illo primo creationis inſtanti tantùm creaſſe Deum materiam primam informem, ex qua poſtea cælos, & elementa formauit. Vel, vt alij dicunt, ſolum creaſſe cælum empyreum, & materiam informem communem, vel creaſſe cælum empyreum cum elemento proprio terræ, & corpus aliquod aqueum, vel informe, quo totum ſpatium inter cælum empyreum, & terram vniformiter repleuit, ex quo poſtea cælos, & alia elementa formauit, & diſtinxit. De quibus ſententiis in ſequentibus capitibus dicturi ſumus, vbi fundamenta etiam earum expendemus: nunc ſolùm iuxta illas colligimus, aërem non fuiſſe in principio creatum, ſed ſolùm materiam, ex qua poſtea productus eſt. At verò etiam ſtante noſtra ſententia hactenus fundata, quòd in illo inſtanti facti ſunt omnes orbes cæleſtes; & ſupponendo tunc eſſe creata vera elementa terræ, & aquæ quod mox tractabimus, poteſt quis opinari non fuiſſe tunc creatum elementum aëris. *Eorum fundam.* Fundamentúmque eſſe poteſt proximè poſitum, quòd proprietati verborum ſtandum eſt, Moyſes autem in illis verbis cælum, & terram propriè nominat, & aquas etiam, ac earum abyſſum ſtatim commemorat: aëris autem nullam mentionem facit; ergo licèt dicamus, creatos eſſe cælos, & illa duo elementa, non eſt, cur de aëre idem aſſeramus.

3. *1. Aſſertio priori parti tituli reſpondens.*

Nihilominus exiſtimo probabilius, aëris elementum in ſua propria ſpecie, ac ſubſtantia perfectum ſimul cum cælis creatum eſſe. Hæc eſt communior ſententia Scholaſticorum, & ferè modernorum Scriptorum. Et ſumitur ex D. Thoma 1. *p.q.66.art.1.in fine corporis, & art.3.in corpore*, & aliis locis, quæ in ſequenti aſſertione, & capite ſequenti expendemus. Et ſumitur ex Auguſtino, Baſilio, Chryſoſt. & aliis Patribus dicentibus, materiam rerum elementarium à principio fuiſſe creatam ſub propriis ſubſtantialibus formis corporum, vt infrà referemus, & intelligendum eſſe de formis corporum ſimplicium oſtendemus. Eſt præterea ſententia per ſe veriſimilis, valdéque probabilis. *Eius 1. ratio.* Tum quia elementum aëris per ſe pertinet ad vniuerſi integritatem, & compoſitionem; decuit autem, Deum eodem, & quaſi vnico momento mundum hunc perfectum producere ſaltem quoad ea corpora, ex quibus per ſe primò, & eſſentialiter componitur; hoc enim magis ipſius potentiam manifeſtat, ſuæque bonitati, & ſapientiæ ſatis conſentaneum eſt. *2. Ratio.* Tum etiam, quia integrum elementum aëris ſuo modo eſt incorruptibile, & ingenerabile, ideoque quaſi connaturaliter poſtulat, ſuo modo per creationem fieri; omnia autem, quæ per creationem facta ſunt, ſimul facta ſunt, quia cùm non præſupponant ordine temporis materiam, ex qua fiant, non poſtulant inter ſe ſucceſſionem in creatione ſua, ideoque fingenda non eſt ſine auctoritate, vel ratione cogente, quæ in præſenti nulla eſt, vt videbimus.

4. *3. Probatur ex verbis Geneſis.*

Atque hæ rationes cæteris ſimplicibus elementis communes ſunt. Specialiter autem probatur aſſertio ex verbis Geneſis, quibus explicantur res factæ ante productionem lucis per illa verba, *fiat lux*, &c. Nam omnia illa, quæ ante lucem facta ſunt, ſimul in illo momento, quo dictum eſt: *In principio creauit Deus*, &c. facta ſunt; ſed in illis rebus tunc factis comprehenditur aër; ergo fuit ſimul creatus cum cælis. Conſequentia eſt euidens. Maior autem partim ex ſupradictis, partim ex verbis Geneſis conſtat. Suprà enim oſtenſum eſt, illud *principium*, fuiſſe temporis initium, & vnum indiuiſibile inſtans, in quo ſimul cælum, & terra creata ſunt. Poſt illam verò cæli, & terræ creationem, nihil denuò Deus produxit, donec dixit, *fiat lux*, vt patet ex contextu Geneſis. Priùs enim dicitur: *In principio creauit Deus cælum, & terram*, & ſtatim additur: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.*

aquas. Vbi pondero illa tria verba, *erat, erant, ferebatur*, quibus nihil denuò factum aſſeritur, ſed quod factum fuerat, explicatur. Ergo quicquid ſub illis verbis comprehenditur, per illa prima verba, *in principio*, ſimul factum refertur.

5.
2. Aſſertio poſteriori parti tituli ſatisfaciens. Probatur 1. ex verbis, tenebræ erant, &c.

Supereſt probanda altera propoſitio, nimirum ſub illis verbis elementum aëris comprehendi. Hoc autem probatur primò ex illis verbis, *Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*: nomine enim abyſſi aquarum profunditas ſignificata eſt, hoc enim vox illa in omni proprietate ſignificat, à qua extrahenda non eſt ſine cauſa, iuxta regulam in præcedenti capite poſitam. Maximè quia ob hanc cauſam fortaſſe ad hoc declarandum aquarum mentio ſtatim facta eſt, dum adiungitur, *& Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Super faciem autem abyſſi, id eſt, ſupra conuexum aquarum dicuntur fuiſſe tenebræ, quæ non poterant eſſe, niſi in aliquo corpore diaphano, & capaci luminis, quo tunc carebat: quod corpus erat diſtinctum ab aqua, & illi contiguum, & ideo dicitur fuiſſe ſuper faciem abyſſi: illud ergo corpus fuit aër. Probatur conſequentia, quia non erat aliquod ex cælis æthereis vſque ad lunam, quia cælum lunæ nunquam fuit proximum, & contiguum elemento aquæ, nec vera, & propria aqua ad altitudinem cæli peruenit, vt infrà oſtendam. Neque etiam illud corpus tenebroſum potuit eſſe ignis, quia ignis ab intrinſeco in ſe lucet; ergo non eſt tenebroſus, nec eſſe poteſt, niſi per miraculum, quod in prima rerum creatione fingendum non eſt, vt optimè docuit Aug. *lib. 2. Gen. ad liter. cap. 1.* & in ſequentibus ſæpius repetemus. Si ergo ignis tunc creatus iam erat, lucidus in ſe erat, & non erant in eo tenebræ: erant ergo in aëre. Eo vel maximè quòd ignis etiam cogitari rationaliter non poteſt creatus ſuper faciem aquæ, proximéque illi contiguus, cùm hoc non ſit illi naturale. Rectè ergo ex verbis illis colligimus illas tenebras fuiſſe in aëre, atque ita iam tunc aërem ſimul cum ſuperioribus cælis creatum.

6.
2. Probatur expendendo alia Spiritus Domini, *&c.*
1. Expoſitio Caiet. reiicitur.
2. Quoque expoſitio Ægidij exploditur.

Secundo id probamus ex verbis illis, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quæ quidem verba varias habent expoſitiones, quas breuiter perſtringam. Prima eſt Caietani exponentis de Angelis mouentibus cælos. Quam vt nouam, & peregrinam meritò impugnant Pereri. & Aſcani. Eadémque ratio eſt de opinione Ægidij *in 2. d. 12. q. 2. art. 3.* ad eius argumenta, qui dixit, motum cælorum in principio non fuiſſe factum per Angelos, ſed à Deo immediatè, & Deum vt motorem cælorum fuiſſe ſpiritum, qui ferebatur ſuper aquas, quia mouendo cælum, ferebat cum illo, & rotabat aquas. Quæ ſententia & cum eadem improprietate exponit verba Scripturæ, & falſum fundamentum ſupponit de primo motore cæli, vt infrà dicam. Et præterea falsò fingit, per motum cæli commotas fuiſſe aquas, quia ille motus non erat velocior, quàm nunc ſit; nunc autem motus raptus infra ſupremam regionem aëris non deſcendit.

Tertia etiam Chryſoſtomi non ſatisfacit.

Tertia expoſitio eſt Chryſoſtomi *hom. 3.* qui per ſpiritum intelligit vim quandam inditam aquis diuinam, & effectricem rerum ex aqua generandarum. Quam Pereira inter duas literales ſecundo loco ponit, & Auguſtinus infrà citandus eam non reiicit. Mihi verò placere non poteſt, tum quia in Scriptura per ſpiritum Domini nunquam ſignificatur aliqua vis ſimilis, niſi quando aliqua virtus creata Spiritui ſancto attributa, perſonæ, aut rei, de qua eſt ſermo, infunditur, vt *Iudic. 4.* dicitur *Spiritus Do-* A *mini irruiſſe in Samſonem*, vel alios, 1. *Reg.* 11. 4. *Reg.* 2. *Actor.* 8. &c. At in præſenti non video, quo fundamento aſſeratur talis vis indita aquis: nam id ſupernaturale opus eſſet, & miraculoſum, quod in naturæ ipſius inſtitutione fingendum non eſt ſine fundamento: tum etiam, quia illo modo etiam ſpiritus Domini ferretur ſuper terram; cur enim magis aquis eſſet indita virtus ad generanda ea, quæ ex aqua facta ſunt, quàm terræ, vel etiam aëri ad generanda ea, quæ ex ipſis facta ſunt?

7.
4. Expoſitio non contemnenda.

Quarta expoſitio eſt, vt per ſpiritum Dei ipſe Spiritus ſanctus ſignificetur, de quo dictum ſit, quòd ferebatur ſuper aquas, quia illis aſſiſtebat, B vt ex illis cætera perficeret; vel quia illas fouebat, & conſeruabat. Sic exponunt Auguſtinus *in Imperfect. Gen. cap. 4. & lib. 1. Gen. ad liter. cap. 7.* & Tertull. *lib. de Baptiſm. cap. 3.* laudat enim aquam, quòd in principio *fuerit diuini Spiritus ſedes*, & idem repetit *cap. 4. & 5.* & Hieronymus *epiſt. 73. ad Ocean.* & hanc magis probant Ambroſ. & Diodor. *ibi.* & ſolùm tradit Albinus *quæſt. in Gen. q. 29.* Beda *in Exaëmer.* Origen. Rupert. & alij, quos latiſſimè refert Aſcani. Martinengo *in ſua gloſſa magna* & illam pro viribus probat, ac defendit.

Eius fundamentum.

Prætermiſſis verò coniecturis, & congruentiis, literale (vt ſic dicam) fundamentum eſt, quia non dicitur ſimpliciter *ſpiritus*, ſed cum addito C *Domini*, vel *Dei*, ſignificationem extollente, & quaſi determinante ad Spiritum diuinum ſignificandum, iuxta illud Iſai. 11. *Requieſcet ſuper eum ſpiritus* Domini, & cap. 40. *Quis adiuuit ſpiritum Domini?* & cap. 6. *Spiritus Domini ſuper me.*

Accedit Eccleſiæ vſus.

Denique non parum auctoritatis huic expoſitioni ex vſu Eccleſiæ accreſcit, quandoquidem in fontium benedictione illa vſa eſt, dicens: *Tu ſuper aquas foturus eas ferebaris.* Et iterum, *Deus, cuius Spiritus ſuper aquas inter ipſa mundi primordia ferebatur, vt iam tum virtutem ſanctificationis aquarum natura conciperet.*

8.
5 Expoſitio.

Nihilominus eſt quinta expoſitio, quæ exiſtimat, verba illa de aëris elemento eſſe intelligenda, D vt exponunt Tertull. contr. Hermogen. *cap. 31. & 32.* & Theodoret. *q. 8. in Gen.* & Diodor. hanc vt literalem admittit. Et Origen. *lib. 1. Periar. cap. 3.* priorem expoſitionem dicit eſſe iuxta ſenſum ſpiritualem, hanc verò ſentit eſſe iuxta hiſtoriam. Et eandem refert, & non reiicit licèt aliis non præferat, Baſil. *hom. 2. Exaëmer.* Auguſt. item *in Imperfect. Gen. cap. 4.* hanc expoſitionem vltimo loco ponit, & cæteras illi non præfert, & Anaſtaſ. Synai. *lib. 1. Exaëmer.* cùm hanc expoſitionem poſuiſſet. *Hæc* (inquit) *eſt congruenter literæ Moſaicæ, quod ad ipſam attinet hiſtoriam.* Athanaſ. etiam *q. 81.* quæ eſt ſecunda veteris Teſtamenti, hanc hanc expoſitionem præcedenti præfert. Maiori E exaggeratione id facit Procopius *in Gen.* & placuit etiam Abulen. & Oleaſtro. Et ex modernis illam literalem appellat ibi Pereri. & præcedentem tantùm myſticam, quod etiam ſentit Vaſq. 1. *p. diſp.* 108. *cap. 2.* At Ludouic. Stella *in Gen.* vtramque literalem admittit.

9.
Probatur 1.

Poteſt autem probari primò deſtruendo fundamentum contrariæ ſententiæ, nam etiam aër, aut ventus ſolet in Scriptura vocari ſpiritus Domini. Iſai. 40. *Exſiccatum eſt fœnum & aruit flos, quia ſpiritus Domini ſufflauit in eo.* Et cap. 59 *Quaſi fluuius violentus, quem ſpiritus Domini cogit.* Et Pſalm. 147. *Flabit ſpiritus eius* (id eſt, Domini) *& fluent aquæ.* Itaque nomen *ſpiritus* non ſolùm abſolutè, ſed etiã cum illa adiectione ſignificare ſolet in Scriptura aërem, aut ventum. Dicitur autem *Domini*, vel

vel quia magnus, perfectus, aut vehemens, ſicut dicitur mons Dei; vel quia à Deo factus, & conſeruatus. Si enim ſpiritus malus, qui vexabat Saul, dicitur ſpiritus Dei, & Domini, 1. *Reg.* 16. quia non ſine ſpeciali Dei ordinatione, aut permiſſione illum vexabat, cur non poterit aër in principio creatus à Deo, vt terram circundaret, & ſuo modo foueret, ſpiritus Domini appellari?

Probatur 2. Deinde hæc ſignificatio *ſpiritus* in illo loco eſt aptiſſima ad rem, de qua ibi agitur, narrat enim Moyſes initia creationis mundi, & ſtatim explicat diſpoſitionem, in qua eſſe cœpit, & corpora, quibus ſtatim compoſitus fuit. & præter cælos cōmemorat terram, & aquas, quibus tegebatur, additque ſtatim ſpiritum circundantem aquam; ergo aptiſſimè intelligitur, nomine ſpiritus aërem ſignificaſſe, qui & corpus eſt ad mundi huius complementum, & integritatem neceſſarium, & naturaliter ſuper aquam locum, & ſitum poſtulat.

Probatur 3. Accedit tertiò, quòd ſpiritus ſancti commemoratio nec erat tunc illi loco adeò neceſſaria, vel opportuna ſecundùm literæ, & hiſtoriæ conſecutionem. Nec poteſt conueniens ratio reddi, cur magis dictus fuerit Spiritus ſanctus ferri ſuper aquas, quàm ſuper terram, vel cælos, niſi valde metaphoricè aquas interpretando, quod à ſenſu literali alienum eſt, vt ſuprà oſtendi. Aſſumptum probatur, tum ex vſu ferè omnium auctorum, qui illam expoſitionem ſequuntur, qui conſequenter per aquas exponunt totam materiam informem, vel quid ſimile, vt videre licet in Auguſtino, & aliis: tum etiam ratione, quia Spiritus ſanctus non magis fouebat, & conſeruabat aquas, vel eis aſſiſtebat ad res alias ex illis producendas, quàm terram conſeruaret; eíve aſſiſtebat, aut ſuo modo cælis, vt eos ornaret, & vim influendi, & producendi tribueret.

10. *Diſcutitur ſignificatio verbi ferebatur, quod contra 5. expoſitionem obiici ſolet.*

Tandem nihil eſt, quod in illis verbis, vel contextu huic interpretationi repugnet. Solùm enim obiici ſolet aut adiectio illa *Dei*, vel *Domini*, cui iam reſponſum eſt; aut verbum *ferebatur*, quod non poteſt cum proprietate aëri accommodari. Illud enim verbum propriè motum localem ſignificat. non potuit autem aër tunc iam moueri. Primò quia nulla poteſt aſſignari cauſa talis motus. Aër enim non mouetur in loco proprio ab intrinſeco, ſed naturale illi eſt ibi quieſcere: vnde moueri tunc intra eundem locum, præternaturale eſſet, & ab extrinſeca cauſa fieri deberet; nec poteſt alia excogitari niſi Deus, vel aliquis Angelus iuſſu eius. Nam primum mobile nondum mouebatur, vt ſecum aërem raperet, ac moueret; præterquam quòd raptus ille non tranſcendit primam regionem aëris, quod non ſatis eſſet, vt diceretur aër ferri ſuper aquas, vel ſuper facies aquarum, vt alij legunt. Attribuere autem hunc motum ipſi Deo mouenti per ſe, vel per Angelum, non videtur veriſimile, quia eſſet motus preternaturalis ſecundùm naturam particularem aëris, & ad conſtitutionem mundi, ſeu naturæ vniuerſalis erat inutilis. Prior pars patet, quia neque ad aquarum conſeruationem, neque ad fœcundationem erat vtile, quia nulla virtus, vel qualitas in aquis per illum motum producta cum fundamento cogitari poteſt, vel ſi aliqua eſſet, maximè calor, qui aquæ potius contrarius eſt, quàm illam conſeruans. Vnde naturaliter aqua in ſuo naturali loco ſub aëre quieſcente meliùs conſeruatur. Altera verò pars de natura vniuerſali patet, quia tūc nondum cœperat Deus mundum diſponere in ordine ad hominum habitationem, & commoditatem, aliorúmque miſtorum generationem: vnde

A augetur difficultas, quia illa verba, *terra autem erat inanis & vacua*, vſque ad ea, quæ tractamus, *& ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, omnia referuntur ad illud principium, & primum inſtans, in quo Deus fecit cælum, & terram, vt notauimus; in illo autem momento non poterat aër localiter moueri, aut ferri, vt conſtat; ergo non poteſt de aëre proprio verificari.

Hæc verò difficultas duobus modis ſoluitur Prior eſt, aërem fuiſſe tunc motum localiter ex ordinatione diuina, vel motu vehementi, & forti: vel motu leui, & ſuaui iuxta diuerſas rationes illius motus, quæ excogitari poſſunt. Priorem modum tradit Oleaſter, & non diſſentit Pererius. 11. *1. Solutio obiectionis prædictæ iuxta Oleaſtrum & Perei.*

B Rationémque illius agitationis reddunt, quia aquæ erant ſtatim exſiccandæ à terra, ventum, ſeu motum ad hoc fuiſſe immiſſum à Deo, vt coactis in vnum locum aquis, terra exſiccaretur. Sed hoc voluntarium, & difficile videtur, quia quod Deus fuerit vſus miniſterio venti, vel commotione aëris ad diſcooperiendam terram, & cogendas aquas in locum vnum, Scriptura non loquitur; imò ſolo iuſſu Dei factum eſſe illis verbis ſignificat; *Dixit verò Deus: Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, & appareat arida, & factum eſt ita.* Nec aëris agitatio erat accommodatum inſtrumentum ad huiuſmodi effectum; oportebat enim in terra ipſa concauum locum efficere, & quaſi *Impugnatur tamen ſolutio.*

C effodere, in quo poſſet tanta multitudo aquarum recipi, qui locus per aëris commotionem ſine magno miraculo fieri non poterat: ſed virtute diuina, & imperio factus eſt, & fortaſſe tam accommodatè, vt ſtatim aquæ ex aliqua parte naturali impetu in illum defluerent, & conſequenter alia ex parte appareret arida. Dicunt ſaltem ad exſiccandam terram, quæ ſegregatis aquis lutulenta, & cœnoſa remanſerat, fuiſſe motum aëris accommodatum. Et afferunt exempla de tempore diluuij, & de tranſitu Iſrael per mare rubrum, &c. Sed fortaſſe in illo principio mundi hoc non fuit neceſſarium, quia veriſimile eſt, elementa aquæ, & terræ tunc fuiſſe puriſſima, & *Euaſio quædam precluditur.*

D in tali proportione, ac diſpoſitione eſſe à Deo condita, vt vnum in aliud non ageret ſecundùm partes propinquas, neque etiam aqua vltra ſuperficiem terræ penetraret, ideóque nec lutulentam, nec cœnoſam illam relinqueret. Ac ſubinde fieri potuit, vt remota omnino aqua per motum localem, & in locum maris proiecta ſtatim terra ſicca, & arida apparuerit. Et quod caput eſt, etiamſi per motum aëris hæc facta fuerint, non ſunt tamen facta vſque ad tertium diem; ad quid ergo motus ille aëris vehemens ante primum diem, & ante effectionem firmamenti incepiſſet?

Alij ergo dicunt, illum motum tenuem aſpira- 12. *2. Aliorum ſolutio minimè ſatisfaciens.*

E tionem ad modum ſuauis auræ fuiſſe, ſolúmque à Deo excitatum eſſe, vt aër, qui munus eſt ſenſibilis, ſeu tangibilis, quàm aqua, vel terra, ſenſu eſſet perceptibilior. Quæ ratio mihi non ſatisfacit, quia non oportebat tunc aërem fieri ſenſibilem tactui, magis quàm viſui; ſicut ergo erat tenebroſus, ita poterat eſſe quietus, quia nemo tunc erat, qui altero ex illis ſenſibus poſſet illum percipere. Vnde licèt facile credam, potuiſſe Deum tunc mouere aërem, & hunc poſteriorem modum eſſe magis plauſibilem; nihilominus fateor, me nullam ſufficientem cauſam, vel rationem illius motus inuenire: ſed ſi Deus id fecit, propter occultas rationes prouidentiæ ſuæ feciſſe credendus eſt. Et illo motu admiſſo, conſequenter dicendum eſt, ante initium primi diei, aliquod

tempus

tempus præceſſiſſe, in quo aër ille moueri potuerit; quod etiam minus mihi probatur, vt *in lib. ſeq. c.*1. *&* 2. dicam.

13. *Facilior ſolutio, ſeu interpretatio verbi* ferebatur.

Facilior ergo interpretatio eſt, licèt verba illa de aëre intelligamus, non cogi nos ad interpretandum verbum *fertur* de motu locali, quia non ſemper hoc ſignificat in communi Latinorum vſu. Et certè nulla ex aliis expoſitionibus de motu locali verbum illud interpretatur, quia nec Spiritus ſanctus potuit localiter moueri, nec virtus, ſi qua eſt indita aquis, localiter mota eſt, aut mouebat aquas. Vt omittam, docuiſſe Hieronymum, verbum Hebraicum illi reſpondens, non ſignificare localiter ferri, ſed *fouere*, vel incubare. Vnde Theodoret. *dicta q.* 8. dicens: *Verbum* ferebatur, *ſubſtantiam aëris mobilem indicat*, ſignificat, verbum illud non ſignificare actualem motum, ſed naturam aëris, quæ eſt, *vt circa inferiora corpora feratur, & agitetur.* Addi etiam poteſt, Auguſtinum, & alios iuxta Septuaginta ibi vti verbo *ſuperferendi*, vnde optimè verti poſſet: *Spiritus Domini ſuperferebatur aquis*, verbum autem *ſuperferor* non ſemper ſignificat motum tendendi ſuprà; ſed naturam poſtulantem ſuperiorem locum, vel ſitum rei, cui competit eſſe in ſuperiori loco, & ita ſuperferri aquis, vel ferri ſuper aquas, nihil aliud denotat, quàm quòd aër eſſet ſuper aquas, & circundaret illas, quia natura ſua hunc locum petit. In qua verbi interpretatione vel nulla eſt metaphora, vel ſi qua eſt, eſt tam viſitata, vt tanquam propria haberi poſſit. Denique adiungo, verbum illud in Hebræo non eſſe merè paſſiuum, ſed actiuum ſimul, ita vt exponi poſſit *ferebatur*, id eſt, ferebat ſe, non ſe mouendo, ſed quaſi portando, & ſeipſum ſuper aquas ſuſtinendo: nam hoc etiam verbum, *fero*, interdum ſignificat, & potuit per facilem, & notam tranſlationem ad id ſignificandum accommodari. Omnibus ergo penſatis, adeò veriſimile eſt, hunc eſſe literalem ſenſum, vt non poſſit excludi, etiamſi præcedens admittendus ſit, vel vt ſimul literalis, vel ſaltem vt myſticus à Spiritu ſancto intentus. Hoc autem ſatis eſt, vt ex illo loco confirmatum maneat, aërem cum cælo, & terra ſimul eſſe productum.

Proprium authoris interpretamentũ.

14. *3. Aſſertio pro eadem poſteriori parte tituli.*

Vnde conſequenter in ſecundo puncto dicimus, probabilius nobis videri, in illis primis verbis, *In principio creauit Deus cælum*, &c. elementum aëris ſub nomine cæli eſſe comprehenſum. Huius ſententiæ patronum habemus D. Thomam 1. *p. q.* 66. *art.* 1. vbi in fine corporis ſic inquit: *Cùm præmiſiſſet* (Moyſes) *duas naturas creatas, ſcilicet, cælum & terram, informitatem cæli expreſſit per hoc, quod dixit, tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, ſecundùm quod ſub cælo aër etiam includitur.* Idem habet Strabo *in gloſ. ordin.* licèt variè loquatur. Probatur autem hoc modo, quia quòd aër ſub illis verbis fuerit comprehenſus, ex dictis conſtat, docéntque Baſil. Theodor. multíque alij Patres, multo autem congruentius ſub nomine cæli, quàm ſub nomine terræ includi intelligitur; ergo ita intelligendum eſt. Conſequentia patet, quia neceſſe eſt ſub altero illorum terminorum includi, cùm alius in ea oratione non ſit. Quòd ſi quis dicat ſub neutro per ſe, ſed ſub vtroque comprehendi, quia ſub extremis intelliguntur media: licèt hoc facilè ſuſtineri poſſet, magis tamen eſt confuſum, & implicitum, & ideò meliùs ſub aliqua determinata voce comprehendi debet, ſi commodè fieri poteſt. Probatur ergo minor, quia cùm aër ſit valde diſiunctus à terra, & immiſtus illi ſaltem viſibiliter, non ſolet communi vſu aër nomine terræ comprehendi. At vero nomine cæli vſitatiſſimum eſſe etiam in Scriptura ſignificari aërem, vulgare, ac notum eſt. Et in illomet *cap.* 1. *Gen.* interdum aër cælum vocatur, vt in ſequentibus videbimus. Et præterea vox Hebræa שמים *ſamaim*, quæ cælos propriè ſignificat, totam hanc congeriem corporum diaphanorum, quæ eſt ſupra nos, comprehendit, & nominẽ *cæli* quaſi collectiua ſignificatione, à vulgato interprete ſignificata eſt. Ergo optima, & propria ſignificatione aër ſub nomine cæli comprehenditur. Vnde conſequenter comprehendetur etiam ignis ſi in ſua ſphæra exiſtit. Neque circa hoc noua difficultas occurrit: nam licèt alij aliter ſentiant, nihil afferunt, quod nouam reſponſionem poſtulet.

Probatur aſſertio.

CAPVT VIII.

Vtrùm in principio temporis ſimul cum cælo elementa terræ & aquæ creata ſint.

HActenus de ſuperioribus partibus, & corporibus, quibus hic mundus primariò conſtat, diximus, & conſequenter prima illa verba, *In principio creauit Deus cælum* expoſuimus. Nunc de inferioribus corporibus, & conſequenter de altera particula, *& terram*, dicendum ſupereſt.

1. *1. Sententia principalis negans, ac adeò aſtruens nomine* terræ *ſolùm intelligi materiã informem.*

Primùm ergo tractanda eſt hoc loco ſententia, quæ negat elementum terræ ſub propria forma in illo temporis principio fuiſſe creatum: quæ conſequenter nomine *terræ* non elementum aliquod, ſed materiam informem, ex qua cætera corpora poſtea creata ſunt, interpretatur. In quo dicendi modo ſunt variæ opiniones, quæ licèt in priori parte negante conueniant, in poſteriori de materia informi diuerſis modis illam declarant, tam quoad ſubſtantiam ipſius materiæ, quàm quoad modum informationis eius. Nam de ſubſtantia materiæ informis eſt prima opinio dicens, totam materiam omnium corporum tam cæleſtium, quàm terreſtrium, & tam ſimplicium, quàm miſtorum priùs creatam fuiſſe informem, & illam non tantùm terræ, ſed etiam cæli nomine ſignificatam fuiſſe, quia ex illa formandi poſtea erant cæli, & terra, non quia ſtatim ſub propriis formis fuerint creata. Hanc ſententiam, ſolus ferè Auguſtinus propoſuit *lib.* 1. *de Gen. contra Manichæ. cap.* 7. & non reiicit. Videtur tamen inquirendo potius, quàm affirmando eam commemoraſſe. Aliis verò locis dixit quidem in illo principio ex corporibus ſolam materiam informem omnium illorum fuiſſe productam, & illam totam eſſe ſignificatam nomine terræ, & nomine cæli angelicam naturam fuiſſe ſignificatam. Sed vtroque modo interpretatio illa eſt duriſſima, & minimè recipienda. Et quia de tranſlatione nominis cæli ad ſignificandos Angelos dictum iam eſt, addendum ſupereſt, magis inuſitatam eſſe tranſlationem eiuſdem nominis cæli ad materiam informem ſignificandam, tum quia in Scriptura nullum ſimile exemplum reperietur. Imò quoties in ea Deus laudatur, & magnificatur, quòd creator cæli, & terræ ſit, nomine cæli ſignificatur verum cælum, & tota hæc machina ſuperior, quæ homines in admirationem, & magnam æſtimationem artificis ſui rapit. Tum etiam, quia cæli non ſunt facti ex præiacente materia, vt probatum eſt, ſed

In prædicta ſentẽtia quid materiæ vocabulo apud Auguſtinum interdum accipi videatur.

Proxima materiæ declaratio non placet.

ex nihilo, dicitur. 2. Machab. 7. *Peto nate, vt aſpicias cælum, & terram, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus.* Ex quo loco etiam conuinci poteſt, terræ nomine ſignificari ſubſtantiam à cælo diſtinctam, non ex præiacente materia, ſed ex nihilo creatam. Video reſponderi poſſe ex Auguſtino, hæc omnia dici creata ex nihilo, quia materia ipſa ex nihilo facta eſt ab eodem artifice, qui ex illa cætera formauit. Sed licèt hæc doctrina locum habeat in miſtis, non tamen in elementis, vt iam dicam, multóque minus in cælis, vt ſuprà probatum eſt.

2. *Materiam prædictã ſtrictiùs aliquãto declarant alij.*

Secunda opinio in hoc cum præcedenti conuenit, quòd exiſtimat, totam materiam inferiorum corporum, & cælorum mobilium priùs fuiſſe informem productam, excepit tamen ſolum empyreum cælum, in quo à præcedenti opinione differt. Et conſequenter etiam diſſentit in interpretatione verborum Geneſis quoad ſignificationem nominis cæli; negat enim ſignificare materiam informem, ſed cælum empyreum omnino formatum, & perfectum. Conſentit tamen in expoſitione nominis terræ quoad hoc, vt non ſignificet verum terræ elementum, ſed totam materiam informem, ex qua cæteri cæli, & elementa, & reliqua omnia corpora formata ſunt. Et quoad cælos habet fundamentum ſuprà tractatum *cap. 2.* quoad inferiora verò corpora habet fundamentum commune cum ſequenti ſententia. Hæc verò opinio quoad priorem partem de cælis mobilibus in diſcurſu præcedentium capitum ſatis refututa eſt, & à fortiori refelletur per ea, quæ de altera parte corporum inferiorum, & de propria ſignificatione nominis *terræ* in dictis verbis Geneſis contra ſequentem ſententiam dicemus. Nam quoad hoc communis eſt cauſa, & ratio illius, & huius, ac præcedentis opinionis. Solùm poteſt ſpecialiter impugnari hæc ſententia iuxta opiniones magis in Philoſophia receptas, quod cæli ſunt ab intrinſeco incorruptibiles, & habent materiam diuerſæ rationis à materia horum inferiorum. Sed hæc non ſunt tam certa, quin negari facilè poſſent, ſi aliquid conformius Scripturæ cogeret: cùm autem nihil tale inueniatur, non eſt, cur receptas Philoſophorum ſententias, & præſertim illam, quæ eſt de incorruptibilitate cælorum relinquamus. Nam altera retenta poſſet aliquis dicere, materiam informem priùs creatam non fuiſſe vniformem (vt ſic dicam) ſeu eiuſdem rationis, ſed alteram ad cælos condendos, alteram ad inferiora corpora producenda. Hoc tamen nec cum fundamento diceretur, nec conſequenter, quia ſi cælum eſt incorruptibile, & habet materiam ſuæ formæ addictam; vel non poteſt ſine tali forma produci, vel non ſine magno miraculo, & contra, vel ſupra naturam talis ſubſtantiæ. Ponere autem talia miracula in prima rerum creatione, ſine reuelatione, præter omnem rationem eſt, vt ſæpe cum Auguſtino *lib. 2. de Gen. ad liter. capit. 1.* diximus, & dicemus.

Reiiciuntur tamen.

3. *Tandem alij materiæ vocabulum magis adhuc reſtringunt.*

Tertia ergo opinio eſt, quæ nomine terræ intelligendam putat materiam informem omnium rerum generabilium, & corruptibilium, & conſequenter omnium ſublunarium, quæ etiam ex parte eſt contraria his, quæ diximus, ſcilicet, quoad elementa ignis, & aëris, nam illa ex eadem materia, qua tes aliæ inferiores conſtant: & ex hac parte ſufficiunt, quæ ex dictis in capite præcedenti colligi poſſunt; nunc verò quoad aliàs partes de elemento terræ, & aquæ tractanda eſt. Hanc ſententiam tenuit Philaſt. *lib. de hæreſib. c. 47.*

A cum tanta exaggeratione, vt inter hæreſes ponat opinionem, quæ præter hanc terram elementarem aliam non agnoſcit, *quæ veluti matrix eſt omniũ rerum, vniuerſaque continet, quæ quaſi Hyle, id eſt, materia reperitur in Scripturis, quæ eſt inuiſibilis & incompoſita, quæ à Deo facta eſt in primo die*, &c. Tenet etiam Abulen. *in Gen.* & aliqui Scholaſtici infrà citandi. Fundantur in litera Geneſis, videlicet, *Terra autem erat inanis, & vacua*, vbi Septuaginta legunt: *Terra autem erat inuiſibilis, & incompoſita*, nam per hæc ſignificatur informitas materiæ, quæ per ſe ſpectata meritò inuiſibilis dicitur, quia per ſe cognoſci non poteſt, ſed per analogiam ad materiam artificialium rerum, vt

Eorum fundam.

B Ariſtot. 1. *Phyſicor.* dixit, vel adulterina cognitione, ſicut dixit Plato *in Timæo.* Dicitur etiam incompoſita, vel quia ſimpliciſſima eſt, vel quia eſt informis, & inornata, ſeu inordinata, vt legit Auguſtinus *in Imperfect. Gen. cap. 4.* Comfirmatur autem hic locus, eiúſque interpretatio ex alio teſtimonio *Sapien. 11.* vbi Deo dicitur: *Omnipotens, manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuiſa.* vbi apertè eſt ſermo de orbe ſublunari, hic enim dicitur propriè orbis terrarum, vt diſtinguatur à cæleſti. Et cùm hic orbis dicitur creatus ex materia inuiſa, apertè ſignificatur materiam inuiſam, id eſt, informem ſuppoſitam fuiſſe huius orbis creationi, id eſt, formationi, & productioni per diui-
C nam omnipotentiam factæ, ac proinde materiam priùs creatam fuiſſe informem, quia non poterat, niſi per creationem exiſtere. Et in hoc ſenſu videtur dixiſſe Paul. ad Hebr. 11. *Fide aptata eſſe ſæcula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.*

4. *Conſectariũ prædictorum authorum.*

Atque hinc inferunt, eandem rem eſſe, quæ in principio Geneſis priùs vocatur terra, & poſtea aqua, & *abyſſus*, in illis verbis: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Quia cùm omnia illa dicantur de terra, quæ in principio creata eſt à cælo diſtincta, & in illa terra non fuerit, niſi vnica ſimplex materia informis, neceſſe eſt, vt de illa eadem materia omnia illa verba di-
D cta intelligantur; ergo illa vna res tribus illis nominibus ſignificata eſt. Appellata eſt autem *terra*, quia ſicut elementum terræ ſubeſt cæteris, & eſt imperfectius illis, ita materia ſubeſt formis omnibus, & eſt imperfectior illis. *Aqua* verò dicta eſt, quia ſicut aqua eſt maximè tranſmutabilis in varias formas, & figuras, ita materia aptiſſima eſt, vt ſecundùm diuerſas formas trãſmutetur, & formetur. Denique vocata eſt *abyſſus*, quia ſicut abyſſus tenebroſa impenetrabilis viſu eſt, ita materia de ſe impenetrabilis, ſeu incognoſcibilis eſt, ingenio præſertim humano. Ita ferè refert D. Thom. *1. p. q. 66. a. 1. ad 12.* ex Auguſt. *lib. 1. de Gen. contr. Manich. c. 5. & 7.*

5. *Rurſus in prædicta ſententia principali, quo pacto nunnulli informitatẽ materiæ exponant.*

E Hæ ſunt opiniones de ſubſtantia (vt ita dicam) illius terræ, quæ in principio facta eſt. De informitate autem eius tres etiam ſunt opiniones. Prima dicit, fuiſſe materiam omni forma ſubſtantiali carentem cum ſola quantitate abſque alio accidente realiter à quantitate diſtincto, quod addo propter figuram, quam hæc opinio in materia admittit ſaltem per proportioné ad corpus, in quo continebatur. Hæc opinio cómuniter tribuitur Marſilio *in 2. q. 8. art. 2.* in tertia eius parte. Ille autem nihil ſatis affirmat, nam priùs ait, potuiſſe Deum materiam in eo ſtatu creare, neſcire autem ſe, an ita fecerit, quia nec ex Scriptura, nec ex ratione ſatis conuinci poteſt. Deinde verò in prima concluſione ait, ſatis probabile eſſe, ita factum eſſe. Fundatur, quia potuit

Marſilius nõ ſatis adhæret proximæ expoſitioni.

potuit fieri,& Sancti ita videntur Scripturam exponere citátque Auguſtinum *lib.*1.*de Geneſi contra Manichæos cap.*7. Ambroſ. & Bedam in illa verba: *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Et addit rationem, quia ſi tunc eſſet formata propriis formis elementorum, non eſſet confuſa, nec dici poſſet chaos, vel quid ſimile, ſed eſſet diſtincta, & ordinata, quod non conſonat verbis Geneſis. At poſtea concludit, ſe nihil aſſerere,ſed dubium manere. Sic etiam Gabriel *in* 2. *d.* 12. *q.* 1. *art.*3. in vltimis ferè verbis tractans quæſtionem hanc, & inter alios referens hunc modum, concludit, *Hæc omnia poſſibilia fuere apud Deum. Quid autem horum factum ſit, ipſe nouit qui fecit.* Pro hac verò ſententia refert Auguſtinum *lib.*12. *Confeſſion.c.*3. dicentem, quòd priuſquam Deus hanc materiam formaret, *non erat aliquid, non figura, non color, non corpus, non ſpiritus, nec tamen omnino nihil.*

Neque item Gabriel.

6.
Quo pacto dictam informitatem interpretetur Abulenſis.

Secunda opinio de hac informitate eſt, quòd non fuerit per carentiam omnis formæ ſubſtantialis, quia licèt materia caruerit tunc formis ſubſtantialibus quoad ſpecificam rationem earum, & conſequenter etiam formis accidentalibus, quæ tales formas conſequuntur: nihilominus habuit formam communem ſubſtantialem corporeitatis, ac ſubinde quantitatem ſine alia pulchritudine, aut perfectione. Hanc opinionem tenet Abulenſis, & illam tribuit Bedæ, & Straboni, quibus etiam Lyra illam tribuit, & alij Hugonem allegant. Sed oppoſitum in eis inuenio, vt dicam. Supponítque diſtinctionem formæ, corporis generalem ab ſpecificis. Qua diſtinctione ſuppoſita opus minus monſtruoſum, & miraculoſũ aſtruit. Loquitúrque conſequenter, quia in aliis fundamentis, & expoſitionibus verborum Geneſis cum præcedenti opinione conuenit.

Eadem interpretatio non rectè tribuitur Bedæ, Straboni, & Hugoni.

7.
Vltimò alij de informitate accidentali interpretantur.

Tertia verò opinio eſt, hanc informitatem eſſe accidentalem, de qua infra dicetur. Nunc ſolùm referam opinionem aliquorum, qui licèt elementa cum propriis formis ſubſtantialibus creata eſſe confiteantur, informitatem in hoc ponunt, quòd non fuerunt locis diſtincta,ſed ita inter ſe ſecundùm minimas quaſdam particulas permiſta, vt diſcerni non poſſint, ſicut in cœno, & luto terra, aqua, & aër confuſa inueniuntur. Et congeriem illam horum elementorum, præſertim aquæ, & terræ volunt, nomine terræ priùs in dictis verbis, & poſtea in ſequentibus nomine aquarum eſſe ſignificatam. Et eandem vocant materiam inuiſam, ſeu informem, ex qua hic mundus factus eſſe dicitur, illámque permiſtionem, & partium diuiſionem informitatem illius materiæ eſſe dicunt, quia in illa erant elementa confuſa,& inuiſa, cùm viſu diſtingui non poſſent. Hanc ſententiam referr, & vt probabilem ſuſtinet Marſilius *ſuprà*,eámque Magiſtro tribuit *in.* 2.*d.*12.*c.*5.& 6. Qui permiſtionem illam non in terra, ſed in tribus aliis elementis, quæ faciliùs diuidi, & permiſceri poſſunt, ponere videtur. Eugub verò *lib.* 7.*de peren.Philo.cap.*9.& *in Coſmopœia in Gen.*in terra & aqua illam permiſtionem, & informitatem præcipuè ponit.

8.
Suppoſitio bimembris pro ſtatuẽda vera reſolutione huius cap.

Ad explicandam ſententiam, quam probabiliorem vetámque eſſe exiſtimamus, ſupponimus primò, materiam primam, quæ eſt eſſentialis pars ſubſtantiæ corporeæ, à Deo eſſe creatam ex nihilo in illo primo momento, in quo cælum, & terram,id eſt,mundum creauit,& non antea.Hoc totum fundamentum de fide eſt, & in primis materiam eſſe productam à Deo, quaſi per ſe notum in fide catholica eſt. Docemus enim in Symbolo,

Probatur ex fide prius membrum.

A Deum eſſe creatorem omnium, viſibilium, & inuiſibilium. Quorum verborum catholicus ſenſus eſt, non tantùm quòd Deus ſolus ſit creator, ac ſubinde ſolus ſit auctor omnium,quæ per creationem facta ſunt, ſed etiam quòd quicquid extra Deum eſt,ab ipſo effectiuè productum eſt, vel immediatè ex nihilo,vel ex aliquo ſubiecto, quod Deus fecerit ex nihilo. Et hic eſt communis ſenſus Eccleſiæ, & Patrum omnium paſſim, quos proinde in particulari referre non eſt neceſſe. Materia autem aliquid eſt à Deo diſtinctum, vt eſt per ſe notum; imò ſummè à Deo diſtans, cùm ſit pura potentia, & propè nihil, vt Auguſtinus dixit, Deus autem ſit purus actus, & ſummum B ens; ergo facta eſt à Deo: non eſt autem facta ex præſuppoſito ſubiecto, quia ipſa eſt primum ſubiectum, quod aliud non ſupponit; ergo eſt facta ex nihilo. Ratione item naturali eſt euidens hæc veritas, vt contra veteres Philoſophos, & hæreticos probaui *in diſp.*13. *Metaph.ſect.* 5. *n.* 15.& *diſp.*20. *ſect.*1.*a n.*17. *vſque ad* 20. vbi ſanctos Patres allegaui,& Tertullian. qui *toto lib. contr. Hermogen.* latè aduersùs illum errorem inuehitur. Et in præſenti materia idem docent ſuper Gen. Ambroſ. *lib.*1. *Exaemer. cap.* 1. & 5. & Baſilius *homil.* 1. *Exaëmer.* & Anaſtaſ. Sinai. *lib.* 1. *Exaëmer. in principio*, Aug. *lib.*1.*Gen. ad liter.c.*14.& *lib.de vera Relig. c.*18. optima ratione id probat,& tacitè om- C nes difficultates ſoluit, & videri poteſt D. Thomas 1.*p.q.*45 *art.*2.

Item ex ratione naturali, ex Patribus.

9.
Prima aſſertio pro poſteriori eiuſdẽ ſuppoſitionis membro.

Atque hinc concluditur altera pars. In qua in primis contra eoſdem antiquos Philoſophos, & nonnullos hæreticos dicimus, materiam non eſſe coæternam Deo, quia nihil crêtum eſt coæternum Deo, vt *cap.* 2. oſtenſum eſt: ſed materia eſt creata; ergo non eſt æterna. Deinde addimus, non ſolùm non eſſe materiam æternam, verùm etiam neque eſſe anteriorem cælo,& terra, temporali, ſeu reali duratione. Hoc etiam conſtat ex verbis illis, *In principio creauit Deus cælum, & terrã.* quæ,vt ſuprà indicaui,duo includunt nempe hæc & in primo temporis initio, & ante omnes res D alias creata fuiſſe,ſeu(quod idem eſt)Deum ab his rebus mundi creationem inchoaſſe; ergo abſolutè ante cælum, & terram nihil fuit creatum;ergo nec materia, quæ licèt parum, aliquid eſt. Denique in hoc etiam continetur, quòd materia non fuerit poſterior duratione, quàm cæli & terræ creatio,quia hęc non potuerunt eſſe ſine materia, quod ſaltem eſt certum de terra, & elementis, cùm ex illa eſſentialiter componantur. Quod etiam de cælis probabilius eſt. Præſertim quia fingi non poteſt, harum rerum corporalium formas priùs ſine materia fuiſſe, cùm id ſit contra ipſarum naturam, nec poſſit ſine miraculo cogitari quod in ipſa naturæ conſtitutione ſine fundamen- E to fingendo non eſt.

10.
2. Aſſertio.

Secundò dicimus materiam primam in primo ſuæ creationis inſtanti non caruiſſe omni forma ſubſtantiali, ac proinde nomine terræ non fuiſſe ſignificatam materiam generabilium rerum prorſus informem, id eſt, omni forma ſubſtantiali carentem. Hoc ipſum intelligi poteſt de cælo, & cæli nomine ſuppoſito quòd cælum ex materia componatur ſiue eiuſdem, ſiue alterius rationis, tamen quia de cælis iam ſatis diximus, & quia ab inferioribus rebus, ſcilicet ab elementis, eorumque materia à fortiori concludunt argumenta, ideo in particulari de terra tractamus, eademque eſt ratio de aqua,quantum ad præſentem aſſertionem attinet. Hæc ergo aſſertio eſt D. Thomæ 1.*p. q.* 66. *art.* 1. & Magiſtri cum cæteris ferè

Schola

*Suadetur primò ex Geneſi c.*1.

Scholaſticis *in* 2.*d.* 12. Et probatur ex Scriptura, & regula ſuprà poſita, quod verba narrationis Geneſeos hiſtorica ſunt, & ideo cum proprietate intelligenda: ſed Moyſes non dicit Deum in principio creaſſe materiam, ſed terram, quæ non tantùm materiam, ſed etiam formam includit; ergo ex vi verborum Scripturæ non fuit ſola materia priùs creata.

Secundò ſuadetur ex 2. *Machab.* 7. *& ex cap. firmiter.*

Secundò, quia aliàs cælum, & terra non fuiſſent ex nihilo creata, quia fuiſſent producta ex præiacente materia: conſequens autem in primis eſt contra illud 2. Machab. 7. *Peto nate, vt aſpicias ad cælum, & terrã, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus.* Deinde repugnat Concilio Lateranen. *in cap. firmiter*, dicenti: *Deus ſimul ab initio temporis vtranque condidit creaturam, ſpiritualem ſcilicet, & corporalem, angelicam videlicet, & mundanam.* Nam per creaturam corporalem, & mundanam non intelligit materiam primam, ſed hunc mundum corporeum, & viſibilem, vt per ſe notum eſt.

Tertiò ex Patribus, maximè Auguſtino.

Tertiò eſt communis ſententia Patrum *in Exaëmer.* vel *expoſitionibus Geneſis*, & expreſsè Auguſtin. *lib.* 1. *Gen. ad liter. cap.* 15. dicit, informitatem materiæ non duratione, ſed naturæ ordine formationem, & corporum productionem præceſſiſſe.

11\. *Qua ratione eandem aſſert. probet D. Thomas; cui ſubſcribunt Bonau. Dur. & alij.*

Ratione probat D. Thomas dictã aſſertionem, quia impoſſibile eſt, materiam primam puram ſine omni forma ſubſtantiali eſſe, aut produci, ſentitque ita eſſe impoſſibile, vt contradictioné implicet, quia ſi materia exiſtit, eſt ens actu, & ſi caret omni forma, caret omni actu, cùm ſit pura potentia. Et in hoc ſenſu defendunt hanc rationem, & fundamentum eius, ſcilicet, materiam non eſſe ſine omni forma, Thomiſtæ communiter, & nonnulli Scholaſtici *in* 2. *d.* 12. præſertim Bonauen. & Durand.

Prædicta rati[o] non placet. & verbis Auguſtini infringitur.

Ego verò cenſeo, ſine vlla repugnantia potuiſſe id fieri à Deo ſicut *in diſp.* 15. *Metaph. ſect.* 3. cum Scoto, Henric. Gregor. Marſil. & multis aliis defendi, & fundamenta eius ieci *in diſp.* 13. *ſect.* 4. & 5. Repugnantiæ autem inductæ verbis Auguſtini *lib. de vera relig. cap.* 18. ſatisfieri poteſt, ait enim, *Etiamſi ex aliqua informi materia factus ſit mundus, hæc ipſa facta eſt omnino de nihilo. Nam & quod nondum formatum eſt, tamen aliquo modo vt formari poſſit, inchoatum eſt, Dei beneficio aliquid formabile eſt; bonum eſt enim eſſe formatum. Nonnullum ergo bonum eſt & capacitas formæ, & ideo bonorum omnium auctor, qui præſtat formam, ipſe facit etiam poſſe formari.* Et infrà: *Omne formatum, in quantum formatum eſt, & omne formabile, in quantum formari poteſt, ex Deo habet.* Ex his enim verbis colligitur, materiam factam à Deo aliquam in ſe habere actualem entitatem, quæ licèt formata non ſit, & ideo dicatur pura potentia reſpectu actus informantis; nihilominus aliquid factũ ſit, habẽs propriam entitatem actualem cum propria exiſtentia diſtincta ab actu formæ. Ratione cuius dixit idem Auguſt. 12. *Confeſſion. cap.* 3. & 6. materiam informem, licèt ſit prope nihil, aliquid tamen eſſe, nam vtcunque erat, vt caperet formas iſtas viſibiles. Et *lib.* 1. *Gen. ad liter. cap.* 15. dicit fuiſſe priùs natura creatam: eadem ergo ratione poſſet priùs tempore creari ſine contradictione, quia licèt non haberet actum formalem, entitatiuum habere potuiſſet.

12\. *Vera ratio pro aſſertione.*

Ad probandam ergo ratione naturali aſſertionem poſitam, ſatis eſt, quòd materia ex natura rei non poſſit ſine forma conſeruari, aut eſſe, vt eſt probabilior Philoſophorum, & Theologorum opinio, vt in citatis locis Metaphyſicæ dixi. Tum ratione propriæ, & particularis naturæ, quæ naturaliter poſtulat coniunctionem cum forma, & ab illa pendet, ſicut accidens à ſubiecto, licèt in diuerſo genere cauſæ. Tum ratione vniuerſalis naturæ, quæ huiuſmodi vacuitatem in materia (vt ſic dicam) abhorret multo magis, quàm fugiat vacuum in ſpaciis localibus inter corpora interiacentibus. At verò (vt ſæpe cum Auguſtino diximus) in prima rerum creatione non ſunt fingenda miracula, & quaſi monſtra pręternaturalia ſine cogente fundamento; ergo nec eſt cogitanda materia ita informis, vt pro aliqua duratione reali ſine omni forma extiterit: hoc enim miraculoſum, ſeu præternaturale eſt, & nullum habet rationis fundamentum, vt per ſe notum eſt, nec auctoritatis, vt vidimus.

13\. *3. Aſſertio*

Dico tertiò. In principio creationis cæli, & terræ non fuit creatum corpus ſub generali ratione corporis ab omni ſpecie corporis abſtracta, ac proinde nec fuit creata materia cum ſola forma ſubſtantiali corporeitatis ab omni ſpecifica differentia ſubſtantialis formæ in reipſa ſeparata. Hæc aſſertio mihi certa videtur tam theologicè, quàm philoſophicè loquendo.

Authoritate probatur.

Et ita illam docent D. Thomas, & alij Theologi allegati. Et ſumitur ex eiſdem Patribus, & ex Scriptura, quia nomen terræ non ſignificat verè, ac propriè corpus abſtractum, ſed certum quoddam corpus ab aliis diſtinctum: fingere autem analogiam, vel metaphoram, vbi non ſolùm neceſſaria non eſt, ſed potiùs hiſtoricæ narrationi aduerſatur, non eſt Scripturam ſyncerè interpretari, ſed eludere. Accedit, quòd in ipſo Scripturæ contextu apertè diſtinguitur terra ab aliis creatis corporibus, & non ſolùm à cælo, ſed etiam ab aqua, vt ſtatim expendemus. Ergo nomine terræ non ſignificatur corpus abſtractum, nec corpus etiam corruptibile ratione materiæ, & abſtractum ratione formæ, ſed ſignificat aliquod corpus determinatæ ſpeciei, & naturæ ab aliis diſtinctum; ac proinde non ſola forma corporeitatis, ſed aliqua ſpecifica forma conſtitutum. Ergo materia ſub tali forma fuit à principio creata, & non tantùm ſub generali forma, & gradu corporis.

14\. *Firmatur item ratione.*

Ratione autem eſt apud me hæc aſſertio euidentior, quàm præcedens, quia euidentiùs oſtenditur eſſe impoſſibilem realem ſeparationem materiæ corporatæ (vt ſic dicam) ab omni ſpecifico gradu corporis, quàm ſeparationem puræ materiæ ab omni forma. Probatur, quia ſicut ex vna parte materia appetit naturaliter coniungi formæ, & ab illa pendet; ita licèt fingatur forma corporeitatis, compoſitum ex illa materia naturaliter appetit vlteriorem formam, & ab illa pendebit, quia ſicut materia eſt naturalis potentia ad formam, vt cum illa per ſe componat vnum totum; ita compoſitum illud ex materia, & forma corporeitatis eſſet potentia ad vlteriorem formam ſpecificam, cum qua vnum compoſitum per ſe componeret; ergo ſicut eſt monſtroſum, & contra naturam eſſe materiam ſine forma, ita & eſſe illud genericum compoſitum ſine vlteriori forma; ergo tam eſt cõtra rationem hoc monſtrum fingere in prima rerum creatione, ſicut illud prius. Aliunde verò eſt maior, & vt exiſtimo, abſoluta repugnantia, quia materia realiter diſtinguitur à forma, & ideò quòd ſine illa in ſua entitate pura, & informi fieri, & conſeruari poſſit, mirum non eſt; gradus autem genericus non diſtinguitur in reipſa ab ſpecifico, ſed ratione tantùm cum aliquo fundamento virtuali in reipſa, & ideo fieri non poteſt, vt in reipſa ſit forma dans genericum gradum ſeparatum ab omni ſpecifico. Sicut non poteſt fingi ſubſtantia in re

exiſtens

exiſtens in genere ſubſtantiæ ſolo, ſine ſpecie corporis, vel ſpiritus; nec in ſpecie ſpiritus ſubalterna, & non in hac, vel in illa ſpecie Angeli, vel animæ. Sic ergo repugnat dari formam ſub generali ratione corporis, & in re exiſtens ſine determinatione ad aliquam ſpeciem, vt latiùs dixi *in diſp. 13. Metaph. ſect. 13. concl. 3. & diſp. 15. ſect. 10. n. 8. & ſequentib.*

15. *4. Aſſertio.*

Dico quartò. In illo principio, in quo Deus cælum, & terram creauit, proprium, verum, & ſpecificum elementum terræ de nihilo produxit, ac proinde materiam eius ſimul fecit, & ſubſtantiali forma terræ formauit. Hæc aſſertio concluditur ex præcedentibus à ſufficienti partium enumeratione, nam excluſis omnibus aliis falſis opinionibus de materia informi, nullum fundamentum relinquitur ad negandum, veram terram fuiſſe in illo initio creatam. Et hoc maximè vrget, addita regula ſæpe tradita, quòd verba Scripturæ non ſunt ſine cauſa à propria ſignificatione extrahenda: ſed Scriptura vocat terram illam, quam in principio creauit, & poteſt de proprio elemento terræ intelligi ſine difficultate, vel repugnantia cum aliis eiuſdem Scripturæ verbis; ergo. Quo argumento Tertullian. ſuprà maximè premit Hermogenem. Illúdque alij Patres antiqui *in Exaëmer.* vel *expoſitione Geneſis*, confirmant: nam illa verba de propria terra intelligunt tam in illa prima ſententia, quàm in ſequentibus operibus tertij & ſexti diei. Ex quibus nouum, & efficax argumentum ſumitur: nam terram, quam Deus in principio condidit, in tertio die apparere fecit, ſic enim habet. *Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, & appareat arida, factúmque eſt ita, & vocauit Deus aridam, terram.* Hæc ergo eadem terra eſt, quam in principio produxit: de nulla enim alia poſtea fit mentio, nec aliam formationem vſque tunc ei adiunxit, præterquam quòd illam diſcoperuit aquis, & apparere fecit. At poſtea de eadem ſubiunxit: *Germinet terra herbam virentem. &c. Et factum eſt ita, & protulit herbam virentem*, &c. Hæc autem neceſſariò ſunt intelligenda de proprio elemento terræ; ergo de eodem eſt ſermo in principio capitis. Nam in illo die tertio non fecit Deus ſubſtantiam terræ, nec Scriptura hoc commemorat, ſed ſupponendo terram, dicit, ipſam iuſſu Dei herbas protuliſſe. Idémque argumentum ſumitur ex opere ſexti diei, in quo Deus iuſſit animalia ex terra produci; ergo ante omnes hos dies ſupponitur creatum elemétum terræ; ergo in illo principio: nullum enim aliud tempus productionis eius cum fundamento aſſignari poteſt. Ac tandem hoc confirmant alia Scripturæ teſtimonia, vt eſt illud Pſalmi 101. *Initio tu Domine terram fundaſti.* De quo fundamento etiam dicitur Prouerb. 8. *Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens.* Et Pſ. 135. *Qui firmauit terram ſuper aquas.* Denique vbicunque in Scriptura de operibus creationis agitur, & in hac propria ſignificatione terra ſumitur, & inter prima Dei opera numeratur, & tanquam fundamentum huius mundi viſibilis ponitur, quia eſt infimum omnium, & quaſi centrum, circa quod cælum volutatur, vt Ariſt. 2. *de Cælo text. 17.* dixit. Ergo hoc fundamentum in principio totius ædificij actum eſt, ac proinde terra in illo principio fuit facta. Quod etiam ex ſequenti aſſertione & reſponſionibus obiectionum euidentiùs fiet.

Probatur primò

Probatur ſecundò ex variis locis Geneſeos.

16. *5. Aſſertio pro elemento aquæ, tradita à Baſilio, beda & aliis.*

Dico quintò. In eodem principio elementum aquæ in propria forma, & loco, & à terra diſtinctum creatum eſt. Hæc eſt etiam ſententia Baſilij, Bedæ, & aliorum *in principio Geneſis*, ſeu *Exaemer.* & Damaſcen. *lib. 2. cap. 5.* dicentis, Deum in principio produxiſſe cuncta viſibilia, cum antea non eſſent: *Partim haudquaquam ex antecedenti materia vt cælum, & terram, aërem, ignem, aquam; partim ex his ab eo procreatis elementis, vt animantia*, &c. Et hanc ſententiam communiter Scholaſtici ſequuntur, & moderni magis probant. Et in primis eſt magis conſentanea verbis Scripturæ: nam licèt in illis primis verbis, *Creauit Deus cælum, & terram*, aqua non exprimatur; nihilominus, ſub extremis media intelliguntur, vt Baſilius, & alij notant. In quo tantùm ſenſu verum habet ſententia Chryſoſtomi *homil. 3. in Gen.* dicentis, Moyſem in illis primis verbis ſummatim vniuerſum mundi opificium comprehendiſſe. Quod etiam non diſplicet Auguſtino 11. *de Ciuit. cap. 33. & 2. de Gen. contra Manichæ. cap. 1.* & admitti poteſt, dummodo verba *cæli, & terræ*, à propriis ſignificatis non extrahantur, & ſub illis media corpora comprehenſa intelligantur. Et in præſenti hoc maximè confirmat, quòd ſtatim poſt illa prima verba, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, ante aliud opus in eo die factum addit Moyſes, *& ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quod de aqua elementari, & propria intelligendum eſſe, regula tradita perſuadet. Ergo iam tunc factæ erant aquæ, & non poſt primum inſtans creationis, quia tota illa narratio ad opus in principio factum refertur, vt in ſuperioribus de aëre annotaui: ſed poſt illud primum inſtans nihil Deus fecit vſque ad productionem lucis; ergo neceſſariò intelligendum eſt, aquam factam eſſe in primo inſtanti. Et hoc etiam confirmat vox *abyſſi* ibidem adiuncta, quia propriè *abyſſus* profunditatem aquarum viſu impenetrabilem indicat. Vt Auguſt. 22. *contr. Fauſt. c. 11.* & alij communiter docent. Ratione item philoſophica eadem aſſertio oſtenditur, quia poſito vno contrariorum in rerum natura, conſequens eſt, vt aliud etiam ponatur (vt Ariſtor. etiam argumentatur) & ideo, creata terra, opportunum, & quaſi connaturale fuit creari ignem, vt maximè in leuitate ab ea diſtantem; his autem factis extremis, etiam alia media neceſſaria fuere; tum quia ſicut aër in qualitatibus primis terræ opponitur, ita proprium contrarium ignis eſt aqua: tum etiam quia creatis duobus elementis alia etiam duo ad complementum quaſi eſſentiale vniuerſi neceſſaria fuerunt. Quæ ratio, & ſimiles licèt cogentes non ſint, tamen dum aliunde non oſtenditur noluiſſe Deum hunc connaturalem ordinem ſeruare, multo credibilius eſt, in hac perfectione, & integritate ſimplicem mundum in principio condidiſſe.

Suadetur ponderatis Scripturæ verbis.

Chryſoſtomus elucidatur.

Suadetur etiam ratione philoſophica.

17. *1. Corollar. ex proxima aſſert.*

Ex quibus colligimus primò, aquá illam, quę in principio cum terra fuit condita, illámque cooperiebat, non fuiſſe tenue aliquod corpus per modũ vaporis, aut nebulæ, ſed fuiſſe verum aquę, elemẽtũ in ſua ſubſtantia, & diſpoſitione exiſtens. Hoc enim euincunt citata Scripturæ verba, & rationes factæ ſuadent, & nullum eſt fundamentum ad proprietatem verbi aquæ fugiendam; vel ad cogitandum, aut fingendum aliud corpus diuerſę rationis per illam vocem ſignificatum: nam ſi erat ſubſtantialiter diuerſum ab aqua, reuera non erat aqua pura, nec poterat eſſe niſi aliquod corpus miſtum imperfectum, quod primæ creationi ex nihilo non eſt accommodatum, quia miſta ex ſimplicibus poſtea facta fuere, vt videbimus, nec etiam ad primariam vniuerſi cõſtitutionem pertinere poterat: fruſtrà ergo ſine teſtimonio Sriptu rę cogẽte tale corpus loco aquę creatũ cõfingitur.

Secun

18. *2. Corollar. contra opinantes aquam occupaſſe initio ſpatium inter terram, & cælum empyreum.*

Secundò infero id quod etiam in Metaph.dixi *diſp.* 13. *ſect.* 11. *n.*26. aquas in principio creatas non repleuiſſe totum ſpatium inter cælum empyreum,& terram interiectum, vt quidam arbitrati ſunt, fundati in operibus ſecundi, & quarti diei, ex quibus id non probari, poſtea oſtendemus. Secluſo autem illo fundamento, id nec aliis verbis Scripturæ conſonum eſt, nec per ſe eſt multum veriſimile. Primum patet, quia Scriptura dicit,cælum creatum eſſe primo die, & oſtenſum eſt, nomine cæli non ſolum empyreum, ſed etiam alios cælos comprehendi: imò certius de cæteris, quàm de empyreo id affirmari. Probabilius etiam eſſe oſtendimus,aërem ſub illa voce comprehendi, & nomine etiam ſpiritus, qui aquis ſuperferebatur, ſignificari. Ex quibus concluditur, aquam in prima creatione ſolum occupaſſe ſpatium, quod inter ſuperficiem conuexam terræ, & concauam aëris intercedit. Quod etiam per ſe maiorem veriſimilitudinem habet. Cur enim Deus tantam aquæ multitudinem ante cælos, & aërem crearet?aut cur inter ſimplicia corpora, quæ per ſe non poſtulant, vt vnum ex alio fiat, illud diſcrimen conſtitueret? vel cur magis aërem ex aqua, quàm è conuerſo; vel cælos ex aqua potius,quam ex aëre procreaſſet? Ac denique cur cælum incorruptibile corpus ex aqua produceret? Vt enim omittam probabilius eſſe, illud ex materia diuerſæ rationis conſtare;etiamſi eiuſdem eſſet materiæ,præternaturale illi eſſet, ex materia præiacente, & per corruptionem alterius corporis fieri. Vnde etiam authores contrariæ ſententiæ productionem cæli ex aqua generationem ſupernaturalem vocant; omnis autem ſupernaturalis productio aliena eſt à prima naturæ inſtitutione, ac productione, vt cum Auguſtino ſæpe diximus. Neque ſatis eſt dicere, Deum hæc omnia pro ſolo ſuo arbitrio facere potuiſſe. Eſto enim id verum ſit, oportet oſtendere,ita voluiſſe, quod certè ex Scriptura oſtendi non poteſt, vt exponendo opera ſingulorum dierum,manifeſtum fiet:ideoque dum talis voluntas Dei reuelata non eſt, potiùs credendum eſt,omnia connaturali modo, & in ſtatu, ac ordine ſimplicibus corporibus magis conſentaneo in principio condidiſſe.

19. *Ad fundam. tertiæ opinionis in nu.* 3.

Neque huic noſtræ ſententiæ obſtant verba Scripturæ, quæ aliæ opiniones, præſertim tertia expendunt. Nam quod *Gen.* 1. terra in principio creata dicitur *inanis,& vacua*, verius, & proprius puro elemento terræ, quàm materiæ primæ,& informi accommodatur. Nam terra ipſa inanis tunc fuiſſe dicitur,quia nondum officio, & muneri propter quod creabatur, inſeruiebat;imò erat in ſtatu ad illud munus obeundum incommodo, creabatur enim, vt illam homines inhabitarent, tunc autem erat aquis cooperta, in quo ſtatu ad illum finem inſeruire non poterat, ideoque inanis fuiſſe dicitur. Vnde conſequenter erat etiam vacua, vtique herbis,floribus,arboribus, mineralibus, animalibus,& hominibus. Et in idem redit, quod Septuaginta legunt,*inuiſibilis,& incompoſita*:nã inuiſibilis dicitur,quia tenebris, & abyſſo aquarum erat cooperta;incompoſita verò erat,id eſt carens ornatu,& pulchritudine,quam ex varietate,& cõpoſitione plantarum, & animalium recepit. Et in idem redeunt aliæ voces variæ, quibus illa verba transferuntur,& explicantur à Patribus,& doctoribus, qui omnes illas ferè in eundem modum de terra declarant. Vnde quoad hãc partem acceptamus ſententiam explicantẽ informitatem materiæ de informitate accidentali. Non tamen illã po-

Iudicium de interpretatione informitatis poſita in num. 7.

A nimus in permiſtione partium integrantium elementorũ, vt vltima opinio ſuprà relata dicebat;id enim nec in Scriptura,nec in ratione fundamentũ habet;ſed informitas dici poteſt illa tenebratũ obſcuritas & vacuitas ornatus, & pulchritudinis, quã explicauimus. Et eodẽ modo loquitur Greg. 32. *Moral.c.*9.*aliàs* 10. cùm ait,*Rerum ſubſtantia ſimul creata eſt,ſed ſimul ſpecies formata non eſt*.Nã per rerũ ſubſtantiam corpora ſimplicia, & præſertim quatuor elementa,ex quibus cætera fiunt,intelligit:nã ſtatim ſubdit;*Et quod ſimul extitit per ſubſtãtiam materiæ*, vtique elementaris, *non ſimul extitit & per ſpeciem formæ*,id eſt,per ornatum,& varietatem rerum,quæ ex elementis poſtea facta ſunt.

B Atque in eodẽ ſenſu dixit Sapiens, Deũ creaſſe *orbem ex materia inuiſa*,vel,vt alij legunt, *informi*, vt monet Aug.*lib. de Fide & ſymbol.c.*2. Elementa enim, & præſertim terram,& aquã prout formationem,& ornatum mundi præceſſerũt, vocat materiam inuiſam.Materiam quidem,quia ex illis produxit Deus omnia miſta, quibus vniuerſum ornatur, ſic enim elementa materiam, ex quibus miſta fiunt,appellamus.Vnde cùm orbis terrarum dicitur ex illa materia creatus,perinde eſt,ac ſi diceretur perfectus,& cõſummatus;aut nomine orbis terrarũ intelligũtur res omnes,quæ in hoc inferiori orbe,terra ſcilicet,mari,& aëre creata ſunt. Dicitur autem illa materia inuiſa eadem ratione, C qua dicitur inanis, & inuiſibilis, vt explicatum eſt; vel ſi legatur informis, intelligitur de informitate, vel(vt ita dicam)deformitate accidentali, quam habebat, quando tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & quando erat vacua, & ornatu miſtorum carebat. Addo etiam poſſe gratis dari,teſtimonium hoc de materia prima intelligi, quæ ſecundùm ſe inuiſibilis,& informis eſt,& ex illa dici poteſt creatus orbis terrarum,id eſt,corporeus, etiam quoad ſimplicia corpora. Non quia materia præextiterit creationi ſimplicium corporum, ſed quia etiam in primo inſtanti creationis ex illa cõpoſita ſint,& per eandem actionẽ ſuo modo creata. D Nam materia ſecundùm ſe forma caret, & ordine naturæ illi ſupponitur,& ideo ex illa magis, quàm ex forma dicuntur creari, quanuis ex vtraque fuerint per creationem compoſita. Et huc ſpectat opinio Auguſtini, quòd materia informis ordine naturę,non durationis pręceſſerit:eſt enim hoc verum reſpectu eorum corporum, quæ immediatè per creationem facta ſunt. Et poteſt accommodari huic teſtimonio,non verò verbis Geneſis,quibus dicitur terra cum cælo producta, vt ſatis oſtenſum eſt.

20. *Ad locum Sap.*11 *in eodem nu.* 3.

*Vide authorem in metaphyſica diſp.*13.*ſect.* 11.*à n.*29.

Altera reſponſio ad eundem locum.

Iuxta hæc etiam exponenda ſunt verba illa Pauli ad Hebr. 11. *Fide intelligimus, aptata eſſe ſecula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.* 21.

*Ad locum ex Hebr.*11.*in ipſo num.* 3.

E Poſſunt enim vel ad ipſum opus creationis, quo Deus in principio cælos, & terram ex nihilo produxit; vel ad opus ornatus ſex diebus factum accommodari. Et in priori ſenſu per *ſecula* intelligere debemus res omnes, quæ temporales ſunt,& in præteritis ſeculis eſſe receperunt: hæc autem ſecula tunc aptata eſſe intelliguntur, cùm primùm eſſe inceperunt. Sic ergo ait,Deum ſolo verbo ſuo ſine neceſſitate præiacentis materiæ aptaſſe, ſeu principium dediſſe omnibus ſeculis, & rebus in illis exiſtentibus. Vnde quod ſubiungit, *Vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent*,ſic exponitur; vt ex eſſe inuiſibili, quod in diuinis idæis habent, in proprio eſſe producta, viſibilia fierent. Ita exponit D. Thomas, & ſequitur Ribera, & accommodatur meliùs rebus corporalibus, quæ propriè temporalia,ſeu ſecularia dicuntur.

tur. In quo ſenſu particula *ex*, non dicit habitudinem cauſæ materialis, ſed efficientis, vel exemplaris. Poſſet etiam ſimpliciter exponi, vt ex inuiſibilius, id eſt, non extantibus, nec apparentibus, exiſtentia in ſeipſis, ac proinde viſibilia fierent, ita vt particula *ex* ſolum terminum *a quo* deſignet. In alio verò ſenſu dicuntur *ſecula*, id eſt, ſecularia corpora, & temporaria omnia in illis primis diebus primi ſeculi facta eſſe verbo Dei, vel propriè *aptata*, id eſt, congruenter diſpoſita, & ornata, quod factum eſt in ſex primis diebus per opera diſtinctionis, & ornatus, vt infrà videbimus. Et meritò dicuntur ſic aptata, *vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent*, quia priùs elementa fuerunt inuiſibilia, id eſt, non apparentia ob defectum lucis, per cuius productionem poſtea apparuerunt, & ſic facta dicuntur viſibilia: erant etiam elementa ſine ornatu, & ex illis factæ ſunt omnes iſtæ creaturæ viſibiles, quæ ad ornatum, & pulchritudinem vniuerſi pertinent. Ita Caietanus, & eſt probabilis expoſitio.

CAPVT. IX.

Vtrùm cum cœlo, terra, cæteriſque elementis tempus etiam concreatum ſit.

1. HAnc quæſtionem tractant Theologi *in 2. d. 2.* & D. Thomas *q. 66. 1. p. art. 4.* Alenſ. *2. p. q. 14. memb. 2.* & Albert. Magnus ſpecialem fecit tractatum de quatuor coæquæuis, id eſt, de rebus in eodem æuo, ſeu ſimul factis. Aiunt ergo hi Theologi, quatuor eſſe coæquæua, ſeu ſimul à Deo facta, ſcilicet, Angelos, cœlos, terram, ſeu materiam informem, & tempus. Et quia tria prima explicata ſunt, de quarto breuiter dicere neceſſe eſt. Non videtur enim rectè annumerari tempus cæteris coæquæuis. *Partis negantis ratio prima.* Primò, quia tempus non eſt per ſe factum, ſed conſequitur motum, éſtque veluti paſſio eius, ratione tantùm formali ab illo diſtincta. Et loquendo communi modo de tempore, vt eſt communis menſura, in motu cæli tantùm reperitur; ſed motus cæli non eſt factus ſimul cum rebus aliis primò creatis; ergo neque tempus. Maior ex Philoſophia ſupponitur. Minor autem probatur, quia motus non poteſt incipere in inſtanti intrinſeco, quod primum ſui eſſe vocant, ſicut aliæ res permanentes creatæ ſunt; ergo non potuit aliis rebus concreari, ſed per realem durationem ſaltem vnius inſtantis alia præcedere debuerunt.

2. *Ratio 2.* Secundò argumentor quòd etiam plus quàm per inſtans præceſſerint, quia tempus non incipit, niſi quando ſex dies creationis mundi, ſeu primus illorum incepit, ſed primus dies non fuit concreatus cælo, & terræ in principio creatis, neque ſecundùm inſtans intrinſecum, neque ſecundùm extrinſecum, quod ſit diei initium per vltimum non eſſe eius; ergo nullo modo fuit concreatus; ergo nec tempus. Probatur minor, quia dies non incepit, donec lux creata eſt, vt conſtat tum ex initio Geneſis, tum etiam quia dies conſiſtit in lucis, & tenebrarum viciſſitudine. At verò lux non fuit creata intrinſecè in primo puncto creationis cæli, & terræ: nam in illo fuerunt tenebræ ſuper faciem abyſſi, & ad illas depellendas poſtea dixit Deus, *fiat lux.* Neque etiam potuit lux fieri immediatè poſt illud inſtans, quia eſt res permanens, & in inſtanti fit, inſtans autem non ſequitur immediatè poſt inſtans; ergo non potuit tempus incipere in primo inſtanti creationis rerum, ſed ad ſummum ab alio inſtanti creationis lucis. Propter quod dixit Philo *lib. 1. Allegor. in principio*, neceſſariò fatendum eſſe tempus poſterius mundo eſſe, quippe quòd mundi eſt effectus, nam cæli motus indicat, & naturam temporis.

Contraria nihilominus pars, & communis ſententia ſuaderi poteſt, quia ſuprà diximus, cælum, & terram fuiſſe creata in principio temporis, & hanc interpretationem verborum illorum, *In principio creauit Deus* &c. cæteris prætulimus, tanquam primariam, & maximè literalem, etiamſi aliæ non excludantur. 3. *Partis affir. fundamentum.* Non potuit autem illud inſtans eſſe initium temporis, niſi in illo incepetit tempus, quia eſt ſermo de initio durationis; ergo neceſſariò aſſerendum eſt, tempus ſimul cum cælo, & terra incepiſſe, ac proinde ſimul cum illis concreatum eſſe. Et ob hanc cauſam dixit Auguſtinus *lib. 11. de Ciuit. cap. 6.* Mundum non eſſe factum in tempore (vtique quòd iam incepiſſet) ſed cum tempore, nimirum ſimul cum mundo creato. Et *in Imperfect. Gen. cap. 3.* licèt diſputando procedat, ſemper ſupponit, quod fit in temporis initio, & cum tempore incipere. Vnde fit, vt etiam è conuerſo, tempus cõcreetur cum re, quæ in eius initio fit, & eſſe incipit. Idémque ſentit *lib. 5 Gen. ad liter. cap. 5.* Et propter hanc rationem cenſent aliqui, omnino certum eſſe, tempus eſſe creatum ſimul cum cælo, & terra in hoc ſenſu, vt idem fuerit initium cœli, & temporis, quamuis non eodem modo, quia idem momentum fuit initium intrinſecum cæli, & aliarum rerum permanentium, temporis autem, & motus ſolùm extrinſecum.

4. *Notatio pro deciſione quæſtionis.* Sed quia hoc in aliquo ſenſu poteſt eſſe certum, & in alio dubium, licèt probabile, breuiter aduertendum eſt, aliud eſſe loqui de duratione præciſè, aliud de tempore in generali, aliud in particulari de tempore phyſico, quod in ſucceſſione continua alicuius phyſici motus conſiſtit, ac denique aliud eſt ſpecialiſſimum tempus (vt ſic dicam) ſeu per antonomaſiam, quod in motu cœli collocatur. Deinde principium temporis dupliciter dici poteſt, ſcilicet, vel negatiuè per reſpectum ad antecedentia, vel poſitiuè reſpectu ſequentium; priori modo dicitur principium, ante quod nihil præceſſit, poſteriori modo dicitur principium illud, quod non ſolùm eſt ante aliud, ſed etiam aliud poſt ipſum proximè ſequitur.

5. *1. Aſſertio trimembris.* Dico ergo primò, durationem aliquam non æternam fuiſſe aliquo modo concreatam cum Angelis cælo, & terra, eámque fuiſſe principium omnis durationis creatæ, vel negatiuè, quia ante illam durationem nulla præceſſit: vel poſitiuè, quia principium durationis, quod tunc fuit, immediatè poſt, noſtro intelligendi modo, fuit in ratione durationis conſummatum. *Probatur 1. membrum.* Hæc aſſertio eſt euidens, ſi ex Metaphyſica ſupponamus, durationem realem comitari omnem rem exiſtentem, eſſeque illi intrinſecam, & in re ab ipſa exiſtentia minimè diſtinctam, vt ex profeſſo tractatum, & probatum eſt *diſp. 50. Metaph. ſect. 1. & 2.* Ibi enim oſtendimus, durare, & exiſtere ſolùm differre connotatione quadam noſtro intelligendi modo, quia exiſtere dicitur res in primo momento, quo eſſe recipit; propriè verò durare non dicitur, donec intelligatur perſeuerare in exiſtendo. Vnde in primo inſtanti productionis rei indiuiſibilis, & per primum ſui eſſe dicitur res exiſtere, propriè autem nondum durare dicitur, licèt dici poſſit incepiſſe in duratione ſua. Sic omnes res creatæ ſunt in principio durationis ſuæ, earúmque duratio cum illis concreata eſt. Et ita eſt manifeſta, & euidens prima pars aſſertionis.

6. *Probatur ſecundum.* Secunda verò ex fide certa eſt. Quia omnis duratio creata, etiamſi ſit æuum angelicum, vel duratio permanens rei corruptibilis, vel incorruptibilis, initium habuit ſaltem negatiuum, ita vt veriſſimè dici poſſit, hanc durationem nunc eſſe, vel incepiſſe, & antea non fuiſſe; ergo omnis duratio creata habuit initium, & ſecundùm tale initium cum rebus in principio creatis concreata eſt. Antecedens patet, quia nulla duratio creata fuit æterna, vt ſecundùm fidem ſuprà probatum eſt; ergo neceſſariò incepit eſſe cùm antea non eſſet, alioqui ſemper fuiſſet. *Obiectio quædam remouetur.* Sed perturbare poteſt illud aduerbium *antea*, quod temporale eſt, & videtur connotare durationem præexiſtentem, quod repugnat; cùm ante principium creationis rerum nulla duratio creata præcedere potuerit. Sed hoc nihil mouere debet, quia illud *antea* non dicit durationem realem præcedentem, ſed imaginariam, vel (quod perinde eſt) realem, non quæ fuit, ſed quæ eſſe potuiſſet. Vel etiam dici poteſt, illud *antea* connotare Dei æternitatem, quia res, cùm creantur, ita durare incipiunt, vt in tota Dei æternitate vſque tunc non fuerint, nec illi coextiterint. Atque hoc durationis initium mundo concreatum ſufficit ad veritatem dogmatis fidei, quòd res creatæ non fuerunt ab æterno, ſed in aliquo initio temporis, id eſt, creatæ durationis, eſſe inceperunt.

7. *Probatur 3. membrum.* Tertia verò pars aſſertionis de initio poſitiuo declaratur, quia cælum, & terra tale eſſe, taléque initium exiſtendi per creationem acceperunt, vt ex vi illius in ipſomet eſſe permanere poſſent; ergo ex tunc durandi initium acceperunt. Item noſtro modo intelligendi immediatè poſt illud primum inſtans creationis propriè durarunt, in eodem eſſe permanendo; ergo in illo initium ſuæ durationis, ſeu permanentiæ acceperunt. Atque ita hæc pars etiam in æuo angelico, vel cæleſti locum habet: nam licèt ipſum in ſe ſit indiuiſibile, eminenter habet permanentiam æquiualentem durationi diuiſibili, ideoque noſtro modo intelligendi ratione diſtinguimus initium eius ab eſſe eius perfecto, & conſummato in eſſe durationis, & ſic dicimus concreari cum ipſa re æuiterna ſecundùm initium ſuum, permanere autem per eiuſdem rei conſeruationem, & ſic in ratione durationis compleri, non quidem ſecundùm rem, quæ tota ſimul incepit, ſed ſecundùm noſtrum intelligendi modum.

8. *2. Aſſertio eiúſque ſenſus exponitur.* Dico ſecundò. Aliquod initium tam negatiuum, quàm poſitiuum proprij temporis concreatum eſſe cum ſubſtantiis in principio creatis, id eſt, in primo inſtanti creationis earum. Declaratur aſſertio: nam hoc differt inter tempus propriè ſumptum, & durationem creatam, quod duratio etiam creata abſtrahit à ſucceſſione reali, & formali, potéſtque eſſe indiuiſibilis, virtute continens ſucceſſionem, ratione cuius concipi poteſt, vt coexiſtens ſucceſſioni imaginariæ, & habens aptitudinem ad exiſtendum reali ſucceſſioni. At verò tempus propriè ſignificat durationem realem ſucceſſionem habentem. Vnde prior aſſertio propriè habet locum in duratione permanente, ſiue ſit æuum, ſiue aliqua alia duratio, hæc verò ponitur de duratione ſucceſſiua. Sic ergo certum eſt, non potuiſſe hanc durationem, ſeu tempus ſecundùm proprium ſuum eſſe concreari in proprio inſtãti creationis ipſis rebus creatis, vt conuincit prima ratio dubitandi in principio poſita, quia in inſtãti non poteſt eſſe ſucceſſio. Nihilominus tamen dicimus in aſſertione, tempus aliquod ſecundùm ſuum initium concreatum A eſſe. Quod vt probemus, diſtinguimus duplex tempus, vnum phyſicum, & continuum, aliud metaphyſicum, ſeu intellectuale, & diſcretum. De priori dicemus in aſſertione ſequenti. *De tempore diſcreto procedit, ac probatur prædicta aſſertio.* Hæc autem aſſertio propriè de poſteriori proponitur. Nam hoc tempus in actibus intellectus, & voluntatis poſitum eſt, quatenus in eis quædam ſucceſſio, & ab vno in alium tranſitus inuenitur. Sed probabiliſſimum eſt actus intellectus, & voluntatis Angelorum ſimul cum ipſis incepiſſe; ergo in eis neceſſariò aliquod tempus incepit. Non potuit autem tunc incipere tale tempus quoad integram ſucceſſionem ſuam, quia ſucceſſio non poteſt eſſe in inſtanti, nec Angelus B creatus cum aliquo actu potuit pro eodem inſtanti ad alium actum tranſire: nihilominus tamen in illo puncto incepit intrinſecè realiter tale tempus, tum ſecundùm reſpectum negatiuum, quia ante illud momentum nullum præceſſerat inſtans talis temporis, quàm ſecundùm reſpectum poſitiuum, quia immediatè poſt ſequi potuit alius actus, & conſequenter aliud inſtans illius temporis. Eſtque differentia inter hoc tempus, & phyſicum, quia non eſt continuum, ſed diſcretum, & ideo ex indiuiſibilibus durationibus componitur: ideoque potuit in illo primo creationis inſtanti dari intrinſecum initium talis temporis, quia tunc prima pars illius extitit. C Et ſecundùm hoc etiam tempus verificari poteſt dogma fidei, quòd omnia facta ſunt in temporis initio, & conſequenter quod aliquod initium proprij temporis rebus ipſis creatis concreatũ ſit.

Dico tertiò. Etiam de tempore exiſtente in motu phyſico, & cæleſti, probabili, ac vero ſenſu dici poteſt, incepiſſe cum rebus primò creatis, ac ſubinde cum illis concreatum fuiſſe. 9. *3. Aſſertio.* Hæc aſſertio dupliciter ſuſtineri poteſt. *Prima via ſuſtinendi poſitam aſſertionem difficilis quidem iuxta negantes creatos fuiſſe cælos in 1. inſtanti.* Primò aſſerendo aliquem motum localem corporum in principio creatorum in illo primo inſtanti incepiſſe, eo modo, quo poteſt motus incipere in inſtanti, ſcilicet, extrinſecè, & per vltimum non eſſe. Et hunc modum difficile ſuſtinere poſſunt, qui negant, D cælos fuiſſe creatos in illo inſtanti: ſic enim tunc non potuiſſent incipere motus cæleſtes, cùm fuerit poſtea priùs creandum ipſum mobile. Si autem motus cæli tunc non cœpit, fruſtrà, & ſine fundamento dicetur incepiſſe vel in terra, vel in alio elemento, vel in materia informi. Quamuis enim id non fuerit impoſſibile, nihilominus ita eſſe factum nullo modo ſciri poteſt, quia neque ſcriptum eſt, neque ratione aliqua oſtendi poteſt. Quod etiam confirmari poteſt ex his, quæ circa illa verba, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, cap. 7. diximus, vbi oſtendimus, licèt nomine *ſpiritus* ſignificetur aër, nihilominus neceſſarium non eſſe, vt verbum *ferebatur* motum localem ſi-E gnificet, quia de nullo motu naturali id verificari poteſt, præternaturalem autem fingere ſuperuacaneum eſt, quæ ratio in præſenti etiam locum habet. *Facilis autem iuxta id affirmantes.* At verò ſuppoſita noſtra ſententia, quòd omnes cæli in illo primo inſtanti creati ſunt, optima ratione defenditur, atque aſſeritur, motum primi mobilis à principio creationis incepiſſe, ac proinde etiam tempus. Prout ſenſit D. Thomas *dicta q. 46. art. 3. ad 3.* Quia ex parte motus nulla eſt repugnantia, quod in eodem inſtanti extrinſecè incipiat, in quo mobile incipit exiſtere, vt per ſe notum eſt, nec etiam erat vlla difficultas ex parte primi mobilis in eo puncto iam creati cum tanta aptitudine ad motum circularem, quantam nunc habet, & eandem habuit Angelus motor illius cœli ab eodem inſtanti.

Denique talis motus vel eſt naturalis illi cælo ſecundùm peculiarem eius naturam, vt aliqui volunt; vel ſaltem eſt conſentaneus vniuerſali naturæ, & ordini totius mundi, quia cùm tempus illius motus ſit vniuerſalis, & prima menſura ſingulorum dierum, conueniens fuit, vt cum aliis rebus primis ſimul inciperet, eo modo, quo potuit. Ergo multum credibile eſt, motum cæli, ac ſubinde tempus ex tunc incepiſſe. Et ex his, quæ de lucis effectione, & primi diei opere dicemus, hoc amplius confirmabitur. Quid autem de motibus aliorum cœlorum dicendum ſit, poſtea videbimus.

10. *2. Via ſuſtinendi candē aſſertionem ſecundùm D. Thomam.* Quia verò, licèt probabile ſit, motum primi mobilis immediatè poſt primum inſtans creationis factum eſſe, tamen id certum non eſt, vt *libro ſequenti capite* 2. attingam, addendum cenſeo, etiamſi non continuò, ſeu immediatè poſt factus fuiſſet ille motus, nihilominus verè dici poſſe, cœlum, & terram, ſeu mundum factum eſſe in temporis initio, ſeu cum principio temporis, aut etiam cum tempore. Primam partem tradit D. Thomas *dicta q. 66. art. 4. ad 3.* dicit tamen, licèt in eo caſu tempus non eſſet in motu firmamenti, ſeu primi mobilis, neceſſarium eſſe, vt in alio motu exiſteret. Quod eſt quidem verum, ſi ſupponatur aliquod tempus ſucceſſiuum realiter fuiſſe ante motum cæli. *Quo pacto ſuſtineatur ſecundùm authorem.* Nos verò dicimus, etiam ſine hac ſuppoſitione poſſe initium temporis eſſe coæquæuum creationi cæli, & terræ. Quod ita breuiter declaro: nam in illo inſtanti, in quo cælum factum eſt, talem locum acquiſiuit per quandam momentaneam actionem productiuam talis vbi, quæ licèt facta fuerit conſequenter ad creationem ſubſtantiæ cæli, nihilominus in re diſtincta erat ab illa, ad eum modum, quo vbi diſtinguitur à corpore locato. In illa ergo comproductione vbi cæleſtis fuit indiuiſibile quoddam inſtans, quod de ſe ſufficiens principium temporis erat, tum negatiuè per reſpectum ad anteriora, quia ante illud inſtans nullum tale præceſſerat; tum etiam poſitiuè reſpectu futurorum ſaltem de ſe, & ſecundùm aptitudinem. Quia tale fuit illud inſtans, vt immediatè poſt illud poſſet ſequi tempus verum, & reale per amiſſioné illius primi vbi, & continuam aliorum acquiſitionem per motum immediatè poſt ſubſequentem. Nam hic motus eſto de facto non fuerit, ſemper poſſibilis fuit, & hoc ſatis, vt illud primum inſtans dicatur eſſe principium temporis, vtique quod fuit, vel eſſe potuiſſet: nam ratio principij non ſemper dicit actum, ſed aliquando etiam aptitudinem. Quocirca licèt ponamus ita fuiſſe productum mundum in illo inſtanti, vt in nulla creatura facta fuerit mutatio, vel ſucceſſio realis per aliquam moram, nihilominus illa mora de ſe eſſet menſurabilis tempore, ſicut nunc quies vnius corporis per motum alterius corporis menſuratur. Et quamuis in re non eſſet talis menſura, ſecundùm noſtram cogitationem poteſt apprehendi vt poſſibilis, & dicitur imaginaria ſucceſſio, & ſecundùm illam poſſet mundus, aut cælum quantumcunque quieſcens dici magis, aut minus duraſſe, & quieuiſſe in tali loco, ex quo in illo creatum eſt. Ergo hoc ſatis eſt, vt & mundus dicatur creatus in temporis initio, & initium temporis ſaltem extrinſecum, & indiuiſibile fuiſſe concreatum mundo informi.

11. *Ad 1. rationem contrariam in n. 1.* Et per hæc ſatisfactum eſt rationibus dubitandi in principio poſitis. Ad primam enim fatemur, tempus, vt eſt ens reale ſucceſſiuum, non eſſe factum omnino ſimul cum cœlo, & terra, nihilominus tamen ratione ſui initij dici concreatum illis. Et de facto etiam ſemper, & immediatè poſt illud primum inſtans illis coextitiſſe. Eadémque reſponſio in ſecunda ratione locum habet. *Ad 2. rationem.* Quatenus verò in illa attingitur peculiaris difficultas, de creatione lucis, reſpondet D. Thomas *dicta q. 66. art. 4. ad 2.* quòd ſicut mundus prius fuit informis, quàm plenè formatus, ita potuit eſſe, & tempus, quod proinde eſt, ac ſi diceret, etiamſi in principio ſol non eſſet, vel non luceret, potuiſſe moueri primum mobile, & in eo eſſe tempus informe ex defectu lucis, quod veriſſimum quidem eſt, de poſſibili loquendo. Quando verò, & quomodo & ipſa lux, & diuiſio eius à tenebris facta fuerit, in principio libri ſequentis dicemus.

CAPVT. X.

Vtrùm omnia corpora, etiam miſta, totaque vniuerſi diſpoſitio in eodem momento ſimul cum cælis, & elementis facta ſint.

Priuſquam ad opera ſingulorum dierum explicanda veniamus, operæpretium eſt generatim exponere, quales illi dies fuerint, & quomodo à nobis concipiendi, & declarandi ſint. 1. Hoc autem potiſſimè pendet ex alia quæſtione, nimirum, an omnia opera, quæ in illis diebus facta narrantur, verè fuerint per temporalem ſucceſſionem effecta, vel omnia ſimul: vel eodem die facta fuerint, & propter aliquod myſterium & figuram ita narrentur, ac ſi diuerſis diebus eſſent facta. Ratio dubitandi eſt. *Partis affirm. ratio prima.* Primò, quia Eccli. 18. dicitur, *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul.* Dicens autem *omnia*, nihil excepit; ergo non tantùm corpora ſimplicia, ſed etiam miſta fuerunt ſimul in principio facta, & conſequenter etiam terra fuit diſcooperta aquis in eodem inſtanti, alioqui nec ad generationem, nec ad habitationem miſtorum apta fuiſſet, eadémque ratione cætera, quæ diuerſis diebus facta narrantur in primo creationis momento facta ſunt; fuit ergo mundus creatus in eadem diſpoſitione, & pulchritudine, ac corporum ordinata diſtinctione, in qua nunc eſt. *Ratio 2.* Secundò non eſt hæc ſententia aliena ab illo principio Geneſis, in quo dicitur, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, quia conſuetum eſt in Scriptura, vt nomine cœli, & terræ vniuerſum vt conſtans ex omnibus rebus ſignificetur, vt ſtatim *in 2. Gen.* dicitur, *Igitur perfecti ſunt cæli, & terra.* Exod. 31. *Sex diebus Deus fecit cælum, & terram*, vbi cælum, & terra, quæ in principio creata dicuntur, ſex etiam diebus dicuntur facta, & ad Hebr. 1. & Pſal. 101. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli*, & Matt. 11. *Confiteor tibi Pater Domine cæli, & terræ.* Vnde meritò dixit Chryſoſt. *homil. 3. in Gen.* Moyſem in illis primis verbis quaſi in ſumma omnium rerum creationem, ac productionem comprehendiſſe. Ergo ſi verbum illud, *in principio*, ſignificat (vt ſæpe poſuimus) primum inſtans exiſtentiæ creaturarum, affirmauit Moyſes in illis verbis, totam machinam mundi cum omnibus rebus in eo exiſtentibus ſimul creatam fuiſſe.

Ratio 3. Tertiò argumentor ex aliquibus operibus variis diebus aſſignatis, in quibus clarius eſse videtur, non potuiſse à prima rerum creatione ſeiungi, vnde fieri poteſt argumentum ad reliqua, licèt diuerſis diebus facta narrentur. Antecedens

cedens patet in primis ex creatione lucis, quæ primo die dicitur facta, & de firmamento facto ſecundo die, & de ſole, luna, & ſtellis quarto die factis. Nam hæc omnia non potuerunt non fieri ſimul cum cælis in eodem creationis principio, ſine miraculo, quod admittendum non eſt in hoc opere creationis, vt ſepe cum Auguſtino, & D. Thoma dixi. Antecedens probatur, quia natura vniuſcuiuſque rei poſtulat, vt integra fiat, & cum omnibus partibus, quas forma eius requirit, & cum omnibus proprietatibus, quæ eandem formam naturaliter conſequuntur. Ergo ſi cęli facti ſunt à principio, tunc factum fuit firmamentum, id eſt, octauum cælum cum omnibus ſuis ſtellis, quæ ſunt veluti partes principales integrantes, & ornantes ipſum: facti etiam ſunt alij cæli inferiores cum ſuis planetis, atque adeò cum ſole, & luna; & conſequenter etiam facta eſt lux Solis, quia eſt proprietas naturaliter dimanans ab illius aſtri forma; ergo omnia illa, quæ primo, ſecundo, & quarto die facta narrantur, in principio ſimul facta ſunt. Et ſub nomine cæli tunc facti comprehenduntur, quia non eſt putandum feciſſe Deum cælum mutilum, aut monſtroſum, ſed in ſuo ſtatu perfectiſſimum. Et confirmatur, quia opera Dei perfecta ſunt, & ea maximè quæ ipſe ſolus vt proprius auctor facit. Et ideo credimus feciſſe Angelos perfectos in ſuis potentiis, virtutibus, & actibus; & ſimiliter creaſſe primum hominem in perfecta ætate, ſtatura, membris, potentiis, &c. Ergo idem eſt dicendum de cælis, & conſequenter de cæteris rebus.

Confirm.

3. *4. Ratio.* Vnde tandem argumentor quartò, quia nulla ratio conueniens reddi poteſt, cur voluerit Deus per temporalem ſucceſſionem mundum ornare, ac perficere, cùm facillimè potuerit in vno momento omnia perficere, & hoc ipſum potentiam, & ſapientiam eius magis oſtendere videatur, quod ipſe in operibus ſuis præcipuè intendit. Vnde quod de ſingulis rerum ſpeciebus diximus, de toto vniuerſo vt vnum quoddam totum integrũ, ac perfectum eſt, dici poteſt; ad illius autem perfectionem non minus pertinent miſta, quàm elementa; ergo vndique perfectum Deus illud creauit, & in illa diſpoſitione, & ordine, ac rerum multitudine, quam ad ſuam integritatem, & perfectionem requirit; ergo nulla fuit in illo opere perficiendo mora, vel ſucceſſio, ſed in illo etiam verum eſt, quod *Deuter.* 4. dicitur, *Dei perfecta ſunt opera.*

4. *D. Aug. prædictam partem affir. aliquando amplexus eſt, non tamen conſtanter.* Propter hæc, vel ſimilia D. Auguſtinus in hac ſententia fuiſſe videtur, vt totus hic mundus, vt cælis, elementis, & miſtis conſtat, ſimul in principio fuerit creatus: & conſequenter quòd aqua, terra, cæteraque elementa in ea diſpoſitione facta fuerint, quæ ad vſum, generationem, & conſeruationem miſtorum neceſſaria ſunt. Ita ſentit *in toto lib.* 1. *Gen. ad liter.* ideoque *in cap.* 15. ait, informitatem materiæ, ſeu elementorum, quæcunque illa ſit, non duratione, ſed naturæ ordine præceſſiſſe: ac proinde non fuiſſe in reipſa tenebras in illo principio, ſed quantum eſt ex parte abyſſi de ſe tenebroſum eſſe, niſi Deus lucem feciſſet, quæ orbem illuminaret; & ſimiliter in nullo tempore, vel momento fuiſſe terram aquis coopertam, ſed ex ſe eam diſpoſitionem habituram fuiſſe, niſi Deus creando aquas, eas in certo, ac ſeparato loco congregaſſet, & ſic de cæteris. Eandem ſententiam proſequitur Auguſtinus *lib.* 4. *Gen. ad liter. cap.* 33. *& ſequentib.* Quamuis in aliis locis *libri* 5. *& 6. de Geneſi* aliter de miſtis loqui videatur, vt poſtea videbimus.

A De locis autem elementorum, & de diſpoſitione mundi, prout nunc eſt, ſine dubio ſenſit in primo inſtanti ita fuiſſe creatum. Quomodo autem ſex dies explicare conatus fuerit, poſtea videbimus.

Hæc verò opinio, quòd omnia ſimul creata ſint, & quod primi ſex dies per aliquam metaphoram ſint interpretandi, initium habuit à Philone Iudæo, qui *lib.* 1. *Allegor.* in principio dixit, *ruſticanæ ſimplicitatis eſſe putare, ſex diebus, aut vtique certo tempore mundum eſſe conditum.* Vnde infrà ſubiungit: *Ergo cùm audis: Completum ſexto die opera, intelligere non debes de diebus aliquot, ſed de ſenario perfecto numero.* Et hunc imitatus eſt Clemens Alexand. *lib.* 6. *ſtromat.* §. 8. qui eſt vltimus. Citat etiam Aſcanius pro hac ſententia Procopiũ Græcum auctorem in Gen. dicentem, Moyſem deſcripſiſſe mundi opificium ſex dierum diſtinctione, quia ob imbecillitatem intellectus noſtri tantam rerum varietatem, & multitudinem, earúmque ordinem aliter concipere nequiuiſſemus. Citat etiam Hilarium *lib.* 12. *de Trinit. circa finem*, ab illis verbis: *Perpetua, & æterna rerum creandarum eſt præparatio, neque partibus cogitationum vniuerſitatis huius corpus affectum eſt,* &c. Veruntamen ſi Hilarius attentè legatur, licèt dicat, præparationem rerum omniũ fuiſſe ſimul coæternam Deo, de creatione nihilominus, & diſpoſitione mundi in tempore facta non dicit, quoad omnia fuiſſe ſimul, ſed ſolùm quoad cæli & elementorum creationem, vt paulo poſt referam. Allegatur etiam pro eadem ſententia Origenes 4. *Periar. cap.* 2. quia ibi primum caput. Gen. & alia prætermiſſio hiſtoriæ ſenſu, per tropum exponit; ſed ibi non adhibet exemplum in illis ſex diebus. Et *homil.* 1. *in Gen.* inter opera illorum dierum ſucceſſionem admittit. Denique Scholaſtici propter auctoritatem Auguſtini non omnino hanc ſententiam reiiciunt, ſed diſputando illam defendunt, licèt contrariam vt communem Patrum præferre videantur, vt videre licet in D. Thoma 1. *p. q.* 66. *& ſequentibus*, præſertim verò *q.* 74. *& q.* 4. *de Potent. art.* 1. *&* 2. & Alenſ. 2. *p. q.* 44. *memb.* 3. *& q.* 46. per totam, & Albert. Mag. *in* 2. *d.* 12. *art.* 1. vbi in opinionem Auguſtini magis inclinat, eámque latiùs defendit in ſumma de quatuor coæquæuis. Conſentiunt etiam Eugubin. & Caiet. *in Gen.* & refertur etiam Cano, de quorum ſententia *in cap.* 12. dicemus. Veruntamen nec Auguſtinus illam ſententiam conſtanter aſſeruit, nec nos poſſumus à communi ſententia Patrum, quæ hiſtoricæ narrationi Geneſis valde conſentanea eſt, in hac parte recedere.

5. *A Philone Iudæo priùs tradita fuit*

Philonem imitatus eſt Clem. Alex. Alij verò nõnulli immeritò citantur. ab Aſcanio.

Quo pacto D. Thom. Alenſ. Albert. & alij Scholaſtici Auguſt. defendant.

Dico ergo primò. Non omnia, quæ in primo capite Geneſis ſex diebus facta narrantur, ſimul in principio creationis cæli, & terræ facta ſunt. Hæc eſt communis ſententia ſanctorum patrum præter Auguſtinum, vt D. Thomas ſuprà fatetur, & conſtat ex Baſilio, Ambroſ. Chryſoſtomo, Beda, Strabone, & aliis in Gen. & bene Rupert. ibi *lib.* 1. *c.* 37. & communiter ibi expoſitores. Quam Hilarius dicto *lib.* 12. *de Trinit.* his verbis mihi expreſſiſſe videtur. *Tametſi habeat diſpenſationem ſui ſecundùm Moyſem firmamenti ſolidatio, aridæ nudatio, maris congregatio, aſtrorum conſtitutio, aquarum, terræque in eiiciendis ex ſe animantibus generatio, non tamen cæli, terræ cæterorúmque elementorum creatio leui ſaltem momento operationis diſcernitur.* Vbi in ſolo opere creationis ſimultatem agnoſcit, cætera verò opera eo modo, quo narrantur, cenſet fuiſſe diſpoſita. Denique etiam Scholaſtici cum Magiſtro *in* 2. *d.* 12. hanc partem magis approbant. Et probatur ex litera Geneſis quæ,

6 *1. Aſſertio communis Patrum, Auguſtino excepto.*

quæ, vt ſæpe dixi, hiſtorica eſt, & non debet A à proprio, & ſimplici ſenſu flecti ſine grauiſſima cauſa. *Probatur primò.* Primò ergo expendo illa verba, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, coniungendo ſequentia: *Dixitque Deus. fiat lux, & facta eſt lux, & diuiſit lucem à tenebris.* Nam tenebræ, & lux non ſunt ſimul in eodem loco, ſeu corpore; ergo priùs fuerunt tenebræ, & poſtea ſucceſſit lux; fuit ergo ibi realis ſucceſſio, & non ſunt omnia facta ſimul. Quod quidem argumentum efficax eſt, habet tamen difficultatem dependentem ab expoſitione illius lucis, quæ primo die facta eſt, quam *lib. ſequenti cap. 1.* tractaturi ſumus, & ideo nunc his verbis non omnino innitor. *Secundò.* Secundò in opere tertij diei pondero verba illa: B *Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, & appareat arida*; nam in illis apertè ſupponitur, terram priùs non apparuiſſe, quia erat aquis cooperta, poſtea verò apparuiſſe, congregatis aquis in locum vnum; ergo neceſſariò fuit ſucceſſio prioris, & poſterioris ſecundùm realem durationem, quia non potuit in eodem inſtanti eſſe aquis cooperta, & pro eodem inſtanti apparere. Imò ipſa congregatio aquarum non videtur facta ſine motu, vt patet ex vi illorum verborum, *congregentur aquæ*, &c. non fuerunt ergo creatæ terra, & aqua in eodem ſitu, & diſpoſitione in quo nunc ſunt, ſed priùs aqua operiebat terram, & poſtea ſeparatim coacta eſt in locum C vnum. *Tertiò.* Tertiò in eodem die priùs apparuit terra vacua, ſicut ſub aquis creata fuerat, & poſtea plantis, & herbis virentibus ornata eſt. Eandémque vim habent verba quintæ diei de productione piſcium, & volatilium; & verba ſextæ diei de productione aliorum animalium terreſtrium, ac tandem de productione hominis. Nam in eis tam clarè oſtenditur, res illas ſucceſſiuè factas eſſe, & quaſdam priùs fuiſſe ſine aliis, poſtea verò poſteriores additas eſſe prioribus, vt negari id non poſſit, niſi magnam vim literæ inferendo.

7. *Probatur 4.* Quartò ſpecialiter argumentor, quia ſi reliquæ ſpecies rerum omnium ſimul in primo creationis momento factæ fuiſſent, etiam homo fuiſ- D ſet in illo principio creatus: conſequens dici non poteſt; ergo nec reliqua. Sequela videtur manifeſta, quia eodem modo Scriptura loquitur de hominis, & aliorum viuentium productione, & ita Caietanus, & Eugubinus id admittunt. *Minoris propoſitionis prima probatio.* Probatur autem minor primò ex cap. 2. Gen. vbi poſtquam dictum fuit, feciſſe Deum omne virgultum agri, & omnem herbam terræ, ſubditur: *Non enim pluerat Dominus Deus ſuper terram, & homo non erat, qui operaretur terram*; ergo prius fuit terra, quàm eſſet homo, qui operaretur eam. Item quando Deus fecit germinare terram, nondum erat homo; non eſt ergo à principio creatus. Denique ſicut dicitur: E *Non enim pluerat Deus*, ita dicitur. *& homo non erat*; at prius dictum eſt propriè, & ſimpliciter ſicut verba ſonant; ergo & poſterius; ergo ſicut aliquando fuit terra quando nondum pluerat Deus, ita aliquando fuit terra quando non erat homo creatus. *2. Probatio.* Secundò ibidem additur: *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ*; ergo illa materia, ex qua formatum eſt hominis corpus, prius fuit ſub forma terræ, imò & luti, ſeu limi terræ, quàm in corpus hominis formaretur; ergo non potuit homo à principio ſimul cum terra creari. Idem argumentum de cæteris animalibus fieri poteſt ex illis verbis eiuſdem capitis ſecundi: *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ*; non enim potuerunt de humo formari animantia, niſi ante illa humus extitiſ- A ſet. Imò ex prioribus verbis de homine dictis colligi poteſt formationem, & diſpoſitionem, ſeu organizationem corporis Adæ ex limo terræ, non ſubitò, & in momento, ſed per aliquam moram, & ſucceſſionem eſſe factam, & probabiliter credunt Theologi, Angelos aliquod miniſterium in illa formatione corporis adhibuiſſe. Deníque ipſa verba diſtincta formandi corpus, & inſpirandi animam, ſatis indicant, non fuiſſe hominem productum per modum creationis ex nihilo, ſed per modum generationis ex præiacente materia, & inductione formæ, quæ ſola per propriam creationem tunc facta eſt. Quæ omnia in ſequentibus latiùs expendenda ſunt, & explicanda. *Tertia probatio.* Ter- B tiò additur in eodem capite: *Plantauerat autem Deus paradiſum voluptatis à principio, in quo poſuit hominem.* Et infrà: *Tulit ergo Deus hominem, & poſuit illum in paradiſo.* Ex quibus verbis etiam colligitur, Deum prius tempore creaſſe, ſeu plantaſſe paradiſum, quàm hominem creauerit; plantatio autem paradiſi ad opera illorum ſex dierum pertinet, quando autem facta ſit, infrà *in lib. 3. huius tractatus* dicetur. *Quarta.* Quartò ſi homo eſſet creatus ſimul cum cælo, & terra, etiam Eua tunc eſſet creata, quia eodem modo dicitur *Gen. 1.* de die ſexto: *Et creauit Deus hominem, maſculum, & fœminam creauit eos*; conſequens autem eſt falſum, vt ex *cap. 2.* apertè probatur, quia dicitur priùs: *Adæ non inueniebatur ſimilis*, & ideo dixiſſe Deum; C *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*, & immiſiſſe ſoporem in Adam, vt ex coſta eius Euam formaret. Quæ omnia euidenter oſtendunt, prius tempore fuiſſe Adamum creatum, quàm Euam. Ergo non omnia opera facta in illis ſex diebus ſimul facta ſunt, quod ex dicendis *cap. 12.* contra Caietanum, magis confirmabitur.

8. *1. Aſſertio tripartita.* Vnde dico ſecundò, in inſtanti creationis nihil eſſe ſimul factum præter cælos, & elementa cum locis, & proprietatibus ſuis, vt Angelos omittam, quos ſub cælis ſemper comprehendo. *1. Pars vnde conſtet.* Pars affirmans huius excluſiuæ aſſertionis in præcedentibus capitulis ſatis probata eſt. *1 Quoque oſtenditur à paritate rationis.* Altera verò D negatiua pars probatur ex proximè dictis, quia non eſt maior ratio de opere vnius, vel alterius diei, quàm omnium, ſed oſtenſum eſt, non omnia opera ſex diebus facta, fuiſſe ſimul vel inter ſe, vel cum cælo, & terra facta; ergo eadem ratione dicendum eſt, nullum illorum fuiſſe ſimul tempore factum cum cælis, & elementis; ergo hęc tantùm fuerunt ſimul creata. *Item ex contextu Gen.* Atque ita probatur optimè aſſertio ex contextu primi capitis Geneſis, quia hæc narrantur facta per ſucceſſionem ſex dierum, & oſtenſum eſt, in illis diebus neceſſariò admittendam eſſe realem, ac temporalem ſucceſſionem, non tantùm inter diuerſos dies, ſed etiam in vno, & eodem die, quia in ſexto, v. g. prius fa- E ctus eſt Adam, quàm Eua; ergo eadem ratione omnes illi dies habuerunt inter ſe realem ſucceſſionem, ideoque opera in eis facta non fuerunt ſimul cum cælo, & terra exiſtentia. *Tandem ex congruentia.* Ratio autem, ſeu congruentia reddi poteſt primò, quia cæli, & elementa ſunt corpora ſimplicia per ſe primò pertinentia ad conſtitutionem vniuerſi, & ideo voluit Deus illa creare priùs quàm cætera. Omnia enim opera cæterorum dierum vel ad productionem miſtorum, vel ad accidentales tantùm mutationes præexiſtentium corporum pertinent, vt infrà explicabimus. & ideo prius ſimplicia corpora quàm cætera facta ſunt. *Confirmatio.* Accedit, quòd ſolis ſimplicibus corporibus quaſi connaturale eſt, vt per propriam creationem ex nihilo fiant, quia vnum, per ſe loquendo, non eſt materia alterius, &

ideo quodlibet illorum, & omnia ſimul ex nihilo facta ſunt. At verò miſtis connaturale eſt fieri ex ſimplicibus, eorúmque miſtione, & ideo non ita ſunt ſimul cum ſimplicibus facta.

9. *Corollarium 1. pro 3. parte aſſertionis oſtendenda, quoad loca corporum ſimplicium.*

Vt autem vltimam partem aſſertionis probemus, de locis nimirum & proprietatibus cælorum & elementorum, ex dictis inferimus primò, in puncto creationis cælum, & terram, cæteraquè ſimplicia corpora in propriis locis ſenſibilibus connaturali ordine fuiſſe collocata. Et quidem de cœlis manifeſtum videtur, in eiſdem locis adæquatis fuiſſe creata, in quibus vſque hodie permanent.

De cælo empyr.

Et primò de cælo empyreo patet, quia nunquam eſt localiter motum poſtquam factum eſt, vt ſuprà ex omnium ſententia diximus, & ex fine, propter quem cœlum illud creatum eſt, probauimus: nunquam ergo acquiſiuit vbi per motum per ſe tendentem ad illud; habet ergo illud concreatum, ac ſemper idem, & perpetuò conſeruandum.

De reliquis cælis idem probatur primò.

De cæteris autem cælis ſimili ferè modo probari poteſt, quia poſtquam creata ſunt, nunquam fuerunt moti localiter motu recto; ergo ſemper in eodem loco adæquato, in quo creati ſunt, permanent, quia per motum circularem adæquatus locus non mutatur totaliter, ſed tantùm per ſingulas partes; ergo creati ſunt cœli in eodem ordine ſituum, in quo nunc ſunt.

Probatur ſecundò.

Deinde explicatur, quia omnia, & ſingula corpora cæleſtia creata ſunt in ea magnitudine, quantitate & intrinſeca diſpoſitione raritatis, aut denſitatis, vel figura, quam nunc habent; ergo etiam ſingula creata ſunt in illis adæquatis locis, & ſitibus, in quibus vſque hodie permanent. Antecedens probatur, quia corpora illa cùm incorruptibilia ſint, alterationem corruptiuam non recipiunt, & ideo ſicut minui non poſſunt, ita nec augeri, nec rarefieri, aut condenſari, quia hæ mutationes ſine alteratione ad corruptionem tendente non fiunt; neque etiam ſine aliquo motu, qui ſurſum, vel deorſum tendat, qui etiam motus à natura illorum corporum alienus eſt. Permanent ergo in eadem magnitudine, & locali extenſione.

10. *Proximi ſecundi argumenti conſequentia multipliciter oſtenditur, quod ſcilicet ſinguli cæli creati ſint in ſuis locis.*

Prior verò conſequentia probatur, quia nullum ex cælis creatis ſub empyreo potuit vnquam adæquatè replere alium locum præter illum, quem nunc occupat; ergo vnumquodque ibi creatum eſt, vbi vſque hodie permanet, & conſequenter omnia eundem ordinem ſituum à principio concreatum habuerunt, quem nunc habent. Conſequentia eſt clara, & antecedens patet facile diſcurrendo per ſingulos cælos, quia nullum cælum habet ſuperficiem conuexam æqualis magnitudinis cum ſuperficie concaua cæli empyrei, niſi primum mobile, ſeu cryſtallinum cælum; ergo nullum aliud potuit proximè ſub cælo empyreo in primo inſtanti creationis collocari. Eadémque ratio eſt de cœlo ſtellato reſpectu primi mobilis, & de Saturno reſpectu cæli ſtellati, & ſic conſequenter de cæteris vſque ad lunam; ergo ſimul ac creati ſunt, illum ordinem ſituum, & locorum habuerunt. Denique magna coniectura eſt, hunc ordinem eſſe connaturalem illis, vel ſecundùm propriam vniuſcuiuſque naturam, & perfectioné, vel ſecundùm ordiné naturæ vniuerſalis in ordine ad bonũ vniuerſi regimen; ergo oportuit vnúquodque cælorum habere ſibi concreatum ſuum proprium vbi, vel quia illud exigit vniuſcuiuſque natura, & per ſe eſt rationi conſentaneum, vt corpora illa in diſpoſitione maximè connaturali creata fuerint: vel quia non poterant poſt creationem ſituum & locorum ordinem per proprias mutationes accidentales ſecundùm ſe tota mutare, vt ex-

A plicatum eſt, & ideo in ordine ad bonum vniuerſi in conuenienti ſitu à principio creari debuerunt. Dico autem ſemper, *ſecundùm ſe tota*, vel quid ſimile, quia ſecundùm partes variant ſitus, & aſpectus, ſeu diſtantiam, & propinquitatem inter ſe, quia hæc variatio per circularem motum fieri poteſt. Hæc tamé varietas non potuit cum ipſis corporibus intrinſecè incipere, ſeu concreari, ſed ad ſummum extrinſecè, vt in ſuperiori capite probatum eſt. Et ideo neceſſarium fuit, vt in puncto creationis etiam ſecundùm omnes partes certum, & determinatum ſitum habuerint, quem Deus nouit, & quem perpetuò retinerent niſi circulariter mota fuiſſent, vt etiam in ſuperioribus *in c.* 2. tractando de æternitate mundi declaratum eſt.

11. *De elemento terra.*

B Deinde probanda eſt, & declaranda aſſertio in elementis, ex quibus certum eſt, terram in principio fuiſſe creatam in infimo loco, & ſub omnibus elementis, tum quia hic ſitus & ipſi ſecundùm propriam naturam eſt conſentaneus, & ordini etiam vniuerſi eſt accommodatus. Et ideo in Scriptura ſolet terra quaſi fundamentum totius mundi proponi, iuxta illud Pſalm. 102. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuũ tuarum ſunt cæli.* Quia nimirum ſupra illud fundamentum veluti totius orbis moles conſcendit, cùm ipſa infra ſe nullum fundamentum habeat. Propter quod

C interrogat Dominus Iob 38. *Super quo baſes terræ ſolidatæ ſunt?* Reſpondet autem Iob *cap.* 26. quòd Deus *appendet terram ſuper nihilum*, quia in loco infimo poſuit illam non in re altera innixam, ſed ſola ſua grauitate ad centrum idem tendente conſolidata, & fundata, ſicut Pſalm. etiam 103. dixit Dauid: *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſæculum ſæculi.* Vbi Theodoret. ait: *Cum ipſam ſuper ſeipſam fabricaſſet, dedit ipſi, vt nunquam moueatur.* Vnde Pſalm. etiam 118. dicuntur: *Fundaſti terram, & permanet*, & Prouerb. 8. *Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens.*

12. *De aqua.*

Deinde fuit vniuerſa terra aquis circundata, &

D vndique cooperta, quia etiam aquis naturale eſt ſecundùm propriæ ſpeciei, ac perfectionis conditionem vſque ad terram deſcendere, & ſupra illam conſiſtere, vt ſatis experientia, & Philoſophia docent. Quòd autem in hoc etiam Deus in prima horum elementorum conditione naturæ ordinem ſeruauerit, præterquam quod per ſe congruum eſt, ac veriſimile, ex verbis illis: *Terra autẽ erat inanis, & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, vt ſuprà illa explicauimus, ſatis colligitur. Et declarari videtur Pſalmo 103. vbi poſt illa verba: *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam*, ſubiungitur, *abyſſus, ſicut veſtimentum, amictus eius*, id eſt, vt vertit Theodotion, *abyſſum ſicut indumentum*

E *induiſti ipſam.* Eſt autem abyſſus aquarum profunditas, qua dicitur fuiſſe terra in principio veſtita, quia vndique aquis erat cooperta. Sícque dixit Chryſoſtom. homil. 4. in Gen. *Terra autem erat inuiſibilis, & incompoſita*, & cauſam appoſuit, *quia à tenebris, & aquis obtegebatur. Omnia enim erant aquæ, & tenebræ, & nihil præterea*, vtique ſupra terram.

De aëre, & igne.

De aëre verò circundante aquas, ſatis in ſuperioribus dictum eſt. De igne verò per naturalem conſecutionem id colligimus, licèt non ſit expreſſum, vt in ſuperioribus tactum eſt. Nã quod Rabbi Moyſes per tenebras intellexit ſignificari ignem in verbis illis, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, vt refert D. Thomas 1. *p. q.* 66. *art.* 1. *ad vlt.* veriſimile non eſt, quia euidenter ſignificant carentiam lucis, nam ideo additur feciſſe Deum lucem, & lucẽ à tene

à tenebris diſtinxiſſe, & ita omnes Patres intellexerunt.

13. *Corollar. 2. pro aliem 3. parte aſſertionis oſtendenda quoad proprietatem corporum ſimplicium, quæ eſt rotunditas. De cælis.*

Secundò colligimus ex dictis, cælos, & elemẽta fuiſſe à principio creata rotunda, ſeu ſphæricæ figuræ, quæ cum illis concreata eſt. Probatur facile incipiendo à nono cælo, quod eſt primum mobile, quia certum eſt, nunc eſſe ſphæricum tam ex parte ſuperficiei conuexæ, quàm concauæ, quia circulari motu velociſſimo & quotidiana conuerſione mouetur, quod eſſe nõ poſſet, niſi eſſet ſphæricum ex vtraque parte, vt per ſe notum eſt; ergo eiuſdem figuræ fuit à primo inſtanti creationis ſuæ. Probatur conſequentia, tum quia in ea diſpoſitione intrinſeca, in qua fuit à principio creatum, ſemper permanet, vt probatum eſt; tum etiã quia immediatè poſt primum inſtans creationis cœpit moueri circulariter, vt eſt veriſimilius, vel ſaltem moueri potuit, vt omnes pro comperto habent. Atque hæc ratio cum proportione applicari poteſt ad cæteros inferiores cælos: nam octaua ſphæra eadem ratione circularis eſt quoad ſuperficiem conuexam, tum vt ſuperior ſphæra poſſit circa illam circulariter moueri ſine impedimento, tum vt poſſit concauam ſuperficiem nonæ ſphæræ adæquatæ, & nullo interiecto vacuo, replere. Eædémque rationes in omnibus ſubſequentibus cælis cogunt, & conſequenter etiam de elementis procedere poſſunt.

14. *De elementis.*

Et vlteriùs poteſt ratio reddi, quia hic modus figuræ, & ſitus, eſt connaturalis elementis ſecundùm ſe ſpectatis; ergo illum in principio habere debuerunt, quando nondum erant miſta, propter quæ à naturali diſpoſitione immutarentur. Conſequentia per ſe clara videtur. Antecedens autem iuxta Ariſtotelis diſcurſum facilè probatur, incipiendo à terra, quia omnes partes eius, quantum poſſunt, in centrum inclinantur, & quaſi grauitant in illud, ideoque ſicut inde ſequitur, vt terra ſua grauitate ſolidetur, & quaſi comprimatur, vt vndique centro appropinquet, quantum poteſt (ſicut ex verbis Iob ſuprà dicebamus) ita ex eodem principio prouenit, vt tota terra ſuæ naturæ relicta rotundetur, & circularis fiat: cum hac ergo figura creata eſt. Et conſequenter eandem habuit aqua illam circundans quoad ſuam ſuperficiem concauam, debet enim locus accommodari locato: & conſequenter etiam in ſuperficie conuexa aqua fuit ſphæricæ figuræ, quia etiam partes eius grauitant ad centrum, quantum ſupra terram poſſunt. Et eadem eſt ratio de aëre, & igne: nam & ignis aſcendit vſque ad lunam, quantum poteſt, & ideo ex parte ſuperficiei conuexæ adæquatè replet concauitatem lunæ, & ex altera parte ſuperficiei concauæ cum eadem proportione æquè accedit, vel manet diſtans ſecundum omnem partem, lineam, & punctum, ideoque rotundæ eſt figuræ in ſuperficie concaua. Et hanc replet adæquatè aër ex ea parte, & ex altera ipſe repletur ab aqua, ſeu continet aquam, & ita fuerunt à principio; ergo circularis figura toti orbi à principio concreata fuit.

15. *Procopius negaſſe refertur rotunditatem cæli. Vide alios apud Conimbricen. 2. de cælo c. 4. q. 1. art. 2.*

Ad verò contra hanc ſententiam referri ſolet Procopius in Gen. negans cælum eſſe ſphæricæ figuræ. Veruntamen non eſt præſentis inſtituti de figura cæli ex profeſſo diſputare, id enim agitur in Philoſophia, ſolùm obiter id attigamus, vt ſitum, compoſitionem, & ordinem, quem mundus in principio habuit, explicaremus, quia declaratio ſex dierum, & operum eorum hinc pendet. Et præterea Procopium legere non potui, vt de eius ſententia iudicium ferrem. Si

A tamen ea fuit, quæ refertur, nullum video illius probabile fundamentum, quia nec in Scriptura inuenitur, aut antiqua Patrum traditione, vel doctrina, nec etiam occurrit probabilis ratio, qua id ſuaderi poſſit. Nam coniectura, quam aliqui faciunt ex aquis ſupra cælum exiſtentibus, quòd non poſſent ſupra cælum ſubſiſtere, ſi ſphæricam ſuperficiem conuexam, & non planam haberet: hæc (inquam) coniectura parui momenti eſt, quia vel ſupra cælum ſtellatum non ſunt aquæ elementares, & propriæ; vel ſi ſunt, non ſunt fluidæ, ſed ſolidæ in modum cryſtalli; vel certè licèt eſſent liquidæ, non fluerent, quia non haberent, quò fluerent, aut ab B intrinſeco mouerentur, cùm propter cæli ſoliditatem, & impartibilitatem deſcendere non poſſent, vt infra latiùs dicturi ſumus. E contrario verò ſi cælum ſtellatum non haberet ſuperficiem conuexam circularem, ineptum eſſet ad perpetuum circularem motum, vt declaratum eſt. Prædictus verò auctor, conſequenter dixiſſe fertur, corpora cæleſtia ſecundùm ſe tota non moueri circulariter, præſertim cælum ſtellatum, quod firmamentum vocari putatur propter ſtabilitatem, & immutabilitatem. Sed hæc abſurda ſunt, & improbabilia, vt in operibus ſecundæ, & quartæ diei expendimus. *Reiicitur tamen prædicta opinio.*

C Solùm ergo de ſuperficie conuexa cæli empyrei incertum nobis eſſe poteſt, an omnino ſphærica ſit, vel planitiem habeat: ibi enim figura ſphærica non eſt neceſſaria propter motum, cùm cælum illud non moueatur, & alioqui figura plana ad habitationem beatorum corporum magis accommodata videatur. Nihilominùs cùm Scriptura vel Patres nihil ſpeciale de illo cælo in hac parte doceant, non eſt recedendum in illa à philoſophica ſententia; quia ſi ex inferiori parte corpus illud vltimam ſuperficiem concauam habet perfectè ſphæricam, optima proportio inter partes eiuſdem corporis poſtulat, vt ex omni parte eandem habeat profunditatem, & partium extremarum diſtantiam omnino æqualem, alioqui nec conueniens proportio, nec D optima figura in tali corpore inueniri poſſet: ad ſeruandam autem illam proportionem neceſſarium eſt, vt vltima ſuperficies conuexa ſphærica ſit, ſicut eſt concaua vt facilè cuicunque conſideranti patebit. Nec propter corpora beatorum neceſſaria eſt plana ſuperficies ſupra empyreum cælum, quia corpora glorioſa non grauitant inferius, ideoque non indigent plano corpore, cui innitantur, nec etiam in ſola conuexa ſuperficie cæli empyrei neceſſariò exiſtent, ſed æquè poterunt intra ipſum, vel ſupra ipſum, non contingendo illud prout voluerint, exiſtere. E Addo etiam, ſi ponenda eſſet planities ſupra cælos omnes, potiùs cogitandam eſſe in corpore peculiari diſtincto à cælis ſphæricis, quod ſuperficiem conuexam ſupremi cæli in ſolo puncto contingat; tunc autem non eſſet admodum neceſſarium cælum empyreum rotundum, & à primo mobili diſtinctum; quia illud cælum planum poſſet ipſum cælum mobile contingere, & nihilominus immotum manere; quamuis etiam non repugnet dari cælum empyreum rotundum habens ſupra ſe planum illud. Sed de his, quæ oculus nec vidit, nec reuelata ſunt nobis, nihil nouum temere affirmare licet.

16. *Cæli empyrei figura minus certa.*

Rectiùs tamen ponitur rotunda.

17. *3. Corollar. bipartitum de aliis eorundem cor-*

Tertiò colligimus cælos, & elementa in primo inſtanti creationis omnes & ſolas illas proprietates habuiſſe in primo inſtanti concreatas, quæ ita ſunt ipſis connaturales, vt vel ab intrin-

perum ſimplicium proprietatibus.

ſeca natura, & eſſentia dimanent, vel ita ſint illis neceſſariæ, vt abſque illis monſtroſa, & in ſua propria natura imperfecta exiſterent. Hoc corollarium eſt valde conſentaneum doctrinæ Auguſtini, & D. Thomæ, & rationi. Nam in primis pars affirmans res eſſe creatas cum ſuis proprietatibus, ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, ſufficienter colligitur. Sic enim ex eo quod fides docet, Verbum aſſumpſiſſe humanitatem, rectè colligunt Concilia aſſumpſiſſe animam cum intellectu, & voluntate creatis, & corpus cum omnibus partibus integrantibus ipſum. Et quia fides docet, corpus Domini ſubſtantialiter eſſe præſens ſub ſpeciebus ſacramentalibus, rectè Theologi contra Durandum concludunt, etiam quantitatem corporis Chriſti ſub eiſdem ſpeciebus contineri. Et quia credimus, Deum creaſſe Angelos in mundi principio, conſequenter ſentimus concreaſſe illis facultates naturales intellectus, & voluntatis. Idémque de omnibus miſtis dicemus pro eo tempore, & momento, in quo creata ſunt. Ergo ſimiliter ſi tunc creauit cælos, & elementa, illis concreauit facultates, & proprietates connaturales, ſicut eſt quantitas reſpectu materiæ, & figura reſpectu formæ, & aliæ intrinſecæ qualitates, quales ſunt grauitas & denſitas in terra, raritas & leuitas in aëre, & ſic de cæteris actiuis qualitatibus. Eſt enim ratio eadem tum ex parte totius vniuerſi, quia vt eſſet perfectum, debuit ex corporibus perfectionem propriam habentibus conſtare: tum ex parte vniuſcuiuſque corporis in ſua ſpecie conſiderati: nam is, qui dat formam, vel naturam, dat conſequentia ad illam. Denique quia vnumquodque Dei opus in ſuo ordine perfectum eſt, & ita condens naturam, non fecit illam mancam, nec monſtroſam. Neque in illa naturæ conſtitutione fingenda ſunt miracula, vel ſupernaturalia opera, niſi ſint reuelata, vt ſæpe cum Auguſtino diximus; talis autem eſſet huiuſmodi corporum productio ſine connaturalibus proprietatibus, vt per ſe conſtat.

Probatur prior pars.

18. *Pars poſterior declaratur primò.*

Atera verò pars negatiua ex dictis in prima, & ſecunda aſſertione manifeſta eſt, & breuiter declaratur in hunc modum, quia nihil affirmare poſſumus cum fundamento factum eſſe in primo inſtanti creationis mundi, niſi quod in illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, explicitè, vel ſaltem implicitè continetur; ſed in illis ex parte ſubſtantiarum creatarum nihil continetur etiam implicitè præter cælos, & elementa, vt ſatis explicatum eſt, & in ſubſtantiis ipſis tantùm virtute continentur proprietates connaturales ipſis corporibus vel ſecundùm ſe ſpectatis; vel ſecundùm ordinem, quem inter ſe naturaliter ſeruant; ergo nihil aliud concreatum ſimul eſt cum ipſis corporibus, vniuerſum hoc quaſi eſſentialiter componentibus. Secundò poteſt idem inductione declarari, quia ſi quid aliud factum eſſet in cælis, vel elementis in illo inſtanti, vel eſſet aliquid ex his, quæ in diſcurſu ſex dierum facta narrantur, vel eſſet aliquid aliud; ſed prius dici non poteſt, quia oſtenſum eſt opera ſex dierum non ſimul, ſed ſucceſſiuè eſſe facta, idque magis ex capitibus ſequentibus, & ex toto ſequenti libro conſtabit: hoc autem poſterius eſt per ſe improbabile, quia eſſet volũtarium, & ſine fundamento dictum. Et hoc quidem in inferioribus cælis, & elementis videtur per ſe manifeſtum. Nam in illo primo inſtanti non potuerunt intrinſecè recipere proprium ſucceſſiuum motũ, vt capite præcedenti declaratum eſt. Quòd ſi immediatè poſt illud inſtans moueri cœperunt, iam ille motus in ſe ſpectatus non pertinet ad opus creationis, prout in primo inſtanti factum eſt, ſed ad opus primi diei ſpectat, vt infrà videbimus. Initium autem intrinſecum illius motus, quod in primo inſtanti concreatum dici poteſt, ad proprietatem intrinſecam illius corporis pertinuit, quod moueri ſtatim cœpit, quia illud initium nihil eſt aliud, quàm prima conſtitutio talis corporis in tali loco, quæ connaturali modo facta eſt, vt dixi. De ſolo ergo cælo empyreo cogitari poſſet, recepiſſe in ipſomet ſuæ creationis inſtanti qualitatem aliquam ſupernaturalem, quatenus non tam ad naturalem ordinem vniuerſi, quàm ad ſupernaturalem ſtatum gloriæ creatum eſt: ad eum modum, quo poſtea dicemus, homines in momento creationis non tantùm naturam, ſed etiam gratiam recepiſſe, quod & de Angelis ſuprà diximus. Verũtamen nobis incertum eſt, an cælum empyreum ſit capax talis qualitatis ſupernaturalis; multóque magis eſt incognitum, an de facto illa ornetur, vel ad ſtatum gloriæ pulchritudo illi naturalis ſufficiat. Et quanuis demus, cælum illud aliquando fore ornandum tali qualitate, vel qualitatibus, etiam eſſet incertum an hoc ornamentum in illo initio creationis acceperit; quia cùm non ſit propter ipſos ſpiritus, ſed propter corpora glorioſa, veriſimile eſt, vſque ad tempus illorum, ſeu vſque ad diem aſcenſionis Chriſti fuiſſe reſeruatum.

Declaratur ſecundò.

Vltimò infertur ex dictis aliquam mundi formationem concreatam illi fuiſſe, aliquam verò ſucceſſu temporis illi eſſe additam; & è contrario aliquam mundi, ſeu materiæ informitatem tantùm ordine naturæ fuiſſe priorem mundi creatione, aliquam verò etiam tempore præceſſiſſe. Hæc aſſertio ſiue corollarium eſt D. Thomæ *dicta q. 66. art. 1.* & declaratur breuiter ex dictis: nam informitas materiæ duplex eſt, ſcilicet, ſubſtantialis, vel accidentalis. Prior abſolutè ſumpta non præceſſit tempore, quia nec materia eſt facta ſine formã, nec ſub forma generica tantùm, & non ſpecifica, nec ſub aliqua vniformi ſpecifica forma imperfecta, & communi toti materiæ in principio creatæ, hæc enim in ſuperioribus excluſa ſunt. Vnde in materia cælorum nulla omnino informitas ſubſtantialis tempore præceſſit. In materia verò terræ, & elementorum dici poteſt aliquo modo ex parte præceſſiſſe, quia in illo primo inſtanti non fuit formata formis miſtorum, quibus formabilis erat, & poſtea formata eſt. Hæc verò formatio licèt in ſe ſubſtantialis ſit, reſpectu materiæ eſt quaſi accidentalis, quia ipſa indifferens eſt ad has, vel illas formas recipiendas, & ideo quaſi accidentarium illi eſt, hac, vel illa forma carere, vel formari. Item reſpectu terræ, & elemẽtorum illa informitas accidentalis fuit; ſicut è contrario pulchritudo, quæ ex plantis, & animalibus terræ acceſſit, accidentalis formatio fuit, vt per ſe notum eſt. Igitur abſolutè loquendo, informitas ſubſtantialis materiæ non præceſſit tẽpore. Ordine autem naturæ præceſſiſſe dicitur, quia creatio corporum ſecundùm ordinem naturæ neceſſariò debet incipere à creatione materiæ, quia tantùm ex ea parte incipit ex nihilo corporis creatio, nam forma non fit, niſi ex materia, vel in materia, & ita conſummatur totius productio. Et ſic patet tota concluſio, ſiue corollarium quoad ſubſtantialem formationem, vel informitatem.

19. *4. Corollar. de formatione vel informitate initio mundi.*

Quid de informitate ſubſtantiali.

20. Altera item informitas, ſcilicet accidentalis, ſubdiſtinguenda eſt: nam quædam eſſe poteſt per compa

Quid de informitate accidentali.

comparationem ad accidentia, quæ propria dici poſſunt ad modum quarti prædicabilis, & ſic informitas accidẽtalis conſiſtet in carentia propriorum accidentium, ſeu proprietatum, & accidentium connaturalium. Alia verò informitas eſt per carentiam accidentium communium, quæ rem ornant, vel perficiunt, ſi adſint, & ideo dicuntur accidentaliter eam formare, ſiue illa ſint propria accidentia phyſica, & inhærentia, vt ſunt color, quantitas, & ſimilia, ſiue ſint extrinſeca ornamenta, quæ accidentia prædicabilia dici ſolent, vt eſſe nudum, aut veſtitum, &c. De prima ergo informitate dicendum eſt, non præceſſiſſe tempore in cælis, vel elementis, præceſſiſſe autem ordine naturæ. Primum patet ex præcedenti aſſertione, ſiue corollario 3. *in num.* 17. quia in eodem inſtanti ſimul cum ſubſtantia habuerunt ſimplicia corpora proprietates ſuas. Secundùm verò probatur, quia prior natura eſt ſubſtantia, quam proprietas, quæ illam conſequitur; ergo prius natura ex vi creationis præcisè ſpectatæ fit ſubſtantia informis à proprietatibus. Poſterius verò natura formatur per proprietates, quę propterea concreari dicuntur. De altera verò informitate concedendum eſt, etiam tempore præceſſiſſe in mundo, qui propterea vt nunc eſt, factus dicitur ex materia inuiſa, ſeu informi. Probatur, quia per opera ſex dierum formatum eſt vniuerſum, prout nunc eſt, ex qua formatione quædam accidentalis pulchritudo, vel ornatus ſingulis elementis acceſſit: nam terra apparuit, & viſibilis quodammodo facta eſt, & floribus, cæteriſque viuentibus ornata; ergo informitas huic ornamento oppoſita tempora præceſſit. Et idem cum proportione eſt de cæteris elementis. Nam opera ſex dierum ſucceſſiuè ſunt facta, & per illa ornata ſunt elementa; quæ informitas oppoſita tempore præceſſit. Quomodo autem hoc in cælis locum habeat, explicãdo opera ſingulorum dierum trademus. Dicemus autem tẽpore præceſſiſſe, quia regulariter, ac ferè in omnibus proprium tempus præceſſit; reſpectu verò alicuius formæ accidentalis potuit per ſolum inſtans præcedere informitas, vt reſpectu localis motus, ſi per illum dicatur primum mobile aliquo modo ornatum, & formatum: tamen illa etiam eſt anteceſſio non tantùm ſecundùm ordinem naturę, ſed ſecundùm veram realem exiſtentiam, & durationis principium, quod hic etiam ſub temporali anteceſſione comprehendimus.

21. *Quo pacto D. Thomas Auguſtinum cum aliis Patribus circa formationẽ vel informem materiæ concordet. Quouſque dicta concordia procedat.*

Notare autem oportet, D. Thomam in illo articulo iuxta hanc aſſertionem, ſeu 4. corollarium, concordiam facere inter Auguſtinum, & alios Patres. Nam Auguſtinus dixit, informitatem materiæ, ſeu mundi tãtùm ordine naturæ; alij verò Patres dixerunt, etiam tempore præceſſiſſe. *Sibi tamen* (inquit D. Thomas) *non omnino repugnant, quia Auguſtinus de informitate ſubſtantiali loquutus eſt, alu verò Patres de accidentali.* Veruntamen, (vt ipſemet D. Thomas tacitè animaduertit,) licèt in informitate ſubſtantiali non ſit contradictio inter dictos Patres, ſed tantùm quædam diuerſitas; nihilominus in accidentali negari non poteſt, quin contraria docuerint. Omnes enim docent, materiam non eſſe factam ſine forma ſubſtantiali; imò factam eſſe ſub formis cæli, & elementorum, expreſsè docent Baſil. & Chryſoſt. *homil.* 2. & Ambroſ. *lib.* 1. *Hexaëmer. cap.* 8. & alij ſuprà allegati. Et conſentit Auguſtinus, qui addidit ſubtilitatem de prioritate naturæ materiæ informis, etiam quoad hanc ſubſtantialem informitatem, de qua prioritate reliqui Patres nihil dixerunt, nec con-A tradixerunt. Et idem intelligendum cenſeo de informitate quoad proprietates connaturales, quanuis de illa dicti Patres expreſsè non tractauerint. In accidentali autem informitate terræ, & aliorum elementorum Auguſtinus apertè docuit contra ſententiam priorum Patrum: nam illi docuerunt, terram priùs tempore fuiſſe inanem, & vacuam; ſeu inuiſibilem, & incõpoſitam, & ſic de cæteris elementis; Auguſtinus autem etiam in hoc tantùm ordinem naturæ agnouit, & in hac parte antiquorum ſententiam nos probamus, propter ea, quæ hactenus diximus.

22. *Ad 1. rationem in n. 1.*

Neque obſtant rationes dubitandi in principio poſitæ. Ad primam ex loco Eccleſiaſtici 18. B *Creauit omnia ſimul*, prima reſponſio eſt, particulam *ſimul* non dicere menſurã durationis, ſed communitatem ſine exceptione, id eſt, omnia ſine vlla exceptione à Deo creata ſunt. Secunda reſponſio eſt, licèt *ſimul* accipatur pro eodem inſtanti, ſeu ſimultate durationis, intelligendum id eſſe tantùm de his, quæ per propriam creationem facta ſunt; quicquid enim Deus ex nihilo, & propriè, ac immediatè creauit, ſimul creauit: ſecus verò eſſe de cæteris, quæ vel per tranſmutationem vnius rei in aliam produxit, vel per accidentalem mutationem perfecit. Altero enim ex his modis facta ſunt omnia ſex dierum opera. In primo verò inſtanti ſimul Angeli, & omnia ſim-C plicia creata ſunt, illa enim tantùm per immediatam, & propriam creationem ſunt facta. Neque in his annumeratur anima rationalis, quia licèt propriè creetur, non ſine præuia diſpoſitione materiæ creatur.

23. *Ad 2. ibid.*

Ad ſecundum ex verbis illis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, Chryſoſtomus quidem ibi citatus videtur ſentire, in illis verbis ſummatim comprehendi omnia opera ſex dierum, non quia ſimul ſint facta, ſed quia integrum opus ſucceſſiuè factum priùs in ſumma quaſi vno verbo dicitur, & poſtea per partes digeritur. Iuxta quam expoſitionem particula, *in principio*, non dicit indiuiſibilem menſuram primæ creationis, nec ver-D bum, *creauit*, dicit tantùm rigoroſam creationem, ſed omnem operationem illo primo tempore factam. Nos autem ſupponimus ex dictis, & illud *principium* fuiſſe indiuiſibile initium omnis creatæ durationis, & veluti adæquata menſura propriæ creationis, quæ per verbum *creauit* ſignificata eſt. Quibus ſuppoſitis, reſpondemus, ſub illis duobus modis comprehendi quidem totum mundum vt per veram creationem factum eſt, ſeu quatenus ex Angelis, & corporibus ſimplicibus conſtat, ſub extremis media corpora comprehendẽdo; non verò cõprehendi miſta propriè, & vt actu producta, ſed ad ſummum in potentia, vt Gregor. 32. *Moral.* vt ſuprà citaui, ſignificat. E Nec refert, quòd in aliis locis Scripturæ ſub nomine *cæli, & terræ* etiam miſta, & alia opera comprehendantur, quia cùm hæc ſignificatio non ſit explicita, ſed implicita, poteſt maior, & minor eſſe: qualis autem ſit, ex materia ſubiecta, & ex antecedentibus, vel conſequentibus colligendum eſt. In dictis autem verbis Geneſis ex materia ipſa conſtat, tantùm eſſe ſermonem de ſimplici mundi creatione, & ex particula *in principio*, & ex verbis ſubſequentibus ſatis declaratur de ſolis ſimplicibus eſſe ſermonem; in aliis verò locis ex circunſtantiis, & aliis verbis conſtat eſſe ſermonem de cælo, & terra, vt iam ſunt completa, & ornata per ſex dierum opera, & ideo non eſt de illis ſimilis ratio.

In tertio argumento petuntur graues difficul- 24.
tates

Ad 3. rationem ſolutio vberior remittitur.

tates de operibus primi, ſecundi,& quarti diei; à quibus illud argumentum ſumitur, & ideo non poteſt exactè diſſolui,donec de illis operibus tractemus,quod in ſuum locum reſeruamus,ne omnia confundamus. Et nunc breuiter in primis dicimus, eaſdem ferè difficultates ab Auguſtino, & aliis eſſe ſoluendas. Nam licèt Auguſtinus dicat, omnia facta eſſe ſimul, diuidi autem per dies per ordinem ad cognitionem angelicam, vt mox dicam: nihilominus ab illo interrogabimus, quomodo potuerit Angelus cognoſcere veſpertina, aut matutina cognitione cælum factum prius etiam natura,quàm cognouerit illud ſtellis ornatum,cùm ſtellæ pars ſint cæli,& non poſſit totum integrè,& prout in ſe eſt,videri ſine partibus.Itaque eadem eſt difficultas,ſi firmamentum eſſe cælum ipſum, & ſtellas ſecundùm ſubſtantias earum accipiamus. An verò aliter ſint illa opera exponenda poſtea videbimus. Deinde addimus, argumentum illud cum ſua confirmatione conuincere, cælos in primo inſtanti creationis ſuæ fuiſſe factos ſine informitate ſubſtantiali tam eſſentiali,quàm integrali,& ſine informitate, quæ in carentia alicuius proprietatis naturalis, & intrinſecæ conſiſtat. Et nihilominus dicimus opera illorum trium dierum ſucceſſu temporis eſſe facta, & per illa fuiſſe formatos cælos, ſeu ornatos ab aliquo defectu, ſeu informitate accidentali; qualis verò hæc fuerit,& quomodo litera Geneſis de illis diebus intelligenda ſit, poſtea dicemus.

Compendio tamen ſoluitur primò.

Soluitur ſecundò.

25.
Ad 4. rationem in n. 3. prior reſponſio.

Quartum argumentum poſtulat, cur voluerit Deus ſucceſſiuè, & moroſè conſummare vniuerſum quoad miſtorum productionē,& illam mundi diſpoſitionem, quæ ad habitationem, & conſeruationem miſtorum ordinatur? Ad quod reſpondemus in primis, licèt nulla alia ratio à nobis reddi poſſet præter Dei liberam voluntatem, eam nobis ſufficere, cùm in Scriptura ſimpliciter ac propriè intellecta, ita feciſſe narretur. Deinde dici poteſt ex Ambroſ. 1. *Hexaëmer. cap.*8. ſimul cum potentia voluiſſe Deum ſuam libertatem, & dominium oſtendere,& ideo quædam priùs,quędam poſteriùs,prout voluit,effeciſſe. Item non vno tantùm modo,ſed pluribus voluit poteſtatem, & dominationem oſtendere, & ideo quædam ſine præiacente materia creauit, ſimul materiam ipſam concreando, quædam verò ex præiacente materia alio modo, ſibi etiam proprio, procreauit, ſubitò, & per ſolum ſuum imperium materiam tranſmutando, & ex vno aliud procreando longè altiori modo,quàm per agentia creata poſſit id fieri. Præterea quoniam perfectio vniuerſi duplex eſt, vna abſoluta,& ſecundùm ſe, alia reſpectiua, & in ordine ad miſtorum conſeruationem, & generationem, ideo in ipſo creationis tempore voluit oſtendere, quæ perfectio ſit connaturalis vniuerſo ſecundùm ſe ſpectato,quæ verò diſpoſitio ſecundùm ſapientiſſimam ordinationem,ad miſtorum procreationem,& præſertim ad hominum beneficium illi conueniat. Et ideo priùs in momēto mundum in ſua ſimplici perfectione quaſi per abſolutam poteſtatē creauit, poſtea verò more ſapientiſſimi artificis illud ad hominis conditionem diſpoſuit.Denique id etiā fieri potuit propter nos, partim vt ſimpliciùs crederemus, & intellectum ſubiiceremus in obſequium ſolius fidei etiam in opere creationis, tum vt diſtinctiùs,& meliùs intelligeremus, quàm ſapienter Deus omnia diſpoſuerit, quàm fortiter in numero, pondere, & menſura, ſicut ea diſpoſuit,ita ſuſtineat. Addit Ambroſ. lib. 2. de Cain,

Reſponſiones alia ex Ambroſ. &c.

A & Abel cap. 6. in principio: *Vtique ſimul omnia fieri iubere potuit Deus, ſed diſtinctionem ſeruare maluit, quam nos in omnibus negotiis imitaremur.* Et ſimilem rationem habet *lib.* 1. *Hexaëmer. cap.*8.& plures videri poſſunt in Chryſoſtomo *homil.* 3. *in Gen.* Nazian. & Nicet. *orat.* 43. *in Nonam Dominic.*

CAPVT XI.

An ſex dies creationis mundi naturales, ſeu materiales, an ſpirituales, ſeu intelligibiles fuerint.

B IN hoc capite diſtinctiùs à nobis tractanda eſt, & expendenda ſententia Auguſtini de ſex diebus,in quibus creatus,& ornatus dicitur mundus. De quibus diebus idem Auguſtinus *lib.* 11. *de Ciuit. cap.*6. dixit: *Qui dies cuiuſmodi ſunt, aut perdifficile nobis, aut etiam impoſſibile eſt cogitare, quanto magis dicere?* Et ideo alio loco profitetur, ſe magis inquirendo, quàm definiendo procedere *in Imperfect. ſuper Gen. cap.* 1. *&* 2. vbi etiam confeſſionem fidei præmittit, ne ab aliquo erroris argui poſſit. Et *lib.* 1. *Gen. ad liter. cap.* 8. *&* 20. nihil temerè affirmandum dicit, ſed abſque præiudicio melioris ſententiæ ſe loqui. Quia verò ipſe in eam inclinauit ſententiam,quæ affirmat, opera illis diebus C producta non per ſucceſſionem temporis, & durationis, ſed ſimul facta eſſe,ideo coactus eſt dies illos aliter interpretari, & in mentibus ſanctorum Angelorum illos collocare, & conſequenter illos diſtinguere ſecundùm quendam ordinem dignitatis rerum,quæ in ipſis factæ narrantur, non ſecùndum ordinem prioris, & poſterioris in duratione.Fundatur autem hæc Auguſtini ſententia in diſtinctione duarum cognitionum, quas ipſe ponit in mentibus angelicis, quas veſpertinam, & matutinam vocat,vt ex profeſſo tractat *lib.*4. *Gen. ad literam à cap.* 22. vſque ad nonnulla capita *lib.* 5. *& lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 7. *&* 29. & aliis locis citandis, & ideo ad intelligendam eius ſenten- D tentiam, & ferendum de illa iudicium, operæpretium exiſtimamus, paulo diligentiùs diſtinctionem illam, eiúſque membra iuxta mentem Auguſtini exponere, quod per nonnulla dubia diſtinctiùs fiet.

1.
Dubium ſe præbet Auguſtinus in præſenti q.

Magis tamen inclinat in partem poſteriorem

Fundamentum Auguſtini de cognitione matutina, & veſpertina in mentibus angelicis.

Primum ergo dubium ſit, an cognitionem matutinam in ſola viſione clara diuinæ eſſentiæ Auguſtinus poſuerit. In quo vnum videtur certum, nimirum Auguſtinum poſuiſſe cognitionem matutinam in viſione clara Dei. Hoc enim omnes Theologi allegandi fatentur, & expreſſis verbis eiuſdem Auguſtini probari poteſt. Id enim prius ſignificat *lib.*11. *de Ciuit. cap.* 7. & *in* 29. magis explicat, dicens: *Angeli ſancti non per verba ſonantia* E *Deum diſcunt, ſed per ipſam præſentiam immutabilis veritatis.* Et infrà: *ipſam quoque creaturam meliùs ibi,hoc eſt,in ſapientia Dei tanquam in arte, qua facta eſt,quàm in ea ipſa ſciunt, ac per hoc & ſeipſos ibi melius, quàm in ſeipſis, quamuis etiam in ſeipſis. Facti ſunt enim, & aliud ſunt,quàm ille, qui fecit. Ibi ergo tanquam in cognitione diurna, in ſeipſis autem tanquam in veſpertina,ſicut ſuprà iam diximus.* Quæ repetuntur *in Dialog. cum Oroſi.*65. *Quæſtion. in q.*26. Auguſtino attributo,& planè ex ſententia Auguſtini,eſto illius non ſit opus. Et *lib.* 4. *Gen. ad liter. cap.* 23. diſertiſſimè ait: *Multum intereſt inter cognitionem rei cuiuſque in Verbo, & cognitionem in natura eius,vt illud meritò ad diem pertineat, hoc ad veſperam.* Et c.24. *Cùm ſancti Angeli ſemper videant faciē Dei, Verbóque eius vnigenito filio ſicut Patri æqualis eſt,*

2.
Dubium primum circa dictum fundamentum.

Quid certum ſit in hoc dubio.

eſt, perfruuntur, proculdubio vniuerſam creaturam, in qua & ipſi ſunt principaliter conditi, in ipſo Verbo Dei prius nouerũt, ac deinde in ipſa creatura,&c. Et infra: *Ibi ergo tanquam per diem, hic autem tanquam per veſperam.* Et idem ſæpius in ſequentibus repetit. De hac ergo parte affirmante nullum poteſt eſſe dubium in ſententia Auguſtini, illamque iterum paulo poſt confirmabo.

3. *Quid item incertum.*

Difficultas autem eſt de alia parte excludente omnem aliam matutinam cognitionem, multi enim Theologi non tantùm in viſione beatifica, ſed etiam extra illam ponunt cognitionem matutinam angelicam, non tamen eodem modo. Primò enim Scot. *in 2.d.3.q.9.* aliàs *q.4.2.partis diſtinctionis,§. ad quæſtionem*, præter viſionem beatam ponit in Angelis cognitionem abſtractiuam, & quidditatiuam Dei per propriam ſpeciem eſſentiæ Dei. & hãc dicit etiam eſſe cognitionem matutinam. Et probat, quia omnes Angeli in primo inſtanti cognitionis habuerunt cognitionem matutinam; ergo non poteſt eſſe, niſi iſta. Conſequentiam ſupponit vt claram. Antecedens verò probat, quia cognitio matutina eſt prior quàm veſpertina, ſecundùm Auguſtinum; ſed Angeli in primo inſtanti habuerunt cognitionem veſpertinam, vt per ſe clarum eſt; ergo & matutinam. Sed hæc ſententia ſupponit falſum, quia nulla eſt talis ſcientia abſtractiua Dei, vt ſuperiori tract. *lib.* 2. à nobis oſtenſum eſt, & quod certius eſt, nulla eſt apud Auguſtinum mentio talis ſcientiæ abſtractiuæ, & multo minus ſub nomine matutinæ, aut diei, vel mane apud ipſum inuenitur. Et ſanè non bene inter ſe conueniunt abſtractiua cognitio, & matutina, nam hæc dicit clariſſimam cognitionem, ex mente Auguſtini; alia verò longè decoloratior eſt, vt idem Auguſtinus loquitur. De fundamento verò Scoti dicemus infrà.

Reſolutio Scoti. — *Reiicitur.*

4. *Bonauenturæ reſolutio.*

Aliter Bonauent. *in.2. d.4. art.3. q.1.* diſtinguit duplicem cognitionem matutinam, vnam in Verbo per viſionem beatam, aliam per ſpecies, & illuminationes procedentes à Verbo. Et hanc ſecundam ponit, vt aliquam cognitionem matutinam habere potuerint Angeli in ſua creatione, quando nondum erant beati. Quam diſtinctionem ex Petro de Tarantaſio refert Carthuſ. *in .2. d.4 q. vlt.* Addit tamen, non probaſſe illam, & meritò, quia cognitio creaturarum per ſpecies earum non tranſcendit cognitionem veſpertinam. Quod eſt euidens ſecundum mentem Auguſtini, vbique enim dicit, per matutinam ſcientiam cognoſci res in Verbo tanquam in arte increata, per quam facta ſunt. Deinde eſt euidens ratio, quia vel illa cognitio matutina per illuminationes extra viſionem Verbi, quam habuerunt Angeli à principio, erat ſupernaturalis, vel naturalis. Non primum, quia illa ſolùm eſſet cognitio fidei, quæ matutina dici non poteſt. Item quia illa cognitio manſit in Angelis malis, licet per peccatum obſcurata, vt idem Bonauent. dicit; at in malis angelis non manſit cognitio ſupernaturalis. Si autem fuit naturalis, fuit per naturale lumen angelicum, & per ſpecies inditas rerum cognoſcendarum; hæc autem eſt cognitio in proprio genere, ac proinde veſpertina, iuxta doctrinam Auguſtini. Nihilominus tamen D. Thomas *1.p. q.62.art.1. ad* 3. illam diſtinctionem attingit, & non reprobat. Dicit enim, Angelum intra naturalem ordinem poſſe creaturas cognoſcere, vel tantùm in ſeipſis; & ſic eſſe veſpertinam cognitionem; vel in Deo, & hanc eſſe matutinã reſpectu prioris licèt comparatione alterius matutinæ per viſionem in Verbo decoloratior, ſeu impropria ſit. Vnde ſignificat, Angelum per ſcientiam naturalem, & ſupernaturalem cognoſcere res in Verbo, & indicat, vtranque eſſe cognitionem matutinam, alioqui argumentum non ſoluit, quòd in hoc nitebatur, quod ſecundùm Auguſtinum Angeli habuerunt cognitionem matutinam ſtatim à principio creationis. Veruntamen D. Thomas in aliis locis; vbi ex profeſſo rem tractat, non ponit cognitionem matutinam, niſi in clara Dei viſione, præſertim *1.p.q.58.art.6.* & 7. & in dicta ſolutione nunquam dixit, cognitionem naturalem rerum in Deo eſſe matutinam. Imò in fine ſolutionis concludit de viſione beata, *& hæc propriè eſt cognitio matutina.* Fateor tamen in hoc ſenſu ſolutionem non ſatisfacere argumento, quod difficillimum eſt in ſententia Auguſtini. vt infrà dicã, & in illa ſolutione videtur voluiſſe D. Thomas pro ſua modeſtia ſubterfugere vim argumenti potius, quàm apertè Auguſtinum inconſtantiæ arguere. Illud verò argumentum aliter ſoluit *q.8.de Verit. art.16.ad* 8. de quo infrà dicam.

Meritò tamen non probatur à Tarantaſia tum iuxta mentem Auguſt. — *Tum propter euidentem rationem.* — *Matutinam cognitionem aliquando admiſiſſe videtur D. Thom. extra Verbum.* — *Ex profeſſo tamen rem tractando non admittit.* — *In gratiam Auguſtini D. Thomas vim difficultatis ſubterfugit.*

5. *Ægidij reſolutio.*

Aliter verò Ægidius *in 2. d.* 13. *q.1. art. 3. dub.* 3. *literali*, præter cognitionem veſpertinam, & matutinam addit meridianam. Diſtinguit enim tria, ſcilicet, veſperam, manè, & diem. Veſperam dicit eſſe in abſoluta cognitione creaturæ ſecundùm ſe, & in proprio genere, manè autem fieri dicit, quãdo ex cognitione creaturæ in proprio genere, Angelus in laudem Dei creatoris aſcendit. Cùm autem in Verbo per viſionem beatam creaturam Angelus intuetur, diem perfici dicit. Meridiana ergo eſt cognitio creaturæ in Verbo per viſionem beatam, veſpertina eſt cognitio eiuſdem creaturæ in proprio genere; matutina eſt per aſcenſum à cognitione veſpertina in laudem creatoris. Quòd ſi obiicias, quia hic aſcenſus non eſt noua cognitio, ſed addit tantùm actum voluntatis amantis, & volentis laudare Deum propter tale opus; quod totum ex vi eiuſdem cognitionis naturalis fieri poteſt; reſpondet, tam veſpertinam, quàm matutinam cognitionem adaptari ad cognitionem rerum, quam Angeli naturaliter habent: nec matutinam addere ſolam relationem voluntatis, ſed aliquid perficiens cognitionem. Nam cognitio eiuſdem creaturæ, prout à Deo procedit, id eſt, quæ Deum habuerit auctorem, & ab eo habuerit initium, matutina cognitio eſt, licet non ſit meridiana. Et videtur hic modus dicendi habere fundamentum in Auguſtino in locis citatis, vbi ſæpe illa tria diſtinguit, veſpere, manè, & dies. Vnde *in dicto cap.22.lib.4.in Gen.* ait: *Poſt veſperam fit manè, cum poſt cognitionem propriæ naturæ, quæ non eſt quod Deus; refert ſe ad laudandam lucem, quæ ipſe Deus eſt cuius contemplatione formatur, vtique & fiet dies.* Expreſſiúſque *lib.* 11. *de Ciuit cap.* 7. lucem primo die factam de ſpirituali luce, in qua tenebræ non ſunt, interpretans, addit: *Fit tamen & veſpera diei huius, & mane aliquatenus, quoniam ſcientia creaturæ comparatione ſcientiæ creatoris quodammodo veſpeaſcit. Itémque luceſcit, & mane fit, cum & ipſa refertur ad laudem dilectionémque creatoris.*

Obiectioni ſibi factæ occurrit Ægidius. — *Auguſtini verba fauere videntur eidem.*

6. *Improbatur tamen prim. Ægidij reſolutio. Secundò.*

Sed ſine dubio ſententia hæc aliena eſt in multis à mente Auguſtini. Primò, quia nunquam Auguſtinus poſuit matutinam cognitionem merè naturalem, ſed ſemper tribuit illam lumini gloriæ, vt in citatis locis videre licèt. Secundò cùm dicit, veſpertinam cognitionem aſcendere in mane, *cùm ad laudem, dilectionémque Dei refertur*, ſine dubio non loquitur de dilectione naturali, ſed de ſupernaturali, ex charitate, quia loquitur de charitate, quæ ad beatitudinẽ ſanctos Angelos perduxit,

duxit; ergo aſſerere minimè potuit cognitionem ipſam naturalẽ creaturarũ fieri matutinã per relationẽ illam in laudem,& dilectionem Dei naturalem.

Tertiò.

Tertiò,quia,vt Angelus referat cognitionẽ creaturarum in laudẽ,& dilectionemDei,neceſſe eſt,vt pręcognoſcat,Deum eſſe auctorem,& principium craturarum, nam propterea illum laudat, & amat. Vnde talis amor ſupponit cognitionem Dei vt auctoris creaturarum ex cognitione ipſarum creaturarum, ac proinde ante illam relationem ordine ſaltem naturæ ſupponitur cognitio creaturarum in Deo,eo modo, quo extra verbum inueniri poteſt,id eſt,cognitio,qua cognoſcuntur creaturæ non tantùm vt in ſe ſunt, ſed etiam vt ſunt à Deo creatæ; ergo talis cognitio nunquam poteſt eſſe matutina, quia ſecundùm ſe ſpectata valde imperfecta eſt, & parum clara, & relatio ad Deum, quæ illi per voluntatem adiungitur, non reddit illam in genere cognitionis meliorem, licèt moraliter perficiatur.

Quartò.

Denique nunquam Auguſtinus diſtinxit in Angelis tres cognitiones,vel tres modos cognoſcendi creaturas, ſed tantùm duos modos, ſcilicet,vel in ſeipſis, vel in Verbo, & ſub cognitione creaturarum in ſeipſis comprehendit ſine dubio cognitionem earundem etiam vt ſunt effectus Dei, ſi per proprias ſpecies creaturarum fiat, neque hoc appellauit vnquam cognoſcere creaturam in Verbo, vel in Deo, cùm magis ſit cognoſcere Deum in creatura, vel potiùs ex creatura, quæ cognitio quoniam minor, eſt,vt Auguſtini verbo vtar, rectè nomine veſperæ ſignificatur: non ergo matutina nominatur ſecundùm Auguſtinum,ſed ſub veſpertina comprehenditur.

7.
Verbis Auguſtini n.5. allatis ſatisfit ex Alenſ.

Quocirca, vt notauit Alexander Alenſ. 2.*p.q.*23.*memb.*1. in duobus dubiolis,quæ in fine illius proponit, ſcientiam angelicam, quam vno loco vocauit Auguſtinus matutinam, in alio vocat diurnam. Nam *lib.*11. *de Ciuit. cap.*29.cognitionem ſui in Verbo diurnam vocat,eámque à cognitione ſui in ſeipſo tanquam à veſpertina diſtinguit, & eaſdem duas cognitiones paulo inferiùs clariorem, & obſcuriorem vocat. Item cognitionem quę eſt inVerbo,quámque frequenter matutinam vocat,ad diem dicit pertinere *lib.*4.*Gen.cap.*23.his verbis: *Multum intereſt inter cognitionem rei cuiuſque in Verbo Dei,& cognitionem in natura eius,vt illud meritò ad diem pertineat, hoc ad veſperam.* Vnde etiam rectè infert Alenſis *eodem loco*,non oportere diſtinguere cognitionẽ meridianam à matutina, quia apud Auguſtinum nulla eſt excellentior cognitio rerum creatarum, quàm cùm cognoſcuntur in Verbo;ergo ſi quæ dici, aut cogitari poteſt meridiana cognitio creaturæ, illa profectò eſt, quæ in verbo Dei clarè viſo perſpicitur. At verò hanc eandem vocat Auguſtinus matutinam cognitionem, vt vidimus; ergo illa duo non ſunt in doctrina Auguſtini diſtincta. Vnde colligere etiam licet,mane, & diem apud Auguſtinum non condiſtingui ſicut duas cognitiones magis, vel minus lucidas, ſed diſtingui tanquam partem, & totum:nam dies componitur ex veſpera,& mane, quod & meridies vocari poteſt, quia non paulatim creſcit in luce, ſed ſubitò illuceſcit poſt veſperam,& diem conſummat.Sic dicit dicto cap.7. de Ciuit.*Fit veſpera diei huius,& mane aliquatenus,* &c. Et infrà dicit, recurrente mane poſt veſperã, diem vnum conſummari.Et lib.4.in Gen. cap.25. *Poſt veſperam,& mane dies vnus*,& ſic de cæteris.

8.
Vera reſolutio dubij hactenus diſcuſſi.

Concludimus ergo,ſecundùm Auguſtinum vnicam tantùm eſſe ſcientiam matutinam Angelorum de rebus creatis, illàmque eſſe viſionem earum in Verbo,ac proinde hanc ſolam eſſe cognitionem matutinam. Hæc eſt ſententia D.Thomæ 1.*p.q.*58.*art.*6.*&* 7.quam ibi frequentiùs ſequuntur noui expoſitores.& eandem tenet Alenſ.*dicta q.*23.*memb.*1. *&* 6. Et videtur ſufficienter probata ex dictis.

Probatur primò.

Primò quia cognitio matutina ex mente Auguſtini eſt perfectiſſima omnium, quas Angelus poteſt habere de creatura;ſed cognitio perfectiſſima vnica tantùm eſt,& illa ſine dubio eſt per viſionem in Verbo; ergo illa ſola eſt matutina.

Secundò.

Secundò Auguſtinus tribuit cognitioni matutinæ, vt per illam videantur res in rationibus ſuis, per quas fiunt, ſeu in arte diuina; ſed hoc modo tantùm videntur per viſionem beatam; ergo ſola viſio beata eſt ſcientia matutina.

Tertiò.

Tertiò Auguſt. *dicto cap.*7. *lib.*11. *de Ciuit. & lib.* 2. *Gen. cap.* 8. ſolis Angelis ſanctis, & à principio beatitudinis tribuit cognitionem matutinam, nunquam tamen illam concedit Angelis, qui peccauerunt; imò hoc modo diſtinguit lucem à tenebris, vt poſtea videbimus; ergo ſignum eſt, in ſola ſcientia beata ponere cognitionem matutinam, nam aliæ ſcientiæ in angelis malis fuerunt.

9.
In verbis Auguſtini difficultas adhuc reſtat.

Solùm reſtat obſcurum in doctrina Auguſtini, quòd dicit,cognitionem Angelorum de creaturis in ſeipſis fieri mane,cùm adDei laudẽ refertur,vt habet *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 7.*& lib. Gen cap.*22. *&* 25.In hoc enim fundati ſunt, qui dixerunt duplicem cognitionem matutinam,naturalem, ſcilicet, & ſupernaturalem, vel aliis modis ſuprà relatis.

Quo pacto à Malon. expediatur.

Quos in hac parte ſequitur Daniel Malon.*in* 2. *d.* 3.*diſp.*18. nam licèt *in ſect.* 2. decem, vel vndecim modos dicendi referat circa illam diſtinctionem, & omnes impugnet,nihilominus *in ſect.*1. fatetur cognitionem matutinam duplicem eſſe. Vna eſt viſio creaturarum in Verbo,alia eſt, cùm Dei cognitionem referunt ad Deum amandum. Vnde addit, in malis angelis nunquam fuiſſe cognitionem matutinam priorem, fuiſſe tamen poſteriorem ſaltem in primo inſtanti, in quo creati ſunt.

Non rectè tamen ad mentem Auguſtini.

Sed non exiſtimo eſſe hoc menti Auguſtini conforme. Quia ſic ognitio veſpertina erat priùs ſaltem natura, quàm ad laudem Dei referatur, non fit matutina per hoc quòd ad laudem Dei referatur, quia cognitio matutina, & veſpertina differunt in intrinſeca ratione, & perfectione cognitionis, quæ non variatur per hoc, quod in laudem Dei referatur, vt ſuprà ponderaui.

10.
Verus ſenſus illorum verborum probatur efficaciter ex variis eiuſdem Auguſt. locis.

Neque Auguſtinus, ſi attentè legatur, vnquam dixit, veſpertinam cognitionem relatam ad Deum fieri matutinam, ſed per illam relationem, vel poſt illam ſequi mane, & perfici diem, quod longè diuerſum eſt. Hanc verò fuiſſe ſententiam Auguſtini, patet ex *dicto cap.* 7. *lib.* 11. *de Ciuit.* vbi ſic ait: *Scientia creaturæ comparatione ſcientiæ creatoris quodammodo veſpeaſcit, itémque luceſcit, & mane fit, cùm & ipſa refertur ad laudem dilectionémque creatoris.* Vbi non eſt ſenſus, ipſam veſpertinam cognitionem luceſcere, & mane fieri, cùm refertur, &c. ſed ſenſus eſt, media illa relatione, vel per meritum illius luceſcere, & oriri mane in mente Angeli, vtique per viſionem in Verbo, & ſic diem conſummari. Et hic ſenſus patet ex verbis ſubiunctis, quæ priora declarant. *Cognitio creaturæ in ſeipſa decoloratior eſt,vt ita dicam, quàm cùm in Dei ſapientia cognoſcitur velut in arte, qua facta eſt, ideo veſpera congruentius, quàm nox dicitur; quæ tamen, vt dixi, cùm ad laudandum, & amandum refertur creatorem, recurrit in mane.* Et hoc cùm facit in cognitione ſui ipſius, *dies vnus eſt.* Non ergo ipſa cognitio veſpertina per relationem fit mane, vel matutina, ſed *recurrit in*

in mane, id eſt, quaſi pro termino habet ipſum manè, & ita vnus dies perficitur. Vnde expreſſiſſimè lib. 4. Geneſ. cap. 22. *Ita vt poſt veſperam fiat mane, cum poſt cognitionem ſuæ propriæ naturæ, qua non eſt, quod Deus, refert ſe ad laudandam lucem, quod ipſe Deus eſt, cuius contemplatione formatur.* Ecce non veſpertina cognitio fit matutina, ſed *poſt veſperam fit mane*; nec veſpertina in ſe lucidior fit per illam relationem, ſed per coniunctionem ad mane quodammodo *formatur*. Et ſic etiam dixit ibidem *cap.* 25. in illis diebus non nominari noctem, *quia tunc nox ad diem pertinet, non dies ad noctem, cum ſancti Angeli id, quod creaturam in ipſa creatura nouerunt, referunt ad illius honorem, & amorem, in quo æternas rationes contemplantur, eaque concordiſſima contemplatione ſunt vnus dies.* Per illam ergo relationem non fit alia cognitio matutina, ſed quaſi coniungitur veſpertina cognitio matutinæ. Vnde obiter colligo, hoc intelligendum eſſe de relatione perfecta, & perſeuerante vſque in finem, quam angeli mali non habuerunt, & ideo nec ad matutinam cognitionem peruenerunt. Sicut & nos licèt qualemcunque cognitionem veſpertinam, quam habemus, in Dei laudem referamus, non ſtatim fit nobis, neque fiet matutina niſi in illo amore vſque in finem perſeueremus, & tunc etiam in nobis ſpiritualis dies ex veſpertina, & matutina cognitione complebitur, vt *in dicto cap.* 25. Auguſtinus concludit, dicens: *Sunt vnus dies, quem fecit Dominus, cui coniungetur Eccleſia, de hac peregrinatione liberata, vt & nos exultemus, & iocundemur in eo.*

11. *Dubium 2. principale circa idem fundamentum Auguſtini poſitum in num 1. quidnam ſit cognitio veſpert.*

Atque ex his expeditum manet ſecundum dubium, nimirum, quid ſit cognitio veſpertina. Nam hæc eſt cognitio creaturarum in proprio genere, qualis in Angelis eſt illa, quam de creaturis habent per proprias ſpecies earum, vt ſatis expreſsè, & euidenter docuit Auguſtinus *lib.* 4. *Gen. ad literam cap.* 8. ibi: *In ſuo enim genere quaſi in veſpere terminatum eſt*, & cap 22. *fit veſpera illius lucis, cùm firmamentum non in Verbo, ſed in ſua natura cognoſcitur*, & dicto cap. 7. de Ciuit. *Cognitio creaturæ in ſeipſa decoloratior eſt, ideo veſpere dicitur*, & cap. 26. *in ſeipſis tanquam cognitione veſpertina cognoſcunt*; idem in *dicta q.* 26. *ad Oroſ.* & aliis locis ſæpiſſimè.

Sitne vna, vel multiplex dicta cognitio, & arguitur pro vtraque parte.

Statim verò occurit difficultas ſimilis præcedenti, an veſpertina cognitio ſit vnica tantùm, vel multiplex. Nam oppoſitorum eadem eſt ratio; ſed cognitio matutina tantùm eſt vna, & vnius rationis in vnoquoque Angelo, vel etiam homine, vt diximus; ergo etiam veſpertina vnica tantùm eſt. In contrarium verò eſt, quia Auguſt. videtur in Angelis duas creaturarum cognitiones extra Verbum diſtinguere, vnam rei in ipſo Angelo cognitæ, aliam eiuſdem rei in ſeipſa cognitæ, vtraque autem eſt veſpertina, cùm ſit extra Verbum. Et ita opinatur Alenſ. ſuprà in 3. concluſ. ex mente Auguſtini, vt *in q.* 23. latè tractat, & diſtinguit duas veſpertinas cognitiones in Angelo reſpectu earumdem rerum; quarum altera per ſpecies inditas, altera per acquiſitas fit; vel quarum altera eſt cognitio rerum, vt ſunt in ipſo Angelo cognoſcente; altera eſt rerum in ſeipſis.

12. *Reſolutio bipartita.*

Dico nihilominus ſi ad verba, & dicta Auguſtini reſpiciamus, vnam tantùm cognitionem Angelorum veſpertinam vocaſſe reſpectu eiudem obiecti: ſi tamen ad fundamentum illius appellationis inſpiciamus, multiplicem eſſe veſpertinam cognitionem quoad poſitiuam rationem ſuam, quamuis matutina vna tantùm ſit.

Oſtenditur pars prior.

Prior pars nota eſt ex verbis citatis. In ſolis enim mentibus angelicis duplicem cognitionem illam conſtituit Auguſtinus; & veſpertinam cognitionem vocat, quam habent Angeli de rebus creatis in ſeipſis, id eſt, directè tendendo in ipſas, vt in ſe ſunt per proprias ſpecies innatas earum. Quæ ſcientia connaturalis eſt omnibus Angelis, & vnica eſt in quolibet illorum, vna (inquam) vel vnitate luminis intellectualis, vel vnitate alicuius habitus, vel collectione plurium ſpecierum intelligibilium, plurium, vel pauciorum iuxta gradum perfectionis Angeli, iuxta ſuprà dicta de Angelis, quæ hîc repetenda non ſunt, nec ad præſens punctum referunt. Auguſtinus ergo hanc ſolam ſcientiam veſpertinam nominauit, vel quia non de fide, ſed de propria ſcientia loquutus eſt, & in Angelis præter beatam aliam propriam ſcientiam non agnouit, vel quia illa ſufficienter, & potiſſimùm inſeruiebat intentioni eius, quæ erat per ſcientiam veſpertinam, & matutinam, dies creationis mundi explicare.

13. *Oſtenditur poſterior.*

Nihilominus probatur altera pars. Primò quia Auguſtinus vocauit illam ſcientiam veſpertinam, quia ad diuinam viſionem comparata decoloratior eſt, ſed hoc ipſum habet omnis cognitio rerum extra Verbum ad cognitionem rerum in Verbo comparata; ergo omnis illa poteſt vocari cognitio veſpertina. At verò extra Verbum non vna tantùm, ſed multiplex poteſt eſſe cognitio; ergo poteſt eſſe multiplex cognitio veſpertina. Et ita ceſſat æquiparatio inter illa duo membra: nam in omni latitudine ſummum, & perfectum vnum eſt; imperfecta verò multiplicantur, quia ab illa ſumma perfectione multis modis receditur. At verò matutina cognitio attingit ſummum gradum perfectionis cognitionis creaturarum, veſpertina verò dicit defectuoſam cognitionem; ergo licèt illa vna tantùm ſit, hæc multiplicari poteſt. Et in hoc ſenſu poſſet diſtinctio Alenſis ſuſtineri, non tamen diſtinguendo illa membra per ſpecies concreatas, vel acceptas à rebus, nam hæ poſteriores in Angelis non ſunt, ſed ex obiectis dicuntur, vel quia vna terminatur ad rem exiſtentem, alia abſtrahit ab actuali exiſtentia, vel quia Angeli vna cognitione vident creaturas in ſpeciebus earum, quas in ſeipſis habent, alia vident creaturas in ipſiſmet. Hæc enim diſtinctio materialis tantùm videtur in ordine ad veſpertinam cognitionem, ad eum modum, quo cognitiones diuerſarum creaturarum in ſe, ſunt plures cognitiones veſpertinæ. Sic enim cognitio rerum in ſpeciebus intelligibilibus ſi non terminetur obiectiuè ad res repræſentatas per illas ſpecies, tantùm eſt cognitio quaſi reflexa ipſarum ſpecierum, & ita eſt diſtincta cognitio veſpertina à cognitione creaturæ in ſe, quia eſt cognitio alterius obiecti creati etiam in ſeipſo, & in proprio genere. Nos autem addimus, etiam reſpectu eiuſdem obiecti cogniti poſſe eſſe plures cognitiones veſpertinas aliarum rationum.

14. *Eiuſdem poſterioris partis vlterior declaratio.*

Dixi autem has veſpertinas cognitiones multiplicari quoad poſitiuas rationes cognitionis, quia propria denominatio cognitionis veſpertinæ ſumitur ex quadam carentia, vel diminutione lucis, ſicut naturalis veſpera diei dicitur, quando lux iam eſt remiſſa per occaſum Solis. Sic ergo omnis cognitio creaturarum, quæ non attingit gradum lucis gloriæ, conuenit in communi ratione veſpertinæ cognitionis. Secundùm verò gradum luminis, quem participant, poſſunt multiplicari. Exemplo declaratur optimè in

Chriſto Domino, habuit enim tres, vel quatuor ſcientias, beatam, per ſe infuſam, per accidens infuſam, & acquiſitam, vel experimentalem. Ex illis ergo ſola beata poteſt dici matutina, reliquæ autē poſſunt dici veſpertinæ. Quia etiam ſcientia per ſe infuſa erat de rebus creatis in proprio genere, & per proprias earũ ſpecies, ac proinde erat veſpertina; ergo à fortiori reliquę. Et eadem ratione ſi in beatis hominibus datur ſcientia creaturarũ per ſe infuſa, eius cognitio veſpertina erit, quia per illam non videntur res in Verbo, ſed in ſeipſis. Idémque erit in Angelis ſanctis, ſi in eis detur ſcientia ſupernaturalis extra Verbum rerum creatarum, & diſtincta à propria ſcientia naturali, quod ſuprà tractatum eſt. Et conſequenti ratione etiam cognitio per fidem erit veſpertina. Quia licèt comparatione noctis infidelitatis lux ſit, & diem conſtituat, in quo honeſtè ambulamus: nihilominus hic dies comparatione illius diei, quo æquales Angelis facti videbimus Deum ſicuti eſt, ipſe quoque nox eſt, ſeu lucerna lucens in obſcuro loco, donec dies illuceſcat in cordibus noſtris, vt dixit Auguſtinus *lib. 4. Gen. cap. 23.*

15. *Dub. 3. principale circa idem Auguſtini fundamentum. Quorundam reſponſio.*

Tertium graue dubium eſt, an in doctrina Auguſtini cognitio matutina, & veſpertina differant in obiectis materialibus (vt ita dicam) ſeu in rebus cognitis, vel in re cognita conueniant, & in medio, ac modo cognoſcendi diſtinguantur. Aliqui cenſent differre in rebus, & obiectis cognitis, quia cognitio matutina eſt de re increata, ſcilicet, de Deo ipſo, quia licèt dicatur eſſe de creatura, vt eſt in Deo, videtur tantùm eſſe de creatura ſecundùm eſſe, quod habet in Deo, quod eſſe eſt ipſum eſſe increatum, ipſaque vita Dei, iuxta illud: *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.* Cognitio autem veſpertina habet pro obiecto creaturam, quam cognoſcit, ſeu repræſentat ſecundùm eſſe, quod in ſe habet, quod omnino creatum eſt. Sed hoc dubium qua potui diligentia tractaui in priori tomo *tract. 1. lib. 2. de attributis Dei negatiuis, cap. 25. à num. 10. ad 14.* propter quoſdam modernos ſcriptores, qui auſi ſunt dicere, D. Thomam, Alenſem, reliquóſque Theologos non intellexiſſe Auguſtinum dicentem, cognitionem veſpertinam terminari vltimò ad proprium conceptum creaturæ in ſuo proprio eſſe obiectiuè diſtincto ab illo eſſe, quod habet in Deo: matutinam autem in ſolo eſſe increato, quod creatura in Deo habet, ſiſtere, ſecundùm mentem Auguſtini. Ego verò antiquos Theologos veram Auguſtini mentem attigiſſe defendi. Non cenſeo autem neceſſarium ibi dicta hîc repetere, cùm ferè nihil illis addendum occurrat.

16. *Vera reſponſio ex alibi tractatis.*

Dico ergo Auguſtinum non diſtinxiſſe cognitionem matutinam, & veſpertinam, niſi reſpectu rerum creatarum, ſeu creandarum, & ita illas duas cognitiones ex mente eius, in re cognita conuenire, differre autem in actu, & medio, cognoſcendi illam. Atque hoc modo reſpectu ſingularum creaturarum diſtinguit veſperam, & mane, & ſingulos dies conficit. Vt Angelus cognoſcendo ſe in ſe conficit primam veſperam, cognoſcendo autem ſe in Verbo, fit primum mane, & conſurgit primus dies: cognoſcendo autem firmamentum in ipſomet, vel in Verbo, fit ſecunda veſpera, vel ſecundum mane, & completur dies ſecundus, & ſic de cæteris. Hæc autem diſtinctio partium eiuſdem diei ex vtraque conſurgentis, & diſtinctio dierum intelligi non poteſt, niſi intelligatur idem omnino obiectum creatum per cognitionem matutinam, &

A veſpertinam eiuſdem diei cognitum eſſe, nec duę cognitiones matutinæ primi, & ſecundi diei poſſunt concipi diſtinctè etiam ſecundùm rationem, niſi intelligantur terminatæ ad Angelum, vel ad firmamentum, quatenus in ſuo eſſe creato, vel creabili diſtinguuntur, quod non haberent ſi per matutinam cognitionem ſolùm ſecundùm eſſe increatum, quod in Deo habent, cognoſcerentur, vt ibi latiùs ſum proſequutus. Poſſumus tamen amplius hoc declarare in ſcientia increata, quam Deus de ſe, & in ſe habet de creaturis: Deus enim per ſuam ſcientiam cognoſcit creaturas non ſolùm ſecundùm eſſe, quod in ipſo habent, ſed etiam ſecundùm eſſe proprium B obiectiuum creaturæ vel poſſibile per ſimplicem intelligentiam, vel actuale per intuitiuam cognitionem. At verò cognitio creaturarum priori modo ſumpta, ac præciſè ſpectata, reuera non eſt cognitio creaturarum, nec diſtinguitur à ſcientia ipſius Dei de ſeipſo, quia nihil aliud eſt, quàm cognoſcere ſeipſum, ſuum eſſe, ſuum intelligere, ac poſſe: ergo illa ſcientia eſt propria cognitio creaturarum vt ad illas ſecundùm proprium illarum eſſe terminatur, & illa propria eſt ſcientia, qua Deus cognoſcit creaturas in ſe: idem ergo eſt cum proportione intelligendum de Angelis ſanctis, cùm dicuntur cognoſcere creaturas in Deo.

Elucidatur amplius.

17. *1. Corollariũ ex proximè traditis.*

C Et hinc obiter infero, non poſſe in Deo diſtingui cognitionem veſpertinam à matutina, cuius oppoſitum ſequeretur ex opinione contraria, nimirum, ſi matutina, & veſpertina cognitio in obiectis ſecundùm eſſe creatum, & increatum diſtinguendæ eſſent. Probatur vtraque pars: nam in Deo, vt dixi, diſtinguitur duplex cognitio creaturarum; vna ſecundùm eſſe increatum, quod habent in Deo, quæ reuera non eſt cognitio creaturarum, ſed ſolius creatoris; & alia ſecundùm eſſe proprium creatum, vel creabile. Si ergo cognitio matutina Angelorum non attingit creaturas ſecundùm eſſe, quod in ſe habent, profectò etiam in Deo ſola prior cogni- D tio illius eſſe increati, quod creaturæ in ipſo habent, erit matutina, & altera cognitio creaturarum ſecundùm eſſe proprium, dici poterit veſpertina, quia etiam de illa dici poterit, quod Auguſt. *lib. 21. de Ciuit. cap. 7.* dicit: *Cognitio creaturæ in comparatione Creatoris quodammodo veſperaſcit*, vtique ex parte obiecti. Nemo autem hactenus diſtinxit in Deo etiam ſecundùm rationem cognitionem veſpertinam, & matutinam: ergo non diſtinguuntur ex parte obiecti materialis, ſeu rei cognitæ ſecundùm proprium conceptũ obiectiuum, ſed in lumine, & modo cognoſcendi & ideo in Deo tantùm eſt diurna, ſeu meridiana cognitio creaturarũ, quia vno tantùm modo in ſe- E ipſo, & per ſeipſum, & ſumma, ac infinita luce illas cognoſcit. In creatura verò datur cognitio veſpertina, & matutina propter diuerſos modos cognoſcendi eaſdem creaturas. Differt tamen inter Deum, & Angelum, ſeu quamcunque intellectualem creaturam, quod ſoli Deo eſt connaturalis cognitio illa creaturarum in ſeipſo, & in ſumma luce; in Angelis verò cognitio connaturalis eſt veſpertina, quia imperfecta, & in proprio genere; cognitio autem matutina eſt ſupernaturalis, quia eleuari ad cognoſcendas creaturas in Verbo, ſupra naturam eſt intellectus creati. Et hæc eſt ratio propria, ob quam Angelus eſt capax cognitionis matutinæ, & veſpertinæ, & non Deus, quia Deus non poteſt habere modum cognoſcendi niſi connaturalem ſibi, & ille eſt

eſt ſummus, & perfectiſſimus; Angelus verò eſt capax cognitionis ſuperantis naturam ſuam, & hæc eſt tanquam meridies reſpectu cognitionis ſibi connaturalis.

18. *2. Corollariũ contra diſtinguentes in viſione beata veſperum & mane.*

Ex quo infero ſecundò, non rectè à quibuſdam diſtingui in ipſamet viſione beata cognitionem matutinam, & veſpertinam, quatenus in illa viſione conſideratur habitudo ad Deum ipſum tanquam ad obiectum primarium, & ad creaturas in ipſo cognitas tanquam ad ſecundarium; & priori ratione dicunt eſſe cognitionem matutinam, quia tam ex parte cognoſcentis, quàm ex parte rei cognitæ eſt lucidiſſima; ſub poſteriori verò ratione, dicunt eſſe veſpertinam. B Qui conſequenter dicent, cognitionem creaturæ in Verbo ſecundùm eſſe increatum, quod habet in Verbo, matutinam eſſe, quia eſt de creatore tantùm. Cognitionem autem creaturæ in Verbo ſecundùm proprium eſſe creatum, eſſe veſpertinam, quia vt ſic eſt cognitio creaturæ, & eo ipſo aduesperaſcit, vt ex Auguſt. *dicto cap. 7. de Ciuit.* ſuprà dicebamus. Vnde *libro* etiam 4. *de Geneſi cap.* 18. ait; *creaturam in Deo habere mane, nam in ſuo genere tanquam veſpere terminatum eſt.* Quam diſtinctionem attingit D. Thomas *dicta q.* 58. *art.* 7, eámque non reprobat, dicit tamen non eſſe ad mentem Auguſtini. Et hoc mihi indubitatum eſt, quia Auguſtinus nunquam C diſtinxit ex parte rei cognitæ cognitionem veſpertinam, & matutinam, ſed ex diuerſis modis cognoſcendi eandem rem, vt iam oſtendi. Vnde nunquam vocauit cognitionem creaturæ illam, per quam cognoſcitur eſſe increatum, & eminentiale, quod creatura habet in Deo, nam hæc cognitio præciſè ſumpta non eſt cognitio creaturæ, ſed Dei: illam ergo vocauit cognitionem creaturarum in Deo, per quam cognoſcuntur creaturæ ſecundùm propria eſſe, propriáſque rationes ſuas in cauſa ſua ſuprema, & hanc vocauit cognitionem matutinam creaturarum: de viſione autem ipſius Dei, vt ad ipſum terminatur, nunquam ſub illo nomine matutinæ cognitionis loquutus eſt Auguſtinus, quia matutinam D cognitionem diſtinxit à veſpertina reſpectu eiuſdem obiecti. Reſpectu autem Dei viſi in ſeipſo nulla eſt cognitio veſpertina, quia nulla eſt lucidior illa, quæ dici poteſt in proprio genere reſpectu Dei, id eſt, per propriam eius ſpeciem, vel eſſentiam, & ita ſuppoſuit, & intellexit ſine dubio Auguſtinus, viſionem Dei in ſeipſo, vt ad ipſum terminatur, lucidiſſimam eſſe, ac proinde maximè meridianam, nunquam tamen diſtinxit illam, vt eſt de Deo ipſo, vel vt eſt de creaturis in ipſo tanquam matutinam à veſpertina.

D. Thom. illam diſtinctionem non reprobat. Non eſſe tamen ad mentem Auguſtini fatetur, idque ex ipſo Auguſt. probatur primò.

19. *Probatur 2. ex re ipſa.*

Neque ſpectando ad rem ipſam probanda eſt E illa diſtinctio, quia viſio Dei, vt terminatur ad creaturas, eſt in ſua ſpecie lucidiſſima, & clariſſima, quantum eſſe poteſt de obiecto creato; ergo non meretur nomen veſperæ, ſed mane. Item quia aliàs viſio, quam Deus habet in ſeipſo de creatura, dici poſſet veſpertina ratione obiecti, quod abſurdum reputo. Quanquam Rupert. *in Prolog. ad libros in Gen.* illam ſic appellare videatur, qui tamen non loquitur reſpectu ipſius Dei, ſed reſpectu noſtri, & vocat veſpere illud eſſe, quòd res habebant in Verbo, antequam fierent, quia nos latebat, in ſe tamen ſcientia illa maximè matutina erat. Auguſtinus autem cùm interdum dicit cognitionem creaturæ reſpectu cognitionis creatoris eſſe veſperam, non loquitur de cognitione creaturæ in Deo, ſed

A de cognitione creaturæ in ſe, & in proprio genere, quæ habet pro obiecto primario creaturam, & ideo illi commenſuratur; ſub cognitione autem creatoris comprehendit cognitionem creaturæ in creatore, & ex vi viſionis creatoris, quia ſuam quaſi ſpeciem, & excellentiam habet à creatore tanquam obiecto primario, & ſub eodem lumine tranſit ad creaturam.

Obiectio contra proximè dicta.

Dices: In ordine naturalium cognitionum cognitio naturalis, quam habet Angelus de ſeipſo in ſe, & per ſe poteſt dici veſpertina reſpectu cognitionis Dei, quam per ſe habet de ipſo; ergo è contrario cognitio creaturarum in Deo poterit dici veſpertina reſpectu cognitionis claræ Dei in ſeipſo. Reſpondetur negando antecedens; nam illa cognitio, quam Angelus habet de Deo, per ſeipſum, aut per aliam creaturam, vel ſub neutro illorum membrorum comprehenditur, vel ſi ad aliquod reuocatur, veſpertina dicenda eſt. Dico ſub neutro membro comprehendi, quoniam Auguſtinus, vt notaui, non dat illam diſtinctionem de omni cognitione angelica, ſed de cognitione creaturarum, quia ſolùm vſus eſt illa diſtinctione ad explicandos dies, in quibus Deus creaturas produxit, & ideo non oportet, vt diſtinctio ſit adæquata omni cognitioni cuiuſcunque obiecti, ſed creati tantùm. Extendendo autem illam ad omnia obiecta, dico, cognitionem Dei per creaturam ſiue in Angelo, ſiue in nobis veſpertinam potius eſſe, quàm matutinam, vt iam tetigi, & docet expreſsè Alenſ. ſuprà *memb.* 2. Et ratio eſt, quia medium cognoſcendi eſt creatum, & ratio, ac perfectio cognitionis ex medio potius, quod eſt veluti formale obiectum, quàm ex re cognita, quæ eſt quaſi materiale, ſumenda eſt. Vnde ſicut viſio creaturæ in Deo matutina eſt, ita è contrario cognitio creatoris in creatura, vel per creaturam, veſpertina eſt. Item talis cognitio valde imperfecta, &, vt ita dicam, valde decolorata eſt; ergo nomen matutinæ cognitionis non meretur. 20.

Soluitur.

21. *Dub. 4. principale circa idem fundamentum Auguſtini vtra cognitio fuerit prior in Angelo.*

Quartum dubium eſt, quæ cognitio, matutina ne, an veſpertina fuerit prior in Angelo reſpectu earundem rerum, quæ per illas cognoſcuntur. Hoc dubium obſcurum eſt in ſententia Auguſtini, tum propter varia dicta eius, tum propter conſecutionem alterius difficultatis, quæ ex illo ſequitur, nimirum, qui Angeli habuerint ſcientiam matutinam, & quando illam receperint. Poteſt autem tractari dubium de prioritate durationis realis, vel de prioritate naturæ propriè ſumptè, id eſt, fundatæ in cauſalitate pertinente ad ordinem executionis, ſeu generationis (vt ſic dicam.) Nam de prioritate dignitatis, ſeu perfectionis, nulla eſt quæſtio, cùm certiſſimum ſit, & in re ipſa, & in doctrina Auguſtini, matutinam ſcientiam eſſe priorem, id eſt, longè perfectiorem; & ſimili modo certiſſimum eſt, ſecundùm ordinem intentionis, & finalis cauſæ, eſſe etiam priorem, ſaltem ratione actus, in quo talis ſcientia ponitur, vt ex dictis ſatis patet. Igitur ſcientiam matutinam eſſe priorem etiam duratione reali, fuit ſententia Scoti *in loco allegato.* Et ad hoc inducit verba Auguſtini ſuprà recitata ex *cap.* 24. *lib.* 4. *de Gen.* Dicit enim, *Cùm Angeli ſancti ſemper videant Verbum Dei, prius in ipſo nouerunt vniuerſam creaturam, ac deinde in ipſa creatura;* qui locus non rectè exponitur de prioritate dignitatis, tum quia illa duo verba *prius*, & *deinde*, malè accommodantur ad ordinem dignitatis; tum etiam, quia cauſa illius

Reſponſio quoad prioritatem naturæ.

Quoad prioritatem durationis, vt reſpondio.

prioritatis non redditur ex perfectione viſionis, ſed ex eo, quòd ſancti *Angeli ſemper vident Verbum*, vbi pondero aduerbium *ſemper*, in quo maximè ratio nititur: tum etiam, quia inde ſubinfert, *ibi eſſe diem primitùs creatum, hic autem tanquam veſperam.* Quæ exponens *cap.*13. ait, *Primò hæc accipiebat in Verbo Dei, deinde cùm facta eſſent ea cognoſcebat alia inferiori cognitione, quæ nomine veſperæ ſignificata eſt.* Et cap. 32. *Mens angelica pura charitate inhærens Verbo Dei, poſteaquam illo ordine creata eſt, vt præcederet cætera, prius ea vidit in Verbo Dei facienda, quàm facta ſint*, &c. tum denique *cap.*34 id explicat exemplo oculi videntis propinqua, & diſtantia ſimul,ſed ordine quodam, nam priùs propinquiora videt, quod procedit ſecundùm ordinem generationis, & ſitus.

22. *Scotus Auguſtinum ad ſe pertrahere conatur.*

Veruntamen etiam ipſe Scotus vidit, Auguſtinum in his locis non loqui de prioritate durationis inter cognitionem matutinam, & veſpertinam, nam illaſmet cognitiones fuiſſe ſimul duratione expreſsè affirmat idem Auguſtinus *dicto cap.*32. *lib.*4.*de Gen.* & idem inſinuauerat *cap.*30.& expreſſiùs repetit *cap.* 34. Inde tamen colligit Scotus loqui Auguſtinum ſaltem de prioritate naturæ propriè, id eſt, cauſalitatis, & generationis. Nam ſi attentè conſideretur diſcurſus Auguſtini, ibi non oſtendit exceſſum perfectionis matutinæ cognitionis: nam licèt hunc attingat tranſeunter, & quaſi id ſupponendo, propriè tamen deſcribit modum, & ordinem generationis,& originis inter vtramque cognitionem, & ſic ſentit ex matutina ſequi veſpertinam, quia ſicut ordine cauſalitatis prius eſt creatura in Verbo, quàm in ſe, ita prius natura viſa eſt ab Angelo in Verbo, quàm in ſe. Hinc autem infert vlteriùs Scot. illam cognitionem in Verbo, de qua ibi loquitur Auguſtin. non eſſe cognitionem in Verbo clarè viſo in ſe per viſionem beatam, ſed eſſe quandam aliam cognitionem abſtractiuam Dei per ſpeciem eius. Quia viſio beatifica non potuit eſſe ſimul duratione cum cognitione veſpertina, quia hanc habuit Angelus per cognitionem naturalem à primo inſtanti ſuæ creationis, & tunc non habuit viſionem beatam etiam ex doctrina Auguſtini, vt ſuprà in proprio loco dictum eſt.

23. *Fruſtrà tamen id tentat.*

At enim propter vnam difficultatem fugiendam non ſunt verba Auguſtini ad peregrinos ſenſus detorquenda. Eſt enim meridiana luce clarius loqui Auguſtinum in citatis locis de viſione beata ſanctorum Angelorum, per quam creaturas in Verbo Dei cognoſcunt, vt in principio probaui, & iterum pauca verba ponderabo. Primùm illa dicti cap. 24. *Cùm ſancti Angeli, quibus poſt reſurrectionem coæquabimur, ſi viam, quæ nobis Chriſtus factus eſt, vſque in finem tenuerimus, ſemper faciem Dei videant.* At quæ eſt viſio qua videtur facies Dei, niſi beatifica? aut in quo erimus æquales Angelis Dei, ſi in ſanctitate perſeuerauerimus, niſi in viſione beatifica? Nam ſi in aliqua re alia erimus illis æquales, id erit ratione viſionis beatæ, quæ ſupponi debet. Deinde *cap.*25. dicit ex illa cognitione matutina cum veſpertina confici vnum diem, *cui coniungetur Eccleſia de hac peregrinatione liberata, vt & nos exultemus, & iocundemur in eo.* Quod profectò non erit niſi in beatitudine; de hac ergo loquitur Auguſtinus. Item *in cap.* 32. non ponit hanc cognitionem niſi in mente, *quæ pura charitate inhæret Verbo Dei*, vbi apertè loquitur de charitate conſummata, & immutabili patriæ. Item *in cap.* 7.

A *lib.*11. *de Ciuit.* apertè dicit, *Lucem illam, & diem non eſſe niſi ciuitatem ſanctam in ſanctis Angelis, & ſpiritibus beatis, de qua dicit Apoſtolus: Quæ ſurſum eſt Hieruſalem quæ eſt mater noſtra, æterna in cœlis*; & *in cap.* 19. habet verba ſuprà citata, quæ ſunt ſatis expreſſa. Accedit, quòd illa cognitio matutina, & abſtractiua, quam Scotus ponit de Deo per ſpeciem eius, non ſolùm non habet fundamentum in Auguſtino, verumetiam nec poſſibilis eſt, vt ſuprà dixi. Multóque impoſſibilius videtur, quod per cognitionem abſtractiuam Dei videantur creaturæ in ipſo clarius, & perfectius, quàm in ſeipſis per proprias ſpecies. Nam hoc etiam in clara viſione Dei difficile intelligitur: B quis ergo de abſtractiua cognitione id credat? Auguſtinus autem loquitur de cognitione matutina, qua videntur creaturæ in Deo melius,quàm in ſe; ergo non de abſtractiua, ſed de intuitiua cognitione loquitur.

24. *Reiecta Scoti reſponſione, perſiſtit difficultas contra prioritatem durationis inter matutinam & veſpert. cognitionem.*

Tunc ergo manet integra difficultas, quam Scotus attingit, quomodo poſſint eſſe ſimul duratione,ſeu tempore cognitio veſpertina, & matutina in Angelis, cùm prius pro aliqua, vel aliquibus morulis habuerint ſancti Angeli cognitionem naturalem, quàm beatam, ac proinde cognitionem veſpertinam prius, quàm matutinam, etiam reali duratione. Antecedens ſupponimus vt omnino verum non tantùm in re ipſa, C ſed etiam in ſententia Auguſti, vt ſuprà *lib.* 5. *de Angelis cap.* 2. *& lib.* 6. *cap.*1. *&* 3. dictum eſt. Et deinde licèt in primo inſtanti habuiſſet Angelus vtramque cognitionem, non apparet, in quo genere cauſæ poſſit cognitio matutina eſſe prior, quia ſecluſa cauſalitate finali, quæ ad rem non pertinet, vt dixi, quia pertinet ad ordinem intentionis, non executionis; in cæteris generibus cauſarum viſio beata nullo modo eſt cauſa cognitionis naturalis, nec formalis, vt per ſe patet; nec efficiens, quia cognitio naturalis eſt ex principiis naturæ, non gratiæ, aut gloriæ; nec materialis, quia non diſponit ad illam. Quin potiùs hoc ordine cognitio veſpertina vi- D detur prior, quia naturalia præcedunt ordine naturæ ad ſupernaturalia, vel ratione ſubiecti, vel quatenus intimiùs conſequuntur ex ſubiecta natura, quàm gratia, vel gloria. Accedit, quod idem Auguſtinus *dicto lib.*4. *de Geneſ. cap.* 22.videtur apertè hunc ordinem ponere, cùm dicit, *Vt ſi lux iſta,quæ primitùs creata eſt,non corporalis, ſed ſpiritualis eſt, ſicut poſt tenebras facta eſt*, &c. *ita & poſt veſperam fiat mane, cùm poſt cognitionem ſuæ propriæ naturæ, quæ non eſt, quod Deus referat ſe ad laudandam lucem, quæ ipſe Deus eſt, cuius contemplatione formatur.* Et infrà: *Vt Veſpera primi diei ſit etiam ſui cognitione, non ſe eſſe, quod Deus eſt, mane autem poſt veſperam hanc, quo concluditur dies* E *vnus.* In quibus verbis apertè videtur docere Auguſtinus, ordine generationis priorem fuiſſe cognitionem veſpertinam ſui, quàm matutinam in Verbo, quod ſaltem de prioritate naturæ in eodem ordine verificandum eſt: imò videtur etiam de ordine durationis eſſe intelligendum. Et ita exponit apertè D. Thomas *q.* 8. *de Verit. art.*16.*ad* 8.

25. *Quid nonnulli ad prædictam difficultatem reſponderint.*

Propter priora teſtimonia allata *num.* 21. totámque difficultatem hanc, multi Theologi neceſſarium eſſe arbitrati ſunt concedere ſecundùm Auguſtinum, habuiſſe Angelos in primo inſtanti creationis ſuæ aliquam matutinam cognitionem. Et ideo dixerunt aliqui. Angelos ſanctos à primo inſtanti creationis fuiſſe beatos ſimpliciter, ponentes illam cognitionem matutinam

tinam in ſola viſione beata, vt reuera eſt. Alij verò diſtinxerunt cognitionem matutinam, vt aliquam habuerint in primo inſtanti in viſione Dei, & poſtea aliam per viſionem. Sed primum impugnatum eſt in præcedenti tractatu *lib. 5. c. 2.* ſecundum verò in proximè dictis.

Vera reſponſio de antecedentia durationis.

Dico ergo Angelos non habuiſſe cognitionem matutinam in primo inſtanti creationis ſuæ, ac proinde priùs duratione, & natura habuiſſe cognitionem naturalem ſui, Dei, & fortaſſe etiam aliarum rerum, quàm eaſdem res in Verbo viderint.

Probatur primò directè.

Probatur, quia in illo primo inſtanti habuerunt omnem perfectionem naturalem, & non fuerunt in illo beati vltima, & perfecta beatitudine, quæ in clara viſione Dei conſiſtit. Ex quo ſequitur, cognitionem illam quæ in Angelo eſt veſpertina cognitio ſui, ſeu in proprio genere, in ſuo eſſe, & ſubſtantia anteceſſiſſe matutinam ſui cognitionem. Probatur apertè, quia veſpertina cognitio eadem eſt cum cognitione ſui in ſe, & per ſuam ſubſtantiam, vel ſpeciem; ſed hanc habuit Angelus in primo inſtanti, quando nondum videbat ſe in Verbo. Idémque dici poteſt de cognitione firmamenti, congregationis aquarum Solis, lunæ & ſtellarum, & aliorum operum ſex dierum. Solùm eſt differentia, quòd cognitio ſui eſt naturalis, & neceſſaria, & ideo certius eſt, cum natura incepiſſe: aliarum verò rerum actualis cognitio non eſt ita neceſſaria quoad exercitium, & ideo non eſt tam certum actu præceſſiſſe in illo primo inſtanti. Eſt tamen verum in illo inſtanti habuiſſe Angelum concreatas ſpecies intelligibiles omnium rerum creatarum in vniuerſo in eodem inſtanti; imò & creandarum in tempore futuro. Vnde etiam eſt certum, potuiſſe tunc habere actualem cognitionem in proprio genere, & per propriam ſpeciem cæli, & terræ, vt præſentium, & ſimul factorum in eodem inſtanti, & aliarum rerum ſaltem vt poſſibilium, iuxta doctrinam in ſuperioribus datam de Angelorum cognitione.

26. *Probatur 2. non repugnare Auguſtino.*

Neque hæc ſucceſſio inter illas cognitiones aliena eſt à doctrina Auguſtini, vt patet ex verbis vltimo loco allegatis *in num.* 24. Vnde notari poteſt, neceſſarium non eſſe, vt illi dies ſecundùm Auguſtini doctrinam inceperint intrinſecè in primo inſtanti, in quo fecit Deus cælum, & terram, ſed ad ſummum extrinſecè, quia & hoc eſt inceptioni dierum magis conſentaneum, & in Auguſtino nihil inuenitur contrarium; imò eſt conſentaneum citatis verbis, ex quibus hunc ordinem colligo. Nam primò creati ſunt omnes Angeli tam boni, quàm mali, omnéſque cognitionem ſuæ propriæ naturæ in ipſa, & conſequenter etiam cognitionem Dei per ipſam, in eodem momento receperunt. Vnde fit, vt omnes receperint tunc cognitionem illam, quæ in ſua ſubſtantia veſpertina eſt, licèt nondum ſpectaretur tunc ſub ratione veſperæ, ſeu veſpertinæ cognitionis.

Nomen ſeu ratio veſperæ, duplex.

Dupliciter enim accipi poteſt nomen, ſeu ratio veſperæ, ſeu veſpertinæ cognitionis; vno modo, vt abſolutè tantùm dicit cognitionem talis modi, & perfectionis; alio modo, vt connotat relationem ad mane, quæ eſt relatio partis, ſeu compartis vnius diei.

Priori ratione præiuit cognitio veſpertina matutinam duratione.

Et priori modo præceſſit in illo inſtanti cognitio veſpertina, nondum tamen habebat poſteriorem, & quaſi formalem rationem veſperæ. Cuius ſignum eſt, quia tunc erat illa cognitio quaſi in ſtatu quodam indifferenti, vt poſſet vel diem componere, vel per noctem obtenebrari; nam in quibuſdam Angelis priorem, in aliis verò poſteriorem ſucceſſum habuit, & in his potuiſſet habere meliorem euentum: nam omnes fuerunt liberi ad referendum, vel non referendum illam cognitionem in laudem Creatoris, teſte eodem Auguſt. *lib. de Corrept. & grat. cap.* 11. & idem ſuponit *lib. 4. de Gen. ſ. cap. 24. in fine.* Sic ergo in illo primo inſtanti non præceſſit veſpera formaliter, ſed quaſi materialiter (vt ſic rem explicem.)

27. *Poſteriori etiam ratione præiuit modo aliquo.*

Poſtea verò in ſecundo inſtanti ſancti Angeli retulerunt ſe, & omnem ſuam ſcientiam in laudem, & gloriam ſui Creatoris peculiari, & deliberato modo. Nam licèt in primo inſtanti omnes ſe retulerint in Deum, quem actu dilexerunt, vt eſt probabilius; nihilominus quia illa conuerſio magis fuit accepta, quàm plenè deliberata, ideo Auguſtinus in his diebus explicandis nullam rationem illius habuit, nec illius meminit, ſed tantùm illius plenè deliberatæ, per quam Angeli ſuum meritum conſummarunt, & ratione cuius ſtatim ſuam beatitudinem receperunt, vt ex omnibus locis ſuprà citatis manifeſtum eſt. Et ex *lib. 2. de Gen. ad liter. cap. 7. & 8. & ex Imperfect. ad Gen. cap.* 3. In illo ergo ſecundo inſtanti cœpit cognitio illa in ſanctis Angelis habere rationem veſperæ, quia per illam relationem factum eſt, vt cognitio illa quaſi proximè diſponeretur, vt matutinæ cognitioni coniungeretur, & dies conſummaretur, ac componeretur. E contrario verò in cæteris Angelis, qui in ſeipſis ſuperbia eleuati permanſerunt, obſcurata eſt illa cognitio, & facta eſt nox, & tenebræ. Sic enim ait Aug. *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 28. *in fine*, Angelos malos æternam lucem deſerentes, tenebras factos eſſe. Et è contrario de ſanctis Angelis notat *lib. 4. de Gen. cap.* 25. in eorum diebus non commemorari noctem, ſed tantùm veſperam, & poſt veſperam mane, & diem, quia totam ſuam cognitionem ad Dei laudem, & amorem retulerunt. Ex quo diſcurſu optimè concluditur, ſaltem in primo die veſperam præceſſiſſe mane, ſeu veſpertinam cognitionem matutinæ, non ſolùm loquendo de veſpera materialiter, ſed etiam formaliter iuxta declarationem datam. Quia & præceſſit cognitio ſui, & præceſſit etiam relatio illius in laudem, & amorem Dei, per quam cœpit ad mane referri, & illi appropinquare, & coniungi.

28. *An præiuerit duratione negant quidam.*

An verò ſub hac ratione præceſſerit duratione reali, vel tantùm ordine naturæ, ſicut diſpoſitio antecedit formam, vel meritum præmium, pendet ex illa quæſtione, an ſancti Angeli in eodem inſtanti, quo meritum conſummarunt, præmium receperint. Et quòd ſola fuerit anteceſſio naturæ, videri poteſt conſentaneum Auguſtino: nam hoc modo meliùs explicantur omnia, quæ de illo primo die dicit. Nam putat, in illo die factam eſſe ſpiritualem lucem, quam Deus à tenebris diuiſit, id eſt, bonos Angelos à malis, quæ diuiſio per lucem gloriæ facta eſt; ergo in illomet puncto, in quo ſancti Angeli ſe à malis ſepararunt, referendo ſe in Deum, facti ſunt lux, & matutinam cognitionem receperunt.

Dicendum tamen etiam duratione præceſſiſſe.

Sed quia (vt ſuprà dixi) opinio illa falſa eſt, non oportet ſine cogentibus verbis Auguſtini ipſam ei tribuere; in præſenti autem nihil eſt, quod cogat. Quia, vt in primo die facta ſit diuiſio lucis, & tenebrarum, ſatis eſt, quòd immediatè poſt illam moram, in qua ſancti Angeli Deum omnibus rebus prætulerunt, matutinam cognitionem acceperint, in qua conſummatus fuerit dies primus. Concedendum eſt ergo etiam ſecundùm Auguſtinum, in primo die ſanctorum An-

Angelorum veſperam fuiſſe priorem mane,etiam A duratione, quanuis etiam fuerit ſimul cum illo in compoſitione vnius diei. Et ita ſaluatur optimè ordo inter veſperam,mane, & diem,quem Auguſtinus in vltimo loco citato poſuit. Et nihilominus ſimpliciter verum eſt, quod in aliis locis dixit,has cognitiones matutinam, & veſpertinam ſimul eſſe,nec moram requirere. Nam licèt non omnino ſimul inceperint, ſimul nihilominus fuerunt, & nunc ſunt,ac manent in Angelis beatis:& in principio non ideo factæ ſunt cum aliqua ſucceſſione, quia ex natura ſua petant ſucceſſionem, vel quia Angelus abſolutè non poſſit ſimul illas efficere, ſed quia ſecundùm ordinem diuinæ ſapientiæ non debuit Angelus ad matutinam cognitionem aſcendere, niſi per ſuam diſpoſitionem, & B meritum, quod ſine aliqua ſucceſſione, vel mora fieri non poterat, vt in ſuperiori tractatu monſtratum eſt.

29. *Remouetur difficultas cui nonnulli perperam reſpondebant in num.25.*

Atque hoc modo ceſſat altera difficultas, qua inferebatur ex mente Auguſtini vel habuiſſe ſanctos Angelos cognitionem matutinam in primo inſtanti ſuæ creationis, ac proinde etiam angelos malos illam habuiſſe, & poſtea illam peccando amiſiſſe, quod repugnat: vel Deum in illo primo inſtanti ita diſcreuiſſe inter Angelos, vt quoſdam beatos, alios non beatos creauerit, quod Deum ex ſe, & mera ſua voluntate feciſſe incredibile eſt; feciſſe autem ex merito, aut demerito diuerſorum Angelorum, eſt improbabile. C Reſpondemus autem ex dictis, negando ſequelam: nam licèt Auguſtinus illos ſex dies in méntibus Angelorum conſtituerit, & ſine ſucceſſione reali inter ſe ſimul factos, & completos eſſe cenſuerit; nihilominus neceſſarium non eſt, vt in primo ſaltem die cenſuerit mane ſimul incepiſſe cum veſpera, ſed potuit ſentire, illum primum diem compoſitum fuiſſe ex veſpere, & mane cum aliqua ſucceſſione modo explicato, & ſimul cum illo ſtatim fuiſſe completos omnes ſex dies cum ſolo ordine naturæ abſque ſucceſſionis mora, ſeu durationis, modo ſtatim declarando: nam hæc inter ſe repugnantia non ſunt. Et D ſimili modo licèt Auguſtinus dixerit, omnia fuiſſe creata ſimul in primo inſtanti creationis mundi, non eſt neceſſarium, etiam docuiſſe, in eodem momento factam eſſe beatitudinem Angelorum, ſicut non eſt neceſſe, vt in eodem inſtanti pœna malorum angelorum inceperit. Inceperunt ergo ſimul, ſecundùm Auguſtinum, omnia quæ Deus ſolus per ſe fecit, non verò omnes rerum perfectiones, quæ ab ipſis, vel à præuia diſpoſitione, aut merito ipſarum creaturarum pendent. Ex quibus perfectionibus præcipua fuit matutina cognitio, vt explicaui, & ideo illa lux licèt in primo die, non in primo inſtanti creationis rerum facta eſt. Vnde etiam colligitur ſecundùm Au- E guſtinum cognitionem matutinam ſolis Angelis ſanctis datam eſſe; & non indifferenter omnibus, ſicut de viſione beata in ſuperiori tractatu *lib.5. cap.2.* dictum eſt.

30. *Notatio pro explicando Auguſt. alibi ſcribēte matutinam cognitionē veſpertinā præceſſiſſe.*

Adhuc tamen ſupereſt ſoluenda difficultas orta ex aliis Auguſtini locis, in quibus dicit, præceſſiſſe matutinam cognitionem veſpertinæ ſaltem naturæ ordine. Ad hoc autem explicandum oportet aduertere differentiam, quam conſtituit Auguſtinus inter opus primi diei, & aliorum quam latè proſequitur *lib. 2. Geneſ. ad liter. cap 6.7 & 8.* & eandem ſupponit *lib.4. cap.22. & ſequentib.* Eſt autem diſcrimen: nam opera quinque dierum poſt primum, præter eſſe, quod habent in Verbo Dei, dicuntur fieri priùs in mentibus angelicis, & poſtea in ſeipſis: opus autem ſecundi diei,quod ſecundùm Auguſtinum eſt ipſa lux ſpiritualis, & angelica, non fit aliter in ſe, quàm in mente angelica, quia ſunt idem, nec poteſt prius eſſe,aut fieri in mente Angeli, quàm in ſe, cùm mens Angeli non poſſit eſſe, niſi in ipſo. Et hoc diſcrimen colligit Auguſtinus ex alio, quod in verbis, quibus in Geneſi narrantur hæc opera, ipſe ponderauit. Nam in opere primi diei ſolùm dicitur: *Dixit Deus,fiat lux,& facta eſt lux.* In opere autem ſecundi diei tertium membrum additur, nam dicitur: *Dixit quoque Deus, fiat firmamentum, & fecit Deus firmamentum, & factum eſt ita*; & in opere quarti diei: *Dixit Deus,fiant luminaria, & factum eſt ita, fecitque Deus luminaria.* Idémque in die ſexto conſiderare licet. Ex hac ergo verborum diuerſitate colligit Auguſtinus, angelicam naturam tantùm eſſe factam in Verbo Dei,& in ſe: & primum dicit ſignificari illis verbis: *Dixit Deus,fiat lux* quia illud dicere idem fuit, quod Verbum producere, in quo rationes tam Angelorum, quàm rerum omnium exiſtunt; ſecundum autem dicit ſignificari altero verbo,*& factum eſt ita.* vtique in ſeipſo. At verò de firmamento ait primò dictum eſſe in Verbo Dei, vt fieret, ſecundò Deum feciſſe illud in mentibus angelicis, per ſpecies nimirum intelligibiles,& in eſſe(vt vocant) intentionali, ſeu repræſentatiuo, tertiò factum eſſe in ſeipſo.

Ex hac ergo differentia colligit, Angelos cognouiſſe prius ſeipſos vt factos, per cognitionem in proprio genere, quàm ſe cognouerint in Verbo, quia non potuerunt ſe prius cognoſcere in Verbo vt faciendos, quàm eſſent facti in ſeipſis, quia non poterant vllam cognitionem habere niſi iam facti. Nec prius facti ſunt extra Deum in eſſe intentionali, quàm in reali, & naturali, quia primùm ſupponi debent in ſuo eſſe ſubſiſtentes facti, quàm formentur aliqua cognitione, vel principio eius, ideoque primùm facti ſunt Angeli cognoſcentes ſeipſos, ac proinde habentes veſpertinam cognitionem, quam referentes in Deum per mane conſummarunt, & ita vnus, id eſt, primus dies factus eſt. Secus verò cenſet de cæteris diebus: nam ſicut Deus primò dixit, *fiat lux*, in Verbo ſuo, ita etiam conſequenter dixit in eodem Verbo, *fiat firmamentum:* Angelus autem iam videns Verbum, & in eodem Verbo ſeipſum vt factum, conſequenter vidit in eodem Verbo firmamentum vt faciendum, & deinde in ſua mente accepit factum, & poſtea firmamentum in ipſo cognouit, ac tandem in Dei gloriam retulit. Atque ita in opere ſecundæ diei præceſſit ordine rationis cognitio firmamenti in Verbo, & poſtea in proprio genere, & ſic prior fuit cognitio matutina, quàm veſpertina. Ita videtur explicare rem hanc idem Auguſtinus *dicto lib. 4. cap.26. & 28.* idémque de cæteris diebus ſentit. Quæ res tota mihi quidem obſcuriſſima eſt tam in ſe ſpectata, quàm in doctrina eiuſdem Auguſtini, alia nimirum eius verba, & teſtimonia conferendo: ſed nunc illam magis illuſtrare non valeo, infrà verò iudicium meum de re ipſa proferam, & totam rei difficultatem aperiam.

31. *Conciliatur iam Auguſt. ex differentia primi diei,& cæterorum apud ipſum.*

32. *5. Dubium principalius quod in titulo capitis proponitur.*

Supereſt vltima, & intenta dubitatio; quales ſcilicet fuerint illi ſex dies iuxta ſententiam Auguſtini, ille enim quia difficillimum eſſe credidit explicare illos ſex dies de diebus naturalibus, qui ex circuitu Solis fiunt, & quia credidit omnia eſſe ſimul facta, vt capite præcedenti viſum eſt; de diebus intelligibilibus compoſitis ex veſpertina

&

& matutina cognitione eos interpretari conatus eſt. Vnde ſæpe dicit eſſe vnum diem, & ſex dies. Vnum quidem, quia vna eſt in Angelo cognitio matutina; & veſpertina etiam vna eſſe poteſt, & ita dies ex vtraque compoſitus vnus eſt. Secundùm varios autem creaturarum gradus dies comparatione illarum repetitur, & fiunt ſex dies iuxta ſenarij numeri perfectionem. Sic *dicto lib.* 5. *cap.* 22. cùm dixiſſet, in mente angelica poſt veſperam factum eſſe mane, cùm poſt cognitionem ſuæ propriæ naturæ ſe retulit in laudem Dei, & eius contemplatione formata eſt, ſubdit: *Et quia cæteræ creaturæ, quæ infra ipſas fiunt, ſine cognitione eius non fiunt, propterea idem dies vbique repetitur, vt eius repetitione fiant tot dies, quot diſtinguuntur genera creaturarum, perfectione ſenarij numeri terminanda*, & conſequenter omnes ſex dies illo modo exponit, quos ſic breuiùs colligit dicto lib. 11. de Ciuitate, cap. 7. *Cognitio creaturæ in ſeipſa decoloratior eſt, ideo veſpera congruentius, quàm nox dici poteſt, quæ tamen, cùm ad laudandum creatorem refertur, recurrit in mane. Et cùm hoc facit in cognitione ſuipſius, dies vnus eſt; cùm in cognitione firmamenti, dies ſecundus; cùm in cognitione terræ, ac maris, omniúmque gignentium, quæ radicitus continuata ſunt terræ, dies tertius; cùm in cognitione luminarium*, &c. *dies quartus; cùm in cognitione omnium ex aquis animalium natalitium, atque volatilium, dies quintus; cùm in cognitione omnium animalium terrenorum, atque ipſius hominis, dies ſextus.* Et *in cap.* 30. addit, ſenariam illam repetitionem eiuſdem diei propter perfectionem numeri ſenarij factam eſſe, vt perfectio operum Dei per ſenarij numeri perfectionem ſignificaretur. Et ſimilia, licèt breuiùs, collecta habet *in dicto Dialog. cum Oroſio quæſt.* 26. vbi etiam addit: *Diei vnius, quem intelligimus naturam ſpiritualem creaturarum, id eſt, angelicarum ſexies facta cognitio ſex dies fecit propter ſenarij numeri perfectionem.* Ex hac occaſione fit ibi longa digreſſio ad perfectionem ſenarij numeri declarandam. Hanc ſententiam non perſuadet directè Auguſtinus aliter, quàm explicando illam, & ſupponendo eſſe poſſibilem, & ex difficultatibus, quæ in operibus ſingulorum dierum cernuntur, ſi de naturalibus diebus intelligantur tacitè concludendo, hanc ſpiritualem intelligentiam eſſe aliis præferendam, & difficultates in illa occurrentes ſoluere conatur, vt videbimus.

Loca Auguſtini in quibus parte poſteriore dubij approbat.

33\. *Communior ſententia priorem partem amplectitur, & literalem eſſe ſtatuit.*

At verò licèt ſuppoſito vero ſenſu literali, poſſent hæ ſubtiles conſiderationes ſuum locum habere, nihilominus, ſalua reuerentia ſanctiſſimo Patri debita, mihi perſuaſum habeo, hunc non eſſe literalem ſenſum, ſed textum Geneſis ad literam eſſe de die naturali, qui per ſpatium, & durationem vnius conuerſionis primi mobilis fit, eſſe intelligendum. Hæc eſt communior ſententia Patrum, Baſilij, Ambroſij, Chryſoſtomi, Bedæ, Ruperti *in Geneſ.* & Nazianz. *orat.* 43. circa principium, & Gregor. 32. *Moral. cap.* 10. & aliorum, quos capite præcedenti retuli, quibus Magiſter, & Scholaſtici magis aſſentiuntur, quanuis propter Auguſtini auctoritatem de illius ſententia valde temperatè, ac modeſtè loquantur. Ad fundandam autem hanc veritatem commodiſſimum eſt ſupponere, lucem factam primo die, quando dixit Deus, *fiat lux*, de corporali, ſeu ſenſibili luce huius mundi eſſe intelligendam; ſicut è contrario tenebræ, quæ erant ſuper faciem abyſſi, erant etiam ſenſibiles per carentiam ſenſibilis lucis, vt ſæpe in ſuperioribus cum communi ſententia diximus, & infrà tractando in particulari de opere primi diei, vtrumque oſtendemus, quia oppoſi-

Fundamentū pro hac ſententia ſuadenda.

A torum eadem eſt ratio. Hoc ergo ſuppoſito fundamento, argumentor in hunc modum: nam primus dies ortus eſt ex luce, quam Deus in eodem primo die creauit, & ex diuiſione facta inter lucem illam, & tenebras, id eſt, inter diem, quem illa lux conficit, & noctem, quæ ex abſentia illius ſequitur; ergo dies primus fuit verus dies naturalis ex ſucceſſione lucis, & tenebrarum conſurgens; ergo eiuſdem rationis fuerunt ſequentes dies. Hæc poſterior illatio ex paritate rationis, & ex eodem modo loquendi Scripturæ manifeſta videtur. Prior etiam clariſſima eſt, quia diem naturalem appellamus illum, quem ſenſibilis lux ſuo motu peragit, vt conſtat ex eodem *cap.* 1. *Geneſ.* vbi

Suadetur iam primò.

B in quarto die dicitur feciſſe Deus luminare maius, vt præeſſet diei vbi euidenter ſignificatur ſenſibilis dies, eadémque ratio eſt de toto capite, & præſertim de primo die. Et ita facilè probatur antecedens, quia ſuppoſito dicto fundamento, apertè continetur in verbis illis Geneſ. cap. 1. *Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux. Et vidit Deus lucem, quòd eſſet bona, & diuiſit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, factúmque eſt veſpere, & mane dies vnus.*

Secundò argumentari poſſumus, quia procedit Auguſtini ſententia ex alio fundamento ſuprà impugnato, quòd omnia quæ narrantur facta ſex diebus, ſimul in inſtanti creationis facta ſunt. 34.

Suadetur 2.

C Oſtendimus enim diſpoſitionem, quam in primo inſtanti creationis corporalis mundus habuit, & in primis ferè verbis Geneſis deſcribitur, non potuiſſe ſimul, & in eodem inſtanti eſſe cum diſpoſitionibus, quas in aliis diebus accepit, vt capite præcedenti expendimus: ergo debuit neceſſariò inter illa opera mora aliqua intercedere, & conſequenter fuit neceſſaria ſucceſſio; ergo ceſſat fundamentum, propter quod excogitatus eſt dies, in quo & ſimul ſint dies, & veſpera, & cùm ſit vnus, ſexies repetatur propter rerum varietatem. Ablato autem fundamento cætera non conſequuntur. Nam ſi ſucceſſio realis neceſſaria eſt, eadem ratione eſſe potuit diurna

D ſucceſſio, & conſequenter etiam ſex dierum naturalium mora, vt in capite ſequenti contra Caietanum, Eugubinum & alios oſtendemus. Vnde etiam argumentor ad hominem. Nam vel lux facta primo die ſimul eſt facta cum cælo, & terra, vel poſt aliquam moram realis durationis, & ſucceſſionis. Si primum dicatur, ſequitur, Angelos in primo inſtanti creationis ſuæ fuiſſe beatos, quod doctrinæ Auguſtini in aliis locis repugnat, vt ſuprà in hoc capite, & latiùs in ſuperiori tractatu dictum eſt. Et probatur ſequela: nam S. Auguſtinus vult lucem factam primo die eſſe, vel naturam angelicam, vel lumen gloriæ illi collatum, vel vtrunque: nam eſſe naturam

Confirmatur ad hominem ex variis locis eiuſdē Aug.

E ipſam ſentit in Imperfecto ſuper Geneſ. *cap.* 5. eſſe autem lumen beatificum ſentit 1. *Geneſ. ad liter. cap.* 2. vtrunque autem coniungit *in cap* 9. & *in* 17. ſentit. Angelorum creationem quoad ſubſtantiam intelligi poſſe nomine cæli, quoad formationem autem gloriæ ſignificari per lumen. Quod etiam *lib.* 4. *cap.* 22. confirmat, & *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 19. & 20. ſentit, diuiſionem lucis à tenebris fuiſſe diuiſionem inter ſanctos, & malos angelos; & *lib.* 1. *contra Aduerſar. legis, & Prophetar. cap.* 12. dicit per illam lucem intelligi poſſe Angelos, qui ſemper vident faciem Dei: ſi ergo hoc ita eſt, & illa lux facta eſt in principio ſimul cum cælo, & terra, tunc iam fuerunt ſancti Angeli beati. Si autem ad vitandum hoc inconueniens dicatur, ſicut nos ſuprà diximus, lucem illam non eſſe factam

in primo inſtanti creationis,ſed poſt aliquam moram licèt ſit facta primo die,à fortiori dicere poterimus terrá non eſſe diſcoopertam aquis in principio, ſed poſt tempus aliquod; ergo eadem ratione ſine inconuenienti dici poterit, factum eſſe id opus poſt temporales dies, ac ſubinde illos dies eſſe veros, & naturales, quia eadem eſt ratio de cæteris operibus, & admiſſa aliqua mora, & ſucceſſione, nullum maius inconueniens oſtendi poteſt in diurna mora, quàm in alia, vt in capite ſequenti latiùs expendemus.

35. *Suadetur 3.*

Tertiò argumentari poſſumus,quia multa ſumuntur vel ſupponuntur in illo diſcurſu Auguſtini, quæ vel non ſubſiſtunt, vel probari non poſſunt. Vnum eſt, quòd omnes Angeli videant in Verbo creaturas omnes factas. Aliqui enim Theologi non putant videri in Verbo Dei, & per eius formalem viſionem creaturas, vt creaturæ ſunt;alij verò ſaltem dicunt,non eſſe neceſſarium vt videant omnes.Sed quamuis difficile ſit credere, proprium,& verum ſenſum hiſtoriæ Geneſis pendere ab illa theologica opinione; nihilominus ex hac parte permitti poſſet Auguſtini ſententia, qua illud fundamentum de cognitione propria creaturarum in Verbo,verum,& ſolidum eſt:& illo poſito probabilius eſt,videre omnes beatos in Verbo, & præcipuè Angelos ſanctos totum hoc vniuerſum,prout à principio conditum, & formatum eſt. Maiorem dubitationem facit, quod in alia parte illius diei ſpiritualis ſupponit ſanctus Auguſtinus, nimirum omnes Angelos habere ſemper actualem cognitionem in proprio genere rerum omnium, quas Deus in illis primis ſex diebus condidit. Quòd enim id ſupponat,patet,quia docet,illud mane,& veſpera fuiſſe ſimul, *dicto lib.4.de Geneſi cap.29 & ſequentib.* Vnde *c.32.* dicit, illud mane, & veſpera *non ſecundùm temporis moras, ſed ſecundùm ſpiritualem potentiam mentis angelicæ, cuncta, quæ voluerint, ſimul notitia facillima comprehendentem*, eſſe intelligenda. Quòd verò ex parte veſpertinæ cognitionis vel non ita ſit in aliquibus, & in aliis ſit incertum, probatur ex dictis ſuprà *lib. 2. de cognitione Angelorum*, quia Angeli non cognoſcunt ſimul omia, quæ per ſpecies in proprio genere cognoſcere poſſunt, quia non poſſunt cognoſcere ſimul, niſi quæ per vnam ſpeciem repræſentantur, & veriſimilius eſt, multos eſſe Angelos, qui non poſſint per vnam, & eandem ſpeciem cælum, & terram, ſpiritualia, & corporalia, & miſta omnia comtemplari; imò credibilius eſt, paucos eſſe Angelos, qui tam vniuerſalem & eleuatum modum cognoſcendi naturalem habeant; ergo ex hac parte non potuerunt Angeli in illo principio habere actualem cognitionem omnium operum ſex dierum, & creationis mundi, quia nec per vnum actum, quia non per vnam ſpeciẽ; nec per plures actus, quia hoc modo non poſſunt plura ſimul intueri. Aliunde verò etiam illi, ſi qui ſunt, qui per vnam ſpeciem id facere poſſint, liberè vtuntur illa,& ideo nemo poteſt, niſi diuinãdo,affirmare, omnes habuiſſe illum actualem vſum ſtatim,ac conditi ſunt.

36. *Euaſio prima.*

Dicere quidem aliquis poſſet, ſatis eſſe, quòd omnes Angeli ſemper ſint in aliqua naturali cognitione,& conſideratione creaturarum, vt inde intelligamus, in tota collatione ſanctorum Angelorum fuiſſe ſimul veſpertinam cognitionem omnium rerum creatarum, licèt fortaſſe non in ſingulis fuerit actualis cognitio omnium, ſed quoſdam actu conſideraſſe aliquas, alios alias. Neque enim veriſimile eſt, in tanta intelligen- A tium multitudine aliquod opus Dei non fuiſſe actu conſideratum. Et hoc ſatis eſſe videtur ad illam dierum diſtinctionem. *Secunda.* Vel etiam dici poteſt licèt Angeli, præſertim inferiores,non omnia ſimul,& vno actu conſiderent, tamen breuiſſima mora poſſe omnia percurere, nunc hoc, nunc illud intuendo, & ita factum ſatis eſſe, vt ſex illi dies comparatione facta ad noſtrum tempus, ſimul eſſe dicantur. *Tertia.* Vel tandem dici poteſt,ad doctrinam Auguſtini ſatis eſſe, quòd vnus Angelus ſimul poſſit per vnam ſpeciem omnes creaturas factas contemplari: nam ferè certum eſt, in illo initio vnunquenque quantum potuit per naturales vires opera Dei conſideraſſe. Et ſic ſatis etiam erit, quòd in ſupremo Angelo omnes B illi dies, & veſperæ ſimul eſſe potuerint. *Earum præcluſio.* Sed hæc omnia re vera ſolùm diuinando, vel coniectando dicuntur, & ideo incredibile eſt, verum illorum dierum ſenſum ex tam incertis rebus pendere.

37. *Suadetur 4. obiectiones aliquot proponendo contra ſententiam Aug. Prima obiectio.*

Quartò poſſumus obiicere, quia ille ſenſus non ſolùm valdè metaphoricus eſt, quem in hiſtoria maximè vitandum eſſe diximus, ſed etiam metaphora illa multa continet, quæ nec ſufficientem rationem habent, nec ſatis explicari poſſunt. Primum eſt, quòd cognitio matutina vnica, & indiuiſibilis per comparationem ad res cognitas ſexies multiplicari dicitur; cùm ex parte re- C rum cognitarum nulla ratio talis diſtinctionis, ordinis, aut numeri dari poſſit. Cùm enim firmamentum factum ſecundò die dicatur eſſe cælum, in quo ſunt ſtellæ, & non poſſit videri cælum in Verbo, non viſis ſtellis, cur matutina cognitio harum rerum in duas, & interpoſita cognitione maris,& terræ ab aquis diſcoopertæ, fuiſſet in illa metaphorica narratione diuiſa? Multaque ſimilia de cæteris interrogari poſſunt, quorum rationes reddere,difficillimum iudico. Eadémque difficultas in cognitione veſpertina conſiderari poteſt, maximè cùm opera illorum dierum quoad cognitionem in proprio genere nullam habeant connexionem,nec dependentiam,nec ex ſe poſtulent D vnam,vel plures cognitiones, ſed iuxta virtutem cognoſcentis,& media, ſeu ſpecies, per quas cognoſcit, ſimul & ſine vllo ordine temporis, vel naturæ cognoſci poſſunt.

38. *Secunda obiectio.*

Præterea appellationes *mane*, & *veſperæ* reſpectu cognitionum metaphoricæ ſunt, & voluntariæ, quia ante ſanctum Auguſtinum non fuerunt fundatæ in aliquo vſu. Magiſque metaphorica eſt coniunctio ex illis duabus ad componendum vnum diem, ex eo ſolùm quòd circa eandem rem magis, vel minus perfectè verſantur. Nam veſperè, & manè propriè non componunt vnum diem,niſi quia ſunt partes vnius motus, & quendam certum ordinem inter ſe habent. Illæ au- E tem duæ cognitiones clarior,& minus clara eiuſdem rei, licèt ſint ſimul, nullum tamen inter ſe habent ordinem aut connexionem, ſed ſolùm concomitanter ſe habent:cur ergo dicentur vnum diem componere? Nam quòd vna ſit excellentior alia, non ſatis eſt, niſi inter ſe vniantur, vel ordinentur:& ideo Auguſtinus aliquem alium ordinem obſeruauit,vt ſuprà notaui, adeò tamen nobis obſcurum, vt augeat potiùs difficultatem. Nam in primis differentia, quam conſtituit inter primum, & alios dies, vix intelligitur, quia in primo inſtanti creationis ſuæ non ſolùm vnuſquiſque Angelus ſeipſum, ſed etiam omnes alios, nec ſolùm alios ſpiritus, ſed etiam cælos, & alia corporalia actu contemplari potuerunt, vnuſquiſque ſecundùm ſuam virtutem, & ſpecies,

quas

quas in eodem inſtanti, & prius etiam natura, quàm in actum aliquem cognoſcendi prodirent, acceperunt; ergo in illo inſtanti habuerunt cognitionem veſpertinam non tantùm ſui, ſed etiam aliorum Angelorum, & corporum. Et ſimili modo ſancti Angeli in ſecundo inſtanti non tantùm cognitionem ſui, ſed etiam omnẽ aliam cognitionem creaturarum, quam habebant, in laudem creatoris retulerunt; ergo priùs etiam tempore, ac natura habuerunt verſpertinam cognitionẽ omnium rerum, quas poſtea viderunt in Verbo; ergo non magis in primo die anteceſſit veſpertina cognitio, quàm in cæteris diebus. Neque etiam ponderatio illa quòd de luce tantùm bis dicitur *fiat*, & *facta eſt*, de aliis verò additur tertium, ſcilicet, *& fecit Deus*, rem conuincit. Tum quia ſi ad rem ſpectemus, etiamſi per lucem intelligamus Angelos, illi non tantùm habent eſſe in Verbo, ſed etiam facti ſunt in mentibus angelicis ſicut res aliæ: nam res aliæ non dicuntur fieri à Deo in mentibus angelicis, niſi per impreſſionem ſpecierum intelligibilium, quibus repræſentantur; Angelus verò licèt fortaſſe reſpectu ſui non indigeat ſpecie, ad cæteros cognoſcendos ſpeciebus indiget; ergo etiam Angeli dicendi ſunt fieri in mentibus aliorum; ergo in hoc parua, vel nulla eſt differentia inter opus primi diei, & reliquorum. Accedit, quòd res non dicuntur propriè fieri in Verbo Dei, licèt in illo ſint eminenter, & obiectiuè tanquam in arte, vel idea, & ideo cùm dicitur *fiat lux*, vel *firmamentum*, non eſt ſenſus, quòd fiat in Verbo Dei, ſed quòd fiat in ſe, & hoc ipſum oſtenditur, cùm dicitur, *& facta eſt lux*, declaratur enim efficacia imperij diuini, quod imperium non eſt aliud, quàm voluntas Dei, quæ per Verbum imperandi ſignificatur. Quòd verò in opere ſecundi diei addatur, *& fecit Deus*, non intelligitur, id eſt, fecit in mentibus angelicis: nam hæc eſt planè metaphorica, & voluntaria interpretatio ſine fundamento in litera. Vnde, vt opinor, non habet peculiare myſterium, ſed additum eſt ad explicandum melius munus firmamenti, quod fuit diuidere aquas ab aquis; vnde in tertio die non eſt additum ſimile verbum, quia ſecundùm contextum non erat neceſſarium. In quarto autem die repetitum eſt, quia ad maiorem operis explicationem erat commodum. In quinto verò die omiſſum eſt verbum, *& factum eſt ita*, ſolúmque dicitur, *dixit Deus, producant aquæ*, &c. Et infrà: *Creauitque Deus cete grandia*, &c. In ſexto verò die paululum immutantur verba, & de homine ſolùm dicitur, dixiſſe Deum, *faciamus hominem*, quo ſignificatur internum conſilium, & poſtea declaratur executio: *Creauit Deus hominem*. Tota ergo illa differentia inter opus primi

39. 3. *Obiectio.* diei, & cæterorum non ſubſiſtit.

Addo præterea, illum ordinem inter primum veſpere, & mane non multum referre, vt ex veſpertina cognitione ſui in ſe, & matutina cognitione ſui in Verbo vnus dies componatur media relatione prioris cognitionis in laudem Dei. Nam hic ordo ad ſummum intelligitur eſſe per modum diſpoſitionis ad formam perfectiorem, vel per modum meriti ad præmium, ex quibus non ſolet componi aliquid vnum, quod cum metaphora vnius diei aliquam proportionem habeat. In aliis verò diebus ordo, quo dicitur matutina cognitio præcedere, non ſatis apparet, qualis ſit, nec in qua cauſalitate fundetur. nam cognitio veſpertina etiam quoad opera aliorum dierum naturalis eſt, & quantum eſt ex ſe prior eſt cognitione ſupernaturali, præſertim matutina, vt ex-

A plicaui. E contratio verò in nullo genere cauſæ præter finalem dici poteſt eſſe effectus cognitionis matutinæ, quia non conſequitur ad illam, ſed ad principia naturæ, nec matutina diſponit, ad veſpertinam, ſed potiùs è conuerſo. Poſſet autem excogitari cognitio veſpertina per ſpecies infuſas, & ſupernaturales, per quas altiori modo cognoſcuntur res in proprio genere in ſe, & non in Deo clarè viſo. Quæ cognitio dici poterit conſequens ſtatum beatificum tanquam proprietas gratiæ cõſummatæ, ſicut de ſcientia animæ Chriſti, & hominum beatorum dici ſolet. Sed abſque dubio non loquitur Auguſtinus de tali cognitione veſpertina, ſed de naturali, nec talis cognitio B cum fundaméto tribuitur Angelis reſpectu creaturarum ordinum naturalium, quia per naturalem ſcientiam ſufficienter cognoſcunt res iſtas in proprio genere. Et licèt daretur vt conſequens viſionem beatam, ille ordo nihil pertineret ad compoſitionem vnius diei. Item aliàs vnus dies poſſet componi ex vno mane, & duplici veſpera, vna naturali, & alia ſupernaturali, habentibus aliquem ordinem, licèt diuerſæ rationis ad eandem cognitionem matutinam.

Ponderari etiam poteſt, quòd iuxta diſcurſum Auguſtini vix intelligitur, quando conſummentur ſinguli dies. Nam de primo ait, incipere à ve- 40. *Quarta obiectio.*
C ſpertina cognitione, quæ interueniente relatione in laudem creatoris aſcendit in mane vſque ad matutinam cognitionem. Quòd ſi hoc ita eſt, vel ſecundus etiam dies incipiet à veſpera, & terminabitur per mane, & ſic vſque ad ſextum, ac ſubinde etiam ſeptimus dies à veſpera incipiet, quod Auguſtinus ſemper negat *in dicto* 4. *lib. Gen.* & ſæpe alibi. Vel dicendum erit, in eodem mane, in quo primus dies conſummatur, intrinſecè incipere ſecundum diem per matutinam cognitionem firmamenti, ſeu operis ſecundi diei, & conſequenter ſecundum diem finiri in cognitionẽ veſpertina eiuſdem operis, vel vt iam relata in laudem creatoris, vel ſecundùm ſe ſpectata: ac ſu-
D binde, quòd per relationem operis ſecundæ diei, id eſt, firmamenti cogniti per veſpertinam cognitionem eiuſdem diei tertius dies iam incipiat, & ad meridiem perueniat per matutinam cognitionem operis eiuſdem diei, & in ea conſummetur. Vtrunque enim horum videtur habere inconueniens, videlicet, quòd ſimul compleatur primus dies per matutinam cognitionem lucis, & incipiat ſecundus dies per matutinam etiam cognitionem firmamenti: nam ſiue illæ duæ cognitiones matutinæ intelligantur omnino ſimul ſine vllo ordine, ſiue cum aliqua prioritate, & ordine, non rectè cohærent, vel coordinantur. Item quia aliàs dies ſecundus ſine relatione ſui operis in
E laudem Dei pertranſibit, ſi talis laus ad initium tertij diei iam pertinet, vel ſi ad vitandum hoc inconueniens dicatur, in illo terminari intrinſecè ſecundum diem, iam ille ſecundus dies incipiet intrinſecè in mane, quo prima dies conſummatur, & finietur intrinſecè in altero mane, quo inchoatur tertius dies, quod etiam proſequendo metaphoram, monſtroſum videtur.

Vltimò obiicere poſſumus, quod iuxta illam quaſi parabolam, vel metaphoricam interpretationem nulla conueniens ratio numeri, & ordinis ſex dierum dari poteſt, nec ſeptima dies poteſt commodè explicari. Probatur primum, quia Auguſtinus nullam aliam reddit rationem, niſi perfectionẽ ſenatij numeri, vel quia ſex ſunt gradus, ſeu 41. 5. *Obiectio trimembris.* 1. *Membrum*

ſeu ordines rerum cognitarum. At neutra ratio ſatisfacit. Non prima, quia alij ſunt numeri, vel æquè, vel magis perfecti, vt denarius, &c. præterquam quòd non ſufficit numerum eſſe perfectum, vt rebus numeratis tribuatur, niſi in rebus ipſis verum aliquod ſupponatur fundamentum, quod hîc non inuenitur, vt patebit alteram rationem refutando. Quod ex parte iam fecimus: nam ſi firmamentum factum ſecundo die fuit verum cælum octauum, aut nonum, certè alij cæli planetarum, & aſtra ipſa, ſol, luna, & ſtellæ non ſunt res alterius generis, vel ordinis inter ſe; ergo in talibus rebus non erat fundamentum numerandi tales dies. E contrario verò volatilia, & aquatilia non minus diſtinguuntur inter ſe, quàm à brutis terreſtribus, & homo plus diſtat ab illis omnibus, quàm omnia illa inter ſe, cùm ſit ſecundùm differentiam vltimam excellentioris ordinis; cur ergo cognitio matutina volatilium, & aquatilium ſimul vno die cenſetur, & cognitio matutina brutorum terreſtrium intelligitur poſterior, & in diſtincta die? vel cur cognitio matutina hominis non multo magis per ſe conſtituit nouum diem diſtinctum à cognitione brutorum, quàm horum cognitio à volatilium cogni-
2. Membrum. tione matutina ſeparetur? Atque hinc probatum relinquitur ſecundum punctum de ordine. Nam ſi matutina, & veſpertina cognitio Angelorum dicitur conſtituere primum diem, quia Angeli ſunt excellentiſſimæ creaturæ cognitæ in Verbo; cur cognitio matutina & veſpertina hominis non conſtituit ſecundum, cùm homo inter res creatas ſecundum gradum perfectionis habeat? Quod ſi dicatur, præmitti debuiſſe alia opera, per quæ homini locus præparatus eſt: hoc certè in operibus ſecundi, & tertij diei ſatis obſeruatum fuerat; illa autem non cogebant ad diſtinguendum quartum diem à ſecundo, nec ad præponenda bruta animalia homini in cognitione matutina, ſeu in hoc ſpiritualium dierum ordine.

Denique tertium membrum de ſeptimo die ita
42. declaro, quia ſi iſti dies diſtinguuntur per repe-
3. Membrum. titionem eiuſdem cognitionis matutinæ in ordine ad varia opera Dei, ad numerandum ſeptimum diem, neceſſarium eſt aſſignare opus ſeptimum, diſtinctúmque ab operibus ſex dierum, in cuius cognitione matutina ſeptima dies poſita ſit, & cùm ſecundùm Auguſtinum ille dies non habeat veſperam, oportebit, vt illud opus per veſpertinam cognitionem non cognoſcatur. At nihil horum dici poteſt probabiliter; ergo iuxta illos analogicos dies non poteſt ſeptimus numerari. Dicetur fortaſſe diem ſeptimum non in cognitione operis, ſed potiùs in cognitione carentiæ operis poſitum eſſe. Sed contra hoc eſt, quia illa vel magis eſt carentia cognitionis, quam noua poſitiua cognitio, quia cognoſcendo hæc opera, & non plura, cognoſcitur illa carentia noui operis, vel certè ſi aliqua cognitio poſitiua addenda eſt, hæc ita cogitanda eſt, vt Angeli videntes Deum, per ipſammet viſionem ſciant, ſe videre omnia opera, quæ Deus per ſe facere ſtatuit: nam per hoc vident non feciſſe Deum plura, quàm ipſi videant; hæc autem cognitio non pertinet ad nouum diem, nec intelligitur illis addita in die ſeptimo, ſed videtur intrinſecè incluſa in perfectione illius cognitionis matutinæ, qua omnia Dei opera in ipſo videntur. Ergo iuxta illam metaphoram non videtur relinqui modus conueni-
Concluditur iudicium de ſententia Auguſtini. ens ad diem ſeptimum explicandum. Propter hęc ergo ſententia illa Auguſtini, & propter nimiam obſcuritatem, & ſubtilitatem eius difficilis credi-

A tu eſt; quia veriſimile non eſt Deum inſpiraſſe Moyſi, vt hiſtoriam de creatione mundi ad fidem totius populi adeò neceſſariam per nomina dierum explicaret, quorum ſignificatio vix inueniri, & difficillime ab aliquo credi poſſet. Fundamenta verò Auguſtini partim capite præcedenti ſoluta ſunt, partim pendent ex declaratione operum ſingulorum dierum, vt ibidem dixi. *Ad fundam. Auguſtini in n. 32. inde ſatisfaciendum.*

CAPVT XII.

Vtrùm dies naturales creationis mundi re ipſa ſex fuerint, ſicut numerantur in Geneſi.

B Aliqui catholici ſcriptores licèt fateantur, Moyſem *in cap. 1. Gen.* loquutum eſſe de die naturali; nihilominus negant opera ibi narrata eſſe facta ſex diebus naturalibus, ſicut verba Geneſis ſonare videntur. Sed dicunt, omnia eſſe facta intra vnum diem, recenſeri autem ac ſi eſſent ſex diebus facta, non quia ita facta ſint, ſed quia ſi per moram ſex dierum fierent, ita eſſent diſtribuenda. Hæc autem opinio duobus modis excogitata eſt. Prior conuenit cum Auguſtino in hoc, quòd omnia ponit ſimul in primo inſtanti creationis facta, ſolúmque differt in explicatione dierum, quia non explicat de diebus ſpiritualibus, ſed de diebus naturalibus, & ſenſibilibus. Dicit
C tamen, non fuiſſe ſex, ſed vnum ſexies repetitum per comparationem ad res conditas. Et hanc opinionem defendit Caietanus *Gen. 1.* in explicatione primi diei in fine, & in initio capitis 2. Fundatur præcipuè in illis verbis cap. 2. *Iſtæ ſunt generationes cæli, & terræ, quando creata ſunt in die, quo fecit Dominus cælum, & terram, & omne virgultum agri*, &c. vbi primùm ponderat verbum illud, *in die, quo*, nam inde colligit feciſſe Deum cælum, & terram in vno die, quæ fuit etiam ponderatio Auguſtini *lib. 5. Gen.* à principio, & aliis multis locis: ſecundò ponderat Caietanus illa verba, *& omne virgultum agri*, per quæ declarari putat, loqui Moyſem de cælo, & terra non nudis, & in-
D formibus, ſed cum toto ornatu, quem per ſex dies acceperunt, ac denique prout includunt non tantùm ſimplicia corpora, ſed etiam miſta, nam virgulta agri miſta ſunt. Vnde vlterius infert, declaraſſe Moyſem per illa verba opus antea narratum in tertio die, in vno & eodem die cum cælo, & terra factum eſſe, & per hoc etiam ſignificaſſe, idem eſſe intelligendum de omnibus aliorum dierum operibus. Ac denique concludit, etiam omnia opera, quæ in primo die dicuntur facta, non ſucceſſiuè per diſcurſum eius fuiſſe facta, ſed ſimul in principio illius diei. *Quia idem eſt* (inquit) *indicium quoad ſimultatem temporis cum creatione cælorum; & terræ productis tertio die, & aliis diebus,*
E & ſimiliter eadem erit ratio de productis in vno die, quoad ſimultatem temporis in productione ſua.

1\. *1. Opinio negans duplicique via propoſita.* *1. Via defenditur à Caiet.* *Fundamentum eius ex Gen. 2.*

At verò Canus, (vt Molina refert) in aliis conueniens cum Caietano, in hoc vltimo differt. Fatetur enim, diem de quo Moyſes loquitur, eſſe naturalem, & in re fuiſſe vnum tantùm ſexies repetitum. Nihilominus tamen dicit, in illo die non fuiſſe omnia ſimul facta, ſed cum aliqua ſucceſſione in partibus illius diei. Quam ſucceſſionem ſolùm in productione miſtorum putat eſſe neceſſariam, quia expreſsè narrantur facta ex materia præiacente, vt *cap. 10.* expendimus: de cælis verò, & elementis prout nunc ſunt, putat ſimul eſſe facta in illomet die, in eius principio. Interrogatus autem, quo vero ſenſu potuerit Moyſes

2\. *2. Via eſt Cani apud Molinam.*

Quid reſpondeat Canus ad verba Moyſis. Moyſes dicere, ſex diebus eſſe facta, quæ vno tantùm die facta ſunt. Reſpondet ſubintelligendo conditionem, & vtendo verbis abſolutis in ſenſu conditionato, quia ſi opera illa per diſtinctos dies eſſent facienda, ſex diebus, & illo ordine fierent. Qui modus loquendi (aiunt) non eſt inuſitatus, ita enim multi exponunt illud Pſalm. 101. *Ipſi peribunt, tu autem permanebis*, id eſt, licèt ipſi pereant, tu perire non potes; & illud Matth. 24. *Cælum, & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt*, id eſt, etſi illa deficiant, verba mea deficere non poſſunt. Et Ariſtot. in ſimili ſenſu dixit 2. *de cælo cap.* 2. motum cæli initium habere ab oriẽte, cùm ipſe putauerit, non incepiſſe, quia ſi incepiſſet, inde inciperet. Cur autẽ voluerit Moyſes vti illo modo loquendi, rationes variæ redduntur; prima à poſteriori, vt captui noſtro, & rudis populi ſe accommodaret, vt poſſent faciliùs magnitudinem, varietatem, & ordinem tot rerum rudiores concipere. Secunda ex Caietano, vt oſtenderet naturalem ordinem, & conſecutionem talium rerum, ratione cuius optimè potuit Moyſes illa repetitione eiuſdem diei vti per comparationem ad ſex gradus rerum, qui in illis diebus commemorantur. Tertiò id feciſſe credunt ex inſpiratione diuina, vt per illum modum perueniretur ad diem ſeptimum, & requiem illius commemorandam, vt eo modo diſponeret, & induceret homines ad ſabbatum, ſeu ſeptimum quenque diem hebdomadæ, ad Dei cultum, & in memoriam beneficij creationis conſecrandum.

Tres cauſæ excogitantur cur Moyſes vnum diem appellauerit ſex.

3. *2. Opinio affirm. & vera.* Nihilominus dicendum eſt, ſicut Moyſes de die naturali, & ſenſibili loquutus eſt, ita etiam de vero numero ſex dierum in re exiſtentium, & ſibi ſuccedentium fuiſſe loquutum, & in ſingulis illorum dierum aliquod opus eſſe factum, prout ab eodem Moyſe in aliquo vero ſenſu narratum eſt. Hæc aſſertio primùm abſolutè, deindè in particulari contra dictas opiniones probanda eſt.

Probatur primò. Primum, & præcipuum eius fundamentum eſt plana, & ſyncera litera Scripturæ. Quia ſi quæ ratio cogit ad dicendum, Moyſem eſſe loquutum de die naturali, & omnibus intelligibili, eadem cogit ad dicendum, loquutũ eſſe de vero, & reali numero ſex dierum diſtinctorum, & numerabilium tali numero, qui ab omnibus intelligi poſſit. Ratio enim retinendi veram ſignificationem diei naturalis eſt illa communis, quòd verba Scripturæ non ſunt ad metaphoras transferenda, niſi vel neceſſitas cogat, vel ex ipſa Scriptura conſtet, & maximè in hiſtorica narratione, & ad inſtructionem fidei pertinente; ſed hæc ratio non minus cogit ad intelligendum propriè dierum numerum, quàm diei qualitatem, quia non minus vno modo, quàm alio deſtruitur

Secundò. ſinceritas, imò & veritas hiſtoriæ. Secundò hoc valde confirmant alia Scripturæ loca, in quibus hi ſex dies tanquam veri, & inter ſe diſtincti cõmemorantur, vt *Exod.* 20. dicitur: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. ſeptimo autem die ſabbatum Domini Dei tui eſt.* Et infrà: *Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt*, & idem repetitur *in cap* 31. In quibus locis ſermonis proprietas colligi poteſt tum ex æquiparatione, nam cùm dicitur: *Sex diebus operaberis*, propriiſſimè intelligitur: tum quia non eſt veriſimile, potuiſſe populum intelligere verba illa in alio ſenſu, & è contrario incredibile eſt, Deum in ſuis præceptis tradendis illis verbis ad populum fuiſſe loquutum, quibus deciperetur, falſum ſenſum concipiendo, ſi Deus non per ſex veros dies opera ſua feciſſet.

A Tertiò accedit communis intelligentia Patrũ. 4. *Tertiò.*
Omnes enim, qui de vero die primum interpretantur, ſecundum intelligunt non de eodem, ſed de ſimili die proximè ſuccedente, & ſic de cæteris, atque adeò intelligunt, illum dierum numerum verum, & realem fuiſſe. Ita docent in principio Hexamëmeron, & Geneſis Baſil. Ambroſ. Chryſoſt. Beda, Strabo, & alij, Nazian. *orat.* 43. *in principio, &* 44. *in princip.* Athanaſ. *orat. ſeu ſerm.* 3. *contr. Arrian.* ante medium. *Tota rerum natura intra ſex dies condita eſt, & primò quidem lux, quod ſpatium diem appellauit*, & ſic ſuo ordine reliquos numerat. Idem ſentit Gregor. 32. *Moral. cap.* 9. aliàs 10. Damaſcen. *lib.* 2. *cap.* 5. & B 7. & alios cum Scholaſticis congerit Martinengus.

5. *Quartò.* Quartò addo Patres aſſerentes, & ex Scriptura colligentes, mundum in die Dominico fuiſſe creatum; ita enim Eccleſia in hymno matutino diei Dominici canit:

Primo dierum omnium,
Quo mundus extat conditus,
Vel quo reſurgens conditor
Nos, morte victa, liberat.

Et docet Leo Papa *epiſt.* 79. cum aliis, quos retuli *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *de Feſtis cap.* 4. *num.* 15. & addi poteſt Concilium Trident. *ſeſſ* 2. dicens, Deum in Dominico die lucem condidiſſe, reſur- C rexiſſe, & Spiritum ſanctum ad Apoſtolos miſiſſe. At verò ſi numerus ſex dierum verus non eſt, nullo fundamento dici poteſt, creaſſe Deum mundum in Dominico die. Et eadem ratione non poſſet dici requieuiſſe ab operibus ſuis in die ſabbati, ſicut ſentit Scriptura, quoties hac ratione diem ſeptimam vocat ſabbatum Domini, vt *Exod.* 16. 20. 35. *Deuter.* 5. & ſentiunt dicti Patres, nam inde colligunt, Deum in die Dominica incepiſſe opera ſua, quia in die ſabbati ab illis ceſſauit. At verò ſi Deus intra vnum diem omnia opera ſua perfecit, vel in eodem die ab omni opere quieuit, ſi in primo inſtanti intrinſeco imitatiuo illius diei omnia ſimul perfecit, vel ſaltem ſi in illo vno die D omnia ſucceſſiuè conſummauit, in ſequenti die quieuit. Quo ergo fundamento, vel qua conſecutione dici poteſt, die Dominico creaſſe mundum, & die ſabbato quieuiſſe?

6. *Euaſio remouetur.* Reſpondebunt fortaſſe, non dici, Deum quieuiſſe in die ſabbati, quia ſecundùm realem durationem, & conuerſionem primi mobilis ille fuerit ſeptimus dies poſt primum, qui Dominicus appellatus eſt, ſed ſolùm ſecundùm metaphoricam numerationem, & accommodationem ſeptimum appellatum eſſe, & conſequenter inde in populo Dei talem diem ſabbatum eſſe appellatum: non quia in ſimili die ſeptimo verè Deus quieuerit, ſed quia requies Dei per numerationem ſeptimi E diei declarata eſt. At enim, quis non videat, interpretationem hanc veritati & ſynceritati Scripturæ multum derogare, cùm in reipſa requies Dei non contigerit in ſeptimo die, & conſequenter nec ſeptimus dies fuerit dies requietionis Dei, ac proinde nec ſabbatum verè nominari, nec inde colligi poſſit, Deum in die Dominico mundum creaſſe.

7. *Probatur quintò.* Quintò argumentor ratione, quia ſi Moyſes loquitur de die naturali ſolari, vel illi æquiualenti, & dicit factum eſſe mundum, prout nunc eſt, ſex diebus, & in re non fuit, niſi in vno tantùm factus, falſum dicit in proprietate ſermonis, & nulla ratio ſufficiens redditur talis metaphoræ; imò (quod grauius eſt) per nullam metaphoricam locutionem, quæ ratione ſubſiſtat, poteſt illius

illius locutionis veritas ſaluari. Prima pars per ſe nota eſt, nam eſt ipſa aſſertio contrariæ ſententiæ, ideo enim recurrit ad metaphoricas expoſitiones, quia non cenſet, veram eſſe hiſtoriam in proprietate ſermonis. Secunda pars probatur, quia omnes rationes metaphoræ, quæ adducuntur, inanes ſunt, & inſufficientes, vt per talem metaphoram ſaluetur, vel ſupponatur veritas illius narrationis, vt in tertia parte rationis ſumpſi. Quam probo, quia in primis, quod ait Procopius, Moyſem vſum fuiſſe illo numerationis modo ad rudis populi inſtructionem, non ſufficit ad veritatem ſermonis explicandam, ſi verba non ſunt factis conformia. Vnde vt illa ratio locum habeat, ſupponere debet, ita facta eſſe omnia ſex diebus, ſicut narrantur: alioqui narratio eiuſmodi potius ſimplices, & fere omnes audientes deciperet, quàm inſtrueret. Accedit, quòd ſi omnia facta eſſent ſimul in vno momento, vt diſtinctè conciperentur, poſſent ſigillatim explicari res factæ ſine numeratione dierum primi, ſecundi, & tertij: nam hæc numeratio non lucem, ſed priùs ſummam obſcuritatem, & difficultatem afferret, in concipiendo res ſimul factas per dierum ſucceſſionem. Et ſimili modo ſi res omnes ſunt factæ intra vnum diem cum ſucceſſione, tota varietas, & multitudo rerum factarum poſſet cum ſucceſſione intra eundem diem ſine fictione ſex dierum cum eadem, vel maiori perſpicuitate explicari.

8. *Conuincitur expoſitio Caietani de ſex gradibus rerum in n. 1.*

Deinde quòd Caietanus addit, potuiſſe illam numerationem dierum fieri ad denotandum ſex gradus rerum factarum, etiam eſt gratis excogitatum, & in rigore, eſt falſum, quia opera, quæ ſex diebus facta narrantur, non continent ſex gradus rerum, qui ſigillatim ſingulis diebus facti ſint, maximè ſecundùm ipſum Caietanum. Nam ipſe ſupponit gradus ſpiritualium rerum, cælorum, & elementorum in primo inſtanti creationis eſſe factos, & conſequenter etiam lucem, ac proinde poſtea in illo die nihil eſſe additum, niſi motum localem primi mobilis, qui non poteſt dici nouus gradus rerum, ſed accidens quoddam corporis cæleſtis; ergo in illo die, ſi tempus illius inſpiciamus, nullus rerum gradus factus eſt; in primo autem inſtanti extrinſeco, non tantùm vnus, ſed plures gradus rerum facti narrantur. Ac ſubinde in ſecundo die, ſi per firmamentum ęthereum cælum intelligimus, & illo die productio eius quoad ſubſtantiam refertur, nō fit repetitio, vel numeratio propter aliquem nouum gradū rerū, qui ſub cælo non eſſet comprehenſus. Et idem de quarto die obiiciemus. Præterquam quòd res ipſas ſecundùm ſe ſpectando, ex parte illarum nulla eſt ratio talis ordinis, vt quòd inter firmamentum, & ſolem, ac ſtellas, maris congregatio, terræ manifeſtatio, & plantarum productio interponantur. Item quòd gradus aquatilium, & volatilium non diſtinguantur tanquam duo gradus diſtinctis diebus narrandi, & gradus brutorum diſtincto die numeretur, cùm non magis à volatilibus, quàm hæc ab aquatilibus diſtinguantur. Et quod grauius eſt, vnus dies aſcribitur brutis, & homini, cùm multo magis in gradu diſtinguantur, vt ſupra etiam argumentabar. Ex ordine igitur, ac diſtinctione rerum factarum nulla ratio diſtinctionis dierum, aut veritatis narrationis eorum reddi poteſt, ſi reuera in ſe diſtincti non fuerunt.

9. *Euertitur Cani defenſio per ſenſū conditionatum, in n. 1.*

Atque hinc euidenter euertitur veritatis defenſio per ſenſum conditionatum à Cano excogitatum. Nam licèt ille ſenſus aliquando locum A habeat, quando vel materia ipſa, vel circunſtantiæ locutionis illum admittunt, vt in exemplis, quæ Canus inducit, probabile eſt; at in præſenti nullo modo poteſt accommodari. Nam illa conditionalis, ſi mundus cum ſucceſſione dierum fieret, intra ſex dies & tali ordine fieret, falſa eſt, quia diſparata, & non neceſſaria, potuiſſet enim fieri vel pluribus, vel paucioribus diebus, vel alio ordine pro arbitrio facientis, cùm res ipſæ non magis hunc ordinem, vel numerum dierum, quàm alium ex ſe poſtulent, vt oſtenſum eſt, & per ſe notum videtur: in quo ergo fundari poteſt veritas huius conditionalis? Maximè cum conditionalis veritas aut connexionem aliquo mo- B do neceſſariam inter antecedens, & conſequens requirat, aut ſaltem certum euentum ſub conditione futurum, quem oportet eſſe præuiſum, vt vera ſit locutio, quod in præſenti excogitare, aut fingere valde friuolum eſt. Vnde licèt in prædictione prophetica aliquando habeat locum conditionalis aſſertio, hiſtoricæ narrationi nullo modo poteſt accommodari, quia conditio ipſa ſuſpendit factum, & conſequenter repugnat hiſtoriæ; ideóque nunquam in Scriptura inuenietur abſoluta aſſertio pro conditionata in hiſtorica narratione. Dicetur fortè, quod & Canus indicaſſe fertur, narrationem illam non per ſolam conditionem, ſed quaſi per com- C parationem ad alium operantem, eſſe intelligendam, vt ſenſus ſit, quòd ſi alius à Deo illud opus feciſſet, ſeptem diebus ad illud perficiendum indiguiſſet. Sed hoc non ſolùm voluntarium, ſed etiam vanum eſt, quia ſicut Deus nullo tempore indigebat, ita quilibet alius à Deo in quocunque dierum numero illud opus perficere non potuiſſet, & licèt fingatur in aliquo potuiſſe, fruſtrà fingitur ſex diebus potius, quàm ſex millibus ad id perficiendum indiguiſſe. Ac denique etiam illo modo non ſaluatur veritas locutionis; quia etiam in vulgari ſermone licèt interdum dicamus, aliquem vno die feciſſe, quod alter vix ſeptē diebus faceret, nunquā tamen verè dicemus, illum prio- D rem ſeptem diebus tale opus feciſſe, ſi re vera in vno die illud conſummauit: Scriptura autem non tantùm dicit, Deum operatum eſſe, quod pro ſeptem diebus ſufficeret, ſed ſimpliciter narrat, ſex diebus operatum eſſe, & poſtea quieuiſſe, vt allegatum eſt. Tandem hinc facilè reiicitur altera ratio ſumpta ex ſanctificatione diei ſabbati. Quæ quidem eſt optima, & in Scriptura fundata ſuppoſita hiſtoriæ veritate, nam reuera Deus per ſex dies voluit mundum condere, & ſeptimo vacare, vt homines inſtrueret tam moraliter, quàm religioſè ad vacandum Deo, eique ſeptimum, & vltimum vniuſcuiuſque hebdomadæ diem Deo cōſecrandum. At verò ablato hiſtoriæ fundamento, E valdè friuola eſt cauſa illa ad reddendam metaphoræ rationem, tum quia vis rationis conſiſtit in exemplo diuino, non in figura ſermonis: exemplum autem nullum eſt, ſi res non eſt ita facta, ſicut narratur, tum etiam quia illa ratio ſolùm declarat finem quendam extrinſecum, propter quē ille idem dies ſexies repetitus ſenarius dierum ſimpliciter appellatus eſt, locutio autem non ſumit veritatem à fine extrinſeco, ſed ex conformitate ad rem dictam, quæ per illam rationem non explicatur, nam locutio falſa non fit vera ex eo ſolùm, quòd ad bonum finem referatur.

10. *Probatur ſecundò vera ſententia.*

Sextò contra Caietanum ſpecialiter induci poſſunt omnia, quibus *cap.* 10. ſpecialiter probauimus, miſta non fuiſſe facta ſimul, & in eo-

dem

Specialiter contra Caietanum.

dem momento cum terra, & aqua, quia ex terra, & aqua facta ſunt, vt Scriptura narrat, quoniam repugnat fieri ex aqua, & ſimul cum aqua, quia productio ex aqua ſupponit aquam; idemque eſt de productione ex terra, & de productione hominis ex limo terræ, vt ibi latè diximus. Et ideo Concilium Lateran. expreſsè dixit, humanam creaturam poſt alias fuiſſe compoſitam. Vnde rectè dixit Theodor. lib.5 diuin. decr. cap. de Materia, *Moyſem apertè docuiſſe, quænam ex iis, quæ non erant, & quænam ex iis, quæ erant, fabricatus eſt opifex*, quod optimè proſequitur, & concludit, *hominem feciſſe partim ex his, quæ erant, quantum ad corpus, partim ex his, quæ non erant, quantum ad animam.* Iſti autem varij modi fabricandi neceſſariò inter ſe requirunt ſucceſſionem. Quæ non minus efficaciter probatur ex eo quòd terra aliquando fuit vacua, & inanis, id eſt, carens fructibus, & animalibus, & cooperta aquis, cùm poſtea apparuerit. Neque enim rectè hæc exponuntur conditionaliter, aut quaſi aptitudine, & quantum eſt ex ſe, quia hoc modo etiam nunc poſſet dici terra inanis, & vacua, & cooperta aquis, vtique quantum eſt ex ſe, & conditione naturali, vel niſi Deus aliter illam ornaſſet, vel diſpoſuiſſet: at illa locutio nunc abſolutè dicta falſa eſſet; ergo etiam in primo die, vel inſtanti, ſi iam erat in illo diſcooperta & floribus veſtita. Et optima ratio eſt ſæpè tacta, quia Moyſes non explicabat terræ naturam, vt diceret, quid de ſe haberet, ſed narrabat hiſtoriam & ſtatum, in quo primum à Deo fuit condita, & in quo poſtea conſtituta eſt. Vnde obiter ſatisfit vulgari interrogatoni, cur Deus ſucceſſiuè fecerit, quæ potuit in momento ſimul producere, cuius rei varias rationes *in cap.* 10. in fine ex Patribus reddidimus. Quibus ſuppoſitis, nunc addimus, duo notari poſſe, quæ ſucceſſionem neceſſariò poſtulabant: vnum eſt tempus, & motus, id eſt, dies ipſi, ſeu motus locales cælorum, qui in illis ſex primis diebus facti ſunt, & intrinſecè ſucceſſionem includunt; aliud eſt productio ex corpore facto ex nihilo: nam illa duo non potuerunt eſſe ſine ſucceſſione diſcreta (vt ſic dicam.) Vnde ſuppoſito quod Deus propter rationes ſuprà tactas voluit quædam facere ex nihilo, alia ex rebus iam factis ex nihilo, neceſſariò debuit cum aliquâ ſucceſſione operari.

11. *Probatur 7. ſpecialiter contra Canum.*

Tandem ſuppoſita ſucceſſione in horum operum productione, facilè confutatur Cani ſententia ad vnum diem coarctantis totam ſeriem rerum, & productionum in illis diebus factarum. Nam omnes difficultates, quæ in hac ſucceſſione explicanda occurrunt, non oriuntur ex paruitate, vel magnitudine temporis inter vnius vel alterius operis executionem interpoſiti: ſed in ordine tantùm prioris, & poſterioris, quomodo ſcilicet, potuerit priùs eſſe cœlum ſine luce, & poſtea fuerit illi addita lux, & poſtea firmamentum quod etiam eſt cælum, & quomodo fuerit lux ante ſolem, vel cælum ſine ſtellis, & ſimilia, quæ non magis difficilia ſunt, ſiue per diem ſiue per horam prius, vel poſterius facta dicantur. Ergo ſi Canus admittit hanc ſucceſſionem, & omnes difficultates deuorat, fruſtrà intra vnum diem omnia concludit, nouas, & inſuperabiles difficultates addendo, & planas Scripturæ, & hiſtoricas locutiones ad tropos, & inſinuatos ſenſus verborũ detorquendo. Dicetur fortaſſe, non videri veriſimile, tantã tẽporis moram inter ſingula opera interpoſitã fuiſſe alioqui

Coniectura quædam expellitur.

A oporteret in ſingulis diebus facto vno opere, in reliquo diei tempore ab omni opere ceſſaſſe, & quaſi otioſum fuiſſe Deum. Sed hæc coniectura valde humana, & debilis eſt; tum quia eſto demus voluiſſe Deum, integrum diem vni operi dicare, etiamſi illud in puncto, aut breuiſſimo tempore perfecturus eſſet, & reliquo tempore illius diei à nouo opere vacare, quid abſurdi, vel incommodi inde ſequeretur, nunquid non eſt Deus ſuorum operum Dominus, vt ea potuerit, quo vellet modo facere? Certè vel propter hoc ipſum ſolum, nimirum, vt ſe liberum in operando oſtenderet, id facere potuiſſet, & omnes rationes, propter quas ſupra diximus fe-B ciſſe Deum multa ſucceſſiuè quæ ſimul facere potuiſſet, ad hoc etiam applicari poſſunt, vt propter eaſdem potuerit multis diebus facere opera, quæ vno die perficere potuiſſet, & in vno die, vna hora operari, & in aliis ab opere vocare. Deinde verò addimus, talia fuiſſe opera ſingulorum dierum, vt in ſingulis potuerit Deus totos dies integros operari, vt in ſingulorum operum explicatione monſtrabimus.

Circa fundamentum contrariæ ſententiæ ſolùm ſuperſunt explicanda verba illa c.2. Gen. *Iſtæ ſunt generationes cæli, & terræ, quando creata ſunt in die, quo fecit Dominus cœlum & terram, & omne virgultum agri*, quæ duas habent expoſitiones, 12.

Ad fundam. contrarium poſitum in num.1. ex 2. cap. Gen.

C vna eſt, vt intelligantur de primo die tantùm, vt intellexerunt Caietan. & Canus, licet diuerſo modo. Nam Caietanus intelligit illud ſolum ratione primi inſtantis illius diei in quo creauit Deus cælum, & terram, Canus verò de toto tempore illius diei illum exponit; & vterque intellexit, per illa vltima verba, *Et omne virgultum agri*, indicata eſſe omnia miſta, & omnia opera ſex dierum, & alter inde concluſit, omnia eſſe ſimul facta in primo inſtanti illius diei; alter verò omnia eſſe facta in illo die non ſimul, ſed ſucceſſiuè.

1 Expoſitio proximi loci Geneſeos.

At verò D. Thomas 1. *p. q.* 47. *art.* 2. *ad* 1. *& q.* 4. *de Potent. art.* 2. *ad* 1. *poſteriorum argumentorum*, admittendo expoſitionem de primo D die, neutrum illorum conſequentium admittit, & ad illa vltima verba, *Et omne virgultum agri*, reſpondet virgulta non eſſe facta in illo die in ſe, & in actu, ſed in potentia terræ, cæli & aliorum elementorum, quomodo omnia facta ſunt in primo inſtanti creationis. Et hoc putat eſſe à Moyſe explicatum, cùm addidit, *Et omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnémque herbam regionis priuſquam germinaret*; non enim poterat germen, aut herba actu, & in ſe fieri, antequam eſſet; vt ergo denotetur, in illa die ſolùm in potentia eſſe factum germen, additur, *antequam oriretur.* Quæ fuit expoſitio Auguſtini *lib.* 5. *Gen. ad liter. cap.* 4. *& lib.* 6. *à* prin-E cipio, & Gregor. *dicto lib.* 31. *Moral. cap.* 10.

D. Thomas dictam expoſitionem admittit, non tamen quod ex ea intulerunt Caiet. aut Canus.

Hæc expoſitio ſano modo intellecta veram continet doctrinam, quia omnia miſta ſunt in elementis in potentia ſaltem vt in cauſa materiali, quomodo dixit Gregor. *quòd creatura omnis ſimul per ſubſtantiam extitit, quamuis non ſimul per ſpeciem proceſſit*, quamuis non omnia ſint priùs facta in ſemine tanquam in proxima efficiente cauſa, vt circa opera tertij, quinti, & ſexti diei explicabo. Et ex hac parte dicta expoſitio ſatisfacere poſſet argumento, quia ex verbis ſic expoſitis nullo modo opinio Caietani, aut Cani confirmatur. Imò etiam non videtur poſſe cum doctrina Auguſtini conſiſtere, quia ipſe in aliis locis ſuprà citatis docet, omnia opera ſex dierum ſimul in vno die ſucceſſionem non habente

13. *Iudicium de illa expoſitione.*

fuiſſe facta; ergo etiam miſta facta tertio, quinto, & ſexto die, prout in illis facta narrantur, facta ſunt primo die, & ſimul; at verò non narrantur facta in illis diebus in potentia, vt per ſe notum eſt; ergo non conſonat illa expoſitio cum priori doctrina Auguſtini. Et ideo dixi ſuprà, videri Auguſtinum varie de miſtorum creatione fuiſſe loquutum. Tandem addo, illam expoſitionem non eſſe literalem: nam re vera in illis verbis capitis ſecundi recapitulat Moyſes omnia quæ narrauerat in primo capite, vt patet ex illis verbis, *Iſtæ ſunt generationes cæli, & terræ*: nam pronomen *iſtæ* omnes productiones priùs narratas deſignat, vt clariùs explicaret, ſub cælo, & terra comprehendere cætera, addidit, *Et omne virgultum agri*, ſub vno ſpecifico opera alia inſinuans.

14. *Non placet quod ex D. Thoma allatum eſt in num. 12. de productione virgultorum in potentia.*

Non ergo illud addidit propter ſolum eſſe in potentia, tum quia hoc modo ſuperfluè adderetur; tum etiam quia non propriè dicitur fieri, aut creari in ſua ſpecie, quando ſolùm in potentia fit. Neque ſubiuncta verba, *antequam oriretur in terra*, vel *prius quàm germinaret*, idem ſignificant, quod prius quàm in ſe, & actu fierent, aut exiſterent, ſed priùs quàm ordinario, & connaturali modo à terra, & ex terra fierent. Nam herba quæ primitus facta eſt, non ex præcedenti ſemine, vel diſpoſitione terræ, & actione cæli orta eſt, qui eſt proprius modus naturalis germinandi, aut oriendi ex terra: ſed facta eſt immediatè à Deo vt auctore naturæ, ſicut primus etiam homo factus eſt ſine ſemine. Qui modus productionis eſt quaſi medius inter rigoroſam creationem, & generationem, & ideo nunc creatio, nunc generatio dicitur. Ad explicandum ergo, in illo die fuiſſe germen, & herbam factã iſto modo ſingulari, & primordiali, & non per propriam generationem, verba illa addita ſunt. Quod euidenter alia ſtatim ſubiuncta declarant. *Non enim pluerat Dominus Deus ſuper terram, & homo non erat qui operaretur terram*: nam quia per has cauſas ſolet terra ordinario modo herbam proferre, & illæ cauſæ nondum tunc præceſſerant, ideo per illam cauſarum naturalium carentiam optimè declaratum eſt, modum illum germinandi ex peculiari efficacitate auctoris naturæ, non ex ordinariis naturalibus cauſis fuiſſe.

15. *2. & communis expoſitio prædicti loci Geneſ. 2.*

Secunda ergo, & communis expoſitio eſt, in illa recapitulatione capitis ſecundi particulam, *in die, qua creauit Deus*, non deſignare vnum certum diem; ſed indefinitè ſumi pro quocunque die, in quo aliquod ex illis operibus factum ſit; ſiue ille dies fuerit idem, ſiue diuerſus, ſiue vnus, ſiue plures. Frequens enim eſt in Scriptura ſacra, vt ſingulare pro plurali ponatur; & in modo loquendi ſatis vſitato res diuerſis temporibus factæ breuitatis cauſa ſolent ſub vna ſingulari voce temporali comprehendi: vt ſiquis dicat, die natiuitatis Chriſti, Virginis, aut Ioannis Baptiſtæ fit hoc vel illud, non ſignificat, in vno, & eodem die id fieri, ſed ſubintelligitur virtualis repetitio, in die natalis Chriſti, in die natiuitatis Virginis, &c. Sic ergo ſubintelligi poteſt in dictis verbis. Adde tamen, vſitatum eſſe in Scriptura, vt dies pro indefinito tempore ponatur, vt Ioan. 8. *Abraham exultauit, vt videret diem meum*, id eſt, tempus mei aduentus. Et Iſai. 49 & 2. Cor. 6. *Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis*, Deuter. 32. *Iuxta eſt dies perditionis, & adeſſe feſtinant tempora* Ita ergo accipi debet, vel poteſt in citato loco, vt Beda, & alij voluerunt.

16. *Obiectio eiúſque diſſolutio.*

Neque obſtabit, ſi quis obiiciat, inconueniens eſſe, in voce illa *dies* æquiuocationem, aut metaphoram admittere, præſertim in tam breui contextu. Nam reſpondemus, nullam eſſe metaphoram, nec æquiuocationem propriam, ſed varium vſum vocis intra propriam ſignificationem eius, qui vſitatiſſimus eſt. Nam *dies* de ſe non eſt vox ſingularis ad vnum diem tantùm ſignificandum determinata; ſed eſt vox communis & indifferens, quæ aliter ſumitur, quando cum aliqua determinatione ponitur, vt dies vnus, dies primus, ſecundus, aut ſeptimus; aliter verò quando abſolutè & indefinitè ponitur, & tunc ex circunſtantiis, & materia ſermonis poteſt nunc ad ſingularem diem, nunc ad indefinitum tempus, vel diem, vel etiam ad plures dies cum aliqua accommoda partitione ſignificandos determinari. Et ita in toto *cap. 1. & 2. Geneſis*, vbi ſumitur pro ſingulari die, cum aliqua determinatione ponitur, vt vnus dies, ſecundus, &c. vbicumque verò ponitur indefinitè, quencunque diem, & plures ſignificat, vt cùm dicitur in cap. 1. *Appellauítque lucem diem*, & infrà, *Fiant luminaria, & diuidant diem, ac noctem*, & iterum: *Poſuit Deus luminare maius, vt præeſſet diei*, &c. In quibus omnibus locis pro quocunque die indifferenter vox illa ſumitur, quia proprietas ibi indicata in omnibus inuenitur. Sic ergo *in cap. 2.* prius eſt ſermo de ſingulari die cum additione ſeptimi diei. Poſtea verò cùm generatim fit ſermo de operibus illorum dierum, indefinitè dicitur: *In die quo fecit Dominus*, &c. vt indicetur ſermonem eſſe indefinitum de tempore illo, in quo factus, & formatus eſt mundus, vel de quocunque illorum dierum, in quibus Deus operatus eſt ante ſeptimum diem. Nec mirum eſt, quòd Moyſes, cùm ſummatim opera recapitulet, dies etiam, in quibus facta ſunt, vno etiam diei nomine comprehendat. Addo tandem duplicem aliam ſignificationem nomine diei in dicto cap. 1. Geneſis indicari, ſcilicet, artificialis, qui ab ortu Solis vſque ad eius occaſum durat, & naturalis qui integra reuolutione Solis conficitur. Prior enim ſignificatio indicatur in illis verbis: *Appellauítque lucem diem*, & ibi, *Vt diuidant diem, ac noctẽ*, & ibi, *Luminare maius, vt præeſſet diei*. Altera verò ibi. *Factúmque eſt veſpere, & mane dies vnus*. Nã quia tempus lucis & præſentię Solis eſt pars præcipua integri diei naturalis, ideo integer curſus Solis à præcipua parte dies appellatus eſt, vel certè quia ſol vbicunque adeſt diem facit, & nox quaſi per accidens ex abſentia eius ſequitur. Et vtraque ſignificatio propria eſt, licèt ex circunſtantia literæ ſit determinanda; ſic ergo de vſu eiuſdem vocis in aliis ſignificationibus cenſendum eſt.

Altera ſententio.

ELEN

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI SECVNDI.

CAP. I. *AN lux primo die creata ſpiritualis, vel ſenſibilis fuerit.*
II. *Quæ fuerit ſenſibilis lux primo die creata.*
III. *Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expediuntur.*
IV. *Quæ fuerit aquarum diuiſio ſecundo die facta.*
V. *Quódnam corpus fuerit firmamentum ſecundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, ſeu poſitum ſit.*
VI. *Quomodo tertio die aquæ in locum vnum congregatæ fuerint, & apparuerit terra.*
VII. *Quomodo herba virens, & cætera vegetabilia hoc die fuerint producta.*
VIII. *Quomodo ſol, & luna cæteríque planetæ, & ſtellæ quarto die productæ fuerint.*
IX. *Quomodo per ſolos motus proprios cælorum ſufficienter explicentur omnia quæ hoc die facta narrantur.*
X. *De brutorum creatione quinto, & ſexto die facta.*
XI. *Quomodo Deus opus ſuum die ſeptimo compleuerit, & ab illo ceſſauerit, eundémque diem benedixerit.*

LIBER SECVNDVS.

DE SINGVLORVM SEX DIERVM OPERIBVS, & ſeptimi diei requie.

1. *Notatio 1. de duplici genere corporũ, ſimplicium ſcilicet & miſtorum, & quo ordine de eis agendum*

DVo in primis notanda A ſunt. Primum eſt inter corpora vniuerſi quædam eſſe ſimplicia, & alia miſta. Priora ſunt cæli, & elementa, ex quibus, vt Philoſophi cenſent, vniuerſum primariò, & quaſi eſſentialiter componitur, quia primarius ordo vniuerſi ſecundùm hæc corpora attenditur, & quia in illis corporibus prius factum eſt vniuerſum actu & in ſe, & per propriam creationem. Miſta verò ex elementis conſtant, & in ſimplicibus corporibus virtute continentur, & iuxta participationem illorum in vniuerſo collocantur, B ideoque ad conſtitutionem vniuerſi ſecundariò pertinere dicuntur. Quod quidem ſecundùm ordinem ſituum, qui ad vnitatem vniuerſi inter corpora, ex quibus conſtat, præcipuè conſideratur: non ſecundùm ordinem perfectionis accipiendum eſt: nam in hac miſta corpora regulariter, ſeu ex genere ſuo ſuperant ſimplicia. Vnde etiam fit, vt licèt corpora ſimplicia productionis, ſeu executionis ordine fuerint priora, nihilominus ordine intentionis priora ſint miſta: nam ad illorum generationem, & conſeruationem ſimplicia ordinata ſunt, & omnia tandem propter hominem, qui ſupremum gradum inter miſta continet, facta ſunt. In præſenti autem materia de his cor- C poribus ſecundùm ordinem executionis tractamus, & ideo in præcedenti libro dictum eſt de creatione vniuerſi prout ex ſimplicibus corporibus conſtat, in hoc verò de aliis operibus, quæ ad productionem, & conſeruationem miſtorum à creatore vniuerſi in eius exordio facta ſunt, dicendum ſupereſt. Quia verò hæc opera non ſimul, ſed per ſucceſſionem ſex dierum à Deo ſunt facta, ideo ſigillatim etiam, & per ſingulos dies à nobis ſunt explicanda.

2. *Notatio 2. triplicis operis creationis, diſtinctionis, & ornatus ex D. Thom.*

Secundò aduertere oportet, in productione vniuerſi tria opera diſtingui à Theologis, ſcilicet creationis, formationis, ſeu diſtinctionis, & ornatus. Hanc operum diuiſionem tradit D. Thom. D 1. *part. quæſt.* 65. in principio, & latiùs explicat *quæſt.* 70. *art.* 1. Habétque fundamentum in verbis Scripturæ: nam *Geneſ.* 1. de opere creationis dicitur: *In principio creauit Deus*, &c. Et de opere diſtinctionis: *Diuiſit lucem a tenebris*, &, *Diuidat aquas ab aquis*, & iterum, *Congregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt in locum vnum, & appareat arida.* Quæ verba opus cuiuſdam diſtinctionis ſignificant. De opere verò ornatus intelligit D. Thomas verba illa quarti diei, *Fiant luminaria in firmamento cæli.* Expreſſiùs verò in initio cap. ſecundi, fit mentio ornatus in verbis illis; *igitur perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum.* Adeoque inter opera diſtinctionis, & ornatus, D. Thomas diſtinguit, vt tribus primis diebus opus diſtinctionis, aliis verò tribus vltimis opus ornatus attribuat, vt ex initiis *quæſt.* 67. & 70. manifeſtum eſt. Si quis tamen conſideret Scripturæ verba etiam in opere quartæ diei, diſtinctionem indicat, cùm dicit, *Et diuidant diem, ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos.* Et è conuerſo etiam in opere diei primæ opus ornatus per illa verba ſignificari poteſt, *fiat lux.* Sicut in quarta ſignificari dicitur per illa verba, *fiant luminaria*; eſt enim eadem ratio. Idémque eſt de illis verbis ſecundæ diei, *fiat firmamentum*, & de illis tertiæ diei, *Germinet terra herbam virentem*, &c. Nam ſi productio animalium quinta & ſexta die facta, pertinet ad ornamentum terræ, aquæ & aëris: cur productio vegetabilium facta tertia die ad ornamentum terræ non pertinebit? Quòd enim animalia localiter moueantur, & ex ea parte vel maior, vel notior ſit eorum ornatus; non impedit quominus etiam vegetabilia ornent terram, pulchriorem, & delectabiliorem illam reddendo, etiamſi in illa fixa ſint, & quieſcant. Præterquam quòd etiam vegetabilia ſuum proprium motum habent, quo ſecundùm augmentum, & diminutionem locum etiam aliquo modo mutant, & varios colores induunt, quæ varietas, & ad ornatum pertinet, & illum ſatis manifeſtat. Accedit, quòd illa duo, ſcilicet, diſtinctio, & ornatus vix poſſunt opere ſeiungi. Nam diſtinctio (vt D. Thomas dicit) fit formando, & perficiendo, quod informe erat, & ideo etiam è conuerſo ornatus non fit ſine aliqua diſtinctione inter ea, quæ ad ornatum pertinent, vel inter id, quod ornatur, & quo ornatur. Et hoc videtur etiam colligi ex citatis verbis Scripturæ, *fiat*, & *diuidat*, quæ ſimul coniunguntur. Idémque colligi poteſt ex verbis citatis in principio *cap.* 2. vbi ſolus ornatus additur perfectioni id eſt, creationi cæli, & terræ. Et ita etiam Magiſt. *in* 2. *d.* 12. in principio, & *cap. pen. & vlt.* nihil diſtinguere videtur inter opus diſtinctionis, & ornatus. Vnde dicere poſſumus illa duo non tam re, quàm ratione, ſeu habitudine diſtingui: nam ornatus dicitur per habitudinem ad rem quæ formatur ſeu perficitur: diſtinctio verò eſt quaſi relatio conſequens per habitudinem ad alia. Vnde licèt fortaſſe per quandam accommodationem ornatus tribus vltimis diebus, & diſtinctio tribus prioribus attribuatur, quia in eis magis relucet; nihilominus, quia in re ipſa aliquid diſtinctionis, & ornatus in ſingulis diebus apparet, ideo ſingulorum dierum opera explicando, ſimul & indiuiſè de his duobus operibus dicemus.

Expenditur prædicta triplicitas.

Quo tandem modo admittenda ſint quæ de triplici opere ſcripſit D. Thom.

CAPVT I.

An lux primo die creata ſpiritualis, vel ſenſibilis fuerit.

1. *Primæ diei opus lucis productio.*

PRimi diei opus ferè vnicum fuit lucis productio, illis verbis ſignificata, *Dixit autem Deus*

Deus, fiat lux, & facta eſt lux, qua ex parte opus hoc ad ornatum mundi pertinet, vt iam tetigi,& ſtatim ampliùs ex reipſa, & ex Patribus explicabo. Dixi autem, hoc opus fuiſſe ferè vnicum, & non ſimpliciter eſſe vnicum, quia ſtatim additur, *& diuiſit lucem a tenebris*, quod ad opus diſtinctionis pertinet; tamen, quia hæc diuiſio non aliter facta eſt, quàm producendo lucem, ideo ſolùm fuit quaſi quid conſequens ad illam, & ideo vtrumque pro eodem opere computamus. Circa illa autem verba, quibus hæc actio Dei deſcribitur, ſcilicet *dixit, fiat, & factum eſt*, multa ab expoſitoribus Geneſis tractantur, quæ nobis neceſſaria non ſunt. Satis enim certum eſt, illis verbis non ſignificari aliquod ſenſibile Dei verbum, quo dixerit, *fiat*, quia nec tunc erant creaturæ, quæ ſenſibile verbum audire poſſent, vt ibi Baſilius adnotauit, nec ſenſibile verbum productioni lucis natura ſua inſeruiebat, neque oportebat tunc illud tanquam inſtrumentum ad lucem creandam miraculosè ſumere. Ait autem Theodoret. *q.9.* in Gen. potuiſſe Deum vti voce ſenſibili propter inuiſibiles virtutes, vt efficaciam diuini imperii agnoſcerent. Sed profectò Angeli, vt ait Auguſt. *lib. 11. de Ciuit. cap. 29.* non addiſcunt per ſenſibilia verba, ſed per intelligentiam, vel reuelationem merè ſpiritualem. Vnde meliùs ibidem ait illo verbo ſolùm ſignificari diuinum imperium internum ſpirituale, quo efficaciter *vocat ea, quæ non ſunt, tanquam ea, quæ ſunt.* An verò ille actus imperii immediatè ſit actus intellectus, vt verbum, *dixit*, indicat, vel ſit actus voluntatis, iuxta illud Pſalm. 113. & 134. *Omnia quæcunque voluit fecit.* Et an effectio ad extra ſit immediatè ab hoc imperio, vel à potentia exequente, iuxta illud Sap. 11. *Subeſt tibi cùm volueris poſſe*, quæſtiones ſunt generales, & alibi tractatæ.

Verbum fiat initio Geneſis, quid importet.

Quæſtiones variæ aliò remiſſæ.

2\. Tota ergo difficultas huius operis eſt in explicanda luce, quæ hoc die facta dicitur, quæ ſcilicet, vel quid fuerit: nam ſi hoc declaretur, qualis etiam fuerit diuiſio lucis à tenebris, facilè intelligetur. Duo autem ſunt præcipuè tractanda, primum in hoc cap. an lux illa ſpiritualis fuerit, vel materialis; ſecundum in ſequenti quænam fuerit in quocunque ordine conſtituatur. Circa primum eſt celebris ſeutentia Auguſt. aſſerentis lucem illam fuiſſe ſpiritualem, & angelicam. Ita docet *lib. 11. de Ciuit. cap.7. & 9.* vbi cum aliqua dubitatione loquitur; aliis verò locis idem conſtanter affirmat, vt videre licet *lib. 1. Gen. ad liter. cap. 3. & 9. vſque ad finem, & lib. 4. à cap. 21. vſque ad 28.* maximè verò *in Imperfect. cap. 5.* & idem habet *lib. 22. contr. Fauſt. cap. 10. & lib. 1. contr. aduerſarium legis, & Prophetarum cap. 10. 11. ac 12.* Fundamentum Auguſt. in ſumma eſt, quia Scriptura poteſt de ſpirituali luce propriè, & ſine metaphora intelligi, quia lux ſpiritualis verior, & certior eſt quàm materialis, vt dicit *in dicto cap. 5. Imperfecti*; ergo ſine metaphora poſſunt illa verba de luce ſpirituali intelligi. Ergo ita ſunt intelligenda. Hanc conſequentiã probat dupliciter, primò *in dicto loco de Ciuit.* quia Angeli creati ſunt intra illos ſex dies, quia ſunt creaturæ Dei, & non ſunt facti ante illos ſex dies, quia initium creandi fuit illorum dierum principiũ. neque poſt illos ſex dies, imò nec poſt quartũ diem, quando facta ſunt aſtra, quia tunc Angeli iam laudabant Deum *Iob. 38.* Neque etiam ſub operibus ſecundi & tertii diei continentur, vt conſtat ex verbis Gen. ergo fuerunt opus primi diei, & per lucem ſignificantur. Secundò idem probat in aliis locis, quia explicari non poteſt, quæ lux materialis tunc creari potuerit. Quia ſol cum ſua luce creatus fuit quarto die; ergo lux illa primi diei non fuit lux Solis, neque alia probabiliter cogitari poteſt. Præſertim, quia ſi lux illa materialis fuit, etiam diuiſio inter diem, & tenebras de materialibus debet intelligi: nulla autem alia lux fuit cauſa diuiſionis inter diem & tenebras, niſi lux Solis; ergo non poteſt opus huius diei de illa luce, vel diuiſione materiali intelligi. Et hanc Auguſt. ſententiam maximè defendit Rupertus *lib. 1. in Gen. cap. 10.* Quia addit coniecturam, quia ſi lux illa fuiſſet materialis, & alia à luce Solis, tribus tantùm diebus duraſſet, nam creato ſole quarto die euanuiſſet. Hoc autem nec docet, nec eſt conſentaneum intentioni Moyſis, qui effectionem mundi permanentis & ſtabilis deſcribere voluit. Eandem ſententiam ſequutus eſt Eucherius *lib. 1. in Gen. cap. 1.* Citantur etiam pro hac ſententia Iſidorus *de ſummo bono cap. 10.* Beda *in Exaëmeron, & ſuper Gen.* & Gloſſæ *ibidem*, & Magiſt. D. Thomas, & alii Scholaſtici. Veruntamen hi omnes non adhærent huic ſententiæ, ſed illam tolerant, aliam non excludendo.

2. Vide in præcedenti parte de Deo tract. 1. lib. 3. cap. 9. & diſp. 30. Metaph. ſect. 17. num. 37.

Auguſtini ſententia quòd lux illa fuerit ſpiritualis.

Eius fundamentum.

Ruperti coniectura pro eadem ſententia.

3\. Eſt autem obſcurum apud Auguſtinum, quæ fuerit ſpiritualis lux, quæ illo die, & per illa verba fuit facta, an ſcilicet ipſa ſubſtantia Angelorum cum ſuo lumine naturali, & intellectuali, eiúſque creatio; an verò fuerit ſanctorum Angelorum glorificatio. Nam in multis locis ſentit Auguſtin. Angelos creatos fuiſſe in primo inſtanti creationis mundi, & comprehenſos à Moyſe ſub nomine cœli in verbis illis, *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, vt in ſuperioribus retuli ex *lib. 9. Confeſſ. cap. 9. & 16. & in Imperfecto Gen. cap. 3. & lib. 1. Geneſis ad lit. cap. 9. & lib. 4. cap. 32.* Ergo creatio Angelorum quoad ſubſtantiam & proprietates naturales eius, non poteſt ad opus primi diei pertinere, ſiue iſti dies ſint naturales, ſiue intellectuales, vt Auguſt. vult, quia opera illorum debent eſſe diſtincta tam inter ſe, quàm à creatione mundi, prout in primo inſtanti facta eſt. Quapropter probabilius videtur, cùm Auguſtinus dicit, lucem hanc primo die factam fuiſſe ſpiritualem, & angelicam hoc intellexiſſe de illuminatione ſupernaturali facta in ſanctis Angelis per infuſionem luminis gloriæ &, viſionis beatæ, quam in ingreſſu beatitudinis acceperunt. Atque ita cùm dicit nomine cæli ſignificari Angelos, loqui de Angelis quoad naturam, ſeu de creatione illorum; cùm verò dicit ſignificari nomine lucis, loqui de Angelis quoad gloriam: vt apertè ſignificat *dicto lib. 11. de Ciuit. cap. 7.* dicens, *Aut lucis nomine ſignificata eſt ſancta Ciuitas in ſanctis Angelis, & ſpiritibus beatis, de qua dicit Apoſtolus, quæ ſurſum eſt Hieruſalem*, &c. Et ita etiam accipiendum eſt quod *in cap. 9.* ait, Angelos in narratione Geneſis comprehenſos eſſe *vel nomine cœli, vel potiùs nomine lucis.* Et hoc confirmat quod eiſdem locis ait, illud mane primi diei fuiſſe cognitionem matutinam Angelorum, quæ in viſione beata conſiſtit, vt ſuprà oſtenſum eſt. Denique idem conuincitur, nam diuiſionem lucis à tenebris primo die factam exponit Auguſtinus de diuiſione inter bonos, & malos angelos, vt ex eiſdem locis conſtat; ergo nomine lucis non potuit angelicam naturam ſignificare, nam in illa non ſunt ſeparati boni à malis angelis, & ideo ſegregatio inter illos non eſt in primo inſtanti creationis facta, quamuis probabile ſit in primo die factam

Quid videatur intellexiſſe Auguſt. per ſpiritualem lucem primo die factam.

ctam fuiſſe, vt in ſuperiori tractatu diſputatum eſt.

4\. *Vera aſſertio. Probatur 1. authoritate Patrum Baſ. Amb. & cæterorum, itemque Eccleſiæ.* Nihilominus dicendum eſt, aliquam lucem ſenſibilem, & materialem factam eſſe in opere primi diei, & ad literam ſignificari per illa verba, *fiat lux*, &c. Hæc eſt communis opinio Baſilii, Ambroſii, Chryſoſt. *homil.* 3. & aliorum Patrum, & Doctorum, quos ſtatim referemus, explicando, quænam fuerit illa lux. Præterea omnes Patres, qui negant Angelos comprehenſos eſſe à Moyſe *in* 1. *cap. Geneſis*, manifeſtè ſupponunt, non fuiſſe ſignificatos ad literam nomine lucis, ac proinde lucem illam ſenſibilem fuiſſe. Sunt autem illi Patres Athanaſius, Chryſoſt. Baſil. Epiphan. Hieron. Cyrill. & Theodoret. citati ſuperiori lib. *cap.* 6. Præterea ſententiam hanc amplectitur Eccleſia in Hymn. Dominic. ad Veſper. dicens,

Probatur 2. ratione.

Lucis Creator optime,
Lucem dierum proferens;
Primordiis lucis nouæ,
Mundi parans originem.

Vbi apertè de hac luce ſenſibili loquitur. Ratione item probatur hæc ſententia ex dictis in vlt. cap. præcedentis libri, vbi oſtendimus hos ſex dies, in quibus ornatus eſt mundus, ex his materialibus, & ſenſibilibus, ac naturalibus, quibus vtimur, fuiſſe; ſed hi dies conficiuntur ex luce viſibili, ſeu ex præſentia, & abſentia eius; ergo talis fuit ille primus dies, in quo facta eſt lux; ergo lux illa ſenſibilis, & materialis fuit; nam ex præſentia, & abſentia eius factus eſt. *Altera ratio.* Secundò, quia verba illa, *& tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, quæ proximè ante opus primi diei ponuntur, de tenebris materialibus ad literam intelliguntur, vt ſuprà probatum eſt, & patet manifeſtè ex ſubiecto illarum tenebrarum, quod verbis illis, *ſuper faciem abyſſi*, indicatur: nam *abyſſus* aquarum profunditatem ſignificat, vt ex omnium ſententia ſuprà dictum eſt, & denotant ſequentia verba, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*: facies autem abyſſi dicitur extrema pars, vel ſuperficies aëris, vel aquæ; ergo abyſſus illa erat ſubiectum illarum tenebrarum; fuit ergo ſubiectum materiale; ergo & tenebræ materiales erant, ſed lux facta eſt illo primo die ad depellendas tenebras; ergo lux etiam ſenſibilis, & materialis fuit, & ita intelligenda ſunt illa verba, *Et diuiſit lucem à tenebris*, nam de eiſdem tenebris in vtroque loco ſermo eſt.

5\. *Confirm. primò.* Confirmatur ex ratione quam ſancti Patres reddunt, ob quam Deus à creatione lucis ornatum vniuerſi mundi ſenſibilis inchoauit, nimirum quia lux eſt quaſi vniuerſale ornamentum cœlorum, & elementorum, & vniuerſarum rerum ſenſibilium, quia in tenebris decor & pulchritudo rerum cerni non poteſt. Vnde *in lib.* 4. *Eſdræ cap.*6. dicitur, *Et erat tunc ſpiritus, & tenebræ circumferebantur, & ſilentium, ſonus vocis hominis nondum erat abs te, tunc dixiſti de theſauris tuis proferri lumen luminoſum, quo appareret opus tuum.* Et hac ratione maximè vtuntur Baſil. & Beda *in Exaëmer.* & Damaſc. *lib.* 2. *de Fide cap.* 7. & Hugo de ſancto Victore *lib.*1. *de Sacram.p.* 1. *c.* 8. *& ſequentib.* *Confirm. ſecundò.* Accedit, quòd cùm decreuiſſet Deus non ſimul, ſed certo dierum numero mundum componere, & ornare propter rationes, quas in fine præcedentis lib. tetigimus, & alias quæ in theſauris diuinæ ſapientiæ latent, & ab initio illorum dierum duratio totius mundi computanda eſſet, neceſſarium fuit, vt lux ſenſibilis, quæ fundamentum eſt, & quaſi formalis cauſa ſimul cum motu ſuo diem conſtituens, ſtatim in primo die crearetur; ergo lux, quæ tunc creata dicitur, materialis, & ſenſibilis fuit. *Confirm. tertiò.* Vltimò confirmari hoc poteſt illa generali regula, qua in ſuperioribus ſæpe vſi ſumus, quia verba Scripturæ quoad fieri poſſit in proprietate ſunt accipienda, præſertim in hiſtorica narratione: ſed lux in ſignificatione maximè propria & vſitata hanc ſenſibilem lucem ſignificat: ergo de hac intelligenda ſunt verba Moyſis. *Proximam confirmationem non labefactat Auguſtinus.* Neque ſatisfacit reſponſio, quam Auguſtinus in ſuo fundamento indicat, quod etiam de ſpirituali lumine lux propriè dicitur: nam licèt hoc verum ſit ſecundùm quandam ſignificationem, altiorem quidem ex parte rei ſignificatæ, nihilominus abſolutè illa eſt ſecundaria ſignificatio ex ſapientum vſu deriuata, ſpectata primæua illius nominis impoſitione. Nam, vt D. Thomas 1. *par. q.* 67. *art.* 1. notauit, hæc vox *lux* primò impoſita eſt, ad ſignificandum id, quod facit manifeſtationem in ſenſu viſus, poſtea verò extenſa eſt ad ſignificandam ſpiritualem lucem. Et ideo inquit *ibidem* D. Thomas, vocem illam ſpectatam ſecundùm ſuam primam impoſitionem metaphoricè ad ſpiritualia transferri, ſicut etiam dixit Ambroſ. *lib.* 2. *de Fide*, in principio. Quòd ergo in dicto loco Geneſis ſumenda ſit illa vox in proprietate primæ ſignificationis ſuæ, ratio facta oſtendit, quia Moyſes expreſsè deſcribere voluit ornatum huius mundi viſibilis. Iuuant etiam omnes aliæ circunſtantiæ, vt eſt illa de tenebris quam ponderauimus; item quòd illa verba, *dies, nox, mane*, & *veſpere*, non niſi per metaphoram ad ſpiritualia transferuntur; ergo in illo loco non niſi ſenſibiliter ſumuntur; ergo eodem modo intelligenda eſt lux, quæ illius diei & noctis, &c. initium, & origo fuit.

6\. *Ad fundam. Auguſtini in num.2. multiplex reſponſio.* Atque hinc reſponſum eſt ad fundamentũ Auguſtini, nam licèt aliquando illa vox propriè ſignificet ſpiritualem lucem, in ſecundaria quadam ſignificatione minus vſitata, nihilominus nunquam ſolet ita accipi, niſi ex materia vel circunſtantiis locutionis vſus vocis in tali ſignificatione indicetur. Et ideo non poteſt illa ſignificatio conuenienter ad narrationem Moyſis accommodari, vt declaratum eſt. Et ampliùs conſtabit conſideranti, Moyſem rudem populum voluiſſe inſtruere, & docere ordinem creationis mundi, ideoque etiam fuiſſe vſum verbis in ſignificatione magis vſitata, & quæ omnibus ſtatim occurrit; hoc autem modo lux propriè ſignificat lucem ſenſibilem. Ideoque ſecundùm ſubiectam materiam ſimpliciter negari poſſet antecedens, quod Auguſtinus aſſumit. Veruntamen illo dato negamus etiam conſequentiam, nam licèt illa vox plura habeat ſignificata etiam propria, nihilominus ipſa hiſtoria, & aliæ circunſtantiæ totius ſermonis oſtendunt ſenſibilem lucem eſſe ibi ad literam ſignificatam. Ad primam autem Auguſtini probationem, primò defendi facilè poſſet, quòd licèt Angeli fuerint creati intra illos ſex dies, nihilominus eorum creatio non fuerit in narratione Moyſis comprehenſa, quia potuit narrare viſibilia tantùm opera, non inuiſibilia, vt multi Patres ſenſerunt. Deinde dici poteſt, creationẽ Angelorum narratam eſſe à Moyſe in primis verbis, quibus creatio ſola, non opera ornatus, narrata eſt. Glorificatio autem Angelorum nec narrata eſt in cæteris operibus ſex dierum, nec nobis reuelatum eſt, quando inceperit, vel an intra illos ſex dies facta fuerit, quamuis probabiliter id coniectemus. Ad ſecundam verò probationem reſpon

A reſpondemus in primis, licèt difficile nobis ſit explicare, quæ fuerit illa lux, non propterea eſſe relinquendum proprium, & planum Scripturæ ſenſum. Deinde dicimus difficultatem illam non eſſe inſuperabilem, quomodo autem expedienda ſit partim in ſequenti cap. partim explicando opus quarti diei docebimus. Et inde etiam patebit reſponſio ad Ruperti coniecturam: monſtrabimus enim quomodo lux primo die facta vltra illos tres dies durare potuerit, & vſque nunc etiam fieri non deſierit. Et ita etiam conſtat, quid dicendum ſit ad alteram partem doctrinæ Auguſtini dicentis, Angelos quoad creationem comprehenſos eſſe nomine cæli, quoad glorificationem verò nomine lucis. Nam ſicut primum eſt verum, non excludendo ab illis verbis creationem proprij, & materialis cæli, ita etiam ſecundum admitti poſſet, non excludendo productionem ſenſibilis lucis. Vt ſenſit Beda in expoſit. Gen. c. 1. Et eodem modo dixit Hugo de ſancto Victore ſuprà *cap.* 10. in primo die, quando in materiali mundo lux ſenſibilis fiebat, in mundo ſpirituali factam eſſe intelligibilem lucem, quæ eſt myſtica quædam interpretatio, & pulchra coniectatio, tamen ſatis perſuaderi non poteſt.

Ad Ruperti coniecturam ibid.

CAPVT. II.

Quæ fuerit ſenſibilis lux primo die creata.

1. Conueniunt omnes, qui lucem illam ſenſibilem eſſe affirmant, fuiſſe formam illam eiuſdam rationis cum hac luce, quam experimur, ſaltem quod hoc, quod erat eſſentia quædam, aëris tenebras depellens, vt dicit Baſil. *in* 5. *cap. Iſaiæ*, ſeu quæ corporum colores, & pulchritudinē manifeſtabat. Quia verò in quarto die dicitur Deus feciſſe magna luminaria in cælo, obſcurum, & difficile ab omnibus iudicatum eſt, quænam fuerit illa prima lux, explicare. Quia ex altero loco manifeſtè colligi videtur, non fuiſſe lucem alicuius aſtri cæleſtis, nec etiam Solis, qui poſtea factus dicitur; quæ ergo, vel cuius corporis eſſe potuerit illa lux. Aliunde verò videtur ex ſuperiùs dictis ſequi, hanc lucem, non aliam, quàm Solis eſſe potuiſſe. Nam diximus omnia corpora cæleſtia in primo inſtanti fuiſſe creata; ergo etiam cęlum Solis; ergo & ipſe Sol, nam eſt pars illius cæli, quod integrum creari debuit, nec potuit aliter ſine miraculo non neceſſario creari. Item quia proprium opus creationis ſubſtantiarum corporalium in illo momento conſummatum eſt, ſol autem ſecundùm naturam ſuam non fit ex materia præiacente, ſed ex nihilo per propriam creationem. Nec ſpatium illud, quod globus Solis in ſuo cælo replet, potuit eſſe aliquo tempore vacuum, aut ſola materia informi, aut alio corpore repletum, ex quo poſtea ſol generaretur; ergo ſubſtantia Solis primo die creata fuit. Vnde fieri videtur conſequens, etiam lucem eius fuiſſe tunc factam, quia vel eſt forma eius, vt Nazianz. infrà citandus loquitur, vel eſt proprietas connaturalis, ita intrinſeca Soli, vt abſque illa ſine magno miraculo creari non potuerit; ergo lux concreata eſt corporibus in primo inſtanti; quomodo ergo poſtea facta eſſe dicitur?

Arguitur lucem primo die creatam non fuiſſe alicuius aſtri, vel etiam Solis.

Arguitur fuiſſe 1.

2. Propter has difficultates Doctores in plures, & diſſentientes ſententias diuiſi ſunt. Prius verò quàm illas referam, nonnulla de luce præmittere oportet: primum eſt, lucem in abſtracto ſumptam, ſeu conceptam non eſſe rem ſubſiſtentem, nec ſubſtantialem formam, ſed qualitatem accidentalem, realem, & materialem. Ita docuit D. Thomas 1. *p. q.* 67. *art.* 2. *&* 3. & traditur à Philoſoph. *in* 2. *de Anima*, quod hîc ſupponendum potius eſt, quàm probandum, tum quia non inquirimus ex profeſſo naturam lucis, ſed tantùm opus primæ productionis eius explicamus; tum etiam quia ſubſtantia, vel ſubſtantialis forma non eſt per ſe ſenſibilis ſicut eſt lux; tum etiam quia lumen, quod vel eſt eiuſdem naturæ cum luce, vel eſt proxima participatio eius; accidens eſt, quod in aëre generatur, & corrumpitur; ergo etiam lux eſt accidens quoddam, & conſequenter qualitas, quia in nullo alio prædicamento collocari poteſt. Addimus verò eſſe qualitatem B realem, quia licèt ab aliquibus vocetur intentionalis, ad diſtinguendum illam à qualitatibus elementaribus, quia eſt purior, & excellentior illis: nihilominus vera forma realis eſt, cùm & ſit per ſe ſenſibilis, & plurium alterationum principium eſſe poſſit. Denique materialem eſſe dicimus; quia & eſt in ſubiecto materiali, & ab eo pendet in ſuo eſſe, & in eo extenſionem quantitatis habet. Scio Baſilium vocaſſe lucem primo die creatam immaterialem, & Nazianz. incorpoream, in quo autem ſenſu loquuti fuerint, infrà dicam.

Notatio 1. de natura lucis.

3. Deinde ſuppono, lucem diuidi poſſe in naturalem, & glorioſam; naturalis eſt, quam in his C corporibus naturalibus videmus; glorioſam autem vocamus, quæ in ſanctorum reſurgentium corporibus futura eſt, de qua an ſit alterius ordinis à naturali luce, ſeu in ſubſtantia ſua ſupernaturalis, vel qualis futura ſit, ad præſentem locum non ſpectat: ſolùm ergo ſupponimus, quod omnibus in confeſſo eſt, lucem primi diei naturalis ordinis fuiſſe, nā ad naturæ ornamentum pertinuit, & ad diſtinguendum naturalem diem, & noctem, creata eſt. Deinde aduerto, Philoſophos accuratè diſtinguere inter lucem, & lumen, nam lucem vocant, quæ per ſe, & quaſi ab intrinſeco cōiuncta eſt alicui ſubſtantiæ, & quaſi fons eſt, & principium luminis; lumen autem vocant ſplen- D dorem, ſeu qualitatem ſimilem luci, ab illa defluentem, & corpori, in quo ineſt, intrinſecus aduenientem, de quibus qualitatibus luce, & lumine, an ſpecie eſſentiali differant, vel tantūm an illis accidentalibus conditionibus, phyſica quæſtio eſt, quæ ad præſens non refert. Nam quod attinet ad verba Geneſis, non exiſtimo nomen lucis in eo rigore eſſe in allegatis verbis accipiendum, nam vbi vulgata habet *fiat lux*, Septuaginta habent nomen φῶς, quod lumen ſignificat, vnde notant ibi Eugub. & Aſcanius in Gloſſa magna, illam diſtinctionem lucis, & luminis in Scriptura non ſeruari. Denique aduerto lucem, in dicto rigore philoſophico ſumptam, di- E ſtingui poſſe ex corporibus, quibus connaturaliter ineſt; ſic enim alia eſt lux Solis, alia ignis, alia aliquarum gemmarum, vel quorundam etiam animalium: lumina verò diſtingui poſſunt, vel ex cauſis efficientibus, vt diſtingui ſolet lumen Solis, vel candelæ; vel ex ſubiectis, vt lumen lunæ, ſtellarum, vel aëris, in quibus diſtinctionibus omnibus, vt ſæpe monui, non ſpectamus rigoroſum gradum diſtinctionis inter hæc membra, quod Philoſophorum eſt, latiúſque ſcribimus in tractatu ſequenti de anima *lib.* 3. *cap.* 14. ſed tantùm vſum omnium, & propriam ſignificationem obſeruamus, vt opiniones Doctorum, & noſtra reſolutio faciliùs intelligantur.

Notatio 2. de diuiſione lucis.

Notatio 3. de diſtinctione lucis à lumine.

Notatio 4. vnde lux & vnde lumen ſubdiſtingui queant.

4. Eſt igitur prima opinio, quæ dicit lucem illam fuiſſe quidem in ſubſtantia, & entitate eandem

1. Opinio negans lucẽ factã in ſole à principio.

lucem, quam nunc ſol habet, non tamen fuiſſe tunc factam in ipſo ſole, neque inhærentem illi tanquam ſubiecto, quia huius opinionis auctores ſupponunt ſolem non fuiſſe tunc factum quoad ſubſtantiam, ſed quarto die. Quomodo autem,aut in quo ſubiecto facta fuerit lux illa,variis modis exponitur.

1. Modus exponendi hanc opinionem quòd lux illa producta fuerit extra ſubiectum

Primus eſt, lucem illam factam eſſe extra omne ſubiectum, & per ſe exiſtentem. Ita ſentit Baſil. *homil.2. Hexaemeron*,circa finem, & latiùs *homil.* 6. circa princip. dicens, priùs eſſe productam ipſam naturã lucis, & poſtea eſſe corpus Solis productum, *vt primogenitæ luci vehiculum eſſet*, & ideò primam illam *lucem ſinceram, & immaterialem* vocat. Non quia non eſſet forma corporalis, ſeu quanta, & apta corpori ineſſe, ſed quia non erat corpori immerſa, ſed ſeparata. Eiuſdem ſententiæ fuit Gregor. Nazianz. *Orat.* 43. *in nouam Dominicam*, vbi lumen illud dicit à principio non fuiſſe ſolare, *ſed incorporeum*, inquit, & *Solis expers*, id eſt, à ſole & ab omni corpore ſeparatum, *ſed poſtea*,inquit, *ad orbem terrarum illuſtrandum Soli traditum eſt.* Neque ignorauit Nazianz. id non potuiſſe ſine miraculo fieri, imò propter miraculi magnitudinem factum eſſe cenſet.*Nam cùm in aliis rebus* (inquit) *materiam prius conderet,ac deinde eam forma conueſtiret,vt maioris cuiuſdam miraculi ſpecimen ederet, formam materia priorem protulit, ac poſtea materiam induxit,lumen enim forma Solis eſt*, vtique ſenſibilis. Et eandem ſententiam indicat Anaſtaſius Sinaita *lib.* 4. *Hexaëmeron*, & Athanaſ. *q.* 83.*ad Antiochum*,in dictum locum Gen. quatenus dicunt lucem primo die factam, in quarto fuiſſe in ſole poſitam, vel inter ſydera diſtributam, quod etiam ſentit Theodor. in verba illa Pſalm. 48. *Laudate eum Sol, & luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen.* Et in eodem ſenſu dicit *q.* 14. *in Gen.* Deum creaſſe lucem *prout illi libuit*,& poſtea illam pro arbitrio ſuo diſtribuendo,luminaria parua, & magna condidiſſe. Et plura ſimilia pro hac ſententia ex Patrib. refert Aſcan. *in Gloſſa magna.*

5.
Non placet dictus modus primo

Veruntamen, vt ſæpe ex doctrina Auguſt.diximus, in prima rerum conditione non ſunt facilè credenda magna, & inuſitata miracula, quia tunc Deus creaturam condebat, & ideo conſentaneum fuit ſapientiæ ipſius connaturali modo vnamquanque rem condere. Nam miracula ad ſupernaturalem ordinem ſpectant,& non ſolent à Deo fieri, niſi in fidei confirmationem, ſeu exercitium, & ideo nulla tunc erat opportunitas, vel ratio faciendi tale miraculum, quale

Secundò,

fuiſſet,lucem ſeparatam creari,& conſeruari.Deinde ſupponit illa ſententia corpus Solis quoad ſubſtantiam ſuam non fuiſſe factum, quando fiebat lux,cuius contrarium argumento facto ſufficienter exiſtimo conuinci, niſi etiam negamus creationem omnium cælorum quoad eorum ſubſtantiam ſimul, & in principio factam fuiſſe. Quòd ſi ſol tunc iam erat, incredibile profectò eſt, lucem ſeiunctam à ſole creatam fuiſſe, cùm ſit proprietas illi connaturalis. Et aliæ etiam difficultates in hac ſententia occurrunt, quæ aliis communes ſunt,eáſque ſtatim notabimus.

6.
Alter exponendi modus quòd lux fuerit in ſubiecto à ſole diſtincto.

Eſt ergo ſecundus dicendi modus,lucem fuiſſe creatam in alio corpore à ſole diſtincto, quod alij nubem lucidiſſimã, alij ignem,alij confusè ſplendidiſſimum corpus nobis ignotum appellant. Ita loquitur Hugo de ſancto Victore *lib.* 1. *de Sacram.parte* 1. *cap.* 9. & 10. ait enim,fuiſſe aliquod *lucidum corpus, vicem Solis gerens.* Et rationem inquirens *cap.* 11. cur Deus non ſtatim fecerit ſolem, reſpondet, fortaſſis tunc non fuiſſe mun-

A dum dignum plena luce, aliquam tamen accepiſſe,*vt videret* (inquit) *exire ad ordinem, & diſpoſitionem.* Sic etiam Petrus Comeſtor, Lyranus,& Abulenſis vocant nubem lucidam. Ex Scholaſticis eodem modo loquuntur Alenſ.2.*p.q.*46.*memb.* 5.*art.* 1. Vbi vocat corpus lucidum formatum ex præiacenti materia:& citat Bedam dicentem fuiſſe nubem lucidam, quod etiam habet Bonauent. *in* 2.*d.*13.*art.*1.*q.*1.cum Magiſtro *ibi*.Alij verò lucem illam vocant igneam,ſeu ignem ſplendenté, & emicantem. Ita loquitur Greg.Niſſ.*lib.de hiſtor. ſex dierum*,& quidem obſcuriſſimè. Item Damaſc. *lib.* 2. *de fide cap.* 7. & Hermes apud Cyrill. *lib.* 7. *contr. Iulian.*& videntur quidem aliquando Patres

B loqui de proprio elemento ignis. Sed in eo ſenſu ſententia illa probabilis non eſt, tum quia elemẽtũ ignis in principio cum cæteris creatũ eſt, tum etiam quia purum elementum ignis licet in ſe lucidum ſit,parum, vel nihil illuminat,cùm tamen ad illuminandum orbem corpus lucidiſſimum, & ad emittendum lumen denſiſſimum neceſſarium fuerit:tum etiam, quia ſi lux ignis ſufficiens tunc fuiſſet ad orbem illuminandum, & diem,ac noctem diuidendam,ſemper id feciſſet,& ad illud munus ſuperuacaneus ſol fuiſſet. Vt ergo illa opinio tolerabilior ſit,credibile eſt hos Patres nomine ignis intellexiſſe corpus quoddam ex materia elementari formatum, ſplendidiſſimum, &

C ad lucendum efficaciſſimum. Auctores itaque huius ſententiæ præcipuè voluerunt vitare illud miraculum de luce ſeparata, & ſubſiſtente in prima productione ſua, quod præcedens opinio introducebat. Quia verò cum illa cõueniunt in alio puncto, quòd ſol quoad ſubſtantiam ſuam non fuerit vſque ad quartum diem creatus, conſequenter cogitarunt aliud corpus quod eius lucis ſubiectum fuerit. Non potuerunt autem conſequenter dicere tale corpus cęleſte fuiſſe,nec cum noua materia ex nihilo creatum, & ideo intulerunt fuiſſe nouum corpus ex præiacente materia diuina virtute formatum, & ad lucem ſuſtentandam accommodatum.

D Inquirunt autem conſequenter dicti auctores, quid de illo corpore quarto die,& creato iam ſole,factum fuerit:nam ex hac interrogatione præcipua difficultas huius opinionis conſurgit, vt exD. Thom. 1. *p. q.* 67. *art.* 4. *ad* 2. colligitur. 7.
Quid de ſubiecto illo lucis factũ ſit.

Vnde variè ad illam reſpondent Doctores prædicti, quidam dicunt nubem illam quarto die fuiſſe corruptam, ſeu in præiacentem materiam conuerſam, qui conſequenter dicere debuerunt lucem primo die creatam in quarto extinctam, ſeu deſtructam eſſe, quia,corrupto ſubiecto, accidens illi inhærens conſequenter deſtruitur. Neque hoc admirandum eſſe putant,quia illa lux vicaria fuit luci Solis: & ideo, creato ſole cum ſua
1. Reſponſio ad proximam interrogationem.

E luce alia neceſſaria non fuit. Hoc autem aliis videtur incredibile propter argumentum capite præcedenti ex Ruperto tactum, quod his verbis ipſe proponit lib. 1. in Gen. cap. 10. *Vide vtrum condignum ſit tantæ maieſtati, vt cæterorum dierum opera ſtatuerit in ſæculum,& in ſæculum ſæculi,præceptúmque poneret illis, quod non præteribit: opus autem primæ lucis tale faceret: quod mutato conſilio poſt exiguum triduum funditùs extingueret.*
Contra illã arguitur ex Ruperto.

Ad vitandum ergo hoc incommodum dixerunt alij ſubſtantiam quidem illius nubis quarto die fuiſſe diſſolutam; lucem verò quæ in illa erat, in Sole fuiſſe incluſam, illíque inhærentem vſque hodie permanere. Nam de ſubſtantia illa non reputant inconueniens, vt citò tranſierit, quia non fuit in opere primi diei præcipuè inten- 8.
2. Reſponſio.

ta,

ta, ſed tantùm vt eſſet vehiculum lucis. At lux ipſa, quæ principaliter intenta fuit, debuit eſſe permanens, & cum cæteris rebus creatis perdurare. Veruntamen hæc reſponſio plura multiplicat miracula, & non ſatisfacit difficultati. Vnum miraculum eſt, quòd corrupto ſubiecto non corrumpatur accidens illi inhærens. Aliud eſt, quòd idem accidens tranſeat de ſubiecto in ſubiectum, quod in eo caſu maius fuiſſet, quia ſol non fuit factus ex materia illius nubis, ſed ex nihilo creatus fuit. Item cùm lux Solis ſit proprietas naturalis eius, ac proinde fluens à forma eius, non poterat ſine miraculo fieri, vt lux iam facta ab extrinſeco illi adueniret, & adiungeretur. Quibus omnibus non ſatisfacit, qui dixerit, diuinæ omnipotentiæ omnia hæc fuiſſe poſſibilia. *Nunc enim* (vt dixit Auguſt. 2.Gen. ad liter. cap.1.) *quemadmodum Deus inſtituerit naturas rerum ſecundum ſcripturas eius nos conuenit quærere, non quid in eis, vel ex eis, ad miraculum potentiæ ſuæ velit operari.* Et præterea non caret incommodo aſſerere, produxiſſe Deum ſubſtantiam illius nubis, (quæ non poterat non eſſe perfectiſſima, cùm fuerit tantæ lucis capax,) vt illam poſt breue tempus in nihilum redigeret, vel ſaltem ſua ſola virtute corrumperet. A quo enim alio potuiſſet tunc illa ſubſtantia deſtrui? Nam quod quidam aiunt nubem illam fuiſſe radiis Solis diſſolutam, veriſimile non eſt: nam ſi luce ſibi inhærente, quoad illuminandum mundum ſufficiebat, optimè conſeruabatur, cur ſolaribus radiis diſſoluta fuiſſet?

Non ſatisfacit.

3. Reſponſio dupliciter excogitata.

Vnde alij dixerunt, nubem illam lucidam ſimul cum ſole permanſiſſe, & adhuc durare, quod duobus etiam modis cogitatum eſt. Vnus eſt, vt fuerit incluſa in cælo ſolari, & in eodem Solis loco tanquam gemma in annulo. Alter modus eſt, quòd manſerit nubes illa per ſe ſeparata, non tamen videatur propter excellentiam lucis Solis, & conſequenter, vt ſimul cum ſole vniformiter moueatur, ne poſt occaſum Solis diſcerni, aut cognoſci poſſit. Sed neuter modus veriſimilis eſt.

Reijcitur prior.

Non quidem prior, quia corpus illud non poteſt ſine magno, & perpetuo miraculo eſſe in eodem loco adæquato Solis ſimul penetratiue cum illo. Neque etiam fingi poteſt, quod intra locum illum ſolare corpus vltra propriæ naturæ exigentiam condenſatum fuerit, vt minus ſpatium occupando, alteri corpori lucido locum præberet; eſt enim hoc non ſolùm ſuperfluum, ſed etiam valde imperfectum. Cur enim Deus naturalem Solis diſpoſitionem mutaret, & in præternaturali ſtatu perpetuò illum conſeruaret? Vel ſi quis dicat, illam Solis denſitatem, quam nunc habet, eſſe illico naturalem, cur Deus non creaſſet ſolem tantæ magnitudinis, vt in eadem diſpoſitione quoad denſitatem, vel raritatem permanens, totum illum locum poſſet replere? Nullus enim prudens negabit, hoc Deum facere potuiſſe, vel corpus Solis capax illius magnitudinis fuiſſe, vel longè perfectius eſſe, quòd totum illud corpus, quo locus ille repletur, ſit vnum integrum, perfectum, ac ſingulare, & illi loco adæquatum, quàm quod fuerit ex duobus corporibus diuerſarum naturarum aggregatum. Præterquam, quòd illa nubes fuit naturæ elementaris, incredibile eſt, permanere nunc in loco cæleſti, & ſupra tres inferiores cælos, Soli quaſi permixta. Si autem illa nubes fuit ex materia cæleſti, erit quidam paruus ſol, ex quo, & ex alio ſole quarto die facto integer ſol prout nunc eſt, coagmentatus ſit: quod quidem cogitare, vt compoſitum ex duobus corporibus diſtinctis, & non continuis, vaniſſi-

A mum eſt. Dicere autem illum paruum ſolem primo die factum, quarto die creuiſſe in ſolem magnum; & contra naturam cæleſtis corporis eſt, & contra fundamentum illius ſententiæ, quòd ſubſtantia Solis quarto die facta fuerit: nam Scriptura non dicit Deum augmentaſſe ſolem vel feciſſe partem eius quarto die, ſed abſolutè feciſſe luminaria magna, &c.

Reijcitur poſterior.

Alium item modum fingentem, nubeculam illam lucidam extra ſolem permanentem, & ita illi coniunctam, vt diſcerni non poſſit, refert Auguſt. *lib.1.Gen.ad liter. cap.*10. & tacitè reiicit tanquam rem ſuperfluam, & ſine fundamento dictam. Quod etiam ſenſit Damaſc.*lib.2.de fide,c.*7.
B Nam cùm ipſe ſentiat, lucem primo die factam in ſole, & ſtellis poſitam fuiſſe, ſubiungit, *Neque vero primigenam lucem luminaribus iſtis ſummus ille rerum opifex idcirco impoſuit, quod alterius luminis penuria laboraret, ſed nec lux illa iners, ac ſuperuacanea maneret.* Denique minus credibile eſt, Deum feciſſe corpus illud propter ſolum vſum trium dierum, & poſtea ſine vllo vſu illum conſeruaſſe, per tot ſecula, & motum etiam eius vniformiter cum ſole, vel ſub ſole conſeruaſſe, ſolùm ne diſcerni poſſet ſine alia vtilitate, vel fructu. Minus, inquam, credibile hoc eſt, quàm quòd poſt primos tres dies ſtatim fuerit diſſolutum, quia nec per ſe ad pulchritudinem, vel integritatem vniuerſi pertinebat, nec vſui iam erat.
C Neque etiam dici poteſt, corpus illud non durare ſine fructu, quia coniunctum Soli, fortior fit illuminatio, quàm ſi à ſole tantùm fieret. Hoc enim eſt contra perfectionem, & ſufficientiam diuinorum operum, fecit enim Deus ſolem, vt luminare maius, quod præeſſet diei; ergo fecit illum ad tale munus ſufficiens, & cum efficacitate neceſſaria ad illuminandum mundum, quantum ad illius ſtatum & regimen ſufficiens, ac conueniens fuit.

Ex his ergo concludimus, nullum conuenientem exitum habere potuiſſe poſt triduum nubem illam, ac proinde credendum non eſſe à Deo fuiſſe in orbem terrarum introductam, cùm in illo 9.
D non eſſet permanſura, nec ex ea aliquid nobilius illa eſſet generandum. Quia ex illa non potuit generari ſol, quia non eſt factus ex materia corruptibili, vt iam ſuprà diximus. Propter quod alij tandem fatentur illam non fuiſſe nubem ex materia elementari, ſed fuiſſe globum quendam cæleſti materia conſtantem, & perpetuò durabilem, & ex eo fuiſſe poſtea factum ſolem, non per ſubſtantialem mutationem, ſed per materiæ condenſationem, & figurationem, & lucis acceſſionem. Ita ferè Pererius.

4. Reſponſio Pererij.

Impugnatur.

Sed non videntur hæc ſatis conſequenter dici, maximè cùm ipſe tanquam vnum ex præcipuis huius materiæ fundamentis illam regulam Auguſtini ſupponat, quòd in natu-
E ræ inſtitutione non ſunt introducenda miracula, præſertim vbi diuina reuelatio ad illa admittenda non cogit. Nam eadem ratio eſt de quocunque opere præternaturali: nam ſuo modo miraculoſum dici poteſt. At verò condenſatio corporis, ſeu materiæ cæleſtis omnino præternaturalis tali corpori eſt: ergo hæc etiam condenſatio non eſt ponenda in illo corpore lucido facto primo die, ſi fuit cæleſte: nam quoad ſubſtantiam fuit ipſe ſol, quoniam vel forma illius corporis poſtulat in materia ſua tantam denſitatem, quantam nunc habet ſol, vt ſit connaturali modo; & ſic corpus illud fuiſſet à principio ſine connaturali diſpoſitione factum, quod eſt contra perfectionem diuini operis: nam erit monſtroſum, niſi dicatur eſſe miraculoſum, aut propter ſolam obedientia-

iem

lem potentiam non fuiſſe violentum. Vel è contrario, ſi corpus illud in ſua naturali diſpoſitione creatum fuit, condenſatio poſtea ſubſequuta fuit violenta & præternaturalis. Neque enim dici poteſt, illam formam eſſe indifferentem ad hanc, vel illam condenſationem, cùm omnis forma certam diſpoſitionem in ſua materia connaturaliter poſtulet, quæ diſpoſitio in corpore incorruptibili eſſe debet naturaliter immutabilis.

Vrgetur amplius ex variis incommodis.

Magíſque vrget hæc ratio, quia Scriptura, nec dicit, nec indicat, cuius denſitatis, vel raritatis corpus illud fuerit; cur ergo fingitur fuiſſe rarius, quàm ſit ſol, cùm vtriuſque ſubſtantia eadem fuerit? Item cur cogitatur maioris magnitudinis, & extenſionis, quàm ſit globus Solis, vt condenſari oportuerit, vt locus Solis illud capere poſſet? Item cur ſupponitur fuiſſe alterius figuræ, quàm ſol, vt noua figuratione indiguerit, cùm de hoc Scriptura nihil dicat, nec ſine magna mutatione incorruptibili corpori repugnante fieri potuerit? Ac denique vnde conſtat, lucem factam primo die non fuiſſe tam intenſam, quanta eſt lux Solis, vt fuerit neceſſaria poſtea lucis acceſſio, quod (vt ſtatim dicam) Soli etiam præternaturale fuiſſet? Denique iſta ſententia ſupponit corpus Solis quoad ſubſtantiam ſuam priùs eſſe factum extra locum, quem nunc occupat in ſuo orbe, & poſt tres dies fuiſſe ibi incluſum, quod valde præternaturale eſt, & habet difficultates in principio tactas; & ideo non eſt facile credendum, cùm Scriptura non cogat. Tota etiam hæc opinio ſupponit, vel orbem Solis non fuiſſe in principio creatum, cuius contrarium docuimus, vel fuiſſe creatum ſine globo Solis, quod monſtroſum iudicamus. Propter has ergo difficultates hunc ſecundum dicendi modum non amplectimur.

3. exponendi modus, quòd lux paulo poſt ſolem fuerit producta in ipſo ſole.

10. Tertius modus dicendi eſt, lucem illam fuiſſe eandem cum luce Solis, & non fuiſſe ab omni corpore ſeparatam, neque alteri corpori, quàm ſolari inhæſiſſe; ſed in ipſomet ſole fuiſſe factam. Ita tamen, vt priùs ſubſtantia Solis fuerit creata, vtique in primo inſtanti creationis cæli, & terræ, poſt aliquod verò tempus factam eſſe lucem in ipſomet corpore Solis. Quantum verò fuerit illud tempus, incertum nobis eſt, quia non eſt reuelatum: quòd verò aliquod fuerit, probat hæc ſententia ex verbis illis, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, ad quas tenebras depellendas, vel à die diuidendas, facta eſt lux; ergo, ſi ſubſtantia Solis iam erat, quando erant illæ tenebræ, profectò præceſſit tempore ſine luce, nam tenebræ tempore præceſſerunt lucem, vt in fine libri præcedentis diximus. Et quidem quod ad literam Scripturæ pertinet, nullam habet hæc opinio difficultatem in verbis, quibus opus primi diei narratur: imò in omni proprietate, & rigore illis cohæret. Supereſt verò illi difficultas, quæ ex opere quarti diei naſcitur, quam nos obiicere non poſſumus, quia inferiùs à nobis diſſoluenda eſt capite 8.

Eius fundamentum.

Excluditur prædictus modus.

11. Nihilominus tamen huic ſententiæ non adhæremus, quia ſemper in illo principio perſiſtimus, quòd Deus in principio nullas res condidit præternaturali, monſtroſo, aut miraculoſo modo. Solem autem carere luce monſtruoſum eſt, ac præternaturale, & ſine magno miraculo fieri non poterat; ergo veriſimile non eſt ita fuiſſe creatum. Probatur minor, quia recta ratio naturalis omnino ſuadet credere, lucem Solis eſſe intrinſecam proprietatem eius, ab illius forma naturaliter reſultantem, non minus enim ſol eſt per ſe lu-

A cidus (vtique per ſe ſecundò) quàm ignis ſit calidus, creare autem ignem calore priuatum, nimis præternaturale eſſet, ac miraculoſum; ergo etiam creare ſolem ſine luce, præternaturale & miraculoſum fuiſſet. Vnde aliqui, prædictam ſententiam moderantes, dicunt, non fuiſſe creatum ſolem ſine omni luce, ſed cum minori, quàm ad illuminandum mundum erat neceſſaria, & hoc augmentum recepiſſe, cùm dictum eſt, *fiat lux*. Veruntamen hæc moderatio non ſoluit difficultatem ſumptam ex ratione naturali, & minus propriè verba exponit, quia non dictum eſt, *creſcat lux*, ſed, *fiat lux*. Quòd ſi hæc verborum extenſio permittatur, vt fortaſſe permitti poſſet, ſi aliud non obſta-

Quorumdam moderatio pro ſuſtinendo tertio illo modo.

B ret, alio faciliori modo verba illa poterunt exponi, vt infrà videbimus. Probatur igitur prior pars, quia non lux remiſſa, ſed tota, quam nunc ſol habet, eſt proprietas naturalis eius; non eſt enim maior ratio de vno gradu, quàm de alio; ergo creare ſolem cum minori luce, ſeu remiſſa, etiam fuiſſet opus imperfectum, & præternaturale. Et confirmatur, nam credimus, Deum, cuius opera perfecta ſunt, creaſſe Angelos cum omni perfectione ſibi connaturaliter debita, & hominem creaſſe, non ſolùm cum perfectione debita naturæ, ſed etiam cum omni perfectione dicente, & conueniente illi ſtatui, & operi manuum eius. Ergo cum proportione idem de elementis, &

Impugnatur.

C de corporibus cæleſtibus cogitandum eſt, ſaltem quoad intrinſecas, & connaturaliter debitas proprietates; cur ergo aliter de ſole iudicabimus? Dicet aliquis opera Dei non eſſe ratione naturali tam exactè metienda, potuit enim propter altiorem finem creare ſolem ſua luce carentem, etiamſi hoc præter naturam fuerit, vt vel per hoc intelligerent homines in ſole nihil eſſe diuinitatis neque à ſe aliquid virtutis habere, ſed ſub dominio Dei eſſe, à quo tunc lucem habuit, quando Deus illam conferre voluit. Reſpondetur, nos minimè negare, id Deum facere potuiſſe, neque etiam inuenire potuiſſe rationes ad id faciendum, ſi facere voluiſſet. Dicemus ta-

Euaſio proximæ impugnationis.

Remouetur.

D men, id non eſſe credendum, niſi reuelatum eſſe probetur, neque etiam illum productionis modum pro prima rerum inſtitutione eſſe accommodatum. Neque ad illum finem inſtruendi homines erat miraculum illud neceſſarium, tum quia ſatis oſtenditur, nihil diuinitatis eſſe in ſole ex eo quòd creatus à Deo eſt; tum etiam, quia miraculum illud hominibus conſtare non poterat, niſi per diuinam reuelationem, & fidem; ideoque nihil conducere poterat ad perſuadendum, ſolem non habere à ſe, ſed à Deo lucem ſuam & perfectionem.

Eſt ergo quarta ſententia, quæ in primis dicit, lucem factam primo die verbis illis, *fiat lux*, non 12.

4. exponendi modus tripartitus.

E fuiſſe lucem alicuius corporis illuminantis, quæ vt ſuprà notaui, in quadam rigoroſa proprietate lux dicitur; atque ita neque fuiſſe lucem Solis, id eſt, Soli inhærentem; neque etiam lucem ignis, neque verò alterius corporis in quo tanquam in fonte fuerit. Sed fuiſſe lucem corporis illuminati, quæ in dicto rigore lumen dicitur. Nihilominus tamen non fuiſſe illud lumen à ſole productum, qui nondum erat, licèt fuerit eiuſdem rationis cum lumine, quod nunc ſol efficit in aëre, quia poteſt eſſe idem effectus, licet non ſit ab eadem cauſa. Vnde concludit hæc ſententia, lumen illud factum eſſe immediatè à ſolo Deo ſine interuentu cauſæ proximæ creatæ. Fundaméntum huius ſententiæ quoad primam partem eſt, quia ſupponit ſolem eſſe factum

Primæ partis fundamentum.

quarto

quarto die, non antea; vnde infert etiam lucem Solis non eſſe factam ante quartum diem, quia non per ſe fit, ſed comproducitur cum ſole. Ergo lux facta primo die non potuit eſſe lux Solis. Quòd autem neque alterius corporis illuminantis fuerit, perſuadere poteſt hæc ſententia rationibus à nobis factis contra ſecundum dicendi modum. Quæ poſſunt in hunc modum vrgeri: nam ſi lux facta illo primo die fuit fons luminis, profectò debuit eſſe eiuſdem rationis cum luce Solis, quia Scriptura loquitur de luce nobis nota, quæ non eſt alia potens ita illuminare, vt diem efficiat, niſi lux Solis. Vnde etiam concludi poteſt, illam lucem non minus intenſam, & efficacem fuiſſe, quàm ſit lux Solis, quia tres illi primi dies non minus perfecti, & illuſtres fuerunt, quàm cæteri. Ergo illa lux non ſolùm eiuſdem rationis, ſed etiam æqualis fuit luci Solis. Ergo ſignum fuit factam non fuiſſe ſole nondum perfecto, quia neque in elementari corpore fieri poterat, niſi præternaturaliter, & cum magno miraculo, neque in corpore cæleſti, quod non eſſet, vel eiuſdem rationis cum ſole, vel ſaltem æqualis perfectionis. Huiuſmodi autem eſſe non potuit, alioqui aliud corpus Solis poſtea neceſſarium non fuiſſet.

13. *Secundæ partis probatio.* Et ex hac prima parte infertur ſecunda, tum quia in lucem, & lumen non datur aliud genus viſibilis lucis; ergo ſi illa non fuit lux quaſi in fonte, ſaltem debuit eſſe lumen ſenſibile corporis illuminati; tum etiam, quia neceſſe eſt exponere illa verba, *fiat lux*, in aliquo ſenſu proprio, ſignificare autem cum proprietate poteſt illa vox *lux* tam lucem, quàm lumen, ſecundùm vſum Scripturæ, & maximè ſecundùm proprietatem Hebraicam, vt ſuprà dixi: neque aliam propriam ſignificationem habere poteſt, vt ex vſu, & conſenſu omnium manifeſtum eſt; ergo ſi illa lux facta, non fuit corporis illuminantis, neceſſarium eſt, vt ſaltem fuerit lumen corporis illuminati. Et conſequenter etiam fuiſſe eiuſdem rationis cum lumine præſentium dierum, quod mediante ſole in aëre fit, quia Moyſes vniuocè (vt ita dicam) ad homines loquutus eſt, de diurno lumine omnibus conſpicuo. Item quia tres primi dies eiuſdem rationis fuerunt cum tribus vltimis, & cum cæteris, qui poſtea facti ſunt; quia non eſt veriſimile, de illis diebus Scripturam æquiuocè loqui. Denique nulla ratio probabilis occurrere poteſt ad cogitandam diuerſitatem ſpecificam inter illa lumina, quia ex ſola cauſa efficiente non colligitur: præſertim ſi verum eſt, ſolum Deum fuiſſe immediatam cauſam illius lucis, ſeu luminis trium priorum dierum, quia Deus ſolus poteſt ſua virtute facere lumen, vel alios effectus, quos mediante ſole, vel aliis cauſis ſecundis facere ſolet; vt eſt in Theologia per ſe notum.

14. *Tertiæ partis probatio.* Et hinc probatur tertia pars illius ſententiæ, quia Deus per ſe fuit ſufficiens cauſa illius lucis, & tunc nulla propinquior interuenit; ergo ſolus Deus fuit immediatè illius luminis cauſa. Minor patet ex dictis, quia tunc non adfuit ſol, neque aliud corpus lucidum ſupplens vicem eius. Et cōfirmatur, nam hoc eſt conſentaneum verbis illis, *Dixit Deus, fiat lux*, nam illud dicere fuit, facere. Vnde ſicut ſolus Deus dixit, ita ſolus Deus fecit. Hanc ſententiam excogitaſſe videtur Burgenſis *in Gen.* & placuit Molinæ *tract. de opere ſex dierum, diſp.* 7. Vnde Eugub. *lib. 7. de Peren. Philoſoph.* c. 8. & Dion. Carthuſ. *in 1. cap. Gen.* Sed fortè quis interroget, quomodo Deus diſcreuerit lucem à tenebris, vel fecerit naturalem diem conſtantem ex

A mane, & veſpere. Quia ſi Deus ipſe fuit immediata cauſa luminis, totum mundum æquè illuminaret, cùm non ſit maior ratio affirmandi, illuminaſſe potius hanc partem quam illam, vel hoc hemiſphærium potius, quàm alterum, & eadem ratione æqualiter conſeruaret illud, neque vlla cauſa ſucceſſionis diei, ac noctis aſſignari poſſet. *Interrogationi ſatisfit.* Facilè tamen ad hoc reſpondent, Deum non eſſe naturale agens, ſed liberum, & ideo libertate ſua potuiſſe prius vnum hemiſphærium illuminare, quam aliud, neque huius arbitrii aliam rationem neceſſariam eſſe præter libertatem Dei, quia omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ; veriſimile autem eſt, illuminaſſe priùs hoc noſtrum hemiſphærium, in quo primum hominem B ſua etiam voluntate creaturus erat. Et ſimili modo diuiſit diem, & noctem, non per motum localem alicuius corporis illuminantis, ſed per ſucceſſiuam emiſſionem luminis, & ſuſpenſionem influxus eius in variis partibus aëris, & orbis, cum eodem modo, & vniformitate, qua ſol ipſe, ſi adeſſet, & moueretur, id faceret.

15. *Hæc expoſitio placet aliquatenus, diſplicet tamen primo in fundamento ſuæ 1. partis.* Hæc ſententia quoad primam, & ſecundam partem mihi placet quantum ad expoſitionem verborum Geneſis de luce primo die facta. Tria verò in illa diſplicent. primum eſt fundamentum primæ partis eius, nimirum, lucem factam illis verbis, *fiat lux*, non fuiſſe lucem Solis, eo quòd C ſol non eſſet, quando Deus dixit, *fiat lux*; nam probatum eſt à nobis in ſuperioribus, cœlum à principio cum orbe ſuo creatum eſſe, & conſequenter probatum eſt, à principio etiam habuiſſe totam lucem ſuam vt neceſſitate naturali à forma ſua dimanantem. Vnde nos potiùs illam partem probamus, quia lux Solis facta iam erat, quando Deus Dixit, *fiat lux*; ergo non potuit fieri per illa eadem verba, ſeu per actionem illis ſignificatam: Probatur conſequentia, quia productio lucis diſtincta actio fuit à creatione cæli, & terræ facta in primo inſtanti, per quam lucidum ſolem factum eſſe ſupponimus; ergo non fuit factus, nec luce intrinſeca ornatus, per alteram actionem, D qua facta eſt lux. *Senſus incongruus verborum fiat lux.* Quia non potuit bis fieri, præſertim cùm ſupponamus hanc productionem lucis eſſe tempore poſteriorem creatione mundi, vt in ſupperioribus probatum eſt, & iterum ſtatim dicetur. Quocirca ſi aliquando graues auctores dicunt, lucem factam per verba illa, *fiat lux* fuiſſe ipſam lucem Solis; non videtur intelligendum de luce intrinſeca, & inhærente Soli, ſed de irradiatione, ſeu illuminatione Solis, ita vt perinde fuerit dicere, *fiat lux*, ac dicere; ſol mundum illuminet.

Aliorum ſenſus alius. Aliqui verò dicunt, etiam poſſe intelligi de ipſa luce Solis intrinſeca, non quidem quoad totam ſubſtantiam eius, ſed quoad formationem E ipſius. Dicunt enim priùs cum ſole in ipſo factam eſſe informem, poſtea verò eſſe formatam, & perfectam eſſe informem, poſtea verò eſſet formatā & perfectam. *Quæ ex parte non ſit admittendus iſte ſenſus.* Veruntamen ſi hoc intelligatur de formatione per intenſionem aliquam, & additionem intrinſecè factam illi luci, non poſſumus conſequenter loquendo in eam deſcendere ſententiam, quia, vt ſuprà dixi, in proprietate intrinſeca eadem eſt ratio de toto, & de parte, ſeu de gradu perfecto, quia tota lux Solis ſecundùm omnes gradus ſuos æquali neceſſitate Solis formam conſequitur, vt ſuprà dixi, & iterum in opere quarti diei dicam. *Qua ſit admittendus.* Si verò illa formatio lucis Solis, intelligatur ſecundùm quandam extrinſecam perfectionem ſolùm, quam cēſetur habere ſol vniuerſo orbi ſe communicando propter quādam

dam maiorem ſimilitudinem ad Deum , quam in eo ſtatu habet; & conſequenter etiam intelligatur ſecundùm conditionem intrinſecam ad hanc vniuerſalem illuminationem requiſitam ; ſic verum eſt, lucẽ Solis priùs aliquo modo informem fuiſſe, poſtea verò creuiſſe non in ſe , ſed in diffuſione ſua , & ad hoc recepiſſe diurnum motum primi mobilis, & ita fuiſſe accidentaliter formatam. Atque in hunc modum intelligendus eſt Dionyſ. Areopag. *cap.4. de diuinis nominibus* 1.*p.* non longe à principio , vbi priùs laudat lucem Solis, & in ea dicit eſſe expreſſam diuinæ bonitatis imaginem quatenus ex ſe omnia illuminat , & penetrat ſua magnitudine , & efficacitate , & totius labentis temporis eſt menſura, & adiungit. *Ipſe eſt enim ea lux (etſi tunc erat informis , quod & diuinus Moyſes ait ,) quæ primam diſtinxit , & diffiniuit dierum noſtrorum trinitatem.* Vbi in primis manifeſta eſt ſententia Dionyſij , lucem , quæ illuminando diſtinxit illos tres dies , non fuiſſe, niſi lucem Solis; & cùm dicat priùs fuiſſe informem, ſupponit, quoad ſubſtantiam priùs fuiſſe, ac proinde ſolùm accidentaliter fuiſſe informem. Et ita exponit D. Thomas *q. 67. art.4. ad 2.* Addit verò , lucem illam Solis fuiſſe informem , quia *tantùm habebat virtutem illuminatiuam in communi , poſtea verò fuiſſe formatam , quia data eſt ei ſpecialis virtus ad particulares effectus.* Quæ ſententia D. Thomæ referri poteſt ad totam lucem primi diei comparatam ad productionem luminariam factã quarto die, & in hoc ſenſu ibi tractabitur : vel poteſt referri ad lucem in principio concreatam cum ſubſtantia Solis , comparando illam ad opus primi diei, quando dixit Deus, *fiat lux*, & ſic , vt verum habeat, exponenda eſt iuxta ea, quæ diximus; quia nulla maior , vel ſpecialior virtus illuminandi , vel agendi data eſt præexiſtẽti luci Solis per illa verba , *fiat lux* , præter illam , quam ex motu primi mobilis accipere potuit , quæ extenſiua potius, quàm intenſiua dici poteſt, ſeu ſecundùm conditionem neceſſariam ad vniuerſalem illuminationem , non in ipſo principio per ſe illuminandi, vt iam declaratum & probatum eſt.

D. Thomæ verba ſuper Dionyſium exponuntur.

16. *Concluditur latentum præcedentis numeri explanāturque magis verba* fiat lux, &c.

Ex quibus omnibus concludimus, in primo die poſt totum opus creationis factum in primo inſtanti , quod fuit primum inſtans extrinſecum illius diei , nullam lucem quoad ſubſtantiam , vel intrinſecam entitatem ſuam denuò factam eſſe præter lumen factum in aliis corporibus à ſole illuminatis. Vnde ſiquis verba illa Geneſis ; *Dixitque Deus , fiat lux , & facta eſt lux, & vidit Deus lucẽm , quòd eſſet bona,* velit referre ad ipſum ſolem, & intrinſecam lucem eius , poteſt illa per recapitulationem exponere. Vt enim Moyſes exponat, quid Deus addiderit in illo primo die mundo ſenſibili à principio creato , reſumit , & in particulari declarat , lucem tunc factam imperio Dei, quæ ipſi etiam valde placuit , & deinde adiungit , *& diuiſit lucem à tenebris* , quod ſpecialiter illo die factum eſt mediante motu, & illuminatione Solis. Si verò eadem verba , *fiat lux* , intelligantur de productione lucis quoad ſubſtantiam eius, non ſunt intelligenda de luce, quæ eſt in ſole, ſed de illuminatione orbis, quæ etiam dici poteſt lux Solis , quia à ſole eſt , & hæc expoſitio mihi magis probatur, quia magis propriè declarat verbum *fiat* , retenta etiam propria ſignificatione vocis *lux*. Vnde cum additur , *& factum eſt ita,* non ſolùm ſignificatur , lucem Solis in ſe factam eſſe, ſed etiam mundum illuminari cœpiſſe. Et ſimiliter cùm additur, *Et vidit Deus , quòd eſſet bona,* non ſolùm ſignificatur , Deum Solis lucem ap-

A probaſſe , ſed etiam illi maximè placuiſſe , quod mundum illuminaret. Vnde quod additur, *& diuiſit lucem à tenebris,* non explicat nouum opus , ſed modum eiuſdem operis ſeu illuminationis declarat, quia non ita facta eſt , vt ſimul totum orbem occuparet , ſed viciſſitudine quadam lucis , & tenebrarum. In qua tota expoſitione nihil violentum, nihilve improprium apparet , & alioqui ſine miraculis aut præternaturalibus effectibus , primum initium ornatus, & diſtinctionis rerum vniuerſi ad ipſius pulchritudinem , & conſeruationem in primis neceſſariam , optime deſcribitur ; ergo meritò hæc expoſitio aliis præfertur.

17. *Diſplicet ſecundò dicta 4. expoſitio quoad aliam partẽ de productione luminis à ſolo Deo.*

B Hinc ſecundò diſplicet nobis ſententia Burgenſis in eo, quod tertio loco dicit , lumen tunc factum in aëre, vel aliis corporibus, à ſolo Deo ſine interuentu ſolis fuiſſe productum. Tum quia in hac parte repugnat illa ſententia Dionyſio, quem in hoc & D. Thomas , & multi alij ſunt ſequuti ; tum etiam , quia illa ſententia ſupponit, non ſolùm non fuiſſe creatum ſolem , vel lucem eius per illa verba , *fiat lux*, verùm etiam , neque antea extitiſſe, vel quoad ſubſtantiam , vel ſaltem quoad lucem ſuam, cuius contrarium docuimus, & in opere quarti diei illud amplius defendemus. Neque illa ſententia quoad hanc partem habet fundamentum in verbis illis, *fiat lux* , quia ibi C verbum *fiat*, iuxta expoſitionem, quam ſequimur, non ſignificat productionem ex nihilo , ſed eductionem formæ accidentalis ex præexiſtente ſubiecto, quæ per cauſam ſecundam fieri poteſt. Vnde cùm talis cauſa tunc non deeſſet, per illam fieri debuit. Quia verò facta eſt , iubente Deo, & volente , & ordinem vniuerſi diſponente, ac cooperante, ideo cum omni proprietate ſcripſit Moyſes , dixiſſe Deum , *fiat lux.* Sicut etiam in aliis operibus ſequentium dierum videbimus , multa feciſſe Deum cooperantibus aliquo modo , vel Angelis vel aliis cauſis ſecundis , & nihilominus Deo tanquam primo auctori, & motori ſimpliciter tribui.

18. *Diſplicet tertiò in explicatione diuiſionis lucis à tenebris. Circa quod vide Bedam in Exaëmer. & Perer. in ea Verba,* diuiſit lucem, *& D. Thom. q. 70. n.2.*

D Tertiò diſplicet dicta ſententia in eo, quod aſſerit , diuiſionem diei , & noctis non eſſe factam illis tribus diebus per motum localem cæli , ſed per ſubtractionem , & exhibitionem diuini influxus. Quam ſententiam alio modo prius tradiderat Damaſc. *lib. 2. c.7.* & ante illum Baſilius *homil. 1 in Gen.* Vbi dicit, tunc noctem viciſſim ſucceſſiſſe diei , *non quidem ſecundùm notionem Solis , ſed primigenia illa luce ſummum ſplendorem diffundente, ſeſeque rurſum contrahente , idque pro menſura à Deo definita.* Itaque quod præcedens opinio tribuit Deo immediatè operanti, id tribuit Baſil. etiam luci creatæ ad illuminandum , quam tunc factam eſſe ſupponit. Vnde nouum miraculum E adiungit Baſilius , & ideo eius ſententia difficilior creditu eſt , vt notauit Auguſt. ſuppreſſo Baſilij nomine *lib.1. Gen. ad liter.cap. 11. & 16.* Accedit, quòd ſi lux illa creata fuit , etiamſi non eſſet in ſole , ſed per ſe ſubſiſtens , non poterat ſucceſſiuè illuminare diuerſas partes orbis , niſi ſucceſſiuè etiam ad illas applicaretur , & conſequenter ab aliis recederet , quia illuminare non poſſet niſi ad certam diſtantiam ; ergo neceſſarium erat illam lucem localiter moueri. Niſi fortaſſe exiſtimauerit Baſil. illam lucem ſimul fuiſſe circunfuſam per totum orbem , ſimúlque fuiſſe ſufficienter applicatam vtrique hemiſphærio , ita vt poſſet ſimul vtrunque illuminare, ſi Deus voluiſſet. De facto verò non ita illuminaſſe , ſed ſucceſſiuè per ſubtractionem, vel emiſſionem radio-

rum

rum, quia Deus ita diſpoſuit. Sed hic modus cogitandi lucem illam creatam totum mundum ſimul occupantem nullum habet in Scriptura fundamentum. Fuiſſetque ſuperflua tanta multitudo, ſeu magnitudo lucis, quandoquidem non erat ſimul totum orbem illuminatura. Denique ſucceſſiua illuminatio, & diuiſio diei, & noctis cum luce minoris magnitudinis ſolo motu locali adiuncto faciliùs, & ſine nouo miraculo fieri potuit; ergo fruſtrà tanta magnitudo lucis cogitatur, & nouum miraculum ad illius operis perfectionem adiungitur. At verò ſi lux illa, quæ diem fecit, & noctem, ſola fuiſſet increata lux, de illa verè diceretur, totam ſimul fuiſſe præſentem toti orbi, & vtrique hemiſphærio eius, ac ſubinde non aliter potuiſſe ſucceſſiuè efficere diem, & noctem, niſi ſucceſſiuè ſubtrahendo, vel præbendo influxum ſuum, quod quidem pro ſua libertate ſine nouo miraculo facere potuiſſet; nihilominus tamen modus hic operandi minus naturalis eſt; tum quia Deus operatur per cauſas ſecundas quando non deſunt; oſtendimus autem, ibi non defuiſſe; tum etiam, quia quod Deus ſemel per ſe producit, quantum eſt ex ſe ſemper illud conſeruat, niſi ex parte ipſarum rerum, vel cauſarum naturalium ſufficiens cauſa corruptionis intercedat; ergo multo meliùs dicitur, illam ſucceſſionem diei, ac noctis non fuiſſe factam ex ſola libertate diuinæ voluntatis ſuum influxum dantis, vel auferentis, ſed neceſſitate naturali ortam eſſe ex conditione, & limitatione lucis illuminantis: nam dum ad alias partes mundi illuminandas accedit, ab aliis recedit, quas ſubinde illuminare deſinit, vnde viciſſitudo noctis, & diei oritur.

19. *Corollar. ex dictis.* Ex quibus tandem colligimus ad opus huius primi diei pertinuiſſe non tantùm luminis productionem, ſed etiam diurnum motum Solis, ſeu motum primi mobilis, ad cuius raptum diurna circulatio Solis efficitur. Ita docet D. Thomas *quæſt. 70. art. 2. ad* 3. & Theologi, ac moderni frequentiùs, & ex dictis apertè concluditur, quia lux illa facta eſt per illuminationem ſucceſſionum vniuerſi ſecundùm diuerſas partes, ſeu hemiſphæria eius: ſed illa ſucceſſio non potuit habere aliam cauſam propriam, & connaturalem, niſi motum Solis illuminantis; ergo motus ille ſimul cum lumine cœpit, & è conuerſo. *Explicatio verborũ Gen. ſpectantium ad 1. diem.* Atque ita explicantur facilè omnia verba Geneſis, quibus opus huius diei refertur. Nam in primis ponuntur illa verba, *fiat lux*, quæ ſatis iam explicata ſunt, & illorum efficacia per ſequentia oſtenditur, cùm dicitur, *& facta eſt lux*; per id verò, quod additur, *& vidit Deus lucem, quod eſſet bona*, non ſolùm conuenientia talis operis, & commoditas vniuerſi, quæ in illo cernitur, ſed etiam perpetuitas, & duratio talis operis declaratur. Nam per hoc, quod dicitur placuiſſe Deo tale opus, eius permanſionem à Deo fuiſſe decretam ſignificatur. Intelligendum autem hoc eſt de permanſione operi accommodata. Diximus enim lucem tunc denuo factam non fuiſſe lucem inhærentem Soli, quæ eadem numero ſemper durat, ſed fuiſſe lumen aëri inditum, quod non ita permanet idem in indiuiduo, ſed continua ſucceſſione mutatur, & ideo permanentia illius operis in perſeuerantia illius continuæ ſucceſſionis poſita eſt. Et ita conſequenter additur, *& diuiſit lucem a tenebris*, quæ diuiſio eodem modo durabilis facta eſt, vt vſque ad finem mundi perſeueret. Reſultat autem illa diuiſio ex circulari motu Solis, qui tunc factus eſt, vt diximus. Cætera denique

A verba ſatis per ſe clara ſunt, ſolúmque eſt in eis notanda diuerſa ſignificatio nominis diei: nam cùm dicitur, *appellauitque lucem diem, & tenebras noctem*. nomen diei artificialem, quem vocant diem, ſignificat; cùm verò additur, *& factum eſt veſpere, & mane dies vnus*, naturalem diem deſignat, id eſt, integrum, & vigintiquatuor horarum, quem propterea Moyſes appellauit diem vnum, id eſt, completum, & perfectum; vel phraſi Hebraica vnum vocauit, quia primus fuit, vt omittam alia myſteria quæ expoſitores conſiderant. Et hanc duplicem diei acceptionem notauit Auguſt. *lib. 11. confeſſ. cap. 23. & in Imperf. Gen. cap. 7.*

B Vna ſupereſt circa prædictam reſolutionem difficultas, quia ex ea ſequitur, lucem factam hoc primo die in eodem inſtanti eſſe cœpiſſe, in quo creata ſunt cælum, & terra. Conſequens videtur repugnare Scripturæ; ergo & prædicta reſolutio. Sequela probatur, quia in eodem momento, in quo creatum eſt cælum, creatus etiam fuit ſol cum ſua luce perfecta, vt nos opinamur, ſed ſol in eodem inſtanti, in quo eſt, illuminat corpora ſibi vicina, & capacia lucis; ergo in eodem inſtanti creationis ſuæ illuminauit inferiora elementa diaphana: ſed tale lumen primò productum in aëre fuit opus primi diei, vt expoſuimus; ergo illud in primo inſtanti creationis factum eſt. Minor autem primi argumenti probatur, quia de illo primo inſtanti ſcriptum eſt, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*; ergo abyſſus non fuit illuminata in illo inſtanti. Dicet fortaſſe aliquis verba illa, *& tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, non intelligi ſecundùm realem durationem, ſed ſecundùm quendam naturæ ordinem, & ideo non eſſe contra veritatem illorum verborum, quòd ſol in eodem inſtanti, in quo fuit creatus, abyſſum illuminauerit. Quia ſenſus verborum eſt, hunc mũdum inferiorem de ſe eſſe tenebroſum, & ideo feciſſe Deum ſolem, & iuſſiſſe, vt illum illuminaret, quod totum in eodem inſtanti temporis verum eſſe potuit, quia in illo prius natura, ſeu ex ſe aër tenebroſus fuit, & poſterius natura illuminari potuit.

20. Difficultas contra hactenus reſoluta.

Quorundam enodatio iuxta doctrinam Auguſtini ſupra relatã.

At verò licèt hæc reſponſio in ſententia Auguſtini aſſerentis omnia ſimul eſſe facta, locum habeat, nos illa vti non poſſumus, qui veram ſucceſſionem in illis operibus agnoſcimus, & ita illam ſuprà reiecimus tanquam proprietati verborum minus conſentaneam. Nam verbum illud *erat*, ſimpliciter poſitum, & toties repetitum, veram exiſtentiam in duratione reali ſignificat. Deinde ex contextu conſtat, creationem cæli, & terræ, & productionem lucis per illa verba, *fiat lux*, ſignificatam, non fuiſſe ſimul duratione factam, ſed creationem realiter, ſeu duratione anteceſſiſſe. Sic enim dicitur, *In principio creauit Deus*, &c. & ſtatim deſcribitur ſtatus, quem mundus inferior habuit in illo inſtanti, cùm dicitur, *terra autem erat inanis, & vacua*, &c. poſtea verò additur, *& dixit Deus, fiat lux*, in quo nouum, & poſterius opus ſignificatur, magíſque declaratur, addendo, *& diuiſit lucem a tenebris*; ergo negari non poteſt, quia in hoc orbe inferiori tenebræ illuminationem eius tempore, vel reali duratione anteceſſerint; ergo lux ſpecialiter facta prima die non potuit in primo inſtanti creationis fieri. Præſertim, quia illud primum inſtans in rigore ad illum diem non pertinuit, ſed vel fuit initium extrinſecum eius, vel fortaſſe maiori mora anteceſſit. Propter quæ D. Thomas *1. part. q. 74. art. 3.* concludit,

21. Non ſatisfacit.

Aliorum Patrũ enodationem affert D. Thomas.

cludit, ſecundùm alios Patres præter Auguſtin. poſt productionem creaturæ fuiſſe aliquod tempus, in quo non erat lux. Verum eſt tamen, illos Sanctos ſupponere, ſolem etiam quoad ſubſtantiam, & lucem ſuam non fuiſſe vſque ad quartum diem creatum: in noſtra autem ſententia, in qua ſupponimus Solis creationem in prima creaturæ productione factam eſſe, non ita facile explicatur, quomodo illuminatio Solis potuerit eſſe tempore poſterior creatione eius, & conſequenter quomodo tenebræ lucis creationem tempore præcedere potuerint.

22\. *1. Cauſa anteceſſionis tenebrarum ad illuminationem Solis.*

Variæ igitur cauſæ illarum tenebrarum, quæ tempore præceſſerunt illuminationem Solis, reddi poſſunt. Prima eſt, quòd Deus in illo principio noluerit cum ſole ad illuminandum concurrere, donec dixit, *fiat lux*. Quæ quidem cauſa ſufficientiſſima eſt, & ſine dubio poſſibilis fuit pro Dei libertate. Quòd autem ita factum fuerit cùm pendeat ex voluntate Dei, ſolùm probari poteſt ab effectu reuelato, quia tenebræ præceſſerunt, & non apparet alia cauſa probabilior, ſuppoſita Solis exiſtentia.

Expenditur hæc cauſa.

Hic verò dicendi modus in eam difficultatem à nobis ſæpe obiectam incidit, quòd opus miraculoſum, & extraordinarium in prima rerum creatione ponit, & ad declarandam hiſtoriam Geneſis putat eſſe neceſſarium. Probatur, quia non minus miraculoſum, & ſupernaturale eſſet ſolem in præſentia aëris illum non illuminare, quàm ignem in camino Babylonico pueros non exurere, quod præternaturale, & miraculoſum fuit. Poſſet autem reſponderi, eſſe quidem hoc præternaturale poſt generalem legem à Deo ſtatutam de concurrendo cum omnibus cauſis ſecundis ad ipſarum actiones, in primo autem initio creationis mundi nondum fuiſſe hanc legem ſtatutam, quia tunc ſolùm decreuerat rerum creationem, de illarum autem propagatione, vel communicatione nondum diſpoſuerat; & ideo pro tunc ſine proprio miraculo, imò conſentaneo ordine, ſecundùm illum rerum ſtatum, priùs ſolem creaſſe, poſtea verò cum illo ad illuminandum concurriſſe. Accedit, non defuiſſe Philoſophos, qui dixerunt, agentia creata non ſtatim ac eſſe incipiunt, inchoare actionem, præſertim tranſeuntem, intrinſecè & in eodem inſtanti. Iuxta hanc ergo opinionem probabiliter dici poteſt, creaturæ non eſſe debitum concurſum ad agendum ad extra pro eodem inſtanti, pro quo fit. Quòd ſi hoc eſt probabile, etiam poſt diuturnam mundi conſeruationem, multo quidem magis credibile erit de illo exordio mundi propter præcedentem conſiderationem. Eritque hoc veriſimilius, ſi tenebræ illæ ſolùm per inſtans temporis productionem lucis præceſſerunt, vt paulo pòſt videbimus.

Iudicium authoris de illa.

Propter quæ licèt ego ſimpliciter in hac ſententia non quieſcam, nihilominus inter eas, quæ aliquod extraordinarium opus diuinæ potentiæ, vel prouidentiæ admittunt in opere huius diei, hunc dicendi modum faciliorem, minúſque naturæ repugnantem eſſe exiſtimo.

23\. *2. Cauſa prædictæ anteceſſionis.*

Alter modus exponendi hanc difficultatem eſt, ideo præceſſiſſe tenebras, quia ſol non potuit illas expellere, non quia concurſu diuino caruerit, ſed quia aër erat ita denſus, & nebuloſus, vt ſol radiis ſuis illum penetrare non potuerit. Et explicatur hoc amplius, quia Scriptura non dicit, tenebras totum aërem occupaſſe, ſed *ſuper faciem abyſſi fuiſſe*. Per faciem autem abyſſi ſatis propriè intelligitur ſuperficies conuexa aquæ aëri contigua. Potuit ergo naturaliter contingere, vt ſol ſtatim illuminauerit aërem ſibi propinquiorem, tenuiter tamen, ac remiſsè, propter dictam aëris indiſpoſitionem, & conſequenter contingere potuit, vt actio, ſeu illuminatio, quæ eo remiſſior erat, quo in partibus remotioribus fiebat, prius finiretur, quàm totam aëris profunditatem penetraret; ac ſubinde tenebræ ſuper faciem abyſſi relinquerentur, quem dicendi modum attigit Auguſtinus excitando quæſtiones potius, quàm definiendo, *lib.* 1. *Geneſ. ad litter. cap.* 11. Agens enim de opere quarti diei ait, *Quid factus eſt ſol in poteſtatem diei, qui luceret ſuper terram, ſi lux illa* (vtique primi diei) *faciendo ſuffecerat? An illa prior regiones ſuperiores à terra longinquas illuſtraret, vt ſentiri non poſſet in terris*, &c. Et clariùs cap. 12. *Niſi fortè molem terrenam, & aquoſam antequam eſſet ab alterutro vtrumque diſcretum, quòd tertio die factum ſcribitur, tenebras Deum appellaſſe quis dixerit, propter craſſiorem corpulentiam, quam lux penetrare non poterat.*

24\. *Patitur tamẽ difficultatẽ.*

At verò Auguſtinus in his locis non meminit craſſi, aut nebuloſi aëris, ſed tantùm aquæ & terræ. Quæ difficultas eſt ferè vnica in hoc dicendi modo, quia non apparet, vnde aër in ſua creatione, vel denſitatem, aut nebulam, vel craſſas nubes habere potuerit, quia in perfecta naturali diſpoſitione creatus fuit, vt veriſimilius eſt, neque nebula, aut nubes potuerunt tunc à ſole excitari in illo primo inſtanti, vt per ſe notum eſt; neque etiam fingendum eſt, concreatas fuiſſe à Deo cum aëre, quia hoc nec fundamentum habet in Scriptura, nec per ſe eſt veriſimile, cùm illa ſint mixta ſaltem imperfecta, quæ non fuerunt cum ſimplicibus concreata in actu, ſed tantùm in potentia. Vnde illa magis ad opus ſecundi diei pertinent, vt ibi videbimus.

Ei difficultati vt occurrant aliqui.

Propter quod addi poſſet imitando Auguſtini verba Solis illuminationem perueniſſe ad elementum aquæ, & magnam partem profunditatis abyſſi occupaſſe. Nihilominus tamen propter magnam aquæ denſitatem, & multitudinem non potuiſſe totam aquarum abyſſum penetrare, atque ita manſiſſe tenebras ſuper faciem abyſſi, ſiue per faciem abyſſi ſuperficiem vltimam aquæ intelligamus, non ſupremam, ſed infimam, ſeu non conuexam, ſed concauam, vtraque enim reſpectu diuerſorum facies dici poteſt: ſiue ſuperficies conuexa terræ facies abyſſi dicatur, quatenus totius abyſſi terminus eſt, ſicut facies rei dicitur, ad quam viſus terminatur; & ita dicantur tenebræ fuiſſe ſuper faciem abyſſi, quia lux ad terram non perueniebat; propter quod dicitur fuiſſe inuiſibilis. Qui modus dicendi habet fundamentum in Baſil. *homil.* 2. *in Exaëmeron*, vbi ſic inquit, *Reſtat ergo, vt intelligamus aquas ſuper telluris ſuperficiem inundaſſe, antequam ad propriam ſtationem, ſortémve humoris ſubſtantiæ ſegregaretur, atque ex eo terram tunc inuiſibilem, & inornatam fuiſſe.* Et infrà: *Erat inuiſibilis terra. Quam ob cauſam quæſo? Quia circumfuſa vndique erat abyſſo. Quid abyſſus ſignificat? copioſam aquam, ad cuius fundum haud facile penetrari poterit deorſum verſùs.*

25\. *Contra illos inſtatur.*

Veruntamen iuxta hanc ſententiam non facile poteſt ratio reddi, cur poſt aliquam durationem, vel moram ſol dicatur diuiſiſſe lucem à tenebris mundum illuminando potius, quàm in primo inſtanti. Nam ſi denſitas & multitudo aquarum fuit cauſa illarum tenebrarum in primo inſtanti creationis, ſimiliter poſt illam moram impedirent, ne illuminatio Solis vſque ad terram perueniret, quia toto illo primo die eodem modo

Euaſio eorũ. do permanſit abyſſus circundans terram. Ad hoc autem reſponderi poſſet, cùm Deus dixit, *fiat lux*, vel maiori concurſu confortaſſe Solis actionem, vt vſque ad terram penetraret, vel aquas ipſas qualitate aliqua diſpoſuiſſe, vt faciliùs illuminari poſſent. Quod Ambroſius & alij explicant exemplo eorum, qui in profundo aquarum oleum ore fundendo clariora reddunt ea, quæ in profundo maris in ſuperficie terræ occultabantur. *Non tamen ſatisfaciunt.* Sed hæc quamuis impoſſibilia non ſint, nec incredibilia, ſunt tamen incerta, vel noua, ac extraordinaria opera, quæ in Geneſi non narrantur illo die facta. Et præterea non ſatis conſtat, non potuiſſe ſolem ſua virtute illuminando penetrare vſque ad ſuperficiem terræ, etiamſi elementa aquæ & aëris in ſua puritate exiſtentia, terram circundarent, vnde Baſilius *ſuprà*, in allegata ſententia non omnino perſiſtit: nam iterum quærens, *Quamobrem pars terræ nulla tunc per aquas viſendam ſe offerebat?* Reſpondet, *Quia lumine carebat aër, obtenebratúſque adhuc erat, qui totam ambibat aquæ naturam.* Vbi ſignificat, lucem Solis penetraturam fuiſſe aquam, ſi aërem illuminaſſet, ac proinde tenebras illas aërem occupaſſe.

26\. *3. Cauſa illius anteceſſionis.* Tertius dicendi modus eſſe poteſt, illas tenebras, quæ in principio creationis præceſſerunt, non occupaſſe totam aquam, & aërem in circuitu totius orbis, ſed in illo hemiſphærio, in quo cœpit ſol irradiare, quando dictum eſt, *fiat lux.* Quod hemiſphærium hoc noſtrum fuiſſe creditur, in quo & paradiſus terreſtris conditus fuit, & primus homo creandus erat. In hoc autem hemiſphærio potuerunt eſſe tenebræ per totum aërem & aquam diffuſæ, quia ſol in alio hemiſphærio creatus non poterat propter terræ opacitatem ſuis radiis illuc pertingere. Atque ita illæ tenebræ fiebant ex interpoſitione terræ, ſicut nunc fit nox: non tamen habebant rationem, vel nomen noctis, quia non per ſucceſſionem motus fiebant, & ideo ſimpliciter tenebræ appellantur. *Obiectio.* Sed obiici poteſt, quia ſi ſol tunc erat, & illuminabat dimidiam mundi partem, licèt aliam partem tenebroſam relinqueret, non magis tenebræ, quàm lux erant ſuper faciem abyſſi; ergo ſimpliciter dici non potuit, aut debuit, tenebras fuiſſe ſuper faciem abyſſi. Imò in rigore non videtur allata cauſa vera, quandoquidem æqualis pars abyſſi lumine non carebat. *Reſpondetur.* Sed reſponderi poteſt ex illo axiomate, quod bonum ex integra cauſa, & malum ex quocunque defectu; quia ergo tenebræ habent rationem mali, ſeu defectus, & imperfectionis, ideo ſimpliciter dici potuerunt tenebræ eſſe ſuper faciem abyſſi, eo quòd magnam, & præcipuam orbis partem occuparent. Nam conſiderari etiam poteſt, Moyſem habuiſſe rationem illius hemiſphærij, in quo ipſe ſcribebat, & de quo præcipuè loquebatur, quia etiam Deus illud ad creationem hominis elegerat, & in eo præcipua myſteria ſalutis humanæ operatus erat, ideoque veluti peculiarem curam, & prouidentiam illius habuiſſe videtur. Denique ſpeciali ratione dici potuit, tenebras fuiſſe ſuper faciem abyſſi, quia ex vi ſtatus, quem tunc mundus habuit, illæ tenebræ erant quaſi permanentes, & ſtabiles, niſi Deus nouum opus primæ creationi addidiſſet. Vt ſi cogitemus ſolem creatum in alio hemiſphærio in eo ſemper quietum permanſiſſe, verè & propriè poſſemus ſimpliciter dicere, mundum manſiſſe tenebroſum, & informem quoad vſum luminis, ac ſubinde tenebras eſſe ſuper faciem eius; ita ergo mundus conſideratus in illo exordio, ſecundùm illum ſtatum tenebroſus dici poteſt, quia niſi motus Solis eis adderetur, nunquam poſſet totus illuminari, ſed ſemper præcipua ex parte, tenebris oppreſſus iacuiſſet.

Iterum obiici poteſt, quia gratis aſſerimus, ſolem in alio hemiſphærio creatum fuiſſe, cùm hoc non ſit ſcriptum, nec vlla ratione oſtendi poſſit. 27. *Altera obiectio.* Imò eo ipſo, quòd nos fatemur, hoc hemiſphærium eſſe, in quo creati ſunt homines, credibilius videtur, fuiſſe creatum ſolem in hoc hemiſphærio, vt primùm illuminaret terram, quam primus homo erat inhabitaturus. *Eius diſſolutio.* Reſpondemus, in primis neceſſarium fuiſſe, ſolem in primo inſtanti ſuæ creationis in vno hemiſphærio eſſe, & non in alio, cùm naturaliter ſimul in vtroque eſſe non poſſet. Cur autem in vno potius, quàm in alio factus fuerit, nulla ratio ſufficiens à nobis reddi poteſt, imò fortè neque in reipſa fuit præter liberam voluntatem Dei, quia ex parte materiæ videtur res indifferens, ſicut de partibus materiæ, quòd hæc ſit facta ſub forma ignis magis, quàm ſub forma terræ, alibi dixit D. Thomas, idémque eſt, quòd hæc pars terræ ſit facta in centro, potius quàm circa ſuperficiem terræ; & perinde eſt, quòd ſol fuerit in hoc, vel illo hemiſphærio creatus. Neque illa ratio de creatione hominis aliquid ſuadet, quia cùm homo non fuerit in illo inſtanti creatus, nihil ad eius dignitatem, vel commoditatem pertinebat, quòd ſol in eodem hemiſphærio fieret, in quo homo producendus erat. Addo denique ex ordine, & diſpoſitione vniuerſi, quam Deus reſpectu etiam habito ad creationem hominis in ſuo æterno conſilio prædefinierat, opportunius fuiſſe, vt ſol intrinſecè, vt ita dicam, non fieret in hoc hemiſphærio, ſed ita propinquus illi, vt per motum ſtatim illud illuminare poſſet: nam commodius erat, vt hoc hemiſphærium creationi hominis deſtinatum, ſtatim connaturali, ſeu ordinario modo inciperet illuminari; tum etiam vt dierum, & noctium initium ab hoc hemiſphærio ſumeretur. Quæ omnia ex reſolutione duarum dubitationum, quæ hìc inſurgunt, clariora fient.

CAPVT III.

Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expediuntur.

1\. *Dubitatio 1. ac circa illã 1. opin. apud Bonauent.* PRima dubitatio eſt, quanta mora inter primam rerum creationem, & productionem lucis, prout facta narratur per illa verba, *fiat lux*, interceſſerit. Quam dubitationem tractat Bonauent. *in 2. d. 13. art. 1. quæſt. 2. ad vltim.* & duas refert opiniones. Vna eſt, creationem cælorum, productionem lucis ordine tantùm naturæ, non verò duratione reali præceſſiſſe. Loquitur autem de productione lucis peculiari, prout facta ſignificatur per illa verba, *fiat lux*. Vnde quia ipſe exiſtimat, illam lucem fuiſſe nubem lucidam, quæ in eodem inſtanti, in quo facta eſt, cœpit illuminare; conſequenter ait iuxta hanc opinionem creationem orbis, & illius nubis, & illuminationem orbis ſimul tempore eſſe factas, ac ſubinde nullam moram realis durationis inter primam creationem, & opus primi diei interceſſiſſe. Et hanc opinionem tribuit Hugoni de ſancto Victor. & ipſe Bonauent. problematicè illam ſuſtinet cum alia ſtatim referenda. Fundamentum

Eius fundamentum.

mentum huius ſententiæ eſſe poteſt, quia mundus in primo die fuit conditus, in quo etiam facta eſt lux, vt Eccleſia in quodam hymno Dominicæ diei in matutino canit, & ex Scriptura ſumitur, quatenus dixit, mundum ſex diebus fuiſſe factũ *Exodi* 20. *&* 31. Ergo creatio mundi in aliquo illorum dierum eſt facta, & non niſi in primo, in quo etiam facta eſt lux: ergo in eodem die fuit vtraque facta; ergo non oportet, diſtantiam temporis inter illas actiones cogitare.

1. *Reijcitur tamen dicta opinio.*

Sed hæc opinio ſuſtineri non poteſt, niſi accedendo ex parte ad ſententiam Auguſtini, nimirum, quòd tenebræ, de quibus dicitur, quòd erant ſuper faciem abyſſi, nunquam in re ipſa fuerint, ſed tantùm cogitatione noſtra (vt ita dicam) quia eſſent, ſi corpus illuminans non adeſſet. Quod nobis placere nullo modo poteſt, propter rationes ſuprà tactas, ob quas omnino verum cenſeo, quod ſuprà dixi, tenebras realiter præceſſiſſe ſaltem in hoc hemiſphærio, prius quàm à ſole illuminaretur. Quam ſententiam docet D. Thomas 1. *part. quæſt.* 66. *art.* 1. *& in* 2. *d.* 13. *quæſt.* 1. *art.* 4. vbi dicit eſſe magis conſentaneam Scripturæ, eámque tribuit Baſilio, & Chryſoſtomo, éſtque omnium Græcorum, & Ambroſij *lib.* 1. *Exaëmeron, cap.* 8. & Hieronymi *Epiſt.* 83. *ad Oceanum*; & Hugonis de S. Victor *lib.* 1. *de Sacram. p.* 1. *cap.* 6. *&* 9. Bonauent. verò non deſignat locum Hugonis, vbi contrarium dixerit. Ex hac autem reſolutione manifeſtè ſequitur aliquem ordinem realis durationis inter creationem, & productionem lucis interceſſiſſe, ratione cuius prius duratione fuerunt tenebræ, quàm lucis productio. Quanta verò fuerit illa duratio, explicandum ſupereſt.

3. *2. Opinio apud eundem Bonau. quam tribuit Bedæ.*

Eſt ergo ſecunda ſententia, quam Bonauent. refert, & attribuit Bedæ, ac problematicè cum præcedenti illam approbat, lucem factam eſſe primo die poſt ſex horarum moram. Quamuis enim illam moram tunc motus Solis non menſuraret, quia motus cæli nondum erat, tanta verò fuit, vt ſi motus diurnus Solis iam eſſet, ſex horas in illa conſumeret. Sicut quando ſol quieuit *Ioſue* 10. quies illa non potuit actu menſurari per motum Solis, & nihilominus certam durationem habuit, aptam menſurari motu Solis, quæ tunc potuit per alium proportionatum motum menſurari. Illam ergo moram tenebrarum ante productionem lucis ſex horarum fuiſſe iſta opinio affirmat.

Eius fundamentum.

Fundamentum eius eſt, quia illa prima dies non habuit mane, ſed à veſpere incepit, vt patet ex illis verbis, *factum eſt veſpere, & mane dies vnus.* Ergo lux illius diei incepit à meridie in hoc hemiſphærio, in quo facta eſt. Ergo per ſex tantùm horas durauit, quia veriſimile eſt, diem illum æquinoctialem fuiſſe, in quo ſol à meridie vſque ad occaſum ſex horas conſumit; ergo neceſſarium fuit, vt totidem horis tenebræ ante creationem lucis duraſſent, vt primus ille dies cum ſequenti nocte finiri poſſet in puncto orientali, vt inde ſecundus dies incipere, & per integram conuerſionem Solis in eodem puncto perfici poſſet, & ita conſequenter omnes dies poſteriores fierent.

Obiectioni occurritur.

Quòd ſi obiicias, quia hinc ſequitur primum diem non fuiſſe integrum, cùm ſex horæ partis matutinæ illi defuerint. Reſpondent, illas ſex horas tenebrarum in hoc primo die computari, & ita à primo inſtanti creationis vſque ad finem primi diei plenum numerum viginti quatuor horarum inueniri.

4. Hæc tamen opinio falſo nititur fundamento

A dum aſſerit, diem illum primum non habuiſſe mane: nam in eiſdem verbis, in quibus illud fundamentum nititur, ſimul dicitur, habuiſſe veſperam, & mane; ergo non poſſumus propter ordinem verborum id negare, quod in eiſdem verbis expreſſum eſt. *Impugnatur tamen primò hæc 2. opinio.* Nam quòd veſpera, quæ poſterior eſt, priùs nominetur, non poteſt obſtare quominus verum ſit fuiſſe in eodem die cum mane coniunctam, cùm Moyſes dicat, *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus.* Nec quia priùs nominauit veſperam, ideo priùs in re facta eſt veſpera: quia neque id Moyſes in illis verbis affirmauit, nec ex illis colligi poteſt, quia ſæpe contigit ordine retrogrado partes rei à poſterioribus incipiendo

B numerari. Et efficax argumentum eſt, quod etiam de die ſecundo, & ſequentibus eodem modo dicitur: *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus.* Et non propterea dicendum eſt, cæteros dies caruiſſe mane.

Impugnatur ſecundò.

Vnde ſumitur ſecundum argumentum contra hanc ſententiam, quia dies primus ſimilis fuit ſequentibus; ergo incepit mane, & in fine noctis conſummatus eſt, ſicut cæteri. Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur; tum quia eiſdem verbis de illo ſicut de aliis concluditur: *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus*; tum etiam, quia facta luce dicitur, *& diuiſit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem*, vbi diei nomine integrum diem

C artificialem intelligit, vt ex Auguſtino ſuprà notauimus, & ex diſtinctione inter ipſum, & integram noctem, ſatis colligitur; ergo ſicut prima nox fuit integra duodecim horarum, ita prima lux integrum artificialem diem totidem horarum confecit.

5. *Impugnatur tertiò.*

Tertiò diſplicet nobis hæc ſententia, quia ſupponit, lucem factam primo die poſt inſtans creationis fuiſſe ſolem, ipſúmque in meridie cœpiſſe illuminare hoc hemiſphærium, ac proinde motum primi mobilis ſex horis poſt creationem mundi incepiſſe. Nam ſuprà oſtenſum eſt orbem Solis ſimul cum aliis cælis in principio creatum eſſe, & conſequenter cum illo fuiſſe creatum ſo-

D lem, ne miracula, vel nimis extraordinaria opera in illo principio facta eſſe dicamus; ergo non potuit ſol ſex horis poſt creationem cæli, & terræ fieri. Et ſanè, ſi Solis productio poſterior tempore creatione cæli, & terræ fuiſſe credatur, melius quarto die, quàm primo factus eſſe exiſtimabitur. Quia Scripturæ verba hoc magis ſignificant, ſi iuxta verborum corticem exponantur. Quòd verò motus primi mobilis non tam tardè inceperit, & quòd ſol non inchoauerit huius hemiſphærij illuminationem à meridie, ſtatim oſtendemus.

Beda non videri tribuendam prædictã opinionem.

Denique quamuis Beda in Exaëmeron explicans lucem factam hoc die, dicat, *incepiſſe in ſuperioribus eiuſdem terræ partibus, quas & nunc diurna Solis*

E *lux illuſtrare conſueuit*, & ita tunc emicuiſſe, non tamen dicit, incepiſſe à meridiana illuminatione, nec per ſuperiores terræ partes intelligit, partes cæli altiores reſpectu noſtri ſupremas; ſed totum hoc hemiſphærium, reſpectu cuius paulo pòſt aliud hemiſphærium inferiores mundi partes appellat. Et iterum ſic ait, *Diuiſit lucem à tenebris, non ſolùm qualitatis, ſed etiam locorum diſtantia, lucem videlicet in ſuperiore orbis parte diffundendo, in qua humana erat conuerſatio futura, inferiora verò eius priſcis in tenebris remanere ſinendo.* Et inferiùs expreſsè dicit, *illum vnum diem primò expletum viginti quatuor horarum fuiſſe.* Vnde non videtur Beda auctor præcedentis ſententiæ, ſed potiùs illi repugnare.

Tertia igitur opinio eſt, lucem factam eſſe 6.

poſt

3. Opinio bipartita. poſt aliquam moram, ſeu durationem temporalem à mundi exordio, quæ mora ſucceſſiua dici poteſt actu, vel potentia, quia certo aliquo tempore ſucceſſiuo potuit menſurari. Addit verò hæc opinio, incognitum eſſe hominibus, quanti temporis illa duratio fuerit. Hæc videtur fuiſſe opinio Hugonis de S. Victor. *in cap. 6. & 9.* ſuprà citatis, & eandem ſignificat *in cap. 29.* & ſequitur Magiſt. *in 2. d. 13.* & Pereira *lib. 1. cap. 1. Geneſ.* Et prior pars probari poteſt ex verbis illis de tempore ante creationem lucis ſcriptis, *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* *Eius prior pars ſuadetur.* Nam per illa motio aëris, aut venti ſuper aquas facta ſignificatur: ille autem motus non niſi in temporali mora fieri poterat. Ratione item probatur, quia creatio mundi, & lucis productio factæ ſunt in inſtanti, & non in vno, & eodem, vt probatum eſt; ergo in duobus. Sed inter quælibet duo inſtantia mediat tempus. Ergo inter primum inſtans creationis, & aliud inſtans productionis lucis aliquod tenebrarum tempus interceſſit. *Suadetur poſterior.* Altera verò pars de incertitudine, vel potiùs ignorantia quantitatis illius moræ manifeſtè ſequitur ex hac ſententia, quia illa mora non anteceſſit primi diei initium. Vnde omnes primos ſex dies anteceſſit; ſed nullibi reuelatum eſt, quanta fuerit duratio ante ſex dies primos ſi temporalis fuerit, nec ex rebus, aut effectibus reuelatis colligi poteſt; ergo eſt nobis ignota.

7. *Iudicium de proxima 3. opinione.* Hæc ſententia vel ſupponit, lucem primo die creatam fuiſſe corpus aliquod lucidum ad illuminandum mundum denuo tunc productum, & illo fundamento poſito magnam habet veriſimilitudinem: vel illo fundamento ſublato, prout à nobis improbatum eſt, nulla ſufficienti ratione ſuaderi poteſt. *Reſolutio abſolutè tenenda.* Vnde ſimpliciter veriſimilius videtur, lucem factam ex vi illius imperij, *fiat lux*, immediatè poſt primum inſtans creationis mundi factam eſſe, ſeu intrinſecè fieri incepiſſe. *Eius probatio.* Probatur, quia veriſimilius eſt, motum primi mobilis factum eſſe intrinſecè immediatè poſt primum inſtans creationis, ſeu, quod perinde eſt, cœpiſſe extrinſecè in ipſo inſtanti creationis; ergo in eodem inſtanti cœpit hic mundus quoad hoc hemiſphærium illuminari à ſole. Antecedens ſumitur ex D. Thoma 1 *part. quæſt. 46. art. 3. & 66. art. 4. ad 3.* quatenus ibi ait tempus eſſe concreatum cum cælo, & terra, & tempus illud fuiſſe in motu cæli, ſi ſupponatur primum mobile in principio creatum, vt nos ſupponimus, & tanquam probabilius defendimus in ſuperiori *lib. cap. 9.* Conſequentia verò probatur, quia lumen poſt creationem factum, non fuit, niſi huius hemiſphærij illuminatio, quæ per motum Solis fieri incepit. Potuit autem ſol in tali diſpoſitione ſitus creari, vt immediatè pòſt motus eius fieret, & ipſe inciperet ſupra noſtrum horizontem aſcendere, & totam hanc ſuperiorem partem illuminare: ergo ita factum eſſe credendum eſt. Probatur hæc vltima conſequentia (cætera enim plana ſunt.) *Proxima argumentationis conſequentia (quæ ipſa eſt propoſitio reſolutio) ſuadetur primò.* Primò, quia hoc modo meliùs, & magis propriè ſaluatur, mundum fuiſſe creatum in principio temporis, vt habet communis doctrina, quæ de hoc tempore, quod eſt communis, & publica menſura, meliùs intelligitur. *Secundò.* Secundò, quia etiam hoc modo faciliùs, & meliùs ſaluatur commune axioma Theologorum, quòd tempus fuerit concreatum cum Angelis, cælo, & terra, vt *in dicto cap. 9.* explicatum eſt.

8. *Tertiò.* Tertiò, quia etiam hoc modo meliùs intelliguntur loca Scripturæ, in quibus creatio mun-

A di cum eius ornatu dicitur ſex diebus facta, & conſummata. Nam ſi prima dies ſolaris, & naturalis incepit extrinſecè in ipſo inſtanti creationis, meritò illud inſtans computatur tanquam initium primi diei, ac proinde duratio primi diei æqualis eſt cæteris diebus, quia indiuiſibile inſtans non auget quantitatem eius, atque ita illi dies ſunt præcisè ſex ſine vlla additione. At verò ſi inter initium creationis, & lucis temporalis duratio interceſſit, plus temporis quàm ſex dierum in toto illo opere conſummatum eſt, & creatio non poteſt propriè dici facta in initio primi diei. *Euaſio præcluditur.* Reſponderi ſolet, moram illam, quæ primum diem anteceſſit, breuem fuiſſe, & ideo

B totam reputari principium primi diei, & numerum dierum non augere. Sed in primis gratis dicitur fuiſſe breuem, cùm ſciri non poſſit, quanta fuerit, ſi aliqua fuit, vt etiam auctores alterius ſententiæ fatentur, & bene probatum eſt. Ac deinde, licèt illa mora breuis fuiſſet, nihilominus negari non poteſt, quin abſque illa locutiones dictæ, in maiori rigore, & proprietate ſuſtineantur. *Quarta ſuaſio bipartita.* Accedit quartò, quòd nulla eſt neceſſitas moram illam excogitandi, quia neque ex Scriptura, neque ex ratione colligi poteſt. *Eius prior pars oſtenditur.* Prior pars probatur, quia, vt verba illa, *tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, in omni rigore vera ſint, ſatis eſt, quòd in aliqua reali duratione ſaltem

C momentanea præceſſerint Solis illuminationem, ſicut è contrario in ſpiritualibus Angelis verè dici poteſt, lumen aliquod ſpirituale in eis ante tenebras præceſſiſſe, quamuis lumen illud per ſolum inſtans durauerit, quod verum erit, etiamſi tale inſtans per coëxiſtentiam ad noſtrum tempus indiuiſibile cogitetur. Et eadem ratione hoc ſatis eſt, vt creatio realiter dicatur anteceſſiſſe effectionem lucis, quia inſtans temporis reale eſt, & in eo realiter exiſtit aliquid, & eſt prius illo opere, quod in eodem inſtanti intrinſecè factum non eſt. In Scriptura autem nihil aliud inuenitur, ex quo illa diuiſibilis mora colligi poſſit.

D Altera verò pars probatur, quia illa ſententia ſolùm fundatur in ratione ſuprà facta, quòd inter duo inſtantia intercedit tempus, quam nos ita retorquemus, quia inter inſtans & tempus nulla mora ex neceſſitate intercedit, ſed lux facta primo die non incepit in inſtanti per primum ſui eſſe, ſed incepit in tempore immediatè poſt vltimum non eſſe; ergo nulla mora neceſſariò interceſſit inter creationem, & lucis productionem. 9. *Oſtenditur poſterior.* Vnde oppoſita ſententia ſupponit, lucem factam primo die fuiſſe nouum corpus lucidum, & illuminans quod ſecundùm ordinarium curſum naturæ in inſtanti fieri oportebat, & ideo probabiliter colligit interceſſiſſe moram: illo autem fun-

E damento à nobis ablato ceſſat vis illationis. Lumen autem in aëre productum, licèt ex ſe natum ſit, fieri in inſtanti, & ita fiat, quando luminoſum in inſtanti applicatur; nihilominus quando applicatur per motum, & ad inceptionem motus incipit illuminatio; tunc etiam ipſum lumen incipit per vltimum non eſſe, & conſequenter non incipit ſimul in determinata parte aëris, vel in determinata luminis intentione, ſed quacunque deſignata priùs incepit in minori, vt eſt vulgare in Philoſophia. Ita ergo factum credimus in prima illuminatione Solis ſupra hoc hemiſphærium: nam potuit facilè ſol in tali diſpoſitione in noſtro hemiſphærio creari, vt in primo inſtanti ſuæ creationis illuminatio eius ſupra noſtrum hemiſphærium non aſcenderet, ſed ad lineam

noſtri horizontis pertingeret,& ibi terminaretur A intrinſecè,& vltrà non procederet.Ita ergo creatus eſt, vt ſtatim dicam, & ita immediatè pòſt per motum ſucceſſiuè cœpit hoc hemiſphærium illuminari, & ideo non fuit neceſſarium vt aliqua temporalis mora intercederet. Et hoc ipſum ſeruata proportione dicere tenentur auctores contrariæ ſententiæ de nube, ſeu corpore lucido à ſole diſtincto, quod in hoc die,& in alio inſtanti poſt creationem cæli & terræ productum eſſe exiſtimant: nam inter productionem illius & illuminationem ſucceſſiuam huius hemiſphærij non ponunt aliquam moram, quia immediatè poſtquam factum eſt, cœpit moueri, ad illuminandum hoc hemiſphærium, vt ex ſequenti puncto patebit. Quod ergo ipſi dicunt de hoc corpore lucido, nos de ſole affirmamus, quia ab illo, primam huius orbis illuminationem proceſſiſſe credimus, & illius productionem non ad effectionem lucis, ſed ad creationem cæli pertinuiſſe exiſtimamus.

10. *Dubitatio 2. principalis.* Atque ex his ferè explicitum eſt aliud dubium, quod hîc tractari ſolet de loco ſeu ſitu orbis in quo ſol, vel corpus illud, quod primò illuminauit hoc noſtrum hemiſphærium, reſpectu illius creatum eſt; & conſequenter quale fuerit lumen primò productum in hoc hemiſphærio, & cum qua proportione per totum illud fuerit diffuſum: nam hoc poſterius cum illo priori coniunctum eſt. In quo puncto tot poſſunt opiniones, ſeu modi dicendi excogitari, quot ſitus Solis reſpectu hemiſphærij poſſunt apprehendi vt ſunt Oriens, Meridies, Occidens, & alij inter hos medij qui in infinitum multiplicari poſſunt. Nihilominus tamen de duobus tantùm ſunt probabiles opiniones, quia de cæteris nulla inuenta eſt ratio probabilis, ad credendum in aliquo illorum ſituum factum eſſe ſolem, ſeu illuminantem lucem, quæcunque illa fuerit, incepiſſe.

11. *1. Opinio apud Bonau.* Prima opinio eſt, lucem illam ſeu nubem creatam fuiſſe in meridie. Ac proinde ſtatim perfectè illuminaſſe totum hoc hemiſphærium, vniformiter difformiter omnes eius partes illuminans cum ea proportione, qua id nunc facit meridiano tempore. Hanc refert, & probabilem putat Bonauent. ſuprà, & tribuit illam Bedæ, qui certè in Exaëmeron illam non docet,ſi attentè legatur, ſolet etiam tribui Auguſtin. 4. *Geneſ. ad liter.*& Chryſoſt.*homil.2.& 3.in Geneſ.* Sed neque apud illos eam inuenio. Illam tamen ſupponit Ægid.*in ſuo Exaëm.p.1.cap.16.*Fundamentum præcipuum huius ſententiæ eſt ſuprà tactum, *Præcipuum illius fundam. & congruentia.* quòd prima dies incepit à veſpera. Congruentia verò eſt, quia opera Dei ſunt perfecta, & ideo conueniens fuit primum diem incipere à perfecta luce, quæ eſt meridiana. Vnde cùm fuerit etiam congruum, hanc perfectionem obſeruaſſe Deum reſpectu huius hemiſphærij, in quo paradiſus terrenalis futurus erat: veriſimile etiam eſt,in hoc hemiſphærio ſolem, & diem à meridie cœpiſſe.

Reijcitur 1. Hæc verò ſententia à nobis defendi non poteſt. Primò, quia credimus, corpus illud luminoſum, quod primum diem effecit, non fuiſſe aliud à ſole,& ſolem fuiſſe creatum cum ſua luce in primo inſtanti, in quo tenebræ erant in hoc hemiſphærio; ergo non potuit incipere eſſe in meridiano *Reijcitur 2.* puncto ſupra hoc hemiſphærium. Secundò, quia diximus, primum diem incepiſſe immediatè poſt inſtans creationis in ſuo intrinſeco eſſe, ſeu extrinſecè in ipſomet inſtanti creationis, ac proinde fuiſſe integrum diem naturalem ab ortu Solis vſque ad initium alterius diei completum; ergo non potuit ſol, vel aliud corpus loco eius, lucere incipere ab inſtanti meridiano; ergo neque in illo ſitu creatus eſt.

12. *2. Opinio, & verior.* Eſt ergo ſecunda opinio, quæ affirmat, creatum fuiſſe ſolem in parte orientali huius hemiſphærij, vt inde illud illuminare inciperet. Quæ ſententia ſolet tribui Auguſtino, qui eam inſinuat 1. *Geneſ. ad liter. cap.4. & 6.* quanuis expreſsè non loquatur. magis eam ſignificant Beda *in Exaëmer.* & Hugo de S. Victore *lib.1. de Sacrament. part. 1. cap.6.9. & 29.* & ſequitur Perei. *in Geneſ.*& nouiſſimè Auguſt. Torniel. *in Annalibus ſacris, tom. 1. in expoſitione primi diei, num. 5. & 6.* Et mihi etiam *Vnde ſuadeatur.* B placet hæc ſententia, quæ intelligenda eſt modo in præcedenti puncto explicato. Et ita ex dictis ſatis probata eſt. Neque obſtat fundamentum *Ad fundam. primæ opin. in num. præced.* alterius ſententiæ, quia iam ſuprà dictum eſt, non eſſe neceſſarium, vt primus dies à veſpera inceperit, quia priùs nominata eſt, in illis verbis, *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus*, quia eodem modo cæteri dies referuntur. Vnde rectè dixit Baſil. *homil. 2. in Exaëmer.* nominatim eſſe priùs veſperam, quia eſt finis diei, vtique artificialis, & poſtea mane, quia eſt finis noctis, vt hinc conſtaret, in illo primo die naturali artificialem diem integrum præceſſiſſe, & noctem etiam integram ſubſecutam fuiſſe. In quo Baſil. multum C noſtræ ſententiæ fauet. *Ad congruentiam ibid.* Ad congruentiam verò dicimus meliorem ordinem fuiſſe, vt primus dies ab initio diei inciperet reſpectu iſtius hemiſphærij, in quo & conditus paradiſus, & primus homo creatus eſt. Et hoc magis pertinet ad perfectionem operum Dei. Nam ſol in quocunque ſitu fuerit creatus, perfectus factus eſt. Et primus etiam dies qui fuit veluti proprium opus eiuſdem diei, vt ſuprà dixit Ambroſius, perfectus fuit ſimul cum diuiſione diei à nocte, in qua huius diei opus terminatum eſt. Et ita obiter conſtat, quomodo huius diei opus per totum ſpatium vnius diei paulatim fuerit factum, quia per vnam integram conuerſionem Solis conD ſummatum eſt.

CAPVT. IV.

Quæ fuerit aquarum diuiſio ſecundo die facta.

1. Opus ſecundæ diei his verbis Geneſis 1. refertur. *Dixit quoque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas, quæ erant ſub firmamento ab his, quæ erant ſuper firmamentum, & factum eſt ita, vocauitque Deus firmamentum cælum.* *Ordo explicandi opus 2. diei.* In quibus verbis duo opera inſi- E nuantur, vnum eſt effectio firmamenti,& aquarum diuiſio, quæ ita ſunt connexa inter ſe, vt vix poſſit vnum ſine alio explicari. Nihilominus tamen ad maiorem claritatem de illis ſigillatim dicemus, ea, quantum fieri poterit, diſtinguendo. Et quanuis effectio firmamenti priùs referatur, nihilominus priùs de aquarum diuiſione dicemus, quia finis fuiſſe videtur, propter quem firmamentum conſtitutum eſt. Circa diuiſionem autem aquarum duo explicanda occurrũt. Vnum eſt, quales fuerint illæ aquæ; aliud eſt, qualis diuiſio inter eas facta fuerit. In priori puncto, quoniam ex illis aquis, quędam dicuntur manſiſſe ſub firmamento, & aliæ ſupra firmamentum; de prioribus, certũ eſt apud omnes fuiſſe aquas elementares, ſeu ipſum aquæ elementum, quod tunc totam

tam terram tegebat, vt nos credimus. De aquis autem, quæ ſupra firmamentum poſitæ ſunt, aut permanſerunt, magna eſt difficultas; quia illud firmamentum vocatum eſt cælum; ſupra cælum autem non apparet, quæ aquæ manſiſſe potuerint, & vſque hodie in loco illo durare.

1. Opinio de aquis quæ ſunt ſupra firmamentū.

2. Propter hanc ergo difficultatem prima opinio de illis aquis fuit, non eſſe corporales, ſed ſpirituales, id eſt, Angelos ipſos cæleſtes, qui per metaphoram quandam aquæ cælorum vocantur, vel quia ornant, & quaſi fœcundant cælos, ſicut aquæ terram, vel quia ſuper cælos diſcurrunt, ſicut aquæ ſuper terram. Hanc ſententiam indicare videtur Philo *lib. de Mundi opificio, in principio,* nam priùs aquam vocat incorpoream eſſentiam, & poſtea in opere ſecundi diei non declarat alias aquas ſuper firmamentum relictas. Clariùs hoc ſenſit Auguſt. *lib. 13. Confeſſ. cap. 15. & 32. & lib. 1. de Gen. contr. Manich. cap. 11.* vbi aquas ſupra cælum vocat *inuiſibiles, quæ à paucis intelliguntur non locorum ſedibus, ſed dignitate naturæ ſuperare cælum.* Idem inſinuat Hieronymus (ſi eius eſt expoſitio) in id Pſalm. 76. *Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ,* & id, *Viderunt te aquæ Deus.* Et adducit illud Apoc. 17. *Aquæ multæ, populi multi,* & illud Pſalm. 148. *Et aquæ omnes quæ ſuper cælos ſunt laudent nomen Domini; mentes* (inquit) *& animæ puræ.* Et expreſſiùs in id Pſalm. 103. *Qui tegis aquis ſuperiora eius. Superiora* (inquit) *cæli iuxta Geneſ. ab aquis teguntur, quia aquas ſuper firmamentum poſitas, multitudinem Angelorum intelligimus, iuxta illud: Aquæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini.* Præcipuus verò auctor huius ſententiæ cenſetur Origen. *qui aquas ſupra cælum ſanctos Angelos, infra cælum verò malos angelos interpretatur.* Ita de illo refert Epiphan. *in Epiſt. ad Ioan. Epiſcop. Hieroſolym.* quæ inter Epiſt. Hieronymi eſt 60. & ſatis inſinuatur ab eodem Origen. *homil. 1. in Geneſ.* prope initium.

Improbatur prædicta opinio.

3. Veruntamen hæc ſententia nullo modo ſuſtineri poteſt, ſed vt certum ſtatuendum eſt, aquas illas, quæ ſupra firmamentum manſiſſe dicuntur, materiales, & corporales eſſe. Ita docet, improbata priori ſententia, & tacito nomine auctoris eius, Baſil. *homil. 3. Exaëmer.* & Ambroſius idem ſupponit ferè toto *lib. 2. Exaëmeron,* & probat Rupertus *lib. 1. in Gen. cap. 23.* & Hugo Victorin. *lib. 2. de Sacram. part. 1. cap. 17. vſque ad 23.* & conſentiunt Theologi, & Doctores in ſequentib. opinion. allegandi. *1. Ratio.* Ratio verò non eſt alia niſi ipſamet hiſtorica narratio Geneſis, quæ omnino deſtruitur, ſi verba violenter exponantur, quod maximè fit, cùm ad metaphoras diſcurras, & inuſitatas, detorquentur ſine vllo fundamento in verbis, & ſine vlla neceſſitate, quod ab illa ſententia manifeſtè fit. *2. Ratio bimembris.* Præſertim quia in aliis locis Scripturæ ſatis ſignificatur, illas aquas eſſe corporeas, & ab Angelis diſtinctas. Primum probant verba illa Pſalm. 103. *Extendens cælum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* Nam ſicut in eis de cælo corporeo ſermo eſt, ita de corporeis aquis intelligenda ſunt, quibus tanquam tecto, ſeu tignis ornata eſſe dicuntur; & ita ab omnibus illa verba intelliguntur. *Alterum mēbrum.* Secundum autem probari poteſt ex verbis illis Pſalm. 148. *Et aquæ quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini.* Nam priùs ad Deum laudandum, Angelos Dei, & virtutes eius, & ſolem, ac lunam, & ſtellas, & cælos cælorum Dauid vocauerat; & tandem deſcendit ad aquas, quæ ſuper cælos ſunt; ergo per illas aquas aliquid ab Angelis diſtinctum intellexit. Ac proinde eas ad laudandum Deum prouocat, non quia intelle- A ctuales ſint, vel animatæ, ſed quia ad laudandum Deum nos excitare debent, vt Baſil. notauit, & conſtat ex ſequentibus verſibus, in quibus omnes abyſſos, ignem, grandinem, niuem, glaciem, &c. ad eandem Dei laudem vocat. *3. Ratio.* Præterea abſurdiſſimum eſt, per aquas, quæ ſunt ſub firmamento, ſpiritus malos intelligere, cùm de illis aquis ſtatim dicatur: *Congregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt, in vnum locum, & appareat arida.* Ergo etiam eſt abſurdum, per aquas ſupra cælum ſpiritus bonos interpretari. *Ad Auguſt. & alios n. 2. allatos.* Neque obſtat nobis Auguſtini auctoritas: nam prius teſtimonium idem Auguſt. 2. *Retract. cap. 6.* correxit his verbis: *Non ſatis conſiderate dictum eſt. Res autem in abdito eſt valdè.* In B altero verò loco nihil affirmat: nam concludit, *quanquam de hac re nihil temerè affirmandum eſt. obſcura eſt enim, & remota à ſenſibus hominum.* Expoſitio autem illa in Pſalmos non habet Hieronymi auctoritatem. Et præterea auctor eius in priori loco expreſsè declarat, ſenſum illum eſſe tantùm ſpiritualem.

2. Opinio cōmunis inter Scholaſticos.

4. Secunda opinio eſt, aquas ſupra firmamentum eſſe quidem corporeas, non tamen elementares, neque ex aqua elementari factas, ſed eſſe quoddam corpus cæleſte, quod cryſtallinum vocant incorruptibile, & per creationem ex cæleſti materia factum. Hæc ſententia ſatis communis eſt inter Scholaſticos. Eam inter alias refert D. Thomas C *1. p. q. 68. art. 2.* & problematicè illam defendit. Magis verò illam probat Bonauent. *in 2 d. 14. in prima eius parte art. 1. q. 1.* & ibi Durand. cum aliis. Et placuit etiam Abulenſi, Caietan. Lyran & Cathar. *in Gen.* & Ægidio *in 2. p. Exaëmer. cap. 14.* Qui conſequenter dicunt, cælum illud aquam vocari, non propter naturam aquæ, ſed propter ſimilitudinem in aliquibus proprietatibus, vt in perſpicuitate, & vniformitate omnium partium, quia nullam ſtellam habet, ſed partibus omnino ſimilibus conſtat, ſicut aqua; item in frigiditate, non quidem formali, ſed virtuali; putant enim cælum illud vim habere frigefaciendi, & in hoc etiam aquis aſſimilari. *Eius fundamentum.* Fundamentum huius ſen- D tentiæ eſt. quia per firmamentum hoc die factum intelligunt, vel octauam ſphæram cæleſtem, vel collectionem omnium orbium cæleſtium vſque ad illam incluſiuè, & ſupra hoc cælum, ſeu firmamentum, putant eſſe collocatas aquas, quæ ſupra firmamentum eſſe dicuntur. Et hinc inferunt; illas non poſſe eſſe elementares; quia cùm firmamentum, & orbes cæleſtes ſint corpora incorruptibilia, non eſt veriſimile ſupra incorruptibiles cælos aquas corruptibiles permanſiſſe. Atque ita concludunt, eſſe aliquod cælum incorruptibile, quod aqueum vocatum eſt propter ſimilitudinē, vt declaraui, & cryſtallinum, quia non eſt corpus fluidum, ſed denſum & firmum, ſiue illud ſit no- E num, ſiue decimum cælum, & infra cælum empyreum exiſtens, vt aliqui opinati ſunt.

Reiicitur etiā hæc 2. opinio.

5. Sed hæc ſententia nobis non probatur. *Primò.* Primò, quia nimis metaphorica interpretatione vocem aquarum exponit, quod eſt contra ſinceritatem hiſtoricæ narrationis, vt ſæpe dixi. *Secundò.* Secundò. quia in allegatis verbis priùs dicitur, *Fiat firmamentum in medio aquarum.* Per quæ verba ſatis profectò ſignificatur non fuiſſe tunc aquas factas, ſed potiùs factas ſupponi, & interiectum eſſe corpus, quo ſepararentur inter ſe. Interrogo ergo, in qua ſignificatione ibi ſumatur nomen aquarum, non enim poteſt ſimul elementum aquæ, & corpus illud cæleſte ſignificare, quia non dicuntur aquæ niſi æquiuocè; & non eſt veriſimile, vnam vocem in eadem oratione æquiuocè ſumi. Neque etiam

poteſt ſignificare ſolum corpus cæleſte,quia pars illarum aquarum ſub firmamento manſiſſe dicitur. Ergo tantùm ſignificat aquas elementares, quarum pars etiam fuit aqua, quæ ſuper fundamentum manſit;ergo non poteſt eſſe cæleſte corpus incorruptibile. Et non parum confirmatur hæc ratio ex vniformi appellatione aquarum, quæ ſæpius ibi repetitur:nam ſi æquiuocatio vocis ibi admittatur, tota certitudo illius hiſtoriæ ambigua relinquitur. Nam cùm priùs dicitur: *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, non poterimus cum fundamento dicere, quòd ſupra elementum aquæ, magis quàm ſuper cælum illud aqueum ſpiritus ferebatur. Deinde incredibile eſt in ſententia illa, *Fiat firmamentum in medio aquarum*, vocem aquarum in vna ſignificatione vniuoca ſumptam eſſe,& cùm ſtatim addit,*& diuidat aquas ab aquis*, in duplici ſignificatione, & æquiuoca ſumi. Accedit, quòd paulo pòſt, cùm dicitur, *congregentur aquæ,quæ ſub cælo ſunt,in locum vnum*, iterum pro ſolo elemento aquæ vox illa accipitur.Non eſt ergo in illo contextu multiplex ſignificatio illius vocis admittenda,quæ & obſcuritatem & ambiguitatem parit,præſertim cùm illa ſignificatio nullum fundamentum in vſu, vel impoſitione vocis habeat. Neque etiam in tranſlatione vocis, quia etiam de illa non conſtat ex Scriptura, neque ex aliis antiquis auctoribus:nec denique in re,quam ſignificare dicitur,ſcilicet in cælo cryſtallino, quia neque illud eſſe omnino manifeſtum eſt, cùm à Philoſophis & Aſtrologis antiquioribus fuerit ignoratum; & quanuis iam conſtet illud eſſe, ignota nobis eſt eius natura,vt propter aliquam proportionem ad illam, aqua per tranſlationem fuerit appellatum. Nam quod dicitur, vim frigefaciendi habere; vnde quæſo conſtat,aut quo experimento probari poteſt?Nec minus incertum eſt, totum illud corpus eſſe vniforme in partibus ſuis, aut eſſe perſpicuum, vel diaphanum. Cur enim non poterit eſſe opacum, & non lucidum, vt & illuminationem cæli empyrei impediat, & ex ſe lumen emittere non poſſit?

Confirmatur.

6.

5. Principaliter reijcitur dicta opinio.

Itaque vim, & proprietatem verborum conſiderando,certè ſententia illa non videtur probanda: minus autem à nobis probari poteſt, ad rem ipſam ſpectando. Nam ſi cælum illud cryſtallinum incorruptibile eſt, ſicut & firmamentum,vt illa ſententia ſupponit;profectò vtrunque in ipſo creationis initio factum eſt, iuxta ſententiam, quam ſequimur; ergo in eodem creationis momento facta eſt diuiſio aquarum; nam ſupra inferiores orbes cælorum ſtellatorum fuit tunc cryſtallinum cælum, & aliæ aquæ ſub firmamento fuerunt. Sed dicent fortaſſe, quanuis cryſtallinum cælum fuerit creatum in principio, nihilominus firmamentum, ſeu cælum, in quo nunc ſunt ſtellæ, cum cæteris inferioribus cælis factos eſſe in hac ſecunda die. Nam antea,ſeu in principio totum ſpatium, quod nunc illi cæli occupant, plenum erat aquis, quæ vſque ad cælum cryſtallinum pertingebant; ideoque non erant aquæ ab aquis ſeparatæ. Poſtea verò,facto cælo, ſeu firmamento in illo ſpatio,in quo nunc eſt,diuiſæ ſunt aquæ ſuperiores ab inferioribus. Sed hic euadendi modus in alia non minora incommoda incidit. Nam vel ponit, cælum ſtellatum corruptibile,vtpote ex elementari aqua,& materia eius formatum, & hoc eſt in ſuperioribus improbatum. Nam rationes, quibus *in lib.*1.probauimus, cælum eſſe incorruptibile, non minus de cælis ſtellatis,quàm de ſuperioribus probant,imò

Euaſio.

Expugnatur.

A de iſtis maximè loquuti ſumus.Vel ponit hos cælos incorruptibiles, & ſic non potuerunt ex aquis produci; cur ergo non ſimul cum aliis cælis incorruptibilibus creati ſunt? Et præterea quomodo potuit nouum corpus creari in tanto ſpatio aquis repleto,& non ex aquis,niſi vel totam illam partem aquæ annihilando, vel eam per nimiam condenſationem in inferiorem locum aliis aquis plenum intromittendo,& omnes illas aquas comprimendo? quorum primum valde abſurdum eſt; ſecundum autem valde præternaturale,& imperfectum.

Ad vitanda igitur aliqua ex his incommodis, quidam quaſi tertiam opinionem introducunt, 7.

3.Opinio moderans præcedentem.

B vel præcedentem moderantur: nam cum illa in concluſione conueniunt; nimirum, aquas ſupra firmamentum eſſe cælum cryſtallinum: in natura verò illius cæli, & in modo productionis eius, & diuiſionis aquarum ab aquis, differunt. Nam in primis etiam cryſtallinum cælum dicunt eſſe corruptibile,& ex aqua,quæ in principio totum ſpatium vſque empyreum cælum replebat, ſimul cum firmamento in hac ſecunda die productum, & ita per vtriuſque productionem aquas ab aquis fuiſſe diuiſas. Vnde ſuperiori ſententiæ addunt, cælum cryſtallinum nomine aquarum ſignificatum eſſe,non ſolùm propter ſimilitudinem in aliquibus accidentibus, ſed maximè, quia ex mate-

C ria aquæ formatum eſt. Et hanc opinionem attingit Molin.*dicto tract.diſput.*10. & inter opiniones dicentes aquas ſupra firmamentum eſſe aliquod cælum ſtellato ſuperius,probabiliorem putat.Veruntamen hæc ſententia in eo quòd cælum cryſtallinum corruptibile ponit, & ex materia elementari, minus probabilis eſt, quàm præcedens.Supponit etiam hæc ſententia ſolum cælum empyreum fuiſſe in principio creatum, quod à nobis in præcedenti libro reiectum eſt.Et nihilominus proprietatem verborum Scripturæ non ſaluat, nec retinet;tum quia precedens aqua omnino eſt tranſmutata, & quoad ſubſtantiam, & quoad qualitates omnes proprias elementi aquæ:

Reijcitur tamen varijs ex capitibus.

D propter ſolam autem materiam primam,vel propter tranſmutationem ex ſubiecto præcedenti non poteſt cælum inde productum propriè aqua vocari; tum etiam quia aliàs etiam firmamentum poſſet aqua vocari, quia iuxta dictam ſententiam ex eadem aqua productum eſt. Et ita falſum eſſet,illud cælum diuiſiſſe aquas ab aquis, cùm ipſum non minus aqueum ſit. Et præſertim in illis primis tribus diebus, in quibus iuxta hanc ſententiam non erat ſtellis ornatum, ac proinde tantam ſimilitudinem cum aquis habuit, quantam inter illud ſuperius cælum, & aquam illa opinio excogitauit.

Relinquitur ergo,vtraſque aquas tam ſuperio- 8.

Concluditur aquas ſuperiores & inferiores eſſe elementares, & proponuntur difficultates contraria.

E res, quàm inferiores eſſe veras, ac proprias, ſeu elementares. Hoc autem poſito,naſcitur difficultas, quomodo talis aqua ſupra firmamentum eſſe poſſit, cùm in citatis verbis Scriptura declaret, illud firmamentum vocatum eſſe cælum, ac proinde verum cælum fuerit; quia non eſt appellatum,niſi quod erat; cúmque poſtea in quarto die dicatur, poſuiſſe Deum ſtellas in firmamento, id eſt,in illo cælo: vnde colligitur,illud firmamentum fuiſſe ipſummet cælum, quod nunc ſtellatū appellamus.Quomodo ergo veræ & elementares aquæ ſupra illud cælum permanere, & conſeruari poſſunt, cùm hoc contra omnem naturæ ordinem eſſe videatur? Quomodo etiam firmamentum in loco adeò excelſo factum potuit diuidere elementum aquæ in duas partes, quarum vna ſupra

ſupra illud cælum ſit, cùm elementum aquæ in loco longè inferiori collocetur, & illum tantùm repleat?

9.
Opinio quarta aquas elementares etiã inueniri ſupra 8. ſphærã.

His autem difficultatibus non obſtantibus eſt quarta opinio antiqua, & grauis multorum Patrum, qui ſenſerunt, aquas illas & ſupra octauam ſphæram cæleſtem eſſe, & nihilominus veras aquas elementares eſſe. Ita ſentit Ioſeph. *lib. 1. Antiquatum cap. 1.* aliàs 2. dicens: *In hac die ſecunda cælum in ſublimi fuiſſe collocatum glaciéque circumpactum, & humida, ac pluuia natura, ob terram irroratione iuuandam competenter temperatum.* Idem ſenſit Iuſtinus Martyr *in lib. Quæſtion. quæſt. 93.* & ſignificat, hoc non repugnare, quia illæ aquæ non agitantur ventorum impetu, & dum ſua vi & copia deorſum vergunt, ibi quieſcere, & aſtrorum influentiam temperare. Idem docent communiter antiqui Patres ſuper Geneſim, Baſil. *homil. 3.* Ambroſ. *lib. 2. Exaëmeron. cap. 3.* Chryſoſt. *homil 4. & ſuper Pſalm. 148.* Beda *in Quæſtion. & in Exaëmer.* Hilar. *in Pſalm. 135.* Hieronym. *epiſt. 83. ad Oceanum.* Epiphan. *in Epiſt. ad Ioan. Epiſcop. Hieroſolym.* Cyrillus Hieroſol. *Catecheſi 9.* Rupertus *lib. 1. in Geneſ. cap. 23. & ſeqq. vſque ad 31.* Indicat Anſelm. *lib. 1. de Imagine mundi, c. 25.* vbi firmamentum dicit eſſe ſuperius cælum inter medias aquas firmatum, de quo etiam dicit eſſe ex aquis, inſtar glaciei, ſeu cryſtalli ſolidatum. In *cap.* autem 28. ait: *Supra firmamentum ſunt aquæ inſtar nebulæ ſuſpenſæ, quæ cælum in circuitu ambire traduntur, vnde & aqueum cælum dicitur.* Idem ſentit Hugo de S. Victor. *lib. 1. de Sacram. p. 1. cap. 17. & adnotationib. in Gen. cap. 6.* & Richard. de S. Victor. *in tract. Exceptionum, lib. 2. cap. 7.* & plures alios refert Aſcan. *in Gloſſ. magna*, vbi conſtanter hanc ſententiam defendit, & pro eadem pugnat Molina *dict. tract. diſput. 10.* Et Cardinalis Bellarm. in illud 148. *Et aquæ omnes quæ ſupra cælos ſunt.*

10.
Eius fund.

Fundatur præcipuè hæc ſententia in proprietate verborum Geneſis, vt iam illa ponderauimus, à qua non eſt facile recedendum propter ſolam operis admirationem, & rationes philoſophicas. Præſertim cùm Patres communiter ita hiſtoriam illam intelligant, vt viſum eſt.

Confirm. ex alijs Scripturæ locis.

Et confirmatur hoc maximè ex aliis Scripturæ locis; quæ tam expreſsè loquuntur, vt ſine magna vi ad alios ſenſus torqueri non poſſint. Vt ſunt illa verba Pſal. 103. *Extendens cælum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* Vbi cælorum nomine omnes orbes cæleſtes comprehenduntur; tum quia abſolutè, & ſine limitatione cæli nominantur; tum etiam quia laudatur ibi Deus à Pſalmiſta ex altiſſimo ſolio, in quo reſidet: ſupra illos igitur cælos dicuntur eſſe aquæ tanquam tectum eorum. Alter locus eſt Pſalm. 148. *Laudate eum cæli cælorum, & aquæ omnes, quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini.* Alius eſt *Dan. 3.* in Pſalm. trium puerorum, *Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cælos ſunt, Domino*, &c. Ex quibus idem conficitur argumentum.

Accedit ratio.

Ratio verò pro hac ſententia nulla melior eſſe poteſt, quàm voluntas facientis, quam ipſe ſufficienter reuelauit. Aliæ enim, quæ ferri ſolent, ſine dubio ſolidæ non ſunt, vt ſtatim dicam. Fiet autem hæc ſententia plauſibilior, ſi oſtenderimus difficultates, quæ in illa occurrunt, inſuperabiles non eſſe.

11.
1. Difficultas contra proximã 4. opinionem multipliciter expeditur.

Prima difficultas eſt, quia, cùm aqua ſit corpus graue, non videtur poſſe in tanta multitudine aquarum ſupra corpus cæleſte detineri. Ad quam difficultatem interdum reſpondent Patres, eadem virtute diuina, qua ibi conſtitutæ ſunt, conſeruari, non quaſi ſuſtentatæ à cælo, ſed ſola efficacia diuinæ virtutis. Quod videtur ſentire Ambroſ. Aliter dici poteſt, cælum ſtellatum vel non grauari aquis, quantumuis ipſæ deorſum inclinentur, quia incorruptibile eſt, & diuidi non poteſt. Vel (ſecundùm eos, qui putant eſſe ex materia corruptibilium corporum, ſeu aqua) quia ita eſt ſua forma, & qualitatibus ſolidatum, & quaſi firmatum, vt nullo pondere lædi poſſit, quod ſentit Anſelmus, & magis Hilarius. & aliqui ſecundùm hanc proprietatem, firmamenti nomen interpretantur. Fortaſſe etiam poſſet in rigore philoſophico dici, aquas ſemel poſitas diuina virtute extra ordinem elementorum, & ſupra cælos, ibi non grauitare, quia inclinatio elementi ad talem locum non eſt niſi propter ordinem elementorum inter ſe; & ita aqua infra terram conſtituta aſcendit, ſi non impeditur; conſtituta verò in aëre deſcendit. Hæc autem ratio ceſſat, poſtquam aqua extra ordinem elementorum conſtituitur, ideoque ſupra cælum exiſtens nullam vim infert cælo, ſupra quod proximè exiſtit, atque ita ſine vlla difficultate ibi detinetur.

12.
2. Difficultas vt ſoluatur à Patribus nonnullis.

Secunda difficultas eſt, quia cùm aqua ſit corpus liquidum, & fluidum, & alioqui firmamentum ſit rotundum, & in ſuperficie conuexa planiciem non habeat, non videntur poſſe aquæ ibi ita quieſcere, vt non fluant. Propter quam difficultatem Baſil. & Ambroſ. dixerunt, non oportere, vt ſuperior pars firmamenti rotunda ſit, quia poteſt eſſe plana, vel quadrata, quanuis inferiùs ſit concaua, & rotunda.

Non probatur dicta ſolutio.

Sed hoc, licèt aliquo non improbabili modo poſſit de ſupremo cælo empyreo cogitari, ſeu coniectari, de ſtellato non poteſt habere probabilitatem, quia intra primum mobile continetur, quod in ſuperficie concaua rotundum eſt, & illi proportionari, & quaſi adæquari debet ſuperficies conuexa ſtellati cæli. Item quia aliàs non poſſet illud cælum circulariter moueri intra aliud. Vnde alij reſpondent aquas illas cæleſtes eſſe denſas, & concreatas ad modum cryſtalli, & ideo non fluctuare, quod ſentiunt Ioſephus, & multi alij, quos Aſcanius refert. Alij verò, vt Chryſoſtom. & Anſelm. indicant eſſe aquas ſuſpenſas per modum vaporis, ſeu nebulæ. Hæc tamen omnia incerta ſunt, & nulla ratione, vel teſtimonio probantur, neque neceſſaria ſunt ad difficultati propoſitæ ſatisfaciendum.

Verior ſolutio.

Nam licèt ibi aquæ eſſent fluidæ, & liquidæ iuxta modum ſibi maximè connaturalem, permanere ibi poſſent firmæ, & immutatæ, non tantùm per virtutem Dei ſpecialem, vt indicant Ambroſius, & Beda; ſed etiam ſine nouo miraculo, vt ſic dicam, ſeu ſpeciali manutenentia Dei. Quia aqua non mouetur, niſi vel ex ſe ad locum naturalem, vel ab alio agitata, ibi autem non ſunt venti, nec alius extrinſecus motor, à quo commoueatur; neque etiam ad naturalem locum moueri poteſt, quia cælum penetrare, aut diuidere non poteſt: & ideo neque ſupra ipſum cælum poteſt fluere, quia vna pars cæli non eſt magis naturalis locus eius, quàm alia. Eo vel maximè quòd ſi iſtæ aquæ ſunt ſupra cælos, erunt circulariter diffuſæ, & totam ſupremam ſphæram mobilem circundantes, & intra illud ſpatium quod occupant, erunt cum proportione diffuſæ in æquali profunditate, & ideo non poterit vna pars aquæ magis aliam impellere, quàm ab illa impelli; manebit ergo tota aqua fixa, & immobilis. Poſſet verò aliquis cogitare moueri circulariter ad raptum primi mobilis.

Quorundam euaſio præcluditur.

Quod quidem ſi ab aliquo mordicus aſſeratur, non video inconueniens alicuius momenti, quod inde ſequatur; dicetur tamen ſine fundamento,

quia

quia primum mobile rapit ſuo motu corpora, quę ſub ſe continet; non tamen corpus ſupra ſe exiſtens, quia, licet ſit illi contiguum, non eſt illi adhærens, neque ab illo ſuſtentatur, etiamſi ſit aqua, vt declaraui; & ideo licèt illud cęlum aquas contingat, & iuxta illas dilabatur, non illas agitabit, nec ſecum feret.

13. *3. Difficultas variè expeditur.* Tertia difficultas eſt, quia ſaltem illæ aquæ erunt ibi violenter, quia erunt extra locum naturalem, & præter conuenientem ordinem, quem ſimplicia corpora vniuerſi ex natura ſua poſtulant. Ad hoc verò reſponderi poteſt ex Patribus, non poſſe dici violentum, quod iuſſu Dei factum eſt, quia magis naturale eſt etiam aquæ obedire Deo, quàm infra cælum, aut aërem exiſtere. Præterquam quòd reſpectu cælorum non videtur habere aqua determinatum locum naturalem, & ita eo ipſo, quòd infra ipſam cælum à Deo creatum eſt, ipſa ſine vlla violentia ibi permanſit: non quidem tanquam in loco naturali, ſed, (vt ita dicam) neutro, ſibíque non repugnante. Accedit, quòd licèt conſiderata particulari natura, & perfectione vniuſcuiuſque corporis magis naturale videatur, vt perfectiora in ſuperioribus locis ſint collocata; nihilominus ad finem, quem in vniuerſi conſtitutione Deus intendit, potuit alius ordo eſſe conuenientior, & ille ordo erit ſimpliciter naturalis ſecundùm naturam vniuerſalem, quicquid ſit de particulari, vt infrà de ſitu elementorum aliqua ex parte dicemus. Atque eadem ratione poteſt talis conſtitutio aquarum ſupra cælos non vocari miraculum, quanuis Aſcan. ſuprà etiam perenne miraculum in hoc opere admittere non vereatur. Sed certè licèt ſecundùm humanam rationem ſit res mirabilis, quia præter humanam rationem eſſe videtur: ſi tamen ita factum eſt, non eſt propriè miraculum; tum quia non eſt nouum, nec extraordinarium, ſed quaſi lege extraordinaria ſtatutum; tum etiam, quia poſtquam ſemel factum eſt, ſine vlla ſupernaturali actione conſeruatur, & in principio ad conuenientem vniuerſi conſtitutionem, propter aliquas rationes diuinæ prouidentiæ pertinere potuit.

14. *4. Difficultas quanam de cauſa manſerint aquæ ſupra cælos.* Additur verò quarta difficultas, per quam etiam præcedens augetur, & reſponſio illius eneruatur, quia nulla ratio, vel commoditas vniuerſi cogitari poteſt, propter quam elementares aquæ ſupra cælum ſtellatum collocatæ fuerint. Ad hanc enim difficultatem euadendam variæ rationes à Patribus excogitatæ ſunt, quæ certè non ſatisfaciunt. Vna eſt Cyrilli, quam ſupra his verbis proponit, *Cùm futurum erat, vt propter agriculturam opus eſſet aquis, conſtituit aquas ſupra cælos, vt cùm terra pluuiarum irrigatione indigeret, paratum ſit à natura ad hoc cælum.* Imò Epiphan. putat, quod factū legimus Gen. 7. *Rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ, & cataractæ cæli apertæ ſunt, & facta eſt pluuia ſuper terram,* de illis aquis eſſe intelligendum, &c. Et Ioſeph. etiam dixit, illud *cryſtallum* (ſic enim aquas illas vocat) *humidum eſſe, & ad pluuialem vtilitatem, quæ ſit ex terra imbribus, congruè fabricatum eſſe,* & Beda *lib. de natura rerum, cap.* 8. eandem rationem refert, dicens, *ſeruatas eſſe aquas ad inundationem diluuij,* & non improbat, quamuis aliam rationem magis probet. Et Richard. Pampolitanus *in Pſalm.* 148. vt Aſcanius ſuprà refert, dixit, *aquas illas deſluere per pluuias, quanuis non niſi miſſas,* quod etiam refert ex Magiſtro ſententiarum *in Pſalm.* 113.

1. Cauſa ex Cyril. Epiph. Ioſepho, Beda, Richard. Magiſtro.

15. *Exploditur multipliciter.* Veruntamen ratio hæc, vt à Cyrillo proponitur, accommodatiſſima eſt pro aquis, quas Deus A ligauit in nubibus ſuis, vt dicitur *Iob* 26. de aquis autem ſupra cælos incorruptibiles parum profectò accommodata eſt. Quomodo enim aquæ illæ ad irrigandam terram deſcenderent, niſi vel penetrando cælos in eodem loco cum ipſis permanentes, vel diuidendo illos, ſicut aërem deſcendendo partiuntur, & loco mouent? Alterum autem eſt miraculoſum, alterum perfectioni cæli repugnans. Eſt etiam alienum à ſuaui, & omnipotenti prouidentia Dei, quaſi non valuerit alio faciliori modo, & magis connaturali terræ, & inferioris orbis neceſſitatibus prouidere. Accedit, quòd tales aquæ per ignem deſcendentes, vel illum extinguerent, vel ab illo conſumerentur, niſi B Deus peculiari, & nouo miraculo litem componeret. Propter quæ incredibile etiam eſt, quod de aquis diluuij dicitur, nullúmque fundamentum habet in litera Geneſis, vt per ſe patet, & ex dicendis magis conſtabit. Deinde eſt noua difficultas, ſi tanta multitudo aquarum tunc è cælo cecidit, vel aliis temporibus cadit, an locus, quem ibi occupabant, vacuus maneat, vel nouo corpore creato, aut aliis partibus aquæ rarefactis repleatur, nihil autem horum ſine nouo opere miraculoſo, vel valde præternaturali cogitari poteſt. Hæc ergo ratio difficultatem non euacuat, ſed illam potiùs auget.

16. *2. Cauſa bipartita ex Iuſtino Martyr. Hilar. Theod. Beda.* Aliam ob cauſam dicitur eſſe neceſſaria aqua C illa ſupra cælum, ad temperandam ignitam, & ardentem naturam cælorum, ne actione ſua cætera corpora corrumpant. Hanc rationem probat Iuſtin. Martyr. *dicta quæſt.* 93. & declarat, hoc temperamentum fuiſſe neceſſarium tum ad ſtabilitatem firmamenti, quaſi per reſiſtentiam, quam aqua illa adhibet, ne aſtra ſuo calore firmamentum deſtruant; tum etiam ad temperationem inferioris aëris, & ad conſeruationem animalium in terra degentium. *Nam ſummum,* inquit, *frigus ab illis aquis mittitur, quo Solis calor in aëre temperatur.* Quam rationem etiam Hilar. probat quoad poſteriorem partem. Theodoret. autem *quæſt.* 11. *in Gen.* priorem partem magis exprimit, Beda veD rò *lib. de natura rerum, cap.* 8. ſimpliciter dixit, *aquas illas fuiſſe in cælo ſuſpenſas ad ignem ſyderum temperandum.* Sed profectò neutra pars huius rationis veriſimilis eſt, non ſolùm ſecundùm Philoſophiam, verumetiam ſecundùm Theologiam, eminentem ſapientiam, & potentiam diuinæ prouidentiæ conſiderando. Nam iuxta Philoſophiam firmamentum, (ſi cælum ſtellatum eſt) corpus eſt incorruptibile, & incapax alterationis, & elementaris caloris; ergo non indigebat extrinſeco reſiſtente, ne per Solis, aut ſtellarum ardorem cōſumeretur. Imò licèt daremus, corpus illud cæleſte fuiſſe ex aqua productum, ac proinde ex materia eius conſtare, & ex parte illius eſſe capax E peregrinarum impreſſionum, & qualitatum: nihilominus dicendum potiùs eſſet, ex vi ſuæ formæ habere qualitates intrinſecas, quibus omni alterationi corruptiuæ reſiſtere poſſit. Cùm enim Deus corpus illud conderet, vt ſine corruptione, vel diſpoſitione ad illam conſeruaretur, non eſt veriſimile, feciſſe illud corruptioni expoſitum, & extrinſecus illi adiunxiſſe aliud infimum corpus, quod illud à contrariis defenderet, cùm & facilius, & magis conſentaneum omnipotentiæ, & ſapientiæ Dei eſſet, illam reſiſtendi vim intrinſecam conferre. Sicut nunc corporibus glorioſis ſimilem qualitatem conferre creditur, quod autem illis confert per gratiam, potuit corpori cæleſte conferre per naturam. Et confirmatur; nam Deus poſuit ſtellas in octaua ſphæra, &

Refellitur prior pars.

Confirmatio.

& ex illis, ac aliis partibus quaſi hetereogeneis illud corpus compoſuit; ergo non eſt veriſimile, ſtellas ita eſſe per actionem ſuam aliis partibus contrarias, vt iſtæ ſine extrinſeca aquæ protectione conſeruari non poſſint, neque actioni corruptiuæ ſuarum compartium reſiſtere.

17. *Refellitur pars poſterior.*

Nec veriſimilior eſt alia cauſa de frigore ad temperandum aërem inferiùs miſſo. Nam in primis credibile non eſt, poſſe aquam in loco adeò diſtante poſitam frigefactione ſua aërem contingere. Deinde quomodo poſſet aqua illa in hunc inferiorem aërem efficere nihil agendo in corporibus intermediis? Quid enim agere poteſt aqua illa in cælos omnes intermedios à primo mobili vſque ad lunam, cùm neque ipſi per frigus alterari debeant, aut poſſint, neque aqua virtutem habeat imprimendi qualitatem aliquam, quę eminenter, vel virtute frigus contineat? Quomodo etiam frigefactio illa per ignem tranſiret, aut cur ignis ei non reſiſteret? Non ſunt igitur hæc veriſimilia. Deinde, eſto fuerit neceſſaria illa aëris temperies, certè fieri ſufficienter potuit per planetas virtutem frigefaciendi habentes, etiamſi formaliter frigidi non ſint, vt dicitur eſſe Saturnus, & luna, & fortaſſe aliquæ etiam ſtellæ fixæ hanc influentiam habent. Ergo totam efficientiam frigoris, quæ ab illis aquis prouenire fingitur, potuit ſufficienter, & meliùs per cælos ipſos, & eorum influentiam facere Deus; cur ergo fingemus, vſum eſſe tam violento, & extraordinario medio ad illum finem. Præſertim, quia (vt aiunt) fruſtrà fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora. Et poteſt vtraque pars confirmari ex eo, quòd iſtæ aquæ non cenſentur eſſe proximæ cælo ſtellato, ſed ſupra omnes cælos mobiles. Interponitur ergo inter illas primum mobile, quod denſum, & opacum corpus eſſe creditur. Et prætereà etiam interponitur cælum cryſtallinum, quod fortaſſe (vt aliqui putant) à primo mobili diſtinctum eſt. Ergo à loco tam diſtanti, & tot interiectis impedimentis, vix intelligi poteſt, quomodo poſſint illæ aquæ naturaliter, aut firmamentum tueri, non agendo, ſed contrariis reſiſtendo, aut inferiorem aërem virtute ſui frigoris temperare, agendo vſque ad terram, in qua animalia habitant, vt illo temperamento foueri, & conſeruari poſſint.

18. *Cauſæ aliæ morales aſſignantur à Proſpero, Auguſt. &c.*

Cùm ergo nulla ratio quaſi naturalis, & phyſica, pertinénſve ad commoditatem vniuerſi ſatis faciat, alij ad rationes morales recurrunt. Et quidam ſentiunt, aquas eſſe ibi repoſitas ad exercitium fidei noſtræ, quod ſignificauit Proſper *Pſalm.* 103. dicens, cum Auguſt. ibi, partem aquarum eſſe cælo ſuperpoſitam, & à noſtro aſpectu remotam, & *fidei commendatam.* Alij verò dicunt, eſſe ibi relictas, vt ex tam mirabili opere, ad laudandum Deum tam homines, quàm Angeli magis excitarentur. quod ſignificant Haymo, & Caſſiodor. *in Pſalm.* 148. & Scriptura quoties aquas cæleſtes ad laudem Dei prouocat. Denique Beda, & Gloſſa ordinaria *in Geneſ.* cùm credendum putent ibi eſſe aquas, adiungunt, *quales autem, & ad quid vtiles ſint, ipſe nouit, qui condidit.* Quod optimè dictum eſſet, ſi ſufficienter reuelatum eſſet, ſupra cælos omnes mobiles eſſe aquas elementares.

Dictæ rationes morales non cogunt.

Sed quia talis reuelatio facta non eſt, vt videbimus, & rationes morales ceſſant, præſertim prima, non enim exercetur fides in re incerta, neque illud opus per ſe erat neceſſarium ad laudem, & gloriam Dei augendam, ſi alioqui ad mundi commoditatem non erat vtile: nam ex cæteris vniuerſi operibus ſatis laus Dei commen-

A datur. Et magis ex eo augetur, quòd omnia in numero, pondere, & menſura conſtituit, & ordinatiſſimè, & abſque vlla ſuperfluitate cuncta diſpoſuit.

19. *Opinio 4. pro qua n. 5. fundatura eſt, nō probatur ſimpliciter.*

Quamuis ergo hæc ſententia contemnenda nō ſit propter Patrum auctoritatem; nihilominus illam non probamus, nec defendimus, quia multum à ratione abhorret, & non ſolùm Scriptura non probatur, verumetiam illi non eſt ſatis conſentanea. Ad quod oſtendendum inferiùs aliis teſtimoniis vtemur, nunc autem id probamus ex primis verbis Geneſis, prout *in primo lib.* à nobis tractata ſunt.

Id oſtenditur ex verbis Geneſ.

Ibi enim ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*. &c. Probauimus, in B illo principio, non ſolùm cælum empyreum, ſed etiam alios fuiſſe creatos. Huius autem oppoſitum dicta ſententia ſupponit, dum dicit, illas aquas eſſe ſupra omnes cælos mobiles: nam inde fit, vt ſint immediatè ſub cælo empyreo; ſi autem hoc ita eſſet, non potuiſſet aliud cælum ſimul cum empyreo eſſe creatum. Probatur hæc conſequentia ſi cum cælo empyreo aliud cælum fuit creatum, vel fuit proximum, & contiguum cælo empyreo, vel ab illo diſtans; ſi contiguum, oportuiſſet illud vel deſtrui, vel ſaltem à toto illo loco adæquato expelli, vt ad illum aqua aſcenderet: vtrunque autem eſt & contra naturam corporis cæleſtis, & per ſe incredibile. Nam ſu- C prà in ſimili diximus, nihil Deum tunc creaſſe, vt illud ſtatim deſtrueret, & maximè in corporibus cæleſtibus de ſe perpetuis, ac nobiliſſimis. Sine deſtructione autem non poterat corpus illud à toto illo loco ſupero ad inferiorem pelli, niſi comprimeretur, & denſaretur, vt ad minorem locum circularem coarctari poſſit, quod etiam eſt valdè alienum à cæleſti natura. Et ideo naturale eſt cælis, vt nonniſi intra eundem locum totalem moueri poſſint, & ſecundùm partes, non ſecundùm totum, loca mutare. Si autem aliud cælum creatum fuit ſimul cum empyreo, & loco diſtans ab illo, non potuit, vel certè non debuit, ſpatium illud inter illos cælos interiectum vacuum relinqui D vſque ad ſecundum diem, tum quia fuiſſet magna imperfectio, ſine fundamēto excogitata; tum etiam quia aliàs aqua ſub inferiori cælo contenta ad illum ſuperiorem locum aſcendere non potuiſſet per medium cælum interpoſitum, niſi per diuiſionem, aut penetrationem eius, aut per aliud ſimile miraculum, quod etiam admittendum non eſt, vt ſæpe cum Auguſtino dixi. Neque etiam dici poteſt, aquam non aſcendiſſe, ſed creatam eſſe ibi iuxta empyreum cælum. Quia vel creata fuit ſimul cum ipſis cælis empyreo, & primo mobili, v. g. Et hoc repugnat operi ſecundi diei, quia diuiſio aquarum ab aquis non ſecundo die, ſed in ipſo creationis inſtanti facta fuiſſet, quia tunc E iam eſſent aquæ ſupra cælos, & infra cælos in abyſſo, & inter eas eſſet primum mobile interpoſitum. Vel creatio illa aquarum in illo ſuperiori loco facta fuiſſet ſecunda die; & hoc in primis repugnat principio ſuprà poſito, quod poſt primam creationem non eſt aliquid ex nihilo factum, præter animam rationalem. Et deinde ſequitur inconueniens illatum, quòd ſpatium illud eſſet vacuum, antequam ibi crearentur aquæ, quia fingi non poteſt, fuiſſe ibi aliud corpus, ex quo aqua illa fuerit producta. Ac denique hoc repugnat literæ Geneſis, quæ ſatis clarè ſignificat, diuiſiſſe Deum aquas ab aquis, non aliquas nouas aquas creando, ſed iam creatas locis ſeparando ſecundùm partes, & inter eas aliquod corpus interponendo, ac firmando. Nullo ergo modo

ſubſi

ſubſiſtere poteſt opinio ponens aquas elementares ſupra cælum ſtellatum,ſeu ſupra omnes mobiles, niſi ſupponendo, ſolum cælum empyreum fuiſſe in principio creatum, & iuxta illud fuiſſe creatas aquas,quæ nunc etiam ſunt illi contiguæ, & conſequenter ſub illis aquis totum ſpatium vſque ad inferiores aquas,ſeu vſque ad terram fuiſſe aqua plenum, ne diuiſio aquarum à principio facta fuiſſe credatur contra Scripturam. Ergo neceſſariò dicendum eſt in illa ſententia,ſolam creationem cæli empyrei in verbis illis, *In principio creauit Deus cælum*, comprehendi. Cùm ergo hoc nobis parum credibile videatur,nòn probamus illam ſententiam de aquis elementaribus exiſtentibus ſupra cælos æthereos deſcendere. Præterquam quòd ex illa ſententia alia incommoda ſequuntur, vt quòd cæli ætherei ſint ab intrinſeco corruptibiles, & facti ex præiacente materia elementari,& non per propriam creationẽ ex nihilo, quæ omnia auctores cõtrariæ ſententiæ facilè admittũt, nobis autem probari nullo modo poſſunt.

Confirmatio.

20. *Vltima opinio tenenda.*

Eſt ergo vltima ſententia,cui ego aſſentior,quę cum præcedenti docet aquas ſupra cælos eſſe veras,& elementares, eas tamen non eſſe ſupra cælos æthereos, ſed ſupra cælum aëreum, id eſt, in ſuperiori quadam regione eius,illáſque aquas non eſſe alias,niſi aquas nubium, & aliarum ſimilium impreſſionum, quæ in ſuperna aëris regione fiunt. Hanc ſententiam referens Auguſtinus *lib. 2.de Geneſ.ad litter.cap.4.* dixit,*laudabiliter excogitatam* eſſe, & *hanc diligentiam, conſiderationémque laude digniſſimam indicat*, & rationem ſubdit,*quia contra fidem non eſt, & in promptu poſito documento credi poteſt*, de quo documento ſtatim dicemus. Et ita ſententiam hanc ſequutus eſt Beda *in lib.2. de elementis Philoſophiæ, in principio*, vbi priùs improbat præcedentem ſententiam,dicens,*nihil miſerius eſſe, quàm dicere, iſtud eſt, quia Deus illud facere potuit, neque oſtendere rationem, quare hoc ſit, neque vtilitatem, ad quam hoc ſit.* Poſtea verò ait aquas ſupra firmamentum eſſe illas, quæ vaporaliter in nubibus ſunt ſuſpenſæ, & ab his,quæ ſunt ſub aëre, diſtinguuntur. De quibus aquis latiùs *in lib.3.diſput.*Eandem opinionem tenet Gloſſa interlinealis, & Eugub. *in Coſmopœia*, & Hamerus *in Gen.* Vielmius, & Rabbini Hebræor. quos refert Aſcan.& latè Pererius *lib.1.in Gen.*circa opus ſecundæ diei in fine,qui in hunc ſenſum interpretatur Epiphanium dicentem, ex aquis illis ſuperioribus generale diluuium factum eſſe, quia ex nubibus aëris proceſſit, non ex nona ſphæra cæleſti.Sed an hic fuerit ſenſus Epiphanij,incertum eſt,fit tamen veriſimile, ex eo, quòd alius ſenſus incredibilis eſt, & magnam habet abſurditatem. Atque eandem ſententiam defendit Auguſt.Torniel.*in Annalib.ſacris,tom.1.*in ſecundo die mundi. Denique D.Thomas 1.*p.q.68.art.2.*præcedentem opinionem de aquis propriis, & elementaribus ſupra cælum ſydereum exiſtentibus ſimpliciter falſam, imò & impoſſibilem reputat, vtique ſecundùm naturæ leges: hanc verò ſaltem vt valde probabilem amplectitur.

21. *Eius probatio bipartita. Prior pars ſuadetur.*

Ad probationem autem huius ſententiæ ſatis erit oſtendere, eſſe conſentaneam vſitatæ phraſi Scripturæ, & hanc phraſim, ſeu loquendi modum optimè ad verba Geneſis adaptari. Priorem partem probamus, quia in primis ſæpe nubes, & vapores ſuperiores aëris nomine aquarum in Scriptura ſignificantur, vt Iob 28. *Qui aquas appendit in menſura, quando ponebat pluuijs legem, & viam procellis ſonantibus.* & cap. 26. *Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum.*

A Quod verbum vltimum apertè oſtendit priorem partem intelligi de ſuperioribus aquis. Et de eiſdem loquitur Dauid *Pſalm.28.* dicens, *Vox Domini ſuper aquas. Deus maieſtatis intonuit*, & Sapiens Prouerbiorum 8. *Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum*, per illos enim fontes, multi nubes intelligunt. Imò Pereira aduertit, vbi vulgatus interpres legit, *quando æthera firmabat*, Hebraicè haberi nomen ſignificans nubes; quod etiam adnotat Ianſenius,retento autem nomine *æthera* exponit de elemento ignis aut de ſuperiori aëris regione, & conſequenter alia verba intelligit,*de fontibus cæleſtibus. Significat enim* (ait) *Deum quaſi in libra ſuſpendiſſe fontes aquarum hoc eſt,*
B *nubes ipſas,ita vt eas diuiſerit ab aquis, quæ in terris ſunt, & in pondere atque menſura eas diffundat ſuper terram.* Et de eiſdem aquis eſt ſermo *Iſai.28.* & in aliis locis ſtatim citandis. Deinde aquæ pluuiales, ſeu nubium etiam dicuntur in Scriptura aquæ cæleſtes,ſeu cælorum, vt patet Ierem.10. & 51. *Ad vocem ſuam dat multitudinem aquarum in cælo,& eleuat nebulas ab extremitatibus terræ*,& Pſalm.146. *Qui operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam.* Et de eadem aqua eſt ſermo *Pſalm. 17.* cùm dicitur, *Et poſuit tenebras latibulum ſuum.* Et infrà, *Tenebroſa aqua in nubibus aëris.* Et infrà, *& intonuit de cælo Dominus.* Et Pſalm.76. *Multitudo ſonitus aquarum vocem dederunt nubes.*

C Denique quòd iuxta hanc phraſim, & modum loquendi Scripturæ optimè poſſint verba Geneſis intelligi, probatur, quia ibi ſolùm dicitur, Deum diuiſiſſe aquas ab aquis, & quaſdam ſupra firmamentum, quod ſtatim dicit vocatum eſſe cælum, poſuiſſe, & alias ſub cælum reliquiſſe; ergo ſine vlla coactione, aut vi intelligimus, aquas illas ſupra cælum eſſe, quæ in aliis locis cæleſtes, ſeu operire cælos dicuntur. Imò videtur certè Ierem. *in locis citatis*, ita dicta verba Geneſis interpretari,ſic enim inquit: *Qui fecit terram in fortitudine ſua, & præparauit orbem in ſapientia ſua, & prudentia ſua extendit cælos.* In quibus verbis apertè de opere creationis loquitur, 22. *Pars poſterior ſuadetur.*
D & ſtatim ſubiungit verba ſuprà citata, *Ad vocem ſuam dat multitudinem aquarum in cælo, qui leuat nubes ab extremo terræ.* Per quam vocem meritò imperium Dei intelligere poſſumus. Et quanuis non incongruè poſſint hæc verba de quotidiano opere diuinæ prouidentiæ aquarum pluuialium intelligi; nihilominus non minori proprietate, & verborum conſecutione de initio, & quaſi fundamento illius operis, & prouidentiæ intelliguntur.

Atque idem dicendum eſt de aliis locis, quæ in concordiam verborum Geneſis, & confirmationem ſuperioris ſententiæ afferebantur. Nam quod dicitur Pſalm. 103. *Extendens cælum ſicut*
E *pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* rectè intelligitur de expanſione aëris, qui paſſim cælum appellatur, vt ſæpe dicimus. Et quanuis concedamus, illam extenſionem cæli omnium cælorum creationem, & extenſionem comprehendere; non inde ſequitur, aquas, quæ tegunt ſuperiora eius, eſſe in ſuprema parte totius extenſionis, alioqui etiam ſuper cælum empyreum eſſent collocandæ. Ergo ſatis eſt, quòd tegant aliquam ſuperiorem partem, ſecundùm quam idem Pſalmiſta alibi dixit, nubes operire cælum. Neque magis vrgent alia verba Pſalmi 148. *Laudate cæli cælorum, & aquæ, quæ ſuper cælos ſunt,laudent nomen Domini.* Nam iuxta eundem loquendi ſacræ Scripturæ modum, aquas nubium, aquas cælorum vocari dicimus. Solet enim diuina

23. *Progreditur ipſa poſterioris partis ſuaſio, & ſimul ſatisfit locis Scripturæ allatis n.10.*

Scriptu

Scriptura prouocare homines in admirationem omnipotentiæ Dei ex hoc opere continendi aquas nubium in ſublimi aëre, & ex variis effectibus meteorologicis, qui ex aſcenſu vaporum, & exhalationum in aëre fiunt. Quia ergo hominibus, qui ſenſibus ducuntur, hæc ſunt admirabilia, ideo illæ aquæ cæleſtes ad laudem Dei ſpecialiter excitantur, id eſt, homines per earum conſiderationem, vt ſuprà expoſui. Hic autem mos Scripturæ facilè innoteſcet conſideranti verba Iob ſuprà citata ex *cap.26. & 28.* Item ex *cap.12. 37. & 38.* & ex *Pſalm. 76. a verſic. 18. & Iſai.28.*

24. *Obiectionis ſolutio quæ dicta corroborat.* Sed replicatur, quia Dauid loquitur de cælis cælorum, per quæ verba ſignificari ſolent cæli ſuperiores; non ergo loquitur de cælo aëreo. Sed reſpondemus, hinc potiùs confirmari expoſitionem dictam. Nam cùm priùs cælos cælorum ad laudem Dei prouocaſſet, poſtea non dicit, *& aquæ, quæ ſuper cælos cælorum ſunt*, ſed, *quæ ſupra cælos ſunt*, vtique ſupra illos cælos, reſpectu quorum alij dicuntur cæli cælorum, ſub quibus intelligere poſſumus omnes cælos æthereos: nam reſpectu aëris meritò dici poſſunt cæli cælorum. *Inſtantia diluitur.* Sed inſtant, quia nomen plurale cælorum pluſquam aërem comprehendere videtur: ſed certa, & trita reſponſio eſt in Hebræo nomen *cæli*, carere ſingulari, & ideo nihil obſtare quominus illa locutio ad vnum cælum aëreum propriè accommodetur. Atque in eodem ſenſu loquuti ſunt tres pueri in ſuo hymno, dicentes: *Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cælos ſunt Domino*, &c. Quam generalem locutionem poſtea per ſpecies declarant, dicentes: *Benedicite omnis imber, & ros Domino: benedicite rores, & pruina Domino: benecite gelu, glacies, niues, fulgura, & nubes Domino.*

25. *Inſtantia altera.* Sed inſtatur, quia ibi certo ordine prouocantur creaturæ, ad laudem Dei. Primò Angeli, ſecundò cæli, ſcilicet empyreum, tertiò aquæ, quæ ſuper cælos ſunt; poſtea verò ſol, luna, & ſtellæ. Ergo ſignum eſt, aquas ſupercæleſtes eſſe proximè ſub cælo empyreo, & ſupra ſydereum. *Eius reſolutio.* Reſpondemus, ex hoc ordine nullum iudicium ſumi. Tum quia poſt aquas illas quarto loco ponuntur virtutes Domini, & infrà poſt imbres, & ros ponuntur ſpiritus Dei, & multo inferiùs ponuntur nox, & dies, lux, & tenebræ, quæ & priùs facta, & ſuo modo mobiliora ſunt. Tum denique quia *in dicto Pſalmo* 148. priùs ſol, luna, ſtellæ, & lumen, & poſtea aquæ ſupercæleſtes ad Deum laudandum prouocantur. Igitur ex ordine nullum argumentum ſumitur: nam ſpiritus, vbi vult, ſpirat, & ſimiliter, quo voluit ordine mentem, & linguam Pſalmiſtæ, & puerorum ad laudem Dei excitauit. Igitur ſi omnia Scripturæ loca attentè ponderentur, & inter ſe conferantur, vel huic noſtræ ſententiæ magis fauent, vel certè nihil repugnant. Ergo cùm ratio pro hac ſententia multùm præualeat, & iuxta illam vitentur incommoda, quæ naturali rationi repugnare videntur, aliis meritò præferenda eſt. *Ad Patres in n.9. relatos.* Neque auctoritas Patrum mouere debet, quia neque ipſi inter ſe conſentiunt, neque ſuam ſententiam tanquam certam tradunt, neque altera, quam defendimus, ſufficienti auctoritate deſtituta eſt. Vnicum tamen dubium circa illam ſupereſt, quod ex nomine, & opere *firmamenti* ſumitur, quod in cap. ſequenti tractandum eſt.

* * *

CAPVT. V.

Quódnam corpus fuerit firmamentum ſecundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, ſeu poſitum ſit.

PRima ſententia eſt, firmamentum illud fuiſſe proprium cælum æthereum, quod in illo fuit ſubſtantialiter productum. In hoc conuenire videntur omnes auctores, qui aquas ſupra cælum ſtellatum collocant. Videtur tamen inter eos eſſe aliqua diuerſitas. Nam quidam dicunt eſſe cælum ſtellatum, quia in quarto die dicitur Deus poſuiſſe ſtellas in firmamento; ita ſentit Chryſoſtomus *homil. 4. in Geneſ.* & fertur ſub nomine D. Thomæ in expoſitione in Geneſ. & ſequitur Catherinus *ibidem*. Alij omnes cælos planetarum cum ſtellato ſub nomine firmamenti comprehendunt; quod inſinuat Damaſcenus *lib.2. de Fide.c.6.* quamuis non ſatis rem declaret: nam etiam cælum ſtellatum firmamentum appellat, vt ibi etiam Clichtoueus notat, & ſequi videtur. Et eodem modo loquitur Beda *in Exaëmeron*, & ſequitur Magiſt. ſentent. *in 2.d.14. in princip.* Et duci videntur, quia dicta verba quartæ diei ad omnes hos cælos poſſunt accommodari, quia omnes aliquo modo ſtellati ſunt: nam ſinguli vnam ſaltem ſtellam habent. 1. *Prima ſententia duobus modis intellecta.* *Primus modus ex Chryſoſtom. & D. Thoma.* *2. Modus ex Damaſcen. Clichtou. & Magiſtro.*

Veruntamen conſequenter in hac ſententia loquendo, dicendum videtur ſub nomine firmamenti comprehendi etiam cælos ſupra octauam ſphæram exiſtentes, ſi duo ſunt præter empyreum, vel ſaltem primum mobile. Nam ſi elementares aquæ ſunt ſupra cælum ſtellatum, profectò etiam ſunt ſupra cryſtallinum, & ſupra primum mobile, ſi ab hoc eſt diſtinctum. Quia non eſt credibile inter primum mobile, & inferiores cælos aquas eſſe interpoſitas, aliàs circunferrentur & raperentur per motum primi mobilis; quia non poſſet aliter primum mobile ſecum rapere inferiores cælos; imò etiamſi ſecum moueret aquas, non parum eius impetus retardaretur, ne poſſet ad inferiores cælos peruenire. Et ideo qui melius in ea ſententia loquuntur, dicunt aquas eſſe ſupra omnes mobiles cælos. Ergo iſti conſequenter dicere debent, omnes illos cælos factos eſſe hac ſecunda die, & nomine firmamenti eſſe comprehenſos. Probatur hæc vltima illatio; tum quia inter aquas exiſtentes iuxta cælum empyreum, & exiſtentes in hoc inferiori hemiſphærio, non minus interponitur primum mobile, quàm cælum ſtellatum, nec magis hoc cælum, quàm cælum lunæ; ergo tota illa cælorum congeries diuidit aquas ab aquis; ergo tota illa munus firmamenti ſubit; ergo tota ſub nomine firmamenti comprehendi debet. Tum etiam quia ſi nunc eſt aqua ſupra omnes cælos mobiles, non fuit illuc eleuata ab hoc inferiori orbe per motum localem, ſed ibi creata fuit priùs, & poſtea ibi firmata, vt cap. ſuperiori oſtenſum eſt. Ergo ante ſecundum diem nullum erat cælum inter illam aquam, & inferiorem interpoſitum, aliàs (vt ſuprà argumentabar) iam eſſet facta diuiſio aquarum ab aquis. Ergo firmamentum, quod poſtea diuiſit aquas ab aquis illo modo intellectis, non poteſt eſſe niſi tota congeries, ſeu expanſio cælorum mobilium. 2. *Quid in hac 1. ſententia conſequenter fatendum.*

Hinc conſequenter in hac ſententia loquentes, dicunt, firmamentum fuiſſe hoc die factum quoad 3. *Cõſecutio altera ex eadẽ ſententia.*

quoad ſubſtantialem productionem eius, vt in Baſilio, Ambroſio, & aliis videre licet. Et probatur conſequutio ex proximè dictis, quia ante diuiſionem aquarum ab aquis non poterant eſſe cæli in ſubſtantia ſua; ergo tunc facti ſunt ſubſtantialiter, quando aquas ab aquis ſeparare cœperunt. Conſequentia eſt euidens, & antecedens probatur, quia ſi iam corpora cæleſtia ſubſtantialiter exiſtebant, vbinam quæſo erant, aut in quo orbis ſitu? Nam vbi nunc ſunt, eſſe non poterant quin diuiderent aquas ab aquis, vt iam argumentati ſumus: in alio verò ſitu, quem poſtea totaliter mutauerint, cogitari non poſſunt, vt cap. præcedenti probaui. Ergo neceſſariò dicendum eſt in hac ſententia, cælos in opere huius ſecundæ diei ſubſtantialiter eſſe productos.

Lyranũ tamẽ in ea conſequenter non loqui probatur.

Quapropter non loquuntur conſequenter, qui cùm doceant nomine firmamenti ſignificari corpora cæleſtia, nihilominus dicunt, non eſſe firmamentum factum quoad ſubſtantiam, ſed quoad aliquam qualitatem, quod ſentit Lyran. Hoc enim nec in Scriptura fundamentum habet, nec conſequenter dici poteſt, quia ſi ſubſtantia cælorum iam erat, iam diuidebat aquas, vt dixi. Neque etiam explicari poteſt, quæ fuerit qualitas illa, ſecundùm quam cælum ſecundo die factum dicitur.

Lyrani reſpõſio refutatur duplici incõmodo.

Reſpondet Lyranus, fuiſſe qualitatem datam cælis ad influendum ſuper elementa ad eorum conſeruationem, & gubernationem. Sed hoc nec Scripturæ, nec Philoſophiæ conſonat. Nam Scriptura non dicit hoc die factum eſſe firmamentum, vt influat, ſed vt diuidat aquas ab aquis: ad quod munus impertinens eſt influentia; nam etiamſi nihil influeret, ſi eſſet terminus, & quaſi paries interpoſitus inter aquas, & aquas, eſſet ad illud munus ſufficiens. Et præterea ſecundùm veram Philoſophiam in cælo non ſunt qualitates extrinſecæ, aut aduentitiæ, præter lumen quatenus à ſole communicatur; ſi quæ verò ſunt in ſingulis aſtris propriæ & inſeparabiles qualitates ad peculiari modo influendum, illæ concretæ ſunt cum ipſis aſtris, ſeu cælis, & non poſtea per propriam actionem, ſeu quaſi alterationem inditæ, quia ſunt propriæ paſſiones à formis cæleſtibus manantes, ſicut ſupra de luce diximus, vel ſicut de herbis, vel lapidibus, ſeu petris peculiares virtutes habentibus, credimus. Si enim in corporibus terreſtribus ſimiles virtutes manant à propriis formis, cur non magis in cæleſtibus?

4.

Aliorũ reſpõſio prædicto duplici incõmodo etiam reÿcitur.

Vnde alij dixerunt illam qualitatem fuiſſe peculiarem ſoliditatem, ſeu firmitatem datam cælis ad ſuſtinendas aquas. Sed vtrunque incommodum in hoc inuenio, quia non prius tempore facta eſt diuiſio aquarum, quàm cælum fuerit ſufficienter firmatum ad vtraſque aquas terminandas. At verò ſi prius eſſent facti cæli quoad ſubſtantiam, quàm quoad firmitatem, priùs etiam diuiſiſſent aquas, quàm in ſe firmitatem illam recepiſſent. Ergo non conſonat illa ſententia cum Scriptura, quæ dicit, *fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas.* Deinde etiam non eſt philoſophicum fingere talem qualitatem extrinſecus additam ſubſtantiæ cæli: nam illa eſſe non poteſt, niſi vel denſitas, aut quaſi durities, vel indiuiſibilitas, aut incorruptibilitas: quidquid autem huiuſmodi eſt in cælo, intrinſecum illi eſt, & connaturale, ac proinde cum illo concreatum; ergo fruſtrà fingitur priùs ſubſtantialiter creatum quaſi monſtroſum vtpote internis diſpoſitionibus, & connaturalibus qualitatibus priuatum, quæ poſtea illi additæ fuerint. Si ergo firmamentum illud fuit

A cælum, ſine dubio fuit tunc ſubſtantialiter productum.

5.

3. Ex eadem ſententia cõſecutio à qua deficit Burgenſis.

Ex quo vlteriùs conſequenter dicendum eſt, non fuiſſe creationem firmamenti productionem ex nihilo, ſed ex præiacente materia. Huius oppoſitum docuit Burgenſis *in Additionib. ad Lyram Geneſ.* 1. Sed re vera non loquitur conſequenter, dum aſſerit, firmamentum eſſe factum ſecunda die quoad ſubſtantiam; & nihilominus non eſſe factum ex materia alicuius corporis præexiſtentis in illo loco, vbi firmamentum factum eſt.

Et redarguitur.

Nam illud ſpatium, quod firmamentum in hoc mundo repleuit, quódque iam erat intra ſphæram cæli empyrei incluſum, non erat
B vacuum priuſquam firmamentum fieret; ergo alio corpore erat repletum, quod ibi poſtea manere non potuit; ergo neceſſarium fuit, vt ex illo firmamentum produceretur, quia neque annihilari debuit, nec per motum localem conuenienter inde expelli potuit. Quia non eſt veriſimile, tantam molem corpoream fuiſſe ab illo loco excluſam, & ſimul cum præexiſtentibus corporibus in eorum locis intromiſſam eſſe: nam id ſine corporum penetratione, vel nimia, & præternaturali condenſatione fieri non poterat. Vnde propter hanc rationem, præter alias ſuprà poſitas veriſſimum eſt principium ſæpe repetitum, & communiter receptum, Deum poſt primam cor-
C porum creationem, nullum nouum corpus ex nihilo creaſſe, ſed ex aliquo priùs creato illud formaſſe. Quæ formatio ſolet dici creatio, quia & materia, ex qua fit, ab eodem auctore creata eſt, & quia tunc fiebat per actionem propriam auctoris naturæ, & à communi modo generationis, quæ per cauſas ſecundas fit, diſtincta, ad quam diſtinctionem ſignificandam nomine creationis ſignificatur: atque etiam, vt indicetur, illam fuiſſe originariam, vt ſic dicam, talis rei, vel ſpeciei ab auctore ſuo emanationem. Si ergo firmamentum, id eſt, cælum ſtellatum, vel ſolum, vel cum aliis cælis mobilibus, ſecundo die ſubſtantialiter creatum eſt, profectò hoc ſecun-
D do modo creationis, ſeu formationis ex præſuppoſito ſubiecto, non ex nihilo fuit productum. Et in hoc ferè conueniunt alij huius ſententiæ auctores.

6.

Ex qua materia iuxta dictam 1. ſententiam factum fuerit firmamentũ.

Multum autem inter ſe variant, & diſſentiunt in explicanda materia, ex qua tunc firmamentum, ſeu cælum productum eſt: nam alij ex igne factum eſſe cogitarunt, vt refert Auguſtinus *lib. 2. Geneſ. ad litter. cap.* 3. Et videtur ſequi Gregorius Niſſenus *in Exaëmeron*, dum exiſtimat, firmamentum eſſe igneæ naturæ, & ſubtile potius, quàm craſſum, aut denſum. Quem ſequutus eſt Anſelm. *lib. 1. de Imagine mundi, cap. 25.* & Alcuin. *quæſt. 23. in Geneſim*, Baſilius verò *homil. 3. Exaëme-*
E *ron*, ex nullo elementorum, neque ex commiſtione elementorum, ſed ex alia quadam ſubtili materia putauit eſſe factum; quod etiam ſentit Ambroſius *lib. 1. Exaëmeron, cap. 6.* qui allegant verba Iſaiæ dicentis, *qui firmauit cælum, ſicut fumum.* Communior tamen horum auctorum ſententia eſt, fuiſſe ex aqua formatum. Eſtque hic modus dicendi probabilior, illa ſententia ſuppoſita, quem Beda *in Exaëmeron*, ex D. Petro refert *in lib. 1. Recognit. Clementis*, vbi expreſsè hæc ſententia habetur, quam ſequuti ſunt Theodor. *quæſt. 11. & 14. in Geneſim*, & Anaſtaſ. Sinaita *lib. 2. Exaëmer.* & Cyrill. Hieroſolym. *Catecheſi 3. & 9.* & plures alij, quos Gloſſa magna refert. Habet enim hic modus aliquam fundamenti ſpeciem in Scriptura, & narratione Moyſis; ait enim dixiſſe Deum,

fiat

fiat firmamentum in medio aquarum. Vnde apparenter, & conſequenter colligunt, vſque ad ſecundum diem totum ſpacium à ſupremo cælo vſque ad terram aquis plenum fuiſſe, Deum autem ſecunda die ex aquis in loco medio collocatis, firmamentum, ſeu congeriem cælorum mobilium formaſſe, & ſolidaſſe, atque ita producendo firmamentum, aquas ab aquis diuiſiſſe. Atque ita ferè totum huius ſententiæ fundamentum in proprietate iſtorum verborum poſitum eſt, vnumquodque illorum ponderando, vt paulo poſt noſtram ſententiam explicando, & huic fundamento ſatisfaciendo, videbimus. Solent etiam hîc adiungere verba Petri *Epiſt.* 2. *c.*3. quæ nunc omitto, quia *in lib.* 1. tractata ſunt.

7.

Reiecta 1. ſententia hactenus tractata ſtatuitur 2. per firmamentum ſignificari aerem.

Nihilominus ſententia hæc à nobis probari non poteſt; tum quia diximus ſupra cælos ſtellatos, aut mobiles nullas eſſe veras aquas; ergo non ſunt illi cæli, qui diuidunt aquas ab aquis; ergo non ſunt firmamentum. Tum etiam quia diximus, omnes illos cælos fuiſſe creatos ex nihilo in primo inſtanti; poſtea verò per nullam mutationem accidentalem, ſiue localem, ſiue alterationis potuiſſe denominationem firmamenti accipere. Dicimus ergo in primis, firmamentum illud hoc die factum inter aquas, eſſe aërem, ſeu aliquam partem eius, nempe aliquam regionem aëris. Hanc ſententiam magis probat D. Thomas 1. *p.q.*68. *art.* 1. & 76. *art.* 1. Durand. *in* 2. *d.*14. *q.*1.*n.*14. Caietanus & Pereyra *in Gen.* & Eugubin. *in Coſmopœia*, & ſequitur Lorinus in id Pſalmi 18. *& opera manuum eius annunciat firmamentum.* Vbi idem tenuit Arias Montan. & Genebrardus ibi refert Chaldæum exponentem de aëre, qui inter cælum, & terram latiſſimè eſt expanſus, & in quo mirabilia meteora cernuntur, & mirabilia Dei prædicant, & hanc interpretationem ad locum Geneſis accommodat, eámque dicit eſſe multorum ſententiam quam ipſe non reprobat. Et eandem ſequitur Pineda in id Iob. 37. *Tu forſitan cum eo fabricatus es cælos*, &c. eundem locum de aëre interpretando. Conſentit etiam Tornielus *in Annalibus*; ac denique neceſſariò idem dicunt omnes, qui negant, aquas eſſe ſupra cælos incorruptibiles. Et ex Patribus illi fauet Auguſtinus *lib.* 2. *Geneſis ad liter. cap.* 4. cuius verba iam ſuprà retuli. *Et in Imperfecto Geneſis ad liter. c.* 8. ſic inquit, *Quoniam cælum firmamentum vocauit, non abſurdè intelligitur quidquid infra æthereum cælum eſt.* At verò *in cap.* 12. explicans opus quartæ diei dicit, *in hoc loco, cùm dicitur firmamentum cæli, intelligendum eſt, omnem iſtam æthercam machinam dici. Quæ omnia ſubſtantia continet, ſub qua puri, & tranquilli aëris ſerenitas viget, ſub qua item iſte aër turbulentus, & procelloſus agitatur.* Quæ verba parum noſtræ ſententiæ fauent, & oſtendunt Auguſtinum in illa re fuiſſe dubium, quanuis in eis aërem à ſignificatione firmamenti non excludat. Deinde fauet etiam Hieron. *in Epiſt.* 83. *ad Ocean.* cùm dicit, *Inter cælum, & terram medium deſtruitur firmamentum.* Et cùm ſubdit, *iuxta Hebraici ſermonis etymologiam, & aquis ſortitur vocabulum*, ſcilicet *cælum* Hebraicè שמים *ſamaim.* Expreſſiùs hanc ſententiam docuit Rupertus *lib.* 1. *in Gen. c.*22. cuius verba paulo pòſt referam.

8.

Ratio pro eadem.

Ratione probatur hæc ſententia primo à ſufficienti partium enumeratione; quia ſi nomine *firmamenti* ibi non intelliguntur ſuperiores cæli, oportet, vt cælum inferius intelligatur, quandoquidem firmamentum cælum appellatum eſt; hoc autem cælum iuxta Scripturæ vſum non eſt

A niſi aër. Secundò, quia nullum aliud corpus dici poteſt diuidere aquas ab aquis. Ergo nullum aliud poteſt eſſe firmamentum, cui hoc munus tribuitur. Antecedens iuxta explicationem aquarum, quam ſequimur, per ſe notum eſt. Veruntamen etiam iuxta ſententiam ponentem aquas ſupra cælos incorruptibiles, non poteſt deſignari corpus, aut corporum collectio diuidens aquas ab aquis, niſi aër in ea includatur. Nam firmamentum diuidens aquas ab aquis occupare debet totum ſpacium inter aquas ſuperiores, & inferiores, interiectum: ita vt ſicut ex parte ſuperiori cæleſtes aquas proximè contingit, & continet; ita inferiores aquas terre-

B ſtres ſub ſe immediatè contineat, & attingat. Nam firmamentum eſt tanquam terminus vtrarunque aquarum: de ratione autem termini eſt, vt immediatè attingat ea, quæ terminat, ſeu diuidit. Ergo neceſſe eſt, vt ſaltem ex inferiori parte aër ad firmamentũ pertineat. Vnde vlteriùs cùm ſuperiores aquæ infra omnes cælos æthereos, imò etiam infrà ignem, & tertiã, ſeu ſupremã regionem aëris ſint, rectè concludimus, ſolum aërem eſſe firmamentum diuidens aquas ab aquis.

9.

Quanam pars aeris ſiue regio ſignificetur per firmamentum.

Sed quæri poteſt, quis aër, ſeu quæ pars eius ſit huius modi firmamentum, ſcilicet, an aër infimæ, vel mediæ regionis; nam qui eſt in ſuprema excluditur à ratione firmamenti eo

C ipſo, quod nullas aquas vel in ſe, vel ſupra ſe continet. Inter alias verò duas regiones, ratio dubitandi eſſe poteſt, quia multi ex auctoribus, qui per firmamentum aërem intelligunt, appellationem hanc aëri ſecundæ regionis attribuunt. Id ſignificat Rupertus ſuprà, & clariùs D. Thomas dicens, firmamentum eſſe illam partem aëris, *in qua condenſantur nubes, & dici firmamentum propter ſpiſſitudinem aëris in parte illa.* Et idem ſignificant Pereyra, & alij, qui dicunt firmamentum hoc die factum eſſe locum naturalem generationis aquarum ſublimium, ſeu pluuialium. Conſtat autem, huius modi locum eſſe mediam regionem aëris. Ergo illa ſignificatur nomine

Quòd ſit media regio ſentiunt Rupert. D.Th. Pereira, & alij.

D firmamenti. In contrarium verò eſt, quia illa regio non videtur diuidere aquas ab aquis, ergo non poteſt cum proprietate dici firmamentum. Antecedens probatur, quia aër ſecundæ regionis potiùs eſt locus continens ſuperiores aquas, & ita non attingit vtrunque extremum, ſed vnum tantùm. Ergo potiùs aër huius infimæ regionis dicendus eſt firmamentum, quia eſt quaſi paries interiectus inter aquas inferiores, & ſuperiores, & quaſi terminus vtraſque attingens, & ſeparans, nam proximè ſub ſe continet inferiores aquas: ſuperiores autem non in ſe, ſed ſupra ſe immediatè habet. Et in hunc modum videtur explicare firmamentum Eugubinus *in Comoſpœia*, & A-

Alij infimam ponunt.

E bulenſis ex Rabbinis refert, *Quòd iſtud firmamentum ſit prima pars, interſtitium aëris, quod eſt inter nos, & locum aëris, in quo fiunt meteorologicæ impreſſiones.* Nec diſcrepat Gloſſa ordinaria cùm ex mente Auguſtini dicit, cælum, & firmamantum hîc accipi propter hoc tantùm, quia interuallum eius diuidit inter quoſdam vapores aquarum, & aquas, quæ ſunt in terris. Et eodem modo explicat hanc ſententiam Eucherius, quam non improbat.

10.

Iudicium authoris vtranque partem approbantis.

Ego vtramque ſententiam probabilem cenſeo. Si tamen aliqua illarum neceſſariò reiicienda eſſet, magis eligerem, & probarem poſteriorem propter rationes factas: & quia hæc inferior pars aëreis frequentiùs appellari ſolet nomine cæli, quo nomine firmamentum etiam appella-

tũ eſt, & probabiliter intelligitur de propinquiori cælo, & (vt ita dicam) magis peruulgato, & ſenſibili hominibus, à quo volucres cæli denominantur, quia in eo volitant. Maximè autem videmus volare illas in hac infima regione aëris; ergo ſicut illa vocatur cælum, ita etiam nomine firmamenti intelligi poteſt, cùm aquas ab aquis diuidat. Exiſtimo tamen neutram illarum ſententiarum eſſe reiiciendam, quia vtraque eſt veluti particularis affirmatiua, quæ cum altera contradictionem ſeu repugnantiam non inuoluit. Nam totus aër infimæ, & mediæ regionis poteſt dici firmamentum, quia re vera integrum munus firmamenti non per alteram partem tantùm, ſed per vtranque ſimul expletur. Quod de aëre infimæ regionis probat efficaciter ratio facta, quia eſt quaſi terminus inferiorum aquarum, veluti detinens illas, ne vlteriùs aſcendant. De altera verò parte optimè etiam probatur ratione inſinuata à D. Thoma, quia vt aquæ poſſent conſiſtere in aliqua ſuperiori parte aëris, neceſſaria fuit aliqua peculiaris diſpoſitio talis aëris, per quam redderetur aptus locus, ad aquas in ſe continendas; ergo ex parte alterius extremi, ſcilicet ſuperioris, etiam aër ille concurrit: ad diuidendas aquas ab aquis; ergo aër vtriuſque regionis ſecundùm varias conſiderationes potuit ab illis auctoribus firmamentum appellari: cúmque totus ille aër ſit vnum corpus continuum, quod per extremas partes ſuas infimam & ſuperiorem vtraſque aquas attingit, optimè dicitur, totum illum aërem eſſe cælum, ac firmamentum ad aquas ab aquis diuidendas, hoc ſecundo die factum.

11. *Obiectio 1. contra proximè reſoluta in 2. ſententia.*

Contra hanc verò ſententiam maximè ponderatur primò, & expenditur nomen *firmamenti*, quia nullo modo videtur poſſe cum proprietate aëri adaptari. Nam firmamentum propriè ſignificat corpus ſolidum, & firmum ad continendas aquas, vt in citatis auctoribus videre licet, & latiùs proſequitur Aſcanius in ſua Gloſſa, & vox Græca στερέωμα, qua vſi ſunt Septuaginta, ſatis perſuadet. nam ſignificat corpus ſolidum, & firmum, & ideo ſuperioribus cælis tribuitur, qui ſolidiſſimi, & quaſi ære fuſi ſunt, vt dicitur *Iob* 37. Hoc autem non poteſt in aërem conuenire, quia aër non eſt corpus firmum, & ſolidum, ſed fluidum, & facilè diuiſibile; ergo non potuit nomine *firmamenti* ſignificari.

Eius confirmatio.

Et confirmatur, quia in quarto die dixit Deus, *Fiant luminaria in firmamento cæli*, non dixit auté, vt fierent in aëre, quia non in illo, ſed in ſuperioribus cælis facta ſunt; ergo non eſt aër firmamentum.

Aſcanius notatur.

Propter quod argumentum auſus eſt Aſcanius, eam ſententiam, quæ nomine firmamenti aërem intelligit, erroneam vocare: ſed exceſſit, & ſine ſufficienti diſtinctione, & claritate loquens, aliis errandi occaſionem præbuit, vt exponam.

12. *Ad obiectionem prædictā reſponſio.*

Ad priorem ergo partem in primis negamus, nomen *firmamenti* ſemper ſignificare corpus ſolidum, & firmum in ea ſignificatione, in qua ſumitur in argumento, id eſt, quòd ſit corpus denſum, & durum ad modum cryſtalli, vt dicti auctores loquuntur. Nam in primis vox Hebræa, ibi reſpondens רָקִיעַ *rachia* ad huiuſmodi ſignificationem non cogit, quia vel tantùm ſignificat extenſionem, aut effuſionem, quæ in aëre propriiſſimè reperitur, vt ex Rabbinis notant Oleaſter, Caiet. & alij. Vel certè ambigua eſt vox, & vtranque ſignificationem recipit, vt notant Lippomanus *in Catena*, & Aſcanius non

A negat. Vnde alij auctores communiter expanſionem, ſeu extenſionem interpretantur, iuxta illud, *Extendens cœlum ſicut pellem*. De quo cælo *in eodem cap.1. Geneſis* dicitur, poſuiſſe Deum aues *ſub firmamento cæli*, at certè non poſuit aues in corpore duro, ac impenetrabili, ſed in corpore raro, & quod facilè cedat. Ergo negari non poteſt, quin aër ſub firmamento comprehendatur. Secundò admittimus, firmamentum propter firmitatem dictum eſſe, & nihilominus aëri optimè conuenire, quia non oportet, illam firmitatem in duritie, aut denſitate corporis ponere, vt dicti auctores ſentiunt. Neque etiam in incorruptibilitate, vt putauit Albertus de quatuor

Vlterior reſponſio.

B coæquæuis 1. *p. q.* 4. *art.* 19. Sed in aliis proprietatibus, quæ in corpore etiam tenui, & ſubtili inueniri poſſunt.

13. *Locupletatur proxima reſponſio.*

Quin potiùs, vt ſentit Origenes *homil.* 1. *in Geneſ.* omne corpus phyſicum, vt à mathematico diſtinguitur, firmum, ſeu firmamentum dici poteſt. Et Baſil. *homil.* 3. dixit, *Externi homines id firmum corpus dicunt, quod quaſi ſolidum eſt, denſum, ac plenum, vt à mathematico corpore diſtinguerent; eſt autem mathematicum corpus, quod in dimenſionibus ſolis conſiſtit, firmum autem, quod cum dimenſionibus reſiſtere, & reniti poteſt. Scriptura autem ſacra, quod perrobuſtum eſt, neque cedit, id omne firmamentum dicere conſueuit. Atque adeò vt in aëre addenſa-*

C *to hac ipſa voce plerunque vti videatur.* Vnde etiam D. Thomas ſuprà Baſilium allegans, dixit, partem aëris mediam dictam eſſe firmamentum *propter ſpiſſitudinem, quam ibi habet.* Et eandem expoſitionem late proſequitur Ambroſ. *lib.* 2. *Exaëmeron c.*4. vbi hanc firmitatem tribuit cælo, in quo nubes & tonitrua, niues, & ſimilia generantur, & rupto aëre deſcendunt. *Neque enim*, ait, *firmamentum hoc poteſt ſine aliquo rumpi fragore, & penetrari. Ideo & firmamentum dicitur, quod non ſit inualidum neque remiſſum.* Vnde concludit, *A firmitate ergo firmamentum eſt nuncupatum, vel quod diuina virtute firmatum ſit.* Nam (vt ſtatim dicam) credibile eſt, illam aëris partem peculiarem diſpoſi-

D tionem ad continendas aquas nubium ab auctore naturæ accepiſſe.

14. *Infima quoque regio aëris nomine firmamenti venire poteſt.*

Addimus verò, etiam inferiorem partem aëris quantumuis raram, & ſubtilem habere aliquam ſufficientem firmitatem ad officium continendi aquas, ratione cuius propriè valeat firmamentum appellari. Sic Rupertus ſuprà, *Firmamentum*, ait, *non ſolidum quid, aut durum eſt, vt vulgò putatur, ſed aër eſt extenſus, & ſubtilizatus, quia licèt ſolidum corpus non ſit, Scriptura illud firmamentum vocat, eo quòd diuidat aquas ab aquis.* Quod amplius ipſe non declarat, Auguſt. verò *lib.* 2. *Geneſis ad liter. cap.* 10. dixit, *vocari firmamentum, aut propter firmitatem, aut propter in-*

E *tranſgreſſibilem terminum ſuperiorum, & inferiorum aquarum.* Quod etiam ex Chryſoſtom. Ambroſ. Origine, Eucherio, Beda, & aliis refert Aſcan. *ſupra.* Et addit Eugubinum Geneſis primo dicentem, potuiſſe vocari firmamentum ex firmitate ſitus, ſicut de terra dicitur *qui firmauit terram ſuper aquas*, Pſalm. 135. & Pſalm. 92. *firmauit orbem terræ.* His ergo modis tota etiam inferior pars aëris, firmamentum, ſeu pars firmamenti dici poteſt, quia magnam firmitatem habet in ſitu ſuo, præſerim reſpectu aquarum, quas ita ſub ſe continet, vt terminum illum nullo modo tranſgredi valeant. Ergo ex nomine firmamenti nullum probabile argumentum contra noſtram ſententiam ſumitur. Quomodo autem inferiùs dicatur Deus poſuiſſe ſtellas in firmamento

Ad confirm. in num 11.

mento, in opere quartæ diei declarabitur, *cap.9. num.11.*

15. *Obiectio 2. contra eandē ſecundā ſententiam. Quorundam reſponſio.*

Sed tunc altera obiectio inſurgit ex ponderatione verbi, *fiat firmamentum*. Quoniam aër iam exiſtebat in toto loco ſuo: nam ibi primo die creatus eſt, vt in primo libro diximus; ergo vel non potuit firmamentum fieri ſecundo die, vel aër non eſt. Reſpondetur, propter hanc cauſam aliquos dixiſſe, aërem fuiſſe factum quoad ſubſtantiam hoc ſecundo die. Ita refert Pereyra, & non putat improbabile, explicátque in hunc modum: nam in primo die totum ſpatium à terra vſque ad lunam non erat tribus aliis elementis plenum, ſed quadam nebuloſa materia, ſeu tenui vapore quaſi medio inter aërem, & aquam. Quod colligunt ex illo *Eccleſiaſt.* 24. vbi diuina Sapientia dicit: *Ego feci, vt oriretur in cælis lumen indeficiens, & quaſi nebula texi omnem terram.* Et Iob 38. *Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat, quaſi de vulua procedens, cùm ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem?* Ex hac ergo nebuloſa materia dicunt, factum eſſe aërem, imò etiam ignem in hac ſecunda die, per quandam veluti extenuationem, & rarefactionem diuina virtute factam.

16. *Refellitur præcedens reſponſio quòd non ſit conſētanea Scripturæ.*

Sed hæc ſententia nec Scripturæ, nec rationi conſentanea eſt. Nam Scriptura manifeſtè ſupponit, aquas præextitiſſe ante ſecundum diem, C ſic enim in principio huius diei dixit Deus: *Fiat firmamentum in medio aquarum*, & infrà, *diuiſítque aquas*, &c. non ergo tunc fecit aquas, ſed diuiſit, quæ iam erant; ergo eadem ratione non fecit tunc aërem, ſed iam erat. *Neque rationi.* Deinde non eſt ordini naturali conſentaneum, vt in prima productione corpora ſimplicia fiant ex multis, ſed potiùs è contrario. Propter quas rationes, & alias ſuprà concluſimus, omnia elementa ſub propriis formis in primo inſtanti ſimul cum cælis creata fuiſſe. Neque aſſertio illius nebulæ in principio tegentis terram, & aſcendentis vſque ad concauum lunæ in Scriptura fundamentum habet. *Ad locū Eccleſiaſtici in num.15.* Nam in primo teſtimonio *Eccleſiaſtici* 24. D non dicit Sapientia, *nebula texi omnem terram*, ſed *ſicut nebula*, &c. ac ſi diceret, inſtar nebulæ, ſeu ad modum caliginis. Quod ſentit Ianſenius ibi, dicens: *Sapientiam in principio cælos ornaſſe lumine, terram verò obtexiſſe caligine, vel quia tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, vel quia in terra factum eſt, vt nox diei ſuccederet*; quanuis enim nox, aut tenebræ non ſint nebula, nihilominus rectè de iis dicitur, tegere terram inſtar nebulæ. Vel certè ad illam comparationem ſatis eſſe potuit, quòd Deus terram aqua texerit, perinde ac ſolet nebula tegi. Poteſt etiam eſſe alius ſenſus magis reconditus, quòd ipſa ſapientia increata dicatur, texiſſe terram inſtar nebulæ, quia maieſtate ſua E & præſentia terram implebat, ad eum modum quo de diuino ſpiritu explicantur illa verba, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quia fouebat illas præſentia, & virtute ſua. Quem ſenſum etiam notat Ianſenius, aduertendo, vocem illam *nebula*, non eſſe ablatiui caſus, ſed nominatiui, Vatablus autem expreſsè vertit *ad modum nebulæ*. *Ad locū Iob ibid.* In verbis autem Iob non eſt ſermo de opere ſecundæ diei, ſed tertiæ, vt patet ex antecedentibus verbis, *quis concluſit oſtiis mare*, &c. Quod ſine dubio tertia die factum eſt, vt paulo poſt videbimus. Vnde poſtea non dicitur, Deum texiſſe terram nebula, aut caligine, ſed mare: nam verba ſunt, *cum ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuolue-* A *rem.* Vbi illa relatiua *eius*, & *illud*, mare, quod præceſſerat, referunt, non terram, de qua mentio facta non fuerat. Vnde etiamſi voces illæ *nubes*, *& caligo* cum omni proprietate, & vt ad literam ſonant, intelligantur, nihil probant de nebuloſa illa materia in principio creata ſupra terram, ſed ad ſummum probant, in tertio die, quando Deus aquas intra locum maris congregauit, nubem aliquam ex eiſdem aquis eleuatam eſſe, quæ caligine quadam mare ipſum obuoluebat. Quod an ita ſit, vel cur ita factum fuerit, incertum eſt; nunc verò ſatis eſt verba illa nihil ad præſentem cauſam facere, vt ex dictis conſtat.

17. *Secunda obiectionis verior reſpōſio.*

B Dicendum eſt ergo, aërem illum, qui nomine *firmamenti* in verbis illis ſignificatus eſt, non eſſe factum, quoad ſubſtantiam per illa verba, *fiat firmamentum in medio aquarum*, ſed tantùm accepiſſe per illa verba munus, & ſtatum firmamenti Ita docet D. Thomas *dicta q. 68. art.1.* & hanc ſententiam magis probat Pereyra ſuprà, & eſt ſatis communis. Et declaratur breuiter, explicando ſimul totum opus huius ſecundæ diei. *Operis ſecūdi diei diſpoſitio.* Omnia enim opera iſtorum dierum ordinata ſunt ad diſpoſitionem vniuerſi faciendam generationi, conſeruationi, & habitationi hominum, & aliorum miſtorum accommodata. Et quia hæc omnia ex luce, & motu primi mobilis maximè pendent, ideo diſpoſitio vniuerſi ab illis in primo die inchoata eſt. Deinde verò neceſſarium erat, aquam ſegregare, & in vnum locum colligere, vt terra eſſet locus miſtis accommodatus. Quia verò terra per ſe & in ſola ſua diſpoſitione, & ariditate ſumpta non eſt ad generationem miſtorum apta materia: niſi cōuenienti humiditate diſponatur, ideo neceſſariū fuit ante ſeparationē aquæ à terra, ſeu ante maris effectionem, aquas eleuare in ſuperiorē locum, vt inde poſtea poſſent opportunis temporibus deſcendere, & terram irrigare, & ad rerum procreationem fœcundare, ſimúlque vt deſcendendo calorem aëris temperarent. Hac igitur de cauſa in hoc ſecundo die primum omnium magna portio aquarum terreſtrium vſque ad ſecundam regionem aëris eleuata eſt, & ita diuiſæ ſunt aquæ ab aquis, manſítque aër interpoſitus, tanquam terminus ſeparans aquas pluuiales à terreſtribus, & ita factus eſt non ſimpliciter in eſſe aëris, ſed ſecundùm quid in eſſe firmamenti; ſeu intranſgreſſibilis termini, vt Auguſt. dixit. Et hoc ſignificatur, quia non ſimpliciter dictum eſt, *fiat firmamentum*, ſed additum eſt, *& diuidat aquas ab aquis.* Addendum verò vlteriùs eſt ex D. Thoma, non ſolùm in aqua factam eſſe mutationem; vel localem, per aſcenſionem alicuius partis eius, vel alterationis per mutationem in vapores, vel nubes; ſed etiam in ipſo aëre factam eſſe aliquam alterationem per condenſationem partium eius, quam D. Thomas ſpiſſitudinem vocat, per quam alterationem ille locus aptus, & quaſi connaturalis factus eſt ad generationem aquarum pluuialium, & ad recipiendam, & quaſi ſuſtentandam materiam illi generationi aptam. Et hinc conſequenter etiam factum eſt, vt totus aër vſque ad terram eam diſpoſitionem reciperet, vel retineret, quæ ad illud munus diuidendi aquas ab aquis, apta eſſet; & ita totum huius diei opus fuit cunſummatum.

18. *Tertia obiectio bipartita.*

Tertiò tamen, & vltimò inſtare aliquis poteſt, vrgendo illa verba, *& diuiſit aquas ab aquis.* Primò quidem, quia non eſt veriſimile in hoc ipſo die eleuatos eſſe vapores, & nubes in ſublimem par-

tem aëris: tum quia illa eleuatio fit virtute Solis,& caloris eius, non potuit autem ſol tam breui tempore tantam multitudinem vaporum eleuare; tum etiam quia *cap.* 2. dicitur, quòd poſt conditum paradiſum, *Deus nondum pluerat ſuper terram.* Deinde quia licèt dicamus, nubes, & vapores fuiſſe eleuatos hoc ſecundo die, nihilominus nunquam cum proprietate verum eſt, aquas fuiſſe diuiſas ab aquis, quia aqua non aſcendit vſque ad aërem ſub propria forma aquæ, ſed per præuiam mutationem in vapores, & nubes, quæ reuera non ſunt aqua, quandiu ex illis non generatur. Neque etiam ſunt in eodem die genitæ pluuiales aquæ in ſuperiori regione aëris; ergo ſimpliciter, & propriè verum non eſt,fuiſſe in illo die aquas ſupra firmamentum ab inferioribus aquis diuiſas.

19. *Aliquorum reſponſio, inter quos eſt Pereira.* In hoc puncto aliqui dixerunt,non eſſe neceſſarium, vt in hoc die fuerint ſubleuati vapores, & nubes vſque ad ſecundam regionem aëris, vel in eodem die fuiſſe aquas pluuiales genitas, ſed ſatis eſſe, quòd hoc die fuerit deſignatus, & deſtinatus aër, vt eſſet naturalis locus, in quo pluuiales aquæ generandæ eſſent,vt ita diuiſio aquarum ab aquis fieret. Sed hoc cum grano ſalis accipiendum eſt. *Eius moderamen.* Nam ſine dubio dicendum eſt, hoc die factam eſſe, & executioni mandatam diuiſionem aquarum ab aquis, & interpoſitionem firmamenti inter illas: nam hæc duo hiſtoricè referuntur hoc die facta, & cum veritate, & proprietate ſunt intelligenda; ergo corporaliter (vt ſic dicam) & per phyſicam mutationem in aqua, & in firmamento, ſeu in aëre factam, executioni mandata ſunt. Igitur non ſolùm eſt deſignatus, ſeu deſtinatus aër, ſeu aliqua eius pars, vt poſtea eſſet locus naturalis generationis aquarum:(nam hæc deſignatio,vel deſtinatio magis ad internum actum mentis, quàm ad externam executionem pertinere videtur,) ſed etiam aër ipſe intrinſecè diſpoſitus, & præparatus eſt, vt eſſe poſſet aptus aquarum locus;imò etiam in poſſeſſione(vt ita dicam)ipſarum aquarum miſſus eſt illas recipiendo, & continendo,& à terrenis aquis diuidendo. Vnde vlteriùs omnino aſſerendum eſt, hoc die mediis nubibus,aut vaporibus,vel aliis ſimilibus meteoricis ſubſtantiis magnam partem aquarum in aëra,ſeu ſupra firmamentum fuiſſe eleuatam,quia ſine hac eleuatione vera, & corporalis diuiſio aquarum ab aquis intelligi non poteſt. *Ad 1. partem tertiæ obiectionis in numer. 18.* Neque contra hoc obſtat prima pars obiectionis factæ, quia non oportet totam illam actionem,& mutationem tantum efficaciæ Solis,vel lucis,aut caloris eius tribuere, (vt quidam volunt:)nam potiſſimum facta eſt per efficaciam auctoris naturæ, dicentis,*Fiat firmamentum in medio aquarum.* De quo imperio rectè intelligi poteſt illud Amos 5. & 9. *Qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ, Dominus nomen eſt eius.* Diuina autem virtute facilè fieri potuit illa eleuatio, & alteratio,quantumuis magna cogitetur, intra vnius diei tempus, imò & breuiori, ſi Deus voluiſſet. Neque hoc opus propter velocitatem, vel aliam ſimilem cauſam cenſeri poteſt miraculoſum, ſeu ſupernaturale etiam quoad modum, quia pertinuit ad primam rerum creationem latè ſumptam, id eſt, ad primam huius mundi conditionem, & conuenientem inſtitutionem, prout ab ipſo auctore naturæ modo maximè connaturali diſpoſita,& conſummata fuit.

20. *Ad 2. partem ibid.* Quoad alteram verò partem de propria generatione aquarum pluuialium facilè concedam, non fuiſſe hoc die factam in ſuperiori regione

A aëris. Et hoc ad ſummum probant verba ex 2.*Gen.* citata, *Non pluerat Dominus Deus ſuper terram.* Fieri enim potuit,vt nubes,& vapores,& tota materia aquea ad pluuias neceſſaria vſq; ad ſecundam regionem aëris hoc die aſcenderent, & nihilominus non ſtatim,nec poſt aliquos dies generaretur, aut deſcenderet pluuia. Quanquam ſiquis vellet mordicùs reſiſtere, non poſſet contrarium citatis verbis Geneſis omnino conuinci. Nam in dictis verbis ſolùm dicitur, quòd non pluerat Deus ſuper terram, hoc autem eſſet verum, etiamſi hoc ipſo ſecundo die poſt aſcenſum nubium eſſent genitæ aquæ pluuiales, & deſcendiſſent per aërem: quia nihilominus non deſcendiſſent ſuper B terram, nec irrigaſſent illam, quod Scriptura in illis verbis intendit;ſed deſcendiſſent ſuper inferiorem aquam,quæ tunc totam terram circundabat. Quòd ſi Deus fortaſſe hoc totum iſto die facere voluiſſet, nec otioſum, nec ſuperuacaneum eſſet, ſed ad oſtenſionem perfecti,& conſummati operis pertinere potuiſſet.Nihilominus tamen,vt dixi, veriſimilius videtur, non fuiſſe hoc eodem die nubes,& vapores iterum redactos in pluuiam, ſicut non eſt etiam veriſimile, ſtatim fuiſſe genitam niuem,grandinem,& ſimilia,& eodem die ad inferiores aquas deſcendiſſe.Quia hæc omnia per ſe neceſſaria non ſunt, nec tunc erant vtilia ad mundi ornamentum, & diſtinctionem,& alioqui C in Scriptura fundamentum non habent. Nam vt verè,ac propriè dicantur aquæ diuiſæ ab aquis,& ſupra firmamentum collocatæ, ſatis eſt,quòd per nubes,& vapores aſcenderint,& ſupra firmamentum detentæ fuerint. Quidquid enim ſit de quæſtione Phyſica, an vapores iſti,vel nubes habeant formam ſubſtantialem diſtinctam à forma aquæ, vel an aqua ſit formaliter in nube quoad ſubſtantiam ſuam,vel tantùm potentia,& quaſi in materia proxima; nihilominus communi, & vulgari ſermone dicitur aqua in nubibus contineri, & Scriptura ipſa interdum ita loquitur, iuxta illud Iob 26. *Qui ligat aquas in nubibus ſuis.* Vnde dixit eleganter Gregorius Nazianz.*orat.*34 quæ eſt ſe-D cunda de Theologia, parum à fine, *Quis aquam in nubibus alligat,eámque partim in nubibus figit (ô rem admirandam!) verbo compreſſam, tametſi natura ſua fluxam, & lâbilem; partim in totius terræ faciem effundit,ac tempeſtiuè,& æquali modo aſpergit?* Sic ergo cum omni proprietate communis? & vſitati ſermonis dicuntur aquæ pluuiales diuiſæ à terreſtribus, & ſupra firmamentum eleuatæ ratione nubium, & vaporum, etiamſi non ſtatim fuerint in pluuiales aquas tranſmutatæ.

Tandem ex omnibus dictis reſponderi facilè poteſt ad vulgarem interrogationem, cur in opere huius diei non ſint addita illa verba, *& vidit Deus,quòd eſſet bonum,* neque adiuncta eſt benedi-E ctio,ſicut in operibus aliorum dierum factum legitur. 21. *Cur in hac 2. die nõ ſit addita benedictio.* Cuius rei moralis ratio reddi ſolet, quia numerus binarius ab vnitate recedit, cùm vnitas ad perfectionem pertineat. Ita refert D.Thomas 1.*p.q.*74. *art.*3. *ad* 3. & habetur apud Hieronym. *lib.*1.*contr.Iouin. & Ezechiel.*11. *& Aggæi* 2. & refertur *in cap.nuptiæ,*32.*quæſt.*1. Veruntamen ratio literalis eſt, quam D. Thom. ſuprà ponit, nimirum, diuiſionem aquarum fuiſſe inchoatam in hac ſecunda die, non tamen fuiſſe perfectam vſque ad tertiam; & ideo de iſto opere non fuiſſe addita illa verba, quæ perfectionem, & conſummationem operis indicare ſolent, qualia ſunt illa, *vidit Deus,quòd eſſet bonum.* Et ob eandem rationẽ dilata eſt benedictio vſque ad diem tertium, & benedictio tunc data,etiam opus huius diei comprehen

prehendit. Et hæc eſt ſufficiens ratio, & communiter recepta, alias verò addunt D. Thom. ſuprà, & expoſitores in Geneſim, quas nunc referre, aut expendere, neceſſarium non arbitramur.

CAPVT VI.

Quomodo tertio die aquæ in locum vnum congregatæ fuerint, & apparuerit terra.

1. *Ex quibus verbis partibus tertij opus tertij diei cōſtet.* OPus tertij diei his verbis deſcribitur Geneſ. 1. *Dixit vero Deus, congregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, & appareat arida, & factum eſt ita, & vocauit Deus aridam terram, congregationeſque aquarum appellauit maria. Et vidit Deus, quòd eſſet bonum. Et ait: Germinet terra herbam virentem,* &c. Ex quibus verbis conſtat, duo feciſſe Deum opera hoc die tertio, ſcilicet, congregationem aquarum, & vegetabilium productionem, quæ inter ſe valde diſtincta ſunt, & ideo de priori dicemus in hoc cap. de altero verò in ſequenti. In priori etiam opere, duo illa ſubdiſtingui poſſent, ſcilicet, aquarum congregatio, & terræ detectio. Veruntamen quia hæc duo vna actione facta ſunt: nam reuelatio terræ fuit quaſi terminus à quo congregationis aquarum, ideo vtrunque horum ſub eodem opere computantur. Neceſſarium etiam fuit, actiones alias in hoc opere interuenire, vt enim aquæ, quæ vniuerſam terram tegebant, in locum vnum recipi poſſent, neceſſarium fuit, priùs locum præparare, & quaſi terram effodere, quod alia actione, & mutatione fieri oportuit. Quia verò omnis hæc operatio ad illum finem congregandi aquas in locum vnum, & detegendi terram ordinatur, ideo totum hoc vnum opus cenſetur, & omnis illa mutatio quaſi connexione quadam, & neceſſaria ſucceſſione facta eſt, vt paulatim, & quaſi per partes diſtinctiùs explicabitur.

2. *1. Dub. an terra, vel aqua in 3 die ſit producta. Quid dicendum iuxta Auguſt.* Primum autem omnium inquiri poteſt, an in hoc opere aliqua mutatio, vel ſubſtantialis productio aquæ aut terræ interuenerit. Multi enim ex antiquis cenſuerunt, aquam, & terram hoc die fuiſſe ſubſtantialiter productas. Ita ſentit Auguſtin. ſuppoſita illa ſententia, quòd iſti dies non ſunt materiales, ſed intellectuales, & quòd omnia ſimul fuerunt in reali duratione producta ex materia informi, ita vt informitas tantùm ordine naturæ præceſſerit, & in eodem inſtanti temporis formatio ſecuta fuerit. His enim principiis poſitis ſenſit Auguſtin. tertio loco narrari formationem ſubſtantialem aquæ, & terræ, eámque illis verbis ſignificari, *Congregentur aquæ,* &c. *& appareat arida.* Ita exponit hanc ſententiam D. Thom. *1. p. q. 69. art. 1.* ex Auguſt. *lib. 1. de Geneſi contr. Manich. cap. 5. & 12. & in Imperf. Gen. c. 10. & lib. 1. ſuper Geneſ. ad liter. cap. 15. lib. 4. c. 22. & 34.* Præter Auguſtin. autem nonnulli ex Doctoribus, qui hos dies naturales eſſe, & opera eorum cum reali ſucceſſione facta eſſe, fatentur, dixerunt etiam aquam, & terram fuiſſe hoc die ſubſtantialiter productas in illis ſitibus, in quibus ita eſſent diſpoſitæ, vt aquæ eſſent congregatæ in locum vnum, & terra viſibilis appareret. Ita ſenſit Philo *lib. de opificio mundi*, & Gregor. Niſſenus *in hiſtoria ſex dierum*, & Abulenſis *in Geneſim*, qui etiam aërem, & ignem putat hoc ipſo die fuiſſe ſubſtantialiter productos. Conſentit Bonauent. *in 2. d. 14. p. 2. dub. 8. literali.* Magiſt. verò *ibi*, & Hugo de Sanct. Victore *lib. 1. de Sacrament. part. 1. cap. 21.* Saltem aquam aſſeruerunt productam quoad ſubſtantiam in hoc die. Nam terram in principio cum cælo creatam fuiſſe ſupponunt, ignem autem, & aërem in ſecundo die putant eſſe productos, ex materia nebuloſa, quæ totum ſpatium inter cælum, & terram priùs occupabat: nam partes illius ſuperiores, ac leuiores in aërem, & ignem in die ſecundo (vt aiunt) commutatæ ſunt: hoc autem die tertio quæ in infima parte illius ſpatij circa terram relicta eſt, in elementum aquæ condenſata, & formata eſt, & in præparatum ſibi locum congregata.

Quid alij Doctores ſenſerint.

3. *Vera aſſertio tripartita.* Veruntamen hæc omnia, & ſine fundamento in Scriptura dicta ſunt, & ſufficienter poſſunt ex dictis in primo libro impugnari, & ad explicandum huius diei opus nihil deſeruiunt, nec verbis, quibus hoc opus refertur, adaptari poſſunt. Dico ergo, neque aquam, neque terram fuiſſe hoc die ſubſtantialiter productam; neque aliquam aliam mutationem ſubſtantialem fuiſſe per ſe, & propter aquarum congregationem neceſſariam. Sed mutationem tantùm localem, cum aliqua congruenti alteratione admiſta. Hæc ſententia eſt communior antiquorum Patrum, & Doctorum, etiam modernorum, quos in progreſſu referam, quanuis ſufficere poſſent in primo libro allegati, ex quo nunc ſupponimus, opera horum dierum ſucceſſiuè fuiſſe facta per veros dies naturales: & ideo de ſententia Auguſtini nihil hîc addere oportet. Probatur ergo prima pars aſſertionis ex verbis illis, *congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt. Et appareat arida.* Nam primum verbum congregandi in rigore, & proprietate non ſignificat productionem rerum quæ congregantur, ſed iam exiſtentium coaceruationem, quæ per mutationem localem, vel aliam ſimilem accidentalem mutationem fit. Et vt nullus relinqueretur dubitandi locus, additum eſt, *aquæ, quæ ſub cælo ſunt.* Quia nimirum non aquæ, quæ tunc fiebant, ſed quæ iam erant, in eundem locum coire iuſſæ ſunt, & præterea in illis verbis euidenter ſignificatur, ſermonem eſſe de aquis, de quibus in ſecundo die fuerat dictum, ſub firmamento manſiſſe: nam quod ibi dicitur, *ſub firmamento*, perinde eſt, ac quod tertio die dicitur, *ſub cælo: vocauit* enim *firmamentum cælum*, vt ibidem ſcribitur. Sunt ergo eædem aquæ, de quibus in ſecundo, & tertio die fit mentio, vt etiam ipſum nomen *aquarum* perſuadet, & ipſe etiam contextus. Nam in hoc die fit mentio illarum aquarum tanquam de re iam nota, & de qua ſermo præceſſerat; ergo non potuerunt illæ aquæ in hoc tertio die ſubſtantialiter produci. Simile argumentum non minus efficax ſumitur de productione terræ ex illo verbo, *appareat arida*: nam idem eſt apparere, quod detegi, ſeu manifeſtari, quod ſub aquis latebat. Hoc autem non fit per ſubſtantialem productionem, nec verbum illud *appareat*, illam ſignificat, aut ſignificare poteſt. Nam in rigore, quod apparere dicitur, exiſtere ſupponitur, ſicut quando Chriſtus Dominus poſt mortem apparuiſſe dicitur, priùs reſurrexiſſe ſupponitur. Præterquam quòd ſi aquæ præexiſtebant, & in vnum locum congregabantur, vt appareret terra, neceſſaria conſecutione infertur, terram ipſam præextitiſſe. Vt omittam alia, quæ de creatione terræ ſuprà dicta ſunt, ponderando verba illa, *In principio creauit Deus cælum, & terram.*

Probatur 1. pars quoad aquam.

Item quoad terram.

4. *Probatur 2. pars teſtimonio negatiuo Scripturæ.* Et hinc facilè perſuadetur, quòd in ſecunda parte aſſertionis dicitur, nullam aliam mutationem ſubſtantialem fuiſſe per ſe neceſſariam in hoc primo huius diei opere. Quia in dictis verbis

bis Scripturæ nullum eſt, quod talem productionem, vel transmutationem ſubſtantialem indicet: quia præter duo dicta verba nullum eſt aliud mutationem ſignificans, & illa duo, vt dixi, ſubſtantialem non indicant, ſiue in terra, aut aqua, ſiue in quolibet alio corpore. Ratio verò optima eſt, quia ad finem per hoc opus intentum nullius rei ſubſtantialis mutatio neceſſaria eſt, vt per ſe notum videtur, quia ſicut terra non apparebat propter ſitum aquæ vniuerſam terram circundantis; ita potuit apparere propter ſolam mutationem ſitus, vel aquæ, vel terræ, vel vtriuſque, vnde tandem pars vltima concluſionis probata relinquitur. Quia terra, & aqua ita fuerunt à principio creata, vt aqua eſſet ſupra terram, & totam illam ex omni parte circundaret, ac tegeret: nam hunc naturalem locorum ordinem illa elementa ſecundùm proprias, & particulares inclinationes poſtulant, & ideo in principio ita creata ſunt, quia nondum ad miſtorum commoditatem diſponebantur. Et hoc manifeſtè ſupponunt verba Scriptutæ, quæ nunc tractamus; nam ſi neceſſarium fuit de nouo facere, vt terra appareret, profectò nunquam antea apparuerat, ſed aquis tegebatur. Igitur neceſſaria fuit aliqua mutatio ſaltem localis, vt terra detegeretur, & appareret. Imò hoc opus tertij diei per ſolum motum localem fuiſſe perfectum, dixit D. Thom. *dicta quæſt. 69. art. 1. ad 1.* Nos verò in aſſertione addimus aliquam alterationem fuiſſe huic mutationi locali coniunctam, quia vel mutatio ipſa loci per alterationem aliquam facta eſt, vel certè ex ipſa mutatione loci naturaliter eſt conſecuta. Quid autem horum verius ſit, & quomodo tota hæc mutatio facta fuerit, & quem integrum terminum habuerit, explicandum nobis ſupereſt, quod per alia breuia dubia clariùs, & diſtinctiùs præſtabimus.

Probatur pars 3.

5. Eſt ergo ſecundum dubium, an congregatio aquarum facta fuerit ſupra eandem conuexam ſuperficiem terræ, cogendo vniuerſam aquam ad quandam partem eiuſdem ſuperficiei, & reliquam terræ partem diſcoopertam, & oculis expoſitam relinquendo, abſque vlla mutatione in terra facta. Ita enim aliqui opinati ſunt. Sed hoc ipſum duobus modis cogitatum, & affirmatum eſt. Prior eſt, vt mutatio illa facta ſit ſine vlla compreſſione, vel condenſatione partium aquæ per ſolam eleuationem aquarum ad altiores partes aëris, qui ex alia parte vſque ad terram deſcendit per omnes illas regiones, & oras terræ, per quas viſibilis apparuit. Et hunc modum congregationis aquarum tradit Burgenſ. & ſequuntur Carth. & Catherin. *in Geneſ.* & ex parte attigerunt illum Baſil. *homil. 4.* & Ambroſ. *lib. 3. Exaëmeron, cap. 2.* Et D. Thom. *ſuprà ad 2.* præfert hunc modum dicendi cæteris. Mihi tamen non ſatisfacit. Primò, quia non eſt veriſimile, elementum aquæ in tantam ſublimitatem aſcendiſſe ſupra terram, quanta neceſſaria fuiſſet ad illum congregationis modum. Præſertim ſi verum eſt, quod 4. *Eſdr. cap. 6.* dicitur, ſex partes terræ fuiſſe ſiccatas, & in ſeptima ſola aquas fuiſſe congregatas. Veruntamen quia hoc eſt incertum, & inter Philoſophos, ſeu Geographos dubium eſt, quæ pars ſuperficiei terræ maior ſit, an illa, quæ ſub aquis manſit, vel quæ apparuit, & vſque nunc diſcooperta eſt, nobis ſat eſt, quòd quantum experientia docere potuit, probabile creditur, aut eſſe æquales, aut parum inæquales. Nam vt aqua, quæ totam terram cooperiebat, per ſolum aſcenſum, versùs regionem aëris intra dimidiam partem ſuperficiei ter- A ræ cogeretur, neceſſarium fuiſſet, aquam aſcendiſſe ſupra terram per multa milliaria, ſeu per duplo maiorem profunditatem, quàm priùs ſupra totam terram habuerit.

2. Dubium de cõgregatione aquarum.

Prior ſententia.

Reijcitur tamen primò.

6. At hoc incredibile, & contra omnem experientiam videtur. Quod poteſt à nobis declarari ex quæſtione illa philoſophica, an terra ſit altior, quàm mare, vel è conuerſo, quam aliqui hoc loco tractant, nobis autem eam Philoſophis relinquere viſum eſt. Solùm ergo, quod ad præſens ſpectat, conſideramus, rem ad minimum eſſe incertam, & vtranque partem graues habere patronos. Nam aquam eſſe altiorem terra, D. Thomas ſuprà cum Baſilio ſenſit, & ſequuti ſunt Burgenſ. & B Catherin. *in Geneſ.* Nihilominus contraria ſententia communior eſt Philoſophorum, & Aſtrologorum, & eam ſequuti ſunt in Gen. Ægid. Caietan. & Honcala, ac Perey. qui dicit eſſe rem claram, & exploratam. Quam etiam multis experientiis cõprobant noſtri Conimbricenſes, ſimul ex Patrib. allegando pro eadem ſententia, Chryſoſtomum, Hieron. Auguſtin. & Damaſcen. Ex hac ergo diſſenſione nos colligimus, ſaltem credibile non eſſe, aquam maris in tantam altitudinem hac die aſcendiſſe. Nam ſi eiuſmodi locum tunc obtinuiſſet, in eodem vſque hodie permanſiſſet; quia præceptum illi poſitum eſt, quod non præteribit, *Ierem. 5.* cum aliis locis ſimilibus. At verò ſi aqua C maris in tanta altitudine terram ſuperaret, profectò non eſſet res tam dubia, ſed aliquo experimento certo per tot nauigationes maris, per omnem latitudinem eius cognoſci potuiſſet. Hoc autem non ita eſt: nam potiùs experientiæ videntur oſtendere, ſuperficiem maris vel eſſe inferiorem, vel certè non eſſe ſuperiorem ſuperficie terræ, vt in citatis auctoribus videre licet. Ergo veriſimile non eſt, congregationem illam aquarum, per ſolam aſcenſionem in ſuperiorem locum, factam eſſe. Accedit, quòd modus ille locandi aquam in tali ſitu eſſet nimis contrarius naturæ aquæ grauis, & fluidæ, & non erat neceſſarius ad conuenientem vniuerſi diſpoſitionem in ordine D ad miſtorum generationem, & animantium habitationem, vt per ſe videtur clarum, & ex ſequentibus magis patebit. Imò fuiſſet modus ille parum accommodatus ad marium nauigationem, & ad fluuiorum, ſeu fontium originem, vel terminum. Ergo non eſt, cur credamus, Deum illo modo congregaſſe aquas, cum hoc Scriptura non dicat. Atque hoc magis ex ſequenti puncto patebit.

Attingitur quæſtio an terra ſit elatior mari, vel è contra.

Vide Conimbricenſ. lib. 2. de cælo, q. 4. art. 2. Molin. d. tract. d. 11. Clauium ad c. 1. ſphæra.

Reijcitur ſecundò.

7. Secundus modus dicendi eſt, hanc congregationem aquarum factam eſſe per ſolam condenſationem aquæ abſque alio motu locali, præter illum, qui condenſationem ipſam neceſſariò comitatur. Vnde hæc ſententia cum præcedenti in E hoc conuenit, quòd ex vi huius operis nulla mutatio localis vel alterationis in terra, vel partibus eius facta eſt, ſed in aqua ſola. Deinde in hoc etiam conuenit, quòd totam aquam dicit manſiſſe terra ſuperiorem, ſicut antea erat; redacta tamen, v. g. ad dimidiam partem ſuperficiei terræ, & intra illam coarctatam. Differt tamen primò, quia non putat, aſcendiſſe aquam vltra terminum, quem antea habebat, ſed eandem profunditatem retinuiſſe, & ſub eadem ſuperficie concaua aëris, à ſuperficie conuexa terræ æquè diſtanti, permanſiſſe. Secundò, ac principaliter differt, quia non putat, hanc congregationem eſſe factam per ſe primò per motum localem, ſed per condenſationem partium aquæ, ad quam ſequuta eſt mutatio loci aquæ ſecundùm partes. Exiſtimant enim

2. Sententia.

In quo conueniat cum prima.

In quo differat.

enim auctores huius ſententiæ, ante hunc diem aquam, quæ totam terram tegebat, fuiſſe rariorem ad modum nebulæ, & hoc die per condenſationem fuiſſe ad locum duplo minorem redactam. Hanc opinionem refert D. Thomas ſuprà eámque ſecundo loco ponit, & probabilem iudicat, cum ſolùm ei præferat præcedentem tanquam probabiliorem. Hunc tamen modum præcedenti præfert Auguſtinus *lib. 1. Gen. ad litt. cap. 12.* quanuis non ſimpliciter approbet, & eodem modo loquitur Beda *in Exaëmeron*, & alij moderni non diſſentiunt.

8\.

Impugnatur tamen primò.

Mihi verò etiam hic modus non ſatisfacit. Primò, quia multum accedit ad opinionem eorum, qui aquam ex præiacenti materia fuiſſe ſubſtantialiter generatam exiſtimarunt, quia nebulam illam duplo rariorem, quàm ſit aqua, facile credi poteſt, fuiſſe futuram ſubſtantialiter diſtinctam ab aqua, quia vix poteſt forma aquæ ſub tanta raritate conſeruari. Sed eſto fuerit illa nebula eiuſdem ſubſtantiæ cum aqua, profectò vel tanta raritas, quanta hunc diem præceſſit, vel tanta denſitas, quanta hoc tertio die facta eſt, fuiſſet aquæ præternaturalis, quia tam contrariæ, ſeu diuerſæ qualitates, ſeu diſpoſitiones non poſſunt eſſe connaturales eidem formæ. Et nulla erat ratio, cur Deus vel aquam in principio cum imperfecta forma, & præternaturali diſpoſitione produceret, vel poſtea in præternaturali diſpoſitione conſtituerit, & conſeruet, cùm ad communem vſum aquæ, & ad commodum animantium, vel miſtorum id neceſſarium non ſit.

Confirm.

Et augetur hæc difficultas, quia ſi hæc congregatio aquarum per ſolam condenſationem aquæ facta fuiſſet, neceſſarium conſequenter eſſet, totam illam diſtantiam loci, ſeu ſpatij, quam aqua deſerebat, impleri aëre per illius rarefactionem. Quia neque illud ſpatium aliqua ex parte vacuum manſit, nec terra aſcendit ad replendum illud, nec nouus aër ibi productus eſt; ergo per illam rarefactionem præexiſtentis aëris repleri neceſſarium fuit. Quod quidem in tam ingenti loco, & diſtantia ſine magna, & præternaturali ac violenta aëris alteratione fieri non poterat. Ergo ille modus congregationis aquarum valde violentus eſt, ac propterea non eſt admittendus, cùm nec narratione, nec auctoritate probetur.

9\.

Impugnatur 2.

Vltra hæc verò vrget contra hunc dicendi modum difficultas contra præcedentem poſita, quia licèt iuxta hanc opinionem aqua non intumuerit ſupra terram in tanta altitudine, quanta iuxta præcedentem ſententiam ponitur, nihilominus ſequitur ex hac ſententia, totam aquam manſiſſe altiorem terra ſaltem in illa altitudine, in qua creata fuit: hoc autem æquè eſt contra experientiam, & habet reliqua incommoda, quæ in ſuperiori ſententia tacta ſunt. Et præterea addi poteſt aliud vtrique ſententiæ commune: nam ſequitur, aquam perpetuo miraculo detineri, ne vniuerſam terram occupet, & operiat, quia aqua in ſuperiori loco cum ſua denſitate, & grauitate exiſtens, & nullis terminis corporalibus, & ad reſiſtendum ſufficientibus incluſa naturaliter fluit ſupra terram. Ergo ſi tota moles aquæ nullis receptaculis incluſa ſupra terram manſit, violenter, & miraculosè detinetur, ne deſcendat, & terram obruat: conſequens autem videtur eſſe incredibile, & contra ſuauem ordinem prouidentiæ diuinæ, quæ ita res creatas adminiſtrat, vt vnanquanque ſuum naturalem motum agere ſinat, vt dixit Aug. *lib. 7 de Ciuit. cap. 30.*

10\.

Euaſio Burgenſis præcluditur à Pereira.

At verò Burgenſ. reſpondet, ita Deum ſeparaſſe aquam à terra, vt per ſe ſuum globum efficeret, nouúmque centrum diſtinctum à centro terræ habere inciperet, quem globum aquæ manſiſſe dicit ſupra terram, non omnino, ſed maxima ex parte intrinſecè interſecando terram; & ad rationem reſpondet, Deum mutaſſe naturam aquæ, vt non inclinetur in centrum terræ, ſicut antea; ſed in proprium centrum, quod nunc ex diuina ordinatione habet. Sed hoc meritò tanquam commentitium Pereira reiicit, quia non potuit intrinſeca propenſio aquæ mutari, niſi natura eius in aliam ſpeciem tranſmutata.

Aliorũ euaſio.

Propter quod moderni quidam dixerunt, naturale eſſe aquæ circulariter conglobari, & proprium centrum conſtituere, vt in guttis pluuiæ, vel roris experientia oſtendit, & hoc modo dicunt fuiſſe naturalem illam aquarum conglobationem.

11\.

Refutatur multipliciter.

At hoc etiam incredibilius eſt. Nam in primis eſt contra experientiam, quia videmus, aquas fluere ad centrum terræ, quantum eis permittitur, vt in fluminibus, fontibus, &c. Quod non facerent, ſed in ſe conglobarentur, & aſcenderent, globum ſuum augendo, ſi hoc eis eſſet naturale. In ſtagnis etiam conſpicimus, non conglobari, ſed figuram loci accipere, quia fluere non ſinuntur. Item aliàs etiam à principio aqua ſuam ſequens inclinationem non circundaret terram, ſed ſuum globum efficeret; hoc autem planè falſum eſt, aliàs opus huius diei non fuiſſet neceſſarium. Denique ex illa experientia guttarum nullum argumentum ſumitur; ſufficiénſque ſignum eſt illam non contingere in magna quantitate aquæ, ſed in minutioribus quibuſdam guttulis: ergo non rectè applicatur ad immenſitatem aquarum maris; id ergo prouenit in guttis vel ab extrinſeco. quia ex aliquo motu locali, vel denſationis illa figura reſultat: vel quia non poſſunt moueri, niſi diuidantur, vel diſſipentur, & ita facilè corrumpantur, & ideo ex appetitu ad ſuam conſeruationem partes vniuntur potius, quàm extendantur, ſeu fluant, quæ ratio in magna aquæ copia ceſſat, quia & grauitas multo maior eſt, & ſine diuiſione, aut corruptione naturalis motus deſcenſionis fieri poteſt. Non potuit ergo modus ille congregationis aquarum ſine magno miraculo fieri, ac perpetuò conſeruari.

12\.

Replicatur adhuc pro ſententia.

Nihilominus alij dictam ſententiam defendentes hoc facilè concedunt, & inde argumentum hoc contra nos inflectunt, quia Scriptura diuina quaſi miraculo omnipotentiæ Dei, & efficacitati imperij eius tribuit opus hoc, & hanc obedientiam aquæ, vt contra inclinationem propriæ naturæ intra terminos ſibi præſcriptos ſine alio corpore eam impediente, aut circundante ſe contineat; ergo ſignum eſt, fuiſſe congregatam ſupra terram altero ex duobus modis prædictis. Conſequentia clara eſt; & antecedens luculenter deſcribitur *Iob* 38. vbi Dominus de mari ait, *Circundedi illud terminis meis, & poſui vectem, & oſtia.* Et vt declaret, illa nihil aliud præter præceptum ſuũ fuiſſe, ſubdit, *& dixi, vſque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Et ſimile eſt illud Prou. 8. *Et legem ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos.* Et de eodem termino aquarum loquitur Dauid *Pſalm.* 103. dicens, *Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram.* Priùs enim dixerat: *Super montes ſtabunt aquæ, ab increpatione tua fugient*, &c. Et ſic etiam dixit Pſal. 32. *Verbo Domini cæli firmati ſunt.* Et infrà, *Congregans ſicut vtre in aquas maris*, vtique virtute verbi ſui, ſicut *Pſal.* 77. dicitur, de tranſitu

tu populi Iſrael per mare rubrum, *ſtatuit aquas quaſi in vtre.* Et ſic etiam dicitur Eccleſiaſt. 39. *In verbo eius ſtetit aqua ſicut congeries,* &c. Ac denique Ierem 5. *Poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit* &c. Ergo tribuendum eſt hoc opus efficacitati verbi Dei, & non aliis extrinſecis impedimentis. Neque propterea tale opus dicendum erit ſimpliciter violentum, aut contra ſuauem Dei prouidentiam, quia eſt ad bonum vniuerſi ordinatum, ac proinde ſecundùm inclinationem naturæ vniuerſalis, ſicut eſt aſcenſus aquæ ad replendum vacuum.

13. *Satisfit replicæ.* Nihilominus reſpondemus, quanuis potuerit Deus illo modo perpetuò continere aquas ſolo verbo ſuo, non fuiſſe conſentaneum communi ordini prouidentiæ Dei, ſine vllo naturali medio per ſolam ſuam potentiam id perpetuò conſeruare, quia Deus vtitur cauſis ſecundis in ordinariis effectibus vniuerſi, quando commodè poteſt: poterat autem alio modo magis naturali aquam intra definitum locum includere, & definire, vt videbimus; ergo non oportet fingere illud perpetuum miraculum; tale enim reputandum eſt, cum ad conuenientem ordinem vniuerſi non ſit neceſſarium. Melius enim erit vniuerſum diſpoſitum etiam in ordine ad finem conſeruandi, & procreandi miſta, licèt aqua non ſit altior terra, ſed potiùs ſit intra certos terræ limites ita concluſa, vt nec aſcendere poſſit, nec fluere. Nec ex citatis locis Scripturæ tale miraculum colligitur, ſed in hoc mirabilis potentia, & ſapientia Dei prædicatur quòd certa lege, & efficaci potentia ita in vnum locum aquas congregauerit, vt ampliùs exire ad operiendam terram nequeant, vel virtute ſua naturali, vel impetu, & motione aliorum corporum.

14. *Notatio pro explicandis locis ex Scriptura proximè allatis.* Quod vt meliùs intelligatur, aduertere oportet, duobus modis poſſe aquam maris moueri ad operiendam terram, ſcilicet, vel naturali impetu grauitatis ſuæ, vel intrinſeco impulſu aſtrorum, aut ventorum. Aqua igitur maris ita fuit à Deo in aliquo loco terræ concluſa, vt ibi poſita naturaliter quieſcat, nec moueri ſupra terram, vel per terram poſſit; quia aqua in quocunque loco terræ poſita, naturaliter non aſcendit, etiamſi aliunde ſuperiorem terram habeat, neque fluit, niſi decliuior locus alia ex parte illi peruius ſit, vt in aqua putei, vel ſtagni videre licèt Sic ergo facilè potuit Deus aquam maris intra concaua loca terræ includere. Et totam in circuitu montibus, & quaſi altiori muro terræ circundare; ſic ergo locata quieſcit ab intrinſeco, quia de ſe ad inferiora loca tendit, & per latera fluere non ſinitur. Et hac ratione optimè dicere potuit Deus, *concluſi oſtiis mare & circundedi illud terminis meis, & poſui vectem, & oſtia.* Item dici poſſunt aquæ maris *congregatæ quaſi in vtre.* At verò quoad alterũ modum motionis aquarum maris ab extrinſeco ita Deus diſpoſuit vniuerſales cauſas mundi, vt ab eis poſſet ſæpiùs aqua maris per ventos, & influentias cælorum vehementer commoueri; hoc enim & experientia oſtendit, & ad alios effectus vniuerſi fuit neceſſariũ. Veruntamen omnes cauſæ motrices aquarum ita ſint per diuinam, & ſapientiſſimam Dei voluntatem diſpoſitæ, & moderatæ, vt nunquam poſſent aquæ ab huiuſmodi cauſis tam vehementer, & conſtanter moueri, vt terminos à Deo præfixos pertranſirent. Et huiuſmodi Dei prouidentia rectè intelligitur nomine legis, quam Deus poſuit aquis, ne tranſirent fines ſuos, dicens, *Vſque huc venies, & non procedes amplius.* Nam huiuſmodi diſpoſitio diuinæ prouidentiæ ſolet in Scriptura præceptum appellari, ſeu lex, quia per illam cauſæ vniuerſi intra definitum ordinem detinentur, ſeu coërcentur. Et hoc ipſum declaratur *Ierem.* 5. illis verbis, *qui poſui arenam terminum mari, præceptum æternum, quod non præteribit, & commouebuntur, & non poterunt, & intumeſcent fluctus eius, & non tranſibunt illud.* Ac denique hac ratione dicit Manaſſes in oratione ſua, *Deum ligaſſe mare verbo præcepti ſui.* Atque ita præceptum hoc & efficaciſſimè, & ſine nouo miraculo impletur, quia diſpoſitio cauſarum vniuerſi immutabilis eſt, neque aliud poſſunt efficere, niſi quod ipſe præſcripſit.

15. *3. Sententia tenenda.* Eſt ergo tertia, & vera ſententia, quæ affirmat hanc congregationẽ aquarum principaliter factã eſſe per motum localem aquæ maris per naturalem impetum, quem habet ad deſcendendum deorſum, quando viam inuenit expeditam. Sequitur enim hic modus quaſi à ſufficienti partium enumeratione. Quia aqua non fuit congregata in vnum locum aſcendendo, neque etiam permanendo, & quaſi ſe comprimendo in eodem ſitu ac loco, ſeu in parte eius, vt probatum eſt. Ergo neceſſarium fuit, vt ſe colligeret, ſeu congregaret in nouum locum deſcendendo. Hic autem locus aptus ad recipiendas aquas non erat factus in viſceribus terræ ante hunc diem, quanuis oppoſitum ſenſerit Hugo de S. Victore *lib.* 1. *de ſacram. p.* 1. *c.* 21. vbi hunc locum credit eſſe *abyſſum magnam, quæ ab ipſo mundi exordio*, inquit, *in terræ corpore tantæ capacitatis facta fuiſſe putatur.* Sed longè probabilius eſt, totum elementum terræ in principio fuiſſe ſolidum, & ex omni parte continuum, & in vltima ſuperficie fuiſſe vndique æquale, ac ſphæricum, tum quia naturalis diſpoſitio terræ huiuſmodi compoſitionem natura ſua poſtulat, elementa autem, vt ſæpe diximus, in principio ſecundùm naturalem conſtitutionem ſuam condita ſunt. Tum etiam quia illa concauitas, aut eſſet vacua duobus primis diebus, quod credibile non eſt; vel eſſet plena aëre, quod violentum eſt. Tum denique quia nullum habet fundamentum in Scriptura quæ nomine abyſſi non ſignificat terræ concauitatem, ſed aquæ profunditatem, vt dixi. Quapropter neceſſarium fuit, ante motionem aquæ ordine ſaltem naturæ præceſſiſſe mutationem in inferioribus partibus terræ. Nam Deus in viſceribus terræ magnam concauitatem, & ſinum in ea aperuit, in quam ſtatim aquæ ſeſe demiſerunt, & ita fuerunt in vnum locum congregatæ. Ita ſenſit Auguſt. 1. *de Gen. ad liter. cap.* 21. & optimè Damaſc. *lib.* 2. *de Fide cap.* 9. & 10. & Beda *in Exaëmeron*, & refert, ac probabile reputat D. Thomas ſuprà, & cæteri ferè omnes magis approbant. Et ſanè meritò, quia (præter omnia dicta) eſt facilis, & expeditus modus, & ferè omni carens difficultate. Item eſt valde cõſentaneus experientiæ, & conſequenter etiam Philoſophiæ, nam etiam Ariſtot. 1. & 2. *libro Meteororum* dixit: ex terra, & aqua quaſi vnum mundi medium coaleſcere, dum aqua in ipſis concauitatibus terræ continetur.

Excluditur modus dicendi Hugonis pro hac 3. ſententia.

Verior dicendi modus affertur ex Auguſt. Beda & aliis, ac probatur.

16. *Montes ac adeò cauitates terræ ad opus tertiæ diei ſpectare oſtenditur.* Præterea ex hoc modo congregationis aquarum alia mundi commoditas orta eſt, nam Deus præparando locum terræ ad congregandas aquas aliud beneficium vniuerſo contulit, montes, & colles in partibus terræ eleuando, & vniuerſum terræ habitabilis ſitum mira varietate diſponendo prout viuentibus, & aliis miſtis vtile, ac commodum futurum erat. Nam hæc terræ diſpoſitio ſine vllo dubio in mundi initio facta fuit, quia ante dilu

diluuium montes, & inæqualitates in terra fuerunt, nam *Gen.7.* dicitur, quòd *aquæ præualuerunt nimis ſuper terram, opertique ſunt omnes montes excelſi ſub vniuerſo cælo.* Vbi & plures fuiſſe, & quoſdam altiores aliis, ſignificatur per verba illa *montes excelſi*, indicatur enim etiam inferiores montes, ſeu colles fuiſſe. Ideoque, vt bene notat Pereyr. non rectè dixerunt, qui ante diluuium terram æquabilem, & vniformem eſſe putarunt, eaſque inæqualitates, quas in ea videmus, occaſione aquarum diluu:j factas eſſe. Eſt enim hoc improbabile, tum quia multum repugnat allegato teſtimonio Scripturæ; tum etiam quia in aliis locis ſignificat Scriptura, montes inter primorda mundi factos eſſe, *Prou.* 8. *& Pſalm.* 75. Tum præterea, B quia hæc varietas in figura, & ſitu partium terræ vt altitudo montium, profunditas vallium, & camporum planities, ac ſimilia non ſunt per accidens in vniuerſo, ſed per ſe fuerunt intenta ab auctore naturæ tanquam neceſſaria ad vitam, & commoditatem hominum, & aliorum animalium; & ad varios terræ fructus, vt eleganter dictus auctor declarat, cum Rupert. *lib.* 1. *in Gen. c.* 34. ergo non eſt veriſimile illa omnia, & tempore diluuij, & ſolùm per occaſionem, & impetum aquarum eius facta fuiſſe. Tum denique quia ſolus fluxus & refluxus aquarũ diluuij, non poterat eſſe ſufficiens ad tot ingentes montes efficiendos. Præſertim cùm *Gen.*8. dicatur, quòd ceſſantibus aquis diluuij C poſt aliquot menſes *apparuerunt cacumina mõtium*, & quòd *requieuit arca ſuper montes Armeniæ*, qui certè fieri non potuerunt ſolo aquarum impetu, quandiu ſub aquis latuerunt. Ergo iam erant, quando aquæ diluuij inundarunt, quanquam occaſione illarum mutatio aliqua in his terrę partibus fieri potuerit. Veruntamen illa ſecundaria, & accidentaria eſt, & nimis parua reſpectu totius conſtitutionis, & magnitudinis terræ, ideoque ſæpiùs aliqua ex parte diſcurſu temporum facta eſt: nihilominus tamen hæc conſtitutio terræ cum hac varietate montium, vallium, &c. opus proprium fuit auctoris naturæ, & ideo ſine dubio inter opera creationis, diſtinctionis, & or- D natus per ſe, & ex intentione auctoris naturæ factum eſt.

17. *Inſulæ quoque ad idem opus ſpectāt.*

Hoc ergo opus rectè hoc tertio die factum intelligitur, & ſub congregatione aquarum eſſe cõprehenſum: cùm enim ad conuenientem diſpoſitionem vniuerſi valde pertineat, & magnum fuerit opus omnipotentiæ Dei, & neque in primo inſtanti, nec poſt diuturna tempora fuerit factum, non eſt veriſimile, non eſſe comprehenſum in operibus ſex dierum, aut alteri melius, quàm huic tertio poſſe attribui. Ergo meritò coniectamus, ſimul cum præparatione loci ſubterranei ad recipiendas aquas, factum eſſe hoc opus diſtinguendi montes, & valles, & alia ſimilia loca in ſu- E perficie terræ. Cuius etiam optimum ſignum ex inſulis maris ſumitur, quia inſulæ non ſunt niſi quædam terræ partes vndique altiores aquis, à quibus ex omni parte circundantur, quod certè fieri non potuit per aquas diluuij: tum quia veriſimilius eſt ante diluuium fuiſſe inſulas; tum etiam, quia intelligi non poteſt, quomodo propter aquas, aut per aquas diluuij pars terræ, quæ priùs erat ſub aquis maris, poſtea eminentior facta fuerit, & quaſi caput ex aquis eduxerit. Ergo non per accidens ex impetu aquarum facta ſunt, ſed ex libera Dei voluntate, & prouidentia, qui in locis illis voluit quaſi in circulum cauare terram promonroriis illis in medio relictis. Eſt ergo hoc opus & per ſe ex intentione diuina, & ſimul cum terræ concauitatibus ad receptionem aquarum factum. Hæc enim duo non repugnant, nam licèt cum fit fouea extrahendo terram, reſpectu foueæ accidentarium ſit, quòd in terra promontorium, aliquod fiat: nihilominus reſpectu artificis operantis poteſt vtrunque per ſe intentum eſſe: imò ad ſapientiam, & prudentiam artificis pertinet, vno labore, vt ſic dicam, duo ſimul opera toti artificiato vtilia ſimul facere, ac intendere. Hoc igitur (vt modo noſtro loquamur, & rem explicemus) in hoc opere obſeruauit omnipotens, ac ſapientiſſimus artifex Deus. In quo ſenſu aptiſſimè intelligi poteſt illud Pſalmi 103. *Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius* (id eſt, terræ) quæ in principio circundabatur aquis. Et ideo ſubdit, *ſuper montes ſtabunt* (id eſt, ſtabant) *aquæ.* Non quia tunc montes iam eſſent, vt iuxta opinionem Hugonis cogitare quis poſſet, quod iam impugnatum eſt, ſed quia ſupra loca, quæ nunc montes tranſcendunt, tunc ſtabant aquæ. Statim verò de congregatione aquarum ſubditur, *Ab increpatione tua fugient, a voce tonitrui tui* (id eſt, imperij tui) *formidabunt.* Quia, iubente Deo, ad cauernas terræ decurrerunt. Et tunc ſubditur, *Aſcendunt montes, & deſcendunt campi in locum, quem fundaſti eis.*

Solùm poteſt quis interrogare quomodo cùm vniuerſa terra eſſet aquis cooperta, potuerint in ipſa concauitates fieri ex vna parte, & ex alia creſcere, & augeri altitudines terræ, & eminere ſupra aquam, cùm adhuc eſſet aquis cooperta. Sed facilè reſpondetur, nihil eſſe operoſum, aut difficile omnipotentiæ Dei, cuius efficacitate ſubito ſeu velociſſimo motu ſimul, & in eodem tempore fiebat, vt in vna parte terræ concauitas fieret, & aquis ex ea parte repleretur, & aliunde altitudo aquarum minueretur, ibíque aſſurgeret terra, in principio quidem ſub aquis, donec hinc aſcendentibus aquis, & illinc creſcentibus terræ promontoriis arida per cacumina montium apparere inciperet. Et ita paulatim conſummatis locis, & concauitatibus ſufficientibus ad recipiendam totam aquarum multitudinem omnes aliæ partes terræ in ea diſpoſitione apparuerunt, quam Deus iuxta conſilium ſapientiæ ſuæ illi tribuere voluit, vt ad conuenientem ſtatum vniuerſi magis expedicare iudicauit. Atque ita quoad hæc omnia factum eſt hoc opus per ſolum motum localem, tum aquæ, tum etiam terræ.

18. *Quæſtiuncula reſolutio.*

Veriſimile autem eſt in vtroque elemento factam eſſe aliquam non paruam alterationem. Et in primis in aqua credi poteſt, factam eſſe aliquam condenſationem, non quidem propter loci anguſtias, quia neque in terra deerat capacitas, vt intra eam fierent concauitates ampliſſimæ, quę viuerſam aquam ſine vlla eius condenſatione in ſe poſſent recipere, quia profunditas terræ multo maior eſt, quàm fuerit aquæ, vt Mathematici oſtendunt; neque etiam deerat potentia Deo ad faciendum ampliſſimum aquarum locum, quantum vellet, vt per ſe notum eſt. Si ergo in aquis facta eſt aliqua condenſatio, propter miſta & cõmoditates hominum facta eſt. Nimirum, vt eſſent aptè diſpoſitæ ad productionem, & conſeruationem piſcium; vel fortaſſe etiam ad generationem fluminum & fontium, vel etiam nubium, & ventorum, vtique meliùs recipiendo influentiam cęlorum, & miniſtrando materiam ad hos effectus neceſſariam. Denique etiam ad maris nauigationem potuit eſſe illa diſpoſitio aquæ conueniens, & neceſſaria, quia quo aqua eſt craſſior, eo eſt grauior, & conſequenter aptior ad nauium pondera

19. *Non ſolùm localiter, ſed etiam per alterationẽ motæ ſunt aquæ in 3. die: & in primis denſatione. Vide Pereyram in Geneſim & Conimbricenſes lib.3. de cælo q 3. art.2.*

dera ſuſtinenda. Hæc autem vtilitas etiam intenta, & inſpecta fuit ab auctore naturæ, tum ad maiorem hominum ſocietatem, & communicationem; tum etiam ad rerum neceſſariarum tranſuectionem, & reciprocam participationem, vt bene proſequitur Theodoret. *ſerm. 2. de Prouid.*

20. *Deinde ſalſedine non vt Philo poſuit, ſed modo alio.*

Addit etiam Philo *lib. de Opif. mundi*, ſeparatas eſſe ab aqua partes ſalſas à dulcibus, & priores in locum maris confluxiſſe: poſteriores verò intra terram fuiſſe relictas; tum ad conglutinationem partium terræ, ne in puluerem redigeretur: tum ad ipſius terræ fœcunditatem. Sed fruſtrà fingitur illa diſtinctio partium in puro aquæ elemento, quale ante hunc tertium diem fuit. Neque vlla cauſa ſalſedinis in aqua tunc inueniri potuit, quia nec ab intrinſeco illam habebat, alioqui & in omnibus partibus illam habuiſſet, & nunc etiam omnis aqua illam haberet: nec ab intrinſeco, quia non ex influentia Solis, aut cælorum, quia vel nulla, vel leuiſſima tunc præceſſerat: nec denique ex peculiari actione Dei, quia cùm hæc proprietas non debeatur aquę ſecundùm propriam, & particularem naturam, & ideo præternaturalis dici poſſit, non fuit concreata ipſi aquæ, neque illi data, donec in ordine ad miſtorum vtilitatem cæpit diſponi. Quocirca non cœpit aqua maris eſſe ſalſa, donec in vnum locum congregata eſt, & tunc non per ſeparationem partium dulcium, ſed per nouam alterationem, quæ tunc in aqua facta eſt.

21. *Quando & vnde indita mari ſalſedo.*

Circa hanc verò mutationem dubitari poteſt, an hæc qualitas ſalſedinis hoc ipſo die ſtatim fuerit aquis maris indita, vel diſcurſu temporis actione Solis, & aliorum aſtrorum facta fuerit, excitatis aduſtis exhalationibus terreſtribus, ex aquarum admixtione cum humido aqueo ſalſedo generatur, teſte Ariſtot. 2. *Meteoror. c.* 3. Nam virtute Solis, hoc modo factam eſſe maris ſalſedinem multi cenſent, vt refert Baſil. *homil.* 3. *Exaëmer.* quod ipſe non reprobat. Vnde videri poteſt probabile illam mutationem non ſtatim hoc die, ſed paulatim curſu temporis factam eſſe in aquis, quia ſalſedo aquæ non videtur fuiſſe per ſe intenta, ſed ex concurſu variarum cauſarum, veluti per accidens ſubſequuta, & ideo non oportuit ſtatim fieri, ſed permitti, vt ſucceſſu temporis fieret. Quanuis autem aliquis ita opinetur, negare non poterit, tunc ſaltem remotè ſtatim cœpiſſe aqua per alterationem aliquam à ſua ſimplicitate recedere, & ad ſalſedinem diſponi. Simpliciter autem probabilius eſt, ſtatim in ipſa aquarum congregatione ab ipſo auctore naturæ, aquā eſſe ſalſedine affectam interuentu terreſtrium exhalationum. Quod fortaſſe indicatum eſt illis verbis, *congregationéſque aquarum appellauit maria.* Dicit enim Iſidor. *lib.* 13. *Originum cap.* 14. propriè mare appellatum eſſe, eo quòd aquæ eius amaræ ſint; ideo igitur dici videtur tunc hoc nomen eſſe aquis impoſitum, quia illam proprietatem tunc receperunt. Meliùs autem ratione hoc oſtenditur, quia ſalſedo non per accidens, ſed per ſe ex intentione auctoris naturæ aquæ maris indita eſt propter commune bonum vniuerſi. Nam habet eaſdem vtilitates, quas maior eius condenſatio, tum ad multorum piſcium conſeruationem, qui in dulcibus aquis, vel non diu, vel omnino non viuunt, tum vt ipſa aqua meliùs conſeruaretur, & calore Solis non putreſceret; tum denique ad alias hominum vtilitates, quibus ſal ipſum inſeruit, quod ex aqua maris in pluribus locis conficitur. Et hæc de mutatione aquæ.

22. *Terram quoque in eodem die 3. aliquā alterationem ſubiiſſe probatur tripliciter.*

Hinc conſequenter in elemento terræ aliqua A alteratio neceſſaria fuit. Primò quidem, quia exhalationes terreſtres non potuerunt aſcendere, & commiſceri aquis ſine magna terræ alteratione. Diximus autem huiuſmodi exhalationes neceſſarias fuiſſe ad ſaliendas aquas; ergo per alterationem terræ eleuatæ ſunt. Secundò veriſimile eſt, concauitates illas terræ, quæ ad congregandas aquas præparatæ ſunt, ſimul fuiſſe vndique diſpoſitas, vt eſſent loca apta ad habitationem, & conſeruationem piſcium, qui pauló pòſt ex aquis erant in eodem loco generandi; quod etiam ſine aliqua alteratione in elemento terræ fieri non poterat. Denique eo ipſo, quòd illa duo elementa, aquæ, & terræ à propriis locis immutata ſunt B aliqua ex parte, & aqua etiam denſior, & grauior facta eſt; conſequenter inter illa neceſſitate naturali alteratio aliqua conſequuta eſt, quæ quidem in eodem die ſaltem inter partes viciniores aquæ, & terræ incipere potuit. An verò in hoc eodem die aliquæ partes terræ in lapides, ſaxa, rupes, arenam, & ſimilia commutatæ ſint, vel paulatim actione Solis, & aliis influentiis cælorum, interuenientibus aliis mutationibus, & miſtionibus elementorum facta fuerint, incertum eſt, & ad explicationem huius operis tertij diei non multum refert, infrà verò aliquid circa hoc addemus.

Quid de generatione lapidum.

23. *3. Dubium à quo facta ſit congregatio aquarum.*

Atque ex his, quæ de loco, & congregatione C aquarum diximus, facilè poſſunt expediri alia dubia quæ hîc conſequenter excitari ſolent. Eſt ergo 3. dubium à qua efficiente cauſa hæc congregatio aquarum facta fuerit. Fuit enim opinio Eugubini *in Comoſpœia* illam congregationem, & ſeparationem aquarum non eſſe factam immediatè à Deo, & per potentiam eius, ſed per actionem Solis attenuantis aquam, & excitantis terram potentiſſima, & calidiſſima virtute, qua tunc vigebat. Quòd ſi obiiciatur, quia hoc modo non potuiſſet congregatio aquarum tam breui tempore conſummari. Reſpondet, illud non eſſe inconueniens, quia licèt in illo die fuerit congregatio aquarum inchoata, non oportuit eodem die con- D ſummari. Vnde etiam concedit, non totam terram eodem die, ſed ſucceſſu temporis apparuiſſe.

Eugubini reſponſio.

Reiicitur dupliciter.

Sed hæc ſententia multa falſa continet. Primum, ac præcipuum eſt hoc vltimum, nam repugnat Scripturæ dicenti, ſtatim ac Deus dixit, *Congregentur aquæ in locum vnum*, ita factum eſſe, & terram apparuiſſe in eodem die, quòd certè non dictum eſt de particula terræ, ſed de terra, quæ habitanda erat, & herbis, & arboribus ornanda. Secundò mera fictio eſt, quòd actione Solis potuerit illa congregatio aquarum fieri, non ſolùm propter rationem factam, ſcilicet, quòd illo modo, nec per diuturnam annorum multitudinem potuiſſet illa congregatio aquarum fieri; ſed E etiam quia illa congregatio aquarum non eſt facta per attenuationem, aut eleuationem aquæ, ſed per motum localem, quem ſol efficere non poterat.

24. *Concauitatum terræ ad cōgregandas aquas præcipuus author Deus.*

Diſtinguenda ergo ſunt duo quæ circa aquam, & terram in hoc opere facta eſſe diximus. Primum fuit quaſi effodere terram, & concaua loca in ea facere; & hæc pars illius operis ſine dubio facta fuit brachio diuinæ omnipotentiæ. Manifeſtum eſt enim, nulla actione cælorum, aut ventorum fieri potuiſſe. Non dubito tamen quin miniſterio Angelorum fieri potuerit, quia naturalem poteſtatem habent mouendi localiter corpora; actio autem illa, vt diximus, per ſolam motionem localem facta eſt, ſi per ſe, ac præciſè ſpectetur, vt ad congregationem aquarum ordinabatur.

tur. An verò Deus in illo opere miniſterio Angelorum vſus fuerit, mihi incertum eſt, quia nec Scriptura aliquid inſinuat, neque apud graues auctores aliquid in hoc dictum inuenio. Si cui tamen placuerit id affirmare, nihil erit incommodi: tum quia in formatione corporis humani aliquod miniſterium Angelos exhibuiſſe, multi ſentiunt, vt infrà videbimus, cum tamen opus illud & nobilius fuerit, & ad opera ſex dierum pertinuerit; tum etiam, quia ſimile argumentum ſumi poteſt ex motibus cælorum, qui in eiſdem diebus miniſterio Angelorum facti ſunt; tum prætereà, quia ex tunc potuit Deus vti opera Angelorum ad diſtinctionem, vel ornatum corporum vniuerſi quoad ea, quæ per naturalem virtutem angelicam fieri poterant. Talis autem erat, vt dixi, terræ mutatio, quia licèt eſſet magnæ quantitatis, & ponderis, & velociſſimo, & quaſi ſubitaneo motu in loca excelſa, & per medium aquis plenum transferenda eſſet, hoc totum non videtur naturalem vim motiuam omnium Angelorum ſuperare. Ergo non eſt incredibile factam eſſe Angelorum miniſterio. Nihilominus tamen ſemper verum erit, fuiſſe peculiare opus omnipotentiæ Dei, & ab ipſo principaliter vt à primo auctore naturæ factum eſſe, quia Angelis non eſt conceſſum immutare corpora ſimplicia, quæ ſunt primariæ partes vniuerſi pro ſuo arbitrio, ſed ſolùm quantum per diuinam voluntatem, & prouidentiam illis conceditur. Et adeò neque tunc potuiſſent tantam mutationem in elemento terræ facere, niſi illis peculiariter iuſſum fuiſſet. Vnde ſi per illos facta eſt illa mutatio, illo modo, & ex illis locis, & in ea quantitate, & ad ea loca terra tranſpoſita eſt, quæ per diuinam iuſſionem deſignata ſunt: propter quod Deus ſemper fuit principalis illius operis auctor, præter concurſum generalem, quem etiam dare

Et fortaſſe ſolus impreſſit. oportuit. Addo denique, tam arduum, & difficile fuiſſe illud opus, vt non ſit incredibile, ſuperaſſe naturalem virtutem motiuam cuiuſcumque Angeli, etiam maximi. Fortaſſe enim difficilius fuit ſic tranſmutare terram, quàm mouere cælum, quia cælum in ſuo motu nihil reſiſtit: terra autem multum reſiſtebat, præſertim ſi circunſtantiæ ponderentur; quas paulo antea indicauimus. Virtus autem motiua Angeli, etiamſi magna ſit, finita eſt; vnde fieri poteſt, vt per reſiſtentiam mobilis ſuperetur. Et hac ratione fortaſſe ſolus Deus ſua infinita virtute illud opus perfecit, quia ſi virtus Angeli erat naturaliter inſufficiens, neque illam ſupernaturaliter confortare, aut eleuare, vel alia ſimili ratione ea vti oportebat.

25\. *Iſta verò aquarum confluentia localis ad cauitates, non à vento cauſata eſt, vt Eugub. fingit.*

Alia pars illius operis fuit, aquam in illa terræ loca intrudere. Et hoc dicunt aliqui, & ſentit etiam Eugub. ſuprà, factum eſſe per aliquem ventum validum, & vehementem à Deo ad id operis excitatum. Sed hoc dicitur ſine fundamento; & præterea non videtur fieri potuiſſe ſecundùm ordinatam prouidentiam, quia neque tunc videtur fuiſſe ſufficiens naturalis materia ventorum ad illam mutationem aquarum ſufficientium ſine magna multúmque violenta totius aëris mutatione: neque etiam erant cauſæ naturales, quibus poſſet vel materia illa præparari, vel tam vehementer commoueri. Vnde ſi neceſſaria fuiſſet cauſa creata intrinſecus impellens aquam, potius alicui Angelo, quàm vento eſſet ille impulſus tribuendus. Veruntamen D. Baſil. *in homil.* 4. *Exaemer.* dicit, Deum impreſſiſſe aquis peculiarem vim internam, à qua in loca illa impelleretur. Idémque ſenſit Ambroſ. *lib.* 3. *Exaemer. cap.* 3 Pri-

Sed vel ab Angelis, vel rectiùs à grauitate aquarum, vel ab

A mum autem omnium natiua proprietas aquæ, & naturalis propenſio ibi operata eſt. Nam licèt aqua ſuprà terram naturaliter quieſcat, ſi tamen inferiùs terra ſubtrahatur, naturaliter etiam deſcendit, vbicunque foramen, aut viam procliuiorem inueniat, quod non Philoſophia ſolùm, ſed etiam experientia ſatis monſtrat. Ita ergo in illa congregatione aquarum factum eſt, nam per effoſſionem terræ ſubtrahebatur vicinis aquis ſuſtentaculum, & ideo naturaliter ad inferiora loca delabi cœperunt: & creſcente hiatu terræ aquæ procliuiùs defluebant, donec omnium congregatio facta eſt. Quòd ſi fortaſſe, vt illa congregatio citiùs conſummaretur, neceſſarius erat velocior

inclinatione repetendi centrum, addito ſpeciali Dei adiutorio.

B motus, quàm per ſolam aquæ grauitatem naturalem fieri poſſet, ad hanc velocitatem deſeruire potuit vis diuinitus impreſſa, illa tamen naturalis non eſſet, ſed pro eo tempore addita, & naturæ non repugnans. Conſiderari vero etiam poteſt, cùm terra velociſſimè ſubtraheretur, conſequenter fuiſſe etiam neceſſarium velociſſimum motum aquæ ad replendum vacuum, & ex hac parte totam illam velocitatem fuiſſe aliquo modo naturalem & ab intrinſeco, quanuis fortaſſe etiam hoc titulo ſine peculiari adiutorio, ſeu impulſu auctoris naturæ fieri non potuerit.

Eidem operi addi ſolet terræ exſiccatio, 26.
quæ illius verbis indicatur, *& appareat arida.* *4. Dub. de alteratione alia terræ, nempe ſiccatione, à quo ſit facta.*

C Quod notauit Ambroſ. *lib.* 3. *Exaemer. cap.* 4. dicens, non *terram*, quia poteſt eſſe *luto permixta, & aquis madida*, ſed *aridam*, dictam eſſe *vt ſiccam, & aptam culturis fuiſſe notetur.* Cùm autem ſub aquis humida, & lutulenta, ſeu limoſa fuiſſe videatur, quartum dubium eſt per quam cauſam tam breui exſiccari potuerit. Eugubinus ſuprà id tribuit Soli. Sed hoc impugnat Ambroſ. *loco citato*, quia nondum ſol creatus erat. Sed in eo Eugubino fauere poteſt, quod ſupponere videtur, ſi ſol creatus fuiſſet, ad exſiccandam terram ſufficere potuiſſe. Nos autem credimus, ſolem iam tunc fuiſſe creatum, & nihilominus veriſimiliùs opinamur, non potuiſſe tam breui tem-

Eugubinus illam ſiccationem tribuit Soli, ſed refellitur.

D pore totam terram exſiccare. Primum quidem, quia terra non ſolùm apparuit, & exſiccata eſt in hoc noſtro hemiſphærio (vt putarunt antiqui, & credibile putat Auguſtinus *lib.* 16. *de Ciuit. cap.* 9.) ſed etiam in toto mundo habitabili, cuius pars eſt etiam aliud hemiſphærium, vt experientia docuit. At verò non potuit ſol vtrunque hemiſphærium exſiccare tam breui tempore, quia priuſquam integrum curſum vnius diei per vtrunque hemiſphærium abſolueret, tota terra apparuit arida. Quia ſimul ac congregatio aquarum conſummata eſt, terra exſiccata eſt: congregatio autem aquarum in quadam parte huius diei abſoluta eſt; nam in altera terra

E germinauit, vt dicemus; ergo non potuit illa exſiccatio terræ per actionem Solis vbique fieri. Imò neque in iſto hemiſphærio potuit ſol in tam breui tempore omnino terram exſiccare; ſi verum eſt, quod ſupponitur, terram fuiſſe relictam profundè madefactam, & oblimatam: nam experimento conſtat, non poſſe ſolem tam breui tempore terram nimis lutulentã exſiccare. Quod autem Eugub. ait, ſolem fuiſſe tunc ardentiorem, & ad vrendum, & exſiccandum maiori virtute præditum, fictitium eſt, nam ſol incorruptibilis eſt, & contrarium non habet, & ideo ſemper idem tam in ſubſtantia, quàm in proprietatibus & virtute agendi perſeuerauit.

Alij verò addunt, miſiſſe Deum ventum vrentem ſuper terram ad exſiccandam illam, quod 27. *Alij tribuunt vento vrenti.*

ti qui etiam impugnantur

putant in illis verbis indicatum, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, & adducunt exemplum de tempore diluuij, *Gen.* 8. & de exſiccatione maris rubri, *Exod.* 14. Sed in ſuperiori lib. reiecimus huiuſmodi ſenſum illorum verborum, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quia nec ſpiritus ille fuit ventus, & quamuis eſſet, non mouebatur ſuper terram ad exſiccandam illam, ſed ſuper aquas ad fouendas illas, nec ferebatur hoc tertio die, ſed ante omnem diem. Nec exemplum de diluuio eſt accomodatum, tum quia etiam ventus non videtur tunc excitatus ad exſiccandam terram, ſed ad nubes diſſipandas, quantum ex illis verbis colligi poteſt, *Adduxit Deus ſpiritum ſuper terram, & imminutæ ſunt aquæ.* Tum etiam quia licèt Deus ſpiritum illum flaſſet ad exſiccandam terram, non vno, ſed multis diebus potuit terram exſiccare, vt ex dicto loco Gen. conſtat. Exſiccatio etiam maris rubri non eſt cum effectu exſiccandi vniuerſam terram comparabilis, quia locus maris rubri breuis erat, & faciliùs, quantum ad commoditatem tranſitus ſufficeret, exſiccari poterat. Denique in præſenti loco nulla fit mentio venti, aut ſpiritus, quo Deus ad exſiccandam terram vſus fuerit, & ideo ſine fundamento aſſerendum non eſt. Præſertim cùm vix ſit credibile, potuiſſe id tam breui tempore per ventum fieri ſine maiori miraculo.

28.
Verior cauſa ſiccationis terræ.

Et ideo multo faciliùs dicitur, Deum ſua potentia exſiccaſſe terram, quod non tantùm agendo, ſed etiam impedimenta ſubtrahendo, & qualitates contrarias non conſeruando, id facere potuit. Hoc enim ſatis erat, vt terra ipſa ad propriam, & natiuam ſiccitatem ſe reduceret. Imò hinc aliqui coniectant, non fuiſſe tunc terram ſub aquis nimis lutulentam, & madefactam, quia tunc erat vtrunque elementum in ſua puritate, & integritate: eſt autem probabilis Philoſophorum ſententia inter elementa ſic conſtituta in ſuis locis naturalibus non eſſe mutuam alterationem, vel permixtionem in confiniis eorum. Quia aliàs non poſſent in ſuis naturalibus locis conſeruari ſed potiùs progreſſu temporis vnum aliud corrumperet. Sic ergo exiſtimo fieri potuiſſe, vt licèt terra eſſet ſub aquis, nulla pars aquæ deſcenderet, & penetraret terram, quia & terra erat ſufficienter obdurata, & compacta, & aqua non grauitabat, ſed quieta permanebat. Et ſimili ratione poterant illa elementa ita eſſe diſpoſita ſecundùm proportionem æqualitatis, vt inter ea nulla vel tenuis valde fieret alteratio. Quod ſi ita eſt, facillimè fieri potuit, vt ſtatim, aut breuiſſimo tempore terra exſiccaretur, etiam ſine extrinſeco agente per ſolam aquæ ſubtractionem, & per reductionem ab intrinſeco, ſi ea indigebat, id eſt, ſi naturalis eius diſpoſitio aliqua ex parte immutata fuerat, nam, vt dixi, hoc etiam incertum eſt. Et ad hoc etiam ponderantur verba illa, *congregentur aquæ, & appareat arida*, nam in illis ſignificatur, non priùs apparuiſſe terram, & poſtea fuiſſe aridam factam, ſed ſtatim aridam, & ſiccam apparuiſſe: nunc verò non examinando illam philoſophicam doctrinam, valde probabile credimus, ſaltem diuina efficacitate factum eſſe, vt terra ſtatim ſicca, & in ſua naturali diſpoſitione apparuerit. Ita enim verba Scripturæ ſonant, & nullum hoc eſt inconueniens; imò perfectioni diuini operis valdè conſentaneum eſt.

29.
Corollarium ex dictis aquas omnes,

Vnde obiter colligo cum Baſilio ſuprà vniuerſam aquam fuiſſe in loco præparato congregatam, & omnino, ac omni ex parte, à terra,

eáſque dulces fuiſſe congregatas in vnũ locum.

A quæ apparet, fuiſſe ſeparatam. Nam Scriptura indefinitè dicit, *congregentur aquæ*, in quo modo loquendi omnes aquas includit, & nullam excipere permittit. Præſertim cùm addat, *quæ ſub cælo ſunt*, nam omnes aquæ exiſtentes in terra, vel proximè ſupra terram, ſub cælo ſunt. Ergo omnes illæ in loco maris ſunt congregatæ. Et ideo non rectè aliqui, vt ſuprà referebam, inter aquas dulces, & ſalſas diſtinguunt, dicentes, ſolùm aquas ſalſas congregatas eſſe in locum peculiarem, relictis aquis dulcibus in aliis terræ locis. Nam hæc diſtinctio in primis repugnat verbis Scripturæ, vt ponderauimus. Et deinde non poteſt accommodari, nam omnes aquæ ante B hanc congregationem dulces erant, id eſt, ſine ſapore, vt naturalis diſpoſitio aquæ poſtulat; ergo potiùs aquæ dulces congregatæ fuerunt; poſtea verò diſtinctio illa fieri potuit, non omnes partes aquæ ſaliendo, quod an ita factum ſit non ſatis conſtat: quomodo autem fieri potuerit ſtatim dicam, nunc ſolùm aſſero, nullam aquam intra terram quaſi illi admiſtam relictam fuiſſe. Excipit tamen Pererius humorem aqueum, nam illum cenſet non fuiſſe à terra ſeparatum, quia illo veluti glutine compacta terra conſiſtit, & ſine illo in minutiſſimum puluerem diſſolueretur. Hoc tamen, vt verum fatear, non ſatis intelligo, nam ſi humor ille aqueus eſt aliqua C ſubſtantia corporea, tunc in hoc orbe terræ nulla erat præter elementum aquæ & terræ. Ergo ille humor non eſſet vera aqua, atque ita non omnis aqua fuiſſet à terra ſeiuncta. Si verò ille humor non eſt ſubſtantia, erit aliqua humiditas, quæ eſt diſpoſitio contraria naturali conditioni terræ, vt ſimplex elementum eſt. Quapropter non credo indigere elementum terræ extrinſeco humore aqueo, vt in ſe compactum, & in ſuis partibus integrum, & continuum ſubſiſtat. Nullam enim rationem huius neceſſitatis inuenio, nec video, cur ſubſtantia terræ pura non poſſit ita conſiſtere, ſicut cætera elementa pura, & integra conſeruantur.

Exceptio Pererij non admittitur.

Simplex elementum terræ poteſt eſſe compactum abſqae humore aqueo.

D Hîc tamen oritur ex dictis vltimum dubium, quo ſenſu dictum fuerit, aquas fuiſſe congregatas in vnum locum, cùm videamus nunc in plura loca, imò & in plura maria eſſe diuiſas, nimirum, Oceanum, Mediterraneum, Rubrum, Arabicum, Perſicum, Caſpium; præter quæ ſunt etiam multa flumina, ſtagna, paludes, &c. Quæ omnia non eſt veriſimile poſtea fuiſſe diuiſa, ſed à principio ita fuiſſe aquas congregatas; non ergo in vnum, ſed in plura loca congregatæ ſunt. Et augetur difficultas, quia non eſt veriſimile, totam aquam vniuerſi hoc die ſalſam fuiſſe effectam, id enim non fuiſſet terræ proficuum; ergo neceſſarium fuit plura eſſe aquarum loca, quia E in eodem non potuiſſent aqua ſalſa, & dulcis ſimul exiſtere. Reſponderi poteſt primò, non eſſe neceſſarium, illam loci vnitatem reſpectu omnium aquarum intelligere, ſed tantùm reſpectu terræ, ita vt perinde dictum ſit, *in locum vnum*, ac ſi diceretur, in locum ſeparatum, ita vt amplius terram non operiret. Quod fieri optimè potuit, congregando aquas in varia loca partialia, quæ ad prædictum finem vnus integer locus dici poſſunt, quamuis non ſit continuus. Addit verò Baſilius, éſtque valde probabile, locum illum verè & propriè fuiſſe vnum, cuius principale corpus eſt Oceanus, eius verò partes minùs principales ſunt cætera aquarum loca, quæ non ſunt omnino diuiſa, ſed per externas vias, vel internos meatus terræ illi coniunguntur.

30.
5. Suboritur dubium contra præcedens corollarium militans.

tur. Nam cætera maria illi continuantur manifeſtè, præter Caſpium, de quo inter auctores controuerſia eſt, an cum Oceano continuetur, quam hic diſputare non eſt neceſſe, quia licet exterior continuatio illius cum Oceano nulla ſit, veriſimilius eſt per plura flumina, quæ in illud confluunt, habere communicationem cum illo per varias vias ſubterraneas. Cuius indicium eſſe poteſt, quòd cùm magna quatuor flumina in illud mare continuò ingrediantur, illud nunquam redundat. Vnde coniectare poſſumus illa flumina per alias vias ſubterraneas exire, & in locum, vnde egreſſa ſunt, reuerti, ſicut de fluminibus vniuerſaliter dixit Sapiens *Eccl.* 1. Ex quo loco etiam colligimus, omnes aquas continuè currentes, quæ viuæ dicuntur, communicationem, & continuationem inter ſe, vel cum mari Oceano habere ad eum modum, quo ſanguis in corpore, licèt in hepate principalem ſedem habeat, per venas corporis diffunditur, & continuatur. Atque hac etiam ratione, licèt aquæ dicantur congregatæ fuiſſe in locum vnum, nihilominus ſtatim in plurali dicitur, *congregationéſque aquarum appellauit maria*, vt indicauit Ambroſ. *lib.* 3. *Exaëmeron. cap.* 5. Poſſunt enim illa loca, & plura maria vocari propter magnam diſtinctionem, & vnus locus propter aliquam continuationem. Et ita etiam facilè ſoluitur confirmatio, quia veriſimilè eſt, etiam loca fluminum, præſertim principalium, in hoc ipſo die facta fuiſſe, & in eis, & fortaſſe in aliquibus paludibus, vel ſtagnis, quæ ab illis conficiuntur, & in quibus aqua continuè per ingreſſum, & egreſſum fluit, aquas dulces permanſiſſe, quia licèt in principio, & fine cum aqua ſalſa continuetur, in locis aliquantulum à mare diſtantibus dulcis exiſtit, vt experimento etiam comprobatur.

Reſponſio altera ex Baſil. Vide Conimbricenſes in libros Meteororum tract. 8. c. 2. & Pereyram Ge. 1.

Ad confirm.

CAPVT VII.

Quomodo herba virens, & cætera vegetabilia hoc die fuerint producta.

1. HOc eſt aliud huius diei tertij opus, quod his verbis *Gen.* 1. deſcribitur, *Vidit Deus, quòd eſſet bonum*, & ait, *Germinet terra herbam virentem*, &c. Circa quæ verba, & totam huius partis narrationem nulla ferè occurrit noua quæſtio grauis; & ideo per breuia dubia rem totam expediemus. Præcipua enim difficultas hîc eſt, quam attingit D. Thomas 1. *p. q.* 69. *art.* 2. an hæc productio plantarum hoc die facta intelligenda ſit de productione ipſarum in proprio eſſe actuali, & formali, (vt ſic rem explicem) vel de productione tantùm in ſemine, & in potentia. Nam D. Auguſt. *lib.* 5. *Gen. ad liter. cap.* 4. & 5. & *lib.* 8. *cap.* 3. poſteriorem partem tradit, dicens, terram in hoc die accepiſſe virtutem germinandi omnia vegetabilia quaſi concepto omnium illorum ſemine, non tamen ſtatim vegetabilia omnia produxiſſe. Quod primò ſuadet verbis illis capitis 2. *In die, quo fecit Deus cælum, & terram, & omne virgultum agri, priuſquam germinaret.* Quomodo enim potuerunt virgulta fieri, antequam terra germinaret, niſi quia cauſaliter prius, & quaſi in radice, ſeu in ſemine facta ſunt, & poſtea in actu producta? Secundò confirmari poteſt, quia verbum illud *germinet terra*, optimè exponitur poteſtatiuè, vt ſic dicam, id eſt, accipiat terra vim germinandi. Sicut in eodem capite dicitur, *Creſcite & multiplicamini.* Tertiò poteſt confirmari, quia actualis productio vegetabilium non tam ad opus creationis, quàm ad opus propagationis pertinet, quod poſtea factum eſt. Et hanc ſententiam ſequitur Eucherius *lib.* 1. *in Gen. cap.* 11. & illi fauent Gloſſa interli. Hugo, & Lyran. dum verbum *germinet* dicto modo exponunt.

Prima & præcipua quæſtio tacta à D. Th.

Quid reſpondeat Auguſt.

Eius probatio 1.

Probatio 2.

Tertia.

2. Nihilominus contraria ſententia tenenda eſt, ſcilicet, produxiſſe Deum hoc die herbam, arbores, & alia vegetabilia actu in propria ſpecie, & natura. Hæc eſt communis ſententia Patrum Baſil. *homil.* 5. *Exaemer.* Ambroſ. *lib.* 3. *Exaemer. cap.* 11. & 16. Chryſoſt. *homil.* 5. *in Gen.* Damaſcen. *lib.* 2. *de Fide, capite* 0. Theodor. Cyrill. Bedæ, Gloſſæ ordinariæ, & aliorum, *in Gen.* B Et idem ſentit D. Thomas *ſupra*, ſoluens argumenta Auguſtini, quamuis propter reuerentiam eius quaſi problematicè ſemper procedat. Denique idem ſentiunt omnes, qui in his operibus veram ſucceſſionem, & temporalem diſtinctionem agnoſcant. Nam Auguſt. in eam ſententiam inductus eſt, quia omnia iſtorum dierum opera in eodem puncto creationis ſimul credidit fuiſſe facta, alioqui verò inter primam creationem, & actualem miſtorum productionem temporis ſucceſſionem interceſſiſſe negare non potuit; & ideo in hoc die tantùm in virtute, & in ſemine plantas fuiſſe productas dicere compulſus eſt. Quapropter, ablato priori fundamento, & poſita C in his diebus vera, ac temporali ſucceſſione, vt alij Patres tradiderunt, & nos defendimus, illa expoſitio Auguſtini neceſſaria non eſt. Et præterea ſi diſcurſus ille ſolidus eſt, idem dicendum eſſet de productione piſcium, & volatilium in quinto die, & aliorum animalium in die ſexto, quia omnia hæc animantia ſunt miſta, & ideo in ſeipſis non fuerunt facta in primo inſtanti; ergo neceſſarium erit dicere in illis quinto & ſexto diebus ſolùm in virtute, ſeu in ſemine eſſe facta. Hoc autem nullo modo dici poteſt. Primò, quia manifeſtè repugnat verbis Scripturæ, nam primò dicit, *Creauitque Deus cete grandia, & omnem animam viuentem, & omne volatile,* D &c. Quæ verba per ſe ſunt ſatis expreſſa, euidentiùs tamen declarantur, quia ſtatim rebus ſic productis, *Benedixit Deus*, dicens *Creſcite & multiplicamini.* Quæ verba manifeſtè ſupponunt, fuiſſe iam producta animalia, quæ poſſent ſibi ſimilia generare. Et eodem modo induci poſſunt verba ſextæ diei, in quibus euidentiſſimum eſt, quod dicitur, *& creauit Deus hominem.* Accedit præterea ſpecialis ratio in animalibus, quia non poſſunt in ſemine produci, quia ſemen debet eſſe deciſum ab ipſo animali, neque naturaliter poteſt extra ipſum animal conſeruari, aut operationem ſuam efficere, & ideo neceſſarium fuit, ſpecies ſingulas eorum immediatè ab auctore naturæ in aliquo, vel aliquibus indiuiduis primò E fieri.

Communis & verior aliorum Patrum reſponſio.

Suadetur 1. excludendo fundamentũ Auguſt.

Suadetur 2. ab incommodo.

Suadetur 3.

3. Hinc ergo eandem argumentandi rationem ad plantas conuertimus. Primò quidem, quia non ſolùm dictum eſt, *germinet terra*, ſed etiam additum eſt, *& factum eſt ita.* Quid autem fuerit factum, declaratur, cùm ſubditur, *Et protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum, lignúmque faciens fructum, & habens vnumquodque ſementem ſecundum ſpeciem ſuam.* Vbi in primis non video, quomodo poſſit verbum illud, *protulit terra*, de productione in ſemine verificari. Quia terra ſi prius habuit ſemen, quàm plantam, non protulit ipſa ſemen, ſed potiùs à Deo recepit; ergo ſi protulit herbam, vt Scriptura dicit, oportet, quòd herbam in actu, non

Præcedens diſcurſus applicatur ad vegetabilia.

in ſemine, ſeu virtute produxerit. Accedit, quod Scriptura ſtatim declarat, qualis illa herba fuerit, ſcilicet, *herba virens, & faciens ſemen, & lignum faciens fructum, & habens ſementem*, vbi diſtinguendo herbam, & lignum à ſemente, manifeſte declaratur, non produxiſſe terram herbam in ſemine, vel lignum in ſemente, ſed potiùs produxiſſe herbam, vel lignum; à quibus ſemina ſimilium rerum procedunt. Præterea altera ratio de animalibus facta poteſt de plantis, ſeu vegetabilibus cum proportione fieri: nam hæc etiam non fiunt ſine proprio ſemine, præſertim illa, quæ perfectiora ſunt; imò in aliquibus frugibus terræ fructus, & ſemen idem ſunt; ergo non potuerunt prius in ſemine, quam in fructu fieri, vt in tritico, & ſimilibus videre licet. Ergo illa non potuerunt fieri in primo inſtanti creationis in virtute, ſeu in ſemine magis, quàm in actu, cùm vtroque modo ſint eiuſdem naturæ. Ergo facta ſunt hoc tertio die, non vt ſemina, ſed vt fructus, vel ſaltem in herba, ſicút ad literam narrantur facta. In lignis autem, ſeu arboribus, licèt ſemen ſoleat à fructu diſtingui; etiam ipſum ſemen eſt quoddam miſtum. quod non magis potuit in principio creari, quàm cætera miſta; poſt inſtans autem creationis potius dicendum eſt, talia ſemina facta eſſe ex ipſis lignis, & arboribus, vt Scriptura ſonat, quàm è conuerſo. Quòd ſi fortaſſe quis dicat, per virtutem illam ſeu potentiam non intelligere Auguſtinum huiuſmodi ſemina plantarum, ſed aliam peculiarem virtutem terræ ad germinandum inditam: hoc eadem facilitate, qua dictum fuerit, reiiciendum eſt, quia neque in Scriptura habet fundamentum. neque ipſe Auguſtinus hoc declarat, neque ſecundùm naturas rerum explicari poteſt, qualis illa virtus ſit: opera autem miraculoſa, vel extraordinaria abſque neceſſitate, vel ſufficienti teſtimonio audienda non ſunt. Et hoc magis reſpondendo ad argumenta prioris ſententiæ confirmabitur.

Euaſio reiicitur.

4. *Ad 1. probationē in n. 1.* Primum teſtimonium ex *Geneſ.* 2. in ſuperioribus explicatum eſt. Non enim dicitur Deus feciſſe omne virgultum agri antequam oriretur in terra, vel produxiſſe herbam antequam terra germinaret, quia fecit illa in virtute, prius quàm in actu; ſed quia ipſe ſolus illa produxit quaſi per modum primæ creationis, priuſquam naturali, & ordinario modo poſſent ab ipſa terra produci. Quam expoſitionem ex contextu ipſo, & verbis ſequentibus confirmauimus, & illam tradit D. Thomas, éſtque communis, & ſatis plana. Ad ſecundum ex verbo *germinet terra*, reſpondetur in primis, ſi verbum illud ſolum, & ſine maiori declaratione fuiſſet poſitum, tolerabilem futuram fuiſſe expoſitionem illam: tamen ex verbis adiunctis manifeſtè conſtare Deum non tantùm dediſſe terræ virtutem germinandi, ſed etiam illam ſtatim germinare feciſſe, vel ipſum virtute ſua herbam, & plantas in ea produxiſſe. Vnde addi etiam poteſt, dediſſe quidem Deum terræ in hac die virtutem germinandi in perpetuum per continuam generationum ſucceſſionem, & hoc etiam verbo *germinet* ſignificatum fuiſſe: nihilominus tamen hanc virtutem datam eſſe terræ, producendo in illa primas plantas, arbores, &c. à quibus ſemina procederent, quibus poſtea poſſet terra fœcunda fieri ad ſimilia germinandum. Quod etiam in ipſis verbis indicari videtur, cùm explicatur, *produxiſſe terram herbam facientem ſemen, & lignum habens ſementem, vnumquodque ſecundùm ſpeciem ſuam*. Ad tertium reſpondet optimè D. Thomas, opus hoc, prout in hoc die factum eſt, non ad opus propagationis pertinuiſſe, quia non eſt ex præiacto ſemine ordinario generationis modo factum, ſed ad primam conſtitutionem vniuerſi, quatenus ab auctore totius naturæ non ſolùm quoad corpora ſimplicia, ſed etiam quoad miſta præcipua, & (vt ita dicam) in vniuerſo per ſe intenta, immediatè productum eſt. Et ſpecialiter pertinuit ad opus ornatus reſpectu terræ, nam cùm in principio inanis eſſet, & vacua, atque etiam inuiſibilis, & operta aquis, remotione aquarum viſibilis facta eſt, ſaltem quoad remotionem impedimenti, ne autem eſſet vacua & inanis, herbis, & arboribus ſtatim ornata eſt. Atque hoc confirmari poteſt ex *cap.* 2. *Geneſis*, vbi dicitur quòd in his ſex diebus *perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum*. Nemo autem negare poteſt, quin plantæ, & herbæ actu productæ, & radicatæ in terra ad magnum eius ornatum pertineant, quem ſola ſemina, aut potentia producendi illa non conferunt.

Ad ſecundū.

Ad tertium.

Et hinc obiter colligitur ratio, ob quam Deus in hac ipſa die, poſt congregationem, ſeu ſegregationem aquarum ſtatim plantas produxit, nimirum, vt terram, ne turpis (vt ſic dicam) ſeu incompoſita appareret, ſtatim herbis, ac floribus veſtiret. Accedit, quòd ſi Deus ſtatim vegetabilia non produceret, etiamſi illorum ſeminibus terram repleret, non potuiſſet, niſi longo tempore plantarum productio, præſertim arborum, & fructuum fieri, non decebat autem terram, quæ de ſe informe quoddam elementum eſt, multo tempore in ea diſpoſitione manere. Aliunde verò, quia paulo pòſt Deus animalia terreſtria producturus erat, cibum etiam illis præparare voluit, & ideo opportunè ſtatim in hoc die herbam, & cæteras plantas, ſeu arbores produxit.

5. *Cur Deus poſt ſegregationē aquarū ſtatim produxit vegetabilia.*

Secundò autem quæri hoc loco ſolet, an ſolus Deus ſua virtute hoc opus fecerit, vel mediante aliqua cauſa ſecunda. Vbi non eſt dubium de materiali cauſa: nam certum eſt, ex terra hæc omnia produxiſſe, ac ſubinde in genere cauſæ materialis terram, ſeu eius materiam concurriſſe, quod ad minimum verba Scripturæ ſtatim tractanda conuincunt. Propria ergo interrogatio eſt de cauſa efficiente. Et quidem de Angelis pro certo ſupponitur in hoc opere nullam efficientiam, etiam remotam habuiſſe, quia ad hunc effectum nullus præuius motus localis neceſſarius erat, quem ſolum Angeli poſſunt efficere. De corporalibus item cauſis manifeſtum eſt, non potuiſſe ad illud opus effectiuè concurrere virtute naturali, quia ſubitò factum eſt, & per vniuerſam terram. Solus Eugubin. *in Coſmopœia* finxit, Deum in primis duobus diebus, ſimul cum priori actione huius tertij diei, ita elementum terræ præparaſſe, vt naturaliter ſequuta fuerit hæc plantarum productio, vtique virtute Solis, & aliarum cauſarum vniuerſalium. Veruntamen hæc ſententia non ſolùm eſt omnibus Patribus, & Theologis contraria, ſed etiam eſt per ſe incredibilis, & prorſus voluntaria, quia in terra nulla præparatio præcedere potuit, antequam remotis aquis appareret: nam licèt fortaſſe aliquantulum humefacta relinqui potuerit, illa non erat diſpoſitio ſufficiens, nec ſol etiamſi in terra diſpoſitio præcederet, poſſet virtute naturali ſubitò, ſeu breuiſſimo tempore talem, ac tantam plantarum productionem efficere.

6. *2. Quæſtio in hoc ipſo cap.*

Eugubin. reſponſio refellitur.

De

7.

Caietani & Burgenſis reſponſio & fũdamentum.

Verior reſpõſio.

De ſola ergo terra eſt aliqua controuerſia, nam Caietan. & Burgenſis affirmant, terram fuiſſe proximam cauſam efficientem huius operis. Fundantur in verbis Gen. *Protulit terra herbam virentem*, &c. nam verbum *protulit* efficientiam ſignificat. Nihilominus contraria ſententia eſt magis recepta, quòd ſolus Deus tanquam principale, proximum, ac totale principium efficiens ex terra tanquam ex materiali cauſa plantas produxerit. Hæc ſententia ſumitur ex Baſilio, Ambroſ. Chryſoſtomo *in Gen.* vbi etiam Lyran. Abulenſ. Pereyr. Alcan. & alij illam defendunt, & fauet D. Thom. 1. *p. q.* 71. *art. vnic. ad* 1. vbi ſ̃n animalibus loquitur, videtur autem eſſe eadem ratio de vegetabilibus. Et hæc ſententia eſt magis philoſophica, & rationi conformis, cui magis inhærendum eſt, quando Scriptura non cogit.

Ratio theologica.

Ratio autem eſt, quia credendum non eſt, terram fuiſſe ſupernaturaliter eleuatam ad efficiendum per modum diuini inſtrumenti, quia (vt ſæpe diximus) hæc opera miraculoſa & ſupernaturalia non ſunt per ſe ad primam naturæ inſtitutionem accommodata; & ideo ſine reuelatione fingenda non ſunt. Neque etiam potuit terra naturali virtute dictam efficientiam habere, quia neque ipſa per ſe habet huiuſmodi virtutem naturalem, neque etiam habebat ſemina rerum, in quibus hæc virtus eſſe ſolet. Præterquam quòd, licèt illa haberet, etiam ipſa ſemina non poſſent tam breui tempore, & quaſi in momento huiuſmodi effectus naturaliter producere.

Ratio philoſophica.

Præterea poſſumus hoc modo philoſophicam rationem efficere, quia illa pars terræ, ex qua vnaquæque planta generata eſt, non poterat effectiuè concurrere ad illius productionem, quia ex illa ſequuta eſt eiuſdem terræ productio, & non poterat ipſamet ſuam corruptionem efficere. Neque etiam vna pars terræ potuit ex alia parte eiuſdem terræ plantam producere, cùm eſſent ſimiles non tantùm in forma ſubſtantiali, ſed etiam in diſpoſitionibus. Solus ergo Deus author illius operis fuit tanquam naturæ author, & inſtitutor.

Ad fundam. Caietani & Burgen.

Neque obſtant citata verba *Gen.* 1. nam explicanda ſunt per alia capitis 2. *Fecit Dominus cælum, & terram, & omne virgultum agri*, &c. Et clariùs infrà: *Produxítque Dominus* Deus *de humo omne lignum*, &c. Ergo cùm priùs dictum eſt, *germinet terra*, vel *protulit terra*, in ſuo genere intelligendum eſt. Et ſpecialiter ſignificatum eſt, Deum produxiſſe plantas non ex nihilo, ſed ex ipſa terra, ſicut etiam nunc dicitur producere terra, quamuis ipſa non faciat, ſed ſemen, quod eſt in ipſa, vel etiam ſol, & aliæ ſimiles cauſæ.

8.

3. Quæſtio.

Quæ ſpecies vegetabiles ſint producta hac die 3.

Tertia quæſtiuncula eſt, in quanta varietate, ſeu ſpecierum multitudine fuerint vegetabilia ſimul hoc die producta. In qua dubitatione omnes conueniunt, tunc fuiſſe productas omnes ſpecies arborum, ſegetum, & olerum perfectorum, quæ & ad perfectionem vniuerſi, & ad vſum hominum, vel etiam ad cibum iumentorum neceſſaria ſunt. Nam iſta ab auctore naturæ per ſe intenta fuerunt, & ad dictos fines ordinata. Item quia non fiunt niſi per propagationem, & ſeminationem; nec ſemina eorum poſſunt naturaliter decidi, niſi ab aliquibus indiuiduis talium ſpecierum: & ideo oportuit omnes ſpecies primò produci in aliquo, vel aliquibus indiuiduis. Ergo omnia ſimul in eo die facta ſunt, quia poſt primam mundi creationem, diſtinctionem & ornatum Deus non produxit immediatè, & tanquam naturæ artifex nouas rerum ſpecies, ſed ſolùm quantum ex primis tunc productis deriuari potuerunt.

Quot earum indiuidua, & quibus in regionibus, incertum.

Quot verò indiuidua Deus in vnaquaque iſtarum ſpecierum produxerit, incertum noſtris eſt. Item an omnes iſtæ ſpecies in omnibus regionibus, & prouinciis vniuerſi produxerit, etiam eſt incognitum. Quantùm verò experientia docet, veriſimile eſt, non omnes vegetabilium ſpecies vbique eſſe productas, ſed quaſdam in hoc hemiſphærio, & alias in alio, & ſimili modo in variis vtriuſque regionibus iuxta ſapientiſſimam Dei diſtributionem productas fuiſſe, quia Deus optimè nouit varia terrarum climata, & ſyderum influentias, ac regionum diſpoſitiones, his vel illis fructibus terræ magis accommodatas. Si verò aliquæ ſunt plantæ, quæ vbique facilè conſeruari, aut propagari poſſunt, fortaſſe illæ in omnibus regionibus, vel ſaltem in nimis diſtantibus, ad quas non poterant facilè ex aliis transferri, ſimul productas fuiſſe, credibilius eſt.

9.

De vegetabilibus noxiis ſenſit olim Auguſt. producta fuiſſe poſt peccatũ.

At verò de quibuſdam plantis, aut venenoſis, & nociuis, aut noxiis humano corpori, dubitari ſolet, an fuerint hoc die productæ. Et ratio dubitandi eſt, quia iſta non videntur introducta in mundo, niſi propter peccatum hominis, videntur enim effectus illius maledictionis Dei Gen. 3. *Quia comediſti de ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes, ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, ſpinas, & tribulos germinabit tibi.* Ergo ſi homo non peccaſſet, terra tribulos, & ſpinas non germinaret, & à fortiori, nec alias herbas magis nociuas, & venenoſas. Propter quod argumentum videtur ita ſenſiſſe Auguſtin. *lib.* 1. *de Gen. contra Manich. cap.* 13. vbi verba illa Gen. *Germinet terra herbam virentem*, ipſe legit, *herbam pabuli*. Et ſubiungit obiectionem Manichæorum, *Si Deus iuſſit naſci de terra herbam pabuli, & lignum fructiferum, quis iuſſit naſci tantas herbas, vel ſpinoſas, vel venenoſas, vel infructiferas?* Et reſpondet, ante peccatum hominis non eſſe ſcriptum, quòd terra aliud protulerit, poſt peccatum autem ortæ ſunt ſpinæ, & alia propter peccatum.

Ex parte cõſentiunt Baſil. Ambroſ. Beda, Damaſcen. Alcuin.

Et ad hoc inducit prædicta verba Gen. Et in eadem ſententia ſaltem quoad ſpinas, & tribulos ſunt Baſil. homil. 5. Ambroſ. *lib.* 3. *cap.* 9. & 11. Beda, & Rabanus *in Gen.* Damaſc. *lib.* 2. *de Fide cap.* 10. cùm tanta exaggeratione, vt dicant, etiam roſam futuram fuiſſe ſine ſpinis, ſi homo non peccaſſet.

Confirmatio.

Quod etiam ſentit Alcuin. *q.* 78. *in Gen.* Et poteſt tandem hoc confirmari, quia productis à Deo plantis, additur, *Et vidit Deus, quod eſſet bonum.* Ergo ſignum eſt ſolùm produxiſſe herbas proficuas, non verò noxias, & (vt ita dicam) pœnales.

10.

Oppoſitum verius.

Nihilominus contrariam ſententiam docet D. Thomas quantum ad ſpinas, & tribulos 1. *p. q.* 69. *art.* 2. *ad* 2. & 2. 2. *q.* 164. *art.* 2. *ad* 1. Et fuit ſententia Auguſtini 3. *Gen. ad liter. cap.* 18. vbi, & dicta in priori loco retractat, & locum Geneſis aliter exponit, vt ſtatim dicam. Et quoad alteram partem de herbis noxiis conſentiunt Ambroſ. Baſil. & alij in præcedenti §. allegati. Et hæc etiam eſt communior ſententia expoſitorum in Gen. & Theologorum.

Id probatur quoad vegeta il. venenoſa.

Et quidem quoad herbas noxias, ſeu venenoſas non videtur dubitandum, quia iſtæ ſunt in ſuis ſpeciebus perfectæ, & ideo per ſe pertinent ad perfectionem vniuerſi. Deinde quoniam licèt ad quoſdam effectus ſint noxiæ, ad alios ſunt vtiles, & medicinales, præſertim cum aliis miſtæ, & bene temperatæ. Aliquæ etiam ex his herbis aliquibus animalibus in pabulum deſeruiunt. Deni-

que ſi huiuſmodi plantæ non fuiſſent ante peccatum hominis productæ, oportuiſſet poſtea ab auctore naturæ denuo creari, ſaltem illo lato modo, quo alias rerum ſpecies in iſtis ſex diebus procreauit, quod eſt contrà ſuprà dicta, & contra illud Gen.1.in fine. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*, id eſt, omni ex parte perfecta & conſummata, & ideo ſubditur in principio capitis ſecundi, *Perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum; compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat, & requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere, quod patrarat.* Ex quibus omnes colligunt, nullas rerum ſpecies Deum poſtea per ſe creaſſe. Nec verò ad iſtarum rerum productionem neceſſaria erat occaſio peccati, tum quia, licèt homo peccaturus non fuiſſet, huiuſmodi herbæ illi non nocerent, ſicut neque ignis illi poſſet nocere, quia modo ſuo immortalis, & impaſſibilis eſſet, vtique paſſione noxia, aut corrumpente. Poſtquam autem lapſus hominis erat futurus, Deus præſcius futuri peccati potuit has herbas antea producere, non in pœnam, ſed in medicinam, vel alias vtilitates hominis per peccatum facti mortalis.

11.
Item quoad ſpinas & tribulos.

Vnde etiam de ſpinis, & tribulis veriſſimum cenſeo, non fuiſſe producta ſolùm in pœnam peccati, & futura fuiſſe, etiamſi homo non peccaſſet. Quod rectè oſtendit Auguſtinus in poſteriori loco, quia etiam iſta omnia habent ſuas vtilitates, vel notas, vel occultas, & aliquibus animalibus hæc in cibum conuenientem eſſe ſolent. Deinde eſt hoc multo euidentius de ſpinis roſarum, & aliarum arborum, & fructuum perfectorum. Nam illæ ſpinæ pungentes, quas habent, connaturales illis ſunt, & à natura datæ quaſi in munimentum, & defenſionem. Ergo non magis habent originem à peccato, quàm ipſæ roſæ, vel ſimiles plantæ. Imò eſſet miraculum huiuſmodi flores, vel fructus ſine his naturalibus ornamentis naſci. Denique aliæ etiam ſpinæ, & tribuli, licèt naſcerentur homine non peccante, illum non affligerent, nec aliquo dolore afficerent; cur ergò propter alios fines non fierent, aut fieri ſinerentur? An verò huiuſmodi herbæ ſint factæ hoc die tantùm in potentia, vel etiam in actu, magis dubitari poteſt. Diſtinctione tamen vtendum videtur. Nam vel iſtæ ſunt plantæ, quæ ex proprio ſemine generantur, vel tantùm fiunt ex quadam putredine terræ, aut aquarum, vel aliquorum miſtorum, vt experientia compertum eſt. Quæ ſunt prioris generis, credendum eſt fuiſſe factas hoc die non in virtute tantùm, ſed in actu, propter rationes ſuprà factas, quæ in omnibus huiuſmodi plantis vniuerſaliter procedunt, etiamſi minus perfectæ, vel minus neceſſariæ, aut fructuoſæ ſint. De poſterioribus verò non eſt neceſſe, vt fuerint in actu productæ ſed in potentia, paſſiua quidem terræ, & aquæ, actiua autem Solis & aliorum aſtrorum. Quia huiuſmodi herbæ non ſunt quaſi per ſe intentæ ad ornatum, vel commoditatem vniuerſi, ſed quaſi per accidens ex concurſu plurium cauſarum vniuerſalium ſequuntur; & ideo non oportuit, vt Deus à principio ſua ſola virtute hæc faceret; nam primariò, & ex ſe non ad corruptionem, ſed ad perfectionem conferendam operabatur. Fuit tamen conſentaneum prouidentiæ Dei ſinere, hæc fieri concurrendo cum cauſis ſecundis, quia hoc ad munus vniuerſalis cauſæ pertinet. Ita notauit Tornielus *in* 1. *tom. die* 3. *n.* 10. vbi plura alia inducit exempla huiuſmodi plantarum. Et quamuis ſpinas, & tribulos non numeret, ad hoc tamen genus pertinere videntur: & ideo veriſimile eſt, ante peccatum primi hominis actu non extitiſſe, non quia ſine peccato futura non eſſent, ſed quia non præceſſit tempus ſufficiens, vt ex terra, per efficientiam Solis & ſtellarum procrearentur. Nihilominus tamen diſcurſu temporis producendæ eſſent, etiamſi peccatum non fuiſſet. Quia etiamſi eſſent, nullum nocumentum, vel pœnam inferrent hominibus, & alias vtilitates habere potuiſſent, & lex generalis obſeruaretur, qua *Deus ita adminiſtrat omnia, quæ creauit, vt etiam ipſa proprios exercere, & agere motus ſinat.* Quæ eſt Auguſtini ſententia *lib.* 7. *de Ciuit.cap.* 30.

Qua vegetab. ſint hac 3 die producta in actu, vel tantùm in potentia.

12.
Ad locũ Gen. adductum n. 9. pro contraria parte.

Neque contra hoc obſtant verba *Gen.* 3. Primò, quia, vt notant Auguſtinus, & D. Thom. ibi non dicitur abſolutè de terra, *ſpinas, & tribulos germinabit*, ſed additur, *germinabit tibi*: nam ſi homo non peccaſſet, produceret quidem terra ſpinas, & tribulos, ſed illa in pœnam, vel in commoditatem hominis non redundarent, vt in ſequenti dubio magis declarabitur. Poſt peccatum autem hæc cedunt in hominis pœnam; quod ſignificatum eſt per illud additum, *germinabit tibi*, hoc eſt, in pœnam delicti tui. Et ita eſt limitanda ſententia Baſilij, & Ambroſij de ſpinis roſæ, ſcilicet, quòd ſine peccato non inferrent homini, vel minimam læſionem, quia ita erat corpore, & animo perfectè diſpoſitus, vt facilè poſſet etiam vtendo huiuſmodi rebus omnem ab eis incommoditatem cauere; non verò quòd ſimpliciter tales ſpinæ non eſſent. Quod ſi amplius illorum Patrum verba ſignificant, eorum ſententiam non ſequimur. Sicut etiam Auguſtinus quam priùs tenuerat, poſtea non probauit. *Ad Baſil. & Ambroſ. ibid.*

Ad confirm. ibid.

Vnde ad confirmationem reſpondetur, illa verba, *& vidit Deus, quòd eſſet bonum*, in omnes plantas etiam venenoſas, vel incommoditates aliquas afferentes, conuenire, quia omnes habent perfectionem, quam ex natura ſua poſtulant. Maximéque hoc locum habet in illis, quas Deus per ſe, & actu produxit, quia omnes fuerunt accommodatæ ad finem à Deo intentum, & omnes habent aliquem vſum vtilem, vt diximus. Et latè proſequitur Auguſt. *lib.* 1. *de Gen. contr. Manich. cap.* 16. Ac denique omnes ſecundùm genus ſuum ſemen proferunt, & ideo ſuprà dictis verbis Geneſis ſine dubio comprehenduntur.

13.
4 Quæſtio an ſit paradiſus terreſtris plãtatus hoc 3. die.

Quarta interrogatio eſt, vtrùm Paradiſus terreſtris fuerit hoc die productus, ſeu plantatus; & ſub generalibus verbis, *germinet terra*, & *protulit terra*, fuerit comprehenſus, licèt in ſpecie declaratus non fuerit. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia ſi opus tam inſigne fuiſſet hoc die factum, veriſimile eſt, fuiſſe in ſpecie narrandum; ergo è contrario ex Moyſis taciturnitate coniectura fit, non fuiſſe Paradiſum hoc die factum. In contrarium verò eſt, quia ſtatim *in cap.* 2. dicitur: *Plantauerat autem Dominus Deus Paradiſum voluptatis à principio, in quo poſuit hominem, quem formauerat.* Ex quibus verbis apertè colligitur, Paradiſum fuiſſe intra hos ſex dies factum; tum quia hoc ad minimum ſignificat illa particula *à principio*. Tum etiam quia cùm homo creatus fuit, iam Deus Paradiſum plantauerat, vt in eiſdem verbis apertè continetur: homo autem creatus fuit ſexto die; ergo ante illum fuit factus Paradiſus. Sed nulla eſt ratio cogitandi fuiſſe plantatum in die quarto, vel quinto; ergo in tertio plantatus eſt. Atque hæc poſterior pars communis eſt, & argumento facto ſufficienter probari videtur. Coniectura verò in contrarium nullius momenti eſt, alioqui etiam

Partis negãtis coniectatio.

Affirmantis ratio præfertur.

Ad coniecturam in contrarium.

etiam probaret, in nullo ſex dierum factum eſſe Paradiſum, quia in nullo ſpeciali eius mentio ſit. Non fuit igitur hoc neceſſarium, quia illud opus ad vniuerſalem mundi fabricam, vt ſic dicam, non ſpectabat, ſed ſpecialiter ad ſtatum hominis, & ideo peculiaris eius mentio in commodiorem locum reſeruata eſt: ſatiſque fuit particulare illud opus in generali plantatione vniuerſi, vt dicam, comprehendere.

14. *Concluditur paradiſum in 3. die fuiſſe plantatum.*

Nec deſignari poteſt aliud tempus magis opportunum. Nam ſicut hoc die omnes alias terræ partes Deus aptè diſpoſuit, ad eas plantas producendas, quas in vnoquoque loco facere decreuerat: Ita etiam partem illam terræ, in qua Paradiſum plantare volebat, ſimul peculiari modo diſpoſuit, & fœcundauit. Et ſimiliter vnico illo verbo *germinet*, illi parti terræ, ſicut cæteris omnibus iuxta vniuſcuiuſque proportionem imperauit. Alioqui oportuiſſet vel illam partem terræ ab efficacia illius iuſſionis excipere, ita vt pars illa terræ ſine ornatu plantarum manſerit, quod incredibile eſt, & contra generalitatem illius diuini imperij: vel dicendum erit, priùs Deum plantaſſe illum locum generali modo, & paulò pòſt plantationem illam in aliam maioris pulchritudinis, amœnitatis, ac ſuauitatis tranſmutaſſe, quod ſuperfluum eſt, cùm diuina operatio hæc tarda molimina neſciat. De hoc autem loco in ſequenti libro ex profeſſo dicturi ſumus. Nunc ſolùm aduerto, propter ea, quæ in præcedenti dubio dicta ſunt, probabile eſſe, ſi homo in innocentia permanſiſſet, in illo loco non fuiſſe futuras ſpinas, & tribulos, neque ſimiles herbas, quæ & fructus terræ vtiles impedire ſolent, & in illo ſtatu nullam vtilitatem poſſent homini afferre. Et ideo meritò dictum eſſe homini poſt peccatum, *Maledicta terra in opere tuo, ſpinas, & tribulos germinabit tibi.* Nam ſi homo non peccaſſet, ſemper in Paradiſo permanſiſſet, in quo terra ferè nullo labore culta, ſine impedimento illi fructificaret: propter peccatum autem inde eiectus eſt in terram, quæ non ſine magno labore daret fructus, & ſpinas, ac tribulos germinaret, quæ & moleſtiam inferre, & magna ex parte vtiles fructus impedire ſolent. Et hunc ſenſum habet maledictio terræ, quam poſt peccatum Deus homini manifeſtauit.

Si Adam non peccaſſet in Paradiſo non eſſent noxia vegetabilia

15. *Quæſtio in quo ſtatu produxerit Deus vegetabilia.*

Quinta dubitatio eſt, in quo ſtatu, augmento, ſeu diſpoſitione creauerit Deus ſingulas plantas, id eſt, an creauerit arbores perfectas, vel tantùm inchoatas, & an cum fructibus, vel foliis, aut floribus. Item an produxerit ſegetes recenter natas, vel perfectas, & aptas ad meſſem, vel in aliquo ſtatu medio, & ſimili modo de cæteris. Aliquibus enim viſum eſt omnes arbores, & plantas fuiſſe per vniuerſum orbem productas in perfecto argumento, & cum fructibus maturis. Quia Dei perfecta ſunt opera. Sed verior ſententia eſt, hoc non oportuiſſe ita fieri ſimul in vniuerſo orbe, quia neque ad ornatum orbis id erat neceſſarium, nam potiùs mira quadam varietate decorari poterat, (vt ſtatim dicam) neque etiam ad perfectionem diuini operis ſpectabat: nam hæc perfectio ſæpius in proportione magis, quàm in æqualitate conſiſtit. Neque etiam erat neceſſarium ad ſuſtentationem hominis, vel animalium, quæ quinto, & ſexto die creanda erat, quia in ſingulis ſpeciebus pauca indiuidua producenda erant; ideoque tot fructibus ſimul creatis non indigebant. Ac denique illa æqualitas non erat proportionata omnibus regionibus, & climatibus vniuerſi. Vnde obſeruandum eſt, in eodem momento, in quo fuit mundus conſummatus, cœpiſſe etiam in terra illas temporum varietates, quas in vere, æſtate, autumno & hyeme experimur. Nam hæc varietas fit per motus cælorum, qui motus in primo & quarto die facti ſunt. Varietas autem illorum temporum diuerſis regionibus incepit, quia ſi fortaſſe tempus illud reſpectu habito ad hoc hemiſphærium fuit ver, reſpectu alterius fuit autumnus, & in vna parte fuit hiemis, in alia verò æſtas, ſicut nunc etiam contingit; eſt enim eadem ratio, & proportio.

Refelluntur putantes fuiſſe vbique producta in ſtatu perfecto.

Notatio pro veriori ſententia.

16. *Statuitur vera ſententia.*

Hoc ergo poſito dicendum eſt, in omni loco terræ fuiſſe plantas productas in ſtatu perfecto ſingulis regionibus accommodato pro illo tempore anni, in quo talis regio terræ facta eſt, atque eſſe incepit. Atque ita vbi erat hyems, plantæ habuerunt illam perfectionem, quam in hyeme naturaliter habere poſſunt, & ſimili modo de cæteris tribus temporibus anni. Quòd ſi velimus etiam in ſingulis diſtinguere principium, medium, & finem, eadem proportio in eis ſeruanda eſt. Nam, v. g. in principio veris ſolent arbores florere, poſtea frondere, deinde fructus emittere, & ſic conſequenter. In diuerſis ergo regionibus, vel prouinciis, prout hanc temporum varietatem participare cœperunt, cum ſimili varietate arbores, & plantæ perfectionem habuerunt. Vnde fit, vt illam perfectionem, quam arbores in qualibet parte anni in eadem terra conſeruant, ſimul habuerint hoc die omnes arbores, vbique productæ. Qualis eſt, v. g. perfecta magnitudo, ſeu augmentum, quia cùm illa perfectio non minuatur, neque augeatur propter temporum anni varietatem, potuit commodè, & connaturaliter omnibus arboribus vbique productis ſimul tribui; & ideo ad perfectionem operis Dei pertinuit, vt ita fieret. At verò quia flores, folia, fructus & eorum maturitas diſtinctam eorum temporum qualitatem requirunt, ideo in his varietas cum debita proportione ſeruata eſt; & in hoc magis eſt ſapientia, potentia & perfectio diuini operis manifeſtata. Ita docuerunt inter alios Pererius *in fine operis 3. diei*, & Molin. *de opere ſex dierum, diſp. 12. & 14.* Fundamentum autem non eſt aliud, niſi quod exponendo rem ipſam indicatum eſt. Atque hinc de Paradiſo terreſtri conſtat ex *cap. 3. Geneſis*, ſtatim in principio habuiſſe fructus maturos, nam de vno illorum *tulit Eua, & comedit, & dedit viro ſuo, qui comedit*, itémque fuiſſe tunc folia ficus, ex quibus Adam, & Eua fecerunt ſibi perizomata. Inde tamen colligendum non eſt, in eodem ſtatu creatas fuiſſe vbique omnes arbores: ſed colligendum potiùs eſt, in ea regione, ſeu loco Paradiſi tempus fuiſſe idoneum, vt in eo arbores, & folia, & fructus maturos, & omnem aliam ſimilem perfectionem connaturaliter habere poſſent.

Fundamentũ eius vnde habeatur.

Applicatur dicta reſolutio plantis paradiſi.

17. *Dubium incidens.*

Occaſione verò huius puncti tractant hoc loco auctores, præſertim duo allegati, aliud de tempore anni, in quo productus eſt mundus, an ſcilicet, in æquinoctio vernali, vel in autumnali, vel in neutro, ſed in æſtate, v. g. Cùm autem dictum ſit, hæc omnia tempora ſimul cum mundo in diuerſis eius partibus incepiſſe, non poteſt dicta quæſtio habere locum, niſi habito reſpectu ad certam terræ partem, ſeu regionem. Et quoniam in ſuperioribus dictum eſt, Deum in creatione mundi, & à principio eius ad hoc noſtrum hemiſphærium, & in eo ad eum locum, in quo & Paradiſus erat futurus, & homo creandus reſpectum habuiſſe; ideo per comparationem ad illam terræ partem dicta quæſtio tractatur. In qua præ-

Exponitur ſenſus dubij.

Qui hinc inde ſentiant vide etiam Conimbricẽſes 8. phyſic. c.2.q 3.a.3. Clauium in c.2. ſphera.

dicti auctores contraria ſentiunt: nam Pererius vult creatum eſſe mundum in æquinoctio autumnali, Molina verò in vernali, vel prope illud, ſeu in veris initio. Fundamenta vtriuſque partis in ipſis legi poſſunt, nunc enim controuerſiam hanc latiùs expendere non decreui; tum quia præſenti inſtituto non eſt neceſſaria; tum etiam, quia vix aliquid addere poſſum his quæ prædicti authores eruditè tractant; tum denique quia neutra pars firmum habet fundamentum. In re tamen dubia, & quæ mera ratione definiri non poteſt, ſententia, quæ aſſerit, mundum fuiſſe creatum in æquinoctio vernali, præferenda videtur. Tum quia Patres communiter illam ſequuntur; tum etiam quia eſt magis conſentanea rationi, his ſuppoſitis, quæ de Paradiſo terreſtri Scriptura narrat. Coniecturæ autem quæ ex aliis locis Scripturæ pro vtraque parte ſumuntur, facilem reſponſionem habent, vt in eiſdem auctoribus videri poteſt.

Authoris iudicium.

18. Sexta dubitatio eſt, an mineralia, ſeu metalla, quæ in viſceribus terræ inueniuntur, fuerint hoc die facta. Et ratio dubitandi eſt, quia Moyſes neque illa in particulari numerat inter res hoc die productas; neque etiam ſub generali nomine *platarum*, illa comprehendere potuit, quia non ſunt plantæ, neque vitam habent vegetatiuam. Accedit, quòd iſta non pertinent ad ornatum terræ, hoc autem die tantùm facta ſunt, quæ terræ ſuperficiem ornant. Denique hæc miſta non eſt neceſſe fieri per propagationem, neque per ſeminalem rationem, ſed ſufficienter fieri poſſunt ex materia elementari, ſeu miſtione elementorum cum Solis, & aſtrorum efficientia; ergo non fuit neceſſarium immediatè produci ab auctore naturæ. Sic enim antea dicebamus, plantas, ſeu herbas imperfectas, quæ abſque ſemine generantur actione Solis, non fuiſſe in principio immediatè à Deo productas idémque inferiùs dicemus de animalibus, quæ ex putrefactione generantur. Ergo maiori ratione neceſſarium non fuit, hæc metalla immediatè à Deo produci.

6. Quæſtio ac partis negantis motiua.

19. In contrarium verò eſt. Primò quòd hæc metalla ad mundi decorem, & perfectionem ſuo modo pertinent; ergo debuerunt ſimul fieri cum mundo ab illius auctore. Secundò quia, quòd Moyſes illorum mentionem non faciat, nullum argumentum eſt, quòd non fuerint facta, quia Moyſes non omnia expreſsè narrauit, ſed ea, quæ præcipua ſunt, & conſpicua hominibus: hæc autem occulta ſunt. Et præterea adeò ſunt terræ admiſta, vt ab illa difficulter diſtinguantur. Quas duas rationes, ob quas hæc à Moyſe fuerint omiſſa, tradit D. Thom. *q. 69. art. 2. ad. 3.* Non tamen diſtinctè declarat, an fuerint actu producta, videtur autem id ſupponere. Et eum imitatur Pererius. Molina verò *diſp.* 11. ſimpliciter affirmat, ita credendum eſſe. Additque hæc fuiſſe facta hoc die ante plantas, quando Deus vniuerſam terram (vt ita dicam) commouebat, vt locum aquis præpararet, quòd eſt probabile iuxta ea, quæ ſuprà diximus. Facile tamen defendi poſſet tantùm fuiſſe facta in potentia: nam hoc etiam ſuperiores rationes probabiler ſuadent: neque negari poteſt, quin ſaltem hoc modo facta fuerint. De quo videri poſſunt Conimbricenſes *in Meteoris tract.* 13. *cap.* 2. Omnibus verò penſatis probabilius apparet, hæc omnia à principio fuiſſe actu producta. Vnde non multo pòſt in vſum hominum venerunt, vt *Gen.* 4. legitur.

Motiua affirmantis.

Author. iudicium.

CAPVT VIII.

Quomodo ſol, & luna, cæteríque planetæ, & ſtellæ quarto die productæ fuerint.

OPus quarti diei his verbis *Gen.* 1. narratur, *Dixit autem Deus, fiāt luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem, ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos, vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram* &c. Quæ verba, ſuppoſitis, quæ hactenus diximus, magnam habent difficultatem. Quia ex vna parte niſi magna vis verbis fiat, ſignificare videntur, Deum hoc die produxiſſe ſolem, lunam, & aſtra ſimpliciter, & quoad ſubſtantiam eorum, quia illa omnia ſunt res ſubſtantiales: ſubſtantia autem non dicitur fieri ſimpliciter, niſi quando ſubſtantialiter producitur. Ergo cùm Scriptura dicat, Deum præcepiſſe, vt luminaria fierent, & ita factum eſſe; & iterum dicat, *Fecitque Deus duo luminaria magna, & ſtellas.* Videtur ſatis apertè ſignificare, hæc omnia fuiſſe hoc die ſubſtantialiter producta. Nam (vt ſæpe dixi) Scripturæ verba ſimpliciter, & in ſua proprietate accipienda ſunt, præſertim in hiſtorica narratione. In contrarium verò eſt, quia multa ſunt à nobis in ſuperioribus dicta, quæ cum hac ſimplici intelligentia ſubſiſtere non poſſunt. Nam in primis diximus, omnes cælos in principio, & (vt ita dicam) ante omnem diem fuiſſe creatos, & conſequenter fuiſſe integros, & perfectos, omnibúſque partibus ſuis conſtantes: ſed omnia aſtra cum ſole etiam, & luna ſunt partes orbium cæleſtium, & eiuſdem ordinis, ſeu incorruptibilis naturæ; ergo ſimul cum orbibus creata ſunt. Probatur conſequentia; tum quia aliàs cæli non fuiſſent in principio integri; tum etiam, quia aliàs loca illa quæ aſtra in cælis occupant, ſeu replent, aut fuiſſent vacua his tribus diebus, aut eſſent ibi alia corpora quæ inde fuerint hoc die expulſá, vel per annihilationem, vel per mutationem localem, vel per conuerſionem in aſtra. Quæ omnia vel ſine inconuenienti, vel ſine aliquo miraculo, aut præternaturali opere cogitari non poſſunt. Et ita vel repugnant incorruptibilitati cælorum, vel regulæ ab Auguſtino traditæ, & à nobis ſæpe repetitæ, quod in hoc opere primæ creationis non quid Deus poſſit, ſed quid naturæ conueniat, cogitandũ eſt, ac ſubinde non eſſe multiplicanda miracula, niſi vbi manifeſtè fuerint reuelata. Et augetur hæc difficultas, quia etiam diximus, lucem primi diei fuiſſe lucem Solis, id eſt, à ſole ipſo procedentem, ac proinde iam tunc ſolem fuiſſe; quod eſt ergo luminare maius, quod hoc die factum dicitur, aut quod luminare minus, cùm etiã luna in primo die deeſſe non potuerit, & conſequenter à ſole etiam illuminata fuerit? Tandem hæc difficultas etiam habet locum in ſententia, quæ aſſerit, firmamentum factum ſecundo die fuiſſe cælũ ſtellatum, vel ſolum, vel ſimul cum omnibus orbibus planetarum, vt per ſe manifeſtum eſt. Imò in illa ſententia eſt ſpecialis difficultas, quia ſi verbum *fiat*, aut *fecit*, vel *factum eſt*, in vno loco de productione ſubſtantiali accipitur, cur non in alio? vel ſi in vtroque, quomodo inter ſe cohærent? 1.

Arguitur quòd fuerint ſubſtantialiter producta die 4.

Arguitur quòd ante prædictum diem.

Arguitur ſecundò.

Tertiò.

2. Propter hanc difficultatem variæ fuerunt opiniones de proprio effectu, ſeu termino hoc die producto, quæ in duas principales claſſes diuiduntur. Vna eſt dicentium productionem, de qua agimus, ſubſtantialem fuiſſe. Alia, quòd tantùm accidentalis mutatio fuerit: & in vtraque ſunt varij dicendi modi. Prima opinio eſt, fuiſſe hoc

Opiniones duæ generales in hoc cap.

Prima opinio ſpecialis.

hoc die producta luminaria per propriam creationem ex nihilo, ac ſubinde fuiſſe producta tam quoad materiam, quam formam ſubſtantialem. Quæ opinio videtur conſequenter loqui, ſuppoſitam genere altera ſententia, quod fuerint producta quoad ſubſtantias ſuas, quia cùm luminaria, & aſtra ſint corpora incorruptibilia, non poſſunt conſentaneè ad ſuam naturam, niſi per creationem ex nihilo produci. Nihiominus hæc ſententia non habet graues aſſertores, nec probanda eſt. *Improbatur.* Quia quæ Deus per propriam creationem ex nihilo produxit, ſimul creauit, vt habet eccleſiaſticum dogma à Theologis receptum. Et ideo ſicut poſt primam creationem nullum Angelum Deus creauit; ita etiam nullum nouum corpus ex nihilo produxit, ſed ſolam animam rationalem, quia fit propter hominem, & per modum humanæ propagationis; ideoque natura ſua poſtulat, & ſupponit corpus diſpoſitum, in quo fiat.

3. *2. Opinio Molinæ. Eius ſuppoſitio pro fundanda opinione.*

Secunda opino eſt, hoc die fuiſſe producta luminaria ſubſtantialiter ex præiacente materia. Et hanc defendit Molina *in dicto opuſc. diſp.* 15. Ad quam probandam ſupponit, priùs aſtra diſtingui ſpecie ſubſtantiali ab aliis partibus cælorum in quibus ſunt. Quod maximè ſuadet ex influentia peculiari, quam habent, cùm tamen reliquæ partes illa careant. Nam vis influendi eſt proprietas naturalis, conſequens formam. Ergo diſtincta virtus ad influendum eſt argumentum diuerſæ formæ ſubſtantialis, & conſequenter eſſentialis diſtinctionis. Et certè in ſole videtur manifeſta diſtinctio, quia quanuis lux non ſit forma ſubſtantialis eius, nihilominus eſt propria paſſio eius inſignis, & ſingularis, quæ ſatis indicat ſubſtantialem diſtinctionem Solis ab aliis planetis; ergo multo magis eandem diſtinctionem indicat inter ſolem, & alias ſui orbis partes. Idémque argumentum ſumi poteſt in aliis ſtellis præter lunam, ſi verum eſt habere propriam, & intrinſecam lucem, quam aliæ partes ſuorum orbium non habent. Imò etiam lunam aliquam natiuam lucem habere cenſetur præter lumen, quod à ſole recipit, quanuis remiſſior in illa ſit, quàm in cæteris ſtellis; illa verò ſufficit ad ſimile argumentum conficiendum, cùm illa qualiſcunque lux in aliis partibus orbis lunæ non inueniatur. *Statuitur iã fundamentũ.* Hoc ergo ſuppoſito, fundatur ita ſententia, quia luminaria, & ſtellæ non habuerunt ante hunc diem quartum proprias formas ſubſtãtiales; ergo receperunt illas hoc die, & non per creationem, quia non ſunt ſpirituales, nec per concreationem cum materia, quia nulla propria creatio rei corporalis hoc die facta eſt; ergo per eductionem ex potentia materiæ. Conſequentiæ ſunt claræ, & minor etiam probata eſt. Maior autem probari poteſt, quia aſtra ante hunc diem non habuerunt proprias virtutes influendi; ergo nec formas proprias ſubſtantiales, alioqui producta fuiſſet eſſentia, & ſubſtantia ſine propria paſſione, quod miraculoſum, & monſtroſum fuiſſet. Quòd ſi interrogetur, ex qua materia eductæ fuerint illæ partiales formæ. Reſpondetur, fuiſſe eductas ex materia eorundem cælorum, quæ in eiſdem locis, ſeu partibus erat expellendo partes formarum, quæ priùs in illis erat, & alias introducendo. Quia verò aſtra denſiora ſunt cæteris partibus orbium, conſequenter neceſſarium fuit, in eiſdem partibus materiam multiplicari. Hoc autem ſine noua creatione per rarefactionem aliarum partium factum eſſe cenſet Molina.

4. *Reiicitur opinio Molinæ.*

Hæc opinio eſt contra D. Thomam, & communiorem ſententiam, & à nobis probari non poteſt, quia vel ſupponit, cælum eſſe natura ſua generabile, & corruptibile, vel miraculoſo ſupernaturali modo fuiſſe genitum, & corruptum ſaltem ſecundum aliquas partes. Quorum primum valde alienum eſt à perfectione cælorum, & à fine propter quem à Deo creati ſunt, vt ſæpe dixi. Secundum verò eſt miraculum, vel ſupernaturale opus, minimè neceſſarium. Imò, ſi verum eſt, omnia corpora cæleſtia habentia formas ſubſtantiales differentes ſpecie habere etiam materias ſubſtantialiter diſtinctas, idem profectò de illis partibus conſequenter erit dicendum. Atque ita vel priùs extitiſſet materia connaturalis aſtris ſine illorum formis, vel poſtea relicta eſſent, & perpetuò manerent cum aliena materia, & ſibi non connaturali; vtrunque autem valde extraordinarium eſt, & incredibile. Præterea nulla veriſimilis ratio afferri poteſt, ob quam per tot circuitus, vt ſic dicam, & ſubſtantiales productiones, ac mutationes, tam nobilia corpora luminarium, & ſtellarum Deus effecerit. Ergo cùm Scriptura non cogat ad credendum illum productionis modum, non eſt cur illum verum eſſe credamus. Denique quod in opinionem ſequentem dicemus, hanc etiam impugnat. Et ad fundamentum huius ſententiæ paulò pòſt reſpondebimus. *Ad eius fundamentum.*

5. *3. Opinio.*

Tertia igitur opinio eſt, luminaria non eſſe facta hoc die ſimpliciter, & abſolutè quoad ſubſtantiam, ſeu per productionem ſubſtantialem, ſed per accidentalem, quæ tamen præexiſtentem ſubſtantiam per rarefectionem, & condenſationem multum tranſmutauerit. Supponit autem hęc ſententia, aſtra, & luminaria, non differre ſpecie ſubſtantiali ab aliis partibus ſuorum orbium, ſed tantùm in multitudine materiæ cum maiori eius denſitate. *Ex qua ſuppoſitione procedat.* Ex qua denſitate prouenire dicuntur tam illuminatio, quàm maior aſtrorum influentia. Quo ſuppoſito dicit, vnumquodque cælum in principio, vel in ſecundo die creatum fuiſſe vniforme quoad raritatem in omnibus partibus ſuis; in hoc verò quarto die partes quaſdam Deum condenſaſſe, multiplicando in illis materiæ partes cum ſuis partialibus formis, aduocando, & quaſi attrahendo illas ab aliis partibus, & conſequenter cæteras partes rariores efficiendo, quàm per creationem factæ fuerant. Hanc ſententiam refert Molina *ſuprà*, & quanuis pro illa nullum referat doctorem, nihilominus eam cenſet probabiliorem cæteris, ſuppoſito fundamento de identitate ſpecifica inter aſtra, & cæteras partes.

6. *Refellitur tamen data etiam ſuppoſitione. Primò.*

Nihilominus etiam poſito illo fundamento (quod ſecundùm Philoſophiam probabile eſt) iſta ſententia admittenda non eſt. Primò, quia etiam ſupponit, cælum eſſe generabile, & corruptibile. Quia licèt in hoc opere non introducat in cælis partiales generationes, & corruptiones ſubſtantiales, nihilominus ſupponit, totum corpus cęleſte ſecundùm omnes partes ſuas eſſe alterabile per magnam rarefactionem, & condenſationem; hoc autem eſt proprium corporis generabilis, & corruptibilis, quia rarefactio, & condenſatio eſt via ad generationem, & corruptionem ſubſtantialem. Et ita conſequenter fatetur Molina, ſupponendo, cælos mobiles ſecundo die factos eſſe ex aqua. *Euaſio.* Poſſet autem aliquis admittendo, cælum eſſe incorruptibile, reſpondere, argumentum habere locum in rarefactione, & condẽſatione ab agente contrario facta, ſecùs verò eſſe in ea, quę fit ab auctore naturę, non propter generationem, vel corruptionem naturæ, ſed propter alios ſuæ prouidentiæ fines. Negare namque non poſſumus, quin in eodem orbe cæleſti quædam partes

partes ſint denſiores aliis; ergo potuit Deus illam A varietatem ſucceſſiuè efficere, ſeu in diuerſis temporibus, ſalua cælorũ incorruptibilitate. Sed contra hoc inſtamus, quia ſi cælum eſt incorruptibile ex natura ſua, conſequenter etiam poſtulat immutabilitatem in ſubſtantia ſua quoad intrinſecam quantitatem, & modum eius. Vnde ſicut cælum habet quaſdam partes denſas, & alias raras, ita etiam ex natura ſua poſtulat, vt in illa diſpoſitione creetur, ſempérque ex eiſdem partibus, eiſdémque diſpoſitionibus effectis componatur. Ergo præter naturam talis corporis eſt priùs cum vniformi partium diſpoſitione creari, & poſtea in heterogeneam transmutari; ergo veriſimile non eſt, corpus incorruptibile fuiſſe hoc modo in principio productum. B

Inſtatur.

7. *Confutatur amplius eadẽ 3. opinio.*

Et declaratur tandem in hunc modum, quia, ſi forma cæli ſtellati, v. g. eſt eiuſdem ſpeciei in ſtellis, & in aliis partibus eiuſdem cæli, ex natura ſua poſtulat illam variam diſpoſitionem, quam in illis partibus nunc habet: ergo non fuit forma introducta in illa materia, niſi priùs natura in genere cauſæ materialis ſit diſpoſita. Ergo non potuit priùs tempore ſine illa partium diſtinctione, & conſequenter nec ſine ſtellis, fieri. Primum antecedens probatur, quia omnis forma determinat certam diſpoſitionem in materia tam ſecundùm raritatem, & denſitatem, quàm ſecundùm alia accidentia vnicuique formæ proportionata. Vnde & tota forma requirit certam diſpoſitionem C in tota materia, & pars formæ in parte materiæ, vel cum omnimoda vniformitate, vel cum proportionata varietate, iuxta naturam, & exigentiam integræ formæ. Neque eſt veriſimile, formam, vel eius partes eſſe de ſe indifferentes ad maiorem, vel minorem raritatem, vel denſitatem. Ergo cùm forma cæli ſtellati nunc ſit in materia optimo, & connaturali modo diſpoſita, vt rationabiliter credendum eſt, profectò illam diſpoſitionem, quam nunc habet, ex natura ſua poſtulat, & ſibi determinat. Hinc ergo probatur prima conſequentia, tum quia ſubſtantiæ, quæ non poſſunt ab intrinſeco augeri, & perfici, à D principio generantur cum optima diſpoſitione vltima ſibi connaturali, & ideo elementa ita producta fuiſſe credimus, multoque magis id credendum eſt de cæleſti corpore incorruptibili. Et hinc facilè probatur altera conſequentia, in qua verbum *non potuit*, non de abſoluta potentia, ſed de ordinata, qua res connaturali modo fiunt, intelligendum eſt, & ita eſt euidens illatio. Quia ſi prius illud cælum totum eſſet ſimilium partium, quædam illarum eſſent rariores, quàm natura ſua poſtulat, & aliæ denſiores, quandoquidem vt in connaturali ſtatu conſtituerentur, quaſdam denſari, alias rarefieri oportuiſſet: ergo non potuit illud corpus ſic produci, niſi valde præternaturali E modo. Propter quod veriſimile nobis non eſt huius diei opus per illam condenſationem, & rarefactionem eſſe factum. Maximè cùm hic etiam locum habeat ratio ſuprà facta, quòd nulla vtilitas in hoc circuitu inuenitur, & fruſtrà fit per plura, quod æquè perfectè, & commodè poteſt fieri per pauciora.

8. *4. Et verior opnio D. Thomæ, & aliorũ.*

Eſt ergo quarta ſententia, quæ affirmat opus huius diei eſſe factum per mutationem accidentalem, quæ non attigerit, (vt ita dicam) ipſam ſubſtantiam per denſationem, vel rarefactionem, ſed ſecundùm aliquas qualitates ſuperficientes cæleſtia corpora quoad aliquas eorum partes, quę propter illam perfectionem accidentalem ſtellæ, ſeu aſtra, aut aliis nominibus propriis appellatæ ſunt. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1. *p. q.* 70. *a.* 1. *ad* 1. & eum ferè ſequuntur poſteriores Doctores. Eſt autem in hac ſententia difficultas in explicando, quid additum ſit per hanc mutationem in partibus illis, quæ luminaria, vel ſtellæ luminatæ ſunt. Quam difficultatem D. Thomas expedit, dicendo, datas eſſe ſtellis determinatas virtutes, ad influendum in hæc inferiora, & ad varios effectus efficiendum.

Difficultas quæ in hac opinione ſe offert, quo pacto à D. Tho. expediatur.

9. *Arguitur tamen contra primò.*

Hæc autem reſponſio non videtur difficultatem euacuare. Primò quidem quia in aſtris nullæ ſunt virtutes, quæ non ſint proprietates à formis eorum naturaliter emanantes. Ergo non ſunt illis additæ in hoc quarto die, ſed à principio illas concreatas habuerunt. Alioqui creata fuiſſet eſſentia ſine propria paſſione, quod eſt monſtroſum opus, vel ſtupendum miraculum, quod in naturæ inſtitutione fingendum non eſt. Reſponderi poteſt ex eiuſdem Sancti doctrina; generalem virtutem influendi eſſe à principio aſtris concreatam, poſtea verò fuiſſe ad hos, vel illos effectus determinatam. Contra hoc verò obſtat, quia forma ſubſtantialis vniuſcuiuſque ſtellæ determinata eſt; ergo virtutem etiam determinatam natura ſua poſtulat; ergo ita concreata eſt. Vel aliter, virtus illa non potuit eſſe niſi aliqua qualitas, nec potuit fieri niſi in determinata ſpecie, & indiuiduo; ergo non potuit non eſſe determinata ad certum gradum, & ad certos effectus. Dici verò, ſeu cogitari poteſt, illam virtutem fuiſſe à principio determinatam ad aliquod obiectum adæquatum, & vniuerſale, fuiſſe tamen indifferentem ad varios particulares effectus ſub illo vniuerſali obiecto contentos, & ad aliquos illorum poſteą determinatam fuiſſe. Ad eum modum, quo intellectus ex natura ſua ſolùm ad ens dicit adæquatam habitudinem: ad hoc autem, vel illud ens per ſpecies determinatur. Sed neque exemplum, neque diſtinctio bene in præſenti accõmodatur. Nam intellectus non eſt potentia purè actiua, imò nec completam actiuitatem habet, ſed eſt etiam potentia paſſiua, & receptiua formæ, per quam in ſua actiuitate compleatur. Virtutes autem cælorum non ſunt paſſiuæ potentiæ; ſed merè actiuæ, & ideo à principio totam ſuam actiuitatem habent, quia, vt ſtatim dicam, neque intendi, nec remitti naturaliter poſſunt. Quòd ſi earum efficacitas ſit vniuerſalis ad varios effectus, non determinatur ad particularem influentiam, vel actionem per additionem intrinſecæ virtutis, vel actionis, ſed per alias cauſas currentes, materiales, vel efficientes, vt mox dicemus; ergo ſi virtus aſtri ad influendum vnicuique concreata eſt, non potuit in hoc die intrinſecam determinationem recipere.

Effugium præcluditur.

Effugium aliud.

Occupatur.

10. *Arguitur ſecundò.*

Præterea huic ſententiæ obſtat, quòd etiamſi illud admitteremus, non ſufficeret ad explicandum opus huius diei, vt à Moyſe narratur. Non enim dixit, feciſſe Deum luminaria, & ſtellas, vt influerent, vel vt determinatos effectus producerẽt, ſed dixit, feciſſe illa, *vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram, & diuidant diem, ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos.* Quæ omnia non fiunt per determinatas influentias, ſed per lucem, & illuminationẽ, præſertim Solis, & lunæ, de quibus ſpecialiter dicitur, poſita eſſe, *vt præſint diei, ac nocti.* Nam, vt inquit Dionyſius *c.*4. de diuinis nominib. in 1. eius p. *lux menſura eſt, & numerus horarum, dierum, totiúſque labẽtis temporis.* At verò lux non eſt facta hoc die, ſed à principio fuit concreata Soli, & in primo die potuit etiam lunæ, & ſtellis communicari. Vnde multi hac difficultate oppreſſi dixerunt, ſolem, & omnes ſtellas

Quo pacto alij eandem difficultatem expediant.

las fuiſſe in principio creatas in ſubſtantia ſua ſine luce, & in hoc die eſſe illis additam; ac propterea productas hoc die fuiſſe, non in ſuo eſſe ſimpliciter, ſed in eſſe, & munere luminariũ, erant enim veluti candelæ, nondum accenſæ, hodie verò accenſæ ſunt, recipiendo lucẽ, quia & ipſæ lucerent, & alia illuminarent.

Impugnatur.

Qui modus dicendi habet difficultatem ſuprà tactam, quia lux eſt qualitas, & proprietas dimanans intrinſecè à ſubſtantia Solis; ergo non potuit creari ſine illa abſque magno miraculo, quod (vt ſæpe diximus) vitandum eſt, quoad fieri poſſit. Ad quod etiam nos multum inducunt, quæ de luce primi diei ſuprà diximus. Atque eadem difficultas in luna, & ſtellis locum habet quoad lucem intrinſecam, ſi fortaſſe aliquam ex vi ſuæ formæ ſibi vendicant. Quòd ſi illa ad lucendum aliis, vel illuminandum non ſufficit, ſed neceſſarium eſt, vt à ſole augeatur, hoc etiam (vt dicebam) erat naturaliter conſequens ex actione Solis ante hunc quartum diem, neque impediri potuit ſine miraculo; ergo etiam ſtellæ, & luna non potuerunt incepiſſe hoc quarto die ſub ratione luminarium, in ſenſu explicato.

11\. *Aliorum expeditio.*

Propter quod alij mediam quandam viam elegerunt, qua omnia componerent. Dicunt enim ſolem à principio habuiſſe lucem, ſed multo minorem, quàm nunc habeat, quæ poſtea quarto die aucta, & conſummata eſt. Et ita potuit quarto die fieri in ratione luminaris maioris, & poni in firmamento, vt præeſſet diei, nimirum, diem perfectè lucidum efficiendo, nam antea, (vt aiunt ex Beda) ſolùm poterat illuminare, quantum auroram illuminat. Et hinc optimè ſequitur, antea fuiſſe inſufficientem ad illuminandam lunam perfectè, & quantum neceſſarium erat, vt nocti præeſſet, ideoque hoc etiam in iſto die optimè fieri potuiſſe. Ac denique ob eandem cauſam potuerunt ſtellæ hoc ipſo die fieri, quia præteritis diebis ſol ſua parua luce illas attingere non poterat, vel non ita perfectè illuſtrare, vt in firmamento cæli fulgere poſſent.

Fundari videtur in dicto Dionysij.

Hæc ſententia habet fundamentum in Dionyſio *cap.* 4. *de diuin. nominib.* dicente, lucem primi diei fuiſſe lucem Solis, & addit: *Etſi tunc erat informis, quod & diuinus Moyſes ait.* Non inuenio autem vbi Moyſes hoc dixerit, niſi quatenus ex opere huius quarti diei explicati prædicto modo colligi poteſt. Et ita ſequutus eſt Carthuſianus *in cap.* 1. *Gen. a.* 9. cum Beda *ibi*, & D. Thomas 1. *p. q.* 67. *a.* 4. *ad* 2. vbi illam informitatem ſic explicat, quia ſol in principio habebat virtutem illuminatiuam in communi, ſed poſtea data eſt ei ſpecialis, & determinata virtus ad particulares effectus. Et idem repetit *q.* 70. *a.* 1. *ad* 1. & 2. Sequitur etiam Pereyra Gen. 1. *circa opus* 1. & *quarti diei*, qui ſpecialiter ait, hoc quarto die *acceſſiſſe Soli eam, quam poſtea habuit magnitudinem, figuram, & pulchritudinem. Quia primo die globus Solis non vſquequaque accenſus eſt, ſed aliquatenus tantùm: quarto autem die totus eſt ſplendidiſſima luce completus, & maiorem copiam lucis habuit.* In quibus verbis duo ſignificat, vnum eſt, ſolem à principio non fuiſſe lucidum quoad omnes partes ſui globi; aliud eſt, eam quam habuit fuiſſe remiſſam, & in vtroque fuiſſe in hoc quarto die perfectum. Et in hoc ſenſu moderandum videtur, quod ait, in hoc die acceſſiſſe Soli magnitudinem, & figuram vtique in ratione globi lucidi: nam in magnitudine quantitatis, & in ſua figura in ſeipſa ſpectata non potuit augamentum accipere ſine ſubſtantiali mutatione, vel condenſatione, & rarefactione cęli, quas ipſe ibidem conſtanter negat.

12\. *Refutatur tamen ratione.*

Veruntamen etiam hoc modo explicata hæc ſententia eandem patitur difficultatem, quia non tantùm lux in communi ſumpta, ſed etiam in particulari quoad totam ſuam perfectionem, intenſionem, & virtutem agendi eſt proprietas connaturalis Solis, & ex eius ſubſtantiali forma dimanans; ergo non magis potuit abſque miraculo creari ſine cõpleta luce, quàm omnino ſine luce, quia vtrunque eſt præternaturale Soli. Sed ad vitandum hoc incõmodum dicunt allegati auctores, ſolẽ à principio fuiſſe creatum cũ luce; ergo conſequenter dicere debent, fuiſſe creatum cum integra luce ſibi connaturali. Conſequentiæ manifeſtæ ſunt, antecedens autem videtur notum in Philoſophia, quia non poſſumus aliter iudicare de aliqua qualitate, quòd ſit connaturalis proprietas ab aliqua eſſentia dimanans, quàm ex perpetua coniunctione, & inſeparabilitate naturaliter immutabili, ſed ita videmus, perfectam lucem adhærere Soli cum tota ſua virtute actiua ad illuminandum, & influendum; ergo vel tota illa eſt proprietas naturalis dimanans ab eſſentia, vel certè nulla eſt. Quia non eſt maior ratio, cur dicamus, paruam lucem eſſe proprietatem dimanantem à forma Solis, quàm totam lucem, quam habet, cùmæquè immutabiliter totam habeat, quantum nos poſſumus experiri.

Itémque exẽplo.

Denique quis dicat totam lucem ignis eſſe illi connaturalem ab intrinſeco, & de ſole neget? Sicut ergo creare ignem cum remiſſa luce, & poſtea illam augere, eſſet præternaturale opus, ita & multo magis creare ſolem in ſua luce imperfectum, & poſtea illum perficere.

13\. *Præcedens refutatio amplificatur.*

Atque hæc ratio tam de perfectione extenſiua illius lucis quoad omnes partes integrales globi ſolaris, quàm de perfectione intenſiua in ſingulis illarum partium procedit, vt exemplo ignis adducto facilè explicari poteſt. Nam globus ſolaris in ſubſtantia ſua vniformis eſt, ſeu homogeneus, ſicut eſt ignis, (quantum de illo aſſequi poſſumus;) ergo forma eius non magis poſtulat lucem in vna parte ſua, quàm in alia; ergo ſi in aliquibus habuit lucem à principio, in omnibus habuit. Et ſimiliter non magis intenſam illam poſtulat in vna parte, quàm in alia; ergo in omnibus perfectè intenſam à principio illam recipit, ſicut intelligimus, ignem cum ſua luce fuiſſe creatum. Et confirmatur hoc ex illo principio, quòd Dei opera perfecta ſunt. Nam ſi ſol fuiſſet creatus cum defectu lucis connaturalis, ſiue in aliqua parte integrali, ſiue in aliquo gradu intenſionis, creatio eius defectuoſa, & monſtruoſa fuiſſet; ergo non eſt eredendum, ita fuiſſe factum ab auctore naturæ, & poſt alicuius temporis lapſum defectum fuiſſe ſublatum, ſeu ſuppletum. Præſertim cùm hic modus productionis, & perfectionis nullam vtilitatem vniuerſo attulerit, & alioqui ſit contra particularem naturam corporis ſolaris, & ab eius incorruptibilitate alienus.

Pererius ex ſuis dictis arguitur.

Vnde idem Pererius *in opere tertij diei, in priori eius parte, in fine*, impugnando quandam poſitionem Eugubini dicentis, ſolem in principio fuiſſe ardentiorem, & potentiorem ad agendum, quàm poſtea fuerit, dicit, aſſertionem illam Philoſophis fore ridiculam; *Quibus in confeſſo eſt* (ait) *vim, & facultatem Solis, quod ipſe ſit incorruptibilis, & impaſſibilis, nulla ex parte remitti, ac minui, nec contendi, & augeri poſſe.* At profectò ſol à principio eandem naturam aquè incorruptibilem, & impaſſibilem habuit; ergo nunquam vis, & facultas eius, & conſequenter nec lux eius potuit poſtea contendi, vel augeri ſiue intenſiuè, ſiue extenſiuè, niſi

contra

contra naturam, & per miraculum: quo ſanè modo etiam potuiſſet ſol eſſe ardentior in illis primis ſex diebus, quàm poſtea; ergo ſicut hoc miraculum non admittitur, ita neque illud admittendum eſt.

14.
Quo tandem modo nunnulli prædictam difficultatem enodent.

Propter has fortaſſe difficultates aliqui totum opus huius diei per recapitulationem intelligendum putant. Aiunt enim, Deum in principio creaſſe ſolem, lunam, & ſtellas, & hoc totum comprehendiſſe Moyſem ſub illis verbis, *In principio creauit Deus cælum.* Noluiſſe tamen Moyſem ſtatim explicare ornatum, quem cæli habebant per ſolem, lunam, & ſtellas, priuſquam elementorum ſeparationem, & terræ ornatum per plantarum productionem deſcriberet, vel quia res cæleſtes minus notæ nobis ſunt, & ideo voluit à notioribus nobis incipere; vel ne homines rudes exiſtimarent, ſolem & ſtellas eſſe creatores plantarum, & aliarum rerum terreſtrium, & inde occaſionem idololatriæ ſumerent. Hanc enim poſteriorem rationem narrationis huius operis in quarto die, poſt Philonem *in lib. de Mundi opificio,* tradunt Baſil. Ambroſius, & Beda *in Exaëmer.* & Chryſoſt.*homil.6.* Nihilominus tamen ne luminarium, & ſtellarum creatio ſine expreſſa narratione omitteretur, cõuenienter hoc 4. die per recapitulationem explicatam fuiſſe, vt ſimul explicarentur fines, propter quos hæc luminaria facta fuerant. Hanc ſententiam attingit Eugubin.*in Coſmopœia,* & Catherin. *in Gen.* & eandem refert Vatablus *Gen. 1.* & non reiicit, & ſimiliter Ludouicus Yſtella *Geneſis 1. n. 51.* eam approbare videtur, in ſequentibus verò numeris cum opinione ex D. Thom. ſuprà recitata illam conciliat.

15.
Quo ſenſu improbabiliter loquantur prædicti authores.

Si hæc opinio omnia verba, quibus opus huius diei explicatur, per recapitulationem interpretetur, ita vt per illa ſolùm explicetur, quod antea iam factum erat, & nihil ſpeciale hoc die de nouo factum referatur, improbabilis mihi videtur, & nullo modo ſuſtineri poſſe. Primò quia magnam vim infert Scripturæ, quæ eodem modo narrat opus huius diei, ſicut aliorum, dicens, in eo operatum eſſe Deum, & vidiſſe, bonum eſſe, quod fecerat, & factum eſſe veſpere, & mane diem quartum, quæ omnia fruſtrà dicerentur, ſi nihil de nouo Deus in toto hoc die operatus eſſet. Deinde *in cap. 2.* & in multis aliis locis Scripturæ dicitur Deus ſex diebus operatus eſſe mundum, & die ſeptimo requieuiſſe ab vniuerſo opere. At verò ſi in quarto die nihil effeciſſet, profectò non ſex, ſed quinque diebus fuiſſet operatus, & in hoc die ab omni opere ceſſaſſet. Eſt ergo interpretatio illa multum repugnans Scripturis. Denique etiam eſt contra Patres & expoſitores, omnes enim in hoc conueniunt, quòd aliquod peculiare opus huic diei aſſignant ad aſtrorum productionem, vel ornatum pertinens, etiamſi in modo illud explicandi inter ſe differant. At verò ſi dicta ſententia ſolùm intelligat aliqua verba dicta eſſe à Moyſe per recapitulationem, vt commodiùs narraret, & texeret hiſtoriam operis in hoc die facti, ſic eſt probabilis ſententia, ſicut in ſimili diximus in opere primi diei, quamuis abſolutè non ſit neceſſaria, vt ex dicendis *in c. ſequenti* conſtabit.

Quo autem loquātur probabiliter.

16.
Authoris bimembris reſolutio in prædicta difficultate.

Dico ergo in hoc die ſolum tribuiſſe Deum omnibus cælis planetarum, & octauæ ſphæræ (ſupponimus enim non eſſe primum mobile) proprios motus, quibus ab Occidēte in Orientē mouētur, & per illos contuliſſe aſtris omnia, quæ de ipſis hoc die narrantur, etiamſi nec nouas quali-
A tates, nec maiorem intenſionem in eis, quas habebant, eis addiderit. Prior pars affirmatiua quòd in hoc die acceperint cæli ſtellati motus proprios, expreſſa eſt D. Thomæ *in dicta q. 70. art. 2. ad 3.* Et idem dixerat *q. 67. art. 4. ad 3.* & eſt opinio communis recepta à Theologis cum Magiſtro *in 2. d. 14.* & ſequitur Burgen. *Gen. 1.* & alij. Et ſuaderi poteſt primò à ſufficienti partium enumeratione, quia nihil aliud apparet, ratione cuius dici potuerint aſtra, ſeu luminaria, facta eſſe hoc die etiam accidentaliter, & ſecundùm quid, vt videntur probare, quæ hactenus diximus. Motus autem vnicuique proprius optimè potuit hoc die ſingulis addi, neque in eo illa incommoda inueniuntur,
B quæ in aliis notauimus; ergo nihil veriſimilius dici poteſt, quàm quòd ſphæræ luminarium, & ſtellarum hoc die ſuos motus receperint. Dices, etiam hi motus ſunt proprietates naturales debitæ his cælis; ergo etiam eſt inconueniens, quòd primis diebus illis caruerint. Præſertim quia hic effectus non magis narratur factus in hoc die, quàm in præcedentibus. Reſpondeo ad priorem partem, in primis hunc motum non eſſe naturalem ab intrinſeco principio actiuo, à quo naturaliter fluat, ſicut ſunt aliæ propriæ qualitates, ſed ab extrinſeco motore, ſeu intelligentia fit, vt habet communis, & vera ſententia. In hoc ergo eſt magnum diſcrimen inter motum, & alias pro-
C prietates, ratione cuius ceſſat omne miraculum, etiamſi talis motus ſimul cum mobili non inceperit. Fitque hoc faciliùs ſecundùm opinionem, quam probabiliorem reputo, quòd iſti motus non ſunt connaturales his cælis tanquam eis debiti, vel propter perfectionem propriam, vel propter peculiarem appetitum, quem cæli ad illos habeant etiam ſecundùm potentiam paſſiuam, quia neque tales motus ſuis mobilibus aliquod argumentum perfectionis per ſe referunt, neque ad illud acquirendum tendunt. Et ideo reſpectu illorum nec monſtroſum, nec præternaturale fuit aliquo tempore his motibus carere. Sunt ergo illi motus naturales reſpectu vniuerſalis naturæ, ſeu
D reſpectu ordinis totius vniuerſi, & conſequenter ſunt etiam conſentanei naturali inclinationi, quam cæli habent ad influendum, & ſe communicandum, quantum naturaliter poſſunt. At verò habito reſpectu ad commune bonum vniuerſi conuenientiſſimè iſti motus hoc die inceperunt, & fieri antea non oportebat, vt ſtatim explicabimus. Nec per illam dilationem aliqua violentia dictis cælis facta eſt, quia licèt agenti naturali debita ſit actio poſitis omnibus requiſitis ad agendum: non tamen eſt ei debitum, vt ſemper habeat omnia requiſita ad agendum, vel ad omnēm modum agendi; hic autem motus ſolùm requiritur in cælo, vel ad agendum, vel ad peculiarem
E agendi modum: & ideo licèt non ſemper datus fuerit, nulla vis facta eſt cælis.

Prius membrum traditur à D.Tho. & aliis cum magiſtro.

Suadetur primo

Inſtantia bipartita.

Satisfit primæ parti.

17.
Satisfit primæ parti ac ſuadetur ſecundo idem reſolutionis membrũ prius.

Ad alteram verò partem de narratione Scripturæ negatur aſſumptum, & retorquemus argumentum; nam conferre his cælis proprios motus fuit vnum ex operibus Dei maximè neceſſariis ad vniuerſi ornamentum, pulchritudinem, & vtilitatem; ergo debuit in aliquo iſtorum dierum fieri, & narrari, ſed in primis tribus diebus factum non eſt, neque in verbis illorum dierum aliqua ſignificatio talis operis inuenitur, vt in dicto argumento ſumitur, & nos libenter admittimus tanquam ſufficienter probatum in his, quæ de operibus illorum dierum dicta ſunt. Idémque de quinto & ſexto die tanquam notum relinquimus; ſupereſt ergo, vt in hoc die tale opus

opus fuerit factum. Quod etiam ex verbis Scripturæ colligimus, quia ea, quæ hoc die narrantur facta, non niſi interuentu iſtorum motuum fieri potuerunt, vt paulo pòſt explicabimus. Vnde ſicut in ſuperioribus ex eo, quòd in primo die ſol cœpit illuminare mundum cum diſtinctione diei, & noctis, rectè intulimus, motum primi mobilis illo die incepiſſe: ita in præſenti die, quia in ea facta eſt peculiaris diuiſio temporum, dierum, & annorum, quæ per hos motus cælorum fit, inde rectè colligimus, hos motus in hoc ipſo die incepiſſe. Denique comprobatur hoc ex ratione, propter quam conueniens fuit hoc opus fieri hoc die, & non antea: neque etiam amplius differri. Nam hi motus proprij cælorum præcipuè inducti ſunt ab auctore naturæ, vt ſol, & planetæ conuenienti modo diuerſis partibus vniuerſi, in diſtinctis temporibus, & ad conſeruationem miſtorum, & ad fructus terræ producendos applicarentur, quod per hos motus fit, vt Philoſophi, & experientia docent. At verò ante hunc diem quartum nondum erat terra aquis diſcooperta, nec fructificare cœperat, imò nec ad fructus ferendos fuerat diſpoſita, nec aquis cooperta peculiares influentias cælorum recipere poterat. Et ideo ante hunc diem proprij motus cælorum, nec neceſſarij fuerunt, nec opportuni. Poſtquam autem in fine tertij diei terra, quæ iam apparuerat, herbis, & plantis ornata fuit, cœpit huiuſmodi influentiis cælorum indigere; & ideo conuenientiſſimo ordine, ac prouidentia poſt opus tertij diei hunc motum cælorum ſtatim in die quarto Deus adiunxit. Et hanc exiſtimo eſſe propriam, & literalem rationem huius ordinis. Quanuis aliam ſpiritualem Patres addere ſoleant, ſcilicet id feciſſe Deum, vt oſtenderet ſolem, lunam, & ſtellas, non propter ſe, ſed propter hominis vtilitatem factas fuiſſe vt videre licet in Leone Papa *ſerm.2. & 7. de Natiu.* & in aliis ſuper Geneſ. Sic ergo ſufficienter probata relinquitur pars affirmans hunc motum hoc die fuiſſe factum.

Suadetur tertiò.

18. Altera verò pars excluſiua ex dictis probata relinquitur, quia nulla perfectio intrinſeca Soli, aut ſtellis hoc die addi potuit præter motum, niſi qualitas, vel qualitatis augmentum, quia neque in ſubſtantia, neque in quantitate, vel intrinſeco modo quantitatis illud accipere potuerunt, vt probauimus: ſed oſtenſum etiam eſt, ſecundùm qualitatem non potuiſſe intrinſecè perfici; ergo nihil aliud eis addi potuit præter proprios motus: nam communem iam habebant. Loquor autem ſemper de intrinſeca perfectione qualitatis, aut virtutis actiuæ, quia latiùs loquendo de quadam extrinſeca perfectione, concedi poteſt factam eſſe aſtris nonnullam perfectionis additionem: illa autem qualiſcunque ſit, ſolùm cæleſtibus corporibus accreuit, quatenus ex prædictis motibus reſultauit. Declaratur breuiter, quia duobus modis poteſt aliqua perfectio dici extrinſeca, qui duobus aliis modis perfectionis intrinſecæ reſpondent. Rigoroſè enim dicitur perfectio intrinſeca, quæ non ſolùm inhæret, ſed etiam ab intrinſeco manat, vel ratione alicuius principij intrinſeci rei conuenit. Et in hoc ſenſu loquimur, cùm dicimus, nullam perfectionem intrinſecam eſſe cælis additam: nam in hoc ſenſu procedunt rationes factæ. Alio verò modo omnis perfectio, quæ ſubiecto inhæret, & illud perficit, dici poteſt intrinſeca, quanuis nullo modo à principio intrinſeco proueniat, ſed ab extrinſeco agente, ſicut eſt lumen in aëre:

Probatur deinde poſterius reſolutionis membrum.

Vberiùs ſuadetur idē poſterius membrum.

A & hæc ipſa perfectio, quatenus ab extrinſeco agente prouenit, dici ſolet extrinſeca ſecundùm illum reſpectum, & ita conſtituitur primus gradus, ſeu modus extrinſecæ perfectionis. Alius verò eſt, quando perfectio nec manat ab intrinſeco, nec inhæret rei, ſed alio modo magis extrinſeco illi coniungitur, vt illam adiuuet, aut confortet, qualis dici poteſt ſocietas amicorum, vel aliquid ſimile. Dico ergo his duobus modis potuiſſe aliquid perfectionis extrinſecus accreſcere aſtris ex propriis ipſorum motibus. Quia ex his motibus reſultant diuerſi aſpectus, ſeu coniunctiones planetarum inter ſe, vel etiam reſpectu ſtellarum fixarum octauæ ſphæræ. Quatenus B ratione illorum motuum interdum viciniores, ſeu propinquiores inter ſe ſunt, interdum verò magis diſtant. Ex quibus variis coniunctionibus duo in aſtris ipſis reſultant. Vnum eſt, vt quodammodo inuicem confortentur, iuuentur, ſeu determinentur ad hos, vel illos effectus producendos. Et hinc oriuntur variæ influentiæ aſtrorum in hæc inferiora. Et hanc voco perfectionem omnino extrinſecam, &, vt ita dicam, per iuxta poſitionem, quæ ex his motibus in aſtra redundauit. Aliud eſt, quia ratione horum motuum fortaſſe inter ipſam & aſtra reſultat aliqua actio, qua vnum aliud perficit, influendo in illo qualitatem ipſi inhærentem, & iuuantem C ad aliquem effectum producendum, vel ad eundem faciliori, ſeu meliori modo efficiendum. Quod in planetis quoad participationem luminis à ſole euidentiùs conſpicitur: nam quo magis Soli appropinquant, ab illo magis illuminantur. Et fortaſſe in aliis qualitatibus, & influentiis nobis occultis, ſimilem communicationem, & actionem inter ſe habent. Nam huiuſmodi communicatio non eſt per alterationem corruptiuam, ſed potiùs perfectiuam, & ideo à cælorum incorruptibilitate, ſeu impaſſibilitate aliena non eſt.

Iuxta hunc ergo modum etiam fieri potuit hoc die in ſtellis aliquod perfectionis augmen- 19.
D tum extrinſecum quoad cauſam, & quoad inhærentiam intrinſecum. Solùm tamen fieri potuit, quatenus ex propriis aſtrorum motibus modo explicato reſultauit. Neque enim poſſunt aſtra naturali modo aliunde extrinſecas qualitates recipere, quàm ex actione ipſorum inter ſe, quia inferiora corpora, ſeu elementa non poſſunt qualitatem aliquam cælis imprimere, neque etiam Angeli illam virtutem habent, vt nunc ſuppono. Deus autem licèt nouas qualitates in cælis poſſit efficere, quæ illis ſecundùm naturæ ordinem debitæ non ſint: nihilominus ſecundùm ordinariam legem naturalem id non facit, quia ſolùm operatur concurrendo cum cauſis ſecun- E dis. Altior verò perfectio cælorum pro ſtatu gloriæ, conſummato mundi curſu, reſeruatur. Et fortaſſe cælo Empyreo ſimilem perfectionem iam Deus addidit: quod ſi ita eſt, ſimul cum illo cælo tota huiuſmodi perfectio concreata eſt, iuxta ea, quæ de illo cælo in ſuperioribus diximus. At verò in hoc quarto die non eſt veriſimile, aliquam inhærentem perfectionem additam eſſe aſtris ſola voluntate, ac virtute diuina, quæ ſit illis naturalis, & intrinſeca primo modo, ſed ab extrinſeco agente tantùm proueniens. Quia, vt dixi, hic modus agendi Dei non eſt ſecundùm ordinarium naturæ modum, neque ad vniuerſalem, & communem influentiam Dei pertinet, & ideo non eſt ſine maiori fundamento aſſerendus.

Qui modus perfectionis intrinſecæ addi potuit cælis die 4.

20. *Inſtantia cõtra ſuprà dicta.*

Dicere autem quis poſſet, quanuis ſtellæ ab intrinſeco non habeant aliquas qualitates, ac virtutes, neque illis ſint debitæ ſecundùm proprias, & particulares naturas: nihilominus propter vniuerſalem naturam illis infundi potuiſſe, idque hoc quarto die factum eſſe, vt haberent aſtra omnem neceſſariam virtutem ad influenda in hæc inferiora. *Expeditur.* Sed reſpondemus, ſi ſupponantur aſtra eſſe adeò imperfecta, vt ab intrinſeca natura, & per mutuam communicationem non poſſint habere omnem influentiam huic inferiori mundo neceſſariam, & ſufficientem: rectè quidem, & conſequenter dici, Deum illis eam virtutem addidiſſe, & ſuppleuiſſe, vt per aſtra tanquam per cauſas ſecundas vniuerſales poſtea operaretur. Veruntamen, etiam hoc conceſſo, non video, quo fundamento dicatur contuliſſe Deum illas virtutes in hoc quarto die, magis quàm in principio, quia ex tota narratione huius quarti diei id colligi non poteſt. Addo verò ſine fundamento dici, aſtra creata eſſe adeò imperfecta, vt non poſſit ab intrinſeco habere virtutem requiſitam ad omnes influentias huic inferiori mundo opportunas, & neceſſarias. Vnde nos è contrario dicimus potuiſſe Deum producere planetas, ſeu ſtellas tantæ perfectionis eſſentialis, vt ab illa dimanent omnes virtutes ad dictam influentiam ſufficientes. Quis enim hoc diuinæ omnipotentiæ neget? At hic modus condendi vniuerſum, & principales eius cauſas naturales nobilior, & excellentior eſt; ergo credendum potiùs eſt, ita fuiſſe aſtra à principio condita, & poſtea non aliud virtutis augmentum præter illud, quod diximus, accepiſſe. *Explicatur D. Thom. allatus in numer. 11.* Nec, vt opinor, de alio genere augmenti D. Thomas loquutus eſt, neque de alia determinatione virtutis, præter ea, quæ ex diuerſis aſpectibus, coniunctionibus, vel oppoſitionibus aſtrorum reſultat quia nec verba eius in prioribus locis alium ſenſum poſtulant, & in poſterioribus locis allegatis ita videtur tacitè ſuam mentem explicare.

CAPVT IX.

Quomodo per ſolos motus proprios cælorum ſufficienter explicentur omnia, quæ hoc die facta narrantur.

1. *Expenditur verba Scripturæ pro difficultate cap præced. in n. 1. ac primùm illa, Dixit Deus, fiant luminaria.*

IN hoc capite reſpondendum eſt ad difficultatem præcipuam in principio præcedentis capitis propoſitam, quod diſtinctiùs, & exactiùs fiet diſcurrendo per ſingula Scripturæ verba. Prima igitur ſunt, *Dixit autem Deus, fiant luminaria in firmamento cæli.* In quibus, ſi verbum *fiat*, rigoroſè accipiatur pro *fieri* ſimpliciter, & ſubſtantialiter, verbum *dixit*, per recapitulationem accipiendum eſt, ac ſi diceretur, *dixerat autem Deus*, &c. atque ita exponit Vatablus ex ſententia Hebræorum, dicens, præteritum ibi accipi pro pluſquam perfecto, quæ expoſitio in ſenſu ſuprà dicto tolerabilis eſt. *Reſponſio ex Vatablo tolerabilis. Non tamen neceſſaria.* Veruntamen ille ſenſus per recapitulationem etiam in verbis *dixit*, vel *fiant*, neceſſarius non eſt: nam optimè intelligi poſſunt de effectu, quem Deus in hoc ipſo die fieri præcepit. Quia neceſſarium non eſt illud intelligere de effectione ſimpliciter, ſeu ſubſtantiali, quia per ſequentia verba determinatur, & limitatur ad accidentalem motionem. Additur enim, *& diuidant diem ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora*, &c. Vbi particula *&*, per particulam *vt*, explicanda eſt, quod non eſt nouum in Scriptura, & in hoc loco obſeruauit Oleaſter. Et idem ſentit Caietan. & ſu-

A munt ex verbis Hebræis, quæ ad literam ita habent, *erunt luminaria in extenſione cælorum, ad diuidendum diem, & noctem*, &c. Vnde vterque notat, non eſſe hoc quarto die ſimpliciter facta luminaria, vt ſint, ſed ad alia munera, quæ per verba prædicta explicantur. Quæ quidem officia fiunt à luminaribus mediantibus ſuis motibus, neque ratione illorum munerum alia qualitate, vel perfectione indigebant.

Dices, diuiſio diei, & noctis non fit per motum proprium Solis, ſed per diurnum, & ideo primo die legimus diuiſiſſe Deum diem, & noctem; ergo non rectè dicitur, ſol factus hoc quarto die quoad hoc munus. *2. Inſtantia.* Reſpondetur cum

B D. Thoma *dicta quæſt. 70. art. 2. ad 3.* aliter factam eſſe diuiſionem diei, & noctis primo, & quarto die. *Soluitur ex D. Thom.* Nam in primo facta eſt communi modo, ſecundùm diſtinctionem ſolam inter lucem, & tenebras, & illo modo verum eſt fieri diſtinctionem illam per motum diurnum cum quadam æqualitate, & vniformitate. Alio verò modo ſpeciali fit diſtinctio inter diem, & noctem cum quadam varietate, & inæqualitate, quatenus aliquando dies ſunt maiores noctibus, aliquando minores, quod ex propriis motibus aſtrorum prouenit. Dici etiam poteſt, quod indicauit Caietanus in primo die diſtinctionem diei, & noctis factam eſſe tanquam inter lucem, & tenebras, *Soluitur aliter ex Caiet.*

C hoc autem die factam eſſe tanquam inter lucem & lucem, quia lux diei eſt Solis immediatè, lux autem noctis eſt lumen lunæ, & ſtellarum. Vnde paulo pòſt ſubditur de luminaribus, *vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram.* Et iterum: *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius vt præeſſet diei, & luminare minus vt præeſſet nocti, & ſtellas.* Nam illud *præeſſe* optimè intelligitur quoad illuminationem. *Ampliatur data ſolutio.* Rectè ergo intelligitur diſtinctio illa inter diem, & noctem quoad vtriuſque lumen factam eſſe. Vnde conſequenter etiam poteſt dici facta diſtinctio quoad virtutem influendi: nam in die Solis influentia efficacior eſt, in nocte verò lunæ, & ſtellarum

D actio magis viget. Quia verò paulo pòſt iterum dicitur, poſita eſſe luminaria, *vt lucerent ſuper terram, & præeſſent diei, ac nocti, & diuiderent lucem, ac tenebras?* negari non debet, aut poteſt, quod D. Thomas dixit, factam eſſe hoc die ſpeciali modo diſtinctionem inter lucem, & tenebras, ſed hoc ſuppoſito, explicatur amplius illa ſpecialis diſtinctio, quia non ſolùm facta eſt ſecundùm durationem dierum, ac noctium, ſed etiam ſecundùm lucis, & aliarum influentiarum participationem.

3. Expenditur deinde verba illa, vt ſint in ſigna.

Additur verò etiam eſſe facta luminaria hoc die, *vt ſint in ſigna.* Circa quæ verba multa dicta ſunt à Doctoribus propter antiquos errores, qui

E de ſignis cælorum inuenti ſunt, & ineptiſſimè in his verbis fundati. *1. Expoſitio de ſignis pro prodigiis, fũdata in locis Scripturæ perperam intellectis.* Aliqui verò ſigna hæc non propriè de ſignis ſignificantibus, ſed de miraculis, & ſtupendis operibus interpretantur. Hæc enim apud Hebræos, & frequenter in Scriptura ſigna vocantur, vt *in Exodo cap. 3. & ſeq. & Deut. 4. & 7.* vnde eſt illud Pſalmi 73. *Signa noſtra non vidimus.* Et Eccleſiaſt. 36. *Innoua ſigna, & immuta mirabilia*, &c. Et ſic Iudæi ſæpe à Chriſto ſigna petebant, *Matth. 12. Ioan. 4.* Ipſe autem diſcipulos ſuos ea facturos promiſit, & impleuit vt *Marci 16.* refertur, *& Act. 2. 3. & 4.* Hæc tamen ſignificatio non rectè huic loco adaptatur, quia ſol, & luna non ſunt facta, vt faciant opera prodigioſa, ſeu miraculoſa. Quòd ſi aliquando aliqua prodigia facta ſunt circa ipſum ſolem, & lunam,

Videatur author tom. 2. in 3. p. diſp. 56. ſect. 3.

lunam, vt *Ioſue* 10. vel fiunt, vt *Iſaiæ* 13. dicitur, non ſunt facta ſol, & luna propter talia ſigna, ſed Deus ſpeciali prouidentia propter alios fines illa circa ſolem, & lunam operatur. Præterquam quòd ipſa non vocantur ſigna, niſi quatenus diuinam reuelationem, aut iuſſionem indicant, vel promiſſionem confirmant, & ideo talis ſignificatio præſenti operi non rectè adaptatur. Niſi fortè quis dicat, ipſum ſolem, & lunam, & concentum ſtellarum cum ſuis ordinatis motibus vocari ſigna, quia ſunt veluti portenta quædam, & diuinam potentiam maximè ſignificant, ſicut alibi Propheta regius dixit, *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum, &c.* Sed hic ſenſus licèt vt ſecundarius, & ſpiritualis tolerari poſſit, non eſt tamen literalis, ſed nimis metaphoricus, vt per ſe notum eſt.

4.

Vera expoſitio de ſignis ſignificantib. Huius expoſitionis modus duplex.

Dicuntur ergo aſtra facta in ſigna aliquid ſignificantia hominibus, quod ad communem eorũ vſum, & vtilitatem pertineat. Duobus autẽ modis intelligi poteſt, aſtra eſſe ſigna, ſcilicet, vel pura ſigna, id eſt, habentia munus ſignificandi, nõ fundatum in cauſalitate, ſeu influentia, ſed vel in aliqua impoſitione, vel in aliqua ratione figuræ, ſeu imaginis: vel certè dici poſſunt aſtra facta eſſe in ſigna, quia facta ſunt ad influendum, ratione cuius influentiæ etiam habent, quod ſignificent.

Prior aſcribitur Origeni iuxta Aug. & Euſeb.

Priorem ſenſum ſequutus eſt Origenes, cuius ſententia fuiſſe dicitur, omnes effectus futuros in aſtris tanquam in ſignis cognoſci poſſe, non tanquam in cauſis, ſed quia in illis tanquam in imaginibus omnia deſcripta ſunt. Quam ſententiam fuiſſe hominum non mediocriter doctorum, dixit Auguſtinus *lib. 5. de Ciuit. cap. 1.* eandémque latè refert ex Origene *ſuper Geneſim*, Euſebius *lib. 6. de Præparat. euangelica, cap. vlt.* vbi formalia verba Origenis refert, de quibus non videtur per ſe dubitari, quanuis nunc in homiliis ſuper Geneſim non inueniantur. Et *in homil. 5. ſuper Ieremiam*, reprobat quidem Origen. errorem dicentium, ſtellas eſſe cauſas efficientes, quæ omnibus futuris neceſſitatem imponunt; quòd verò ſint ſigna ſine cauſalitate, neque affirmat, neque negat. Et ipſemet Euſeb. approbando ſententiam Origenis quoad priorem partem, in qua ſtellis prædictam cauſalitatem negat; de altera, in qua illis ſignificationem tribuit, nihil dicit. Eandem ſententiam tribuit Senecæ, & Plotino Ludouicus Viues *in ſcholijs ad Auguſt. ſuprà.*

Tribuitur etiam Senecæ & Plotino à Viues.

5.

Iudicium de prædicto expoſitionis modo.

Veruntamen hæc ſententia, quanuis apertè non incidat in errorem Stoicorum de fati neceſſitate, non multum ab illa diſtat, tum quia ſecundùm rectam conſequutionem ſine illo ſubſiſtere non poteſt, vt ſtatim dicam, tum etiam quia incidit in alium errorem, quòd futura contingentia ab alio quàm à Deo certò cognoſci poſſint, quod eſt erroneum, vt ſuprà de Angelis diximus.

Lib. 2. cap. 9. & 10.

Deinde eſt omnino vana illa ſententia, quia illa ſignificatio ſyderum, vel eſt naturalis, vel ad placitum.

Et impugnatur primò quoad ſignificationẽ naturalem.

Priori modo cogitari non poteſt in ſtellis reſpectu omnium futurorum ſine cauſalitate circa illa, quia hæc ſignificatio non eſt niſi vel in effectu reſpectu cauſæ, vel in cauſa reſpectu effectus, ſed ſtellæ non ſunt effectus futurorum, vt per ſe patet; ergo ſi non ſunt cauſæ, non poſſunt illa naturaliter ſignificare. Maior ſeu ſufficientia partitionis probatur, quia inter ſignum naturale, & ſignatum, debet eſſe aliqua naturalis, & neceſſaria connexio, quæ nulla eſſe poteſt, niſi cauſæ, vel effectus. Nam connexio inter relationem, & terminum ad rem non pertinet, vt nunc tanquam clarum ſuppono.

Euaſio præcluditur.

Dices relationem imaginis, ſeu ſimilitudinis ad hoc poſſe conferre. Reſpondeo, in primis vanum eſſe fingere in aſtris, & ſtellis hanc formalem repræſentationem omnium futurorum, cùm re vera nulla ſit, imò nec mente ſana cogitari poſſit. Et deinde talis repræſentatio non fit per propriam relationem prædicamentalem ſimilitudinis, vel imaginis, ſed per ipſam figuram, vel formam, in qua talis relatio fundari poteſt, & ideo per huiuſmodi repræſentationem imaginis, niſi ratio cauſæ, vel effectus illi adiungatur, cognoſci non poteſt an res repræſentata ſit, fuerit, vel futura ſit; ergo etiamſi fingendi tales imagines in cælis licentia detur, non poterunt eſſe ſigna naturalia futurorum, vt futura ſunt.

6.

Impugnatur deinde quoad ſignificationẽ ad placitum.

Quòd ſi hæc ſignificatio dicatur eſſe ad placitum, non minus facilè tanquam vana refelletur. Quia illa ſignificatio ad placitum, ſolùm eſſe poſſet ex impoſitione Dei, quia nullus alius cognoſcit omnia futura, præſertim contingentia, neque aliqua creatura tantam in vniuerſo auctoritatem habet, vt talia ſigna inſtituere potuerit. Nullus autem poteſt cum fundamento dicere, Deum talia ſigna impoſuiſſe. Vbi enim Deus hoc reuelauit? Aut quis ſine reuelatione poſſet talis impoſitionis habere notitiam? Vel quis erit vſus talis ſignificationis, ſi impoſitio illius nemini reuelata eſt? Cùm ergo ſit certum, Deum huiuſmodi ſignificationem, vel impoſitionem hominibus non reuelaſſe, vana, & ridicula eſt talium ſignorum aſſertio.

Quorundam reſponſio exploditur.

Reſponderi poteſt ex Origene apud Euſebium, hanc ſignificationem non hominibus, ſed Angelis notam eſſe, & per illos hominibus aliquibus non integrè, ſed ex parte innotuiſſe. At iſti non hoc ſomniarunt, vel crediderunt, niſi à malis angelis illuſi ita ſenſerunt. Vnde quantum erroris eſt in adhibenda fide dæmoniis, & in vtendo eorum conſortio, & confabulatione, tantum erroris, & vanitatis eſt in illa reſponſione. Et præterea repugnat ille error Scripturis dicentibus, ſolum Deum omnia futura cognoſcere.

Replica diluitur.

Dicet fortaſſe aliquis per hoc non excludi, quin diuinam reuelationem Angeli ea cognoſcere potuerint. Reſpondetur, vanum eſſe, & erroneum hanc notitiam per reuelationem factam in talibus ſignis omnibus Angelis, & de omnibus futuris aſcribere. Alioqui hæc ſcientia omnibus Angelis quaſi ordinaria lege conueniret, quod planè repugnat modo loquendi Scripturarum. Ac denique quod ad verba Geneſis attinet, cùm ibi dicitur, *vt ſint in ſigna*, ſermo eſt reſpectu hominum, non Angelorum, & de ſignis naturalibus, non de ſupernaturalibus. Vnde rectè dixit Auguſtinus lib. 2. Geneſ. ad liter. cap. 14. *Cùm dicit de ſyderibus, vt ſint in ſigna, non illa dicit, quæ obſeruare vanitatis eſt, ſed vtique vtilia, & huius vitæ vſibus neceſſaria.*

7.

Refellitur præterea ſignificatio aſtrorum quæ fundetur in ipſorum cauſalitate, ſeu influxu.

Et hinc facilè etiam refutatur error antiquorum Gentilium, & hæreticorum, qui hanc ſignificationem in cauſalitate fundatam ſtellis tribuerunt reſpectu omnium euentuum futurorum, etiam illorum, quæ à voluntate humana, vel angelica pendent. Nam hic error, & libertati arbitrij, & immaterialitati humanæ voluntatis repugnat, quia non poſſunt corpora in ſpiritus agere, nec voluntatem libertate ſua priuare. De qua re in locis aliis ex profeſſo tractatur, & ideo hic adnotare ſufficiat, hunc errorem damnatum eſſe à Leone Papa *Epiſt. 91.* aliàs 93. *ad Turibium, c. 11.* & in Concilio Bracharenſi I. *cap. 9.* & impugnari latè ab Origene, & Euſebio *ſuprà*, & Auguſt.

guſt. *dicto lib.5. de Ciuit.* & D. Thoma *in opuſc. 26. de Iudiciis. ſeu indiciis aſtrorum*, & multis aliis, qui contra Fatum ſcripſerunt. Quocirca verum quidem eſt ſignificationem luminarium fundatam eſſe in cauſalitate, vt tradit D. Thomas *dicta quæſt. 80. art. 2. ad 2.* Vbi etiam aduertit, non ideo eſſe dicta ſigna, quia non ſint cauſæ: nam ſignificatio non excludit cauſalitatem, ſed potiùs interdum in ea fundatur. *Sed dicta* (inquit) *ſunt potius ſigna, quàm cauſæ, vt occaſio idololatriæ tolleretur.* Hinc tamen optimè concluditur, aſtra non eſſe ſigna omnium futurorum effectuum, ſed illorum quos facere poſſunt, quóſque curſu ſuo naturaliter, & ordinariè efficiunt. Et quia iſtorum effectuum varietas ex propriis motibus cælorum, & ex diuerſis aſpectibus, & coniunctionibus aſtrorum, quæ per eoſdem motus fiunt, oriuntur; ideo ratione eorumdem motuum dictum eſt, luminaria facta eſſe, *vt ſint in ſigna*, vt Auguſtin. & D. Thomas ſuprà notarunt. Et hoc modo ſignificatio illa ad hominum vtilitatem ordinata eſt, quia per illa diſcernunt homines opportunitatem negotiorum, vel actionum, quam nautæ obſeruant ad nauigandum, & agricolæ ad ſeminandum, & alij ad cætera negotia præuidendo temporum qualitates, vt pluuiæ, aut ſerenitatis, frigoris, aut caloris, &c.

8. *Exponitur 3. loco dictio* in tempora.

Ex quibus facilè exponitur, quo ſenſu dicantur aſtra hoc die non ſolùm in ſigna, ſed etiam *in tempora.* Iſtæ enim duæ particulæ poſſunt facilè ad idem referri, ita vt poſterior priorem exponat: nam aſtra facta ſunt in ſigna diuerſorum temporum, non ſolùm quoad moras, ſed etiam quoad qualitates eorum: nam ſignant tempus æſtatis, hyemis, &c. Ita ferè exponit Auguſtinus *dicto lib. 2. de Geneſ. contra Manich. cap. 14.* Et in Imperfecto *cap. 13. & lib. 1. de Geneſ. contra Manich. cap. 13. & 14.* & idem ſenſit Chryſoſtem. *homil. 4.* & Baſil. *homil. 6. in Geneſ.* & Hugo de S. Victore *Annotationib. in Geneſ. cap. 7.* & ibi alij, quos Lypomanus *in Caten.* refert, nec diſſentit D. Thomas *ſuprà.* Poſſunt verò illæ duæ particulæ etiam ad diuerſa referri: nam aſtra ſignant varios effectus ſuos, vt dictum eſt, conſtituunt autem viciſſitudines temporum æſtatis, hyemis, &c. & ideo ſpecialiter dicuntur facta, vt ſint in tempora. Omitto expoſitionem dicentium, per tempora intelligi illa, quæ feſtis, & ſolemnitatibus deputantur, quia alienam ab hoc loco cenſeo.

Exponuntur quarto loco verba, in dies & annos.

Additur verò, *& dies, & annos, quos vſitatè nouimus* (inquit Auguſtinus ſuprà) *qui non fierent, niſi motibus ſyderum*, vtique propriis, ſicut de diebus ſuprà explicatum eſt, & de annis conſtat, quia per proprium Solis motum conſtituuntur. Omittuntur autem menſes, quia ſub annis (vt quidam volunt) comprehenduntur. Nam annus in quadam ſignificatione dicitur integra conuerſio propria cuiuſcunque planetæ, & quia conuerſio lunæ vno menſe perficitur, ideo menſes ſub annis comprehenduntur. Sed hoc non admodum placet, quia illa acceptio *anni*, mihi eſt valde incerta, nec in Scriptura eius fundamentum inuenio.

Menſes cur pretermiſſi.

Imò Hebræi menſes lunares computabant, iuxta conuerſionem lunæ, & ex eis lunares annos conficiebant. Vnde faciliùs dicitur menſes fuiſſe omiſſos, quia in anno ſolari ad placitum hominum diuiſi ſunt, ob quam rationem etiam horæ ſunt prætermiſſæ.

9. *Explanantur 5. loco verba,* duo luminaria magna, *quæ de Sole, & luna proferuntur.*

Vltimò inquiri ſolet hoc loco, quo ſenſu ſol & luna duo magna luminaria dicantur inter ea, quæ fecit Deus, qua occaſione de horum, & aliorum aſtrorum magnitudine poſſet hoc loco diſputari. Sed hoc Aſtrologis, & Philoſophis relinquimus. Ac breuiter dicimus in re quidem ipſa ſolem fortaſſe eſſe abſolutè maximum inter aſtra omnia, vt accuratè declarat Pererius *tom. 1. in fine quartæ diei*, & Conimbricenſes *2. lib. de cælo, cap. 12. q. 1. art. 3.* At verò luna abſolutè non habet ſecundum magnitudinis locum, vt eſt conſtans apud Philoſophos, & ideo ſolùm reſpectu noſtri dicitur ſecundum luminare magnum, vtique formaliter (vt ita dicam) ſeu in lucendo. Quia per diem neque luna, neque aliæ ſtellæ lucent, propter Solis eminentiam, in nocte verò luna magis, quàm aliæ ſtellæ nobis lucet, vel propter maiorem propinquitatem, vel propter maiorem denſitatem, & aptitudinem, quam ad lucendum habet. Et ita ſenſit Baſil. *homil. 6. in Exaëmer.* & Chryſoſt. *homil. 7. in Geneſ.* ſicque intelligendus eſt Auguſtinus *lib. 2. de Gen. ad liter. cap. 16.*

Sol maximũ aſtrorum.

Luna qua de cauſa dicatur ſecũdum luminare magnum.

Cauſa altera additur.

Addi poteſt, lunam etiam eminere in illis muneribus, ad quæ luminaria hoc die facta eſſe dicuntur. Nam vel propter maiorem vim illuminandi terram, vel propter alias etiam qualitates ſibi connaturales maiorem habet influentiam in omnium miſtorum generationem, & in corpora humana, quàm cæteri planetæ, præter ſolem, & ideo inter ſigna cæleſtia horum naturalium effectuum, poſt ſolem principatum habet. Et ob eandem rationem magis eſt in tempora, & dies, & annos, quàm reliqui planetæ, vtique poſt ſolem. Vnde ſecundùm illam etiam menſes, & anni à multis nationibus connumerantur, & ad diſtinguenda tempora in ordine ad plures actiones humanas, præſertim ad opera medicinæ, vel agriculturæ, aut nauigationis, augmenta, vel diminutiones lunæ plurimùm conſiderantur. Propter has ergo cauſas luna dicta eſt luminare minus, & in ſecundo gradu poſt ſolem collocatur.

10. *In plenilunione, an ſtatu alio ſit luna creata. D. Thom ſententia ex Beda.*

Hac denique occaſione dubitari hîc ſolet, in quo ſtatu augmenti, vel decrementi luminis luna creata fuerit. Quod attingit D. Thomas *dicta quæſt. 70. art. 2. ad 5.* vbi probabile cenſet factam eſſe plenam, quia illa eſt perfecta eius diſpoſitio, præſertim ad lucendum in nocte. Quæ fuit ſententia Bedæ *in Exaëmer. & lib. de ratione temporum.* Procop. *in cap. 1. Geneſ.* Damaſcen. *2. de fide orthod. cap. 7.* & Abulenſ. *Gen. 1. quæſt. 25.* At verò Auguſt. *lib. 2. Gen. ad liter. cap. 15.* probabile cenſet, factam eſſe initio ſui luminis, quia debuit incipere in principio ſui menſis, ſeu conuerſionis ſuæ ſecundùm motum proprium, & reſpectu noſtri. Alioqui non in prima luna, ſed in decimaquarta moueri cœpiſſet. Et ad rationem in contrarium virtute reſpondet, *ſiue primam, ſiue plenam lunam Deus fecerit, feciſſe perfectam.* Tandem verò nihil determinat, ſed rem indeciſam relinquit.

Quid. Auguſtin. de eadem re ſcripſerit.

Vnde non defuerunt, qui mediam viam tenuerint, dicentes, lunam factam eſſe in quarta parte ſui augmenti, id eſt, in ea diſpoſitione, quam in ſeptimo die habere ſolet. Quia tunc oritur ſupra noſtrum horizontem, quando ſol occidit, & ita poterat totam noctem illuminare, atque ita ſtatim exequi munus ſuum per illa verba explicatum, *vt præeſſet nocti*, quod facere non potuiſſet, ſi in prima luna creata fuiſſet, & aliunde conuenientius videtur, vt poſt illud initium non ſtatim decreſceret, vt neceſſarium fuiſſet, ſi plena creata eſſet, ſed potiùs, vt per aliquot dies continuè augeretur. Sed in hac re liberum eſt vnicuique, quod voluerit ſentire, quia ex Scriptura, vel Patribus nihil habemus, & rationes non multum cogunt.

Authoris iudicium.

11. Superſunt tantùm explicanda verba illa, quæ ſuprà

Enodantur vltimo loco verba, Et poſuit eos in firmamento. Vna dictorum verborũ difficultas ſoluitur.

ſupra *cap.* 5. *num.* 14. in hunc locum remiſimus, & *poſuit eas* (ſcilicet ſtellas) *in firmamento cæli.* In quibus duæ ſtatim occurrunt difficultates. Prima eſt ſupra poſita, quia in opere ſecundi diei nomine *firmamenti* aërem expoſuimus; quomodo ergo nunc potuerunt ſtellæ in firmamento poni. Sed ad hoc breuiter dicendum eſt nomine *firmamenti*, intelligi totam expanſionem corporum diaphanorum ab octaua ſphæra vſque ad terram: & ita iuxta lectionem Hebraicam propriè vertitur, *poſuit ſtellas in extenſione cælorum.* Vnde quia firmamentum ſic ſumptum plura corpora comprehendit, interdum aliquid ei tribuitur ratione vnius partis, interdum verò ratione alterius: & ita in præſenti dicuntur ſtellæ poſitæ in firmamento, quia ſunt poſitæ in ſuperiori parte eius, & denotatum eſt, omnes ſtellas, eſſe ſub primo mobili. Quæ expoſitio communiter recepta eſt, vt videre licet in Lypomano, Caietano, Pere. & aliis.

12. *Soluitur altera.*

Altera difficultas eſt circa verba, *poſuit eas in firmamento*: nam videntur ſignificare, priùs fuiſſe firmamentum, & poſtea Deum ſtellas in illo poſuiſſe. Reſpondemus tamen, non eſſe exiſtimandum, poſuiſſe Deum ſtellas in cælo, tanquam in ſubiecto proprio, aut tanquam in loco extrinſeco, ſed tanquam partes in toto, cui vniuntur, & cum quo locum habent. Sicut ergo partes ponuntur in toto non præexiſtente, ſed quando ipſum producitur, ita Deus tunc poſuit ſtellas in firmamento, quando cælum illis conſtans & compoſitum creauit, & ita in principio ſui operis illas poſuit. Hoc autem quarto die, vel illud per capitulationem repetitur, vt aliquid addatur, vel dicuntur hoc die ſtellæ poſitæ in firmaméto, non ſimpliciter, ſed *vt lucerent ſuper terram.* Nam antea ſuper aquas lucebant: hoc autem die, cùm iam terra eſſet aquis diſcooperta, ſuper illam cœperunt lucere, non vtcunque, ſed determinato modo, & cum certa varietate, & influentia, vt explicatum eſt.

CAPVT X.

De animalium ratione carentium productione, quinto, & ſexto die facta.

1. *Referuntur verba Geneſ. quibus brutorum productio traditur.*

IN quinto die duo ab auctore naturæ facta narrantur, ſcilicet, piſces maris, & volatilia cæli, id eſt, aëris. Verba ſunt: *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cæli*, &c. In ſexto item die priùs brutorum creatio refertur his verbis: *Dixit quoque Deus, producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta, & reptilia, & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas, factúmque eſt ita*, & poſtea hominis creatio deſcribitur, quæ propter ſuam dignitatem ſpecialem diſputationem poſtulat, & ideo illam in ſequentem librum reſeruamus. At verò de cæteris animantibus, quia ſecundùm quandam proportionem communem doctrinam habent, hîc dicemus. Quod breuiter expediti poterit ferè applicando ea, quæ de vegetalibus dicta ſunt, & in fine graue quoddam dubium explicando.

2. *Aſſertio 1.*

Primò ergo nobis certum ſit hæc animantia non in virtute tantùm, aut in ſemine, ſed actu, & in ſeipſis facta fuiſſe his diebus, in quibus facta narrantur. Quanquam Auguſtinus *lib.* 5. *Gen. ad liter. cap.* 5. in ſua perſiſtens ſententia, contrarium ſentire videatur. Et probatur primò ex proprietate verborum, eorúmque vniformitate: *Dixit Deus, fiat, & factum eſt.* Quæ in rigore eius rei, quæ fieri dicitur, actualem productionem ſignificant, & ita in aliis diebus explicata ſunt.

Probatur 1.

Secundò.

Secundò ex ipſorum animantium perfectorum natura, quia tota ſpecies non poteſt incipere per naturalem generationem, quia vnumquodque indiuiduum ab alio ſimili procreatur: & ideo neceſſariò ſiſtendum eſt in aliquo primo indiuiduo ab alio ſimili non genito. Neque illud primum ex ſolo ſemine generari potuit, quia neque illud ſemen naturaliter fieri poteſt, niſi ab animali deciſum, neque etiam conſeruari poteſt, vel ad fœtum formandum perduci, niſi in vtero alicuius animalis generantis. Neque etiam talium animantium ſpecies, ſeu prima earum indiuidua per ſolas cauſas vniuerſales, ſolem nimirum, & aſtra introduci in orbem potuerunt, vt etiam in Philoſophia contra Auicennam, & alios antiquos Philoſophos demonſtratur. Ergo neceſſarium fuit, prima indiuidua horum animantium immediatè ab auctore naturæ fieri; ergo his diebus facta ſunt actu, & in ſeipſis: nam poſt hos dies nihil hoc modo Deus procreauit, *requieuit enim die ſeptimo ab omni opere, quod patrarat.*

Tertiò.

Tertiò idem probari poteſt ex illa benedictione quinto die data: *Creſcite & multiplicamini*: nam vim generandi indicant, quæ non niſi rei iam actu productæ confertur, vt *in cap.* 7. ponderatum eſt. Vbi etiam ex creatione hominis hoc confirmauimus; neque in hoc noua difficultas occurrit.

3. *Aſſertio 2. tripartita.*

Dico ſecundò, quanuis productio iſtorum animalium, interdum creatio dicatur, nihilominus non fuit ex nihilo, ſed ex præiacente materia, modo tamen proprio auctoris naturæ. Hæc aſſertio etiam eſt certa & communis: & prima quidem pars eius conſtat ex *cap.* 1. *Geneſis*, illis verbis; *creauitque Deus cete grandia, & omnem animam viuentem*, &c. & ex aliis communibus locis Scripturæ. Secunda verò pars in illis verbis continetur, *producant aquæ, producat terra.* Circa quæ verba occurrebat quæſtio, an aqua, & terra in hac productione efficientiam habuerint. Veruntamen quod in ſimili dubio de vegetabilibus diximus, ad cætera viuentia applicandum eſt: nam Scriptura eodem modo de illis loquitur. Vnde Caietanus ſicut in plantis, ita in animalibus docet, efficienter ab aqua vel terra producta eſſe propter vim verbi, *producat.* Nos tamen dicimus, verbum illud in omnibus ſignificare cauſalitatem elemento accommodatam, ac proinde ex verbis illis optimè probari cauſalitatem materialem, efficientem verò, nec probari, nec cum ratione poſſe ſubſiſtere, propter ſuperiùs dicta.

1. Pars probatur.

De concurſu aquæ & terræ in productione animalium.

4. *2. Partis probatio.*

Sic igitur probata relinquitur ſecunda pars aſſertionis: nam omnia hæc animalia facta ſunt ex præiacente materia, aqua nimirum, vel terra. Ergo non ſunt facta per rigoroſam creationem, nimirum ex nihilo. Occurrebat autem dubium, vtrùm aliqua ex his animalibus facta ſint ex aëre, ſed illud in fine cap. à num. 13. tractandum relinquimus. Vltima denique pars aſſertionis in ſuperioribus ſatis declarata eſt in plantis, & in præſenti eandem rationem habet. Intelligitur enim de productione quoad præuiam alterationem, & organizationem: nam hæc non eſt facta modo ordinario, & communi, nec per moras, quibus naturaliter fieri ſolet, ſed ſubitò, vel mora breuiſſima, & ſine effectiua cooperatione cauſarum ſecundarum diuina virtute facta eſt, & ob eam rem creatio appellatur lato modo, vt & ab ordinaria generatione diſtinguatur, & vt denotetur fuiſſe quendam modum

Probatio tertiæ, ſeu potiùs declaratio.

dum productionis authoris naturæ proprium. Nihilominus tamen ſubſtantialis generatio talium viuentium, quæ in inſtanti facta eſt, eiuſdem ſpeciei fuit, cum ſimili generatione ordinario modo facta. Nam in ſe vtraque productio eſt per veram eductionem de potentia materiæ, priùs natura vltimatè diſpoſitæ ad talem formam, diuerſitas autem in præuio modo diſpoſitionis eſſentiam, ſeu ſubſtantiam mutationis ſubſtantialis, quæ in momento fit, non variat, cùm de eius eſſentia non ſit. Tandem rectè hinc colligi poteſt omnes formas, ſeu animas iſtorum animantium quantumuis perfectorum citra hominem ex potentia materiæ eductas eſſe, id enim ſignificant illa verba, *producat terra animam viuentem*, quæ ſtatim diſtribuuntur ad omnes ſpecies per illa verba, *iumenta, reptilia, & beſtias terræ.* quod rectè notauit Caietan. & Perer. conſentit.

5. *Aſſertio 3. Fundatur,& enucleatur.*

Tertiò dicendum eſt, hæc animalia omnia his diebus producta eſſe, in perfecto ſtatu in ſingulis indiuiduis, ſeu ſpeciebus ſuis, iuxta vniuſcuiuſque naturam. Hæc aſſertio communis eſt, & fundatur in illo principio, quòd opera Dei perfecta ſunt. Et intelligenda eſt, ac explicanda eo modo, quo ſimilem de plantis poſuimus. Itaque fuerunt omnia creata integra, & omnibus ſuis membris perfecta, item in quantitate & magnitudine corporis, ad quam ſolent huiuſmodi animalia in termino augmenti peruenire. Non oportet autem, vt omnia fuerint æqualis magnitudinis, etiam indiuidua eiuſdem ſpeciei: nam de diſtinctis res eſt manifeſta. De prioribus verò licèt potuerit Deus ea producere æqualia, vel æquè fortia, aut æquè pulchra, non videtur neceſſarium: nam vniuerſi pulchritudo varietatem aliquam requirit. Quæri autem hìc poteſt, quot indiuidua creauerit Deus in vnaquaque ſpecie, in quo non eſt dubium quin ad minimum bina facta fuerint, ſed eſt dubium, an fuerint plura. Quod ex alia interrogatione poteſt pendere, ſcilicet, an Deus produxerit hæc animalia tantùm in vno loco terræ, vel per totum orbem. Nam pro vno loco, id eſt, pro vno regno, vel alio ſimili bina ſufficere potuerunt; pro diuerſis autem plura neceſſaria erant, vt per ſe clarum eſt. Et quamuis res incerta ſit, hæc poſterior pars veriſimilior videtur. Sicut de plantis diximus: nam ferè eſt eadem ratio. Semper tamen incognitum nobis eſt, quot indiuidua ſimul produxerit Deus in vniuerſo orbe in ſingulis ſpeciebus horum animalium; hoc ergo relinquendum eſt diuinæ ſapientiæ, cuius conſilio, & arbitrio hæc multiplicatio,& diſtributio facta eſt. Veruntamen ſicut de plantis diximus, ita hìc conſiderari poteſt ex animalibus quædam meliùs, ſeu commodiùs in quibuſdam regionibus, quàm in aliis procreari, & intra eandem etiam ſpeciem, quædam eſſe maiora, vel fortiora, vel aliis huiuſmodi qualitatibus affecta in vna regione, quàm in alia. Ad hunc ergo modum veriſimile eſt, diuinam ſapientiam, proportionem & varietatem in hac animalium productione obſeruaſſe.

Quot indiuidua in qualibet ſpecie Deus creauerit, & in qua perfectione.

6. *Cum vi generandi fuere producta.*

Ex quo intelligi etiam poteſt, produxiſſe Deum omnia hæc animalia cum virtute generandi ſibi ſimilia in generibus, ſeu ſpeciebus ſuis. Probatur, quia hæc poteſtas pertinet ad naturalem perfectionem indiuidui, & ad conſeruationem ſpeciei neceſſaria eſt. Deinde probatur ex illa benedictione, *creſcite, & multiplicamini.* Per illam enim benedictionem, nihil aliud ſignificatur, quàm
A virtus, data his viuentibus ad multiplicanda indiuidua,& conſeruandam ſpeciem, per multiplicatas generationes. Nec refert, quòd animantibus terreſtribus, præter hominem, non legatur data huiuſmodi benedictio, quia cùm data fuit piſcibus,& volatilibus virtute, cæteris etiam brutis data cenſetur, cùm eadem ratio, & neceſſitas in eis inueniatur. Quanquam poſtea in hominibus repetita ſit, poſt eorum creationem, ad denotandam ſingularem hominis excellentiam,& propter alias rationes, quæ videri poſſunt in Auguſt. *lib.3.Gen.ad lit.cap.*13.& Beda *in Exaëmer.* & aliis expoſitoribus *in Gen.*

7. *Aſſertio 4.*

B Quartò dicendum eſt, hæc animalia ratione carentia in magna varietate generum, & ſpecierum ſimul fuiſſe his diebus à Deo producta. *Simul* (inquam) cum partitione accommoda, vt ſtatim explicabo. Hæc etiam aſſertio ex narratione Geneſis adiuncta Patrum expoſitione manifeſta eſt. Nam in primis narrantur facti tres ordines, ſeu claſſes animantium, quæ ſunt veluti tria genera illorum, ſcilicet, piſcium, volatilium,& terreſtrium. Quæ ſine dubio eſſentialem differentiam genericam inter ſe habent, vt motus, naturalia loca, figuræ, & aliæ actiones,& proprietates euidenter oſtendunt. Seruant autem inter ſe hunc ordinem perfectionis, quòd infimum habent piſces, medium aues,& ſuperiorem animan-
C tia terreſtria. Ita docent Philoſophi, & in Geneſi Patres, & expoſitores, quanuis diuerſis rationibus, & ſignis ad illum ordinem oſtendendum vtantur, ſed non eſt præſentis inſtituti de animalium proprietatibus diſputare. Solùm intelligere debemus illos gradus dictum ſeruare ordinem ex genere ſuo: nam inquiri poſſet, an aliqua ſpecies inferioris gradus poſſit eſſe eſſentialiter perfectior, quàm alia ſuperioris gradus, ſed hoc etiam nunc inquirere neceſſarium non eſt. Satis ergo eſt ex dicto perfectionis ordine colligere, Deum in productione miſtorum ab imperfectis ad perfectiora proceſſiſſe; ideoque ſicut prius creauit plantas, quàm animalia, ita inter animalia priùs
D creaſſe piſces, poſtea verò volatilia, deinde terreſtria,& vltimo loco hominem, vt poſtea dicemus. Atque ita reſpectu diuerſorum ordinum horum animantium, non omnia ſimul creauit, tamen in vnoquoque ordine ſimul omnia produxit: nam vnico imperio dixit, *Producant aquæ reptile*, &c. & *producat terra animam viuentem*, &c. Nulla ergo ſucceſſio generationum inter res productas in ſingulis ordinibus cum fundamento cogitari poteſt.

Vnde oſtendatur. Natatilia, volatilia terreſtria cõſtituũt ordines tres inæqualis perfectionis.

Deus productionẽ miſtorũ ab imperfectioribus generibus inchoauit.

Vnũquodque autem genus ſimul produxit.

8. *An piſces & aues ſimul ſint producta.*

Imò etiam de volatilibus, & piſcibus dubitari poteſt, an inter ſe ſimul creata fuerint: nam quòd hi duo ordines tertium præceſſerint, manifeſtum eſt, quia producti ſunt in quinto die, tertium au-
E tem genus brutorum in ſexto: an verò piſces ſint prius tempore creati, quàm volucres, dubitari poteſt: quia licèt ſint facti eodem die, potuerunt ſimul, vel cum ſucceſſione fieri. Et quidem ſi interceſſit ſucceſſio, non eſt dubium, quin piſcium creatio præceſſerit, quia primo loco ponitur. Suſpicio autẽ ſucceſſionis ſolùm ex ordine literæ accipi poteſt, quia illa duo genera diſtinctè narrantur, & priùs minus perfectum, poſtea perfectius recenſetur. Quòd autem in reipſa non fuerit realis ſucceſſio, videtur poſſe in litera Geneſis fundari, ſic enim dicitur: *Dixit etiam Deus, producant aquæ reptile, & volatile.* In quo ſignificatur quaſi vnico imperio ſimul vtrunque genus fuiſſe productum. Sicut cùm dicitur, *Creauit Deus cælum,& terram*; ſic enim in præſenti adiungitur, *creauitque Deus*

Pars negat. ſuadetur.

Credibilior pars affirm.

Deus cete grandia, & omnem animam, &c. *& omne volatile.* Sicut ergo omnes piſces ſimul creati sũt, ita etiam piſces, & volatilia; ideoque tanquam de vno opere ſtatim dicitur, *vidit Deus, quod eſſet bonũ*, & vna benedictio omnibus datur Propter quę pars hæc veriſimilior videtur. Cur autem ita factum ſit inter hos duos ordines, quis conſiliarius Dei fuit, vt rationem reddere poſſit; fortaſſe tamen probabilis ratio eſt, quod ex eodem elemento fuerunt facti, vt infrà dicemus. Vel certè quia piſces, & aues in multis ſimilia ſunt, quæ Pererius & Torniellus latè reſencent.

Eius ratio ex Pererio & Torniello.

9 *Aſſertio 5. Oſtenditur primo.* Deinde ſub vtroque iſtorum generum, ſeu ordinum quamplurimæ ſpecies procreatę ſunt. Hoc conſtat in primis ex effectu ipſo, addita ratione ſuprà facta, quòd poſt illos ſex dies non fecit Deus ſe ſolo, & tanquam auctor naturæ nouas ſpecierum productiones, & ideo omnes ſpecies animalium, quæ naturaliter fieri non poſſunt à cauſis ſecundis, niſi per ſeminalem generationem & propagationem ab aliis ſimilibus in eadem ſpecie, fuerunt à Deo procreatæ. *Oſtenditur ſecundò.* Deinde hoc ſatis oſtendunt verba Scripturæ, in quibus nõnulla diuerſitas poteſt notari. Nam de piſcibus dicitur, *creauit Deus cete grandia, & omnem animã viuentem, atque motabilem, quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas.* Per quæ verba in primis ſignificatur magna ſpecierum diuerſitas; deinde indicatur, piſces ex ſuo genere in magnitudine excedere cætera animalia: nam ideò declarantur ſpecialiter cete grandia, vt latè ibi Pererius ex Patribus, & Philoſophis proſequitur. Denique probabile eſt etiam in gradu iſto animantium in aquis degentium maiorem eſſe multitudinem, & varietatem, quam in volatilibus, vel terreſtribus inueniatur. Ad quod ponderari ſolet verbũ, *producant aquæ reptile*, quoniam in Hebræo habet emphaſim quandam & ſignificat abundantem productionem, & quaſi ebullitionem. Et hoc confirmat, quod infrà dicitur, *Multiplicamini, & replete aquas maris.* Meliùs autem probatur ex illo Pſalmi 103. *Hoc mare magnum, & ſpatioſum manibus, illic reptilia, quorum non eſt numerus, animalia puſilla cũ magnis*; vocat enim Scriptura piſces nomine reptilium, quia omnes natando quaſi reptant ſuper aquas, & per exaggerationem dicit, eorum non eſſe numerum, quia eſt eorum maxima multitudo, & vt denotetur diuerſitas non tantùm in numero, ſed etiam in ſpecie, adduntur illa verba, *animalia puſilla cũ magnis*, nam in his extremis media ſubtelliguntur. Sub genere autem terreſtrium animalium tria proxima genera in illis verbis indicantur, *iumenta, reptilia, & beſtias terræ*, & in omnibus varias eſſe ſpecies adiuncta verba declarant, *ſecundum ſpecies ſuas.* Vnde ſub iumentis comprehenduntur omnes ſpecies animalium, quæ ab hominibus domantur, vt illis ad ſuam commoditatem vtantur: ſub beſtiis terræ comprehenduntur animalia agreſtia, reptilia verò dicuntur ſerpentes, & alia, quæ ſuper pectus ſuum gradiuntur, quia pedibus carent. Ad quæ capita reuocantur omnia animalia perfecta, quæ ſuper terram ambulant. De volatilibus autem nihil ſpecialiter diſtinguitur, ſed abſolutè dicitur omne volatile ſecundùm genus ſuum, & iterum, *aues multiplicentur ſuper terram.* In quo fortaſſe gnificatum eſt, in auibus nec tantam multitudinem, nec tantam varietatem, ſicut in cæteris animantium ordinibus factam eſſe.

Piſces ex ſuo genere mole excedunt cætera animantia.

Et fortè numero, & varietate ſpecierum.

Sub genere terreſtrium tria inferiora genera continentur.

10. *An animantia imperfecta ſint his diebus producta.* Quæri autem hoc loco ſolet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam cælorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari ſolent. Nam Baſilius *homil. 7. in Gen.* affirmare videtur, Auguſtinus verò *lib. 3. Gen. ad lit. c.* 14. ſub dictinctione reſpondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaueribus mortuorum, alia verò ex aquis, vel terra procreantur: & priora negat fuiſſe tunc creata, quia nondum erant mortuorum corpora; de aliis verò affirmat, quia ſuo modo pertinent ad decorem vniuerſi. Sequitúrque hoc D. Thomas 1. *p. q.* 72. *ad* 5. Sed profectò diſtinctio non videtur neceſſaria; tum quia non magis hæc, quàm illa ad decorem vniuerſi pertinent; tum etiam quia ſi aliqua facta ſunt his diebus per omnipotentiam Dei facta ſunt, non expectata putrefactione materiæ, prout ſecundùm ordinem naturalem cauſarum ſecundarum fieri ſolet. Vnde ſine animalibus mortuis potuiſſent à Deo fieri imperfecta animalia, quæ nunc ex corporibus mortuorum generantur.

Quid Baſil. ſentiat. Quid verò Auguſt. & D. Thom.

11. *Pars negatiua placet.* Probabilius ergo cenſeo huiuſmodi imperfecta animalia non eſſe facta à Deo immediatè, & in actu his diebus, ſaltem per ſe loquendo. Probatur ex dictis in ſimili de herbis, nam eſt eadem ratio, nimirum quòd huiuſmodi imperfecta viuentia non ſint veluti per ſe requiſita ad perfectionem vniuerſi, ſed quaſi per accidens ex concurſu variarum cauſarum ſequantur. Item quia ſicut in ſpeciebus perfectis non fuit neceſſarium, omnia indiuidua immediatè fieri ab auctore naturæ, ſed tantùm prima, in quibus cætera potentia continerentur; ita in his imperfectis neceſſarium non fuit prima indiuidua immediatè à Deo produci, quia in aliis cauſis ſufficienter continebantur in potentia, & per illarum actionem, & nõ per propriam ſucceſſionem vnius ab alio erant propaganda. Item quia aliàs dicendum eſſet, in omnibus ſpeciebus, quantumuis imperfectis, aliqua indiuidua in principio fuiſſe facta, quia non eſt maior ratio de quibuſdam, quàm de aliis. Conſequens autem eſt incredibile; aliàs etiam pulices, & ſimilia animalia homini infeſta in illo principio creationis actu fuiſſent, quod certè probabile non eſt. Atque hanc partem ſequuntur Pereyra, & Torniel. *in ſexto die.* Dixi autem *per ſe loquendo*, id eſt, ſpectando talium rerum naturam ſecundùm ſeipſam. Nam ex his animalibus imperfectis quædam ſolent deſeruire in cibum animalium perfectorum, vt piſces maiores ex minimis aluntur; & ſimiliter paſſeres, vermiculos terræ habent in cibum. Quia igitur in principio creauit Deus omnes ſpecies perfectas animalium, etiam eorum, quæ carnibus, & piſcibus aluntur: ideo ſi propter huiuſmodi vſum neceſſaria tunc fuerunt aliqua animalia imperfecta, ſimul cum cęteris perfectis producta eſſe credibile eſt, quia hoc titulo ſpecialis cauſa, ſeu neceſſitas in eis inuenitur.

Exceptio in hac negatiua parte.

12. *An quæ per adulterinam generationẽ bruta naſcũtur, ſint his diebus producta.* Solet etiã hîc dubitari de quibuſdã animantibus, quæ ex coniunctione maris, & fœminæ diuerſarum ſpecierum generantur, ideo quòd pręter naturam, & per generationem quaſi adulterinam naſci videntur, vt mulus, leopardus, lynx, & ſimilia, ſolet (inquam) dubitari, an fuerint à principio in actu creata, vel ſolùm in potentia. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia hæc animalia in ſe ſpectata perfecta ſunt, & multum vtilia, ac ſubinde videntur per ſe ad perfectionem vniuerſi ſpectantia; ergo debuerunt ſimul cum aliis fieri ab auctore naturæ. *Partis affir. ratio.* Nihilominus contrarium cenſeo eſſe probabilius, quod tenet Rupertus Abbas *lib. 1. in Gen. cap.* 57. ſequuntur Yſtella, & Torniel. *in Gen.* Ratio verò eſt, quia huiuſmodi ſpecies animalium ſufficienter continebantur po-

Pars tamen neg. eligitur.

Probatur.

tentialiter in illis indiuiduis diuerſarum ſpecierum, ex quorum commiſtione generantur: & ideo non fuit neceſſarium aliqua eorum indiuidua ab auctore naturæ immediatè produci. Nam Deus ea tantùm immediatè produxit, quæ non niſi per ipſius actionem in rerum natura introduci poterant quoad ſpecies ſuas: nam cætera, quæ per cauſas ſecundas produci poterant, conuenientius fuit per illas fieri, & hoc ipſum magis ad perfectionem vniuerſi pertinet. Accedit, quòd huiuſmodi generationes non fiunt ſine interuentu alicuius induſtriæ humanæ, vt ex *Leuitici* 19. ſumi poteſt, addita doctrina D. Thomæ 1.2.*q.*102. *art.*6.*ad* 8. Conſtat autem, non feciſſe Deum omnes ſpecies rerum, quæ interueniente induſtria humana ex variis commiſtionibus rerum diuerſarum ſpecierum diſcurſu temporum ortæ ſunt. Idem ergo eſt dicendum de iis animalibus, quæ ex prædictis commiſtionibus generantur.

13. *Ex qua materia ſint productæ aues.*

Supereſt dubium ſuperiùs *n.* 4. in hunc locum remiſſum, ex qua materia volatilia facta ſint. Nam in hoc magna eſt controuerſia propter varia Scripturæ teſtimonia. Vnde tres de hac re inuenio ſententias. *1. Sententia.* Prima eſt, volatilia ex terra fuiſſe procreata. Ita tenent Caiet. & Catherinus *in Geneſ.* & Hieron. VVielmius *lect.* 22. *in Exaëm.* quos Pererius *in opere quintæ diei*, ſequitur. *Fundamentũ ex Script.* Fundatur in verbis Moyſis Gen. 2. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuerſis volatilibus cæli adduxit ea ad Adam.* Nam in illis æqualiter dicit Moyſes, animalia terreſtria, & volatilia ex humo, id eſt, terra fuiſſe formata. *Confirm. ratione.* Et ratione confirmari poteſt, quia aues ex terra nutriuntur, & in ea principaliter habitant, & viuunt; ergo ſignum eſt, de terra eſſe formatas.

14. *2. Sentent.*

Secunda opinio eſt, volatilia producta eſſe ex aqua, ſicut piſces. Ita ſentiunt ſuper Geneſ. Baſil. Ambroſius, & Chryſoſt. & D. Hieron. *Epiſt.* 83. *ad Oceanum*, vbi ſic ait: *Primum de aquis, quod viuit, egreditur, & pennatos fideles de terra ad cælum leuat.* Et fauet Auguſt. *lib.* 3. *Gen. ad liter. cap.* 7. & 8. Et Ambroſ. *in hymno*, quem canit Eccleſia *feria* 5. *ad veſper.* ſic dixit:

Magnæ Deus potentiæ,
Qui ex aquis ortum genus
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aëra.

Fundam. ex Script.

Fundamentum eſt, quia *Geneſ.* 1. dixit Deus, *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cæli.* Vbi expreſsè vtrorumque animantium productio aquis tribuitur, vtique in ſuo genere materialis cauſæ, vt ſuprà declaraui. *Quorundam ſuaſio.* Reſpondent, verbum *producat*, non eſſe conſtruendum cum vtraque parte copulatiuæ propoſitionis, ſed tantùm cum prima: in ſecunda verò ſubintelligendum eſſe verbum *volent*, vel aliud ſimile: nam in Hebræa, & in Chaldaica Paraphra illud verbum additur. *Destruitur.* Nos verò vulgatam lectionem prætermus. Et profectò præter vulgatæ auctoritatem, ſenſus eſt planior. Quia non eſt veriſimile non fuiſſe expreſsè narratam productionem volatilium, & materiam, ex qua facta ſunt, ſicut de aliis duobus generibus animalium factum eſt. Cur enim diceret Deus, vt aues volarent, quas nondum dixerat, vt fierent? Ergo veriſimilius eſt, verbum, *producat*, vtranque partem comprehendere.

15. *Replica, quæ tamē & ipſa ſoluitur.*

Sed obiicitur, quia non poteſt congruè exponi id, quod adiungitur, *ſuper terram*, niſi ſubintelligatur verbum *volent*. Nam quomodo aquæ, quæ inferiores ſunt terra, poſſent producere aues ſuper terram? Sed hæc obiectio non habebit locum, ſi dicamus, volatilia eſſe facta ex aquis, quæ ſunt ſuper terram, de quo ſtatim dicam. Verunmen reſponderi etiam poteſt, licèt facta ſint ex aquis terreſtribus volatilia, rectè additum eſſe, *ſuper terram*, ad diſtinguendas aues à piſcibus, qui reptanr ſuper aquam, & quaſi in aquis volant, (vt aliqui notant:) nam quendam modum pennarum habent. Vnde illud *ſuper terram*, eſt quaſi additum quoddam, determinans, & declarans proprietatem volatilium. Quod magis explicarunt Septuaginta, dicentes: *Producant aquæ reptilia animarum viuentium, & volatilia volantia ſuper terram.* Et hoc magis ſignificauit Paraphraſis Chaldaica, dicens: *Producant aquæ reptile animæ viuentium, & auem, quæ volet ſuper terram.* Ex quibus manifeſtum eſt, illud nomen *& volatile*, in noſtra vulgata non eſſe nominatiui caſus, ſed accuſatiui: ideoque nullo modo ſubintelligi, ac ſuppleri poſſet verbum *volet.* Quod confirmatur ex verbis paulo pòſt ſubiunctis, *& aues multiplicentur ſuper terram*, vbi non dicit, *volitent*, ſed *multiplicentur*, quod ſubſtantialem productionem ſignificat. Ergo ſimiliter in prioribus verbis præceperat Deus, vt volatilia producerentur ſuper terram; ergo ex aquis productæ ſunt.

Neque contra hanc ſententiam obſtant verba inducta ex *cap.* 2. tum quia illa particula, *ex humo*, poteſt conſtrui cum ſolis animantibus terræ, de quibus fit mentio in prima parte periodi, & non cum volatilibus, de quibus in poſteriori parte mentio fit. 16. *Ad fundam poſitum n.* 13 *reſpõdet Auguſt. dupliciter.* Ita reſpondet Auguſtinus *lib.* 9. *Geneſ. cap.* 1. Eritque facillima expoſitio ſi in 2. parte illius propoſitionis repetitum ſubintelligatur verbum *formatis*, iſto modo, *formatis de humo cunctis animantibus terræ, & formatis etiam volatilibus adduxit ea*, &c. Sed Auguſt. præter ea aliam adhibet reſponſionem, ſcilicet, ibi ſub nomine terræ etiam aquam eſſe comprehenſam. Et vtraque reſponſio ſatis probabilis eſt. *Alia reſponſio authoris.* Poſſet etiam dici, remotè & quaſi radicaliter etiam volatilia facta eſſe de terra, quia qualitates terræ prædominanter habent, & breuitatis cauſa terreſtria, & volatilia dicta eſſe de humo formata, licèt non eodem modo ex terra genita ſint, quia proximè tantùm terreſtria, volatilia verò remotè modo nunc explicato, licèt ex aquis proximè.

17. *3. Sententia magis probata Aug. Bed. Rupert. Eucher. D. Th.*

At vera eſt tertia ſententia dicens, volatilia facta eſſe ex aëre. Hanc magis probat Auguſt. *lib.* 3. *Gen. ad lit. cap.* 3. & latiùs *in Imperfecto cap.* 14. & ſequitur Beda *in Exaëmer.* & Rupert. *lib.* 1. *in Gen. cap.* 50. & Eucherius, qui his verbis illam explicat: *Volatilia ab aquis producta ſcribuntur, quia aër, in quo volitant, à ſapientibus cum aquis deputatur, qui aquarum humida exhalatione pingueſcit, vt volatus animalium ſuſtinere poſſit.* Et eodem modo tenuit hanc ſententiam D. Thomas *quæſt.* 71. *ad* 3. *Eius ſuaſio.* Et poteſt ſuaderi, quia aues magis de elemento aëris participare videntur: nam in aëre volant, & quoad fieri poteſt in illo degunt. *Exponitur tamē hæc ſententia ne repugnet ſecundæ.* Sed hæc ſententia ita accipienda eſt, vt non ſit contraria ſecundæ, ſed eam magis explicet. Nam cùm Scriptura dicat, volatilia facta eſſe ex aquis, hoc ſimpliciter negari non poteſt: vnde neque ita poteſt affirmari facta eſſe ex aëre, vt aqua excludatur. Præſertim quia ſolus aër propter ſuam raritatem, & leuitatem non poteſt eſſe apta materia, ex qua proximè generantur aues, & ideo oportet, vt vel in ſubſtantiam aquæ transferatur, vel certè vt materiam aqueam in ſe habeat, vt poſſint ex illo aues generari. Sic ergo abſolutè dicendum eſt, volatilia ex aquis fuiſſe producta, tamen quia aquæ partim ſunt in terra ſub propria, & ſenſibili diſpoſitione

tione aquæ liquidæ, & fluidæ, partim ſunt eleuatæ à terra in nubibus, & vaporibus; ideò rectè dici poteſt, piſces eſſe factos ex aquis priori modo ſpectatis, aues verò ex leuioribus, ſeu altioribus aquis; & quia inter aues quædam ſunt magis aqueæ, vt ſic dicam, quia in ipſis aquis frequenter degunt, & ſuper paludes, vel ſtagna libenter volitant, credibile eſt, has eſſe factas vel ex aquis terreſtribus, vel ex vaporibus illis vicinioribus; alias verò, quæ ſubtilioris ſunt naturæ, & altiùs volitant, & in arboribus, vel in aliis locis excelſioribus habitant, ex ſubtilioribus aquis magiſque à terra, & eius aquis eleuatis, creatas fuiſſe.

18.

Ex elemento ignis nulla animalia producta.

Vltimò mouent aliqui quæſtionem, cur ex elemento ignis nulla animalia producta ſint. Sed ratio eſt in promptu, quia ignis non poterat eſſe apta materia proxima viuentium, neque locus, in quo naturaliter viuerent, propter nimiam ignis caliditatem, & actiuitatem. Nam quod de ſalamandra refert Ariſtot. *lib.* 5. *de hiſtoria animalium, cap.* 19. quòd in igne diu viuat, refellitur à Galeno *lib.* 3. *de temperam.* & aliis, quos Pereira refert *in opere ſexti diei, & lib.* 3. *in Dan.* ad illa verba, *Angelus autem Domini*, &c. Vnde non minus incertum cenſeo, quod ibidem refert Ariſtot. de paruis animalibus, quæ in ærariis fornacibus in medio igne ex quodam concremato lapide in Cypro generantur: nulla enim, vt arbitror, experientia id ſatis probatum eſt; neque etiam eſt ſatis rationi conſentaneum, nec doctrinæ eiuſdem Ariſtot. *lib.* 4. *Meteororum, cap.* 1. *& lib.* 2. *de Generat. cap.* 3. Veruntamen, quanuis daremus dicta animalia in igne generari, illa eſſent imperfectiſſima, & his ſimilia, quæ in aliis elementis per accidens, & ex putrefactione fiunt, ideoque ad primam rerum productionem non pertinuiſſent.

Reycitur Ariſt à Galen. Vide etiam Conimbr. in proble mat. de cælo, ſect. 4. num. 9.

CAPVT XI.

Quomodo Deus opus ſuum die ſeptimo compleuerit, & ab illo ceſſauerit, eundémque diem benedixerit.

1.

1. Punctũ, an Deus in die 7. aliquid ſit operatus.

TRia in hoc cap. breuiter explicanda ſunt, quæ in titulo ſufficienter indicantur. Primum eſt, quomodo dicatur Deus opus ſuum die ſeptimo compleuiſſe, ita enim *Geneſ.* 2. in principio legimus: *Igitur perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum, compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat.* Ratio autem dubitandi eſt, quia tunc dicitur compleri opus, quando illi vltima manus imponitur, quod ſine additione alicuius operis non fit; ergo ſi Deus compleuit ſuum opus in die ſeptimo, aliquid ei addidit in illo die, aliquid nouum in illo operando. Conſequens autem falſum eſt; ergo non rectè dicitur Deus compleuiſſe opus ſuum in die ſeptimo. Propter hoc fortaſſe Catherinus *in Geneſ.* dixit aliquid peculiare creaſſe Deum in die ſeptimo, ratione cuius dicitur opus ſuum in eo compleuiſſe. Illud autem opus, hic dicit auctor fuiſſe creationem Euæ. Et certè Hieron. ita videtur intellexiſſe verbum *compleuit*: nam in quæſtionibus Hebraicis ſic argumentatur contra Iudæos: *Arctabimus igitur Iudæos, qui de otio ſabbati glorientur, quòd iam tunc in principio ſabbatum diſſolutum ſit, dum Deus operatur in ſabbato complens opera ſua in eo, & benedicens ipſi diei, quia in illo vniuerſa compleuerit.*

Arguitur pro affirmatiua parte.

Ei videtur adhærere Catherin.

2.

Pars negatiua omnino vera & communis.

Nihilominus ſententia hæc falſa eſt: nam Deus ita perfecit vniuerſum intra ſex dies, vt in ſeptimo nullum opus ad complementum illius effecerit. Hoc cenſeo verum ex communi ſententia Patrum, & conſenſu Eccleſiæ in Scriptura fundato: nam in ea ſæpe dicitur, Deum ſex diebus feciſſe omnia, quæ in mundo ſunt, & ſeptimo die ab operibus vacaſſe, vt patet *Exodi* 20. *&* 31. & ſumitur etiam ex illo ad Hebræos 4. *Relinquitur ſabbatiſmus populo Dei, qui enim ingreſſus eſt in requiem eius, etiam ipſe requieuit ab operibus ſuis, ſicut a ſuis Deus.* Idem conuincitur ex eodem loco *Geneſ.* 2. nam ſtatim poſt opera ſex dierum dicitur, *perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum*; ergo opus ad perfectionem, vel ornatum mundi pertinens in diem ſeptimum reſeruatum eſt. Item additur, *compleuiſſe Deum opus ſuum, quod fecerat.* Ergo non compleuit illud, aliquid ei addendo, ſed ab omni opere quieſcendo. Denique nullum opus deſignari poteſt, quod Deus vt auctor naturæ in hoc die fecerit. Nam quod de Euæ creatione dicitur, vel non ita eſt, vt *in lib. ſeq.* latiùs oſtendemus, vel ſi poſt ſextum diem dicatur Eua creata, dicendum eſt conſequenter creationem eius ad vniuerſi perfectionem, & conſummationem non pertinuiſſe, vt *in cap.* 4. *lib. ſeq.* videbimus. Ac denique confirmari hoc poteſt ex verbis illis Gen. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*: nam illa particula *valde*, propter perfectionem, & conſummationem, quam vniuerſum iam habebat, addita eſt, vt omnes Patres expendunt.

Probatur ex Scriptura.

Probatur deinde inductione.

3.

Ad argum. in num. 1.

Propter obiectionem autem factam dicunt aliqui in illo cap. 2. Gen. non eſſe legendum, *Compleuitque Deus die ſeptimo*, ſed *die ſexto*, vt Septuaginta legunt, & videtur approbare Hieronymus *dicto lib. de Quæſtionibus Hebraicis*, quanuis fateatur in Hebræo, *diem ſeptimam* legi. Retinenda ergo eſt vulgata lectio, quam etiam habet Chaldæus, ſic interpretans; *Et delectatus eſt Deus in die ſeptimo opere ſuo quod fecerat.* Iuxta quam lectionem etiam ceſſat obiectio facta. Et iuxta eãdem exponi optimè poteſt verbum *cõpleuit*, vt perinde dictum ſit, ac *completũ oſtendit*, delectando ſe in illo, & in ipſo quieſcendo. Et in idem ferè redit, quod alij dicũt, Deum compleuiſſe opus ſuum in die ſeptimo nõ intrinſecè, ſed extrinſecè, ſeu non poſitiuè aliquid addendo operi, ad conſummationem eius, (ſic enim completum fuit die ſexto, in quo ſenſu Septuaginta loquuti ſunt) ſed negatiuè, ſeu ceſſando ab opere, ac per hoc extrinſecum terminum operi ponendo, & ita illud conſummando, ſeu conſummatum oſtendendo. Ita ſentit Theodor. *q.* 21. *in Gen.* idque ipſe Moyſes ſignificauit, addendo ſtatim poſt verbum *compleuit*, verbum, *& requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere, quod patrarat.*

4.

2. Punctum de requie, ſeu ceſſatione Dei in die 7.

Ratio dubitandi.

Statim verò occurrit ſecundum dubium, ſcilicet, qualis fuerit illa Dei requies. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia requies, aut propriè, aut metaphoricè dicitur. Propriè ſignificat ceſſationem ab opere, quod operantem defatigabat, & quaſi apprimebat, & hoc modo non habet locum in Deo, vt per ſe notum eſt. Metaphoricè autem ſignificat ſimplicem ceſſationem ab opere: (quæ metaphora tam eſt frequens in Scriptura, vt iam quaſi propria ſignificatio reputari poſſit,) tamen in hoc etiam ſenſu non apparet, quomodo requieuerit Deus in die ſeptimo, cùm dicat Chriſtus Ioan. 5. *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.* Non enim potuit Deus ab omni opere ceſſare, aliàs omnia eius opera iam facta eſſe deſiiſſent, quia ſine eius opere conſeruari nõ poſſunt. Quòd ſi dicatur ceſſaſſe à nouis operibus, licèt à conſeruatione priorum non ceſſauerit; contra hoc eſt, quia poſt illa opera ſex dierum, multa noua opera ſunt in mundo facta, quæ Deo non operante, fieri

fieri non potuiſſent. Imò *Iſai.* 43. ipſe promittit, ſe facturum noua; & Apoc. 21. *Ecce noua facio omnia.*

5. *Expeditur punctum hoc, eiúſque ratio dubitandi, quòd ſcilicet ceſſauit Deus à nouis ſpeciebus condendis.*

Hoc verò punctum facilem habet expeditionem. Nam ſine dubio ſermo eſt de requie, vt præcisè dicit ceſſationem ab inchoato opere. Dicitur enim Deus requieuiſſe *ab omni opere, quod patrarat*, id eſt, quod facere propoſuerat, & ad finem perduxerat. Et ita declarauit Moyſes, cùm addidit, benedixiſſe Deum diem illum, *quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo, quod creauit Deus, vt faceret.* Per quæ vltima verba propoſita dubitatio declaratur. Nam dicitur Deus ceſſaſſe ab omni opere ſuo, non ſimpliciter, ſed *quod creauit, vt faceret*, id eſt, quod creando ita perfecerat, vt vniuerſum ad eſſe perduceret, & conſummaret. Quod in ſuperioribus inde explicuimus, quòd Deus à nouis rerum ſpeciebus condendis ceſſauit. Quod etiam his verbis dixerat Iulius African. lib. 2. de partibus diuinæ legis, cap. 2. *Significatum eſt* (vtique per verbum *requieuit*) *quòd poſt illos ſex dies nullam mundo incognitam ſubſtantialem ſpeciem aut naturam nouam, inexpertámque creauerit.* Et ratio eſt, quia omnes huiuſmodi ſpecies ad perfectionem vniuerſi pertinent. Vnde ob eandem rationem debuerunt in ſingulis produci illa ſaltem indiuidua, quæ ad naturalem generationem neceſſaria erant, vt ſunt ad minimum mas, & fœmina.

6. *Non ceſſauit tamen ab eis conſeruandis, propagandis, & prouidẽtia ſua gubernandis.*

Non ceſſauit autem Deus ab opere conſeruationis, quia ſine illa mundus ſubſiſtere non poſſet. Quin potiùs aliqui exiſtimant ad conſeruationem pertinuiſſe illud complementum, quod Deus dicitur mundo in ſeptimo die dediſſe, & ad requiem Dei in opere ſuo, quaſi fouendo, & conſeruando illud. Neque etiam ceſſauit ab opere propagationis, ſed potiùs cùm animantibus illam benedictionem dedit, *creſcite, & multiplicamini*, quaſi legem ordinariam ſtatuit cooperandi cum cauſis ſecundis, per quas voluit huiuſmodi propagationem fieri. Et hoc etiam indicatum eſſe in verbis illis, *compleuit Deus die ſeptimo*, ſentit D. Thomas 1. *p. quæſt.* 73. *art.* 1. *ad* 2. Et ſimili ratione non ceſſauit Deus ab opere gubernationis, & prouidentiæ ſuæ, de quo ſermo eſt in dicto teſtimonio *Ioan.* 5. Quanuis ibi præcipuè videatur loqui Chriſtus Dominus de operibus gratiæ. In quo genere multa operatus eſt Deus poſt illos ſex dies: nam in illis præcipuè conſummauit vniuerſum quoad integritatem eius in ſuo eſſe naturali, & vt poſtea videbimus, etiam perfecit illud in eſſe gratiæ, quantum in hominibus viatoribus pro illo ſtatu conueniens erat. Poſtea verò multa noua, & mirabilia, hominum neceſſitate id poſtulante, in illo ordine operatus eſt, præſertim quoad incarnationis myſterium, eiúſque effectus, & ſimiliter multa in fine mundi operabitur ad ſtatum gloriæ pertinentia. Et de his ſermo eſt in aliis Scripturæ locis allegatis: & ideo tota illa nouitas operum non repugnat cum requie diei ſeptimi, quæ in ſola ceſſatione à nouis rebus naturalibus condendis, quæ in cauſis vniuerſi virtute non contineantur, & per illas fiant, conſiſtit.

Ad locum Ioan. in n. 4.

Ad cætera loca ibid.

7. *Præcedẽs reſolutio amplius confirmatur ex Ariſtobulo.*

Atque hanc doctrinam breuiter inſinuauit ex Ariſtobulo, Euſebius *lib.* 13. *de Præparatione euangelica, cap.* 7. dicens: *Quod Scriptura dicit, requieuiſſe Deum in ſeptima die, id non quia Deus nihil poſtea faciat dictum eſt, vt nonnulli putant, ſed quoniam ordo rerum fixum habuit ſtatum, qui nunquam mutatur, ceſſaſſe Deus dicitur. Ideo enim dicitur in ſex diebus cælum, & terram, & omnia, quæ in eis ſunt creaſſe, & vt tempora, & ordo rerum ſecundùm prius, & poſterius ſignificetur. Eo enim ordine facta ſunt,* A *quo poſtea gubernantur, & transformantur.* Latiùs hoc explicauit Auguſt. *lib.* 4. *de Gen. ad lit. cap.* 12. & 15. 19. 20. Et ex illo D. Thomas 1. *part. quæſt.* 73. Qui præter dicta animaduertunt, non eſſe dictum abſolutè, requieuiſſe Deum in die ſeptimo: nam ex æternitate in ſeipſo requieuit: neque etiam eſſe dictum requieuiſſe in operibus ſuis, ac ſi ad ſuam requiem illis indiguiſſet, vel in eis propter ſuum commodum delectaretur, & non potiùs ad illorum commodum ea condidiſſet. Sed dictum eſſe, requieuiſſe *ab omnibus operibus ſuis*, quia ea condidit, quæ ſibi placuit, & in ſe requieuit, quando à nouis condendis operibus ſua voluntate ceſſauit. Vnde, inquit Auguſt. requies Dei ab B omnibus operibus quæ fecit, ex eo cœpta eſt, ex quo illa perfecit.

Et ex Aug. & D. Thom.

Tertium punctum eſt, quo ſenſu ibidem additum fuerit, *& benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum.* Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia benedicere Dei, nihil aliud eſt, quàm aliquid boni conferre, aut facere; non enim benedicit Deus deſiderando, aut bene precando, ſed efficaciter bene faciendo: non apparet autem, quòd peculiare beneficium Deus illi diei ſeptimo contulerit, propter quod illum benedixiſſe dicatur. Simili modo difficile ad explicandum videtur, quam peculiarem ſanctitatem Deus illi diei contulerit, vt propterea illum ſanctificaſſe dicatur; eò vel maximè quòd nulla alia ratio illius benedictionis, C vel ſanctificationis redditur, niſi *quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo, quod creauit Deus, vt faceret.* At verò ſola ceſſatio ab opere non videtur eſſe poſſe ratio peculiaris benedictionis, aut ſanctificationis, cùm maius bonum conferat Deus operando, quàm ab opere ceſſando; ergo.

8. *3. Punctũ de benedictione, & ſanctificatione diei 7. Arguitur cõtra benedictionem.*

Arguitur cõtra ſanctificationem.

Facile eſſet vtrique parti dubitationis ſatisfacere, ſi vera eſſet quorundam ſententia, qui dixerunt, ſtatim ab initio, ſeu ab illo primo ſeptimo die ſtatuiſſe Deum legem ſanctificationis ſabbati, obligando omnes homines ad obſeruationem ſabbati, ceſſando in illo ab omnibus operibus non pertinentibus aliquo modo ad cultum D Dei, qui omnia creauit, & in illo die à ſuis operibus ceſſauit. Nam ſi hæc ſententia vera eſſet, ſatis magna fuiſſet tunc data benedictio, & ſanctificatio illi diei, diuino cultui illum conſecrando. At verò ſententia illa falſa eſt, vt ex Patribus; Iren. Tertullian. Euſeb. & Damaſcen. oſtendi *in tom.* 1. *de Relig. tractat.* 2. *lib.* 2. *cap.* 1. Et eſt communis ſententia Theologorum dicentium, præceptum illud quoad illam temporis circunſtantiam ceremoniale fuiſſe: ideoque neque ante legem Moyſis incepiſſe, neque tunc omnes homines, ſed ſolum Iudaicum populum obligaſſe. Accedit optima ratio, quam Pereira tetigit, quia aliàs præceptum illud de obſeruatione ſabbati etiam E in ſtatu innocentiæ obligaſſet, quia ante lapſum hominis latum fuiſſet. Conſequens autem eſt incredibile, tum quia in illo ſtatu nullum fuit præceptum diuinum poſitiuum, præter illud de non edendo fructus arboris ſcientiæ boni, & mali. Tum etiam, quia in illo ſtatu eſſet ſuperuacaneum, cùm in eo ſtatu ferè nihil eſſet, quod homines à diuino cultu, & contemplatione auocaret. Denique tale præceptum nec aliunde oſtendi poteſt, neque ex verbis citatis colligitur, quia in eis nullum eſt, quod propriam vim præcipiendi, aut obligandi præſeferat, & ſine tali obligatione commodum ſenſum habere poſſunt.

9. *Reſpõſio Cather. in Gen.*

Refutatur ex Patrib.

Item ratione.

Quod ergo attinet ad verbum *benedixit*, rectè intelligi poteſt Deus, multa beneficia in hoc die mundo

Ad arg. contra benedict. in num 8.

A mundo contuliſſe, propter quæ meritò hunc diem benedixiſſe dicatur. Hoc ex ſuprà dictis patet: nam in hoc die quaſi ſtabiliuit Deus opus ſuum, quod perfecerat, & quaſi fixum ſtatum, & ſuo modo perpetuum illi contulit. Nam tunc cœpit illud perfectum conſeruare ex decreto firmo, & immutabili, & ex eodem auxilium dedit, ſeu obtulit, vt res iam productæ multiplicari, & conſeruari poſſent. Nam hæc omnia in verbis *compleuit*, & *ceſſauit*, comprehendi poſſunt, vt expoſuimus. Et hunc ſenſum approbat D. Thomas ſuprà *art.* 3. dicens benedictionem ad multiplicationem pertinere. Imò Caietan. putat, hoc eſſe ſignificatum in illis verbis, *ceſſauit ab opere ſuo, quod creauit Deus vt faceret*: nam exiſtimat, non Deum, ſed B opus Dei eſſe ſuppoſitum verbi, *vt faceret*, ita vt ſenſus ſit, creaſſe Deum mundum, vt faceret multiplicando, & generando, quod plus fortaſſe habet acuminis, quàm ſoliditatis, parum verò refert. Poteſt etiam verbum *benedixit*, per verbum *ſanctificauit* explicari, quia quæcunque ſanctificatio aliqua benedictio eſt.

Quod itaque ad ſanctificationem attinet putarunt aliqui, licèt tunc illa referatur per quandam anticipationem, non tamen fuiſſe tunc datam ſanctificationem, ſed tempore legis. Ita Beda, & Abulenſ. Quod quidem ſuo modo verum eſt, quoad actualem obſeruantiam illius diei, vt diximus. Nihilominus tamen dici potuit dies ille à principio ſanctificatus, id eſt, propoſitus, ac declaratus, vt maximè conueniens, & congruum, ad colendum Deum in memoriam beneficij creationis; & præterea quia Deus ex tunc deſtinauit illum, vt tempore opportuno peculiari præcepto eundem ſibi conſecraret. Hoc ergo ſatis eſt ad illum ſanctificationis modum, cui adiuncta eſt multiplex ſignificatio ſacra: nam per illius diei requiem ſignificata cenſetur requies Chriſti Domini in ſepulchro poſt conſummatum opus redemptionis, & requies beatorum in Patria poſt conſummatos huius vitæ labores, iuxta illud ad Hebr. 4. *Itaque relinquitur ſabbatiſmus populo Dei. Qui enim ingreſſus eſt in requiem eius, etiam requieuit ab operibus ſuis, ſicut à ſuis Deus.* Vnde etiam dixit Auguſt. *epiſt.* 119. *cap.* 9. quòd illa *requies Dei, requiem ſine fine* ſignificat.

Ad arg. cõtra ſanctificationem ibidem. Reſponſio Beda, & Abul.

Altera reſponſio.

Vide ibi P. Franciſc. Riberam.

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI TERTII.

Cap. I. *An corpus Adæ fuerit immediatè à Deo ex limo terræ productum.*

II. *An corpus Euæ ex coſta Adæ fuerit productum, & quomodo.*

III. *An primi homines perfectiſſima corpora in ſua creatione acceperint.*

IV. *Quo tempore primi homines creati fuerint quantum ad corpora.*

V. *An primi homines in Paradiſo terreſtri, vel extra illum fuerint creati.*

VI. *De Paradiſo terreſtri, quis vel qualis locus ſit, vel fuerit.*

VII. *An formatis corporibus primorum hominum in eodem inſtanti Deus animas illorum creauerit, corporibúſque coniunxerit.*

VIII. *An primus homo fuerit ſecundùm animam creatus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei.*

IX. *An primi homines cum perfecta ſcientia rerum naturalium creati fuerint.*

X. *An Adam ante peccatum tam perfectam ſcientiam habuerit, vt decipi in naturalibus non potuerit.*

XI. *An Adam in virtutibus voluntatis rectus, ac perfectus creatus fuerit.*

XII. *Vtrùm in Adamo appetitus ſenſitiuus ita fuerit ſubiectus voluntati, & rationi, vt nunquam aut eam præueniret, aut illi imperanti repugnaret.*

XIII. *An in ſtatu innocentiæ, potuerint homines peccare ſimul in eodem ſtatu perſeuerando.*

XIV. *An homo creatus fuerit aliquo modo immortalis, & impaſſibilis.*

XV. *De ligno vitæ & quomodo, quantáque efficacia homini immortalitatem largiretur.*

XVI. *An homo in ſtatu innocentiæ peculiare dominium tanquam proprium illius ſtatus donum, ac beneficium acceperit.*

XVII. *An primus homo in ſtatu gratiæ creatus fuerit.*

XVIII. *Quàm perfectam rerum ſupernaturalium cognitionem homo ante peccatum habuerit.*

XIX. *An Adam in ſtatu innocentiæ per proprios actus ſanctificatus fuerit, & conſequenter meritum gloriæ habuerit.*

XX. *An præter omnia dona naturæ, & gratiæ habuerit homo in ſtatu innocentiæ originalem iuſtitiam, quæ fuerit donum ab omnibus ſupradictis diſtinctum.*

XXI. *Quale fuerit præceptum datum Adæ in Paradiſo, & cur impoſitum fuerit.*

LIBER TERTIVS.

DE HOMINIS CREATIONE, AC ſtatu innocentiæ.

Conſecutio præſentis doctrinæ ad præcedentem.

PERVENIMVS in diſcurſu præcedentis libri vſque ad vltimum opus, quo Deus intra ſex dies mundum à ſe conditum ornauit, hominis vtique creatione; huic igitur præſentem librum dicare decreuimus. Nam ſicut Deus ob illius operis excellentiam ſignificandam, non ſimplici imperio, ſed peculiari conſilio, & conſideratione, ſe vſum eſſe, illis verbis indicauit: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris.* Ita eiuſdem operis dignitas peculiarem, & copioſam diſputationem à nobis poſtulat. Multa enim de primorum hominum creatione, eorúmque ſtatu, quæ in primo, ſecundo, & tertio capite Geneſ. traduntur, explicare neceſſe eſt. Primò igitur de illorum ſubſtantiali productione, tam ſecundùm corpus, quàm ſecundùm animam dicemus. Deinde circunſtantias extrinſecas, nimirum temporis, & loci eius operis conſiderabimus. Tertiò de priuilegiis, & prærogatiuis illius ſtatus, in quo ſunt homines conditi, ſimúlque de intrinſecis perfectionibus, quibus affecti ſunt, diſſeremus. Et conſequenter leges illis datas, maximéque ſingulare præceptum eis impoſitum, & conditionem, ſub qua ſtatum illum acceperunt, contemplabimur. Deinceps verò inquirendum erit, quomodo homines in illo ſtatu perſeuerarent, ac multiplicarentur, conditionémque ſeruarent. Denique qualis fuit primi hominis lapſus, & quas pœnas propter illum meruerit, attingemus. Nam de ruina totius poſteritatis in primo parente in tractatu de peccatis in tomo ſequenti dicendum erit.

Ordo tractãdorum in reliquo opere.

Tractat. 5. diſp. 9.

CAPVT I.

Vtrùm corpus Adæ fuerit immediatè à Deo ex limo terræ productum.

1\. CVm Moyſes *Geneſ.*1. ſolùm dixiſſet, creauit Deus hominem, modum creationis eius declarat ſtatim *cap.* 2. dicens: *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ.* Ex qua narratione occaſionem fortaſſe ſumpſit Franciſcus Georgius *tom.*1. *Problematum*, *cap.* 27. vt refert Sixtus Senenſ. *lib.*5. *Biblioth. annotat.* 29. vt diceret, Deum priùs creaſſe hominem communem, & reipſa ab indiuiduis abſtractum; & deinde feciſſe illum particularem, quando ex limo formauit. Hæc tamen ſententia erronea eſt, & rationi etiam naturali repugnat, quia omnis productio, & creatio neceſſariò eſſe debet alicuius rei ſingularis. Imò omnino repugnat rem exiſtentem in rerum natura ſingularem non eſſe: creatio autem ad rem exiſtentem terminatur; ergo cùm Scriptura dicit Deum creaſſe hominem, de indiuiduo aliquo humanæ naturæ loquitur. Deinde in eodem

Delirium Georgij Veneti apud Senenſem.

Confutatur multipliciter.

A cap.1. ſtatim ſubdit, *maſculum & fœminam creauit eos:* at verò in homine in communi non eſt diſtinctio ſexuum; ergo intelligit creaſſe hominem in ſuis indiuiduis ad generandum idoneis: nam ſtatim illis dixit, *Creſcite, & multiplicamini:* generatio autem non eſt niſi à ſingulari ſuppoſito. Denique etiam in poſteriori loco dicitur Deus formaſſe hominem de limo, ſub eodem communi nomine, ſub quo priùs dictum fuerat creaſſe hominem; ergo fruſtrà fingitur illa diſtinctio, vel differentia. De eadem igitur productione in vtroque loco ſermo eſt, ſed quod priùs minus diſtinctè fuerat dictum, poſtea magis declaratur. Vnde in prioribus verbis confusè videtur eſſe ſermo de creatione tam Adami, quàm Euæ; in poſteriori B verò Adæ formatio, deinde productio Euæ deſcribitur.

Hinc ergo dicimus primò, Adam quoad corpus non fuiſſe ex nihilo productum, ſed ex limo terræ formatum. Hoc certum eſt ex prædictis verbis *Geneſ.* 2. nam in eis de ſola formatione Adæ ſermo eſt, quia productio Euæ poſtea deſcribitur, vt capite ſequenti videbimus. Vnde *Iob* 8. dicitur: *Tu feciſti Adam de limo terræ, dediſtique ei adiutorium Euam.* Vbi diſtinguitur Adam ab Eua, & ſolus Adam dicitur de limo terræ formatus, tacitéque exponitur locus Geneſis, vt licèt de homine abſolutè loquatur, de ſolo primo, ſcilicet viro, intelligendum ſit. Vnde in Hebræo legitur *Adam.* Nomine autem *limi terræ,* C ſignificatur puluis terræ aquæ admiſtus. Nam licèt de puluere ſolùm mentionem fecerint Septuaginta, dicentes: *Finxit Deus hominem, puluere de terra ſumpto,* tamen Auguſtin. *lib.*13. *de Ciuit. cap.* 24. rectè notat, non eſſe intelligendum de ſolo puluere, & omnino ſicco, ſed humiditate aquæ admiſto, & concreto, vt eſſet ad formandum ſolidum corpus, quale eſt humanum, accommodatum. Et conſiderat, ad hoc ſignificandum, proximè ante illa verba, *formauit*, &c. illa fuiſſe præmiſſa, *Fons aſcendebat de terra, irrigans vniuerſam faciem terræ:* nam per hæc indicatur, iam fuiſſe terram quaſi præparatam, & diſpoſitam, vt ex ea corpus hominis commodè formari poſſet. Et ipſum nomen *limi*, hoc ipſum declaD rat: nam propriè lutum molle, & humidum, quod ab aquis differri ſolet, ſignificat vt ex proprietate Latina conſtat. Et ideo Iſaias *cap.*64. dicebat, *Pater noſter es tu, & nos lutum, & fictor noſter tu,* &c. Et eadem comparatione luti, & figuli vtitur Ierem. *cap.*18. & Paulus *ad Roman.*9. qui in eodem ſenſu dixit; *Primus homo de terra terrenus,* 1. Corinth. 15. Denique congruentiam, quaſi literalem huius materiæ ad formandum primum hominis corpus reddit D. Thomas, quia in ſubſtantia corporis humani terra, & aqua prædominantur, vt poſſint temperare vim aëris, & ignis, id eſt, caloris, & humidi, in quibus vita conſiſtit, ideoque limus terræ fuit apta materia

2\.

Aſſertio 1.

Probatur ex Script.

ria ad corpus humanum formandum, vt D. Thomas *ibid.* in ſolutionib. argumentorum latiùs declarat, & Caietan. magis exponit. Morales autem rationes illius materiæ legi poſſunt in Baſil. *homil.* 11. *in Exaëmer.* Chryſoſt. *homil.* 12. *in Gen. circa finem*, Ambroſ. *lib.* 6. *Exaëmer. cap.* 8. *&* 9. & Bonauent. *in* 2. *d.* 17. *art.* 2. *q.* 1.

Rationes morales apud Baſil. Chryſoſt. Ambroſ. Bonauent.

3.

Ex qua telluris gleba formatum ſit corpus Adæ. Quorundam exiſtimatio.

Quæ autem fuerit pars illa terræ, ex qua formatum fuit corpus Adæ, incertum eſt. Dicunt verò aliqui, ſumptam fuiſſe illam terram ex quatuor extremis partibus terræ, Oriente, Occidente, Meridie, & Septentrione, quia in quatuor literis nominis *Adam* ſecundùm idioma Græcum, illæ quatuor partes orbis ſignificantur, vt notat Auguſt. *tract.* 9. *&* 10. *in Ioan.* Et ita ſentit Beda *ſuper Ioan.* & tribuitur etiam Cypriano *in tract. de Montibus Sina, & Sion*, non longè à principio. Veruntamen licèt dicti Patres illam myſticam etymologiam nominis *Adam*, tradant, non tamen dicunt, terram illam ex quatuor illis mundi partibus fuiſſe aſſumptam, neque vnum ex alio ſequitur. Nam Beda *in expoſitione Geneſ. cap.* 4. dicit, in quatuor illis literis nominis Adam ſignificatum eſſe, quòd in quatuor mundi partibus dominaturus eſſet. Et ibi alia myſteria in illis quatuor literis conſiderat, quæ piè potius excogitata, quàm in nominis appellatione fundata eſſe exiſtimo. Quia, vt dixit Hieronymus, *in traditionibus Hebraicis, in principio, & lib.* 1. *contra Iouinian. circa medium*, & Epiphan. *in principio de Hæreſib.* & Auguſtin. *lib.* 15. *de Ciuit. cap.* 17. Nomen *Adam* commune eſt, idem ſignificans, quod homo, & ita non videtur peculiare myſterium continere: nam virum, & fœminam, & omnes homines de ſe ſignificat, iuxta illud Geneſ. 5. *Vocauit nomen eorum Adam.* Nihilominus tamen addit Ioſeph. *lib.* 1. *Antiq. cap.* 2. nomen *Adam*, ſecundùm Hebraicam linguam Rufum ſignificare, & ita fuiſſe appellatum primum hominem, quia *è rufa humo fermentata eſt factus, talis enim eſt intacta terra, & vera.* Vnde etiam Beda *ſuprà* inter alias illius nominis interpretationes ponit, quòd ſignificet terram rubeam, & ſanguineam. Sed quicquid ſit de nominis etymologia, aut ſignificatione, de reipſa non video, cur credendum ſit, terram illam, ex qua vel corpus Adæ formatum eſt, vel temperatus limus, ex quo formaretur, rufam, aut ſanguineam fuiſſe, quia neque ille color eſt naturalis elemento terræ in ſua puritate ſumpto, neque eſt veriſimile, habuiſſe tunc terram miſtionem, ex qua talis color reſultaret. Nihil ergo aliud de illo limo dicere poſſumus, niſi fuiſſe partem quandam terræ eius loci, in quo creatus eſt Adam, de quo loco poſtea dicemus.

Reijcitur.

Ioſephi ſententia.

Non ſatisfacit.

Authoris iudicium.

4.

Aſſertio 2. *contra quam errauit Philo & alij ex hæreticis.*

Secundò dicendum eſt, corpus Adæ à ſolo Deo fuiſſe immediatè productum, ſeu formatum. In hoc puncto fuit ſententia Philonis *lib. de Opific. mundi*, non ſolùm Deum feciſſe hoc opus, ſed habuiſſe Angelos cooperatores, & ad eos locutum fuiſſe Deum, cùm dixit, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Qui error ex Platone *in Timæo* ortus eſt, vt ſumitur ex Auguſtino *lib.* 12. *de Ciuit. cap.* 24. & eum ſequuti ſunt Baſilides, & Cherint. & Manichæi, vt refert Epiphan. *hæreſi* 23. *&* 66. & hanc fuiſſe ſententiam Iudæorum refert Chryſoſtom. *homil.* 8. *in Geneſ.* Veruntamen aſſertio poſita catholica doctrina eſt, quam tradit D. Thomas 1. *part. quæſt.* 91. *art.* 2. vbi in confirmationem adducit illud Eccleſiaſt. 17. *Deus de terra creauit hominem*, & conſentiunt cæteri Theologi, & Patres, præ-

Probatur catholica aſſertio authoritate D. Th. cũ alijs Theologis.

A ſertim Chryſoſtom. *loco citato*, & Ambroſ. *lib.* 6. *Exaemer. cap.* 7. Baſil. *homi.* 9 *Exaemer.* & Theodoret. *quæſt.* 19. *in Geneſ.* & Cyrillus Alex. *lib.* 1. *contra Iulian.* §. *Ad hoc & illud.* & Auguſt. *dicto lib.* 12. *de Ciuit. cap.* 24. *& lib.* 9. *Geneſ. ad liter. cap.* 15. vbi de formatione corporis Euæ ſpecialiter loquitur; ſed ratio, quam adducit, communis eſt. idem habet *de Ciuit. lib.* 16. *cap.* 6. vbi probat, illud verbum, *faciamus hominem*, non poſſe de Angelis exponi, quia additur, *ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Nefas autem* (inquit) *eſt credere ad imaginem Angelorum hominem factum.* Denique pro hac veritate adduci poſſent omnes Patres, qui docent, verba illa, *faciamus hominem*, intelligenda eſſe de tribus

B perſonis inter ſe colloquentibus, & nullo modo de Deo cum Angelis loquente. Quod præter Epiphan. Cyrill. & alios citatos docuerunt Hilarius *lib.* 4. *de Trinit.* Athanaſ. *orat. contra idola*, Ambroſ. *lib. de Dignit. hominis*, & Auguſtin. *in Imperfect. in Geneſ. cap. vlt.* & Clemens *lib.* 5. *Conſtit. Apoſt. cap.* 6. Excluſa enim illa falſa interpretatione, etiam ille error euertitur, quia nullum fundamentum habet, & quia ſtatim additur, *Creauit Deus hominem ad imaginem.* Quòd ſi quis dicat, hoc eſſe dictum de toto homine, non de corpore. Contra hoc eſt, tum quia non poteſt vnum ab altero ſeiungi, vt infrà declarabo; tum quia ſtatim *cap.* 2. dicitur, *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ*,

Dictus error Philonis conuincitur.

C quod de formatione corporis neceſſariò intelligendum eſt.

5.

Pro prædicto errore arguitur.

Vt autem ratione hoc declaretur, obiicitur priùs, quia non repugnabat, Angelos cooperari Deo in formatione corporis humani; ergo ſine errore, & veriſimiliter credi poteſt, ita factum eſſe. Antecedens probatur, quia Auguſtin. & D. Thomas ſuprà docent, potuiſſe Angelos in corporis Adæ formatione aliquod miniſterium habere. Item quia illa cooperatio non fuiſſet ad creationem, quia iam ſupponebatur materia, & ad illam diſponendam poterant Angeli aliquam præſtare cooperationem. Reſpondetur, duo poſſe in formatione illius corporis conſiderari. Vnum

Reſpondetur diſtinctione.

D eſt, localis congregatio terræ in locum aptum, & conuenientem ad diſponendum corpus illud; alterum eſt, organizatio, & diſpoſitio illius materiæ formæ humanæ conueniens. Primum iſtorum facilè potuit Angelorum miniſterio fieri. Et de illo præcipuè loquitur D. Thom. *dicto art.* 2. *ad* 1. in exemplum adducens miniſterium, quod in vltima reſurrectione Angeli exhibebunt, cineres humanos colligendo. Illud autem miniſterium non ſufficit, vt Angeli dicantur homines creaſſe, vel corpus eius formaſſe, ſicut nec in reſurrectione ſufficeret, vt corpora reſurgentium creaſſe, aut formaſſe Angeli dicantur, quia illud miniſterium eſt valde remotum per ſolam applicatio-

1. Membrum diſtinctionis datæ conceditur.

E nem materiæ. Quod variis exemplis declarat Auguſt. *lib.* 9. *Geneſ. ad liter. cap.* 15. Quia neque agricola producit fructus, nec medicus efficit ſalutem, neque qui cibum præbet dat carnem, ſanguinem, aut vires; licèt omnes iſti applicando actiua paſſiuis remotè concurrant. Vnde quod quidam dicunt miniſterio Angelorum factam eſſe quandam luteam ſtatuam habentem figuram corporis humani, quam Deus viuificauit, & in corpus humanum tranſmutauit: hoc (inquam) licèt incertum ſit, quia nec eſt ſimpliciter neceſſarium, nec Scriptura probatur; non eſt tamen contra poſitam aſſertionem, quia illa ſtatua non eſſet corpus humanum, nec excederet naturales vires Angelorum, quia per ſolum motum localem fieri potuiſſet; an verò ita factum ſit, paulo pòſt dicam.

6.

Secundum membrũ negatur, ac de illo aſſertio probatur.

De altero verò, ſcilicet organizatione, & A diſpoſitione hominis præſertim procedit concluſio poſita, in hoc ſenſu probatur, quia Angeli non poſſunt organizare corpus, & illud ad recipiendam animam ſufficienter diſponere; ergo à ſolo Deo potuit tunc fieri opus illud. Loquor de illo corpore, vt tunc factum eſt, & ad receptionem animæ præparatum, nam cùm homo fit per naturalem generationem, illa organizatio, & diſpoſitio corporis naturali virtute à generante fit; ſecluſo tamen ordine naturalis propagationis non poteſt illud opus fieri ab vlla cauſa creata ſiue elementari, aut cæleſti, ſiue ab omnibus ſimul, & multo minus ab Angelis, qui non poſſunt naturaliter materiam tranſmutare, aut corpora per ſe alterare; ſed organizatio corporis primi hominis non fuit facta per viam naturalis generationis, vt per ſe notum eſt; ergo à ſolo Deo fieri potuit.

Replica.

Quòd ſi quis dicat, quamuis Angeli non potuerint naturaliter cooperari illi actioni, potuiſſe nihilominus vt inſtrumenta Dei illa coëfficere.

Diſſoluitur.

Reſpondemus, eſto id fuerit poſſibile, nullo modo affirmari poſſe, ita eſſe factum, quia fuiſſet opus miraculoſum, quod ſine fundamento aſſerendum non eſt. Præſertim quia inde ſequeretur Angelos cum Deo hominem procreaſſe, quia qui ſufficienter diſponit materiam ad introductionem, & vnionem formæ, compoſitum producit, phyſicè loquendo, hoc enim modo homo generat hominem; hoc autem Angelis tribuere, erroneum eſt, quia repugnat Scripturis, ex quibus habemus ſolum Deum ex terra hominem creaſſe, vt allegatum eſt ex *Gen.* 1. 2. *&* 5. *Eccleſiaſt.* 17. 1. *ad Corinth.* 10. *& ad Coloſſenſ.* 3. & confirmant omnia,

Data ſolutio corroboratur.

quæ ex Patribus adduximus. Ac denique confirmatur, quia aliàs etiam omnia animantia, vt vegetabilia dici poſſent facta miniſterio, & cooperatione Angelorum; imò conſequenter, & maiori ratione ita dicendum eſſet. Conſequens autem erroneum eſt, nam hoc eſſet facere Angelos creatores vniuerſi, quamuis minùs principales.

7.

Pro aſſertione am. liùs ſtabili nda dubium proponitur, ſitne corpus Adæ in inſtanti vel ſucceſſiuè formatũ.

Vt autem hæc veritas ampliùs declaretur, interrogari poteſt, an corpus Adæ in inſtanti fuerit formatum, ſeu productum, vel per ſucceſſionem aliquam. Vt autem interrogationis ſenſus percipiatur, aduertendum eſt, non eſſe dubium, quin productio Adami in vno inſtanti facta ſit, nimirum in illo, in quo anima fuit creata, & corpori vnita. Vnde conſequenter etiam eſt certum corpus Adæ in vno determinato inſtanti incepiſſe, eſſe corpus humanum, ſiue per corpus humanum intelligas corpus iam informatum anima humana, ſiue intelligas corpus vltimatè diſpoſitum ad introductionem animæ humanæ, vt prius tantùm natura, quàm informatio eius; quia vtroque modo illa diſpoſitio corporis ſimul duratione cum anima eiúſque vnione incipit. Quia verò hæc vltima diſpoſitio ante vltimum terminum ſuum habet latitudinem, vel in intenſione qualitatum, vel in condenſatione, vel rarefactione materiæ, vt ex illa poſſint varia membra duriora, vel meliora ſub hac vel illa figura formari; ideo quærimus, an illud inſtans, in quo fuit conſummata vltima diſpoſitio, & organizatio illius corporis, fuerit terminus præcedentis alterationis, & mutationis ſucceſſiuæ, ſicut eſt in humana generatione. Vel potiùs fuerit tota facta in vno inſtanti, in quo ſimul inceperit, & totum corpus Adæ, & omnia membra eius, & omnes qualitates, & variæ diſpoſitiones, ac figuræ membrorum omnium. Ita vt tota illa materia immediatè ante illud inſtans fuerit ſub forma terræ, aut luti, & ſub vniformi diſpoſitione in omnibus partibus ſuis, in illo verò inſtanti cœperit tota eſſe cum integra varietate membrorum, & omnium diſpoſitionum corporis humani, anima rationali in eodem inſtanti informati.

8.

Pro formatione inſtantanea videtur ſtare D. Thom. alÿque Theologi.

In hoc dubio nihil inuenio expreſsè dictum à D. Thoma in hac materia, tamen ſi attentè legatur *in dicta q.* 91. *art.* 2. *& ſequentib.* inſinuare videtur productionem, ſeu formationem illius corporis ſubitò, & in momento totam factam eſſe, ſuperiori modo ſuprà explicato. Et idem B videntur ſentire alij Theologi. Et videtur poſſe colligi ex Damaſc. *lib.* 2. *de Fide, cap.* 12. dicente, *Corpus, & anima vna creata ſunt, non autem vt Origenes delirauit, hæc priùs, illud poſteriùs.* Quod etiam ſentit Gregor. Niſſen. *lib. de Opificio homin. cap.* 28. *&* 29. vbi ex profeſſo impugnat eos, qui dixerunt, corpus Adæ fuiſſe productum prius tempore, quàm anima informaretur; quod etiam docet D. Thomas *d. quæſt. art.* 4. *ad* 3. Ergo conſequenter ſentiunt hi Patres, totam corporis diſpoſitionem, & organizationem in vno inſtanti fuiſſe perfectam. Nam ſi paulatim, & ſucceſſiuè facta eſſet, neceſſariò corpus illud aliquo modo tempore præceſſiſſet animæ introductionem. C

9.

Suadetur hæc ſentẽtia 1. ex Gen. 2.

Et ſuadetur hæc ſententia primò ex verbis illis Gen. 2. *Formauit Deus hominem de limo terræ.* Quibus verbis inſinuantur duo. Primum eſt, hominem formatum eſſe immediatè ex limo terræ, ſine vlla mora intermedia. Aliud eſt, ſimul fuiſſe corpus illud formatum, & hominem productum. Vnde ſicut homo in illo inſtanti incepit eſſe, in quo creatur anima, ita in illo ſolo inſtanti totum corpus formatum eſt.

2. Ex incommodis.

Secundò idem ſuadetur, quia aliàs illa materia limi, ſi paulatim, & ſucceſſiuè ad formam hominis diſpoſita eſt, priùs extitiſſet ſub forma vegetatiua tantùm, vel ſenſitiua, quàm perueniret ad rationalem, ſicut D fit in naturali hominis generatione: nam eſt eadem ratio, quia id non prouenit, niſi ex eo quòd in ſucceſſiua mutatione non fit tranſitus ab extremo ad extremum, niſi per medium. Conſequens autem non videtur admittendum, tum quia aliàs prius feciſſet Deus embrionem, quàm hominem; tum etiam quia eadem ratione dici poſſet ſucceſſiuè fuiſſe diſpoſitas partes organicas corporis Adæ, & conſequenter principaliores partes, vt ſunt cor, cerebrum, & hepar, prius fuiſſent informatæ anima rationali, quàm reliquæ partes, ſicut fit in hominis generatione. Hæc autem abſurda ſunt, cùm tamen eadem ſit de omnibus ratio.

10.

Quibus tribui queat ſucceſſiua formatio.

E Contraria verò pars, nimirum corpus illud ſucceſſiuè organizatum eſſe, attribui poteſt auctoribus dicentibus, corpus Adami prius fuiſſe productum, quàm anima rationali informatum. Quam docuit Chryſoſt. *homil.* 12. *&* 13. *in Gen.* & ſequitur Abulenſ. *Gen.* 2. & Caſtro *contr. Hæreſ.* verbo *Anima, hæreſ.* 3. Nam hi auctores non intellexerunt corpus Adæ perfectè humanum, id eſt, cum vltima diſpoſitione ad animam tempore præceſſiſſe informationem animæ; hoc enim contra rationem philoſophicam eſt, & ſine vllo fundamento fuiſſet excogitatum: intelligunt ergo corpus hominis delineatum, & externa hominis forma compoſitum, & imperfectè diſpoſitum præceſſiſſe tempore introductionem animæ, ac proinde ab imperfecto ad perfectum ſucceſſiuè

ſucceſſiuè producendo, tandem ad vltimam diſpoſitionem perueniſſe. Et ſic probatur hæc ſententia ex illo Gen. 2. *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Nam hoc loco ſermo eſt de formatione hominis quoad corpus, vt ſentit Auguſt. lib. 13. de Ciuit. cap. 24. *Quia Deus non niſi corpori inſpirauit ſpiraculum vitæ.* At verò corpus illud iam habebat faciem hominis, quando Deus inſpirauit in illud; ergo prius fuit homo formatus de limo terræ, & extremam formam hominis habuit, quàm informaretur anima, ac proinde ſucceſſiuè formatum eſt.

Probatur ex Gen. 2.

11. *Item ratione.* Ratione oſtendi hoc poteſt, quia non poteſt formari corpus hominis ex terra niſi intercedente aliqua mutatione locali: ſed mutatio localis non poteſt fieri in inſtanti; ergo nec tranſitus ille materiæ exiſtentis ſub forma terræ in corpus humanum perfectum potuit fieri in inſtanti, ac ſubinde neceſſaria fuit aliqua ſucceſſio, in qua corpus hominis formaretur. Maior probatur, quia limus terræ erat vniformis in figura, raritate, vel denſitate; ergo vt ex illo fierent varia membra corporis humani diſtincta in figuris, ſitu, condenſatione, vel raritate, neceſſarium fuit partes illas ſecundùm locum mutari, vt facilè conſideranti patebit. Minor autem nota eſt in philoſophia. Et ideo, ſi portio illa terræ ex variis locis congreganda fuiſſet, in aliquo tempore ſaltem breui id fieri oporteret; ergo ſimiliter ſi pars limi denſanda fuit ad conficiendum os, v. g. vel caput hominis, in tempore denſari debuit, quia licèt condenſatio non ſit propriè motus localis, non tamen fit ſine mutatione locali, ac proinde ſucceſſionem requirit, & ſic de cæteris membris; ergo non potuit illud corpus perfectè formari in vnico ſolo inſtanti.

12. *Dubium agitatum vtrinque difficile.* Hoc dubium ſimile eſt illi, quod de conceptione corporis Chriſti Domini tractaui *in* 2. *tom.* 3. *diſp.* 11. *ſect.* 2. vbi vtramque partem eſſe dixi difficilem. Nam ſpectando puram rationem philoſophicam, videtur faciliùs dici, organizationem illius corporis cum aliqua ſucceſſione factam eſſe ſaltem quoad mutationem, per quam omnes, & ſingulæ partes materiæ in eo ſitu & loco conſtitutæ ſunt, in quo inſtanti productionis, & informationis animæ eſſe oportebat. At verò conſiderando teſtimonia, & rationes theologicas, cenſui, probabilius ſimpliciter eſſe, & omnino verum, corpus Chriſti in vno momento perfectè formatum eſſe, & immediatè ex ſanguine Virginis. Ex qua reſolutione in præſenti infero, potuiſſe Deum eodem modo corpus Adæ perfectum in momento, & immediatè ex limo formare, quia eſt eadem ratio. Nam licèt corpus Adæ fuerit maius, & perfectæ ætatis, & magnitudinis, vt infrà dicemus: nihilominus inde non oritur maior repugnantia, vt per ſe notum eſt. An verò ita factum ſit, profecto non eſt ita certum de corpore Adæ, ſicut fuit de corpore Chriſti. Tum quia neque ex aliis principiis fidei ita colligitur, nec ex Patrum doctrina æquè confirmatur. Tum etiam, quia illud non eſt factum in conceptione Chriſti ſine magno miraculo, vt ibi declarauit, quod miraculum in ſummo Dei opere, & maximè miraculoſo conuenientiſſimum fuit: in præſenti autem opere, quod tantùm ad productionem hominis in eſſe naturæ pertineat, non videtur vel affirmandum, vel exaggerandum miraculum (vt ſæpe dixi) cùm neceſſarium non ſit. Nam ſine dubio potuit Deus per mutationem ſucceſſiuam formare corpus illud, vt probat ratio adducta in poſteriori ſententia. Quæ verò in priori adducuntur, ſolùm probant corpus vltimatè, & perfectè diſpoſitum non præceſſiſſe tempore animæ creationem. Neque videtur neceſſarium, vt tranſitus à limo terræ ad eſſe hominis immediatus fuerit. Et ita Auguſt. *lib.* 2 *de Gen. contr. Manich. cap.* 8. vtramque ex dictis ſententiis ſub diſiunctione, & vt probabilem ponit. Licèt *in lib.* 1. *Retractation. cap.* 10. tandem ſententiam de anteceſſione corporis ad animam præferre videatur.

Nihilominus tamen primæ ſententiæ vt probabiliori adhæreo, aſſeróque corpus illud in inſtanti fuiſſe formatum, ita vt ex terra immediatè fuerint facta oſſa, caro, nerui, & omnia ſimilia, quæ ſimul etiam inter ſe facta, & debitè ordinata compoſita fuerunt. Ducor primò, quia hoc eſt magis conſentaneum verbis illis: *Faciamus hominem, & creauit Deus hominem, & formauit Deus hominem.* In quibus verbis vltimis vel non eſt neceſſe intelligere ſolum corpus, ſed totum hominem, ſicut intelliguntur priora (nam totus homo dici poteſt formatus ex limo terræ, quamuis ſolùm ex parte corporis inde fuerit productus) vel licèt de ſolo corpore verba illa intelligantur, non inde colligitur, fuiſſe corpus illud priùs tempore productum, ſed ordine tantùm naturæ, explicatur enim ibi diſtinctè, & per partes quod ſimpliciter *in cap.* 1. dictum fuerat, Deum creaſſe hominem, id enim fecit, partim corpus ex luto configurando, partim ſpiraculum vitæ inſpirando: vtrumque autem ſimul fieri potuit cum ſolo ordine naturæ, vel mutuo inter partes illas, in diuerſo genere cauſatum; vel certè præcipuè ex parte corporis in ordine executionis, licèt anima fuerit prior ordine intentionis. Semper tamen ſignificatur, vtrumque factum eſſe ſimul duratione per indiuiſibilem, & inſtantaneam totius hominis productionem. Secundò moueor, quia hoc modo credimus produxiſſe Deum in inſtanti cætera animalia etiam quoad corporum acccidentalem formationem, organizationem, & diſpoſitionem, ſcilicet piſces, & volatilia ex aqua, & cætera animantia ex terra, quia omnia produxit ſimplici, & abſoluto imperio, vt ex modo loquendi Scripturæ colligitur; ergo à fortiori de corpore hominis idem dicendum eſt. Tertiò eſt optima ratio, quia licèt Deus produxerit hominem, & cætera animantia ex præiacente materia, nihilominus produxit illa altiori modo quàm per naturalem generationem, ac proinde per quendam ſecundarium modum creationis, vt in ſuperioribus declaraui: & ideo ſicut per creationem ex nihilo fiet corpus humanum ſimul quoad omnia ſua membra, & omnem diſpoſitionem, & figurationem eorum; ita non obſtante præſuppoſitione materiæ ſubitò creari potuit, & debuit. Nam licèt ille modus productionis altior ſit, & in hoc ſenſu dici poſſit ſupernaturalior, nihilominus eſt magis accommodatus primæ productioni ſubſtantialium rerum à potentiſſimo auctore ſuo.

13. *Prior tamen ſententia in num. 8 poſita magis probatur. Prima ſuaſio. 2. Suaſio. Tertia.*

Quòd ſi hæc opinio vera eſt, certius etiam erit, Angelos non ſolùm non fuiſſe cooperatos ad productionem corporis humani, vt humanum eſt, (quod eſt certiſſimum, vt dixi) verùm etiam neque ad illud corpus formandum, vel organizandum. Imò neque ad aliquam terram congregandam miniſterium aliquod exhibuiſſe, quia ex illo limo terræ prout immediatè antea in li- 14.

Conſectariũ ad ſententiã proximè probatam non concurriſſe Angelos ad formationem prædictam.

mo iacebat, ſubitò creauit Deus hominem iuxta prædictam ſententiam. Si autem aliqua ſucceſſio admittatur in figuratione humani corporis quoad materiæ quantæ denſationem, & figurationem, ſic quidem faciliùs admitti poteſt aliquod Angelorum miniſterium, non verò tale, quod pertingeret ad perfectionem corporis humani, non tantùm vt humanum eſt, verùm etiam, vt animale prius tempore formatum, in aliquo eſſe minus perfecto, id eſt, habens carnem, & oſſa, &c. nondum tamen apta & proximè diſpoſita ad animam rationalem, ſed ad aliquam minus pefectam, & quaſi in via ad illius introductionem. Nam hoc etiam non poteſt tribui Angelis, tum quia non eſt veriſimile, hunc ordinem productionis in prima hominis creatione ſeruatum eſſe. Tum etiam quia etiam Angeli neque per ſe virtutem habent ad efficiendum corpus illud animale in ſtatu illo imperfecto, neque etiam applicando actiua paſſiuis illud efficere poterant, quia etiam corpus hominis ſub illo ſtatu non fuit naturaliter, niſi per virtutem formatiuam ſeminis, quæ per ſolam applicationem extrinſecorum agentium ſuppleri non poteſt, ſed tantùm virtute diuina; ſicut de animalibus perfectis in ſuperioribus diximus.

15. *Quę ad ſummum concurſum habere potuerunt.* Quapropter ad ſummum potuerunt Angeli iuxta illam ſententiam congregare limum, & ex eo quaſi ſtatuam ſimilem humano corpori per localem motum compingere, & configurare, & in eo ſtatu conſtituere in quo ſine interuentu alicuius nouæ mutationis localis, vel condenſationis, aut rarefactionis, quæ illam requirat, per ſubitam alterationem fuerit in inſtanti corpus illud à ſolo Deo factum humanum, & per inſpirationem animæ viuificatum. Qui modus facilior quidem eſt, licèt non neceſſarius, nec fortaſſe conueniens, vt dixi. Et ſimiliter illo poſito fuit quidem poſſibile illud angelicum miniſterium, tamen hoc etiam incertum eſt. Vnde D. Thomas ſuprà de poſſibili tantùm loquutus eſt, non de facto; imò Auguſtinus *lib. 9. de Gen. ad liter. cap. 15.* dixit, neminem poſſe affirmare, quale fuerit, & conſequenter neque an fuerit, quia nulla auctoritate, vel ſufficienti coniectura id poteſt affirmari. Vnde fortaſſe etiam iuxta hanc ſententiam probabiliùs creditur, Angelos nullum prorſus miniſterium in hac productione, ſeu formatione corporis humani habuiſſe. *Sed de facto nullū videntur habuiſſe.* Quia licèt corpus illud præuia aliqua mutatione ſucceſſiua formatum fuerit: illa tamen cum tanta celeritate, & potentia creatoris facta eſt, vt nullum locum Angelorum miniſterio conceſſerit, quia vel eorum naturalem virtutem ſuperabat. vel certè ſuperuacaneum erat.

16. *Dubiū alterū bipartitum.* Tandem inquiri hic poteſt de illo corpore, an fuerit creatum cum omni perfectione neceſſaria, ac debita animæ rationali, ſeu corpori conſentaneo tali animæ, vel (vt ita dicam) illa digno. Hoc autem dubium tractari poteſt, vel de perfectione quaſi ſpecifica, ſeu eſſentiali talis corporis, vel de indiuiduali, integrali, ſeu conſummata etiam quoad ſtatum, ſeu ætatem. *Reſponſio ad priorē partē.* In priori ſenſu non eſt quæſtioni locus; neceſſarium enim fuit corpus illud habere huiuſmodi ſpecificam perfectionem, non ſolùm quia propriè loquendo hanc perfectionem ſpecificam, & eſſentialem ab anima formaliter recipit, ſed etiam quia neceſſariò habere debuit illas diſpoſitiones, & in eo gradu, quem anima ipſa rationalis ad informandum corpus ex vi ſuæ eſſentiæ, & ſpeciei requirit. Nam corpus ſic proximè diſpoſitum poteſt ſuo modo dici ſpecificum, & connaturale homini ratione ſuæ ſpeciei; & ideo non eſt dubium, quin corpus Adæ

A hanc perfectionem habuerit ad tale indiuiduum determinatum. Statim verò ſuccedit quæſtio, cùm anima rationalis ſit perfectiſſima omnium formarum, cur corpus etiam humanum non fuerit factum cæteris omnibus excellentius, vel in materia vt cæleſti, vel meliori, vel ſaltem in omnibus proprietatibus corporalibus, magnitudine, viribus perſpicacia ſenſuum, & ſimilibus: ſed hæc quæſtio ad nos non ſpectat in præſenti, eſt enim philoſophica, & in libris de anima tractari ſolet, ideoque vno verbo dicimus, animæ datum eſſe corpus, quod eſſet ad cognoſcendum aptiſſimum, & ad hoc neceſſariū fuiſſe, vt ex tali materia conditum, & tali temperamento eſſet affectum; ideo- B que in hac perfectione eminere debuiſſe etiamſi in aliis proprietatibus, quæ cum hac coniungi non poterant, careret. Vt latiùs D. Thomas proſequitur *dicta q. 91. a. 3. & 4.* & Georg. Niſſen. *de Hominis opific. cap. 30.* & Lactantius *lib. de Opific. Dei, à cap. 2.* & Ambroſ. *lib. 6. Exaëm. cap. 9.* Baſil. *homil. 10. & 11. Exaëm.* & videri etiam poteſt Gal. *lib. 8. de vſu partiū.* De altero verò ſenſu quæſtionis, ſcilicet de indiuidui perfectione in 3. c. cōmodiùs dicemus. *Poſterioris partis reſponſio remittitur.*

CAPVT II.

Vtrùm corpus Euæ ex coſtą Adæ fuerit productum, & quomodo.

C PRiuſquam de aliis circunſtantiis huius creationis dicamus, de formatione corporis primæ mulieris dicere oportet, quia cætera vtrique, viro, & fœminæ, communia ſunt. 1. Creationem igitur Euæ in 2. cap. Gen. ita Moyſes deſcribit: *Immiſit Dominus Deus ſoporem in Adam, cúmque obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam in mulierem.* &c. Per quæ verba videtur prior pars quæſtionis definita. Nihilominus tamen Caiet. *ſuper Gen.* auſus eſt negare corpus Euæ fuiſſe re vera formatum ex coſta Adæ, ideoque verba ſcripturæ metaphoricè interpretatur. *Caietani opinatio in 1. parte huius c.* Alióſ- D que in ea ſententia fuiſſe refert Molin. *tract. de opere ſex dierum, diſp. 24.* neminem tamen in particulari nominat, neque ego illum reperi, nec Caſtro, aut Prateolus illum referunt; imò Pereira *lib. 4. in Gen. diſp. de format. Euæ*, vnum Caietanum (ait) hanc litem mouiſſe. Motus eſt autem Caietan. *1. Argum. Caietani.* ob difficultates, quæ ex tali modo productionis oriuntur. Prima eſt, quia aliàs vel corpus Adæ fuiſſet monſtroſum ante formationem Euæ, vel poſt illam mancum permanſiſſet. Conſequens autem eſt abſurdum; ergo nullatenus in prima rerum productione admittendum eſt. Sequela patet, quia vel Adam creatus fuit cum aliqua coſta ſupra numerum corpori humano connaturalem, & ita ha- E buit corpus monſtroſum, vel tantùm habuit coſtas debitas corpori humano, & ſic ablata vna, corpus mancum relictum eſt.

2. *Secundum.* Secunda, quia in coſta Adæ non erat ſufficiens materia ad integrum Euæ corpus formandum; ergo ſi aliunde alia materia neceſſaria ſumpta eſt, potius ex re alia formata fuit Eua, quàm ex coſta Adæ, quia in maiori quantitate aliunde ſumpta fuit. Et conſequenter ſuperfluum fuiſſet, coſtam ab Adamo auferre ſolùm ad illius materiæ complementum, cùm faciliùs multo potuerit tota aliunde ſumi. *Tertium.* Tertia ratio ſit, quæ in ſuperioribus ſæpè tacta eſt, quia in prima rerum productione non ſunt multiplicanda miracula ſine neceſſitate. Non potuit autem mulier illo modo formari, niſi valdè miraculosè; ergo credendum

dum non eſt, ita factum eſſe, vt litera Gen. in cortice ſonare videtur.

Quartum.

Quartò ſupponit Caietanus Adamum, & Euam prius fuiſſe ſimul creatos, æquè primò (vt ſic dicam) propter illa verba Gen. 1. *Maſculum, & fœminam creauit eos.* Vnde infert narrationem de formatione Euæ ex coſta non poſſe ad literam intelligi, quia non potuit Eua bis produci; ergo ſolum fuit quædam parabola per quam & defectus mulieris comparatione viri, & diminutio roboris ex animo viri ob vxorem ſignificata ſunt, cum aliis, quæ latè proſequitur.

Quintum ab exemplis.
1 Exemplum.

Quintò exemplis id confirmat, & in primis ait, etiam ſoporem Adæ metaphoricè intelligendum eſſe, & per illum ſignificari defectum virtutis in viro, quando fœminam generat.

Secundum.

Deinde ponderat, quod ibi præmittitur de animalibus, quæ Deus adduxit coram Adam, ad inquirendum, an in eis inueniret adiutorium ſimile ſibi, quod planè ridiculum eſſet, ſi ad literam intelligeretur.

Tertium.

Aliud eſt de verbis illis, *& adduxit eam ad Adam.* Nam ſi Eua fuiſſet ex coſta Adæ formata, creata eſſet illi coniunctiſſima; ergo non potuiſſet ad illum adduci; ergo non poſſunt verba illa vt ſonant ad literam intelligi.

Quartum.

Addit etiam aliud, *hoc nunc os ex oſſibus meis*, quod per metaphoram exponit de omni muliere, & quòd dicatur os de oſſibus viri, quia nimirum de robore viri in muliere ſaluatur, & caro de carne, quia in fœmina affectus carnis non minuitur.

Quintum.

Denique inducit ex c. 3. maledictionem ſerpentis, quam etiam figuratè intelligendam eſſe putat.

3.
Catholica aſſertio contra Caietan. Probatur 1. ex Script.

Nihilominus ſententia catholica eſt, verba illa Scripturæ eſſe ad literam intelligenda. Ac proinde verè, ac realiter tuliſſe Deum vnam coſtam Adæ, & ex illa corpus Euæ formaſſe. Probatur primò ex ipſa narratione Geneſis. Tum ex illa ratione generali, quòd narratio illa eſt hiſtorica, & quòd hiſtoria non eſt ad metaphoras traducenda, niſi vbi fuerit manifeſta vel in aliis locis Scripturæ ita declarata, vel per Eccleſiam expoſita: nihil autem horum in præſenti inuenitur. Tum etiam, quia ex ipſo contextu ſermonem eſſe proprium conſtare poteſt. Nam *in fine cap.* 1. Moyſes breui compendio narrauit, Deum creaſſe hominem maſculum, & fœminam. Statim verò *c.* 2. vtriuſque corporis productionem diſtinctè, & ſingulatim declarare volens, priùs de viro dicit, *Formauit Deus hominem de limo terræ.* Poſtea verò productionem Euæ deſcribit, dicens, *Ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adã in mulierem.* Ergo ſicut propriè loquutus eſt, narrando creationem Adæ, ita etiam narrando creationem Euæ. Et comprobatur hic ſenſus ex aliis Scripturæ locis, dicitur enim Tobiæ 8. *Tu feciſti Adam de limo terræ, dediſtique ei adiutorium Euam*, Et clariùs Eccl. 17. *Deus creauit de terra hominem.* vbi de ſolo Adam euidenter loquitur, nam ſubdit inferiùs; Creauit ex ipſo *adiutorium ſimile ſibi*, vbi ponderanda eſt particula *ex ipſo*: nihil enim clariùs dici poterat. Nam ſicut priùs dixerat, hominem de terra eſſe creatum, ita dicit poſtea fœminam ex viro, in hoc diſtinctionem conſtituens inter vtriuſque productionem. Vnde dixit Paulus 1. ad Cor. 11. *Non vir ex muliere, ſed mulier ex viro.* Et *Actor.* 17. dixit idem Paul. *Fecitque ex vno omne genus hominum, inhabitare ſuper vniuerſam faciem terræ.* Vnde non minus erat Caietan. dicens, ſimul creaſſe Deum Adam, & Euam, aliàs non feciſſet Deus ex vno omne genus humanum, ſed ex duobus contra verba Pauli. Imò etiam contra expreſſam ſententiam *Sapientiæ cap.* 10. vbi de Adam dicitur, *Primus formatus eſt à Deo pater orbis terrarum, cum ſolus eſſet factus.* Quomodo enim aliquando ſolus fuit, ſi ſemper ſocium habuit? Denique Paulus 1. *Tim.* 2. expreſsè dixit, *Adam primus formatus eſt, deinde Eua.*

4.
Probatur 2. ex Patribus, & communi ſenſu Eccleſiæ.

Secundò Patres omnes, & vniuerſa Eccleſia vſque ad Caiet. ita Scripturam intellexerunt, & tanquam rem certam, & catholicam crediderunt, Euam ex coſta Adæ fuiſſe formatam. Quod adeò verum credidit Hieronym. *ſuper Epiſt. ad Philem.* vt dixerit, *non poſſe aliquem in Deum credere, niſi credat vera eſſe, quæ ſcripta ſunt*, quæ ſic numerat, *Adam à Deo plaſmatum, Euam ex coſta illius, & latere fabricatam, Enoch tranſlatum*, &c. ſentiens tam eſſe de fide illud ſecundum in proprietate intellectum, ſicut primum, & tertium. Et *epiſt.* 61. *ad Pammach. de erroribus Ioan. Hieroſolymitani* dicit, *Euam in typo Eccleſiæ fuiſſe de coſta viri ædificatam*: conſentit Chryſoſt. *homil.* 15 *in Gen.* & Auguſt. *de Ciuit. cap.* 21. & 23. Gregor. *homil.* 6. *in Ezechiel.* Conſentiunt denique omnes Patres *ſuper locum Gen. & ad Epheſ.* 5. Ac denique Concil. Vien. *in Clement.* 1. *de Summa Trin.* ait Eccleſiam formatam eſſe de latere Chriſti, typúmque eius fuiſſe formationem Euæ ex coſta Adæ, conſentit denique Innocent. III. *in cap. gaudens, de diuort.* dicens: *Ab initio vna coſta in vnam fœminam eſt conuerſa.* Propter quæ Alfonſus de Caſtro *in verb. Adam.* non dubitauit, ſententiam Caietani inter hæreſes ponere, quem ſequutus eſt Prateolus, qui declarant, ſe doctrinam, non perſonam damnare, quia ſine dubio credendum eſt, abſque pertinacia erraſſe.

5.
Probatur 3. ratione.

Tertiò, pro materiæ qualitate poſſumus ratione argumentari, quia Moyſes per illa verba narrat aliquam actionem Dei circa primam mulierem, ſeu eius productionem: ſed nulla poteſt deſignari actio Dei, quæ per illa verba metaphoricè intellecta deſcribatur; ergo neceſſariò intelligenda ſunt de actione, quæ in omni proprietate per illa verba ſignificatur. Minorem ſufficienter probamus ex ipſo diſcurſu Caietani, dicit enim per ablationem coſtæ ſignificatam eſſe diminutionem roboris ex animo viri ob vxorem, & per coſtam ſignificatam eſſe ſocialem vitam inter virum, & vxorem, & per coſtam quatenus vna tantùm nominatur ſignificari debilitatem fœminæ, & in eo, quod dicitur, repleuiſſe Deum carnem pro ea, ſignificatum eſſe, quòd diminutio roboris in viro ob vxorem prolis fructu compenſatur. Sed in his omnibus licèt Caietan. ſuo arbitrio verba metaphoricè interpretetur, nunquam declarat aliquam actionem Dei, quæ per verba illa metaphoricè narretur, vt facilè conſideranti patebit. Verba autem Scripturæ, quæ actionem Dei narrant, etiamſi vel in re facta, vel in modo actionis aliquam metaphoram habere dicantur, neceſſariò actionem aliquam ſignificare debent, vt vera in aliquo ſenſu ſint. Illa autem verba, *tulit, repleuit, ædificauit*, actionem, imò actiones ſignificant; ergo etiamſi metaphora in verbis permitteretur, ad veritatem ſemper eſt neceſſarium, ſaltem metaphoricè aliquã Dei actionem ſignificari. Nulla autem à Caiet. explicatur, nec facilè excogitari poteſt, etiamſi fingendi detur licentia.

6.
Accommodationes Caietani abſque fundamento: non ſic quæ Patres myſteria conſiderant.

Vnde illæ accommodationes Caietani eſſent quidem tolerabiles, ſi ſalua proprietate verborum in ipſo opere tanquam myſtico, & ſignificatiuo conſiderarentur. Non tamen ſunt prætermittenda altiora myſteria, quæ in illo modo productionis mulieris à ſanctis Patribus conſiderantur, vt quòd voluerit Deus fæminam ex viro creare, vt ſocietatis vnitatem, ac vinculum concordiæ vehementiùs eis commendaret, vt dixit Auguſt. 12. *de Ciuit.*

uit. cap. 21. Item ad ſignificandam debitam ſubordinationem ad vnum caput, item ad repræſentandum maximum matrimonij vinculum non ſolùm in matrimonio carnali *Matth.* 19. ſed etiam in ſpirituali inter Chriſtum, & Eccleſiam, vt ſentit Paul. *ad Epheſ.* 5. & plures Patres, quos citaui 3. *p. quæſt.* 1. *art.* 3. *in Comment. circa ſolut. ad* 5. quæ omnia eludit Caietanus ſua metaphorica interpretatione. Ipſi verò Patres dum hæc myſteria non in metaphora verborum, ſed in ipſius diuini operis ſignificatione conſiderant, veritatem catholicam magis explicant, & confirmant.

7. *Satisfit argumētis Caiet. atque etiam poſteriori parti huius cap. Ad* 1. *in n.* 1. *quid multo antè reſponderit D. Tho.*

Supereſt, vt argumentis Caietani ſatisfaciamus, quibus reſpondendo, alteram quæſtionis partem expediemus, quomodo ſcilicet, opus hoc à Deo factum fuerit. Primum ergo, & ferè totum fundamentum Caietani fuit dilemma illud, quod Adamus vel fuiſſet monſtroſus ante formationem Euæ, vel poſtea mancus. Quod argumentum iam propoſuerat D. Thomas 1. *p. quæſt.* 92. *art.* 3. ſecundo loco, & in ſolutione videtur illam partem eligere, ſcilicet quòd Adam fuerit creatus habens illam coſtam, vltra eas, quæ ipſi erant conaturales, eámque occupaſſe illum locum corporis, quem poſtea Deus carne repleuit, ſicut in aliis corporibus humanis naturaliter inuenitur. Negat autem hoc fuiſſe monſtroſum: quia coſta illa erat de perfectione Adæ, non prout erat indiuiduum quoddam, ſed vt erat principium ſpeciei humanæ. Sicut ſemen (inquit D. Thomas) ſi conſideretur reſpectu indiuidui, ſuperfluum videbitur, reſpectu verò conſeruationis ſpeciei neceſſarium eſt. Et hanc opinionem frequentiùs Theologi approbant, & eam latè defendit Abulenſis *Gen.* 13. *quæſt.* 393. & ibi Hugo de Sanct. Vict. & Lyra.

8. *Inſtantia cōtra reſponſionem D. Tho.*

Sed inſtari poteſt, quia non eſt ſimile in exemplo allato. Nam ſemen naturale eſt homini, non tanquam pars eius, ſed tanquam ſuperfluum alimenti, quod ex nutritione naturaliter ſequitur, ſicut etiam multæ aliæ ſuperfluitates ex nutritione ſequuntur: ad perfectionem autem naturæ, & ſapientiam auctoris eius pertinuit illam partem ſuperfluam ex alimento relictam ad bonum ſpeciei ordinare, ita eam elaborando, & diſponendo, vt aptum eſſet generationis inſtrumentum. At verò coſta vltra numerum ordinarium non eſt naturalis homini, neque Adæ fuit; ergo quamdiu Adam illam habuit, non potuit non eſſe monſtroſus, ſicut eſſet ſi ſex digitos in manu habuiſſet. Reſpondetur, illam coſtam non fuiſſe naturalem tanquam requiſitam ad naturale complementum corporis humani, vel per naturalem eius actionem producibilem. Nihilominus tamen dici poſſe aliquo modo naturalem ex inſtitutione auctoris naturæ. Nam in prima emanatione à ſuo auctore, vel in modo eius natura non poſtulat ab intrinſeco determinatum modum, ſed in hoc auctori naturæ ſubordinatur, & ita ille modus productionis dici poteſt naturalis, quem ipſe auctor tanquam magis conſentaneum tali naturæ determinauit. Quia ergo Deus decreuerat vnum tantùm hominem ex terra facere, vt ex illo reliqui homines originem ducerent, ideo illum produxit cum integritate corporis ad illum finem accommadata; & ideo talis integritas dici poteſt naturalis primo homini, vt primus fuit, etiamſi aliquid haberet, quod ipſi vt homini tantùm neceſſarium non fuiſſet. Et ob eam rem non poterit dici talis homo fuiſſe monſtroſus propter illam coſtam, quia quomodocunque aliquid naturale ſit, monſtroſum

Soluitur varijs modis.

A non efficit. Maximè quòd id propriè appellatur monſtroſum, quod caſu, & per accidens euenit præter intentionem naturæ: illa autem coſta per ſe, & ex intentione auctoris naturæ, & ad eiuſdem naturæ bonum addita eſt. Accedit, quòd illa coſta etiamſi eſſet vltra naturalem numerum, nullam deformitatem in illo corpore cauſabat, eo quòd eſſet occulta; nec mutabat corporis figuram, neque eius magnitudinem augebat, nec actiones aliquo modo impediebat, & à vicinis partibus carnis ſolùm in denſitate, ac duritie, & ſimilibus qualitatibus differebat, ideoque vel nullam vel paruam imperfectionem illi corpori afferebat. Ac denique ſi qua fuit illa imperfectio, non fuit (vt ita dicam) permanenter, ſed quaſi in via per breuiſſimum tempus. Et ideo nullum fuit inconueniens primum hominem in via generationis (vt ſic dicam) ita fuiſſe creatum.

B

Nihilominus alij alteram partem præferendam putant, nimirum, coſtam illam, ex qua formata fuit Eua, fuiſſe vnam ex numero earum, quæ corpori humano neceſſaria ſunt. Ita tenet Catherin. *Gen.* 2. referens antiquiorem huius ſententiæ auctorem, quem non nominat, & in eandem propendit Pereira, quia & videtur facilior, & aptior ad finem propter quem Deus mulierem ex coſta viri formauit, ſcilicet, ad ſignificandam coniunctionem aptiſſimam inter virum, & vxorem, nam hoc meliùs ſignificatur, ſi formatio illa ex coſta maximè propria, & neceſſaria, quàm ſi ex ſuperflua, & quaſi aduentitia, & ſolùm ad tempus data, facta fuit. Ad euitandum autem inconueniens, quod Caietan. infert, dicunt iſti auctores, Deum non ſolam carnem, ſed etiam coſtam aliam Adamo reſtituiſſe. Nam licèt Scriptura dicat, *Et repleuit carnem pro ea,* non excludit coſtam. Vnde intelligi poteſt, ſuppleuiſſe coſtam carne circundatam. Sicut etiam dicit Scriptura tuliſſe Deum vnam de coſtis Adæ. Per quod non excludit carnem, nam quòd illam etiam abſtulerit, ſignificauit Adam, cùm dixit, *hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea.* Atque ita facilè concluditur, nulla ex parte manſiſſe Adam mancum, ſeu diminutum per reliquum vitæ tempus poſt formationem Euæ. Atque hæc ſententia probabilis quidem eſt, & plauſibilis. Obiici verò poteſt, quia iuxta vulgatam editionem, durum eſt dicere, repleuiſſe Deum coſtam pro coſta, & carnem pro carne, cùm Scriptura dicat, repleuiſſe carnem pro coſta. Reſpondent aliqui, etiamſi illa coſta ab Adamo ablata fuerit ex duodenario numero coſtarum quem natura hominis in vnoquoque latere poſtulat, & ſola caro pro illa reſtituta fuerit, nihilominus Adam non manſiſſe mancum, quia caro, qua repletus fuit locus coſtæ, accepit à Deo robur, & firmitatem coſtæ, quòd perinde eſt, ac ſi alteram coſtam loco prioris acciperet. Sed hoc non placet, quia ſi illud robur erat per ſolum extrinſecum adiutorium Dei, fuiſſet perpetuum miraculum, quod ponendum non eſt: præſertim quia per illud non tollitur, quin pars illa de ſe eſſet debilis, & homo ille ex aliqua parte mancus. Si autem robur ille eſſet ex intrinſeca diſpoſitione, & qualitatibus illius partis, perinde eſt, ac ſi dicatur carnem illam reſtitutam, fuiſſe coſtam: nam vix intelligi poteſt idem robur intrinſecum, & naturale in illa parte niſi habeat ſiccitatem, & duritiam coſtæ, vel ſaltem meliùs, & faciliùs illud robur reſarciretur, reſtituta coſta, & omnis alius modus eſſet

9. *Reſponſio aliorū ad prædictum argumentum Caietani*

C

D

Inſtantia cōtra proximā reſponſionem diluitur

E

Non placet dilutio.

Aptior dilutio.

ſet diminutus, & præternaturalis. Meliùs ergo reſpondebitur, quòd ſicut nomine coſtæ, cum dicitur ablata, caro aliqua ſubintelligitur, vt infrà videbimus, ita è contrario ſub nomine carnis intelligi etiam coſtam cui adhærebat.

Iudicium authoris de vtraque reſpōſione principali ad argum. Caiet.

Eſt ergo vtraque opinio probabilis. Ego tamen priori vt communiori adhæreo. De illis autem verbis Adæ, *Hoc nunc os*, &c. plura inferiùs dicam.

10\. *Pro 2. arg. in num. 2. diſcutitur dubium.* *1 Explicatio dubij.*

Secunda ratio Caietani poſtulat, quomodo ex parua coſtæ materia integrum mulieris corpus ædificari potuerit. Primus modus hoc explicandi fuit Hugonis de Sanct. Vict. lib. 1. de Sacram. p. 6. cap. 26. *De ſola ipſius coſtæ ſubſtantia, ſine omni extrinſeco additamento, per diuinam potentiam in ſemetipſa multiplicata corpus Euæ factum eſſe.* Quod declarat, quia ita Chriſtus quinque panes multiplicauit, vt ex illis quinque millia hominum ſatiare potuerit. Hanc ſententiam ſequitur Magiſter *in 2. d. 18. cap. 4.* & confirmat argumento à nobis facto, quia aliàs potius dicenda eſſet Eua formata ex alia materia, quàm ex coſta, quia illa fuiſſet in maiori quantitate. Et videtur ſequi Durand. ibi *q. 1.* nam licèt in diſcurſu quæſtionis ſolùm loquatur de poſſibili, tamen per hoc reſpondet quæſtioni, quam de facto propoſuerat. Definit ergo Euam fuiſſe formatam ex ſola illa materia, & fundatur ſolùm in hoc, quòd potuit Deus id facere, & Scriptura indicat feciſſe, cùm aliam materiam non indicet, Gabriel item ibi *art. 3.* problematicè vtranque ſententiam defendit. Ægid. etiam ibidem *q. 1. art. 3.* latè demonſtrare contendit id non fuiſſe impoſſibile: quid autem factum ſit, non ſatis declarat. Argentinas verò ibidem *art. 4.* vtrumque diſtinctè in duabus concluſionibus affirmauit. Item Henric. *quodlib. 7. q. 9.* affirmat de poſſibili, & de facto tacet. Denique Alenſ. *2. p. q. 58. memb. 4. §. 1. in fin.* abſolutè dicit, in coſta fuiſſe poſſibilitatem, vt ex illa parte reliqua formarentur.

11\. *Verior dubij explicatio.*

At verò D. Thomas 1. *p. q. 92. art. 3. ad 1.* non ſolùm negat id factum eſſe, ſed etiam affirmat fuiſſe omnino impoſſibile, & ſequitur Gregor. *dicta q. 18. q. vnic.* & hæc ſententia rectè intellecta mihi magis probatur.

Dictæ explicationis fundam. vnde petendum.

Pendet autem fundamentum eius ex phyſica quæſtione, ſcilicet, an portio materiæ ſub parua quantitate exiſtens poſſit ſub maiori quantitate conſtitui ſine rarefactione, & abſque exiſtentia materiæ in pluribus locis, & ſub diſtinctis quantitatibus ſecundùm eaſdem partes. In qua quæſtione ego cenſeo id eſſe impoſſibile; & quoad hoc ſequor ſententiam D. Thomæ, & Gregorij, quam in Philoſophia docui, & latiùs confirmaui.

Vide etiam Conimbric. lib 1. de gener. cap. 5. q. 18.

Et quoad hanc partem Gabr. non contradicit, ſi attentè legatur. Addit tamen, poſſe Deum eandem partem materiæ in ſeipſa multiplicare, vtique replicando illam in diuerſis ſitibus, & ſub diuerſis partibus quantitatis, & hoc modo ait, totam materiam coſtæ fuiſſe in brachio, & in pede, & in cæteris partibus ei æqualibus. Et ſine hac multiplicatione fatetur, non potuiſſe maius corpus ex illa coſta fieri, ſine magna rarefactione.

Materiæ eiuſdem multiplicatio ſitualis nō implicat.

Et hunc modum ego etiam arbitror eſſe poſſibilem, quia reuera non implicat contradictionem, vt ex Philoſophia etiam ſuppono.

12\. *Non tamen ita formatū eſſe corpus Euæ ex parua coſtæ materia, probatur.*

Dico tamen de facto nullo modo eſſe aſſerendum, corpus Euæ hoc miraculoſo modo, & maximè ſupernaturali fuiſſe formatum, id eſt, ita vt tota materia illius coſtæ fuerit repetita, & ſimul poſita in ſingulis membris, vel partibus Adæ ſub diſtinctis partibus quantitatis. Quia aliàs non ſolùm in fieri, ſed etiam in facto eſſe, & in conſeruatione Euæ corpus miraculoſum fuiſſet, & ſupra naturam ita ſubſiſteret, & conſeruaretur, quod nullatenus dici poteſt, quia nullum rationis, vel auctoritatis fundamentum habet, & quia eſt à prima inſtitutione naturæ valde alienum. Item quia eadem ratione poſſet quis fingere etiam corpus Adæ fuiſſe ex parua terræ particula formatum, & totam illam materiam fuiſſe in toto corpore Adæ, & totam etiam ſimul fuiſſe in ſingulis membris, & partibus illi æqualibus: nam eodem modo de vtroque corpore Scriptura loquitur. Secluſo autem illo miraculo rectè concluditur, non potuiſſe totum corpus Euæ ex ſola materia illius coſtæ fieri. Quia non totum Euæ fuit rarius, quàm illa coſta, quin potiùs in corpore Euæ erant multæ coſtæ, æquè denſæ, & alia oſſa denſiora, & maioris quantitatis, ac ſubinde plus de materia habentia.

Sed aliunde ſuppleta à Deo eſt reliqua materia. Vel creando illam, vt putat D. Thom. Vel certè probabilius ſumendo ex vicino elemēto.

Et ideo concludendum eſt, Deum aliunde ſuppleuiſſe reliquam materiam neceſſariam ad corpus Euæ ita formandum, vt poſtea naturaliter, & perfecto modo ſubſiſteret. Et D. Thomas quidem probabilius credit, Deum de nouo creaſſe materiam, quam adiunxit. Mihi tamen veriſimilius eſt, ex proximo aëre, vel terra illam ſumpſiſſe, quia poſt primam materiæ creationem non oportet nouam materiam Deum creare, quia creatio materiæ ad opus primæ creationis mundi pertinet. Et ideo omnes alias res ſiue inanimes, ſiue viuentes, & primum etiam hominem ſine noua creatione materiæ Deus produxit. Et ſimiliter quando quinque panes multiplicauit, non materiam nouam creauit, ſed ex circunſtante corpore illam mirabiliter, & inuiſibiliter aſſumpſit. Nam, vt dicit Auguſt. tract. 24. in Ioan. *Vnde multiplicat de paucis granis ſegetes, inde in manibus ſuis multiplicauit quinque panes.* Multiplicat autem ſegetes ex vicina terra; nulla ergo cauſa, vel ratio eſt, cur ſolam formationem Euæ ab hac generali regula excipiamus.

13\. *Reſpondetur iam ad 2. argum. in num. 2*

Ad argumentum autem in contrarium reſpondemus, hoc non obſtare, quominus verè, & propriè dicatur Eua ex coſta Adæ formata, quia illa coſta fuit tanquam fundamentalis materia, ex qua Deus formationem illam inchoauit, ſicut ſegetes ex grano ſemina fiunt, vel ſicut Chriſtus ex quinque panibus quinque millia hominum pauit, nam illi panes quaſi ſemina erant, non quidem terræ mandata, ſed ab eo, qui terram fecit, multiplicata, vt Auguſt. ſuprà dixit, Et quanuis facillimè potuiſſet Deus ſine illa coſta totam materiam ad illud corpus neceſſariam aliunde ſumere. Nihilominus propter plures prouidentiæ diuinæ rationes partim morales, partim allegoricas, non ſuperfluo, ſed prudentiſſimo conſilio voluit Deus corpus Euæ illo modo formare. Rationes autem tradit optimè D. Thomas *dicta q. 92. art. 2.* & locupletat Pereirius *dicta diſp. q. 1. 2. & 4.* & videri poteſt Auguſt. *lib. 12. de Ciuit. cap. 21. & 26.*

14\. *Ad 3. arg. in num. 2*

Et hinc ſatis factum etiam eſt tertio argumento, quòd ille modus productionis eſſet nimis prodigioſus. Reſpondetur enim, quòd ſicut in operibus illorum dierum non ſunt aſſerenda miracula, quæ non narrantur, ita ſi aliquod narratur, omnino credendum eſt, hoc autem, de quo agimus, ſatis expreſsè nobis traditur, vt oſtenſum eſt.

Vberior ſolutio.

Addo verò, in hoc opere nihil eſſe peculiaris prodigij, aut miraculi, niſi quòd Deus tulerit coſtam de Adamo dormiente ſine dolore, vel ſenſu, & ſine excitatione eius ab ſomno,

& quod ſubitò carnem pro ea repleuerit. Nam poſt ſeparatā coſtam formare corpus Euæ ex illa, non fuit maius miraculum, quàm corpus Adæ ex limo terræ fingere. Quod quidem licèt fuerit opus omnipotentiæ Dei, non poteſt propriè dici miraculum, quia in prima illa productione neceſſarius erat extraordinarius, & ſuperior modus productionis, qui non niſi arbitrio & conſilio auctoris naturæ denominari poterat. Et eadem ratione potuit optimè Deus (vt diximus) propter alias rationes prouidentiæ ſuæ illum ſingularem modum eligere aſſumendi materiam, ex qua primam mulierem ædificaret.

15. *Ad 4. in eodē num.*

In quarto argumento falſum eſt fundamentum, quod ſupponit Caietanus, ſcilicet, Adam, & Euam ſimul fuiſſe creatos. Nam oppoſitum apertè declarāt ſacræ literæ, dum dicunt, Adam primò fuiſſe creatum, & aliquando fuiſſe ſolum, & ex illo vno cæteros omnes aliquo modo duxiſſe originem, vt iam allegauimus. Imò ex *cap. 2. Gen.* hoc conuincitur, quatenus ibi dicitur; *Adæ verò non inueniebatur adiutor ſimilis ſibi*, ideo enim non inueniebatur, quia non erat; priùs ergo Adam ſolus productus eſt, & ideo dixit etiam ibidem Deus, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum.* Vnde non obſtat, quod *in cap. 1.* dicatur, *Maſculum, & fœminam creauit eos*, quia non dicitur, *ſimul creauit eos.* Neque oportet, vt quæ ſimul, ſeu vno verbo narrantur, ſimul etiam facta ſint: nam conſuetum eſt in Scriptura priùs ſummatim, & per compendium aliqua dicere, non explicando modum, aut tempus, quo facta ſunt, & poſtea diſtinctiùs, & ſecundùm ordinem, quo facta ſunt, illa explicare, quod in hac primorum hominum creatione ſeruatum eſt. Et ita ceſſat illatio, quam Caietanus facit, quia non oportuit Euam bis produci cùm non fuerit prius creata quàm ex coſta Adæ formata. Vnde quod vno verbo dicitur *cap. 1. Gen.* & quod latiùs *cap. 2.* explicatur, non ſunt duo diſtincta, ſed vnum & idem aliter relatum. Neque poteſt interpretatio metaphorica ad concilianda illa duo loca deſeruire, quia, vt dixi, præter abuſum verborum in ſignificatione non propria, & merè voluntaria, per totam illam metaphoram non explicatur actio aliqua, quam Deus circa corpus Euæ exercuerit, quod ob veritatem aliquam verborum omnino neceſſarium erat.

16. *Ad quinti argumenti exemplum primum in eodem n. 2.*

In argumento quinto falſum eſt primum exemplum, ſcilicet, ſoporem Adæ metaphoricè accipiendum eſſe, propter eaſdem rationes ſuprà factas. Et præterea, quia nulla eſt neceſſitas talis metaphoræ. Valde enim friuolum eſt, quod Caietan. ait, *vt metaphoricè ſomnus intelligeretur, narrari Adam dormiſſe, & non ſcribi ipſum expergefactum fuiſſe, ſeu euigilaſſe.* Hoc enim iudicium nullius momenti eſt. Tum quia non erat neceſſarium vtrunque expreſsè narrari, quia per ſe notum erat poſt ſomnum vigiliam ſequi. Tum etiam quia ſtatim dicitur Deus adduxiſſe Euam ad Adam, quod non potuit facere, niſi vel excitando illum, vel excitatum ſupponendo.

17. *Qualis fuerit ſopor Adami.*

De illo verò ſomno dubium eſt, qualis fuerit. Nam Chryſoſt. *homil. 15. in Gen.* exiſtimat fuiſſe ſomnum corporalem, quem Deus immiſiſſe dicitur, quia in Adamo tunc recens creato nulla erat naturalis cauſa corporalis ſomni, præſertim profundiſſimi. Talem enim illum fuiſſe Chryſoſtomus affirmat, & rationem huius reddit, ne Adam in ablatione coſtæ dolorem ſentiret. Et in hoc conſentit Epiphanius *hæreſ. 48. in principio.* Alij verò Patres de ſomno (vt ita dicam) ſpirituali, id eſt, de interna comtemplatione, quæ Adam ab A omni ſenſuum vſu abſtraxerit, ſoporem illum interpretantur. Ita Auguſtin. lib. 2. de Gen. contr. Manich. cap. 12. *Nam ſecedere*, inquit, *ab iſtis viſibilibus rebus interiori intelligentia quaſi obdormiſcere eſt.* Idem *lib. 9. Gen. ad liter. cap. 19. & tract. 9. in Ioan. poſt medium*, vbi refellit illam rationem Chryſoſtomi, quòd ſomnus ſit immiſſus Adæ ne ſentiret dolorem. *Nam quis eſt* (inquit) *qui ſic dormiat, vt ei oſſa non euigilanti euellantur? An quia Deus euellebat, propterea non ſentiebat? Poterat ergo & vigilanti ſine dolore euellere, qui poterat dormienti.* Ac ſi diceret, etiamſi Adam dormiret, non poterat naturaliter non excitari, & dolorem ſentire per auulſionem coſtæ: ſupernaturaliter autem, etiam à vi- B gilante poterat Deus coſtam ſine dolore auferre; non erat enim propter illam cauſam corporalis ſomnus neceſſarius: ſopor autem ſpiritualis propter reuelationem, & cognitionem diuinorum myſteriorum neceſſarius fuit. Ita etiam exponit illum ſoporem Rupertus *lib. 2. in Gen. cap. 34.* Ambroſ. cum aliis *ad Epheſ. 5.* & indicat Hieronym *in quæſtion. Hebraic. in Gen. cap. 2.* vbi pro *ſopore*, legit *ecſtaſim, & mentis exceſſum.* Tertul. etiam *in lib. de Anim. cap. 21.* ſoporem illum vocat ſpiritualem vim, qua conſtat prophetia, quam etiam per exceſſum, & exaggerationem *amentiam* vocat, quod exponit *c. 45.* dicēs: *Hanc vim ecſtaſin dicimus exceſſum ſenſus, & amentiæ inſtar, ſic & in primordio ſomnus* C *cum ecſtaſi delicatus.*

18. *Proxima ſētentia inverbis Adæ duplicem prophetiam continentibus fundatur.*

Quæ Patrum ſententia fundatur in illis verbis Adæ, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c. vſque ad illud, *propter hanc relinquet homo patrem, & matrem.* Quia in illis verbis duplex prophetia continetur, Vna de præterito: nam Adam dormiens non vidit formationem Euæ ex oſſibus ſuis, & tamen illam cognouit, & profeſſus eſt. Aliam de futuro, nimirum Chriſti incarnationem, nam hoc ſacramentum agnoſcit Paulus in illis poſterioribus verbis Adæ ad Epheſ. & Patres frequenter docent, & exponunt, quod alibi retuli. Ergo ſignum eſt, Adā cognouiſſe hæc myſteria, ac ſubinde ſoporem illum ſpiritualem ecſtaſim fuiſſe. At verò Chryſoſt. *ſu-* D *pra*, reuelationem quidem, & prophetiam Adæ agnoſcit. Dicit tamen, non eo tempore, quo auferebatur coſta, ſed poſtea diſcuſſo iam ſomno Adamum vaticinium accepiſſe. Veruntamen probabilius eſt, in ipſomet ſopore eleuatam eſſe mentem Adæ ad illa myſteria percipienda, non tamen negandum eſt etiam corporaliter obdormiſſe, quia vtrunque videtur affirmare Scriptura, dicens, *Immiſit Dominus ſoporem in Adam*, & ſtatim addens, *cúmque obdormiſſet*, & vtrunque poteſt cum proprietate verificari: nam ſomnus corporalis non impedit diuinam reuelationem, imò quodámodo reddit mentem liberiorem ad illam recipiēdam, vt dixit D. Thomas *q. 12. de Verit. a. 3. ad 2. &* E *2. 2. q. 172. a. 1. ad 1. & 2.* Atque ita vtrunque fuiſſe in Adam, ſcilicet, & corporalem ſomnum, & ſpiritualem contemplationem, expreſsè docent Epiphan. & Tertul. *in locis citatis.*

3. p. q. 1. a. 3. in commentario.

Authoris ſētentia vtrāque præcedentem coniungens.

19. *Ad exemplum 2. in eodem n. 2.*

Aliud exemplum, ſeu ſignum metaphoræ erat, quia *Gen. 2.* dicitur, adduxiſſe Deum cætera animalia ad Adam, vt eis nomina imponeret, & quod ibi ſubditur, *Adæ verò non inueniebatur ſimilis ſibi.* Ex quibus verbis ſumit Caietanus occaſionē fingendi, Deum adduxiſſe animalia coram Adam, vt inquireret, an inter ea aliquod ſimile Adæ inueniret, quod illi poſſet in adiutorium eſſe. Quam inquiſitionem ad literam intellectam dicit eſſe ridiculam, & propterea fuiſſe à Moyſe inductam, vt per metaphoram eius, cætera, quæ de formatione Euæ dicuntur, metaphoricè intelligere diſceremus,

ſceremus. Veruntamen non minùs ridiculum eſt, tale ſignum inducere, & huiuſmodi inquiſitionem Deo, aut Moyſi tribuere, quàm fuiſſet illam ad literam credere, aut excogitare. Negatur ergo illis verbis ſignificari, Deum adduxiſſe animalia ad Adam, vt interea aliquod Adæ ſimile quæreret, nihil enim de hac inquiſitione Scriptura narrat; Caietanus autem vt metaphoram inueniret, illam in verbo *inueniendi* quæſiuit, quia verbum *inuenio* in quodam Latino rigore, rem quæſitam offendere, ſignificat. Veruntamen hoc leue fundamentum eſt, tum quia etiam illa ſignificatio verbi *inueniendi* perpetua nõ eſt, aut neceſſaria. Tũ etiam quia licèt non dicatur inuentum, niſi quod quæſitum eſt, nihilominus rectè dici poteſt non inuentum, quod nec quæſitum fuit. Tum maximè, quia illud, *non inueniebatur*, iuxta verum ſenſum non ad Deum, ſed ad Adamum refertur. Cùm enim Adam, quando animalibus nomina impoſuit, vidiſſet in ſingulis ſpeciebus marem, & fœminam, quaſi ad ſe reuerſus vidit, ſe non habuiſſe tunc ſociam ſibi ſimilem. Hoc ergo modo inuenit Adam, id eſt, cognouit, ſe caruiſſe adiutorio ſimili ſibi. Et addit Ioſeph. 1. *Antiquit. c.* 2. in admirationem raptum fuiſſe, dicens: *Videns autem* (vtique Deus) *Adamum carentem ſocietate, & conuictu fæminæ* (nondum enim erat) *mirantémque quòd reliquæ animantes ita ſe haberent, ſopito illi coſta vna exempta mulierem ex ea formauit.*

20. *Ad 3. exemplum.* In tertio exemplo fingit Caiet. verba illa, *& adduxit eam ad Adam*, non poſſe ad litteram intelligi, quia ibi erat Eua præſentiſſima, maximè ſi ex coſta eius formata fuit. Veruntamen nulla ibi eſt occaſio metaphoræ. Nam in primis fieri potuit, vt Deus coſtã Adamo ſubtractam in locum aliquantulum ſeparatũ à loco, in quo Adamus iacens dormiebat, adduceret, vt ibi Euam formaret, & fortaſſe iam formatam inſtrueret, vt voluntariè illam ad Adam adduceret. Deinde neceſſarium non eſt, vt verbum *adduxit* proprium motum localem ſignificet: fortaſſe enim adducere Euam nihil aliud fuit, quàm illam Adamo in vxorem offerre, quam ipſe ſtatim amplexus eſt, dicens, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c.

21. *Ad 4. exemplum.* Vnde ad quartum exemplum de his eiſdem verbis negamus omnino eſſe metaphoricè intelligenda. Nam in primis non de omni fœmina, ſed Eua ſpecialiter, ac proinde ad litteram, dicta ſunt, & hoc ſignificatum eſt per illam particulam, *hoc nunc*, quaſi diceret, hac vice, vel hoc ſingulariter habet hæc mulier, quòd de meis oſſibus ædificata eſt. Itẽ hoc etiam declarat impoſitio nominis, & ratio eius, *& vocabitur virago, quia de viro ſumpta eſt.* Nam hæc ratio vel falſa, vel nullius momenti eſſet, ſi non propriè, & ad litteram intelligeretur, & verificaretur. Denique idem probant verba ſequentia: *Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem*, &c. quæ ad literam de arctiſſimo vinculo matrimonij, & amore inter virum, & vxorem dicta ſunt. Significauit enim Adamus pro illa prima vice, voluiſſe Deum vxorem ex viro formare, vt facto ipſo oſtenderet quantam vnitatem, & coniunctionem inter virum, & vxorem eſſe oporteret.

22. *An Deus coſtam Adæ carne veſtitam tulerit. Reſponſio affirm. communis.* Interrogabit autem fortaſſe aliquis, cùm Eua tantùm ex coſta Adæ fuerit formata, quomodo addiderit Adam, *& caro de carne mea.* Reſponſio communis, & probabilis eſt, Deum non abſtuliſſe ab Adam nudam coſtam, ſed aliqua parte carnis contectam: & ita ad literam fieri potuiſſe, vt oſſa Euæ ex coſta, & caro ex carne formarentur. Ita ſentiunt ſuper Gen. Abulen. Pereir. Oleaſter,
A Catherin. & Yſtella, & ex Scholaſticis Bonauent. *in 2.d.18.a.1.q.1.ad vlt.* & Alen. *2.p.q.85.memb.2. in fine*, & ſequitur Molin. *tract. de opere ſex dierum, diſp.* 21. Et idem indicauit D. Thomas *3.p.q.31.a.5.ad* 2. dicens, Adam quia inſtitutus eſt vt principium quoddam humanæ naturæ habebat in ſuo corpore aliquid carnis, & oſſis, quod non pertinebat ad integritatem perſonalem ipſius, ſed ſolùm in quantum erat naturæ humanæ principiũ, & de tali formata eſt mulier abſque viri detrimẽto. Nihilominus Auguſt. *lib.9 de Gen. ad liter. c.* 13. *Contrarium indicat Auguſt.* ſignificat coſtam illam ſine carne fuiſſe detractã, & ex ſola illa fuiſſe Euam formatam, & nihilominus carnem tantùm pro coſta fuiſſe reſtitu-
B tam. Et ſimiliter tract. 15. in Ioan. *Potuit* (inquit) *Deus carnem ſubtrahere homini, vnde faceret fœminam.* Et infrà, *Non detraxit carnem vnde faceret mulierem, ſed detraxit os, & detracto oſſe formata eſt mulier, & in loco oſſis caro ſuppleta eſt.* Et ſtatim declarat myſteria, propter quæ ſignificanda ita factum eſt. Quocirca probabiliter dici poteſt ſolam, & nudam coſtam Deum ab Adamo tuliſſe, & ex illa ſola, oſſa, & carnem Euæ formaſſe. *Quomodo iuxta hanc Auguſtini opinionem vere dixerit Adam & caro de carne.* Nihilominus potuiſſe Adam dicere, *& caro de carne mea*, ad ſignificandum, integrum corpus Euæ fuiſſe ex ipſo formatum. Nam ibi tam nomine *oſſis*, quàm *carnis*, totum corpus Euæ ſignificatum eſt: fit autem illa repetitio, tum (vt dixi) ad indicandam
C integritatem corporis Euæ; tum maximè ad magis commendandam vtriuſque coniunctionem. Et quia coſta Euæ per diuiſionem carnis eius, & quaſi ex viſceribus eius educta fuerat; ideo etiam dicere potuit, *& caro de carne mea*, etiamſi ex particula carnis non fuiſſet formata. *Prior tamen reſponſio magis probatur.* Fateor tamen priori modo magis propriè verba illa explicari. Quanuis autem concedamus, coſtam ſimul cum carne ex Adamo ſumptam eſſe, nihilominus, iuxta opinionem D. Thomæ, dicendum eſt, non eodem modo eſſe reſtitutam, ſed puram carnem, vt verba Scripturæ magis ſignificant. Quia coſta non erat neceſſaria, cùm eſſet vltra naturalem numerum: caro autem neceſſaria erat. Tum quia pars
D illa corporis naturaliter carne eſt repleta. Tum etiam vt vacuitas illa corporis perfectè, & ſine vllo ſigno diuiſionis, aut cicatricis conſolidaretur.

Vltimum exemplum Caietani alienum eſt ab hac hiſtoria, quam tractamus, & ideo quicquid de illo ſentiatur, ſcilicet, an verba, quibus fertur Deus maledixiſſe ſerpentem poſt peccatum primorum hominum, propriè vel metaphoricè accipiantur, nihil ad præſentẽ cauſam referet. Nam illa referuntur *in cap.* 3. hæc *in cap.* 2. *Gen.* & ibi materia ipſa, & circunſtantiæ litteræ poſſunt ſufficienter indicare metaphoram, quod in præſenti non inuenitur. Itaque illa verba Domini ad ſer- 23. *Ad 5. Exemplum.*
E pentem iuxta probabiliorem opinionem ad dæmonem ſub figura ſerpentis repræſentati dirigebantur. Et ideo ſub verbis, quę ſecundùm corticem litteræ in ſerpentem, prout re vera eſt quoddam animal abominabile, & horribile, ac infeſtum hominibus, metaphoricè continetur. Literalis ſenſus ſignificans pœnam dæmoni impoſitam, & præſignificans vindictam de illo ſumendam, eo quòd genus humanum in peccatum induxiſſet. De qua re videri poteſt Auguſt. *lib. 2. de Gen. contr. Manich. cap. 17. & 18. & lib. 11. Gen. ad lit. c.* 36. Epiphan. *contr. Ophitas, hæreſi* 37. & Theodoret. *q.34. in Gen.* & alij expoſitores ibi.

Vltimò inquiri hîc poterat, an corpus Euæ immediatè fuerit à Deo formatum, vel in eo opere miniſterium aliquod Angeli habuerint, & an ſubitò, 24. *Dubium vltimum.*

bitò, & in inſtanti aut cum ſucceſſione aliqua formatio illa facta fuerit. Sed hæc eodem ferè modo definienda ſunt, quo ſimilia de corpore Adæ tractauimus. Solum eſt certius, in hac formatione aliquid fuiſſe præuium, quod ſucceſſiuè, & per localem motum factum eſt, nimirum, ablationem coſtæ à corpore Adæ. Oportuit enim carnem aperiri, & coſtam euelli, ſeu diuidi ab aliis partibus, & extra corpus trahi; quæ omnia non fiunt ſine motu, & ſucceſſione. Quanuis enim cogitare quis valeat, potuiſſe Deum coſtam à corpore extrahere ſine tranſitu per medium, ac proinde ſine diuiſione carnis Adæ, & ſine motus locali ſucceſſiuo, ſed per ſubitum tranſitum ab extremo ad extremum ſine medio; non oportet tamen tale miraculum in hoc opere fingere, cùm neque in Scriptura inſinuetur, neque neceſſarium ſit. Vnde Patres ſuprà allegati cenſent apertum fuiſſe latus Adæ, fuiſſeque figurã apertionis lateris Chriſti dormientis in Cruce. Hinc ergo Auguſt. 9. *Gen. ad lit. c.* 15. fatetur, dici poſſe, potuiſſe aliquid in hoc opere per Angelos fieri, quanuis formare Euam ex coſta, & carne replere latus Adæ, ſolius Dei creatoris opus eſſe potuerit. Nam priora per motum localem fieri poterant: hæc verò poſteriora altiori modo operandi, & diſponendi materiam indigebant. Et hoc quidem poſterius certum eſt ex dictis de corpore Adæ; illud verò prius, ſeu præuium Auguſtinus non audet affirmare, fuiſſe per Angelos factum, quanuis fieri potuerit: multo ergo minus nos audebimus. Imò veriſimiliùs nobis videtur, totum illud opus à ſolo Deo fuiſſe factum, quia, vt ſine vllo ſenſu coſta educeretur aperto latere Adæ, manus Dei erat neceſſaria. De alio verò puncto, an poſtquam coſta Adæ educta fuit, & in eo loco conſtituta, vbi erat in corpus Euæ transformanda, ſubitò, vel cum aliqua ſucceſſione tota illa ædificatio, & corporis Euæ organizatio, ac diſpoſitio facta fuerit, incertum eſt, & eodem modo diſputari poteſt, & reſolui quo circa creationem Adæ illud tractauimus.

Reſolutio ex Auguſt.

CAPVT III.

An primi homines perfectiſſima corpora in ſua creatione acceperint.

1. *Perfectiones humani corporis recenſentur.*

TRactamus de perfectione indiuiduali, nam de ſpecifica nihil noui eſt, quod dicamus. In quolibet autem particulari corpore humano, plures perfectiones deſiderari, ſeu ſpectari poſſunt, ſcilicet integritas membrorum omnium, magnitudo corporis, quam habere ſolet in ætate perfecta, & conſequenter proportionata quantitas ſingulorũ membrorum, & vnicuique accommodata. Item conueniens diſpoſitio, & temperamentum corporis, & debita humorum proportio, ex qua ſanitas ſequitur, & virtus, ac efficacia ad exterius, & interius ſentiendum, & ad alias actiones corporis exercendas, ac denique hæc comitari ſolet corporis pulchritudo. De his ergo omnibus certum eſt primos homines in ſua creatione has perfectiones in gradu conueniente ſimul accepiſſe. Quia verò non eſt de omnibus æqualis certitudo, neque etiam eſt eodem modo de omnibus intelligendum, ideo breuiter de ſingulis dicam.

2. *Circa primam perfectionem quæ eſt integritas membrorum error.*

Primò ergo circa integritatem cauendus eſt error, quem Caſtro *verbo Adam*. *hæreſi* 5. & Philiaſter *hæreſi* 66. refert, quorundam, qui dixerunt primos homines ante peccatum ſenſu viſus caruiſſe, auctorem autem in particulari non refert. Quiſquis autem fuerit, moueri potuit vel ex eo, quòd ante peccatum ſuam nuditatem non videbant, vel ex eo, quòd ſtatim ac peccarunt, de illis dicitur, *Aperti ſunt oculi amborum, cúmque cognouiſſent ſe eſſe nudos*, &c. At verò hic error manifeſtè repugnat litteræ Geneſis. nam *cap.* 2. dicitur, adduxiſſe Deum animalia ad Adam, *vt videret, quid vocaret ea*, quod certè facere non poſſet, niſi videret ea. Et infrà, *Deus adduxit Euam ad Adam, dixítque Adam: Hoc nunc os*, &c. hoc autem dixit, viſa Eua, ſibi ſimili, & *cap.* 3. de Eua prius quàm peccaſſet, dicitur, *Vidit mulier, quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile*, &c. Præterea, Deus poſuit hominem in Paradiſo, vt operaretur, & cuſtodiret illum, dixítque illi, *De omni ligno Paradiſi comedes, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali non comedas.* Quomodo autem vel illud faceret, vel inter hæc diſcerneret, ſi viſu careret? Eſt ergo illa hæreſis ſtultiſſima, & omni rationi repugnans. Cur enim Deus homines cæcos creauiſſet? Verba autem illa, *aperti ſunt oculi amborum*, per illa, quæ habentur, in fine capitis ſecundi explicanda ſunt, *erat autem vterque nudus*, Adam ſcilicet, & vxor eius, *& non erubeſcebant*. Igitur ante peccatum videbant Adam, & Eua, ſe eſſe nudos, ſed non ita videbant, vt erubeſcerent, quia nullam legem ſenſerunt in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, vt dixit Alcuinus *q.* 59. *in Gen.* & addit, *nihil enim putabant velandum, quia nihil ſenſerant refrænandum.* Poſt peccatum verò aperti dicuntur oculi eorum, quia ita videre inceperunt, vt rebellionem carnis ſentirent, & ideo erubeſcerent. Sic Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 17. vbi inter alia dicit; *Neque enim cæci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur*, &c. Eadem eſt communis interpretatio Patrum *in Gen.*

Refutatur dictus error multipliciter.

Ad fundam. paulò ſuperius poſitum.

3. *Aſſertio 1. prædicto errori oppoſita.*

Hoc ergo excluſo errore, certiſſimum eſt, primos homines, quoad omnem membrorum integritatem perfectos fuiſſe creatos, id eſt, cum omnibus partibus organicis, & ſenſibus omnibus internis, ſine vllo defectu, vel impedimento ad operationes membrorum, & ſenſuum perfectè exercendas. Ita docent, vel potiùs vt manifeſtum ſupponunt Patres, & Theologi, & cæteri Scriptores *in Gen.* & probatur ex verbis illis: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Ergo etiam corpus hominis erat valde bonum; quod profectò non haberet ſi eſſet mancum, aut mutilum? ergo ſaltem erat perfectum quoad integritatem debitam. Deinde cætera animalia integra fuerunt creata in corporibus ſuis. Vnde poſt eorum creationem dicitur: *vidit Deus, quòd eſſet bonum*; ergo multo magis homo, qui, vt præeſſet cæteris, creatus eſt. Denique opera Dei perfecta ſunt, & hoc pertinet ad bonitatem, ſapientiam, & omnipotentiam eius. Ergo maximè debuit hanc perfectionem oſtendere in homine, quem innocentem creabat. Vnde optima ratio colligitur, quia omnes defectus corporales humanæ naturæ per peccatum introducti ſunt, nam ſunt pœna peccati, vt infrà videbimus; ergo in ſua creatione, & ante peccatum illos non habuit, ac proinde cum corporibus integris, & perfectis homines creati ſunt.

Probatur ex Scriptur.

Et rationibus.

4. *Aſſertio 2. circa ſecundã perfectionem ſtaturæ & ætatis ei reſpondentis.*

Circa ſecundam perfectionem dicendum eſt, primos homines in perfecta ætate, & totius corporis, omniúmque membrorum augmento conſummato fuiſſe creatos. Hoc docuit Magiſt. ſentent. *in* 2. *d.* 17. & ibi alij Scholaſtici. Et ſumitur ex D. Thoma *d. q.* 91. *art.* 3. & 4. Et probari ſolet

let ex Auguſt. *6. lib. de Gen. ad liter. c.* 13. Sed ibi (vt notauit Perer. *lib.4. in Gen. diſp. de format. corporis humani, q.* 3.) Auguſtin. interrogando magis, quàm aſſerendo loquitur. Affirmat autem & potuiſſe Deum hominem ita creare, *& id feciſſe, quod omnipotentem, & ſapientem poſſe facere congruebat.* Quis autem dubitet, congruentiſſimum fuiſſe, Deum creare primos homines cum perfecto augmento, & integris viribus corporis, ac membrorum omnium. Expreſſiùs id docet Auguſt. *lib.* 1. *de Peccat. mer. & remiſ. cap.* 37. vbi id confirmat exemplo aliorum animantium. De quibus hoc ſuprà diximus, imò etiam de omnibus viuentibus, id ibi adducta à fortiori de hominibus probant, ſcilicet, quia decet, vt quæ à Deo immediatè fiunt, perfectam diſpoſitionem recipiant. Item quia hoc pertinuit ad perfectam naturæ inſtitutionem, quæ tunc fiebat, vt in hominis productione conſummata eſt. Item ponderauimus verba illa, quæ hominibus etiam ſpecialiter dicta fuerunt, *Creſcite, & multiplicamini.* In quibus verbum *creſcite*, non ad augmentum propriorum corporum refertur, ſed ad augmentum in numero, & multitudine, vt ſtatim explicatur per verbum *multiplicamini.* Et ideo præmittitur ibidem, *maſculum, & fœminam creauit eos,* quia, ſcilicet, ad illud genus augmenti vterque ſexus erat neceſſarius.

Probatur tũ ex Auguſt. tum rationibus aliis.

5. Quæri autem ſolet, in qua ætate fuerit Adam creatus. Et quia in eo ætas per curſum temporis computari non potuit, ſenſus interrogationis eſt de augmento corporis, ad quod in tanto, vel tanto tempore peruenire potuiſſet, ſi ordinario modo in corpore, & ætate creuiſſet. In hoc ergo ſenſu dixit Caietanus, creatum fuiſſe ſexaginta annorum, quia hæc erat tunc ætas perfecta, quòd tempus augmenti propter magnum naturæ vigorem per tot annos tunc durare potuiſſet. Pereira verò ſolùm dicit credibilius eſſe eo tempore ætatem hominis perfectam non ante quinquageſimum annum futuram fuiſſe. Quia ſingulæ ætates debuiſſent eſſe proportionatæ durationi totius vitæ: tempus autem integræ vitæ hominis tunc erat decuplo longior, quàm nunc ſit; ergo ſingulæ ætates etiam erant longiores, & conſequenter ætas perfecta diuturniori etiam tempore conſummabatur. At enim profectò, ſi augmentum efficax eſt, non minus probat fuiſſe Adam ſexaginta annorum, quàm quinquaginta. Imò etiam probat, fuiſſe plus quàm centum annorum, quia ſeruata proportione, centum anni vix erat nona pars ætatis totius vitæ: nunc autem ætas perfecta multo ante nonam partem temporis vitæ acquiritur. At illud non multum credibile videtur.

Quam ætatē repræſentabat Adã cùm fuit conditus. Caietani reſponſio.

Pererij reſpõſio.

Eius ratiocinatio parum valet.

6. Quin potiùs D. Hieronym. *epiſt.* 27. *ad Euſtochi.* quæ eſt epitaphium Paulæ matris, circa finem dicit, *non eſſe ſurrecturos in virum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* & addit, *In qua & Adam Iudæi conditum autumant.* Quod ipſe non tantùm refert, ſed etiam probat, vt ibi notat, & ſequitur Marianus Victor. iuxta quam ſententiam creatus fuit Adam annorum vltra triginta, & citra quadraginta, ſeu annorum triginta quatuor, plus minùſve, quod eſt profectò veriſimile. Primùm propter proportionem ad corpus Chriſti, & ad corpora reſurgentium. Deinde magis ad litteram, quia in illo mundi initio propter naturæ vigorem illud tempus erat ſufficiens, vt homo perueniret ad ætatem ſufficienter perfectam, in qua & ſufficientem corporis magnitudinem, & integras vires corporis, & optimam diſpoſitionem organorum omnium, & ſenſuum ad vſum ſcientiæ, & prudentiæ, acquirere poſſet. Ergo illud tempus ſufficientiſſimum erat, vt in ea ætate Adam crearetur. Neque eſt improbabile idem tempus fuiſſe tunc ſufficiens ad totum corporis augmentum acquirendum, propter eundem naturæ vigorem: longior autem vita eſſe poterat in illo ſtatu augmenti perfecto. Quia propter eundem naturæ vigorem, & propter alias fortaſſe circunſtantias loci, & cæleſtis influentiæ, &c. difficiliùs virtus corporum diminuebatur, & ideo tardiùs mors eueniebat: vel certè quamuis intra illud tempus non perueniretur ad ſtatum augmenti, nõ erat neceſſarium, Adam in eo ſtatu creari, ſicut neque in aliis animalibus, aut arboribus erat id neceſſarium. Præſertim quia corpus humanum præcipuè datur ad vſum animæ rationalis, vt talis eſt: & ad hunc vſum poterat eſſe maximè perfectum, etiamſi in corporali augmento ad terminum non perueniſſet.

Reſponſio veriſimilior ex Hier.

Suadetur multipliciter.

Solet vlteriùs quæri, quantæ magnitudinis fuerit corpus Adæ. Nam aliqui olim dixerunt fuiſſe ingentis magnitudinis. Refert enim Moſes Barcepha *in lib. de Paradi. cap.* 14. *tom.* 1. *Biblioth.* quoſdam Doctores dixiſſe, *primos homines ex terra Paradiſo aſſini in Syriam per mare pedibus commeaſſe, cùm eſſent ſtaturæ proceriſſimæ.* Quod, vt ait, ex Athanaſio, & Cyrillo comprobare nitebantur, & ipſe non reprobat. Ego verò nullum fabulæ huius veſtigium in Athanaſio, vel Cyrillo inuenio, & rem ipſam incredibilem iudico, propter multa, quæ omitto, quia (vt opinor) à quolibet prudenti facilè conſiderari poſſunt. At verò Ioannes Lucidus *lib.* 1. *de Emend. temporum, cap.* 4. licèt non tantam proceritatem corpori Adæ tribuerit, dixit tamen fuiſſe inter gigantes maximum. Sed neque hoc etiam probabile eſt, quia quantum ex *Geneſ.* 6. colligi poteſt, gigantes poſt mortem Adami inceperunt. Et præterea tanta proceritas corporis non pertinet per ſe ad perfectionem corporis humani, aliàs & Chriſtus Dominus illam aſſumpſiſſet, ſaltem in reſurrectione, & omnibus reſurgentibus danda eſſet. Contrarium autem in vtroque exemplo certum eſt. Ratio verò eſſe videtur, quia illa proceritas nec ad pulchritudinem humanæ ſtaturæ, neque ad eas actiones, quæ maximè perfectæ, & humanæ ſunt, confert. Quocirca in hoc puncto nihil aliud dicere poſſumus, niſi datum eſſe Adæ corpus perfectæ magnitudinis, & humanę naturę maximè conuenientis, iuxta ea, quæ in ſequenti puncto dicemus. 7.

Cuius ſtaturæ fuerit corpus Adæ. Reſponſio quorundam apud Bibliothecam Patrum fabuloſa.

Ioannis Lucidi reſponſio.

Refellitur primò.

Secundò.

Autoris iudicium.

Circa tertiam perfectionem de temperamento, & diſpoſitione, ac pulchritudine corporis. In primis aſſero, primos homines habuiſſe magnam, & conſummatam perfectionem in his omnibus, quæ ad corpus pertinent quantum iuxta conditionem ſui ſtatus, & naturæ illis expediebat. Hoc in primis probatur ex illa generali ratione, quòd opera Dei perfecta ſunt. Et deinde, quia cùm illi homines, vt eſſent parentes vniuerſi humani generis procrearentur, decuit eſſe etiam in corporibus perfectiſſimos. Denique quia corpus, & temperamentum eius eſſe debet proportionatum perfectioni animæ in virtute, & acumine intelligendi, cui corpus maximè inſeruire debet. Ad hoc autem maximè confert optima corporis complexio, & huic correſpondet optima diſpoſitio in organis ſenſuum, & in his omnibus cum perfecta quantitate & perfectione membrorum pulchritudo conſurgit. Cùm ergo animæ primorũ parentũ valde perfectæ fuerint, vt infrà videbimus, etiam in corporibus omnes dictas perfectiones habuiſſe, 8.

Aſſertio 3. circa tertiã perfectionem.

Probatur tripliciter.

Confirmatur à ſimili.

ſe, dubitandum non eſt. Et hîc addi poſſunt quæ de ſimilibus perfectiouibus corporis Chriſti diximus *in 1. tom. 3. p. diſp. 32. ſect. 2.*

9. *In quo gradu ſortitus eſt Adam perfectionem hanc.*

Solet autem quæri, an in his perfectionibus corporis Adam Chriſtum exceſſerit, vel è conuerſo. Quæ dubitatio ex alia quodammodo pendet, ſcilicet, an perfectiſſimum temperamentum corporis humani terminetur ad maximum, etiam in ordine ad potentiam Dei abſolutam, vel quocunque dato certo perfectionis gradu poſſit fieri perfectior intra latitudinem temperamenti connaturalis homini. Quod etiam de pulchritudine, & aliis diſpoſitionibus corporis interrogari poteſt. Quia verò hæc quæſtio phyſica eſt, illam omittimus, & breuiter dicimus: Si in his perfectionibus datur ſummus terminus, qui connaturalis homini eſſe poſſit, veriſimile eſt corpora Chriſti, & Adæ illum gradum perfectionis habuiſſe, quia non eſt inconueniens, vt in aliqua perfectione naturali æqualitatem habuerint. Si verò nullus eſt talis terminus, manifeſtum eſt, neque Chriſtum, neque Adam habuiſſe in hoc genere ſummam perfectionem poſſibilem; & non minus certum eſt, vtrunque habuiſſe magnam, & in ea potuiſſe æqualitatem habere: ſi verò aliqua inter eos fuit inæqualitas, exceſſus quidem perfectionis Chriſto tribuendus eſt, vt ibidem dixi.

Reſponſio per diſtinctionẽ.

10. *An ad hanc perfectionem ſpectauerit impaſſibilitas.*

De hac verò corporis perfectione vlteriùs tractari poteſt dubium, an corpus Adæ mortale, & paſſibile fuerit. Tamen hoc dubium infrà ex profeſſo tractandum eſt, & circa pœnas, quas genus humanum propter peccatum incurrit, & perfectionem ſtatus innocentiæ explicando. Et ideo nunc breuiter diximus, corpus pluribus modis poſſe eſſe impaſſibile, & immortale.

Reſponſio per diſtinctionẽ trimembrem Prima.

Vno modo per naturam, & ab intrinſeco; & hoc modo certum eſt, corpus Adæ non fuiſſe impaſſibile. Tum quia tale corpus non eſt naturale homini. Habuit autem Adam corpus naturale, & eſſentiale homini, aliàs non fuiſſet verus, ſeu integer homo. Tum etiam, quia habuit corpus ex materia terræ, & cum diſpoſitionibus habentibus contrarium, ex quibus principiis paſſibilitas corporis oritur.

Secunda.

Secundò poteſt corpus natura ſua paſſibile, fieri intrinſecè impaſſibile per qualitates illi ſupernaturales pertinentes ad ſtatum gloriæ; & neque iſto modo fuit impaſſibile corpus Adæ. Tum quia corpus eius non erat glorioſum; tum etiam, quia de facto alicuius alterationis capax erat: nam ideo cibo, & potu indigebat, vt infrà videbimus.

Tertia.

Præter hos autem duos modos dici poteſt corpus immortale, vel impaſſibile, quia licèt poſſit mori, vel pati, ſi ſuæ naturæ omnino relinqueretur, nihilominus per prouidentiam ſpecialem, partim ipſius hominis, partim à Deo promiſſam, poſſet ab omni paſſione corruptiua, & à morte præſeruari, & hoc modo dici poteſt Adam creatus cum corpore immortali, vt declarat D. Thomas 1. *p. q.* 97. & inferiùs latiùs dicetur. Vbi etiam tractandum eſt de alia perfectione illius corporis, qua non erat ſubiectum paſſionibus inordinatis præter rationem inſurgentibus: quæ perfectio magis ad animam pertinet, quanuis in corpus etiam redundet. & ideo tractando de perfectionibus animæ illam explicabimus.

CAPVT IV.

Quo tempore primi homines creati fuerint quantum ad corpora.

1. QVanuis idem fuerit tempus, in quo corpora primorum hominum perfectè formata, ſeu A diſpoſita, & in quo ipſi homines cum ſuis animalibus conditi ſunt, nihilominus hîc ſolum agimus de tempore, in quo corpora ſunt formata, quia de tempore, in quo creata eſt anima, & corpori infuſa, ſpecialis quæſtio eſt infrà tractanda.

Propoſitæ quæſtionis ratio.

Eius reſolutio.

Præſens autem quæſtio in Adamo ferè nullam habet difficultatem, his ſuppoſitis, quæ de opere ſexti diei in præcedenti libro diximus. Certum eſt enim, Adam fuiſſe ſexto die creatum poſt brutorum animalium productionem. Hoc eſt manifeſtum ex littera Geneſis *cap.* 1. Nam poſtquam dictum fuerat, *fecit Deus beſtias terræ*, &c. *& vidit Deus, quòd eſſet bonum*, additur, *faciamus hominem*, ex quo contextu manifeſtè conſtat pro aliquo B tempore, vel inſtanti extitiſſe cætera animantia, quando nondum erat homo; fuerunt ergo priùs tempore producta. Quòd verò illa anteceſſio tantùm fuerit intra eundem diem ſextum, probatur, quia eodem die, quo Deus vidit iam creata cætera animantia dixit, *faciamus hominem*, & creauit illum, vt ex eadem narratione Geneſis conſtat.

2. *Obiectio contra proximã reſolutionem.*

Dicere verò poteſt aliquis, in eo capite non dici omnia illa eſſe facta die ſexto, & ideo potuiſſe creationem hominis fieri alio die poſt illum, in quo cætera animalia creata fuerunt. Reſpondetur, quanuis expreſſis verbis id non dicatur, nihilominus ex modo narrationis manifeſtè colligi.

Eius reſponſio colligitur 1. ex Scriptur.

Pri- C mò, quia poſtquam de creatione brutorum dictum fuit, *& vidit Deus, quòd eſſet bonum*; non ſtatim additur, ſicut in cæteris diebus, *& factum eſt veſpere & mane dies ſextus*, ſed continua narratione dicitur, & ait *faciamus hominem*, ex quo clarè ſignificatur, opus illius diei non fuiſſe in animalibus brutis terminatum, neque diem ſextum completum, nam idcirco non ſunt addita verba, quibus id ſignificaretur, ſed alia potiùs, quibus proſecutio, & conſummatio operis eiuſdem diei narraretur. Et poſtea in fine additur, *& factus eſt veſpere, & mane dies ſextus.*

Colligitur 2.

Vnde idem confirmatur ex initio capitis ſecundi. *Igitur perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum*, vtique in illis ſex die- D bus, quorum hiſtoria *in cap.* 1. præceſſerat; ergo in illis ſupponitur creatus homo, qui ad perfectionem, & ornatum mundi pertinet maximè. De hoc ergo tempore creationis Adæ nulla quæſtio, vel dubitatio eſſe poteſt, aliqua verò ratio vel congruentia huius temporis reddenda eſt.

3. *Circa eandem reſolutionem interrogatio prima.*

Primò enim interrogari poteſt, cur Deus hominis productionem in vltimum locum reſeruauerit, cùm homo cæteris animantibus perfectior ſit. Quam quæſtionem mouent plures Patres in Gen. & aliis locis cum Philon. *lib. de opific. mund.*

Satisfit interrogationi ex variis Patribus.

Et varias reddunt rationes. Prima eſſe poteſt, quia homo compoſitus eſt ex ſpiritu, & corpore, & ideo conueniens fuit priùs creaturas purè ſpirituales, E & purè corporeas, & deinde humanam ex vtraque compoſitam fieri. Quæ ratio inſinuatur *in c. firmiter, de ſumm. Trinit.* cùm dicitur, *Deus ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam ſpiritualem, & corporalem, & deinde humanam quaſi communem ex ſpiritu, & corpore conſtitutam.* Eam expreſſiùs nobis expoſuit Nazian. *orat.* 38. *de Chriſti natiuit.* vbi cùm de rerum viſibilium, & inuiſibilium creatione verba feciſſet, ſubiungit, *Enimuero mens iam & ſenſus ſic inter ſe diſcreta, finibus ſuis ſe continebant, effectoriſque Verbi maieſtatem in ſeipſis ferebant: nondum aut vtriuſque temperatio vlla erat, aut contrariorum miſtura, quæ ſublimioris ſapientiæ, ac circa naturarum creationem varietatis, & excellentiæ ſpecimen exhiberet, neque omnes bonitatis diuinæ notæ, atque ſpectatæ erant. Hoc igitur cum artifici Verbo oſten*

oſtendere placuiſſet animal vnum ex vtroque, hoc eſt, ex inuiſibili, ac viſibili natura hominem fabricatur. Et hanc rationem referendo Nazianzenum commendat Damaſc. *lib. 2. de Fide, cap.* 12. addit verò aliam idem Gregor. dum ait, creaſſe Deum hominem, alterum quendam mundum, in paruo magnum in terra collocando. Tertiam etiam indicat, dum ait, creaſſe Deum hominem, eorum quæ in terra ſunt Regem. *Oportebat autem*, vt idem Nazianz. *orat.* 43. dicit, *vt Regis palatium prius conſtrueretur, in quo poſtea Rex introduceretur. Quippe* (ait Niſſen. lib. de homine, cap. 2.) *conſentaneum non erat Imperatorem exiſtere prius, quam eos, quibus erat cum poteſtate præfuturus. Præparato nimirum ante omnia imperio, tum deinde proximum erat regem deſignari.*

4. Copioſiùs verò punctum hoc proſequitur Ambroſ. *enarrat. 1. ad Horontianum*, quæ in primo tom. habetur. Cùm enim Ambroſ. *in Exaemer.* dubitationem hanc non mouiſſet, nec rationem iſtius ordinis in operibus Dei reddidiſſet, admonitus ab Horontiano, plures illius diuini conſilij rationes eidem tradidit, quas attingendo eius verba breuiter percurremus. Prima eſt. *Etenim qui conuiuium parat, & ille euangelicus diues, omnia prius adornat, & tunc amicos ad cœnam inuitat.* Secunda. *Quid eſt mundus niſi quidam agon plenus certaminis?* Et infrà, *Quaſi athleta igitur poſtremus ingreditur in agonem*, &c. Tertia. *Specta aliud, in omnibus rebus præſtantiora ſunt principia, & finis.* Et infrà, *Nouiſſimus homo quaſi quædam cæleſtis in terris creatura.* Et infrà, *Rectè in conſtitutione mundi primum cælum, & nouiſſimum cælum.* Et infrà clariùs, *Meritò ergo poſtremus, quaſi finis naturæ formatus.* Quartam item rationem de imperio hominis ab illis verbis proſequitur. *Vtrumque igitur præſtantiſſimum, vt & ſubiectas haberet omnes mundi opes*, &c. Quintum inſinuat, dum ait, *Proceſſit poſtremus creaturarum homo, ſpecie gratus, mente ſublimis, vt omni eſſet creaturæ miraculo*, & alia, quæ ibi proſequitur.

5. Denique Nemeſius *lib. de Natura hominis, cap.* 1. optimè exponit, naturæ auctorem gradatim (vt ait) & concinnè in rerum creatione progreſſum eſſe. Atque ita ab imperfecto ad perfectum procedendo priùs res inanimes, deinde plantas vitam ſine ſenſu habentes, poſtea ſentientia bruta; tum imperfecta, tum etiam in ſuo gradu perfecta procreaſſe. Tandem verò animal rationis compos reddidiſſe, *non ſolum quòd cùm omnia propter ipſum eſſent condita, oportebat, primò quæ ad vſum illius pertinebant parata eſſe, deinde eum, qui eis vſurus eſſet, produci, ſed etiam, quoniam cum, & quæ ratione, & quæ concerni ſenſu natura percipitur, facta eſſet, oportebat eſſe quoddam vinculum vtriuſque vt vnum eſſet hoc vniuerſum, ſibique conſentiens, nec à ſeipſo alienum. Proinde homo genitus eſt animal, quod vtramque naturam coniungeret.* Quaſi dicat, hominem eſſe ligamen, & vinculum, & quaſi nexum totius vniuerſi, & ideo conuenientiſſimè vltimo loco creatum eſſe. Addit Theodoret. q. 20. in Gen. *Deum cum creaturam ſenſitiuam, & intellectiuam creaſſet, hominem poſtremò creaſſe, veluti ſui quandam imaginem, medium illum ponendo inter animata, & inanimata ſenſitiua, & intellectiua, vt vtraque quidem tam animata, quam inanimata, vſum illi veluti quoddam tributum præberent: naturæ verò intellectiuæ dum hominis curam gerunt, beneuolentiam erga creatorem demonſtrarent.* Denique Chryſoſt. *homil.* 8. *in Gen.* id declarat exemplo Regis, ciuitatem ingreſſuri, quem ſatellites præcedunt. *Nam ita* (inquit) *Deus, hominem quaſi regem rebus terrenis præfecturus, priùs omnem hunc ornatum fabricauit, & tandem perficiendum hominem produxit, declarans factis iſtis, quanto honore hoc animal proſequatur.*

6. *Interrogatio ſecunda cui ſatisfit multipliciter. Primò.*

Rurſus verò interrogari poteſt, cur Deus eodem die hominem cum animalibus brutis creare voluerit, & non potiùs tam inſigni operi peculiarem diem multo magis quàm luci, & ſtellis deſtinauerit. Sed fortaſſe neceſſarium non eſt in his omnibus circunſtantiis peculiaria inueſtigare myſteria, nam in multis tota ratio facti eſt voluntas facientis. Probabilis tamen ratio, & (vt ita dicam) litteralis eſſe videtur, quod commune eſt homini cum animalibus ſexto die creatis, vt ex terra quantum ad corpus formetur, & propterea eodem die cum cæteris creatus eſt. *Secundò.* Accedit, quòd Deus ſtatuerat intra ſex dies ſuum opus perficere, & in ſeptimo requieſcere propter alias ſuæ prouidentiæ rationes ſuprà tactas, & ideo facta congruenti diſtributione omnium operum per ſex dies, ſextum ad producendos omnes animantes, quæ propriè terram inhabitant, & ornant, deſtinauit. *Tertiò.* Inter hos autem præcipuus eſt homo, quem non oportebat tardiùs, ſeu diutiùs procreare. *Quartò.* Denique addi poteſt, quamuis eodem die hominis productio facta narretur, nihilominus longè fuiſſe digniorem, & ideo ſingularibus verbis, & dignitatem præ ſe ferentibus referri, vt ſuprà expendimus. *Quintò.* Vnde fortaſſe vt ex oppoſitis, rationalibus, ſcilicet, & irrationalibus, iuxta ſe poſitis clariùs hominis excellentia demonſtraretur, ideo ſine maiori mora homo eodem die cum cæteris animantibus creatus eſt.

7. *De creatione Euæ ſpecialiter, quo tempore fuerit. 1. Sententia Caietani. Eius fundã.*

Supereſt dicendum de creatione Euæ, de qua nonnullum dubium eſt, quo tempore creata fuerit. Duæ namque extremæ ſententiæ inueniuntur. Prima eſt Caietani dicentis, Adam, & Euam non ſolùm eodem die, ſed etiam eodem momento fuiſſe creatos, ſicut cætera animalia in vtroque ſexu creata ſunt. Propterea quod *Gen.* 1. dicitur: *Creauit Deus hominem*, vbi per hominem, non Adam, ſed ſpeciem hominis in vtroque ſexu Caietanus intelligit; quia ſtatim additur, *maſculum, & fœminam creauit eos.* *Vnde ſit hæc ſententia cõuincenda.* Sed hæc ſententia in ſecundo capite reprobata eſt ex manifeſtis Scripturæ locis, in quibus dicitur Adam primum, vel ſolum fuiſſe creatum, vt ex eo quòd Eua formata fuit ex coſta Adæ, nam quia in hoc errauit Caietanus, ideo in alterum errorem inductus eſt. De illa ergo ſententiâ iam dicta ſufficiunt.

8. *Quorundam Iudæorum error idem.*

Non oberit autem ſcire nonnullos ex antiquis Iudæis in illo fuiſſe errore, vt crederent, maſculum, & fœminam ſimul fuiſſe creatos in ſpecie humana, propter prædicta verba *Gen.* 1. Vt autem ea, quæ *in cap. 2. Gen.* referuntur, ſuſtinerent, aliud portentum, & inanem fabulam inuenerunt. Nam quidam dixerunt, Adam duas habuiſſe vxores, vnam ſimul cum illo creatam, & aliam poſtea ex illo formatam. Ita refert Petr. Comeſtor in hiſtoria Scholaſtica. *Reiicitur dupliciter.* Veruntamen hic error & repugnat aliis teſtimoniis, in quibus dicitur, Adam priùs fuiſſe ſolum, & primum creatum, & prætereà nouum addit figmentum, non minus hiſtoriæ Geneſis repugnans. Nam ex toto diſcurſu triũ priorum capitum Geneſis euidenter conſtat, tantùm fieri mentionem vnius vxoris Adæ, & eandem dici formatam de coſta Adæ, & ante illam formationem Adam dici fuiſſe ſolum.

9. *Alter error Hebræorum.*

Neque minus damnabilis eſt alius Hebræorum error, de quo Rabbi Moyſes *in Gen.* dicentium Euam non ſolùm fuiſſe creatam ſimul cum Adam, ſed etiam fuiſſe illi vnitam, & lateri eius indiuiſè coniunctam, vt hoc modo ſaluent, quod poſtea dicitur Euam fuiſse formatam ex coſta

coſta Adæ. Nam hanc formationem in hoc ſolo putant conſiſtere, quòd tunc dormiente Adam ſeparauit Deus Euam à latere eius. Quem errorem vel fere ſimilem obiter refutat Auguſt. *lib.* 3. *Gen. ad liter. cap.* 22. Et eundem inter fabulas, & monſtra Iudæorum computandum eſſe meritò dixit Lyra *in cap.* 1. *Gen.* circa illa verba, *maſculum, & fœminam creauit eos*, & facilè refutatur, tum ratione, quia fingit monſtroſam creationem ſine fundamento. Tum ex littera Geneſis, ibi, *tulit vnam de coſtis eius, & ædificauit in mulierem.* Ex quo euidenter conſtat, Euam fuiſſe creatam diuiſam, & ſeparatam ab Adam, nam coſtam, quam tulerat Deus de Adam, id eſt, diuiſerat, & ſeparauerat ab illo, ædificauit in mulierem, vt *cap.* 2. dicitur. Ergo creata eſt Eua diuiſa, & ſeparata ab Adam. Item dicitur, *tulit coſtam, & repleuit carnem pro ea.* Si autem ſola diuiſio inter duo corpora priùs continua fuiſſet facta, nulla neceſſitas fuiſſet replendi carne latus Adæ. Et præterea non magis dici poſſet Eua formata ex Adamo, quàm Adam ex Eua. Neque etiam magis dici potuiſſet prius fuiſſe Adam ſolum, quàm Euam, ac ſubinde falſum fuiſſet illud, *Adæ non inueniebatur ſimilis ſibi.*

Ab Auguſt. & Lyra exploditur.

Et ratione conuincitur.

10. *Concluditur Euã poſt Adam fuiſſe cõditam. 2. Sententia in ordine, quæ de mora interceſſerit Catherini reſponſio vnde refutanda. D. Thom. reſponſio.*

His ergo reiectis erroribus, vt certum ſupponimus, Euam nullo modo fuiſſe creatam ſimul tempore cum Adam. De tempore verò, quod inter vtriuſque creationem interceſſit, eſt ſecunda opinio, aſſerens, Euam non fuiſſe creatam eodem die, quo Adam, ſed die ſeptimo, vel poſt illum. Primùm enim creatam fuiſſe in ſeptimo die aſſeruit Catherin. contra quem diſputauimus *lib. præcedenti, cap.* 12. Fuiſſe verò creatam poſt ſeptimum diem, ſentit D. Thomas 1. *p. quæſt.* 73. *art.* 1. nam in argumento tertio opponit, poſt ſeptimum diem multa feciſſe Deum, & in ſolutione reſpondet, nihil eſſe factum poſt ſeptimum diem, *quin aliqualiter in operibus ſex dierum præceſſerit ſaltem materialiter.* Et addit, *ſicut quòd Deus de coſta Adæ formauit mulierem.* Quam ſententiam ſequitur Carthuſ. *in Gen.* & fauet Chryſoſt. *homil.* 10. *in Gen.* quatenus ait, quando Deus benedixit hominibus, dicens, *Creſcite, & multiplicamini*, nondum fuiſſe creatam Euam. Quod etiam ibi ſentit Origenes. At in hoc ſignificant ſub creatione hominis, quæ ſexto die facta narratur, Euam non comprehendi. Et ſimili modo allegari poteſt pro hac ſententia Gregor. *lib.* 32. *Moral. cap.* 9. aliàs 10. quatenus tractans illa verba, *maſculum, & fœminam creauit eos*, dicit, *nec dum Eua facta deſcribitur, & iam homo maſculus, & fœmina perhibetur, ſed quia ex Adæ latere proculdubio Eua erat proceſſura, in illo iam computatur per ſubſtantiam, à quo erat producenda per formam.*

Sequitur Carthuſ. fauent Chryſoſtom. Origen. Gregor.

11. *Suadetur. D. Tho. reſponſio. Primò.*

Poteſtque ſuaderi hæc ſententia, quia inter creationem Adæ, & Euæ tam multa narrantur facta *Gen.* 2. vt veriſimile non videatur in eodem die vtramque creationem eſſe factam. Declaratur, quia Adam non videtur in principio ſexti diei, ſed potiùs versùs finem fuiſſe productus, cùm priùs eodem die cætera animalia terreſtria creata fuerint. *Secundò.* Deinde Adam poſtquam eſt creatus, tranſlatus eſt in Paradiſum, & poſtea animalia omnia ad illum adducta ſunt, & omnibus nomina impoſuit, & tandem formatio Euæ ſequuta eſt; ergo non eſt veriſimile illa omnia in eodem ſexto die fuiſſe facta. *Tertiò.* Confirmatur, quia illud opus imponendi nomina animalibus ad opera ſex dierum, ſeu, quod perinde eſt, ad ornatum vniuerſi parum pertinuiſſe videtur, cùm ſolùm ad vſum communitatis hominum fuerit neceſſarium; ergo veriſimile eſt hæc omnia, quæ de creatione Adam, & Euæ ibi facta narrantur, poſt ſextum diem facta fuiſſe, & conſequenter etiam Euam fuiſſe creatam poſt illum diem, & fortaſſe etiam poſt ſeptimum, quia in ſeptimo requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat.

12. *Probabilior reſponſio.*

Nihilominus dicendum eſt, probabilius videri, Euam ſexto die fuiſſe creatam. Hanc concluſionem docuit Bonauent. *in* 2. *d.* 18. *art.* 1. *q.* 2. *ad* 1. & tenent ſuper Gen. Lipom. in id cap. 2. *ædificauit coſtam*, &c. & Pereir. *lib.* 4. in id, *Faciamus ei adiutorium*, & Molin. *in dicto opuſc. diſp.* 22. & Caſtro *verbo Adam, hæreſi* 6. & Valentia *in* 1. *tom. diſp.* 7. *q.* 1. *p.* 2. *ad* 1. *Caietani.* Sumitúrque hæc ſententia ex Ioſepho 1. *Antiquit. cap.* 2. & ex Beda *in Exaëmer.* & Theodoret. *quæſt.* 21. Ambroſ. *lib.* 6. *Exaëmer. cap.* 1. & Auguſt. *lib.* 6. *Gen. ad liter. cap.* 5. & 6. quatenus dicunt, Deum in ſex diebus omnia opera ſua conſummaſſe. Et idem ſentit Richard. *lib.* 2. *in Gen.* ſi attentè legantur, quæ docet *cap.* 7. & 8. 12. 13. Euidentiùs hoc docet Auguſtinus in locis ſtatim allegandis. *Suadetur* 1. Probatúrque primò, quia *Gen.* 1. cùm dicitur poſt cætera animantia creaſſe Deum hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, ſtatim additur, *maſculum, & fœminam creauit eos.* Quæ verba non minus Euam, quàm Adam comprehendunt, neque eſt vlla ratio, cur magis illud ſit dictum per anticipationem de Eua, quàm de Adam. Neque etiam eſt veriſimilis expoſitio, quòd maſculum creauerit in actu, fœminam verò in potentia, cùm de vtroque pariter, ac ſubinde in eandem ſignificationem dicatur. Præſertim quia nec ſecundùm verbi proprietatem, neque iuxta illius vſum, in toto illo capite res creari dicitur, niſi quando in ſe actu producitur. *Confirm.* Confirmatur hoc maximè ex verbis ſequentibus, *creſcite, & multiplicamini*, nam hæc verba ad duos diriguntur, per quos poſſet ſpecies humana in ſuis indiuiduis multiplicari, maſculum ſcilicet, & fœminam. Sed illa verba dicta ſunt ſexta die in qua referuntur; ergo in eadem iam erat creata Eua. Valde enim violentum eſt, dicere, loquutum eſſe Deum ad Adam ſolum, tanquam ad duos, quia in potentia Euam continebat, quia neque congruæ locutionis vſus hoc habet, neque Adam ſolus, & nondum habens adiutorium ſimile ſibi intelligere poterat, quomodo filios poſſet generare. Et præterea benedictio & fœcunditas vtrique parenti data eſt; debuit ergo priùs vterque ſubſiſtere. Et hanc totam expoſitionem illorum verborum confirmat ſatis clarè Auguſt. *lib.* 3. *Gen. ad liter. cap.* 12. *in fine*, & euidentiùs *lib.* 6. *cap.* 2. cuius aliqua verba infrà referemus.

13. *Suadetur* 2.

Secundò probatur eadem ſententia ex principio Geneſis 2. *Perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum.* Quod de ſex primis diebus intelligitur, vt in fine præcedentis libri probauimus. Ergo etiam creatio Euæ ſexto die facta eſt. Probatur conſequentia; quia poſt ſextum diem Deus nihil omnino nouum creauit, vt in fine libri præcedentis oſtenſum eſt. *Euaſio ex D. Thom.* Reſponderi poteſt ex D. Thom. ſuprà, Deum poſt ſex dies nihil creaſſe totaliter nouum: Euam autem non fuiſse aliquid totaliter nouum, quia materialiter præexiſtebat in coſta Adæ, vel (vt alij dicunt) quia iam præexiſtebat in ſibi ſimili. Et conſequenter dicetur, productionem Euæ non pertinuiſse ad perfectam mundi creationem, & diſpoſitionem, ſeu ad completum eius ornatum, quia totum hoc per creationem hominis virtute factum eſt,

quia

quia in ea Eua potentia continebatur.

14. *Non ſatisfacit.* Sed hæc non ſatis faciunt, quia Deus non tantùm dicitur ceſſaſſe die ſeptimo ab opere creationis rigoroſæ, ſeu ex nihilo, ſed etiam ab opere productionis ex præiacente materia, quod fit modo proprio auctoris naturæ, neque poteſt per cauſas ſecundas modo naturali fieri, & ideo ſuo modo creatio dicitur. Productio autem Euæ licèt fuerit ex præiacente materia, fuit tamen per modum creationis poſteriori modo ſumptæ, nec continebatur ſufficienter in virtutibus ſeminalibus cauſarum ſecundarum. Ergo à die ſeptimo, id eſt, in illo, & in ſequentibus à tali opere ceſſauit Deus. Ergo factum eſt in die ſexto. Vnde etiam fit pertinuiſſe ad perfectionem vniuerſi, & completum ornatum eius, quia omne opus pertinens ad completam naturæ inſtitutionem, pertinet etiam ad completum mundi ornatum, ſed huiuſmodi fuit Euæ productio; ergo. Probatur minor, quia ad plenam naturæ inſtitutionem pertinent omnes cauſæ neceſſariæ ad conſeruationem, & propagationem ſpecierum corruptibilium, præſertim perfectarum. Sed huiuſmodi cauſæ in animalibus perfectis non ſunt perfectæ, & ſufficientes ſine maſculo, & fœmina, & ideo cætera animantia ſunt intra illos dies producta. Ergo multo magis humana natura ita creari debuit, & in illa etiam vtriuſque ſexus productio ad complementum vniuerſi pertinuit. Quæ ratio ſumpta eſt ex D. Thoma 1. *p. q. 92. art.* 1. vbi ad 1. ita concludit, *& ideo inſtituendo naturam non ſolum marem, ſed etiam fœminam produxit.*

15. *Ad 1. arg. in num. 11.* Ad fundamentum contrariæ ſententiæ iam ſuprà dictum eſt, idem opus creationis hominis in primo, & ſecundo capite Geneſis referri, ſed in primo per compendium; in ſecundo verò modus operis explicatus eſt. Vnde ait Auguſtinus lib. illo 6. cap. 2. *Sexto die etiam Paradiſus plantatus eſt, & ibi homo collocatus eſt, & ſoporatus eſt, vt Eua formaretur, & ea formata euigilauit, eíque nomen impoſuit.* Illa ergo omnia quæ humano modo longum tempus poſtulare videntur, diuina virtute intra ſextum diem, imò intra illius diei partem facilè fieri potuerunt. Nam in primis, licèt incertum nobis ſit qua hora illius diei Adam creatus fuerit, vt rectè dixit Abulenſ. *in cap.* 13. *Gen. q.* 607. nihilominus facilè creari potuit hora matutina circa Solis ortum, vel poſt vnam, aut alteram horam. *Adam qua hora creatus.* Quia productio cæterorum animalium ſubitò ad vnum Dei imperium facta eſt, & ideo vel in momento, vel in breuiſſimo tempore pro Dei arbitrio facta eſt. Neque oportuit creationem hominis per multas horas differri, neque ad id cogitandum, in Scriptura eſt fundamentum, aut occaſio. Nam poſtquam dixit, *Et fecit Deus beſtias terræ iuxta ſpecies ſuas, & iumenta, & omne reptile terræ in genere ſuo, & vidit Deus quòd eſſet bonum.* Statim ſubiungit, & ait, *Faciamus hominem.* Igitur paulo poſt creationem aliorum animalium, formauit Deus hominem de limo terræ, & poſt breue tempus illum tranſtulit in Paradiſum, vt capite ſequenti videbimus.

16. *Ad 2. in eodem num. 11.* Ad illum verò ibi iam conſtitutum iuſſit Deus adduci animalia, vt eis nomina imponeret, *vt Gen.* 2. dicitur. Potuit autem hæc actio multo ante meridiem incipere, & intra paucas horas conſummari. Quia putandum non eſt, omnia indiuidua animalia ſpecierum omnium fuiſſe Adamo præſentata, quia non omnibus indiuiduis erat nomina impoſiturus, neque ad alium finem erat id neceſſarium. Tantùm ergo adductæ ſunt omnes ſpecies in ſingulis indiuiduis, vel ad ſummum in mari, & fœmina. Atque ita intelligenda eſt diſtributio illa, *Formatis Deus de humo cunctis animalibus terræ, adduxit ea ad Adam. Ea*, ſcilicet, quo ad eorum ſpecies, vt ſignificauit Aug. *in lib. 9. Gen. ad liter. cap.* 12. ſcribens Adam animalibus terreſtribus, ac volatilibus ad ſe congregatis, generatimque diſtinctis, tunc nomina impoſuiſſe. Poſtea verò piſcium generibus paulatim cognitis nomina eſſe impoſita. Et id latiùs explicuit Abulenſ. *Gen.* 13. *q.* 326. Illa verò animalium congregatio, & adductio, Angelorum miniſterio facta eſt, vt iidem Patres notant, Auguſt. *dicto lib. 9. cap.* 14. & Abulenſ. *eodem cap.* 13. *q.* 339. At verò Albinus, ſeu Alcuinus *q.* 54. *in Gen.* ait, *Deum adduxiſſe animalia non circuitu locali, ſed occulto nutu ſuæ potentiæ voluiſſe vt venirent.* Sed illud prius eſt probabilius. Vtroque autem modo manifeſtum eſt, totam illam actionem, & nominum impoſitionem intra paucas horas fieri potuiſſe. Ac ſubinde formationem Euæ, quæ ſtatim ſubſequuta eſt, ante illius diei finem facillimè potuiſſe perfici, & ita totum illius diei opus conſummari.

Cur autem ante formationem Euæ Deus voluerit, vt animalia omnia priùs ad Adam adducerentur, tractant ibidem expoſitores, & 17. *Quæſtiuncula.* Auguſt. quidem ſignificat, licèt credendum ſit ita factum eſſe, ſicut ad literam Scripturæ narrant: nihilominus non poſſe à nobis ſufficientem rationem litteralem illius facti reddi, ſed aliquod myſterium, & ſignificationem rerum futurarum continere, quamuis nos illam ignoremus. *Auguſtini reſponſio.* Tamen Abulenſ. *dicto cap.* 13. *q.* 330. *& ſequentib.* plures rationes adducit, quæ in eo videri poſſunt. *Alias profert Abulen.* Illa quidem maximè probabilis eſt, voluiſſe Deum, vt Adam ante creatam Euam omnia animalia diſtinctè cognoſceret, & in omnibus ſpeciebus marem, & fœminam eſſe videret, vt & deſiderio habendi ſociam ſimilem ſibi accenderetur, eámque poſtea commendatiorem haberet, quod inſpectis cæteris omnibus viuentibus adiutorium ſimile ſibi in eis non repeRiſſet. *Vna ex Ambroſio maximè arridet.* Sic ferè Ambroſ. lib. de Paradiſ. cap. 11. *Simul accipe, qua cauſa omnia deducta ſint ad Adam, vt in omnibus videret vtroque ſexu ſubſtantiam conſtare natura, id eſt, ex maſculo, & fœmina: vt ipſe vſu exemplóque cognoſceret neceſſarium ſibi conſortium mulieris adiectum.*

18. *Ad 3. in eodẽ nu. 11. reſpõſio Barcephæ refellitur.* Ad vltimam denique obiectionem ſumptam ex illa nominum impoſitione, non defuerunt qui dixerint, non eſſe ad literam, & vt ſonat accipiendam, ſed ſecundùm aliquam metaphoram, ſeu allegoricum ſenſum. Ita refert ex Moſe Barcepha, Pereir. *lib. 5. in Gen.* circa principium, illa verba exponens. Meritò tamen illa ſententia reprobata eſt, quia ſine fundamento litteralem ſenſum Scripturæ euertit. *Aliorum reſponſio reiicitur multipliciter.* Alij dixerunt, illam nominum impoſitionem non eſſe factam ſexto die, ſed multo poſt, quia non oportet, vt res eodem ordine fiant, quo narrantur. Tamen narratio Scripturæ videtur tam clara, vt nulla ratione illa ſententia admittenda videatur. Præſertim quia animalium adductio ad Adam ante creationem Euæ facta fuit, vt dictum eſt, & hoc ſupponunt Patres, cùm illius ordinis rationẽ quærunt. Ergo & impoſitio nominum tunc facta eſt, quia eodẽ modo, & cõtextu in Scriptura narratur. Imò propter hunc finem ſaltẽ proximũ, & immediatum fuerunt animalia tunc ad Adamum adducta. Ac denique ſuppoſita dicta animalium præſentia opportuniſſimum fuit tempus, vt eis Adam nomina imponeret, vt latiùs Pereir. ſuprà decla-

Probatior reſponſio. rat. Hoc ergo poſito ad obiectionem dicimus, illam nominum impoſitionem pertinuiſſe aliquo modo ad vniuerſi ornatum, vt principatus hominis ſuper omnia animantia ſtatim oſtenderetur, & vt (inquit Alcuinus ſuprà qu. 55.) *homo ipſe ſtatim intelligeret ex rationis diſcretione quanto melior eſſet cunctis animantibus, & eo magis conditorem ſuum diligeret.* Ac denique ſicut animalia prius creata ſunt, quàm ipſe homo, quia ipſi præparabantur: ita etiam priuſquam inciperet ſocietas hominum, nomina ſunt animalibus impoſita, vt poſtea vſus eorundem animalium hominibus in ſocietate viuentibus eſſet facilior.

CAPVT V.

Vtrùm primi homines in Paradiſo terreſtri, vel extra illum creati fuerint.

1\. *Munitur via ad quæſtionē quantum ad Adam.* De hac circunſtantia creationis hominis non fit in Scriptura expreſſa mentio: nam de Adam ſolùm dicitur *Gen.* 2. creaſſe illum Deum de limo terræ; quæ autem fuerit illa terra, vel vbi homo fuerit formatus, ibi non dicitur. Statim verò interponit Moyſes narrationem de Paradiſi plantatione. *Plantauerat autem Deus Paradiſum voluptatis a principio.* Et addit, in eo poſuiſſe Adam, dicens, *In quo poſuit hominem, quem formauerat.* Ex quibus verbis oritur dubitatio, an Deus creauerit Adam intra, vel extra Paradiſum: quia duobus modis potuit illum in Paradiſo ponere. Primò, formando illum in ipſo Paradiſo. Secundò, extra Paradiſum illum creando; & poſtea in Paradiſum illum transferendo, neuter autem hiſtorum modorum videtur in illis verbis ſatis explicari.

2\. *Deinde quātum ad Euā.* Et hinc naſcitur ſimile dubium de muliere, quia ſi Adam fuit intra Paradiſum creatus, ſine dubio etiam Eua in eo loco creata fuit, tamen *1. Quæſtionis difficultas.* ſi Adam fuit extra Paradiſum productus, res erit magis dubia. *Secunda.* Videtur tamen conſequenter idem eſſe dicendum de Eua, quia non debuit in nobiliori loco creari, quàm vir. Et poteſt hæc pars ſuaderi, quia Eua in illo loco creata eſt, in quo Deus adduxit animalia ad Adam, vt eis nomina imponeret, vt ex contextu *Gen.* 2. colligitur, ſed locus ille non fuit Paradiſus, quia in illo animalia bruta non habitabant, nec in illum ingrediebantur, teſte Damaſc. *lib.* 2. *de Fide cap.* 11. quia non decebat illius loci dignitatem; ergo extra Paradiſum erat Adam, quando ad eum adducta ſunt animalia; ergo etiam Eua extra Paradiſum creata eſt, & à fortiori etiam Adam. *Tertia.* Confirmatur, quia præceptum illud, *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*, datum eſt Adæ ſtatim ac tranſlatus eſt in Paradiſum, ſed ſimul etiam impoſitum eſt Euæ; ergo illa ſimul tranſlata eſt, ac proinde iam erat creata. Conſequentia nota eſt, & maior habetur *Gen.* 2. Minor autem probatur, tum ex verbis ipſius Euæ, *præcepit nobis Deus*, tum quia aliàs Eua comedendo non peccaſſet.

3\. *Aſſertio bipartita.* Dicendum autem eſt, Adamum extra Paradiſum, Euam verò intra Paradiſum fuiſſe conditam. Hæc eſt communis ſententia, quæ breuiter per partes probanda eſt. Priorem tradit D. Thomas 1. *p. q.* 102. *art.* 4. & eſt communis Theologorum *in* 2. *d.*18. *Prior pars probatur ex Scriptura primò.* Et probatur primò ex allegatis verbis Scripturæ, *In quo poſuit hominem quem formauerat.* Ponderandum eſt enim verbum temporis præteriti pluſquam perfecti, *quem formauerat*, nam per illud ſignificatur, priùs hominem fuiſſe formatum, & poſtea in Paradiſo poſitum. Secundò, paulo pòſt in eodem capite id expreſſiùs declaratur, dum dicitur; *Tulit ergo Deus hominem*, & poſuit eum in Paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum; vbi verbum, *tulit hominem*, apertè ſupponit, iam fuiſſe hominem, qui ferri poſſet. *Secundò.* Nam verbum *tulit* non ſignificat ſubſtantialem productionem, ſed localem, ſicut verbum *porto*, & ſimilia. Et hoc magis declarat illa repetitio verborum *tulit*, & *poſuit*; indicant enim abſtuliſſe ab vno loco, & in alio poſuiſſe, quod non fit, quando res in eodem loco, in qua creatur, conſtituitur. Tertiò probatur ex verbis illis cap. 3. *Tertiò.* *Et emiſit eum Dominus Deus de Paradiſo voluptatis, vt operaretur terram, de qua aſſumptus eſt.* In quibus verbis terra, de qua ſumptus eſt Adam, à Paradiſo diſtinguitur, in quo ſatis ſignificatur, Adam fuiſſe creatum ex terra exiſtente extra Paradiſum. Ratio autem primaria huius facti, de quo nobis ex Scriptura conſtat, fuit libera Dei voluntas. *Quæ ratio primaria, & congruentiæ.* Rationes autem, ſeu congruentias huius voluntatis paulo infrà aperiemus, poſteriorem partem aſſertionis tractando.

Interrogari autem ſolet, quis fuerit ille locus extra Paradiſum, in quo Adam fuit creatus. 4. *Prima interrogatio.* Et communiter fertur fuiſſe creatum in campo Damaſceno, & citatur Ioſephus *lib.* 1. *Antiquit. cap.* 1. & 2. vbi nihil de hac hiſtoria reperio. *Reſponſio.* Illam tamen confirmat Petrus Comeſtor in hiſtoria ſcholaſtica *cap.* 13. Neque ab hac ſententia differunt, qui dicunt, Adam fuiſſe creatum in Ebron, id eſt, in territorio illius ciuitatis, quam eſſe communem Chronographorum, & antiquorum Doctorum ſententiam teſtatur Abulenſ. *Gen.* 13. *quæſt. vlt. in fin.* Qui tamen *in q.* 138. eiuſdem capitis cùm retuliſſet, aliquos dixiſſe, Adam fuiſſe formatum in Ebron, vel apud illam in campo Damaſceno, qui eſt locus campeſtris iuxta ciuitatem Ebron, quæ poſtea ibi ædificata fuit; ſoluit argumentum eorum, & rem dubiam & indeciſam relinquit. Fundamentum autem *Reſponſionis fundamentū.* ſumitur ex *Ioſue* 14. vbi dicitur de ciuitate Ebron, *quòd Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.* Vnde colligi videtur, Adam iuxta Ebron fuiſſe ſepultum. Ex quo vlteriùs infertur, ibi etiam vixiſſe, ac proinde cùm eiectus fuit è Paradiſo, in eum locum tranſlatum, ſeu reductum fuiſſe: & hinc tandem concluditur ibi fuiſſe creatum. Quia *Gen.* 3. dicitur emiſſum eſſe de Paradiſo, vt operaretur terram, de qua ſumptus fuerat. Sed meritò dixit Abulenſ. hoc fundamentum non eſſe ſolidum. *Non tamen videtur ſolidum.* Tum quia *in dicto loco Ioſue* 14. non eſt neceſſe, nomen *Adam*, ſumi vt proprium primi hominis, ſed vt commune idem ſignificans, quod homo. Tum etiam quia communis ſententia Patrum eſt, Adam in monte Caluario fuiſſe ſepultum, vt *in* 3. *p. qu.* 46. *art.* 10. *ad* 3. in Commentario adnotaui. Vnde aliqui exiſtimant creatum fuiſſe Adam prope Hieruſalem. *Aliorum reſponſio etiam incert.* Sed hoc etiam incertum eſt. Et quomodocunque locus Ioſue intelligatur, ex loco ſepulturæ Adæ non poteſt ad locum creationis eius efficax argumentum ſumi, quia neceſſarium non eſt, vt Adam toto tempore vitæ in eodem loco vixerit: ac proinde non eſt neceſſarium, vt ad locum, in quo mortuus eſt, vel ſepultus, fuerit de Paradiſo eiectus. Nihil ergo in hoc puncto definiendum cenſeo. *Authoris iudicium.*

Poteſt etiam obiter interrogari, ſi Adam fuit extra Paradiſum creatus, quomodo fuerit in Paradiſum tranſlatus. 5. *2. Interrogatio.* Duobus enim modis id fieri

Primus reſpondendi modus.

fieri potuit. Primò vt diuina inſpiratione, vel reuelatione notitiam Paradiſi acceperit, & voluntatem Dei eſſe vt illuc tenderet, intellexerit, atque ita propria virtute gradiendo vſque ad Paradiſum peruenerit.

Modus alter.

Alius modus eſt, vt miniſterio ſui Angeli cuſtodis ſubitò in Paradiſum tranſlatus fuerit, ſicut Habacuc Propheta in Babylonem traductus eſt.

Priorem modum amplectitur Pereira & confirmat.

Aliqui probabiliorem putant priorem modum, ita tamen explicatum, vt Angelus ſub viſibili forma Adam inſtruxerit de loco, ad quem eundum illi erat, cúmque oſtendendo viam, comitatus fuerit. Ita ſentit Pereir. *lib. 4. in Gen.* circa illa verba: *Tulit ergo Dominus Deus.* Et eam ſententiam Auguſtino tribuit, apud quem reperiri non potui, nec ipſe locum deſignat. Addit etiam congruentiam, & exemplum, nam ita Deus loquebatur cum Adamo per Angelum in forma viſibili *eodem cap. 2. & 3. Gen.* & quia ſic Angelus duxit, & reduxit Tobiam.

Poſterior modus arridet, & probatur Primò.

Nihilominus probabilior videtur ſecundus modus. Primò propter illum modum loquendi, *tulit Dominus*, &c. nam illis verbis ſignificari ſolet in Scriptura peculiaris modus tranſlationis diuina virtute factus, ſicut *Gen. 5.* de Henoch dicitur, *Non apparuit, quia tulit eum Deus*, quod Eccli. 44. & ad Hebr. 11. *tranſlatus* exponitur.

Secundò.

Secundò & maximè, quia illa tranſlatio debuit velociſſimè fieri, quia intra eundem diem erat Eua in Paradiſo formata ex coſta Adæ, priùs impoſitis nominibus animalibus, vt declarauimus, non poterat autem Adam tam velociter illud iter commodè conficere pedibus ambulando. Præſertim ſi in campo Damaſceno creatus fuit. Et in hoc non eſt ſimile exemplum Tobiæ. An verò Angelus aſſumpſerit formam viſibilem ad transferendum Adamum, ſciri non poteſt.

Ad confirm. Pererij.

Neque ex aliis approbationibus ſumi poteſt argumentum, quia potuit non eſſe eadem neceſſitas, vel congruentia. Quia in hac mutatione neceſſarium non fuit, Angelum loqui ad Adamum, neque aliam actionem viſibilem facere præter ipſum motum Adæ.

6. De poſteriori parte aſſertionis.

6\. Poſterior aſſertionis pars, videlicet Euam intra Paradiſum fuiſſe creatam, etiam eſt D. Thomæ ſuprà *ad 1. & in 2. d. 18.* vbi Magiſt. & alii Theologi conſentiunt, & indicant multi ex Patribus, quos capite præcedenti allegaui, in eiſdem locis, in quibus docent, Euam in ſexto die fuiſſe creatam. Præſertim ſumitur ex Ambroſ. *lib. de Paradiſ. cap. 4. in ndis 10. & 11.* Tribuitur etiam Baſil. *in homil. 11. Exaemer. & homil. de Paradiſo.* ſed ibi non inuenio. Vide Pereiram *lib. 4. in Gen.* ad illa verba, *Tulit Deus hominem*, & ad illa, *Faciamus ei adiutorium.*

Vnde probetur.

Et probatur ex diſcurſu facto cap. præcedenti circa ſeriem hiſtoriæ *capite 2. Gen.* Nam ibi dicitur, Adam ſtatim poſt ſuam creationem poſitum fuiſſe in Paradiſo, & ibi adducta fuiſſe ad eum animalia, &c. poſteáque immiſſum fuiſſe illi ſoporem: & ibi ex coſta eius formatam eſſe Euam. Vnde contraria ſententia, quam tenuit Ioſeph *lib. 1. Antiquit. cap. 1.* & ſequitur Rupert. *lib. 2. in Gen. cap. 32.* multum prædictæ hiſtoriæ derogat, vt explicabo. Allegatur verò pro ea ſententia Tertullian. *lib. 2. contr. Marcion. cap. 10.* quia dicit, *quòd nemo hominum in Paradiſo Dei natus eſt, ne ipſe quidem Adam, tranſlatus potius illuc.* Veruntamen ibi ſingulariter de Adamo Tertullianus loquitur; & cùm dicit, *nemo hominum*, de viris optimè intelligitur, id enim cauſæ inſeruiebat, ſcilicet, vt inde probaret, verba Ezechielis, *In delicijs Paradiſi fuiſti*, non poſſe de humano principe intelligi. Alioqui enim idem Tertull. *eodem lib. 2. contr. Marcion. cap. 4.* ſatis ſignificat, verba illa, *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum*, dicta eſſe de Adam iam tranſlato in Paradiſum. Ex quo apertè ſequitur Euam non fuiſſe creatam antequam Adamus eſſet tranſlatus in Paradiſum. Rationem autem huius facti reddemus reſpondendo ad difficultates in principio poſitas; rationem (inquam) id eſt, congruentiam, nam propria ratio fuit voluntas Dei, cuius conſilium non ſemper, imò verò nunquam hominibus innoteſcit, niſi ab ipſo reueletur.

7. Ad 1. difficultatem in n. 1.

7\. Prima ergo difficultas erat, quia non videtur veriſimile, Deum creaſſe fœminam in nobiliori loco, quàm hominem. Ad quam diſſoluendam in primis conſiderandum eſt, qua ratione creauerit Deus hominem extra Paradiſum, cùm hic eſſet iam conditus, & homo in eum ſtatim eſſet transferendus, vt ibi perpetuò maneret, & vitam in terris beatam ageret, ſi vellet.

Cur Adam extra Paradiſum conditus.

Cuius quidem diuini conſilij plures rationes redduntur; potiſſima autem videtur. Quia prior locus debebatur homini ſecundùm naturam ſuam ſpectato, & alius excellentior ſolùm conueniebat ei vt in ſtatu innocentiæ, & gratiæ conſtituto. Nam priori ratione conueniebat illi communis terræ habitatio: poſteriori autem titulo præparatus fuit illi locus amœniſſimus, & aptiſſimus, tum ad vitæ commoditatem, & ſalutem, tum etiam ad vitam contemplatiuam, & tranquillam, in terris agendam, cum iucunda, & facili operatione coniunctam. Vt ergo conditionem ſuæ naturæ ipſo vſu, & modo creationis ſuæ, homo cognoſceret, extra Paradiſum creatus eſt, vt poſtea in Paradiſum tranſlatus beneficium magis agnoſceret, & in maiori pretio, & æſtimatione haberet illud, & ad conſeruandum, & cuſtodiendum ſolicitior fieret.

8. Cur Eua intra paradiſum.

8\. Poſtquam autem Adam (in quo tunc tota ſpecies humana continebatur) extra Paradiſum creatus fuerat, non oportebat, Euam in eodem loco creari, quia iam dicta ratio in illa non vigebat: nam ex creatione hominis ſuæ naturæ conditionem facilè cognoſcere poterat. Sicut etiam ſi ſtatus innocentiæ duraret, alii homines in Paradiſo generarentur, & agnoſcerent nihilominus, extra Paradiſum in ſuo primo parente virtute fuiſſe conditos, ac ſubinde communem terram ſuum eſſe quaſi connaturalem locum: Paradiſum autem ex dono gratiæ accepiſſe. Addi etiam poteſt, Adam ex terra formandum fuiſſe, & quia Deus præſciebat, eum in Paradiſo peccaturum, & per peccatum, mortalem efficiendum, ideo noluiſſe ipſum ex terra Paradiſi condere, ſed extra Paradiſum. At verò Eua non ex terra, ſed ex coſta Adæ producenda fuit; & ideo non oportuit extra Paradiſum fieri, nam licèt in eo fuerit formata, nihilominus virtute (vt ſic dicam) ſeu mediatè ex terra, quæ extra Paradiſum erat, condita fuit.

9. Ad difficultatē in eodem n. 1. quid nõnulli reſpondeant.

9\. Secunda difficultas ſumebatur ex eo, quòd bruta animalia non debuerunt adduci ad Adam intra Paradiſum. Propter quod aliqui excogitarunt non fuiſſe neceſſarium, vt adductio animalium, & creatio Euæ in eodem loco factæ fuerint, quia non eſt neceſſe vt ordo narrationis ordini rerum ſemper reſpondeat. Vnde licèt *Gen. 2.* priùs dicatur, tuliſſe Deum hominem, & poſuiſſe illum in Paradiſo, & poſtea referatur, adduxiſſe ad illum animalia, nihilominus in re ipſa potuit hoc poſterius priùs fieri. Nam in Scriptura nulla eſt particula, quæ alium ordinem indicet, tantùm enim ait, *Dixit quoque Deus*, &c. Sed hoc

Refellitur præſcripta reſponſio. hoc nullo modo placet. Quia nulla eſt neceſſitas A inuertendi ordinem, quem Scriptura ipſa multùm ſignificat. Et quia illa præſentatio animalium coram Adam, proximè ordinata fuit aliquo modo ad creationem Euæ, vt ſuprà ex Patribus notauimus, & indicatur in illis verbis, quæ Deus dixit, & ad illam actionem præmittuntur: *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum.* Et immediatè poſt narratam impoſitionem nominum animalium, iterum reperitur: *Adam autem non inueniebatur ſimilis ſibi.* Et ſtatim ſubiungitur, immiſiſſe Deum ſoporem in Adam. Ex qua narratione ſincerè ſpectata ſatis clarè colligitur, omnia illa in eodem loco eſſe facta.

10. *Vera reſponſio.* Dico ergo animalia fuiſſe introducta in Paradiſum, vt Adam eis nomina imponeret. Et ad B Damaſcenum negantem futura fuiſſe animalia bruta in Paradiſo, reſponderi poteſt, eſto id verum eſſet quoad permanentem habitationem, & ordinariam vitam: nihilominus ad illud peculiare factum diuino iuſſu ingreſſa fuiſſe Paradiſum, paulo pòſt egreſſura, iuxta prædictam ſententiam. Addo verò, probabilius videri, durante ſtatu innocentiæ, ac proinde etiam in illo principio, non fuiſſe cohibenda animalia, ne in loco Paradiſi ingrederentur, vt alij Patres teſtantur, præſertim Baſil. *homil. de Parad.* & Auguſt. *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. Et videtur ſatis colligi ex *cap.* 3. *Gen.* Nam ſi animalia bruta in Paradiſo C non inuenirentur, non fuiſſet auſus dæmon in ſpecie ſerpentis mulieri apparere, vt rectè Auguſt. & Baſil. ponderarunt. Imò ipſe etiam Damaſcenus *lib.* 2. *de Fide, cap.* 10. ſic ait, *Serpens quoque familiaris ipſi erat,* id eſt, homini, *vt qui præ cæteris animalibus ad eum accederet, blandiſque motibus ad eum veluti colloqueretur.* Vbi clarè ſentit, habitaſſe alia animalia in Paradiſo ante peccatum. Vnde ne ſibi ſit contrarius, cùm in ſequenti capite dicit, quòd in Paradiſo nullum animal rationis expers verſabatur, intelligi poteſt homine inuito, vel quòd nullum ibi erat, quod homini non obediret, ac ſi non eſſet rationis expers. Vnde etiam fieret, vt animalia ibi exiſtentia nul- D lum incommodum aut tædium homini afferrent, imò voluptati eſſe poſſet, volatilia videre, & audire, & ſimilia, quæ ad laudem etiam creatoris excitare poſſent. Denique non fruſtrà Deus dedit imperium homini ſuper omnia animalia, & fecit, vt eis nomina imponeret; ergo non eſt veriſimile omnino fuiſſe à loco Paradiſi ableganda, & ab omni hominum conſortio, & vſu ſeparanda. Quin potiùs Anaſtaſ. Synaï. *lib.* 7. *Exaëmer.* versùs finem ſentit, bruta animalia in eodem die ſexto in Paradiſo etiam fuiſſe creata.

11. *Ad 3. difficultatem in eodem n. 2. Reſponſio Ruperti.* Tertia difficultas erat de præcepto dato primo homini, vt de ligno ſcientiæ boni, & mali non comederet, petebàtque an datum fuerit poſt E Euam productam, vel antea. Nam Rupert. contendit fuiſſe datum iam exiſtente Eua, quia vtrunque obligauit, & ideo vtraque imponi debuit. Et hanc opinionem probabiliorem reputat Pereira *lib.* 4. *in Gen.* diſp. de illo præcepto, ad illa verba, *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas. q.* 1. *Pereira à Ruperto nonnihil diſcrepat.* Diuerſo tamen modo, nam Rupertus id dixit conſequenter, quia putat, Euam creatam fuiſſe extra Paradiſum, in quo ab illo diſſentit Pereira. Et ideo conſequenter ait, etiamſi verba illa, *ex omni ligno*, &c. *in cap.* 2. *Gen.* ante formationem Euæ referantur, nihilominus per anticipationem illic fuiſſe poſita, re autem vera poſt Euæ creationem dicta fuiſſe; neque oportere, vt in hoc ordo narrationis, & facti idem fuerit.

Ad hoc autem idem inducitur ex verbis illis *Eius motiuū* Gen. 1. *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam*, &c. *& ſint vobis in eſcam.* Ex quibus in hunc modum argumentatur. Hæc verba dicta ſunt Adæ, & Euæ ſimul; vel ergo dicta fuerunt ante latum præceptum non comedendi de ligno ſcientiæ; & ſic præceptum fuit etiam datum poſt creatam Euam, vel vtrique ſimul, vel dicta fuere poſt præceptum Adamo impoſitum, & hoc non videtur conſentaneum formæ illorum verborum. Quia ſunt nimis vniuerſalia, & ſine exceptione, ſcilicet, *Et vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui.* Nam hæc verba abſolutè ſumpta etiam arborem ſcientiæ comprehendunt, vnde ſic dicta poſt latum præceptum videri poſſent, aut præcepto contraria, aut illud reuocare; ergo concludendum eſt, dicta fuiſſe ſimul cum præcepto.

Nihilominus contrariam ſententiam probabiliorem iudico, nimirum, præceptum illud im- 12. *Authoris reſponſio.* poſitum fuiſſe Adamo, quamprimum in Paradiſum introductus eſt, antequam vel animalia fuiſſent ad ipſum adducta, vel Eua ex ipſo formata. Hoc in primis mihi probat ſufficienter ordo narrationis Geneſis ſecundo. Tum quia non eſt ab illo ſine magna cauſa recedendum, tum etiam quia inter verba illa tanta eſt connexio, & inter res, quæ referuntur, tam conueniens ordo, *Probatur primò ex Script.* & ſeries, vt vix credibile ſit, non fuiſſe mentem ſcriptoris in modo narrandi ſimul docere, quo ordine illa, quæ narrantur, facta fuerint. Tum præterea, quia datur occaſio, etiam cætera, quæ ibi dicuntur, fuiſſe in narratione popoſita, & ante translationem hominis in Paradiſum fuiſſe facta. Tum denique, quia verba præcepti ad vnam perſonam in ſigulari diriguntur, ſcilicet, *Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno Paradiſi comede, de ligno autem boni, & mali ne comedas, in quacuque enim die comederis ex eo, morte morieris*, vbi in quatuor verbis, ſeu vocibus numerus ſingularis obſeruatur. Et quamuis aliqua illarum Græcè in plurali ponantur, & ita legat Auguſtinus infrà citandus, & Greg. *lib.* 36. *Moral. cap.* 10. aliàs 13. & Ambroſ. ſæpe *in lib. de Paradiſo*, & alibi, nihilominus in Hebræo legitur ſicut in vulgata habetur. Præterquam quòd D. Auguſt. etiam plurale verbum ad ſenſum ſingularis reducit.

Secundò, in hanc ſententiam magis inclinat 13. *Probatur 2. ex Patrib.* Augu. *lib.* 8. *Gen. ad liter. cap.* 17. & eam abſolutè tradit, vel potiùs ſupponit Anaſtaſ. Sinaï. *lib.* 9. *Exaëmer.* docet Chryſoſt. *homil.* 14. *in Gen.* nam legens in plurali verbum illud, *ne comederitis ex eo*, inquit, *nondum Eua producta quaſi vtrique mandaret, dicebat, ne comederitis, manifeſtans iam inde ab initio, quòd vnum ſint vir, & mulier, ſicut & Paulus dicit, caput mulieris vir.* Idem tenet expreſsè Ambroſ. *lib. de Parad. cap.* 12. D. Thomas, vel potiùs Thomas Anglicus *Gen.* 2. vbi ait, datum fuiſſe illud præceptum Adæ pro ſe, & pro tota ſua poſteritate. Quod patet (inquit) quia peruenit ad Euam, ſignificans per Adamum perueniſſe Ad Euam, ſicut perueniret ad poſteros, ſi ſtatus duraret. Conſentit etiam Abulenſ. *in cap.* 13. *Gen. q.* 217.

Tertiò, afferri poſſunt optimæ congruentiæ. 14. *Probatur 3. ex congruentiis.* Prima, quia oportuit præceptum ſtatim in ipſo ingreſſu Paradiſi Adæ imponi, quoniam aliàs potuiſſet priùs de arbore ſcientiæ ſine peccato comedere. Vel è contrario ſi neceſſaria erat poſitiua Dei conceſſio ad licitè comedendum de fructibus Paradiſi, hæc etiam conceſſa eſt Adæ in eodem

dem ingreſſu, cùm dictum eſt illi, *ex omni ligno Paradiſi comede.* Vnde veriſimillimum eſt, hoc dictum fuiſſe Adæ ante formationem Euæ: illud autem non fuit dictum ſine ſubiuncta exceptione, *de ligno autem ſcientiæ*, &c. ergo hoc etiam præceptum datum eſt Adæ ante formatam Euam. Secunda, quia præceptum illud longè aliter Adamo, quàm Euæ datum eſt, nam Adamo fuit impoſitum non ſolùm vt priuatæ perſonæ, ſed etiam vt capiti totius generis humani, Euæ autem ſolùm vt ſingulari perſonæ; ergo maximè conueniens fuit, vt Adamo ſoli priùs intimaretur. Tertiò accedit ratio Auguſtini, *ordinatiſſime ita fuiſſe datum præceptum, vt per virum ad fœminam perueniret, iuxta diſciplinam Apoſtolis, docentis fœminas vt domi viros ſuos interrogent*, 1. ad Corinth. 14.

15.
Ad momentum Pererij in num. 11.

Ad rationem ergo contrariæ ſententiæ ſumptam ex illis verbis cap. 1. *Ecce dedi vobis*, &c. in primis concedimus hanc licentiam non fuiſſe datam ante prohibitionem eſus ligni ſcientiæ, vel non ſine illa, quia ſemper eſus illius ligni fuit prohibitus, & ideo nunquam eſt facta generalis conceſſio ſine illa exceptione. Deinde dico non conſtare, verba illa formalia aliquando fuiſſe ſimul dicta Adamo, & Euæ, potuerunt enim priùs dici ſoli Adamo, prout referuntur *Gen.* 2. & poſtea ſoli Euæ, ſtatim ac Deus illam formauit. Vnde etiam fieri potuit, vt Eua à Deo immediatè illud præceptum receperit, ſtatim ac formauit illam, priuſquam ad virum illam adduceret, & ſtatim ac fuit formata, ſuum creatorem cognoſcens, eius etiam peculiarem legem reciperet, & ſubiectionem, ac ſeruitutem oſtenderet. Et hoc ſatis eſt, vt Moyſes *cap.* 1. referre potuerit, dixiſſe Deum, *Ecce dedi vobis*, &c. Sicut etiam mulier dicere potuit. *Præcepit nobis Deus*, &c. etiamſi non ſimul, neque eodem modo vtrique præceperit. Denique dico probabiliſſimum eſſe, non aliter dixiſſe Deum illis hominibus, *Ecce dedi vobis*, &c. quàm dicendo Adæ *ex omni ligno Paradiſi comede*, &c. nam dicendo illi virtute dixit vtrique, ſicut Ambroſ. Chryſoſt. & Auguſt. ſuprà ſimilia verba interpretátur. Nam quod vni dicitur, qui alios continet, vt aliis id promulget, omnibus dicitur. Atque ita veriſimilius etiam eſt, quod citati Patres dicunt, præceptum illud per Adamum ad Euam perueniſſe.

CAPVT VI.

De Paradiſo terreſtri, quis, vel qualis locus fuerit, vel ſit.

1.
Cur de paradiſo terreſtri agendum.

QVoniam in præcedenti capite mentionem fecimus de Paradiſo, quem Deus in principio mundi ad hominum habitationem plantauit, vt refertur *Gen.* 2. & quia illius cognitio, & ad fidem pertinet, & ad omnia, quæ de ſtatu hominum ante peccatum dicenda ſunt, neceſſaria eſt, ideo in hoc capite diſputationem de illo inſtituimus, & in eo breuiter multa colligemus, quæ de hoc Paradiſo ab authoribus tractantur. Inter quæ præcipua quæſtio, & ferè ſola ad fidem pertinens eſt, an hic Paradiſus verè fuerit terreſtris, id eſt, in terra plantatus, & conſequenter, an omnia, quæ de illo in Geneſi dicuntur, ſint ad litteram, vt ſonant, vel tantùm in metaphorico, vel myſtico ſenſu intelligenda.

2.
1. Sententia quid ſit paradiſus, & quo pacto accipienda.

In hoc enim puncto fuit vetus ſententia dicens, omnia illa eſſe intelligenda myſticè, ac ſubinde Paradiſum non fuiſſe in terra, ſed in cælo, vel non eſſe rem corpoream, ſed ſpiritualem. Ita ſenſit inter Iudæos Philo *in lib. de opific. mundi*, *verſus finem*, & *lib.* 1. *Allegoriarum.* & *lib. de Plantat. Noe, non longe a principio*, & *lib. de confuſ. linguarum, ante medium.* Et antiquos Chaldæos, & Iudæos idem tradidiſſe, refert Eugub. *Gen.* 2. Inter hæreticos vero Valentin. dixit, eſſe veritatem, ſeu Archangelum quendam in tertio cælo exiſtentem, vt refert Irenæus *lib.* 1. *contra hæreſes, cap.* 1. parum ante medium, & Tertullian. *lib. contra Valentinianos, cap.* 20. Præcipuè verò in hoc errauit Origen. *ſuper Gen.* vt notat Epiph. *in epiſt. contr. Ioan. Hieroſol.* & *in Anchorato*, Auguſtin. etiam *in lib. de hæreſib. cap.* 59. Seleucianos, & Hermianos refert, negaſſe viſibilem Paradiſum; & in eodem errore fuiſſe Franc. Georgium, refert Sixtus Senenſis *lib.* 5. *Biblioth. annotat.* 106.

Scriptura de illo loquen..

3.
Eandem ſententiam attribuūt Ambroſio nonnulli.

Neque deſunt, qui putent, Ambroſium in hac fuiſſe ſententia, quia *in lib. de paradiſo*, & *in epiſt. ad Sabinū Epiſcopum*, quæ dicitur eſſe *lib.* 6. *epiſt.* 46. ita loqui videtur. Sed in Romana impreſſione nunc ille tractatus non eſt inter epiſtolas, & de illo infrà *num.* 10. dicemus. Tamen *in lib.* 4. *epiſt.* 31. quæ eſt etiam ad Sabinum, Ambroſius mentionem facit Paradiſi, cùm dixiſſet, quòd Adam poſtquam peccauit, *ſe abſcondebat, quando Deus deambulabat in Paradiſo*, ſcribit allegoricè, & *nunc deambulat in Paradiſo Deus, quando diuinas Scripturas lego, Paradiſus eſt Geneſis liber*, &c. Et poſtea in diſcurſu allegoricè exponit tunicas pelliceas primorum parentum, & ſimilia. Præterea D. Hieronym. *in Quæſtion. Hebraic.* Paradiſum indicat ſpiritualem fuiſſe, nam dicit, ante cælum, & terram fuiſſe à Deo creatum. Anaſtaſ. item Synaita *lib.* 7. *Exaëmer.* hanc referens ſententiam dicit, fuiſſe plurium veterum interpretum, à qua ipſe non ſe oſtendit alienum.

Eandem indicat Hieronȳ. item Anaſtaſ.

4.
Suadetur ex locis aliquot Scripturæ, & coniecturis aliis.

Suaderíque poteſt hæc ſententia, quia ſæpe in Scriptura nomine Paradiſi ſignificatur cæleſtis habitatio, vt Ezechiel 28. *In deliciis Paradiſi Dei fuiſti.* &c. 31. *Cedri non fuerunt altiores illo in Paradiſo Dei.* & aliquando gloriam ſignificat, vt Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Ergo non eſt incredibile in ſimili ſenſu accipi in Geneſi. Tum quia multa ibi dicuntur, quæ non poſſunt commodè, niſi metaphoricè intelligi, vt eſt illud *Gen.* 3. quòd Deus deambularet in Paradiſo, & quòd ante Paradiſum collocauerit Cherubim cum flammeo gladio, & verſatili, ad cuſtodiendum Paradiſum. Tum etiam, quia multa alia, quæ de illo Paradiſo dicuntur, difficillimè intelliguntur, niſi myſticè explicentur. Inter quæ ſpecialem difficultatem habent, quæ de ligno vitæ, & ligno ſciētiæ boni, & mali dicuntur. De quibus ſpecialiter obiicit Anaſtaſ. Synait, quia ſi eſſent arbores ſenſibiles, æquè eſſent brutis animalibus, ac hominibus propoſitæ, & ita bruta poſſent edere de ligno vitæ, & illis non fuiſſet prohibitum edere de ligno ſcientiæ, quæ iudicat abſurda, & ibi plures alias coniecturas accumulat.

5.
Contraria ſententia catholica.

Nihilominus ſententia catholica eſt, Paradiſum, quem Deus in principio plantauit, fuiſſe locum terreſtrem, & ea, quæ de illius creatione dicuntur cum proprietate, & ad litteram eſſe intelligenda. Hæc aſſertio eſt de fide, & probatur primò ex Scriptura, quia, vt ſæpe in præcedentibus dictum eſt, & in hoc puncto dixit optimè D. Thom. 1. *p. q.* 102. *a.* 1. quæ de hoc Paradiſo in Scriptura dicuntur, per modum hiſtoricæ narrationis proponuntur, ſed in his, quæ Scriptura ſic tradit, eſt pro fundamento tenenda veritas hiſtoriæ, aliàs nihil eſſet in Scriptura certum; ergo ita eſt accipienda narratio Gen. de Paradiſo. Poteſtque hoc confirmari in particulari ex circunſtantiis, &

Probatur 1. ex Scriptu.

Geneſ. c. 1. verbis eiuſdem hiſtoriæ. Nam in primis cùm Moyſes narraſſet creationem hominis, volens etiam creationem mulieris, quæ ad conſeruationem, & propagationem ſpeciei humanæ ordinabatur referre, interpoſuit loci productionem, quem Deus homini præparauit ad indiuidui conſeruationem, & ſuſtentationem, & ad corporalem hanc vitam conuenienter tranſigendam; ergo ſine dubio loquitur de loco corporeo, in quo erant arbores ſenſibiles, & ferentes fructus aptos ad cibum, & ſuſtentationem hominum.

6. *Progreditur confirmatio.* In hac enim proprietate ſine dubio intelligenda ſunt illa verba, *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendū ſuaue.* nam *viſus* ibi propriè pro ſenſu viſus, & verbum *veſcendi* de corporali manducatione accipitur. Aliàs quod *cap. 3.* dicitur, *Vidit mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis aſpectúque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit*, &c. non propriè, ſed metaphoricè eſſet intelligendum; atque ita omnia, quæ de peccato primi parentis Eccleſia credit, falſa eſſent. Deinde additur in eo loco fluuium fuiſſe ad irrigandum illum, eúmque in quatuor flumina diuidi, quorum duo, ſcilicet, Tygris, & Euphrates, adhuc ſuis nominibus cognoſcuntur, ille in Aſſyria, iſte in Armenia. Ac denique homo dicitur poſitus in illo Paradiſo, vt operaretur, & cuſtodiret illum, id eſt, vt ipſum coleret corporali, & ſuaui exercitatione, & honeſta corporis occupatione ſine labore, vt ſancti ſtatim citandi interpretantur. Deinde ſerpens ex animantibus terræ erat, & nihilominus dæmon, vt tentaret mulierem, corporalem eius figuram aſſumpſit, & in Paradiſo ad fœminam acceſſit; fuit ergo Paradiſus terræ locus, in quo primi homines habitare cœperunt.

Confir. 2. Confirmari etiam hoc poteſt ex illo Gen. 13. *Vniuerſa* (ſcilicet regio Iordanis) *irrigabatur, ſicut Paradiſus Domini, & ſicut Ægyptus.* Ex qua comparatione rectè colligit Aug. *q. 27. in Gen.* quòd ſicut terra Iordanis propriè, & ſenſibiliter irrigabatur, ita etiam Paradiſus: alioqui non rectè fieret comparatio, præſertim quia æquè fit ad irrigationem terræ Ægypti, & Paradiſi.

7. *Probatur 2. ex Patribus Græcis.* Secundò eſt hæc communis traditio Patrum Græcorum, & Latinorum: tradit in primis Irenæus *lib. 2. contra hæreſ. cap. 55. & lib. 5. cap. 5.* quanuis obiter & ſubobſcurè. Iuſtinus etiam *in orat. Parænetica ad Gent. verſus finem*, vbi dicit Homerum diſcribendo Paradiſum Alcinoi, Moyſi narrationem imitatum eſſe: Item Theophilus Antiochenus *lib. 2. ad Autolicum, circa medium*, optimè Paradiſum terreſtrē deſcribit, conſentiunt Chryſoſt. *homil. 13. & 19. in Gen.* Theodoret. *q. 24. & 29 in Gen.* optimè Epiphan. *hæreſ. 64. & in dicta epiſt. contra errores Ioannis, & in Anchorato*, vbi inter alia dicit, *Si non eſt Paradiſus ſenſibilis, non eſt fons, non ficus, non folia, non comedit Eua, &c. ſed veritas iam fabula eſt.* Anaſtaſ. Nicen. *q. 21. & 24.* & Anaſtaſ. Syna. *lib. 7. Exaëm. ad finem*, latè, & ex profeſſo Moſes Barcepha *in lib. de Parad. per totum*, vbi in hanc ſententiam refert Cyrillum, Dionyſ. Alexandrin. Gregorium Niſſenum, & alios, & idem habet Baſil. *homil. de Parad.* & Damaſc. *lib. 2. de Fide, cap. 11.* vbi ex profeſſo rem tractat. Ac denique Sophronius in Epiſt. quæ refertur in ſexta Synodo *actione 11.* damnat Origenem, & ſequaces, qui multa extra Apoſtolicam, atque paternam noſtram traditionem aſſeruerunt. Et primo loco ponit Paradiſi plantationem reiicientes, quam epiſtolam *in ſeſſ. 13.* totum Concilium recipit.

8. Inter Latinos Hieronym. *Danielis 10.* Philonem, & Origenem pungit, dicens, *Eorum deliramenta conticeſcant, qui vmbras, & imagines in veritate quærentes ipſam conantur euertere veritatem, & flumina, & arbores, & Paradiſum putent allegoriæ legibus ſe debere ſubruere.* Idem *in Epiſt. 61. ad Pammachium*, contra errores Ioannis Hieroſ. Vnde obiter conſtat, locum alium ex traditionibus Hebraicis corrigendum eſſe, vel ſano modo interpretandum. Et aliqui dicunt, Hieronym. ibi non ex propria ſententia, ſed aliorum fuiſſe loquutum. De hoc autem multum dubito, quia Hieron. his verbis vtitur, *Ex quo manifeſtiſſimè comprobatur, quòd priuſquam Deus cælum & terram faceret, Paradiſum antè condiderat, ſicut, & legitur in Hebræo. Plātauerat autem Deus Paradiſum in Eden à principio.* Hæc autem verba non ſunt referentis, ſed valde affirmantis. Vnde conſiderari poteſt, ſi aliquis error eſt in his verbis Hieronymi, non eſſe circa veritatem corporalis, & terreni Paradiſi, nam indicant fuiſſe creatam antequam Deus faceret cælum, & terram. Quod quidem ſi vt in ſuperficie ſonat, de tempore ante primum inſtans creationis cæli, & terræ intelligatur, tam craſſus eſt error, vt veriſimile non ſit in eo fuiſſe Hieronymum. Poſſet ergo componi, vt verba illa, *priuſquā cælum, & terram faceret*, non comprehendant tantùm primam creationem rigoroſam, ſed ſimul cum opere diſtinctionis, & ornatus totius mundi, ita, vt ſenſus ſit, Deum antequam creationem cæli, & terræ conſummaret, Paradiſum creaſſe. Hic enim ſenſus ex regula quadam Iuriſperitorum (quòd Doctoris ſententia iuxta ea, quæ allegat, intelligenda eſt) comprobari poteſt, quia ex verbis, quæ Hieron. ponderat, ad ſummum colligitur, Deum plantaſſe Paradiſum à principio, id eſt, ántequam hominem de limo terræ formaret, vel in aliquo ex primis ſex diebus, & nihil ampliùs colligi poteſt; ergo credendum eſt nihil aliud voluiſſe Hieronymum. Nam verba eius licèt non ſint facilia prædictum ſenſum ſine extenſione admittunt. Et ita in hoc veriſſimum eſt, quòd ſuprà diximus, Paradiſum in tertio die fuiſſe plantatum.

Item ex Latinis primus fit Hieron.

Locum alterum eiuſdem Hieronym. in contrarium, vt aliqui exponunt.

Non placet expoſitio.

Commodior interpretatio.

9. Secundò allego pro hac veritate Ambroſ. *in 1. ad Corinth. cap. 6.* vbi diſtinguit duos Paradiſos, terreſtrem, & cæleſtem. Et de priori ait, *Eſt & inferior Paradiſus, in quo homo poſitus mandatum, & vt operaretur, & vt cuſtodiret accepit.* Scio, dubium eſſe inter varios doctos de illorum commentariorum authore: veruntamen ſtylus, & grauitas ſermonis valde redolet Ambroſium, vt in illomet capite, & in illis verbis conſiderari poteſt. Veruntamen eundem ſententiam idem Ambroſ. indicat *lib. 4. in Luc.* circa illa verba, *Ieſus autem plenus*, &c. cùm ait, *Adam primum ex terra virgine formatum, de Paradiſo in deſertum eiectum fuiſſe, & per arborem mortem incurriſſe, & ſpiritualium nudum, arboreis ſe texiſſe exuuiis: Chriſtum autem ſecularium nudum corporis non deſideraſſe exuuias.* Vbi apertè ad litteram intelligit, quod de arbore ſcientiæ boni, & mali, & de tegumento ex foliis ficus in Geneſi narratur. Ergo ſimiliter ad litteram intelligit, Adam fuiſſe eiectum de Paradiſo terreſtri. Et adhuc euidentiùs idem Ambroſ. in enarratione de Arbore interdicta ad *cap. 3. Gen, in 2. tom. in principio*, tractans verba capitis ſecundi, quæ ſic legit, *Ex omni ligno, quod eſt in Paradiſo ad eſcam, edes; de ligno autem, quod eſt ſcientiæ boni, & mali, non edetis ex eo.* Illa intelligit de vera arbore ſenſibili, & talia intelligit, fuiſſe cætera ligna Paradiſi, & data in eſcam, & manducationem corporalem; ergo eodem modo intelligit Paradiſum.

Vnde

Vnde infrà ait, *Vna arbor fuit in medio Paradiſi explorans hominis voluntatem*, &c. quæ in illo, & ſequenti capite perſequitur, quibus manifeſtè oſtendit narrationem Gen. *cap.* 2. ad litteram eſſe intelligendam cum proprietate, & Paradiſum illum fuiſſe corporeum, & in terra plantatum, ſicut & arbores eius.

10. *Loci quidam Ambroſij expediuntur*

At verò in enarratione ſuper caput ſecundum Gen. quæ immediatè ante præcedentem enarrationem in eodem tomo habetur, & ad Sabinum inſcribitur, myſticè exponit Paradiſi hiſtoriam. Et hæc videtur eſſe, quam alij citant *Epiſt.* 42. *ad Sabinum*, quia in antiquioribus editionibus ita numeratur. Veruntamen ibi non excludit hiſtoricum ſenſum, imò illum breuiter in principio ſupponit ex Ioſeph. *lib.* 1. *Antiquit. cap.* 2. & illi adiungit ſenſum ſpiritualem, circa quem magis ibi immoratur, quia fortaſſe magis fructuoſum tunc iudicauit; & eodem modo procedit *in dicta epiſt.* 31. *& in lib. de Paradiſo*, vt facilè conſideranti patebit, præſertim *in cap.* 12. Atque iſto modo exponit antiquorum Patrum myſticas Paradiſi interpretationes Anaſtaſ. Synait. *dicto lib.* 7. *circa finem*, vbi duplicem etiam diſtinguit Paradiſum, & contra Origenem ait, ita eſſe allegorias Paradiſi recipiendas, vt in ſenſu hiſtorico fundentur. Atque eodem modo Iſidorus *cap.* 3. *commentar. in Gen.* allegoricè exponit totam hiſtoriam de Paradiſo. Et tamen *in lib.* 2. *de Different. ſpiritu. cap.* 10. duos diſtinguit Paradiſos, vnum corporalem, & terreſtrem, in quo primus homo eſt conditus, & alium cæleſtem. Et priorem deſcribit *lib.* 14. *Etymolog. cap.* 13. Denique veritatem hanc maximè confirmat Auguſt. *dicta q.* 27. *ſuper Gen. & hæreſi* 43. quæ eſt contra Origeniſtas. Item *lib.* 13. *de Ciuit. cap.* 21. vbi improbando eos, qui ſolùm ſpiritualiter Paradiſum intelligunt, inquit, quaſi propterea non potuerit eſſe Paradiſus corporalis, quia poteſt etiam ſpiritualis intelligi. Et inductis variis exemplis, & ſpiritualibus interpretationibus concludit, hæc & ſiqua alia commodiùs dici poſſunt, de intelligendo ſpiritualiter Paradiſo, nemine prohibente dicuntur; dum tamen & illius hiſtoriæ veritas fideliſſima rerum geſtarum narratione commendata credatur. Magiſque ex profeſſo hoc tractat, & definit *lib.* 8. *Gen ad liter. à principio.*

Confirmatur catholica ſenten. ex Auguſtino.

11. *Tandem ratione declaratur.*

Ratione declaratur, quia Deus potuit condere Paradiſum terreſtrem, prout ſignificat locum amœniſſimum arboribus pulcherrimis, & fructuoſis conſitum, & magno fonte fœcundum, ac denique habentem omnia, quæ ad hominum habitationem, & ad vitam iucundiſſimam, & immortalem peragendam accommodatiſſima eſſent. Item voluit illum creare, nam Scriptura eius voluntatem ſatis declarat, & ſine vlla difficultate hiſtoricè poteſt intelligi. Denique decentiſſimum fuit, & diuinæ prouidentiæ conſentaneum huiuſmodi locum hominibus præparare, quia homo corporalis eſt, & ideo corporali loco indigebat, & futurus erat viator in terra, & propterea terreſtrem etiam habitationem accommodatam habere debuit. Denique vitam immortalem, & ſuo modo felicem, ac beatam in terris acturus erat, ſi in innocentia perſeueraſſet; ergo conſtitui etiam debuit in loco ſaluberrimo, & iucundiſſimo, qui tali ſtatui eſſet proportionatus, & in quo omnia neceſſaria ad immortalitatem quandam corporis inuenirentur. Talia autem ſunt, quæ Scriptura propriè intellecta de Paradiſo terreſtri narrat; ergo ſine vlla dubitatione ille Paradiſus corporalis, & terreſtris fuit.

12. *Ad ſuaſionem in contrarium in n.* 4.

A Neque refert quòd nomen Paradiſi in Scriptura interdum ſpiritualiter ſumatur, quia vix eſt in Scriptura vox aliqua, quæ non aliquando, vel pluries metaphoricè etiam accipiatur, nec tamen ob eam rem licitum erit vbique illam metaphoricè interpretari, quia hoc modo veritas hiſtoriæ, & litteralis ſenſus Scripturæ prorſus euerteretur. Obſeruanda eſt ergo regula generalis ſæpe dicta, vt proprietas verborum in primis ſeruetur, quoad fieri poſſit, & maximè vbi vel hiſtoria narratur, vel fidei dogmata traduntur. In præſenti autem vtrunque agitur, & nihil eſt, quod metaphoricum ſenſum requirat; imò vt inquit Auguſt. *Solidius diuini eloquij narratio ſubſiſtit, ſi ea, quæ* B *de Paradiſo referuntur in Geneſi corporaliter intelligantur.* Quomodo autem ſingula, quæ ibi dicuntur, propriè intelligi poſſint, in diſcurſu huius materiæ, explicando innocentiæ ſtatum, ac amiſſionem eius, declarabimus.

Quid ad cætera in eodem n. 4 *obiecta.*

13. *Concluditur 1. par. præſentis capitis. Pro reliquis dubia præſentia proponuntur.*

Hac ergo veritate ſuppoſita, reliqua, quæ de loco Paradiſi inquiri ſolent, aut poſſunt, ad fidei quæſtiones non pertinent, vt inquit Auguſt. *lib.* 2. *de Peccat. original. cap.* 23 dicens, *Qualis, vel vbi ſit Paradiſus, vbi conſtituit Deus hominem, quem formauit ex puluere. quæſtio eſt præter fidem, cum tamen eſſe illum Paradiſum fides Chriſtiana non dubitet.* Solet autem quæri, an Paradiſus fuerit certus terræ locus, vel potiùs vniuerſa terra ſuis floribus, & C arboribus ornata. Aliqui enim id aſſerere tentarunt, vt refert Hugo de S. Victor. *annotat. in Gen. cap.* 2. quam opinionem probabilem iudicat, licèt illam non ſequatur, & illam tribuit Yſtella Ioſepho 1. *Antiq. cap.* 2. ſed re vera non ita ſentit, narrat enim Deum hortum ad Orientem plantaſſe, & in eum Adamum cum vxore introduxiſſe. Quę de toto orbe dici non poterant; quia verò ſtatim ſubdit, *Rigatur autem hortus ab vno amne, vniuerſam in circuitu terram luſtrante*; ideo fortaſſe putauit Yſtella ſenſiſſe Ioſephum illum hortum fuiſſe vniuerſam terram. Sed repugnat hic ſenſus non ſolùm prioribus verbis, ſed etiam ſequentibus, cùm dicit, amnem illum diuidi in quatuor flumi- D na, quæ per varias mundi regiones diſcurrunt. Vnde cùm dicit, priorem amnem irrigare vniuerſam terram, vel loquitur tantùm de vniuerſa terra Paradiſi, prout loquitur Moyſes, quem Ioſeph. imitatur; vel ſi id referatur ad vniuerſam terram, ſimpliciter intelligendum eſt, irrigare illam per alia quatuor flumina, in quæ diuiditur.

1 Dubium an paradiſus terreſtris tota fuerit terra.

Yſtella falsò attribuit Ioſepho partem affirm.

Exponitur, Ioſephus.

14. *Arguitur tamen primò pro parte ipſa affirm.*

Primum ergo huius ſententiæ fundamentum ex hoc ipſo ſumitur, quòd Scriptura narrat de quatuor fluminibus quæ ex vno fonte Paradiſi oriuntur. Nam illa quatuor flumina non oriuntur ex vno particulari loco terræ; ergo Paradiſus non eſt particularis locus terræ, ſed vniuerſa ter- E ra. Antecedens ſumi poteſt ex Ariſt. *lib.* 1. *Meteororum, cap. penult.* & conſentit Beda *ſuper Gen.* 2. quia dicitur Deus poſuiſſe hominem in Paradiſo, *vt operaretur & cuſtodiret illum*, ſed homo poſitus eſt ad operandam terrã vniuerſam, ſeu in omnibus partibus, vel regionibus eius; ergo neceſſe eſt, vt nomine Paradiſi vniuerſam terram intelligamus. Minor de hominibus poſt peccatum, manifeſta eſt: ſi autem ſtatus innocentiæ duraret, etiam tunc homines in variis mundi regionibus habitarent, & illas operari oporteret. Vnde argumentor ſecundò, quia ſi homo non peccaſſet, omnes homines viatores in Paradiſo terreſtri viuerent, nam ab illo ſolùm propter peccatum eiecti ſunt, ſed non poſſent omnes in vno loco terræ, certis (vt ita dicam) terminis clauſo habitare

Arguitur 2

bitare

bitare, neque etiamſi poſſet, id fuiſſet conueniens. Ergo neceſſariò dicendum eſt, non peccante homine, totam terram fuiſſe futuram terreſtrem Paradiſum, eo quòd ſpinas, & tribulos non germinaret, ſed in quacunque parte, ac regione magnæ voluptatis eſſet. Minor quoad priorem partem probatur, quia etiam in ſtatu innocentiæ multiplicarentur homines, non minus, quàm poſt peccatum. Nam benedictio illa, *Creſcite, & multiplicamini*, ante peccatum data eſt, & propter innocentiam non minueretur, ſicut neque numerus prædeſtinatorum minor fuiſſet. Non poſſet autem paruus terræ locus tantam hominum multitudinem capere, vel certè, licet poſſet, non tamen commodè, nec conuenienter. Vnde probatur altera pars illius minoris, quia homines futuri erant domini vniuerſæ terræ; ergo non fuiſſet conueniens, vt intra vnius loci terminos clauſi perpetuò permanerent; habitarent ergo per vniuerſam terram; ergo tota erat Paradiſus ante peccatum.

Contraria reſolutio eſt tenenda vt fidei proxima.

15. Nihilominus etiam quæſtionem hanc non exiſtimo pertinere ad res indifferentes, ſed ad materiam fidei, vel fidei proximam. Certum enim exiſtimo, Paradiſum terreſtrem fuiſſe locum particularem, in regione orbis determinata ſitum, ita ſentit D. Thomas *dicta q.* 102. *art.* 1. & Patres ſuperiùs allegati, præſertim Auguſt. *lib.* 8. *Gen. ad liter. cap.* 7. & Iſidor. *lib.* 14. *Etymologiar. cap.* 3. *verſ.* 2. & probatur manifeſtè ex Scriptura, nam *Gen.* 2. priùs dicitur, formaſſe Deum hominem ex terra, & poſtea inde tranſtuliſſe illum in Paradiſum; ergo euidenter diſtinguit illa duo tanquam diſtincta loca terræ, vt ſuprà etiam declarauimus. Hoc autem locum non haberet, ſi Paradiſus non eſſet definita, ac limitata pars terræ, alioqui eo ipſo quòd homo fuiſſet creatus in terra, fuiſſet etiam creatus in Paradiſo. Deinde poſt generalem terræ plantationem, ſeu germinationem tertio die factam, & 1. *cap.* narratam, aliquid ſpeciale nobis referre voluit Moyſes *in cap.* 2. dicens, *Plantauerat autem Deus Paradiſum voluptatis à principio*; ergo indicare voluit ſpecialem locum aliis excellentiorem. Tertiò addit Moyſes *in fin. cap.* 3. Deum emiſiſſe Adam poſt peccatum de Paradiſo, non expulit autem de vniuerſa terra; ergo Paradiſus non eſt vniuerſa terra, ſed pars eius. Vnde adiungit, *vt operaretur terram, de qua ſumptus eſt.* Vnde conſtat in aliam terræ partem fuiſſe tranſlatum; ergo Paradiſus, à quo tranſlatus eſt, pars alia erat, ab iſta condiſtincta. Denique dicit, eiecto Adamo, prohibitos eſſe homines ab ingreſſu Paradiſi, & ideo collocaſſe Deum Cherubin ad cuſtodiendum Paradiſum; eſt ergo euidens iuxta Scripturæ hiſtoriam Paradiſum peculiarem terræ locum fuiſſe.

Probatur ex Scriptura primò. *Secundò.* *Tertiò.* *Quartò.*

Ad 1. arg. in n. 14.

16. Neque contra hanc veritatem obſtant in contrarium adducta. Et primò quidem longam perebat diſputationem de fonte Paradiſi, & de quatuor fluminibus, quæ ab illo oriuntur, ſed quia res eſt hiſtorica, & à noſtro inſtituto aliena, ideo conſultò illam omittimus, & de illa videri poſſunt Pereira *lib.* 3. *in Gen. vlt. diſp. de quatuor fluminibus*, & Yſtella *Gen.* 2. Ad obiectionem ergo reſpondemus cum D. Thoma *dicta q.* 102. ſi aliqua ex illis fluminibus nunc habent diſtincta principia ſuæ originis, hominibus nota, re vera non eſſe illa prima capita, à quibus primam originem, & generationem ducunt, ſed priùs oriri à fonte Paradiſi, & poſtea ſub terris abſcondi, & poſt longum curſum iterum in locis illis erumpere. Quæ fuit reſponſio Auguſtini 8. *Gen. ad liter. cap.* 7. quem ſequutus eſt etiam Rupertus, & 29. Quod ab his Patribus excogitatum videtur ad ſeruandam Scripturæ veritatem, & quanuis, vt exiſtimo, nullo experimento, vel hiſtoria id conſtare poſſit, nihilominus vt credatur, ſufficiet, quòd nullus alius modus probabilis ad explicandam Scripturam excogitari valeat, neque illud eſt difficile creditu, cùm in aliis fluminibus id ſæpe contingat.

Ad 2. argum. in eodem n. 14. quid reſpondeat Auguſtinus.

Ad ſecundum, quod fundatur in verbis illis, quibus dicitur, Deum poſuiſſe Adam in Paradiſo, *vt operaretur, & cuſtodiret illum*, notat in primis Auguſtin. 8. *Gen. ad liter. cap.* 10. relatiuum *illum*, poſſe ad hominem, & non ad Paradiſum referri, & conſequenter verba *operandi*, & *cuſtodiendi*, non hominem, ſed Deum pro ſuppoſito habere, ita vt ſenſus ſit, Deum poſuiſſe hominem in Paradiſo, vt ipſum hominem cuſtodiret, & ipſum operaretur; id eſt, magis, ac magis perficeret ac ſignificaret. Quem ſenſum præfert Auguſt. & ſi illum ſequamur, ceſſat obiectio; imò retorqueri poteſt, quia ex illo intelligimus, poſuiſſe Deum hominem in Paradiſo tanquam in peculiari loco ad eius cuſtodiam, & conſeruationem aptiſſimo, & ad ſanctitatem augendam & contemplatiuam vitam exercendam commodiſſimum. Veruntamen expoſitio non eſt neceſſaria ad difficultatem ſoluendam, & iuxta Hebraicam lectionem dicitur, non habere locum, iuxta quam, pronomen *illum*, in Hebræo fœminini eſt generis, & ideò neceſſariò ad Paradiſum refertur, qui in eadem lingua eiuſdem eſt generis.

Non eſt tamen neceſſaria reſponſio.

Fatemur ergo poſitum fuiſſe Adam in Paradiſo ad ipſum Paradiſum operandum, & cuſtodiendum. Veruntamen ex illa operatione inferri non poteſt, Paradiſum fuiſſe vniuerſam terram; imò oppoſitum inferri poſſet. Tum quia, vt D. Thomas ait, *dicta q.* 102. *art.* 3. illa operatio non erat futura laborioſa, ac pœnalis, ſed eſſet facilis, & ad corporalem aliquam, & iucundam exercitationem. Hanc enim moderatam, & voluntariam agriculturam, etiam nunc cum magna voluptate ab aliquibus fieri, experientia notum eſt, & eleganter declarat Auguſt. 8. *Gen. ad liter. cap.* 8. & 9. Deinde non fuiſſet tunc illa operatio quaſi coacta, ob indigentiam cibi, ſicut nunc eſt, ſed eſſet vel ad quandam maiorem perfectionem, ac fertilitatem, vel, vt ait D. Thom. eſſet ad experimentum naturæ, id eſt, ad experiendas vires terræ, aut ſeminum, aut plantarum. Multóque minus colligi poteſt, totum mundum fuiſſe Paradiſum, ex eo quòd Adam fuerit in eo poſitus ad cuſtodiendum illum, imò potiùs contrarium ex eo verbo probari poteſt. Nam ſiue intelligamus Adam fuiſſe poſitum ad cuſtodiendum Paradiſum à brutis animalibus, ne illum fœdarent, vel nimium conculcarent; ſiue intelligamus illam cuſtodiam fuiſſe reſpectu ipſiuſmet Adami, quia datus eſt ei Paradiſus, vt eum ſibi cuſtodiret, vtroque modo rectè inde probatur Paradiſum fuiſſe priuatum locum, à quo potuit homo animalia nociua arcere, & quem ſibi potuit non peccando cuſtodire, ſicut peccando illum perdidit. 17.

Facilior reſponſio.

In tertio argumento duæ dubitationes indicantur, vna eſt ac ſecunda in ordine, de magnitudine Paradiſi. In qua ſimpliciter aſſerendum eſt, locum Paradiſi fuiſſe ampliſſimum, vt ſignificat Auguſt. lib. 8. Geneſ. ad liter. cap. 10. ídque ex eo colligit, quod fonte, ſeu potiùs fluuio tantæ magnitudinis irrigabatur, vt poſtea in quatuor capita, & flumina diuideretur, ſic etiam dixit Moſes Barcepha 1. tom. de Paradiſo, cap. 15. 19.

Pro 3. arg. in eodem n. 14. ſit 2. dubium quanta fuerit magnitudo paradiſi.

Reſolutio ex Auguſt. & ex Barcepha.

Neceſ

Abulenſis reſponſio minus probatur.

Neceſſum eſt ſpacioſum admodum, atque amplum fuiſſe Paradiſum Etenim rei fidem facit ingens illud flumen, quo rigabatur. At verò Abulenſ. *Gen.* 13 *q.* 98. breuem, & anguſtum facit locum Paradiſi, coniectat enim totum eius ambitum quadraginta milliaria non exceſſiſſe. Sed vnde, & qua probabili ratione hunc terminum præfigere potuerit, non video. Quòd autem locus nimis ſpatioſus non fuerit, coniectari poteſt ex eo, quòd iuxta Habraicam veritatem vocatur hortus, & plantatus dicitur in Eden ad Orientem, & quòd in monte aliquo plantatus creditur. Veruntamen quantæ fuerit magnitudinis incertum eſt; credibile eſt autem exceſſiſſe circuitum duodecim leucarum quas Abulen. deſignat, & ſaltem amplitudinem vnius regni non parui habuiſſe, propter alteram difficultatem.

20. *3 Dubium quomodo capi poſſent homines in ſtatu innocentiæ in paradiſo parte terræ non magna. Probabilis quorundam reſponſio.*

Eſt enim alterum dubium tertiúmque in ordine, quomodo in ſtatu innocentiæ in tam paruo loco omnes homines habitare potuiſſent. Reſpondent aliqui, non eſſe neceſſarium, vt ſtatu innocentiæ præſeuerante, omnes homines intra Paradiſum habitarent. Quod videtur per ſe veriſimile, quia, vt *Iſaiæ* 45. dicitur, *Dominus fecit terram, ipſe plaſtes eius, non in vanum creauit eam, vt habitaretur, formauit eam*; ergo etiamſi homo non peccaret, tota terra ab hominibus habitaretur, alioqui eſſet otioſa, & præterea eſſet inculta, ſylueſtris, & indecora. Atque ita opinatur Pereir. *lib.* 3. *in Gen. diſp. de Paradiſ. q.*3. Addit que coniecturam, quia ſi primi homines poſt peccatum ferè ad mille annos viuebant, ſi non interceſſiſſet peccatum, multo longiori tempore in hoc munndo viuerent, ac ſubinde in maiori numero multiplicarentur homines, ideoque non potuiſſent ſimul in Paradiſo viuere.

Pereira coniectura.

21. *Non tamen omnino placet dicta reſponſio primò.*

Sed licèt hæc ſententia probabilis ſit, difficultate non caret, quia non eſt veriſimile, creaſſe Deũ Paradiſum propter ſolos primos homines, nam finis, ſeu vtilitas creationis illius loci vniuerſalior eſt. Conditus enim fuit Paradiſus, vt eſſet conueniens locus habitationi humanæ ſecundum primæ immortalitatis ſtatum, vt dicit D. Thom. *dicta q.*102. *art.*2. At verò ſtatus immortalitatis de ſe cõmunis futurus erat omnibus hominibus; ergo omnes futuri erant illius loci habitatores. Et confirmatur hoc, quia eſus ligni vitæ omnibus erat neceſſarius ad illum modum immortalitatis conſeruandum, lignum autem vitæ non inueniebatur niſi in Paradiſo, nam in medio eius fuit plantatus; ergo vel propter hanc cauſam non poterant tunc homines habitationem Paradiſi deſerere. Et ſimile ferè argumentum ſumitur ex arbore ſcientiæ boni, & mali, tantum enim intra Paradiſum erat, at præceptum non edendi ex illo non pro ſolo Adam, ſed pro omnibus poſteris eſt datum; ergo ſupponebatur, omnes homines futuros fuiſſe incolas, & habitatores illius loci. Denique vel aliqui homines inuiti extra Paradiſum ire, vel habitare cogerentur, vel ipſi voluntariè habitationem mutarent. Primum dici non poteſt, quia eiectio ex Paradiſo fuit pœna peccati, ideoque nemini non peccanti daretur. Secundum etiam videtur incredibile, quia homines in ſtatu innocentiæ eſſent prudentiſſimi; quomodo ergo habitationem Paradiſi pro quacunque alia terreſtri conmutarent? Imò videtur futurum fuiſſe illicitum, quia eſſet non parua diminutio perfectionis ſtatus innocentiæ, & conſequenter fuiſſe magnum nocumentum, & vniuſcuiuſque perſonæ, & poſterorum eius, ſi extra locum Paradiſi generarentur.

Secundò.

Tertiò.

22. *Vnde pendeat ſolutio difficultatum allatarum n.20.*

Atenim ſi hoc concedamus, quod hæ coniecturæ valde ſuadere videntur, incidimus in alias difficultates, tum de anguſtia Paradiſi ad tot homines capiendos, & ſuſtinendos, tũ de deſertione vaſtiſſimi orbis ſine habitatore, & ſine cultore relicti. Exiſtimo tamen reſolutionem huius puncti ex aliis non minus nobis occultis pendere, videlicèt, vtrùm Adamo non peccante omnes homines impeccabiles, ſeu confirmati in gratia naſcerentur, & conſequenter an omnes tunc nati ex Adamo futuri eſſent electi, & prædeſtinati, ac demum in qua ætate eſſent in gloriam transferendi, quantóve tempore in hoc mundo eſſent victuri. Ex omnibus enim his principiis pendet ad prædictam difficultatem reſponſio, & iuxta duas ſententias diuerſas in priori puncto relatas, diſtincto etiam modo procedendum eſt.

23. *Via ulterioris difficultatis.*

Nam ſi homines, ſtatu innocentiæ durante, futuri fuiſſent à conceptione confirmati in gratia, ac proinde prædeſtinati, duo conſequenter dicendi videntur. Vnum eſt, veriſimile eſſe tunc numerum hominum multo minorem futurum fuiſſe, quàm nunc ſit, quia nunc ingens eſt reproborum numerus, & non eſt credibile, tot futuros fuiſſe tunc homines prædeſtinatos, quot nunc ſunt prædeſtinati, & reprobi ſimul ſumpti. Fuiſſet ergo minor hominum multiplicatio. Ac denique in vnoquoque tempore ſignato, non eſſet ſimul tanta multitudo hominum viatorum, quanta nunc eſt. Quia nunc non eſt magnus numerus prædeſtinatorum ſimul viuentium in hoc mundo, in quolibet ſignato tempore; ergo etiam tunc numerus hominum viatorum ſimul exiſtentium in quolibet tempore non eſſet nimis magnus, quia non eſt, cur credamus, maiorem fuiſſe futurum exceſſum inter viatores prædeſtinatos ſimul exiſtentes, quàm in tota collectione prædeſtinatorum futurorum in termino poſt totam temporum ſucceſſionem. Accedit, quòd homines tunc non eſſent mortales, ſed viui à via transferrentur ad patriam poſt certum ætatis terminum à Deo præfixum. Vnde non fuiſſet tunc neceſſarium viam hominum per mille annos, nedum per plures prolongari. Nam in illo ſtatu perfectiſſimo homines à principio iuſti, & in gratia confirmati breuiori tempore poſſent ſua merita confirmare ad quandam imitationem Angelorum, ſeruata proportione. Et id credi poteſt, quòd paulò poſt conſummatum corporis augmentum, competenti numero generationum, ſeu filiorum, homines ad terminum peruenirent. Terminum, inquam, vltimum beatæ viſionis, hoc enim probabilius eſſe videtur, quàm quòd differendum eſſet illud præmium, donec numerus prædeſtinatorum compleretur, licèt vtrumque problematicè diſputet Auguſt. *lib.*9. *Gen. ad liter. cap.*3 *&* 6.

24. *Reſpondetur iam formaliter ad iſtas difficultates.*

His ergo vel ſimilibus modis non difficile intelligitur, quomodo poſſent tunc homines intra Paradiſum commodè habitare, maximè quia tunc non indigerent magnis ædificiis, quibus ab iniuriis temporum protegerentur, nec aliis rebus, quibus ad delicias, vel defenſionem, vel corporum iuuamen vterentur. Vt Abulen. notat *in cap.* 13. *Gen. q.* 98. Vt autem hoc non obſtante poſſent homines aliquem vſum reliquarum regionum mundi habere, addi poteſt, quòd licèt homines in Paradiſo habituri eſſent quaſi ſtabilem, & permanentem habitationem, nihilominus potuiſſent interdum per mundum diſcurrere, vt eo aliquo modo vterentur. Quanta vero futura fuiſſit hæc diſcurſio, & quàm facilis, & quomodo futura eſſet ſine labore corporum, maximè ſi per longos,

longos terrarum tractus eſſet futura, cogitari variis modis poteſt; ſed quia nihil certum, vel cum ſufficienti fundamento dici poteſt, ideo lectoribus meditandum relinquo.

25. *2. Via facilior.* Faciliùs autem vtrunque expeditur, ſi dicamus (quod probabilius fortaſſe eſt, vt infrà *lib. 5. cap.* 9. & 10. videbimus) etiamſi Adam non peccaſſet, potuiſſe filios eius peccare, & neceſſarium non eſſe, vt omnes homines in ſtatu innocentiæ eſſent prædeſtinati. Nam hoc ſuppoſito dici poſſet homines tunc peccantes ſtatim eiiciendos fuiſſe è Paradiſo terreſtri, nam ſi Adam ſtatim ac peccauerit eiectus eſt, cur non etiam illi? Nam ſicut ille poſitus fuit in Paradiſo, vt per innocentiam illum cuſtodiret, ſeu vt illum ſibi conſeruaret; etiam eius poſteri eadem lege poſiti eſſent in Paradiſo vt cuſtodirent illum, quia vt ſuprà dixi, Adam poſitus ibi eſt, non tantùm vt perſona priuata, ſed etiam vt caput totius naturæ, & ideo ſub eadem conditione, & lege pro ſe, & omnibus poſteris locum illum accepit. Quocirca ſicut Adam ita fuit è Paradiſo eiectus propter peccatum; vt nec poſt pœnitentiam eſſet ad illum locum reſtituendus, ita eius poſteri ſemel propter peccatum inde eiecti, etiamſi fortaſſe pœnitentiam agerent, & iuſtificarentur, nunquam illuc reuocarentur. Ad hunc ergo modum poſſet habitari mundus ab hominibus extra Paradiſum, & illi homines, qui in innocentia ſemper perſeuerarent, intra Paradiſum ſemper manerent, & ita etiam poſſet facilè Paradiſus illos capere, quia in vnoquoque tempore multitudo illorum ſimul exiſtentium nimis magna non eſſet. Tum quia ex caſu aliorum multum minueretur. Tum etiam propter alias conſiderationes in priori puncto factas, quæ hîc etiam applicari poſſunt. At verò quia fortaſſe probabilius eſt, vt infrà *lib. 5. c.* 10. dicemus, vel peccantes in ſtatu innocentiæ non fuiſſe è Paradiſo eiiciendos, vel certè eiectos, poſt peractam integrè pœnitentiam fuiſſe ad Paradiſum cum iuſtitia originali reuocandos; ideo addendum, ex eiectis, ſi qui forent, aut nullos vtpote maiori ex parte præſcitos, aut certè paucos futuros fuiſſe qui omnino exactam pro peccato ſatisfactionem exhiberent, atque adeò Paradiſo reſtituerentur: ex incolis autem paradiſi quamplurimos indies, conſummata via intra mediocrem terminum à Deo præfiniendum transferendos fuiſſe in ſtatum beatitudinis, locum aliis relicturos; id quod infrà *lib. 5. c.* 12. latiùs trademus.

26. *4. Dubium de ſitu paradiſi.* Quarta dubitatio eſt, in quo ſitu, vel diſpoſitione terræ Paradiſus fuerit plantatus, id eſt, an in alicuius terræ planitie, vel in aliquibus excelſis montibus, & quanta fuerit eius altitudo, & conſequenter in quanta diſtantia à cælo, & à terra & à polis mundi ſitus fuerit. In qua re variæ

1. Opinio. ſunt ſententiæ, vna eſt, fuiſſe conditum in loco terræ valde excelſo, Ita firmant multi Patres, & cum magna exaggeratione. Nam Beda, vt communiter ei tribuitur, & refert D. Thomas *dicta q.* 102. *art.* 1. *argum.* 1. dixit, Paradiſum pertingere vſque ad lunarem circulum. Quæ ſententia neque in Exaëmer. neque in expoſitione Bedæ ſuper Gen. inuenitur. In margine autem D. Thomæ citatur ſuper illa verba Pauli 2. ad Corinth. 12. *Raptus eſt in Paradiſum*, ſed ibi etiam nihil inuenio. Catherin. verò *in Gen.* illam tribuit Auguſtino, ſed neque apud illum inuenitur, nam *in lib.* 8. *Gen. ad liter.* ſolùm dicit, Paradiſum eſſe *locum amœniſſimum, fructuoſis nemoribus opacatum, eundémque magnum, & magno fonte fœcundum, occulto opere Dei.* In quo vltimo verbo potiùs ſignificat ignotum eſſe ſitum Paradiſi.

27. *Prædictæ opinionis certiores authores.* Illam ergo ſententiam tenuit Strabus *in Gen.* quem etiam Lipoman. *in Catena* refert, & Petrus Comeſtor *in Hiſt. Scholaſt. cap.* 13. *ſuper lib. Gen.* & conſentire videtur Magiſt. *in* 2. *d.* 17. *cap. penult.* & ex Patribus plures ex modo loquendi fauere videntur, nam Damaſc. *lib.* 2. *de Fide*, *cap.* 11. dicit, *Paradiſum excelſiorem eſſe omni terra, optima temperie cæli, & aëre ſubtiliſſimo, & puriſſimo gaudere*, Baſil. verò *homil. de Paradiſo* dicit, *ob ſublimitatem loci, in quo erat Paradiſus, nullas in eo fuiſſe tenebras, ſed ex orientium ſyderum ſplendore ſemper illuſtratum fuiſſe.* Rupert. etiam *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 37. dicit, *Paradiſum fuiſſe delicioſum terræ locum cælis proximum.* Et ſimili modo loquuntur multi antiqui, quos refert Moſes Barcepha *lib. de Parad. p.* 1. *cap.* 8. 9. 11. *& ſequentib.* vt ipſe concludit, illam terram, in qua eſt Paradiſus, *altiorem multo, & ſubliminorem exiſtere hac, quam nos colimus.* Et illos imitatur Alcimus Auitus *lib.* 2. *Carminum in Gen. cap.* quod incipit, *Eſt locus Eoo mundi ſeruatus in axe.*

28. *Alcimi argumentum 1.* Fundamentum huius ſententiæ eſſe potuit, primò, quia dicitur, ex parte Paradiſi fluere aquas omnes vniuerſam terram irrigantes, ad hoc autem operæ pretium fuit, locum Paradiſi eſſe altiſſimum. Secundò, quia Paradiſus *Secundum.* debuit eſſe locus ſaluberrimus, ac proinde ab omnibus huius inferioribus terræ incommoditatibus & procellis, ac ventis remotus, & ideo in altiſſimo loco debuit eſſe conſtitutus. Tertiò, *Tertium.* quia vero ſimile eſt, ita eſſe ſitum, vt aquæ diluuij ad illum peruenire non potuèrint, alioquin illum deſtruxiſſent. At verò aquæ diluuij quindecim cubitis ſuper omnes montes excelſos terræ aſcenderunt, vt dicitur *Gen.* 7. ergo oportuit Paradiſum excelſiorem fuiſſe.

29. *2. Opinio bipartita.* Hanc opinionem latè impugnat Pereir. *lib.* 3. *in Gen. diſp. de Parad.* 2, *q.* 2. vbi ipſe concludit, non oportere Paradiſum in altiſſimo loco eſſe, ſed in aliquo loco terræ, vel plano, vel non multum à planitie terræ eleuato. Priorem partem potiſſimùm probat, *Prior pars ſuadetur primò.* quia locus adeò excelſus non eſſet ſalubris, nec habitationi hominum accommodatus. Tum ob viciniam Solis, ſyderum, & elementi ignis. Tum ob perpetuam aëris agitationem ex motu cæli prouenientem. *Suadetur ſecundò.* Item quia probabilius credit, Paradiſum aquis diluuij fuiſſe deſtructum. Vnde propter hanc cauſam non oportet tantam illius altitudinem fingere. Præter hanc autem nulla ſupereſt tantæ altitudinis neceſſitas. Quin potiùs ex fluminibus, quæ à paradiſo oriuntur coniectura fit, *Suadetur tertiò.* quòd non multum ab illis terris diſſitus fuerit, per quas flumina nobis nunc nota, & à Paradiſo prodeuntia, ſcilicet Tigris, & Euphrates præterfluunt. Atque hinc alteram partem probare *Poſterior pars oſtenditur.* videtur. Putat enim Paradiſum fuiſſe conditum, non procul à Meſopotamia, & aliis regionibus, per quas dicta flumina ſuum curſum conficiunt, quia cùm hæc flumina à Paradiſo deriuentur, manifeſtè conſequi putat, non longè fuiſſe à dictis regionibus. Quod etiam confirmat, quia *Confirmatur.* veriſimile eſt, homines ante diluuium, vel etiam ante ædificationem turris Babylonicæ prope Paradiſum habitaſſe. Conſtat autem ex Gen. habitaſſe in illis regionibus circa Meſopotamiam, & Armeniam; ergo in illis, vel prope illas regiones fuit Paradiſus; ergo veriſimile eſt, ſitum Paradiſi non fuiſſe altiorem, quàm ſint illæ regiones, vel ad ſummum montes earum.

Inter

30\. *Opinio ſequenda duobus contenta pronuntiatis.*

Inter has ſententias ſequenda videtur media, quam indicant D. Thomas *1.p. quæſt.*102. *art.2.ad* 1. Alenſ. 2.*part. quæſt.*84.*v.*3. Bonauent. Durand. Scot & alij *in* 2. *d.* 17. Qui primùm in hoc conueniunt, quòd locus Paradiſi non ſolùm orbem lunæ non attingebat, verumetiam neque vſque ad ſecundam regionem aëris aſcendit. *1. Pronunciatum.* Nam illam euidenter probat ratio prior præcedentis ſententiæ. *Probatur.* Et explicari ampliùs poteſt, quia in primis locus Paradiſi ampliſſimus, & capaciſſimus fuit, & interior locus eius planus profectò, & facilis ad ambulandum, & ad terræ culturam eſſe debuit. Deinde quomodocunque in montuoſo loco Paradiſus fuerit collocatus, non eſt cogitandus, aut concipiendus per modum altiſſimæ turris rectè in altum erectæ, alioqui ad illum ex terra aſcendi, vel adiri humano modo non poſſet, quod repugnat illis verbis Gen. 3. *Collocauit ante Paradiſum voluptatis Cherubin ad cuſtodiendam viam ligni vitæ.* Nam hæc verba ſupponunt, potuiſſe homines à Paradiſo eiectos, ad illum per aliquam viam terreſtrem, & pedibus calcacilem in Paradiſum redire, niſi diuinitùs impedirentur, alioqui nec neceſſaria fuiſſet cuſtodia, nec vlla eſſet via, quæ cuſtodienda foret. Igitur licèt Paradiſus in alto loco cogitetur, ſemper concipiendus eſt tanquam cacumen montis, ad quod per radices, & latera eiuſdem montis aditus pateat. Vnde vlteriùs ſequitur, ſi altitudo Paradiſi erat tanta, vt ad ſphæram lunæ, vel ignis aſcenderet, cùm alioqui ſuperior eius planicies eſſet ampliſſima, vt diximus, neceſſarium omnino fore, vt baſis, ſeu fundamentum Paradiſi, ſeu montis, in cuius altitudine ſitus eſt, vniuerſam terram occuparet, vt facilè patebit conſideranti proportionem neceſſariò ſeruandam inter cacumen montis, & extenſionem radicum eius, vt poſſit ab infima vſque ad ſupremam partem montis humanus patere acceſſus. Conſtat autem experimento non ita eſſe; ergo merum figmentum eſt, tantam altitudinem in Paradiſo cogitari. Præſertim quia tanta moles montis totum mundum occupantis non poſſet non patere aliquo modo hominibus, imò etiam ex parte illuminationem Solis in hoc hemiſphærio impediret, cùm ad Orientem ſitus eſſe credatur.

31\. *2. Pronunciatum.*

Addendum nihilominus eſt, veriſimiliùs credi Paradiſum in loco montuoſo, & ſatis ſublimi eſſe collocatum, ita vt propè ad ſecundam regionem aëris accedat. Hanc ſententiam indicant Scholaſtici ſuperiùs citati, & ſequitur Abulenſ. *Gen. 2. q. 9. & Gen. 13. quæſt.*107. & conſentiunt Patres in prima opinione allegati, nam potiùs videntur excedere, maiorem altitudinem aſtruentes. Vnde multi illos exponunt, per hyperbolem, & exaggerationem eſſe loquutos, vt nobis indicarent, altitudinem Paradiſi maiorem eſſe, quàm in montibus aliis nobis cognitis eſſe ſoleat. D. Thomas autem 1. *part. quæſt.* 102. *art.* 1. *ad* 1. exponit, dictum illud, quòd Paradiſus aſcendat vſque ad globum lunæ, per ſimilitudinem eſſe intelligendum, quia eſt ibi perpetua aëris temperies, in qua corporibus cæleſtibus, quorum vltimum eſt globus lunæ, aſſimilatur. *Declaratur & ſuadetur pronuntiatū.* In qua expoſitione (quicquid de illa ſit) indicat D. Thomas fuiſſe Paradiſum in ea altitudine, quæ ad magnam aëris temperiem, & ſalubritatem conuenientior eſſet. Talis autem eſt ſuperior pars huius infimæ regionis aëris, quia & libera eſt à perturbationibus, & nimia frigiditate, & humiditatis ſecundæ regionis aëris, & propter vicinitatem, temperiem illius participat. Et aliunde etiam eſt libera à nimio calore, qui ex reflexione radiorum Solis à terra aſcendentium ſolet prouenire: nam illum non attingunt, neque etiam venti nimium violenti, vel nimium calidi, aut frigidi poſſent illi eſſe infeſti: ac denique locus ille lucem Solis, & ſtellarum, ac cæli influentiam meliùs recipere, ac participare poſſet. Hæ autem & his ſimiles ſunt proprietates, quas ſancti Patres loco Paradiſi tribuunt. Dicunt enim, in Paradiſo non fuiſſe frigus, aut æſtus, vel nubes, pluuias, niues, aut ſimilia, ſed perpetuum, ac temperatum ver, cum ſufficienti vtique calore, qui ad terræ fœcunditatem, & maturitatem fructuum eſſet ſufficiens, & cum eo temperamento, in quo humanis corporibus non eſſet moleſtus. Ad hæc autem omnia ſitus prædictæ altitudinis aptiſſimus eſt; ergo veriſimile eſt illum habuiſſe. Et hunc diſcurſum confirmant, quæ de Paradiſi temperie Patres ſuprà citati ſcribunt; & præterea Auguſtinus *lib.*14.*de Ciuitate, cap.*10. & Iſidorus *lib.*14 *Originum, cap.*3. & Epiphanius *lib.*2.*contr.hæreſ.in* 64. *ſub tit. ſequuntur deinceps ipſius Methody verba*, aliquantulum à principio, & Athanaſius *in lib.de Incarnatione Verbi*, prope initium. Hoc denique confirmat coniectura ſumpta ex fluminibus, quæ ex vno fonte Paradiſi oriebantur, qua vtitur Moſes Barcepha *ſuprà cap.* 9. dicens: *Aſſerimus eam terram, in qua eſt Paradiſus, altiorem multo, ſublimiorémque exiſtere hac, quam nos colimus; id enim ita ſe habere, indicio ſunt quatuor illa grandia flumina, quæ orta in Paradiſi terra per hanc noſtram ab illa diuerſam feruntur.* Addiderim denique veriſimile eſſe, intra ipſum Paradiſum non totam terram fuiſſe vniformem, ſed in illius amplitudine fuiſſe quaſdam partes eminentiores aliis, ac ſubinde fuiſſe colles, & campos. *Paradiſus ſuos habebat colles modicè aſſurgentes.* Nam hæc varietas, & ad corporum voluptatem, & ad loci pulchritudinem, & vbertatem vtilis eſt, ideoque non eſt veriſimile in horto illo diuino defuiſſe.

32\. *Ad argum.1. opinionis in num 28.*

Ad primam ergo ſententiam nihil amplius eſt, quod reſpondeamus, quia Scripturæ, vel rationis nullum fundamentum habet, & ad Patres iam vtcunque reſponſum eſt. *Ad rationem 1. ſecūdæ opinionis in numer.29.* Ad ſecundam verò opinionem dicimus in primis, rectè probari prima ratione illius ſententiæ, Paradiſum non eſſe in loco tam excelſo, quantum verba prioris ſententiæ in rigore ſumpta ſignificant, non tamen probari quin ſit in loco excelſo, in ea moderatione, quam explicuimus, quia ſic ceſſant omnia illa incommoda, imò contraria commoda inueniuntur, vt declarauimus. *Ad 2. rationem.* Altera verò ratio rem incertam ſumit, de qua in vltima dubitatione pauca dicemus. *Ad rationem poſterioris partis in eo num.29.* Reliqua verò ſine ſufficienti ratione, aut coniectura ab illa opinione dicuntur. Quod enim flumina Tigris, & Euphrates per Meſopotamiam, Aſſyriam, & Armeniam curſum ſuum agant, nullum ſignum eſt, quòd Paradiſus in illis regionibus, vel prope illas plantatus ſit. Quia poſſunt originem ducere à loco diſtantiſſimo versùs Orientem ſito. Imò ſuprà *num.*16. cum Auguſtin. dicebamus, licèt nunc prope illas regiones ſcaturire videantur, longiorem multo habere originem, & priùs ſub terram demergi poſt aliquem à prima origine curſum, & poſtea circa illas regiones iterum emergere, atque ita per illas fluere; ex illo ergo fluxu nullum argumentum ſumitur de ſitu vicino Paradiſi, aut quod campeſtris potius, quàm montuoſus ſit. Item, quia præter illa flumina oriebantur alia duo ex Paradiſo, quæ in Scriptura vocantur Phiſon, & Gihon, quæ per illas regiones non diſcurrunt.

currunt. Et communis ſententia, & antiqua eſt, illa duo flumina eſſe Gangem, & Nilum, quæ per alias regiones longè diuerſas diſcurrunt.

33. *Ad confirm. ibid. poſitam.*

Alia verò coniectura ab hominum habitatione ſumpta non minus incerta eſt. Quia eſto poſt diluuium homines circa regiones illas habitauerint, inde colligi non poteſt, idem fuiſſe ante diluuium, quia potuit arca requieſcere ſuper montes Armeniæ, licèt in alio loco multum diſtante fabricata fuerit. Nam cùm ſex menſibus ſuper aquas ambulauerit, & diſcurrerit, potuit facilè contingere, vt homines in vna regione arcam conſcenderint, & poſtea in alia diſtantiſſima ab illa fuerint egreſſi. Et deinde non conſtat, an homines eiecti de Paradiſo prope illum ante diluuium habitauerint. Tum quia Scriptura dicit, Adam fuiſſe eiectum, vt operaretur terram, de qua aſſumptus eſt. Vnde eſt veriſimile, fuiſſe tranſlatum in illummet locum, in quo conditus fuerat, de quo ſuprà diximus incertum eſſe quis fuerit, ac proinde incertum etiam erit, parúmne, an multum à Paradiſo diſtauerit. Quia cùm Adam diuina virtute fuerit in Paradiſum tranſlatus, etiamſi multum diſtaret, potuit ſubitò transferri: (nam eodem modo fortaſſe eiectus eſt) & ſubitò in diſtantiſſimum locum reuocatus. Tum etiam, quia licèt in principio homines à Paradiſo eiecti prope illum habitauerint, diſcurſu temporis, & per plures annos potuerunt ad Meſopotamiam & vicinas terras peruenire, etiamſi à Paradiſo longiſſimè diſtarent.

34. *5. Dub. in qua mundi plaga fuerit paradiſus.* *Communis reſponſio.*

Et hinc breuiter expediri poteſt quintum dubium quod hîc tractari ſolet, versùs quam mundi partem Paradiſus fuerit collocatus. In quo in primis communis ſententia eſt, Paradiſum fuiſſe creatum versùs Orientem, vt videre licet in Baſil. & Ambroſ. *de Paradiſo*, & Hieronym. *de quæſtionib. Hebraic. ſuper Geneſ.* & Auguſtino *lib.* 8. *cap.* 3. Eucherio, Ruperto, & aliis *in Geneſ.* Damaſcen. *lib.* 2. *de Fide, cap.* 11. & Iſidor. *lib.* 14. *Etymolog. cap.* 3. & plures refert, & ſequitur Moſes Barcepha *dicto lib. cap.* 14. & idem habet Ioſeph. *lib.* 1. *Antiquit. cap.* 2. Fundamentum huius ſententiæ ſumptum eſt ex *Geneſ.* 2. iuxta Hebraicam lectionem: nam vbi vulgata habet, *Plantauerat autem Deus Paradiſum voluptatis à principio*; Hebraicè legitur, *Plantauit Deus hortum in Eden ab Oriente*, vt vertit Pagninus, vel ad Orientem, vt vertunt Septuaginta. Hoc autem fundamentum incertum redditur ex lectione vulgata, quæ loco *Orientis*, legit *principium*, & ita etiam vertit paraphraſis Chaldaica, quia re vera vox Hebraica *mikedem* propriè ſignificat à principio, & optimè poteſt ad tempus referri. Et ita ſuprà expoſuimus, creaſſe Deum Paradiſum à principio, id eſt, inter prima opera creationis vtique tertio die, vt aſſeruit etiam Moſes Barcepha *dicto lib. part.* 1. *cap.* 5. Hac ergo lectione, & expoſitione poſita fundamentum prædictum ruit. Nihilominus tamen Patres Græci ſequuti ſunt verſionem Septuaginta, qui verbum *principium*, ad locum retulerunt, & ideo dixerunt Paradiſum ad Orientem creatum fuiſſe. Credibile autem eſt, vtrunque voluiſſe Spiritum ſanctum in illo verbo comprehendere.

Eius fundamentum ex Gen. 2.

Incertum tamen eſt propter vulgatã lectionem.

Suſtinetur nihilominus dictum fundamentum.

35. *Et confirmatur.*

Et præterea hæc ſententia de Paradiſo ad Oriẽtem condito ex tranſlatione Septuaginta magnam habet auctoritatem. Et præterea multum eſt traditione firmata: nam & antiqui Hebræi ita locum Geneſ. expoſuerunt, & poſtea Patres A Græci & Latini in eandem conſpirarunt. Et aliqui eorum aduertunt, inde ortam fuiſſe conſuetudinem orandi ad Orientem; nimirum, quia versùs eam partem Paradiſus terreſtris, per quem ſpiritualis ſignificabatur, conditus fuit, vt attigit D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 84. *art.* 3. *ad* 3. & notaui 2. *tom. de Relig. lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 15. Et iuxta ea, quæ diximus de illa particula, *à principio*, & *ad Orientem*, iudicandum eſt cum proportione de particula illa *voluptatis*, cuius loco in Hebræo legitur *in Eden*, quam vocem Septuaginta ſine interpretatione retinuerunt, quos multi etiam Patres ſequuti ſunt, quia nomen *Eden*, in Hebræo ambiguum eſt: nam voluptatem, ſeu delitias ſignificat, B & regionem, ſeu partem aliquam terræ. Et ab interprete vulgato in priori ſignificatione ſumptum eſt, & ideo legit Paradiſum voluptatis; & ita etiam legit Hieronymus *in traditionibus Hebraicis*, & addit Septuaginta ita interpretatos fuiſſe vocem *Eden*. Et in hoc ſenſu neque eſt difficultas in veritate ſententiæ, neque in ſignificatione vocis in quadam eius proprietate. Vnde lectio, & interpretatio retinenda nobis eſt. An verò altera poſſit etiam accommodari, vel fuerit magis intenta, in dubio ſequenti attingam.

Solet enim quæri, an ſitus Paradiſi ſit ſub æquinoctiali. Quod dubium attigit D. Thomas *dicta* C *quæſt.* 102. *art.* 2. *ad* 4. & quanuis fateatur rem eſſe dubiam, probabilius exiſtimat, non eſſe ſub æquinoctiali. Ducitur, quia exiſtimauit regionem illam eſſe inhabitabilem propter nimium calorem, cum Ariſtot. *lib.* 2. *Meteor. cap.* 5. & *in* 2. 2. *quæſt.* 164. *art.* 2. *ad* 5. dicit, nunc Paradiſum eſſe inacceſſibilem propter vehementiam æſtus in locis intermediis. Vnde ſignificat Paradiſum eſſe vltra æquinoctialem, viam autem eius eſſe ſub æquinoctiali, & adeò intemperatam propter exceſſum caloris, vt ob eam cauſam occultiſſimus, & inacceſſibilis Paradiſus ſit. Et hoc ſequitur Scotus *in* 2. *d.* 17. *quæſt.* 2. At verò Bonauent. *in* 2. *d.* 17. *dub.* 3. *litterali*, affirmat, Paradiſum eſſe in Oriente, iuxta æqui D noctialem, & quodammodo vergere ad meridiem. Et ad fundamentum in contrarium tacitè reſpondet, dicens, *propter puritatem aëris ibi eſſe contemperantiam caloris, & quia ſecus æquinoctia eſt ibi magna temperies temporis.* Et hanc ſententiam ſequitur Durand. *ibi, quæſt.* 3. *num.* 8. qui etiam ad rationem D. Thomæ reſpondet, eſſe illum locum temperatum non ex natura climatis abſolutè, ſed ex loci altitudine, & ex aëris ſubtilitate. Addere etiam poſſumus, illum locum eſſe poſſe temperatum in illo ſitu ex aquarum copia, & ex frequentia ventorum aërem repurgantium. Nam experientia compertum eſt, regiones ſub torrida zona, quæ ab antiquis inhabitabiles reputatæ ſunt, propter ſimiles cauſas temperatas eſſe, & E commodiſſimè habitari. Quæ reſponſio ſufficienter euertit fundamentum contrariæ ſententiæ, non tamen poſitiuè poſteriorem oſtendit. Vnde res videtur incerta, & ideo non immeritò concluſit D. Thomas, *Quidquid de hoc ſit, credendum eſt, Paradiſum in temperatiſſimo loco eſſe conſtitutum, vel ſub æquinoctiali, vel alibi.* de quo vide Ludouicum Viues *in ſcholiis ad Auguſtinum lib.* 13. *de Ciuit. cap.* 21.

36. *6 Dub. an paradiſus fuerit ſub æquinoctiali.* *Probabilius negat D. Th.* *Eius motiuũ ex Ariſtot.*

Accedit Scot. *Quid reſpondeat Bonau. ad idem dubium.*

Quid item ad motiuum D. Thomæ. *Durand. adhæret Bonau.*

Confirmatur eadẽ Bonau. reſponſio.

Reſolutio authoris.

Tandem de initio, & fine Paradiſi dubitari hoc loco ſolet. Sed de initio iam ſufficienter diximus, quod ex Patribus, & coniectura colligi poteſt factum eſſe tertio die, quia Scriptura non exprimit aliud particulare initium, & nullum aliud commodius cogitari poteſt. De fine verò quæſtio 37.

37. *Vltimum dubiũ durétne adhuc paradiſus.*

quæſtio eſt hoc tempore controuerſa, an Paradiſus iam deſtructus ſit, vel duret, & conſequenter duraturus ſit, vſque ad mundi finem. Quam quæſtionem in aliis operibus bis attigi *2. tom. 3. partis, diſput. 55. ſect. 1.* & in defenſione fidei, *lib. 5. cap. 13. in fine*, & ideo breuiſſime pauca hic addam. Tenent ergo graues authores, Paradiſum non exiſtere: & ducuntur præſertim, quia per aquas diluuij deſtructum fuiſſe credunt. Quia non potuit tunc non inundari, cùm aquæ ſupra omnes montes quindecim cubitos aſcenderint; ergo per inundationem tam grandem, tamque diuturnam naturaliter deſtrui debuit, & non eſt, cur ſupernaturaliter conſeruatum, vel reſtitutum eſſe dicamus, cùm illius vſus neceſſarius iam non eſſet. Deinde addunt experientiam, tum negatiuam, quia cùm vniuerſus orbis notus fuerit hominibus, & per omnes partes eius aliqui diſcurrerint, à nomine inuentus eſt, nec in hiſtoriis humanis aliqua eius memoria inuenitur. Tum etiam poſitiuam coniecturam addunt, quia Paradiſus in hac noſtra terra ſitus fuit, & probabile creditur fuiſſe circa Meſopotamiam, vel Armeniam, quæ ſunt prouinciæ vndique notæ, & habitatæ, & tamen in illis non inuenitur. Denique quod magis vrget, Scriptura iuxta Septuaginta dicit, *Paradiſum fuiſſe plantatum ad Orientem in Eden*, id eſt, in quadam regione Orientali vocata Eden: nam illa particula *in*, hoc plenè indicare videtur. Sicut de Cain dicitur *Geneſ.* 4. habitaſſe in terra ad Orientalem plagam Eden; eiuſdem regionis mentionem faciunt *Iſai. cap.37. & Ezech. cap.27.* Conſtat autem in illa regione ſic nominata Paradiſum non inueniri.

Pars negans ab aliquibus probatur. Eorum 1. argumentum.

Argum. 2. bipartitum.

Poſterior pars.

Tertium.

38\. *Pars affirm. verior.*

Sed nihilominus non videtur à communi Patrum ſententia recedendum, qui ſentiunt, Paradiſum adhuc conſeruari in eo ſtatu, & cum ea voluptate, & pulchritudine, in qua creatus eſt. Ita ſentiunt Irenæus, Iuſtinus, Athanaſius, Auguſtinus, Hieronymus, & Iſidorus, quos *in dicto 2. tom.* citaui. Et alij quos refert & ſequitur Bellarm. *tom.4. lib. vnico, de grat. primi hominis cap.* 14. Deinde Auguſtin. *lib. 2. de peccato origin. cap.* 23. abſolutè dixit, fidem Chriſtianam non dubitare Paradiſum eſſe. Vbi, licèt principaliter intendat docere, creatum eſſe à Deo verum Paradiſum terreſtrem, & ad fidem pertinere, nihilominus de illo tanquam de actu exiſtente cum eadem ſecuritate loquitur, qua illum tanquam communiter receptum ſupponit. Prætereà argumentum ſumptum ex habitatione Eliæ, & Henoch, in illo Paradiſo eſt valde probabile, vt latiùs deduxi *in dicto 2. tom.* Denique argumentum ſufficiens eſſe debet, quia nobis de fide conſtat, Paradiſum aliquando fuiſſe, & non conſtat, deſtructum eſſe, imò Scriptura indicat, intentionis Dei fuiſſe illum conſeruare; ergo credibilius eſt, adhuc durare. Conſequentia cum maiori notæ ſunt. Minor autem quoad priorem partem patebit facilè, reſpondendo ad motiua prioris ſententiæ. Quoad poſteriorem verò patet ex *Geneſ.* 3. vbi dicitur Deus collocaſſe Cherubin ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Ex quo colligimus noluiſſe Deum deſtruere Paradiſum. Et inde indicium ſumitur, voluiſſe ſemper conſeruare illum, quia ſi poſt nonnullos annos illum deſtructurus fuiſſet per diluuium, faciliùs fuiſſet ſtatim illum deſtruere, vel ſaltem lignum vitæ eradicare in pœnam primi peccati, quàm ſpecialem cuſtodiam adhibere; ergo quantum Scriptura indicat, credibilius eſt adhuc durare Paradiſum.

Prima ratio pro hac Patrũ ſententia.

Secunda.

A Ad argumentum autem ſumptum ex inundatione diluuij reſpondi *in dicto tom. 2.* fortaſſe, aquas diluuij non aſcendiſſe ad altitudinem loci Paradiſi, quia Scriptura loquens de diluuio, ſolùm loquitur de terra habitabili ab hominibus mortalibus, vel fortaſſe de ſola illa, quæ tunc habitabatur. Deinde etiamſi aquæ ſupra locum Paradiſi aſcendiſſent, poterat Deus ſpeciali prouidentia conſeruare Paradiſum, ſicut conſeruauit Enoch. Ac denique etiamſi aquæ diluuij inundaſſent locum illum, non potuiſſent tam breui tempore arbores, & omnia, quæ in illo erant, prorſus deſtruere. Nam etiam in aliis terræ partibus, non omnes arbores deſtruxerunt, alioqui non B potuiſſet columba tam citò inuenire ramum oliuæ virentibus foliis, quæ in ore ſuo ad Noë portaret. Igitur ad ſummum potuiſſent aquæ locum Paradiſi aliquantulum damnificare, potuit tamen diuina virtute facilè reparari. Nam certè etiam ante diluuium non potuiſſet in ſua pulchritudine, & integritate abſque hominum habitatione, cuſtodia, & opera conſeruari ſine peculiari Dei prouidentia; ergo eadem potuit facilè reparari. Neque id fruſtrà factum fuiſſet, tum vt eſſet perpetuum memoriale benignitatis Dei erga homines, & rei, quam homines peccando amiſerunt. Tum etiam propter habitationem Enoch & Eliæ, vt dixit D.Thomas *dicta quæſt.* 102. *art.* 2. C *ad* 2.

39\. *Ad 1 argum. in num.* 37.

Ad priorem partem alterius argumenti ſumpti ab experientia, negatiua videlicet, quia talis Paradiſus à nemine inuentus eſt; reſpondetur, idem argumentum fieri potuiſſe ante diluuium, præceſſerunt enim mille quingenti anni, in quibus nullus hominum Paradiſum inuenit, quanuis non eſſet deſtructus; idem ergo potuit contingere poſt diluuium. Nec id mirum, quia ſicut Paradiſus eſt factus *occulto opere Dei*, vt dixit Auguſtinus *lib.8. Geneſ. ad liter. cap.*1. ita peculiari cura, & prouidentia eiuſdem Dei eſt occultatus, vt *Geneſ.*3. ſignificatur. Vnde idem Auguſtinus *eodem lib. cap.*7. dixit, locum Paradiſi à cognitione ho- D minum eſſe remotiſſimum, & cauſam explicat D.Thomas dicta quæſt. 102. art. 1. ad 3. *Quia locus ille ſecluſus eſt à noſtra habitatione aliquibus impedimentis, vel montium, vel marium, vel alicuius æſtuoſæ regionis, quæ pertranſiri non poteſt.* Et hoc tertium membrum ſimpliciter approbat *in 2.2. quæſt.* 164. *art.* 2. *ad* 5. dicens, ille locus præcipuè videtur eſſe inacceſſibilis propter vehementiam æſtus in locis intermediis. Imò hoc ſignificatum putat per gladium flammeum *Geneſ.* 3. & quia ille calor cauſatur ex motu circularis Solis, qui per Angelum fit, ideo putat, & gladium illum appellari *verſatilem*, & cuſtodiam Cherubino tribui. Chryſoſtomus autem *homil.*18. *in Geneſ.* dicit, gladium appellari verſatilem, eo *quod gladius ille ob-* E *turet, & permutet omnes vias, quæ illuc ferunt.* Et fortaſſe ad hanc cuſtodiam peculiarem Angelum deſtinauit Deus, vt ſi corporalia impedimenta communi curſu cauſarum naturalium occurrentia non ſufficerent, peculiari cura homines ab illo itinere deterreret. Vnde Auguſtinus *lib.* 11. *Geneſ.* ad liter. cap. 40. *Hoc*, inquit, *per cæleſtes poteſtates in Paradiſo viſibili factum eſſe credendum eſt, vt per angelicum miniſterium eſſet illi ignea quædam cuſtodia.*

40\. *Ad priorem partẽ ſecundi argumenti in eodem n.*37.

Ad aliam verò partem de poſitiuis coniecturis, ſeu experientiis reſpondetur, ſupponere falſum fundamentum, ſcilicet, notam eſſe regionem, ſeu partem mundi in qua fuit à principio ſitus Paradiſus. Nam ſi regio illa in parti-

41\. *Ad poſteriorem partem.*

N 2 culari

culari ignota eſt, quomodo poteſt tota ita luſtrari, vt per experientiam poſitiuè conſtet, ibi non eſſe Paradiſum? Negatur ergo aſſumptum, & conſequenter etiam negatur, fuiſſe Paradiſum ſitum in Meſopotamia, Arabia, vel in aliqua alia prouincia ex his, quæ nunc habitantur ab hominibus.

Ad 3. argum.

Ad peculiarem autem ponderationem illorum verborum, quibus dicitur, *Paradiſus creatus in Eden*, ſatisfacere poſſet reſponſio quòd in vulgata nomen *Eden*, non ſumitur, vt proprium alicuius regionis, vel prouinciæ; ſed vt delitias, aut voluptatem ſignificat. Nam reuera hoc ſignificat primaria vox ipſa Hebraica. Nihilominus tamen admittimus nomen *Eden*, poſſe etiam ibi ſignificare regionem terræ ad Orientem, quæ ita nominata à Moyſe fuerit, quia deliciis, & voluptate abundabat. Hoc enim non obſtat, quia illa regio ſic nominata æquè ignota nobis eſt, ac locus Paradiſi: neque enim veriſimile eſt, hanc regionem eſſe illam, quam *Ezechiel* 27. etiam vocauit *Eden*: nam potuit eſſe alius locus delicioſus, & inde ita vocatus, vt Hieronymus ibi aduertit. Cúmque illa *Eden* ibi nominetur, vt vulgaris, & priuata quædam prouincia, non eſt veriſimile, fuiſſe aliam *Eden*, in qua plantatus fuit Paradiſus, vt bene notauit Caietanus, & ſequitur Yſtella *in Geneſ.* & idem reſponderi poteſt ad locum Iſaiæ: nam de eadem *Eden* videtur vterque Propheta loqui, vt ex 4.*Regum* 19. colligi poteſt, vbi videri poteſt Abulenſ. *quæſt.*10

CAPVT VII.

Vtrùm formatis corporibus primorum hominum, in eodem inſtanti Deus animas illorum creauerit, corporibúſque coniunxerit.

1.

Quo ordine, & quid huius operis propriũ tractandum ſit.

HActenus diſputatum eſt de creatione hominis quoad ea omnia, quæ ad corpus ſpectant, nunc conſequenter de his, quæ ad animam pertinent dicendum eſt, & primò de creatione eius, poſtea verò de perfectionibus eius. Circa primum ſciendum eſt, diſputationem de ſubſtantia animæ humanæ, & de tempore, ac modo creationis eius communem eſſe omni animæ humanæ, quia ad eſſentiam eius, & proprietates conſequentes eſſentiam eius, pertinet; ideoque in tertium huius operis tractatum remittendam eſſe, in præſenti verò ſupponendo generalia principia, quæ ad particularem productionem Adæ, & Euæ pertinuerint, explicanda ſunt. Et ideo ſolùm verſabitur diſputatio circa illa verba Geneſ. 2. *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Quæ quidem verba de ſolo Adamo ſcripta ſunt, tamen quantum ad animam ſpectant, eandem rationem habent in Euæ productione. Vnde mutando verbum illud, *hominem de limo terræ*, explicari poſſunt ad Euam hoc modo: *Formauit igitur Deus mulierem de coſta Adæ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & facta eſt mulier in animam viuentem.* Explicando igitur hæc verba quæſtioni propoſitæ ſatisfaciemus.

2.

1. Aſſertio contra antiquũ errorem de ſubſtantia animæ.

Dico ergo primò ſpiraculum illud non fuiſſe ipſam Dei ſubſtantiam, vel aliquid eius, ſed fuiſſe rem creatam, & à ſubſtantia Dei diſtinctam. Hanc aſſertionem præmittimus ad excludendum antiquum errorem dicentium animam eſſe ipſam Dei ſubſtantiam, vel aliquid ſubſtantiæ Dei. Et

A conſequenter illud ſpiraculum fuiſſe de ſubſtantia Dei, quia fuit ipſa anima. Quem errorem Caſtro *verbo Anima, hæreſ.* 4. & Prateol. Gnoſticis, & Manichæis tribuunt, & ſumitur ex Theodor. *lib.5.diuinorum Decret.cap.de materia, & cap.de homine*, vbi Cerdoni, & Marcioni hunc errorem tribuit, ſicut Manichæis Auguſt. *lib.de Hæreſibus, in* 46. & in Priſcillianiſtis damnant illum Concil. Brach. I. *cap.* 5. & Leo Papa *Epiſt.* 91. aliàs 93. *cap.* 5. qui addit errorem hunc ex Philoſophorum quorundam, & Manichæorum opinione manaſſe. Vnde Auguſt. Eugub. *lib.* 9. *de perenn. Philoſoph.* hunc errorem nonnullis Philoſophis tribuit, qui interdum animam vocabant ſcien- B tiam ſubſtantiæ Dei. Quæ verba fortaſſe metaphorica erant, ad excellentiam animæ declarandam; potuerunt verò hæretici errare ex verbo illo, *inſpirauit in faciem eius*, vt notat D. Thomas 2. *contra gent. cap.*85. Nam qui in faciem alterius inſpirat, idem numero, quod in ipſo erat, in alium emittit, & ſic videtur Scriptura innuere, quòd aliquid diuinum à Deo in hominem ad ipſum viuificandum, immiſſum ſit. Item hoc confirmare poterant ex ſimilitudine animæ ad Deum in intelligendo, & in immaterialitate, & immortalitate.

Vide etiã Conimbr. 2. de Anima. c.1. q.1. art.6.

Arguitur pro errore.

Confirmatur.

3.

Probatur aſſertio impugnando errorem.

Hic autem error non ſolùm fidei, ſed etiam rationi naturali euidenter repugnat, quia eſt eui- C dens, non poſſe animam eſſe de ſubſtantia Dei; vt optimè demonſtrat Auguſt. *lib.*1. *de Anim. & eius origin.cap.*3.*& in lib.ad Oroſium contr.Priſcillianiſtas, à principio*, & aliis locis infrà citandis, & D. Thom. 1.*part. quæſt.*90. *art.*1. *&* 2. *contra gent. cap* 85. Et breuiter (quia res eſt clara) in hunc modum oſtenditur; quia duobus modis cogitari potuit, animam eſſe de ſubſtantia Dei, primò quòd ſit ipſa eſſentia Dei in ſe & ſua ſubſtantia permanens, & formaliter hominem viuificans. Secundò quòd anima ſit facta de ſubſtantia Dei. Vterque autem ſenſus manifeſtiſſimè erroneus eſt. De priori probatur, primò, quia Scriptura aliis locis dicit, animam eſſe factam. Zachar. 12. *Domi-* D *nus extendens cælum, & fundans terram, & fingens ſpiritum hominis in eo*; ſpiritus autem hominis nihil aliud eſt, quàm anima hominis, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 2. *Nemo ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt.* Et Iſai. 42. *Dominus, qui fundauit terram, dat flatum populo ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam*; & illud Eccleſiaſt. 12. *Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis.* Et infrà: *Et reuertatur puluis in terram ſuam, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Secundò probatur ratione, tum quia repugnat perfectioni diuinæ ſubſtantialiter informare corpus, vt in tractat. de Deo oſtenſum eſt. Tum etiam, quia ſi Deus eſſet E forma hominis, deificaret illum, & ſubſtantialiter ſanctificaret, & impeccabilem redderet, ac modo diuino cognoſcentem; quæ omnia cum imperfectionibus hominis repugnant. Alter item ſenſus euidenter improbatur ab Auguſtin. quia ſi anima fuiſſet facta de ſubſtantia Dei, mutationem ſubſtantialem paſſa fuiſſet ſubſtantia Dei, quod eius perfectioni repugnat. Item vel anima eſſet facta de tota ſubſtantia Dei, vel de parte eius: at ſubſtantia Dei non habet partes; non ergo ex parte: tota verò ſubſtantia non potuit ſeipſam deſtruere, & in aliud conuertere. Et ſimiles demonſtrationes contra hunc errorem poſſunt facilè multiplicari.

Impugnatio bimembris.

Impugnatur primũ membrum primò.

Probatur idẽ membrum ſecundò.

Lib. 1. de eſſent. Dei, c.5.

Secundũ mẽbrum impugnatur ab Auguſt.

4.

Ad locum Scripturæ quo in n. 2. arguitur.

Neque ponderatio verbi *inſpirauit*, vel, vt alia litera habet, *inſufflauit*, eſt alicuius momenti, quin

A quin potiùs Auguſt. *dicto lib.7. Geneſ. ad liter. cap.3.* ex eodem verbo contrarium colligit, dicens: Imò verò ex verbo ſatis apparet, ita non eſſe, cùm enim homo ſufflat, anima ipſa ſubiacentem ſibi naturam corporis mouet, & de illa, non de ſeipſa flatum facit. Sic ergo licèt Deus inſufflaſſe dicatur, non oportet, vt aliquid de ſua ſubſtantia inſpirauerit. Vlteriùs verò, quia omnipotens eſt, non indiguit circunſtante materia, ſed ex nihilo fecit, quod inſufflauit. Vnde Theodor. *quaſt.23. in Geneſ.* cùm idem argumentum his verbis propoſuiſſet: *Si ex inſufflatione Dei creata eſt anima, erit vtique anima ex ſubſtantia Dei,* reſpondet: *Extremæ impietatis eſt, & blaſphemiæ ſententia huiuſmodi. Nam per hoc Scriptura diuina facilitatem creandi demonſtrauit, & ipſius animæ naturam obſcurè declarauit, nempe ipſam eſſe ſpiritum creabilem, inuiſibilem, & intellectiuum, expertem craſſitudinis corporeæ.* Et hinc ſoluitur alia ratio: nam licèt ſpiritus ille quem Deus inſpirauit, diuinas aliquas proprietates aliquo modo participet, non eſt argumentum, quòd ſit factus de ſubſtantia Dei, ſed quòd ſit factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, vt eadem Scriptura dicit, & poſtea explicabimus.

Ad confirm. ibid.

5\. Atque hinc refellitur grauis lapſus Philaſtrij *in lib. de Hæreſibus, in Catalog. hæreſum, quæ ſub Apoſtolis extiterunt.* Nam quinquageſimo loco ponit, & hæreſim vocat ſententiam dicentem, ſpiraculum illud, quod Deus inſpirauit Adæ, fuiſſe animam. *Nam ſi inſpiratio anima eſt* (inquit) *quomodo indicari poteſt, quod à Deo eſt infuſum propriè.* Vnde ipſe exiſtimat ante illam inſpirationem fuiſſe iam animam Adæ creatam, ac proinde illam inſufflationem fuiſſe gratiæ infuſionem ſimilem illi, quæ Apoſtolis facta eſt, cùm Chriſtus inſufflauit, & dixit eis: *Accipite Spiritum ſanctum.* Fuítque hæc ſententia Cyrilli *lib. 8. in Ioan. cap.47.* vbi ſic ait: *Nec quiſquam putet diuinum ſpiraculum animam homini factum fuiſſe.* Nam ſpiraculum illud Spiritum ſanctum eſſe exiſtimauit. Et ſic etiam *lib. 2. in Ioan. cap. 3.* dicit, Moyſem docuiſſe priùs, Deum creaſſe hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, & poſtea tradidiſſe ſpiritum ad imaginem diuinam ſigillatum hominem fuiſſe, cùm dixit, *Et inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Et videtur ad eandem ſententiam accedere Ambroſius *lib. de Noë, & Arca, cap. 25.* dicens: *Separemus, quod eſt rationabile animæ, cuius ſubſtantia diuinus eſt ſpiritus, ſicut ait Scriptura, quia inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Sed licèt hæc ſententia tolerabilis eſſet, nihilominus intolerabilis fuit error Philaſtrij damnantis contrariam, vt hæreticam, cùm hæc vel nullo, vel leuiſſimo nitatur fundamento, imò potiùs ipſa damnabilis ſit.

Refellitur lapſus Philaſtrij.

6\. Dico ergo ſecundò, Deum creaſſe animam rationalem, eámque corpori hominis vniuiſſe, cùm inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. Hæc eſt ſententia communis Scholaſticorum *in 2. d. 17.* & D. Thom. *1. part. quæſt. 90. art. 1. & 3.* & frequenter in illis quæſtionibus, & tenet Caſtro *verbo, Anima. hæreſ. 2.* Item eſt communis ſententia Patrum, præſertim Chryſoſtom. *homil. 12. in Geneſ. in fin.* cuius verba ſtatim referam. Item Eucherij *lib. 1. in Geneſ.* qui diſtinctè declarat in verbo *inſufflauit*, & creationem animæ & vnitionem includi. Idem Hugo Victorin. *Annotat. in Geneſ. cap. 8.* & Albin. ſeu Alcuinus *quæſt. 8. in Geneſ.* dicens, *Quid eſt, quòd Deus inſpirauit in faciem Adæ ſpiraculum vitæ?* Reſpondet, *Inſpiratio Dei in faciem hominis traditio eſt animæ rationalis.* Et idem habet Theodoret. *quæſt. 8.* ſuprà citata, & profectò idem videtur ſenſiſſe Cyril. *vbi ſuprà* 1. quanuis obſcurè etiam loquatur. Magis hoc ſenſit Ambroſ. *loco citato*; nam priùs ſic inquit, *Ideo in principio ſanctus Moyſes informauit nos, atque inſtruxit de inſufflatione animæ, vt non laboremus diuerſis opinionibus Philoſophorum.* Vnde, quod poſtea dicit, *rationalem animam eſſe ſpiritum diuinum*, non credo intellexiſſe de Spiritu ſancto, neque accepiſſe diuinum ſubſtantialiter, ſed denominatiuè, ſeu per participationem. Quia anima eſt quidam ſpiritus, diuinitus inſufflatus. Et eandem ſententiam indicat *in enarrationibus ſuper Geneſ. ad Sabin.* Præcipuus verò auctor, & defenſor eius eſt D. Auguſt.

2. Aſſertio de creatione, & infuſione animæ. Qui eam tradant.

B *in locis citatis ex lib. 7. Gen. ad liter. & ex lib. 2. de Geneſ. contra Manich. cap. 8.* vbi dicit, *Nondum tamen ſpiritualem hominem debemus intelligere. Sed adhuc animalem,* vtique in dicta ſufflatione. Quod latiùs docet *lib. 1. de Ciuit. cap. 24.* vbi ſic ait, *Parum conſiderate quibuſdam viſum eſt in eo, quod legitur: Inſpirauit Deus in faciem eius ſpiritum vitæ,* &c. *non tunc animam primo homini datam, ſed eam, quæ iam inerat Spiritu ſancto viuificatam.*

Auguſt. eiuſdem aſſertionis præcipuus author.

7\. Probátque, quia Moyſes ipſe ſatis hunc ſenſum explicauit, cùm addidit; *Et factus eſt homo in animam viuentem, id eſt, & cœpit homo viuere*; ergo corpus illud ex terra factum per illam inſufflationem Dei cœpit viuere; ergo ſpiraculum illud fuit C ipſa anima, qua homo naturaliter viuit. Et præterea D. Paulus *1. ad Corinth. 15.* ad hunc locum alludens dicit; *Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem*, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Vbi diſtinguendo animam ab ſpiritu viuificante, ſatis ſignificat non fuiſſe loquutum Moyſem de ſpiritu viuificante. Quod notauit Auguſt. *Epiſt. 146.* dicens: *Cùm vellet Apoſtolus de corpore animali adhibere teſtimonium illud poſuit, quod in Geneſ. legitur: Factus eſt primus Adam in animam viuentem, vel in animam viuam.* Et adiungit: *Recolis certè, quemadmodum ſcriptum ſit, & inſufflauit Deus in faciem eius flatum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Et ſimiliter *2. retractat.* D *cap. 15.* dicit, Apoſtolum adhibuiſſe illud teſtimonium Geneſis, vt probaret, corpus primi hominis fuiſſe animale, id eſt, viuens corporali, & ſenſibili vita, quando Deus inſpirauit in illum: fuit ergo illud ſpiraculum vita hominis. *Et lib. 7. Geneſ. ad liter. cap. 16.* dicit, *Non mihi videtur dictum, factus eſt homo in animam viuam, niſi quia ſentire cœpit in corpore, quod eſt animæ, viuentiſque carnis certiſſimum indicium.* Vnde D. Thomas *opuſc. 1. contra errores Græcor. cap. 27.* dixit, negare illum ſpiraculum fuiſſe animam humanam, videri eſſe repugnans dictis verbis Apoſtoli, quia in eis expreſsè dicit, vitam animæ eſſe aliam à vita, quæ eſt per Spiritum ſanctum. Et ibidem ad Cyrill. reſpondet, E expoſuiſſe locum illum in ſenſu ſpirituali, non in litterali. Ad Ambroſ. autem iam à nobis reſponſum eſt. Fundamentum autem Philaſtrij ſupponit alium errorem, quem nunc refellemus.

Eámque probat varijs in locis.

Ad Cyrill. Ambroſ. & Philaſtr. in n. 5. allatos.

8\. Tertiò dicendum eſt, & colligitur etiam ex dictis, in eodem inſtanti, in quo Adam productus eſt, & factus in animam viuentem, fuiſſe animam eius, & corpori vnitam, & creatam, ac non antea. In hac aſſertione ſupponimus, animam humanam fieri per propriam creationem ex nihilo, quia eſt ſpiritualis, & immortalis, & ideo de potentia materiæ non educitur, quæ ad tract. 3. ſpectant ex profeſſo. Diſputatur autem tam à Philoſophis, quàm à Theologis quæſtio, an hæc creatio animarum fuerit facta à principio cum

3. Aſſertio.

aliarum rerum creatione, vel fiat ſigillatim in ſingulorum hominum productione. Nam in hoc errarunt olim Origen. & alij dicentes, omnes animas hominum fuiſſe in principio ſimul creatas. Verùm in hoc veritas catholica eſt, generaliter loquendo, animas hominum non fuiſſe in principio creatas ſimul, ſed creari in eodem inſtanti, in quo corporibus vniuntur, vt oſtendit D.Thom. *dicta quæſt.*91. *art.*4. ex naturali principio, in illo 3.tractatu latè expoſito, lib.1.cap.12. *quòd anima eſt vera forma corporis*, forma autem non eſt naturaliter ante compoſitum, teſte Ariſt. 12. *Metaph. textu* 17. & in hoc conueniunt Doctores, & Patres infrà citandi, & ad dictum tract. 3.ſpectat. Vide etiam Conimbricenſ.2. *de Anima, cap.*1. *quæſt.*3.

9. *Opinio Philaſtrij contra aſſertionem.* Igitur de anima Adæ eſt peculiaris dubitatio, nam Philaſtrius *in dicto lib. de Hæreſ. in* 49. *ſub tit. de Catal. hæreſum poſt Apoſtolos*, dicit, animam Adæ creatam eſſe ſexto die, carnem autem ſeptimo die factam eſſe. Idémque cenſet de anima, & corpore Euæ. *Eius fundamentum.* Fundatur in illo ordine litteræ, *cap.*1. *&* 2.*Geneſ.* Nam in primo dicitur, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum.* Quod intelligendum putat de creatione animæ, tum quia illa ſola eſt ad imaginem Dei; tum etiam, quia poſtea formatum eſt corpus Adæ ex limo terræ. *Occurrit Philaſtrius obiectioni.* Quòd ſi obiiciatur, quia ſtatim ſubditur, *maſculum, & fœminam creauit eos*, reſpondet, ibi non corporum ſexuum, ſed animæ dominantis, & ſubiacentis dari indicium. In quo ſignificat, animam Euæ ſimul cum anima Adæ fuiſſe creatam, & illas fuiſſe ſignificatas per maſculum, & fœminam, quia vna erat dominatura, & altera ei erat ſubiicienda. Vnde, quod *cap.*2.*Geneſ.* narratur de formatione hominis ex limo terræ, & fœminæ ex coſta Adæ, ipſe intelligit de formatione corporum facta die ſeptimo. Et hanc ſententiam ſaltem vt probabilem videtur Auguſtinus relinquere *lib.*7. *ſuper Geneſ. ad liter. cap.*24. *& ſequentib. & lib.*12. *de Ciuit. cap.*23. & illam tanquam rem dubiam relinquunt Magiſt. ſentent. *in* 2. *d.* 17. & Hugo de Sanct. Victor. *in ſumm. ſentent. tract.*3.*cap.*2.*in fine*, & Auctor Hiſtoriæ Scholiaſt. in Geneſ.

10. *Pro 3. aſſertione ſtant D.Thom. Bonau. & alij Scholaſtici. Stant etiam Patres communiter.* Sed nihilominus poſita aſſertio 3. vera eſt, nimirum animas Adæ, & Euæ non fuiſſe creatas prius tempore, quàm corporibus vnirentur, ſed ſolùm priùs natura, & in eodem inſtanti temporis. Ita docet D.Thomas *dicta quæſt.* 90.*art.*4.& Bonauent. *in* 2.*d.*17.*art.*1.*quæſt.*3. & ibi communiter Scholaſtici, & alij moderni in D. Thomam. Et eſt communis ſententia Patrum, Gregor. Niſſen. *lib. de opificio hominis, cap.*28. *&* 29. vbi generaliter loquitur de animabus omnium hominum, & contra Origen. diſputat. Damaſcen. autem *lib.*2.*de Fide, cap.*12.in particulari dicit, *Deum animam ratione, & intelligentia præditam per inſufflationem Adamo tribuiſſe.* Et ne quis cogitare poſſet, tribuiſſe animam iam creatam, ſubdit, *Porrò corpus, & anima vna creata ſunt, non autem vt Origen. delirauit, hæc prius, illud poſteriùs.* Pro eadem ſententia referri poteſt Hieronymus locis ſuprà allegatis, *Epiſtol.*61.*ad Pammach. &* 139.*ad Cyprian. &* 8.*ad Demetriad.* Et addi poteſt *in lib.*2. *contra Ruffin.* parum à principio, vbi in particulari damnat ſententiam Origenis, dicentis, animam Chriſti fuiſſe antequam naſceretur ex Maria, ſentiens, ſecundùm fidem nullam poſſe fieri exceptionem ab illo vniuerſali dogmate, quòd animæ non creantur prius tempore, quàm corporibus vniantur. Item Leo Papa *Epiſtol.* 93. *ad Turib. cap.*10. damnando Origenis ſententiam, abſolutè dicit, quòd animæ hominum, priuſquam ſuis inſpirentur corporibus, non fuere, & hoc dicit Eccleſiam Catholicam profiteri. Referri autem poteſt Chryſoſtomus *homil.* 12. *in Geneſ.* quia non ſolùm dicit, animam Adæ non fuiſſe creatam ante corpus, ſed etiam dicit, fuiſſe creatam poſt corpus. Quod ſano modo intelligendum eſt de corpore nondum plenè, vel vltimatè diſpoſito, ſi fortaſſe ſucceſſiuè productum eſt, quod ſuprà *cap.* 1. huius libri tractauimus. Denique Bernard. *ſerm.*2.*de Natiuit. Domini*, dicit, limum antea fuiſſe creatum, ſpiritum autem non in maſſa creatum fuiſſe, ſed ſingulari quadam excellentia fuiſſe conditum, & inſpiratum. Neque ab hac ſententia eſt alienus Auguſt. nam licèt aliquando dubitauerit, quia de origine animæ ferè ſemper dubius fuit: nihilominus in hanc partem magis propendet. Nam *lib.*12.*de Ciuit. cap.*23. ſub diſtinctione ponit, *ſiue quam iam fecerat ſufflando indidiſſet, ſiue potius, ſufflando feciſſet*, vbi pondero particulam *potiùs*, & rationem, quam ſubiungit, dicens, *Eúmque flatum, quem ſufflando fecit*: (nam quid eſt aliud ſufflare, quàm flatum facere) *animam hominis eſſe voluiſſe*, & *lib.* 13. *cap.* 24. dicit, Scripturam dicendo inſufflauit, inſinuare voluiſſe rationalem animam non more aliarum animarum, ſed flante Deo creatam eſſe. & *lib.* 2. *de Geneſ. contra Manich. cap.* 8. diſiunctione vtens, hanc partem poſteriori loco ponit. Ac denique *in lib.*2. *Geneſ. ad liter.* ſolùm ſub conditione dicit, *contrarium credi poſſe, ſi Scriptura, vel ratio non contradicit.*

11. *Stat denique ratio & Scripturæ authoritas.* Ex vtroque autem capite poteſt facilè hæc veritas probari, & oppoſita refelli hoc modo. Quia regula generalis fidei, & Scripturæ eſt, animas hominum non creari ante corpora, iuxta illud Pſalm.32. *Qui finxit ſigillatim corda eorum*; ſed nulla eſt ratio, neque auctoritas, cur anima Adæ excipiatur; ergo nullo modo excipi poteſt. Probatur minor, primò ex illa ratione naturali, quòd anima eſt forma corporis: nam hoc æquè verum eſt in animabus primorum hominum. *Fundamentũ Philaſtrij in num.*9. *refellitur.* Deinde ex Scriptura refellendo ſimul falſam intelligentiam Philaſtrij: nam cùm *Geneſ.*1.dicitur, *Ad imaginem Dei creauit illum*, & *cap.*2.additur, *Formauit Deus hominem*, non duo facta narrantur, nec duo tempora indicantur, ſed vnum, & idem opus, quod ſexto die factum dicitur compendioſè, poſtea quomodo factum ſit, eodem vtique ſexto die, per recapitulationem deſcribitur; ergo corpus, & anima, quæ ibi narrantur facta, eodem tempore, ac ſimul perfecta ſunt. Conſequentia euidens eſt, & antecedens in ſuperioribus latè probatum eſt, & nunc declaratur ex verbis vtriuſque capitis. Nam cùm in primo dicitur: *Dixit autem Deus, faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris*, &c. certè non loquitur de ſola anima, ſed de toto homine. Non enim anima ſeparata præeſt piſcibus, & volatilibus, &c. ſed totus homo per animam corpori coniunctam, & ſenſibus ſimul cum ratione vtentem. Ergo cùm ſtatim ſubiungitur, *Et creauit Deus hominem*, etiam eſt ſermo non de anima ſola, ſed de homine. Et hoc etiam conuincit, quod ſtatim additur, *maſculum, & fœminam creauit eos*: nam hoc exponere de animabus nondum habentibus corpora à proprietate, & veritate verborum valde alienum eſt.

12. *Progreditur probatio aſſertionis.* Simili modo *in cap.* 2. cùm dicitur, *Formauit igitur Dominus Deus hominem*, rectè de toto homine dictum eſſe intelligitur. Verum quidem eſt,

Augu

Auguſtinum 13. *de Ciuit. cap.* 24. dicere, nomine hominis poſſe ibi ſignificari ſolum corpus iam organizatum ad ſuſcipiendam animam eo modo quod corpus mortuum Petri ſolet Petrus appellari. Quod etiam ſentit Chryſoſtom. *homil* 12. *&* 13. *in Gen.* & Abulenſ. *ibi* cum aliis. Quia inde intulerunt corpus fuiſſe creatum ante animam. Ex quo non infirmatur, ſed confirmatur potiùs, quod intendimus, ſcilicet, animam non fuiſſe creatam ante corporis formationem. Eſtque illa expoſitio probabilis: tamen commodè etiam exponitur verbum illud de toto homine, vel ſaltem de corpore iam vltimatè diſpoſito ad animæ receptionem. Quia corpus nunquam informatum anima, nec proximè aptum, vt ſtatim informetur, non ſolet homo appellari. Et ideo veriſimile eſt, in eodem ſenſu dixiſſe Moyſem ibi, *Formauit Deus hominem*, in quo priùs dixerat, *creauit hominem*, in poſteriori tamen loco explicuit modum, ſcilicet, formando corpus de limo terræ, & inſpirando ei ſpiraculum vitæ, quod in eodem inſtanti fieri potuit, & factum eſt, ſicut ſtatim additur: *Et factus eſt homo in animam viuentem.* Denique confirmari hoc poteſt *ex cap. firmiter, de ſumm. Trinit.* Vbi dicitur, *creaſſe Deum in principio ſimul ſpiritualem, & coporalem creaturam, angelicam videlicet, & mundanam, & deinde humanam ex vtraque compoſitam.* In quibus verbis duo continentur. Vnum eſt, animā non fuiſſe creatam cum Angelis, ſed poſt Angelos. Aliud eſt, animam tunc fuiſſe creatam, quando homo conditus eſt ex illa, & corpore compoſitus. Quibus verbis rectè perpenſis, videtur hæc aſſertio iam eſſe contra omne dubium, & ad certa dogmata pertinere. Ad motiuum autem Philaſtrij ſatis iam reſponſum eſt *in n.* 11.

Aſſertionis hactenus probata certitudo quanta.

13. *Aſſertio 4.*

Vltimò dicendum eſt, animas primorum hominum fuiſſe in ſua ſubſtantia, & proprietatibus naturalibus valde perfectas. Aſſertio clara eſt, illam tamen propono, vt ad ea, quæ dicenda ſuperſunt, viam præparem. In anima ergo rationali primùm conſiderari poteſt eſſentialis, & ſpecifica perfectio eius, de qua nota eſt aſſertio. Qualis autem, & quanta illa ſit, in verbis Geneſis, quibus primi hominis creatio refertur *ad imaginem & ſimilitudinem*, &c. ſatis exponitur. Deinde poteſt hæc perfectio in indiuiduo conſiderari, prout in anima Adæ, aut Euæ inuenta eſt. Et in hoc ſenſu ſolùm dicere poſſumus, illas animas fuiſſe in indiuiduo valde perfectas. Quia ſi inter animas rationales non eſt vna perfectior alia, conſtat, animam Adæ, & Euæ habuiſſe totam perfectionem ſubſtantialem, cuius anima rationalis in indiuiduo capax eſt. Si verò inter rationales animas eſt inæqualitas indiuidualis, incognitum eſt quem gradum Adæ anima, vel Euæ ſortita ſit, quia ſuppoſita illa veritate, determinatio ad animam tantæ, vel tantæ perfectionis ex voluntate diuina pendet, ideoque nobis innoteſcere non poteſt, niſi per reuelationē. Solum ergo dicere poſſumus, habuiſſe Adam animam valde perfectam, prout oportebat, & decebat eum, qui futurus erat principium, & origo reliquorum hominum, & eum, qui immediatè creabatur non ſolùm quoad animā, ſed etiam quoad corpus, & quoad totum hominē ab ipſo Deo cuius opera perfecta ſunt. Vnde, quod de ſimili perfectione indiuiduali corporis quoad eius temperamentum, & diſpoſitionem ſuprà diximus, hîc applicari poſſunt: nam anima, & corpus ſeruant inter ſe proportionem. Atque eodem modo ſentiendum eſt de potentiis animæ, intellectu, ſcilicet, & voluntate, nam fuerunt in primis hominibus valde perfectæ, & ſubſtantiæ animæ

Declaratur.

A proportionatæ. An verò habuerint inditas alias perfectiones, poſtea videbimus.

CAPVT VIII.

An primus homo fuerit ſecundùm animam creatus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei.

1. *Referuntur Patres & Scholaſtici tractantes de imagine Dei in homine*

QVoniam his herbis explicauit nobis Scriptura excellentiam creationis humanæ naturæ, & formæ, quam per illam recepit, quæ eſt anima rationalis: ideo tam antiqui Patres, quàm Theologi omnes de hac imagine, & ſimilitudine accuratiſſimè tractarunt, vt videre licet in Baſil. *homil.* B 10. *&* 11. *Exaëmer.* Et ambroſ. *lib. 6. Exaëmer. c. 6. 7. & 8. & lib. de Dignit. conditionis humanæ*, & Theod. *q.*20. *in Gen.* Chryſoſt. Rupert. & aliis expoſitoribus *ibidem*, & Gregor Niſſen. *lib. de hominis opificio. & de Hiſtor. ſex dierum*, Auguſt. *in libris ſuper Gen.* ſæpe, *& in libris de Trinit.* vt infrà videbimus, & Bernard. *ſerm.* 80. *in Cant. & lib. de liber. arbitr.* Scholaſtici etiam cum Magiſtr. *in 2. d. 16.* & præſertim D. Thom. 1. *p. q.* 93. per nouem art. quos in præſenti capite breuiter comprehendemus.

2. *Suppoſitio neceſſaria pro doctrina huius cap.*

Primùm ergo ſupponendum eſt, cùm Deus dixit, *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. decreuiſſe, ſeu explicaſſe voluntatem creandi hominem, C in quo aliquam ſui imaginem imprimeret. Ac ſubinde cùm ſubditur, creauit Deus ad imaginem ſuam, creatam ſui imaginem in homine feciſſe. Hoc præmitto quàm omnium dicendorum neceſſarium fundamentum, quia non defuerunt, qui verba illa de imagine in Deo ipſo exiſtente, ac ſubinde increata explicauerint. Ita vt ſenſus non ſit, hominem ita eſſe ad imaginem Dei factum, vt in ſe creatam imaginem Dei receperit, ſed potiùs ſit ſenſus, hominem eſſe creatum conformem imagini, quæ in Deo ipſo eſt. Ita refert Auguſt. 7. *de Trinit. c. 6. circa finem*, & Magiſt. *ſent. in 2. d. 16.* Et poteſt illa interpretatio ſuaderi ex illo ad Róman. 8. *Quos prædeſtinauit, conformes fieri imagini fi-* D *lij ſui*; ergo etiam in præſenti, fieri ad imaginem non eſt, fieri imaginem, ſed eſt fieri conformem imagini, quæ in Deo eſt. Confirmatur, quia illud *ad imaginem*, dicit reſpectum ad aliquam imaginem; ergo fieri ad imaginem, eſt fieri, recipiendo in ſe reſpectum ad imaginem: ſed homo non poteſt dicere reſpectum ad imaginem, quæ ſit ipſe; ergo factus eſt ad imaginem, accipiendo reſpectū ad imaginem. Et confirmatur ſecundò. Nam aliud eſt facere ad imaginem, aliud facere imaginem. nam pictor volens imaginem depingere, non dicetur velle facere ad imaginem; ergo illud *ad imaginem*, potius dicit conformitatem ad imaginē non factam, quàm imaginis factæ, ſeu faciendæ E creationem.

Contra ſuppoſitionem nonnulli ſunt opinati, teſte Auguſt. & Magiſtro.

Arguitur ex Paulo pro dicta opinione. Confirm. 1.

Confirm. 2.

3. *Probatur* 1. *noſtra ſuppoſitio.*

Nihilominus tamen ſuppoſitio noſtra communis eſt Patrum expoſitio, & ſententia. Quæ probatur primò, quia illa verba, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* & illa, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam*, & iterum, *ad imaginem Dei creauit illum*, non poſſunt intelligi de imagine increata. Ergo neceſſariò debent intelligi de creata in ipſo homine facta. Antecedens probatur, quia illa imago vel eſſet diuina eſſentia, vel aliqua perſona; neutrum autem dici poteſt. Non quidem eſſentia, quia diuina eſſentia non poteſt eſſe imago. Nam de ratione imaginis eſt, vt ſit aliquid productum, teſte Auguſt. *lib. 83. Quæſt. q.* 57. & D. Thom. 1. *p. q.* 35. *a.* 1. ſed eſſentia diuina non eſt producta; ergo neque eſt imago. Et hac ratione

Antecedens bipartium. Eius pars oſtenditur.

ne Deus in quantum Deus non poteſt eſſe imago A eſſentialiter, quia non habet alium cuius imago ſit; ergo deitas ipſa non poteſt eſſe imago increata.

Effugium.

Reſponderi poteſt eſſentiam lato modo, ſeu abuſiuè, vt ait D. Thom. poſſe dici imaginem, quia ſecundùm eam vna perſona aliam imitatur,

Præcluditur.

ita refert D. Thom. *d. q.* 93. *art.* 5. *ad* 4. & non reprobat. Sed profectò non eſt talis acceptio imaginis in Deo admittenda, cùm ſit impropriiſſima, & inuſitata: & poſſit eſſe occaſio errorum. Multo verò minus eſt ſecundùm illam explicanda Scriptura, relicta verborum proprietate, ſine fundamento. Ac denique etiam illa poſita neceſſariò ex verbis illis colligitur, hominem peculiarem conformitatem, & ſimilitudinem ad diuinam eſſen- B tiam in creatione ſua recepiſſe, ratione cuius ſpecialiter dicatur factus ad imaginem Dei. Nam ille reſpectus ad eſſentiam Dei per illa verba, *ad imaginem*, indicatus, aliquod fundamentum in homine requirit; quod eſſe non poteſt, niſi proprietas naturæ humanæ, in qua illa conformitas, & ſimilitudo fundetur. Hæc autem eſt ratio imaginis homini impreſſa.

4. *Effugium alterum.*

Alij verò, vt ex D. Thoma in eodem loco colligitur, reſponderunt Dei eſſentiam dici imaginem, quatenus in ſe continet ideas, & exemplaria rerum omnium, nam exemplar quædam imago eſt. Et ita dici potuiſſe, hominem factum ad imaginem, quia factus eſt conformis exemplari C diuino. Sed talis expoſitio valde extorta, & im-

Reiicitur 1.

probabilis eſt. Nam in primis, etiam diuina eſſentia, vt eſt eſſentia, non poteſt dici imago, quia etiam vt ex exemplar non producta, vel facta ad ſimilitudinem alicuius, quod eſt de ratione imaginis, nec eſt ſine fundamento dicendum, nomen

Reiicitur 2.

imaginis impropriè ibi vſurpari. Deinde ſi eſſet ſermo de exemplari potiùs dicere debuiſſet, faciamus hominem ad imaginem eius, id eſt, iuxta ideam, & exemplar eius: non autem ſic dixit Deus, ſed *ad imaginem noſtram*, vel *Dei*, vel *ſuam*; non eſt ergo ſermo de exemplari hominis, ſed de imagine

Reiicitur 3.

repræſentante Deum ipſum. Denique hoc modo nulla excellentia hominis per illa verba indicare- D tur, quod manifeſtè repugnat, & contextui, & Patribus illa verba ponderantibus, & explicantibus. Sequela patet, quia fieri cum conformitate ad diuina exemplaria commune eſt omnibus rebus creatis vnicuique ſecundùm naturam ſuam.

5. *Oſtenditur 1. pars antecedentis ſuprà poſiti in n. 3.*

Altera pars de perſonis probatur, quia ſi aliqua perſona ibi poſſet ſignificari, nomine imaginis, maximè Verbum, nam Pater & Spiritus ſanctus ſecundùm proprietates ſuas non habent, quòd ſint imago, vt ſuppono. Neque etiam omnes tres perſonæ ſimul ratione deitatis poſſunt dici imago, vt iam eſt probatum; ergo ſolùm, ſeu maximè poſſet hoc Verbo tribui, quia eſt vera imago Patris, at E in dicto loco Geneſis non poteſt eſſe ſermo de hac imagine, quia additur *ad imaginem noſtram*, id eſt, vel trium perſonarum ibi loquentium, vel Dei, vt Deus eſt, & vt eſt hominis author. Verbum autem non eſt imago Trinitatis, nec Dei, vt Deus eſt, ſed ſolius Patris; ergo ibi non eſt ſermo de imagine increata perſonali, ſed de imagine creata, quæ vel Trinitatem, vel Deum, vt Deus eſt, referre poſſet. Illa enim particula *noſtram* conuincit, ſermonem eſſe de imagine, quæ poſſit eſſe nō ſolùm Patris, ſed etiam Filij, & Dei, vt Deus eſt, vt in fine capitis iterum dicemus.

6. *Occurritur obiectioni cōtra proximè dicta.*

Neque obſtare debet, quòd interdum Patres videntur de filio Dei illam imaginem explicare, vt Ambroſ. *lib. 6. Exaëmer. cap.* 7. & Gregor. *lib.* 5. *Moral. cap.* 25. & Rupert. *lib.* 2. *in Gen. cap.* 2. Quoniam hi Patres non dicunt in illis verbis per imaginem ſignificatum eſſe Verbum Dei, ſed expreſsè docent, (vt videbimus) hominem ipſum factum eſſe ad imaginem Dei, quam in ſe recipit. Quia verò filius Dei naturalis eſt prima, & ſola adæquata imago Dei Patris; ideo addunt prædicti Patres, dum homo factus eſt ad imaginem Dei, participaſſe aliquo modo, id quod eſt proprium filij Dei. Quod eſt verum, quamuis reuera ad expoſitionem litteralem verborum Geneſis non pertineat. Addi verò poteſt eo ipſo, quòd homo ſit factus ad imaginem perſonalem Dei, neceſſariò *Additur ſolutio.* ſequi recepiſſe in ſe participationem peculiarem illius imaginis increatæ, quæ ipſum hominem intrinſecè conſtituit ad imaginem creatam Dei, cum hoc tamen diſcrimine quòd Verbum eſt tantùm imago Patris, quia à ſolo Patre procedit: homo verò eſt ad imaginem Dei, quia à Deo vt Deus eſt procedit, ſicut eo ipſo quòd homo ſit particeps filiationis naturalis Verbi Dei, in ſe recepit peculiarem participationem naturæ filij Dei, cum hac tamen differentia, quòd Verbum eſt filius ſolius Patris, quia ab illo tantùm procedit; homo verò fit filius adoptiuus Trinitatis, quia à tota Trinitate illam naturæ diuinæ participationem recipit.

Secundò principaliter probatur hæc veritas ex aliis Scripturæ locis, in quibus dicitur homo ima- 7. *Probatur 2. eadem ſuppoſitio ex Scriptu.* go Dei, quia ad imaginem eius factus eſt. Sic Paulus 1. *ad Corinth.* 11. de viro dicit: *Quoniam imago, & gloria Dei eſt.* Et ad Coloſſ. 3. *Induentes nouum hominem, qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginē eius, qui creauit illū.* Quibus verbis manifeſtè oſtendit Paulus, in homine eſſe imaginē creatoris, ſecundùm quàm renouatur, quando ſuum creatorem cognoſcit. Et hoc eſt, quod monet 1. ad Corinth. 15. *Vt portemus imaginem cæleſtis.* Præte- *Confirm. 1.* rea hoc poteſt confirmari ex alia particula *ad ſimilitudinem.* Nam homo non dicitur factus ad ſimilitudinem Dei, quòd detur aliqua ſimilitudo increata, cui homo conformetur, ſed quia in ſe recepit aliquam ſimilitudinem Dei, quæ dignitatem hominis oſtendit. Vt dixit Iacobus, in ſua canonica cap. 3. *In ipſa*, id eſt lingua, *maledicimus homines, qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt*; ergo etiam dicitur homo ad imaginem factus, quia in ſe recepit imaginem Dei. Et confir. ex illo Gen. 9. *Quicunque fuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius, ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.* Ex eo enim grauitas illius delicti exaggeratur, quod nocumentum infert imagini Dei; eſt ergo illa imago in homine creata, & hoc ſignificatur cùm dicitur Deus creaſſe hominem ad imaginem ſuam. Et *Confirm. 2.* confirmatur tandem à ſimili, nam *Gen.* 5. dicitur, *Adam generaſſe filium ad imaginem ſuam*, quod non poteſt intelligi de imagine in ipſo Adamo præexiſtente, ſed de imagine quam producebat in filio; ergo in eodem ſenſu dicitur Deus creaſſe hominem *ad imaginem & ſimilitudinem ſuam.*

Tertiò eſt hæc communis expoſitio Patrum, vt 8. *Probatur 3. ex Patribus.* videre licet in Ambroſ. Gregor. & Rupert. *locis citatis*, & Baſil. *hom.* 9. *Exaëmer.* Auguſt. *lib.* 7. *de Trinit. cap.* 6. *& lib.* 12. *cap.* 7. *& lib.* 83. *Quæſt. q.* 51. *& lib. Imperfect. Gen. ad lit. cap.* 16. Chryſoſt. Theodoret. & aliis *ſuper Gen.* cum multis aliis, quos in diſcurſu quæſtionis referemus. Ratio au- *Probatur tādem ratione.* tem non eſt alia, niſi, quæ iam tacta eſt, nam per illa verba explicare voluit Deus ſingularem excellentiam cuiuſdam naturæ, quam ad complementum huius mundi corporei addere volebat, quæ licèt corpore etiam conſtet, non ſolùm omnibus factis emineret, ſed etiam dominari poſſet.

Hanc

Hanc autem excellentiam ſignificauit illis verbis *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Ergo illa imago, & ſimilitudo eſt aliquid creatum in homine exiſtens, nam proprietas, quæ hominem facit excellentem & perfectum, in ipſo homine eſſe debet. In illis ergo verbis, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, illa præpoſitio *ad*, non deſignat exemplar, ad cuius ſimilitudinem homo ſit conditus, ſed deſignat terminum quaſi formalem, & vltimum, ac principaliter intentum illius diuinæ operationis, ita vt ſenſus ſit, faciamus hominem, & in eo ſit imago noſtra.

9. *Ad locum Pauli in n. 2.*

Neque contra hunc ſenſum obſtát, quę in principio referendo contrariam ſententiam propoſita ſunt. Nam in primis verba Pauli, *Quos prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui*, longè diuerſa ſűt. Quia ibi non dicit Paulus homines eſſe prædeſtitos, vt ſint ad imaginem, ſed *conformes fieri imaginis filij ſui*. In quo Apoſtolus ſatis expreſſit, ſe loqui de imagine increata, quæ licèt reſpectu Patris ſit, reſpectu prædeſtinatorum eſt exéplar. In Gen. verò loco non eſt ſermo de exemplari, ſed de termino creationis hominis. Vnde ad confirmationē negamus in illis verbis *ad imaginem*, indicari reſpectum ad aliquam imaginem, ſed potiùs indicari reſpectum imaginis ad factorem eius, vt manifeſtè declarat illa particula *noſtram*, per quam indicatur cuius prototypi futura erat illa imago. Quapropter malè in vltima confirmatione ſumitur facere ad imaginem, non eſſe facere imaginem, contrarium enim oſtendimus ex Scripturis, in quibus homo dicitur imago Dei, quia factus eſt ad imaginem Dei. Illa ergo particula *ad*, non eſt addita vt ab homine imago excludatur quæ fuerit terminus effectionis Dei, ſed vt denotetur aliqua imperfectio, & diminutio illius imaginis. Nam homo non eſt propria, & perfecta imago Dei, tanquam eiuſdem naturæ cum eo exiſtens, hoc enim eſt proprium filij Dei; ſed eſt imperfecta imago, & ideo ad imaginem dicitur, quaſi diſtans à perfectione rei repræſentatæ, & ad illam aliquo modo accedens, vt notauit Auguſt. *lib. 7. de Trinit cap. 6. ad fin.* & Amb. *lib. 10. in Luc. 22. §. 2.* D. Thomas *ſuprà*, Mag. cum aliis *in 2 d. 16.*

Ad 1. confirm. ibid.

Ad 2. confirm.

10. *Suppoſitione iam expedita duo reſtant in hoc c. explicanda puncta.*

Hoc ergo pro conſtanti ſuppoſito, quoniam imago relatiuè dicitur, & relatio cognoſcitur, cōgnitis fundamento, & termino, ideo ad hanc imaginem explicandam duo à nobis declaranda ſunt. Vnum eſt, in quo fundetur hæc relatio imaginis in ipſo homine. Aliud eſt, ad quid terminetur hæc relatio ex parte Dei. Et hæc duo explicando attingemus omnia quæ de hac imagine tractari ſolent. Igitur circa primum, quia homo ex corpore, & anima conſtat, ſtatim occurrit inquirendum, an homo in corpore, vel in anima, vel in vtroque imaginem Dei portet. Non defuerunt enim dicentes, hominem factum eſſe ad imaginem Dei ſecűdùm corpus, quod variis modis excogitatum eſt. Vnus fuit hæreticorum, qui Deum corporeum finxerunt, quos videtur notare Auguſt. *lib. de Hæreſ. in 76.* cùm dicit: *Alia hæreſis dicit corpus hominis non animam eſſe ad imaginem Dei.* Quod de Audianis refert Epiph. *lib. 2. contra Hæreſ. hæreſ. 70. in princip. & in Anchorato ante medium*, & Theodor. *lib. 4. Hiſt. cap. 10. & lib. 3. Hæret. fabul.* Auguſt. *Hæreſ. 70.* iſti enim dixerunt Deum eſſe corporeum, & ideo ponebant imaginem Dei in corpore hominis per formalem conuenientiam, & ſimilitudinem ad corpus Dei. Veruntamen hic error in hoc ſenſu intellectus ſtultiſſimus eſt, nam quòd Deus non ſit corporeus, non ſolùm de fide, ſed etiam euidés eſt, vt in aliis locis eſt oſtenſum; ergo in hoc ſenſu non poteſt in corpore hominis eſſe imago Dei, vt Baſil. *homil.* 10. Ambr. *lib. 6. cap. 8.* Auguſt. *lib. 6. Gen. ad liter. cap.* 12. Thodoret. *q. 20. in Gen.* Chryſoſtom. & Niſſen. in locis in principio allegatis argumentantur.

Primum pűctum quid in homine fűdet rationē imaginis Dei. Quorundam opinio, quòd fundetur in corpore. 1. Modus hæreticorum explicandī hanc opinionem.

Refellitur prædictus modus. Lib. 1. de eſſentia Dei c. 3. à n. 5. Et diſp. 30. Metaph. ſect. 4. à num. 15.

11. *2. Modus quorundam catholicorum explicandi eandem opinionem.*

Quidam verò moderni expoſitores Gen. finxerunt Deum ad creandum hominem, viſibilem formam, & corpus hominis aſſumpſiſſe, & ideo dixiſſe, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Ita Oleaſter *Gen. 1.* & Eugu. *in Coſmopœia.* Et ratione illius formæ humanæ aſſumptæ, dicunt, illud verbum, *ad imaginem noſtram*, ſeu *in vmbra noſtra* (vt ipſi iuxta Hebræum legunt) referri ad corpus aſſumptum. Sed in eo, quod iſti auctores aſſerunt, Deum aſſumpſiſſe corpus viſibile ad hominem formandum, ex proprio capite loquuti ſunt, quia nec in Scriptura indicatur, nec traditione habetur. Et præterea refutari poteſt efficaciter, quia vel loquuntur de vero corpore humano, à Deo hypoſtaticè aſſumpto; vel tantùm de apparenti ſpecie corporis humani. Primum non dicunt, nec dicere potuerunt viri catholici, nam includit plures errores; vnus eſt, quòd ante incarnationem Verbi Dei aliam Deus fecerit. Alius quòd tota Trinitas aliquando fuerit incarnata; nam tota Trinitas loquebatur, dicens, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Tertius, quòd ante corpus Adæ Deus aliud corpus humanum fecerit, quod aſſumeret, quod repugnat Scripturæ; & præterea eſt ineptiſſimum fingere productionem vnius corporis humani ad aliud ſimile formandum.

Reiicitur 1.

Reiicitur 2. per dilemma.

1. Membrum dilemmatis impugnatur multipliciter.

12. *Impugnatur deinde poſterius membrū.*

Secundum autem de corpore apparente, quale ab Angelis aſſumi ſolet, in primis eſt contra generalem regulam ſanctorum dicentium, Deum quādo viſibiliter Patribus apparebat, non immediatè ac per ſe corporis humani effigiem aſſumpſiſſe, ſed per Angelos. Et deinde vel illa particula *noſtram*, referebatur ad illam formam ſenſibilem, quæ apparebat, & ſic ex illis verbis colligi non poteſt, eſſe in homine imaginem veri Dei, quia illa ſimilitudo corporis humani non erat imago Dei, nec cum illo ſimilitudinem habebat: atque ita ſine cauſa, & falsò ſtatim adderetur, *ad imaginem Dei creauit illum*, quod aliis locis Scripturæ ſæpe repetitur *Gen. 5. & 9. Sapien. 2. Eccleſ. 17.* Si autem particula, *noſtram*, refertur ad Deum ipſum ſecundùm propriam naturam, impertinens, & otioſa eſt illa cogitatio de forma corporis ſenſibilis à Deo ſumpta. Propter quam enim vtilitatem, aut vſum aſſumeretur? Reſpondent, vt humano more poſſet Deus ad hominem loqui. Sed contra, quia cùm dixit Deus illa verba, *Faciamus hominem*, &c. nondum erat homo, cum quo loqueretur; ergo ad hunc finem non erat neceſſarium corpus aſſumptum. Et propter eandem rationem putandum non eſt, illa verba fuiſſe à Deo ſenſibiliter dicta, ſed per illa nobis explicari conſilium, & cogitationem, quam Deus de homine creando habuit. Sicut cùm dixit, *fiat lux* non ſenſibiliter dixit, ſed mente, vt ſuprà dictum eſt. Et videri poteſt Auguſt. æquiparans illa duo verba *fiat*, & *faciamus*, cum debita proportione, & differentia, *in Imperfect. Gen. c. 16.*

Effugium præcluditur.

13. *3. Modus exponendi dictam opinionem.*

Denique alij, vt hanc imaginem in corpore hominis ponerent, cogitarunt hominem factum eſſe ad imaginem Verbi Dei incarnati. Nam Deus ex æternitate, & ante omnes, Chriſtum, vt hominem Deum prædeſtinauit. Vnde cùm illum iam in mente ſua haberet præſentem, potuit optimè intuitu illius dicere, *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. Ita refert Lippom. *in Catena* ex quadam

dã Gloſſa, quæ non nominat, nec in ordinaria Gloſſa reperitur. Et poſſet quidem Gloſſa illa tolerari, ſi ſolùm per quandam accommodationẽ loquuta eſſet, tamen nullo modo reputari poteſt ille litteralis ſenſus. Primò, quia Scriptura nunquam indicat hominem fuiſſe creatum ad imaginem Dei vt hominis, ſed Dei ſimpliciter, quo nomine ſignificari ſolet Deus ipſe, vt Deus eſt, præſertim in veteri Teſtamento, vel vbicunque ex adiunctis nulla eſt ratio aliter interpretandi. Secundò, quia in eiſdẽ verbis dicit Deus, *Faciamus hominẽ ad imaginẽ, & ſimilitudinẽ noſtram*: vbi in verbo *faciamus* notant Patres omnes, loquutum fuiſſe Patrem ad Filium, vel tres perſonas inter ſe, vt myſterium Trinitatis ſtatim à principio ſignificaretur, vt videre licet in Baſil. *homil.* 10. *in Gen.* Ambr. *lib.* 6. *Exaemer. cap.* 7. Chryſoſt. Theod. Rupert. & aliis *ſuper Gen.* & Auguſt. *ibidem*, & 16. *de Ciuit. cap.* 6. Addit autem idem Pater, vel eadem Trinitas, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Ergo homo factus eſt ad imaginem Dei ſecundùm aliquid commune Patri, & Filio, vel tribus perſonis; ergo non ſecundùm corpus à verbo aſſumendum, quia illud corpus ſolius eſt ſecundæ perſonæ, non aliarum. Alioqui potiùs dicere debuiſſet Pater ad Filium incarnandum, faciamus hominem ad imaginem tuam, vt aliàs argumentatur Auguſt. *lib.* 12. *de Trinit. cap.* 6. Tertiò homo factus eſt ad imaginem eius qui creauit illum, nam ipſe creator dicit: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Vnde Paulus ad Coloſ. 3. *Renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum*; ſed Chriſtus vt homo non creauit hominem, id eſt, per humanitatem non concurrit ad hominis creationem; ergo neque homo creatus eſt ad imaginem Chriſti hominis, vt homo eſt. Probatur conſequentia, tum quia imago connotat originem ab eo, cuius eſt imago, vt ſuprà ex Auguſt. retuli, & in præſenti tradit *in Imperfect. Gen. c.* 16. Tum etiam, quia particula *noſtram*, vt dixi, ipſummet creatorem indicat. Vnde Patres ex illa ſimile argumentum conficiunt, vt probent, cùm Deus dixit, *Faciamus hominem*, &c. non fuiſſe loquutum ad Angelos, quia neque Angeli ſunt creatores hominum, neque vna, & eadem eſt Angelorum, & Dei natura, vt videre licet in Auguſt. Baſil. Chryſoſt. & Theod. *locis citatis*, & Cyril. *lib.* 1. *contra Iulian.* Idem ergo cum proportione dicendum eſt de Chriſti humanitate, ſeu de Chriſto, vt homine.

Prædictum modum non eſſe litteralẽ probatur primò. — *Secundò.* — *Tertiò.*

14. *Vera & catholica aſſert. hominem fũdare rationẽ imaginis in anima.*

Vera ergo, & catholica ſententia eſt, hominem ſecundùm animam factum eſſe ad imaginem Dei, id eſt, rationem imaginis animæ eſſe impreſſam, ac ſubinde in illa fuiſſe fundamentum relationis imaginis ad Deum. Ita docent Baſil. Chryſoſt. Aug. & alij Patres *in locis citatis*, & præterea Amb. *Pſalm.* 118. *octonar.* 10. in illa verba, *Manus tuæ fecerunt me*, & Gregor. *lib.* 9. *Moral. cap.* 27. aliàs 16. & Gregor. Niſſ. *orat.* in illa verba; *Faciamus hominem*, & Damaſc. *lib.* 2. *cap.* 12. D. Thom. *dicta q.* 93. *art.* 6. & bene Zeno Veronenſ. Epiſc. *in lib. ſermonum ſerm.* 2. & 4. *tom.* 2. *Biblioth.* Et probatur à ſufficienti partium enumeratione, nam homo habet in ſe imaginem Dei, & illa non eſt propria in corpore; ergo eſt in anima. Secundò, quia in anima concurrũt omnia, quæ ſunt de ratione imagnis, nimirum origo, & ſimilitudo, ac repræſentatio ex vi originis, iuxta doctrinam Auguſt. *lib.* 83. *Quæſt. q.* 51. & aliis locis allegatis, & D. Thomæ *ſuprà*, & 1. *p. q.* 35. Anima enim à Deo habet originem, vt eſt de fide certum, nam per ſolam creationem fit. Deinde ratione animæ homo habet propriam quandam ſimilitudinem cum Deo

Probatur 1. — *Secundò.*

A in eo gradu, in quo propriè, & formaliter Deus exiſtit, nempè in gradu vitæ intellectualis; ergo ratione animæ habet homo quòd ſit ad imaginem Dei. Probatur conſequentia, quia de ratione imaginis eſt ſimilitudo, vel ſecundùm ſpeciem, vel ſecundùm gradum, qui proximè ad ſpeciem accedat, vel ſecundùm ſpeciem, aut figuram, quæ ſpeciem rei referat, vt ſumitur ex Auguſt. *dicta q.* 51. & D. Thom. *in citatis locis*; & conſtat ex ipſo vſu, & appellatione imaginis. Animal enim brutum, licèt interdum ex homine generetur, & cum illo in ratione animalis aliquam ſimilitudinem habeat, nihilominus quia gradum rationalem nullo modo attingit, qui in homine præcipuus eſt, ideo B non dicitur, neque eſt imago eius. Et ob eandem cauſam bruta non dicuntur eſſe ad imaginem Dei, etiamſi in vita & cognitione maiorem cum eo ſimilitudinem habeant, quàm inanimata, quia intellectualem gradum, in quo Deus formaliter exiſtit, non participant. At verò homo ideo eſt ad imaginem Dei, quia in gradu intellectuali cum eo conuenit, & ideo cætera omnia infra hominem dicuntur veſtigia Dei propinquiora quidem, vel remotiora, prout magis, vel minus participant aliquid de perfectione Dei. Homo autem per animam attingit intellectualem gradum; ergo ratione animæ eſt ad imaginem Dei.

De ratione imaginis quid.

15. *1. Obiectio ex Epiphan. contra proximam reſolutionem.*

Sed obiiciet aliquis Epiphanium *lib.* 2. *hereſ.* 70. C parum à princip. vbi argumentatur animam non eſſe id, ſecundùm quod homo eſt ad imaginem Dei, quia licèt in aliquibus proprietatibus videatur Deo ſimilis, in pluribus eſt illi diſſimilis. Et deinde impugnat dicentes, imaginem eſſe in corpore, & tandem concludit, *decerni non poſſe, in qua parte hominis locatum ſit id, quod eſt ſecũdùm imaginẽ.* Et ſimilia repetit *in Anchorato.* Reſpondemus primò, in hoc Epiphanium exceſſiſſe, nam videtur ita voluiſſe Dei imaginem in homine inuenire, vt in nullo ſit diſſimilis Deo, quod impoſſibile eſt, quia ſolus Filius Dei naturalis eſt perfecta imago Patris; homo autem eſt imago, ſed deficiens, propter quod dicitur ad imaginem, vt ſuprà ex Auguſt. D notauimus. Quapropter licèt animus hominis in multis diſtet à perfectione Dei, hoc non obſtat, quominus ſit vera, & propria imago, licèt imperfecta, quia ad proprietatem imaginis ſatis eſt formalis conuenientia, & ſimilitudo in ſupremo gradu, & proprio Dei, quæ in anima inuenitur. Secundò dicimus indicare Epiphanium, quòd licèt imago Dei ſit in anima, non ſatis conſtare, an ſit in illa ſola, vel etiam in corpore. Item, cùm in anima multa ſint, ſcilicet, ſubſtantia, potentia, & actus, non ſatis conſtare, in quo iſtorum ratio imaginis fundata ſit. Sed nihilominus hæc non obſtant, quominus certò conſtet, imaginem eſſe in anima.

Reſponſio 1. — *Reſponſio* 2.

16. *2. Aſſertio bimembr. Suadetur prius membrũ ex Aug.*

E An verò ſit etiam in corpore, dicendum breuiter propriè & formaliter non eſſe, remotè verò, & quaſi in ſigno admitti poſſe. Priorem partem docet Auguſt. *lib* 24. *contra Fauſt. cap.* 2. dicens, *Cùm in homine Deus fecerit id, quod interius eſt, & id, quod exterius eſt, non fecit eum ad imaginem ſuam niſi ſecundùm id, quod interius eſt, non ſolùm incorporeum, verùm etiam rationale, quod pecoribus non ineſt.* Vbi dicendo, *non niſi*, planè excludit corpus, & indicat rationem, quia corpus ſecundùm ſe, nec rationem habet, nec cum Deo poteſt formalem ſimilitudinem habere. Quod magis explicat, dicens, *Hoc vtrunque interiùs, & exteriùs ſimul vnus homo eſt, hunc vnum hominem ad imaginem ſuam fecit, non ſecundùm id, quòd habet corpus, corporalémque vitam, ſed ſecundùm id, quòd habet rationalem mentem*, &c. Alteram nihilo

Suadetur poſterius ex eodem Aug.

nihilominus partem tradit Aug. *lib. 6.Gen. ad lit.c.* 12.Vbi cùm dixiſſet hominem factum eſſe ad imaginem,non ſecundùm corpus,ſed ſecundùm mentem,ſubdit:*quanquam & in ipſo corpore habeat quandam proprietatem , quæ hoc indicet, quod erecta ſtatura factus eſt.* Vbi cùm dicit , *quæ hoc indicet* , ſatis ipſe indicat,imaginem in corpore tantùm eſſe vt in ſigno , non formaliter , quia nulla forma , & figura corporis in Deo eſt. Similia habet idem Auguſt. *lib.1. de Gen. contra Manich. cap.17.& dicta q.51.* vbi latiùs id proſequitur. Et idem tradit D.Thom. *dicta q.93.a.6. ad 2.* & reliqui Theologi cum Magiſtro *in 2.d. 16.* De dubitatione verò indicata ab Epiphanio , ſcilicet, quid ſit in anima propria ratio huius imaginis , ſeu proximum fundamentum relationis eius,dicemus ſtatim.

17. *2. Obiectio ex Theodoreto,& Anaſtaſ.*

Secundò obiici poteſt Theodor. *q. 20. in Gen.* & cum illo Anaſtaſ. Niſſen,*in lib.Quæſt.ſacræ Scripturæ.q.21.* referens,& approbans verba Theodoreti dicentis : *Quidam vocauerunt imaginem Dei id, quod eſt in anima inuiſibile , ſed non rectè dixerunt. Si enim inuiſibile animæ imago Dei eſſet,multo magis Angeli vocarentur imagines Dei.* Vnde videtur velle Theodoret. nec in anima , nec in corpore eſſe imaginem,ſed in toto coniuncto, ſeu compoſito , quod ex corpore , & animo reſultat. Et ideo rationem imaginis explicare conatur per quaſdam proprietates , quæ in anima ſine corpore non inueniuntur. Vt ſunt regnare, iudicare , & dominari piſcibus maris,fabricare artificialia, vt domus , naues, imagines , & ſimilia,in quo , vt ait , homo auctorem naturæ imitatur.Et infrà addit opera virtutis, & præſertim miſericordiæ , ac denique concludit, cùm ſolus homo ſit ad imaginem, ſeu imago Dei ex omnibus creaturis,peculiarem quandam rationem huius denominationis eſſe oportere , cuius nulla reliquarum creaturarum particeps ſit. Imo addit ex hominibus ſolum virũ eſſe ad imaginem, & non fæminam ; quia Paulus 1. *ad Corinth.*11.de viro dicit : *Non debet velare caput ſuum,quia imago, & gloria Dei eſt* ; de muliere autem dcit,*quod debet velare caput ſuum* ; ergo ſupponit mulierem non eſſe imaginem Dei , & rationem addit,quia homo dicitur factus ad imaginem ratione imperij , vir autem imperat fœminæ,& non è conuerſo.

18. *Oſtenditur 1.contra Theodoretum Angelum eſſe ad imaginem Dei.*

Sed in hac obiectione Theodoretus falſo nititur fundamento, & in multis aliis non conſequẽter loquitur. Primum enim falſum eſt , Angelum non eſſe ad imaginem Dei,nam re vera eſt, & perfectiori modo,quàm homo, ſimpliciter loquendo. Hæc eſt expreſſa ſententia Dionyſij *cap.7.de diuin. nomin.* dicentis : *Angelos ea ſcire , quæ in terra ſunt, Scriptura teſtatur,non ea ſenſu haurientes quæ quidem ſunt ſenſibilia,ſed propria ad Dei imaginem efficta mẽtis virtute,atque natura.* Idem docuit Gregor. *homil. 34. in Euang.* quem ſequuntur D. Thom. *dicta q. 93. art.3.* & Scholaſt. omnes , qui id confirmant ex illo Ezechielis 28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis,* quod de principe malorum angelorum Patres intelligunt. Vnde Iſidor. *lib.1. de ſumm. bono,cap.10.* inquit , *Diſtat conditio Angeli à conditione hominis, homo enim ad Dei ſimilitudinem conditus eſt: Archangelus verò, qui lapſus eſt, ſignaculum Dei ſimilitudinis appellatus eſt.* Et infrà , *Quanto enim ſubtilior eſt eius natura,tanto plenius extitit ad ſimilitudinem diuinæ veritatis expreſſa.* Quæ ſunt ferè verba Gregorij;eadem repetit Beda *lib Quæſt.q.90.*

19. *Accedunt Patres alij.*

Vnde pro hac ſententia citari poſſunt Patres omnes, qui verba illa de Angelo dicta eſſe intelligunt, vt Hieronym. *ibi, & Iſai 14 & 54.* & Auguſt. *lib.11. Gen. ad liter cap. 25.& 11.de Ciuit.cap. 15.* & Ambr. *lib. de Parad. cap. 2.*& Tertul. *lib.2.* A *contra Marc. cap.10.*vbi ſic exponit. *Tu es reſignaculum ſimilitudinis , qui ſcilicet integritatem imaginis , & ſimilitudinis reſignaueris.* Quæ verba tacito nomine Tertulliani ſatis accommodatè ad rem præſentem exponit Hieron. *ſupra Ezechiel.* vt paulo pòſt referam. Et ibi etiam ponderat ſubiuncta verba, *Plenus ſapientia & decore*, dicens , *Vbi imago Dei eſt,ibi plenitudo ſapientiæ,& perfectus decor.* Non eſt ergo dubium , quin Angelus natura ſua ſit ad imaginem Dei tanto perfectiùs quàm homo,quanto gradum naturæ intellectualis perfectiùs participat.

Ex conceſſis arguitur etiã contra Theod.

Et ex conceſſis ab ipſo Theod. poteſt hoc conuinci , nam ſi homo dicitur ad imaginem propter imperium , hoc commune eſt Angelis,qui(vt B ipſe fatetur) facultatem dominandi habent,quod probat ex Paulo, qui Angelos vocat , dominationes, principatus , & poteſtates , & rectores tenebrarum harum , *ad Coloſ.1. & ad Epheſ. 3. & 6.& ex Daniel 10.* Vbi Michael vocatur princeps Hebræorum,& alius princeps Perſarum,& alius Græcorum. Deinde ſi homo eſt imago ,quia auctorem ſuum imitari poteſt fabricando artificialia , multo faciliùs , & excellentiùs poteſt id Angelus præſtare.Denique hæc potius ſunt ſigna imaginis,quàm forma, quæ in principio , & radice eorum poſita eſt ; illa autem forma in Angelo eſt excellentior. Simpliciter ergo excedit Angelus in ratione imaginis.

Ad obiect. ex Theodor. in num.17.

Neque obſtat,quod Theodor. obiicit , quia C in Scriptura ſolus homo dicitur factus ad imaginem Dei. Tum quia in Scriptura non indiſtinctè narratur creatio Angelorum, ſicut hominis. Tum etiam , quia in loco Ezechiel. ſatis ſignificatur. Tum denique quia ſufficeret argumentum, quod à fortiori ab homine ſumitur , nam ex eo etiam quòd Lucifer vocatur ſignaculum Dei , optimè colligere poſſumus, quenlibet Angelum in ſuo gradu ſignaculum Dei eſſe.

20. *Addit alteram reſponſionem D. Thomas , cui ipſe nimis inſiſtendum nõ vult.*

Addit verò D. Thomas , hominem ſecundùm quid eſſe ſimiliorem Deo,& duas proprietates explicat. Vna eſt, quòd ſicut Deus eſt in mundo totus in toto , & totus in qualibet parte , ita anima in corpore. Sed in hoc non videtur homo Ange- D lum excedere, ſed potiùs è conuerſo, nam Angelus etiam poteſt eſſe in aliquo corpore totus in toto , & totus in qualibet parte ; & in hoc hominem ſuperat , quòd non totus homo , ſed tantùm pars eius, quæ eſt anima , eſt tota in toto , & in qualibet parte ; Angelus verò totus ſimpliciter eſt in toto , & totus in qualibet parte. Deinde eſt etiam perfectiori modo, quia anima eſt informando , Angelus verò præſidendo, aut operando tanquam extrinſecum agens , in quo videtur Deo ſimilior , quanuis multum ab illo diſtet.D. Thomas autem videtur totum mundùm conſideraſſe quaſi vnum corpus, cui Deus intimè adeſt, totus in toto, & totus in qualibet parte eius, dando illi eſſe, E altiori quidem modo, ſed cum dependentia eſſentiali corporis ab ipſo , & ſub hac ratione dixit in homine , & anima eius eſſe maiorem quandam ſimilitudinem cum Deo. Alia proprietas eſt , quia in homine inuenitur quædã Dei imitatio inquantum homo eſt de homine , ſicut Deus eſt de Deo. Sed optimè addit D. Thom. hoc non pertinere ad rationem imaginis per ſe, ſed ſolùm ſuppoſita priori ratione ſubſtantialis imaginis , alioqui etiam in brutis imago Dei inueniretur. Vnde rectè concludit , cùm hæc ſint valde extrinſeca ad rationem imaginis , & Angelus excedat in eo , quod huic imagini intrinſecum eſt , ſine dubio factum eſſe ad imaginem excellentiori modo , quàm fuerit homo.

Secundò non admittimus, quod Theod. addit, 21.
fœmi

Oſtenditur 2. contra eumdem Theodor. fœminā quoque eſſe ad imaginē Dei, licèt Chryſoſt. Ambroſ. & Aug illi faueant.

feminam non eſſe factam ad imaginem Dei. Quanuis eodem modo loquatur Chryſ. *homil.* 8. *in Gen.* & eundem loquendi modum referat Gratianus *in cap. mulier.* 33. *q.* 5. ex Ambroſ. 1. *ad Corinth.* 11. vbi ſic ait, *Mulier idcirco debet velare caput, quia non eſt imago Dei, vt oſtendatur ſubiecta.* Idem habet *in cap. hæc imago, eadem cauſa, & q.* ex Auguſt. *in lib. Quæſt. ex vtroque Teſtamento mixtim q.* 106. & idem habetur in priori parte earundem quæſtionum ex ſolo veteri Teſtamento *q.* 21. & 45. Veruntamen contrarium eſt ſimpliciter verum, quod docuit idem Aug. 12. *de Trinit. cap.* 7. & Baſil. *hom.* 10. *Exaëm.* & Greg. Niſſ. *in lib. de opific. hominis*, & D. Thom. *dicta q.* 93. *art.* 4. Et probatur primò ex illo Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Et infrà, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam*; quia ibi per hominem non ſignificatur ſolus vir, ſed ſignificatur ſimpliciter humana natura, quatenus apta eſt in ſuis indiuiduis creari, ſiue ſit vir, ſiue fœmina. Quod ſubiuncta verba manifeſtè declarant: *Ad imaginem Dei creauit illum, maſculum, & fœminam creauit eos.* Quæ verba rectè ponderauit Auguſt. dicens, *Ad imaginem Dei naturam ipſam humanam factam dicit, quæ ſexum vtrūque complectitur, nec ab intelligēda imagine Dei ſeparat fœminam.* Poteſtque cōfirmari ex illis verbis cap. 5. *Hic eſt liber generationis Adam in die, qua creauit Deus hominem, ad ſimilitudinem Dei fecit eum: maſculum & fœminam creauit eos.* &c. Quibus euidenter explicatur de vtroque ſexu, quod prius in ſingulari, ſeu communiter de homine dicitur. Similiter *Sap.* 2. dicitur Deus, feciſſe hominem inexterminabilem, & ad imaginem; ſicut ergo primum fuit commune mari, & fœminæ, ita & ſecundum. Simili modo induci poteſt, quod dicitur Gen. 9. *Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius, ad imaginem quippe Dei eſt factus homo.* Nam lex illa tam eſt lata contra eum, qui effundit ſanguinem fœminæ, quàm viri. Ergo etiam ratio legis non ſolùm virum, ſed etiā fœminam comprehendit. Sic etiam inducit Aug. illud ad Coloſ. 3. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius qui creauit illum.* Nam renouari in agnitionem Dei commune eſt fœminæ & viro; renouatio autem fit ſecundum imaginem; ergo etiam ratio imaginis communis eſt. Nam illa renouatio, vt Auguſt. ait, fit in ſpiritu mentis, vbi ſexus nullus eſt, ſicut *ad Epheſ.* 4. dixit idem Paulus, *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ,* & *ad Galat.* 3. dixit, *In Chriſto non eſt Iudæus, nec Græcus; non eſt ſeruus, nec liber; non eſt maſculus, nec fœmina*; ergo vterque ſexus renouatur in Chriſto, & vterque ad imaginem Dei.

Primum argum.

Confirm.

22.
2. Argumen.

Denique omnia illa, in quibus Theodoret. ponit rationem imaginis, in muliere inueniuntur. Quia etiam fœmina eſt capax dominij, & principatus, & artificialia operari nouit, & (quod caput eſt,) habet facultatem rationalem, & intellectualem ſecundùm quam præcipuè ratio imaginis attenditur; ergo etiam ipſa eſt ad imaginem Dei. Neque obſtat, quod Theodor. obiicit ex Paulo ſpecialiter dicente de viro, *quòd ſit imago, & gloria Dei*, nam per hoc non excludit à fœmina eſſe ad imaginem, ſed indicat, in hoc habere virum ſpecialem excellentiam, quia ipſe fuit aliquo modo principium fœminæ, & eſt caput eius, ac finis, in quo peculiari modo Deo aſſimilatur. Ita ferè D. Thomas *dicta q.* 93. *art.* 4. *ad* 1. id colligens in verbis eiuſdem Pauli: *Non enim vir eſt ex muliere, ſed mulier ex viro, & vir non eſt creatus propter mulierem, ſed mulier propter virum.* Et declarat

Ad obiect. pro Theodoreto in fine numeri 17.

A optimè Aug. *lib. de opere monach. cap.* 32. dicens, eſſe quidem in fœmina imaginem Dei, quanuis corpore, ſiue ſexu non ita illam ſignificet, ſicut vir. Et ad eundem modum exponenda ſunt, quæ Gratian. (vt initio numeri 21. attingebatur) ex Auguſt. & Ambroſ. refert. Præterquam quòd libri, vnde deſumpta ſunt, incertæ ſint auctoritatis.

Tertiò immeritò negat Theodoret. animam rationalem eſſe ad imaginem Dei, eo quòd inuiſibilis ſit. Nam licèt verum ſit, hominem integrum eſſe ad imaginem Dei ratione animæ, & ſecundùm aliquam proprietatem, vel conditionem inueniri in toto compoſito ſenſibili, quod eſt homo, in qua peculiarem habet ſimilitudinem ad B Deum, quam non habet anima ſeparata, vt eſt dominari brutis animalibus, producere ſibi ſimile, vel etiam ante facta componere, nihilominus anima ſecundùm ſe ſpectata ad imaginem Dei creata eſt, & ſeparata à corpore ſubſtantialem imaginem in ſe retinet, quia eſſentialiter intellectualis eſt. Vnde quæ de Angelis diximus, de anima ſeparata idem probant; quia etiam anima ſeparata verè ſubſiſtit in gradu intellectuali, & licèt in illo ſit incompleta ſubſtantia, & ſimpliciter minùs perfecta imago; nihilominus ſecundùm quid in aliquo excedit Angelos, & magis aſſimilatur Deo, nimirum, quia poteſt ſuum eſſe communicare corpori, & illi ſubſtantialiter vni- C ri, quod Angelus non poteſt: Deus autem altiori modo, & ſine imperfectione, vel per creationem, & conſeruationem, vel mirabilius, per Incarnationem id facere potuit.

23.
3. Argum.

Supereſt verò vlteriùs inquirendum quid ſit in anima ipſa propria, & proxima ratio fundans relationem imaginis, nam in anima inueniuntur & natura, & gratia; vnde quæri poteſt, an anima ſit ad imaginem Dei ſecundùm naturam, vel ſecundùm gratiam. Item in anima in ſola natura ſpectata diſtingui poſſunt ſubſtantia, potentia, & actus, de quibus idem interrogari poteſt. Aduertendum ergo eſt in Geneſi non ſolum dici, hominem eſſe creatum ad imaginem Dei, ſed D etiam ſimilitudinem, de quibus verbis controuerſia eſt, an idem ſignificent, vel diuerſa, & ideo in hoc puncto de illis ſigillatim dicendum eſt. Quod ergo attinet ad imaginem, omnium ſententia eſt, inueniri in homine, ſeu anima ſecundùm naturam eius. Ita docent omnes Patres ſuprà allegati, & alij, quos ſtatim referemus, & probatur ſufficienter ex dictis. Quia homo eſt ad imaginem Dei, in quantum in intellectuali gradu cum illo conuenit; ſed hoc habet anima rationalis per naturam, ſicut & Angeli; ergo ſecundùm eſſe naturale animæ conuenit homini ratio imaginis. Et confirmatur hoc ex verbis Geneſis: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem* E *noſtram, vt præſit*, &c Nam ex his colligitur inde conuenire homini eſſe ad imaginem, vnde illi conuenit poſſe præeſſe brutis animalibus, ſed hoc conuenit illi per naturam rationalem, quatenus talis eſt, quanuis gratiam non habeat; ergo & ratio imaginis. Vnde Auguſt. ſerm. 27. de verb. Apoſtoli, cap. 2. *Habemus* (inquit) *aliquid amplius, quàm beſtiæ, mentem, rationem, conſilium, quod non habent beſtiæ, in eo facti ſumus ad imaginem Dei. Denique vbi Scriptura narrat quòd facti ſumus, ibi ſubiungit, vt nos pecoribus non ſolùm anteponat, ſed etiam præponat.* Et infrà interrogat, vnde habeat poteſtatem, & reſpondet *propter imaginem Dei.* Confirmari etiam poteſt ex loco citato ad Coloſ. 3. *Induite nouum hominem, qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius, qui creauit illum.* Nam ex his

24.
Imago & ſimilitudo an ſecundùm naturalia, an potiùs ſecundùm ſupernaturalia inueniantur in anima.

Aſſertio 3. quoad imaginem.

Probatur.

Confirm.

Confirm. 2.

his verbis ſic poſſ mus argumentari, homo renouatur per fidem & gratiam, vt docet Auguſtinus *lib. 2. de peccat. merit. cap. 2.* ſed quando ſic renouatur per fidem, & gratiam, non fit imago Dei, ſed perficitur ſecundùm imaginem Dei; ergo ante gratiam ſupponitur homo imago Dei; ergo per naturam habet, quòd ſit ad imaginem. Quo ferè modo argumentatur Auguſt. 12. *de Trinit. c. 7.*

Confirm. 3. Denique argumentum ſuprà ſumptum ex *Gen. 9.* hîc etiam locum habet: nam homicidium dicitur ibi morte dignum, quia homo eſt ad imaginem Dei, ſed homicidium præciſè ſpectatum ſecundùm rationem naturalem, vt eſt contra hominis naturam, habet illam grauitatem, & eſt dignum tali pœna; ergo etiam ratio imaginis in ipſa hominis natura fundata eſt.

25. *Corollar. ex dictis.* Vnde obiter colligitur, nullam naturam inferiorem humana eſſe ad imaginem Dei, vt rectè docet D. Thomas *in d. quæſt. art. 2.* quia in nulla inferiori natura inuenitur gradus intellectualis, quo nihil eſt propinquius Deo in creaturis, vt dixit Auguſt. *lib. 83. Quæſt. quæſt. 51.* & ideo ſolùm in natura, quæ illum gradùm attingit, imago Dei inuenitur. *Obiectio contra corollar.* Sed dicunt aliqui in toto mundo eſſe imaginem Dei, & multo perfectius, quàm in homine ſolo, quia in mundo continentur omnes gradus rerum, & plures rationes, & modi repræſentandi excellentiam, & magnitudinem Dei. Sed hoc impropriè dicitur, & præter modum loquendi Scripturæ. Quia licèt Scriptura deſcribat creationem mundi corporei, nunquam ſignificauit, Deum creaſſe illum ad imaginem ſuam. *Ratio impugnationis.* Et ratio eſt, quia mundus, vt ſic, non eſt aliquid verè vnum, ſed tantùm ſecundùm quendam ordinem, ſeu comparationem & accidentalem vnionem, ſub qua ratione non poteſt dici ad imaginem Dei, quia in illo ordine, vel compoſitione non niſi valde metaphoricè Deo aſſimilatur. Si autem ſit ſermo de rebus, ex quibus mundus conſtat, quædam ſunt ad imaginem Dei, aliæ verò minimè. Vnde non poteſt mundus alia ratione dici ad imaginem Dei, niſi quatenus homo, vel Angelus eſt ad Dei imaginem. Propter quod impertinens eſt comparatio, quæ inter mundum, & hominem in hoc fit, quia, ſi mundus ſenſibilis non includat hominem, non poteſt dici ad imaginem Dei: ſi autem ſub mundo comprehendatur homo, tota ratio imaginis eſt in homine; & ideo neque hoc modo poteſt in mundo eſſe perfectior imago, quàm in homine, vtique in eo in quo proprietas imaginis conſiſtit. Quanuis ſecundùm alias conſiderationes, vel comparationes quædam aliæ imitationes Dei inueniantur in mundo, ſeu aliis partibus eius, quæ in homine non reperiuntur, quæ magis ad veſtigia Dei, quàm ad imaginem pertinent.

26. *Aſſertio 4. etiã ad imaginẽ attinẽs.* Addendum verò eſt, cùm in natura rationalis animæ, vel Angeli tria inueniantur, ſubſtantia, potentiæ & actus, in omnibus illis rationem imaginis conſiderari, ac fundari poſſe, vel certè ex omnibus illis hanc imaginem compleri, & conſummari. Ita ſumitur ex variis modis, quibus ſancti rationem huius imaginis in homine declarant, *Declaratur ratione.* & ſimul ratione poteſt facilè oſtendi. Nam in primis anima ratione ſuæ ſubſtantiæ, in intellectuali gradu eſſentialiter conſtituitur, & ex eiuſdem ſubſtantiæ eſſentiali perfectione habet, quòd ſit intelligentiæ capax: ſed hæc eſt fundamentalis ratio huius imaginis, vt diximus; ergo. Et confirmatur ex proprietatibus maximè propriis talis ſubſtantiæ; eſt enim incorporea, indiuiſibilis, immortalis, ſeu æterna, vbicunque eſt, tota

A in toto exiſtit, & in ſingulis partibus eſt capax participationis diuinitatis, & virtutum, & actuum comitantium illam. Et ita Auguſtinus *lib. de Quantit. animæ, cap. 2.* per immortalitatem animæ imaginem explicat. In *lib.* autem *de Eccleſiaſticis dogmatibus*, illi attributo, *cap. vltim.* dicitur anima ad imaginem non ſolùm, quia *incorporea eſt, ſed etiam quia æterna.* Gregorius autem Niſſenus *in lib. de hominis opificio, cap. 16. a medio.* in editione Baſilienſi anni 71. ad imaginem dicit eſſe, quia particeps eſt ſummi boni, quod Deus eſt; & idem reperitur *in oratione catechet. cap. 5.* ex editione Pariſienſ. anni 73.

At verò ſola anima ſine potentiis non refert ſufficienter diuinam naturam, quatenus intellectualis eſt: nam Deus ita eſt intellectualis per naturam ſuam, vt per eandem noſtro modo intelligendi habeat vim, & facultatem proximam intelligendi, & amandi, & liberè operandi: at verò anima non habet hæc omnia per ſuam ſubſtantiam ſine potentiis; ergo potentiæ animæ ad complementum huius imaginis pertinent. Atque ita Auguſt. 12. *de Ciuit. cap. 23. & tract. 8. in 1. Epiſtol. Ioan.* ponit rationem imaginis in mente rationali. Idem *ſerm. 27. de verbis Apoſt. & in ſerm. 63. de verbis Domini*, ponit illam in intellectu, memoria, & voluntate. Quod etiam habet Bernard. *in lib. Meditat. cap. 1.* Et quia liberum arbitrium eſt facultas voluntatis, & rationis, ideo in libertate intellectualis naturæ rationem imaginis ponit Ambroſius *lib. 6. Exaëmer. cap. 8.* & Damaſcen. *lib. 2. de Fide, cap. 12.* & Niſſen. *lib. de homin. opific. cap. 4.* & Bernard. *lib. de Grat. & liber. arbitr.* Vnde vlteriùs, quia homo per rationem, & libertatem eſt capax dominij, & facultatem habet ad regendum, & gubernandum; ideo in hac facultate conſtituunt ſæpe Patres rationem imaginis conſentaneè ad verba illa Dei, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit.* Ita Baſilius, Ambroſius, & Chryſoſtomus, ac Theodor. *locis citatis*, & Damaſcenus *d. cap. 12.* & Auguſtinus *lib. de catechizan. rudib. cap. 18. & lib. 3. Gen. ad lit. cap. 20.* & indicat Hieron. *Epiſt. 146. ad Damaſc. de filio prodigo*, parum ab initio. 27. *Progreditur dicta declaratio.*

Denique quia Deus per ſubſtantiam ſuam non tantùm eſt eſſentialiter intellectiuus, nec ſolùm ad intelligendum potens, ſed etiam eſt actu intelligens, & amans; ideo etiam homo non tantùm in ſubſtantia ſua, & potentiis, ſed etiam in actibus earum imaginem Dei portat. Imò tunc Dei imago in homine perfecta, & completa intelligitur, quando ſuis actibus ornata eſt. Sic dixit Theodor. *dicta quæſt. 20.* tunc verè hominem eſſe ad imaginem Dei, quando opera Dei facit, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 15. *Sicut portauimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cæleſtis. Nam imaginem* (inquit) *terreni portat, qui ſecundùm carnem viuit, & perficit opera carnis; imaginem verò cæleſtis, qui ſpiritu opera carnis mortificat.* Et Auguſt. (ſi eius eſt) lib. 65. Quæſt. in 18. *Mens* (inquit) *quando cogitat ea, quæ ſunt æterna, tunc verè imago Dei dicenda eſt.* Et infrà: *Quantò ſe magis extenderit in id, quod æternum eſt, tantò magis inde formatur ad imaginem Dei.* Et clariùs Thaulerus ſermone 2. de Trinit. *Hæc* (inquit) *diuina imago veraciter, propriè ac nudè in anima, cui naturaliter indita eſt, inuenitur.* Et inferiùs, quærens vbinam ſit iſta imago, dicit, *Omnium ſententia eſt propriè in viribus ſupremis, hoc eſt, memoria, intellectu, & voluntate conſiſtere;* ipſe verò ſubiungit, *Sanctus Thomas propiùs ad rem ipſam acceſſit, dicens, quòd imaginis huius perfectio in eius actualitate, & virium exercitio ſita ſit.* Quod 28. *Cõpletur prędicta aſſertionis declaratio.*

O ipſe

ipſe poſtea de actibus perfectæ contemplationis exponit. Ac denique Auguſtinus *lib. 12. de Trinit. cap. 6. & ſeqq. & lib. 14. cap. 3. & ſeqq.* per actus intellectus, & voluntatis perfectionem huius imaginis declarat, vt paulo pòſt in vlt. puncto videbimus. Dico ergo per actus perfici hanc imaginem, quia illam ornant, & ſimiliorem reddunt. Subſtantialiter autem in illis non conſiſtit, neque in rigore neceſſarij ſunt, vt homo eſſe dicatur ad imaginem Dei. Tum quia Deus dicitur creaſſe hominem ad imaginem ſuam, ideoque ante opera in ipſa anima, vt eſt terminus creationis, & ex vi illius imago Dei impreſſa eſt, & ſimiliter in homine, ex vi informationis animæ ante omnem operationem inuenitur. Tum etiam, quia imago Dei in homine eſt permanens: operatio autem ex ſe tranſiens eſt. His ergo modis in ipſa hominis natura imago Dei magis vel minus perfecta inuenitur.

Quomodo in actibus potẽtiarum rationalium homo portet imaginem Dei.

29\. Supereſt videndum, an etiam per gratiam ſit imago Dei in homine, ſimúlque explicanda eſt alia particula, *ad ſimilitudinem*, prout ſuprà propoſuimus. Duæ itaque ſunt expoſitiones illorum verborum, *ad imaginem, & ſimilitudinem.* Vna eſt, vt non ſignificent res diuerſas, ſed eandem magis declarent, ita vt particula, *ad ſimilitudinem*, ſolùm denotet illam imaginem Dei eſſe valde perfectam. Nam, vt rectè dixit D. Thomas *dicta quæſt. 93. art. vltim.* licèt ſimilitudo ſit de ratione imaginis, nihilominus, quia ſimilitudo ipſa poteſt eſſe magis & minus; ideo ad denotandam perfectionem imaginis dici ſolet habere ſimilitudinem, ac proinde quanuis illæ duæ voces coniungantur, idem magis perfectum ſignificant. Et poteſt hæc expoſitio optimè ſuſtineri, & confirmari ex illo *Geneſ. 5.* vbi ſolùm dicitur, *Creauit Deus hominem ad ſimilitudinem ſuam*, ſicut aliis locis ſolùm dicitur homo ad imaginem factus, vt *Geneſ. 9. & Eccleſiaſt. 17.* Quibus indicatur idem per ſingulas voces, quod per vtranque ſimul, ſignificari. Imò *Sapient. 2.* dicitur Deus creaſſe hominem ad imaginem ſimilitudinis ſuæ, vbi iuxta phraſim vſitatam in Scriptura genitiuus ille æquiualet adiectiuo, ac ſi diceretur ad imaginem ſimilem ſibi. Ac denique *Geneſ. 5.* Adam dicitur genuiſſe filium ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, quæ verba non videntur poſſe in alio ſenſu declarari; ergo in eodem, ſimilia de homine dicta accipi poſſunt. Et huic ſententiæ fauet Auguſtinus *in Imperfect. Geneſ. ad liter. cap. vlt. ad fin.* vbi refert quoſdam diſtinxiſſe inter imaginem, & ſimilitudinem, dicentes, quòd licèt priùs dixerit Deus, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, nihilominus ſtatim ſolùm dici, *Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam*, quia tunc tantummodo ad imaginem factus eſt; ſimilitudo autem illi poſtea reſeruabatur in reſurrectione mortuorum. Hanc verò opinionem refutat Auguſt. primò ratione his verbis: *Quaſi poſſet eſſe imago aliqua, in qua ſimilitudo non ſit. Si enim ſimilis omnino non eſt, profectò nec imago eſt.* Secundò auctoritate Iacobi 3. dicentis, *In ipſa* (vtique lingua) *benedicimus Deum, & in ipſa maledicimus homines, qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt.* Et ſimilia ferè habet idem Auguſtinus *quæſt. 4. in Deuter.*

An idem valeat eſſe ad imaginem & ſimilitudinẽ. 1. Sententia.

Suadetur.

Eidem ſententiæ fauet Auguſt.

30\. Nihilominus eſt alia ſententia, quæ illa duo verba, *imaginis & ſimilitudinis*, diſtinguit, & prius ad naturam, poſterius ad gratiam refert, ac ſi dictum eſſet: Faciamus hominem ad noſtram imaginem ſecundùm ſuam naturam, & nobis ſimilem in gratia. Ita ferè Ambroſius *lib. de Dignit. condit. human. cap. 2. & 3. & lib. 6. Exaëmer. cap. 7. & 8.* Origen. *lib. 3. Periarch. cap. 6.* Chryſoſt. *homil. 9. in Geneſ.* Baſil. *homil. 10.* & Gregorius Niſſenus *homil. de Creat. homin.* & Theodor. *quæſt. 20. in Geneſ.* & ibidem Euch. *lib. 1.* & ſignificat Hieron. in id Ezech. 28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis*, dicens: *Notandum quòd imago tunc facta ſit tantum, ſimilitudo in Baptiſmo compleatur.* Idem indicat Irenæus *lib. 5. contra hæreſ. cap. 6.* dicens: Propter effuſionem ſpiritus ſpiritualis, & perfectus homo factus eſt, & hic eſt, qui ſecundùm imaginem, & ſimilitudinem factus eſt Dei. Et hoc declarans, ſubdit: *Si defuerit animæ ſpiritus animalis eſt, verè imaginem habens in plaſmate, ſimilitudinem verò non aſſumens per ſpiritum.*

2. Sententia.

Fundamentum huius ſententiæ eſſe poteſt, quia non eſt credendum, illa verba eſſe addita diſtincta ſine aliquo myſterio, & peculiari vtriuſque vocis ſignificatione. Vnde etiam Damaſcen. *lib. 2. cap. 12.* dixit imaginem vim intelligendi, & arbitrij libertatem ſignificare; ſimilitudinem verò virtutis, quoad eius fieri poteſt, perfectionem. Et confirmari etiam poteſt, quia cùm homo iuſtificatur, dicitur, *renouari ſecundum imaginem eius, qui creauit illum*, ad Coloſſ. 3. In quo ſignificatur, hominem eſſe ad imaginem, etiamſi non ſit renouatus per gratiam, per quam renouatur ad ſimilitudinem, vt videtur exponere Auguſtinus *lib. contra Adimant. cap. 5.* Propter quæ ſententia hæc eſt etiam valde probabilis. Exiſtimo tamen priorem eſſe maximè litteralem, & primarium ſenſum continere; hanc verò poſteriorem eſſe magis ſpiritualem, vel ad ſummum ad ſecundarium ſenſum pertinere, vel certè eſſe quaſi explicationem prioris: nam Deus ita fecit hominem ad imaginem ſuam, vt ſimilitudinem, quam habebat innatam, voluerit per ſua dona perficere. Et in eodem ſenſu dicunt Patres allegati, non ſolùm in principio factum eſſe hominem ad imaginem Dei, ſed etiam quo magis in ſanctitate creſcit, eo magis ad ſimilitudinem Dei fieri, & tunc eſſe illam imaginem conſummandam, quando *ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt.* 31.

Aſſertio ſeu authoris iudicium de vtraque ſententia.

Ex quibus colligere licet, quid ſentiendum ſit de ſententia dicentium, hominem amiſiſſe imaginem Dei, peccando, quæ fuit ſententia Origenis, vt refert Hieron. *in Epiſt. 60. ad Ioan. Epiſc. Hieroſol.* vbi illam vt hæreticam damnat. Idémque habet Epiphan. *in Epiſt. ad eundem, & hæreſ. 70.* Quem errorem ita noui hæretici excitarunt, & explicarunt, vt de ipſa naturali imagine id affirmauerint; ita eſſe abolitam, vt amiſerit homo arbitrij libertatem, & poteſtatem vtendi ratione ſaltem in rebus honeſtis. Imò Mathias Illyric. vt refert Valent. dixit, hominem peccando transformatum fuiſſe in viuam, & ſubſtantialem imaginem diaboli, & amiſiſſe imaginem Dei. Sed in hoc ſenſu non ſolùm eſt hæretica hæc ſententia, ſed etiam inſana, quia eſſentia animæ, & potentiæ connaturales illi non amittuntur peccando, nec mutari poſſunt in ſeipſis, ſed ſolùm in habitibus, aut actibus ſuis, vel in modo faciliùs, vel difficiliùs operandi, quatenus ex corporis diſpoſitione pendent. Et contra illum ſpecialem errorem, quòd homo peccando non amiſerit arbitrij libertatem, in tract. de Gratia oſtendimus, *Prologomeno 4. cap. 7.* 32.

Corollariũ ex dictis, hominẽ peccando nõ amiſiſſe naturalẽ imaginem Dei.

Valent. in lib. de pecc. orig. cap. 5.

In hoc ergo ſenſu certum ſit, hominem peccando non amiſiſſe, nec amittere illam imaginem naturalem Dei. Quam ex vi creationis accepit. Quia verò hæc imago ita perficitur per gratiam, vt nouam, & ſingularem Dei ſimilitudinem recipiat; ideo dicunt interdum Patres amiſiſſe hominem peccando imaginem Dei. Et ita expoſuit ſeipſum 33.

Amiſiſſe tamen ſimilitudinem per gratiam.

A ſeipſum Auguſt. *lib. 2. retract. cap. 24.* exponens quod dixerat *lib. 6. Geneſ. ad liter. cap. 24. 27. & 28.* ſcilicet, Adam peccando amiſiſſe imaginem Dei. *Non ſic accipiendum eſt* (inquit) *tanquam in eo nulla remanſerit, ſed quòd tam deformis, vt reformatione opus haberet.* Et quanuis hoc magis ſignificaſſet *lib. 83. Quæſt. quæſt. 67.* dicens, amiſiſſe hominem ſignaculum imaginis; nihilominus illam expoſitionem addit, & Scripturis confirmauit *lib. 1. retract. cap. 26.* Et ſic etiam dixerunt Cyprian. *in ſerm. de Bono patient.* & Bernard. *ſerm. 1. de Annuntiat.* hominem peccando, retenta imagine, ſimilitudinem Dei perdidiſſe, gratiam enim per *ſimilitudinem* intelligunt, iuxta ſecundam expoſitionem ſuprà datam. Et hoc etiam ſignificauit Auguſt. 2. *Geneſ. contra Manich. cap. 28.* Et clariùs 12. B *de Trinit. cap. 11.* vbi de primis parentibus dicit, *quòd nudati ſtola prima, pelliceas tunicas mortalitate meruerunt.* Et ſubdit, *Honor enim hominis verus, eſt imago, & ſimilitudo Dei, quæ non cuſtoditur, niſi ab ipſo, a quo imprimitur.* Idem ſumitur ex eodem *in concione 2. in Pſalm. 70.* circa illa verba: *Deus quis ſimilis tibi?* & *Pſalm. 72.* circa illa verba, *Imaginem illorum ad nihilum redigens,* dicens, peccatores imaginem Dei ad nihilum reducere. Et *Pſalm. 75.* non longè à principio: *Factus* (inquit) *es ò homo ad imaginem Dei, per vitam verò peruerſam exterminaſti in te imaginem conditoris tui.* Statim verò addit, C *Factus diſſimilis,* &c. Neque ampliùs videtur intendiſſe Origenes, vt colligi poteſt, & *lib. 3. Periarch. cap. 6.*

Ad Origenẽ relatum in num. 32.

34. *Sub qua ratione Deus ſit exemplar imaginis in homine.*

Vltimò dicendum ſupereſt de termino ad quem formaliter refertur hæc imago tanquam ad ſuum prototypon. Quanuis enim ex dictis conſtet, Deum eſſe primum exemplar huius imaginis, ac ſubinde eſſe terminum relationis eius, nihilominus quia in Deo multa attributa, & proprietates à nobis conſiderantur, & diſtinguuntur, ideo breuiter explicandum eſt, an Deus ſub aliqua ratione particulari, vel ſub omnibus ſimul ſit huius relationis terminus. Circa quod breuiter aduertendum eſt, Deum poſſe conſiderari vel vt eſt vnus, vel vt eſt trinus, vel vt eſt aliqua determinata perD ſona ex tribus, quæ in ipſo ſunt. Primò ergo certum eſt, hominem eſſe factum ad imaginem Dei, vt vnus eſt, ac ſubinde Deum, vt vnum, eſſe terminum relationis huius imaginis. Hoc ſupponit D. Thom. *dicta quæſt. 93. art. 5.* & omnes Theologi *in 2. d. 16.* & probatur ex dictis, quia homo eſt ad imaginem Dei, quatenus cum illo conuenit in gradu intellectuali, quem ab ipſo participat. Sed Deus quatenus eſt vnus in eſſentia, eſt in ſupremo gradu intellectualis naturæ; ergo vt ſic eſt terminus huius imaginis. Item hæc ratio imaginis conſideratur in multis attributis ad vnitatem Dei pertinentibus, vt in immortalitate, in immaterialitate, in indiuiſibilitate, æternitate, & ſimilibus. E Vnde conſtat Deum non terminare hanc relationem ſecundùm aliquod ſpeciale attributum, ſed ſecundùm abſolutam Dei eſſentiam, quatenus includit omnia attributa, quæ à natura intellectuali participari poſſunt ſecundùm formalem conuenientiam cum Deo, quanuis analogam. Et fortaſſe hac ratione dixit Gregorius Nyſſenus ſuprà relatus in num. 26. in fine, cùm homo dicitur factus ad ſimilitudinem Dei, nihil aliud ſignificari, niſi factum eſſe participem omnium bonorum Dei: nam quia hæc innumerata ſunt (ait) & ſigillatim vix enumerari poterant, ideo illo vnico generali verbo ſunt comprehenſa. Nam quia diuinitas eſt plenitudo bonitatis, & imago iuxta talem formam ſimilitudinem poſſidet

Notatio pro reſolutione.

Aſſertio 6. in ordine.

Probatur 1.

Secundò.

quandam, ideo etiam boni plenitudinem participauit.

Deinde dicendum eſt, hominem factum etiam eſſe ad imaginem Trinitatis, ac proinde etiam Deum trinum eſſe terminum huius imaginis. Ita docet D. Thomas *in dicto art. 5.* & reliqui Scholaſtici cum Magiſtro *in 1. d. 3.* éſtque ſententia Auguſtini, Ambroſij, & aliorum Patrum exponentium verba illa, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Exponunt enim, Trinitatem eſſe quæ loquitur, vt ſuprà vidimus, vnde cùm dicit *noſtram*, indicare ad imaginem ipſius Trinitatis hominem eſſe factum. Deinde ſolet hoc explicari duobus modis, prior eſt, quia tres potentiæ, ſcilicet intellectus, memoria, & voluntas in vna anima exiſtentes, tres perſonas in vna eſſentia aliquo modo repræſentant. Ita Magiſt. *in dicta d. 3.* & ſumitur ex Ambroſ. *lib. de Dignit. human. nat. cap. 2.* & ex Auguſt. *lib. 10. de Trinit. c. 1.* Alter modus, quem magis probat D. Thomas *dicta quæſt. 93. art. 7. ad 3.* eſt, vt hæc imago conſideretur in anima vt actu intelligente, & amante. Nam quia Trinitas perſonarum in Deo per proceſſiones intellectus, & voluntatis conſurgit, ideo per quandam participationem illarum proceſſionum completur in anima imago Trinitatis, quatenus intelligendo producit verbum, & diligendo, amorem. Quem modum latè proſequitur Auguſt. *de Trinit. cap. 5. & lib. 14. cap. 7. & ſeqq. & lib. etiam 15.* & attigit Hilar. 4. *de Trinit.* & latiùs *in principio tract. de Trinit.* explicatur. Poteſt autem inquiri, an hæc imago ſit tantùm in cognitione, & amore Dei, vel etiam aliarum rerum, & an in actibus perfectis tantùm, vel etiam in imperfectis. Nam Auguſt. in hoc variè loquitur, vt videre licet in D. Thom. *art. 7. & 8.* Breuiter tamen dicendum eſt, in omni cognitione, & amore inueniri aliquo modo hanc imaginem, cum maiori verò proprietate in amore & cognitione Dei, & tanto perfectiorem, quanto prædicti actus perfectiores fuerint.

35. *Aſſertio 7.*

Probatur 1. ex doctrina Patrum.

Explicatur deinde dupliciter. Prior modus.

Poſterior modus.

Dubiolũ reſoluitur.

Vltimò addendum eſt, hanc imaginem non referri ad aliquam particularem diuinam perſonam ſecundùm proprietatem peculiarem eius. Hoc aduertimus propter quoſdam, qui dixerunt, hominem factum eſſe ad imaginem filij, & alios, qui addiderunt, factum eſſe ad ſimilitudinem Spiritus ſancti. Quorum primum iam ſuprà refutatum eſt, & improbatur ab Auguſt. *lib. 7. de Trinit. cap. vltim. & in Imperfect. Gen. cap. etiam vlt. in fine.* Quia non dixit Pater: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem tuam, ſed dictum eſt, *ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Quo argumento refellitur etiam ſecundum, quia particula *noſtram*, tam in ſimilitudinem, quàm in imaginem cadit. Et præterea quia abuſiuè, & ſine fundamento dicitur nomine ſimilitudinis Spiritum ſanctum ibi ſignificari.

36. *Aſſertio 8.*

Vnde probetur.

CAPVT IX.

Vtrùm primi homines cum perfecta ſcientia rerum naturalium creati fuerint.

PRæter ſubſtantiam, & potentias, quas homo in prima productione à ſuo auctore accepit, inueniuntur aliæ perfectiones ad ordinem naturæ pertinentes, quia naturam perficiunt, & aliquo naturali modo acquiri poſſunt, vt ſunt habitus, & actus, de quibus dicendum eſt, quomodo primis hominibus concreati fuerint, & præſertim de habitibus, nam actus non ſunt facti à ſolo 1.

auctore naturæ, ſed ab ipſo homine iam producto. Hæ autem perfectiones partim ad cognitionem pertinent, partim ad voluntatem. De cognitione igitur, quæ prior eſt, ſeu ſcientia eſt dubium, an homini in ſua creatione data fuerit. *Partis negãtis argumentum.* Eſt autem ratio dubitandi, quia naturale eſt homini acquirere cognitionem, & ſcientiam per ſenſus, & habitus per actus; ſed Deus ita condidit res omnes, vt proprios motus illis agere ſinat; ergo etiam hominem ita creauit, vt conferendo ei totam perfectionem, quam in actu primo natura per ſe primò, vel ſecundò poſtulat, reliquas perfectiones ipſe ſibi acquireret: huiuſmodi autem ſunt ſcientia, & cognitio; ergo hæc non ſunt homini concreata, vel à Deo indita, ſed poſt creationem ſunt ab homine acquiſita. *Confirmatur.* Et confirmatur, quia ſæpe dictum eſt, in prima rerum creatione, non eſſe miracula, vel præternaturalia opera ſine euidente neceſſitate, & auctoritate aſſerenda; ſed habere ſcientiam infuſam non eſt naturale homini, ſed miraculoſum, vel ſupra naturæ ordinem; ergo non eſt, cur credamus hoc modo eſſe datam ſcientiam primis hominibus.

2\. *Aſſertio 1 & certa affirmãs do ſcientia naturali Adamo indita. Probatur 1.*

Nihilominus certum eſt, habuiſſe Adam ſtatim ac fuit à Deo creatus naturalem ſcientiam à Deo ſibi inditam. Hæc eſt doctrina S. Thomæ 1. *part. quæſt.* 94. *art.*3. & eſt communis Scholaſticorum cum Magiſtr. *in 2. d.* 23. Et probatur primò ex Scriptura: nam *Geneſ.*2. dicitur, paulo poſt creationem Adæ adducta eſſe omnia animalia coram ipſo, vt eis nomina imponeret, & additur: *Omne, quod vocauit Adam animæ viuentis, ipſum eſt nomen eius.* Ex quo loco omnes Scholaſtici colligunt, habuiſſe tunc Adam ſcientiam ſingulorum animalium, vt conuenienter ad naturam vniuſcuiuſque eis nomina imponeret. Ita enim exponit dicta verba Euſeb. *lib.*21.*de Præparat.Euang.cap.*4.nam quod dicitur, *Ipſum eſt nomen eius*, exponit, hoc eſt, in ipſa natura, ſeu conuenienter ad naturam rei impoſitum eſt. Hoc autem fieri non poterat, niſi & cum perfecta ſcientia ipſorum animantium, & cum magna peritia alicuius linguæ. & proprietatis omnium verborum eius. Vnde rectè Chryſoſtomus *homil.*14. *in Geneſ.*inquit, *Quòd magna ſapientia præditus fuerit, diſce ex his, quæ nunc fiunt. Et adduxit illa*, &c. *fecit hoc Deus demonſtraturus nobis magnam illius ſapientiam.* Et infrà, *Ne igitur ſubitò prætereas, ſed cogita quanta fuerit ſapientia volatilibus*, &c. *& omnibus congrua, & conuenientia ſuæ naturæ imponit nomina.* Et iterum infrà, *Qui poteſt congruis nominibus iumenta appellare, & volatilia cæli, & alias beſtias, quomodo non omni ſapientia, & induſtria pollet?*

3\. *Probatur 2.*

Secundò veritaté hanc videtur expreſsè docere Sapiens *Eccleſ.*17.dicens: *Creauit Deus de terra hominem.* Et infrà, *Creauit ex ipſo adiutorium ſimile ſibi.* Et infrà, *Et diſciplina intellectus repleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu impleuit cor illorum, & mala, & bona oſtendit eis, poſuit oculum ſuum ſuper corda illorum oſtendere illis magnalia operum ſuorum, vt nomen ſanctificationis collaudent, & gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operam eius.* Quæ verba licèt generalia videantur, & ſupernaturalem cognitionem maximè indicent, tamen ſine dubio naturalem etiam ſcientiam comprehendunt. Tum quia valde vniuerſalia ſunt: tum etiam, quia ad perfectam diſciplinam intellectus pertinent, quam perfectionem totam complectitur illud verbum, *repleuit illos.* Tum etiam; quia multa ex operibus Dei per hanc ſcientiam cognoſcuntur, vnde etiam deſeruit, vt in eius laudem referantur. Denique ibidem ait

A Sapiens: *Dedit illi poteſtatem eorum, quæ ſunt ſuper terram: poſuit timorem illis ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum, & volatilium.* Ad vſum autem huius poteſtatis, & dominij neceſſaria erat huiuſmodi ſcientia, vt diſcernére poſſet manſueta animalia à feris, ſtatim ac illa videret, & abſque alio experimento, & ſic de cæteris. Quod rectè indicauit Chryſoſtomus *loco citato*, ponderando nominum expoſitionem ſcientiæ, poteſtatis, ac dominij ſignum fuiſſe, & ad vtrunque ſine confuſione præſtandum, magnam ſapientiam, imò & induſtriam (vt ait) neceſſariam fuiſſe, quod non poteſt de induſtria acquiſita intelligi, cùm nulla experientia præceſſiſſet. Addi etiam poteſt

B illud Eccleſ. 7. *Deus fecit hominem rectum*: nam ſcientia etiam ad quandam rectitudinem pertinet, quià ſcientia veritatis, rectitudo quædam intellectus eſt; intellectus autem principalis potentia hominis eſt, & ideo rectè poteſt hæc rectitudo intellectualis (vt ſic dicam) ſub abſoluta rectitudine comprehendi, quanuis fortaſſe Sapiens de morali, vel ſupernaturali præcipuè loquatur, vt poſtea videbimus.

4\. *Probatur tãdem ratione ſumpta tum ex parte Dei, cuius perfecta sũt opera*

Vltimò confirmatur ratione hæc veritas, quia hominem creari cum perfecta ſcientia fuit in primis conuenientiſſimum ex parte Dei, cuius opera perfecta ſunt: nam hac ratione omnes alias res vniuerſi tam corporales, quàm ſpirituales in ſtatu

C perfecto creauit; ergo & hominem ex corpore, & ſpiritu compoſitum. Nam & ipſum hominem ſecundùm corpus perfectum creauit; ergo multo magis ſecundùm animam. *Euaſio obſtruitur.* Nec ſatisfaciet quis ſi reſpondeat, feciſſe quidem Deum animam perfectam ſecundùm eas perfectiones, quas à ſolo auctore naturæ habere poterat, vel per ſe primò, vel per naturalem, ac neceſſariam dimanationem cum eſſentia; non verò quoad alias perfectiones, quas homo ſuis actibus poteſt acquirere. Hoc, inquam, non ſatisfacit, tum quia vix potuiſſet homo ſcientiam acquirere, niſi priùs daretur à Deo, vt ſtatim declarabo. Tum etiam, quia corporibus etiam eas perfectiones contulit

D Deus in principio, quas poſſunt ſimilia corpora diſcurſu temporis ſuis actibus comparare, vt patet in ſtatura corporis humani, & in arboribus cum ſuis fructibus productis; ergo multo magis debuit creare intellectum hominis bene diſpoſitum, & proximè aptum ad fructus mentis producendos. Quod his verbis docuit Moſes Barcepha lib.de Parad. 2.p.cap.7. *Comparauit Deus Adæ mentis ſenſum, vt procrearet, atque expullulare faceret omnis generis probas cogitationes, meditationéſque tam de rebus, quæ videndi ſenſu percipi poſſunt, quàm iis, quæ eum ſenſum effugiunt.* Vnde ibidem dixerat, inductum fuiſſe Adamum in ſpiritualem, ac felicem vitam, & mirifica affectuum voluptate

E per meditationes, cogitationéſque nulli perturbationi, aut anxietati obnoxias, in morem Angelorum, & ſpiritualium copiarum, recipientémque radios diuinarum notionum non aliter atque Angeli capiunt. Quæ verba maiorem quidem perfectionem intellectus indicant, quàm per naturales ſcientias humanas haberi poſſit, tamen illam etiam ſine dubio includunt: quomodo autem in aliis intelligenda ſint, vel limitanda, poſtea videbimus.

5\. *Tum ex parte Adami, cui neceſſaria erat ſcientia quadruplici ex capite. Primò.*

Deinde erat hæc perfectio non ſolùm primo homini, vt particularis perſona erat, ſed etiam toti generi humano, & Adamo, vt parenti eius, valde neceſſaria. Primò ad integritatem, & felicitatem illius ſtatus, in quo homo ante peccatum conſtituebatur, quem in diſcurſu ſequentium

Secundò.

tium capitum explicabimus. Secundò, quia ſi homo ignorans crearetur, vt ipſe ſcientiam ſibi acquireret, neceſſarium eſſet longo tempore in magna ignoratione verſari. Quia humana ſcientia longo tempore, & magno labore acquiritur, adeò vt ad vnam ſcientiam perfectè acquirendam vix longum vitæ tempus ſufficiat, nedum ad omnes. Præſertim cùm eſſet ſola inuentione, & ſine diſciplina addiſcenda, & acquirenda, quod longè difficilius eſt.

Tertiò.

Tertiò, quia impoſſibile eſt homini ſolis naturæ ſuæ viribus ſcientiam veritatum etiam naturalium puram, & ſine admiſtione multorum errorum inquirendo, inuenire. Propter quod ad prouidentiam auctoris naturæ pertinuit hominem creare ita perfectum, vt ſine errore poſſet naturales veritates intelligere.

Quartò.

Denique non ſolùm erat futurus Adam pater cæterorum hominum, ſed etiam Doctor non ſolùm in rebus fidei, ſed etiam in rerum naturalium cognitione: nam etiam illa hominibus neceſſaria eſt in omni ſtatu, tam innocentiæ ad vitæ tranquillitatem, & iucunditatem, & vt haberet appetitum ſciendi ſatiatum, & ad quandam honeſtæ occupationis, ſeu exercitationis partem: quàm naturæ lapſæ, ad vitæ vtilitatem, & cõſeruationem; ergo ſicut Adam creatus eſt perfectus ad generandos homines, ita etiam ad illos inſtruendos, & docendos.

Ad arg. partis negantis in num. 1.

Atque ita reſponſum eſt ad rationem dubitandi in principio poſitam, & magis ex ſequentibus elucidabitur.

6.

Aſſertio 2. quòd ſcientia rerũ naturaliũ fuerit in Adam eiuſdẽ ſpeciei cum noſtra.

Inquirendum enim ſupereſt, qualis, & quanta fuerit hæc Adami ſcientia, vel in ſpecie, vel in indiuiduo. In quo in primis quoad ſpeciem dicendum eſt, ſcientiam rerum naturalium Adæ inditam in eſſentia fuiſſe eiuſdem ſpeciei cum ſcientia, quæ diſcurſu, & inuentione humana acquiri poteſt, quæ alio modo dici à Theologis ſolet per accidens, & non per ſe infuſa. Et ita eſt aſſertio communiter ab eiſdem Theologis recepta, docet D.Thom. 1.*part. q.94. art.2. ad* 1. vbi bene illam explicat Caietanus.

Probatur ratione.

Ratio autem eſt, quia illa ſcientia data eſt Adæ ad perficiendum intellectum eius intra naturalem ordinem, & ſecundùm capacitatem, & appetitum naturalem ſciendi; ergo debuit eſſe ſcientia naturalis in ſua ſubſtantia, ac proinde talis, qualis naturaliter poteſt acquiri, quanuis ex dono Dei fuerit infuſa.

Confirmatio.

Et hoc etiam confirmat ratio dubitandi in principio poſita. Rectè enim oſtendit non eſſe ſine fundamento aſſerendum datam fuiſſe Adæ ſcientiam ſuperioris ordinis, & quaſi angelicam, quia illud fuiſſet ſpeciale miraculum vltra naturæ debitum, imò & ſupra naturalem capacitatem, quod ſine fundamento fingendum non eſt. At verò naturalis ſcientia eſt proportionata naturæ, & in illo ſtatu erat ſatis neceſſaria, & quanuis modus ille habendi ſcientiam per infuſionem abſolutè ſupernaturalis eſt; nihilominus pro illo ſtatu erat quodammodo naturalis, quia tunc non poterat illa perfectio aliter obtineri. Eo vel maximè, quòd creabat Deus hominem ad finem ſupernaturalem, & ideo decreuit illi conferre ſtatum quendam excellentiorem, quàm pura hominis natura poſtulat, ideoque quodammodo connaturale fuit illi ſtatui, vt natura humana immediatè à ſuo auctore naturalem ſcientiam acciperet.

7.

Corollariũ 1. ex proximè tradita aſſertione. Oſtenditur.

Ex quo colligitur primò, talem fuiſſe illam ſcientiam, vt in vſu eius habuerit Adam dependentiam à phantaſmatibus. Probatur, quia hic modus cognoſcendi ſpeculando phantaſmata, naturalis eſt animæ coniunctæ; ergo eandem dependentiam à phantaſmatibus habuit primus homo

A in ſuo naturali modo intelligendi, quam nos habemus; ergo eundem etiam habuit in vſu illius ſcientiæ, quæ eiuſdem ordinis erat cum illa, quæ in nobis eſt, & à phantaſia, in ſuo vſu pendet.

Corollar. 2. bipartitum.

Vnde vlterius infertur ſpecies intelligibiles datas Adæ cum illa ſcientia, quanuis non fuerint per ſenſus acceptæ, nec à phantaſmatibus abſtractæ; nihilominus tales fuiſſe, quales ſolent per ſenſus, & phantaſmata acquiri.

Suadetur prior eius pars.

Probatur prior pars, quòd tales ſpecies non fuerint de facto acquiſitæ, ſed inditæ; quia qui dat formam, dat conſequentia ad formam, & multo magis dat antecedentia, quæ ad conuenientem ſtatum, & vſum talis formæ neceſſaria ſunt. Sed habitus ſcientiæ B ſine ſpeciebus intelligibilibus non poſſet in actum prodire, niſi poſt acquiſitas ſpecies, atque ita vſus talis habitus imperfectus valde fuiſſet, quod eſt & illi fini contrarium, propter quem infundebatur, & à perfecto modo operandi Dei alienum; ergo ſine vlla dubitatione cum habitu ſcientiæ, infuſæ ſunt Adæ ſpecies illarum rerum, qualis erat talis ſcientia.

Suadetur pars poſterior.

Altera verò pars de qualitate, ſeu modo talium ſpecierum probatur ex priori aſſertione, quia ſpecies eſſe debent proportionatæ habitui: ſed habitus ſcientiæ erat infuſus tantùm per accidens; ergo & ſpecies fuerunt tantùm per accidens infuſæ, ac proinde in ſubſtantia naturales, & eiuſdem rationis cum illis, C quæ à phantaſmatibus abſtrahi poſſent. Denique illæ ſpecies dabantur ad vſum naturalem animæ coniunctæ, ſed hic vſus eſt intelligere cum dependentia à phantaſmatibus; ergo ſpecies ad hunc intelligendi modum proportionatæ fuerunt.

Corollar. 3.

Vnde tandem concluditur, etiam fuiſſe infuſa Adæ in interno ſenſu, ſeu phantaſia, vel cogitatiua, omnia phantaſmata ad vſum illius ſcientiæ, & ſpecierum intelligibilium neceſſaria; quod eiſdem rationibus cum proportione applicatis facilè oſtendi poteſt.

Vnde probatur.

An verò præter hanc ſcientiam naturalem fuerit alia ſupernaturalis cognitio, vel ſcientia Adæ infuſa, poſtea dicemus.

8.

De obiecto eiuſdem ſciẽtiæ. Ac primo loco de rebus materialib.

Circa perfectionem autem indiuidualem illius D ſcientiæ nonnulla explicanda ſunt. Primum eſt circa obiectum, quas res per illam ſcientiam Adam cognouerit. Sunt autem res naturaliter ab homine cognoſcibiles triplicis ordinis, ſcilicet, res materiales, res ſummè immateriales, vt eſt Deus, & res mediæ, vt ſpirituales creaturæ, & de ſingulis dicendum eſt.

Negat Caiet. malè nixus verbis Geneſis ad omnia materialia extendi dictã ſcientiam.

De primis enim fuit ſingularis opinio Caiet. *Gen.*2. circa illa verba: *Adduxit Deus animalia ad Adam, vt videret, quid vocaret ea.* Ex quibus colligit Adæ fuiſſe communicatam ſcientiam rerum omnium corporalium, exceptis cælis, terra, & maribus, *quorum notitia* (inquit) *homini perfectè communicata non fuit.*

3. Aſſertio contra Caiet. & cõmunis.

Sed contrarium docent communiter Doctores: nam E D.Thom. 1.*p.q.*94. *art.*3. abſolutè dicit, *Adam habuiſſe omnium ſcientiam, in quibus homo natus eſt inſtrui. Et hæc ſunt omnia illa, quæ virtualiter exiſtunt in primis principiis per ſe notis, quæcunque ſcilicet naturaliter homines cognoſcere poſſunt.* Vnde infert in *ſolut.ad* 3 non potuiſſe Adam proficere in ſcientia quoad numerum ſcitorum, & idem docet Bonau. *in* 2.*d.*23.*art.*2.*q.*1. & Hugo de Sanct. Vict. *lib.*1. *de Sacram. p.*6.*cap.*12. & *in* 13. dicit, *Rerum omnium viſibilium, quæ cum homine, & propter hominem factæ erant, perfectam cognitionem hominem accepiſſe, nulli dubium eſſe debet, quantum videlicet, ſiue ad eruditionem animæ, ſiue ad corporalis vſus neceſſitudinem pertinere videbatur.*

9.

Verba Gene-

Qui omnes id colligunt ex verbis Moyſis, ex quibus Caiet. ſuæ opinionis occaſionem ſumpſit.

ſis quibus Caiet. nitebatur pro aſſertione retorquentur.

Poſſumúſque ad hominem contra illum argumentari. Nam ex eo, quòd Adam impoſuit nomina terreſtribus animalibus, & volatilibus, ipſe colligit, etiam piſcium, & vegetabilium ſcientiam communicatam eſſe Adamo, vel quia eſt eiuſdem rationis, vel quia in maiori clauditur minus. Vnde à fortiori, videtur idem concludendum de omnibus miſtis inanimatis, vt ſunt mineralia, & ſimilia: nam hæc etiam minus perfecta ſunt, quàm vegetabilia. Ergo eadem ratione idem eſt de elementis concludendum; tum quia etiam ſunt minùs perfecta: tum etiam quia ſcientia de miſtis ſine ſcientia ſimplicium perfectè haberi non poteſt. Ergo immeritò Caiet. excipit terram, & mare, quæ de cæteris elementis ignobiliora ſunt. De cælis etiam nulla ratio apparet, cur excipiantur: nam etiam illi ſunt minus perfecti, quàm animalia, & maximè quàm ipſemet homo; ergo, ſi Adam accepit perfectam ſcientiam animalium, & ipſius

Accedit ratio 1.

humanæ naturæ, cur non etiam cælorum? Præterea eſt optima ratio, quia cæli ſunt cauſæ vniuerſales miſtorum, & ſimilium effectuum inferiorum; ergo ad perfectam harum rerum ſcientiam ſcientia

Ratio 2.

cælorum neceſſaria fuit. Argumentor præterea, quia licèt inferiorum rerum cognitio ad vſum, & conſeruationem corporalis vitæ magis fortaſſe neceſſaria ſit; ad contemplationem, & laudem creatoris cælorum ſcientia, & conſideratio magis prouocare ſolet. Adæ autém magis eſt data ſcientia propter Dei cognitionem, & laudem, quàm propter corporis conſeruationem, vel gubernationem. Quamuis ad hanc etiam cælorũ, & aſtrorum

Confirmatur.

ſcientiam non parum conducat. Vnde confirmatur hæc ratio ex verbis Sapientis ſuprà ponderatis: *oſtendere illis magnalia operum ſuorum, vt nomen ſanctificationis collaudent, & gloriam in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operum eius.* Illa enim quæ in ordine naturali dici poſſunt, maximè magnalia Dei, ſunt profectò illa, quæ in cælis Deus operatus eſt, & illa maximè ad laudem Dei hominem excitant; ergo illa potiſſimum comprehendunt verba Sapientis.

10.

Rationes tãdem pro 1. aſſert. ad hanc 3. accommodantur.

Præterea rationes omnes, quibus principalem concluſionem probauimus, æquè oſtendunt ſcientiam inditam Adæ debuiſſe eſſe perfectam ex parte rerum naturaliter ab homine cognoſcibilium, tum ex parte Dei infundentis illam ſcientiam: nam opera eius perfecta ſunt, tum ex parte appetitus, & capacitatis naturalis hominis recipientis: nam ex parte hominis eſt æqualis, vel certè maior ad meliora, & cæleſtia; tum denique ex parte finis tam actionis, quàm contemplationis: nam ad

Ad ponderationẽ Caiet. ex dictis verbis Geneſ. in num. 8.

vtranque cælorum cognitio inſeruire poteſt. Neque aliqua ratio excipiendi cælos, vel aliquid ſimile, veriſimilis afferri poteſt. Nam quod Caiet. ponderat, Adamum impoſuiſſe nomina brutis animalibus, non verò aſtris, quia hoc ſoli Deo reſeruatur, iuxta illud Pſalm. 146. *Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat*; debiliſſimum argumentum eſt. Tum quia non omnibus rebus quarum ſcientiam Adam habuit, nomina impoſuit, vt ipſe etiam Caiet. fatetur. Tum etiam quia falſum eſt perfectam notitiam cælorum, & ſtellarum ſolius Dei eſſe propriam; nam ex parte obiecti etiam Angeli illam habent, & maximè connaturalem. Et Salomoni etiam Deus illam communicauit: nam inter alia, quæ ipſe numerat *Sapientiæ* 7. quorum ſcientiam veram à Deo accepit, ponit *viciſſitudinum permutationes, & commutationes temporum, anni curſus, & ſtellarum diſpoſitiones.* Vnde nouum argumentum ſumi poteſt:

Vltima ratio contra Caiet.

nam ſi Salomon hanc ſcientiam recepit, multo certè magis Adam, quia vel maiorem, vel certè non inferiorem ſcientiam accepit.

Aduertendum eſt autem, hoc totum intelligendum eſſe de perfecta ſcientia humana: nam, vt diximus, ſcientia illa Adæ non fuit per ſe, ſed per accidens infuſa, & ideo ſcientia, quam habuit de cælis (ſicut & de aliis rebus) non tranſcendit in ſpecie, & ſubſtantia illam ſcientiam, quam per ſenſus, & per effectus, poteſt humana natura de ſtellis, ſeu cælis comparare. Et ex hac parte potuit illa ſcientia Adæ non eſſe quidditatiua cognitio cælorum, nec comprehenſiua omnium virtutum ſtellarum, & reſpectiuè etiam potuit eadem ſcientia Adæ eſſe minus perfecta de cælis, quàm de aliis rebus propinquioribus ſenſibus, quia homo perfectius cognoſcere poteſt, quæ ſenſibus magis propinqua, & proportionata ſunt, quàm ea, quæ à ſenſibus longè diſtant. In eo tamen gradu, in quo ſcientia de cælis ab hominibus acquiri poteſt, Adamus illam perfectam habuit, & quicquid vel vnus, vel plures homines longo tempore, & magna induſtria, ac multiplici obſeruatione de cælis, aut elementis, aut miſtis conſequi poſſent, id totum per hanc ſcientiam Adamo inditum eſt. Et è contrario quod humana diligentia, & virtute ſciri non poteſt inquirendo, ſub illa etiam ſcientia comprehenſum non eſt. 11.

Notatio limitãs & explicans 3. aſſertionem.

Et hinc fit primò, vt per illam ſcientiam non cognouerit Adam omnia futura contingentia, illa præcipuè quæ ex libero arbitrio pendent, quia nullum eſt medium, quo poſſit homo naturaliter hæc certò cognoſcere. De his verò futuris contingentibus quæ ex ſolis cauſis naturalibus ſeſe impedientibus ſine interuentu liberi arbitrij proueniunt, quia in tota collectione cauſarum neceſſitatem habent, dubitari poteſt, an potuerit Adam per hanc ſcientiam illa cognoſcere, ſicut de Angelis in ſuperioribus affirmauimus. Et ſine dubio ex parte obiecti non eſt repugnantia; an verò excedat capacitatem humanam, & ideo excedat totam latitudinem ſcientiæ humanæ, etiam per accidens infuſæ, mihi incertum eſt. Veriſimile autem videtur, aliqua huiuſmodi futura, quando non pendent ex concurſu multarum cauſarum, potuiſſe ſub hanc ſcientiam cadere, quia non excedit capacitatem humanam, poſſe ſimul collectionem illarum cauſarum, & totam vim agendi, & reſiſtendi earum conſiderare, & ex eis cognoſcere, quid ex eis in tali euentu proueniet, quanuis reſpectu vnius, vel alterius cauſæ contingens ſit. Secus verò eſſe poteſt, ſi tot cauſæ concurrant, vel concurrere valeant, vt omnes illas ſimul comprehendere, & animaduertere, ſupra humanum ingenium naturaliter ſit. Et ideo dicendum videtur, ſimpliciter non potuiſſe Adamum hæc omnia contingentia per hanc ſcientiam cognoſcere, licèt fortaſſe aliqua faciliora potuerit. Præterquam, quòd in his omnibus ſemper poteſt liberum arbitrium vel Dei, vel hominum interuenire, curſúmque naturalium cauſarum aliquo modo impedire, & ex hac parte nunquam poterit talis cognitio eſſe omnino certa. Nam licèt fortaſſe aliquando actio liberi arbitrij interuentura non ſit, hoc ipſum non poterat homo per hanc ſcientiam certò cognoſcere. 12.

1. Corollariũ ex proxima notatione ſciẽtiam illã non ſe extendere ad futura libera.

Ad effectus futuros à caſu quouſque ſe extenderit.

Secundò colligitur ex dicto principio, non potuiſſe Adam per hanc ſcientiam cognoſcere præterita, vt præterita ſunt, niſi quatenus ex præſentibus indicantur, vt, v. g. videndo cælum per hanc ſcientiam optimè potuit Adam cognoſcere, cælum fuiſſe creatum, quando autem, vel quanto tempo 13.

2. Corollariũ quouſque ſe extẽderit ad præterita.

tempore, antequam ipſe fieret,cælum eſſet creatum,cognoſcere non potuit, quia illud priùs manifeſtabatur ſufficienter in effectu præſenti, non tamen hoc poſterius. Et ratio eſt, quia præteritum non poteſt naturaliter cognoſci in ſeipſo per humanam ſcientiam, cùm neque per angelicam cognoſcatur, & ideo tantùm cognoſcitur, vel per effectum præſentem, vt dictum eſt, vel per memoriam, quæ formaliter loquendo non poteſt eſſe infuſa, vt de Angelis dixi, ſed debet eſſe relicta ex præcedenti cognitione. Et ita talis cognitio præteriti reducitur ad aliquid manens in præſenti ex cognitione præterita, quamuis differat,quia illud, quod in præſenti manet, non eſt medium cognitum, ſed ſpecies intelligibilis, per quam rei priùs viſæ recordamur. Poſſunt etiam præterita per relationem, ſeu teſtimonium cognoſci, ſed illa cognitio non pertinet ad ſcientiam,de qua tractamus, ſed ad fidem diuinam,vel humanam.

Lib. 1. de Angelis, cap. 12.

14\. Tertiò colligitur ex dictis,quid de cognitione rerum præſentium etiam materialium dicendum ſit. Poſſumus enim loqui vel de ſpeciebus,ſeu eſſentiis rerum naturalium, vel de indiuiduis exiſtentibus. Priori modo iam dictum eſt,cognouiſſe Adam per hanc ſcientiam omnes res de facto creatas: nam humana ſcientia vltra illas non extenditur,nimirum ad ea,quæ Deus creare poteſt, creata verò non ſunt; quia hæc naturaliter ſcibilia non ſunt,nec homo de illis ſpecies comparare poteſt;ad creata verò, humana ſcientia,quantum eſt ex ſe,extendi poteſt aliquo modo. Poſteriori autem modo non eſt neceſſe, vt per hanc ſcientiam Adam cognouerit res omnes ſingulares, ac materiales actu exiſtentes.Ita docent D.Thom.& omnes in hac materia. Et in primis ſi verum eſt, intellectum hominis non habere in hac vita proprias ſpecies indiuiduorum, conſequenter dicendum erit, nec Adamum habuiſſe ſpecies illorum, & licèt habere potuerit phantaſmata, tamen veriſimile non eſt, habuiſſe illa omnium indiuiduorum iam creatorum,nedum omnium poſtea futurorum.Solum ergo credendum eſt,in ſingulis rerum naturis habuiſſe ſpecies,vel phantaſmata alicuius indiuidui, vel aliquorum,quia inde perfici ſolet, & diſtinctior eſſe ſpeciei cognitio. Tamen vbi indiuiduorum multitudo magna erat, non fuit neceſſarium indiuiduorum omnium habere proprias ſpecies,quia hoc neque ad perfectionem intellectus per ſe pertinet,neque etiam ad cognoſcendam perfectè ſpecificam eſſentiam, multùm refert, & ideo eorum tantùm cognitionem accepit, quæ ad vſum, & ad inſtructionem aliorum ſufficerent. Reliqua verò vel per propriam experientiam cognouit, vel ſi nunquam ſenſibus occurrerunt, ſine imperfectione priuatiua (vt vocant) ignorari ſemper potuerunt.

3. Corollar. quouſque ſe extẽderit ad præſẽtia materialia in communi.

Quouſque ad eorum ſingularia.

15\. Quartò colligitur ex dictis non cognouiſſe Adamum per hanc ſcientiam aliorum hominum internas cognitiones etiam exiſtentes. Hoc etiam certum eſt apud omnes,quia hæ cognitiones non cadunt ſub humanam ſcientiam, vt eſt in Scriptura notum. Et ratione patet,quia nullum eſt medium quo poſſit homo naturaliter in huiuſmodi actuum cognitionem peruenire. Item quia etiam Angeli non habuerunt ſcientiam harum cognitionum per ſpecies ſibi à principio infuſas; ergo multo minus homo illam habuit. Imò in hoc inferior inuenitur, quòd Angelus licèt non videat actus intellectus,& voluntatis,videt ſaltem actus phantaſiæ,& appetitus ſenſitiui; homo verò neq; hoc poteſt penetrare, & ideo neque Adamus per ſuam ſcientiam illos actus cognoſcere valebat. Hoc autem totum intelligendum eſt de ſcientia euidente, intuitiua, ſeu experimentali talium actuum: nam cognitio aliqua abſtractiua per ſigna,coniecturas, vel effectus haberi poteſt, non ſolùm ab Angelo, ſed etiam ab homine de his actibus. Et ad huiuſmodi cognitionem vtilis eſſe poterat Adæ ſcientia infuſa:nam licèt ſola non ſufficeret, quia neceſſarium erat experiri ſigna, vel effectus talium actuum, nihilominus ad connexionem inter talia externa ſigna, & tales actus internos vniuerſalis ſcientia infuſa multùm deſeruire poterat. Et hæc ſufficiunt de obiecto illius ſcientiæ; quantum ad res materiales attinet, ſub quibus hominẽ cum ſuis actibus cõprehendimus.

4. Corollar. quòd non ſe extẽderit ad internas cogitationes. Id probatur tripliciter.

Limitatur tamen ad ſcientiam euidentem.

16\. Secundo loco dicendum eſt de Deo,qui eſt ſupremum intelligibile obiectum.Et in primis dicimus ſcientiam Adæ infuſam Deum ſub obiecto ſuo comprehendiſſe,imò propter illius cognitionem præcipuè datam eſſe. Probatur, quia Deus poteſt ab homine naturaliter cognoſci,& eſt præcipuum obiectum, & finis totius humanæ ſcientiæ;ſed ſcientia Adæ fuit perfectiſſima intra capacitatem ſcientiæ humanæ; ergo. Item cùm Deus ſit vniuerſalis cauſa omnium rerum, nullius rei creatæ poteſt eſſe perfecta cognitio, ſi ignoretur Deus. Vel è contrario cùm res creatæ perfectè cognitæ ducant in cognitionem Dei, cuius ſunt veſtigia,non poteſt eſſe ſcientia perfecta de creaturis quin aliquo modo ſub obiecto ſuo Deum comprehendat; ergo de ſcientia Adæ,cùm fuerit valde perfecta, idem neceſſariò dicendum eſt. Conſequenter tamen addendum eſt, Deum non fuiſſe comprehenſum ſub hac ſcientia, niſi quatenus ex creaturis viſibilibus cognoſci poteſt. Probatur,quia ſcientia humana,quæ per lumen naturale intellectus comparari poteſt,non aliter attingit Deum, ſed ſcientia infuſa Adæ fuit eiuſdem ſpeciei cum acquiſita; ergo non aliter attingebat Deum. Præterea dictum eſt, Adam non cognouiſſe per hanc ſcientiam, niſi per conuerſionem ad phantaſmata; ergo, cùm Adam de Deo cogitabat per hanc ſcientiam,etiam conuertebatur ad phantaſmata; ergo non cognoſcebat illum, niſi quatenus poteſt aliquo modo ex rebus ſenſibilibus cognoſci, quia de his tantùm rebus dantur in nobis phantaſmata. Vnde à fortiori concluditur non habuiſſe Adam in hac ſcientia ſpeciem intelligibilem, quæ Deum ipſum directè repræſentaret,quia talis ſpecies licèt eſſet poſſibilis,non eſſet per accidens,ſed per ſe infuſa:diximus autem totam hanc ſcientiam Adæ fuiſſe tantùm per accidens infuſam.Item neq; Angelorum,neque ipſius materialis ſubſtantiæ proprias ſpecies accepit, quia per ſenſus non abſtrahuntur; ergo multo minus habuit ſpeciem Dei. Contrarium tamen ſolet tribui Scoto *in 2.d. 3.q.9.* ſed ibi tantùm de Angelis loquitur. Et licèt obiter dicat hominem in ſtatu innocentiæ habere potuiſſe notitiam Dei aliquo modo diſtinctam, tamen ſtatim addit, Angelum potuiſſe habere perfectiorem. Sed quicquid ipſe ſenſerit ſuprà oſtendimus,illam ſententiam eſſe falſam, & impoſſibilem etiam in Angelis;ergo multo magis in homine.

1. Loco vidẽdum an dicta ſcientia complectatur in ſuo obiecto rẽ ſummè immaterialem. Aſſertio 1. id affirmans. Probatur primò. Secundò.

Aſſertio proxima reſtringitur. Declaratur reſtrictio primò.

Secundò.

Altera reſtrictio oſtenditur primò.

Oſtenditur 2.

Scotus cõtra proximam reſtrictionem fortè ſentiens reijcitur.

17\. Obiiciet fortaſſe aliquis doctrinam D.Thomæ *d.q.9. art.1.* vbi poſtquam dixit,Adamum in ſtatu innocentiæ non vidiſſe Deum per eſſentiam,ſubdit, cognouiſſe Deũ altiori cognitione,quàm nos cognoſcamus, ac ſubinde habuiſſe cognitionem mediam inter cognitionem noſtram,& beatorum. Vnde videtur ſentire,ſciẽtiam hanc, quam Adam de Deo habuit,fuiſſe alterius rationis, quàm ſciẽtia

D.Thom. etiã obijcitur.

tia noſtra, & ab omni illa, quæ de Deo poteſt ab homine rationaliter acquiri. Et ſtatim differentiam aſſignare videtur, quia homo tantùm per effectus ſenſibiles, Adam verò per intelligibiles Deum contemplabatur, quia cùm eſſet creatus rectus, *non impediebatur* (ait D.Thomas) *per res exteriores à clara, & firma contemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat.*

Notatio pro reſponſione.

Conſiderandum tamen eſt aliud eſſe loqui abſolutè de cognitione Adæ; aliud verò de cognitione particulari per hanc ſcientiam per accidens infuſam, vel etiam per cognitionem ſimpliciter naturalem. D.Thomas ergo in illo articulo abſtractè loquitur de cognitione ſiue naturali, ſiue gratuita, vt in fine corporis apertè declarat. Deinde comparatio inter ſcientiam Adæ, & noſtram de Deo fieri poteſt, vel in perfectione eſſentiali, vel tantùm in accidentali.

18. *Reſpondetur iam ad obiectionem ex D.Thoma.*

Dico ergo cognitionem, quam Adam habuit de Deo per ſcientiam infuſam per accidens, non fuiſſe eſſentialiter perfectiorem, quàm ſit noſtra cognitio naturalis Dei in præſenti ſtatu. Hoc probant rationes factæ. Probabile autem eſt exceſſiſſe in perfectionibus accidentalibus, & præſertim in actuali conſideratione, quia primus homo in ſua creatione non habebat illa impedimenta, quæ ad contemplandum planè Deum nos habemus. Differentia autem illa de cognitione per effectus ſenſibiles, vel intelligibiles fortaſſe magis habet locum in cognitione ſupernaturali, de qua poſtea dicemus; nunc enim tantùm de naturali tractamus. Et in hac non video, per quos effectus intelligibiles potuerit Adam, magis quàm nos Deum cognoſcere. Quia vel illi ſunt Angeli, & illos ferè tam imperfectè cognoſcebat Adam, ſicut nos, vt ſtatim dicam. Vel ſunt anima ipſa cum actibus eius, quos ipſi in nobis experimur, & ex iis etiam nos poſſumus cognoſcere Deum. Et præterea quæcunque ſint iſta intelligibilia, non poſſumus ad illa peruenire, niſi per ſenſibilia, nec illa concipere, niſi cum connexione ad phantaſmata, quam imperfectionem etiam in primo ſtatu Adam habuit. Igitur ſolùm potuit excedere nos in hac cognitione quoad accidentalem perfectionem, quia & propter animi tranquillitatem magis poterat attendere ad hæc intelligibilia naturalia contemplanda, cum ordine ad Deum; & propter habitum, & ſpecies infuſas valde perfectas etiam ipſos actus, per quos cognoſcitur Deus, perfectiùs cognoſcebat, quæ tota differentia reſpectu cognitionis Dei accidentalis eſt.

19. *3. Loco videndum an dicta ſcientia complectatur in ſuo obiecto Angelos.*

Partis negãtis argumentum.

Tertio loco poſuimus Angelos in latitudine huius obiecti. Quod videri poteſt dubium, quia licèt Angeli in natura propinquiores homini ſint, quàm Deus, in cognitione magis ab illo diſtant, quia tam ipſe homo, quàm aliæ res vniuerſi non ita ab Angelis, ſicut à Deo pendent.

Aſſertio 5. affirm. probatur 1.

Nihilominus tamen veriſimile eſt etiam Angelos fuiſſe comprehenſos ſub hac ſcientia Adæ. Probatur primò, quia Philoſophi Gentiles ſine reuelatione, aliquam notitiam Angelorum habuerunt per ſcientiam acquiſitam, & inuentionem; ergo comprehenduntur Angeli aliquo modo ſub adæquato obiecto humanæ ſcientiæ acquiſitæ: ſed quicquid naturaliter cognoſci poteſt ab homine, perfectiùs fuit cognitum ab Adamo per ſcientiam infuſam; ergo illa etiam extenſa fuit ad Angelos.

Obiectio.

Dices, Philoſophos non habuiſſe notitiam Angelorum per ſolam inuentionem ex effectibus, ſed per traditionem aliquam humanam. Vel ſi ex effectibus aliquid intellexerunt, illi non fuerunt effectus merè naturales, ſed liberi, & extraordinarij à bonis, vel frequentiùs à malis angelis facti, quorum cognitio nec in Adam fuit, nec ad naturalem hominis cognitionem per ſe pertinet.

Reſponſio.

Reſpondetur, Ariſtotelem ex motibus cælorum cognouiſſe intelligentias motrices eorum, & inde etiam in aliquam cognitionem plurium ſubſtantiarum ſeparatarum ſupra cælum habitantium perueniſſe, vt ex 8. *Phyſic*, & ex 12. *Metaph.* & ex 1. *de Cælo* colligitur. Et notauit Eugub. *lib. 4. de perenn. Philoſ. c. 2.*

Vide Conimbric. 2. Phyſ. c. 10. q. 2. a. 2.

Vnde quod de traditione dicitur, magis incertum eſt, quòd ſi aliqua fuit, videtur quidem emanaſſe ex prædictis ſenſibilibus effectibus, qui virtute dæmonum, vel aliorum ſpirituum fiunt, & per quandam experientiam, vbique, & ſemper innotuiſſe hominibus videntur. Sed hic etiam modus cognitionis fuit poſſibilis per ſcientiam infuſam primorum hominum. Vnde exiſtimo quando ſerpens tentauit Euam, per hanc ſcientiam intelligere potuiſſe eum, qui loquebatur, non fuiſſe verum animal irrationale, ſed fuiſſe aliquem ſpiritum ſeparatum, qui illo corpore ſub illa figura ad ſecum loquendum vtebatur.

20. *Quomodo dicta ſcientia attingebat Angelos.*

Vt autem hoc magis declaretur, addimus, Angelos non ita fuiſſe ſub hac ſcientia Adæ comprehenſos, vt directè, & per proprias ſpecies illos potuerit Adam cognoſcere, quia huiuſmodi ſpecies non ſunt connaturales homini, quia non poſſunt per ſenſus acquiri. Vnde licèt fortaſſe anima ſeparata talium ſpecierum capax ſit, & directè, ac proprio conceptu Angelos cognoſcere poſſit: nihilominus talis cognitio, vel ſpecies Angeli primo homini communicata non eſt; quia, vt diximus, cognoſcebat cum dependentia à phantaſmatibus, quam anima ſeparata non habet. Solùm ergo per effectus, & per ſpecies rerum materialium, & maximè per cognitionem animæ ſuæ, potuit Adam ſecundùm hanc ſcientiam Angelos cognoſcere.

Quomodo attingeret Angelos eſſe poſſibiles.

Vlteriùs verò animaduerti poteſt, duo poſſe de Angelis naturaliter cognoſci, ſcilicet, vel eſſe poſſibiles, vel eſſe factos. Primum iſtorum poterat per hanc ſcientiam cognoſci cum euidentia quadam, & certitudine naturali, quanuis confuſo quodam, & imperfecto modo, quantum ad modum concipiendi Angelorum eſſentiam, & naturam poſſibilem. Declaratur prior pars, quia quòd Angelus ſit poſſibilis non pendet ex libera voluntate Dei, ſed eſt neceſſarium ex vi omnipotentiæ eius cum non repugnantia ex parte talis obiecti; ſed Adam ex effectibus Dei cognoſcebat euidenter omnipotentiam eius, vt ex dictis patet, & poterat etiam cognoſcere non repugnantiam ex parte ſpiritualium ſubſtantiarum: nam hanc ſufficienter oſtendit ipſa anima rationalis, vt ſuprà in principio huius operis deductum eſt. Imò videtur illa non repugnantia per ſe nota ex terminis, ſuppoſita cognitione Dei, qui eſt ſuprema ſubſtantia ſpiritualis completa, quia non eſt, vnde repugnet, dari aliquam participationem eius, quę in eodem gradu completa ſubſtantia ſit.

Quomodo attingeret eſſe de facto.

Secundũ autem, ſcilicet has ſubſtantias eſſe, pendet ex voluntate Dei libera, & ideo naturaliter minùs notũ eſt hominibus, & fuit etiam primo homini. Nihilominus tamen magna probabilitate, & vehementi coniectura id aſſequi potuit multo perfectiùs, quàm Philoſophi naturales id cognouerint. Vtraque tamen cognitio erat per conceptus vniuerſales, quia Angeli vtroque modò ex vi effectuum ſolùm concipiuntur ſub ratione ſubſtantiæ ſpiritualis, intellectualis, & creatæ ac completæ, & independentis à corpore in ſua cognitione, ſicut etiam in eſſe, & in eo gradu cognoſcitur eſſe, vel poſſe eſſe multitudinem, & varietatẽ, quæ omnia confu

confuſa, & vniuerſalia ſunt. Neque ex vi huius ſcientiæ habuit Adam principia, per ſe, quæ in cognitionem magis propriam, aut diſtinctam Angelorum perueniret.

21. *Cuius perfectionis eſſentialis fuerint actus prædictæ ſcientiæ.*

Atque ex his, quæ de natura, & obiecto huius ſcientiæ dicimus, facilè intelligi poteſt, quales, & cuius perfectionis actus huius ſcientiæ fuerint; iam enim dictum eſt, ipſam ſcientiam fuiſſe eiuſdem ſpeciei cum acquiſita humana; inde ergo optimè ſequitur, actus intelligendi, quos Adam per hanc ſcientiam habere potuit, eiuſdem ſpeciei fuiſſe cum actibus, quos nos exercemus. Quia actus proportionati ſunt habitibus, & ſpeciebus, à quibus procedunt: & ſimiliter actus procedentes ab habitibus eiuſdem ſpeciei ſunt cum actibus præcedentibus, qui habitus efficiunt, vel efficere poſſunt. *Cuius item perfectionis accidentalis.* Nihilominus tamen in modo, ſeu perfectione accidentali vſus illius ſcientiæ, & actus eius multis rationibus cæterorum hominum actus excedere potuerunt. Primò, propter excellentiam ingenij, quam in Adamo fuiſſe diximus. Secundò, propter optimum corporis temperamentum, & magnam perfectionem internorum, & externorũ ſenſuum, quæ ad munus intelligendi multum iũuat. Tertiò, quia veriſimile eſt, ſpecies, & phantaſmata à Deo infuſa fuiſſe perfectiſſima, & ſubtiliſſima intra naturalem ordinem, & habitum ipſius ſcientiæ fuiſſe valde intenſum. Denique habuit Adam in illo ſtatu, vt infrà dicemus, quandam naturæ integritatem per ſubordinationem appetitus inferioris ad ſuperiorem, quæ omnem animæ perturbationem, & inuoluntariam diſtractionem auferebat; quæ animi compoſitio ad perfectam intelligentiam, & conſiderationem multum iuuat. Igitur ex his principiis, & circunſtantiis facilè intelligitur, actus huius ſcientiæ in Adamo fuiſſe longè maioris perfectionis, quàm in cæteris hominibus eſſe ſoleant.

22. *An illa Adami ſcientia fuerit diſcurſiua.*

Dubitari verò poteſt, vtrùm in cognitione per hanc ſcientiam Adam fuerit vſus diſcurſu, & illo indiguerit. Eſt autem duplex diſcurſus, vnus tantùm ſucceſſiuus, alius cauſalis, ſeu illatiuus, vt *in lib. 2. de Angelis, cap.* 33. explicuimus, & de vtroque interrogari poteſt. *De diſcurſu per ſucceſſionem reſponſio ex Ariminenſi.* Nam de primo inuenio Gregorium *in 2. d. 11. q. 1. art. 1.* circa primam concluſionem dicentem, hominem in ſtatu innocentiæ, & naturalis integritatis ſimul potuiſſe vti omnibus ſpeciebus, quas in mente habebat, atque ita potuiſſe ſimul actu intelligere omnia, quæ habitu ſciebat. Ex quo rectè ſequitur non indiguiſſe diſcurſu ſucceſſiuo, per quem non omnia ſimul, ſed ſucceſſiuè cognoſcuntur. Fundamentum Gregorij eſt; quia nunc tarditas, & ſucceſſio cognitionis noſtræ prouenit ex corpore corruptibili, quod aggrauat animam: ſed in Adam non erat hoc impedimentum, nam ex peccato ortum eſt, vt ſentit Auguſt. 4. *Gen ad lit. cap.* 32. *&* 15. *de Trinit. cap.* 24. ergo potuit Adam abſque impedimento corporis omnia ſimul contemplari, quæ ſciebat.

23. *Improbatur reſponſio prædicta à Capreolo, & Maiore.*

Hæc verò ſententia parum, vel nihil probabilitatis habet, vt rectè notauit Capreol. *in 2. d. 3. q. 2. art. 3. ad 2. contr. 9 concl. & ad 4 Gregorij contra eamdem.* Idémque habet Maior *in eadem d. q. 5. §. Propter iſta.* Qui tamen addit, potuiſſe Adam ante peccatum, habere plures notitias ſimul, quàm poſt peccatum, quod eſt veriſimile, propter circunſtantias illius ſtatus ſuprà ponderatas. *Ratio.* Quòd autem non potuerit ſimul habere omnes actus, ad quos habebat ſpecies, ſatis euidens eſt. Quia neque Angeli hoc poſſunt, vt ſuprà oſtendimus. Vnde conſtat hanc impotentiam in nobis non prouenire ex corporis corruptibilitate, & defatigatione, ſed ex

A intrinſeca limitatione intellectus humani, qui pluribus intentus minor eſt in ſingulis. Cuius etiam ſignum eſt, quia in initio cogitationis, prius quàm ſenſus defatigentur; experimur eandem difficultatem in attentione ad res varias ſimul, & per diuerſos actus, ſeu per modum plurium. Et ita poſſunt accommodari cætera, quæ in ſimili puncto de Angelis diximus in proprio tractatu *lib. 2. cap.* 37.

24. *Ad Auguſtinum allatũ in fine numeri 22.*

Neque contra hoc obſtant, quæ ex Auguſt. Gregor. adducit, nam in priori loco Gen. non tractat de ſcientia Adæ, ſed de noſtra, nec de vſu ſcientiæ infuſæ, ſed de illa ſcientia rerum, quam per ſenſus acquirimus, de qua manifeſtum eſt tardiùs,
B & difficiliùs, & magna temporis mora fieri propter corpus corruptibile, quod aggrauat animam. Vnde non fit in ſtatu innocentiæ nullam fuiſſe neceſſariam temporis moram ad cogitandum de rebus omnibus, & multo magis ad conſequendam illarum ſcientiam, ſi denuò filiis Adæ per proprios actus acquirenda eſſet. Sed hoc labore ſic acquirendi ſcientiam non indiguit Adam. Et in hoc ſenſu videtur loqui Auguſt. in alio loco de Trinit. cùm dicit: *Quòd homines non laborarent in intelligendo* (vtique inquirendo) *naturam mentis humanæ, & vix ad certum aliquid peruenirent, niſi pœnalibus tenebris inuoluti, & onerati corpore corruptibili, quod aggrauat animam.* Addi etiam poteſt nunc impe-
C diri ſæpe hominem corpore corruptibili non ſolùm ne ſimul poſſit multa cogitare, verùm etiam vt nec de vna re poſſit liberè conſiderare, quod impedimentum in ſtatu innocentiæ non ita pateretur.

25. *De diſcurſu per cauſalitatem quid ſignificet D. Thomas.*

Circa diſcurſum verò proprium, & argumentatiuum inuenio D. Thomam *in dicta q. 94. a. 1. ad* 3. ſignificantem, primum hominem non cognouiſſe Deum naturali ſcientia per demonſtrationem ex aliquo effectu, nec indiguiſſe diſcurſu, ſicut nobis eſt neceſſarius. Hæc verò ſententia ſimpliciter, & vt ſonat intellecta, difficilis eſt. *Arguitur 1. tamen contra citata verba D. Thomæ.* Quia neceſſitas diſcurſus non prouenit ex corporis corruptibilitate, ſed vel ex ſola intrinſeca limitatione
D intellectus hominis, vel ex dependentia à phantaſmatibus; ſed Adam in ſtatu innocentiæ, & habebat eandem limitationem intellectus, & dependebat à phantaſmatibus; ergo eandem difficultatem diſcurrendi habebat. *Arguitur 2.* Item Adam intelligebat componendo, & diuidendo; ergo etiam diſcurrẽdo. Antecedens probatur, quia neceſſitas compoſitionis in noſtro intellectu, prouenit ex limitatione ſingularum ſpecierum; ſed ſpecies Adæ erant eiuſdem rationis, vt oſtendimus; ergo etiam modus cognoſcendi componendo, & diuidendo. Conſequentia verò clara eſt, quia eadem vel maior ratio in compoſitione per diſcurſum inuenitur. *Ad verba prædicta D. Thomæ.* Ad D. Thomam ergo dicimus, ipſum in aliis locis
E docuiſſe, ad proprium diſcurſum neceſſariam eſſe temporis ſucceſſionem, vt patet *cap. 1. p. q.* 58. *art. 3. &* 4. & ſuprà etiam adnotauimus. In hoc ergo loco videtur excludere ab Adamo diſcurſum in hoc rigore ſumptum, præſertim cùm Deum ex effectibus cognoſcebat. Quod eſt probabile, quia cùm Adam iam haberet ſpecies rerum, & habitum perfectum, & aliàs contemplari poſſet effectum, v. g. ſeipſum, & Deum per modum vnius; ſimul poterat effectum, & Deum ex effectu cognoſcere. Nihilominus tamen non erat illa cognitio ſine diſcurſu, quatenus in rigore ſine temporis ſucceſſione per illationem, & efficaciam vnius actus ex alio ſubſiſtere poteſt.

Vltimò dicendum eſt de perfectione huius ſcientiæ

De habituali ſcientia quòd ſi fuerit ſimplex qualitas.

entiæ, quantum ad habitum, de quo interrogari A poteſt, an fuerit adeò perfectus, vt in vna ſimplici qualitate omnes ſcientias contineret. Sed hoc nihil habet dubitationis, ſuppoſitis, quæ diximus. Nam cùm illa ſcientia fuerit tantùm per accidens infuſa, neceſſarium fuit tot habitus ſpecie diſtinctos in ea fuiſſe multiplicatos, quot ab hominibus acquiruntur, ſeu acquiri poſſunt, quia non poſſent plures habitus ſpecie diſtincti in vno contineri, niſi ille eſſet altioris ordinis, inferiores eminenter potiùs, quàm formaliter complectens. Fuerunt ergo in illa ſcienda habitus primorum principiorum (ſi in nobis acquiſitus aliquis eſt, & ab abtellectu diſtinctus) & habitus Metaphyſicæ, ſeu ſapientiæ, & habitus Philoſophiæ, ac Mathematicæ cum omnibus ſpeciebus ſuis, & præterea prudentiæ, & artis illi ſtatui conuenientis. Qui fuerunt B valde perfecti quoad extenſionem, vt diximus, atque etiam quoad intenſionem conuenientem illi ſtatui, quanuis certum gradum definire ſolus Deus potuerit. Quocirca quando de illis habitibus tanquam de vna ſcientia loquimur; & nomine *ſcientiæ* latè vtimur prout virtutem intellectualem ſignificat, & vnitatem non ſimplicem, ſed collectiuam plurium habituum intelligimus.

27. *An primi parentes in hac ſcientia proficere potuerint quaſi extenſiuè. Reſponſio. D. Thomæ bimembris explicatur.*

Vnde facilè expeditur quæſtio, vtrùm primi hamines in hac naturali ſcientia proficere potuerint? Quam etiam attingit D. Thom. *in dicto art.* 3. *ad* 3. & reſpondet non potuiſſe proficere quoad numerum ſcitorum, C potuiſſe tamen quoad modum ſciendi. Nam quia humana ſcientia naturas vniuerſales contemplatur, & de omnibus illis, quæ naturaliter ab homine cognoſci poſſunt, Adam habuit infuſam ſcientiam, meritò dicit quoad numerum ſcitorum non potuiſſe in illa proficere. Quia verò non cognoſcebat per ſpecies infuſas omnia ſingularia, ideo quoad ſpecies illorum creſcere in perfectione ſcientiæ potuit. Et ita quoad hoc munus non erat otioſus intellectus agens in illo ſtatu, nam poterat ſingularium rerum ſpecies intelligibiles efficere, vt nos credimus. Atque hinc etiam potuit Adam experientiam acquirere, ſeu experimentalem ſcientiam acquirendo proficere, D ſicut etiam de Chriſto concedunt, etiam qui opinantur, illum habuiſſe ſcientiam per accidens infuſam. Atque ita de Adamo ſentiunt D.Thom. *ſuprà*, & Bonauent. *dicta d.* 23. *art.* 2. *q.* 1. & ibi Richard. Ægid. & Chartuſ. & Alexand. Alenſ. 2. *p. q.* 92. *memb.* 1. *& memb.* 2. *art.* 3. Et videri poſſunt, quæ in ſimili à nobis dicta ſunt *in* 1. *tom. tertiæ partis, diſp.* 30. *ſect.* 2.

Intellectus agens in primis parentibus non fuit otioſus. Profecerunt etiam in ſcientia experimentali.

28. *An proficere potuerint intenſiuè. Affirmare videntur Bonau. Alēſ. Ægid.*

Hæc autem omnia procedunt de perfectione quaſi extenſiua, dubitari autem vlteriùs poteſt de intenſiua; nam quòd in illa proficere potuerit, ſignificant Bonauent. Alenſ. & Ægid. dum dicunt, potuiſſe proficere Adam non quoad nouum habitum, ſed quantum ad maiorem, ſeu perfectiorem E habitum ſciendi, nam illa maior perfectio non videtur eſſe potuiſſe, niſi intenſiua. Vnde addit Bonauent. quòd proficere poterat quantum ad maiorem habilitationem, quia ex frequenti conſideratione fieret promptior, & paratior ad iudicandum de rebus, quarum cognitionem per habitum innatum habebat. Sed in contrarium eſt, quia habitus non intenditur niſi per intenſiones actus, ſed habitus infuſi Adæ fuerunt valde intenſi, vt diximus; ergo difficile creditu eſt, habuiſſe Adam actus intenſiores ipſis habitibus; ergo etiā eſt difficile creditu profeciſſe in illa ſcientia quoad habitus intenſionem. Hæc ergo pars ſatis probabilis eſt, quanuis incerta. Vnde ſi aliqua maior facilitas adiungebatur Adæ ex vſu talis ſcientiæ, addi poterat ex coniunctione, & vſu experimentalis cognitionis, ſine noua habituum intenſione.

Contrarium probabilius.

Tandem ſolet hîc fieri comparatio inter hanc 29. ſcientiam Adæ, & ſimilem Salomoni infuſam, vtra fuerit perfectior. Nam Abulenſ. *lib.* 3. *Regū c.* 3. *q.* 7. præfert ſcientiam Salomonis propter verba illa c. 3. *Dedi tibi cor ſapiens, & intelligens, in tantum vt nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit.* Et illa cap. 4. *Præcedebat ſapientia Salomonis, ſapientiam omnium orientalium, & Ægyptiorum, & erat ſapientior cunctis hominibus.* Nihilominus probabilius eſt, in hac naturali ſcientia Adamum maiorem perfectionem cōſequutum fuiſſe Salomone. Quia in Adamo fuit tanquam in capite, & magiſtro totius poſteritatis, præſertim in his, quæ ad naturam pertinent. Item, quia illi erat magis neceſſaria, vt conſtat. Item quia veriſimile eſt exceſſiſſe Adam in perfectione intellectus & ingenij, cui ſcientia proportionatur. Et ita in hoc puncto conſentiunt ex noſtris Benedictus Pereira *lib.* 5. *in Gen.* & Valent. 1. *tom. diſp.* 7. *q.* 1. *puncto* 1. & Pineda *lib.* 3. *de rebus Salomon. c.* 10.

Adamine an Salomonis ſcientia maior. Poſterius affirmat Abulenſis. Prius tamen probabilius. Ratio.

Nec verba Scripturæ obſtant, quia non fuit in 30. eis comparatio ad omnes omnino homines, nec in omni genere ſapientiæ. Imò in poſteriori loco ſolùm videtur fieri comparatio ad omnes homines, qui tunc erant ſapientia illuſtres; vel quos fama ſapientiſſimos prædicabat. In altero verò fit comparatio ad omnes homines, qui via humana, & ordinaria ſapientiam conſequuti ſunt. Et præterea rectè dici potuit, nullum fuiſſe ſimilem Salomoni in ſapientia, quia fortaſſe nullus homo purus habuit tantam perfectionem ſimul in vtraque ſcientia ſpeculatiua, & practica naturali, & morali, ſeu ciuili, & pertinente ad reipublicæ gubernationem. Nam fortaſſe in hac poſteriori parte Salomon ſuperauit Adamum, cuius ſtatui tā neceſſaria non erat illa practica ſcientia, ſeu prudentia ciuilis, ſicut fuit Salomoni. Et ideo ipſe hanc præcipue à Deo poſtulaſſe videtur, illamque accepit perfectiſſimam, & ad maiorem liberalitatem oſtēdendam, addidit ei Deus naturalem ſcientiam ſatis perfectam. In hac verò dicimus excelluiſſe Adamum, quia eius ſtatui erat magis opportuna, ſimúlque accepit aliam ſatis perfectam, ſuo tamen ſtatui ſufficientem, & conuenientem, ideoque non eſt inconueniens, quòd in ea æqualis Salomoni non fuerit. De Chriſto autem Domino nihil dicere oportet, quia propter dignitatem perſonæ in omni ſcientia, & perfectione omnes ſuperauit.

Ad loca Scripta pro Abulen.

CAPVT X.

Vtrùm Adam ante peccatum tam perfectam cognitionem habuerit vt decipi in naturalibus non potuerit.

AD perfectionem conſummatam intellectus 31. non ſatis eſt, cognoſcere verum, ſed etiam falſum vitare neceſſarium eſt, quia bonum ex integra cauſa conſurgit, & ideo explicata perfectione, quam in naturalibus Adam habuit circa cognitionem veritatis, videndum ſupereſt, an habuerit etiam alteram partem vitandi falſitatem in eodem ordine naturalis cognitionis. Sub naturali autem cognitione comprehendimus omnem illam, quæ per lumen, & vires naturales intellectus haberi poteſt, etiamſi non ſit de rebus neceſſariis, vel vniuerſalibus. In hoc ergo puncto prima opinio eſt, potuiſſe hominem ante peccatum habere iudicium falſum circa rem aliquam ſibi

Exponitur ſenſus quæſtionis. 1. Opinio.

Bonauentura iudicium & aeclaratio huius opinionis.

ſibi non euidentem. Hanc opinionem refert Bonauent. *in* 2. *d.* 23. *art.* 2. *q.* 2. & cenſet, eſſe ſatis probabilem, quanuis illi non adhæreat. Illam tamen ſic declarat, vt illud iudicium ex parte obiecti eſſe non potuerit in materia ſcibili ab homine, ſed in materia opinabili, & ex parte modi non fuiſſe futurum per firmam adhæſionem, ac credulitatem, ſed per aliqualem, vt ait æſtimationem. Quia prior modus eſt nimis imperfectus, & imprudens, & ex quadam animi immoderatione procedit, habendo incerta pro certis, & ideo repugnabat homini ante peccatum. Poſterior autem modus non videtur repugnaſſe.

2.

Suadetur 1.

Vnde probatur primò, quia Adam per ſcientiã naturalem ſibi infuſam non cognoſcebat omnia euidenter, præſertim contingentia futura, vel aliqua etiam exiſtentia, vel in cordibus occulta, vel loco abſentia; ſed non ſolùm de prioribus, ſed etiam de poſterioribus iudicium aliquod proferre poterat; ergo poterat in eo interdum falli. Probatur minor, quia ea, quæ non euidenter cognoſcuntur, ſignis & coniecturis fiunt valde veriſimilia, & interdum eſt homini neceſſarium ad aliquid agendum prudenti, vel debito modo, iudicium aliquod circa res huiuſmodi proferre, ſicut nunc quilibet prudens facit; ergo idem potuit facere Adam. Probatur conſequentia, quia in illo actu nulla eſt imprudentia, nec proprius defectus, cùm ſit modus operandi tali naturæ accommodatus, & moraliter neceſſarius; vnde (vt Bonauen. ſuprà indicat) nomen deceptionis, aut erroris non meretur. Quocirca non ſolùm in practicis, & particularibus, ſed etiam in ſpeculatiuis potuit homo in illo ſtatu eſſe capax opinionis, quia rerum eſſentias, & proprietates nec prout in re ſunt, nec ſemper euidenter cognoſceret, ſed multa probabiliter vel de proprietatibus, vel de diſtinctionibus rerum coniectare poſſet; ergo etiam poſſet de illis iudicium opinatiuum proferre; ergo & interdum falli, quia hoc iudicium falſitati expoſitum eſt.

Suadetur 2.

Secundò principaliter arguitur, quia de facto Eua decepta eſt à ſerpente, vt ipſa confeſſa eſt, dicens, Gen. 3. *Serpens decepit me.* Imò & Adam fuiſſe deceptum exiſtimando non fuiſſe futurum grauem lapſum, ſi de cibo vetito comederet, ne vxori repugnaret, aut diſpliceret, Auguſt. ſignificat *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. *& lib.* 11. *Gen. ad lit. c. vlt.* & ſequitur Magiſt. *in* 2. *d.* 22.

Confirm. exemplo.

Poteſt enim exemplo confirmari, nam B. Virgo decepta eſt, exiſtimans fuiſſe filium in comitatu, vt dicitur *Luc.* 2. Quid ergo mirum, quòd Adam, & Eua decipi potuerint?

3.

2. Opinio verior, & communior.

Nihilominus contraria ſententia communis eſt, eam tenet D. Thom. 1. *p. q.* 94. *art.* 4. *& q.* 18. *de Verit. art.* 6. *& in* 2. *d.* 23. *q.* 2. *art.* 3. & Bonauent. *ibidem*, vt retuli, & Durand *q.* 3.

Probatur. 1. *ex Aug.*

Et videtur fuiſſe ſcientia D. Auguſtini *lib.* 3. *de liber. arb. cap.* 18. dicentis, *Approbare falſa pro veris, vt erret inuitus, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati.* Et 1. *lib. retract. cap.* 9. confirmat ignorantiam, & difficultatem eſſe pœnas primi peccati, nulla autem eſt deterior ignorantia, quàm error. Et *in Enchirid. c.* 16. *& ſequentib.* ex profeſſo probat, quemcunque errorem etiam in materia leuiſſima inter mala huius vitæ deputandum eſſe, & ad quandam miſeriam pertinere, vt *in cap.* 21. dicit. At verò *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 10. dicit, non interueniente peccato nullum malum potuiſſe in primis hominibus inueniri.

Concinit author prolog. 4. de gratia c. 3. num. 3. & lib. 1. c. 1. num. 14.

Ac denique *lib.* 11. *Gen ad liter. cap.* 30. dicit, non fuiſſe Euam à ſerpente decipiendam, niſi iam per ſuperbiam peccaſſet, in quo ſupponit, ante peccatum decipi non potuiſſe. Atque hæc ſententia vera eſt, & tenenda, quam communiter moderni etiam Theologi defendunt.

4.

Probatur 1 ex ſpeciali protectione Dei ne homo erraret dum iuſtitiã originalem cuſtodiret.

Vt autem rationem illius explicemus, oportet ſupponere Deum non creaſſe hominem in puris naturalibus (vt vocant) nec ſolùm cum illis perfectionibus, quæ homini in hoc ſtatu vitæ connaturales ſunt; & ſimpliciter loquendo poteſtatem naturalem hominis non excedunt, vt ſunt ſcientiæ per accidens infuſæ, de quibus in præcedenti capite loquuti ſumus, ſed etiam addidiſſe illi plures perfectiones, ratione quarum dicitur, illum creaſſe in ſtatu naturæ integræ, vel originalis iuſtitiæ. Qui ſtatus ex multis donis reſurgit, quæ paulatim enumeraturi ſumus, & ex illorum cognitione, & probatione, certa etiam illius ſtatus intelligentia pendet. Vnum ergo ex his donis fuit immunitas ab omni errore, ſeu deceptione. Nam, hic effectus re vera ſuperat naturalem virtutem & conditionem hominis in pura natura exiſtentis, vt probant rationes dubitandi in principio propoſitæ. Quin potiùs Theologi de Gratia Dei tractantes, communiter docent, hominem in pura natura conditum, & ſuis viribus relictum non poſſe non decipi aliquando non ſolùm in practica, ſed etiam in ſpeculatiua cognitione. Quod cenſeo verum etiam de homine, cui naturales ſcientiæ fuerint per accidens infuſæ, ſi poſtea ſolis naturalibus viribus illis vti, & de omnibus rebus occurrentibus ſuo arbitrio iudicare permittatur. Et ratio eſt iam tacta, quia in ipſiſmet rebus, ſeu materiis ſcientiarum naturalium multa ſunt, quæ per ſolum naturale lumen non demonſtrantur euidenter, & in illis iudicium eſt opinatiuum de ſe expoſitum falſitati. Vnde fieri non poteſt, vt qui ſæpiùs hoc modo iudicat, interdum non decipiatur; & idem clariùs conſtat in contingentibus, & ſingularibus factis occurrẽtibus. Nec eſt iuxta conditionem hominis naturalem in his omnibus, quæ euidenter non cognoſcit, abſtinere à iudicio, vt vſu ipſo ſatis conſtat, & ſtatim magis explicabitur.

5.

Progreditur præcedens probatio ex ratione D. Thomæ.

Vnde concluditur indiguiſſe Adam peculiari Dei dono, vt decipi non poſſet, quandiu non peccaret. Et ita hoc probat D. Thom. ex rectitudine illius ſtatus, in quo ita erant res hominis ordinatæ, vt quandiu anima Deo ſubiecta maneret, tandiu in ipſo homine inferiora ſuperioribus ſubiicerentur, nec ſuperiora per inferiora impedirentur: deceptio autem eſt quædam inordinatio intellectus humani prouenienѕ ex phantaſia, vel aliquo inferiori impedimento; ergo in illo ſtatu non permitteretur.

Expenditur hæc D. Thomæ ratio.

In qua ratione indicat D. Thom. deceptionem in intellectu hominis ſemper contingere ex aliquo defectu phantaſiæ, vel alio ſimili; quod nõ videtur ita eſſe, quia ex ipſa limitatione naturali luminis prouenire poteſt. Vnde in anima ſeparata, & in Angelo poteſt deceptio inueniri. In quo puncto explicando laborat Caietan. ſed omiſſis, quæ dicit, quia nec ſolida eſſe videntur, nec ſatisfacere; dici poteſt breuiter dupliciter contingere in homine deceptionem.

Omiſſa declaratione Caietani explicatur aliter D. Thom.

Primò inuoluntariè ſimpliciter. Secundò aliquo modo volũtariè. De priori deceptione verum eſt, ſemper oriri ex aliquo defectu ſenſuum, & quia vitare huiuſmodi deceptionem minùs videtur eſſe in poteſtate hominis, illam potiſſimum ſtuduit D. Thom. excludere. Deceptionem autem voluntariam voco, quando ſine vlla deceptione ſenſuum homo voluntariè profert iudicium de re, quam nouit eſſe incertam. Et hæc faciliùs poterat in eo ſtatu vitari, ideo vel illam ſuppoſuit D. Thom. vel illam tacitè comprehendit ſub illo principio, quod

quòd ſuperior potentia in eo ſtatu non impediretur ab inferiori, niſi potiùs totus homo à Deo auerteretur. Nam illa deceptio ex impulſu, & affectu voluntatis maximè prouenit. Voluntas autem inferior potentia eſt intellectu, & ideo ad hoc malum deceptionis illum non induceret, niſi culpa interueniente.

6\. *Probatur 3. eadem vera opinio. Confirmatur 1.*

Præterea argumentatur Auguſt. quia omnis deceptio eſt malum hominis, quod per ſe pertinet ad malum pœnæ quæ ante malum culpæ non infligitur; ergo quandiu culpa non eſſet, nec fuiſſet deceptio. Et poteſt confirmari hæc ratio à ſimili, vel à maiori, quia ſi homo non peccaret, non pateretur in corpore mala pœnæ, vt eſt mors, ægritudo, fames, ſitis, & ſimilia; ergo multo minùs pateretur in anima mala pœnæ, quia in ſuo genere maiora ſunt, & inter illa deceptio comparatur. *Confirm. 2.* Denique in illo ſtatu habuit homo quandam naturæ integritatem ſecundùm voluntatem, & appetitum, & in eis nullum malum ex neceſſitate pateretur, niſi priùs ipſe liberè peccaret; ergo eandem integritatem habere debuit in intellectu, vt errare non poſſet inuitus, & abſque peccato.

7\. *Quo Dei dono protegeretur homo ab erroribus ſi iuſtitiã originalem cuſtodiret. Id donum nõ eſſe ſolos habitus intellectus oſtẽditur tripliciter.*

Quæri autem poteſt, quale fuerit hoc donum, vel quomodo Deus hominem præſeruaret, ne vnquam deciperetur. Reſpondeo in primis ad hunc effectum non fuiſſe ſufficientia quæcunque dona habitualia, vt ſunt ſcientia, & ſpecies infuſæ. Probatur, quia illa dona ſola non ſufficiunt ad euidentem cognitionem rerum omnium homini occurrentium, vt iam diximus. Deinde quia poſt peccatum homo retinuit omnia illa dona, & nihilominus potuit ſtatim decipi, & deceptus eſt; ergo ſignum eſt, illa ſola non ſufficere ad perſeuerandum ab errore. Tertiò quia habitibus vtimur, cùm volumus, & ideo ſæpe homo non deſiderat principium, etiamſi illud habitualiter ſciat, propter quam inconſiderationem contingit decipi circa aliquod particulare ab illo principio pẽdens, quia connexionem inter illa non animaduertit; ergo ſoli habitus intellectus ad hoc non ſufficiunt. *Nec item ſolos voluntatis.* Et ob eandem rationem nec ſoli habitus voluntatis poſſunt ad hoc ſufficere. Quia licèt intellectus in præſtando iudicio ineuidente ſubſit voluntati; & hęc poſſit intellectum continere, ne iudicet, & præterea habere poſſit habitum ad hoc inclinantem, nihilominus ſemper ipſa libera manet, & poteſt non vti tali habitu, neque intellectũ continere, ne iudicet. Quod totum etiam ante peccatum locum haberet, præſertim cùm proferre huiuſmodi iudicium per ſe, & ex natura rei non ſit culpabile, ſed indifferens, & aliquando ex cauſis occurrentibus poſſit eſſe honeſtum. *Sed præterea eſſe remotionẽ eorum quæ inducerent in errorem.* Dicendum eſt ergo prǽter habitus neceſſariam fuiſſe peculiarem Dei prouidentiam, ac protectionem, per quam in omni occaſione errandi hominem à deceptione præſeruaret. Quomodo autem hoc fuerit, reſpondendo ad argumenta declarabimus.

8\. *Ad declarationem Bonauenturæ pro 1. opinione in num. 1.*

In priori ergo ſententia in primis non admittimus diſtinctionem illam de iudicio firmo rei falſæ pro vera, vel leui æſtimatione; nam æſtimatio de re falſa æſtimando illã vt veram, non poteſt eſſe niſi iudicium aliquod intellectus, non firmum, ſed cum formidine adhibitum. Nam licèt dicatur æſtimatio, vel exiſtimatio, imò & leuis etiam vocari poſſet, ſi magna ſit formido, nihilominus aliquod iudicium interuenire debet, alioqui nulla erit æſtimatio, licèt occurrant coniecturæ, quæ de ſe talem æſtimationem inducere poſſint. Omne autem iudicium quantuncunque formidoloſum ſi non ſit conformis rei iudicatæ, eſt ſimpliciter falſum, & conſequenter error, ſeu deceptio, ac proinde ma-
A lum intellectus repugnans ſtatui primæ inſtitutionis. *Ad 1. arg. in num. 1.* Vnde ad primum argumentum ſimpliciter negatur minor propoſitio, videlicet, potuiſſe Adã præbere iudicium ſiue firmum, ſiue infirmũ de re incerta, & per ſolas coniecturas veriſimili apparẽte; nã in omni ſimili occaſione poterat ſumma facilitate iudiciũ de reipſa continere. Dico autem *de reipſa*, quia aliud eſt iudicare rẽ ipſã, an ita ſit, vel non ſit; & aliud iudicare apparentiam, ſeu veriſimilitudinem, quam coniecturæ faciunt, & in quo gradu, id eſt, an faciant rem probabilem, vel probabiliorem, vel an inducant ſuſpicionem leuem, aut grauem, aut vehementem. Nam iſto poſteriori modo iudicari poteſt ex coniecturis ſine periculo
B lo erroris, quia tunc iudicium non eſt coniecturale, ſed euidens. Nam licèt coniecturæ non faciant euidentiam rei, faciunt nihilominus euidentiam illius extrinſecæ denominationis, quæ ab ipſis quaſi formaliter redundat in rem, quæ probabilis, aut veriſimilis denominatur. Hoc ergo poſterius iudicium habere poſſet homo de huiuſmodi rebus in primo ſtatu, quia in illo nullum eſt periculum erroris, non tamen definitum iudicium proferre poterat de veritate ipſa, quia in illo ſemper eſt periculum deceptionis.

9\. *Ad probationem conſequentiæ eiuſdem primi argumenti.*

Et ad probationem in contrarium, quia interdum tale iudicium poteſt eſſe moraliter neceſſarium, & naturæ accommodatum; reſpondemus in
C natura lapſa fortaſſe ita eſſe, ante lapſum autem non ita fuiſſe. Quia ad omnem vſum prudentiæ, & rerum agendarum in rigore ſufficit prius iudicium de rei probabilitate, veriſimilitudine, aut ſuſpicione, & ita ceſſat neceſſitas alterius iudicij de reipſa ſecundùm ſe. Aliunde etiam habebat homo in illo ſtatu tantam animi compoſitionem, & moderationem, vt nihil ex præueniente paſſione vellet, & ideo recta ratione ductus facillimè poſſet per voluntatem frænare intellectum, vt nunquam in ſimile opinatiuum iudicium prorumperet. Vnde in eo ſtatu haberet homo opinatiuam cognitionẽ obiectiuè, vt ita dicam, non formaliter, id eſt, cognoſceret, quod opinabile eſt, & in quo
D gradu tale ſit, non tamen iudicando opinaretur. *Inſtantia.* Dices, hoc modo declarari quidem potuiſſe hominem non errare, non tamen probari, non potuiſſe decipi, quia ſemper erat liber ad aliud iudicium proferendum, ſi vellet. *Diluitur.* Reſpondeo in primis cùm homo eſſet prudentiſſimus, & bene ordinatus, & alioquin tale iudicium ſibi non eſſet ad res agendas, vel cognoſcendas neceſſarium, eſſẽtque expoſitum falſitati, hoc videri ſufficiens, vt nunquam poſſet talem actum habere, quia eſſet periculo alicuius mali, ſine iuſta cauſa ſe exponere, quod eſſet contra perfectionem illius ſtatus. Imò non videtur carere aliqua leui culpa, quæ in illo ſtatu eſſe non poſſet, vt infrà dicemus.
E Addo denique ad complementum huius rectitudinis neceſſariam fuiſſe aliquam diuinam protectionem. Tum ad vitandam inuoluntariam deceptionem vel pręueniendo ne ſenſibus, & phantaſię aliquid occurreret, quod poſſet eſſe erroris occaſio; vel ſi illud occurreret, excitando rationem, vt planè aduerteret, ac ſenſum corrigeret, & veritatem diiudicaret, tum etiam ad vitandam infallibiliter voluntariam, & inculpabilem deceptionem, illuminando hominem in his, quæ neceſſaria, vel opportuna illi eſſent, vel dirigendo voluntatem eius, vt ſemper in huiuſmodi iudiciis prudenter ſe gereret, ſeu abſtineret. Et hoc ſignificauit D. Thom. *in citata q. 94. art. 4. ad 5.* dicens, *Quòd diuinitùs ei ſubuentum fuiſſet, ne deciperetur in iis, quorum ſcientiam non habebat.*

Ad

10\. *Ad 2. arg. in eodē n. 2. quo ad Euam. Quid reſpondeat Aug. & cum eo D. Th. ac Rupert.*

Ad alterum argumentum ſumptum ab exemplis Euæ, & Adæ reſpondendum ſupereſt. Et in primis ad priorem partem de Eua, reſpondet Auguſt. *in Geneſ. ad liter. cap.* 30. ideo Euam fuiſſe deceptam, quia interiori affectu iam peccauerit. Et hoc ſequitur D.Thom. *ſupra*, & Rupert. 3. *de Trinit. cap.* 5. & indicatur in verbis illis Geneſ. 3. *Vidit igitur mulier, quod eſſet bonum*, &c. nam in eis ſignificatur, Euam interiùs iam affectam ad promiſſa ſerpentis, *ſcietis bonum, & malum*, motam fuiſſe ad reſpiciendum fructum.

Inſtatur contra.

Veruntamen inſtari poteſt, quia ante illa verba dixit Eua ad ſerpentem, *Præcepit nobis Deus*, &c. *ne forte moriamur*, vbi per particulam *forte*, quandam interiorem deceptionem indicauit, reputans incertum euentum mortis peccando, quem Deus aſſeueranter pronunciauerat.

Occurrit Rupert.

Propter quod Rupert. *dict. lib.* 3. *cap.* 5. dicit, iam tunc fuiſſe mentem Euæ vitiatam. Putat enim ante illam externam tentationem diabolum iam interiùs tentaſſe Euam, & illam in aliquem prauum conſenſum, vel deſiderium induxiſſe.

Sed non ſatisfacit.

Sed hoc non eſt cum fundamento dictum, nec liberè credendum eſt, maximè cùm explicari non poſſit quale fuerit illud peccatum internum, vel de qua re fuerit illa interna tentatio.

Occurritur aliter Caiet.

Vnde Caietan. ibi indicat, Euam addidiſſe illam particulam *fortè*, non ex deceptione, ſed ex quadam ignorantia, ſeu neſcientia, quia neſciebat, an verba Dei eſſent tantùm comminatoria, vel omnino aſſertoria.

Non tamen placet.

Sed difficile etiam eſt, admittere in Eua hanc ignorantiam, quia erat de re maximè neceſſaria, & quia verba Dei erant ſatis clara.

Probatior reſponſio.

Et ideo dici poteſt non eſſe additam illam particulam *fortè*, ad ſignificandam dubitationem euentus mortis, ſi ex ligno vetito comederet, ſed ad ſignificandam libertatem, quæ in ipſis erat ad vitandam, vel incurrendam mortem. In hoc enim ſenſu accipitur ſæpe illa particula in Scriptura, imò etiam communi modo ita loqui ſolemus de pœna, vel alio effectu pendente ex priori actu libero, ſeu contingente, quanuis poſito tali actu conſequutio alterius effectus infallibilis ſit.

Vide in prolog. 2. de Gratia, c. 2. n 7. & in opuſc. lib. 2. de ſciētia conditionata. c. 1. n. 7.

11\. *Ad idem 2. argum. quoad Adam.*

Altera verò pars de deceptione Adæ longiorem petit diſputationem, quam infrà explicando peccatum eius tractabimus. Nunc breuiter negamus Adam fuiſſe ſeductum, ita enim teſtatur Paulus 1. *ad Tim.* 2.

Exponitur Auguſt. ibid. allatus.

Auguſt. autem in loco citato intelligi poteſt, vt non ſenſerit, Adam habuiſſe poſitiuum iudicium, quòd peccatum illud futurum fuiſſet leue, aut quòd Deus non eſſet illud puniturus, ſed negatiuè tantùm non conſiderauerit grauitatem culpæ, & mali, cui ſe exponebat. Vel certè ſi tale iudicium habuit, credendum eſt, iam ex verbis Euæ aliquam animi elationem, & inordinatum deſiderium excellentiæ concepiſſe. Sic enim D.Thom. ſuprà *in ſolut. ad* 5. loquens de primo homine ait, in tentatione non fuiſſe ei ſubuentum, ne deciperetur, quia iam præceſſerat peccatum in animo, & ad diuinum auxilium recurſum non habuit. Sed hoc, vt dixi, infrà latiùs declarabitur.

Ad confirm. ab exemplo Virginis.

Denique ad exemplum de B. Virgine nego illam fuiſſe deceptam, vt tractaui latiùs *in* 2. *tom.* 3. *part. diſp.* 19. *ſect.* 6. vbi verba illa, *Exiſtimantes illum eſſe in comitatu*, latè expoſui.

12\. *Molinæ limitatio ad 2. opinionē hucuſque traditam.*

Denique non omittam aduertere, Patrem Molin. *in tract. de opere ſex dierum, diſput.* 26. limitationem adhibere ſuperiori ſententiæ, & quandam mediam profiteri, quam his ferè verbis declarat, ſcilicet, in illo ſtatu non potuiſſe eſſe errorem, quem homo per liberum arbitrium non poſſet vitare, & cuius permiſſio ad pugnam, periculúmque de fidelitate primorum parentum capien-

A dum, non pertineret: potuiſſe autem eſſe errorem per liberum arbitrium, quando eius permiſſio ad pugnam illam, & periculum ſpectaret. Itaque ſentit in illo ſtatu non potuiſſe hominem inuoluntariè decipi, aut errare. Voluntariè autem potuiſſe non in omni materia, ſed in ea, quæ ad probationem fidei, ſeu ad experimentum, & libertatem eius ſpectabat.

Eius fundamentum.

Fundatur, quia Deus expoſuit primos homines ad pugnandum cum dæmone, vt per victoriam maius meritum conſequi poſſent; ergo etiam in hac parte reliquit eos in manu conſilij ſui, vt ab hoſte de errore aliquo culpabili tentari poſſent, & ſuo arbitrio errorem admittere, vel cum diuina gratia illum depellere. B Et ita exponit deceptionem Euæ, quia illa fuit libera, & ex diuina prouidentia iuſtè permiſſa.

13\. *Vſus ſenſus traditæ limitationis.*

Duobus tamen modis poteſt hæc ſententia intelligi. Prior eſt, vt Deus in illo ſtatu ſolùm præſeruauerit hominem infallibiliter ab errore inuoluntario, id eſt, quem ſua voluntate vitare non poſſet, quanuis faceret quantum in ſe eſſet. In reliquis verò omnibus, in quibus homo non erraret, niſi liberè volens illum reliquerit, vt decipi poſſet, ac errare, ſi vellet. Et hunc ſenſum indicat dictus auctor exponendo Auguſtinum, vt de ſolis inuoluntariis erroribus loquutus ſit.

Non eſt tamē conſentaneus Auguſtino.

Qui tamen ſenſus non videtur conſentaneus Auguſti- C no: nam deceptio Euæ ſatis inuoluntaria fuit, & nihilominus dicit, ante illam præceſſiſſe culpam, ſignificans, ſine illa eſſe non potuiſſe.

Alter ſenſus in quo diſcrepare poteſt Molina ab opinione 2.

Alius ſenſus illius ſententiæ, quoad poſteriorem partem de voluntario errore (nam in priori conuenimus) eſſe poteſt, vt non de omni errore voluntario, ſed de illo, qui non incurritur ſine graui culpa, intelligatur.

14\. *Expenditur prædictus ſēſus in triplici errādi modo. In 1 modo.*

Tribus enim modis contingit voluntarius error in intellectu, ſcilicet, abſque vlla culpa, cum veniali culpa, & cum mortali. Primo modo poteſt nunc homo errare ſpeculatiuè in iudicio probabilis opinionis, in quo nihil peccat, quando prudenter ſe gerit, quanuis contingat iudicium D in re falſum eſſe. Et hunc modum deceptionis videtur etiam admittere Molina in ſtatu innocentiæ, dicit enim, in illo potuiſſe eſſe opinatiuum iudicium, quia nulla eſt inordinatio, quando prudenter fit. Sed in hoc omnino veram cenſeo eſſe communem ſententiam, quia licèt illa non ſit inordinatio culpæ, eſt magna imperfectio, & malum quoddam naturæ. Et ita de hoc genere deceptionis maximè procedunt omnia, quæ de perfectione hominis, & protectione Dei adduximus.

In 2 modo.

Secundo modo poteſt homo errare cum culpa veniali ſi ferat iudicium imprudenter, & cum aliqua leui temeritate, ſine alio graui damno ſui, vel alterius. Et de hoc modo erroris etiam cenſeo E certum, non habuiſſe locum in primo ſtatu, & ante omne peccatum graue ab homine commiſſum. Tum propter omnia ſuprà adducta: tum quia vix poteſt contingere talis error ſine aliqua mentis ſurreptione, quæ in illo ſtatu locum non habebat: tum maximè quia in eodem ſtatu non poterat homo prius peccare venialiter, quàm mortaliter, vt poſtea videbimus.

15\. *In 3. modo.*

Tertius modus deceptionis manifeſtus eſt in hæreſi, & in iudicio temerario contra honorem proximi, & ſimilibus. Et in hoc cenſeo valde probabilem opinionem Molinæ, & fortaſſe hoc ſolum intendit: non exiſtimo autem eſſe contra mentem D.Thomæ, & aliorum. Probatur prior pars, quia homo in ſtatu innocentiæ liber fuit ad peccandum in quacunque materia graui, nec in hoc

poteſt aliqua limitatio, vel aliquis ordo cum fundamento affirmari, vt, v. g. quòd non potuerit ante peccatum ſuperbiæ aliud committere, vel iniuſtus eſſe, priuſquam intemperatus; ergo primum peccatum hominis eſſe potuit hæreſis, vel etiam iniuſtum iudicium contra proximum; ergo potuit eſſe in primo homine, vel fœmina deceptio voluntaria ante omne aliud peccatum. Neque hoc eſt contra communem ſententiam, quam ſuprà probauimus, vt in altera parte dixi: nam talis error procedere debet ex voluntate deliberata, & peccaminoſa, quæ in eo ſtatu eſſet perfectè libera, & non per ſurreptionem; nec eſſet ex priori deceptione, ſed ad ſummum ex inconſideratione, & ita eſſet prior errore, tanquam cauſa eius; ergo iam illa deceptio non eſſet in homine innocente, ſed in homine peccatore, neque eſſet pœna ſine culpa, ſed potiùs eſſet ex culpa: nam illa voluntas à qua procederet, culpabilis eſſet. Atque ita ſemper verum manet, hominem in ſtatu innocentiæ decipi non potuiſſe, quia ex vi illius voluntatis ab illo ſtatu caderet, & ita prius eſſet peccator, quàm iudicium erroneum haberet.

16.
Illatio cōtra proximè dicta.

Dices: ergo potuit hoc modo deceptio Euæ contingere, etiamſi interius peccatum ſuperbiæ priùs in animo non præceſſiſſet, cuius oppoſitum ſentiunt Auguſtin. & D. Thom. & ita videtur hæc pars eorum menti, ac ſententiæ repugnare.

Expeditur.

Reſpondeo ita quidem accidere potuiſſe ſimpliciter, vel, vt ita dicam, metaphyſicè, aut præcisè, ex vi illius ſtatus loquendo. Hoc enim probat ratio à nobis facta. Moraliter autem loquendo, id accidere non potuit; & hoc videtur Auguſt. & D. Thom. conſideraſſe. Nam etiam in hominibus lapſis error per hæreſim non contingit, niſi vel magna ignorantia præcedat, vel alia ſuperbia, aut alia inordinata paſſio, quæ hominem, etiam aliàs non indoctum in errorem impellat. Multo ergo magis in Eua, quæ vel expreſſum Dei verbum ab ipſomet audierat, vel de illo ſufficienter erat per virum inſtructa, & quæ aliàs etiam ſapiens erat, & inordinatis affectibus carens, non potuit moraliter in tam apertum errorem incidere, niſi affectus ſuperbiæ priùs eius mentem perturbaſſet.

CAPVT XI.

Vtrùm Adam in virtutibus voluntatis rectus, ac perfectus creatus fuerit.

1.
Rectitudo volūtatis vel naturalis eſt, vel ſupernat.

DVplex eſt rectitudo, & perfectio voluntatis humanæ, naturalis, & ſupernaturalis. Et de vtraque tractat quæſtionem hanc D. Thom. *1. part. quæſt. 95.* Nos autem in præſenti ſolùm de naturali tractamus, maioris enim diſtinctionis gratia totam naturalem perfectionem primis hominibus datam, & naturæ integritatem explicare volumus, dicturi poſtea de ſtatu, & perfectione gratiæ, in qua fuerint iidem primi homines, antequam peccarent, conſtituti.

Subdiuiditur naturalis in negatiuam.

Duplex autem perfectio naturalis in eadem voluntate hominis conſiderari poteſt, vna eſt innocentiæ, alia eſt virtutis poſitiuæ, vt ſic dicam. Prior nullam rem poſitiuam addit naturali voluntati; ſed tantùm carentiam omnis culpæ; hanc enim ſolam priuationem, ſeu negationem nomen innocentiæ formaliter importat. Neque refert quòd talis negatio formaliter non dicat perfectionem: nam ſupponit illam in voluntate, quæ ex natura ſua recta eſt, tanquam à Deo benè inſtituta, ſi remoueatur culpa, quæ illam deflectat, & maculet; & huiuſmodi etiam perfectio, & rectitudo nomine innocentiæ ſignificatur.

Et poſitiuā.

Altera verò perfectio aliquid poſitiuum addit voluntati, ſcilicet, habitus ſtudioſos, & rectos ordinis naturalis, quos habitus, virtutum nomine ſignificamus. Vnde fit, vt prima perfectio poſſit à ſecunda ſeparari: nam ſi Deus crearet hominem ſine actu, vel habitu aliquo, eſſet innocens; quanuis virtutem nullam haberet.

2.
1. Aſſertio de fide.
Probatur 1. ex Eccleſ.7.

Primò ergo certum eſt, hominem creatum, fuiſſe innocentem & abſque culpa. Hoc de fide eſt, & probatur ſufficienter ex illo Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuit quæſtionibus.* Non enim poteſt dici homo rectus, qui ſit in peccato; ergo vt minimum conuincunt illa verba fuiſſe hominem conditum cum naturali rectitudine voluntatis ſine obliquitate peccati.

Probatur 2. ratione.

Ratio verò eſt, quia Deus non poteſt eſſe auctor peccati; ergo neceſſariò creauit hominem innocentem, quia tunc non potuiſſet habere peccatum, niſi ab auctore ſuo, quod eius bonitati repugnat. Hîc verò ſtatim ſe inſinuat quæſtio ſimilis illi, quæ de Angelis ſuprà tractata eſt, an potuerit homo in eodem inſtanti in quo creatus eſt peccare.

Contrauenitur aſſertioni poſitæ ex opinione aſtruente Adamum potuiſſe peccare in 1 inſtanti creationis.

Nam ſi peccare potuit, dicere quis poſſet, contra aſſertionem poſitam, eum in primo inſtanti peccaſſe, ac ſubinde nunquam fuiſſe in ſtatu innocentiæ. Et nihilominus non fuiſſe Deum auctorem illius peccati, ſed ipſummet hominem ſua libertate, cuius vſum in primo inſtanti habuit, peccatum aliquod commiſiſſe. Neque hoc eſſet contra verba Sapientis, quia etiam illo peccato admiſſo, verè diceretur Deus feciſſe hominem rectum, quia ipſe ſolam voluntatem rectam condidit in homine, ipſe verò homo etiam in illo caſu ſe miſcuiſſet culpæ, nimis citò obliquè per ſuam liberam voluntatem operando.

3.
Occurritur inprimis multipliciter nō peccaſſe de facto Adamū in 1. inſtanti.

Sed nihilominus loquendo de facto, aſſertio ita eſt intelligenda, vt non ſolùm homo fuerit creatus innocens ex parte actionis Dei, vt ſic dicam, ſed etiam vt omnino & ex quacunque cauſa tunc peccato caruerit. Quod eſt etiam certum. Nam in primis ita Patres omnes verba ſapientis intelligunt, vt infrà videbimus. Deinde quia id conuincitur ex narratione Geneſ. Nam in primo capite dicitur Deus creaſſe hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, & poſtea concluditur: Vidit Deus cuncta, quę fecerat, & erant valde bona. Non eſſent autem valde bona, ſi homo iam in peccato conſpiceretur. Deinde in toto *cap. 2.* ſupponitur Adam ſine peccato quando fuit tranſlatus in Paradiſum, & animalibus nomina impoſuit, & Deus illi ſoporem immiſit. Item poſt formationem Euæ de vtroque dicitur quòd non erubeſcebant, & poſtea *cap. 3.* narratur tentatio, & vtriuſque peccatum; illud ergo fuit primum tempus, in quo peccauerunt; & ante illud eis tribuere aliquod peccatum, plus eſt quàm temerarium, cùm in Scriptura non habeat fundamentum; illud verò affirmare de primo inſtanti creationis, ſine dubio erroneum eſt.

4.
Occurritur deinde nec poſſibile fuiſſe de lege ordinaria tunc peccare.
Vide lib. 3. de Angelis, c. 9. à num. 17. & lib. 7. c. 19 à n. 10. latiſſimè.

An verò fuerit poſſibile in eo inſtanti peccare, tractatum eſt de Angelis, vbi diximus, etiam in Angelis fuiſſe impoſſibile, ſaltem ſecundùm legem ordinariam, & quodammodo naturalem. Sed hoc euidentius eſt in homine, quia indiget in diſcurſu, & tempore, vt rationis cognitionem habeat ad libertatem ſufficientem, ſi modo naturali huiuſmodi cognitionem, & rationis vſum habiturus eſt. Hanc autem tarditatem, & imperfectionem naturalem habuit homo in primo inſtanti

ſtanti creationis ſuæ, quatenus per naturæ vires operari poterat, quia etiam tunc per diſcurſum procedebat, & à phantaſia dependebat. Quòd ſi ſupernaturaliter fuit tunc eleuatus homo ad liberè amandum in primo inſtanti cùm fieret à Deo, peculiari dono, & virtute, non potuit eſſe ad malum, ſed ad bonum, vt poſtea declarabimus. Atque ita omni ex parte certum eſt, homines in principio habuiſſe voluntatem rectam, & innocentem. Imò etiam ſequitur, habuiſſe poteſtatem ad vitandum peccatum, & conſeruandam innocentiam in illo primo ſtatu. Sed hoc pendet ex multis aliis dicendis de perfectione hominis in illo ſtatu, & ideo huius poteſtatis declarationem pro nunc omittimus.

5\. *2. Aſſertio.*

Dico ſecundo, habuerunt homines ante peccatum, vel in primo inſtanti creationis ſuæ, omnes virtutes, & bonos habitus morales, qui per actus humanos ordinis naturalis acquiri poſſunt, qui proinde fuerunt infuſi tantum per accidens. *Eius declaratio.* Per hanc aſſertionem non intendimus excludere virtutes altioris ordinis, ſed ab illis nunc præſcindimus, vt naturalem perfectionem priùs explicemus. *Attribui in primis poteſt D.Thom.* Poteſtque aſſertio tribui D.Thomæ *in dicta quæſt.95. art.3.* nam licèt indiſtinctè de virtutibus loquatur, & multa dicat ad virtutes ſupernaturales pertinentia, tamen ſine dubio includit etiam naturales, ſi attentè legatur, præſertim in ſolutionibus argumentorum. Et ita poteſt etiam probari aſſertio, primò ex illo Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum.* *Deinde probatur ex Eccleſiaſt.7.* Nam inter alia ad illam rectitudinem pertinebat, vt voluntas rectæ rationi naturali eſſet ſubiecta, atque etiam vt eſſet rectè diſpoſita ad inferiorem appetitum in officio honeſtatis continendum. Sed virtutes ex ſuo genere acquiſitæ perficiunt, & quaſi complent hanc rectitudinem voluntatis; ergo illas dedit Deus homini, quem rectum creauit. *Item ex Eccleſiaſt.17.* Deinde idem probatur ex illo Eccleſ.17. *Deus creauit hominem,&c. & ſecundùm ſe veſtiuit illum virtute.* Quæ verba etiam poſſunt de virtute per ſe infuſa explicari. Sed cùm abſolutus ſit ſermo, non ſunt excludendæ virtutes acquiſitæ. Præſertim cùm adhuc ſub quæſtione verſetur, an virtutes morales ſint per ſe infuſæ, vel tantùm acquiſitæ.

6\. *Probatur ex Patribus.*

Præterea veritatem hanc ſatis indicant Ambroſ. *lib. de Parad. cap.5. in fine*, & Auguſt. *in Concione ad Catechum. contra Iudæos*, &c. *cap.2.* vbi ait, Adam fuiſſe factum ad imaginem Dei, pudicitia ornatum, temperantia compoſitum, &c. Et *lib.14. de Ciuit. cap.10. de ſtatu primi hominis*, ait: *Nec aberat quicquam, quod bona voluntas adipiſceretur*; ergo ſentit non defuiſſe virtutes. Item addit, quòd ibi erat deuitatio tranquilla peccati. At certè ad hanc tranquillitatem moraliter neceſſariæ ſunt virtutes morales acquiſitæ. Denique ita ibi deſcribit felicitatem illius ſtatus, vt ab illo huiuſmodi virtutes excludi non poſſint. *Probatur tandem ratione.* Ratione probari poteſt aſſertio eodem modo quo ſimilem de ſcientiis probauimus. Nam certè ad perfectionem ſimpliciter hominis, non minùs, imò magis, pertinent virtutes morales, quàm ſcientiæ naturales; ergo ſi Deus infudit primo homini omnes ſcientias, multo magis debuit virtutes naturales infundere, vt opus eius perfectum eſſet. Quare omnes Theologi conueniunt, has virtutes fuiſſe per accidens infuſas animæ Chriſti in primo inſtanti conceptionis ſuæ, quanuis de ſcientia acquiſita non omnes ita aſſerant, ſentientes profectò, ad perfectionem naturæ magis neceſſarias eſſe virtutes, quàm ſcientias. *Corollarium.* Vnde infertur, has virtutes datas eſſe primo homini in magno perfe-

A ctionis gradu. De quo ſolùm dicere poſſumus fuiſſe quoad intenſionem accommodatum ad ſufficientem illius ſtatus perfectionem, quam Deus deſignauit iuxta conſilium voluntatis ſuæ, quam ipſe nouit, nobis enim nihil certius de termino illius perfectionis conſtare poteſt, quia reuelatum non eſt. At verò quoad extenſionem dici poteſt illa perfectio vniuerſalis, quia & circa omnes materias morales virtutes infuſæ ſunt, & vnaquæque cum poteſtate ſufficiente ad operandum in tota materia ſibi ſubiecta.

7\. *Difficultas circa aſſertionem Quæ virtutes morales fuerint Adamo concreatæ. Opinio Durand. l. in membris. Eius argumentum.*

Sed circa hanc extenſionem nonnullæ difficultates ſuperſunt, prima eſt ex Durando *in 2. d.29. q.2.* vbi ait, fuiſſe infuſas Adæ virtutes morales, B quæ circa alterum verſantur, vt iuſtitia, cui liberalitatem coniungit, non tamen virtutes, quæ circa paſſiones verſantur, & illas moderantur. Ratio eius quoad vltimam partem eſt, quia in eo ſtatu nullæ eſſent inordinatæ paſſiones, neque appetitus haberet difficultatem in appetendo ſecundùm rationem; imò nec indeterminationem haberet, quia omnino eſſet determinatus ad obediendum rationi. *Reijcitur Durand. quo ad 2. membr. Primo.* Sed immeritò illam exceptionem adhibuit. Primò, quia iuxta ſententiam, quam veriorem credimus, etiam fortitudo, & temperantia licèt verſentur circa paſſiones, nihilominus etiam ſunt in voluntate; ergo fuerunt homini infuſæ. Nam reſpectu voluntatis eadem eſt ratio C de his virtutibus, quæ de iuſtitia, & liberalitate, quia ſicut voluntas habet quandam indeterminationem in officio virtutis præſtando circa alterum, ratione cuius indeterminationis indiget habitu, etiamſi nulla alia intercedat difficultas, vt Durand. vult; ita etiam habet indifferentiam in præſtando officio virtutis circa ipſummet operantem: ergo, quanuis deſit difficultas ex parte appetitus ſunt neceſſarij habitus inclinantes voluntatem ad omne officiũ honeſtum circa ipſum operantem, ratione indeterminationis, quam ex ſe habet. *Secundò.* Secundò, quia etiamſi appetitus eſſet ſubiectus voluntati in illo primo ſtatu, nihilominus erant neceſſariæ huiuſmodi virtutes in ipſo appe- D titu, eo modo quo in ipſo eſſe, aut acquiri poſſunt, de quo aliàs. Ratio autem eſt, quia illamet ſubiectio magna ex parte per huiuſmodi habitus formaliter facta eſt, vel certè ſine illis non poterat tam perfecto, & connaturali modo fieri, vt in ſequenti capite exponemus. *Argumentũ Durandi retorquetur.* Et ita argumentum Durandi poteſt contra ipſum retorqueri, quia ipſamet ſubiectio appetitus habituum perfectionem in ipſo indicat. Ideoque non eſt bona collectio Durandi, quod appetitus in eo ſtatu erat incapax iſtarum virtutum, quia erat determinatus; non enim erat determinatus per ſolam ſuam intrinſecam facultatem, & ideo indigebat determinante intrinſeco, quatenus eſſe poſſet, illud autem E eſſe non poterat, niſi habitus, ſeu virtus.

8\. *Difficultas ſecunda an ſaltẽ eas virtutes non habuerit Adam quæ in obiecto inuoluunt imperfectionẽ illi ſtatui repugnantẽ.*

Altera difficultas eſt de quibuſdam virtutibus, quarum obiecta, ſeu materiæ in illo primo ſtatu inueniri non poterant, quia includunt imperfectionem illi ſtatui repugnantem. Nam deficiente obiecto, ſeu materia, deeſt officium virtutis, & conſequenter non eſt neceſſaria virtus, imò nec videtur poſſibilis, quia non poteſt eſſe ſine obiecto. Aſſumptum inductione oſtenditur. *Vt virtus pœnitentiæ.* Primò in virtute pœnitentiæ, cuius obiectum eſt peccatum commiſſum, nam repugnantiam inuoluit, eſſe in ſtatu innocẽtiæ, & habere peccatum commiſſum. *Patientia.* Secundò in virtute patientiæ, quæ triſtitias moderatur in afflictionibus, & laboribus. Hæc enim omnia in illo ſtatu non inuenirentur. *Miſericordia.* Tertiò inuenitur ſimilis ratio in virtute miſericordiæ, cu-

P 2 ius

ius materia eſt miſeria proximi ſubleuanda.

9.

Quorundam reſponſio diſtinguens de virtutibus infuſis, & acquiſitis. D. Thom. illã diſtinctionem non affert, ſed aliã de virtute in actu, vel habitu.

Hæc difficultas potiſſimè ſolet tractari de virtutibus per ſe infuſis. Vnde poſſet aliquis dicere, omnes virtutes per ſe infuſas inditas fuiſſe Adæ, quia conſequuntur gratiam, & ideo non ſeparantur ab illa, licèt ratione ſtatus non poſſit perſona actus earum exercere. At verò ex virtutibus acquiſitis, illas tantùm fuiſſe infuſas Adæ, quarum officium in illo primo ſtatu inuenire potuiſſet. Sed nihilominus D. Thom. *dict. art.* 5. vt dixi, dum indiſtinctè affirmat, has virtutes aliqualiter datas fuiſſe Adæ, videtur loqui non tantùm de infuſis, ſed etiam de acquiſitis; & præterea explicat comprehendere ſe virtutes, quæ moderantur paſſiones, quod maximè faciunt virtutes acquiſitæ, ac denique eius ratio æquè de omnibus procedit. Non tamen ſimpliciter dixit, omnes virtutes fuiſſe in primo homine, ſed cum illo addito, *aliqualiter*, & ideo illud declarans, diſtinguit de virtute in habitu, vel in actu. Et dicit cæteras virtutes omnes quoad vtrunque in illo ſtatu inueniri potuiſſe, quod eſt clarum. De aliis verò de quibus noſtra eſt difficultas, dicit, infuſas fuiſſe quoad habitus, quanuis ex defectu materiæ non poſſent actus exercere.

10.

Reſolutio cõplectens habitus atque actus.

Quoad habitus oſtẽditur tripliciter.

Quæ quidem doctrina etiam ad habitum pœnitentiæ applicari poteſt, quatenus aliquo modo poteſt eſſe acquiſitus. Et quoad priorem partem de habitu eſt clara. Tum quia habitus eſt prior actu, & bene diſponit hominem ad illum, ſiue illum effecturus ſit, ſiue non ſit. Tum etiam quia habitus non reſpicit materiam, vt præſentem, vel futuram, ſed tantùm vt poſſibilem huic naturæ, & ita habebat locum quælibet materia in ſtatu innocentiæ. Tum denique, quia ſemper fuit poſſibile homini amittere illum ſtatum, ſicut de facto amiſit: vnde vtiliſſimum illi fuit, habere has virtutes per accidens infuſas, quæ in illo manerent, ſi caderet, vt reuera de facto manſerunt.

Quoad actus ſaltẽ aliquos probatur.

Quod verò attinet ad alteram partem de actu, licèt verum ſit, non potuiſſe has virtutes exercere in ſtatu innocentiæ potiſſimos actus ſuos (quod fortaſſe præcipuè intendit D. Thom.) nihilominus ſemper aliquos actus exercere potuiſſet.

Primò.

Primò actus internos conditionatos, vt in pœnitentia eſſet hic actus, ſi peccarem dolerem; in miſericordia, ſi proximus indigeret, illi ſubuenirem. Nam licèt aliqui putent, hos actus eſſe potius intellectus, quàm voluntatis, tamen eſſe poſſunt in actuali propoſito voluntatis de conditionato obiecto. Imò illi conditionales non eſſent ſimpliciter verè in homine, niſi fundarentur in actuali propoſito voluntatis eius.

Secundò.

Secundò poſſet exerceri actus complacentiæ circa honeſtatem obiectiuam talium virtutum.

Tertiò.

Tertiò ſpecialiter virtus pœnitentiæ, quanuis non poſſet deteſtari malum commiſſum, vt probat ratio facta, poſſet odio habere peccatum, quod offertur vt committendum, & habere voluntatem non faciendi Deo iniuriam, vt *in tom. de Pœnit.* latè dixi, & ſpecialiter videri poteſt *diſp.* 7. *ſect.* 1. *n.* 10. & 11.

Videri etiam poteſt author tom. 1. de incarn. diſp. 19. & tom. 2. diſput. 4. ſect. 2.

Miſericordia etiam non ſemper, aut per ſe requirit dolorem in miſerente: nam voluntas ſubleuandi miſerum, ſi abſque dolore haberi poſſit, reuera erit actus miſericordiæ. Hoc autem modo, ſi ſtatus innocentiæ duraret, poſſet vnus homo cadere, & alter innocens habere voluntatem ſubueniendi illi, cum diſplicentia de malo eius, quæ poſſet haberi ſine triſtitia, vel dolore. Et fortaſſe inter ipſos innocentes non deeſſent occaſiones habendi ſimiles actus. Nam licèt in illis non eſſet propria miſeria pœnalis, eſſe poſſet aliqua indigentia naturalis, vt paruuli indigerent auxilio ma-

A iorum ad educationem, & ad vitanda pericula, & ignorantes, ſeu incipientes indigerent doctrina. Ad hunc ergo modum non deeſſet ibi aliqua materia miſericordiæ, & ſic poteſt de aliis ſimilibus virtutibus facilè cogitari.

11.

Tertia difficultas an denique infuſæ fuerint virtutes aliquæ Deum reſpicientes.

Reſolutio de reſpiciẽtibus Deum vt obiectum cui.

De reſpicientibus Deũ vt obiectũ quod, certũ eſt habuiſſe Adam intellectuales.

An in volũtate habuerit virtutem beneuolentiæ naturalis erga Deum.

Quorundam reſponſio negatiua quoad actum reycitur.

Tertiò difficultas eſſe poteſt, an fuerint infuſi Adæ aliqui habitus virtutum acquiſitarum erga Deum. Sunt autem duo genera virtutum, quæ circa Deum verſantur; quædam, quæ reſpiciunt Deum vt obiectum cui, vt religio, & ſi qua eſt alia ſimilis, vt fortè obedientia, & de his non eſt dubium, quin fuerint infuſæ Adæ, quia ſunt & perfectiores, & magis neceſſariæ, quàm reliquæ morales, & earum vſus erat illi ſtatui maximè B proprius. Aliæ verò ſunt virtutes, quæ verſantur, circa Deum, vt obiectum quod, quales ſunt in ordine ſupernaturali virtutes theologales, ex quibus vna eſt in intellectu, ſcilicet fides, charitas verò & ſpes in voluntate. In ordine autem naturali loco fidei ſuccedit cognitio naturalis Dei, quam habuit Adam per ſcientiam per accidens infuſam, de qua iam dictum eſt. Charitati autem infuſæ reſpondet in ordine naturali amor naturalis Dei ſuper omnia, & propter ipſum, qui amicitiæ, vel beneuolentiæ dicitur; & de hoc aliqui negant fuiſſe in Adamo tam quoad actum, quàm quoad habitum. Sed de actu longè probabilius eſt, in Adamo eſſe potuiſſe, quod docet D. Thom. C 1. 2. *quæſt.* 109. *art.* 3. & *quodlib.* 1. *art.* 8. & aliis locis, vt latiùs in materia de Gratia tractamus *lib.* 1. *cap.* 30.

12.

Quoad habitum negat Pereira.

Eius fundamentum.

De habitu verò res eſt magis incerta, in qua partem negantem tenet Pereir. *lib.* 5. *in Geneſ. diſp. de tertia excellentiæ ſtatus innoc. quæſt.* 1. ex fundamento omnino contrario præcedenti opinioni, ſcilicet, quia non ſolùm poterat Adam diligere Deum vt auctorem naturæ naturali dilectione ſuper omnia, ſed etiam voluntas eius naturaliter erat ad illum amorem propenſa, & nullam difficultatem, vel impedimentum ex parte appetitus in eo amore patiebatur, & ideo non indigebat habitu.

Affirmat verò cum Scoto Herrera.

Contrarium ſentit Scot. Nam in hoc habi- D tu potiſſimè iuſtitiam originalem conſtituere videtur *in* 2. *d.* 29. & latè exponit Herrer. 2. *diſp.* 21. *quæſt.* 3. & *diſp.* 22. *q.* 1.

13.

Authoris reſolutio.

Mihi autem conſiderandum videtur, an voluntas humana ſit naturaliter capax talis habitus, & an poſſit in hoc ſtatu per actus acquiri. Nam ſi in voluntate eſt capacitas naturalis, profectò redacta fuit in actum in illo ſtatu, & ſi acquiri poteſt per actus in illo ſtatu, fuit per accidens infuſus, quia per ſe pertinet ad maiorem perfectionem voluntatis humanæ.

Ad fundam. Pereriĳ in n. præced.

Neque obſtabit propenſio naturalis voluntatis, quia hæc poteſt augeri per habitum, quia dare potuit facilitatem operandi. Neque etiam referet, quòd appetitus non re- E tardaret, quia libertas, & indifferentia voluntatis ſufficit ad capacitatem, & vtilitatem habitus, ſicut de virtute iuſtitiæ dicebamus.

Vide in tract. de charitate diſp. 3. ſect. 5.

Ad virtutẽ ſpei naturalis.

Vnde partem hanc vt ſatis probabilem relinquimus, perfectam autem reſolutionem in materiam de charitate remittimus, quia ex illa quæſtione pendet, an per huiuſmodi actus amoris Dei nunc ſimilis habitus acquiratur. Denique virtuti ſpei infuſæ ſub propria ratione ſpei, & quatenus fundatur in promiſſione diuina nullus habitus merè naturalis reſpondere videtur: tamen vt eſt amor concupiſcentiæ ipſius Dei reſpondere illi poteſt in ordine naturali habitus inclinans ad amorem concupiſcentiæ Dei, vt eſt ſummum hominis bonum, & de hoc ferè eodem modo, quo de præcedenti, iudicandum eſt.

CAPVT

CAPVT XII.

Vtrùm in Adamo appetitus ita fuerit ſubiectus voluntati, & rationi, vt nunquam aut eam præueniret, aut illi imperanti repugnaret.

1.
Aperitur fundamentū quæſtionis.

SI natura hominis purè, & ſecundùm ſe conſideretur, etiamſi potentias habeat naturalibus virtutibus perfectas, & ornatas, pugnæ, & rebellioni carnis contra ſpiritum obnoxia eſt. Quæ duplex habet genus cognitionis, ſenſitiuæ, & intellectualis, & duos appetitus elicitiuos, ſcilicet; ſentientem, & voluntatem. Inter quas facultates naturalis ordo eſt, vt cognitio incipiat à ſenſu, & ideo poſſit rationem immutare, priuſquam voluntas operetur, atque eadem ratione, vt prius etiam excitet appetitum ſenſitiuum, quàm voluntas, & ratio perfectè poſſint deliberare. Ex hoc igitur genere compoſitionis humanæ naturæ ex carne, & ſpiritu & appetitu inferiori, ac ſuperiori oritur pugna, quam in nobis experimur, & quam deplorat Paulus *ad Rom.* 7. dicens: *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* De hac ergo pugna quærimus in præſenti, an fuerit in primo homine ante peccatum, ſiue cum donis ſupernaturalibus gratiæ conſideretur, ſiue abſque illis: hoc enim ad præſentem quæſtionem extrinſecum eſt, nam cum donis gratiæ poteſt homo habere illum defectum, & pugnam, vt nunc eſt, in hominibus iuſtis, & ſine illis donis poſſet Deus impedire illum defectum, homini naturalem, ſeu tale donum homini conferre, quo fieret, vt nullus motus inſurgeret iu portione inferiori repugnans ſuperiori, conſequenter nulla pugna, aut difficultas circa operationem boni honeſti naturalis ordinis in homine ſentiretur. Quia ergo donum hoc diſtinctum videtur à virtutibus, & ad earum perfectum vſum, & conſequenter ad magnam perfectionem voluntatis pertinet, ideo non obſtantibus virtutibus, inquirendum ſupereſt, an hoc donum, eiúſque effectus Adamo collata fuerint.

2.
1. *Ratio dubitandi.*

Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia hoc donum non eſt homini naturale, nec perficit hominem in ordine ad finem ſupernaturalem; ergo non eſt homini in ſua creatione datum. Conſequentia probatur, quia, vt ſæpe dictum eſt, Deus condendo naturam naturæ ordinem in hoc ſeruabat, vt vnicuique conferret quod naturale ipſi erat. Maior autem probatur ex dictis in principio capitis, quia ex naturali, & intrinſeca compoſitione hominis intrinſecè ſequitur imperfectio contraria huic dono; ergo è conuerſo donum ipſum non poteſt eſſe homini naturale, imò videtur valde repugnans naturæ eius. Secundò, quia

2. *Ratio.*

illud donum vel eſſet aliquis habitus infuſus homini, vel aliquid aliud, hoc ſecundum declarari non poteſt quid, vel quale ſit, primum autem non poteſt ſufficere. Quod ita oſtenditur, quia vel ille habitus eſſet ſpiritualis in intellectu, & voluntate, & de illo eſſet eadem difficultas, quia poſſet à ſenſibus præueniri: vel eſſet in appetitu ſenſitiuo, & ſic etiam non poſſet impedire quin appetibile ſecundùm ſenſum occurreret, & naturaliter immutaret appetitum: at verò appetitus immutatus naturaliter mouetur, cùm libertate careat; ergo non obſtante tali habitu voluntatem, & rationem præueniret.

3.
De reſolutione præſētis q. dubius Scot.

In hoc puncto Scot. *in* 2. *d.* 29. *quæſt. vnic.* hanc quæſtionem attingens, illam videtur ſub dubio

A relinquere: nam ſemper ſub diſiunctione loquitur, dicens, quod in eo ſtatu eſſet tranquillitas in anima, quia vel natura inferior non inſurgeret contra ſuperiorem, vel ſi inſurgeret, poſſet facilè, & delectabiliter à ſuperiori contineri, & ordinari, & ita licèt inferior appetitus cum aliqua triſtitia ab obiecto ſibi delectabili abſtineret, nihilominus quia voluntas cum magna delectatione id faceret, totus homo id facere diceretur, quod ratione ſuperioris potentiæ ei conuenit, quanuis inferior potentia aliquantulum reluctetur. Et ideo, inquit, *Fortaſſe non eſt neceſſe ponere, quòd nullus ſenſus appetitus potuit tunc triſtari, potuit enim viſus tunc videre turpe viſibile, & auditus audire turpe audibile,*

B *& vtrunque potuit offendere appetitum ſenſitiuum, ſicut & conueniens ſenſibile delectare. Sed voluntas tunc bene vſa fuiſſet iſtis triſtitiis, & delectationibus appetitus inferioris.* Hæc ferè Scot. Veruntamen nunc agere nolumus de omni actu ſentiendi, vel de omni affectu appetitus ſenſitiui. Diſtingui enim poteſt, duplex genus huiuſmodi motuum, quidam dici poſſunt naturales, & innoxij, ſeu indifferentes in ordine ad mores, non ſolùm quia in ſe boni, aut mali non ſunt, ſed etiam, quia non inducunt ad aliquid turpe, vt moraliter malum, vt eſt dolor aliquis, vel diſplicentia de obiecto diſconuenienti ſenſui, item fames, ſitis, & ſimiles affectus, vel eorum contrarij. Alij verò ſunt motus noxij moraliter, quia vel inclinant ad aliquid

Non eſt hic quæſtio de motibus partis ſenſitiuæ noxijs tãtùm naturæ, quos tamen hic miſcet Scot.

C de ſe turpe, ſi voluntariè fiat, vel difficilem reddunt operationem virtutis. Et de hoc genere motuum inferioris appetitus hîc præcipuè loquimur, quia in eis veritas certior eſt, de priori verò genere dicemus poſtea tractando de illius ſtatus immortalitate.

Sed de noxijs moraliter ſi fiant deliberatè.

Dicimus ergo, hanc perfectionem fuiſſe homini datam in principio creationis, vt quandiu non peccaret mortaliter, ſentire non poſſet præuenientes motus inferioris appetitus rectæ rationi aduerſos, multóque minus ſubſequentes, rationi iam imperanti repugnantes. Hanc aſſertionem cenſeo omnino certam, quæ probatur primò ex

4.
Aſſertio affirmatiua.

Probatur ex Scriptura.

D Scriptura. Nam in primis *Geneſ.* 2. in fine dicitur: *Erat autem vterque nudus, Adam ſcilicet, & vxor eius, & non erubeſcebant.* Poſtea verò *cap.* 3. de illis poſt peccatum dicitur, *Aperti ſunt oculi amborum, cúmque cognouiſſent ſe eſſe nudos,* &c. Et infrà, cùm Adam ad Deum dixiſſet, *Timui, eo quòd nudus eſſem.* Reſpondit ei Deus, *Quis enim indicauit tibi, quòd nudus eſſes, niſi, quòd ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti?* Ex quibus verbis apertè colligitur, tantam mutationem eſſe factam in primis hominibus per peccatum, vt ante illud non ita viderent corpora ſua, vt erubeſcerent aut appetitus eorum ad aliquid turpe commoueretur, poſt peccatum verò vtrunque ſenſerint; ergo ante

E te peccatum habuerunt ſpeciale donum, quo appetitus eorum continebatur, ne contra rationem inſurgeret, quod donum peccando amiſerunt, & ita hæc teſtimonia intellexerunt Patres, & Theologi infrà citandi.

5.
Caiet. poſitio eneruãs proximum teſtimonium.

Secundò hoc confirmant verba Sapientis: *Inueni, quòd Deus fecerit hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus,* Eccleſiaſt. 7. Quem locum tractans Hieronym. *lib.* 3. *contra Iouinian.* per *hominem* vtrunque ſexum intelligit, & de rectitudine, quæ concupiſcentiam remouebat, interpretatur. Et ex conſonantia huius teſtimonij cum præcedenti veritas huius ſenſus comprobatur. Vnde immeritò Caietan. ibi illum exponit de ſola rectitudine naturali, & vim facit in verbo *inueni*; quod de inuentione per rationem naturalem ex-

ponit, & inde colligit, ſermonem eſſe de ſola rectitudine naturali, quia hæc rectitudo poteſt ratione naturali inueniri, non verò rectitudo illa, quæ dicitur originalis iuſtitiæ, ſeu integritatis naturæ. Sed leui motus eſt fundamento ad eneruandum graue teſtimonium, quo Patres contra Pelagium vti ſolent, qui dicebat non fuiſſe in Adam maiorem rectitudinem, quàm eſſet in puro homine abſque peccato, quales omnes poſteros Adæ Pelagiani eſſe fingebant. Nihil ergo cogit verbum illud *inueni*, quia ſine fundamento coarctatur ad inuentionem per diſcurſum naturalem, cùm in ipſis Scripturis ſacris potuerit Salomon veritatem illam inuenire, imò verò alludendo ad loca Geneſis loquutus fuerit, vt notaui.

Refellitur.

6. Tertiò confirmat hoc Paulus *ad Rom.* 7. dicens, hos concupiſcentiæ motus ex peccato Adæ ortos fuiſſe. In hoc enim ſenſu dicit, *Non quod volo bonum, hoc ago, ſed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum*, id eſt, peccati fomes, quem peccatum vocat, quia ex peccato Adæ deriuatus eſt. Eſt ergo hic fomes, ſeu concupiſcentia, aut omnis rebellio appetitus inferioris contra ſuperiorem affectus peccati Adæ; ergo ante peccatum non erat in natura humana talis defectus. Et eadem ratione legem fomitis, quæ eſt in membris, vocat Paulus *legem peccati*, dum dicit, *Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati*. Item eadem ratione corpus hoc, in quo hanc concupiſcentiam patimur, vocat *corpus mortis*, indicans non fuiſſe in corpore morti non ſubiecto, ac proinde ſicut mors fuit ex peccato, ita etiam concupiſcentiam.

7. *Ex Trident.* Quartò idem probatur ex Concilio Trid. *ſeſſ.* 5. *can.* 5. dicente, manere in baptizatis concupiſcentiam, & fomitem, quæ licèt per ſe ſumpta peccatum non ſit, peccatum interdum vocatur, *quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat*. Vbi dicens, *ex peccato*, apertè docet ante peccatum non fuiſſe: nam ſi antea fuiſſet, nullo modo effectus peccati extitiſſet: concupiſcentia autem, ſeu fomes, nihil aliud eſt, quàm ipſemet appetitus, vt per motus ſuos rationem præuenit, & ad peccandum inducit. Et hac ratione dixit idem Concil. *ibid. can.* 1. totum Adam per illam præuaricationis offenſam ſecundùm corpus, & animam in deterius commutatum fuiſſe.

8. *Ex Patrib.* Quintò eandem veritatem docet Auguſtinus *lib.* 13. *de Trinit. cap.* 3. *circa finem*, dicens, in primo homine per peccatum naturam humanam vitiatam, atque mutatam eſſe, vt repugnantem pateretur in membris inobedientiam concupiſcendi, & ex eodem peccato ad cæteros dimanaſſe. Et *in cap.* 4. rationem reddit, cur maneat in iuſtificatis, & *in lib.* 14. *cap.* 10. docet, homines in Paradiſo ante peccatum non habuiſſe perturbatos animi affectus, quia neque in carne, neque in animo aliquid patiebantur, quod illorum felicitatem offenderet. Vnde *cap.* 15. ſubiungit, quod peccatum damnatio ſubſequuta eſt, taliſque damnatio, vt homo, qui cuſtodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne ſpiritualis, fieret etiam mente carnalis, &c. & *cap.* 19. idem repetit, & *lib.* 15. *cap.* 7. ita etiam exponit, Apoſtolum vocantem concupiſcentiam peccatum, quia ex peccato ſit, quod repetit 1. *retract. cap.* 10. & latiùs *lib. de Corrept. & Grat. cap.* 10. & 11. vbi ait, Adam non indiguiſſe gratia ad vincendam pugnam, quando caro concupiſcit aduerſùs ſpiritum, quia nulla talis rixa à ſeipſo aduerſùs ſeipſum tentatus, atque turbatus in illo beatitudinis loco ſua ſecum pace fruebatur. Similia docet *lib.* 1. *de Nupt. & concupiſc. cap.* 23. & *lib.* 1. *contra duas Epiſt. Pelagianor. cap.* 13. & Gregor. *lib.* 26. *Moral. cap.* 13. aliàs 12. & Rupert. 2. *de Trinit. cap.* 40. & alij Patres *ſuper Geneſ.*

9. *Ex Scholaſticis.* Sextò veritas hæc communis eſt Scholaſticorum *in* 2. *d.* 30. & 31. & D.Thom. 1.2. *q.* 82. *art.* 3. & *q.* 81. *art.* 3. Et fortaſſe Scot. de aſſertione hac quoad hanc partem non dubitauit, ſed quoad alios actus appetitus pertinentes ad corporis paſſibilitatem, & ad malum non inclinantes, quos ſuprà innoxios appellauimus, de quibus *in cap.* 14. dicemus. Rationes autem huius veritatis ex diuina prouidentia, & liberalitate erga naturam humanam potiſſimum ſumendæ ſunt. Nam cùm homo ex intrinſeca conditione, & compoſitione habeat hanc pugnam inter inferiorem, & ſuperiorem appetitum, quatenus per appetitum ad ſenſibilia, & corporalia; per voluntatem autem ad ſpiritualia, & rationi conſentanea inclinatur; inde habet vt ex conſideratione ſuæ naturæ in ſe purè ſpectatæ nimis debilis, & fragilis ſit, ad operandum honeſtum. Ideoque volens Deus ſubuenire huic fragilitati hominis, peculiari dono eum præuenit, vt eam pugnam, quandiu in iuſtitia perſeueraret, non ſentiret. Cuius diuinæ prouidentiæ optimæ coniecturæ ſunt. Prima, vt proprium Dei opus perfectum eſſet, & pro capacitate hominis viatoris conſummatum. Secunda, vt facili negotio poſſet homo vitare omnia peccata, ſi vellet. Tertiò, vt in quodam felici ſtatu viueret: nam ſine dubio ex huiuſmodi pugna, & inordinatis motibus appetitus ſentientis multum minueretur illius ſtatus felicitas, & perfectio, vt latè proſequitur Auguſt. *in citatis locis*, præſertim *in d. lib.* 14. *de Ciuit. à cap.* 10.

Quid de Scoto in num. 3. adducto.

Ex diuina prouidentia ſic diſponēte.

Dicta prouidentiæ coniectura triplex.

10. *Arguitur nō videri poſſe cohærere tantam pacem intra hominē iuxta naturam eius.* Vt verò propriam cauſam, & rationem huius effectus explicemus, inquirere oportet, quomodo facta fuerit hæc pax, & concordia in homine primo, ſeu integra ſubiectio inferioris appetitus ad ſuperiorem, id eſt, quod, vel quale fuerit donum, per quod hic effectus formaliter in homine fiebat. Cùm enim talis effectus non ſit connaturalis homini, imò potiùs naturali inclinationi potentiarum eius partim repugnare, partim eam ſuperare videatur, non videtur poſſe fieri ſine aliqua mutatione in eius potentiis facta, vel ſine aliquo dono illis addito, & hoc eſt, quod inquirimus, quale ſit. Antecedens declaratur, quia, vt fiat in homine hæc concordia, & ſubordinatio appetituum, duo requiruntur, vnum eſt, vt appetitus inferior non moueatur prius quàm à ſuperiori imperetur: aliud eſt, vt voluntati imperanti appetitus ſenſitiuus ad nutum, & ſine vlla reſiſtentia obediat. Vtrunque autem eſſe videtur contra inclinationem appetitus ſenſitiui, & ſupra efficaciam naturalis voluntatis. Nam appetitus ſenſitiuus naturaliter mouetur præſentato obiecto ſibi conueniente, vel diſconueniente, voluntas autem non poteſt ſemper præuenire, ne obiectum occurrat ſenſibus, & poſtquam offertur non poteſt ipſa mouere, vel continere appetitum, niſi priùs ab intellectu moueatur, cùm autem intellectus per ſenſus excitetur, priùs etiam immutatio ſenſus, & appetitus præcedit; ergo non eſt ſemper in poteſtate naturali voluntatis humanæ, ſicut dixit Auguſt. quin viſis tangatur. Et ſimiliter non eſt tanta efficacia naturalis voluntatis in appetitum, vt poſſit omnem eius motum cohibere, quandiu obiectum eius, vel illius cognitio non remouetur, quia ipſe appetitus non obedit

voluntati deſpoticè, vt ait Ariſtot. ſeu ſeruiliter, ſed ciuili, & politico modo media cognitione, ſeu phantaſia, quam non ſemper poteſt corrigere voluntas per ſolam naturalem efficaciam.

11.
Reſponſio generalis illam pacem fieri per donum ſuperadditũ naturæ.
De quidditate talis doni quid Duran. ſentiat.

Propter hæc conueniunt Theologi, ad hunc effectum neceſſarium fuiſſe aliquod peculiare donum humanæ naturæ additum; quid verò, vel quale fuerit, variè, & obſcurè explicant. Nam Durand. *in 2. d. 29. q. 2.* ſentit, hoc factum eſſe per donum infuſum appetitui ſenſitiuo, quo omnino ad vnum determinabatur, ſentitque fuiſſe diſtinctum à virtutibus quatenus in appetitu ſenſitiuo eſſe poſſunt. In quo tamen non ſatis definitè loquitur, nam ſub disiunctione ait, tale donum includere illas vitutes formaliter, vel virtualiter. Et hanc partem videtur ſequi Molina *in tract. de oper. ſex dier. diſp. 27.* è contrario verò Scot. *eadem d. 29* ſentit, illum effectum factum eſſe per habitum voluntati infuſum ſine dono appetitus ſenſitiui, quãuis cenſeat probabile, etiam in appetitu fuiſſe huiuſmodi donum, vt vterque appetitus poſſet modo præternaturali operarj. Voluntas quidem efficaciùs imperando, & cum maiori delectatione volendo honeſtum, quàm naturaliter poſſit, & appetitus delectabiliùs obediendo voluntati, etiam à propria ſenſibili delectatione ſine repugnantia, abſtinendo; qui modus operandi non eſt illi conueniẽs ex ſola naturali ſubordinatione ad voluntatem. At verò Caiet 1. 2. *art.* 2. priùs dicit, hoc donum vltra purè naturalia addidiſſe vigorem rationis, ſeu ſuperioris partis animæ ad conſeruandum ſtatum rationi in nullo diſſonum; quem vigorẽ dicit reſultare ex coniunctione ad iuſtitiam originalem, quanuis non addat per ſe aliquid diſtinctum ab ipſa. Sicut cogitatiua eſt perfectior in homine ex coniunctione ad animam rationalem ſine aliqua re illi addita.

Accedit Molina.
Quid verò ſentiat Scot.
Quid denique Caiet.

12.
Impugnatur Durandus.

Sed hæc omnia mihi ſatis obſcura ſunt, & non ſatisfaciunt. Primò, quia per habitus non poteſt appetitus ſenſitiuus determinari ad vnum, vt dicebat Durandus, quia non obſtante quocunque habitu manet in appetitu inclinatio naturalis ad obiectum, ſeu bonum contrarium obiecto talis habitus; manet etiam virtus ad eliciendum actum circa tale obiectum; & habitus non poteſt impedire, ne obiectum illud occurrat phantaſiæ, vel ne oblatum moueat appetitum; ergo non poteſt habitus ſolus ita determinare appetitum ad vnum obiectum, vt omnino illum impediat, ne cõtrarium appetere poſſit, ſi illi repræſentetur. Nam cùm appetitus naturaliter moueatur, non potuit per habitum contineri, ne in obiectum ſibi propoſitum feratur. Atque hæc ratio magis procedit contra Scotum, ſi in ſola voluntate hoc donum conſtituat, quia habitus voluntati infuſus multo minùs poterit appetitum continere. Et ideo ipſe conſequenter loquendo in dicta ſententia, admittit in appetititu ſenſitiuo aliquos motus rationi repugnantes, etiam in illo primo ſtatu. Veruntamen ſi hoc intelligatur de motibus repugnãtibus virruti, & honeſtati, vt nunc loquimur, non eſt probabile, nec tolerabile, vt ex probationibus aſſertionis noſtræ manifeſtum eſt. Deinde licèt ſimul cum habitu appetirus ſenſitiui ponatur habitus voluntatis, procedit ratio facta, quia etiam habitus voluntatis non minuit inclnationem, vel actiuitatem appetitus ſenſitiui, nec mutat naturalem modum operandi eius, nec impedire poteſt, quominus ab obiecto occurrente phantaſiæ præmoueatur. Neque etiam poteſt dare tantam efficaciam voluntati, vt neceſſitate contineat appeti-

Item Scotus.

A tum, ne præſente obiecto moueatur, neque etiam vt apprehenſionem, vel cogitationem obiecti omnino cohibeat, quia poſſunt ocurrere plures cauſæ excitantes phantaſmata, quæ voluntati humanæ non obediant. Ergo per huiuſmodi habitus non ſatis hoc donum explicatur.

13.
Adlandem Caietanus.

Atque hi diſcurſus eandem difficultatem ingerunt circa vigorem rationis, de quo Caiet. loquitur. Præterquam quòd in illo dicendi modo obſcurum eſt, quid ſit ille vigor rationis, quia non eſt actus, vt per ſe conſtat, alioqui non eſſet quid permanens, & de ſe perpetuò inhærens. Itémque de illo actu inquirendum eſſet ex quo habitu, vel efficacia procedat. Si verò eſt habitus, procedunt B difficultates poſitæ. Et præterea ſine cauſa negatur, quòd ſit pars originalis iuſtitiæ, vt Caietan. negat. Nam quod ait, inferius perfici per coniunctionem ad ſuperius, verum habet, quando, vel ſuperior gradus actu influit in inferiorem, vel ab illo manat cum maiori perfectione, vt in exemplis, quæ adducit, vegetatiuum coniunctum ſenſitiuo eſt perfectius, quia potentiæ ipſæ vegetatiuæ manantes ab anima, quæ ſimul eſt vegetatiua, & ſenſitiua, perfectiores ſunt, & cum proportione idem eſt de ſenſitiuo coniuncto rationali. In præſenti autem ratio ipſa non fit in ſua entitate perfectior per coniunctionem ad iuſtitiam otiginalem; ergo oportet, vt ille vigor ſit per aliquid ad- C ditum rationi, & hoc inquirimus, quid ſit.

14.
Notatio quadruplicis modi frænandi appetitum ſenſit. vt vera reſolutio tradatur.
Primò.

Vt ergo aliquo modo hoc donũ, & cauſam adęquatã huius effectus explicẽ, aduerto quatuor modis intelligi poſſe appetitum ſenſitiuum fuiſſe cohibitum, & frænatum ne ſuis motibus voluntatem præueniret, & ita ſubiectum, vt ſine vlla triſtitia, vel repugnantia illa obediret. Primò per intrinſecam mutationem ipſiuſmet facultatis, non addendo illi aliquam formam, ſed ipſammet ſimplicem entitatem immutando in ſua propria entitate, vel modo eius, qui dicendi modus ſumi poteſt ex Corduba *lib. 1. q. 45. punct. 2. opin. 2. & punct. 1. opin. 3.* Secundò per additionem alicuius habitus, ſeu formæ exiſtentis in appetitu per mo- D dum actus primi. Tertiò per ſolam extrinſecam Dei prouidentiam, remouendo, ſcilicet, omnia quæ appetitum ad hos motus poſſent excitare, vel negando illi concurſum, ne in illos proſiliret, aut efficaciùs illum mouendo, quando neceſſarium eſſet, vt voluntati ad nutum obediret. Quartò per aliquos habitus ſimul cum diuina manutenentia, & protectione. Atque ſimiles modi cogitari poſſunt ex parte voluntatis, & rationis, vt & in ipſa voluntate quoad portionem eius inferiorem tales, motus non inſurgerent, ſed ad obediendum rationi eſſet promptiſſima; & ad mouendum appetitum ad actus bonos, & ad eum in malis cohibendum maiorem, quàm nunc efficacitatem E haberet. Et ſimili modo intelligi poſſunt omnes ij modi, vel ita vt in vtroque appetitu fuerint neceſſarij, vel in altero tantùm ſufficientes fuerint.

Secundò.
Tertiò.
Quartò.

15.
Excluditur 1 modus.

Ex his ergo modis primus eſt planè impoſſibilis, quia tam appetitus, quàm intellectus, & volũtas fuerunt eiuſdem rationis & perfectionis eſſentialis in primo homine, ac in aliis, imò in illo eædem numero facultates; & eiuſdem perfectionis indiuidualis fuerunt ante, & poſt peccatum. Item potentiæ iſtæ in entitatibus ſuis indiuiſibiles ſunt, vnde magis, vel minus non recipiunt ſecundùm intenſionem, aut remiſſionem, nec etiam ſecundùm alium intrinſecum modum in ſuis ſimplicibus entitatibus immutari poſſunt, qui cum fundamento cogitari, aut intelligi poſſit; er-

go omnino repugnat augeri, vel minui in his potentiis, ſine additione alicuius formæ vel entitatis, naturales inclinationes, quas ad ſuos actus, vel obiecta habent, vel ſubordinationem inter ipſas nimirum augendo efficaciam vnius in aliam, vel ſubiectionem alterius ad alteram. Ac proinde prior ille modus & concipi non poteſt, & repugnantiam inuoluit, conſiderata naturali proprietate, & entitate talium facultatum.

16. *Excluditur 2. Modus.*

Secundum etiam modum reputo inſufficientem, & quoad hoc impoſſibilem, vt appetitus per ſolos habitus potuerit infallibiliter, & neceſſariò contineri, ne in illo huiuſmodi motus inſurgerent. Hoc enim rationes factæ mihi probare videntur, vt de extinctione fomitis in B. Virgine dixi *in 2. tom. 3. partis diſp 4. ſect.* 5. Dicunt verò aliqui etſi ſoli habitus in actu primo exiſtentes non ſufficiant ad omnes hos motus cohibendos, nihilominus potuiſſe habere actũ, vel actus perfectiſſimos, qui ad hunc effectũ ſufficerent. Sic enim Scot. ſuprà dicit, voluntatem primi hominis per habitũ iuſtitiæ ſibi infuſum Deo adhæſiſſe, & cum tanta delectatione vt impediret, ne motus concupiſcentiæ inſurgerent. Sed hoc etiam non ſufficit. Primò, quia impotentia appetitus Adami ad inſurgendum contra rationem, erat perpetua, & independens (vt ita dicam) à libertate totius Adæ, quandiu mortaliter non peccaret: actus verò illius habitus, ſiue eſſet amor Dei, ſiue alius ſimilis, non erat perpetuus, imò erat liber; ergo non poterat eſſe propria, & adæquata cauſa illius perfectæ ſubiectionis: nam ceſſante Adamo ab illo actu, etiam tunc non poterant iſti inordinati motus inſurgere. Secundò, quia licèt durante illo actu multùm dicti motus cohiberentur, non tamẽ per ſe ſufficeret ad reddendum appetitum incapacem talis motus per cauſas naturales, & obiecta vehementer excitantia, quæ non obſtante tali actu occurrere poſſent. Nam experientia docet etiam in actuali contemplatione, & dilectione Dei inſurgere interdum hos motus; ergo etiam tunc poſſet idem accidere, niſi alia fortior cauſa obſtitiſſet. Præſertim ſi dæmonis tentatio accideret, qui poſſet humores corporis mouere, & obiecta excitantia appetitum vehementer applicare, & ita non tantùm ſuaſione, ſed etiam delectatione, ſeu concupiſcentia hominem tentare, quia ſola contemplatio, vel operatio voluntatis non poſſet hoc impedire. At verò quælibet huiuſmodi perturbatio erat contraria illi ſtatui, & per hoc donum excludebatur; ergo nullus habitus etiam cum actu ſuo potuit eſſe cauſa ſufficiens, & adæquata illius effectus.

Euaſio quorundam. *Reiicitur 1.* *Reiicitur 2.*

17. *3. Modus poſſibilis fuit.*

Tertius modus fuit quidem poſſibilis, ſed imperfectus, & ideo veriſimile non eſt illo tantùm modo collatum fuiſſe primo homini huiuſmodi donum. Prima pars eſt manifeſta, quia potuit Deus partim negando concurſum ad omnes hos motus, partim prouidendo, ne obiecta perturbantia hanc animi pacem & tranquillitatem, occurrerent, partim applicando, & excitando rationem, & voluntatem, atque etiam phantaſiam, partim per alios occultos modos prouidentiæ ſuæ hanc ſubordinationem appetituum illæſam conſeruare. Altera verò pars de imperfectione huiuſmodi probatur, quia prouidentia Dei extrinſeca poterat quidem tollere extrinſeca impedimenta, vel excitare rationem in ſingulis occaſionibus, tamen ſola non poterat intrinſecùs diſponere potẽtias ad perfectè operandum circa talia obiecta, ſiue ſuperiores ad imperandum, ſiue inferiores ad obediendum. Ad perfectum autem modum operandi ſpectat, vt proximum agens ſit intrinſecè diſpoſitum ad illam operationem, ad quam rectè faciendam à primo agente ordinatur, & mouetur, Ergo cùm Dei opera ſint perfecta, non eſt veriſimile per ſolam extrinſecam prouidentiam hoc donum primis hominibus contuliſſe.

Eſſet tamen imperfectus.

18. *Pro 4 modo ſtatuitur 2. aſſertio bipartita. Oſtenditur priùs pars poſterior.*

Supereſt ergo, vt quartus modus verus ſit, nimirum partim per intrinſecos habitus, & actus, partim per ſpecialem Dei prouidentiam, & protectionem hoc donum in primo ſtatu collatum hominibus fuiſſe. Hæc pars concluditur ex dictis à ſufficienti partium enumeratione. Et à ſimili comprobari poteſt ex iis, quæ in citato loco de beata Virgine diximus. Propterea ſumi poteſt etiam à ſimili ex D. Thom. 1. *p. q.* 94. *a.* 4. *ad* 5. vbi ſimiliter ait, hominem in illo ſtatu ab omni errore præſeruatum fuiſſe, partim per internam ſcientiam, & prudentiam, partim *quia ei diuinitus ſubuentum fuiſſet.* Et ſimiliter *q.* 96. *art.* 2. *ad* 4. dicit, potuiſſe hominem tunc præſeruari à morte, partim propria ratione, partim diuina prouidentia; ergo idem in præſenti dici debet, eſt enim eadem vel maior ratio. Indicatur etiam ab Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 19. quatenus ait, eas partes animæ, quæ à nobis vitioſæ, ſeu inordinatæ ſunt, non ita fuiſſe in Paradiſo ante peccatum. *Non enim*, ait, *contra rectam voluntatem ad aliquid mouebantur, vnde neceſſe eſſet eas ratione tanquam frenis regentibus abſtinere. Nam quod nunc ita mouentur, & ab his, qui temperanter, iuſtè, & piè viuunt, alias faciliùs, alias difficiliùs, tam in cohibendo, & refrænando modificantur, non eſt vtique ſanitas ex natura, ſed languor ex culpa.* In quibus verbis ſatis indicat, illam ſanitatem fuiſſe per internam perfectionem, & virtutem, quæ facilitatem, & delectationem in illo modo operandi præſtabat. Diuinam autem protectionem ibi non tam expreſsè declarat: hæc autem tam eſt familiaris Auguſt. vbicunque de his diuinis beneficiis tractat, vt eam tanquam manifeſtam ſupponere videatur. Vnde nec nobis aliquid de ea parte dicendum ſupereſt.

19. *Oſtenditur pars prior.*

Circa alteram verò partem de intrinſeco dono deſiderari poteſt, vt explicemus, quid illud fuerit. In quo breuiter dicimus in primis, non fuiſſe vnum tantùm ſimplicem habitum, vt Scot. Durand. & alij loquentes de iuſtitia originali, indicare videntur. Probatur, quia hæc perfectio in multis potentiis requirebatur: in ratione ad conſiderandum, & iudicandum, ſeu imperandum conuenienter; in voluntate ad ſequendam rectam rationem delectabiliter, & ad mouendum appetitum fortiter, & in ipſo appetitu ad obediendum promptè, ſed vnus ſimplex habitus non poterat has omnes potentias intrinſecè perficere; ergo non fuit vnus tantùm habitus. Et confirmatur hæc ratio, quia, vt rectè dixit D. Thom. 2. 2. *q.* 2. *art.* 2. quando actus pendet à pluribus actiuis principiis, ad perfectionem eius requiritur, vt omnia illa principia actiua ſint perfectè diſpoſita. Hæc autem diſpoſitio ad bene agendum in potentiis animæ quæ reſpiciunt obiecta, eſt habitus; ergo, cum hæc perfectio, de qua tractamus, ex pluribus animæ potentiis pendeat, in omnibus illis rectam diſpoſitionem habitualem poſtulabat, ac proinde plures habitus ſaltem ex parte potentiarum includebat.

Confirm. ex D. Thom.

20. *3. Aſſertio. Probatur in primis vniuerſim.*

Addimus verò vlteriùs, etiam in ſingulis potentiis non fuiſſe ſufficientem vnum habitum, ſed plures in ſingulis concurriſſe ad hunc effectum. Declaratur in primis, quia hæc bona compoſitio, & rectitudo potentiarum hominis verſabatur circa totam materiam moralem, tam ad omnes animæ

mæ paſſiones, quàm ad proximum, vel Deum pertinentem, ad hoc autem non ſufficiebat vnus ſolus habitus in vnaquaque potentia. *Deinde ſpeciatim de intellectu.* Deinde declaratur per ſingulas nam in intellectu requirebatur in primis prudentia, ſine qua nihil ordinatè fieri poteſt; prudentia autem ſupponit moralem ſcientiam vt perfecta ſit, & ad hanc non parum confert ſcientia naturalis, quæ ſæpe neceſſaria eſt ad rectè iudicandum de agendis etiam in ordine ad bonos mores. Poteſt etiam eſſe valde vtilis ad moderatum vſum rerum corporalium, & ad vtendum mediis ad moderandum effectus accommodatis. *Deinde voluntate.* Similiter in voluntate perfecta diſpoſitio virtutis, tam in materia religionis, & iuſtitiæ, quàm in materia fortitudinis, & temperantiæ, quatenus in voluntate eſſe poſſunt, neceſſaria erat, vt & ipſa eſſet perfectè inclinata ad honeſtatem in tota illa materia, & facilè mobilis à recta ratione, & ſimul eſſet fortis ad continendum appetitum. Hęc autem diſpoſitio voluntatis non fit per vnum ſimplicem habitum, vt conſtat. *Denique de appetitu.* Eadémque ratio eſt de appetitu ſenſitiuo quatenus eſt capax ſimilium habituum, qui augendo inclinationem eius ad obediẽdum rationi in omnibus materiis, quæ ad ipſum pertinent, paſſiones moderantur ſuo modo formaliter, quantum per habitum fieri poteſt. Nimirum in actu primo dando appetitui facilitatem, & promptitudinem obediendi, quando à ſuperiori imperatur. Non tamen omnino impediendo, ne præmoueatur, nam ad hunc effectum diximus ſpecialem Dei prouidentiam fuiſſe neceſſariam.

21. *Corollarium ex dictis.* Vnde colligimus, omnes virtutes voluntatis, & appetitus, quas in Adamo eſſe diximus, ad hoc donum complendum concurriſſe, vel per ipſos habitus formaliter, ſi hanc rectitudinem quaſi in actu primo conſideremus, vel effectiuè per ſuos actus, illos frequentiùs, & perfectiùs exercendo. Qui frequens vſus multùm iuuare poterat, vt aliis motibus inordinatis, & præuenientibus rationem, non daretur locus. Et ad hoc etiam multum iuuare poterat diuina contemplatio, & feruens amor, quádiu durabat, quia anima valde intenta ſuperioribus, & ſpiritualibus rebus, vix poteſt ad ſenſibilia ſimul attendere, niſi fortè aliqua extrinſeca cauſa vehementer moueat: illa tamen in illo ſtatu per diuinam protectionem remoueretur, quandiu homo ſuis internis donis rectè vteretur. *1. Quæſtiuncula circa proximè dicta.* Interrogabit autem aliquis, an hęc neceſſitas virtutum ad hunc effectum intelligenda ſit de virtutibus ordinis naturalis, & per accidens infuſis, vel etiam de ſupernaturalibus, & per ſe infuſis. *Secunda.* Item interogari poteſt, vtrùm præter omnes virtutes tá per ſe, quàm per accidens infuſas, aliquis alius habitus animæ infuſus ad hunc effectum neceſſarius eſſet, vel ſaltem vt vtilis, ſeu adiuuans de facto infunderetur. *Tertia.* Denique interrogari poteſt, an hoc donum naturale, vel ſupernaturale ſit.

22. *Notatio 1. pro nunc poſitis quæſtiunculis.* Ad reſpondendum his interrogatiónibus ſuppono, hominem potuiſſe creari vel in ordine ad finem vltimum naturalem tantùm, vel ordinari etiam ad ſupernaturalem, & ita potuiſſe inſtitui cùm ſolis præceptis naturalibus, & naturali rectitudine, ac perfecta ſubordinatione potentiarum in ordine ad eundem finem, & ad cauendum omnem defectum ab hac rectitudine naturali deuiantem; vel potuiſſe habere ſimul adiuncta ſupernaturalia præcepta, & rectitudinem proportionatam ſupernaturali fini. Qui duo ſtatus ita inter ſe comparantur, vt de poſſibili, & abſolutè loquendo potuerit homo habere priorem ſtatum ſine poſteriori, quanuis non è contrario, quia gra- A tia ſupponit naturam, vt fundamentum ſuum; natura autem tanquam prior poteſt manere ſine poſteriori, id eſt, ſine perfectione, & ordine gratiæ. Nihilominus tamen de facto nunquam fuit vnus ſtatus ab alio ſeparatus, quia homo ex primaria Dei intentione propter finem ſupernaturalem conditus eſt, vt ſuppono ex doctrina de Beatitudine, & Gratia & infrà etiam dicetur. *Vide prolog. 4. de gratia.*

23. *Notatio altera.* Deinde aduerto naturale, & ſupernaturale duobus modis poſſe accipi in præſenti. Nam dici poteſt donum ſupernaturale illud, quod eleuat hominem ad ſupernaturalem finem, & ad aliquid operandum quod ſuper totum ordinem naturę ſit, & ſolis naturalibus viribus fieri non poſſit. Vnde B per diſtinctionem, & oppoſitionem ad huiuſmodi ſupernaturale donum, naturale dicetur, quidquid perficit naturam tantùm in ordine ad finem, & rectitudinem naturalem. Veruntamen naturale donum tá latè ſumptum ſubdiſtingui debet, nam aliquod eſt donum perficiens naturam in ordine ſuo, quod illi debitum eſt tanquam aliquo modo conſequens naturam, vt ſunt naturales potentiæ, & actus, ſeu concurſus ad illos, & habitus, vt per actus comparantur, & ſiquid aliud huiuſmodi eſt. Aliud verò eſſe poteſt donum perficiens quidem naturam in ordine ſuo, non tamen conſequens illam, nec illi debitum, vt ſunt ſcietiæ per accidens infuſæ, & extraordinarium adiutorium ad C cauendam omnem naturalem deceptionem, aut veniale peccatum, vel fomitem, aut corporis paſſiones, &c.

24. *Ad 1 quæſtiunculam in num. 21.* His poſitis ad primam interrogationem reſpõdeo, ad huiuſmodi effectum, ſeu donum neceſſarias in primis fuiſſe virtutes ex ſuo genere acquiſitas, ſeu per accidens infuſas, quia iſtæ ſunt, quæ ad naturalẽ rectitudinẽ, & perfectã ſubordinationẽ potentiarum in primis iuuare poſſunt, & de iis maximè procedunt rationes factæ *num.* 20. pro 3. aſſertione. Vnde ſi hæc ſubordinatio, & perfectio danda fuiſſet homini ſolùm infra ordinem naturæ, & in ordine ad naturalẽ finem, ſufficerent huiuſmodi habitus, ſeu virtutes per accidens in- D fuſæ, vt per ſe patet. Quia perfectio naturalis per ſe non pendet ex donis ordinis ſupernaturalis, nec virtutes per ſe infuſæ paſſiones formaliter moderantur, nec voluntatem, aut appetitũ ad obediendum rationi naturali per ſe, & immediatè inclinát. Quia verò homo ſimul creatus eſt ad finem ſupernaturalem, & propter illum maximè perficiebatur, ideo neceſſariæ etiam fuerunt virtutes infuſæ tam intellectui, quàm voluntati, vt anima etiam in illo ordine eſſet perfecta, & intrinſecè potens, ac facilis ad rectitudinem illius ordinis ſeruandam. Vnde etiam factum eſt, vt hæc dona per ſe infuſa conſequenter etiam multum iuuarent per actus ſuos ad ipſammet rectitudinem na- E turalem obſeruandam. Sicut fides iuuat ipſum naturale lumen intellectus, & charitas coniungendo altiori modo voluntatem Deo, eam conſequenter ad omne bonum honeſtum etiam naturale inclinat, & mouet, & ſimiliter ſpes æternæ beatitunis retrahit ab omni malo, quod illam poſſit impedire. Ac denique cùm anima vtendo his donis maximè coniungatur Deo, conſequenter abſtrahitur appetitus à ſenſibilibus, & optimè diſponitur, vt faciliùs poſſit ab omnibus inordinatis motibus præſeruari. Fuerunt ergo hæc dona ſupernaturalia valde vtilia ad huiuſmodi effectum præſtandum etiam in ordine naturali.

25. *Ad ſecundam ibid.* Ad ſecundam interrogationem reſpondebimus latiùs infrà tractando de iuſtitia originali, quia ex cogni

cognitione illius, eius reſolutio pendet. Nunc ergo breuiter aſſero, nullum habitum fuiſſe neceſſarium ad hanc ſubordinationem potentiarum præter habitus operatiuos virtutum moralium, & intellectualium. Probatur, quia vel talis habitus eſſet infuſus in eſſentia animæ, vel in potentiis. Primum dici non poteſt. Tum quia in eſſentia animæ nullus habitus præter gratiam fuit in primis hominibus, vt infrà oſtendemus. Tum etiam, quia hoc donum dabatur ad componendam diuiſioné quandam, & repugnantiam, quæ naturaliter reſultat in homine ex corporis, & animi compoſitione: hæc autem repugnantia non eſt in eſſentia animæ, quæ ſimpliciſſima eſt, ſed in potentiis; ergo habitus in eſſentia animæ per ſe non erat vtilis, nedum neceſſarius ad hunc effectum. Tum denique, quia nec formaliter nec effectiuè poſſet ad illum effectum iuuare. Secundum etiam dici non poteſt, quia virtutes omnes ſimul ſumptæ perficiunt potentias in omni materia virtutis, in qua hæc rectitudo, & ſubordinatio ſeruanda eſt; ergo præter habitus virtutum nullus alius fuit neceſſarius. Imò ratio, quantum per diſcurſum aſſequi poſſumus, videtur probare, non eſſe poſſibilem talem habitum. Et confirmatur, quia neque in anima Chriſti Domini, neque in B. Virgine aliquis poſuit talem habitum, cùm tamen illam integritatem, & rectitudinem potentiarum, & carentiam omnis inordinati motus, multo perfectius, quam primi homines habuerint.

26. *Ad 3. ibidē.* Ad tertiam interrogationem reſpondeo, ſi hoc donum conſideretur quatenus tantùm perficit naturam in ordine ad finem, & rectitudinem naturalem, prout inueniri poſſit in homine creato ſolùm ad finem naturalem, ſic donum illud poſſet dici aliquo modo naturale, id eſt, non perficiens naturam ad aliquid ſupernaturale, quòd aliàs dici ſolet naturale in ſubſtantia, ſeu entitate. Quomodo D. Thom. 1. 2. *q.* 85. *art.* 1. vocat iuſtitiam originalem donum naturæ. Quanuis etiam ita illam appellet, quia pro tota natura data eſt. Nihilominus tamen tale donum non poteſt dici naturale, tanquam naturæ debitum, & ideò rectè dici poteſt ſupernaturale quoad modum. Quod contra quoſdam modernos latiùs in materia de Gratia diſputamus. *Prolegom. 4. cap. 2.* Et ideo nunc plura non dicimus. At verò loquendo de hoc dono prout de facto datum eſt in ordine ad vtrunque finem, & ad vtranque rectitudinem naturalem, & ſupernaturalem, ſic ſupernaturale ſimpliciter erat quoad ſubſtantiam, & modum, vt ex dictis manifeſtum eſt, quia virtutes etiam per ſe infuſas includebat.

27. *4. Aſſertio appetitus paſſiones in quadam acceptione fuiſſe in Adamo.* Vltimò ex dictis reſoluta manet quæſtio, quam tractat D. Thom. an in primo homine fuerint paſſiones animæ. Nomine enim paſſionis ſignificari ſolent actus appetitus ſenſitiui, quatenus cum aliqua corporis commotione fieri ſolent. Et in hac ſignificatione abſolutè loquendo, & indefinitè certum eſt, huiuſmodi paſſiones habere potuiſſe. *Probatur.* Probatur, quia habuit appetitum ſenſitiuum, eſt enim naturalis potentia animæ, & ad perfectum ſtatum naturalem hominis neceſſaria; ergo etiam habuit actus eius, & modo connaturali quoad aliquem corporis motum, nam in his omnibus nulla imperfectio illi ſtatui repugnans neceſſariò includitur. *Confirmatur exemplis.* Vnde paſſiones hoc modo ſumptæ etiam in Chriſto, & in Virgine fuerunt. Dixi autem *indefinitè*, quia non eſt neceſſe vt omnes actus appetitus ſenſitiui in eo ſtatu locum habuerint, nam aliqui inuoluunt imperfectionem illi ſtatui repugnantem.

28. Vnde D. Thom. *in dicto art.* 2. diſtinguit inter paſſiones, quæ inter bonum, & malum, vel circa præſens, aut futurum verſantur. *De quibus paſſionibus non procedat concluſio.* Et generaliter ait, paſſiones circa malum ibi non fuiſſe, huiuſmodi ſunt triſtitia, vel dolor, quæ ſupponunt malum præſens, quod in eo ſtatu nullum erat, vt dictum eſt, & tradit Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 10. Et confirmatur, quia omnes iſti actus pertinent ad huius vitæ pœnalitates, iſtæ autem ex peccato originem habuerunt, vt Concilia, & Patres ſuprà citati docent, & paulo pòſt tractando de immortalitate illius ſtatus oſtendemus. Et ibi etiam modum quo huiuſmodi mala in eo ſtatu vitarentur, declarabimus, & Scoto reſpondebimus, qui *in. 2. d.* 29. oppoſitum ſentire videtur. Et hinc infertur, etiam timorem ſenſibilem ab illo ſtatu abſuiſſe, quia nullum erat periculum alicuius imminentis mali corporalis, neque aliquid huiuſmodi tanquam poſſibiliter futurum apprehendebatur. Et ita etiam docuit D. Thom. De odio autem nihil dicit, non videtur autem repugnare illi ſtatui actus odij ſaltem abominationis, ſeu conſequentis ad amorem concupiſcentiæ alicuius boni ſenſibilis, quia tale odium nullam imperfectionem ſupponit, quia non eſt de malo vt præſenti, vel futuro, ſed abſolutè, & ſecundùm ſe ſpectato. Vt, v. g ſicut poterat Adam amare vitam, ita & mortem odio habere, quia eadem eſt vtriuſque ratio, imò tale odium mali, eſt virtualis amor contrarij boni. Ira autem & deſperatio illi ſtatui repugnabant, eadem ratione, qua triſtitia, vel timor.

29. *De quibus verò procedat.* At verò in paſſionibus, quæ verſantur circa bonum, amor, & delectatio non ſolùm in eo ſtatu eſſe poterant, ſed etiam erant illi maximè conſentaneæ, & ad eius perfectionem neceſſariæ, quia ſine amore, vel voluptate nullum bonum poteſt eſſe perfectum. Fuiſſent autem iſti effectus in illo ſtatu ſolùm circa obiecta naturæ conuenientia, & recta ratione regulata, quia, vt dictum eſt, omnia eſſent in illo ſtatu ordinatiſſima. Similiter admittit D. Thom. in illo ſtatu eas paſſiones, quæ circa bonum abſens vt futurum verſantur, vt ſunt deſiderium, & ſpes, quia in illo ſtatu non eſſent omnia bona corporalia præſentia, & diſcurſu temporis comparari poſſent, & ideo aliqua deſiderari, vel ſperari poſſent, cum moderatione tamen, quia nec deſiderium poſſet tranſire in concupiſcentiam æſtuantem, neque ſpes ita differretur, vt animam affligeret. Et ſic de cæteris iudicandum eſt.

30. *Vltima aſſertio in acceptione altera non fuiſſe paſſiones in Adamo innocente.* Alio verò modo ſolent iſti actus quaſi per antonomaſiam vocari paſſiones, quatenus in nobis rationem præueniunt, & hoc modo ſatis ex dictis conſtat prædictos actus non habuiſſe in Adamo ſtatum paſſionum, ſed propaſſionum, iuxta modum loquendi Hieronymi *Epiſt.* 22. *ad Euſtoch.* de quo videri poſſunt dicta *in tom.* 3. *tertiæ partis diſp.* 34. *ſect.* 1. *in fin.* & hæc doctrina applicari poteſt ad ſimiles actus prout eſſe in voluntate, & circa bona, & mala ſpiritualia verſari poſſunt. Nam poſſet ibi eſſe amor Dei, & odium peccati, & deſiderium beatitudinis, & ſpes eius: timor autem peccati eſſe poſſet quo ad ſimplicem fugam peccati, non tamen quoad ſolicitudinem, & anxietatem animi, quia non apprehenderetur vt malum imminens, ſed tantùm poſſibile, quod facilè vitari poſſet, & ſic de cæteris.

CAPVT

CAPVT XIII.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ potuerint homines peccare, ſimul in eodem ſtatu perſeuerando.

1.
Duplex quæſtionis ſenſus.

DVobus modi intelligi poteſt, primum hominem in primo ſtatu potuiſſe peccare; vno modo in ſenſu diuiſo, vt aiunt, id eſt, amittendo ſtatum illum felicem ſi peccaret; alio modo in ſenſu compoſito, id eſt, perſeuerendo in illo ſtatu etiam committendo aliquam culpam, quæ ipſum ab illo ſtatu felici non deiiceret. De priori ſenſu nulla eſt quæſtio: nam de fide certum eſt, potuiſſe hominem perdere illum ſtatum peccando, nam de facto ita deliquit, & ſtatum amiſit, vt conſtat *ex Gen. 3.* & aliis frequentibus Scripturæ locis, & ex definitionibus Conciliorum, præſertim Mileuit. Arauſic. & Trident. *ſeſſ. 5.* vt infrà latiùs videbimus. In ſecundo igitur ſenſu mouetur quæſtio, poteſtque de peccato mortali, & de veniali tractari: & de vtroque poſſunt duo inquiri, vnum eſt, an aliquod tale peccatum poſſet committi, & an ſi committeretur, per tale peccatum ſtatus ille amitteretur.

Reſolutio prioris.

Poſterior ſenſus tractandus ſubdiuiditur.

2.
1. punctum an mortale aliud ab eſu ligni vetiti potuerit Adã committere.
Aſſertio 1. communis affirm.

Circa peccatum ergo mortale, quanuis de fide ſit, vt dixi, potuiſſe homines peccare comedendo de ligno vetito, & per illud peccatum iuſtitiam, & ſtatum amittere: Nihilominus dubitari poteſt, an potuerint alia peccata mortalia committere, & an illa committendo ſtatum amitterent. Sed de priori puncto nulla eſt controuerſia, omnes enim fatentur, potuiſſe primum hominẽ aliis modis peccare mortaliter, etiamſi de ligno vetito non comederent. Probatur, quia fuit ſimpliciter liber ad peccandum, vt effectus probauit, nec legimus, fuiſſe determinatam eius voluntatem ad bonum, vel quoad exercitium, vel quoad ſpecificationem, magis in vna materia, quàm in alia; ergo cùm talis determinatio non ſit homini naturalis, nec poſſit, niſi ex ſingulari gratia Dei haberi, non poteſt cum fundamento affirmari. Præſertim cùm *Eccleſ. 15.* abſolutè dicatur: *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui.* Et infrà: *Appoſuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam; ante hominem vita & mors, bonum, & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* Per quæ verba explicatur libertas, etiam prout fuit in prima conditione in ipſo Adamo; ergo non poſſumus dicere, in illo ſtatu fuiſſe priuilegium quaſi ſtabili lege conceſſum, vt homo nõ ſineretur peccare mortaliter in aliis materiis, quandiu præceptum de non comedendo de ligno vetito non tranſgrederetur; ergo ſimpliciter potuit tunc homo peccare mortaliter in quacunque materia. Accedit, quòd non magis erat neceſſaria ad perfectionem illius ſtatus, vel illi debita impeccabilitas in vna materia, quàm in alia. Neque etiam ſolet Deus niſi fortè per valde extraordinarium priuilegium confirmare hominem in bono in materia vnius virtutis, & non aliarum. Denique de facto conſtat ante tranſgreſſionem illius præcepti poſitiui peccaſſe primos homines ſaltem in mente, contra alia præcepta, & virtutes, vt infrà videbimus; neque in hoc eſt aliqua difficultas.

Probatur 1. ratione.

Et authoritate Eccleſiaſt. 15.

Confirm. 1.

Confirm. 2.

3.
2. punctum, an per tale aliquod mortale amitteret ſtatũ ſuũ.

Nonnulla verò ſupereſt in altero puncto, ſcilicet, an per quodcunque mortale peccatum amitteretur ille ſtatus quoad internam hominis rectitudinem, & bonam compoſitionem, quam explicuimus. Aliqui enim Theologi negarunt, amitti A iuſtitiam originalem per alia peccata, etiamſi amitteretur gratia: iuſtitia enim originalis aliam rectitudinem includit. Ita opinatur Abulenſ. *Gen. 3. q. 6. & 7.* & Cather. *ibidem.* Fundantur primò, quia de facto putant, Euam peccaſſe per ſuperbiam, vel aliis modis antequam comederet de ligno vetito, & tamen non amiſiſſe originalem iuſtitiam donec comedit; quod probant, quia antequam comederet, non erubuit, nec ſenſit defectum originalis iuſtitiæ. Quod ſi inſtetur inde ſequi, Euam non amiſiſſe iuſtitiam, donec Adam comedit, quia antea etiam non erubuit. Reſpondent concedendo ſequelam. Putátque Catherin. *in Opuſc. de peccat. Orig.* legem Dei fuiſſe, vt illa B iuſtitia in nulla perſona, etiamſi peccaret, amitteretur, quandiu Adam tanquam caput totius generis humani non peccaret, comedendo de ligno vetito. Quam legem ex illo tantùm effectu colligere videtur. Ratione id declarant, quia illa rectitudo iuſtitiæ non fiebat per gratiam gratum facientem, quia per ſe non eleuabat hominem ad finem ſupernaturalem, ſed tantùm rectum ordinẽ in naturalibus conſtituebat; ergo quanuis per quodlibet peccatum amitteretur gratia, non erat neceſſarium amitti illam rectitudinem, vel iuſtitiam. Probatur conſequentia: tum quia rectitudo illa erat veluti quædam gratia gratis data, quæ non tollitur, etiamſi gratia gratum faciens C amittatur: tum etiam quia naturalis rectitudo per ſe non pendet à ſupernaturali ordine; ergo poteſt integra manere, licèt gratia amittatur; tum denique, quia propter ſolum eſum de ligno vetito Deus eſt mortem comminatus dicens: *In quacunque hora comederis ex eo, morte morieris*, Gen. 2. ergo propter alia peccata non incurreretur mors; ergo nec iuſtitia amitteretur.

Negant Abulen. & Catherinus. Prima eorũ probatio.

Quid concedat Catherinus conſequenter ad ſuam opinionem.

2. Probatiõ.

4.
Aſſertio 2. contra Abulen. & Catherin.

Sed omnino dicendum eſt, non potuiſſe rectitudinem illam ſimul eſſe cum aliquo peccato mortali, ac proinde quanuis in ſenſu diuiſo potuerint homines in illo ſtatu peccare mortaliter in quacunque materia, non tamen in ſenſu compoſito, quia per quodcunque mortale peccatum D amitteretur rectitudo illius ſtatus. Hoc manifeſtè ſupponit D. Thom. vbicunque ſentit, iuſtitiam originalem, vel eſſe idem cum gratia gratum faciente, vel rectitudinem eius in gratia fuiſſe fundatam, vt patet *ex 1. p. q. 95. art. 1. & q. 100. art. 1. & 1. 2. q. 83. art. 2. ad 2.* Quod ſequuntur Soto *lib. de Natur. & grat. cap. 5.* & alij Thomiſtæ, qui ſaltem in hoc conueniunt, quòd iuſtitia non poterat à gratia ſeparari. Vnde cùm certum ſit; gratiam amitti per omne peccatum mortale, conſequenter iuſtitiam etiam amitti neceſſe fuit. Hoc autem, quod hæc ratio ſupponit, ſcilicet illam rectitudinem fuiſſe in gratia fundatam, infrà tractabitur, & confirmabitur. Nunc probatur ſecundò, E nam etiamſi daremus, illam rectitudinem potuiſſe à gratia ſeparari, imò de facto ſeparatam fuiſſe, vt Bonauent. Scot. & alij volunt; nihilominus non potuiſſet eſſe ſimul cum peccato mortali, quia omne peccatum mortale eſt contra rectitudinem rationis, & ideo repugnat cum rectitudine iuſtitiæ, quæ in debito ordine rationis per ſubiectionem ad Deum vt vltimum finem fundabatur, ita vt inferior ratio eſſet ſubiecta ſuperiori, quandiu ſuperior eſſet ſubiecta Deo; ergo ablata ſubiectione ſuperioris rationis ad Deũ per quodlibet peccatũ mortale, auferebatur fundamentum, & baſis illius rectitudinis, & conſequẽter tota caderet, ac euerteretur. Tertiò eo ipſo, quòd homo peccaret mortaliter, fieret reus æternæ mortis, & conſequenter conſtitueretur in ſtatu

Probatur 1. ex D. Th. 1.

Probatur 2.

Probatur 3. capaci pœnæ ac doloris & mortis, quod repugnat rectitudini illus ſtatus.

5. *Probatur. 4. retorquendo primam probationem ad uerſariorum in n.13.*

Vltimò poſſumus argumentari retorquendo argumentum ab effectu, nam Eua, ſtatim ac interiùs peccauit per ſuperbiam, amiſit originalem iuſtitiam; ergo ſignum eſt, per quodcunque peccatum mortale amittendam fuiſſe. Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur ex Auguſt. *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 30. dicente, ideo ſtatim fuiſſe deceptam, quia iam peccauerat; ergo per peccatum facta eſt capax deceptionis; ergo iam amiſerat priuilegium rectitudinis iuſtitiæ, quæ hominem reddebat incapacem deceptionis, vt ſuprà dixi. Neque poteſt dici, amiſiſſe iuſtitiam quoad hunc effectum, & non quoad alios, quia non eſt maior ratio de vno quàm de altero. Vnde non mihi placet, quod Caiet. *dicta q.95*. reſpondet ad argumentum de Eua, ſcilicet, illam peccando amiſiſſe originalem iuſtitiam non totaliter, ſed quoad aliquid; indicans amiſiſſe illam quoad alios effectus, quanuis non amiſerit quoad ſubordinationem fomitis, à qua proueniebat, vt non erubeſceret. Non, inquam, hoc mihi placet, quia ſine ratione, vel neceſſitate dictum eſt, imò eſt valde probabile, per illa verba Gen.3. *Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile*, indicari aliquā deordinationem factam in portione ſenſitiua. Indicant enim illa verba ſubreptionem quandam, & inconſtantiam in motu oculorum, & phantaſiæ, imò & aliquem motum affectionis in appetitu, ratione cuius fructus arboris pulcher, & delectabilis longè aliter, quàm antea apparebat. Quod ſignificauit Benedict. Pereir. *lib.*5. vbi ſuprà, & latiùs docet *in lib.6. Gen.* notans in illis verbis tria vitia, curioſitatem, voluptatem, & vanitatem ex Rupert. *lib.* 3. *de Trinit. cap.* 9. & Bern. *in tract. de gradib. humil.*

Caiet refellitur.

6. *Eua interiùs peccando ante eſum ligni, totam iuſtitiā amiſit. Non tamen iam tunc erubuit, vel ex defectu obiecti.*

Abſolutè ergo dicendum eſt, ſtatim ac Eua interiùs mortaliter peccauit, totum priuilegium internæ rectitudinis, & integritatis naturæ, ſeu iuſtitiæ originalis amiſiſſe. Non erubuiſſe autem, nec motum libidinis habuiſſe, antequam & ipſa, & maritus, de ligno vetito comederent, non ex ſpeciali dono, aut priuilegio, ſed ex defectu obiecti prouocantis, & ex nimia applicatione, & attentione ad aliquid aliud peragendum. Dico *ex parte obiecti defuiſſe occaſionem erubeſcentiæ, & libidinoſi motus*, quia in primis ſeipſam non videbat dū fructum arboris aſpiciebat, ſumebat, guſtabat, & marito porrigebat. Et quanuis maritum neceſſariò videret, quando cum illo loquebatur, fortaſſe ab illo etiam vt ab obiecto non prouocabatur, quia Adam nondum donum innocentiæ perdiderat, & probabile eſt per illud donum datum eſſe, non ſolùm vt perſona non poſſet ab aliis prouocari, ſed etiam, vt nec alios prouocaret ad libidinoſos motus. Hoc enim priuilegium beatiſſimæ Virgini datum eſſe, alibi eum ſanctis Patribus docuimus; ideoque ſatis credibile eſt, idem fuiſſe datum hominibus in ſtatu innocentiæ.

Tom.1. 3. partis diſp. 2. ſect. 2.

7. *Vel ex defectu aduertētiæ.*

Deinde quanuis obiectum non omnino deeſſet, nihilominus impediri potuit eius excitatio ex magna attentione, & occupatione circa res alias. Nam in primis toto tempore tentationis ſerpentis vſque ad eſum de ligno vetito Eua tota erat cogitabunda circa diuinum præceptum, & comminationem, & circa verba, & promiſſiones ſerpentis. Et poſtquam cœpit appetitum excellentiæ cōcipere, vehementer intendit ad conſiderandum fructum arboris, donec illum comedit. Deinde verò nimirum deſiderauit, virum habere ſui facti

A ſocium, & ideo ſolicita fuit ad quærendum, & perſuadendum maritum, nec illam ſolicitudinem remiſit, donec effectum conſequuta eſt; ideoque otium non habuit, vt ita dicam, erubeſcendi, aut libidinosè concupiſcendi. Et ob eandem fortaſſe rationem, non animaduertit ad alios effectus peccati, quos iam paſſa fuerat, quia illud tempus breue fuit, & illi non vacauit, quaſi in ſuos internos actus, & effectus reflecti, vel certè licèt illi eſſent effectus peccati, & priuationis iuſtitiæ, non poterat illos cognoſcere ſub ratione effectuum, quia non oportet, vt omnia priuilegia illius ſtatus priùs cognoſceret.

Et per hæc rationibus in contrarium ſatisfactū 8.
B eſt. Quia licèt rectitudo illa, ſeu integritas naturæ non eſſet formaliter per gratiam gratum faciētem, nihilominus in illa fundabatur. Et præterea fomaliter repugnabat cum obliquitate peccati mortalis, & ideo non eſt comparabilis eum aliis gratiis gratis datis. Ad vltimum verò de pœna mortis in fine numeri 3. reſpondetur inprimis, quòd licèt Deus ſolùm dixerit, *In quacunque die comederis, morte morieris*, non excludit reliqua, nec dixit tantùm propter hanc cauſam morte morieris, ſed quia illud tantùm præceptum tunc ſanciebat, ideo illius pœnam explicuit, vt grauitatem tranſgreſſionis ſimul explicaret: de aliis verò tacuit, quia de illis tunc non agebat. Ex paritate autem
C rationis, & grauitate cuiuſcunque peccati mortalis intelligi poteſt; idem dicendum eſſe de reliquis. Deinde verò addo, ibi ſpecialiter Deum fuiſſe loquutum ad Adam, vt erat caput totius naturæ, & ita comminatum fuiſſe illi mortem, non tantùm pro ſua perſona, ſed etiam pro tota natura, & in hoc ſenſu pœnam illam fuiſſe propriam illius delicti comedendi de cibo vetito, nam propter alia peccata poſſet Adam mortem ſibi mereri, non autem toti naturæ, ſicut de amiſſione gratiæ, & iuſtitiæ in ſequentibus dicetur.

Ad probationes aduerſariorū in n. 3.

Circa alteram partem de peccato veniali eadem 9.
D duo puncta tractanda ſunt, quæ mutato ordine expediemus, quia ita vtriuſque reſolutio meliùs cōſtabit. Primò ergo interrogamus, ſi primus homo in illo ſtatu permitteretur peccare venialiter abſque graui lapſu, (vt ſine dubio fieri poſſet) an per tale peccatum amitteret iuſtitiam originalem, ſeu donum naturalis rectitudinis. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia per tale peccatum non amitteretur gratia, aliàs non eſſet veniale, quia animam occideret, & de ſe æterna gloria priuaret; ergo nec amitteretur iuſtitia apud Deum, ergo nec naturalis rectitudo. Probatur hęc vltima conſequentia, quia rectitudo illa tunc dabatur ratione iuſtitiæ originalis; ergo manente principali non amitteretur acceſſorium. Tum etiam, quia donum illud ma-
E gnum bonum erat; ergo priuatio illius grauiſſima fuiſſet pœna; ergo non eſt veriſimile peccatum veniale, quod leue eſt, dignum fuiſſe tanta pœna. Tum præterea, quia, vt dicebat Abulenſ. illud donum erat veluti quædam gratia gratis data, quæ per peccatum ſaltem veniale non amittitur. Tum denique, quia iuſtitia originalis data eſt ſub illa cōditione, *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris*; ergo licèt peccaretur venialiter, non auferretur ille ſtatus, quia non impleretur illa conditio. Et hanc partem tenet Scot. *in* 2. *d.*21. Et latiùs ibi defendit Herrera *diſp.*22.

3. pūctum ſimile præcedenti an etiā amitteret Adam iuſtitiam orig. peccando venialiter tantùm.

Arguitur pro parte neg.

Argumenti conſequentia oſtenditur quadrupliciter.

Nihilominus dicendum eſt, non potuiſſe ſtatum originalis iuſtitiæ integrum permanere, ſi homo venialiter peccaret. Probatur, quia ipſummet peccatū veniale formaliter eſt diminutio quædam illius 10.

Aſſertio 3. in odine, & affirmans.

illius ſtatus; ergo non poſſet cum eius integritate conſiſtere. Antecedens probatur, quia rectitudo illius ſtatus in hoc conſiſtebat, vt quandiu homo eſſet coniunctus Deo, vt vltimo fini, non deficeret circa media, quæ ad illum ducunt, ſed peccatum veniale eſt defectus circa media ad verum vltimum finem conducentia, iuxta doctrinam D. Thomæ 1.2. *q.*88. *art.*1. ergo ex ſe inducit defectum repugnantem illi ſtatui, ſaltem quoad integritatem eius. Item pertinebat ad rectum ordinem illius ſtatus, vt quandiu portio animæ ſuperior eſſet Deo ſubiecta, omnia inferiora ei perfectè eſſent ſubdita, teſte Auguſt. *lib.*14. *de Ciuitate, cap.*26. Sed per veniale peccatum inferior rationis pars deficit à ſuperiori, & illi aliqua ex parte reluctatur; ergo per tale peccatum neceſſariò rectitudo illius ſtatus immutaretur. Tertiò immunitas ab omni pœna ad illius ſtatus felicitatem pertinebat, ſed hæc per veniale peccatum amitteretur, quia per illud fit homo reus alicuius pœnæ; ergo.

Probatur 1. *Probatur 2.* *Tertiò.*

11. *Euaſio quorundam.* *Refellitur.*

Reſpondent aliqui hæc argumenta probare, peccatum veniale repugnare ſtatui innocentiæ, quia innocentia dicit carentiam omnis culpæ, non tamen probare quod repugnet ſtatui iuſtitiæ originalis. Veruntamen in peccato duo ſunt, culpa, & pœna, ſeu pœnæ reatus, & ratione culpæ repugnat veniale peccatum perfectæ innocentiæ, ratione autem pœnæ dicimus repugnare ſtatui iuſtitiæ, non quoad ſtatum gratiæ, ſed naturæ, ſeu rectitudinis integritatem. Et hoc modo procedunt argumenta facta, quia quodlibet peccatum veniale inuertit iuſtitiæ ordinem, & de ſe ſubdit hominem alicui pœnæ, imò ſecundùm rectam rationem eſt obiectum triſtitiæ, & doloris; ergo repugnabat rectitudini illius ſtatus.

12.

Eſt tamen circa hanc aſſertionem conſiderandum, ſtatum illum non conſtitiſſe in aliquo particulari effectu, vel perfectione actuali, vel habituali, ſed in quadam collectione plurium bonorum conſtituentium quendam felicitatis modum, & integram rectitudinem illius ſtatus. Duobus ergo modis poteſt intelligi ſtatum illum amittendum, vel diminuendum fuiſſe, ſi in illo venialiter peccaretur, primò in eo tantùm, quòd formaliter, & intrinſecè aduerſatur peccatum veniale illi rectitudini. Secundò non ſolùm in ea parte, ſed etiam in aliis bonis illius ſtatus. Sic enim in qualibet perfectione, quæ in collectione, & conuenienti ordine plurium rerum conſurgit, duplex modus diminutionis, aut corruptionis fieri poteſt. Vt patet in ſanitate: nam poteſt amitti quodammodo, vel diminui, ſi in aliquo humore nimia alteratio fiat, vel ſi fiat in omnibus, & idem eſt de pulchritudine, & ſimilibus. Ita ergo duplex immutatio in illo ſtatu iuſtitiæ, vel integritatis naturæ intelligi poteſt. Rationes igitur factæ probant quidẽ, diminuendum fuiſſe illum ſtatũ per peccatũ veniale priori modo, ſcilicet ſecũdùm quid, & auferẽdo particulã quandã integritatis, & perfectionis eius. Et in hoc ſẽſu accipiẽda eſt aſſertio poſita.

Duo aſſertionis ſenſus. *De vno procedit maniſeſtè.*

13. *De altero nõ item.*

An verò per peccatum veniale amitterentur omnia alia priuilegia illius ſtatus, affirmare non poſſumus. Imò de aliquibus certum videtur non fuiſſe amittẽda, de aliis autem res eſt incerta. Nam ſi ille ſtatus includebat gratiam, & habitus per ſe infuſos, certum eſt, non fuiſſe excludendos per peccatum veniale, ſicut nec nunc excluduntur. Item ſi includebat omnes habitus virtutum moralium per accidens infuſarum, non eſt veriſimile, fuiſſe amittendos per peccatum veniale, quia de ſe non ſunt incompoſſibiles cum peccato veniali, & ex ſe non poſtulat, vel meretur tale peccatum,

Id oſtenditur facta inductione in iuſtificãte gratia. *Item in virtutibus per accidens infuſis vtrique appetitui.*

A vt Deus non conſeruet huiuſmodi habitus, quos ſemel infudit, nam illa conſeruatio, ſuppoſita productione naturaliter debita eſt, quando forma cõtraria non inducitur. Vnde exiſtimo etiã per graue peccatum non amiſiſſe primum hominem huiuſmodi habitus per accidens infuſos voluntati, vel appetitui, ſicut nec ſcientias amiſit, nam hæ ſunt perfectiones de ſe ita naturales vt in homine lapſo, & in peccato exiſtente, & in puris etiam naturalibus eſſe poſſint, Deus autem non priuat his naturalibus bonis propter peccata ſecundùm communem legem. Præter hæc autem fuerunt in illo ſtatu alia priuilegia, vt carentia fomitis; præſeruatio ab omni errore, & donum cuiuſdam im-
B mortalitatis, & impaſſibilitatis corporis, vt videbimus. De huiuſmodi ergo incertũ eſt, an propter ſolum veniale peccatũ, ſi fieret, amittenda eſſent, quia ex vi ſolius rationis id affirmare non poſſumus, quia peccatum veniale de ſe non habet repugnantiam cum illis bonis, nec videtur ex ſe illorũ priuationẽ mereri. Neque etiã conſtat, huiuſmodi legẽ fuiſſe à Deo ſtatutã, imò probabilius eſt, non fuiſſe; quia ita eſt ille ſtatus inſtitutus, vt in eo non eſſet illa lex neceſſaria, vel potiùs vt illius capax non fuerit, vt in vltimo puncto mõſtrabimus.

Item in ſcientiis. *De aliis tandem illius ſtatus priuilegiis nonnullis non procedit ſatis certò aſſertio.*

Atque ita eſt facile rationes in contrarium ſoluere, nam illæ procedunt de amiſſione totius doni quoad omnes effectus, & priuilegia eius, & ſic
C fatemur, non fuiſſe amittendum per ſolum veniale peccatũ, quia hoc omnes confirmationes ibi factæ ſufficienter oſtendunt. Nihilominus tamen non probant integritatem & rectitudinem illius ſtatus aliqua ex parte non fuiſſe immutandam, id eſt, vel tollendam, vel minuendam, veniali peccato intercedente, quia peccatum ipſum veniale & per ſe, ac formaliter illum rectum ordinem inuerteret, ratione ſuæ intrinſecæ inordinationis; vel aliquam etiam pœnam illi ſtatui repugnantem mereretur. Neque obſtat ratio ibi facta, quia ſi maneret iuſtitia, maneret etiam rectitudo naturalis, quia acceſſorium ſequitur principale: nam contrarium huius ponitur in ipſa hypotheſi, ni-
D mirum, quòd veniale peccatum committatur manente iuſtitia originali, ſaltem quoad reliqua. Vnde tunc conſequenter dicendum eſſet, iuſtitiam illæſam perfectã rectitudinem, & integram cõtuliſſe, nihilominus tamen potuiſſe aliqua ex parte diminui. Atque ita licèt potiſſima pars illius iuſtitiæ eſſet vnio cum Deo, nihilominus potuiſſet ab illa ſeparari aliquid acceſſorium, ſeu minus principale, quia eſt quid poſterius, & ſeparabile per humanam libertatem.

14. *Ad rationes in num. 9. quatenus proximè dictis obſtare poſſent.*

Videndum ergo ſupereſt, vtrùm abſolutè fuerit poſſibile id, quod in illa hypotheſi ſupponitur, vel potiùs aliquid repugnans in illa hypothetica quæſtione inuoluatur, id eſt, an abſolutè loquen-
E do homo in dicto ſtatu conditus, antequam peccatum aliquod committeret, poſſet venialiter peccare. Et in hoc ſenſu multi Theologi affirmantem patem docuerunt, ſed non eodem modo. Nam duplex eſt peccatum veniale, vnum quod ex ſurreptione vocatur, quia ex imperfecta deliberatione per motum aliquem illam præuenientem committitur, quomodo etiam in materia graui peccare venialiter contingit. aliud, quod cum perfecta deliberatione fit, & ideo ſolùm in materia leui locum habet.

15. *Dubium inſurgens an potuerit Adã peccare venialiter, antequam mortaliter.* *Veniale aut ex defectu deliberationis, aut materiæ.*

Prima igitur opinio eſt, Adam potuiſſe vtroque modo peccare venialiter. Ita tenet Scot. *in* 2. *d.* 21. & ſequitur Gabr. *ibi d.* 22. *q.*1. *art.*3. *dub.*1. & Maior, ac Baſol. *in d.* 21. Fundatur Scot. præcipuè in hoc, quòd peccatum veniale non

16. *1. Opinio affirmans de vtroque genere peccati.*

eſt contra præceptum, ſed contra conſilium: potuit autem Adam non violando præcepta, nec deſerendo vltimum finem aliqua facere, quæ vel non maximè expedirent, vel aliquo modo à fine retardarent, quod ad peccandum venialiter ſufficit. Item poterat hoc facere vel plenaria libertate in materia leui, vt dicendo verbum otioſum, vel leue mendacium, aut in materia graui per ſurreptionem inſurgentem ſaltem in voluntate, vt, v.g. per motum dubitationis indeliberatum circa materiam fidei.

2. Affirmans de peccato veniali ex defectu materiæ, & negans de veniali ex defectu deliberationis.

Secunda ſententia admittit in illo ſtatu peccatum veniale in materia leui cum plena deliberatione, quia hoc peccatum non ſupponit aliquem motum præuenientem contra rationem, ſed ſeruato recto ordine in motione ex parte obiecti, & inferiorum potentiarum, ex vi ſolius libertatis poteſt committi. Et ideo in priori parte repugnat rectitudini illius ſtatus; poſterior verò pars ex plena libertate ſequitur, quæ in illo etiam ſtatu ſeruanda fuit. Ita tenuit Altiſiodor. *lib. 2. ſumm. tract. 10. cap. 3. quæſt. 4. principali*, & Almain. *tract. 3. Moralium, cap. 22.*

3. Communis negans de vtroque peccato.

Tertia verò opinio vtrunque genus peccati negat fuiſſe poſſibile in illo ſtatu. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1. 2. *q.* 89. *art.* 3. vbi eſt communis omnium ſcribentium, & Thomiſtarum in aliis locis, Caprеol. & Hiſpalenſ. 2. *d.* 21. Soto *lib.* 1. *de Natur. & Grat. cap.* 6. *in fin.* Eandem tenuit Albert. 2. *d.* 21. *q.* 10. Alenſ. 2. *p. q.* 103. *membr.* 6. & Bonau. *in* 2. *d.* 21. *art.* 3. *q.* 1. & ibi Durand. *q.* 4. Richard. *art.* 3. *q.* 1. Marſil. *in* 2. *q.* 14. *art.* 1. *p.* 1. Ægid. *eadem d.* 21. *q.* 2. *art.* 3. & Argentina *q.* 1. *art.* 1. & ibi ferè omnes. Et hanc ſententiam veram cenſemus, eámque per duas breues aſſertiones confirmabimus.

17.

Aſſertio 4. in ordine. Propriæ aſſertionis ratio.

Dico ergo primò, in Adam nullum potuiſſe peccatum veniale ex ſurreptione ante peccatum mortale inueniri. Hæc aſſertio probari poteſt rationibus omni peccato veniali communibus, quas in ſequenti aſſertione afferemus. Nunc ergo probatur ratione propria, quia omnis ſurreptio repugnat perfectioni, & rectitudini illius ſtatus, qualis in præcedenti capite declarata eſt, & probata, & traditur ab Auguſt. *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 10. *& ſeqq. vſque ad* 26.

Effugiũ aduerſariorum.

Reſpondent, duplicem eſſe ſurreptionem, alteram ex præuia motione ſenſualitatis, ſeu concupiſcentiæ, & obiectorum ſenſibilium. Et de hac fatentur repugnaſſe illi ſtatui. Et Maior. *in* 1. *concl.* ſtatuit, non potuiſſe in primum hominem cadere peccatum veniale ex ſurreptione ſenſualitatis, & ita exponit Auguſt. quia iuſtitia originalis omnes hos motus cohibebat; alia verò eſt ſurreptio in ipſamet voluntate ex præuia, & repentina repræſentatione intellectus, quæ maximè accidit circa res ſuperiores ſpirituales, vel quæ à materialibus obiectis aliquo modo abſtrahunt, vt ſunt in temporalibus honor, & fama, in æternis verò, quæ ad Deum, & animam pertinent, & præcipuè ſi ſupernaturalia ſint. Ex huiuſmodi ergo ſurreptione dicunt, potuiſſe committi peccatum veniale in eo ſtatu, quia iuſtitia originalis hos motus non frænabat, ſed eos tantùm, qui in poteſtate ſenſitiua inſurgunt.

18.

Refutatur 1. ex Auguſt.

Sed hoc in primis gratis dicitur. Primò, quia Auguſt. qui ſtatum illum præcipuè declarauit, generaliter loquitur, vt patet ex *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 10. ibi: *Nec aberat quicquam, quòd bona voluntas adipiſceretur, nec inerat, quod carnem animúmve hominis feliciter viuentis offenderet.* Notetur verbum *animúmve*: nam motus ſurreptitius inclinans ad malum, & præſertim peccaminoſus non poterat animum hominis feliciter viuentis non offendere. Adiũgit Auguſt. *Amor erat imperturbatus in Deum.* At certè motus infidelitatis vſque ad venialem culpam non poterat amantis animum non turbare. Item infrà: *Erat deuitatio tranquilla peccati, qua manente nullum omnino aliunde malum, quod contriſtaret, irruebat.* Si nullum omnino, multo minus motus infidelitatis, vel ſimilis, quàm reliqui.

Secundò refutatur ex dictis cap. præced.

Secundò, quia cætera omnia, quæ *cap. præcedenti* adduximus, non minus de motibus ſurreptitiis voluntatis, quàm de cæteris procedunt, & in vniuerſum probant, fuiſſe integram, & perfectam rectitudinem in interioribus potentiis, & in qualibet earum per ſe ſpectata, ita vt quando voluntas adhæreret Deo per dilectionem, & obedientiam, nihil inordinatum per ſe pati poſſet, non ſolùm circa inferiora, ſed multo minùs circa ipſum Deum: nam hæc multo maior deordinatio fuiſſet.

19.

3. Ex repugnãtia ipſius effugij.

Tertiò inuoluitur repugnantia in illis dictis: nam in voluntate animæ coniunctæ corpori non inſurgunt motus ſurreptitij contra rationem, niſi præcedant ſimiles motus in ſenſu. Nam ante motum voluntatis neceſſaria eſt apprehenſio intellectus, quæ illum excitet, illa verò apprehenſio intellectus naturaliter non excitatur, niſi media phantaſia, quia intellectus non poteſt excitare ſeipſum: ergo ante motum ſurreptitium voluntatis, præcedit ſurreptio, vel in appetitu ſenſitiuo, vel ſaltem in phantaſia; ergo è contrario, ſi in parte ſenſitiua non erant motus inordinati, nec in voluntate eſſe poterant.

Inſtant aduerſarij.

Sed inſtant aliqui, quia neceſſarium fuit in ſtatu innocentiæ, vt cogitatio intellectus præcederet motum voluntatis, & rurſus naturale erat, vt cogitatio intellectus prius eſſet imperfecta, quàm plenè deliberata; ergo etiam potuit in voluntate inſurgere motus indeliberatus ex vi imperfectæ cogitationis, & ita poſſet in illo eſſe veniale peccatum.

20.

Sed reſpondetur idem argumentum fieri poſſe de motibus ſurreptitiis circa ſenſibiles delectationes, quia etiam quando de illis homo cogitat, neceſſe eſt, vt aliqua cogitatio intellectus præcedat voluntatem, & vt cogitatio imperfecta deliberationem perfectam antecedat.

Ad 1. partem inſtantiæ.

Negatur ergo prior pars illationis: nam vel in illo ſtatu ita eſſent res ordinatæ, & Deus cum illis & cum homine ita concurreret, vt vel intellectus ipſe nunquam haberet cogitationem aliquam in ordine ad opus, niſi cum plena aduertentia, vel deliberatione, vel certè licèt talis cogitatio imperfecta eſſet in intellectu, nihilominus voluntas vſque ad plenum iudicium non moueretur. Quod certè, & per diuinam prouidentiam, & adiutoriũ facilè fieri poſſet; & naturæ, ac rationi eſſet valde conſentaneum, ſuppoſito alio priuilegio, quo in appetitu ſenſitiuo præuenientes motus inordinati non inſurgerent. Quia voluntas non neceſſitatur, aut vehementer ducitur ad hos motus ex ſola cogitatione imperfecta intellectus, niſi ſimul ab appetitu, & importuna imaginatione trahatur.

Ad 2 partẽ.

Denique negatur etiam altera pars illationis: nam licèt aliquis motus voluntatis excitari poſſet ante plenam deliberationem, Deo prouidente, & gubernante fieret, vt nunquã eſſet de obiecto turpi, vel rectæ rationi contrario. Quia, vt dixi, cogitatio intellectus etiã deliberata à phantaſia ſemper ortũ haberet: phantaſia autem non poſſet excitare intellectũ ad cognitionem de ſe malã, alioqui etiam in parte ſenſitiua non eſſet rectus ordo ſufficienter conſtitutus, vt ſupponebatur; non poſſunt ergo hæc duo priuilegia, ſeu partes vnius priuilegij inter ſe conuenienter, vel conſequenter ſeparari.

Dico

21. *Aſſertio 5. in ordine.* *Qua ratione quidã probẽt aſſertionem.* Dico ſecundò. Non potuit Adam in eo ſtatu venialiter peccare ex perfecta deliberatione, niſi priùs mortaliter peccando ſtatum amitteret. Aliqui ex auctoribus, qui nobiſcum in hac aſſertione conueniunt, illam probare nituntur ex intrinſeca perfectione, & dignitate hominis in illo ſtatu. Nam erat in excellenti gradu ſanctitatis, & habebat perfectiſſimas virtutes, & plenam cognitionem, & deliberationem, & ideo vel non poterat malè eligere in materia leui, vel reſpectu illius non eſſet leuis, & ideo iam peccaret mortaliter. *Refelluntur 1. à D.Thom.* Sed hoc fundamentum quomodocunque ſpectetur, conueniens non eſt, meritóque à D. Thoma reiicitur. Quia in primis non poſſumus negare homini in illo ſtatu intrinſecam libertatem ad volendum, ſeu eligendum in quacunque materia particulari, etiam de ſe leui, vt eſt verbum otioſum, vel mendacium. Quia nihil erat, quod neceſſitaret voluntatem hominis, ſiue quoad exercitium, ſiue quoad ſpecificationem in tali materia magis, quàm in alia. Nec ſola ſanctitas, aut virtutes habituales in quouis gradu perfectæ poterant hanc neceſſitatem imponere voluntati, quia habitibus vtimur, cùm volumus. Et ex hac parte intellectus poterat eſſe inconſideratio, vel alius ſimilis defectus non minus in materia leui, quàm in graui, quantum eſt ex naturali modo cognitionis humanæ, etiam ſuppoſita perfecta ſcientia habituali illius ſtatus; ergo impotentia peccandi venialiter dicto modo non potuit oriri ex intrinſeca neceſſitate, vel carentia libertatis.

22. *Refellũtur 2.* Deinde non poſſumus dicere, materiam illam reſpectu hominis in illo ſtatu fuiſſe grauem ſolùm propter excellentiam ſtatus, aut virtutum, quia talis circunſtantia perſonæ non transfert peccatum veniale in mortale, neque mutat ſpeciem malitiæ, quæ poteſt eſſe ex ſuo genere venialis, cum qua ſola peccatum non fit mortale, niſi ad aliam ſpeciem transferatur, vt patet in verbo otioſo, & mendacio. Imò etiam peccatum ex genere mortale quod fit veniale ex leuitate materiæ tantùm, ſi materia ipſa non augeatur, nunquam fit mortale, ex ſola dignitate, vel ſanctitate perſonæ, niſi alia circunſtantia interueniat quæ ſpeciem, ſeu modum grauitatis mutet, vt tanquam certum ſuppono ex materia de peccatis.

23. *Aliorũ quoque ratio improbatur.* Præterea non eſt probabile, quod quidam dicunt, peccatum illud in eo ſtatu ex modo peccandi futurum fuiſſe mortale, quia eſſet ex contemptu, cùm non eſſet ex paſſione, vel ignorantia, ſed ex mera libertate. Hoc, inquam, gratis, & ſine fundamento dicitur, quia ſine ignorantia, vel paſſione poteſt aliquis liberè operari propter aliquam delectationem, vel commoditatem contra rationem, & ſine fine honeſto, de quo nunc non conſiderat, vel non ſatis aduertit, quòd totum fieri poteſt ſine contemptu Dei, aut legis, aut alio ſimili, qui grauis ſit. Ergo non eſt veriſimile in illo ſtatu neceſſarium fuiſſe vt formalis contemptus Dei vel legis cum peccato ex genere ſuo, vel ex leuitate materiæ veniali, ſemper coniungeretur. Quin potiùs nec peccando mortaliter, videntur primi homines hunc formalem contemptum habuiſſe, ſed tantùm virtute propter rei grauitatem; ergo nec peccando in materia leui, erat neceſſarius ille formalis contemptus. Vnde enim eſſet talis neceſſitas, cùm nec ſit intrinſeca actioni, aut voluntati, neque ex Deo eſſe poſſet? Neque etiam venialis contemptus ibi eſſet, quia ſupponitur obiectum eſſe graue. *Denique Alberti ratio euertitur.* Denique non minus improbabile eſt, quod Albert. ait, omne peccatum futurum fuiſſe mortale in illo ſtatu, quia tunc homo nullum haberet incitans ad peccandum in leui materia, & ideo debuiſſet tale peccatum illi ad mortem imputari. Hæc enim illatio nullum fundamentum habet, quia ille modus peccandi ad ſummum auget libertatem in eo genere peccati, non verò transfert peccatum veniale in mortale. Et deinde licèt intrinſecum incitans ibi deeſſet, obiectum ipſum ſub aliqua ratione boni ſpectatum incitare poſſet, vt voluntas illud liberè amando ſolùm haberet deordinationem illi obiecto proportionatam, quanuis plenè liberam, non tamen morte dignam.

Verum ergo fundamentum aſſertionis ex diuina lege in illo ſtatu poſita ſumendum eſt. 24. *Vera ratio pro aſſertione.* Statuit enim Deus, vt ſtatus ille integer, & illæſus permaneret, quandiu homo à ſuo vltimo fine non auerteretur, quia illam voluit eſſe quaſi primam, & eſſentialem rectitudinem illius ſtatus, ratione cuius nullus poſſet eſſe defectus in inferioribus potentiis, vel actibus quandiu duraret. Et ideo conſequenter fuit neceſſarium ita Deum homini prouidere in eo ſtatu, vt nunquam venialiter peccaret, quandiu ipſe peccando mortaliter non ſe priuaret tota illius ſtatus felicitate. Hæc eſt ratio D.Thomæ, & ad eam reuocantur omnes aliæ, quæ in hoc puncto fieri ſolent. Probari autem poteſt fundamentum illud ex Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 10. cuius verba ſuprà retuli. *Fundatur dicta ratio in Auguſtino.* Veruntamen *in cap.* 26. addit alia, quæ pro hoc puncto videntur expreſſa. *Viuebat*, inquit, *homo in Paradiſo, ſicut volebat, quandiu hoc volebat, quod Deus iuſſerat, viuebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: viuebat ſine vlla egeſtate.* Quod verbum vltimum ponderari poteſt: nam peius eſt peccatum veniale, quàm quælibet egeſtas, imò ipſummet veniale peccatum magna eſt miſeria. Addit infrà, *Summa in carne ſanitas, in animo tota tranquillitas.* Quomodo autem animus ſapiens, & iuſtus cum peccato veniali poſſet eſſe tranquillus? Et ſi in corpore ſumma ſanitas, cur non magis in anima? at vbi eſt peccatum veniale, non eſt ſumma animæ ſanitas. Et ſubiungit inferiùs, *Nihil omnino triſte, nihil inaniter lætum.* Eſt autem inanis lætitia quoddam genus venialis peccati; ergo, ſicut hoc ab illo ſtatu Auguſt. excludit, ita cenſet de reliquis, eſt enim eadem ratio.

Vnde poteſt fieri quaſi inductio quædam; 25. *Fit inductio pro ipſa aſſertione.* nam quandiu homo eſſet conuerſus ad Deum, vt vltimum finem, eiúſque præceptum in eo ſtatu ſeruaret, nunquam moreretur, vt *cap. ſequenti* videbimus, & Scotus fatetur, etiam per peccatum veniale non fuiſſe amittendum illud bonum. Deinde nullam moleſtiam corporis pateretur: nam, vt Auguſt. *ſuprà* ait, *neque eſuriret, neque ſitiret, neque in corpore, vel ex corpore vllas moleſtias vllis eius ſenſibus, quicquam ingereret.* Item nullum inordinatum motum in animo ſentiret, vt iam oſtenſum eſt; ergo maiori ratione debuit ab omni peccato veniali præſeruari, quia eſt in ſe maius malum, & ſecum affert rationem triſtitiæ, & pœnæ, vt iam diximus. *Quorundam reſponſio.* Reſponderi autem poteſt eſſe differentiam inter hoc peccatum veniale, & cæteros defectus: nam reliqui ſunt inuoluntarij, & non eſt in hominis morali poteſtate illos omnes vitare: & ideo conueniens fuit per diuinam prouidentiam hominem in illo ſtatu ab eis præſeruari. Venialia autem peccata plenè libera facillimè poterant ab homine in illo ſtatu vitari, & ideo expedire potuit relinquere hominem in manu conſilij ſui quoad hæc peccata venialia, ſicut

relictus eſt quoad mortalia.

26. *Refutatur.* Sed hoc diſcrimen ſi attentè conſideretur nullum eſt. Nam cætera mala licèt per ſe non requirant formalem libertatem, ſicut veniale peccatum, nihilominus non vitabantur ab homine in illo ſtatu ſine conueniente vſu libertatis ſuæ, vt ſuprà cum D. Thom. diximus, & in cap. ſequenti magis explicabitur. Vt autem infallibilis eſſet talium malorum carentia, ſeu euitatio, Deus ſua prouidentia ita dirigebat hominis voluntatem, vt ſemper conuenienti modo omnem occaſionem talis mali effugeret. Ergo licèt peccatum veniale liberè vitandum eſſet, potuit Deus hominem præſeruare, ne illud committeret, quandiu in peccatum mortale non incideret; ergo ſuppoſita inſtitutione illius ſtatus, credendum eſt ita factum eſſe. Tum propter rationem factam, quia magis minueret, & perturbaret ordinem, ac perfectionem illius ſtatus peccatum veniale, quàm cætera mala. Tum quia aliàs durante illo ſtatu homines poſſent acquirere habitus vitioſos, & per venialia peccata diſponi ad peccandum mortaliter, & multiplicatis hominibus, poſſent huiuſmodi peccata multiplicari per mendacia, fraudes, ambitiones honoris, & poteſtatis, & ſimilia. Quæ omnia non poſſent non perturbare aliquo modo felicitatem illius ſtatus, & perfectionem eius minuere. Tum denique, quia ſi homo in illo ſtatu venialiter peccaret, non poſſet cum illo ingredi beatitudinem, ſed priùs oporteret pro illo ſatisfacere. *Reſpõſio Scoti ad proximã probationem infringitur.* Reſpondet Scot. per actum dilectionis potuiſſe omnino deleri ſine alio dolore, vel ſatisfactione. Sed contra hoc obſtat ratio iuſtitiæ, vt quantum quiſque in malo delectatur, tantum pœnæ ſuſtineat. Et præterea ipſemet Dei amor cum conſcientiæ accuſatione quaſi naturalem dolorem aliquem, & triſtitiam de offenſa etiam veniali contra Deum commiſſa excitaret. Eſt ergo huiuſmodi malum, tametſi in ſuo genere leue, illi ſtatui valde contrarium.

27. *Concluditur & explicatur dicta impotẽtia peccandi venialiter vnde proueniret.* Ex quibus conſtat, qualis fuerit impotentia peccandi venialiter in illo ſtatu: nam in primis cenſeo, non fuiſſe ex ſolis habitibus intrinſecis, neque ex carentia fomitis: nam licèt hæc faciliorem multo redderent potentiam vitandi omnia peccata venialia, non tamen auferrent libertatem ad ſic peccandum. Tum quia habitibus vtimur, cùm volumus. Tum etiam, quia ſine præcedente paſſione, & cum quadam habituali virtute poterant in illo ſtatu peccare mortaliter; ergo quantum erat ex parte illorum principiorum, multo magis potuiſſent venialiter peccare, quia & habitus magis inclinant ad vitandum graue malum ſibi contrarium, quàm leue, & alioqui motus fomitis, neque ad leue, neque ad graue malum inclinarent; ergo illa principia non ſufficiunt ad impediendum infallibiliter peccatum veniale. Addenda ergo eſt diuina protectio, quæ ita regebat mentem hominis, vt infallibiliter in huiuſmodi peccatum non conſentiret. *Protectio diuina dupliciter poſſibilis. Poſterior tamen modus præfertur.* Quod duobus modis fieri potuit à Deo. Primo neceſſitando voluntatem primi hominis, ſaltem quoad ſpecificationem, reſpectu huiuſmodi actuum, ſeu negando concurſum ad huiuſmodi actus. Sed hic modus minus perfectus eſt, minúſque moralis, & ideo non videtur aſſerendus. Alter ergo modus eſſe potuit per diuina auxilia excitantia congrua, data in omni occaſione peccandi venialiter, vt voluntas non conſentiret. Quod quidem ipſa integra libertate, & infallibiliter faceret, quia in illa non eſſet neceſſitas ſimpliciter, ſed compoſita, ſupponens congruitatem auxilij ex præſcientia conditionata boni vſus liberi arbitrij cum tali auxilio futuri. Et hìc modus præferendus eſt, quia eſt aptior ad meritum, & ad moralem gubernationem humanæ voluntatis.

28. *Obiectio bimembris pro Scoto contra proximè dicta. Primum membrum.* Sed inſtant aliqui pro Scoti opinione pugnantes, quia hinc ſequitur, Adam non obſtante originali iuſtitia potuiſſe peccare venialiter, ac proinde non fuiſſe repugnantiam inter peccatum veniale, & iuſtitiam originalem, & ita conceditur Scoto, quicquid ipſe intendit. Nam quòd Deus potuerit non obſtante illa poteſtate peccandi facere, vt homo illa non vteretur, nemo dubitare poteſt, & an facturus eſſet, non conſtat. Imò, quod grauius eſt, *2. Membrum ex Herrera in 2. diſt. 22. q. 1. concl. 4.* B addit quidam, ex effectibus conſtare Deum id non feciſſe, quia de facto Eua, & Adam venialiter peccarunt, priuſquam mortaliter. Eua quidem, loquendo cum ſerpente, & exponendo ſe periculo ſaltem remoto deceptionis, & grauioris lapſus: at verò exponere ſe tali periculo aliquod peccatum fuit, & nondum erat mortale; ergo ſaltem veniale: nam tenebatur ſtatim vitare colloquium cum ſerpente, vel conſulere Adamum, vt vel ipſe cum ſerpente diſputaret, vel alio modo illam à periculo cuſtodiret. Adam verò priuſquam de cibo vetito ederet, peccauit non reprehendendo Euam, vel nimium amando illam, in quo potuit ſaltem venialiter peccare. Imò Auguſt. 14. *de Ciuit.* C *cap.* 11. dicit, Adamum exiſtimaſſe, veniale futurum fuiſſe peccatum, ſi ad conniuendum vxori de cibo comederet. *Confirmatur ex Auguſt.*

29. *Ad 1. membrum.* Ad priorem partem obiectionis reſpondeo, illam procedere ex falſa exiſtimatione, quòd iuſtitia originalis ſit aliquis particularis habitus, cui non repugnat peccatum veniale, quod nos in ſuperioribus reprobauimus. Imò in ſequentibus oſtendemus, iuſtitiam originalem non addere aliquem habitum, vltra omnes virtutes per ſe, & per accidens infuſas, & Spiritus ſancti dona. Vnde ſumendo iuſtitiam originalem pro aliquo habitu, vel habituum collectione tantùm, conceditur non repugnare peccatum veniale ſimul eſſe cum D illis, neque in hoc ſenſu tractatur à nobis quæſtio; ſed nos loquimur de iuſtitia originali, vt includit omnes perfectiones illius ſtatus, prout à Deo de facto inſtitutus eſt, & ſic dicimus includere peculiarem Dei protectionem ad non deficiendum, neque patiendum aliquod malum non ſolùm pœnæ, ſeu naturale, ſed etiam culpæ, & morale, quandiu rectitudo iuſtitiæ ad Deum ſine auerſione ab ipſo conſeruaretur. Et ita non admittimus in voluntate primi hominis abſolutam impotentiam peccandi venialiter, ſed tantùm compoſitam cum dono iuſtitiæ, vt illam protectionem diuinam includente.

30. *Ad 2. membrum.* Vnde ad alteram partem omnino negamus de E facto peccaſſe homines venialiter, priuſquam mortaliter. Id enim repugnat ferè omnium Theologorũ opinioni: nam licèt aliqui poteſtatem admittant, de facto non ita loquuntur. Nec eſt fundamentum ad id aſſerendum. Nam Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 13. expreſsè docet initium omnis peccati in primis hominibus fuiſſe ſuperbiam, iuxta illud Tobiæ 4. *Superbiam nunquam in tuo ſenſu, nec in tuo verbo dominari patiaris, in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio.* Et Eccleſiaſt. 10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia.* Et apertè conſtat, illam ſuperbiam fuiſſe peccatum mortale: nam fuit de graui obiecto, & plenè deliberata; ergo ex ſententia Auguſtini primum peccatum hominis mortale fuit. Vnde quæ in contrarium ponderantur, nullius ſunt momenti.

Nam

Nam quantum ad Euam, illa certè audiendo ſerpentem non peccauit, quia actus ille de ſe indifferens erat, imò in poteſtate illius non fuit, non audire loquentem. Et quanuis potuiſſet non reſpondere, nec reſponſum poſtea expectare, ad hoc non tenebatur, quia nulla ratio periculi tunc occurrebat; vide inferiùs *lib.4. cap.2.* in cap. verò 3. ad alteram partem de peccato Adæ reſpondebimus.

CAPVT XIV.

Vtrùm homo creatus fuerit aliquo modo immortalis, & impaſſibilis.

1. *Ordo præſentis capitis ad præcedentia.*

PErfectiones, quas hactenus explicuimus, ad ſolam animam, & eius potentias pertinent: hæc autem, quam nunc declarare aggredimur, totius eſt compoſiti, ideo poſt perfectiones, quas in corpore, & animo ſigillatim conſiderauimus, de indiſſolubili vtriuſque nexu dicendum ſequitur, præſertim, quia hæc indiſſolubilitas, partim ex perfectione corporis, partim ex vigore animi proueniebat, vt videbimus. *Error Pelagij in præſenti.* Primùm ergo cauendus eſt error Pelagij, qui dixit, non minùs fuiſſe mortalem, & moriturum Adamum ante peccatum ſi non peccaſſet, quàm peccando fuit. Ita refert Auguſtin. *Epiſt.106.* circa finem, dicens in Synodo Palæſt. inter alia obiectum eſſe Pelagio, *eum dicere, quia Adam ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moriturus eſſet, & mortem non eſſe in genus humanum introductam per præuaricationem Adæ.* Et cum aliis, etiam hunc errorem Pelagium retractaſſe, quanuis fide non ſatis ſyncera. Et ita *lib. de Hæreſ. in* 88. hunc eundem errorem Pelagio tribuit. *Pelagij fundamentum quod.* Cuius fundamentum quantum ad ipſum Adamum aliud eſſe non potuit, niſi quia mortalitas naturalis eſt corpori humano ſecundùm eius naturam ſpectato: corpus autem Adæ naturale fuit. Quantum verò ad filios Adæ fundabatur, quia putabat peccatum Adæ nihil poſteris eius nocuiſſe. *Vide in tract. de peccatis, diſp.9. ſect.5.* Sed hæc eſt alia hæreſis, cuius impugnatio ad materiam de peccato originali ſpectat; nunc contra priorem breuiter agendum eſt.

2. *1. Aſſertio de fide. Probatur 1. ex Script.*

Primò ergo dicimus, Adamum fuiſſe aliquo modo immortalem, id eſt, potuiſſe nunquam mori, ſi vellet, ſeu nunquam fuiſſe moriturum, ſi non peccaſſet. Hoc de fide tenendum eſt. Probatur primò ex Script. Geneſ. 2. *In quocunque die comederis ex eo, morte morieris.* *Pelagij euaſio cui videtur aſſentire Gregor. & Eucher.* Quem locum de morte animæ Pelagius interpretatus eſt, quia Adam in die, in qua peccauit, non ſtatim ſecundùm corpus mortuus eſt, ſed tantùm ſecundùm animam. Ad quam ſententiam videtur accedere Gregorius *lib.5. Epiſt. Epiſt.14. aliàs cap.114. & lib.6. Epiſt.31. cap.195.* & Eucher. *in Geneſ.* *Expugnatur.* Nihilominus certa fide tenendum eſt, comminationem illam fuiſſe de morte corporis, vt Paulus ſtatim citandus illam interpretatur, vt *ex Geneſ.3.* colligi poteſt in illis verbis: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Et infrà, *Nunc ergo ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum, & emiſit eum Dominus Deus de Paradiſo*, &c. Per quæ oſtenditur quaſi executio illius pœnæ. Nam propter peccatum priuatus eſt homo Paradiſo, & remediis, quibus ad vitandam mortem vti poterat, & quaſi morti traditus eſt, vt per communem ciborum vſum vitam conſeruaret, donec in terram reuer-

A teretur. Vnde tacitè etiam explicatur, quo ſenſu dictum fuerat, *In quocunque die comederis, morte morieris*, id eſt, morti obnoxius eris, ſeu mortalis efficieris, ſeu mori incipies. *Explicatur Gregorius & Eucherius.* Nec Gregor. vel Eucher. huic veritati contradicere voluerunt, ſed declararunt, etiam mortem animæ ibi ſignificatam fuiſſe, & hanc ſtatim incurſam fuiſſe, illam verò in reatu, ac debito, vt expreſſiùs declarauit Albin. ſeu Alcuin. *in quæſt. in Geneſ.* Et hanc pœnam mortalitatis ſignificaſſe Deum *in eodem Geneſ.3.* cùm fecit Adæ, & Euæ tunicas pelliceas, & induit eos, docent Epiphan. *in Anchor. & Hæreſ.74.* & Origen. *homil.6. in Leuitic.* non longè à principio.

3. *Cœpta ratio pro aſſertione abſoluitur.*

B Ex hac ergo pœna optimè à contrario colligitur, Adam ſi non peccaſſet, non fuiſſe moriturum, quia ſi moriturus eſſet, non fuiſſet mors pœna peccati. Item quia ante peccatum non incepit mori, quia dictum eſt, in qua die comederis, morte morieris; ergo non antea moriebatur, etiam inchoatiuè, vt ſic dicam, neque erat mortalis, neque morti obnoxius. Et hac ratione dicitur Sapient. 1. *Quoniam Deus mortem non fecit*, quia non fuit ex prima inſtitutione Dei, *nec lætatur in perditione viuorum*, vt ibidem ſubditur; & ideo creando non inſtituit hominem mortalem; ſed iudicando, punit peccatorem, vt dixit Proſp. *in lib. ſententiar. Auguſt. in* 303. Clariùs hoc confirmat C idem Sapiens *cap.2.* dicens, *Deus creauit hominem inexterminabilem, inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Denique expreſsè id teſtatur Apoſtol. *ad Rom.5.* dicens, *Per vnum hominem peccatum introiuit in mundum & per peccatum mors*; vbi apertè explicat comminationem Geneſis de morte corporali, quæ ſine peccato in mundum non intraſſet. Et ideo *cap.6.* addit, *Stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna.* Sicut ergo ſine gratia comparari non poteſt vita æterna, ita nec mors intraret, ſi peccatum non fuiſſet, & ſic addit in cap. 8. *Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus verò viuit propter iuſtificationem.* Et 1. ad Corinth. 15. *Per hominem mors, & per* D *hominem reſurrectio, & ſicut in Adam omnes moriuntur*, &c.

4. *Probatur 2. ex Concil.*

Præterea definita eſt hæc veritas contra Pelagium in Concil. Mileuit. *cap.1.* his verbis: *Qui dixerit Adam primum hominem mortalem factum, ita vt ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.* Idem tradit Concil. Arauſ. II. *can.1. & 2.* & Concil. Trid. *ſeſſ.5. can.1.* dicens, *Adam peccando incurriſſe mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus.* *Accedunt Patres.* Auguſt. etiam variis in locis hanc docuit veritatem, præſertim *lib.6. Geneſ. ad liter. cap.22. & ſequentib. & lib.1. de Peccator. merit. cap.2. & ſequentib. & lib. de Nupt. cap.5. &* E *lib.6. contra Iulianum, cap.4. & lib.13. de Ciuit. cap.3. & 23. & lib.14. cap.26.* & Proſp. *lib. de Promiſſ. & prædeſt. cap. 2. & lib. 2. de vita contemplatiua, cap. 19.* & alibi ſæpe contra Pelagium. Fulgent. *lib. de fide ad Petrum, cap.15. & de Incarnat. & grat. cap.12. & 14.* & Petr. Diacon. *de Incarnat. & grat. cap.6.* & Cyrillus Alexandrinus *lib.1. in Ioannem, cap.15.* Chryſoſtomus *homil.17. in Geneſ.* & reliqui Patres, & expoſitores *Geneſ.2. & 3.* & ſuper citata loca Pauli.

5. *Ratione quatenus probetur aſſertio.*

Ratione non poſſumus probare veritatẽ hanc, niſi ex inſtitutione diuina nobis ſufficienter reuelata. Nam ſi puram hominis naturam conſideremus, non eſt dubium, quin ex intrinſeca conditione ſua mortalis ſit, & ſuis viribus, & conditioni relictum fuiſſe diſcurſu temporis mo-

riturum. Deus autem, ſicut ſuprà diximus, creare voluit hominem in ſtatu altiori, quàm ex vi naturæ illi deberetur, & legem ſtatuit, illum in perfecta rectitudine conſeruandi, quandiu ipſe homo libertate ſua Dei præceptum non tranſgrederetur. Ad illam autem rectitudinem pertinuit, vt corpus animam non aggrauaret, nec moleſtias, vel defectus mortalitatis ſentiret, quandiu in ſua innocentia permanſiſſet. Et hoc probant teſtimonia adducta. Eſt autem per ſe notum, potuiſſe Deum hanc prærogatiuam, & priuilegium homini conferre, ſi à peccato abſtineret. Solùm ergo ſupereſt explicandum qualis fuerit hominis immortalitas in illo ſtatu.

6.

Arguitur 1. non videri poſſe oſtendi cuiuſmodi fuerit immortalitas Adami.

Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia Adam ex eadem materia corpus habuit, ex qua ſunt noſtra, & ex eiſdem qualitatibus, & temperamento corpus eius erat diſpoſitum, quo noſtra ſunt corpora, eodem, inquam, ſecundùm ſpeciem, & ſecundùm earundem qualitatum variam miſtionem pro diuerſitate membrorum, & humorum. Sed homo nunc non aliunde habet, quòd ſit mortalis, niſi ex eo, quòd tali materia ſic diſpoſita conſtat; ergo eadem ratione Adam non fuit mortalis. Quia exiſtente eadem cauſa formali, vel materiali intrinſeca non poteſt non ſequi idem effectus.

Arguitur 2.

Secundò corpus Adæ erat alterabile, & paſſibile actione phyſica, & materiali, quæ per ſe poteſt inducere corruptionem; ergo habebat corpus corruptibile. Conſequentia videtur per ſe nota. Et antecedens probatur, quia homo in illo ſtatu indigeret cibo, & potu ad conſeruandam vitam; ergo ſignum eſt fuiſſe ſubiectum actioni, & alterationi caloris naturalis. Vnde conſequenter fit, vt conuertendo cibum in ſuam ſubſtantiam per eius reactionem aliquid etiam propriæ ſubſtantiæ reſolueretur, & amitteretur; ergo corpus illud erat corruptibile ſecundùm partes; ergo etiam ſecundùm totum, quia partes eiuſdem naturæ

Arguitur 3.

ſunt cum toto. Tertiò, quia ſi Adam applicaret manum igni, & multo tempore ita perſeueraret, combureretur; ergo erat corruptibilis.

Quartò.

Quartò, quia ſecundùm Ariſtot. omne generabile eſt corruptibile, ſed homines in ſtatu innocentiæ eſſent generabiles, imò per veram generationem humanam procrearentur; ergo etiam eſſent corruptibiles.

7.

Quorundam Scholaſticorũ & Patrũ dicta, qui proximè factis argumentis cõſentire videntur.

Propter hæc, & ſimilia argumenta aliqui dixerunt, homines in ſtatu innocentiæ, & Adam ante peccatum fuiſſe mortalem, licèt non eſſet moriturus, ſi non peccaret. Ita Scotus, Gabr. & alij *in 2. d. 19.* Idque ex profeſſo contendit Moſes Barceph. *opuſc. de Parad. part. 1. cap. 5.* & in eam ſententiam refert Chryſoſtom. Athanaſ. & Cyrill. & Philoxenum, refert item alios dicentes, Adam mortalem, & immortalem fuiſſe, cùm ipſius libero arbitrio permitteretur à Deo, vt vel obſeruata lege immortalis eſſet, vel fracta moreretur. Quod aliis verbis ſcripſiſſe videtur Auguſtin. 7. *Geneſ. ad liter. cap. 25.* dicens: *Corpus Adami mortale erat, quia poterat mori, & immortale, quia poterat non mori.* Sic etiam Nemeſ. *lib. de Natura hominis, cap. 1.* & ex illo Anaſtaſ. Niſſen. *in Quæſtion. Scripturæ, quæſt. 24.* dixerunt, hominem ab initio neque planè mortalem, neque planè immortalem genitum eſſe, ſed veluti in confinio vtriuſque naturæ, vt ſi corporeas affectiones ſequeretur, ſub corporis mutatione ſubiiceretur; ſin animi bona anteponeret, ad immortalitatem traduceretur. Simili modo Anaſtaſ. Synaita *lib. 11. Hexaëmer.* non longè à fine, ex profeſſo probat ex Methodio contra Origenem, primos homines

A ante peccatum fuiſſe mortales.

Veruntamen omnes hi Patres in ſenſu Catholico locuti ſunt: nam ſolùm docere intendunt, hominem non habuiſſe ante peccatum naturalem, vt ita dicam, immortalitatem, neque gratuitam illam, quæ corporibus glorioſis tribuetur, ſed potiùs ex vi ſuæ intrinſecæ compoſitionis, & diſpoſitionis fuiſſe mortalem, licèt ex dono Dei futurus fuiſſet expers mortis, ac ſubinde aliquo modo immortalis, ſi non peccaſſet. 8.

2. Aſſertio per quam explicãtur in bono ſenſu citati Doctores.

Probatur ex Auguſt.

Sic dixit Auguſtinus ſuprà: *Aliud eſt non poſſe mori, ſicut quaſdam naturas immortales creauit Deus, aliud eſt autem poſſe non mori, ſecundùm quem modum primus homo creatus eſt immortalis.* Et infrà concludit: *Mortalis ergo erat*
B *conditione corporis animalis; immortalis autem beneficio conditoris.* Dicit autem *corporis animalis*, vt immortalitatem corporis glorioſi excludat. Et ideo infrà adiungit, non fuiſſe ita immortalem, vt mori non poſſet, ſed vt poſſet non mori. *Neque enim*, ait, *immortale, quod mori omnino non poſſit, niſi corpus ſpirituale, quod nobis futurum in reſurrectione promittitur.* Et in eodem ſenſu cæteri Patres, quos allegaui, ſuam ſententiam declarant.

Declaratur amplius veritas ex notatione triplicis immortalitatis apud D. Thomam.

D. autem Thomas *1. part. quæſt. 97. art. 1.* tres immortalitates diſtinguit, naturalem, qualis eſt in Angelis, & cælis, glorioſam, qualis erit in beatis hominibus, & mediam (vt ita dicam) quæ dici poteſt originalis, ſeu innocentiæ, & conclu-
C dit, Adam nec primam, nec ſecundam habuiſſe, ſed hanc tertiam, quæ intrinſecam capacitatem mortis non excludit, ſed ſolùm confert, vt illa potentia in actum non reducatur. Quia verò hoc erat infallibile ex promiſſione diuina, ideo theologicè loquendo illa poteſtas non moriendi immortalitas quædam vocari poteſt, & è contrario Adam dicitur factus mortalis peccando, quia illud priuilegium propter peccatum amiſit. Et in hoc ſenſu loquuntur Patres in priori puncto citati *in num. 4.* Nec contra hanc immortalitatem procedunt rationes dubitandi ſuprà propoſitæ *in num. 6.* ſed naturalem & intrinſecam poteſtatem moriendi oſtendunt.

9.

Quomodo primi parẽtes vitarẽt mortẽ ſiue violẽtam ſiue naturalem.

D Dubitant autem Theologi quale fuerit illud immortalitatis donum, ſeu quomodo conſeruari ſemper poſſent homines ne ad mortem peruenirent, ſi à peccato abſtinerent. Et vt meliùs rem totam explicemus, ſuppono, duobus modis mortem homini euenire, ſcilicet ab extrinſeca cauſa, vt per ignem, aquam, enſem, &c. quæ dicitur mors violenta, vel ab intrinſeco per actionem interni calidi in humidum; quæ dicitur mors naturalis. Ab vtroque igitur modo interitus, ſeu mortis immunis eſſet homo in illo ſtatu, quandiu non peccaret: cauſa verò illius præſeruationis, ſeu immortalitatis diuerſo modo tradenda, & explicanda eſt, & ideo de illa duplici morte ſigillatim di-
E cemus.

10.

Circa vitandam mortem violentã opinio Molinæ.

Circa priorem interrogari poteſt, an corpus Adæ ita fuerit à Deo intrinſecè diſpoſitum, & quaſi ſolidatum per qualitatem aliquam illi inditam, vt à nulla extrinſeca cauſa, etiam illi ſufficienter applicata poſſet corrumpi. In quo puncto P. Molina *tract. de Oper. ſex dierum, diſput. 28. 3. & 4. concluſ.* ſentire videtur corpus hominis fuiſſe immortale, & impaſſibile per donum habituale illi collatum, quod erat qualitas quædam corporea per totum corpus diffuſa & extenſa.

Eius 1. motiuum.

Mouetur primò, quia illa immortalitas non erat miraculoſa, aut tranſiens, ſeu breui tempore duratura, ſed erat donum & propria conditio illi ſtatui quodammodo debita. Deus autem non conſueuit huiuſmodi dona permanentia tribuere imme

immediatè per ſeipſum, ſed per aliquam facultatem intrinſecam, & inhærentem; ergo *2. Motiuum.* credendum eſt ita donum illud contuliſſe. Secundò argumentatur, quia exiſtimat ſimili modo frænaſſe Deum appetitum primi hominis ab omni concupiſcentiæ motu per habituale donum; ergo eodem modo credendum eſt tribuiſſe immortali- *Tertium.* tatem. Tertiò, quia Deus potuit hoc modo illa corpora præſeruare per qualitatem conſentaneam corpori animali, in quo actio calidi in humidum eſſe poteſt. Nam corpus glorioſum immortale fit per qualitatem intrinſecam illi ſtatui accommodatam, & corpora damnatorum fient immortalia per qualitatem, licèt non futura ſint impaſſibilia ab igne corporeo; cur ergo non poterit cogitari, & fieri qualitas, quæ alio modo ſtatui innocentiæ accommodato corpus hominis faceret immortale? Si autem hoc poſſibile fuit, id certè eſt magis conſentaneum ordinariæ prouidentiæ Dei qui effectus ordinarios (vt ſic dicam) alicuius ſtatus *Quartum.* per ſecundas cauſas facere ſolet. Quartò argumétatur, quia fœminæ in illo ſtatu parerent ſine dolore, ratione alicuius qualitatis ad hoc bene diſponentis earum corpora; ergo idem in propoſito dicendum eſt.

11. *Aliorum opinio.* Alij verò dixerunt etiam illum effectum per intrinſecam qualitatem factum fuiſſe, non tamen corpori, ſed animæ inhæſiſſe, ac ſubinde non corporalem, ſed ſpiritualem fuiſſe. Quam opinionem indicare videtur S. Auguſtinus *in lib. quæſtionum noui, & vet. Teſtam. q.19.* Aliqui etiam tribuunt D. Thomæ *dicta q. 97. art. 1.* quia dicit, corpus Adæ non fuiſſe indiſſolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo exiſtentem, ſed quia inerat animæ vis quædam ſupernaturaliter diuinitùs data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præſeruare. Et infrà reddit rationem his verbis; *quia anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur per quam corpus conſeruare poſſet*, &c. & *in ſolut. ad 3.* ait, quòd vis illa præſeruandi corpus à corruptione non erat animæ humanæ naturalis, ſed per donum gratiæ. Et eandem ſententiam indicat D. Thomas *in 2. d. 19. q.1. art.4. & q.5. de Malo art. 5.* Et ita etiam intellexit D. Thomam Scotus *in 2. d.19. q.1.* & ideo Caiet. *in art.1.* & 4. idem ſentiens non reprehendit Scot. quòd malè D. Thomam intellexerit, ſed quod illum impugnauerit. idem tenet Valent. 1. *tom diſp. 7. q. 3. puncti. 2.* vbi ait, illum vigorem fuiſſe qualitatem ſupernaturalem animæ infuſam, quam Deus potuit talem facere, vt natura ſua actionem contrariæ agentis impediret. Ac denique aliqui Thomiſtæ exiſtimant, qualitatem illam fuiſſe gratiam ipſam quæ eſt in eſſentia animæ, quæ tunc illum vigorem habebat, & ſolet allegari Scot. *lib. 1. de Natur. & Grat. cap. 5.* vbi non ſatis clarè, nec determinatè loquitur.

12. *3. Aſſertio communior.* Mihi tamen probabilius eſt, immortalitatem, ſeu impaſſibilitatem quoad hanc partem non fuiſſe datam homini in ſtatu innocentiæ per intrinſecã qualitatem. Hæc eſt communis ſententia Theologorum *in 2. d. 19* vbi Durand. *q. 1.* & Scot. *q. vnic. & in d.19 §. poteſt dici, in fine,* & Gabr. *d. 19. q. 1.* & ibi aliorum. Item ſpecialiter D. Thomas *dicto art. 4. in fine*, loquens de modo corruptionis per violentiam ab extrinſeco agente, vel per inciſionem gladij, vel aduſtionem ignis, vel huiuſmodi dicit, *Ab hoc modo corruptionis conſeruabat hominem illæſum diuina prouidentia.* Et in *dicta q. 97. art. 1.* priùs dicit, Adam non fuiſſe incorruptibilem per intrinſecam diſpoſitionem: poſtea verò *in ar.* A 2. & 4. magis explicat, quod *in 2.* dixerat, addens, potuiſſe Adam conſeruare corpus illæſum ab extrinſeco agente, *partim per propriam rationem per quam poterat nociua vitare, partim per diuinam prouidentiam quæ ſic ipſum tuebatur, vt nihil ei occurreret ex improuiſo, a quo læderetur.* Eadem eſt ſententia D. Auguſtini *lib. 1. de Peccat. merit. & remiſſ. cap. 3.* vbi ſic inquit: *Si Deus Iſraelitarum veſtimentis, & calceamentis præſtitit, quod per tot annos non ſunt obtrita, quid mirum, ſi obedienti homini eiuſdem potentia præſtaretur, vt animale, ac mortale habens corpus, haberet in eo quendam ſtatum, quo ſine defectu eſſet annoſum*, &c. Et poſtea comparat ſtatus innocentiæ immortalitatem illi quam Elias, & Enoch nunc B habent, & vſque ad dies propinquos iudicio finali habituri ſunt. Veriſimile autem eſt, veſtes, & calceamenta Hebræorum non per intrinſecas qualitates, ſed per Dei prouidentiam ſine diminutione conſeruata fuiſſe, idémque de Elia, & Enoch eſt *Vide authorẽ t. 2. in 3. p. diſp. 55 ſect. 1. concluſ. 3.* veriſimilius; idem ergo de primis hominibus Auguſtin. intellexit.

Præterea licèt illa qualitas fortaſſe non ſit impoſſibilis, de quo modò diſputare nolumus, nihilominus nimis eſſet miraculoſa, & nullum habet *13. Suadetur aſſertio ratione.* fundamentum in his quæ de immortalitate primorum hominum ſancti, vel Scriptura docent. Nam potiùs indicant illum modum incorruptibilitatis eſſe proprium corporis glorioſi. Nec ad cõ- C uenientem prouidentiæ ordinem erat alius neceſſarius, nam per prudentem ipſius hominis diligentiam, adiuncta peculiari Dei prouidentia, & cuſtodia per ſe, vel per Angelos, ſufficienter, ſatíſque conuenienter poterat homo ab his extrinſecis incommodis præſeruari. Nam, v.g. vt homo non poſſet ab igne comburi, vel nimium calefieri, quid neceſſe erat, eſſe tali qualitate affectum, vt quanuis in ignem ingrederetur, ab illo pati non poſſet, cùm multo facilius eſſet vitare nimiam ad ignem propinquitatem? Alioqui etiam dicendum eſſet, hominem fuiſſe per intrinſecam qualitatem ita affectum, vt licèt ambularet ſuper aquas, non mergeretur, vel licèt mergeretur, non ſuffoca- D retur. At hæc, & ſimilia incredibilia ſunt: multo ergo veriùs & faciliùs dicitur, hæc omnia incommoda per prudentem prouidentiam præcaueri potuiſſe, & conſequenter etiam vitanda fuiſſe.

Denique eſt optima ratio, quia ſi in corpore ho- *14. Ratio altera.* minis, & in omnibus partibus eius eſſet qualitas reſiſtens naturaliter omni extrinſeco corrumpenti, eadem ratione eadem qualitas reſiſteret, ne vna pars corporis ab alia diſſimili pateretur, ſeu ne calidum ageret in humidum; ergo per illam qualitatem etiam fieret homo incorruptibilis ab intrinſeco, & conſequenter non indigeret cibo, & potu ad vitam conſeruandam, quæ ſunt apertè falſa, & E contra Scripturam, vt ſtatim dicemus. Prima verò ſequela probatur, quia actio calidi in humidum, ſeu alteratio inter partes diſſimilares corporis organici inter ſe, eiuſdem rationis eſt cum alteratione proueniente ab extrinſeco agente, quia ad eundem proximum terminum caloris, vel frigoris tendit, & ab eodem principio, & eodem naturali modo progreditur; ergo qualitas, quę reſiſteret extrinſeco calefacienti, v.g. reſiſteret etiam extrinſeco calori, vel propinquæ parti calidiori: & ita omnis intrinſeca alteratio inter membra corporis impediretur.

Atque hæc pars magis explicabitur, & confirmabitur reſpondendo ad motiua aliarum opinio- *15. Ad 1. motiuum Molinæ in num. 10.* num. Ad primum enim pro qualitate corporea cõcedimus, illud donum fuiſſe permanens, & durabile

bile in illo ſtatu ; quia modus ille prouidentiæ etiam eſſet ſtabilis , & certa lege promiſſus. Cum autem dicitur, quòd non eſſet miraculoſus , eatenus concedi poteſt , quatenus ſine vllo proprio miraculo illa præſeruatio fieri poterat. Hinc autem potiùs nos inferimus , id non eſſe factum per qualitatem intrinſecam , nam perpetuum miraculum fuiſſet, corpus animale eſſe tali qualitate diſpoſitum , & ſpeciale miraculum eſſet, corpus per qualitatem illam fieri impaſſibile reſpectu extrinſecorum agentium , & non ab intrinſeco. Nihilominus tamen neceſſaria fuiſſet prouidentia non debita naturæ hominis , ac proinde ſub ea ratione ſupernaturalis, quamuis illi ſtatui eſſet connaturalis.

Progreditur reſponſio ad idem motiuũ.

Donum inhærens quãdo non ſufficiat abſque extrinſeco.

16\. Cùm verò inſtatur , quòd Deus confert hæc dona permanentia per habitus;reſpondemus , duo poſſe in effectibus horum donorum diſtingui, vnum eſt effectio alicuius boni , aliud ablatio impedimentorum , vel cauſarum extrinſecarum, quæ poſſent aliquid incommodi afferre. Et de primo verum eſt ad operationes ordinarias alicuius ſtatus permanentis , quando naturam ſuperant,infundere Deum habitus,qui talium operum ſint accommodata principia. De ſecundo autem non ſemper eſt verum conferri per intrinſecos habitus : nam ſæpe neceſſaria eſt extrinſeca Dei cuſtodia. Et ſic videbimus , Deum dare iuſtis ordinaria , & intrinſeca principia operandi : quando autem iuſtũ dono perſeuerantię diuturnæ,vel cõfirmationis in gratia ſtabilire vult , non id facere per ſolos habitus , ſed per peculiarem prouidentiã ſuam , quæ hominis cooperationem coniunctam habeat. Sic ergo in præſenti ad immortalitatem diu conſeruandam dedit quidem Deus homini in corpore temperamentum aptiſſimum ad reſiſtendum contrariis , quantum naturalis capacitas humani corporis patiebatur : in animo verò dedit prudentiam,& ſcientiam,ac vigilantem rationem, qua poſſet pericula , & agentia contraria euitare. Quia verò hæc non ſufficiebant , adiunxit ex parte inferiorum cauſarum locum temperatum , & ſalubrem, qui non poſſet ordinariè,& in communi curſu vitæ corpori nocere, & ex parte ſuperiorum cauſarum , ſcilicet , cæleſtium , etiam conſtituit hominem ſub climate optimo, & temperatiſſimo. Et quia in his omnibus poterat defectus inueniri , ſuam peculiarem prouidentiam adiunxit, tum ad excitandum hominem in occaſionibus opportunis. Tum etiam ad remouenda extrinſeca impedimenta, quæ homo etiam vigilans præcauere non poſſet.

Ad 2. motiuum ibid.

17\. Atque ita patet reſponſio ad exemplũ de extinctione fomitis. Negamus enim id factum eſſe per alios habitus,nam licèt aliqui infunderentur bene diſponentes appetitum ad illum effectum;ſoli ſine peculiari protectione Dei non ſufficerent,vt ſuprà diximus. Imò fortaſſe probabilius etiam eſt , nullum habitum ad illum effectum datum eſſe , quia ad virtutes naturales non pertineret, de quo infrà dicturi ſumus. Vnde facilè nos poſſumus argumẽtum illud in contrarium retorquere. Ad tertiam verò probationem iam reſponſum eſt, licèt demus illam qualitatem eſſe poſſibilem , nihilominus vsũ cius (vt ſic dicam) nec neceſſarium, nec illi ſtatui conuenientem fuiſſe. Nec ſunt ſimilia , quæ de corporibus glorioſis, vel damnatorum afferũtur, nam priora non ſunt corpora animalia , ſed quodammodo ſpiritualia : poſteriora verò etiam ſunt extra ſtatum corporum animalium, quatenus nec cibo , nec potu indigent , & quoad hoc fortè diſponuntur per aliquam intrinſecam qualitatem,

Prædictum motiuum retorqueri poteſt in Molinam.

Ad 3. motiuum.

A licèt relinquantur paſſibilia ab igne , & aliis diuinis inſtrumentis. Quanquam perpetua conſeruatio ſub actione illa, & paſſione tam graui , ſine peculiari actione prouidentiæ Dei fieri poſſe non videatur , de quo aliàs. At verò in corpore animali qualitas illa neceſſaria non erat, neque diſpoſitioni corporis ad actiones illius ſtatus erat accommodata. Ad vltimum verò exemplum de partu fœminarum ſine dolore , infrà ex profeſſo reſpondebimus, nunc conſequenter etiam dicimus, etiam in illo effectu peculiarem Dei prouidentiam fuiſſe interuenturam.

Ad 4. motiuum.

Ad alteram ſententiam de ſpirituali qualitate animæ indita reſpondemus in primis, nullum pro B illa ſententia ferri rationis fundamentum:nos autem oſtendimus nullam omnino qualitatem neceſſariã fuiſſe. Et profectò ſi aliqua neceſſaria eſſet, potius corpori, quàm animæ infundenda eſſet , in quo magis probo ſententiam Molinæ, quia maior proportio eſt in qualitate corporea ad reſiſtendum formaliter agenti corporeo, quàm in qualitate ſpirituali, nam vix intelligitur , quomodo ſpiritualis qualitas inhærendo animæ per ſe reſiſtere valeret, ne qualitas materialis induceretur in corpus , niſi prius ab illa qualitate ſpirituali, aliqua proportionata diſpoſitio in corpus redundaret;& tunc fruſtrà multiplicarentur tot qualitates, nam materialis ſufficeret. Quòd ſi dicatur qualitatem illam C ſpiritualem non reſiſtere formaliter, ſed effectiuè, tunc difficile eſt ad explicandum , quid anima hominis per illam qualitatem efficeret in agente extrinſeco corporali , quo eius actionem impediret. Et præterea vrget hîc etiam ratio ſuprà facta *in n.* 14. quòd talis qualitas etiam actionem calidi in humidum , & inter partes ipſas corporis humani impediret. 18.

Impugnatur altera opinio in n.11.

Nec etiam ille modus dicendi auctoritate fundatur, nam Auguſt. qui citatur *in lib. Quæſtion. noui , & veteris Teſtamenti , q.19.* in primis liber ille incerti auctoris,& non multæ auctoritatis eſt : & deinde nullum verbum in illa quæſtione inuenio, quo talis ſententia ſignificetur , vt in ſequentibus D declarabo. De D. Thoma etiam opinor , non fuiſſe de tali qualitate loquutum, ſed vigorem animæ appellaſſe vim rationis , id eſt, ſcientiæ, deſcretionis , & prudentiæ, ac rectæ voluntatis , per quam poterat homo in illo ſtatu illa extrinſeca damna vitare. Quod mihi perſuadeo , primò ex teſtimonio , quod ſub nomine Auguſtini citat *in dicta q.19.* cuius verba ſunt: *Deus hominem fecit, qui quãdiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipſe ſibi auctor eſſet ad vitam, aut ad mortem.* In quibus euidenter loquitur de poteſtate vitandi mortem per rationem, & electionem rectam; ergo in eodem ſenſu loquutus eſt D. Thomas. Secundo , quia D. Thomas ait , hoc modo fuiſſe hominem incorru- E ptibilem ex parte cauſæ efficientis, quod non poteſt intelligi de efficientia phyſica animæ in proprium corpus, vel intrinſecum agens; ergo intelligitur de virtute efficiente intellectus, & voluntatis ad præſeruandum corpus à corruptione moraliter, vtique obediendo Deo, & prudenter vitando, & remouendo corrumpentia. Tertiò , quia ita videtur exponere ipſe D. Thomas *a.2. ad 4.* & euidentiùs in aliis locis ſuprà citatis. 19.

Reſpondetur ad locum Auguſtini citatum pro nunc impugnata opinione.

Item nec D. Thomam illius fuiſſe opinionis oſtenditur tripliciter. Primò.

Secundò.

Tertiò.

Supereſt dicendum de alio modo corruptionis ab intrinſeco , de quo certum videtur ex dictis non fuiſſe per intrinſecam qualitatem impedientem internam actionem, & paſſionem, alioqui non indigeret homo alimentis. Quod manifeſtè falſum eſt, vt conſtat ex illo Gen.2. *Præcepitque ei , dicens: Ex omni ligno Paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni,* 20.

Circa vitandam mortem naturalem 4. aſſertio. Probatur ex Gen.2. & explicatur quomodo

datum ſit præceptum comedendi primis parẽtib.

boni, & mali ne comedas. In quibus verbis explicatur neceſſitas comedendi, quæ in illo ſtatu fuiſſet ad conſeruandam vitam, & ideo graues Theologi notant, non ſolùm præcepiſſe Deum primo homini vt non comederet de ligno ſcientiæ, ſed etiam præcepiſſe vt de aliis comederet, quia hoc erat illi neceſſarium ad vitam. Quod ſentit D. Thom. 1.*part.quæſt.*97. *art.* 3. & Magiſter *in* 2.*d.*19.& ibi Durand.*q.*2. Quanquam Abulenſ. *Gen.* 13. *q.* 206. *&* 209. contendat, illud præceptum tantùm fuiſſe negatiuum prohibens eſum ligni ſcientiæ, nam quoad alteram partem magis videtur eſſe permiſſio, aut conceſſio, quàm obligatio. Vnde D. Auguſt. *lib.* 14.*de Ciuit. cap.* 15. dixit, vnicum tantùm præceptum Deum impoſuiſſe Adæ. Et ipſe etiam Deus ſolùm comminatus eſt mortem propter tranſgreſſionem illius præcepti. Sed quanuis hoc poſterius verum ſit quo ad præceptum ſpeciale poſitiuum, nihilominus rectè dicitur per illa verba etiam explicatum eſſe præceptum naturale comedendi quantum ad conſeruandam vitam neceſſarium eſſet. Vnde cùm dicitur, *ex omni ligno Paradiſi comede,* non eſt putandum (vt quidam obiiciunt) fuiſſe præceptum comedendi de omnibus fructibus collectiuè, ſeu diſtributiuè, & copulatiuè, ſed disiunctim, ſeu de quolibet, vt placeret. Specialiter verò (vt Magiſter notat) certum eſt ibi præceptum comedendi de ligno vitæ aliquando, quia ad vitæ perpetuitatem illud neceſſarium erat, ideoque ſuppoſita qualitate illius cibi etiam illud ſpeciale comprehendebatur ſub naturali præcepto conſeruandi vitam.

21.

Corollarium ex dictis corpus Adæ fuiſſe trãſmutabile quoad aliquas particulas.

Vnde colligitur corpus Adæ de ſe, ac intrinſecè poſſibile naturaliter fuiſſe, & alterabile etiam vſque ad aliquam partialem tranſmutationem ſecundùm aliquas corporis particulas. Sic enim D. Thom. *dicta q.*97.*art.*3. *ad* 1. docet per actionem caloris aliquid de humido corporis Adæ perdi potuiſſe. Et *in ſolut. ad* 2. *& in art.* 4. indicat, etiam potuiſſe pati à cibis, quanuis illa paſſio nunquam poſſet corpus ab ſtatu connaturali extrahere. Et idem docent Scot. Durand. & alij *in* 2.*d.*19.& ratio eſt, quia hic effectus intrinſecè ſequitur ex

Id probatur ratione.

actione calidi & humidi, & continua nutritione, tum quia naturaliter coniuncta eſt conuerſio alimenti in ſubſtantiam aliti, cum aliqua reſolutione, & depoſitione ſubſtantiæ ipſius aliti: tum etiam quoniam naturale agens agendo repatitur, quo ſequebatur, vt corpus hominis in illo ſtatu agendo in cibum, vt illum in ſuam ſubſtantiam conuerteret, aliquid etiam ab ipſo pateretur. Quãuis Caiet. *dicta q.* 97.*a.* 3. *&* 4. hanc repaſſionem neget in illo futuram fuiſſe, *quia anima* (inquit) *habebat vim quandam ſupernaturalem, propter quam corpus agendo in nutrimentum, non repatiebatur ab eo.* Et poteſt hoc confirmari, quia aliàs corpus in illo ſtatu eſſet ſimpliciter paſſibile, etiam paſſione præternaturali, & corruptiua, atque ita eſſet ſimpliciter mortale.

Negat tamen Caietanus.

Et conſirm.

22.

Expugnatur Caietanus.

Sed non video quomodo virtus animæ poterat reddere corpus illud impaſſibile ab alimentis, magis, quàm ab actione calidi in humidum, vel ab actione, & paſſione partium diſſimilarium inter ſe. Item non video, cur magis obſtet immortalitati illius ſtatus repaſſio ab alimentis, quàm paſſio humidi à calido, quia per vtranque alterationem poteſt extrahi corpus à naturali diſpoſitione, ſi alteratio nimia ſit, & à neutra extrahetur, ſi ſit moderata. Et ideo D. Thom. *in art.*3. *ad* 2. cùm in prima reſponſione illam doctrinam inſinuaſſet, in illa non perſiſtit, ſed addidit ſecundam, dicens, quòd
A talis paſſio eſſet ad perfectionem naturæ. Nullum ergo eſt inconueniens admittere aliquam alterationem fieri potuiſſe in illo ſtatu in corpore homini per reactionem ciborum. An verò propter has alterationes dicendum ſit, illud corpus fuiſſe paſſibile ſimpliciter, tantùm eſt quæſtio de modo loquendi, ſicut ſuprà dicebamus de quæſtione, an eſſet mortale, vel immortale. Idémque eſt, an ſit dicendum potuiſſe tunc hominem non mori, vt Scot. & Gabr. loquuntur, & ſentit Magiſt. *dicta d.*19. cum Auguſt. *lib.*7. *Gen. ad lit. cap.* 25. vel etiam non potuiſſe mori, vt Bonauent. & Durand. contendunt. Vtrunque enim eſt verum in diuerſo ſenſu, potuit enim non mori, quia potuit non pec-

Ad confirm. pro Caiet. in fine numeri præcedentis.

Qua ratione verificetur Adamum potuiſſe non mori, & non potuiſſe mori.

B care, & non interueniente peccato, non poterat mori, non quidem ex intrinſeca impotentia, ſeu diſpoſitione corporis, nec ex phyſica virtute animæ ad reſiſtendum extrinſecis agentibus, ſed ex aliis cauſis, & remediis à Deo præparatis, quibus infallibiliter, durante illo ſtatu, mors vitaretur. Et ſimiliter erat paſſibile, quoad aliquam alterationem, non tamen quoad tantam alterationem, quæ à naturali diſpoſitione corpus remoueret.

23.

Id explicatur amplius ex Aug. & D. Thoma.

Explicatur hoc ex doctrina Auguſtini *lib.* 14. *de Ciuit.cap.*26.*& lib.*1.*de Peccat.merit.cap.*3. & ſub eius nomine *dicta q.*19. *noui, & veteris Teſtamenti,* & D. Thomæ *dicta q.*97. *a* 4. nam duo defectus
C ſunt in corpore humano in ſua pura natura conſiderato, ex quibus, niſi remedium adhibeatur, mors ab intrinſeco eueniet, vnus eſt deperditio humidi per actionem caloris naturalis: alius eſt diminutio continua, quæ fit vel in ipſo calore naturali per reactionem alimenti, vel in ipſo humido, quod minus perfectum ex alimento extrinſeco reparatur. Primò ergo defectui ſubuentum eſt per fructus lignorum communium Paradiſi. Nam ex illo defectu præcisè ſpectato non ſequitur mors, niſi cibus, & potus omnino deficiant. Et eadem ratione non ſequetur fames, aut ſitis, nec præternaturalis alteratio, ſi opportuno tempore naturali neceſſitate ſubueniatur. Et ideo dicit Auguſt.
D ſuprà: *Cibus aderat, ne eſuriret, potus, ne ſitiret.* Dices, hinc ſolũ ſequitur, potuiſſe non eſurire, aut famẽ non ſentire, nihilominus tamen potuiſſe hominem pro ſua libertate, vel omnino, vel ſaltem plus iuſto abſtinere à cibis, & ita vel mori, vel etiam vſque ad paſſionem famis præternaturaliter alterari. Reſpondeo in primis, quòd ſi omnino abſtineret à cibis, eo ipſo grauiter peccaret, & ab ſtatu caderet, atque ita licèt moreretur, non contingeret mors in ſtatu innocentiæ, ſed peccati. Deinde non poſſet etiam præter rationem rectam, & illi ſtatui conuenientem abſtinere à cibis, quin ſaltem venialiter peccaret. Dictum eſt autem ſubuentum eſſe homini in illo ſtatu, vt nunquam venialiter
E peccaret, quandiu mortale peccatum non pręcederet; ergo ex vi eiuſdem prouidentiæ, & protectionis Dei nunquam relinqueretur abſtinere à cibis indebito modo, nec cum aliquo nocumento illi ſtatui repugnante.

Mors ab intrinſeco ex duobus defectibus poteſt obuenire.

Quo pacto vni defectui ſubuentum fuerit in ſtatu innocentiæ.

Inſtantia.

Soluitur 1.

Soluitur 2.

24.

Quo pacto ſubuentum fuerit alteri defectui.

Contra ſecundum defectum maximè ſubuentũ eſt per alia remedia, maximè verò per lignum vitę. Nam in primis in ipſo corpore data eſt perfecta diſpoſitio, & humorum contemperatio, ita vt inter ſe habere non poſſent vehementem actionem, quæ ægritudinem vel aliquam ſimilem diſpoſitionem omnino præternaturalem ab intrinſeco poſſent inducere. Deinde per iuſtitiæ donum datum eſt, vt non poſſent humores nimium alterari, aut ex feruenti paſſione, aut ex nimio labore, quia in hoc ſtatu in his omnibus eſſet maxima moderatio

tio,& ſic ait Aug.ſuprà, *Nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore vllas moleſtias vllis eius ſenſibus ingerebat, nullus intrinſecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinſecus, ſumma in carne ſanitas.* Præterea etiã ex parte illorum fructuum, ſeu alimentorum, quibus priori defectui ſubueniebatur, prouiſum eſt, vt optimę qualitatis eſſent, ita vt ex magna facilitate, & cũ minima alteratione partium corporis hominis poſſent in illius ſubſtantiam conuerti, & ad hoc etiam iuuabat optima, & ſalubris loci diſpoſitio, & hoc eſt, quod Auguſt. *citato loco* de ciuitate Dei, dixit, *Sicut in Paradiſo nullus æſtus, aut frigus, ſic in eius habitatore, nulla ex cupiditate, vel timore offenſio, nihil omnino triſte, non laſſitudo fatigabat otioſum, non ſomnus premebat inuitum,* &c.

25. *Non tamen illo modo ſubueniretur omnino.* *Sed ligno vitæ ſupplebatur.*

Veruntamen quãuis hæc omnia poſſent ſufficere, vt pro aliquo tempore corpus hominis in naturali diſpoſitione, non obſtante actione calidi in humidum, & reactione ciborum conſeruaretur, nihilominus progreſſu temporis debilitaretur, & marceſceret, niſi aliud remedium quo ab illo malo præſeruaretur, Deus illi prouidiſſet. Hoc autem remedium fuit lignum vitæ, nam fructus eius virtutem habuit confortandi, & reparandi calorẽ naturalem, vel potiùs præſeruandi ne infra connaturalem diſpoſitionem minueretur. Quod his verbis Aug. ſuprà docuit, *Lignum vitæ aderat, ne hominem ſenecta diſſolueret.* Et iterum, *Quandiu in creatoris lege durauit, dignus fuit edere de arbore vitæ, vt mori non poſſet. Neque enim corpus tale erat, vt diſſolui eſſet impoſſibile, ſed fructus arboris vitæ corruptionem corporis inhibebat.*

26. *Declaratur quomodo per lignum vitæ non ſolum mors, ſed paſſio omnis corruptiua vitaretur.*

Quomodo autem hoc modo non ſolùm mors, ſed etiam paſſio corruptiua vitaretur, intelligi poterit aduertendo temperamẽtum vnicuique homini conueniens, & connaturale non conſiſtere in indiuiſibili, ſed habere aliquam latitudinem intra quam variari poteſt ſecundùm aliquam intenſionem primarum qualitatum ſine proprio defectu, vel læſione corporis Imò aliquãdo cum perfectione, & augmento: aliquando verò cum conſiſtentia in ſtatu naturali. Circa hanc ergo latitudinem poterat per continuam nutritionem alteratio aliqua, & mutatio creſcere vltra terminos illius latitudinis, ſed priuſquam ad illum terminum corporis diſpoſitio perueniret, adhibendus erat fructus ligni vitæ, quo illa diſpoſitio corporis ad optimum ſtatum intra illam latitudinem reduceretur, vel (vt bene Caiet. notauit) ne vnquam ad præternaturalem ſtatum perueniret, præſeruaretur. Quod his verbis docuiſſe mihi videtur Auguſt. *lib.* 13. *de Ciuit. cap.* 23. dicens: *Primus homo de terra terrenus in animam viuentem factus eſt, non in ſpiritum viuificantem, quod ei per obedientiæ meritum ſeruabatur. Ideo corpus eius, quod cibo, & potu egebat, ne fame afficeretur, ac ſiti, & non immortalitate illa abſoluta, atque indiſſolubili, ſed ligno vitæ à mortis neceſſitate prohibebatur, atque iuuentutis flore tenebatur, non ſpirituale, ſed animale fuiſſe, non dubium eſt.*

CAPVT XV.

De ligno vitæ, & quomodo, quantáque efficacia homini immortalitatem largiretur.

1. *1. Aſſertio de quidditate ligni vitæ certa ex fide.*

TRia in titulo inſinuantur, quid fuerit lignum illud, qualiſque & quanta efficacia eius fuerit. Primò ergo dico, lignum illud fuiſſe veram arborem ſenſibilem fructum ad comedendum aptũ naturaliter producentem. Quod cenſeo de fide certum, oppoſitúmque ad errorem Origenis, qui

A hiſtoriam de Paradiſo ad metaphoras traduxit, pertinere. Probaturque manifeſtè ex contextu Gen. 2. *produxítque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue, lignúmque vitæ in medio Paradiſi, & lignum ſcientiæ boni, & mali.* Sicut ergo cætera ligna, & lignum etiam ſcientiæ arbores fuerunt ſenſibiles, ita & lignum vitæ. Et verbum *produxit*, quod in omnia cadit, oſtendit ex eadem terra, & ex eodem genere creationis fuiſſe lignum vitæ cum cæteris factum. Vnde conſequenter manifeſtum eſt, fructus illius arboris fuiſſe quendam corporalem cibum, ſicut fuit etiam fructus ligni ſcientiæ, vt conſtat *ex Gen.* 3. Vnde cùm ſancti dicunt, ſapientiam, aut Euchariſtiam B eſſe lignum vitæ, id intelligendum eſt in ſenſu ſpirituali, ſeu per quandam ſignificationem, ſicut *Prou.* 3. de ſapientia dicitur: *Lignum vitæ eſt his, qui apprehenderint eam.* Quod ita exponit Auguſtin. 2. *de Peccat. merit. cap.* 21. dicens, cibum illius arbóris fuiſſe figuram ſapientiæ, quia ſicut illa arbor erat in corporali Paradiſo, ita ſapientia eſt in ſpirituali, & ſicut hæc arbor ſenſibilis exterioris hominis, ita ſapientia interioris hominis ſenſibus præbet vigorem. Quod in aliis locis, præſertim ſuper geneſim ſæpe repetit. Cuius autem ſpeciei illa fuerit, ignotum nobis eſt.

Probatur ex 2 Gen. *Prædicti ligni fructus qualis.* *Sapientia & Euchariſtia lignum vitæ ſpiritualiter.* *Cuius ſpeciei lignum illud ſit ignoratur.*

2. *2. Aſſertio de efficacia connaturali illius fructus ad reparandam vitam.* *Refellitur Eugubinus contrarium ſentiens, & probatur aſſ. ex Gen. 3.*

Deinde dicimus fructum illius arboris per propriam efficaciam ſibi connaturalem contuliſſe hoC mini vigorem illum, ſeu renouationem. Itaque valde errant, qui dicunt, illam arborem ſeu fructũ eius tantùm fuiſſe ſignum illius effectus, & incorruptionis, quam Deus daturus eſſet homini, ſi non peccaſſet, quod ſenſit Eugub. *in cap. 2. Gen.* refellitur autem ſufficienter ex illis verbis Gen. 3. *Ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Et emiſit eum Dominus Deus de Paradiſo.* Si enim fructus ille non conferret hunc effectum, ſed Deus ad præſentiam eius, non oporteret Adamum eiicere de Paradiſo, ne comedendo de illo cibo particeps fieret immortalitatis. Quia Deus non promiſerat illum effectum, niſi homini in ſua obedientia perſeueD ranti, & ita poſt tranſgreſſionem nõ tenebatur legem illam, vel pactum aut ſignificationem ſeruare. Atque eadem verba iſto modo inducta etiam probant, illam efficaciam fuiſſe per virtutem connaturalem illi arbori, & fructui eius, & non tantùm per ſupernaturalem virtutem, aut eleuationẽ Dei, vt Bonauent. & Gabr. exiſtimarunt. Et indicant. *Gen.* 2. Eucher. & Beda. Imò etiam Auguſt. *lib.* 8. *Gen. ad lit.* eandem ſententiam indicat, dum ait, cibum illum contuliſſe talem effectum *nonnulla inſpiratione ſalubritatis occultæ.* Et quia ſtatim inter miracula Dei computat, quòd cibus ille immortalitatem efficeret. Sed piè exponi poteſt eodẽ modo, quo aliqua ſingularia opera dici ſolẽt, quaſi E miracula naturæ. Abſolutè tamen loquendo veriſimilius eſt virtutem illam fuiſſe naturalem. Nàm ſi virtus erat ſupernaturalis, cùm ſolùm eſſet data vel promiſſa pro hominibus præcepto Dei obtemperantibus, quanuis poſt peccatum de illa arbore comederent, fructum immortalitatis non acciperent. Sicut nunc, licèt Euchariſtia virtutem ſupernaturalem habeat ad ſanctificandos recipientes, non omnes, qui illam ſumunt, fructum illum recipiunt, ſi bene diſpoſiti non ſint, quia non eſt data illa virtus pro omnibus ſimpliciter, ſed tantùm pro dignè ſumentibus. Ergo è contrario ſi Adam poſt peccatum, comedendo de ligno vitæ immortalitatem conſequeretur, vt verbis illis docetur, profectò non erat ſupernaturalis talis virtus, ſed ex naturali, & intrinſeca facultate illius fructus procedebat.

Concluditur etiam contra Bonau. Gabr. Eucher. & Bedam virtutem ligni non fuiſſe ſupernatur. *Auguſtinus quoque indicans virtutẽ prædictã fuiſſe ſupernatur. piè exponitur.* *Probatur vlterius aſſertio.*

Accedunt D. Thom. Scot. & alij.

debat. Et hoc ſentiunt D. Thom. Scot. & alij auctores ſtatim allegandi.

3. *Enucleatur amplius aſſertio, notando dupliciter potuiſſe cibum illū conſeruare corpus.*

Dicimus autem, illum effectum fuiſſe à virtute actiua; & per propriam efficaciam illius cibi in corpus hominis, quia ſola bona diſpoſitio, vel quaſi materialis cauſalitas non poterat ad effectum illum eſſe ſufficiens. Duobus enim modis poteſt intelligi cibum aliquem eſſe corpori humano naturaliter conuenientem ad conſeruandum, vel confortandum illud.

1. Modus.

Primò, quaſi materialiter tantùm, videlicet, quia talis cibus ratione ſui temperamenti, & qualitatum, quibus diſponitur, facilè conuertitur in ſubſtantiam corporis humani, & poſtquam conuerſus eſt, illæmet qualitates, quæ in ipſo erant, in homine manent (ſiue ſint eædem numero, ſiue ſpecie, parum enim hoc in præſenti refert) & illud commodè afficiunt, & ſuo modo formaliter illud confortant, & protegunt.

2. Modus.

Alio modo poteſt cibus confortare corpus efficienter, nimirum vel per nouas qualitates ipſū temperamentum connaturale corpori perficiendo, ac reparando, ſi quid in illo diminutum fuerat, vel intendendo natiuas qualitates, & alias remittendo.

Quid de priori.

Prior ergo modus non ſolùm poſſibilis eſt, ſed etiam frequens, non tamen fuiſſet ſufficiens ad conferendam homini vitæ perpetuitatem in corpore animali, quia per ſolum illum modum non reparatur diminutio naturalis caloris, à quo pendet corporis conſeruatio.

Quid de poſteriori.

Neceſſaria ergo fuit virtus actiua in illo fructu vt poſſet temperamentum hominis, à quo vita pendet perfectè reſtaurare. Nec eſt, cur impoſſibile exiſtimetur, fructum vnius arboris habuiſſe hanc virtutem connaturalem, quia ille effectus de ſe naturalis ordinis eſt, & finitæ perfectionis, imò non excederet gradum formarum accidentalium; ergo non repugnat virtutem actiuam eius connaturalem eſſe alicui arbori, ſeu fructui eius. Et ita ſentit de virtute illius fructus Rupert. *lib. 3. in Gen. cap.* 3. & Hugo de Sanct. Victor. *in Annotat. Gen. cap.* 7 & Gloſſa ordinaria *Gen.* 2. vbi Lipoma. alios refert, & D. Thomas *dicta q.* 97. *art.* 4. & ibi Caiet. Durand. Scot. & Gabr. *in 2. d.* 19.

4. *Aſſert. 3. de vitute eiuſdem cibi ad conſeruandā vitam quantumlibet longam.*

Ex quo vlteriùs addimus, cibum illum habuiſſe virtutem conſeruandi vitam, non tantùm ad longum tempus, ſed perpetuò, ſeu pro quacunque temporis diuturnitate, non tamen ſemel tantùm ſumptus, ſed ſæpiùs temporibus opportunis. Ita explicat ſatis dilucidè hunc effectum D. Thomas *dicta q.* 97. *art.* 4. & eſt conſentaneum Auguſtino 5. *de Ciuit. cap.* 20. vbi inter alia dicit, *De ligno vitæ propterea guſtabant, ne mors vndecunque ſubreperet, vel ſenectute confecti decurſis temporum ſpatiis interirent.* & *cap.* 23. poſtquam dixerat, *quod ligno vitæ corpus à mortis neceſſitate prohibebatur, atque in iuuentutis flore tenebatur*, addit de homine poſt peccatum: *& alimentis extra Paradiſum non negatis, à ligno tamen vitæ prohibitus traditus eſt veſtutate finiendus in ea duntaxat vita, quam poſſet in Paradiſo, niſi peccaſſet, habere perpetuam.* Et idem ſentit. lib. 11. Gen. ad lit. cap. 40. & lib. 1. de Peccat. merit. cap. 3. *Habebat Adam de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ ſtabilitatem contra veſtutatem*: & Chryſoſt. *homil.* 18. *in Gen.* vbi ait, potuiſſe Adam, ſi voluiſſet, de ligno vitæ veſci, quod perpetuam illi contuliſſet vitam, eúmque immortalem feciſſet. Et infrà exponens dicta verba Gen. dicit: *Ne nunc & lignum, quod vitam præbet continuam, attingere audeat*, &c. Idem ſentit Magiſt. *diſtinct.* 19. vbi Gabr. *art.* 3. *dub.* 1. & Durand. *q.* 2. quamuis in 1. dubius videatur.

5. Ratio autem eſt, quia fructus ligni vitæ non tantùm alebat corpus per modum cibi, ſed etiam reficiebat, & confortabat, ſeu reparabat per modum medicinæ, vt ait auctor illius quæſtionis 19. noui, & veteris Teſtamenti. Vnde infert, *Sic erat homini quaſi inexpugnabilis murus*, vtique cibus ille contra mortem, *quia corporis corruptionem inhibebat*, vt priùs dixerat. *Ratio pro aſſertione.* Probatur autem hæc illatio, quia ille fructus ſemel ſumptus poſt annum, v. g. reſtituebat temperamentum calidi, & humidi ad illū ſtatum, in quo in principio illius anni fuerat; ergo iterum ſumptus poſt alium annum ad eundē ſtatum corpus reduceret, & ſic per ſingulos annos; ergo pro quocunque annorum numero poſſet eodem modo corpus immortale conſeruare. Loquor de annis ſolùm gratia exempli, nam idem erit de quocunque breuiori tempore, multiplicando cum proportione ſumptiones eiuſdem fructus; ſolùm ergo oportet, vt aliquod certum tempus determinetur virtuti fructus proportionatum.

Quoties guſtandum de fructu vt vitam tueretur, ignotum.

Quod ſanè tempus quantum eſſet, nos quidem ignoramus, tamen in ſtatu innocentiæ hominibus notum eſſet, vt conuenientibus temporibus illo remedio vti poſſent.

6. *Ruperti ſententia vnicā ſumptionem ſuffeciſſe ad viuendum ſemper. Probat ex Gen. 2.*

Contra hanc verò ſententiam duæ occurrunt inter ſe extremè oppoſitæ. Prima eſt Ruperti *lib.* 3. *Gen. ad lit. cap.* 30. vbi dicit non fuiſſe neceſſarium frequentari illum cibum ad vitæ perpetuitatem, ſed ſemel tantùm ſumptum illam daturum fuiſſe. Probat ex verbis illis, *ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.* Nam Deus non dixit, & ſæpiùs ſumat, ſed tantùm, *& ſumat*; ergo vna ſumptio ad illum effectum ſufficeret. Et ſpecialiter ponderat particulam *fortè*, & ex ea colligit, Adam neſciuiſſe virtutem ligni vitæ, & ideo non potuiſſe poſt lapſum ex certa ſcientia, & intentione comedere de illo ligno contra mortem, potuiſſe tamen caſu, & ideo dictum eſſe *ne fortè*. Et inde concludit non fuiſſe neceſſarium frequentem vſum, nam ea, quæ caſu fiunt, non frequentantur, ac proinde vnum actum caſu contingentem, ſufficientem fuiſſe. Et ad hoc confirmandum adducit exempla herbarum medicalium, quæ mirabiles habent virtutes ad fouenda, & conſeruanda humana corpora.

7. *Refellitur 1. ex ratione D. Thom.*

Sed hæc ſententia veriſimilis non eſt, & optimè refellitur ratione D. Thomæ, quia virtus illius fructus finita erat. Addo etiam, fuiſſe corruptibilem, nam & arbor corruptibilis erat, vt fructus ipſe in ſubſtantiam manducantis illum conuerteretur. Ergo etiam effectus eius, quem ſemel ſumptus faceret in corpore humano, eſſet finitus, & diminutioni, ac corruptioni obnoxius, quia non redderet corpus inalterabile, & intrinſecè, ita impoſſibile, vt poſt vnam ſumptionem illius fructus, ampliùs cibi, & potus indigens non eſſet; ergo effectus ille poſſet poſtea iterum perdi poſt continuam nutritionem; ergo ſi non ampliùs remediū eiuſdem fructus applicaretur, profectò corpus diuturnitate temporis ſeneſceret, ac tandem deficeret.

Refellitur 2.

Et declaratur argumento facto, ponamus enim Adam creatum in optimo ſtatu vitæ, & complexionis ſuæ per annum, vel quodlibet aliud deſignatum tempus vixiſſe, cibum ſumendo ex aliis lignis Paradiſi, & poſtea ſemel comedere de ligno vitæ. Tunc certè per illam ſumptionem ad ſummum reducereturad illum optimum ſtatum, in quo creatus fuit, quia vel non poterat eſſe melior, vel ſi melior fingitur, non eſſet naturalis, nec corpori humano accommodatus. Ergo poſt primā ſumptionem, vtendo iterum aliis cibis, ille optimus ſtatus iterum minueretur; ergo ne tandem corrum-

corrumperetur, neceſſarium illi fuiſſet iterum ſumi de ligno vitæ.

8. *Ad locum Gen. & alia pro Ruperto in num 6.*

Nec verba Gen. quæ expendit Rupertus, aliquid vrgent Nam verbum *ne ſumat*, indefinitè poſitum nec vnicam, nec repetitam ſumptionem indicat, ſed abſtractè, ſeu indefinitè ponitur, *ne ſumat*, vtique quantum neceſſarium fuerit ad viuendum in æternum. Nec etiam eſt veriſimile, Adam ignoraſſe lignum vitæ, & propriam rationem, ac virtutem eius. Quia illa cognitio erat in illo ſtatu maximè neceſſaria. Adam autem habuit illum ſtatum vndique perfectum. Item quia habebat ſcientiam aliarum, arborum, & fructuum; cur ergo illam ignoraſſet? Item particula *fortè* non hoc ſignificat, & ſine fundamento ita inducitur, quia, vt illo modo Deus loqueretur, ſatis erat non neceſſarium, ſed tantùm contingens fuiſſe, vt Adam manens in Paradiſo ſumeret de ligno vitæ. Imò etiam erat contingens, quòd ſumendo de ligno vitæ poſt peccatum in æternum viueret, vt ſtatim declarabimus. Denique in contrarium nos expendere poſſumus particulam *etiam*, cùm Deus dicit, *& ſumat etiam de ligno vitæ*. Nam per illam fit relatio ad ſumptionem de ligno ſcientiæ, id eſt, vt ſicut de illo ſumpſit, ita de hoc ſumat. Ergo ſicut de priori ſumpſit, ex certa ſcientia, & contra Dei inſtitutionem, ita ſignificauit Deus, voluiſſe præcauere, ne Adam ex certa ſcientia, & contra Dei voluntatem, qui pœnam mortis fuerat comminatus ad impediendam illius pœnæ executionem, de ligno vitæ ſumere tentaret. Aliæ verò coniecturæ, quas adducit Rupertus, ſunt optimæ ad ſuadendum, potuiſſe illam arborem habuiſſe virtutem naturalem ad illum effectum pro aliquo tempore durabilem efficiendum, non verò perpetuum, & inconſumptibilem.

9. *Scoti ſententia dicium fructum non conſeruare ...ā ſemper, ſed diu etiam frequenter ſumptum.*

Nihilominus eſt alia opinio extremè contraria, quæ negat potuiſſe illum fructum, etiam ſæpius ſumptum, conſeruare corpus immortale per quodlibet tẽpus in infinitum, ſed ſolùm pro aliquo diuturno & longæuo tempore. Ita ſentit Scot. *in 2. d. 19.* dicens, homines in ſtatu innocentiæ nunquam fuiſſe morituros, non quia in illo ſtatu manentes potuiſſent perpetuò viuere ex vi fructus ligni vitæ, cum aliis priuilegiis illius ſtatus, ſed quia diuturno tempore poſſent ex vi illius ſtatus conſeruari, & antequam illud tempus finiretur, ſi in innocentia perſeuerarent, ad vitam beatitudinis ſimpliciter immortalem transferrentur.

Eius fundamentum.

Fundamentum Scoti eſt, quia fructus ligni vitæ nunquam integrè reſtitueret corpus hominis ad priorem ſtatum; nec poſſet efficere, quin in die debilius redderetur. Quod probat, quia natura debilitata frequenti, & continua actione, & repaſſione nutritionis non poſſet confortari ligno vitæ, niſi conuertendo fructum eius in ſubſtantiam ſuam, ſed illud conuerſum non eſſet nobilius, quàm conuertens; ergo propter nutrimentum illius fructus nunquam poſſet corpus hominis ad priorem ſtatũ redire. Imò conuertendo in ſe fructum illius arboris magis debilitaretur, propter repaſſionem ab illo, ſicut ab aliis fructibus.

10. *Caietani ſententia aſſentiens Scoto, partim diſſentiens.*

Et huic ſententiæ ex parte aſſentit Caiet. & ex parte diſſentit. Putat enim ille, hominem in ſtatu innocentiæ habuiſſe vim reſiſtendi actioni contrariæ agentis per qualitatem ſupernaturalem, & ſpiritualem animæ inditam, & ideo dicit, durante innocentia, potuiſſe hominem perpetuò conſeruari per fructum arboris vitæ, quia conuertendo illum, in ſe confortaretur, & roboraretur ab eo, & ab illo non repateretur propter dictam ex parte animæ reſiſtentiam. In hoc igitur ab Scoto diſſentit.

A Addit verò ſublata illa reſiſtentia non potuiſſe fructum arboris vitæ reſtituere ad priſtinum ſtatum naturalem calorem debilitatum, quia reactione ſua aliqua ex parte illum debilitaret, & ideo ſi poſt peccatum homo ſumeret de ligno vitæ non tantùm ſemel, ſed etiam ſæpiùs, non fuiſſe perpetuò victurum, ſed tantùm ad longum tempus. In quo ſenſu putat dixiſſe Deum de homine iam lapſo, *Ne fortè ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum*, id eſt, tempore diuturno.

11. *Refutatur Scotus primò.*

Sed neutra ſententia placet, nam in primis ſi fundamentum Scoti aliquid valeret, non ſolùm probaret fructum ligni vitæ non potuiſſe integrè reparare diminutionem caloris factam, ſed etiam B parum aut nihil naturam debilitatam confortare potuiſſe; quia, vt ipſe ait, *conuerſum non potuit eſſe nobilius, quàm conuertens*; Imò per illud natura debilitata amplius debilitaretur. Si autem hoc verum eſſet, non ſolùm nõ daret fructus ille vitæ perpetuitatem, verum etiam nec diuturnitatem. Secundò ac præcipuè deficit Scot. quia tãtùm conſiderare voluit fructum illum vt cibum, & non vt medecinã, ſeu pharmacum habens, virtutem agendi, & confortandi calorem naturalem, priuſquam in ſubſtãtiam aliti conuerteretur, cùm tamen fructus ille, vt ſuprà diximus, vtranque rationem, & virtutem haberet. Vnde tantùm abeſt, vt per reactionem illius cibi amplius natura hominis debilitaretur, vt C potiùs confortaretur. Ex quo etiam fit, vt eo tempore, quo fructus ille conuerteretur in ſubſtantiã aliti, iam conuertens eſſet confortatũ, & ideo poſſet etiam conuerſum eſſe perfectius diſpoſitum, quàm eſſet ipſum conuertens in principio, quando fructum ſumpſit, quia illa conuerſio in aliquo tempore facta eſt, & in illo tempore potuit homo ab eodem fructu confortari, vt ipſummet fructum meliùs poſſet in ſe conuertere. *Secundò.*

Confirm.

Et confirmatur, quia aliàs diuturnitate temporis homines in ſtatu innocentiæ debilitarentur, & quodammodo ſeneſcerent, nec poſſent in ſtatu conſiſtentiæ conſeruari, nedum ad ſtatum iuuentutis reſtitui, quod eſt contra Aug. *citatis locis*, & contra communem D ſententiam, & illius ſtatus exiſtimationem.

12. *Refutatur etim Caiet. multipliciter*

Et hinc facilè reiicitur altera ſententia Caietani. Nam in primis illa reſiſtentia per qualitatem intrinſecam falsò aſſeritur, vt iam dixi *cap. præced. num. 22.* Deinde ſi illa daretur, non minus reſiſteret aliis cibis, quàm fructui ligni vitæ; ac proinde fructus ille non eſſet neceſſarius, quia ex aliis cibis nulla debilitatio ſequuta fuiſſet. Tertiò illa reſiſtentia reſpectu ligni vitæ potius obeſſet, quàm prodeſſet ad immortalitatem, quia actio ligni vitæ non deſtructiua, ſed conſeruatiua vitæ eſſet. Quapropter etiam videtur defeciſſe Caietanus non conſiderando fructum illum, vt ſalutarem cauſam efficientem, ſed tantùm vt nutritionis materiam, E ſeu alimentum. Et ideo dixit lignum vitæ non fuiſſe habiturum æqualem effectũ in homine poſt lapſum, ac haberet in ſtatu innocentiæ, quia poſt lapſum deeſſet qualitas reſiſtens ex parte hominis, & ideo etiam ex reactione illius cibi aliquam diminutionem caloris naturalis pateretur, quam antea propter reſiſtentiam non patiebatur. Nos verò dicimus ex parte fructus non fuiſſe futurum minorem effectum, tum quia etiam in ſtatu innocentiæ nulla erat reſiſtentia ab intrinſeco, vt dixi; tum etiam quia actio illius fructus, quatenus medicamentum erat, non diminuebat, ſed confortabat potiùs calorem naturalem. atque ita reſiſtentia illa potiùs poterat obeſſe, quàm prodeſſe ad vitam conſeruandam. Dixi autem, *quantum eſt ex parte ſua*, quia aliunde poſſet effectus illius cibi

Quo ſenſu dicere poſſet Caietanus ligni vi-

ue minus efficax fuiſſe poſt lapſū quàm ante.

bi magis impediri in ſtatu naturæ lapſæ, quàm in ſtatu innocentiæ, quia in illo ſtatu multo temperantius viueret homo, & leuioribus cibis, minúſque naturalem calorem minuentibus vteretur, quàm in ſtatu naturæ lapſæ, & è contrario in hoc ſtatu ſunt plures aliæ cauſæ extrinſecæ, quæ poſſunt humores corrumpere, & naturalem calorem, vel nimium minuere, vel augere, quæ cauſæ non poſſunt huiuſmodi paſſiones in homine efficere, ſi in innocentia perſeueraret. Ob has ergo cauſas non poſſet fructus ligni vitæ tam integrè reparare, & quaſi renouare corpus corruptibile poſt peccatum, ſicut antea potuiſſet. Erat enim virtutis finitæ, & ideo non poterat æqualiter maiorem reſiſtentiam vincere; & ſimiliter habebat determinatum effectum, ideóque non poſſet omnem morbum depellere, neque omnibus contrariis obſiſtere, & in hoc ſenſu intelligendum eſt, quod D.Thom. 2.2. *quæſt.* 164. *art.* 2. *ad* 6 dicit, *quod homo ſi poſt peccatum de ligno vitæ comediſſet, non propter hoc immortalitatem recuperaſſet, ſed beneficio illius cibi potuiſſet vitam magis prolongare.* Quod etiam docet Lyran. Lipom. & alij *in Gen.* Qui conſequenter exponunt verba illa, *& viuat in æternū*, id eſt, in longæuum tempus, ſicut dixit Caiet. Eſt enim hoc verum conſideratis aliis cauſis mortis, quæ in ſtatu peccati ſuam vim exercent, & poſſunt reſiſtere efficacitati ligni vitæ, quia cibus ille non erat ſufficiens cauſa immortalitatis, ſed ſolùm ſubueniebat cuidam defectui. Nihilominus tamē *quantum eſt ex ſe*, eundem effectū haberet in ſtatu naturæ lapſæ, & ita etiam ex parte ſua poſſet illam perpetuò conſeruare, ſi aliæ cauſæ mortis non interuenirent. Et ita ſentit auctor dictarum quæſtionum noui, & veteris Teſtamenti, *d.q.* 19. & ſequuntur Durand. Molin. & alij.

Exponitur D. Thom.

13. *Aſſer. bipartita de immortalitate in ſtatu innocentiæ.*

Ex quibus tandem facilè reſoluitur alia quæſtio, quam Scholaſtici *in* 2. *d.* 19. de immortalitate innocentiæ tractant, an eſſet naturalis, vel ſupernaturalis. Nam cùm duobus modis contingat aliquid eſſe ſupernaturale, ſcilicet quoad ſubſtantiā, & quoad modum, manifeſtum eſt, immortalitatē illam quoad ſubſtantiam fuiſſe naturalem, quoad modum verò ſupernaturalem. Prior pars manifeſta eſt, quia vita, quæ eo modo conſeruaretur, ſemper eſſet vita naturalis, & cum proprietatibus connaturalibus corpori, quandiu ſcilicet in eo tantùm ſtatu conſeruaretur. Nam ſi transferretur ad ſtatum gloriæ, iam tunc aliud donum immortalitatis acciperet, quale nunc eſt in corporibus glorioſis, de quo alia ratio, & diſputatio eſt: quæ videri poteſt *in* 2. *tom.* 3. *p. diſp.* 48. *ſect.* 2. Altera pars probatur, quia in primis illa immortalitas non erat debita corpori humano, cùm natura ſua corruptibile ſit. Deinde, quia illa peculiaris prouidentia, & protectio Dei erat futura modo extraordinario, & præter ordinarium curſum cauſarum naturalium, quas ſæpe impedire, vel auertere extraordinario, & ſupernaturali modo, neceſſarium foret.

Oſtenditur pars prior.

Oſtenditur pars poſterior.

14. *Quorundam opinio contraria noſtram aſſert. & eius fundam.*

Aliqui verò ſuadere conantur, immortalitatem illam ſimpliciter fuiſſe naturalem, vel ex parte animæ, quæ naturaliter immortalis eſt, & ideò ex natura rei petit corpus aliquo modo immortale, vel ex parte fructus ligni vitæ, quia virtute, & modo naturali immortalitatem conferret. Sed hæc ſententia ſine dubio falſa eſt, vt probant rationes factæ. Et quia aliàs nec mors eſſet naturalis, nec illa immortalitas amiſſa fuiſſet propter peccatum, quia naturalia non amittuntur propter peccatum. Nec immortalitas animæ ſuffi-

Refellitur & falſum fundamentum.

A cit, quia ex natura ſua poſtulat corpus talis materiæ, & temperamenti: ad quod per accidens ſequitur corruptio, cui anima ipſa naturali virtute obſiſtere, aut ſubuenire non poteſt, vt latiùs dixit D.Thom. 1. *p.q.* 76. *art.* 5. *&* 2.2. *d.q.* 164. *art.* 1. De fructibus autem ligni vitæ in primis dicitur, quòd licèt ex eo capite præſeruatio à morte non fieret ſupernaturali modo, nihilominus non erat illa cauſa adæquata immortalitatis, ſed neceſſaria fuiſſet ſingularis Dei prouidentia, in qua modus aliquis ſupernaturalis includeretur. Deinde dicitur beneficium illius ligni non fuiſſe debitum humanæ naturæ, ſed peculiari ratione conceſſum quaſi in præmium obedientiæ, ſi in ea perſeuerаretur, & non alio modo, ideóque etiam ex ea parte B immortalitatem illam quoad modum ſupernaturalem fuiſſe.

CAPVT XVI.

Vtrùm homo in ſtatu innocentiæ peculiare dominium, tanquam proprium illius ſtatus donum, ac beneficium acceperit.

HActenus explicuimus bona veluti extrinſeca, quę homini in ſtatu innocentiæ conceſſa ſunt: nunc de extrinſecis aliquid adiiciendum eſt, propter verba Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtiis vniuerſæque terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra.* Et infrà C *Benedixitque illis Deus, & ait: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubiicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & vniuerſis animalibus, quæ mouentur ſuper terram.* Ex quibus verbis manifeſtum eſt, Deum in principio mundi dominium cæterorum animantium primis hominibus tribuiſſe, nam verba eius tanquam ſupremi Domini efficacia ſunt, & per illa ceſſionem, & tranſlationem huius dominij apertè ſignificauit. Dubium verò eſt, an dominium illud fuerit tantùm aliquid naturaliter conſequens ex ſola hominis natura, ſecundùm ſe ſpectata, an verò fuerit aliquod ſpeciale beneficium, pro illo ſtatu innocentiæ peculiariter à Deo collatum.

1. *Tractandæ quæſtionis occaſio ex verbis Geneſis.*

D Ratio dubitandi, quæ priorem partem ſuadet, in primis ſumi poteſt ex verbis illis; *Faciamus hominem ad imaginem, & præſit*, &c. vbi illa duo ita connectuntur, vt ſecundùm ex primo conſequi ſignificetur. Sed eſſe ad imaginem non eſt aliquid peculiare ſtatus innocentiæ, ſed ad puram eſſentiam, & naturam hominis pertinet; ergo etiam prælatio illa, & dominium homini in ſua creatione datum, fuit aliquid merè naturale, puram hominis naturam conſequens. Secundò, quia bona propria ſtatus innocentiæ per peccatum amiſſa ſunt, & è contrario illa, quæ poſt peccatum permanſerunt, naturam humanam ſecundùm ſe E ſpectatam conſequuntur. Sed dominium externarum rerum, tam animantium, quàm non animantium in homine poſt peccatum manſit, vt ipſo vſu, & ratione conſtat; ergo non fuit aliquid peculiare pro ſtatu innocentiæ datum, ſed mere naturale. Dicetur fortaſſe, hoc eſſe verum de communi quodam, & generali dominio; aliud verò peculiare, & maius pro ſtatu innocentiæ datum eſſe.

2. *Arguitur 1. pro parte negatiua.*

Arguitur 2.

Effugium.

Sed contra hoc argumentor tertiò, quia non apparet, in quo fuerit hic exceſſus, vel ſpecialis prærogatiua dominij in ſtatu innocentiæ, magis

3. *Præcluditur & arguitur 3.*

R

magis quàm nunc ſit. Declaratur, quia *Gen.* 9. dixit hominibus Deus, *Terror veſter, ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cæli, cum vniuerſis, quæ mouentur ſuper terram, omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt.* Hoc autem dictum eſt hominibus iam lapſis; ergo nullum maius dominium innocentes habere potuerunt. Probatur conſequentia, quia vel hic exceſſus eſt in amplitudine materiæ; & hoc non, quia omnia animalia ſine exceptione etiam homini lapſo ſubiiciuntur. Vnde *in Pſalm.*8.dicitur, *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius*,&c.vel exceſſus eſt in modo poteſtatis, & hæc etiam non videtur fuiſſe maior in ſtatu innocentiæ, quàm illis verbis deſcribatur.Nam eiſdem ferè verbis *ex Gen.*9.vtitur Sapiens loquens de primo homine,Eccleſiaſt. 17.*Dedit illi poteſtatem eorum,quæ ſunt ſuper terram, poſuit timorem illius ſuper omnem carnem,& dominatus eſt beſtiarum,& volatilium.* Quòd ſi quis dicat, ita fuiſſe animalia ſubiecta primo homini, vt ad nutum ei parerent. Hoc certè neque vllo teſtimonio Scripturæ probari poteſt,nec ſine miraculo fieri poterat.Sicut nunc inter ſanctorum Martyrum,& aliquorum Confeſſorum,ac Prophetarum miracula computantur,quòd interdum animalia etiam ferocia dicto modo eis obedirent, vel manſueta,vel ſubiecta ſe illis oſtenderent:dicere autem hoc miraculum futurum fuiſſe perpetuò in ſtatu innocentiæ, difficile creditu eſt, cùm in Scriptura non ſit reuelatum.

Quorundam reſponſio inſtatur.

4. *Inſtatur amplius.*

Quin potiùs dominium,quod homo nunc habet in hoc ſtatu,in duobus videtur excedere.Primò in materia,quia in principio ſolum eſt datum dominium in animalia bruta: nunc autem etiam ad homines extenditur.Secúdò in vſu,quia priùs non poterant homines vti animalibus in cibum, aut operimentum, nec ad alia laborioſa opera,ad quæ omnia nunc illis vtuntur. Nam *in dicto cap.* 9.*Gen.*Specialiter addit Deus, *& omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia dedi vobis omnia.* Primis autem hominibus ſolùm dictum fuerat, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna*,&c. *vt ſint vobis in eſcam.* Vnde vix apparet, quem vſum habere potuerit in bruta animalia dominium illud hominibus datum, ſi ſtatus innocentiæ duraret.

5. *Diſtinguuntur pro reſolutione tria, ſcilicet capacitas, poteſtas, vſus.*

Tria poſſumus in hoc dominio diſtinguere, ſcilicet,capacitatem,poteſtatem, & vſum,ſeu ſtatum dominandi. Hæc enim tria adeò diſtincta ſunt,vt ſint etiam ſeparabilia, non quidem mutuò,quia poſteriora neceſſariò ſupponunt priora, tamen è contrario priora poſſunt à poſterioribus ſeiungi.Homo enim capax eſt regni, quanuis neque poteſtatem,neque actum imperandi habeat; & rex, qui per tyrannidem priuatus eſt regno, non ſolùm capacitatem, ſed etiam dominium habet, quanuis imperandi vſu careat, qui autem & dominus eſt, & rem ſuam poſſidet, vſum illius habet, ſi vult. Hæc igitur tria in præſenti explicanda ſunt, & ſic facilè res ipſa intelligetur, & difficultates propoſitæ ſoluentur. Sciendum tamen eſt, ex illis tribus, dominium propriè conſiſtere in ſecundo. Quia dominium iuxta communem,& receptum morem non dicit actú ſecundum, ſed primum, vnde vſus. qui eſt veluti actus ſecundus, à dominio procedit, & è conuerſo definiri ſolet dominium,quòd ſit ius vtendi,&c.eſt ergo dominium actus primus per modum principij actiui, & ideo propriè non conſiſtit in ſola capacitate remota,quæ reſpectu dominij ſolum eſt per modum potentiæ paſſiuæ;ſed in

Declaratur in poteſtate conſiſtere dominium

A poteſtate,quæ eſt veluti principium actus imperandi,vel vtendi.

6. *1. Aſſer. de capacitate dominandi. Probatur 1. reſpectu irrationalium.*

Primò igitur dicimus, capacitatem dominij conuenire homini naturaliter ex eo, quòd ad imaginem Dei factus eſt.Hoc per ſe manifeſtum eſt, nam homo propter rationem, & libertatem eſt ad imaginem Dei,& propter eaſdem proprietates eſt capax dominij,& ideo reliqua animantia capacia dominij non ſunt,quia rationis vſum non habent, neque libertatem. Atque hoc in primis indicatur in verbis illis Gen.1. *Faciamus hominem ad imaginem, & præſit*, id eſt, poſſit præeſſe, particula enim *præſit*, vel poteſtatiuè poteſt exponi, vel certè capacitatem dominãdi in primis ſupponit.Et ita Auguſtinus ſæpè dicit per illa verba,*& præſit*, &c. ſignificatum eſſe, hominem factum

B eſſe ad imaginem Dei ſecundùm rationem, nam animalia omnia ſubiecta ſunt homini, quia habet intellectum,quem illa non habent, vt ait,*lib.* 1 *Gen.contra Manich.cap.*18. *& 20. & lib.*3.*Gen.ad litt. cap.* 20. Vnde quantum ad hanc capacitatem manſit hoc dominium in hominibus lapſis: nam ſicut in eis integra manſit imago Dei quoad ſubſtantiam eius, vt ſuprà oſtendimus, ita etiam dominandi capacitas conſeruata eſt.

7. *Probatur deinde reſpectu rationalium.*

Addere etiam poſſumus, hominem, vt eſt ad imaginem Dei, non ſolùm habere capacitatem dominandi brutis animalibus, ſed etiam rationalibus, id eſt, hominibus. Quia per rationem

C non ſolùm poteſt homo diſcernere, ordinare,ac diſponere ea quæ pertinent ad animalia bruta, ſed etiam quæ ad homines ſpectant,& multò faciliùs,ac propiùs poteſt illis imperare. Imò addo, etiam eſſe hominem capacem dominij in Angelos, nam ſi homo poteſt iudicare Angelos, teſte Paulo, cur non poterat etiam illis dominari. Item Chriſtus Dominus etiam vt homo verè eſt Dominus Angelorum, eíſque poteſt præcipere, & imperare, vt docet Paulus *ad Hebræos* 2. vbi de Chriſto ſpecialiter exponit illud Pſalmi 8.*Conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum: omnia ſubieciſti ſub pedibus eius.* & addit, *In eo enim, quòd omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei*, volens concludere etiam Angelos eſſe ſubiectos

Etiam Angelorum.

D ei. De quo alibi dictum eſt, nam hîc ſolùm ab effectu oſtendimus, eſſe in humana natura capacitatem ad dominandum Angelis. Poteſt autem notari diſcrimen, nam ad dominandum aliis rebus infra Angelos, habet homo naturalem capacitatem, vt conſtat: ad dominandum verò Angelis ſolùm habet obedientialem. Quia ex natura rei Angeli ſunt excellentiores homine, & altioris ordinis, & ideo non poteſt homini naturaliter competere dominium in Angelos, ideoque etiam in ſtatu innocentiæ tale dominium non habuiſſet, vt notat Diuus Thomas 1. *parte*, *quæſt.* 96. *articulo* 2. Per gratiam verò potuit homo eleuari ad ſtatum, in quo eſſet ſimpliciter dignior, & ex-

E cellentior Angelis, & ideò dicimus habuiſſe capacitatem ſaltem obedientialem dominandi Angelis.

Tom. de Incarnat. diſp. 48. ſect. 2 concl. 1. & diſp. 23 ſect. 1. concl. 3. Explicatur dicta capacitas dominandi Angelis.

8. *Aſſertio 2. de poteſtate dominij trimembris. Vnde probantur duo priora membra. Pro 3. membro probando notantur duo in dominio incluſa.*

Secundò dicendum eſt, hominem ex vi creationis, & naturæ ſuæ habere poteſtatem, & dominium inferiorum animalium, & hanc etiam poſt peccatum retinuiſſe, quanuis in ſtatu innocentiæ altiori modo illam haberet. Duas priores partes huius aſſertionis probant duæ primæ rationes dubitandi in principio poſitæ *in num.*2. Vt autem tertiam partem probemus, ſimúlque tertiæ rationi dubitandi reſpondeamus, aduertere

opor

oportet, hoc dominium, quatenus naturale eſt circa animalia bruta, duo includere, vnum eſt (vt ita dicam) phyſicum & naturale, aliud morale. Primum conſiſtit in naturali poteſtate quam homo habet ad ſubiicienda ſibi bruta animalia, & vtendum illis, vel eis imperandum, quantum capacia ſunt, vel ea cogendo, vel etiam interficiendo, ſi opus ſit. Et quanquam hæc omnia non eadem facilitate, & modo poſſit homo exequi in omnia animalia, quia ſunt viribus fortiora, & naturaliter ferocia, & quæ non ſolum reſiſtunt homini, ſed etiam illum aggrediuntur, & vincunt: nihilominus ratione, arte, & induſtria homo vincit omnia tam terreſtria, quam aquatilia, & volatilia, & quædam mitigat; alia quodammodo inſtruit, iuxta eorum capacitatem, vel ad ſuam vtilitatem, vel ad iucunditatem; alia verò occidit, vel ad ſuos vſus, vel ne aliis noceant. Et ſic dixit Iacobus in ſua Cononic. cap. 3. *Omnem naturam beſtiarum volucrum, & ſerpentum, cæterorúmque domari, & domitam eſſe à natura humana.* Et explicat eleganter Baſilius *homil.* 10. *in Geneſ.* & Gregorius Niſſen. Orat. in verba illa, *Faciamus hominem ad imaginem, &c.* & *lib. de opific. mundi, cap.* 7. & attigit Auguſtinus *lib.* 9. *Gen. ad litter. cap.* 14. *& lib.* 83. *Quæſt. quæſt.* 13. Igitur hanc poteſtatem vocamus phyſicam, quia non conſiſtit in peculiari iure dominandi, aut vtendi, quod ſtatim explicabimus, ſed in naturali induſtria, & efficacia, quam homo tum per vires corporis, tum maximè per diſcurſum, & rationem exercere poteſt. Vnde etiam dici poteſt hæc potentia executiua, quæ ad proprium dominium non ſufficit, nam Angelus ſimilem poteſtatem, & maiorem habet in homines, & non propterea naturale dominium in illos habet, imò etiam vnus homo in alium ſimilem poteſtatem exercere valet, etiamſi dominus eius non ſit, quando non iure, ſed facto tantùm id poteſt.

Primum eſt potentia veluti executiua & phyſica.

9\. Vnde ſecundò requiritur ad dominium ius vtendi dicta poteſtate, quod ius poteſtatem moralem meritò appellamus, quia non addit homini aliquam entitatem, vel qualitatem, ſed ſolam moralem facultatem, vt licitè, & ſine alterius iniuria poſſit vti rebus illis, quarum eſt dominus. Hoc ergo ius habuit etiam homo ex vi ſuæ creationis, éſtque illi naturale reſpectu inferiorum animalium, quia & naturaliter ſunt propter hominem, & illis nulla iniuria fieri poteſt in quocunque illorum vſu, & ideo pura hominis inſpecta natura licitum ei eſt vti his animalibus in quencunque honeſtum vſum. Dices, hæc animalia principaliter ſunt ſub dominio Dei; ergo non poteſt homo ex vi ſuæ naturæ habere proprium ius vtendi illis ſuo arbitrio, niſi peculiari Dei beneficio illi donetur. Reſpondemus, verum quidem eſſe hoc dominium ex dono Dei homini competere; nihilominus tamen naturale dici, quia naturam ipſam conſequitur, éſtque ei quodammodo debitum, & vſus eius naturaliter licitus eſt, niſi ſpecialiter prohibeatur. Sicut fuiſſet licitum Adamo edere de ligno ſcientiæ boni, & mali, niſi ei fuiſſet ſpecialiter prohibitum. Vnde etiam Ariſtoteles 1. *Politicor. cap.* 5. dixit, naturam omnia inferiora, hominum gratia, feciſſe, & ideo venationem, piſcationem, & omnem aliam ſimilem rerum acquiſitionem ex natura rei iuſtam eſſe. Quod optimè ex ipſo naturæ ordine, & conuenienti Dei prouidentia, naturali perfectione hominis

Secundum eſt ius ſeu poteſtas moralis.

Obiectio.

Diluitur.

A ſuppoſita, explicat Diuus Thomas *dicta quæſt.* 96. *art.* 1.

10\. Tertiò probandum ſupereſt, aliquod maius dominium habuiſſe Adamum in ſtatu innocentiæ, quàm poſt peccatum habeat. Ratio autem eſt, quia vt ait Diuus Thomas *dicto articulo* 1. *ad* 4. in vltimis verbis, omnia animantia tunc per ſeipſa homini obediuiſſent, ſicut nunc quædam domeſtica ei obediunt. Sicut ergo ex parte animalium maior eſſet ſubiectio, quaſi diuinitùs indita, etiam ex parte hominis mais maior eſſet poteſtas, & facilitas dominandi. Quòd autem tunc animalia peculiari modo, & inſtinctu perfectè homini obedirent, indicatum in primis eſt *Gen.* 2. quando Deus adduxit omnia animalia ad Adam, vt ſingulis nomina imponeret, quaſi tradens illi poſſeſſionem eorum, quorum dominium dederat, ipsíſque animantibus quodammodo præbens peculiarem ſui domini cognitionem, cui ad nutum obedire oportebat. Vt eleganter expendit Chryſoſtomus *homil.* 14. *in Geneſ.* Secundò, erat hoc maximè conſentaneum perfectioni illius ſtatus, in quo ita erant omnia rectè ordinata, vt inferiora perfectè ſuperioribus obedirent, quandiu homo in diuina obedientia perſiſteret; ideo ſicut inferior appetitus in ipſomet homine perfectè ſubiectus erat rationi, ita etiam perfectè eſſent homini ſubiecta. Tertiò etiam erat hoc aliquo modo neceſſarium, vt homo ſine difficultate, & labore poſſet hanc poteſtatem, & dominium exercere. Maximè verò neceſſarium erat, vt omnia animalia etiam quæ ferocia ſunt, quæ nunc ab hominibus timentur, quia ab eis lædi, & interfici poſſunt, in illo ſtatu eſſent homini manſueta. Nam vt ait Auguſtinus 14. de Ciuitat. cap. 10. *In illo ſtatu, & in tanta affluentia bonorum nihil timere poterant homines, vel dolere, vbi nec mors metuebatur, nec vlla corporis mala valetudo, nec aberat quicquam quod bona voluntas adipiſceretur, nec inerat, quod carnem animúmve hominis feliciter viuentis offenderet.* Vnde perfecta hæc animalium obedientia ad donum immortalitatis illius ſtatus ex parte pertinebat, vt homines ſecuri, & ſine vllo timore, aut ſollicitudine viuere poſſint, & fortaſſe hoc in cauſa fuit, vt Eua, cùm ei ſerpens loqueretur, nihil timuerit, vt inferiùs latiùs dicemus.

Probatur iam 3. membrum aſſertionis ratione D. Thomæ.

Allata ratio tripliciter oſtenditur.

Primò.

Secundò.

Tertiò.

B C D

11\. Et ita reſponſum eſt tertiæ difficultati in principio poſitæ. Iam enim explicatum eſt, quomodo hæc perfectio dominij ex Scriptura, & Patribus, aliiſque eius expoſitoribus, & quomodo ex natura illius ſtatus colligatur. Quapropter licèt verba *cap.* 9. *Geneſis, & Eccleſiaſt.* 17. magna ex parte ſimilia videantur, nihilominus cum proportione vtriuſque ſtatus intelligenda ſunt. Nam, vt bene notauit Caietanus ſubiectio animalium in vtroque ſtatu naturalis eſt, tamen in executione, ſeu in modo obedientiæ aliquid ſupernaturale erat in ſtatu innocentiæ, quia nunc eſt cum aliqua contradictione, & repugnatia, tunc autem nihil homini repugnaret, E quod ei naturaliter debet eſſe ſubiectum, vt Diuus Thomas dixit, & hoc ſignificatum eſt per illa verba Sapient. *Poſuit terrorem illius ſuper omnem carnem*, quia peculiari modo fecit, vt omnia animantia reuererentur, ac timerent hominem tanquam ſuum præſidentem, & dominum.

Satisfit 3. argumento poſito in num. 3.

12\. Cùm autem inſtatur, quia hoc fuiſſet perpetuum quoddam miraculum, reſpondemus, ſi

Ad inſtantiam contra reſponſionem ibid faciã.

miraculum dicatur, quidquid eſt quoad modum ſupernaturale, verum quidem eſſe, priuilegium illud ſupernaturale fuiſſe, tanquam naturæ non debitum, nec conſequens puram naturam ipſorum animalium. Nihilominus tamen tunc non potuiſſet vocari miraculum, quia non eſſet rarum, nec præter communem, & conſuetam legem illius ſtatus. Nunc autem poſtquam illud peculiare donum per peccatum amiſſum eſt, quando per ſpecialem gratiam aliqua eius participatio conceditur, inter miracula computatur.

Modus ex D. Th. quo animalia homini ad nutum obedirẽt.

Modum autem inſinuat Diuus Thomas *art.* 1. *&* 4. quia animalia bruta, quanuis rationem non habeant, aliquam habent æſtimationem naturalem, quatenus cum homine in ſenſitiuis facultatibus conueniunt. Vnde quædam illorum quédam naturalem inſtinctum, vmbram prudentiæ, vel artis præſeferentem habent, vt grues, & apes, & ſimilia: alia verò vſu, & conſuetudine, vel aliquali inſtructione mitigantur, & quodammodo familiaria, & obſequentia homini fiunt. Quicquid ergo poteſt in his animalibus conſuetudine acquiri, vel perfici, potuit Deus peculiari inſtinctu (vt ita dicam) quaſi per accidens infuſo, eis tribuere. Non quidem per inhærentem habitum, vt probabilius videtur, ſed per prouidentiam peculiarem inducendo phantaſiam bruti ad eam apprehenſionem, & appetitum eius ad eam inclinationem, quæ ad parendum homini ſine contrarietate, vel repugnantia magis eſſet accommodata.

Explicatur magis.

13.

Circa proximã aſſert. dub 1. *an dominium hominis extendatur ad omnia animantia. Quid in eo ſenſerit Theodoretus, & eius ratio.*

Nonnulla verò dubia circa hanc partem interrogari poſſunt. Primum eſt, an hæc aſſertio generaliter poſita de animalium ſubiectione aliquam patiatur limitationẽ. Quod dubium mouetur propter Theodoretum, qui *in q.* 20. *in Gen.* dixit, non vniuerſa animalia propter hominem creata eſſe, excipitque *cete illa grandia, & feras terreſtres*, & conſequenter dicit, in hæc non eſſe datam homini poteſtatem. Alioqui enim, ait, eorum quoque nomina addita fuiſſent. Hanc verò ſententiam meritò refellit Pererius *lib.* 4. *in Gen.* Et improbatur primò ex verbis Scripturæ, quæ valde generalia ſunt, *Gen.* 1. *&* 9. *& Eccleſiaſt.* 17. *& Pſal.* 8. quorum locorum verba ſuprà adducta ſunt, & Iacobus *in ſua Epiſtola cap.* 3. generatim dicit; *Omnis natura beſtiarum, & volucrum, & ſerpentum, & cæterorum domantur, & domita ſunt à natura humana.* Secundò, quia Scriptura in aliis locis docet omnia eſſe creata propter hominem, etiam cœlũ ipſum, & terram, vti Moyſes ait *Deuter.* 4. & Paulus 1. *ad Corinth.* 3. dixit, *Omnia veſtra ſunt, ſiue mundus*, &c. Tertiò, quia homo omnibus illis animalibus dominatur, quæ poteſt capere, & domare, vel manſuefacere, vel interficere, ſed hoc poteſt homo facere & phyſicè, ſeu cum effectu, & moraliter, ſeu licitè etiam circa feras terræ, & circa cete grandia, ſeu balenas maris; ergo omnibus ſine exceptione dominatur. Argumentum ſumptum eſt ex Auguſtino *dicto lib.* 9. *Gen. ad lit. cap.* 14. dicente, datum eſſe homini non ſolùm pecora, & iumenta, ſed etiam ſæuas feras, & mãſuetas facere, & eis mirabiliter imperare, potentia rationis, & non corporis valeat, vbi cum poteſtate dominandi feras, poteſtatem etiam imperandi coniungit, & ſatis ſignificat poteſtatem eſſe vniuerſalem. Quam expreſſiùs docuit Baſil. *homil.* 10. *in Exaemer.* vbi etiam cetorum, ſeu balenarum, ac leonum ſpecialem mentionem facit. Denique experimento etiam hoc comprobatur. Quapropter ſine vllo fundamento exceptio illa

Refellitur meritò à Pererio. Primò ex ſcript.

Se undo ex aliis locis ipſius Script.

3 Ratione.

A facta eſt. Nec ratio inſinuata à Theodoreto eſt alicuius momenti, quia Deus in verbis ſuis nullum animal in ſpecie nominauit, ſed vſus eſt verbis indefinitis, vel diſtributis, *dominamini piſcibus maris*, inter quos balenæ continentur, *& vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram*, in quibus etiam feræ comprehenduntur.

4. Experimentia. Ad rationem Theodoreti.

14.

Dub. 2. *an dictũ dominium extendatur ad alia præter bruta. Pars neg. ſuadetur. Reſolutio quoad res infra bruta.*

Secundò interrogari poteſt, an hoc dominium limitandum ſit ad animalia. Videtur enim hoc ſignificari, cùm ſpecialiter dicitur, *dominamini piſcibus maris*, &c. nam cum hoc dominium ſit ex dono Dei ſolùm, videtur cadere in res illas, quas ipſe expreſſit. Reſpondeo, ex rebus à brutis animalibus B diſtinctis; quædam ſunt imperfectiores illis, vt plantæ, & alia miſta inanimata, vel elementa: aliæ ſunt perfectiores, vt homines, vel Angeli. De prioribus certum eſt, comprehendi ſub dominio non ſolùm ſpecialiter pertinente ad ſtatum innocentiæ, ſed etiam communi, & connaturali humanæ naturæ, ita docet Diuus Thomas *dicto art.* 2. Quod probat primò ex verbis Gen. 1. *Et præſit vniuerſæ creaturæ.* Quæ verba nunc in vulgata leguntur, *præſit vniuerſæ terræ.* Et iterum, *Replete terram, & ſubiicite eam.* Vnde Gregorius Niſſenus *lib. de opific. homin. cap.* 3. dicit, *homini datum eſſe imperium, cùm in maris piſces, tum in terræ belluas, aeriſque volucres, in iumenta, in terram denique vniuerſam* Si ergo terra hominis dominio tradita eſt, etiam omnia, quæ ex illa generantur. Denique hæc omnia ſunt facta C propter hominem, & ad illius vſum, vel immediatè data ſunt, vel mediatè, quia plantæ datæ ſunt cunctis animantibus terræ, vt habeant ad veſcendũ. Ergo ſi animantia ſunt ſub hominis poteſtate, multò magis plantæ, eadémque ratio eſt de cæteris rebus inferioribus. Notat autem D. Thomas aliter exercere hominem dominium circa animalia, quàm circa inferiora, nam animalibus dominatur aliquo modo imperando, quia cùm illa ſint capacia cognitionis, & memoriæ, ac experientiæ, poſſunt ſignis, & nutibus excitari, & aſſuefieri, vt obediant, atque ita poteſt homo aliquo modo illis imperare. Circa alias res homo exercet dominium tantùm illis vtendo, & exequutione potiùs, quàm imperio. Et D fortaſſe propter hanc cauſam expreſſius fuit declaratum dominium in animantia, quàm in cæteras res inferiores, vel etiam, quia dominium circa animantia erat in illo ſtatu aliquo modo ſupernaturale; circa res verò inferiores naturale ſufficiebat.

Probatur ex D. Thom. Primò.

Secundò.

Diſcrimen inter dominium in bruta, & in res inferiores.

Cur dominium in bruta expreſſius ſit in Scriptu.

14.

Reſolutio quoad res ſuprà homines, id eſt, Angelos.

De rebus autem ſuperioribus, vt ſunt Angeli, nulla eſt quæſtio, nam certum eſt, neque humanum dominium ex natura rei ad Angelos extendi, cùm illi ſint altioris ordinis, & naturæ, neque etiam ſpeciali priuilegio primo homini conceſſum eſſe. Quia neque hoc alicubi legitur, neque eſt diuinæ prouidentiæ conſentaneum, quia E Deus ſeruat conuenientiſſimum ordinem prouidentiæ ſuæ, inferiora per ſuperiora gubernando. Vnde licèt in ſtatu innocentiæ multa facerent Angeli in ſubſidium hominum, in iis potius Deo, quàm hominibus miniſtrabant, vel etiam vt ſuperiores, inferiores iuuabant, ſicut etiam nunc faciunt.

16.

Quoad res æquales homini videtur etiam datum dominium.

De æqualibus verò, id eſt, de hominibus inter ſe, an homini datum ſit dominium in alios homines, dubitari poteſt, tum quia illud fundamentum dominij, quod eſt, factum eſſe hominem ad imaginem Dei, ad dominium ſuprà homines

exten

extenditur, tum etiam, quia tale dominium eſt A humanæ naturæ conſentaneum, & potuit eſſe in ſtatu innocentiæ neceſſarium ad hominis indemnitatem, vt neque ab aliis hominibus detrimentum aliquod pati poſſet, ſicut de feris dicebamus. Sed quia hoc dominium de facto non fuit in vſu in illo ſtatu, ideo quæſtio hæc meliùs, & pleniùs infrà tractabitur, explicando, qualis futurus eſſet ille ſtatus ſi Adam non peccaſſet, pendet enim ex

Reſolutionis pars vna. aliis, quæ priùs dicenda ſunt. Et ideo nunc breuiter dicimus, nullũ peculiare dominium in alios homines datum eſſe Adamo in illo ſtatu, præter illud, quod naturale eſt, vel quatenus aliquo modo tale eſſe poteſt, quia nihil aliud cum fundamento affirmari poteſt, cùm ſcriptum, aut reuelatum non ſit, neque ex aliis conditionibus ſtatus innocentiæ neceſſariò ſequatur. Accepit igitur B capacitatem huius dominij, nam hæc naturalis eſt, & illa tantùm probatur, ex verbis, *ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.*

17. *Pars altera.* Denique accepit poteſtatem ſuperioris in vxorem, quæ poteſtas aliquod genus dominij eſt, & eſt ſuo modo naturale ius, quoniam vir caput eſt mulieris, vt ait Paulus *ad Epheſ.5* & ideo monet, vt mulier ſubdita ſit viro *ad Coloſſen.* 3. & idem habetur 1. *Petri* 3. quod ius ſine dubio naturale eſt, *Obiectio cui ſatisfit ex Aug.* vnde etiam in ſtatu innocentiæ ſeruatum eſt Neque contra hoc obſtat, quod poſt peccatum dictũ eſt mulieri, *ſub viri poteſtate eris*; quaſi illa fuerit pœna peccati, & non ex primaria inſtitutione naturæ. Reſpondet enim Auguſt. *lib.*11. *Gen. ad lit. cap.* 37. ſignificatam ibi eſſe ſeruitutem quandam, C quæ eſt cuiuſdam conditionis, potius quàm dilectionis, & in hoc ſenſu ait, maritum habere dominium in mulierem, *quod non meruit natura, ſed culpa.* Et Rupert. *lib.*3. *in Gen. cap.* 21. ponderat, non ſolùm dixiſſe Deum, *ſub viri poteſtate eris*, ſed etiam addidiſſe *ipſe dominabitur tui*, quod aliquid ampliùs indicat, nempe neceſſitatem quandam parẽdi. Quod nos ſcholaſtico more explicare poſſumus, quòd in ſtatu innocentiæ fuit mulier ſub poteſtate directiua viri, propter peccatum verò facta eſt ſub poteſtate coërciua, & fortaſſe non ſolùm voluit Deus declarare legitimam poteſtatem viri in vxorem, ſed etiam prædicere, quàm moleſta, & incommoda ſæpe futura erat mulieri- *Nota.* bus illa ſubiectio in natura lapſa. Nam permiſſio huius mali pœna peccati eſſe potuit. Quod poteſt a ſimili explicari *ex* 1. *Regum* 8. vbi Samuel ius regis explicuit, non tantùm poteſtatem, ſed etiam abuſus eius indicando.

18. *Aſſer.3 bipartita per quam ſatisfit oppoſitis in n.4. 1. Pars explicatur.* Tertiò dicendum eſt, dominium hominis ſuper animantia quantum ad vſum aliquo modo maius eſſe poſt peccatum quàm antea, quanuis priùs fuiſſet nobilius, & perfectius. Explicatur, quia in ſtatu innocentiæ non indigeret homo vſu animalium ad ſuſtentationem vitæ, quia ex fructibus terræ ſufficienter, & ſine ſolicitudine, ac labore ſuſtentaretur. Item non vteretur homo lana, aut pellibus animalium ad corporis tegumẽtum, quia in eo ſtatu veſtibus non indigeret. Item neque E vteretur animalibus ad vehiculum, vt ait D. Tho. dicta q. 91. *propter corporis robur*, & quia fortaſſe non multum peregrinaretur, neque cum labore, & defatigatione corporis nimium ambularet. In his ergo vſibus excedit nunc vſus huius dominij *Explicatur 2.* in hominibus lapſis. At verò altera pars declaratur, quia homines vterentur his animalibus vel ad vſum ſcientiæ, vel ad eleuandam mentem in Deum, & laudandum illum ex illorum cognitione, & conſideratione, vel ad honeſtam animi recreationem, & iucunditatem, vt D. Thomas eo-

dem loco docet. Hic autem vſus ex ſuo genere nobilior eſt, & in illo ſtatu altiori modo exerceretur. Quod intelligẽdum eſt ex vi ſtatus, & communiter, ſeu regulariter loquendo: nam per auxilia diuinæ gratiæ fortaſſe datum eſt aliquibus hominibus in ſtatu naturæ lapſæ, vt in hoc vſu creaturarum multos etiam homines ſtatus innocentiæ excelſerint. Ex his verò oriebatur quæſtio, an in ſtatu innocentiæ futurus fuiſſet vſus carnium. Item an futura eſſent particularia dominia, & rerum diuiſio. Sed hæc tractabuntur meliùs infrà *lib.* 5. explicando totum illum permanantem ſtatum ſub illa hypotheſi, *ſi primi homines non peccarent*, nunc enim vt dixi, ſolùm de ſtatu primorum hominum agimus. *Limitatur.*

CAPVT XVII.

Vtrùm primus homo in ſtatu gratiæ creatus fuerit.

HActenus ſolùm explicuimus naturales perfectiones, quas homines in creatione ſua acceperunt, & quædam dona, ſeu beneficia Dei illis ſuperaddita ad ſupplendos, vel cauendos aliquos defectus, homini in pura natura ſpectato connaturales, quæ dona homini dari poſſent, illíſque indigeret, etiamſi ad ſupernaturalem finem, & gradum nõ eleuaretur. Imò etiam de facto aliqui Theologi putãt, ita fuiſſe hominem creatum in ſtatu, quem vocant integritatis, & innocentiæ naturæ, ſine intrinſeca eleuatione ad ſtatum gratiæ, quamuis non negent ex diuina intentione, ſeu ordinatione Dei extrinſeca ad ſupernaturalem finem fuiſſe creatum. Quia verò ad illum finem non peruenit homo, nec peruenire poteſt ſine habitibus, & actibus gratiæ; ideo viuendum ſupereſt, an etiam ſupernaturalia dona primo homini collata fuerint, & quando illa receperit. 1. *Introductio ſequentium quæſtionum.*

In quo puncto in primis ſupponimus tanquam de fide certum, Adam ante lapſum gratiam ſanctificantem habuiſſe, ita videtur apertè docere Concil. Arauſ. II. dicens in can. 19. *Natura humana etiamſi in illa integritate, in qua eſt condita, permaneret, nullo modo ſe ipſam, creatore ſuo non adiuuante, ſeruaret. Vnde cùm ſine gratia Dei ſalutem non* D *poſſit cuſtodire, quam accepit, quomodo ſine Dei gratia poterit reparare, quod perdidit?* Igitur ante lapſum habuit natura humana in primo parente ſalutem gratiæ. Idem definire videtur Concil. Trid. *ſeſſ.* 5. *can.*1. vbi ſic inquit, *Si quis non confitetur primum hominem Adã cum mandatum Dei in Paradiſo fuiſſet trãſgreſſus ſtatim ſanctitatem, & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amiſiſſe*, &c. *anathema ſit.* Vbi particula *conſtitutus*, in rigore non ſignificat idem quod conditus, ſeu creatus, ſed ſolùm indefinitè, quòd ante peccatum iam eſſet gratiam adeptus. Sicut *in can.* 2. ſubiungit Adam *acceptam à Deo ſanctitatem, & iuſtitiam perdidiſſe*, & *ſeſſ* 6. *cap.*7. dicit homines in iuſtificatione accipere veram, & Chriſtianam iuſtitiam, *quam Adam ſua inobedientia ſibi, & nobis perdidit*, & hæc fuit antiqua, & communis Patrum traditio, vt conſtat ex Auguſt. *lib.*6. *Gen. ad litt. cap.*24. vbi ait, nos renouari per Chriſtum, *quia recipimus, quod perdidit primus homo*, & infrà, *Renouamur ergo ſpiritu mentis noſtræ ſecundum imaginem eius, qui creauit nos, quam, peccando Adam perdidit, id eſt, deformauit, gratiam amittendo.* Vnde addit cap.26. *Vide ergo quid ſequatur: Induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis: ecce quod perdidit Adam per peccatum.* Et *libr.*14. *de Ciuitat. cap.*10. deſcri

2. *Suppoſitio ad præſentis capitis reſolutionem certa ex fide. Stabilitur ex Concilio Arauſicano.* *Ex Trident.* *Ex Patribus.*

deſcribens ſtatum primi hominis ante peccatum dicit, in eo fuiſſe *amorem imperturbatum in Deum, & deuitationem tranquillam peccati*, ac denique habuiſſe *cuiuſdam felicitatis ſtatum*;& lib. de correp. & grat.c.11. *Quid ergo? Adam non habuit gratiam? imò verò habuit magnam.*& lib.11.Gen.ad litt.cap. 13. *poſt peccatum intrinſecus gratiam deſerente*, & idem *lib.4.contr.Iulia.c.16.*& alia loca in ſequenti puncto referemus.

3\. Sic etiam Ambr. lib.6.Exaëmer.cap.7. *Illa*(inquit) *anima à Deo pingitur, quæ habet in ſe virtutum gratiam renitentem,ſplendorémque pietatis.Illa anima bene picta, in qua eſt ſplendor gloriæ,& paternæ imago ſubſtantiæ. Secundum hanc imaginem, quæ refulget, pictura pretioſa eſt Adam ante peccatum.* Et lib. 4. Epiſt.epiſt.30.ad Sabinum, *Adam*(inquit)*ante peccatum nudus erat,ſed nudum ſe neſciebat, quia erat indutus virtutibus.*Et epiſtol.31.ad eundem:*Sôlus erat Adam, & non eſt præuaricatus, quia mens eius adhærebat Deo. Et lib.de Parad.cap.*13.de primis hominibus ait,*Ante peccatum nudi erant,ſed non ſine virtutum integumentis.* Et libr.de Noe,& Arc.cap.30. *Adam*(inquit)*reus,amictu ſapientiæ, & iuſtitiæ mandatorum cæleſtium præuaricatione nudatus, nudum ſe vidit*,&c.Et *lib.2.Epiſtol.epiſt.13.a Marcel.*de Adamo inquit, *Agnoſcis eſſe te nudum, quia bona indumenta fidei perdidiſti.* Et infrà dicit amiſiſſe peccando *incolatum Paradiſi, gratiam Chriſti.* Et ſimilia habet *libr. de Elia, & ieiunio, cap. 4. & lib.7.in Luc.cap.*10.explicando parabolam de homine,qui incidit in latrones, *qui deſpoliauerunt eum ſemiuiuo relicto.* Quam explicat de Adamo,*qui inoffenſa beatitudine fruebatur,priuſquam incideret in latrones*, id eſt, vt exponit, *Angelos tenebrarum qui deſpoliant, quæ accepimus indumenta gratiæ ſpiritualis.*Et adiungit,*Caue ergo ne ante nuderis,ſicut Adam nudatus eſt.* Item Cyprian. *lib. de Bon. patient.* dicit, *conſummari nos cæleſti natiuitate reparatos,ſi ſimilitudo diuina,quam peccato Adam perdiderat,manifeſtetur,& luceat in nobis*, vbi per ſimilitudinem diuinam gratiam intelligit, ſicut multi alij Patres exponunt verba illa, *Faciamus hominem ad imaginem,& ſimilitudinem noſtram*, ſcilicet,ad imaginem per naturam,& ſimilitudinem per gratiam.Vnde inferiùs circa finem libri iterum inquit, *Adam contra cæleſte præceptum cibi lethalis impatiens in mortem cecidit, nec acceptam diuinitùs gratiam patientia cuſtode ſeruauit.*Idem ſentit Tertul.*lib.de Patiemt.cap.*dicens de Adamo,*Innocens erat, & Deo de proximo amicus, & Paradiſi colonus.* Præterea Irenæus *libr.3.contra hæreſ.cap.*10. in eodem ſenſu dixit Chriſtum ſalutem nobis præſtitiſſe, vt quod perdideramus in Adam, id eſt, ſecundùm imaginem,& ſimilitudinem eſſe Dei,hoc in Chriſto Ieſu reciperemus.Et *cap.*37.clariùs dicit amiſiſſe Adam per inobedientiam quam habuit ab Spiritu ſanctitatis ſtolam. Quòd priùs ſignificauit Dionyſ.*cap.3.de Ecel.hierarch.*in tertia eius parte verſùs finem,& ſic etiam dixit Baſil.*lib.de Spiritu ſanct.cap.*15.quod *per Spiritum ſanctum datur in Paradiſum reſtitutio.*Et priùs dixerat Chriſtum veniſſe, *vt homo veterem illam adoptionem,quæ in ius filiorum aſcitus fuerat,recipiat.* Vbi ſine dubio *veterem adoptionem* vocat eam, quæ in Admo primitus facta eſt.Et ſic etiam dicit Cyril.*lib.1.in Ioan.cap.*15.Adam propter tranſgreſſionem gratia fuiſſe nudatum. Et Anaſt. Synait. *lib. 10. in Exaëmer.* dicit, Adam ante tranſgreſſionem fuiſſe *totum lucidum, Deiformem, & imaginem quandam Deo ſimilem.*Quas perfectiones non niſi gratia ſanctificans animæ præbet. Et Moyſes Barcepha *lib.de Parad.p.1.cap.vlt.*non longè à principio quatuordecim beneficia,quæ Deus Adamo in Paradiſo contulit, numerat, ex quibus nonnulla donum gratiæ indicant, nam *in 6.* ait, *Admiſit ipſum veluti in ſuam familiaritatem, vt ea ſeſe pro arbitrio oblectaret, meditationibus, contemplationibúſque diuinis vacans, & indulgens.* Et *in 8.* quòd *maxima ipſum ſapientia induit.* Et *in 9.* quòd *prophetiæ dona in ipſum contulit.* Nam licèt hæc dona interdum ſeparentur à gratia, tamen quando ex peculiari fauore,& beneuolentia conferuntur, ſtatum gratiæ ſupponunt.Et ſimile eſt, quod 12. loco ponit, dicens:*Ita ipſum Adamum comparauit, vt animo,& intelligentia ſua, Angelis eſſet familiaris.* Vnde Chryſoſtomus *homil. 16. in Geneſ.* dicit, hominem in Paradiſo habuiſſe *angelicum quendam ſtatum, & mira gloria fuiſſe amictum,& in ſummo fuiſſe honore, & nihil minus propemodum Angelis ipſis habuiſſe.* Vnde & *Angelum terreſtrem* vocat, quem malus Angelus inuidit, & ideo magna vſus eſt machinatione, vt ipſum gratia Dei priuaret; & ſæpius idem repetit, propter peccatum fuiſſe *honore maximo priuatum, a gratia Dei abalienatum, & ſupernæ gratiæ amictu nudatum.* Et in ſequenti aſſertione plura alia referemus non ſolùm ex Patribus,ſed etiam ex Scripurâ, quæ hanc partem à fortiori confirmant.

Ratione ſolùm poteſt hæc veritas oſtendi ex conuenienti ordine diuinæ prouidentiæ. Et in primis ſumi poteſt argumentum à ſimili ex prouidentia circa Angelos, etiam malos,quos Deus prius in gratia conſtituit, quàm peccarent,vt ſuperiori tractatu *lib.5.cap.4.* oſtenſum eſt: ergo idem credendum eſt feciſſe cum humana natura. Probatur conſequentia, tum quia illam æquauit angelicæ in termino, ſeu in ſtatu patriæ quoad ſubſtantiam beatitudinis; ergo debuit etiam æquare in viæ ſtatu, quoad ſubſtantiam gratiæ; tum etiam quia licèt natura angelica ſit excellentior natura humana, eſt magis indigens, & ex hac parte debuit magis in via ſanctificari, tum denique quia voluit Deus creare hominem in quodam beatifico ſtatu, quantum vis ratio patiebatur, ſicut etiam Angelos creauit, vt latè diſcurrit Auguſtinus *in lib.11. de Ciuitat.& lib.11. de Geneſ. ad litt.* quod etiam ſignificauit Chryſoſtomus primum hominem appellando *Angelum terreſtrem*, ſicut etiam Nazianzenus loco ſtatim citando *alium angelum* vocat.Secunda congruentia ſumi poteſt ex Auguſtino *libr. de corrept. & grat.cap.*10.& 11.vbi ait,Deum ſic ordinaſſe Angelorum,& hominum vitam,vt in ea priùs oſtenderet, quid eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet *ſuæ gratiæ beneficium.* Quod neceſſarium intelligendum eſt de libero arbitrio ſufficienter per gratiam inſtructo, & adiuto,vt ſupra dixi, quia ſine gratia nihil poteſt liberum arbitrium in ordine ad ſupernaturalem finem. Vnde in initio *cap.*11 addit:*Quid ergo Adam non habuit Dei gratiam? Imò verò habuit magnam.* Vt ergo iuſtum, & æquum eſſet experimentum, debuit libero arbitrio adiungi gratia in ipſo certamine, ſeu in ſtatu viæ. Vnde conſequenter ait Auguſtinus, *Iſtam gratiam non habuit homo primus, qua nunquam vellet eſſe malus, ſed ſanè habuit, in qua ſi permanere vellet, nunquam malus eſſet, & ſine qua etiam cum libero arbitrio bonus eſſe non poſſet.* Et infrà, *Nec ipſum ergo Deus ſine gratia eſſe voluit, quam reliquit in eius libero arbitrio, quoniam liberum arbitrium ad malum ſufficit,ad bonum autem nihil eſt, niſi adiuuetur ab omnipotenti bono.*Et hanc rationem indicauit Tertull.*libr.2. contra Marcio. cap.5.*dicens

4\. *Stabilitur denique dicta ſuppoſitio ratione ſumpta ex diuinæ prouidentiæ congruentiis.*

Prima.

Secunda.

cens, *Hunc ſtatum* (ſcilicet primi hominis) *confirmauit etiam ipſa lex tunc à Deo poſita, non enim poneretur lex ei, qui non haberet obſequium debitum legi in ſua poteſtate.* Vnde licèt præcipuè intendat probare poteſtatem liberi arbitrij, quia verò liberum arbitrium ſine gratia non ſufficit, idem conſequenter de gratia, ratio probat. Poſſet autem quis dicere, rationem hanc rectè probare de auxiliante gratia, non verò de habituali, & ſanctificante. Reſpondetur auxiliantem gratiam non dari connaturali modo, niſi ratione habitualis, & ſanctificantis gratiæ præexiſtentis, & conſequenter nō dari per ſe loquendo, niſi ratione illius, licet aliquando ex accidenti detur in ordine ad illam, & ideò in prima inſtitutione non debuit gratia auxilians à ſanctificante ſeparari.

Effugium præcluditur.

5\. *Diſcutitur iam pro titulo capitis an gratia fuerit collata Adamo in 1. inſtanti creationis.*

Hoc ergo certo fundamento ſuppoſito, ſupereſt dubium, an hæc gratia fuerit data Adamo à primo inſtanti creationis eius. Potuit enim non dari in primo inſtanti, & nihilominus dari ante peccatum, quia ſufficiens tempus interceſſit. In hoc ergo ſenſu dixerunt aliqui Theologi, Adam non fuiſſe creatum in gratia. Ita Alenſ. 1. *p. q.* 91. *membr.* 1. *artic.* 1. quanuis *membr.* 2. *art.* 1. fateatur, habuiſſe gratiam ante lapſum. Idem tenet Magiſt. *in* 2. *d.* 24 Bonau. *in* 2. *d.* 29. *art.* 2. *q.* 2. cùm in prima dixiſſet, fuiſſe in gratia priuſquam peccaret. Et idem ſentit ibi Scot. *q. vnica*, & Marſi. *in* 2. *q.* 16. *art.* 6. & Richard. *d.* 21. *art.* 1. *q.* 1. & idem ſentiunt quaſi à fortiori, qui negant Angelos fuiſſe in gratia creatos. Specialiter Ægid. *in* 2. *d.* 4. *q.* 1. *art.* 4. & idem Argent. *q.* 1. *art.* 2. Citatur etiam Hugo de Sanct. Vict. *libr.* 1. *de Sacram. p.* 6. Veruntamen ille in cap. 17. in fin. *Nihil temerè* (ait) *definire volumus.* Loquitúrque non ſolùm de primo inſtanti, ſed abſolutè de toto tempore illius ſtatus, de quo minimè dubitare debuit, quanuis de primo inſtanti res dubia ſit.

Negant Alenſis, Magiſter, Bonau. Scot. Marſil. Rich.

Accedunt Ægid. Argent.

Perſtringitur Hugo.

6\. *Fauere videtur Cyprian.*

Videtúrque huic ſententiæ fauere Cyprian. *Epiſt.* 74. *ad Pompei.* vbi cùm dixiſſet, hominem naſci per Baptiſmum, & in manuum impoſitione Spiritum ſanctum accipere, addit, *Vt ſpiritum iam natus accipiat, ſicut in primo homine Adam factum eſt. Antè enim Deus eum plaſmauit, & tunc inſufflauit in faciem eius flatum vitæ, neque enim poteſt accipi ſpiritus, niſi priùs fuerit, qui accipiat.* In quibus verbis videtur peculiari modo exponere verba illa Gen. 2. *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Nam prima verba intelligere videtur de formatione totius hominis integri, & capacis Spiritus ſancti, quod non eſt, niſi homo iam conſtans ex rationali anima. Et ita in ſecunda verborum parte per *ſpiritum vitæ*, gratiam Spiritus ſancti intelligere videtur, & cōſequenter neceſſe eſt, vt vltimam partem intelligat, non de vita corporis animali, ſed de vita ſpirituali animę. Et quod ad rem præſentem facit, neceſſarium putat, vt prius homo extiterit, quàm Spiritum ſanctum reciperet; ergo ſentit non accepiſſe primum hominem gratiam in eodem inſtanti, in quo creatus eſt.

7\. *Fauere item Aug.*

At verò D. Auguſt. 13. *de Ciuit. cap.* 24. quanuis illam non probet expoſitionem, nam ſpiraculum vitæ de anima rationali, & de vita animali rectiſſimè interpretatur; nihilominus in hoc cōcordare videtur, quòd in illo creationis inſtanti non recipit homo ſpiritum gratiæ, ſed ſolùm ſpiritum animæ rationalis. Et inducit illud Pauli 1. ad Corint. 15. *Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem, ſed non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale.* Et clariùs *lib.* 2. *de Gen. contra Manich. cap.* 8. vbi eandem tradens expoſitionem de infuſione animæ, per quam homo naturaliter viuit, adiungit, *Nondum tamen ſpiritualem hominem debemus intelligere, qui factus eſt in animam viuentem, ſed adhuc animalem. Tunc enim ſpiritualis effectus eſt, cum in Paradiſo, hoc eſt, in beata vita conſtitutus, præceptum etiam perfectionis accepit, in verbo Dei conſummaretur.* Per quæ verba indicat, Adamum non fuiſſe iuſtificatum, donec in Paradiſum tranſlatus eſt. Præterea idem Aug. *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 12. dicit, quantum ad ſpem futuræ vitæ iuſtos in natura lapſa beatiores eſſe, quàm fuerit homo in ſtatu innocentiæ, quod nō eſſet verum, ſi homo in ſtatu innocentiæ, ſimul cum cæteris donis propriis illius ſtatus gratiam etiam habuiſſet.

8\. *Faciunt etiam pro eadem parte coniecturæ. Prima Secunda.*

Et ex his teſtimoniis poſſunt coniecturæ, ſeu congruentiæ ſumi. Prima, quia oportuit opus naturæ diſtingui ab opere gratiæ, & ideo prius tēpore hominem creari, quàm iuſtificari. Secunda, quia veriſimile eſt, non fuiſſe Adam iuſtificatum, niſi in Paradiſo, quanuis extra Paradiſum fuerit creatus. Tertia, quia homo adultus non iuſtificatur ſine propriis actibus: non potuit autem Adam, propter impedimentum corporis animalis, ſtatim in primo inſtanti habere ſimul omnes actus ad iuſtificationem neceſſarios; ergo.

Tertia.

9\. *Aſſertio affirm. probabilior.*

Nihilominus probabilius credimus, Adam fuiſſe iuſtificatum in eodem inſtanti, in quo fuit creatus. Hæc eſt ſententia D. Thom. 1. *p. q.* 95 *art.* 1. quam omnes Thomiſtæ ſequuntur, & Albert. Magn. *in* 2. *d.* 24. *art.* 1. & alij *ibidem* & *d.* 29. idem cenſent in hoc puncto in primo homine, quod in Angelis, quos ſuprà conditos in gratia fuiſſe oſtendimus. Et probatur primò ex verbis illis, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, iuxta expoſitionem Patrum, qui per imaginem intellectualem naturam, per ſimilitudinē verò ſanctificationem gratiæ interpretantur; quos in ſuperioribus allegauimus, & alios ſtatim referemus. Nec dici cum fundamento poteſt, hominem in primo inſtanti factum eſſe ad imaginem in actu, (vt ſic dicam) ad ſimilitudinem autem, non actu ſed aptitudine. Hoc enim gratis fingitur, & diſtinguitur, cùm Deus æqualiter de vtraque fuerit loquutus. Item fruſtrà adderetur *ad ſimilitudinem*, propter ſolam capacitatem, quia hæc in imagine intrinſecè continetur. Ac denique cùm hoc teſtimonium maximè fundetur in expoſitione Patrum illi certè æqualiter docent, hominem ſimul accepiſſe imaginem, & ſimilitudinem.

Probatur 1. ex locis Scripturæ.

Effugium tollitur.

Secundò ad hoc probandum vtitur D. Thom. illo Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum*, vt videre licet *dicta qu.* 95. & 100. Et habet magnum fundamentum in Scriptura, in qua non dicuntur ſimpliciter recti, niſi iuſti, & Deum in toto corde diligentes, iuxta illud Canticor. 1. *Recti diligunt te*, & Iob 4. *Quando recti deleti ſunt?* & Pſalm. 7. *Saluos fecit rectos corde*, & Pſalm. 32. *Exultate iuſti in Domino, rectos decet collaudatio*, vbi in ſecunda ſententia prioris ratio redditur, & ita eoſdem vocat rectos, quos iuſtos vocauerat. Atque hoc ſenſit Aug. 14. *de Ciuit. cap.* 11. & 17. & *de Correp. & grat. cap.* 10. cùm exponit, creaſſe hominem rectum, id eſt, bonæ voluntatis. Nam ſecundùm Auguſt. non fecit voluntatem bonam, niſi charitas, imò neque aliquid ſimpliciter bonum fit ſine gratia. Et in idem redit, quod Hieron. *ibi*, & *lib.* 1. *contra Iouini.* exponit, hominem rectum, id eſt, bonum. Quia etiam non eſt homo ſimpliciter bonus, niſi ſit iuſtus. Et ita etiam intellexit 10.

illum locum Ruper.*lib.2.in Gen.cap.*3

11. Præterea non parum fauent, quæ de perfectione, quam Deus primo homini contulit, dicũtur Eccleſ.17. *Deus creauit hominem, & ſecundùm ſe veſtiuit illum virtute*, id eſt, fortitudine, *& robore*, vtique animi, quod maximè præſtat gratia. Et infrà, *Diſciplina intellectus impleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus*, &c. vſque ad illud, *addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos, teſtamentum æternum conſtituit cum illis, & iuſtitiam, & iudicia ſua oſtendit illis.* Per quæ verba non ſolùm ſtatus gratiæ, ſed etiam valde perfectus, indicatur. Verum eſt tamen inde non ſatis colligi illa omnia in inſtãti creationis fuiſſe homini collata, aliqua enim ex illis potuerunt in Paradiſo, & ante peccatum tribui. Addi verò poteſt, quod dicitur Sapient.2. in fine, *Deus fecit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ*; nam ibi ſatis ſignificatur perfectionem illam à principio habuiſſe. Similitudo autem addita imagini perfectionem gratiæ indicat, vt dixi, iuxta multorum Patrum expoſitionem. Et præterea in eo, quod dicitur *inexterminabilis*, ſtatus integritaris, & immortalitatis indicatur, quia in gratia fundatus erat, vt ſtatim dicam. Maximè verò hoc videtur confirmare Paulus *ad Epheſ.*4. dicens, *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis.* Vbi Paulus iubet, nos renouari induendo ſanctitatem, quam Chriſtus nouus homo nobis attulit, & iſtam ſanctificationem renouationem vocat, quia per illam reducimur ſecundùm ſpiritum ad illam primam nouitatem, quam in Adam habuimus, & amiſimus; ergo præceſſit hæc ſanctitas in primo homine. Et, vt intelligamus, hanc ſanctitatem fuiſſe in Adamo à principio creationis, addit Paulus ad Coloſ. 3. *Expoliantes nos veterem hominem, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum.*

12. *Probatur 2. eadem aſſert. ex Patrib.*

Secundò probatur aſſertio ex Patribus. Et in primis aliqui adducunt pro hac aſſertione Concilia, & teſtimonia in præcedenti adducta: nullum diſcrimen inter eas conſtituentes. Sed ſine dubio eſt maximum, nam prior certa eſt, & de fide, quia eſt apertè definita; hæc verò poſterior non eſt ita certa, quia nec ſatis expreſsè in Scriptura continetur, nec definita inuenitur. Poſſunt nihilominus induci Conciliorum, & Patrum teſtimonia in priori puncto allegata, quia dum docent primum hominem ante peccatum fuiſſe iuſtum, indefinitè, & ſine limitatione loquuntur; ergo indicant in toto illo priori tempore fuiſſe iuſtum, nec nos poſſumus cum fundamento diſtinguere diuerſos ſtatus in illo priori tempore, nec Patrum loquutiones limitare. Sed præterea concluſionem hanc ſpecialiter confirmat Auguſt. *libr.*14. *de Ciuit. cap.*11. dicens, *Bona voluntas opus eſt Dei, cum illa quippe ab illo factus eſt homo.* Non autem bona voluntas apud Auguſt. ſine charitate. Vnde inferiùs ſubdit, *Viuebat itaque homo ſecundùm Deum in Paradiſo & corporali, & ſpirituali, nec enim erat Paradiſus corporalis propter bona corporis, & propter mentis non erat ſpiritualis.* Deinde in aliis locis ſæpe indicat Auguſtin. totam rectitudinem, quam primi homines habuerunt in appetitu, & pacem illam inter corpus, & ſpiritum, fundatam in gratia fuiſſe. Vnde *lib.*13. *de Ciuit. cap.* 13. ait, *Poſtquam præcepti facta tranſgreſſio eſt, confeſtim gratia deſerente diuina de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt.* Quod etiam repetit *lib.*11. *Gen. ad lit. cap.* 31. *in fin.* At verò certum eſt hominem à princi-

Quomodo efferri poſſunt quæ allata ſunt n.2. & 3.

Deinde ſtat. Auguſt. pro aſſert.

A pio cum illa integritate fuiſſe creatum; ergo ſecundùm Auguſt. etiam fuit in gratia creatus. Denique alibi in hoc æquiparat primum hominem, & Angelos, præſertim *lib. de Corrept. & grat. c.*10. & 11. Atque de Angelis dicit idem Aug. lib. 12. de Ciuit. cap. 9. *Quòd Deus ſimul erat in illis condens naturam, & largiens gratiam*, vt in præcedenti tract. *lib.*5. *in princip.* latiùs diximus: idem ergo de primo homine Auguſt ſenſit. Vnde in Enchirid. *cap.*104. dicit, *Quod Deus primum hominem in ea ſalute, in qua conditus erat, cuſtodire voluiſſet:* nomine autem *ſalutis* clarum eſt, ſignificari ſanctificationem gratiæ; ergo fuit homo conditus in gratia, ſecundùm Auguſtinum.

B Præterea hoc indicant alij Patres Damaſc. *lib.* 2. *de Fide. cap.*12. priùs enim dicit; *Hominem ex viſibili, & inuiſibili natura Deus manibus ſuis ad imaginem & ſimilitudinem ſuam cõdidit.* Et inferiùs addit, *His verbis ad imaginem vis intelligendi, arbitriique libertas ſignificatur. His autem ad ſimilitudinem, virtutis quoad eius fieri poteſt, expreſſa ſimilitudo*, vbi ponderandum eſt verbum *quoad eius fieri poteſt*, quia non poteſt naturalis imago meliùs perfici, ad ſimilitudinem Dei in ſtatu viæ, quam per gratiam, de qua intelligitur, quod ſubdit: *Creauit itaque Deus hominem innocentem, rectum, probum, omni virtutum genere coronatum, Angelum alterum, adoratorem mixtum.* Et infrà, *Spiritum ſimul & carnem, ſpiritum videlicet ob gratiam*, &c. idem ſentit Baſil. *Pſalm.*48. circa illa verba, *Homo cum in honore eſſet, non intellexit*, dicens, *Hominibus vis ineſt,* C *qua creatorem ſuum, & opificem agnoſcere poſſint, & intelligere, inſufflauit enim in faciem, hoc eſt, partem aliquam propriæ gratiæ appoſuit homini, vt per hanc ſibi impreſſam ſimilitudinem, eum qui ſimilis eſt, agnoſceret.* Idem ſignificat Nazianzen. *Orat.*42. quæ eſt 2. in Paſcha. Nam deſcribendo creationem hominis, perfectionem gratiæ æquiualentibus verbis deſcribit. Nam ab illo multa verba mutuauit Damaſc. ait enim, *creaſſe Deum hominem velut Angelum alium mixtum adoratorem, terrenum, & cœleſtem ſpiritum, & carnem, ſpiritum propter gratiam, carnem ob elationem, & quod myſterij extremum eſt, animi ad Deum nutu, & propenſione diuinitatem conſequens.* 13. *Stat Damaſc.*

14. Idem ſignificat Cyrill. *lib.*1. *de Adorat. in ſpiritu,* D dicens: *Poſteaquam propriæ naturæ rationibus hoc animal (ſcilicet homo) abſolutum fuit, opifice Deo, ſtatim illius ſimilitudine præditum eſt. Impreſſa enim in illo eſt diuinæ imago naturæ inſpirato Spiritu ſancto.* Et lib.2. in Ioann. cap. 3. ad medium, *Ad imaginem* (inquit) *& ſimilitudinem Dei factus homo à Moyſe dicitur. Ab eodem etiam didicimus ſpiritu ad imaginẽ diuinam ſigillatum hominem fuiſſe. Simul enim & vitam creaturæ ſpiritus immiſit, & characterem ſuum, vt Deum decet, impreſſit, & ſic fuit in Paradiſo, quouſque gratiam creatoris Spiritu ſancto inhabitante ſeruauit.* Et *lib.*11. *cap.*25. dicit in verbis illis, *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*, ſignificaſſe Moyſem, E non *abſque ſanctificatione ſpiritus animam homini datam, nec à diuina natura penitus deſtitutam*, quod etiam repetit *libr.*11 *cap.*56. Sic etiam Chryſoſt. *homil.* 8. *in Gen.* dicit hominem factum ad ſimilitudinem, quia *virtutibus Deo ſimilis effectus eſt*, & *homil.*16. ait, dæmonem inuidia motum eſſe, quoniam *videbat hominem formatum in ſummo eſſe honore*, & alia quæ ſuprà retuli. Denique idem ſignificat Proſp. *in reſponſ. ad* 8. *obiection. Gallorum, circa finem*, dicens: *Neque hæc dona* (ſcilicet iuſtitiæ, & gratiæ) *ita ex Deo eſſe opinemur, vt quia ipſe naturæ noſtræ author eſt per conditionem, iam hæc contuliſſe videatur. Quia dedit quidam ab initio hanc homini*

miniſ. ridtatem, ſed omnes eam in illo am ſimus, in quo omnes peccauimus. Videri etiam poteſt *lib. 2. de vit. contemplat. cap.* 18. & Leo Papa *ſerm.* 4. *de Natiuit. cap.* 2 & Anſelm *lib de Conceptu Virg. cap.* 10. vbi inter alia dicit, rationalem naturam *iuſtam* eſſe creatam. Multa etiam de hoc habet Bernardus *ſerm.* 1. *de Annunt. & ſerm. de Cœna Domini*, & Rupert *lib.* 2. *de victor. Verbi, cap.* 6.

15. *Probatur denique rationib. Prima.* Ratione ſuaderi poteſt hęc ſententia Primò ex congruentia diuinę prouidentiæ, nam Deus creaturas produxit in ſtatu perfecto ad ferẽdum fructum vniuſcuiuſque fini conſentaneum, vt ſuprà de creaturis etiam homine inferioribus diximus; ergo multo magis credendum eſt, creaſſe hominem perfectum ad fructificandum in ordine ad ſupernaturalem finem, propter quem illum creabat. *Secunda.* Secundò probari poteſt à ſimili, quia Deus creauit Angelos in gratia; ergo & hominem, nam ſicut vtramque naturam æqualitatem quandam in gloriæ ſtatu habere voluit, ita in ſtatu viæ veriſimile eſt, vtramque æqualiter in gratia creaſſe. Quam æquiparationem multi ex citatis Patribus faciunt, & ſuperiùs *in num.* 4. latiùs explicata eſt. *Tertia.* Tertiò eſt optima coniectura, quia ſi Adam perſeueraſſet in ſtatu iuſtitiæ, filij eius naſcerentur in gratia; ergo multo magis dicendum eſt primum eorum parentem fuiſſe in gratia creatum. Conſequentia ſecundùm prudentem rationem videtur per ſe nota. Antecedens verò infrà tractandum eſt. Nunc verò declaratur à poſteriori, quia nunc infantes ab inſtanti conceptionis incipiunt eſſe in peccato, quia carent gratia, quam habere deberent; ergo è conuerſo, ſi radix non fuiſſet infecta, ſtatim gratiam reciperent, quam habere debuiſſent. *Quarta.* Denique coniectura etiam ſuprà tacta non eſt contemnenda, quia eſt certum, primos homines habuiſſe gratiam, antequam peccarent: & non poteſt cum fundamento, poſt primum inſtans tempus certum iuſtificationis eorum deſignari neque in primo inſtanti eſt peculiaris ratio repugnantiæ, aut difficultatis, vt ex ſolutionibus argumentorum patebit; ergo longè credibilius eſt, in primo inſtanti fuiſſe iuſtificatos.

16. *Ad primum ex Cyprian. in n. 7.* Supereſt, vt ad argumenta in principio poſita reſpondeamus. Primum ſumebatur ex teſtimonio Cypriani, in quo etiam inſinuatur ratio, qua Alenſ. Bonauent. & alij vtuntur; quia eſſe gratiæ ſupponit eſſe naturæ, & ideo priùs debuit homo creari in eſſe naturali, quàm gratiam reciperet. Ad quam rationem, vt hinc initium ſumamus, facilis eſt reſponſio, quia ſatis eſt, quod creatio hominis in eſſe naturæ ordine naturæ præceſſerit ſanctificationẽ eius, nec fuit neceſſarium, vt etiam ordine temporis antecederet. Quæ reſponſio quantum ad vim rationis pertinet, ſufficientiſſima eſt. Inſtari autem poteſt exemplo à Cypriano inducto, eiuſque auctoritate. Quia ſãctificatio per Baptiſmum tempore antecedere debet plenitudinẽ ſpiritus ſancti, quæ in confirmatione datur; neque ibi ordo naturæ ſufficit. Reſpondetur tamen, non eſſe ſimilem rationem, quia ſignificationes Baptiſmi, & confirmationis dantur per modum generationis, & perfecti augmenti, inter quæ ſolet eſſe non tantùm ordo naturæ, ſed etiam temporis. Item dantur per duo ſacramenta diſtincta, inter quæ tempus neceſſariò interponitur, quia vtrunque ſucceſſiuè fit. At verò creatio, & productio gratiæ fiunt in inſtanti & per modum creationis, & concreationis, & ideo ſufficit inter eas ordo naturæ. Sed additur tandem auctoritas Cypriani, quia comparat ſanctificationem Adæ reſpectu creationis eius, ſanctificationi per confirmationem reſpectu generationis per Baptiſmũ. Reſpondeo æquiuoca eſſe verba Cypriani; ſic enim ait: *Non per manus impoſitionem quis naſcitur, quando accipit Spiritum ſanctum, ſed in Baptiſmo, vt Spiritum iam natus accipiat, ſicut in primo homine Adam factum eſt. Ante enim Deus eum plaſmauit, & tunc inſufflauit in faciem eius flatum vitæ. Neque enim poteſt accipi ſpiritus, niſi prius fuerit, qui accipiat.* Quæ comparatio poteſt duobus modis intelligi. *Duplex ſenſus verborum Cypriani.* Primò, vt non loquatur de ſanctificatione Adæ, ſed de animatione per infuſionem animæ rationalis, de qua ad litteram eſt ſermo in teſtimonio Geneſis, quod adducit. Et ita exemplum erit cum proportione ſumendum; quòd ſicut Deus priùs formauit corpus, vt poſſit accipere animam, quam poſtea inſufflauit in ipſum; ita prius homo generatur in Chriſto, quàm ei Spiritus ſanctus regulariter conferatur. Vel ſecundò ſi totum Adam intelligit, cùm dicit *priùs fuiſſe plaſmatum*, ſcilicet, ex corpore, & anima conſtantem, & poſtea *illi eſſe inſufflatum ſpiritum*, id eſt, gratiam; dicendum eſt, non facere vim in ordine temporis, nec ad hoc exemplum adducere, ſed ſolùm ad declarandum ordinem præſuppoſitionis, ſeu diſtinctionis inter actiones, quarum vna ſupponit effectum alterius, ſiue ille ordo ſit temporis, ſiue naturæ, hoc enim nil ad cauſam referebat.

Ad ſecundum argumentum ſumptum ex teſtimoniis Aug. quod attinet ad primum *ex lib.* 13. *de Ciuit. cap.* 24 reſponderi poteſt Auguſtinum non ibi tractare, vtrùm Adam fuerit creatus cum gratia, néne, ſed quid per verba illa ſignificetur, *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* In hoc ergo ſenſu dicit, per illa verba non ſignificari inſpirationem gratiæ, ac proinde ex vi actionis ſignificatæ per illa verba, non fuiſſe Adam factum ſpiritualem, ſeu ſanctum, ſed eſſe factum hominem viuum, & naturalem, ſeu animalem, vt declarant illa verba, *Et factus eſt homo in animam viuentem.* An verò cum illa actione coniuncta fuerit alia, qua homo iam factus in animam viuentem fuerit etiam factus in ſpiritum viuificantem, ibi Auguſtinus nec affirmat, nec negat, quia illud non tractat. Difficilior eſt alter locus *ex lib.* 2. *Gen. contra Manich. cap.* 8. quia in eo videtur dicere, primum hominem non fuiſſe ſpiritualem effectum, *donec in Paradiſo, hoc eſt, in beata vita conſtitutus præceptum perfectionis accepit.* Sed fortaſſe ibi per hominem ſpiritualem non intelligit hominem vtcunque in gratia conſtitutum, ſed habentem iam integram perfectionem illius ſtatus, quam vſque ad Paradiſum non obtinuit. Quæ expoſitio acceptanda videtur, quia in aliis locis magis declarauit mentem ſuam, niſi velimus dicere in aliis locis poſtea addidiſſe, quod priùs non ſatis declarauerat, vel fortaſſe aſſecutus non fuerat. Aliud verò teſtimonium *ex* 11. *de Ciuit. cap* 12. difficultatem non habet, quia Auguſtinus non dicit homines in ſtatu innocentiæ non fuiſſe æquè beatos in ſpe, ſicut ſunt homines lapſi, ordinariè loquendo, neque hanc abſolutam, comparationem facit, aliàs illo teſtimonio probaretur, ſenſiſſe Augſtinum, hominem in ſtatu innocentiæ non fuiſſe iuſtum, quod improbabile eſt. Comparat ergo hominem in ſtatu innocentiæ, reuelationem perſeuerantiæ non habentem, cum homine iuſto in ſtatu naturæ lapſæ habente talem reuelationem, & hunc dicit eſſe beatiorem, non ratione iuſtitiæ, ſed ratione certitudinis æternæ ſalutis, quod clarum eſt. 17. *Ad locos Aug. in n. 7.*

Ad

18. *Ad congruentias in n.8. Ad 1.*

Ad congruentias reſpondetur ad primam, negando conſequentiam,quia opus naturæ, & gratiæ,etiamſi ſimul tempore fiant, ſatis ex ſuis terminis diſtinguuntur. Et homo,qui vtrunque beneficium ſimul recipit,per fidem optimè cognouit beneficium gratiæ fuiſſe diſtinctum à dono creationis, & Deum erga ſe eo liberaliorem,quo vtrunque donum ſimul ſibi donauit, ex quo ad maiorem erga Deum beneuolentiam, & gratitudinem permoueri potuit. *Ad 2.* Ad ſecundam congruentiam reſpondeo, non eſſe veriſſimile,Adam non fuiſſe iuſtificatum priùs,quàm in Paradiſum tranſlatus fuerit,quia illa tanta dilatio nec ratione,nec auctoritate fundari poteſt: diuina autem gratia tarda molimina neſcit,nec tunc etiam neceſſaria,vel opportuna.Item quia à principio fuit homo cum integritate naturæ conditus, & ſine rebellione appetitus; cur ergo non fuiſſet etiam ſanctificatus ante tranſlationem in Paradiſum? Denique maximè decuit vt in ipſum Paradiſum iam ſanctus ingrederetur, ibíque perficeretur. *Ad 3. quid.* Ad tertiam coniecturam de ſanctificatione per propriam diſpoſitionem poſt caput ſequens dicam.

CAPVT XVIII.

Quam perfectam rerum ſupernaturalium cognitionem homo ante peccatum obtinuerit.

1. *Quæ gratiam conſequuntur neceſſariò habuit Adam in 1. inſtanti.*

EX dictis in præcedenti capite manifeſtè colligitur habuiſſe Adam in ſtatu innocentiæ charitatē,& alias virtutes per ſe infuſas morales, & dona Spiritus ſancti, ſaltem quoad habitum; quia hæc,vt ſupponimus, conſequuntur gratiam gratum facientem in omni eius ſtatu,ideoque de his habitibus nihil aliud in particulari dicendum ſupereſt.De actibus verò eorum nonnihil in capite ſequenti addemus. Vt autem ètiam conſtet, quid de fide & ſpe ſentiendum ſit, ſupponendum vlterius eſt Adam ante peccatum illam perfectiſſimam cognitionem non habuiſſe, quæ eſt viſio beata. Ita docent D. Thom. 1.*p.q.*94.*art.* 1. Alexan. Alenſ. 2.*p.q.*91.*membrum* 2.*art.* 1.& reliqui Theologi *in* 2.*d.*23. *1. Aſſertio præambula. Senſus vnus aſſert. probatur 1.* Potéſtque cōclufio duobus modis intelligi. Prior eſt indefinitus, nimirum Adam non toto tempore ante peccatum vidiſſe Deum clarè ſeu pro aliquo tempore caruiſſe viſione Dei. Et in hoc ſenſu concluſio eſt certiſſima,quia Adam potuit peccare, & peccauit in Paradiſo, vt eſt de fide certum. Ergo eo tempore non videbat Deum,quia viſio Dei ſaltem quādiu durat, reddit hominem impeccabilem. *Probatur 2.* Item certum eſt Adam in Paradiſo fuiſſe viatorem, & in ſtatu merendi, & ad hoc habuiſſe à Deo præceptum, vt per eius obedientiam poſſet de Deo bene mereri, ſed hæc repugnant cum ſtatu comprehenſoris;ergo. *Non obſtat Auguſt.* Nec refert quòd Auguſt. interdum dicat, hominem in Paradiſo fuiſſe beatum, vt *lib.*11.*de Ciuit.cap.*12. *& lib.*14.*cap.*10. nam loquitur de beatitudine inchoatæ viæ. Vnde *in lib.* 11.*Gen.ad litt.cap.* 18. ait, hominem in Paradiſo fuiſſe beatum, non ſimpliciter, ſed ſecundùm *quendammodum*, & ideo ibidem, & aliis locis ait, hominem ſi in Dei obedientia perſeueraſſet ſine morte ad ſtatum comprehenſorum transferendum fuiſſe. *Nec Damaſc.* Et eodem modo loquitur Damaſcen. *lib.*2.*cap.*11. *in princ.* iuncto *cap.*11. De hoc ergo ſenſu nulla eſt dubitatio,ſed certa fides.

2. *Probatur etiam ſenſus alter.*

Poſterior ſenſus eſt vniuerſalis, ſcilicet nullo tempore, vel momento Adam vidiſſe Deum in ſua creatione, vel in Paradiſo. Et hic ſenſus licèt tam certus non ſit, nihilominus eſt omnino verus, & oppoſitum nullam habet probabilitatem. Ratio eſt, quia generalis regula Scripturæ eſt, *Deum nemo vidit vnquam*, vtique in vita mortali vel animali,iuxta id, quod alibi Deus dicit:*Non videbit me homo & viuet*, vtique animali vita. Ab hac autem regula generali non licet quenquam excipere ſine ſufficientis auctoritatis fundamento. Quia talis exceptio non poteſt ratione oſtendi etiam in primo homine,quia illud priuilegium non erat debitum illi ſtatui; imò nec eſt ſecundùm ſe conſentaneum ſtatui viatoris, & alioqui pendet ex liberali Dei voluntate; ergo niſi de hac voluntate per reuelationem, ſeu auctoritatem conſtet, non ſolùm gratis, ſed etiam temere quiſpiam affirmare audebit, priuilegiū hoc Adæ in Paradiſo, aut tempore viæ fuiſſe conceſſum. Quòd autem in nulla auctoritate fundetur, probatur,quia neque in Scriptura reuelatum eſt, neque à Patribus,vel Eccleſia traditum. *Occurrunt quidam.* Aliqui verò dixerunt, ſoporem illum,quem Deus immiſit in Adamo ad formandam Euam fuiſſe eleuationem mentis eius ad viſionem Dei claram, vt ſic omnino à ſenſibus abſtractus auulſionē coſtæ nō ſentiret.Quam opinionem refert Diuus Thomas *dicta q.*94.*art.* 1.& nihil de ea dicit. *Siue fundamēto tamen.* Re tamen vera nullum fndamentum in verbis Scripturæ habet, quia nomen *Soporis* valde generale eſt, & gratis determinatur ad extaſim viſionis beatæ, quia potuit eſſe ſopor ille per ſolam cognitionem abſtractiuam in altiſſima contemplatione, vel prophetica reuelatione, vt in ſuperioribus diximus cum Auguſtino *libro* 2. *de Geneſ. contra Manich. cap.* 12. *Hoc libr.3.c.2. à n.17.* nec propter ſolam abſtractionem à ſenſibus, aut propter indolentiam ex ablatione coſtæ viſio beata neceſſaria erat, quia per plura alia media facillimè potuit Deus vtrunque præſtare, vt per ſe ſatis eſt notum,& ſuprà etiam explicatum.

3. *1. Corollar. ex dictis cuiuſmodi gratiam habuerit Adam. 2. Corollar. cuiuſmodi ſpem.*

Ex hoc ergo fundamento colligimus non habuiſſe Adamum in ſtatu innocentiæ gratiam cōſummatam, quia non conſummatur niſi in ſtatu beatitudinis, ſeu per viſionem beatam. Vnde fit gratiam Adæ fuiſſe gratiam viatoris, quia inter viam, & terminum non eſt medium. Secundò ſequitur habuiſſe Adam ſimul cum gratia, & charitate ſpem futuræ beatitudinis, quia ſicut is, qui videt, iam non ſperat, & è conuerſo, qui non videt, vt iuſtificari poſſit; & in beatitudinem tendere, neceſſe eſt, vt ſperet. Et ideo nunc ad iuſtificationem neceſſaria eſt ſpes, vt Conc. Trident. *ſeſſ.*6. docet, in quo eadem eſt ratio de homine in ſtatu innocentiæ,quod attinet ad ſpem beatitudinis, nam ſpes remiſſionis peccatorum non erat neceſſaria,nondum exiſtente peccato. Potuit autem,& debuit ſperari auxilium bene operandi,& perſeuerandi, quia propoſitum obediendi Deo, & perſeuerandi in eius obedientia tunc etiam neceſſarium erat.Nec homo tunc præſcius erat ſui caſus, ideóque ad perſeuerandum conari poterat, & debebat, quod ſine ſpe diuini auxilij facere non poterat, cum ſine Dei gratia perſeuerare non poſſet.Fuit ergo ſpes ſimul gratia hominis infuſa. *3. Corollar. cuiuſmodi cognitionē generatim habuerit, nempe ſupernaturalium.* Tertiò concluditur ex dictis, etiā fuiſſe primo homini ante peccatum infuſam notitiam aliquam ſupernaturalem myſteriorum ſupernaturalium, earum rerum, quæ ſupernaturaliter amandæ, vel ſperandæ erant. Hoc etiam eſt omnino certum.Tum quia non minus eſt neceſſaria in viatore cognitio termini, in quem tendit, quàm intentio, & voluntas tendendi in illum

illum: eſt autem terminus beatitudo ſupernaturalis, quæ ſine reuelatione ſupernaturali cognoſci non poteſt. Tum etiam, quia ſicut voluntas ſupponit intellectum, ita ſupernaturales virtutes voluntatis ſupponunt ſupernaturalem cognitionem in intellectu. Quæ quidem rationes de toto illo tempore, & de primo inſtanti creationis ſaltem de habituali cognitione concludunt. Quid verò de actuali dicendum ſit quoad primum inſtans, in cap. ſequenti dicam. Nunc verò circa dictam cognitionem duo ſuperſunt declaranda. Primum eſt, materia eius, id eſt, quorum ſupernaturalium myſteriorum fuerit illa cognitio. Secundum eſt forma, ſeu ſpecies illius cognitionis, id eſt, quantæ perfectionis eſſentialis fuerit, & conſequenter ſub qua ratione formali de rebus ſibi reuelatis homo tunc iudicaret.

Duo puncta tractanda circa 3. tero l.

4\. *Circa 1. punctum ponitur 2. aſſert. formaliter pertinens ad titulum myſteria diuinitatis contineri in obiecto dictæ cognitionis. Probatur de diuinitatis ſecundum abſoluta.*

Circa primum ſupponenda eſt communis partatio materiæ fidei in myſteria, pertinentia ad diuinitatem, & ad Incarnationem Dei ſpectantia. Nam de prioribus certum eſt, fuiſſe reuelata primo homini in ſtatu innocentiæ. Nam in primis quod Paulus ait, *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit*, etiã primo homini fuit neceſſarium. Cognouit ergo Deum eſſe, non ſolùm, vt ratione naturali manifeſtatur, ſed etiam, vt eſt obiectum ſupernaturalis beatitudinis, vt eſt principium ſalutis iuſtitiæ, & ſanctitatis, & vt eſt remunerator, qui redditurus eſt præmium diuini & ſupernaturalis ordinis. In quibus includitur cognitio Dei, prout in ſe vnus eſt, vt prout eſt Saluator & glorificator, ac ſubinde vt eſt vltimus finis per ipſius gratiam, & iuſtitiam obtinendus. Hæc enim omnia ſunt per ſe primò (vt ſic dicam) neceſſaria ad vitæ ſanctitatem, & ad quærendum Deum cum vera fiducia, & dilectione perfecta, quæ cuicunque viatori in quocunque ſtatu eſt per ſe loquendo ad ſalutem neceſſaria.

5\. *Probatur etiam ſecundùm reſpectiua.*

Deinde valde credibile, & probabiliſſimum eſt etiam myſterium Trinitatis fuiſſe Adamo reuelatum antequam peccaret. Ita ſumitur ex Diuo Thoma in locis ſtatim citandis, & expreſsè tradidit Epiphan. *contra hæreſ. in Præfat. totius operis*, dicens, *Adam protoplaſtus formatus eſt, non circuncifus, ſed carne præputium habens. Non autem erat idololatra, & nouit Patrem Deum, & Filium, & Spiritum ſanctum, Propheta enim erat.* Quod infra probat *Quia nouit, quòd Pater dixit filio, faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Cùm enim hæc verba referantur, à Patre dicta ante creationem Adæ, non potuit Adam niſi per reuelationem notitiam illorum habere, quæ ad prophetiam pertinent. Vnde per eandem reuelationem intellexit Adam (vt Epiphanius tradit) illa fuiſſe verba Patris ad filium dicta atque ita myſterium Trinitatis cognouit.

6\. *Satiſfacitur locus Epiphanij pro inſtituto.*

Verum eſt tamen Epiphanium ibi non loqui de Adam in ſolo ſtatu innocentiæ, ſed de toto tempore vitæ ipſius, ait enim, ipſum non fuiſſe Iudæum, nec ſimulachra adoraſſe, nec idololatram fuiſſe, ſed Chriſtianiſmi formam oſtendiſſe. Vnde cùm dicit, Adam cognouiſſe Trinitatem; non ſatis declarat vtrùm ante peccatum, vel poſt illud illam cognitionem habuerit. Nihilominus cùm de Adamo abſolutè loquatur, de toto tempore vitæ eius loqui videtur. Et quidem ſi poſt peccatum Adam habuit Trinitatis cognitionem, multo magis ante peccatum illam habuiſſe credendum eſt, nam cognitio Trinitatis perfectio eſt ſimpliciter, non requirens ſtatum peccati, nec illum ſupponens, ſed per ſe ad beatitudinem cõferens, quia Trinitas ad obiectum eſſentialis beatitudinis intrinſecè pertinet, vnde & Angelis in via reuelata eſt. Denique ex dicendis ſtatim de myſterio incarnationis idem colligi poteſt, quia fides Incarnationis fidem Trinitatis ſupponit, vt rectè docet D. Thom. 2. 2. *q.* 2. *art.* 8. Qui propterea pro hac aſſertione allegari poteſt cum cæteris Patribus, & Theologis, qui de myſterio Incarnationis idem ſenſerunt, vt iam dicemus. Et hæc de articulis ad diuinitatem pertinentibus.

7\. *Myſteria humanitatis non videri comprehendi in obiecto dictæ ſcientiæ. Suadetur 1.*

Circa myſteria verò humanitatis in primis dubitari ſolet an Incarnatio Verbi Dei fuerit Adæ ante peccatum reuelata, aliqui enim ex his, qui exiſtimant, Adam fuiſſe prædeſtinatum ante Chriſtum Dominum, putant non habuiſſe fidem Chriſti antequam peccaret. Quia per idem decretum, quo Deus præordinauit, creare Adamum vt caput totius generis humani, à cuius arbitrio, vel iuſtitia, vel culpa totius poſteritatis penderet, per idem (inquam) decretum præordinauit iuſtitiam, & gratiam, & conſequenter etiam fidem conferendam Adamo pro ſtatu innocentiæ; ergo non potuit ſub illa fide comprehẽdi Incarnationis myſterium, quia nondum præordinatum erat. Item quia ſi Adam non peccaſſet, eandem fidem retinuiſſet integram, & tamen tunc non eſſet de myſterio Incarnationis, quia futurum non fuiſſet, non exiſtente peccato; ergo nec de facto fides Adæ de myſterio Incarnationis fuit. Denique propter hanc rationem gratia, quam in ſtatu innocentiæ Adam habuit, non potuit eſſe ex meritis Chriſti; ergo nec fuit ex fide Chriſti; ergo non eſt cur Adæ in illo ſtatu data fuerit fides, ſeu cognitio Chriſti.

Secundò. *Tertiò.*

8\. *3. Aſſertio affirm.*

Nihilominus communis, & vera ſententia eſt Adam ante peccatum reuelationem de Chriſto, ſeu de Verbi Incarnatione habuiſſe. Ita docuit D. Thomas. 2. 2. *qu.* 2. *art.* 7. & 3. *p. qu* 1. *art.* 3. *ad* 5. vbi plures Patres in huius veritatis confirmationem adduxi. Et eandem ſententiam tenet Bonauent. *in* 2. *d.* 23. *circa lit. Magiſtri*, & Catherin. *ſuper Gen. cap.* 2. & ibi Pereira *lib.* 5. *in Gen. diſp. de ſcientia Adæ, q.* 4. & Valentia 1. *tom diſp.* 7. *q.* 2. *memb.* 1. & Vaſq. 3. *p. diſp* 12. *cap.* 3. Quod præcipuè colligunt ex verbis eiuſdem Adami: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, propter hanc relinquet homo patrem, & matrem.* De quibus verbis ait Paulus ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia.* Quod quidem Sacramentũ non ignorauit Adam, propter quod Chryſoſtom *homil.* 16. *in Gen.* dicit, illum accepiſſe gratiam prophetiæ, & ſimiliter illum Prophetam vocant Epiphan. *hæreſ.* 48. & Auguſtin. *lib.* 9. *Gen. ad lit. cap.* 19 & Hieron. *ad Epheſ.* 5. dicit, fuiſſe primum de Chriſto vatem. & Philon. Capathiorum Epiſcopus *Cantic.* 5. *in fin.* cùm dixiſſet, *talem factam eſſe vnionem Dei, & humanitatis, vt iure dicatur Deus homo, & homo Deus*, addit, *quòd Adam primus omnium parens futurum diuinitus præuidit, cum exclamauit, hoc nunc os ex oſſibus meis, prouiderat enim Deum aliquando ex homine naſciturum, cui homines tandem adhæſuri erant per fidem, ſpem, & charitatem.* Et Proſper. *in* 1. *cap. totius operis de Prædeſtinat. & Promiſſ. Dei*, dicit, *Sacramentum magnum Chriſti, & Eccleſiæ fuiſſe promiſſum Adæ, quod promiſſum, inquit, ipſe ſperauit.* Si autem ſperauit, profectò cognouit, & credidit.

9\. *Ratio pro aſſert.*

Ratio autem ob quam Deus voluit Adæ reuelare myſterium incarn. ante peccatum, eſſe potuit, vel quia pertinuit ad honorem Chriſti, vt ſemper, & in omni ſtatu fuerit ab hominibus recognitus

cognitus tanquam caput, & auctor ſalutis, & quia fides Chriſti ſemper, & in omni ſtatu fuit ad ſalutem neceſſaria. Vnde longè probabilius apparet, ſperaſſe Adam gloriam per Chriſtum. Quod etiam ſignificauit Diuus Thomas *dicto ar.* 7. dicés, habuiſſe hominem ante peccatum explicitam fidem de Chriſti Incarnatione, ſecundùm quod ordinabatur ad conſummationem gloriæ, licèt non ſecundùm quod ordinabatur ad liberationem à peccato. Cognouit ergo Adam Chriſtum, vt auctorem gloriæ, & propter ipſum illam ſperauit. Vnde fit etiam veriſimilius hoc donum cognoſcendi illum, & conſequenter etiam gratiam, quam tunc recipiebat, ab ipſo, & per ipſum

Ad ſuaſiones in n.7.

acceptam recognouiſſe. Vnde nihil nobis obſtat ratio dubitandi in contrarium poſita, quia probabilius credimus, Chriſtum vt Deum hominem fuiſſe primum prædeſtinatum, & in ipſo, ac propter ipſum fuiſſe gratiam, & iuſtitiam Adæ collatam. An verò cùm oppoſita ſententia, quæ dicit, quòd ſi homo non peccaſſet, Deus homo non fieret, poſſit rectè ſubſiſtere, quòd Adam cognouerit hoc myſterium in ſtatu innocentiæ, alterius conſiderationis eſt, in qua nunc immorari non oportet.

Conſule diſp.5. de Incarnat.

10. *4. aſſert. bipart.*

Vlteriùs verò interrogari poteſt, quid de hoc myſterio reuelatum fuerit Adamo. Sed breuiter dicendum eſt, ei oſtenſum eſſe myſterium Incarnationis quoad ſubſtantiam vnionis naturæ humanæ cum diuino verbo, & conſequenter propoſitum fuiſſe Chriſtum, vt credendum, & adorandum tanquam verum filium, & tanquam ſpirituale caput totius humani generis, & conſequenter, vt auctorem gratiæ, & gloriæ. Nam hæc omnia peccatum in humana natura non ſupponunt, & ſunt valde coniuncta cum ſubſtantia ipſius myſterij, præſertim iam cogniti, ac reuelati, & ad hominis iuſtificationem conducunt. Alia verò myſteria, quæ ad redemptionem pertinent, quia peccatum ſupponunt, non fuerunt tunc reuelata Adæ, quia non oportuit eſſe præſcium ſui lapſus, vt rectè Diuus Thomas cum Auguſtino docet. Et quamuis Proſper, & nonnulli alij Patres oppoſitum indicent, piè explicandi ſunt, vt *in citato loco 3.p.* latiùs tractaui. Quando verò fuerit myſterium reuelatum Adæ, in cap. ſeq. dicam.

1. Pars. *Probatur.* *2. Pars.* *Probatur.*

11. *Circa 2. punctũ indicatum in fine numeri 3. Aſſertio 4 de ſupernaturalitate cognitionis Adæ. Oſtenditur 1. Vide libr. 8. de gratia, c.7. oſtenditur 2.*

Circa ſecundum punctum dubium eſt, qualis fuerit cognitio, quam de his myſteriis Adam habuit In quo tanquam certum ſupponimus fuiſſe illam cognitionem ſupernaturalem non ſolùm ex parte reuelationis, & rei reuelatæ, ſed etiam ex parte ipſius aſſenſus, & iudicij, quo Adam vera eſſe iudicabat, quæ ſibi reuelabantur. Hoc certum eſt, nam iuſtitia apud Deum ſine ſupernaturali eius cognitione eſſe non poteſt, vt nunc ex materia de Gratia ſuppono, & ſuprà de Angelis dictum eſt; quia cùm cognitio Dei ſit fundamẽtum iuſtitiæ, non poteſt eſſe inferioris ordinis quàm ipſa iuſtitia. Vnde omnes etiam pro certo habent, cognitionem Adæ in illo ſtatu non fuiſſe inferiorem noſtra fide, in ſubſtantia, & ſpecie ſua, quia & gratia Adæ fuit eiuſdem ſpeciei cum noſtra, & ſtatus eius fuit aliquo modo excellentior, & felicior noſtro; cùm ergo ſit de fide certum, noſtram fidem eſſe ſupernaturalem ex parte ipſius aſſenſus, & ex parte auxilij ad illum neceſſarij, idem de cognitione Adæ citra dubium tenendum.

12. *Fuiſſe illam cognitionem mediam inter fidẽ,*

Difficultas ergo ſupereſt, an fuerit vera fides, vel aliquid altius illa; aliqui enim ex antiquis, & grauioribus Theologis dixerunt non fuiſſe

A fidem, ſed aliquid perfectius, & medium quoddã inter fidem, & viſionem Dei. Hæc opinio tribui ſolet Hugoni de Sanct. Vict. *lib. 1. de Sacram. p.6. cap.14.* cuius verba ſunt: *Cognouit homo creatorem ſuum non ea cognitione, quæ foris ſolùm, & auditu percipitur, ſed ea, quæ potiùs intus per inſpirationem miniſtratur. Non ea quidem, quæ Deus modo à credentibus abſens fide quæritur, ſed ea, quæ tunc per præſentiam contemplationis ſcienti manifeſtiùs cernebatur.* Et infra addit, cognitionem illam fuiſſe maiorem, & certiorem fide noſtra, inferiorem autem viſione beata. Vnde concludit, difficile eſſe modum illius cognitionis explicare, hoc tantùm excepto, quod Adam per internam inſpirationem edoctus, nullatenus de ipſo creatore ſuo dubitare potuit.

& viſionem vocatur ſentent. Hugo.

B Et hanc opinionem ſequitur Alenſ. *2.p.q.91. art.2. memb. 2.* §.1. nam licèt in principio dicat, *Quod primus homo ante lapſum habuit fidem*, poſtea diſtinguit, duplicem fidem, vnam ænigmaticam, qualis eſt noſtra, aliam lucidam, qualis (inquit) *fuit illa, quam habuit Chriſtus*, & hanc fidem dicit, habuiſſe Adamum, & eſſe mediam inter noſtram fidem, & viſionem Patriæ. Idem ferè habet *3.p.q. 64. memb.8.* & ſequitur Bonauent *in 2.d.23.art.2. q.2.* & ibidem Gab. *art.3. dub.2.* Fundamentum eſt, quia obſcuritas fidei videtur eſſe imperfectio repugnans perfectioni ſtatus innocentiæ. Et probatur, quia fides in hominibus eſt ex auditu, iuxta Paulum *ad Rom.10.* primus autem homo non habuit, à quo per auditum fidem ſuſciperet. Di- C ces etiam poſſe fidem per interiorem reuelationem obtineri. Sed contrà, quia talis reuelatio Adæ facta immediatè à Deo ſaltem fuit illi euidens, quoad Dei teſtificationem; ergo eo ipſo non fuit fides. Adde Greg *lib.4. Dialog. c.1* dicentem: *Homo in Paradiſo aſſueuerat Dei verbis perfrui, Angelorum beatorum ſpiritibus in cordis munditia, & celſitudine viſionis intereſſe.*

13. Tenet id Alenſ. *Et Bonauent. atque Gabriel. Ratio eorum multiplex.* *Reſponſio. Replica in contrarium.* *Confir. ex Greg.*

Nihilominus dicendum eſt, Adam per fidem ſupernaturalem, & diuinam cognouiſſe ſupernaturalia myſteria, quæ ante peccatum illi reuelata fuerunt. Hæc eſt ſententia D. Thomæ *1.p.q. 95. artic.3. & 2.2. qu.2. art.7. & q.5. art.1. & quæſt. 18. de Verit. art.3.* quem reliqui poſteriores Theologi communiter ſequuntur. Et ſumitur ex Au- D guſt *14. de Ciuit. cap.26.* vbi dicit, *Habuiſſe hominem in ſtatu innocentiæ gaudium verum, quod perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta.* Idem ſumitur ex Ambroſ. *lib 7. in Luc. circa cap.10.* in parabola de homine, qui incidit in latrones, vbi ait, *Adam nudatus eſt mandati cœleſtis cuſtodia deſtitutus, & exutus fidei veſtimento lethale vulnus accepit.* Quem locum inter alia commendat Auguſt. *lib.1. contra Iulian. cap.3.* Idem ſentiunt Chryſoſt. & alij qui dicunt, Adam propheticam cognitionem habuiſſe, nam prophetica cognitio etiam eſt ænigmatica, & ordinariè non diſtinguitur eſſentialiter à fide, vt nunc ſuppono. Imò Anaſt. Sinaita *libr.4. Exaim.* circa principium dixit, *Quòd* E *in principio, & in prima creatione dedit Deus Adamo exilem, & euanidam lucem cognitionis*, vbi cùm *exilem* vocat, ſatis indicat non exceſſiſſe perfectionem fidei, *euanidam* autem appellat, quia parum erat duratura.

14. Aſſert. 5. prædictam cognitionem fuiſſe fidẽ. *Vide in tractatu de fide diſp. 3 ſect.5. & 6.*

Et ſuadetur hæc ſententia ex generalibus regulis Scripturæ, quòd *iuſtus ex fide viuit*. Abacuc. 2. ad Heb.10. & quòd *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, ad Hebr.11. & quòd *dum ſumus in corpore, & peregrinamur à Domino, per fidem ambulamus*, 2. ad Corinth. 5. & quòd *fides eſt ſubſtantia rerum ſperan*

15. Suadetur aſſert. ex Scriptura regulis.

ſperandarũ,ad Hebr.11.[Nam Adá in ſtatu innocentiæ iuſtus fuit,vt diximus,ac ſubinde placuit Deo, & cùm eſſet in corpore animali, peregrinabatur à Domino, & viator erat; ergo per fidem ambulabat, & placebat Deo,& meliorem vitam ſperabat. Tandem ratione probatur, quia illa cognitio Adæ erat ſupernaturalis, & non erat viſio Trinitatis, v.g. in ſeipſa, vt iam ſuppoſuimus, nec etiam erat euidens cognitio abſtractiua,quia hæc vel poſſibilis non eſt,præſertim de myſterio Trinitatis,& Incarnationis,vel ſi aliquo modo eſt poſſibilis,ſecúdùm legem ordinariam non datur viatoribus, vt ſuprà de Angelis dictum eſt. Neque poteſt aliud de Adamo cum fundamento dici,vt reſpondendo ad fundamentum contrariæ ſententiæ magis declarabitur.

Suadetur etiam ratione.

16. *Ad motiuum in contrarium in num. 13.*

Ad motiuum ergo priori ſententiæ reſpondet D. Thomas, negando aſſumptum. Imò inde probat, fidem fuiſſe in Adamo, quia imperfectio eius non erat contra perfectionem primi ſtatus. Nam eo ipſo, quòd ille non erat ſtatus comprehenſorũ, ſed erat ſtatus non videntium Deum, erat capax imperfectionis ſpei,& fidei,quæ eſt ſperare,& credere non viſa. Ad probationem autem rectè reſponſum eſt,non eſſe de ratione fidei, vt per exteriorem locutionem fiat, nam per interiorem inſpirationem, quæ etiam eſt locutio quædam,fieri poteſt. Imò in primis credentibus ita fieri ſolet, vt D. Thomas ſuprà dicit, adducens illud Pſalm.84. *Audiam quid loquatur in me Dominus*, & ad Adam illud accommodans, & ad replicam ad euidentia teſtificantis. Reſpondemus in primis non eſſe neceſſarium Adamum habuiſſe euidentiam teſtificátis, ſeu reuelantis Dei; tum quia neceſſarium non fuit, fidem illi proponi immediatè à Deo, potuit enim proponi mediantibus Angelis. Item quia Adam non videbat perſonam ſibi loquentem clarè, & in ſeipſa ſubſtantiam eius intuendo, neque ex locutione ipſa, vel ex aliis ſignis, ſeu coniecturis poterat euidenter colligere, an eſſet perſona creata, vel increata,quæ loquebatur; & quamuis ſciret eſſe Angelum, non poſſet euidenter ſcire,an proprio, vel diuino ſpiritu loqueretur. Denique ſicut per externam locutionem, ita etiam per internam poſſunt res fidei ſufficienter proponi,vt euidenter credibiles,licèt non fiat euidens eſſe dictas à Deo; ergo ita potuit Adæ fides proponi ſiue à Deo immediatè, ſiue mediantibus Angelis ſine euidentia Dei teſtificantis.

Ad replicam ib d. ſolutio 1.

17. *Solutio 2.*

Secundò reſpondemus, etiamſi aliqua euidétia teſtificantis in Adamo admittatur, illam non fuiſſe talem, quæ fidem excluderet, quia non eſſet euidentia ſupernaturalis per ſcientiá per ſe infuſam, ſed ad ſummum per aliquem naturalem diſcurſum,vel cõiecturas, quæ ſimul eſſe poteſt cum fide,vt ſuprà in ſimili puncto de Angelis diximus. Ideoque non rectè Alenſ. in hoc comparat Adamum cum Chriſto Domino, quia in Chriſto non fuit vera fides, ſed ſcientia infuſa. Et quamuis fortaſſe per illam aliqua cognouerit cum euidentia teſtificantis,ipſamet ſcientia illam præſtabat,quod Adamo tribuendum non eſt. Quamuis Hugo de Sanct. Victor. oppoſitum ſentire videatur, quem explicare conatur D.Thom.2.2.*q*.5.*a*.1.vt de quadam maiori perfectione accidentali contemplationis Adæ loquatur. Verba autem Gregorij nihil obſtant,nam in primis verbis Dei perfruuntur qui per fidem Deum contemplantur. Et ſimiliter propter magnam perfectionem fidei, & contemplationis dici poteſt aliquis celſitudine viſionis Angelorũ cœtibus intereſſe.Et ita exponit illa vltima verba D. Thomæ 1.*p.q*.94.*a*. 2. & fortaſſe Gregorius etiam de frequentibus Angelorum apparitionibus loquutus eſt.

Vide authorem lib.5. de Angelis c.5. à num. 16. & in tract. de fide diſp.3. ſect.8.

Ad Hugonem in num.12 quid reſpondeat D. Th. Ad Gregor. in num. 13.

CAPVT XIX.

Vtrùm Adam in ſtatu innocentiæ per proprios actus ſanctificatus fuerit, & conſequenter meritum gloriæ habuerit.

Diximus de fide Adami, nunc breuiter dicendum eſt de rectitudine voluntatis quoad eius actus ſupernaturales, ná de habitibus iam dictum eſt. Poſſumus autem loqui de voluntate Adæ, vel præciſè ſpectando illam ſecundùm diſpoſitioné, quam in primo inſtanti creationis habuit, vel pro reliquo tempore, quo in Paradiſo ſine peccato perſeuerauit. Et circa primum inſtans nonnulla interrogari poſſunt. Primum an in illo inſtanti habuerit actum ſpei, vel dilectionis in Deum, nam de aliis virtutibus, quæ nõ verſantur circa Deum, etiamſi ſupponamus illas eſſe per ſe infuſas, non oportet mouere quæſtionem, quia & earum actus minus neceſſarij ſunt, & per ſe multo credibilius eſt, Adamum in primo inſtanti ſuæ creationis nõ habuiſſe actus illarum, quia nec neceſſarij tunc erant, quia Adamus ſi in eo inſtanti contemplatus eſt Deum,& in amore eius fuit occupatus,fortaſſe non poterat ſimul ad alia obiecta attendere, niſi fortè in generali quatenus omnia ad Dei cultum, & honorem referre poterat, quæ omnia ſub amore Dei,& ſpei in ipſum comprehendimus. 1.

An in 1. inſtanti habuerit Adã actum ſpei, vel amoris Dei.

In hoc ergo puncto Sot. 1. *de Natur. & Grat.c.* 5. ſentit Adam in primo inſtanti accepiſſe gratiam & iuſtitiam ſine proprio motu voluntatis in Deũ, atque ita ſentit non fuiſſe creatum Adam in actuali ſanctitate (vt ſic dicam,) ſeu non habuiſſe actus gratiæ in primo inſtanti. Fundamentum eius eſt, quia Deus tunc erat ſimul condens naturam, & largiens gratiam. Ergo concreauit gratiam per modum naturæ; ergo non mediante actu liberi arbitrij. Secundam rationem innuat, quia gratia data eſt Adæ,non tanquam beneficium perſonale, ſed pro tota natura,; ergo non eſt data per proprium actum, & diſpoſitionem liberam, quia illa, quæ dantur quaſi per modum naturæ, non dantur dependenter à diſpoſitione libera. Vnde tertiam argumentationem inſinuat, quia aliàs, ſi Adã non peccaret, gratia non infunderetur poſteris eius, niſi per proprium actum, quia non maiori liberalitate filiis,quàm eorum parenti collata fuiſſet. Quartò inducit exemplum de B. Virgine, nam qui tenent (ait) illam fuiſſe conceptam in gratia,dicturi ſunt conſequenter,datam illi eſſe ſine proprio actu; ergo idem de Adamo à fortiori dicendum eſt. Tandem in toto illo diſcurſu inſinuat, non poſſe eſſe ſanctificationem in primo inſtanti creationis hominis, & eſſe per proprium actum, præſertim liberum. Et ſuaderi hoc poteſt, quia non poteſt homo naturaliter ſubitò, & in primo inſtanti ſufficienter attendere, vt liberè poſſit in vltimum finem ſtatim conuerti, neque aliquid miraculoſum ſine ſufficienti fundamentò aſſerere debemus. Vnde non immeritò, imò à fortiori pro hac ſententia citari poſſunt, qui negant huiuſmodi actus, & motus gratiæ Angelis in primo inſtãti creationis, vt ſunt Alenſ. Henric. Capreol. & alij, quos ſuprà allegaui, ſimilem quæſtionem de Angelis tractando *lib.* 5. *cap.* 8. *num.*3.

2. Negat Sot.

Eius fund.

Altera ratio.

3. Ratio.

4 Ratio ab exemplo.

5. Ratio.

Doctores alij pro hac opinione.

Nihilominus contrarium verum cenſeo. Dico ergo Adamũ in primo inſtanti fuiſſe ſanctificatum non tantùm per habitus, ſed etiam per proprios actus.

3. *Aſſertio 1 contraria & vera.*

actus. Hæc eſt expreſſa ſententia D. Thomæ 1. *p.q.* 95. *a.* 1. *ad* 5. quod erat, quia ad recipiendam gratiam requiritur conſenſus ex parte recipientis, vtique proprius, quando perſona ratione vtitur, & poteſt illum præbere. Reſpondet autem, cùm motus voluntatis fiat in inſtanti, potuiſſe primum hominem in eodem inſtanti, in quo creatus eſt, per proprium motum gratiæ conſentire. Ex quo *Probatur ratione.* teſtimonio ratio etiam concluſionis deſumitur, quia iuſtificatio cum proprio actu, vel per propriũ actum perfectiori modo fit, quàm per ſolum habitum. Vnde idem D. Thomas 3. *p.q.* 34. *art.* 3. Sicut actus (inquit) eſt perfectior, quàm habitus, & quod eſt per ſe, eo quòd eſt per aliud, ita iuſtificatio ſecundùm proprium actum perfectior eſt. Et ideo addit hanc eſſe ſanctificationem adultorum, aliam verò, quæ fit ſine actu, eſſe puerorum. Sed Adam ſanctificatus fuit perfecto modo, & vt adultus, & non vt infans; ergo ſanctificatus eſt actu operans ſanctificationem; quod eſt ſanctificati ſecundùm proprium actum. Minor quoad priorem partem probatur, quia opera Dei perfecta ſunt, ſed ſanctificatio Adæ fuit proprium Dei opus; ergo debuit perfecto modo fieri cùm ex parte recipientis capacitas non deeſſet. Vnde probatur altera pars, quia Adam in adulta ætate creatus fuit, & ſufficienter diſpoſitus ad vtendum ratione; ergo vt adultus ſanctificari debuit, & non vt infans.

4. *Vnde amplius confirmetur ratio facta. Pro eadem ſtant Patres.* Et hæc ratio magis ex reſponſione ad argumenta confirmabitur. Et locupletari etiam poteſt ex his, quæ in ſimili quæſtione *in lib.* 5. *præcedentis tractatus de Angelis* diximus. Confirmari etiam poteſt ex Patribus dicentibus hominem fuiſſe creatum in quodam beatitudinis ſtatu, vt capite antepræcedente retuli. Et videri etiam poteſt Anſelm. *lib. de Concord. grat. & liber. arbitrij*, vbi in hoc primum hominem cum Angelis æquiparat. Idémque habet Bern. *in ſerm. de Cœna Domini*, dicens, fuiſſe primum parentem factum *domeſticum Domini, eiúſque amore, & cognitione ditatum, & Angelorum conſortem.* Hoc etiam videtur ſenſiſſe Athanaſ. *Orat. contra Idola, circa princip.* ait enim creaſſe Deum hominem, *tribuendo ei ſuæ æternitatis intellectum, & cognitionem.* Et infrà inquit, *Cum corporalibus commerciis non immiſcetur mens humana, nec vllam ex rebus extraneis admiſtam trahit cupiditatem, ſed ſibi tota adeſt, vt à principio condita fuit, tunc in ſublime euolat*, &c. Et ſic etiam dixit Anſel. *in cap.* 3. *Epiſt. ad Coloſſen.* circa illa verba, *Spoliantes vos veterem hominem, ſicut homo poſt lapſum in agnitione Dei renouatur, ita in ipſa agnitione creatus eſt*, &c. Denique fauent alij ſancti, qui docent, hominem à principio fuiſſe ſanctificatum inſpiratione Spiritus ſancti, quia non de habituali tantùm, ſed etiã de actuali intelligere videntur, præſertim Cyrillus *lib.* 1. *in Ioan. c.* 9. *& lib. de Adorat. in ſpiritu*, non longè à principio.

5. *Ad fundam. in num.* 2. Nec contra hoc obſtant motiua inducta pro priori ſententia. Ad primum enim negatur conſequentia, quia non ſolùm habitus, ſed etiam actus potuerunt cum natura hominis concreari, id eſt, ſimul creari, nam illa concreatio non excludit omnem efficientiam creaturæ circa proprietatem, vel perfectionem, quæ cum illa concreari dicitur, nam etiam intellectus ipſe, & voluntas cum eſſentia concreantur, à qua nihilominus manant. Et Auguſt. *lib.* 12. *de Ciuit. c.* 9. dicit, Deum creaſſe Angelos ſimul conferendo illis caſtum amorem ſui, quem in illis fecit, ſeu concreauit, ipſis nihilominus ſimul facientibus, & cooperantibus. Vnde licèt gratia dicatur in principio data homini per modum naturæ, eo modo, quo natura ſignificat natiuitatem, ſeu primam originem, nihilominus non oportet, vt gratia fuerit data per modum naturæ, ſi naturalis modus ſumatur, vt moralem excludit. Prima enim natura, ſeu ſubſtantia, vel naturalis potentia non poteſt aliquam operationem ſupponere, & ideo tantùm naturali modo, & non morali recipi poteſt: at verò gratia quanuis à principio cum natura infundatur, ſupponit perſonam aptam ad operandum, & ideo non tantùm per modum naturæ, ſed etiam morali modo infundi poteſt.

Neque etiam contra hoc obſtat ſecunda ratio, quia licèt gratia fuerit data Adæ pro tota natura, etiam eſt data ipſi vt particulari perſonæ, & ideo dari debuit perfecto modo iuxta capacitatem, & ſtatum talis perſonæ. Eo vel maximè quòd etiam in operatione libera potuit Adam ſe gerere, vt caput totius naturæ. Nam ſi peccãdo ita ſe geſſit, cur non etiam rectè ſe conuertendo in Deum in primo inſtanti? Igitur non repugnat, gratiam in primo inſtanti datam eſſe Adæ vt proprietatem totius naturæ, & nihilominus cum libera operatione fuiſſe inditam. Neque inde ſequitur, quod in tertia ratione inferebatur, non peccante Adamo poſteris eius non fuiſſe dandam gratiam habitualem ſine actu, quia illi procrearentur in ætate infantili, in qua nòn eſſent capaces propriorum actuum, nec ſanctificationis adultorum. Et in hoc etiam non eſt ſimile exemplum, quod de B. Virgine in 4. argumento adducitur. Et nihilominus etiam in illo exemplo non eſt verum antecedens, quod ſumitur, nam B. Virgo per proprium actum ſanctificata fuit, vt *in* 2. *tom.* 3. *p. diſp.* 4. *ſect.* 7. *&* 8. oſtendi, imò etiam de ſanctificatione Ioannis Baptiſtæ idem docui. Illud tamen fuit ſingulare gratiæ priuilegium, quòd non fuiſſet in ſtatu innocentiæ (ſi duraret) omnibus infantibus conceſſum, quia ille modus vtendi ratione in infantibus miraculoſus eſt, quod miraculum non poſſumus cum fundamento dicere fuiſſe futurum generale in tota natura humana, durante illo ſtatu. Longè autem alia ratio eſt de primis hominibus creatis in ætate adulta, in qua connaturali modo, & ratione vti, & propriæ voluntatis actus à principio exercere potuerunt.

6. Ad alteram rationem in eodem num. 2. — *Ad* 3. *rationem.* — *Ad* 4. *ad exemplo.*

Et ita etiam patet reſponſum ad vltimam rationem. Dico autem hominem adultum, & in ſuis potentiis, ac ſenſibus internis optimè diſpoſitum potuiſſe ſine nouo miraculo in inſtanti ſuſcipere reuelationem fidei, cum ſufficienti proportione, vt ſtatim in momento poſſet illi aſſentire, & in obiectum ſic cognitum, & ſic creditum per liberam voluntatem moueri. Nam licèt illa cognitio penderet à phantaſmatibus, nihilominus etiam illa phantaſia potuit in eodem inſtanti intellectui cooperari, tum per phantaſmata, quæ iam habebat infuſa, tum per ſpeciale auxilium gratiæ, non miraculoſum, ſed conſentaneum ordini gratiæ, quanuis eſſet ſupra ordinem naturæ. Neque etiam obſtare potuit neceſſitas diſcurſus, qui ſucceſſionem requirit, quia in primis aſſenſus fidei per ſe, & intrinſecè non poſtulat diſcurſum, ſed fit per ſimplicem aſſenſum, ſuppoſita ſufficienti propoſitione obiecti, ad eum modum, quo principiis primis aſſentimur, ſuppoſita ſufficienti cognitione terminorum, quanquam in claritate, & obſcuritate ſit diuerſitas. Sicut autem in aſſenſu primorum principiorum, licèt ad præcognoſcendos terminos ſucceſſio aliqua, & diſcurſus neceſſarius ſit, naturali, & ordinario modo procedendo, per diuinam autem reuelationem facilè fieri poteſt, vt ſubitò, & in momento concipiantur, 7. *Ad* 5. *rationem.*

ita

ita etiam in cognitione per fidem, licèt ordinario, & naturali modo, ſufficiens propoſitio obiecti fidei, & credibilitas eius non fiat, nec cognoſcatur ab homine ſine ſucceſſione, & diſcurſu: nihilominus per diuinam reuelationem, & illuminationem illa ſufficiens propoſitio ſubitò, & in momento poteſt ſic fieri, vt ab homine percipiatur, & in eodem momento ſufficiens iudicetur. Ita ergo fieri potuit in Adamo, & factum eſſe credendum eſt, quia non eſt res propriè miraculoſa, nec nimiùm extraordinaria, ſed eſt quædam reuelatio quaſi prophetica, quæ propter congruentes cauſas ſecundùm ordinariam prouidentiam ſupernaturalem multis datur, temporibus opportunis. Quæ omnia in creatione Adæ concurrunt, vt ſatis explicatum eſt.

8. *Reſoluitur tertium dubiũ 1.* Atque ex his facilè reſponderi poteſt ad alias interrogationes, quæ hîc fieri poſſunt. Prima eſt, vtrùm Adam per illum actum, quem in primo inſtanti habuit, ſe ad gratiam habitualem recipiendam diſpoſuerit. Ad quam affirmatiuè reſpondendum eſt, quia fieri potuit, & eſt ordo perfectior. *Dubium 2.* Secunda interrogatio eſt, an ille actus charitatis, ſeu conuerſionis in Deum fuerit elicitus ab habitu, vel totum ab auxilio. *Vide lib. 8 de gratia c.12. & lib. 1. de Angelis c.9. à n.1.* Ad quam reſpondendum eſt, non fuiſſe elicitum ab habitu, quia repugnat effectum eſſe cauſam veram, & realem in quocunque genere ſui efficientis principij. Vnde fit fuiſſe talem actum elicitum à volũtate motam, & adiutam diuinis auxiliis operante, & cooperante, ſeu excitante, & adiuuante: nam ſicut hæc auxilia ſemper neceſſaria ſunt, ita interdũ, & præſertim ad primos actus ſufficiunt. *Dubium 3.* Tertia interrogatio eſt, an per illum actum Adam in primo inſtanti aliquid meruerit apud Deum. Ad quam affirmatiuè reſpondendum eſt, nam meruit de congruo primam habitualem gratiam, & de condigno primam gloriam, quia omnes conditiones ad illud meritum neceſſariæ in perſona Adæ; & in actibus eius concurrebant. *Vide lib. 12. de gratia cap. 24. & 28.* Quæ omnia eodẽ modo reſoluimus de Angelis in ſuperiori tract. *lib. 5. c. c. 5. & ſequentib.* vbi illa latiùs declarauimus, & probauimus, & ideo in præſenti non plura dicimus, quia vt ſæpe cum Auguſtino diximus, & omnes fatentur, in huiuſmodi rebus eadem ratio, & proportio in primo homine, & in Angelis inuenitur. Imò etiã in iuſtificatione hominis lapſi illa omnia eodem ferè modo verum habent, vt latiùs in materia de Gratia dicimus.

9. *Difficultas iuxta doctrinam authoris.* Vna verò nobis ſupereſt difficultas, quia probabilius credimus, primam ſanctificationem Adæ fuiſſe ex Chriſti merito, vt iam inſinuaui, & latiùs dixi *in 1. t. 3. p. in Comment. a. 3. q. 1. & d. 41. ſect. 1. in fin.* Ex quo fundamento rectè colligi videtur Adã fuiſſe iuſtificatum per gratiam Chriſti. Imò in dictis locis ex eo, quòd fidem Chriſti habuit, intulimus, à Chriſto habuiſſe iuſtitiam, & ipſammet fidem. Sed Adam non habuit fidem Chriſti in primo inſtanti; ergo vel omnino non fuit ſanctificatus in primo inſtanti, vel non per proprium actũ. Minor probatur, quia myſteriũ Incarnationis fuit reuelatum Adæ in ſopore, quem multo poſt creationem Deus in illum immiſit, vt omnes Patres ſuprà citati docent; ergo antea non habuit Adam fidem Chriſti, vt per eum ſanctificaretur.

10. *Solutio prior.* Ad hanc difficultatem duobus modis reſpondere poſſumus. Prior eſt, negando illam propoſitionem ſubſumptam, ſcilicet, non habuiſſe Adam in primo inſtanti aliquam fidem explicitam Chriſti. Et ad probationem ex Patribus reſpondemus, quòd licèt Patres dicant, Adamum in ſopore habuiſſe peculiarem reuelationem propheticam de futuris Chriſti myſteriis, & ſpecialiter de ſpirituali vnione ipſius cum Eccleſia, non tamen dicunt, Adamum vſque ad illud tempus nullam de Chriſto cognitionem habuiſſe. Fieri autem potuit, vt reuelaretur priùs Adamo myſterium, quantùm ad ſubſtãtiam eius, vt in Chriſtum crederet, & ipſum veneraretur, poſtea verò in ſopore maior notitia Chriſti, & futuræ Eccleſiæ ei daretur, ſemper à myſterio redemptionis in particulari abſtrahendo. Quæ quidem reſponſio facilè defendi poteſt, non autem ita poteſt probari, aut perſuaderi: & ideo mihi non omnino placet. Tum quia ſine auctoritate, vel ſufficienti probatione affirmat, Adam habuiſſe explicitam reuelationem Chriſti ante ſoporem. *Non omnino placet.* Tum etiam, quia difficile eſt cum fundamento explicare, quid illi reuelatum fuerit de Chriſto in primo inſtanti, & quid poſtea fuerit additum nondum reuelato myſterio redemptionis. Tum denique quia difficile creditu eſt, ſimul potuiſſe Adamum in primo inſtanti ſimul cognoſcere Trinitatis myſterium, & Incarnationem, & alia myſteria, quæ ad ſanctificationẽ hominis pertinebant, quod etiam in Angelis difficile in ſuperiori tractatu iudicauimus, nedum in homine.

Secundò reſponderi poteſt, quòd licèt Adam in primo inſtanti nõ habuit explicitam fidẽ Chriſti, iam habebat implicitam, quæ ſatis erat, vt per merita eius poſſet iuſtificari, ſicut alij multi ſanctificati ſunt. 11. *Solutio poſterior.* Quòd autẽ ita factum fuerit, rectè declaratur ex fide explicita Chriſti, quæ paulo pòſt illi data eſt. Nam per illã fidem, quam in ſopore habuit, & per alios actus poſtea ſubſequentes ſecundã ſanctificationem ſeu augmentum iuſtitiæ accepit, vt paulo pòſt declarabimus. Illud autem augmentum iuſtitiæ per fidem explicitam Chriſti accepit, atque adeò per meritum eius, nam per illã fidem factum eſt mẽbrum Chriſti, eũmque vt caput ſuum, & vt auctorem ſalutis ſuæ recognouit. Quomodo enim aliter potuiſſet conuenienter Chriſto vniri per fidẽ, illũmque amare, & venerari? Ergo per eandem fidẽ in Chriſto, & per Chriſtum eſt aſſequutus illud iuſtitiæ augmentũ; ergo ſignum eſt, etiam primam iuſtificationem fuiſſe datã ex meritis Chriſti, & hoc ipſum recognouiſſe Adamum in reuelatione ſibi in ſopore facta. Quia ſanctificatio per Chriſtum non potuit eſſe dimidiata (vt ſic dicam) quamuis modus applicationis eius ex parte hominis fuerit diuerſus in principio, & in progreſſu, propter limitatam capacitatẽ hominis, quem paulatim ab imperfecto ad perfectũ procedere oportebat. Vnde Ambroſ. *lib. 1. epiſtolar. in 13. alias 14. vel potiùs 15. ad Marcelli. ſoror.* ait, *Adam reliquiſſe gratiam Chriſti propter vnam mulierem.* Et *Pſalm. 39.* circa illa verba, *In capite libri ſcriptum eſt de me*, de Adamo ait, *Non manſit in Chriſto, quia non in eius ſermone permanſit, nam de his, qui manent in Chriſto, ipſe dixit: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint*, &c. Ergo ex ſententia Ambroſij Adam ante peccatum iam erat in Chriſto tanquam viuũ membrum eius, & gratia eius erat gratia Chriſti, quo nomine ſolent Patres, & Concilia vocare gratiam, quæ per Chriſtum datur, ſiue per fidem implicitam Chriſti, ſiue per explicitam comparetur, vel cum priori incipiat, & cum poſteriori perficiatur, & conſummetur.

Vnde tandem addendum eſt, Adam toto tempore ante peccatum potuiſſe per proprios actus in gratia creſcere, eiúſque augmentum, & gloriam de condigno mereri, & credibile eſſe ſæpius id feciſſe. 12. *Aſſertio 2. bipartita. Prima pars vnde conſtat.* Prior pars certiſſima eſt, nam ſequitur euidenter ex principiis certis. Quia Adam toto illo tempore viator fuit, & iuſtus,

& libertatem bene operandi habuit, ordinatúſque erat ad vitam æternam; ergo habuit omnes conditiones neceſſarias ad eius meritum, & augmenti gratiæ; ergo poteſtatem habuit creſcendi in gratia, & in iure ad gloriam. Denique ſi poteſtatem habuit peccandi per ſolum ſuum arbitrium, multo magis poteſtatem habuit merendi per liberum arbitrium cum gratia Dei. Vel certè ſi in primo inſtanti mereri potuit gloriam, id potuit multo magis in reliquò tempore viæ, quandiu gratiam non perdidit. Hac tamen ſeruata differentia, quòd in primo inſtanti non potuit mereri gratiam de condigno, quia ſupponebatur ad meritum, poſtea verò potuit per gratiam, quam iam gratis acceperat, tam gratiæ, quàm gloriæ augmentum de condigno mereri. Et hanc partem ſupponunt omnes Patres, qui de illo ſtatu loquuntur: & præſertim videri poſſunt Auguſt. *lib. de Corrept. & grat. cap.* 10. 11. *&* 12. *& lib.* 13. *de Ciuit. cap.* 1. 14. 15. 19. *& ſequentib.* & Gregor. *lib.* 4. *Moral. cap.* 26. *alias* 27. & Damaſcen. *lib.* 2. *de Fide, cap.* 12. dicens, Deum creaſſe Adamum liberum, *vt cum diuinæ gratiæ adiumento nouos ſubinde in vtrtute progreſſus facere, & rurſus ob libertatem, à virtute recedere poſſet.*

Et à Patribus ſupponitur.

15\. *2. Pars ſuadetur 1.*

Alia pars, quæ eſt de facto, quanuis non ſit reuelata, nihilominus ſuppoſita poteſtate per ſe ſatis credibilis eſt. Nam Adam non fuit otioſus toto illo tempore, quo in Paradiſo vixit, quia nec hoc humanum eſt, vel morale, præſertim in homine ſapiente, & perfectis virtutibus prædito, nec ſine aliquo peccato fieri poſſet. At verò quandiu mortaliter non peccauit Adam, venialiter peccare non potuit, vt ſuprà oſtendimus; ergo operatus eſt rectè, & honeſtè; ergo meruit, & in gratia creuit. *Secundò.* Præterea, quia per fidem multa operatus eſt, præſertim in ſopore, in quo veriſimile non eſt fuiſſe priuatum libertate ad meritum neceſſaria, & poſt ſoporem, cùm ex fide cõcepta dixit, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c. meritoriũ opus exercuit. *Tertiò.* Item quando recepit à Deo præceptum non comedendi de ligno ſcientiæ boni, & mali, credendum eſt voluntariè illud acceptaſſe, & propoſitum habuiſſe implendi illud, quod ſine dubio meritoriũ fuit. *Quartò.* Quod etiam de illo narratur, impoſuiſſe nomina omnibus animalibus, meritorium in ipſo fuit: tum quia ex diuina ordinatione id fecit; tum etiã quia fuit valde rationi conſentaneum, & ad commoditatem humani generis neceſſariũ. *Quintò.* Addit præterea Gregor. *lib* 4. *Dialog. c.* 1. quòd Adam ante peccatũ cæleſtis patriæ gaudia cõtemplabatur. *In Paradiſo quippe* (inquit) *aſſueuerat homo verbis Dei perfrui, beatorum Angelorum ſpiritibus cordis munditia, & celſitudine viſionis intereſſe. Sed poſtquam huc cecidit ab illo, quo implebatur, mentis lumine receſſit.* Ergo in illo genere vitæ, quod Greg. deſcribit, non potuit Adam non multum creſcere in gratia, & donis Dei, quibus, vt idem Greg. ait, mentis lumine impleretur. Et Moyſes Barceph. *lib. de Parad. p.* 1. *cap.* 28. inter alias prærogatiuas, quas Deus Adæ contulit, inquit: *Admiſit ipſum veluti in ſuam familiaritatem, vt ea ſeſe pro arbitrio oblectaret, meditationibus, contemplationibus diuinis vacans, atque indulgens.* Et infrà dicit, *ita fuiſſe Adam comparatum, vt animo, atque intelligentia ſua Angelis eſſet familiaris.* Huiuſmodi ergo vitam ducturus erat Adam in Paradiſo, eandémque inchoauit, prius quàm peccaret; non potuit ergo in eo tempore non bene mereri apud Deum, & in gratia, & ſanctitate creſcere.

A

CAPVT XX.

Vtrùm præter omnia dona naturæ, & gratiæ habuerit homo in ſtatu innocentiæ originalem iuſtitiam, quæ fuerit donum ab omnibus ſupradictis diſtinctum.

Explicauimus hactenus ſigillatim perfectiones omnes, quas Deus primis parentibus in creatione, & Paradiſo contulit, ex quibus omnibus ſimul collectis iuſtitia originalis conſurgit, vt dicemus, veruntamen ſub hoc nomine originalis iuſtitiæ nihil hactenus de illa diximus, quanuis *in prolegomeno 4. de gratia à cap.* 3 *vſque ad* 5. nonnihil ſcripſerimus; & ideo in præſenti capite neceſſarium viſum eſt, quid illa ſit, vel potiùs, quid nomen illud ſignificet, explicare. Supponimus enim, Adam fuiſſe conditum in originali iuſtitia, vel ſaltem in Paradiſo ſtatum originalis iuſtitiæ habuiſſe, hoc enim tanquam dogma certum, & catholicum omnes Theologi recipiunt, cuius probatio ex effectibus talis iuſtitiæ ſumenda eſt, ac proinde ex ſignificatione illius vocis, & intelligentia rei per ipſam ſignificatæ maximè pẽdet. Eſt igitur principalis quæſtio, an iuſtitia originalis fuerit aliqua ſimplex forma, ſeu vnus peculiaris habitus diſtinctus ab omnibus, quos hactenus explicuimus, & Adamo in ſua creatione collatos eſſe diximus, vel fuerit potiùs vnus ex illis particularis, & ſimplex, vel fuerit ſolùm collectio illorum, vel non tantùm illorum, ſed etiam aliorum beneficiorum, vel priuilegiorum hominis in illo ſtatu conceſſorum. Nomine autem habitus in hoc puncto intelligimus omnes qualitates permanentes, quæ per modum actus primi datæ ſunt homini in illo ſtatu ad perficiendum illum, ſiue in anima, ſiue in corpore, & ſiue in ſubſtantia, ſiue in potentiis receptæ fuerint. Per alia verò priuilegia, vel beneficia intelligimus omnes res, vel cauſas extrinſecas iuuãtes hominem in eo ſtatu ad feliciter viuendum, & præſertim peculiarem Dei prouidẽtiam, qua Deus hominem protegebat, & ab omnibus incommodis tuebatur. 1.

Adamum in originali iuſtitia conditum ſupponitur.

Quid ipſa originalis iuſtitia ſit quæritur.

His poſitis eſt prima ſententia dicens, iuſtitiam originalem fuiſſe ſpecialem quendam habitum diſtinctum à gratia, & voluntati inhærentem, cuius officium erat facere, vt volũtas adhæreret Deo ſuo fini naturali, non ſolùm faciliter, & delectabiliter, ſed etiam cum maiori intenſione, & delectatione, quàm appetitus ſenſitiuus adhæreat ſub obiecto delectabili. Hanc ſententiam tenet Scot. *in* 2. *d.* 29. *q. vni.* §. *poteſt dici, & in ſolut. ad* 4 quam ita explicat latè Herrer. *in* 2. *diſp.* 21. q. 3. vbi de hoc habitu dicit, fuiſſe diſtinctum ab habitu gratiæ, & charitatis, & nihilominus fuiſſe ſupernaturalem, quia dabat voluntati delectationem quam voluntas ex natura ſua habere non poſſet. Et inde præcipuè colligit neceſſitatem huius habitus, quia ſtatus iuſtitiæ originalis non ſolùm erat facilitatis & tranquillitatis, ſed etiam delectationis in adhærẽdo Deo fini naturali, & ſecundùm rectam rationẽ operando & compeſcendo appetitum ſenſitiuum, ne ſuum delectabile obiectum proſequeretur. Nec ſolùm (ait) poterat voluntas hoc promptè facere, ſed etiam cum maiori delectatione, quàm poſſet eſſe in appetitu exequẽdo propriam operationem circa ſuum obiectum maximè delectabile. At verò tanta delectatio voluntatis nõ eſt cõnaturalis voluntati, nec in puris naturalibus poſſet illã habere; ergo neceſſarius erat aliquis habitus infuſus à quo proueniret. Sed ille habitus nõ erat charitas, quia 2.

1. Sententia Scoti, eſſe vnum habitum voluntatis diſtinctum à gratia.

Herrera latiùs explicat.

B C D E

quia nunc in hominibus iuſtis eſt charitas, & illã delectationem non cauſat; ergo erat ſpecialis habitus ad hunc finem inditus. Quòd autẽ talis delectatio in ſtatu originalis iuſtitiæ inueniretur, ſolùm probat auctoritate Aug. 14. *de Ciuit.cap.* 26. vbi dicit, quod in illo ſtatu *nihil omnino triſte, nihil inaniter lætum erat, ſed gaudium perpetuabatur ex Deo.* Vlteriùs verò inquirit Scot. an iuſtitia originalis includeret etiam ſpeciales habitus appetitus ſenſitiui, & vtranque partem probabilem credit, in affirmantem verò magis inclinat. Quia etiam oportebat appetitum ſenſitiuum obedire rationi, & voluntati, retrahendo illum à propriis delectationibus ſenſibilibus cum maiori delectatione, quam ex ſuis propriis obiectis capere poſſet: hoc autem non erat illi naturale, & ideo neceſſarius fuit habitus ſupernaturaliter inditus, qui hunc effectum præſtaret. Et ſignificat Scot. duos fuiſſe hos habitus, vnum concupiſcibilis, & alterum iraſcibilis.

Prædictus habitus non excludit alios in appetitu.

3.

2. Sententia Henrici eſſe pronitatem voluntatis ad ſubijciendum appetitum, præter rectitudinem gratiæ.

Secunda ſententia fuit Henr. *quodlib.6.q.*11. vbi dicit iuſtitiam originalem præter omnem rectitudinem gratiæ, & virtutum infuſarum, ſi qua fuit, addidiſſe quandam rectitudinem naturalem, quæ ſeparabilis fuit à voluntate, & de facto per peccatum ſeparata, & amiſſa fuit. Conſiſtebat autem illa rectitudo in poteſtate, & pronitate voluntatis ad dominandum appetitui, & illum ſibi obedientem reddendum. Et huic rectitudini oppoſitam eſſe dicit pronitatem ad malum, quæ eſt veluti curuitas quædam voluntatis inflicta illi propter peccatum. Probat Henricus ſuam ſententiam, quia homo peccando non ſolùm priuatus eſt gratuitis, ſed etiam eſt vulneratus in naturalibus; ergo non ſolùm eſt priuatus donis gratiæ, ſed etiam rectitudine naturali. Si enim ablatis gratiæ donis, rectitudo naturalis integra permãſiſſet; nullum poſſet intelligi vulnus inflictum homini in naturalibus, quoad facultatem rectè operandi ſecundùm rationem naturalem. Confirmat hoc, quia aliàs non eſſet nunc natura lapſa magis obliqua, ſeu curua in naturalibus, quàm eſſet in homine condito à Deo ſine donis gratuitis, quod cenſet inconueniens; quia aliàs vterque illorum hominum eſſet, vel æqualiter innocens, vel æqualiter damnabilis, & puniendus. Vnde indicat rationem aliam; quia voluntas cùm libera ſit, poteſt ſeipſum obliquare; ergo poteſt corrupta priori iuſtitia, vitioſam iniuſtitiam inducere: hæc autem iniuſtitia in hoc tantùm conſiſtere videtur, quòd homo non conſeruat rectitudinem naturalem, quam accepit, & cuſtodire deberet; ergo homo creatus ſine donis gratiæ non haberet hanc iniuſtitiam ſeu obliquitatem naturæ, ſed potiùs rectitudinem naturalem contrariam; ergo hanc amiſit homo peccando, & in illa conſiſtebat iuſtitia originalis, prout à gratuita diſtincta eſt.

Probat illam 1.

Secundò.

Tertiò.

4.

3. Sententia Scoti non diſtinguens iuſtitiam originalem à gratia.

Tertia ſententia extremè contraria eſt, iuſtitiam originalem non fuiſſe aliquid diſtinctum à gratia gratum faciente, hæc enim ſola apud Deum eſt vera iuſtitia, iuxta Paul. *ad Rom.* 4. Et originalis tunc fuit, tum quia in ipſa origine concreata eſt, tum etiam quia poſt originem poſterorum in eos erat transfundenda, ſi non fuiſſet amiſſa. Et alioqui gratia in illo ſtatu potuit eſſe maioris excellentiæ, quàm nunc ſit, quia non tantùm poterat hominem gratum Deo reddere, ſed etiam ſenſualitatem cõpeſcere, & corpus roborare in obſequium rationis, vt tranquilla voluntas ſubderetur Deo. Hanc opinionem tenuit Soto *lib.*1. *de natur. & Grat. cap.* 5. quanuis explicando illam tandem dicat ſe non multum contendere, an gratia, & iuſtitia originalis ſint habitus diſtincti, dummodo inſeparabiles cenſeantur, ita vt, quia homo fuit creatus in gratia, fuerit etiam creatus in iuſtitia, & quia peccando amiſit gratiam, amiſerit etiam iuſtitiam. Propter hanc autem inſeparabilitatem, videtur ipſe in eam partem inclinare, quod fuerint idem, ſeu quòd gratia ſola omnes effectus iuſtitiæ contulerit. Et hoc ſequitur Zumel 1.*p.q.*95.*art.*1. *q.*2. *in* 1. *dub.* illi annexo, & conſentit Valent. 1. *tom. diſp.*7. *quæſt.*2. *punct.*2. §. *quoad ſecundum.* Qui hanc exiſtimant eſſe ſententiam D. Thomæ 1. *p. q.* 95. *art.* 1. vbi dicit rectitudinem primi ſtatus, in quo ita erant omnia in homine ordinata, vt & ratio ſubderetur Deo, & vires inferiores animæ rationi ſubderentur, & corpus animæ, ſecundum ſupernaturale donum gratiæ. Loquitúrque de gratia gratum faciente, nam inde probat hominem fuiſſe creatum in gratia, quia in illa rectitudine creatus fuit: & è contrario amiſſa gratia illam rectitudinem amiſit, iuxta Auguſt. quem allegat *lib.*13. *de Ciuit. cap.*13. dicentem; *Poſtquam præcepti facta transgreſſio eſt, ſtatim gratia deſerente, diuina de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt.* Item *q.*97. *art.*1. *ad* 3. ait D. Thomas, vim præſeruandi corpus à corruptione in illo ſtatu fuiſſe per *donum gratiæ.* Vbi etiam loquitur de gratia ſanctificante, nam ſubdit, nunc recuperari gratiam ad remiſſionem culpæ, & meritum gloriæ, non verò ad illum immortalitatis effectum.

Aut certè coniungens inſeparabiliter.

D.Thom. bis vſus pro eadem ſententia.

Item aliter.

5.

[illegible]

Simili modo 4. *contra gent. cap.* 52. dicit, hominem fuiſſe inſtitutum cum rectitudine ſuperiùs dicta: *Deo ſua gratia ſupplente, quod ad hoc perficiendum natura minus habebat.* Præterea idem D.Thom. 1.2. *quæſt.*82. *art.*1. *ad* 3. *& art.*2. docet, peccatum originale primariò eſſe in eſſentia animæ, vnde *ibid. ad* 2. conſequenter ait, quòd *originalis iuſtitia primordialiter pertinebat ad eſſentiam animæ.* Et *in art.*3. conſequenter dicit, iuſtitiam originalem poſt animæ eſſentiam per prius perficere voluntatem, quàm alias potentias. Sed hunc eundem ordinem ponit D.Thomas in gratia ſanctificante, nec in animæ eſſentia poteſt aliud donum ſupernaturale intelligi, præter gratiam ſanctificantem; ergo intellexit D.Thomas, iuſtitiam originalem fuiſſe gratiam ipſam. Vnde *in* 2.*d.*31. *q.*2. *art.*1. eandem doctrinam repetit, quòd peccatum originale primariè eſt in eſſentia animæ. Et conſequenter *in diſt.* 32. *quæſt.*1. *art.*1. *in corp.* iunctis ſolutionibus *ad* 1. & 2. ſignificat, iuſtitiam originalem, quoad formale fuiſſe in eſſentia animæ; ergo ſentit idem eſſe cum gratia. Ratio verò huius ſententiæ ſolùm eſt, quia cùm gratia ſufficeret ad huiuſmodi effectum, ſuperfluum eſt, alia dona, vel habitus multiplicare.

Ratio [illegible] ſententiæ.

6.

4. Sententia [illegible]

Quarta ſententia eſt, iuſtitiam originalem fuiſſe donum diſtinctum à gratia gratum faciente, in illa tamen fundatum, & radicatum. Ita tenet Durand. *in* 2.*d.*20.*q.*5. & Caiet. *dicta q.*95. *art.*1. putátque eſſe ſententiam D. Thomæ *in eodem art.* vbi ſignificat, iuſtitiam originalem fuiſſe effectum gratiæ, ac proinde fuiſſe aliquid diſtinctum ab illa, vbi *in q.*100. *a.*1. *ad* 2. dicit; gratiam eſſe radicem originalis iuſtitiæ; ergo ſentit fuiſſe diſtinctas. Deinde D.Tho. 1.2. *q.*109. ferè in omnibus articulis diſtinguit inter naturæ integritatem, & gratiam; ergo ſupponit etiam D. Th. diſtinctionẽ inter illa duo. Et probari poteſt hæc opinio quoad hanc partem, quia effectus originalis iuſtitiæ ſunt longè diuerſi ab effectibus gratiæ; ergo & formę ſũt diuerſæ. Antecedẽs patet, quia iuſtitia originalis ſolũ reformabat defectus naturales humanæ naturæ, & ita ſolùm illam perficiebat in ordine ad finẽ naturalem; ergo

Probatio prioris partis.

ergo ſolùm præſtabat rectitudinem naturalem, & omnes effectus eius naturalem ordinem nõ tranſcendebant. At verò gratia ordinat,& perficit hominem in ordine ad finem ſupernaturalem. Altera verò pars, quòd iuſtitia fundaretur in gratia, inde probatur à D.Thoma, quia ſubordinatio corporis ad animam,& inferioris partis ad ſuperiorem fundabatur in perfecta ſubiectione ſuperioris partis hominis ad Deum, quam ſubiectionem efficit gratia.

Probatio poſterioris.

7. *In quo videãtur Caietanus & Dur. diſcrepare.*

Non explicat autem Caiet. quale fuerit donum iuſtitiæ, quod à gratia diſtinguebatur, referendo autem opinionem Scoti non videtur in hac parte ab Scoto diſſentire,ſed ſolùm in altera parte,quam retuli,quòd iuſtitia fundata,& radicata fuit in gratia,& ideo ab illa ſeparata non fuit, neque à principio ſine illa fuit infuſa. Quanquam in hoc non omnino conſentiat Caiet. nam ſtatim dicit, amiſſa gratia permanſiſſe aliquo modo, & pro aliquo tempore originalem iuſtitiam in Eua, quod iam in ſuperioribus notauimus, & reiecimus. Durandus verò *in 2.d.31.q.3.* ſentit iuſtitiam originalem fuiſſe in viribus ſenſitiuis tanquam in ſubiecto, & non in voluntate, in quo differt ab Scoto. Tamen etiam ipſe non declarat, an eſſet aliquis habitus; verùm cùm alibi doceat hominem in ſtatu iuſtitiæ originalis non indiguiſſe virtutibus appetitus ſenſitiui,ſatis indicat, iuſtitiam fuiſſe aliquem peculiarem habitum, vel qualitatem appetitus ſenſitiui ab omnibus virtutibus diſtinctam.

In 2.d.29. b.2.

8. *5. Sententia diſtinguit iuſtitiã originalem à gratia, ſed non in ea radicat.*

Addere præterea poſſumus quintam opinionem parum à ſuperiori diſtinctam, conuenit enim cum præcedenti in hoc, quod iuſtitiam originalem à gratia diſtinguit; differt autem, quia etiam negat fuiſſe radicatam, ſeu fundatam in gratia. Hanc tenent omnes, qui concedunt, Adam fuiſſe creatum in iuſtitia originali, & negant fuiſſe creatum in gratia. Nam ex illa ſeparatione manifeſtè colligitur diſtinctio, & ex anteceſſione iuſtitiæ ad gratiam rectè infertur, gratiam non fuiſſe fundamentum, aut radicem iuſtitiæ. Et ita hanc ſententiam tenent Alexand. Alenſ. *in 2.p.q.91.* aliàs 90. *memb.1. & 2.* & Bonauent. *in 2. d.29. art.2.q.2.* & Marſil. *in 2.q.18.art.6.* & alij quos ſuprà retuli, de prima ſanctitate Adæ tractando. Nullus enim eorum, qui negarunt hominem fuiſſe conditum in gratia, auſus eſt negare,hominem fuiſſe creatum in iuſtitia originali, propter verbum Sapient. Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum*, cum aliis, quæ de integritate, & perfectione, in qua homo conditus eſt, à nobis ſunt dicta.

9. *Aſſertio quinque partes continens. Prima. Secunda.*

Vltima verò ſententia,quam veriſſimam iudico, docet in primis, iuſtitiam originalem abſolutè, & ſimpliciter dictam non eſſe vnum peculiarem habitum, vel donum, ſed eſſe collectionem plurium habituum, & beneficiorum Dei. Deinde, docet hæc ſententia, iuſtitiam originalem in illa donorum collectione includere gratiam, virtutes, & dona, quæ per ſe ipſam gratiam comitantur, & virtutes etiam morales, vel etiam intellectuales, quæ per actus humanos naturaliter acquiri poſſunt,& tunc per accidens infuſæ ſunt ſaltem Adamo. Vnde addit tertiò, non ſolos habitus, ſed etiam actualia Dei auxilia,& plura extrinſeca beneficia Dei in originali iuſtitia, ſeu in illa collectione bonorum, quam requirebat,comprehenſa fuiſſe. Et hinc quartò adiungit rectiſſimè dici, gratiam fuiſſe fundamentum, & radicem reliquorum bonorum, quæ ad complementum talis iuſtitiæ requirebantur. Ex quibus tandem concludit iuſtitiam originalem, vt hoc nomine ſignificatur, non includere nouum aliquod donum,aut beneficium gratiæ, vel naturæ diſtinctum, vel ſuperadditum iis, quæ hactenus à nobis explicata ſunt. Hanc ſententiam parum aliter explicatam tenet Molin. *in tract. de opere ſex dierum, diſp.27.* quamuis aliquid addat, quod nobis non probatur, vt ſtatim dicemus. Magna etiam ex parte concordat Pereir. *lib.5. in Gen.* diſput. de tertia excellentia ſtatus innocentiæ. Eandémque eſſe opinor D. Thomæ ſententiam,vt ex dicendis patebit.

Tertia. *Quarta.* *Quinta.*

Probatur ergo per ſingulas partes, & primam quidem, ſcilicet hanc iuſtitiam includere collectionem plurium donorum. Probatur in primis ex ipſo nomine iuſtitiæ, quod in præſenti non ſignificat particularem iuſtitiam commutatiuam, vel diſtributiuam, aut aliam ſimilem, vt eſt in confeſſo apud omnes, & quaſi per ſe notum, quia ſignificat rectitudinem quandam totius hominis tam ſecundùm animam, quàm ſecundùm corpus, de qua loquitur Sapiens cùm dicit, creaſſe Deum hominem rectum; eſt ergo hæc iuſtitia vniuerſalis, & plures effectus includens. Et ideo Concil. Trident. *ſeſſ.5. can.1.* dixit, Adam amittendo ſanctitatem, & iuſtitiam, ſecundùm corpus, & animam in deterius commutatum fuiſſe. In quo ſignificat illam iuſtitiam corpus, & animam perfeciſſe, ac rectificaſſe. Iuſtitia autem vniuerſalis & tot habens effectus non poteſt eſſe vna ſimplex qualitas, vel forma; eſt ergo plurium collectio. Minor declaratur, quia, vt D.Thom. docet *dicta quæſt.95. art.1.* rectitudo illius iuſtitiæ in tribus præcipuè conſiſtebat, videlicet in debita ſubordinatione animæ ad Deum, quæ eſt per intellectum, & voluntatem, & conſequenter per dona, vel habitus illas potentias rectè diſponentes in ordine ad Deum. Item in debita ſubordinatione inferioris partis, ad ſuperiorem, id eſt, phantaſiæ ad intellectum, & appetitus ſenſitiui ad voluntatem, per quam fiebat, vt in his inferioribus potentiis nulla motio diſconueniens homini eſſe poſſet, quandiu ratio in perfecta ſubiectione ad Deum perſeueraret. Item in debita ſubordinatione corporis ad animam quoad indolentiam, impaſſibilitatem, & immortalitatem. Sed hæc omnia manifeſtè includunt plurium donorum collectionem; ergo iuſtitia originalis in huiuſmodi collectione poſita erat. Et hoc ampliùs ex probatione aliarum partium declarabitur, & confirmabitur. 10.

Probatur 1. pars aſſertionis.

Secundò ergo probatur iuſtitiam illam ſimpliciter dictam, gratiam,& dona per ſe infuſa incluſiſſe. In quo poteſt eſſe diſputatio fundata ſolùm in æquiuocatione vocis, nam, vt Henric. Alenſ.& alij diſtinguunt, iuſtitia dupliciter accipi poteſt, primò vt includit perfectum ordinem, & ſubiectionem ad Deum, non ſolùm per naturæ dona, ſed etiam per ſupernaturalia dona infuſa: ſecundò rectitudo naturalis includens tres illas quaſi partes ſuprà numeratas ſolùm in ordine ad Deum vt finem naturalem,ſi daretur ſine donis infuſis, vt de abſoluta Dei potentia fieri poſſet (id enim, quod multi dixerunt factum eſſe, ſine dubio non fuit impoſſibile) non immeritò dici poſſet quædam iuſtitia naturalis. Quia intra ſuum ordinem conſtitueret in omnibus quandam æquitatem,& inæqualitatem excluderet. Ablata ergo hac nominis æquiuocatione,ſenſus noſtræ aſſertionis eſt, de facto rectitudinem Adæ collatam in origine ſua pro ſe, & ſua poſteritate ſi perſeueraret, non tantùm incluſiſſe naturalem rectitudinem, ſed etiam per ſe infuſam, & ſupernaturalem, & ideo iuſtitiam origi- 11.

Remouetur æquiuocatio vt probetur 2. pars.

originalem iuxta propriam, & theologicam ſignificationem illius vocis, etiam gratiam, & ſupernaturalia dona includere.

12. *Probatur tertia pars aſſertionis, quoad dona per ſe infuſa primò.* Hoc probatur primò, quia de facto talis iuſtitia collata eſt Adæ in ſua creatione, vt ſuprà probatum eſt, & eodem modo erat transfundenda in poſteros, vt infrà videbimus; ergo illa eſt, quæ propriè iuſtitia originalis vocatur. *Secundò.* Secundò, quia apud Deum non eſt iuſtitia ſimpliciter, niſi quæ gratiam, & charitatem includit, vt ſuprà probatum eſt ex Paulo *ad Rom.*4 & idem probari poteſt *ex* 1. *ad Corinth.* 13. & aliis ſimilibus locis. *Tertiò.* Tertiò probatur ex Conc. Trid. *ſeſſ.* 5. *can.* 1. dicente, Adam in principio ſanctitatem, & iuſtitiam habuiſſe. *Obiectio ex aduerſo loco Tridentini.* Sed dicet fortaſſe aliquis, potiùs in his verbis videri Concilium diſtinguere iuſtitiam à ſanctitate, ac ſubinde cùm ſanctitas conſiſtat in gratia, & bonis eius, videtur nomine iuſtitiæ intelligere ſolam rectitudinem, ſeu integritatem naturalem. *Solutio ex locis aliis eiuſdem Concilij.* Sed longè alia eſt mens Concilij, non enim coniungit illas duas voces, vt formas condiſtinctas per illas ſignificaret, ſed vt modum, & effectum illius ſanctitatis magis declararet. Vnde inferiùs *in ſeſſ.6.cap.7.* dicit, *iuſtificationem eſſe ſanctificationem per ſuſceptionem gratiæ, & donorum, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus.* Et in fine capitis dicit, *Chriſtianam iuſtitiam eſſe illam, quam Adam ſua inobedientia ſibi, & nobis perdidit.* Ergo eandem gratiam vocat iuſtitiam, & ſanctitatem, quia vtraque voce ſignificari ſolet, quia & gratis datur, & hominem gratum, purum, & rectum facit. Vnde eſt illud 1. Corinth. 1. *Qui factus eſt nobis iuſtitia, ſanctificatio,* &c. Quanquam per nomen ſanctitatis, animæ gratia, per nomen verò iuſtitiæ, magis virtutes potentiarum ſignificari videantur, ex eodem Concil. *in eodem cap.*7. *Quartò.* Vltimò probatur ex D. Thoma. Nam teſtimonia, quæ adduximus in tertia ſententia optimè probant, ſenſiſſe D. Thomam, iuſtitiam originalem includere gratiam gratum facientem, imò eſſe fundamentū, & radicem aliorum donorum, quæ iuſtitia originalis includebat; prout in alia parte aſſerimus, cuius rationem infrà reddemus, per quam etiam hæc pars confirmabitur, & ratione oſtendetur.

13. *Deinde probatur eadem 3. pars quoad dona infuſa per accidens.* Quòd autem non ſolùm gratiam, & habitus infuſos per ſe, ſed etiam infuſos per accidens iuſtitia originalis includat, probatur primò, quia iuſtitia originalis non ſolùm ſupernaturalem, ſed etiam naturalem rectitudinem perficiebat, atque præſtabat, quantum ad naturæ integritatem, & facilitatem bene operandi, & cauendi defectus naturæ contrarios neceſſarium, & conueniens erat. Sed ad huiuſmodi rectitudinem ex ea parte, quæ ad naturalem rectitudinem pertinebat, neceſſarij erant habitus ordinis naturalis ſtudioſi, & honeſti, ac per accidens infuſi; ergo iuſtitia originalis hos habitus includebat. Maior, & minor ex toto diſcurſu præcedentium capitum manifeſta ſunt, nam oſtenſum eſt, totam illam rectitudinem illi ſtatui fuiſſe conceſſam, & ſine illis habitibus non potuiſſe connaturali modo fieri. Conſequentia verò manifeſta eſt, tum ex communi Theologorum conſenſu, nam omnes tribuunt hunc effectum iuſtitiæ originali, licèt in modo differant, nam quidam volunt eſſe vnicum, alij eſſe principalem, alij eſſe ſecundarium, quæ differentia ad noſtræ rationis efficaciam nunc non refert; tum etiam idem patet ex ſignificatione nominis *iuſtitia* originalis ſuprà declarata; ſignificat enim illam formam, quæ illam rectitudinem formaliter conferebat.

14. Atque hinc conſtat falſam eſſe tertiam ſententiam Soti, ſi in ſe: ſui huic parti contrario accipiatur, vel ſano modo expoſitam à noſtra non differre. *Ex proximè dictis impugnatur ſententia alias num. 4. relata.* Nam ſiue per gratiam intelligat ſolam qualitatem eſſentiæ animæ inhærentem, ſiue cum illa comprehendat omnes habitus per ſe infuſos virtutum, & donorum, non potuit ſola gratia ſufficere ad omnes effectus iuſtitiæ originalis formaliter præſtandos. Nam ſola gratia ſolùm confert effectus, & actus ordinis ſupernaturalis, iuſtitia autem originalis habebat etiam effectus ordinis naturalis, & in naturalibus actibus rectitudinem conſtituebat; ergo ſola gratia per ſe infuſa cum ſuis habitibus non potuit eſſe integra (vt ſic dicam) originalis iuſtitia. *Quid reſpondeat ad hanc impugnationem Valentia.* Ad hanc verò rationem videtur reſpondere Valentia, dum ait, cùm animæ eſſentia ſit radix omnium potentiarum, à gratia, quæ eſt in animæ eſſentia, poſſe vim accipere potentias eius ad omnes effectus originalis iuſtitiæ. Sicut ab eodem iuſtitiæ dono exiſtente in anima corpus etiam immortalitatem reciperet.

At verò hæc reſponſio ſi de propria, & formali cauſa, de qua loquimur, intelligatur, facilè refutari poteſt. 15. *Refellitur reſponſio.* Nam licèt eadem anima ſit origo potentiarum, nihilominus potentiæ (vt ſupponimus) ſunt res ab anima diſtinctæ; & ideo perfectio exiſtens in eſſentia animæ non poteſt formaliter perficere potentias, nec dare illis vim proximam ad ſuos actus neceſſariam. Aliàs eadem ratione probaretur, iuſtitiam infuſam eſſe vnicam ſimplicem formam, ſcilicet, gratiam exiſtentem in eſſentia animæ, nullámque formam, ſeu habitum in potentiis ponere, quod omnino falſum eſt, & Conc. Trident. contrarium. Si ergo forma quæ ineſt propriè in eſſentia animæ per ſe ipſam non dat vim potentiis ad actus ſui ordinis, multo minus dare potuit ad actus alterius, ſeu inferioris ordinis. Quin potiùs nec virtus per ſe infuſa potentiæ dat formaliter vim ad actus inferioris, & naturalis ordinis, quia nec ad illos inclinat, nec per ſe facilitatem in illis exercendis confert, ſed facultatem ad actus ſuperioris ordinis eliciendos præbet. Imò ad hoc etiam in vna potentia vna ſimplex ſupernaturalis forma non ſufficit, ſed ſecundum varietatem actuum, & obiectorum ſæpe multiplicantur habitus per ſe infuſi in eadem potentia, & præter eos requiruntur habitus boni acquiſiti, vt potentia ſit in omnibus benè, & completè diſpoſita.

16. *Quid rurſus reſpondeat Sotus & Valentia.* Fortaſſe reſpondebitur, licèt nunc ſola gratia exiſtens in eſſentia animæ non poſſit totam hanc vim formaliter conferre potentiis, nihilominus in ſtatu innocentiæ altiori modo datam, & eleuatam fuiſſe, vt ad omnes illos effectus ſola ſufficeret. Hoc enim ſignificat Soto, cùm dicit, gratiam Adæ in hac parte fuiſſe maioris dignitatis, quàm ſit gratia noſtra, quia non tantùm faciebat hominem gratum Deo, ſed etiam *ſenſualitatem compeſcebat, & corpus roborabat in obſequium rationis.* Et idem ſignificat Valentia, dicens vnum, & idem donum realiter habuiſſe omnes effectus iuſtitiæ, & gratiæ. *Impugnatur reſponſio.* Sed hoc in eodem formali ſenſu loquendo ſuſtineri non poteſt. Nam gratia Adæ, & noſtra non fuerunt diuerſæ ſpeciei, ſed eiuſdem naturæ & eſſentiæ; tum quia Concil. Trid. *dicta ſeſſ.*5. dicit, *in can.*1. *&* 2. Adam amiſiſſe ſibi, & nobis ſanctitatem, & *in ſeſſ.6. cap.*7. addit, nos gratiam accipere, ſeu primam ſtolam pro illa, quam Adam nobis perdidit. Tum etiam, quia peccatum originale eſt priuatio illius gratiæ, quam Adam habuit, & nobis danda fuiſſet in ſtatu innocentiæ, ſi ille non peccaret; ergo ſua,

WESTON COLLEGE · IHS · WESTON MASS

ſua, quæ nunc datur non eſſet eiuſdem rationis, & in ſua eſſentia, & entitate æquè perfecta non omnino auferret culpam originalis peccati, provt idem Concilium definit. Tum præterea, quia gratia, quæ nobis nunc infunditur, eſt ſuprema participatio diuinæ naturæ, quæ in ratione eſſentiæ participatæ intelligi poteſt. Vnde neque Angelis data eſt perfectior quoad eſſentiam; ergo neque primo homini. Denique quia fides, ſpes, & charitas eiuſdem rationis fuerunt in primo homine; ergo & gratia.

17. *Progreditur dicta prima improbatio.*

Hinc ergo vlteriùs procedimus fruſtrà dici gratiam in ſtatu innocentiæ habuiſſe dignitatem, aut neſcio quam eleuationem, vt per ſeipſam omnes effectus iuſtitiæ conferret. Primò, quia hoc gratis, & ſine fundamento dicitur. Nam illud eſt ſupra naturam illius qualitatis, in nobis enim habet gratia omnem effectum formalem ſibi connaturalem, & tamen non habet omnes effectus iuſtitiæ; ergo non potuit illos conferre ſine magno miraculo, quod ſine fundamento affirmandum non eſt. *Secundò improbantur.* Secundò, illa maior dignitas non potuit eſſe phyſica, quia in gratia non poteſt intelligi phyſicum augmentum perfectionis, niſi per modum intenſionis, quæ ad illos effectus formaliter non confert, vt per ſe conſtat. Nam in homine lapſo poteſt eſſe intenſior gratia, quàm fuit in Adam, licèt in eo dicti effectus iuſtitiæ non inueniantur. Si autem dicatur illa dignitas eſſe moralis per aliquam Dei acceptationem, illa ſufficere non potuit, vt ſola gratia omnes illos effectus formaliter conferret, quia ſunt effectus phyſici, & per alias formas, ſeu habitus phyſicè, ac formaliter conferri debuerunt. *Tertiò improbantur.* Tertiò quod de eleuatione dicitur, intelligi poteſt, aut in genere cauſæ formalis, aut in genere efficientis. Prior eſt impoſſibilis, quia nulla forma eleuari poteſt ad dandum alium effectum formalem, realem, & phyſicum, præter illum, quem ex natura ſua conferre poteſt. Vnde non poteſt gratia, ſi eſt qualitas in eſſentia animæ exiſtens, dare voluntati illum effectum formalem, quem præbet illi charitas, & ſic de cæteris. Igitur gratia in ſtatu innocentiæ ſolùm potuit habere ſuum effectum formalem in eſſentia animæ, & eundem, quem nunc habet in homine iuſto. Poſterior autem eleuatio effectiua eſt impertinens, & ſine fundamento: nam illa eleuatio non eſt naturalis; ergo oportet, vt per reuelationem conſtet, aut aliam ſufficientem auctoritatem, vel ſaltem per ſatis probabilem coniecturam; nihil autem horum in præſenti inuenitur. Cur enim Deus relinqueret potentias ſine propriis habitibus, & principiis ſuarum actionum illi ſtatui conuenientium, & miraculosè vteretur ſola qualitate gratiæ ad iuuandas potentias in illis omnibus actionibus efficiendis? Hoc enim nihil ad perfectionem illius ſtatus conduxiſſet: imò perfectionem minueret, quia potentiæ ipſæ non agerent connaturali modo, & propriis perfectionibus formalibus carerent. Si autem potentiæ habebant propria intrinſeca principia, eo ipſo integra iuſtitia originalis plures habitus, ſeu qualitates includit præter gratiam, & conſequenter illa eleuatio gratiæ ad nouam efficientiam impertinens eſt.

18. *Prædicta refutationes valent etiam pro donis per accidens infuſis.*

Quæ omnia euidenter conuincunt de virtutibus, & donis per ſe infuſis, vt à gratia diſtinguuntur, & ex illis non minus efficax argumentum ſumitur ad reliquos habitus per accidens infuſos, quatenus ad perfectam integritatem, & rectitudinem naturalem neceſſarij ſunt, vel conferunt, vt magis connaturali modo fiat. Ac denique idem A euidentius eſt de immortalitate, & robore corporis. *Et pro aliis naturalibus, quæ pertinent ad ſtatum innocentiæ.* Quomodo enim poterat hæc perfectio per ſolam gratiam animæ inhærentem formaliter conferri? imò ſuprà oſtendimus nullam qualitatem ſpiritualem potuiſſe effectum illum formaliter dare, quin etiam nec per intrinſecam qualitatem corpoream factam eſſe. Quòd ſi dicti auctores non intendunt loqui de iuſtitia in dicto ſenſu, quam formalem, ſeu in genere cauſæ formalis appellauimus, ſed ſolùm intendunt, gratiam contuliſſe effectus iuſtitiæ per habitus, vel alia dona, quæ ratione illius dantur: & in hoc habuiſſe gratiam primi ſtatus quandam maiorem dignitatem moralem, quia plura dona, & beneficia ratione illius dabantur, ſic non ſunt nobis contrarij, B obſcurè tamen loquuti ſunt, vt in quarto puncto videbimus.

19. *Tertia deinde pars aſſertionis ſuadetur.*

Et hinc facilè intelligitur, quod in tertio puncto noſtræ ſententiæ aſſeruimus, nimirum originalem iuſtitiam etiam in actu primo conſideratam, provt de illa loquimur, non incluſiſſe tantùm habitus, vel qualitates intrinſecas permanentes, & animæ, & corpori inhærentes; ſed etiam alia Dei beneficia, & maximè ſpecialem eius protectionem, & prouidentiam. Probatur, quia in ſuperioribus oſtenſum eſt, effectum non peccandi venialiter in illo ſtatu; & non incurrendi deceptionem, vel errorem infallibiliter, & continendi appetitum inferiorem, vt nunquam haberet motum præuenientem rationem, aut homini diſ- C conuenientem, non potuiſſe fieri per ſolos habitus, ſed neceſſariam fuiſſe ſpecialem Dei prouidentiam & protectionem. Idémque oſtendimus de corporis immortalitate, ſeu impaſſibilitate; ſed iſti effectus pertinebant ad iuſtitiam originalem; ergo integra iuſtitia in actu primo ſumpta aliquid amplius præter habitus includebat. *Interrogationi ſatisfit.* Dices, quomodo poteſt eſſe per modum actus primi, & non eſſe per habitum, vel qualitatem permanentem? Reſpondeo quia eſſe poteſt per extrinſecum adiutorem homini aſſiſtentem, ſempérque expoſitum, ac ſufficienter præparatum ad præueniendum hominem, & iuuandum in omnibus opportunitatibus ad illos effectus neceſſariis. Non eſt tamen inde inferendum hoc adiutorium D extrinſecum ad omnia ſufficere, nam virtus intrinſeca formaliter perficiens, & dans connaturalem virtutem operandi, neceſſaria in primis fuit, vbi autem illa non ſufficit, diuina protectio adiungenda eſt, quæ prædicto modo adiutorium in actu primo conferre cenſeatur. Sicut ignis, v.g. ſufficienter eſt conſtitutus in actu primo ad calefaciendum, quia licèt calor eius per ſe ſolus abſolutè non ſufficiat ad calefaciendum, habet nihilominus paratum Dei concurſum, propter quod quaſi in actu primo illum habere dicitur; ita ergo ſeruata proportione in præſenti loquimur.

20. *Probatur 4. pars aſſertionis authoritate D. Thomæ, & Auguſtini.*

Quarta verò pars reſolutionis datæ ex dictis facilè probari poteſt, eámque præcipuè intendit D. Thomas in locis pro tertia ſententia allega- E tis. Nam hac ratione dicit, iuſtitiam originalem quoad formale, fuiſſe gratiam ipſam, id eſt, quoad principalem formam, quæ tanquam radix, & fundamentum ad alias perfectiones iuſtitiæ originalis comparatur. Item in eodem ſenſu dicit, peccatum originale eſſe priuationem iuſtitiæ originalis, vtique formaliter, ſeu eſſentialiter quoad priuationem gratiæ, & conſequenter quoad reliqua, quia deſtructa radice, conſequenter deſtruuntur reliqua. Et nihilominus è contrario atq; per infuſionem gratiæ ſimpliciter auferri originale peccatum, quia tollitur quoad ſuum formale

male, & eſſentiale, quanuis non tota iuſtitia originalis integrè, quoad omnes ſuos effectus, reſtituatur. Ac denique hac ratione verum habet, quod Auguſt. & D. Thom. dixerunt, *hominem peccando immortalitatem amiſiſſe, quia gratiam perdidit*, id eſt, quia gratia ſuo modo erat fundamentum, & radix illius immortalitatis.

21. *Deinde ratione.* Ratione declaratur, quia iuſtitia originalis formaliter, & adæquatè erat quædam collectio plurium perfectionum data à Deo ad conſtituendum hominem in quodam felicitatis ſtatu; ergo illa omnia data ſunt cum aliquo ordine inter ſe. Nam multitudo ſine ordine eſt confuſio, & ideo, quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt, imò cum ſumma ſapientia, & pulchritudine ordinantur: optimus autem ordo poſtulat, vt quando multa in vnum conueniunt, inferiora ſuperioribus ſubordinata ſint, & quod in eis eſt ſupremum, ſit quaſi caput, & fundamentum aliorum; ergo ita fuit conſtituta originalis iuſtitia. Vnde cùm in illa collectione gratia fuerit principalis forma, illa cenſenda eſt quaſi eſſentialis in illa iuſtitia, reliqua verò omnia tanquam proprietates eius, vel tanquam auxilia, & ornamenta illi adiuncta ad perfectiùs viuendum, & operandum ſecundùm iuſtitiam, & ſine defectu.

22. *Confirmatur, & declaratur amplius.* Et confirmatur, ampliùs rem ipſam declarando. Nam ſi nomine gratiæ intelligamus ſolam ſimplicem formam gratiæ exiſtentis in eſſentia animæ, illa in primis comparatur ad habitus operatiuos per ſe infuſos, tanquam eſſentia ad proprietates: & hac ratione dicitur eſſe illorum radix, & fundamentum. Si verò ſit ſermo de tota gratia habituali, prout includit habitus operatiuos per ſe infuſos, & præbet animæ ſupernaturalem rectitudinem; ſic etiam gratia fuit fundamentum, & radix illius rectitudinis naturalis, quæ per iuſtitiam originalem ſupra puram naturam addebatur. Quia teſte Auguſtino, imò etiam teſte experientia, & effectu, quem Scriptura narrat, illa naturæ integritas, ſeu rectitudo ſub hac lege data eſt, vt quandiu prior rectitudo erga Deum duraret, etiam inferior rectitudo naturalis conſeruaretur, & priori deſtructa, poſterior conſequenter amitteretur; ergo ſignum eſt, gratiam etiam fuiſſe fundamentum rectitudinis naturalis ſaltem ex lege, & pacto Dei. Imò ſuppoſita eleuatione humanæ naturæ ad finem ſupernaturalem, & ſtatum gratiæ, id ex natura rei conſequebatur, quia non poteſt homo in hoc ſtatu ſe auertere à Deo fine ſupernaturali, quin contra rationem etiam naturalem peccet, & conſequenter rectitudinem naturalem deſerat, & ideo perfecta etiam rectitudo naturalis in ſupernaturali fundari debuit.

23. *Progreditur diſcurſus confirmatio, & declaratio.* Denique cùm homo in eo ſtatu propter finem ſupernaturalem conditus ſit, quicquid perfectionis recepit in rectitudine naturali, datum illi eſt ad conſeruandam feliciùs, & meliùs rectitudinem ſupernaturalem, & vt poſſet homo facilè, & ſine impedimentis tendere in illum finem ſine peccato, & cum magno merito; ergo omnis illa perfectio intuitu gratiæ data eſt, & ſub ea ratione cenſeri poteſt tanquam ſpeciale adiutorium gratiæ; ergo fuit in illa fundatum, & radicatum, & propter illam tanquam propter formam principalem donatum. Atque eodem modo concludi poteſt de aliis perfectionibus pertinentibus ad robur, & impaſſibilitatem corporis. Nam hæc etiam propter virtutis operationem data ſunt tanquam diſpoſitiones, quæ & euitationem mali, & operationem boni faciliorem reddebant. Et præterea

A ſi aliquid conſiderari poteſt in originali iuſtitia, quòd vel ad hominis ornamentum, vel ad naturalem commoditatem, aut iucunditatem pertineat, totum id datum eſt homini vt amico Dei, & filio iuſto, & innocenti, & ideo datum fuit dependenter à prima gratia in ſtatu innocentiæ collata; fuit ergo illa gratia fundamentum reliquorum bonorum originalis iuſtitiæ. Vnde ſi Soto, & alij auctores tertiæ opinionis hoc tantùm dicere voluerunt, illis non contradicimus, veruntamen non ſatis id explicuerunt.

Tandem probanda ſupereſt vltima pars noſtræ ſententiæ, quæ quidem ex diſcurſu præcedentium capitum ſatis, vt exiſtimo, probata eſt, nunc etiam propter Scotum, Henric. aliquid addere, vel magis vrgere neceſſarium eſt. Et in primis vt per omnia diſcurramus, ſupponimus, iuſtitiam originalem non addidiſſe aliquem habitum inhærentem eſſentiæ animæ præter gratiam ſanctificantem. Hoc non eſt neceſſe contra Scotum probare, cùm ipſe nec gratiam inhærentem in eſſentia animæ admittat. Et ferè idem de Henrico dicere poſſumus, cùm ipſe non admittat in eſſentia animæ gratiam, quæ ſit qualitas à charitate realiter diſtincta. Et ita neuter illorum in præſenti de tali qualitate loquitur. Generaliter autem probatur, quia vel talis qualitas eſſet ordinis ſupernaturalis, vel naturalis. Neutrum dici poteſt; ergo. Probatur minor quoad priorem partem, quia eſto illa qualitas ſit poſſibilis ad aliquem animæ ornatum, nihilominus ad rectitudinem iuſtitiæ, & ſanctitatis, nec eſſet neceſſaria, neque aliquid conferre poterat. Quia qualitas gratiæ ſufficienter conſtituit animam participem diuinæ naturæ, & perfectam in eſſe diuino ſupernaturali; ergo propter hanc rectitudinem non eſt neceſſaria alia qualitas per ſe infuſa in eſſentia animæ. Neque etiam propter operationem; quia qualitas exiſtens in eſſentia animæ non dat proximam facultatem operandi ſupernaturaliter, hanc enim præbent habitus potentiales. Quòd ſi fortaſſe dare poteſt efficientiam radicalem, vt ſic dicam, vel principalem, illam ſufficienter confert qualitas gratiæ. Fruſtrà ergo & ſine fundamento talis ſupernaturalis qualitas fingeretur. 24. *5. Aſſertionis pars excluſiua oſtenditur.* *Excluditur in primis habitus omnis hærens ſubſtantiæ animæ ſupernaturalis.*

Aliud item membrum de qualitate naturali facilè probatur, quia nullum effectum formalem poteſt in eſſentia animæ talis qualitas habere, qui ad rectitudinem iuſtitiæ naturalis pertineat, quia nec poteſt dare animæ aliquam maiorem integritatem in ſuo eſſe, neque etiam ad operationem iuuare, cùm non ſit in potentia. Solùm poteſt aliquis cogitare, talem qualitatem in eſſentia animæ quaſi eleuantem, aut confortantem illam ad informandum corpus immutabiliter, ſeu incorruptibiliter, atque ita fuiſſe neceſſariam ad iuſtitiam originalem ex ea parte, qua corporis immortalitatem tribuebat. Et hoc fortaſſe dicerent, qui opinati ſunt, corpus hominis in ſtatu innocentiæ habuiſſe immortalitatem ex vi cuiuſdam qualitatis ſpiritualis. Sed hæc opinio in ſuperioribus reiecta eſt, & re vera non eſt veriſimilis. Tum quia informatio animæ circa corpus eſt intenſiuè indiuiſibilis, & non recipit magis, aut minus. Tum etiam, quia cùm ſit modus ſubſtantialis, etiamſi eſſet capax illius augmenti, non poſſet per qualitatem accidentalem illud formaliter recipere. Tum denique, quia illa qualitas ſpiritualis non poſſet reſiſtere contrariis agentibus, ne diſpoſitiones corporis humani corrumperent, neque illis ſublatis poſſet vnio animæ, ad corpus naturaliter conſeruari. Igitur originalis iuſtitia nullam

25. *Tum etiam naturalis.*
Quorundam reſponſio.
Refellitur.

nullam qualitatem præter gratiam in animæ ſubſtantia ponebat.

26. *Deinde excluditur habitus ſupernaturalis intellectiuus diſtinctus ab iis qui nunc infunduntur.*

Deinde in intellectu nullum peculiarem habitum cognoſcitiuum iuſtitia originalis addebat. In hoc non contradicit Scotus, nec quiſquam de tali habitu loquitur. Nec etiã Henric. loquitur de rectitudine intellectus, ſed tantùm voluntatis. Neque aliquem alium auctorem inuenio, qui huiuſmodi habitum excogitauerit, & ideo breuiter probatur hæc pars. Primò quia per fidem, & dona Spiritus ſancti ſufficienter perficitur intellectus viatoris in ordine ad ſupernaturalem rectitudinem intellectus; nec in ſtatu iuſtitiæ originalis haberet homo ſupernaturalem rectitudinem habitualem alterius rationis, quia non haberet aliam ſcientiam per ſe infuſam, aut lumen propheticum habituale diſtinctum à lumine fidei, multóque minùs lumen gloriæ. Nihil enim iſtorum ad rectitudinem illius ſtatus neceſſarium erat: nec cum probabili fundamento affirmari poteſt. Quòd ſi fortaſſe facilior, & melior vſus fidei, & aliorum bonorum intellectualium in ſtatu innocentiæ neceſſarius erat, non ex habitu diſtincto prouenire poterat, niſi ſub nomine habitus includantur ſpecies, quas non negamus potuiſſe ſub perfectione iuſtitiæ originalis comprehendi. Non oportet autem illas fingere per ſe infuſas, nam ad vſum fidei ſufficiunt acquiſitæ, quæ tunc per accidens infunderentur, quantum ad integritatem illius ſtatus neceſſarium eſſet, & in ſuo ordine eſſent valde perfectæ, & cum eis darentur phantaſmata ad illarum vſum valde accommodata. Et, quod caput eſt, illa maior perfectio ex actualibus Dei auxiliis, & illuminationibus maximè proueniret. Vnde rectè dici poteſt, iuſtitiam originalem illa auxilia comprehendiſſe modo ſuprà explicato, non tamen nouum intellectualem habitum per ſe infuſum.

27. *Tum etiam diſtinctus ab infuſis per accidens.*

Secundò etiam in ordine ad naturalem rectitudinem ſufficienter perficiebatur intellectus per intellectuales virtutes per accidens infuſas, imò fortaſſe non ſemper, & in omnibus fuiſſent neceſſariæ; ſed nunc de Adamo loquimur, cui datas eſſe diximus cum ſpeciebus, & phantaſmatibus neceſſariis, & ſufficientibus ad bonum vſum rectæ rationis, ac ſubinde ad rectitudinem naturalem, quatenus ex intellectu pendet. Quis ergo alius habitus ordinis naturalis, excogitari poteſt, quem iuſtitia originalis in intellectu poſtulauerit, aut poſuerit? certè vix videtur intelligibilis, aut poſſibilis; nedum neceſſarius. Nam habitus opinionis, aut fidei humanæ, ad perfectionem illius ſtatus non pertinebant; virtutes autem intellectuales non videntur plures excogitari poſſe.

Obiectioni ſatisfit.

Quòd ſi obiiciatur de perfectione intellectus, quã iuſtitia originalis includebat, ſcilicet, vt illo ſtatu durante, non deciperetur. Reſpondemus, illam perfectionem non potuiſſe à peculiari habitu prouenire, ſed ex prudenti vſu in iudicando de rebus non euidentibus adiuncta ſimul, vel potiùs antecedente peculiari Dei protectione, & prouidentia, vt in ſuperioribus explicatum eſt. Neque in hoc puncto Henric. aut Scotus nobis contradicunt.

28. *Excluditur præterea omnis habitus voluntati per accidens infuſus præterquam virtutum naturalium.*

Tertiò verò addimus, iuſtitiam originalem nullum habitum, aut rectitudinem naturalem permanentem addidiſſe voluntati præter virtutes ordinis naturalis, quæ ex natura ſua per actus acquiri poſſunt, & in ſtatu originalis iuſtitiæ per accidens infundebantur. Probatur generatim ratione facta, quia illi habitus ſtudioſi ad omnem rectitudinem naturalem, quæ in voluntate eſſe

A poteſt permanenter, & per modum habitus, ſufficiunt. Nam hæ virtutes verſantur circa omnia obiecta honeſta, quæ per rationem naturalem oſtendi poſſunt, vt ſunt principia omnium honeſtorum actuum, qui per naturalem prudentiam regulari poſſunt; ergo ſufficienter inclinant ad omnem rectitudinem naturalem, nam rectitudo in vſu ipſo per actus honeſtos, & naturali ratione conformes, & non per alios, exercetur.

Deinde contra Henricum, quem etiam Scotus impugnat, argumentari poſſumus, quia illa rectitudo naturalis, quam iuſtitia originalis addebat voluntati ſecundùm Henricum, vel erat res aliqua diſtincta à voluntate, vel modus eius, formaliter, aut ex natura rei ab illa diſtinctus. Hæc 29. *Ad idem arguitur cum Scoto contra Henricum.*
B enim Henricus non declarat. Dicit tamen illam fuiſſe quandam iuſtitiam, quam voluntas condita ſine donis gratiæ in puris naturalibus haberet, & illam poſſet amittere, quia per ſuam libertatem poſſet ſe obliquare, & ita iuſtitiam corrumpere inducendo in ſe obliquitatem iuſtitiæ oppoſitam. In quo inſinuat, illam iuſtitiam eſſe rem à voluntate diſtinctam ſiue omnino realiter, ſiue ex natura rei, ſeu modaliter; quia vt auferri poſſit à voluntate, ſaltem hæc diſtinctio neceſſaria eſt. Contra hanc verò partem obiicit Scotus, nam ſi hæc iuſtitia eſt aliqua res, vel modus realis poſitiuus ſeparabilis à voluntate, poſſet Deus creare hominis voluntatem ſine illa iuſtitia, ſeu rectitudine, quia quæ in re diſtincta ſunt, & per *Arguitur iam 1.*
C actionem hominis ſeparari poſſunt, multo faciliùs poſſunt à Deo ſeparari. Sed voluntas hominis ſic creata poſſet peccare, quia eſſet libera ad agendum ſecundùm rationem naturalem, vel contra illam; ergo tunc etiam obliquaretur per ſuum actum ſine amiſſione alicuius entitatis; ergo ex poteſtate ſe obliquandi non poteſt colligi talis qualitas.

Secundò argumentari poſſumus, quia ſi illa iuſtitia eſt qualitas realiter diſtincta à voluntate, non poteſt eſſe, niſi aliquis habitus. In qua enim alia ſpecie qualitatis eſſe poteſt? Erit ergo habitus operatiuus, quia potentia non eſt capax aliorum habituum, vel ſaltem vt potentia eſt aliis non indiget; erit præterea habitus operatiuus 30. *Arguitur 2.*
D actuum rectorum, ſeu honeſtorum, quod ipſe Henricus fateri videtur, cùm qualitatem illam iuſtitiam nominat; ergo non poteſt eſſe qualitas illa diſtincta à virtutibus omnibus naturalibus, quæ voluntati præbent rectitudinem in ordine ad actus morales honeſtos. Diceret fortè Henricus, illam iuſtitiam non eſſe aliquam virtutem particularem, ſed eſſe quandam qualitatem ſimplicem, & vniuerſalem rectificantem voluntatem ad omnes morales actus virtutum particularium. *Occurritur pro Henric.* At profectò talis qualitas non eſt niſi ipſa voluntas, nam ipſa non eſt capax alterius habitus æquè vniuerſalis reſpectu boni honeſti, aliàs omnis diſtinctio moralium virtutum ſuperuacanea eſt. Et *Reiicitur.* præterea ſine vllo fundamento talis qualitas ex-
E cogitata eſt. Quòd ſi fortaſſe dixerit Henricus illam iuſtitiam non eſſe propriam qualitatem, ſeu rem omnino diſtinctam à voluntate, oportet, vt nobis explicet, quis, vel qualis ſit iſte modus. Nam voluntas eſt res quædam indiuiſibilis, incapax ex natura ſua modi intenſionis, & extenſiui augmenti, in qualitatibus autem hos duos modos inuenimus, nec alium in voluntate intelligere poſſumus. Præſertim quia ille modus ponitur ſeparabilis naturaliter à voluntate, ac proinde diſtinctus ab illa ex natura rei: voluntas autem ex natura ſua eſt immutabilis in ſua entitate, & inhærentia

hærentia ad animam, non minus quàm anima ipſa; ergo ille alius modus gratis excogitatus eſt, & percipi non poteſt.

31. *Arguitur 3.* Tertiò principaliter errat Henricus, quia vult, illam iuſtitiam eſſe naturalem, ac debitam homini in puris naturalibus, & nihilominus tantam eſſe, vt omnino ſubiiciat appetitum voluntati, & rebellionem carnis ad ſpiritum auferat. Vtrunque autem falſum eſt. Nam in primis pugna inter inferiorem, & ſuperiorem appetitum naturalis eſt homini, ſi in pura ſua natura ſpectetur, vt ſuprà probatum eſt, quia ſenſibilia obiecta naturaliter præueniunt, & immutant ſenſus externos & internos; & conſequenter appetitum etiam ſenſitiuum naturaliter mouent. Corpus etiam hominis in pura natura corruptibile eſt, & conſequenter aggrauat animam, & impedit ſpiritum. Ergo ſtatus iuſtitiæ originalis non poteſt dici illo modo naturalis, vt ſuprà etiam tactum eſt, & paulo pòſt confirmabitur. Deinde nulla qualitas exiſtens in voluntate per modum habitus poteſt ſua naturali virtute impedire omnes præuenientes motus appetitus, vt ſuprà oſtenſum eſt. Præterea, ſi qualitas illa eſſet dicto modo connaturalis, non amitteretur propter peccatum, tum quia naturalia manent integra, teſte Dionyſio; tum etiam, quia vnus actus non poteſt ſtatim corrumpere totum habitum iuſtitiæ acquiſitum; ergo multo minus poſſet corrumpere totam illam iuſtitiam naturalem; tum præterea, quia aliàs nunc homo eſſet monſtroſus, & mancus in his, quæ ſuæ naturæ debita ſunt, & conſequenter poſſet euidenter cognoſci, vel nunc naſci hominem in ſtatu peccati, vel à ſuo auctore abſque donis naturæ debitis, ſine cauſa procreari.

32. *Ad probationes Henrici in n. 3.* Hæc autem omnia abſurda ſunt, & ſine occaſione excogitata. Nam fundamentum Henrici nullius eſt momenti. Quia voluntas hominis in puris naturalibus creata per ſe eſſet naturaliter recta, quia eſſet naturaliter propenſa ad ea, quæ rectæ rationi conſentanea ſunt. Et quanuis habeat ſimul naturalem propenſionem ad bona corporis, tamen etiam illa eſt recta, quia eſt ſubordinata priori propenſioni, & regulæ rectæ rationis. Voluntas autem ſic creata, prius quàm liberè operetur non eſſet poſitiuè recta moraliter, ſed dici poſſet recta negatiuè, id eſt, non obliqua, ſicut dicitur innocens, qui nihil peccauit. Vnde cùm primùm peccaret, ſe obliquaret moraliter, non amittendo aliquam iuſtitiam poſitiuam, ſed amittendo innocentiam, & inducendo in ſe actualem obliquitatem actus praui, & moralem auerſionem, quæ tranſacto actu in ea relinquitur. Vel certè ſi per actus peccatorum habitus vitiorum acquirerentur, illi non eſſent naturales, id eſt, congeniti cum natura, neque excluderent aliquem habitum cum natura congenitum, ſed tantùm adderent inclinationem ad malum, quam voluntas in pura natura ex ſe non haberet. Et ita inducerent obliquitatem in voluntate, non aliquam rem auferendo, ſed inclinationem rectæ rationi non conformem addendo; ergo ſuperfluè, & ſine fundamento excogitauit Henricus iuſtitiam aliquam naturaliter congenitam voluntati, ita in re ab ipſa diſtinctam, vt per quodlibet peccatum amittatur. Cuius etiam ſignum eſſe poteſt, quòd per ſecundum, & tertium, & ſubſequentia peccata augetur obliquitas voluntatis, & tamen non augetur illa phyſica carentia iuſtitiæ originalis, quia ſecundùm Henricum per primum peccatum tota amittitur. Ergò ſignum eſt, illam obliquitatem non conſiſtere in reali priuatione alicuius qualitatis, ſed in additione, vel morali, per plures malitias peccatorum, vel phyſica, per generationem prauorum habituum. Non fuit ergo in Adam talis iuſtitia, nec fuiſſet in eius poſteris, etiamſi ipſe non peccaſſet.

Supereſt dicendum de opinione Scoti, in qua duo nobis diſplicent. Primum, quòd in ſolis quibuſdam habitibus voluntatis, & appetitus ſenſitiui conſtituit originalem iuſtitiam. 33. *Contra Scotum in 2 quod iuſtitiam originalem conſtituat in ſolis habitibus vtriuſque appetitus.* Nam ſuprà probatum eſt, per ſolos habitus non potuiſſe ſubdi perfectè appetitum ſenſitiuum voluntati, nec fomitem extingui, ſeu concupiſcentiam omnino frænari, ita vt nunquam rationem præueniret: quæ obiectio non omnino latuit Scotum, & ideo non reputat inconueniens concedere, aliquos motus huiuſmodi potuiſſe eſſe in appetitu, non obſtante iuſtitia originali, quia per voluntatem poſſent facillimè coërceri, & cum magna delectatione hominis, non obſtante aliqua triſtitia appetitus, ſine propria hominis imperfectione. Quia quod conuenit homini ſecundùm ſuperiorem potentiam, dicitur illi ſimpliciter conuenire: quod autem ineſt in potentia inferiori, non ita ſimpliciter hominem denominat. Sed hoc etiam ibi refutauimus, quia ſecundùm doctrinam Auguſtini, & valde receptam in Eccleſia, nullus talis motus futurus erat in eo ſtatu, in quo homines nudi erant, & non erubeſcebant, & concupiſcentia ita erat frænata in præſentia talis obiecti, ac ſi homo illud non videret, nam propterea oculi primorum parentum per peccatum aperti fuiſſe dicuntur.

Differentia verò illa, quam Scotus aſſignat inter motum ſuperioris, & inferioris potentiæ, tantùm in verbis conſiſtit. 34. *Vrgetur amplius.* Nam in re clarum eſt, motus appetitus hominis eſſe, & ab homine fieri, & ipſum afficere. Ergo ſi eſt imperfectus, vel inordinato modo conſurgit, non poteſt non eſſe hominis imperfectio. Vel certè, vt verborum contenſio tollatur, ſaltem ſequitur non fuiſſe hominem totaliter rectum, & bene compoſitum per iuſtitiam originalem; quia ſicut malum eſt ex quocunque defectu, ita quilibet motus inordinatè exiſtens in inferiori appetitu tolleret integritatem, & rectitudinem iuſtitiæ originalis. Accedit, quòd ſi appetitus pati poſſet huiuſmodi præuenientes motus, etiam ipſa voluntas ſecundùm inferiorem partem, ſeu propenſionem ad corpus, traheretur ab appetitu, præueniendo ſuperiorem rationem quæ eſſet magna imperfectio, nam inde vlteriùs fieret, peccatum veniale ex ſurreptione, & non paruam difficultatem bene operandi ſimul cum iuſtitia originali eſſe potuiſſe. Vltra hoc verò etiam ad operandum bonum cum perfectione conſentanea iuſtitiæ originali, non ſufficiunt illi tres habitus, quos excogitauit Scotus, quia neceſſarij ſunt habitus virtutum, vel per ſe, vel per accidens infuſi, quia illi ſunt, qui vel dant facultatem operandi in ordine ſupernaturali, vel quodammodo complent illam, vel inclinationem eius perficiunt in ordine naturali, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt.

Vnde ſecundò diſplicet in illa ſententia, quòd illos habitus tanquam ſpeciales ad iuſtitiam originalem requirit. 35. *Item quòd per tales habitus diſtinctos à virtutibus, ac primum quoad habitus voluntatis impugnatur.* Quod primò oſtendo in habitu voluntatis, cuius effectus eſſe dicitur dare voluntati vim auertendi appetitum inferiorem à propriis eius delectationibus minus bonis, cum maxima delectatione, quæ naturalem virtutem excederet, & ideo talis habitus ſupernaturalis appe latur. Quod in doctrina Scoti de ſupernaturali ſecundùm modum, erit intelligendum, quia ipſe

non

non videtur formas, vel qualitates in ſubſtantia ſupernaturales admittere. Vel certè (quicquid de hoc ſit) manifeſtum eſt, iuxta hanc Scoti opinionem, non eſſe charitatem infuſam, quia nunc iuſti habent charitatem, & non habent illum habitum, & è contrario potuiſſet Deus creare hominem cum illo habitu, & ſine gratia, & charitate. Imò ita fuiſſe creatum primum hominem credit, vel probabiliſſimum reputat Scotus cum Alenſe, & aliis. Ergo talis habitus ordinis eſſet naturalis. Eius ergo effectus formalis eſſet dare voluntati magnam virtutem & vehementem inclinationem ad rectè operandum ſecundùm rectam rationem. Eſt enim attentè conſiderandum, habitum non poſſe per ſe primò, & immediatè (vt ſic dicam) cauſare delectationem, ſed quatenus ea reſultat ex actu ad quem habitus per ſe primò inclinat. Quia neque ipſa delectatio poteſt aliter à nobis fieri, quia non eſt per modum actus per ſe primò facti, ſed per modum proprietatis, & quaſi paſſionis reſultantis ex actu, qui verſatur circa obiectum delectabile, eo quòd ſenſui, vel rationi conſentaneum ſit. Si enim ille habitus in vincendis & auertendis delectationibus ſenſuum maximam delectationem conferebat, non poterat id facere, niſi quia ad obiecta rationi conſentanea, & repugnantia delectationibus ſenſuum vehementer inclinabat.

36. *Progreditur proxima impugnatio.* Ex quo vlteriùs infero, non potuiſſe habitum illum eſſe vnum, & ſpecialem, diſtinctum ab omnibus, qui per actus acquiri poſſunt, & per accidens in ſtatu originalis iuſtitiæ infundebantur. Probatur in primis ratione generali, quia ille habitus non dabat delectationem in reprimenda inferiori concupiſcentia, niſi inclinando vehementer ad actus virtutis illi concupiſcientiæ repugnantes: ſed illi actus virtutis neceſſariò verſantur in materiis virtutum acquiſibilium per tales actus, & fiunt ſub eadem regula rationis naturalis, & ſub eiſdem motiuis honeſtis, ſub quibus virtutes morales, & acquiſitæ operantur; ergo vel impoſſibilis eſt talis habitus ab omnibus acquiſitis, ſeu acquiſibilibus, (vt ſic dicam) diſtinctus, vel ſaltem ſuperfluè cogitatur. Secundò valet contra Scotum argumentum factum contra Henricum, nam vel ille habitus eſt vnus ſimplex, vel collectio plurium. Si hoc poſterius dicatur, erit collectio virtutum omnium, quas voluntas ſuis actibus poſſet acquirere, ſicut nos dicimus. Nam multo improbabilius eſſet, alium ordinem virtutum quaſi medium inter ſupernaturales, & acquiſitas, ſeu inter gratiam, & naturam fingere. Primum autem de habitu ſimplici ſatis contra Henricum impugnatum eſt, præſertim ſi ſit ſermo de habitu eliciente omnes actus honeſtos, quos in omni materia poteſt voluntas naturaliter efficere, & per illos inferiorem appetitum in officio continere. Quod addo, quia imperando poteſt vnus habitus ſimplex dare facilitatem, & delectationem in omni materia virtutis, ſicut de charitate dixit Paulus, *Omnia credit, omnia ſuſtinet, patiens eſt, benigna eſt*, &c. 1.*Corinth.* 13. Tandem hoc etiam Scotum nihil iuuat: tum quia talis habitus ad perfectam operis facilitatem & delectationem non ſufficit ſine proprio habitu eliciente. Tum præcipuè, quia in ordine naturalium actuum ille habitus maximè eſſe poſſet naturalis amicitia ad Deum. De quo habitu ſuprà diximus eſſe vnam ex virtutibus ordinis naturalis, quæ per ſe, & ex ſuo genere per actus proprios acquiri poteſt, & Adamo per accidens infuſa fuit. Et ideo propter illam dici non poteſt, originalem iuſtitiam includere aliquem habitum, præter collectionem omnium virtutum. Et idem eſt de quacunque alia generali virtute, vt obedientia, vel alia ſimili.

Fortaſſe verò diceret Scot. vt aliqui eius diſcipuli inſinuant illum quidem fuiſſe habitum charitatis Dei perficientis voluntatem ſolùm in ordine naturæ, ſeu reſpectu Dei vt auctoris naturæ, & in hoc diſtinctum à propria charitate infuſa; nihilominus tamen ſuperantem amicitiam, ſeu charitatem naturalem in duobus. Primò, quia non ſolùm poſſet reprimere appetitum, ſed etiam præuenire illum, ne ad ſenſibilia moueatur. Secundò in hoc, quòd per talem habitum poſſet voluntas vehementiùs, & intenſiùs operari, ac delectari in Deo, & in cohibendo appetitu propter ipſum Deum, quàm naturaliter poſſet. Sed neutrum horum ſatisfacit. Nam primum ſi intelligatur generaliter de omni motu appetitus falſum eſt, quia fomes non poteſt auferri per ſolum habitum exiſtentem in voluntate, imò nec adiungendo habitus appetitus, vt ſuprà probatum eſt. Si verò intelligatur indefinitè de aliquibus motibus appetitus, quos præuenire poteſt voluntas, ne inſurgant, fateor poſſe ad hoc iuuari voluntatem per habitum naturalem amoris Dei, tamen hoc facere poſſet etiam ſine iuſtitia originali. Quia id non poteſt fieri ex inclinatione talis habitus, niſi vitando occaſiones, & fugiendo obiecta, quæ tales motus ſenſibiles excitare poſſent. Hoc autem naturali induſtria, & prudentia fieri poteſt, quantum eſt ex vi talis effectus, quanquam vt facile fiat, non ſufficiat talis habitus, ſed neceſſariæ ſint etiam aliæ virtutes, & præſertim prudentia, vt autem ſemper fieri poſſet iuſtitia originalis non per ſolos habitus, ſed per alia etiam auxilia conferebat. 37. *Euaſio pro Scoto de duobus muneribus charitatis infuſæ ad conſtituendam rectitudinem originalem.* *Impugnatur quoad 1. munus.*

38. *Impugnatur quoad 2. munus.* Secundum etiam, quod de intenſione dicitur, mihi non placet. Primò, quia non conſtat potuiſſe hominem in ſtatu innocentiæ diligere Deum vt auctorem naturæ per amorem quoad ſubſtantiam naturalem intenſiorem, quàm naturaliter poſſet efficere. Vnde enim hoc probari poteſt? Quanuis enim fortaſſe in illo ſtatu poſſet homo naturaliter diligere Deum cum maiori intenſione, & voluptate, quàm poſſet in ſtatu naturæ lapſæ, eo quòd nunc à corpore corruptibili, & paſſionibus eius, & à mutabilitate phantaſiæ impeditur, ne tanto conatu, & attentione in Deum ferri valeat, ſicut tunc poterat, his ablatis impedimentis. Nihilominus totus ille conatus voluntatis in illo ſtatu fortè non ſuperaret naturales vires voluntatis humanæ, nullum enim fundamentum ad id aſſerendum inuenio. Cur enim non poſſet anima ſeparata in pura natura exiſtens diligere Deum naturali dilectione tam intenſa quantum potuit homo in ſtatu innocentiæ? Item Angelis ipſis non eſt datus habitus ad diligendum Deum vt auctorem naturæ intenſius, quàm per ſolam potentiam naturaliter poſſint; ergo neque primo homini in ſtatu innocentiæ. Denique habitus inclinans ad actum naturalem fortaſſe non iuuat potentiam ad agendum intenſius, quàm naturaliter poſſit, ſed tantùm ad agendum faciliùs, & promptiùs actus eiuſdem intenſionis. Vel quanuis dicatur, dare virtutem ad intenſiorem actum, illam poterit præſtare habitus eiuſdem ordinis, & ſpeciei ſolùm propter maiorem intenſionem; ergo talis habitus non erit diſtinctus à naturali dilectione Dei habituali, quicquid ſit de intenſione, de qua nihil niſi diuinando affirmari poteſt.

Atque

39. *Rationes hactenus factæ contra habitum voluntatis, valent cõtra habitus appetitus ſenſitiui.*

Atque hæ rationes cum proportione applicari poſſunt ad habitus, quos in appetitu ſenſitiuo ponit Scotus ſecundum vnum opinandi modum. Nã ſi tales habitus intelligantur diſtincti ab omnibus habitibus, vel virtutibus, quæ naturaliter ineſſe poſſunt appetitui, & per actus eius acquiri valent, mihi non eſt veriſimilis illa opinio propter rationes factas de voluntate; nam ſine dubio eſt eadem proportio. Si verò intelligatur de habitibus eiuſdem rationis nõ acquiſitis, ſic non ſolùm probabile, ſed certum mihi videtur ad iuſtitiam originalem fuiſſe neceſſarios habitus in appetitu ſenſitiuo; non tamen duos tantùm propter iraſcibilem, & concupiſcibilem, ſed plures in vtraque facultate propter varietatem materiarum, & obiectorum moralium, vt ex dictis facilè colligitur, & contra Durandum in ſuperioribus probatum eſt.

40. *Concluditur authoris iudicium de tribus impugnatis opinionibus Scot., Henric. & Soti.*

Atque ex his ſatisfactum eſt primis quinque opinionibus ſuprà recitatis, nam de prima, & ſecunda, Scoti ſcilicet, & Henrici nunc proxime diximus. De tertia verò quæ eſt Soti, iam declaratum eſt, quomodo gratia ſola non ſit tota forma iuſtitiæ originalis, & quomodo radicaliter, & fundamentaliter potuerit iuſtitia originalis appellari.

Iudicium de 4. Durand. & Caiet. in n.6.

Ad quartum verò Caietani, Durandi, & aliorum, qui iuſtitiam originalem à gratia diſtinguunt, dicimus, ſi intelligant eſſe diſtinctas tanquam duas formas, quarum neutra alteram includat, nobis nõ probari, quia oſtenſum eſt habitus gratiæ ad veram iuſtitiam neceſſarios fuiſſe. Vnde conſequenter in fundamento illius ſententiæ negamus illud

Aliud eius probationem 10.

principium, ſcilicet, iuſtitiam originalem ſolùm perfeciſſe naturam intra latitudinem honeſtatis, ſeu rectitudinis naturalis. Nam principaliter conferebat rectitudinem ſupernaturalem, & in ordine ad illam perficiebat naturalem. Si verò iuſtitia originalis diſtinguatur à gratia tanquam includẽs aliquid gratiæ, ſic vera eſt diſtinctio. Et hoc ſolùm probant teſtimonia D. Thomæ quæ ibi adducun-

Iudicium de 5. in n.8

tur. Et ita etiam reſponſum eſt ad quintã opinionem: nam duo, quæ in illa adduntur, ſcilicet, gratiam non fuiſſe fundamentum iuſtitiæ originalis, & Adam fuiſſe creatum in iuſtitia originali, & non in gratia, iam à nobis impugnata ſunt. Quòd autem à contrario, gratia nunc ſeparetur à iuſtitia originali, ſolùm probat iuſtitiam originalem addidiſſe aliquid vltra gratiam, ſine quo ſola gratia nomen originalis iuſtitiæ non meretur.

41. *Corollarium 1. ex hactenus tractatis, quodnam ſit ſubiectum iuſtitiæ origin.*

Ex quo in primis reſoluta manet quæſtio, quæ de ſubiecto originalis iuſtitiæ tractari ſolet. Nam D. Thomas illam collocat in eſſentia animæ, quãtum colligi poteſt *ex* 1. 2. *q.* 83. *a.* 2. iuncta *q.* 110. *a.* 3. *&* 4. Durãdus verò extremè diſtans à D. Thoma dixit, ſubiectum iuſtitiæ fuiſſe appetitum ſenſitiuum, vt patet *in* 2. *d.* 29. *q.* 2. At verò Scotus *in eadẽ diſt.* vel in ſola voluntate, vel in illa ſimul, & appetitu ſenſitiuo iuſtitiam originalem collocat, quod

Authoris reſolutio.

ſentit etiam Bonau. *in* 2. *d.* 31. *a.* 1. *q.* 2. Veruntamen reſolutio ex dictis eſt, iuſtitiam originalem quoad principalem eius formam, & quaſi fundamentum, & radicem aliarum perfectionũ eius, fuiſſe in eſſentia animæ tanquam in proximo ſubiecto, quia illa forma erat gratia, quam credimus cum D. Thoma eſſe immediatè in eſſentia animę, & in hoc ſenſu ipſe de iuſtitia loquutus eſt. At verò quoad alias perfectiones non erat in vna, vel altera potẽtia adæquatè, ſed in omnibus ſimul, & in ſingulis inadæquatè. Et ita primò erat in intellectu, quaſi ordine generationis, principaliùs verò in voluntate, quia in illa erat charitas, conſequenter verò in aliis potentiis inferioribus. Quod ex parte attigit Bonauent. *in* 2 *d.* 24. *q. vlt. ad penult.* Hæc autem intelliguntur de ſubiecto iuſtitiæ quoad habitus; nam quoad alia priuilegia non inhærebat homini quoad actum primum, ſed aſſiſtebat; quoad effectus verò non ſolùm in anima, ſed etiam in corpore ineſſe poterat, vt ex dictis manifeſtum eſt.

42. *Corol. 2. an iuſtitia origin. ſit naturalis, vel ſupern.* *1. Pars reſolutionis.*

Secundò colligitur ex dictis, an iuſtitia originalis naturalis, vel ſupernaturalis cenſenda ſit. Nam in hoc etiam eſt varietas inter Theologos, quæ in vno ſenſu poteſt eſſe de re; & in alio tantum de nomine. Nam loquendo de iuſtitia originali, prout à nobis explicata eſt, certum eſt non fuiſſe naturalem, ſaltem quoad eam partem, qua gratiam, & virtutes ſeu dona per ſe infuſa includebat.

Pars altera vt à quibuſdam reſoluitur.

Si verò ſit ſermo de iuſtitia originali ſumpta tantùm pro illa perfectione, quam addebat vltra iuſtitiam per ſe infuſam, ſic dicẽdum videtur, quoad eã partem poſſe duplici titulo vocari naturalem, primò, quoad ſubſtantiam, quia omnes habitus, quos ſub ea ratione includebat, erant ordinis naturalis, & ideo dicuntur per accidens infuſi, & ſimiliter peculiaris prouidentia Dei, quatenus ad eam partem pertinebat, ad effectus quoad ſubſtantiam naturales ordinabatur, & ad conſeruationem, vel immunitatem corporis, & ſimiles. Secundò dici potuit naturalis, quia tantùm perficiebat naturam in operibus naturalis ordinis, & proximè, ac per ſe tantùm in ordine ad finem naturalem ſine eleuatione ad opera ſupernaturalia, & in hoc ſenſu Vega *lib.* 2. *in Trid. cap.* 11. iuſtitiam originalem vocat donum naturæ, & quæ ab ipſa in homine fuerunt, & fuiſſent naturalia vocat, quod refert, & approbat Bellarm. *libr. de Grat. primi homin. cap* 5.

43. *Quid abſolutè dicendum.*

Nihilominus tamen ſimpliciter dicendum eſt, donum iuſtitiæ originalis etiam quoad eam partem fuiſſe ſupernaturale, ſaltem quoad modum, quia non oriebatur ex principiis naturæ, ſed potiùs reformabat defectus, qui ex principiis naturæ humanæ intrinſecè oriuntur, vt ſunt pugna inter carnem, & ſpiritum, mors, & ſimiles. Deinde quia habitus ad illam partem iuſtitiæ pertinentes non producebantur modo connaturali, ſed alio ſuperiori. Et ſimiliter alij effectus qui ex peculiari Dei protectione in homine fiebant, modo præternaturali proueniebant. Hac ergo ratione donum illud ſimpliciter dicendum eſt ſupernaturale. Vnde etiam ſequitur fuiſſe donum gratuitum, quia non proueniebat à natura, aut ex meritis. Erat ergo gratia ſaltem gratis data, imò etiam ſecundùm extrinſecam relationem, ad auxilia gratiæ gratum facientis pertinuiſſe dici poteſt, quia ad vitanda peccata, & ſalutem conſequendam multùm iuuabat, & propter hunc finem præcipuè datum eſt. Atque hanc partem ex Scripturis, Patribus, & Scholaſticis; ac rationibus latè probat Bellarmin. *dicto lib. cap.* 5. & nos in materia de Grat. *prolog.* 4. *cap.* 5. aliquid de hoc puncto addimus.

44. *3. Corol. cum tradita doctrina de iuſtitia orig. cohæret ſtatus humanæ naturæ conſideratio quadruplex.*

Tertiò intelligitur ex dictis, quomodo cum prædicta doctrina de iuſtitia originali ſubſiſtere poſſit diſtinctio plurium ſtatuum humanæ naturæ, quam Theologi tradunt. Nam quidam quatuor, alij quinque vel ſex etiam numerant. Vnus eſt ſtatus naturæ puræ. Alius eſt ſtatus iuſtitiæ originalis. Tertius ſtatus naturæ lapſæ in peccato iacentis. Quartus eſt ſtatus puræ gratiæ, id eſt, ſolius gratiæ ſine perfectionibus originalis iuſtitiæ. Et inter hos ſatis clara eſt diſtinctio. Nam in primo (qui nunquam fuit, ſed eſt poſſibilis) haberet homo naturam ſine habitibus per ſe, aut per acci-

accidens infuſis, & ſine aliquo dono gratuito, vel ſupernaturali beneficio; atque etiam ſine peccato. In ſecundo habuit homo naturam cum tota perfectione originalis iuſtitiæ, quam explicuimus. In tertio autem habet homo naturam carentem perfectione iuſtitiæ, ob propriam, ſeu inhærentem culpam, quamuis non habeat naturam carentem omni gratuito beneficio, quale eſt eſſe ordinatam ad finem ſupernaturalem, & cum ſufficientibus auxiliis. In quarto verò ſtatu habet homo naturam ſine culpa, ſaltem mortali, quamuis ſimpliciter non habeat originalem iuſtitiam.

45. *Cohæret item ſtatuum conſideratio.*

Poſſunt autem iſti ſtatus multiplicari, vel vnũ, vel plures diuidendo, vel ex miſtione plurium alios conficiendo. Sic à multis diſtinguitur ſtatus iuſtitiæ originalis perficiẽtis hominem intra ordinem, & finem naturalem, ab ſtatu gratiæ, ſeu ſtatu iuſtitiæ, vt includentis gratiam. Sed hic ſtatus licèt poſſibilis fuerit, nunquam tamen fuit. Hoc poſteriùs ex eo ſequitur, quod ſuprà probauimus, hominem in gratia fuiſſe creatum; illud verò prius per ſe clarum eſt. Quia licèt de facto, & ex ordinatione diuina naturalis iuſtitia in ſupernaturali fundata fuerit modo ſuprà dicto, tamen per ſe, & intrinſecè ab illa non pendet; potuit ergo ſine illa conferri. Imò potuiſſet Deus creare hominem ordinatum tantùm ad naturalem finem, & cum tota illa integritate, & rectitudine, quam in ordine naturali iuſtitia originalis conferebat. Status autem ille non diſtingueretur ab ſtatu iuſtitiæ originalis, prout in primo homine fuit, niſi ſicut pars à toto, ſicut etiam nunc ex alia parte diſtinguitur ſtatus gratiæ ab ſtatu iuſtitiæ originalis. Vnde conſequenter hic ſtatus ſolius gratiæ, & ille ſtatus ſolius iuſtitiæ quaſi naturalis, diſtinguuntur tanquam duo ſtatus partiales à completo, & integro ſtatu iuſtitiæ originalis.

46. *Item alia.*

Quin potiùs ſolet vlteriùs diſtingui ſtatus integræ naturæ ab ſtatu iuſtitiæ originalis etiam præcisè ſpectato ſolùm in rectitudine naturali, abſque ſtatu gratiæ. Quæ diſtinctio ſolùm fit, quaſi diuidẽdo integram iuſtitiam naturalem in plures partes. Nam poſſet Deus condere hominem perfectum intra ordinem naturalem, & ſine fomite, vel rebellione inter carnem, & ſpiritum, abſque aliis peculiaribus priuilegiis datis Adæ in primo ſtatu; & ille ſtatus ſic conceptus vocatur integritatis naturæ qui ſeparabilis eſt à ſtatu gratiæ, vt ex dictis conſtat, & præterea diſtingueretur ab ſtatu originalis iuſtitiæ, quia non haberet adiuncta priuilegia, vel immortalitatis, vel indolentiæ, aut præſeruationis ab omni errore, vel defectu veniali. Quæ diuiſiones fieri ſolent à Theologis præciſione mentis, aut de poſſibili, ad explicandas vires liberi arbitrij, & neceſſitatem gratiæ ad operandum bonum in omni ſtatu, & ideo de illis dicemus ex profeſſo, in prologomenis de gratia, hîc enim ad explicandum ſtatum primi hominis neceſſarij non ſunt.

47. *Denique alia atque alia conſideratio, ſiue de facto, ſiue poſſibili vera.*

Ad eundem verò modum conſiderari poteſt alius ſtatus, in quo ſimul iuſtitia originalis ſine iuſtitia gratiæ, cum ſtatu peccati coniungatur, nam hic ſtatus poſſibilis eſt, quia inter illa duo non eſt formalis repugnantia. Imò aliqui dixerunt de facto hunc ſtatum aliquãdo fuiſſe in Eua, & futurum fuiſſe interdum in poſteris Adæ ipſo nõ peccante. Sed illud prius ſuprà improbatum eſt; de poſteriori autem parte in ſequentibus videmus. Et ad hũc modum poſſent alia membra multiplicari, vt facilè ab vnoquoque conſiderari poteſt. Sic enim beatiſſima Virgo habuit quendam peculiarem ſtatum naturæ lapſæ coniunctum cum ſtatu gratiæ, & perfectæ innocentiæ perſonalis, & cum carentia fomitis, quæ ad naturæ integritatem pertinet, & nihilominus ſtatum iuſtitiæ originalis non habuit, vt explicaui, *in 2.t.3.p.d.4.ſect.6.* Atque hæc omnia intelliguntur de ſtatibus viæ, nam ſtatus Patriæ præſentis conſiderationis non eſt.

CAPVT XXI.

Quale fuerit præceptum datum Adæ in Paradiſo, & cur ei impoſitum fuerit.

1. *Connexu præſentis dubitationis cum ſuperiori decima.*

HActenus perfectiones omnes ſtatus innocẽtiæ, ſeu originalis iuſtitiæ, in qua primus homo fuit conditus, explicuimus, nunc de mutatione illius ſtatus dicendum ſequitur. Contigit autem illa mutatio per præuaricationem diuini præcepti, & ideo primum tale præceptum explicandum eſt, & poſtea de ipſius tranſgreſſione, & de iſtius effectu diſſeremus. Quòd igitur Deus peculiare præceptum Adamo impoſuerit, conſtat ex illis verbis Gen. 2. *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & poſuit illum in Paradiſo, vt operaretur, & cuſtodiret illum, præcepitque ei, dicens: Ex omni ligno paradiſi comedes, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Circa quem textum occurrebat in primis explicandum an verba illa, *Ex omni ligno comede*, ad ſubſtantiam præcepti pertineant, ſeu peculiare præceptum indicent. Sed quidquid ſit, an illa verba fuerint præcipientia, an ſolùm explicantia, tum neceſſitatem comedendi, tum liberalitatem Dei, & ſufficientiam aliorum fructuum ad hominem ſuſtentandum: ac ſubinde facilitatem, & æquitatem prohibitionis comedendi de vno tantùm ligno; de quo puncto in ſuperioribus dictum eſt, ad præſens nihil refert vno, vel alio modo ſentire. Nam lapſus primi hominis non ex ea parte contigit. Subſtantia ergo illius præcepti in illis verbis poſita eſt, *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas.* Reliqua autem verba, quæ ſequuntur, *in quocunque die*, &c. iam non præceptum, ſed comminationem pœnæ continent. Duo tamen declarant: vnum eſt præceptum illud fuiſſe graue, & ſub mortali reatu obligans; hoc enim ex grauitate pœnæ ſufficienter colligitur. Aliud eſt vnum actum comedendi ad grauem tranſgreſſionem illius præcepti ſufficiẽtem fuiſſe. Hoc enim ſignificant illa verba, *In quacunque die comederis*, &c. Non defuerunt tamen hæretici, qui negauerint, illud fuiſſe verum præceptum primis hominibus impoſitum, quia erant iuſti, & iuſto non ponitur lex, teſte Paulo 1. *ad Tim.* 1. Dicebant ergo ſolùm fuiſſe admonitionem, ne comederent de ligno ſcientiæ boni, & mali, quia eius fructus erat humanæ vitæ noxius. Hunc errorem refert Bellar. *lib. 3. de Amiſſione gratiæ, cap.* 1. & illum eleganter confutat; ideóque circa illum immorari ampliùs non oportet, nam ex verbis, & ex comminatione, & effectu, & ex aliis locis Scripturæ euidenter hic error conuincitur. Locus autem ille, *Iuſto non eſt lex poſita*, in tom. de Legib. lib. 1. cap. 19. latè tractatus eſt.

Quid importet verbum comede in citato textu.

Quid ne comedas.

Quid illa in quocunque die, &c.

Error in citatis verbis non contineri præceptum.

Refellitur à Bellar.

2. *Quinque tractanda de hoc præcepto quoad vim directiuam.*

De hoc præcepto igitur quinque inquiri poſſunt, quæ ad vim eius directiuam explicandam pertinere videntur; nam de coactiua, ſeu de comminationibus, & pœnis eius poſtea dicemus. Primum eſt, quæ fuerit illius præcepti materia. Secũdum eſt, ob quam rationem, ſeu cauſam Deus illud præceptũ tulerit. Tertium quàm graue fuerit præceptum illud. Quartũ cui fuerit impoſitũ. Et quintum an peculiare pactum inter Deũ, & genus humanum

manum incluſerit. Circa primum diſtingui poteſt A duplex materia illius præcepti, remota, ſcilicet, & proxima. Remotam voco arborem ſcientiæ boni, & mali, & fructum eius; proximam voco actionẽ comedendi. Circa materiam remotam occurrebāt variæ quæſtiones, quas curioſè tractant expoſitores Gen. præſertim Abulenſ. *Gen.* 13. *q.* 148. *& ſequentib.* & Pereira *lib.* 3. *in Gen.* in peculiari diſp. de illa arbore. Nobis autem duo ſupponere ſufficiet, vnum eſt arborem illam, veram, propriam, ſeu materialem fuiſſe: quod eſt de fide certum. Primò, quia ex Scriptura apertè colligitur. Nam de illa dicit, ſicut de cæteris, fuiſſe productam de humo, & plantam in paradiſo, & fructum eius fuiſſe bonum ad veſcendum, & pulchrum oculis, *Gen.* 2. *&* 3. Secundò, quia ita intellexit Eccleſia communi conſenſu, & perpetua traditione. Tertiò, quia aliàs B non peccaſſent primi homines verè, & corporaliter comedendo de fructu cuiuſdam arboris: quod eſt contra fidem, vt infrà attingemus, & in materia de peccato originali traditur.

Circa 1. ſeu remotam materiã præcepti 2 propoſitum.

Probatur Scriptura, Eccleſia, & ex abſurdo.

3. Quærunt autem expoſitores, cuius ſpeciei arbor illa fuerit. Ex antiquis aliqui dixerunt, fuiſſe ficulneam repræſentatam in illa, quam Dominus maledicendo exſiccauit, & cuius foliis Adam ſuam nuditatem operuit. Vnde Iſidor. Peluſiota lib 1. Epiſtol. in 51. *In hac*, inquit, *ve arcanus ſermo adnexus eſt à ſenibus ſapientibus ad nos graſſatus: neque hanc tranſgreſſionis arborem eſſe, cuius etiam foliis ad corpus tegendum, ij qui mandatum violarunt, vſi ſunt*, &c. Et pro eadem refertur Theodorus Antioch. ab Anaſtaſ. Synaita *lib.* 8 *Exaëmer. in princ.* Refertur etiam Anaſtaſ. *q.* 58. *ad Antioch.* Sed ibi non dicit ficum fuiſſe arborem in qua peccauit, ſed ex qua peccatum tegere voluit. Theodor. verò *quæſt.* 28. *in Gen.* nimis aſſeuerāter id affirmat. Et ſequitur Niceph. *lib.* 1. *Hiſtor. cap* 27. Moſes Barſeph. *lib.* 1. *de Paradi. p.* 2. *c.* 19. aliis opinionibus reiectis, & pro hac refert Philoxenum cum multis aliis, quos non nominat, eandem ſequitur Baron. *tom.* 1. *anno Domini* 34. Mihi verò valde placet, quod An. Synaita *ſuprà* docet, rem eſſe abſtruſam, & ab Eccleſiæ cognitione remotam: nam quia ad fidem neceſſaria, vel vtilis non erat, Scriptura illam non reuelauit. Atque ita communiter Patres in Geneſi, nihil de ſpecie illius arboris dicunt, & non minus ignotam eſſe cen ent, quàm arborem vitæ.

Arborem ſcientiæ fuiſſe ficum quidam putant.

Authoris reſolutio, rem eſſe ignotam.

4. Et ſanè veriſimilius videtur non fuiſſe ficum, tum quia ficus non eſt tam pulchra viſui, vt illa deſcribitur; tum etiam quia non eſt veriſimile aſſumpſiſſe primos parentes folia arboris in qua peccarunt: nam potius tantum malum experti ad illā accedere perhorreſcerent, vt rectè coniectat Abul. *in c.* 13. *Gen q.* 164. Tum præterea, quia ex eo quòd ex ficu potius, quàm ex alia arbore folia, quibus ſe tegerent, acceperint, ad ſummũ colligi poteſt fuiſſe ficum vicinam arbori ſcientiæ; quin potiùs nec hoc colligitur, quia mulier poſtquam peccauit tulit fructum ad virum, vt comederet; & fortè Adā longè diſtabat ab arbore ſcientiæ; non enim ſuis manibus tulit fructũ eius, ſicut Eua; ſed ex manib. Euæ, quod eſſe potuit ſub arbore fici, & longe ab arbore ſcientiæ. Imò etiam poſtquam vterque peccauit, veriſimile eſt per paradiſum ambulaſſe, & folia cōmodiora, & maiora, ac firmiora legiſſe, quib. ſe tegerent, & ideo folia ficus accepiſſe, quia erant commodiora. Imò addit Iren. *lib.* 3. *c.* 37 accepiſſe illa, quia erant aſperiora ex affectu pœnitentiæ.

Probabilius non fuiſſe ficum.

5. Vnde multo improbabilius eſt, quod alij dixerunt, vt refert Moſes Barceph fructum illum fuiſſe frumentum, vel vitem. Nam frumentum non eſt fructus, qui ſumptus ex ſegete ſtatim comedi poſſit, neque ita ſumptus eſt delectabilis, neque eſt fructus alicuius arboris, ſed herbæ, aut ſegetis. Vitis etiam non eſt propriè arbor, neque de vite eſt vlla veriſimilis coniectura. Quòd verò quidam dixerunt arborem illam eſſe malum propter verba Cantic. 8. *Sub arbore malo excitaui te*, friuolum eſt etiam, tum quia æquè incertum eſt, quid ibi nomine *mali* ſignificetur in ſpecie. Quia etiam nomen illud generale eſſe poteſt, & ambiguum. Præterquam quòd ibi fortaſſe metaphoricè ſumitur, & de ligno crucis, aliiſque modis exponitur. Concludimus ergo rem eſſe incertam. Mihique valde probabile eſt, quòd ſicut arbor vitæ non fuit alicuius ſpeciei illarum arborum, quas homines poſt lapſum extra Paradiſum experti ſunt, ita etiam arbor ſcientiæ alterius reconditæ ſpeciei ac perfectionis fuit, & maioris pulchritudinis, & ſuauitatis, quam ſint iſti communes, & vſuales fructus. Nam Scriptura de vtraque arbore cum eadem ſingularitate loquitur; & hoc modo præceptum ad virtutis, & præſertim obedientiæ probationem aptius oſtenditur.

Multo minus fuiſſe frumentum, nec vitem.

Neque ſatis oſtenditur fuiſſe malum.

Probabile eſt fuiſſe alterius ſpeciei à communibus notis arboribus.

6. Secundò ſupponendum eſt arborem illam non eſſe dictam ſcientiæ boni, & mali, quia eſſet in aliquo noxia. Nam, vt Aug. ait lib 8. Gen. ad lit. c. 6. *Qui fecerat omnia bona valde in Paradiſo, non inſtituerat aliquid mali*; neque etiam dicta eſt ſcientiæ boni & mali, quia fructus eius virtutem haberet dādi huiuſmodi ſcientiam; vel quia Adam priùs hāc ſcientiam non haberet, & comedendo fructum illius arboris illam acquirere poſſet, vt quidam finxerũt. Quorum error accedere videtur ad promiſ- C ſionẽ ſerpentis promittentis, *Eritis ſicut dij ſcientes bonum & malũ*. Manifeſtum autẽ eſt & Adam priùs ſciuiſſe, quid bonum, vel malum ſit, & materialem fructum arboris non potuiſſe illam efficacitatem naturalem habere; dicere verò à Deo eſſe datā per miraculum fictitium eſt. Igitur illius nominis variæ redduntur rationes. Greg. Niſſe. *lib. de opificio hominis*, *c.* 20. hanc reddit, quod fructus ille ſub ſpecie boni oblatus, mali ex perientiā induxit Et huc etiā ſpectat ratio alia, quod ita dicta fuerit ſcientia boni, & mali, quia ſerpens hanc ſcientiam per illius eſum promiſit; ita vt nomẽ ſit, quaſi per antiphraſim impoſitum; ſicut dixit Deus, *Ecce Adam ſicut vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum, & malum* Ratio D verò frequentiùs recepta eſt nomen illud impoſitum eſſe ab euentu, quia comedendo de illa arbore experimento cognouit bonum, quod amiſit; & malũ, in quod incidit, vt ait Chryſ. *hom.* 16. *in Gen. circa finem.* Vel per illud nouit peccatũ, vt ait Theodor. *q.* 62. *in Gen.* Vel quia oſtenſum eſt inobediẽtiæ malum, & quantum fuiſſet inobedientiæ bonum, vt ait S. Aug. 14. *de Ciuit c.* 17. *& lib.* 8. *Gen ad lit. c.* 6. *&* 3. & cum eo D. Th. 1. *p. q.* 102. *a.* 1. *ad* 4 *& Opuſ.* 2. *ſeu in Cōpendio Theolog. c.* 188. *& in* 2. *diſt.* 17. Vbi cæteri Theologi. & ſequitur Albin. *in quæſtionib. Gen. Interrog.* 52. & Moſes Barceph. *ſuprà.* Et in idem ferè redit, quod Damaſc. *c* 11. ait arborem illam eſſe ſic dictam, quia poſita eſt, *vt obedientiæ, & inobedientiæ eſſet periculum*; quamuis hoc modo non E propriè ab euentu, ſed ex fine denominatio illa ſumpta eſt. Atque ex his ſatis conſtat, quod de proxima materia dicendum ſit, fuit enim corporalis actio comedendi, per quæ verba illa prohibita eſt, *ne comedas*; ſunt enim illa verba ad litteram, & vt ſonant intelligenda, vt ex dictis conſtat; alia verò quæ circa illa deſiderari poſſunt, in tertio puncto explicabuntur.

2 Propoſitio circa eandem materiam cur dicatur ſcientia.

Quorumdam reſponſ. fictitia.

Niſſeni reſponſ.

Frequentior reſp.

De materia proxima eiuſdem præcepti.

7. Circa ſecundum de ratione huius præcepti viſum aliquibus fuit, vel certe videri potuit prohibitionem illam factam eſſe homini, quia arbor illa

Circa ſecundum. Quæ ratio imponendi præceptum.

A la mala erat, vel homini fructus eius noxius eſſet, & nociuus. Quia non eſt veriſimile Deum prohibitionem illam feciſſe ſine aliqua occaſione, vel fundamento ex parte materiæ, quod non poteſt aliud excogitari. Hanc verò ſententiam meritò improbat Aug. *lib.8.Gen.ad liter.cap.6.& 13.* Quia vel arbor illa mala cogitatur abſolutè, & ſecundùm ſuam ſubſtantiam ſpectata, vel reſpectiuè cogitatur mala homini, quia fructus eius noxius eſſet eius ſaluti, & incolumitati: neutrum autem dici poteſt. Non quidem primum, quia nulla ſubſtantia eſt per ſe mala, cum malum nihil ſit, niſi priuatio boni; neque etiam ſecũdum, quia Deum, qui omnia fecerat valde bona, non eſt veriſimile aliquid noxium, vel nociuum, in Paradiſo plantaſſe.

Quorundam reſponſio reiicitur ab Aug.

8. *Vera Reſponſio.*

Reſpondendum ergo, totam rationem illius præcepti fuiſſe Dei obedientiam, & diuini præcepti recognitionem. Sic Chryſoſtom. *homil. 14. in Gen.* ait: *Hæc faciebat* (ſcilicet Deus) *quaſi Dominus aliquis liberalis domum magnam alicui concredens, vt dominium ſibi ſaluum maneat, paruam tantùm pecuniã dandam ab illo præſcribat.* & Aug. d. lib.8.c.6. *Oportebat autem* (inquit) *vt homo ſub Domino Deo poſitus alicunde prohiberetur, vt ei promerendi Dominum ſuum virtus eſſet ipſa obedientia.* Et infrà; *Non eſſet ergo vnde ſe homo Dominum habere cogitaret, atque ſentiret, niſi aliquid ei iuberetur.* Et *in cap.13.* addit, *vt cauſam iuſſionis huius non diutius requiramus, ſi hæc ipſa magna eſt vtilitas homini, quod Deus ſeruit, iubendo Deus vtile facit, quidquid iubere voluerit.* Et eandem doctrinam habet *lib.2.de Peccat.Merit.& remiſſion. c. 21.* & ſequitur Rupert. *lib.2. in Gen.cap.30.& in 31.* addit etiam ad exercitium fidei, ſpei, & charitatis præceptũ illud impoſitum eſſe. Conſentit etiã Gregor. *lib.35.Moral.cap.10.aliàs 13.* & D. Thom. *opuſc.2 cap.188.* cuius verba paulo poſt referam. Et *1.2.q.102.a.1.ad 2.* vbi addit illam prohibitionem habuiſſe aliquam rationem in ordine ad aliud, in quantum ſcilicet, per hoc aliquid figurabatur. Nõ explicat autem D. Thomas, quid figurauerit illa prohibitio, exiſtimo tamen non eſſe intelligendũ de propria ſignificatione alicuius rei futuræ, aut eius figura, ſicut erat in præceptis cæremonialibus legis veteris, quia nihil huiuſmodi in illo præcepto cogitari, aut cum fundamento affirmari poteſt. Solùm ergo illa prohibitione indicatum, ſeu figuratum eſt, Deum eſſe Dominum omnium, cuius voluntati parendum eſt. Et ita etiam exponit rationem huius præcepti Altiſiodorenſis *lib.2. ſummæ tract.10.c.3.* vbi propter hanc cauſam vocat hoc *præceptum diſciplinæ*, quia datum eſt ad probandam obedientiam, & eius valorem indicandum. Idem Abulenſ. *Gen.2.q.19.*

D. Thom. expenditur.

9. *Obiectio ex Abulenſi.*

At verò idem Abulenſ. *Gen.13.q.207.* contra rationem, & verba Auguſtini duas rationes obiicit. Vna eſt, quia per omnia alia præcepta naturæ, & gratiæ poterat homo ſe ſubditum Deo, & Deum ſuperiorem, & ſupremum Dominum cognoſcere, imò non ſolùm ex præceptis, ſed etiam ex beneficiis acceptis id poſſet ſufficienter intelligere. Alia ratio eſt, quia potuiſſet Deus multa alia præcipere, in quibus non minùs obedientia commendaretur, & diuinum dominium oſtenderetur. Rectè autem ipſemet reſpondet ad priorem. Illud præceptum non fuiſſe quidem ſimpliciter neceſſarium, vt homo per ſubiectionem ſuam, & dominatum Dei recognoſceret, vel vt ei obedientiam præſtaret, nam ſine dubio, & cognitio illa multis aliis modis haberi, & obedientia in aliis præceptis exerceri poterat: nihilominus tamen conuenientiſſimum fuit illud præceptum ad peculiarem modum ſubiectionis, & obedientiæ reſtringere, quia in aliis præceptis aliqua ratio mali, vel incommodi præter Dei prohibitionem inuenitur, & ideo, vt ait Aug. *d.cap. 13.* talis prohibitio facta eſt, quòd ex ſola tranſgreſſione voluntatis Dei mala eſſet, vt inde oſtenderetur inobedientiæ malitia, quia ex ſola ratione obedientiæ abſtinere bonum fuit, & comedere malum, quod aliàs ſecluſa prohibitione malum non eſſet. Et ſimiliter D. Th. *in opuſc.* dixit, *Eius ligni eſus non ideo prohibitus eſt, quia ſecundum ſe malus eſſet, ſed vt homo ſaltem in hoc modico aliquid obſernaret, ea ſola ratione, quia eſſet à Deo præceptum.* Vnde prædicti ligni eſus factus eſt malus, quia prohibitus. Ad alteram verò obiectionem concedimus, ſuperiori ratione ſolùm probari, fuiſſe conueniens dari homini in illo ſtatu aliquod peculiare B præceptum diuinum poſitiuum: non tamen probari fuiſſe magis conueniens hoc determinatum præceptũ in tali materia, & actione, quàm cætera omnia quæ Deus poſſet imponere. Nec de his omnibus peculiaribus, vt ſic dicam, Dei voluntatibus oportet ſemper rationem reddere, aut veſtigare, quia & ſæpiùs nobis innoteſcere non poteſt, & interdum *tota ratio facti eſt voluntas facientis.*

2. Obiect.

Ad 1. reſpondet idem Abul.

Ad 2. obiect.

10. *Circa tertium de grauitate dicti præcepti oſtenditur de fide fuiſſe graue.*

Circa tertium dubium in primis certum eſt, illud præceptum fuiſſe graue, & obligans ex genere ſuo ſub reatu peccati mortalis. Hoc certum de fide eſt, quia de facto fides docet, Adam, & Euam præceptum illud violando, mortaliter peccaſſe. Itẽ ex comminatione mortis addita præcepto id apertè comprobatur. Nã ſi intelligatur de morte anim C æ, vt voluit Philo, & ſenſerunt Greg. & Eucherius in ipſa comminatione formaliter continetur prædicta mortalis grauitas; ſi verò intelligatur de morte corporis (vt ad litteram intelligi debet iuxta Paulum, & Concil. Trid.) ex comminatione tã grauis pœnæ ita colligitur, præceptum illud obligaſſe ſub graui culpa, & ideo Patres communiter de vtraque morte corporis, & animæ comminationem illam interpretati ſunt, vt ſuprà tractando de immortalitate Adami *cap. 14.* viſum eſt. Præterea ſi materiam illius præcepti ſpectemus, quamuis ſecundùm ſe non grauis eſſe videatur, nihilominus vt ſubſtabat diuino præcepto, & voluntati per quam abſtinentia illa impoſita fuit quaſi peculiare D tributum in ſignum ſubiectionis, & obedientiæ, materia erat grauiſſima, & ad obligationem præcepti ſub mortali culpa ſufficientiſſima. Vnde Aug. 14. *de Ciuit. c. 12* inquit, *Non ideo debet aliquis exiſtimare leue, aut paruum fuiſſe illud commiſſum, quia in eſca factum eſt, non mala quidem neque noxia, ſed quia prohibita eſt, nam obedientia commendata eſt in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodo eſt omnium cuſtoſque virtutum.* Additque inferiùs, legem illam eo grauiùs obligaſſe, quo in illo ſtatu faciliùs impleri poterat, quod in *c.15.* latiùs perſequitur.

Accedit ratio.

11. *Præceptum illud obligaſſe tantùm obedientiæ continere, videri poteſt iuxta Aug. D. Th. & alios. Arguitur tamẽ cõtinere obligationem iuſtitiæ, & temperantiæ.*

Interrogabit verò aliquis an præceptum illud obligauerit tantùm ex virtute inobedientiæ, vel etiam ex alia ſpecialiori virtute morali, ad quam materia illius præcepti pertineret. Nam Aug & D. E Tho. aliique Patres indicant vnicam rationem illius obligationis fuiſſe obedientiam, vt allegatum eſt. In contrarium verò eſt, quia leges poſitiuæ, etiã humanæ conſtituunt medium in materiis virtutũ, & conſequẽter faciunt, vt ſpecifica obligatio præcepti ad illam virtutẽ pertineat, quæ in tali materia verſatur. Ergo à fortiori idẽ dicẽdũ eſt de præcepto à Deo impoſito. Sic enim præcepta cæremonialia lata à Deo in lege veteri nõ obligabãt tãtũ ex virtute obediẽtiæ, ſed etiã ex virtute religionis. Ergo ſimiliter hoc præceptum Adæ impoſitum, propter

propter obligationem generalem obedientiæ, habuit ſpecialem vim obligandi ſub ratione alicuius virtutis moralis particularis. Duplex autem ratio virtutis in illa materia conſiderari poteſt. Vna eſt iuſtitiæ, contra quam peccat, qui rem alienam contrectat, vel conſumit, inuito domino. Deus autem ligni vitæ, & fructus eius erat ſupremus Dominus, & prohibuit eſum eius; ergo ex vi talis præcepti contra iuſtitiam fuit, de illo ligno comedere, domino eius inuito. Deinde facta illa prohibitione abſtinentia ab illo cibo cœpit eſſe neceſſaria ad ſeruandum medium in virtute temperantiæ, & è contrario comedere ex illo fructu fuit peccatum gulæ; ergo obligatio propria illius præcepti non fuit ſolius obedientiæ, ſed etiam vel immediatiùs iuſtitiæ, vel temperantiæ.

12. *Iudicium auctoris, explicatur Aug. & D. Thom.*

Reſpondeo ſatis probabile hoc eſſe, & maximè de obligatione temperantiæ, ad quam propriiſſimè ſpectat moderatio, ſeu abſtinentia in vſu ciborum. Neque Auguſt. ſeu D. Thom. huiuſmodi ſpecialem obligationem negare voluerunt, ſed ſolùm explicarunt, illam non eſſe naturalem, ſeu fundatam in conditione illius ligni, vel in qualitate fructus eius, ſed in mera Dei voluntate. Vnde cùm dicunt obligationem illam ſolius obedientiæ fuiſſe, naturalem obligationem excludunt, non verò aliarum virtutum obligationem, quæ poſitiua ſit, & in obedientia ſuo modo fundetur, quia excluſiua dictio concomitantia non excludit. Addere etiam poſſumus, obligationem illius præcepti, vt grauem, vel tantùm, vel præcipuè, ac proximè ex ratione obedientiæ ortam eſſe. Nam ſi tráſgreſſio præcisè ſub ratione gulæ, aut furti conſideretur, videri poteſt eſſe de materia leui: conſiderando autem prohibitionem illam vt factam præcipuè intuitu diuinæ obedientiæ, & recognitionis eius imperij, & propriæ ſubiectionis, inde habuit præceptum illud vim obligandi grauiſſimè, quia materia illa ſub illo reſpectu grauiſſima eſt.

[illegible] explicatur.

13. *An potuerit idē præceptum venialiter violari ex paruitate materiæ.*

Vnde obiter expediri poteſt alia interrogatio, quæ hîc fieri poteſt, ſcilicet, an tranſgreſſio illius præcepti potuerit eſſe culpa venialis ex leuitate materiæ. Nam ex indeliberatione certú eſt, in illo ſtatu non fuiſſe locum huiuſmodi culpæ, quia ſtatus ille ab omni ſurreptione immunis erat. Imò iuxta noſtram ſententiam ſuprà traditam nullú genus peccati venialis ibi eſſe poterat, ac propterea multo minus potuerunt Adam, vel Eua in tranſgreſſione illius præcepti venialiter peccare. Nihilominus tamen, vel ſupponendo opinionem Scoti, quòd in eo ſtatu poterant eſſe peccata cum plena deliberatione, vel ex hypotheſi quòd primi homines tali priuilegio carerent, locum habet interrogatio facta ſcilicet, an commiſſio deliberata contra prohibitionem illam poſſet eſſe tantùm culpa venialis ex leuitate materiæ, ſicut eſſe poteſt in violatione ieiunij, vel in furto leui. Videtur enim eſſe eadem ratio, nam ſi in aliis præceptis poſitiuis id contingere poteſt, cur non in illo?

14. *Reſponſio negatiua, & vera.*

Nihilominus dico tranſgreſſionem illam, etiam ex hoc capite non potuiſſe leué, ſeu venialem eſſe. Quod in primis videtur ſatis probari ab effectu, quia comeſtio Adæ in materia ſatis parua fuiſſe videtur. Vnde Scriptura ad explicandam tranſgreſſionem grauem tam viri, quàm fœminæ, ſolùm dixit, *Tulit de fructu eius, & comedit, deditque viro ſuo, & comedit*, indicans quancunque comeſtionem ad grauem tranſgreſſionem ſuffeciſſe. Ratio igitur ſumenda ex dictis eſt, quia conſiderata præcipua ratione, cuius intuitu prohibitio illa facta eſt, in quacunque comeſtione, quantumcunque in parua materia ſit, integra inuenitur, & ideo ſub illo reſ-

Eius ratio.

A ſpectu grauem ſemper iniuriam contra diuinam obedientiam, eiuſque recognitionem continet.

Intelligendum tamen hoc eſt, quando actus prohibitus circa talem materiam eſſet completus, ſub ea ratione, ſub qua prohibitus fuerat, nimirum ſub ratione comeſtionis: iuxta verbum Dei dicentis; *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*. Vnde licet aliquis aſpectus, vel tactus aliquo modo inordinatus fieret circa fructum illius arboris, illud nó eſſet peccatum mortale, ſaltem ex vi actionis exterioris, quamuis poſſet ex intentione operantis. Neque obſtant verba Euæ reſpondentis ſerpenti, *Præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud*, Gen. 3. Ná, vt in ſuperiorib. diximus cum probabiliori expoſitione verbum illud, *ne tangeremus*, 15. *Intelligitur tamen [illegible]* *Non de aſpectu vel tactu.*

B per exaggerationem additum eſt, vel ab Adamo, quando præceptum Dei Euæ declarauit, vt eá cautiorem ad ſeruandum Dei præceptum redderet (vt ex aliis refert, & probare videtur Ambr. *lib. de Paradiſo, c. 12.*) vel, vt alij volút, ab ipſamet Eua additum eſt, ad rigorem præcepti exaggerádum. Igitur tactus, vel aſpectus cibi prohibiti de ſe non eſſet peccatum mortale; imò ſi bona intentione fieret, nullum eſſet peccatum, quia non erat prohibitum, nec per ſe malú, ſed indifferens. Et ideo ſi abſque fine honeſto fieret, ad ſummum eſſet veniale peccatum, vel actus otioſus Hoc autem genus venialis peccati in ſtatu innocentiæ eſſe non poſſet, vt ſuprà diximus. De maſticatione auté cibi, ſine traiectione illius ad ſtomachú, & ſine intentione deglutiendi cibum, dubitari poteſt, an eſſet peccaminoſa, & in quo gradu. Qui enim putant maſticationem non eſſe intrinſecam comeſtioni, ſed præuiá ad illam, conſequenter dicere poſſent, nó eſſe prohibitam ex vi verbi *ne comedas*, & conſequenter ex obiecto nullum eſſe peccatum. Mihi tamé probabilius eſt, fore talé actioné peccaminoſam, ſuppoſita tali prohibitione. Nam licet ſola maſticatio cibi non ſit comeſtio, nec ſemper ſit ad illam neceſſaria, quia poteſt interdú cibus deuorando comedi, ſine diuiſione, vel attritione ipſius; nihilominus quando fit, eſt quædam inchoatio manducationis, & ideo aliquale fuiſſe peccatum. Non tamen conſummatum, & perfectum, ac ſubinde neque mortale, ſi non tranſmitteretur in ſtomachum, nec ea

Quid de maſticatione ſola [illegible].

C

Probabilior reſponſio.

D intentione maſticaretur, quia iuxta communé ſenſum, & doctriná de ratione comeſtionis eſt traiectio cibi in ſtomachú, per illud autem præceptum ſola comeſtio prohibita eſt, vt ex verbis eius cóſtat.

16. *Circa [illegible] an ſoli [illegible] Euæ [illegible] præceptum.* *[illegible]*

Circa quartum de perſonis, quibus impoſitum eſt illud præceptum cómune, dubium eſt, an præceptum illud fuerit impoſitum ſoli Adæ, vel Adæ, & Euæ ſimul, nam hoc ſecundum docuit Rupert. *lib. 2. in Gen. c. 32. & ſequentib.* vbi Caie. & probabile putat Perer. *lib. 6. in Gen. poſt q. 6.* quia Eua ipſa dixit, *Præcepit nobis Deus*, &c. Alij verò primum magis probant, vt Ambr. *lib. de Parad. c. 12.* & Aug 8. *Gen. ad literam, c. 17.* & Chryſoſt. *hom. 10. in Gen.* & Anaſt. Synaita *lib. 9. Exaem. circa principium*. Quæ ſententia in ſuperioribus nobis placuit. Itaque di-

E cendú eſt præceptum illud immediatè ſoli Adamo fuiſſe à Deo ipſo pronunciatum, vel corporali, ac ſenſibili vocis ſpecie, vel ſola intellectuali reuelatione, vtrúque enim modum vt poſſibilé proponit Aug. *d. lib. 8. c. vlt.* & neutrú definite eligit. Yſtella verò *Gen. 2.* per internam ſolam reuelationem putat latum eſſe præceptum, quod non video, qua efficaci ratione oſtédere poſſit. Neque Rupert. qué ipſe allegat, id affirmat, incerta verò res eſt, & ad vim præcepti parú refert. Nihilominus tamé non ſolùm pro viro, ſed etiá pro muliere præceptú datú eſt. In quo omnes cóueniunt, & hoc cóuincitur, *[illegible]*

tum ex præuaricatione Euæ,tū ex verbis eiuſdem dicentis,*Præcepit nobis Deus*,nam illis obligatam ſe profeſſa eſt eodem præcepto,non vt humano, ſeu à marito impoſito, ſed vt diuino, licèt per maritum ſibi promulgato. A

17. *Datum item fuit etiam pro poſteris ſi ſtatus ille duraret.*

Ex quo vlteriùs intelligimus, præceptum illud impoſitum eſſe primis parentibus, non vt perſonale tātùm,id eſt,ad ſolas ipſorum perſonas obligandum, ſed vt legem perpetuam,& generalem, quæ obligatura erat omnes filios Adæ in ſtatu innocentiæ naſcituros ſi perſeueraſſet. Tum quia præceptum illud, quamuis ſoli Adæ fuerit immediatè reuelatum, comprehendit Euam;ergo ſignū eſt,illud non fuiſſe ſoli perſonæ Adæ impoſitum, nec tantùm intuitu eius,ſed pro hominibus degentibus in Paradiſo,& intuitu illius ſtatus latum fuiſſe. Nam hac ratione comprehendit Euam. B Tum etiam,quia ſimul dixit Deus Adæ, *Ex omni ligno Paradiſi comede,& de ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*; ſed prior licentia, vel, vt multi volunt, præceptum perpetuum fuit,& poſteri Adæ illo vti poſſent, vel etiam deberent, ſi ſtatus innocentiæ duraſſet; ergo etiam ſecundum; nam eodem modo, & tenore pronuntiatum eſt. Quapropter non video, cur Pererius *libr. 4. in Gen. quæſtione* 2. de hoc præcepto dixerit, incertum eſſe, & inexplicabile, an ſi ſtatus innocentiæ permanſiſſet, poſteri Adæ illa lege obligandi eſſent. Cùm enim in tali obligatione nulla ſit difficultas, & ex tenore verborum lex illa quoad vtramque partem perpetua ſit,non video rationem dubitandi de illa obligatione. Præſertim,quia illud,vt dixi, non fuit præceptum perſonale; fuit ergo lex C data humanæ naturæ;de ratione autem legis eſt perpetuitas. Item ratio legis, nimirum proteſtatio diuinæ ſubiectionis, & obedientiæ perpetua erat, & non minus filiis, quàm parentibus conueniens.Atque hoc magis ex ſequenti puncto explicabitur.

Id oſtenditur 1.

Oſtenditur 2.

Pererius de hoc dubitans rem.

18. *An præceptum illud incluſerit pactum Dei cū Adamo. Reſoluitur dubium prout lex ad Adamum vt priuatam perſonam ſpectabat.*

Quinto ergo loco explicandum propoſuimus, an lex illa peculiare pactum inter Deum,& humanum genus incluſerit. Vt autem dubium intelligatur,oportet aduertere, Adamum duobus modis conſiderari poſſe,vno modo vt particularem perſonam, alio modo vt caput totius humani generis, prout in eo virtute continebatur, vnde duobus modis potuit illa lege obligari, ſcilicet, vel pro ſe tantùm, vel etiam pro tota poſteritate. De D priori ergo obligatione non eſt dubium, quia in ipſis verbis Dei ſatis explicata eſt, vt optime Athanaſ. *lib. de Incarn. Verbi, circa princip. in tomo* 1. per modum pacti inter Deum,& primos homines illam obligationem declarat, dicens: *introduxit eos in ſuum Paradiſum, edictūmque præſcripſit, vt ſi gratiam illam conſeruarent,probique permanerent,fruerentur in Paradiſo hilariſſima vita, præter id, quod ipſis in cœlo immortaliter deſtinatum erat,ſin autem præuaricationem facerent,cognoſcerent ſe morituros*,&c. Veruntamen quoad hanc partem præter ipſam legem non fuit neceſſarium ſpeciale pactum, quia ipſa lex ſemel poſita ex natura ſua illam obligationem induxit in perſonam,,circa quam lata eſt, nec requirebat conſenſum Adæ,vt illum obligaret. Vnde addita comminatione,*In quacūque die comederis*, E &c. per illam ſatis explicatur beneficium immortalitatis (ſub quo aliæ prærogatiuæ iuſtitiæ originalis comprehenduntur) ſub illa conditione ſeruandi prædictam legem primis hominibus datum eſſe quod conſeruationem, ſeu perpetuitatem ſuam. Et ideo lex illa per modum pacti explicatur, & pactum vocatur, non quia fuerit formale pactum,cuius obligatio vtriuſque partis cōſenſum prærequirit, ſed quia ex efficacia diuinæ voluntatis factum eſt,vt & Deus ipſe talem legem ferēdo ſuo modo ad ſeruandum promiſſum obligatus manſerit, & homo etiam ad conditionem acceptandam legémque obſeruandam obligatus fuerit, & pœnæ obnoxius,ſi legem tranſgrederetur. Atque hòc modo lex illa ex natura ſua & ſine nouo pacto etiam perſonam Euæ obligauit, nam eſt eadem ratio.Et ſimiliter obligaret ſingulos filios,ſeu poſteros Adæ in propriis perſonis, ſi Adamo non peccante in ſtatu innocentiæ naſcerentur: nam quicumque illorum illam legem tranſgrederetur,in perſona ſua incurreret comminationem illam, *In quacumque die*,&c.(nam vt diximus in præcedenti puncto)illa lex ita lata eſt,vt in omni tempore duratura,& ad omnes perſonas futuras in illo ſtatu ſi duraret,locutura eſſet.

Similiter vt ſpectabat ad Euam, & ſingulos poſteros ſi ille ſtatus duraret.

19. *Altera pars dubii an ſolo ipſo præcepto,an potius ex adiuncto nouo pacto poſteri Adami in ipſo capite fuerint obligati.*

Nihilominus difficultas ſupereſt de alio modo obligandi Adam per illam legem non ſolùm vt erat perſona particularis,ſed etiam vt caput totius naturæ,& conſequenter obligando poſteros eius, non ſolùm vt futuros in propriis perſonis,& quaſi ſucceſſores, ſiue vnumquemque ſuo tempore, ſed etiam eos omnes, vt in Adamo contentos ſimul cum ipſo obligando. Nam hoc genus obligationis in lege illa omnes Catholici agnoſcunt ex illo Pauli ad Rom. 5. *Omnes in Adam peccauerunt.* Nam ſi omnes peccauerunt in Adam,omnes egerunt contra præceptum; ergo omnes obligauit præceptum, quia nemo peccat contra præceptum,quia non obligatur, ac proinde cum eadem proportione debuerunt omnes poſteri Adæ in ſuo parente obligari, quia in illo peccarunt. De hac ergo obligatione meritò dubitatur quomodo ex illo præcepto oriri potuerit,an ſcilicet, ex vi præcepti,vel ex peculiari pacto Dei.

20. *1. Sententia Soti negans.*

De qua re duæ ſunt ſententiæ. Prima ſimpliciter negat peculiare pactum, ſed ex vi ſolius præcepti obligationem illam Adamo,& toti eius poſteritati in ipſo fuiſſe impoſitam.Ita tenet Soto *lib. 1. de Natur.& grat. c.* 10. cum quo ſentire videtur Vaſq.1.2.*diſp.*133.*c.*1.quanuis nomine *pacti* interdum vtatur. Fundamentum Soti eſt,quia tale pactum videtur fabuloſum cùm nulla auctoritate nitatur, neque vlla ſit neceſſitas talis pacti. Primum probatur, quia *Gen.3.* ſolùm fit mentio præcepti prohibentis eſum ligni vitæ,& comminationis pœnæ, in quibus nullum pactum includitur. Neque etiam neceſſarium fuit (vt in altera parte ſumpſimus) quia ad præcepti obligationem non erat neceſſarius Adæ conſenſus,vt ſuprà dixi, quod non minus verum eſt quoad obligationem totius naturę in Adamo,quàm quoad omnem ſingularum perſonarum in ſeipſis. Et ſimiliter ad incurrendum reatum pœnæ voluntas Dei comminantis illam, etiamſi conſenſus totius naturæ per voluntatem Adæ non præceſſerit ſatis erat; ergo nullo titulo neceſſarium fuit tale pactum.

Eius fundam. bipartitum.

1. Pars fundatur.

2. Pars fundatur.

21. *2. Sententia affirm.*

Secunda opinio eſt, obligationem illam ex peculiari pacto inter Deum, & genus humanum prouenisse. Hanc docuit Catherin *opuſc.de peccat. origin. cap.* 8. & eam defendit Salmeron *ſuper ad Rom.*5. *diſp.*45. *in fine*, vbi refert eundem Soto *ſuper epiſt. ad Roman.* hoc pactum agnouiſſe. Et in eius probatione adducit illud Eccleſ. 15. *Deus ab initio conſtituit hominem*,&c. *adiecit mandata,& præcepta ſua,ſi volueris mandata ſeruare, conſeruabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere.* Quod verbum vltimum ita exponit. *Si,quod ſponte placuit promittere, paciſcendo ſeruaueris* Addit etiam illud Eccleſ. 17.*Teſtamentum æternum conſtituit cum illis*,quia nomine *teſtamenti* pactū ſignificatur,iuxta vſum Scri-

Probatur 1.

Secundò.

ptura, & proprietatem vocis Hebraicæ ברית *berith.* Tertiò adducit illud Gen.17. *Maſculus, cuius præputij caro circumciſa non fuerit, delebitur,* &c. *quia pactum non irritum fecit*, quod de pacto cum Adamo inito exponit Auguſt. *lib.2. de nuptiis, cap.*11 & alij ſæpe. Quarto de eodem pacto exponit illud Oſeæ 6. *Ipſi autẽ ſicut Adam præuaricati ſunt pactum meum, ibi præuaricati ſunt in me.* Et adducit ibi Hieronymum Denique adducit rationes, quas ſtatim expendemus.

22\. *1. Propoſitio.* Veruntamen vtraque ſententia in aliquo ſenſu vera eſt, & ſi in eodem ſenſu altera contradicat, non eſt admittenda. Quod, vt explicem, dico primò, ad prædictam vim obligandi Adamum per tale præceptum, & in eo totam naturam, tanquam in capite, cuius voluntas totius poſteritatis arbitrium moraliter reputaretur, neceſſaria fuit inſtitutio ex peculiari Dei voluntate, neque ex vi ſolius legis præcisè ſpectatæ communitati hominum imponi potuiſſet. Hanc aſſertionem nõ negaret Soto, vt exiſtimo, nam expreſse requirit Dei voluntatem. Et illam rectè declarat Vaſq. 1.2. *diſputatione* 132. *cap.* 9. Et probatur primò, quia ex natura rei lex data parentibus, etiamſi detur vt vera lex, & perpetuo duratura, non obligat vllo modo filios donec generentur, & capaces ſint præcepti, vt patet in omnibus alijs legibus diuinis, & humanis, hac excepta; ergo vt hæc lex talem vim haberet, neceſſaria fuit peculiaris inſtitutio, & voluntas Dei. Et declaratur hoc ampliùs in hac eadem lege. Nam ſi Adam non comediſſet de ligno ſcientiæ, & conſequenter ſtatus innocentiæ perſeueraſſet, & poſtea Cain filius Adæ de illo fructu comediſſet, Enoch filius eius nullo modo in eo peccaret, nec propterea iuſtitia priuaretur; ergo ſignum eſt, illam legem ex vi ſua non obligaſſe filios in parentibus, ſed tantùm in ſuis perſonis, & temporibus ſuis; ergo quòd lex illa aliter ligauerit poſteros in Adamo, non fuit ex ſola legis natura, ſed ex peculiari voluntate, & inſtitutione Dei.

Probatur 1.

Secundò.

23\. *Tertiò.* Tertiò idem declaratur ex illa comminatione, *In quacumque die comederis, morte morieris.* Quæ non de ſola perſona Adæ, ſed etiam de eius poſteris intelligenda eſt, nam Adam non ſibi ſoli, ſed etiã poſteris gratiam, iuſtitiam, & immortalitatem perdidit, vt Concilium Arauſ.II. *cap.*2. & Concil. Trident. *ſeſſ.*5. *can.*2. docuerunt. Vnde è contrario neceſſarium fuit, vt Adam eandem iuſtitiam, & immortalitatem non pro ſe tantùm, ſed etiam pro ſua poſteritate, ſaltem ſub ea conditione, *ſi legem non præuaricaretur*, acceperit, vt rectè docent Auguſtinus *ſuprà*, & Anſelm. *in lib. de Conceptu virginali*, & poſtea dicemus. At verò ad hunc modum comminationis, vel donationis, aut promiſſionis neceſſaria fuit peculiaris voluntas, & ordinatio Dei, nam ex ſola rei natura eſſe non poterat; ergo modus ille obligandi talis præcepti, ex peculiari Dei voluntate, & poſitiua inſtitutione, vt ſic dicam, ortum habuit. Et huc tendunt, idque tantùm ſuadent rationes Salmeronis, videlicet, quia ex hac inſtitutione oritur, quòd Adam tali peccato nobis nocuerit, & non alio, & quòd eius peccatum noſtrum fuerit; non verò eius pœnitentia, & ſimiles. Quocirca ſi nomine pacti hæc ſola Dei inſtitutio & ordinatio ſignificetur, negari non poteſt, quin ille modus obligationis fuerit ex peculiari pacto Dei, id eſt, ex peculiari Dei voluntate vltra totam naturalem legem, & vltra ordinarium, & quaſi connaturalem modum obligandi legum poſitiuarum. Nec ille vſus nominis pacti alienus eſt à modo loquendi Scripturæ, vt

Quid Salmeron ſuis rationibus conficiat.

A teſtimonia allegata Scripturæ probant, & ſimilia frequentia ſunt.

Secundò dico ad prædictum modum obligationis non fuiſſe neceſſarium conſenſum Adæ etiam vt capitis continentis in virtute totam poſteritatem. Vnde ſi nomine pacti in rigore, & proprietate ſignificetur illud vinculum, quod ex formali conſenſu duorum oritur, ac pendet, non intercesſit tale pactum, nec ad prædictam obligationem neceſſarium fuit. In hoc ſenſu loquitur prior ſententia, & in eodem eius ratione ſufficienter probatur. Quia voluntas Dei per ſe eſt ſufficiens ad inducendam omnem obligationem poſſibilem ſine conſenſu eius, cui eam imponere vult. Vnde ſicut potuit illo præcepto obligare omnes homines præſentes, & futuros, non poſtulando ab eis conſenſum, ſed exigendo, ita etiam potuit totam naturam in Adamo obligare, non expectando conſenſum, ſeu voluntariam acceptationem, etiam per voluntatem Adæ, ſed exigendo, ſeu abſolutè, & efficaciter obligationem imponendo. Neque hoc Salmeron negare auſus eſt; reſpondet enim, *Non quid poſſit Deus, ſed quid egerit videndum, quid ſolitus eſt per pacta ſeipſum nobis denittere.* Et adducit exempla de pacto inito cum Noe de non ampliùs mittendo diluuio, & cum Abraham de circunciſione, & de danda terra promiſſionis, &c.

24\. *2. Propoſitio.*

Qua ratione probetur.

B

Veruntamen quæ dicuntur pacta Dei conſiderari poſſunt, vel vt Deum ipſum obligant, vel vt obligationẽ homini imponunt Et ex vtraque parte poteſt eſſe vel abſoluta, vel conditionata obligatio Quando ergo eſt conditionata, Deus aliquo modo ſe accommodat, & expectat hominis conſenſum, vel voluntariam operationem, non verò quando obligatio eſt abſoluta, vt fuit in illo præcepto. Declaro ſingula exemplis à Salmerone adductis. Nam pactum illud de non iterando diluuio *Gen.*9. abſolutum fuit per ſimplicem Dei promiſſionem, & ideo non fuit neceſſarius hominum conſenſus, vt Deus verbo ſuo aliquo modo obligaretur, vt ex contextu, & ex omnium ſententia conſtat. At verò pactum promiſſionis terræ ſanctæ potuit eſſe conditionatũ, ſicut illud, quo Deus ſolet promittere pœnitentibus remiſſionem, & benè merentibus præmiũ, conditionatum eſt, & conditio pendet ex libero hominis conſenſu, & ideo ex hac parte, vt Deus abſolutè obligetur ad faciendum quod ſic promittit, voluntatem expectat. Quanuis etiam in hoc ipſo genere paciſcendi prima conſtitutio ipſius pacti, & conditionata obligatio omnino ex ſola Dei voluntate prouenit, nullo expectato hominis conſenſu. Quoad hæc ergo, & ſimilia pacta non habet locum dicta reſponſio, neque exempla illorum ad rem præſentem faciunt, quia pactum obligans Adam non fuit conditionatum, ſed abſolutum, vt patebit.

25\. *Pacta & obligationes inter Deum & homines inueniuntur.*

C

De pacto non iterandi diluuio.

De pacto promiſſionis terræ ſanctæ.

D

At verò pactum Dei cum Abraham de circunciſione directè obligauit Abraham, & poſteritatem eius, induxitque abſolutam obligationem, nullo expectato conſenſu Abrahæ, vel poſterorum. Quia abſolutis verbis ſine vlla conditione impoſitum eſt, ſcilicet, *Tu Abraham cuſtodies pactum meum, & ſemen tuum poſt te.* Et iterum, *Hoc eſt pactum meum, quod obſeruabitis*, &c & ſæpiùs vſque ad illud, *Maſculus, cuius præputij caro,* &c. Illud verò pactum reſpectu hominum fuit abſoluta lex circunciſionis obligans Abraham, & filios eius, nullo eorum conſenſu expectato. Et ita multi Patres exponunt verba illa Gen. 17. *Quia pactum meum irritum fecit*, de ſolo præcepto circunciſio

26\. *De pacto cum Abraham de circunciſione.*

E

cunciſionis, quos latè retuli *in 3. tom. 3. p. diſp. 5. ſect.* 1. Quocirca illud exemplum potiùs contrarium in præſenti probat, nimirum pactum à Deo initum cum Adamo non poſtulaſſe illius conſenſum, quia fuit abſolutum præceptum, tali voluntate Dei, & modo poſitum, vt Adamum, & in ipſo omnes poſteros obligaret, non expectato eius cõſenſu. Quin potiùs vix inuenietur proprium pactum Dei obligans hominem, quod ad talem obligationem inducendam hominis conſenſum requirat. Poſſet tamen cogitari, ſi Deus aliquid offerret homini ſub tali conditione, vt ſi illud acceptaret, ad aliquid aliud obligatus maneret, nam tunc obligatio hominis ex priori eius acceptatione penderet, ſed huiuſmodi pacti diuini nullum pro nunc exemplum occurrit. Neque poteſt vllo modo ad pactum cum Adamo accõmodari. Quia licèt Deus illum præueniret, dando illi iuſtitiam pro ipſo, & transfundendam in poſteris, tamen reſpectu illius donatio iuſtitiæ quoad primam infuſionem abſoluta fuit, quoad conſeruationem verò, & transfuſionem incluſit conditionem ſeruandi mandatum; nihilominus tamen obligatio mandati abſolutè fuit homini impoſita, non expectato eius conſenſu. Et ideo non ſolùm ſpectando quid Deus facere poſſit, ſed etiam quid facere ſoleat, quidve in hoc negotio egerit, tale fuit illud pactum cum Adamo, vt ad illius obligationem conſenſu Adæ opus non fuerit.

Prædictum pactum circunciſionis contra Salmeronem pro nobis facit.

27\. Dices, ergo non cognouit Adam virtutem pacti in præcepto diuino incluſi, quia talis cognitio non erat illi neceſſaria, niſi vt ſuum conſenſum præſtare poſſet; ſi ergo conſenſus eius non poſtulabatur, non eſt cur talis præcepti conditio illi reuelaretur. Conſequens autem non videtur admittendum, quia aliàs peccatum Adæ non fuiſſet grauius ex ea circunſtantia, quòd per illud totum genus humanum corruit, cuius oppoſitum communiter ſentiunt Theologi tractando de peccato originali, & neceſſitatem Incarnationis Chriſti ad illius remedium explicando. Reſpondeo in primis, negando ſequelam, quia in rigore formalis non eſt, nec ratione materiæ neceſſaria. Nam cognitio prior eſt, quàm voluntarius conſenſus, & ideo ex negatione poſterioris non rectè infertur prioris negatio. Et deinde ratio adæquata, propter quam potuit reuelari Adæ circunſtantia illius præcepti, non rectè ſumitur ex ſolo voluntario conſenſu, nam ob alias cauſas potuit eſſe conuenientiſſima, vt iam dicam. Deinde in propoſitione allata aliqua diſtinctio neceſſaria eſt. Nam inquiri poteſt, an illud conſequens verum ſit, id eſt, an cognouerit Adam ſe accepiſſe illud præceptum pro ſe, & pro tota poſteritate ſua in ipſo tanquam in capite contenta, & an hæc cognitio Adæ fuerit neceſſaria ad prædictam legem cum illo, particulari modo obligandi ſimul totam poſteritatem in ipſo, vt explicuimus. Videri enim poteſt neceſſaria, quia præceptum non obligat, niſi intimetur, & cognoſcatur, nec violatio eius ad culpam imputatur, ſi omnino ignoretur; ergo non potuit obligari tota natura illo præcepto in Adamo, neque violatio eius omnibus poſteris imputari, niſi ſaltem in Adamo cognitio præcepti ſub illa ratione præcederet. Vnde cùm Paulus doceat peccatum illud omnibus poſteris imputari, concludi videtur cognitionem illam in Adamo præceſſiſſe.

Obiectio contra proximè tradita.

Reſponſio.

An nouerit Adam ſe accepiſſe præceptum etiam vt caput totius poſteritatis, & an notitia ad id fuerit neceſſaria.

Pars affir. arg.

28\. Veruntamen in hoc puncto duo veriſimiliora videntur. Vnum eſt, ad prædictam obligationem totius naturæ in Adamo, & vt tranſgreſſio Adæ toti naturæ imputetur, non fuiſſe ſimpliciter, & in rigore neceſſarium, vt Adam cognoſceret ſuam dignitatem capitis (vt ſic dicam) neque vt ſciret, Deum ſtatuiſſe, vt omnium poſterorum gratia, & iuſtitia ex ipſius arbitrio, ac voluntate penderet. Ita ſentit Vaſq. *dicta diſp.* 133. *cap.* 1. & mihi ſemper placuit. Probatur, quia vt filij Adæ naſcerentur in gratia, & iuſtitia ipſo Adamo non peccante, decretum efficax diuinæ voluntatis id ſtatuentis ſufficiebat, etiamſi Adam talis decreti notitiam non haberet, vt videtur per ſe notum. Ergo etiam è contrario, vt Adam peccando, non ſolùm ſibi, ſed etiam poſteris iuſtitiam, & gratiam amitteret ſufficere poterat idem decretum Dei ita ſtatuentis, etiamſi Adæ fuiſſet ignotum. Nam oppoſitorum eadem eſt ratio. Sed tunc poſteri etiam peccarent in voluntate parentis, & propter illam fierent Deo inuiſi, & inimici per priuationem gratiæ, & iuſtitiæ; ergo comprehenderentur ſub præcepto in primo parente etiamſi de hoc comprehenſionis modo parens ipſe fuiſſet ignarus. Et confirmatur; nam ad huiuſmodi comprehenſionem non eſt neceſſarium, quòd fuerit voluntaria ipſi parenti, nam prius facta eſt per voluntatem diuinam, quàm potuerit Adam illam velle; imò etiamſi reuelanda eſſet, ante reuelationem præcederet, & vt iam facta reuelaretur; ergo talis reuelatio ad illum effectum, & quaſi pactum neceſſaria non fuit. Vnde ſoluitur facilè ratio dubitandi in contrarium poſita. Conſequenter tamen concedendum eſt, quòd ſi Adam non haberet illam ſcientiam, non aggrauaretur eius culpa ex damno filiorum, quia nocumentum non præuiſum non auget peccatum, quia non eſt voluntarium: in illo caſu ruina filiorum non fuiſſet ipſi Adamo voluntaria propter eandem ignorantiam. Quomodo autem tunc ruina filiorum ab eis contracta veram rationem culpæ haberet illius, in materia de peccato originali tractandum eſt.

1. Authoris pronunciatum prob. etiam trad. Vaſq.

Probatur.

Confirmatur.

Ad arg. in n. praced.

Nunc verò addo ſecundò, probabilius videri, habuiſſe Adamum notitiam, & reuelationem illius pacti, ſeu decreti diuini, non propter conſenſum ab ipſo Adamo exigendum, nec quia talis reuelatio ad prædictum modum obligationis eſſet neceſſaria, ſed propter alias cauſas. Vna eſt; vt Adam magnitudinem in beneficij à Deo ſibi collati agnoſcere, & æſtimare poſſet, nam beneficiũ de ſe perpetuùm, & pro tota poſteritate collatum multo maius eſt, quàm beneficium perſonale tantùm, etiãſi ſub aliqua honeſta & prudẽti conditione conferatur. Secundò etiam oportuit eandem conditionem, ſub qua beneficium fiebat, illi innoteſcere, & ipſe parens ad cuſtodiendum depoſitum vigilantior, & cautior redderetur. Tertiò fuit etiam hoc valde conueniens, vt ipſe Adam in propria perſona, & voluntate grauiùs obligaretur ad illud præceptum ſeruandum, & vt tranſgreſſio præcepti, ſi fieret, magis eſſet voluntaria minuſque excuſabilis. Propter quæ opinor verba illa Dei, *In quacunque die peccaueris, morte morieris* in eo ſenſu intellecta fuiſſe ab Adamo, in quo à Deo ſunt dicta, ac proinde intellexiſſe Adamum ſi peccaret, omnes poſteros ſuos immortalitatem fuiſſe amiſſuros, & conſequenter etiam gratiam, & innocentiam, quæ illius ſtatus fundamentum erat. 29.

2. Pronunciatũ.

1. Eius ratio.

Secunda.

Tertia.

ELEN

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI QVARTI.

CAP. I. *DE tentatione ſerpentis, quæ Euam ad peccandum induxit.*

II. *Quod fuerit initium peccandi Euæ, & quem progreſſum in multiplicandis peccatis habuerit.*

III. *Vtrùm principium peccandi in Adamo fuerit ſuperbia.*

IV. *Vtrùm Adam etiam per infidelitatem peccauerit, vel quæ peccata poſt ſuperbiam commiſerit.*

V. *Vter grauiùs peccauerit, Adam, an Eua.*

VI. *An peccatum primorum hominum fuerit omnibus grauius.*

VII. *An conuenienter primi homines fuerint à Deo puniti propter ſuum peccatum.*

VIII. *Quando fuerit Adam è Paradiſo eiectus, quantóque tempore in illo permanſerit.*

IX. *An primi parentes ſui peccati veniam conſequi potuerint, vel etiam conſequuti fuerint, & æternam ſalutem.*

LIBER QVARTVS

DE AMISSIONE STATVS INNOCENTIÆ.

CVm experimento ſatis nobis ſit notum carere homines illo felici ſtatu, quem ſuperiori libro deſcripſimus; & aliquando habuiſſe, ſecundùm fidei doctrinam oſtendimus. Ideo neceſſarium eſt inquirere, & quantum ſtatus ille durauerit, & quomodo amiſſus fuerit explicare. Supponimus autem ſtatum illum non potuiſſe, niſi per peccatum amitti; quia dona Dei ſunt ſine pœnitentia, & beneficium illud tantùm ſub conditione ſeruandi diuinum præceptum datum eſt, vt *Gen. 2. & 3.* manifeſtè colligitur. Declarabimus ergo quale fuerit peccatum illud, & quando; & quomodo commiſſum fuerit: & in fine aliquid de illius remiſſione attingemus.

CAPVT I.

De tentatione ſerpentis, qua Euam ad peccandum induxit.

1. EXplicato præcepto, quia homo non à ſe tantùm motus, ſed ab alio impulſus ad peccandum inductus eſt, ideo priuſquam de peccato ipſo dicamus, modum, & viam per quam homo ad tãtum malum peruenit, explicare neceſſe eſt. Incipit autem tentatio ab Eua per ſerpentem, ſicut Scriptura his verbis Gen. 3. *Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus, quæ dixit ad mulierem: Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi*: vſque ad illud, *Nequaquam moriemini, ſcit enim Deus, quòd in quocunque die comederetis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum.* &c. Circa quam hiſtoriam primum omnium dicendum eſt de illo ſerpente, quis, vel qualis fuerit, deinde quomodo potuerit Eua cum illo colloquium miſcere, tertiò quale fuerit ex vtraque parte colloquium illud. Ac denique quem effectum in Eua habuerit, antequam plenè conſentiendo peccauerit.

Puncta 4. in hoc cap.

2. Circa primum, omiſſo antiquo errore Ophitarum, qui dixerunt ſerpentem illum fuiſſe Chriſtũ, quem vt ſtultiſſimum damnant Auguſt. *de Hæreſ. in* 17. & 46. Epiphan. *in* 47. Irenæus *lib.* 1. *cap.* 34. Tertull. *de Præſcr. cap.* 47. Duo alij cauendi ſunt, prior eſt ſerpentem illum non fuiſſe corpus aliquod materiale, & viſibile, & loquutionem eius ſimiliter ſenſibilem non fuiſſe, quæ auditu corporis percipi poſſet, ſed omnia illa, quæ de tentatione ſerpentis dicuntur, eſſe per metaphoram intelligenda. Ita ſentit Auguſt. *lib. 2. de Geneſ. contra Manichæos, cap.* 14. Mutauit verò poſtea ſententiam, vt videbimus. Origenes etiam per metaphoram illa omnia expoſuit, quam ſententiam refert etiam Ambroſ. *lib. de Paradiſo, cap.* 2. Nouiſſimè verò Caietan. *Gen.* 3. dicens, nomine ſerpentis ſignificari ipſum dæmonem ſecundùm ſe, & ſine corpore aſſumpto, & per ſuggeſtionem tantùm internam Euæ loquutum fuiſſe. Probat, quia in Scriptura diabolus ipſe ſine corpore aſſumpto Draco, & ſerpens appellatur *Apocal.* 12. *Iſaiæ* 27. Secundò, quia de illo ſerpente dicitur fuiſſe callidiorem cunctis animantibus terræ: quod verum non eſſet; ſi de ſerpente viſibili diceretur: ergo de dæmone id dictum eſt. Tertiò, quia animal brutum non poterat niſi miraculosè loqui, & tamen Moyſes ſimpliciter narrando hiſtoriam, loquutionem illam ſine vllo miraculo factam fuiſſe indicat; ergo non fuit loquutio exterior, ſed ſuggeſtio interior, quæ ab Angelo naturaliter fieri poteſt. Quartò, ſi Eua, viſo ſerpente, eum loquentem audiuiſſet, valde admiraretur, & horruiſſet, ac fugiſſet, ſicut Moyſes ſerpentem horruit *Exod.* 4. Nihil autem huiuſmodi de Eua refertur, ſed quod magna pace illi reſponſum dedit tanquam *domeſtico collocutori*, ait Caietan. Vltimò, quia infrà dicitur, Dominum Deum loquutum eſſe ad ſerpentem, illi maledicendo, vbi neceſſe eſt, nomine ſerpentis dæmonem intelligi. Tum quia alienum eſſet à diuina ſapientia cum bruto animali loqui; tum etiam quia verba illa, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, &c. tantùm de dæmone intelligi poſſunt.

Circa 1. punctũ omittitur error ſtultiſſimus confutatuſque ab Aug. Epiphan. Iren. & Tertul.

Alter error præfertur Caiet.

Arguitur Caiet. Primò. *Secundò.* *Tertiò.* *Quartò.* *Quintò.*

3. Nihilominus dicendum eſt, tentationem illam exteriùs, & per auditum corporis factam eſſe, ac proinde ſerpentem illum corporeum, & viſibilem fuiſſe & ſenſibili voce, aut ſono Euæ fuiſſe loquutum. Hæc eſt ſententia Diui Thomæ 2.2. *q.* 165. *art. 2. ad 2. &* 3. quem reliqui Theologi ſequuntur. Patres etiam exponentes Geneſim communiter verba illa intelligunt propriè de loquela ſenſibili per organum corporeum, vt patet ex Baſil. *homil. de Parad.* & Ambroſ. *libr. de Parad. cap.* 12. & *lib. de Fuga ſæculi, cap.* 7. Auguſt. *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. Theodor. *quæſt.* 34. & 35. *in Gen.* Rupert. *libr.* 3. *in Gen. à principio*, Beda *in* 3. *cap. Gen.* Chryſoſtom. *homil.* 16. *in Gen.* Cyrillus *libr.* 3. *contra Iulian.* Damaſc. *lib. 2. de Fide, cap.* 20. vbi ait dæmonem non per immiſſas cognitiones, ſed per ſerpentem impetiuiſſe Adamum, quod intelligendum eſt, mediante, ſeu interueniente Eua. Denique hæc veritas adeò eſt communi ſenſu totius Eccleſiæ recepta, vt ſententia Caietani erroris excuſari non poſſit, vt etiam Pereira, & Yſtell. *in Gen.* adnotarunt.

1. Aſſer.

Cenſura in Caiet.

4. Et probatur ex ipſa littera Geneſis, primò ex verborum proprietate, quæ in hiſtorica narratione ſine magna neceſſitate, vel auctoritate relinquenda non eſt, vt iam contra eundem Caiet. in ſuperioribus dixi. Secundò, quia illa verba, *ſerpens dixit ad mulierem, & mulier reſpondit*, colloquium fuiſſe ſenſibilem oſtendunt. Nam ex parte Euæ dubitari non poteſt quin voce ſenſibili reſponſum dederit, niſi magna vis fiat verbis; ergo reſpondebat ad verba, quæ auribus corporis perceperat; ergo etiam videbat ſerpentem, qui loquebatur, & cui ipſa reſpondebat. Iuuant etiam verba illa per quæ ſerpens comparatur ad cætera animantia terræ, quibus *callidior* dicitur, nam per hoc

Probatur Aſſer. 1. ex Script.

hoc ſatis indicatur, ſermonem eſſe de ſenſibili ſerpente: nam inter dæmonem, & bruta animalia cõgrua comparatio non fiet. Quod argumentum conatur fugere Caietanus multiplicando metaphoras voluntariè excogitatas, quas ſi admittere liceret ad negandum proprium litteralem ſenſum, nihil eſſet firmum in tota illa narratione Geneſis. Nam eodem modo poſſent per metaphoram exponi omnia, quæ de Paradiſo, & de lignis eius, & formatione Euæ ibi narrantur, quod in Origine damnatum eſt, vt in ſuperioribus retulimus. Et hæc eſt potiſſima ratio damnandi interpretationem Caietani.

5. *Probatur 2. à D. Thom.*

Addit verò theologicam rationem Diuus Thomas *in dicta quæſt. 65. art. 2. ad 2.* quia dæmon in eo ſtatu non poterat tentare Euam ſuggeſtione merè interna, ſed tantùm externa, cuius oppoſitum Caietanus ſupponit tanquam ſuæ interpretationis fundamentum. Aſſumptum verò probat Diuus Thomas, quia diabolus non habuit tanquam poteſtatem in homine ante peccatum, quantam nunc habet. Nam antea non poterat dæmon immediatè immutare internam phantaſiam hominis, quia hoc erat contra perfectionem illius ſtatus, & contra rectitudinem originalis iuſtitiæ; per quam fiebat; vt quandiu ratio erat ſubiecta Deo, inferior portio eſſet ita perfectè rationi ſubdita, vt inordinatè aduerſùs illam moueri non poſſet; ergo non potuit dæmon hunc ordinem immutare; ergo nec merè internè Euam tentare. Probatur conſequentia, quia interna ſuggeſtio non fit niſi per internam immutationem portionis inferioris inordinatam, & præter rationem.

6. *Obiicitur contra rationem D. Thom.*

Dices in ſenſitiua portione interiori diſtingui motum phantaſiæ à motu appetitus ſenſitiui, ſeu concupiſcentiæ: & rationem factam ſolùm probare, non potuiſſe dæmonem in eo ſtatu excitare motum concupiſcentiæ præueniendo rationem, non tamen id probare de motu phantaſiæ, cùm tamen ad ſuggeſtionem merè internam ſufficiat. Aſſumptum probatur, quia quòd phantaſia excitetur præueniendo rationem non eſt inordinatum, ſed potiùs eſt ordo naturalis adeo neceſſarius, vt etiam in ſtatu innocentiæ deeſſe non poſſet, aliàs non valeret tunc homines per obiecta ſenſibilia ad intelligendum excitari; ergo nullum eſt inconueniens, non contra ordinem illius ſtatus, quòd illa interior immutatio phantaſiæ opera dæmonis immediatè fieret. *Argumenti conſequentia oſtenditur. Primò.* Probatur conſequentia primò, quia hoc non erat contra ordinem proprium iuſtitiæ originalis, vt oſtenſum eſt. *Secundò.* Secundò, quia per tentationem externam factam opera dæmmonis immutatur ſenſus exterior, immediatè, & phantaſia mediatè; ergo eadem ratione potuit illa immutatio phantaſiæ immediatè à Deo fieri, quia non apparet in hoc maior deordinatio. Præſertim, quia ſicut externus ſenſus, verbi gratia auditus non ita immutatur à dæmone immediatè, ita vt ipſe per ſe efficiat ſpeciem in auditu, ſed mouendo corpus externum, & per illud efficiendo ſonum, per hunc tanquam per obiectum imprimit ſpeciem in ſenſu; ita licèt merè internè moueret phantaſiam, non per ſe, & immediatè in illam imprimeret phantaſmata, ſed mouendo humores, & ſpiritus per illos phantaſmata imprimeret, vel moueret, quod non videtur maiorem inordinationem, quàm illud prius continere. *Tertiò.* Tertiò, quia aliàs nunquam poſſet dæmon in ſtatu innocentiæ, quanuis duraret, tentare homines: niſi in corpore aſſumpto, illo formando ſonum ſenſibilem, aut viſibiles imaA imagines, aut quid ſimile. Et pari ratione de facto non potuiſſet tentare Beatam Virginem, niſi eodem modo, ſcilicet aſſumendo formam viſibilem, vel per aliquem modum ſenſibilis loquutionis, aut externæ imaginis; vtrumque autem videtur creditu difficile.

7. *Ratio D. Thom. variis modis defenditur, & roboratur.*

Nihilominus ratio Diui Thomæ mihi videtur congruentiſſima, nã licèt non excedat vires naturales dæmonis, mouere interius phantaſiam illo modo, non fuit decens, vt pro ſtatu innocentiæ tanta licentia in corpus hominis illi tribueretur, ſed hoc pertinuit ad pœnalem ſubiectionem, qua homo poſt lapſum poteſtati dæmonis traditus eſt. Et ita non ſolùm motus concupiſcentiæ, ſed etiam motus phantaſiæ B præternaturali modo à dæmone immiſſus, erat non ſolùm contra decentiam, & dignitatem, ſed etiam contra rectitudinem illius ſtatus. Tum quia vnus motus eſt propter alium, & ideo tanquam vnus reputantur. Tum etiam, quia ſi illa licentia dæmoni daretur, vix poterat ſine nouo miraculo motus concupiſcentiæ cohiberi ne inſurgeret. Tum denique, quia ipſemet motus phantaſiæ ſic excitatus eſſet præter rectum ordinem naturalem. Et confirmatur ex Diuo Gregorio *homil. 16. in Euang.* vbi ex eo quod dæmon non potuit Chriſtum tentare delectatione, aut conſenſu, intulit, *Atque ideo omnis diabolica illa tentatio non intus fuit*: ergo ſimili modo ex eo quòd dæmon non potuit Euam tentare per delectationem, rectè inferimus, exterius C tentaſſe, non merè interiùs.

8. *Satisfit obiectioni poſita in n. 6. & aliis eius probationibus.*

Declaratúrque hoc amplius reſpondendo ad obiecta contra rationem Diui Thomæ. Nam prima ratio principalis rectè probat, ſeu ſumit in antecedente potuiſſe phantaſiam in ſtatu innocentiæ moueri ab obiectis materialibus mediis ſenſibus externis ordinario, & naturali modo: inde autem non rectè infert, potuiſſe merè interiùs à dæmone excitari, quia motionis modus imperfectus, & quodammodo præternaturalis eſt, ideo iuſtitiæ originali repugnabat. Vnde ad ſecundum reſpondetur, non eſſe eandem rationem de tentatione per loquutionem externam, vel per internam ſuggeſtionem. Cuius optimum argumentum eſt, quia Chriſtus potuit priori modo tentari: poſteriori D autem modo non decuit. Rationem verò differentiæ attigit Diuus Thomas, quia in loquutione ſeu ſuggeſtione externa ſola exterior creatura à dæmone proximè immutatur, & ideo poſtea ſequitur, vt ſenſus hominis à voce exterius formata naturali, & ordinario modo excitetur. Vnde tunc extrinſecum, & valde accidentarium eſt, quòd illud obiectum virtute, & induſtria dæmonis formatum fuerit, quia inde nullus naturalis ordo in ipſo homine, vel in potentiis eius inuertitur. Quod ſecus eſſet ſi motio phantaſiæ merè interiùs fieret virtute dæmonis: nam eſto non poſſet immediatè, & per ſe imprimere ſpecies in phantaſia, ſatis magna ſubiectio, & imperfectio hominis fuiſſet, ſi poſſet dæmon interiùs mouere humores, & ſpiritus animales intra corE pus hominis exiſtentes, atque illo modo interiores eius potentias excitare. Nam ſi hoc poſſet, parum abeſſet, vt etiam concupiſcentiam mouere, & membra corporis alterare ſine hominis voluntate poſſet, quod abſurdiſſimum eſt; nulla ergo talis poteſtas, vel licentia illi fuit pro illo ſtatu conceſſa. Vnde ad tertium libenter concedimus vtramque ſequelam, nimirum, non potuiſſe dæmonem, vel homines in ſtatu innocentiæ perſeuerantes, vel etiam Beatam Mariam Virginem illo interiori modo tentare, nam ita

ita maximè decebat, & illi ſtatui quaſi connaturale futurum erat.

9. *Ad 1. pro Caietan. in n.2.*

Ad motiua verò Caietani reſpondetur ad primum, parùm referre, vt in aliis Scripturæ locis dæmon per metaphoram Draco, aut ſerpens vocetur. Tum quia non oportet, vt vox vno in loco Scripturæ metaphoricè vſurpata, in eadem ſignificatione in quolibet alio loco ſumatur, vt eſt per ſe notum. Tum etiam, quia non negamus, ſerpentem etiam ſignificare dæmonem etiam *in dicto cap.3.Gen.* imò, vt videbimus, multa ibi dicũtur, quæ non niſi in dæmonem conueniunt, ſed dicimus, in dicto loco Geneſis non appellari dæmonem ſerpentem ſolùm per metaphoram, ſed etiam quia per ſerpentem ſenſibilem, & externis oculis expoſitum loquebatur. Sicut etiam in dicto loco *Apocal.*12.dæmon Draco dicitur, & per metaphoram, & quia re vera ſub forma ſenſibilis draconis apparebat in viſione imaginaria, quæ ibi deſcribitur. Et ita paulo inferiùs draco ille dicitur, *ſerpens ille antiquus*, alludendo, vt ibi notat Ribera, ad ſerpentem de quo modò agimus, nam fuit idem draco, quamuis ſub ſenſibili forma ſerpentis. Imò hinc videtur illud nomen quaſi hæreditaſſe, vt ſignificat Hieronym. *Iſai.*27. Vnde ad ſecundum ſumptum ex illa comparatione,

Ad 2.

callidior cunctis animantibus, reſpondemus primò cum Auguſtino 11. *Gen. ad litt. cap.* 29. & Diuo Thoma 2.2.*quæſt.*165.*art.*2. *ad* 4. comparationem illam per metaphoram conuenire in ipſum dæmonem, non ſolùm comparatione brutorum animalium, ſed etiam reſpectu hominum. Nihilominus verò addimus reſpectu animantium brutorum eandem comparationem per proprietatem ſumptam veram eſſe de ipſo animali, ac ſerpente, nam propter calliditatem illius animalis dixit Chriſtus Matth.10. *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes* Vbi licèt non ponat apertam comparationem, ſatis tamen indicat habere illud animal magnam aſtutiàm natiuam ex inſtinctu naturali. De qua re videri poſſunt Hilar. Chryſoſt. & Hieron. *Matth.* 10. Albin. & alij *in Gen.* & Baſil. *hom.*12. *in initium Prouerb.* & Epiph. *hæreſ.*37. & Hugo de Sanct. Victor. *in Inſtitutionib.monaſt.*2.*p. lib.*3. *de proprietatibus beſtiarum, cap.*40. *vſque ad* 53. & Plinius *lib.*8. *hiſtoriæ, cap.* 27. Quorum ſententias colligit Pereir. *lib. 6. in Gen. quæſt.*1. de hac re. Ad tertium reſpondetur, ſine proprio miraculo potuiſſe dæmonem ſua naturali virtute per ſerpentem loqui, vt ex dictis *lib.* 4. de Angelis conſtat Sicut aſina Balaam mouente Angelo loquuta eſt. *Numer.* 22. Nam licèt ibi dicatur, *Aperuit Dominus os aſinæ*, non ideo dictum eſt, quia illud fuerit proprium miraculum, vt Caietan. ſuprà argumentatur, ſed vt ſignificaretur, non fuiſſe opus dæmonis, ſed boni Angeli ex diuina ordinatione. Alia verò argumenta Caietani explicando tentationem, & peccatum Euæ, ac pœnas eius, diſſoluemus.

Ad 3.

Ad cætera Caietani argumenta quid?

10. *Error alius extremè contrarius præcedenti.*

Secunda ſententia præcedenti extremè contraria aſſeruit, ſerpentem illum fuiſſe verum animal, quod vel virtute ſua naturali potuit loqui, vel ſaltem Deum illi tribuiſſe pro eo tempore intellectum, & facultatem ad loquendum, & conſequenter etiam ad percipiendum, quæ illi Eua reſpondebat. Hanc opinionem refert Abulenſ. *Gen.* 13.*quæſt.*418.*& quæſt* 429. in priori ſenſu, de virtute ſcilicet naturali; & nominat Ioſephum dicentem, diabolum non tentaſſe Euam, ſed ſolum ſerpentem, vt littera ſonat. *Vnde vult* (inquit) *quod ſerpens erat naturaliter loquens, & intelligens, & ita potuit intelligere hoc, quod dixit, & concipere illud.* Et in fine ait plurimos tẽpore Ioſephi hoc ipſum

A ſenſiſſe. Inſinuatque illam opinionem Ioſephus *lib.*1.*Antiquit.c* 2.*alias* 3.non tamen habet illa formalia verba, quòd *ſerpens erat tunc naturaliter intelligens, ſeu potens intelligere, quæ dicebantur*, eſtque res adeò abſurda, vt vix in mentem hominis Philoſophi, & non ignorantis venire potuerit. Imò nec dicit expreſsè ſapientem tunc potuiſſe naturaliter loqui. Hoc autem ſaltem inſinuat inferiùs, dicens, *Quòd Deus iratus contra ſerpentem ob malitiam, qua erga Adamum eſt vſus, illi vocem ademit.* Poſſet autem hoc ſano modo exponi, ſi ad dæmonem referatur, ita vt ſenſus ſit Deum priuaſſe dæmonem poteſtate ampliùs loquendi, vel tentandi hominem per ſerpentem. Sed hoc etiam voluntariè dictum eſſet, quia Scriptura nihil dicit de ademptione vocis facta ſerpenti, etiamſi per B ſerpentem dæmon intelligatur. Nec multum nobis curandum eſt de ſenſu Ioſephi, quia fortaſſe ex aliqua falſa traditione Iudaica potuit errorem illum concipere, etiamſi abſurdiſſimus ſit, non Philoſophiæ tantùm, ſed etiam veræ fidei contrarius, quia nec Philoſophia, nec fides agnoſcit animal habens intellectum, & ratione vtens, niſi hominem: & idem eſt de propria loquutione, vt tradit etiam Ariſt. *lib.*4. *de generat. animal. cap.*9.*& lib.*5.*cap.*7.

Ioſephus aliqua ex parte errorem hunc tenuit in priori ſenſu.

Quomodo poſſit tolerari.

Simpliciter tamen philoſophiæ & fidei repugnat.

Magis autem mirandum eſt, quod Moyſes Barcepha *lib.de Parad.p.*1. *cap.*27. eandem ſententiam in poſteriori ſenſu de virtute diuina explicatam tribuit ſancto Ephrem. Proponit enim dubium, an tentator fuerit corporatus ſerpens, vel Satan intra illum latens, & ait, *Ephrem in quodam com-* C *mentario tradidiſſe, quod ſerpens corporeus mulierem alloquutus fuerit, quia Satan impetrauit à Deo, vt ei loquutionem, & intellectum concederet.* Quæ ſanè ſententia multo eſt abſurdior, quàm præcedens. Tum quia ſi ſerpens ex natura ſua non eſt intelligens, non potuit accipere vim intelligendi, niſi mutata natura, & tunc iam non eſſet ſerpens, ſed homo, nam quod per ſenſus, vel materiales potentias intelligeret, prorſus erat impoſſibile. Tum etiam, quia licèt eſſet poſſibile, eſſet ſtupendum miraculum fruſtrà, & ſine fundamento, vel cauſa excogitatum, & præterea peculiarem abſurditatem habet, dicere feciſſe Deum tam grande miraculum ad petitionem dæmonis, & ad finem decipiendi hominem Et quoad hoc idem eſt de D loquutione, quia licèt minus repugnet, loquutionem quoad extremum, & ſenſibilem ſonum fieri per ſerpentem, vt inſtrumentum Dei, tamen non erat neceſſarium fieri miraculoſo modo, nec etiam decebat, Deum tali miraculo veluti iuuare dæmonem ad tentandam Euam. Potuit ergo facilè fieri, vt ſuprà dixi, per naturalem potentiam Angeli formantem ſonum ſimilem loquutioni humanæ per os ſerpentis, ſeu in ore eius ſupplendo per aëris motionem defectum naturalis facultatis, & inſtrumenti idonei ad formandam vocem, qui erat in ore ſerpentis. Sicut etiam in loquutione aſinæ Balaam per bonum Angelum factum eſt. Nec in operibus Ephrem quæ nunc extant, abſurdam hanc ſententiam ego reperio, E quin potiùs *in 3.tom.tract.de Pœnit. versùs finem*, ait, *Inimicum*, id eſt, dæmonem, *per ſcientiam cunctarum rerum intelligentiam primos parentes decepiſſe.*

11. *Barcepha eundem errorem in poſteriori ſenſu tribuit S. Ephrem.*

Expugnatur dictus error.

Apud Ephrem non legitur.

Vera ergo, & catholica ſententia eſt dæmonem fuiſſe, qui ſub ſpecie viſibilis ſerpentis Euam tentauit. Nam quòd auctor præcipuus illius tentationis, & ſeductionis, dæmon fuerit in Scriptura legitur. Nam hac ratione dicitur Sapient.2. *Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum*, & ob

12. *2. Aſſertio*

Probatur ex 3. rat.

ob eandem cauſam Ioan *Apoc.*20. vocat illum *ſerpentem antiquum*, vt ſuprà notaui. Et Chriſtus Dominus Ioann. 8. *diabolum* dicit *fuiſſe homicidam ab initio*, quod ratione huius tentationis dixit, quia diabolus decipiendo Euam, & per illam Adamum, cauſa fuit mortis ipſorum, & omnium hominum. Et ratio eſt clara, quia tentatio illa non potuit fieri niſi à creatura intellectuali, & nō ab homine, quia nec erat alius præter Adamum, nec ſi fuiſſet, per ſerpentem loqui potuiſſet, nec bonus Angelus potuit eſſe auctor tanti mali; ergo fuit diabolus. Et communiter creditur eſſe Luciferū, quod & multis coniecturis poteſt fieri veriſimile, & eſt verbis Chriſti conſentaneum. Quòd autem non in propria, & ſola ſpirituali natura, ſed ſub ſpecie viſibili ſerpentis ad tentandum acceſſerit, ſatis contra Caietanum probatum eſt, & addi poteſt illud Pauli 2. ad Corinth. 11. *Timeo, ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri.* Eademque eſt communis ſententia Sanctorum, vt videre licet in Baſil. *homil. de Parad.* & Chryſoſt. *hom.* 16. & 17. *in Gen.* Theodor. *q.* 31. & 32. *in Gen.* Rupert. & alij infrà citandi.

[illegible]

13\. Difficultas autem eſt, vtrùm ſerpens ille quo dæmon vſus eſt tanquam inſtrumento, fuerit verum animal, vel tantùm apparens, ſeu ſimulachrum, & imago quædam ſerpentis. In hoc enim ſunt opiniones, prima negat eſſe verum animal, ſed tantùm corpus effectum ad ſimilitudinem eius à dæmone, qui ad decipiendam Euam eius perſonam induere voluit. Hanc opinionem tribuunt Cyrillo Moyſes Barcepha, & Pereir. Veruntamen Cyrill. *lib.* 3. *contra Iulian.* non tā apertè hanc ſententiam adſtruit. Nam reſpondens ad verba Iuliani calumniantis, dicere, ſerpentem locutum eſſe cum Eua ſermone humano, eſſe quid ſimile fabulis Græcorū; reſpondet, ſe mirari quomodo Iulianus non intellexerit vocem illam dæmonis operatione fuiſſe factam: *ſerpente velamentum malignitatis illius ſic adumbrante.* Quæ verba non minus de vero ſerpente, quàm de eius effigie intelligi poſſunt. Et infrà §. *vlt.* concludit, quòd ſerpens ſolùm exiſtens per ſe non fuit mulieri locutus, cùm naturâ, ſermonis, & mentis expers ſit, quod de vero animali dictum eſt. Subiūgit autem hæc verba, *Induit verò perſonam eius, maiorum auctor Satan.* Solùm ergo ex illo verbo *induit*, videtur collegiſſe Moſes, loqui Cyrillum de ſerpente tantùm apparente; ſed profectò etiam poteſt dici dæmon induiſſe perſonam ſerpentis, quia loquendo per verum ſerpentē tanquam vnum quid cum illo repræſentari voluit. Veruntamen illam opinionem defendit Eugub. *in Gen.*

An ſerpens verum animal, vel tantùm apparens. *1. Sententia ... Cyrillo ...* [illegible]

Eam tamen tenet Eugubin.

14\. *Suadetur.*

Et ſuaderi poteſt primò, quia Angeli tam boni, quàm mali quando corpora ſumunt ad aliquod miniſterium, non formant vera animalia, quæ exteriùs repræſentant, ſed eorum ſimilitudinē, neque etiam vti ſolent veris animalibus, vel aſſumere illa ad ſua opera efficienda, vt in ſuperiori tractatu *lib.*4. dictum eſt; ergo etiam dæmon formauit eodē modo, & aſſumpſit ſimilitudinem ſerpentis ad ſuum opus, & non verum animal. Probatur conſequentia. Primò, quia nō erat maior neceſſitas veri animalis ad tentandam Euam, quàm ad alia opera. Et eſt optimum exemplum de tentatione Chriſti, quam dæmon perficit in aſſumpto corpore hominis apparentis, non per verum hominem. Secūdò, quia ex verbis Scripturæ id colligi non poteſt, tum quia licèt loquatur ſimpliciter de ſerpente, tamen etiam ſimpliciter vocat homines eos, qui Abrahæ apparuerunt, quamuis verè fuerint Angeli. Tum etiā quia nomen ſerpentis maximè referrad ipſum dæmonem, quem ſic vocat propter aſſumptam ſimilitudinem ſerpentis, ſicut iam diximus, & infrà explicando maledictionem ſerpentium latiùs videbimus. Tertiò, quia ex nullo effectu, vel ſigno oſtendi poteſt, illum fuiſſe verum ſerpentem. Nā quod Pereira obiicit, quia quando Angeli aſſumūt adumbratam formam hominis, confecto miniſterio, illam exuunt: ſerpens autem ille non euanuit finita tentatione, nam poſtea præſens adfuit maledictioni Dei: hoc (inquam) non cogit, quia licèt poſſit Angelus ſtatim exuere formā, quam induit, tamen etiam poteſt ſub illa aliquantulum perſeuerare, præſertim quia tempus illud breuiſſimū fuit, & fortaſſe dæmon nondum expleuerat totum malum, quod intendebat. Vel certè, quod credibilius eſt, Deus cogit illum ad permanendum, vel ad cōparendum in eadem ſpecie, quia licèt ipſe ſuū prauum opus conſummaſſet, Deus ſuum bonū opus, id eſt, iudicium ſuum nondum tulerat. Nam certè niſi hoc ad diuinam prouidentiam referatur, etiāſi ille fuerit verus ſerpens, potuiſſet nō adeſſe quando Deus pœnam denuntiabat primis parentibus, vel etiam poterat non adeſſe dæmon; igitur ex illo ſigno non rectè colligitur, verum fuiſſe ſerpentem.

Secundò. *Tertiò.* [illegible]

Secunda ſententia nihilominus affirmat, illum fuiſſe verum ſerpentem. Hanc opinionem refert allegatus Moſes ex quodam Iacobo Sarugenſe, quam ipſe approbat, & ſequitur. Ratio vero, qua vtitur, infirma eſt, ſcilicet, quia Eua corpore, & ſpiritu conſtabat, & ideo dæmon, qui ſpiritualis eſt, ſibi coniunxit corporalem ſerpentem ad aggrediendum illam. Hæc enim ratio ad ſummum probat aſſumpſiſſe dæmon ſenſibilem formam ſerpentis, veram quidem quoad corporis ſenſibilitatem, non quoad ſpecificam naturam ſerpentis. Alij etiam Patres, licèt apertè hoc non diſputent, tamen in modo loquendi hanc ſententiam multùm inſinuant, vt videre licet in Baſilio, Chryſoſt. Theodoret. *locis citatis*, & Auguſt. *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 27. vbi de dæmone dicit: *In ſerpente locutus eſt, vtens eo velut organo, mouénſque eius naturam eo modo, quo ille mouere, & moueri illa potuit ad exprimendos verborum ſonos.* Vbi in verbo illo, *mouens naturam eius*, multum inſinuat fuiſſe verum animal. Et *in cap* 28. iterum id repetit, & adductis exemplis ſimilibus magis declarat. Et *in lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. expreſsè dicit, in Paradiſo fuiſſe animalia terreſtria, & inter ea ſerpentem, quo dæmon ad ſuam deceptionem tanquam inſtrumenro vſus eſt. In quibus verbis ſatis indicat, ſerpentem illum fuiſſe verum animal. 15.

2. Sententia ... *Eius ratio debilis.* *Eandem ſententiam indicant Baſil. Chryſoſt. Theodor. & Auguſt.*

Atque hæc ſententia facilè defendi poteſt, & cum omni proprietate verba Scripturæ intelligit, & ideo ſatis probabilis eſt, quamuis à nobis nulla ſufficiens ratio reddi poteſt, cur potius vero animali, quàm eius ſimulachro dæmon vſus fuerit, cùm alioqui non ſoleant Angeli ita operari per animalium corpora, vt obiectum eſt. Id verò huic ſententiæ obſtare non debet, quia etiam non poſſumus ſufficientem rationem reddere, ob quam dæmon potius per ſerpentem, quàm per aliud animal Euam tentauerit. Præſertim cùm alia ſint aptiora ad vocem humanam formandam per illorum ora, quàm ſerpens, & alioqui ſerpentis aſpectus ingratus, imò & horrificus homini ſit. Quocirca ſicut Aug. *lib.* 11. *Gen. ad lit. c.*3. dixit, *Non debemus opinari, quòd ſerpentem ſibi, per quem tentaret diabolus, elegerit, ſed cùm eſſet in eo decipiendi cupiditas, non niſi per illud animal potuit, per quod poſſe permiſſus eſt.* Ita nos dicere poſſumus, dæmonem non ſua libera electione vſum fuiſſe potius vero animali, quàm eius ſimulachro, ſed tunc non fuiſſe permiſſum 16.

Hæc 2. ſententia ſatis probabilis eſt.

Cur verò prius quam ficto animali dæmon vſus eſt ad tentandum.

fictum animal formare, & aſſumere. Cur autem non fuerit permiſſus, reſpōdere poſſumus *ad abdita, & iuſta Dei conſilia pertinere*, ſicut de priori permiſſione idem Aug. dixit. Et fortaſſe in ſtatu innocentiæ non permitteretur dæmon vti phantaſticis corporibus ad homines decipiendos, & illudendos, propter illius ſtatus immunitatem.

17\. *Cuius ſpeciei fuerit ille ſerpens ignoratur.*

Ex quibus colligere poſſumus, ſuperuacaneum eſſe inquirere, cùm ſint varia genera ſerpentium, cuiúſnam ſpeciei fuerit; tum quia ſciri à nobis non poteſt, tū etiam, quia nec rationem probabilē, cur potius huius ſpeciei, quàm alterius fuerit, reddere poſſumus. Quod contra peregrinas aliquorū opiniones latiùs proſequitur Pere. *in dicto li. 6. q. 2. &* nihilominus ipſe coniectatur fuiſſe ſerpentē, quem *ſcytalem* vocant, quia eſt animal formoſum & pulchrum, adeò vt licèt ſit reptando piger, admiratione ſui capiat ſtupentes, quod affert ex Solino *c.* 30. Sed hoc etiam mihi incertum eſt, nam Latini longè aliter nomen illud *ſcytale* interpretantur, nimirum, ſignificare murem arachneum, ſeu araneum. vt eſt apud Calepinum verbo *ſcytale*, cum Columella, quem citat *lib. 6. c.* 17. & apud Scholiaſtem Plinij *lib.* 31. *c.* 5. qui addit ex Lucano, eſſe ſerpentē exitioſum, nihil tamē de eius pulchritudine dicit. Nec exiſtimo dæmonē fuiſſe vſum illo ſerpente propter pulchritudinem, ſed propter caliditatem, vt infrà explicabo. Vnde veriſimile eſt, ſicut Chriſtus Dominus, quando *Luc.* 10. dixit, *eſtote prudētes, ſicut ſerpētes*, locutus eſt de communibus ſerpentibus, hominibúſque notioribus, ita ſerpentē illum, quo vſus eſt dęmō fuiſſe vnum ex his, qui notiores ſunt hominibus, & inter eos frequenter verſantur, etiáſi in particulari qualis ſpeciei fuerit ignoretur.

Quid in hac ſententia Pereira. Quid aut hor.

18\. *Cur Eua non horruit ſerpentem.*

Sed illud magis mirandum, & inquirendum eſt, quomodo Eua audiens ſerpentem loquentem non horruerit, ac turbata timuerit, ſed potiùs magna tranquillitate reſponderit, & colloquium cum ſerpente miſcuerit. In quo puncto aliqui reſpondent, Euam non horruiſſe ſerpentē, quia túc omnia animalia erant homini ſubiecta, & nihil mali poterāt illi inferre. Ita Chryſoſt. *hom.* 16. *in Gen.* additque Baſil. *in homil. de Parad.* ſerpentem ſpecialiter fuiſſe tunc mitem, Demaſcenus etiā *lib.* 2. *c.* 10. adiungit, *Quòd ſerpens familiaris homini erat, vt qui præ cæteris animantibus ad eum accederet, blandiſque motibus cum eo veluti colloqueretur. Ex quo* (ait) *factum eſt, vt omnis mali auctor diabolus ipſius opera vteretur*, &c. Alij denique addiderūt, illum ſerpentem faciem virgineā habuiſſe, quod ex Beda refert Bonau. *in* 2. *d.* 21. *a.* 1. *q.* 2. ad argum. quē ipſe ſequitur. Veruntamē ſi hæc vltima ſentētia in hoc ſenſu intelligatur, vt aliqua ſpecies ſerpentū faciem virgineā habeat naturalē, & ideo talem dæmonem legiſſe, fabuloſa res eſt, vt Lyran. & Pereir. dicunt contra Magiſtrū hiſtoriæ, quia in dicto ſenſu id aſſeruiſſe videtur. Quia neque in Philoſophis, nec in hiſtoricis talis generis ſerpentū memoria inuenitur. Neque etiam videtur veriſimile, quòd poſſit tam imperfectū & horrendum animal faciem virginis cōnaturaliter habere. Si verò ſit ſenſus dæmonem aſtutia ſua formaſſe huiuſmodi faciem in capite illius ſerpentis vt Eua placidè, & ſine perturbatione ſecum loqueretur: ſic non habet tantam abſurditatem. Nihilominus tamen habet magnam incertitudinem, quia Scriptura nihil de hoc loquitur, & Patres frequentiùs ſignificant, dæmonem vſum fuiſſe naturali ſerpente ſine aliqua fictione, aut apparente immutatione Et præterea etiam illo admiſſo non expedit difficultatem, vt videbimus. Illud autem, quod addit Damaſc. de familiaritate hominis cum ſerpente, non video quomodo conſtare poſſit, & difficultatem etiam non euacuat. Denique quod Chryſoſt. & Baſil. dicunt, tunc omnia animalia, & ſerpentem in particulari, fuiſſe homini manſueta, ſufficit quidem ad rationem reddendam cur Eua nihil horruerit, vel timuerit viſo ſerpente, nam eodem modo, ſi deambulando in Paradiſo occurreret ei leo, vel vrſus, nihil profectò pauerer, aut timeret.

Reſponſio Chryſoſtomi, Baſilij, Damaſc.

Quid Bonauen. & Beda reſpondeant.

Iudicium de reſponſione Bonau. & Beda.

In Damaſceni reſponſione.

Reſponſio Chryſoſtomi, & Baſilij.

19\. *Qua ratione tacuit Eua brutum animal ad colloquium admittere.*

Difficultas verò eſt de loquela, & colloquio cū ſerpentē. Nā ſi Eua credebat, illum eſſe verum ſerpentem, ſicut exteriùs apparebat, quomodo potuit non admirari cùm illum loquentem audiret. Et cùm eſſet prudens, & intelligens, quomodo non prius ſecū recogitauit, qualis eſſet illa locutio? Ac denique cum ſciret, illud eſſe animal irrationale, quomodo potuit ad illum loqui, & cum eo miſcere ſermonē. Ad hæc reſpondet aliqua ex parte Cyrillus lib. 3. contra Iulian. § ecce iterum. *Cùm tunc non eſſet aliud rationale animal, mulier impendio ſimplex exiſtimabat fortaſſe, & aliis animalibus datum eſſe, humana voce loqui poſſe.* Magiſt. etiam *in* 2. *d.* 21 *c.* 2. *in fin.* dicit, *mulierem putaſſe, ſerpentem officium loquendi à Deo accepiſſe.* Eúmque ſequutus eſt Abulenſ. *Gen.* 13. *q.* 457. qui Auguſtinum etiam refert *lib.* 11. *Gen. ad litt.* Sed in eo non inuenitur. Quin potiùs contrarium ex illo ſumitur, quatenus *in c.* 30. dicit, mulierem non potuiſſe decipi à ſerpente, niſi priùs peccaret. Et ideo etiā dixit D. Thomas *dicta q* 94. *a.* 4. *ad* 1. nō oportere in hac parte ſequi Magiſtri auctoritatem. Et ob eandem cauſam mihi non placet hæc reſponſio. Nam (vt ex verbis dictorum auctorum conſtat) ſupponit magnam deceptionem in Eua, nam oportebat eam exiſtimare, ſerpentem non ſolùm loqui, ſed etiam vti ratione potuiſſe, quod abſurdiſſimum eſt.

Reſponſio Cyrill. Magiſtri, & Abulenſis.

Reiicitur ex Auguſtino, & D. Tham.

Et ex ratione.

20\. *Quo pacto Pererius & Yſtella prædictam reſponſionē tueantur.*

Reſpondent aliqui illud non eſſe intelligēdum de poſitiua deceptione, ſed de negatiua neſcientia, quæ potuit eſſe in Eua, quia non oportuit eā adeò ſapientē eſſe, ſicut Adamum, neque per experientiam tūc cognoſcere poterat, an aliud eſſet animal locutionis, & rationis capax prętet hominem. Et in hoc ſenſu defendūt rationē illā Pererius, & Yſtella. Sed in primis interpretatio eſt contra expreſſā verba Magiſtri. & Abulenſis, imò etiam Cyrilli, vt allegatum eſt. Deinde videtur impoſſibile in illa actione ſeparare deceptionē à neſcientia, quia Eua audierat ſerpentem loquentem, & illi reſpondit tanquā perſonæ intelligentiæ capaci; ergo neceſſariò debuit putare illum, quem audiebat, & ad quē loquebatur, intelligentem eſſe; ergo ſi cogitabat, illud ſolum eſſe animal, quod oculis videbat, & loquebatur, non habuit tantùm neſcientiā, ſed etiam iudicium erroneum circa proprietatem, ſeu capatatem ſerpentis. Reſpondere videtur Pererius, illā ignorantiā Euæ (quam ipſe puræ negationis vocat) non excluſiſſe omnē aſſenſum, ſed firmum. Quia non credidit (inquit) firmo aſſenſu ſerpentem poſſe naturalitet loqui, ſed dubio tantùm, & quaſi ſuſpēſo. Quæ verba ſatis dubia, & (vt ita dicam) ſuſpenſa ſunt, quia eorū auctor, neque negare potuit, aſſenſum, nec affirmare auſus eſt; & ideo vocat dubiū, & ſuſpenſum. Veruntamē ſi dubiū eſſet, quod vocant negatiuum tantùm, ſeu per ſuſpenſionem iudicij vtriuſque partis, nullus eſſet aſſenſus, neque poſſet principiū practicè operandi, & loquendi. Si autem fuit poſitiuum iudicium, etiamſi non eſſet firmum, ſed formidoloſum, eſſet vera deceptio.

Impugnatur tamen primò. Secundò.

Pererij fugā obſtruitur.

21\. *Impugnantur ex Ruperto.*

Denique illam ſententiā meritò refellit Rupert. *lib.* 3. *in Gen. c.* 3. dicens: *Item & illud quæritur, vtrùm neſcierit mulier, quòd ſerpens æquè vt cætera animantia irrationalis eſſet, & ſua facultate loqui non poſſet. Si hoc neſciuit, minorem (quod abſurdum eſt) intelligentiam in illo lucido Dei Paradiſo habuit, quam nunc habet in* hac

hac obſcuritate vitæ plenæ miſeriis, vbi licèt caro, quæ corrumpitur, aggrauat animam, ſcit tamen nullam præter ſuam rationalem eſſe vitam. Si autem (quod verum eſt) ſciuit ſerpentem non niſi alieno ſpiritu potuiſſe loqui, profectò in eo miræ ſeductionis immēſitas eſt, quod quaſi omnipotentiā ſpiritus eius mirata eſt mulier, qui per rationale animal humana formare verba potuiſſet. Sentit ergo Rupert. cognouiſſe Euam aliquem ſpiritum per ſerpentem ſecum fuiſſe locutum; & conſequenter cognouiſſe eundem ſpiritum reſponſum ſuum potuiſſe percipere, & ideo nihil timuiſſe, nec dubitaſſe cum eo loqui.

22. *Verior reſponſio ex dicto Ruperti.*

Mihique hæc ſententia valde probabilis videtur. Nam ſatis credibile eſt, habuiſſe Euam notitiam ſubſtantiarum ſpiritualium, id eſt, quòd præter res corporeas creaſſet Deus ſpiritus ratione vtentes, & habentes poteſtatem ad habenda corpora. Ergo facile cogitare potuit, aliquem ſpiritum ſibi per ſerpentem loqui. Fortaſſè tamen non diſcreuit, an ſpiritus bonus, vel malus eſſet, vel quia Angelorum lapſu reuelationem nondum habuerat, quia hoc erat magis occultum, & contingens, minúſque ad perfectam notitiam creationis Vniuerſi neceſſarium. Vel certè, ſi id cognouerat, tunc de hoc non cogitauit, nec ex prioribus verbis, & interrogatione ſerpentis ſtatim diiudicare potuit, qualis eſſet ſpiritus, qui ſibi loqueretur.

23. *Eandem indicat D. Thom.*

Atque hanc ſententiam indicaſſe videtur D. Thomas 1.*p.q.*94.*a.*4.*ad* 2. dicens: Quòd mulier putauit, ſerpentem accepiſſe loquendi officium non per naturam, ſed aliqua ſupernaturali operatione. Vbi cùm dicit *ſupernaturali*, non eſt rigorosè intelligendum, ſed quatenus quicquid in aliquo ſit vltra virtutem naturalem eius, quodámodo ſupernaturale dici poteſt. Bonauent. etiam in 2. *d.*11.*a.*1.*q.*2.*ad* 1. fauere videtur, quatenus ait, *mulierem non credidiſſe eum, qui loquebatur cum ſerpente, eſſe aduerſarium, ſed potius bonum conſiliarium. Et ideo* (inquit) *tam occulta erat illa tentatio, ſicut ſi diabolus loqueretur ad cor interius.* In quo ſupponit, cognouiſſe mulierem aliquem ſpiritum locutum eſſe in ſerpente. Quod autem ait credidiſſe illum fuiſſe bonum conſiliarium, vel corrigendum eſt, vel negatiuè, ſeu potentialiter interpretandum; ſcilicet, non iudicaſſe illum fuiſſe malum, ſed vel abſtraxiſſe, vel ſimpliciter proceſſiſſe, quaſi ſupponendo potuiſſe eſſe bonum conſiliarium.

Fauet Bonau.

24. *Inſtat contra hanc reſponſionē Pererius primò.*

Obiicit verò contra hanc ſententiam Pererius. Primò, quia non ſatis cōſonat narrationi Moyſes, nam ille ſimpliciter dicit, ſerpentem locutum eſſe ad mulierem, eíque mulierem reſpondiſſe. Quod hiſtoricè, & planè de ſerpente intelligitur, ad ſpiritum autem non niſi incommodè, & violenter detorquetur. Secundò, quia ſi Eua ſpiritum per ſerpentem ſibi loqui credidiſſet, magis fuiſſet perturbata, & dolum ſtatim ſuſpicata eſſet, videns enim, non in ſpecie hominis (ſicut Angeli ſibi, & merito apparere ſolebant) ſed per ſerpentem ſecum loqui, fraudem aliquā ſtatim timuiſſet. Tertiò, quia Eua, quando reprehenſa eſt à Deo, non in ſpiritum, ſed in ſerpentem culpā coniecit, & Deus non ſpiritui, ſed ſerpēti maledixit. Sed hæc ex ſupradictis facile ſoluuntur. Quia etiāſi Moyſes loquatur de corporeo ſerpente, ſub illo cōprehendit ſpiritum, qui loquebatur, ſicut ſolet loqui Scriptura de Angelis ſub ſpecie ſenſibili apparentibus, & loquentibus.

Secundò.

Tertiò.

25. *Ad* 1.

Vnde ad primum dicimus, quòd ſicut ſerpens, qui locutus eſt, non erat ſolum animal ſenſibile, ſed ſpiritus per illū; ita etiam ſerpens, cui reſpondit mulier, eodem modo intelligendus eſt: & ita ex littera illa colligi nō poſſe, putaſſe Euā ſolùm ſerpentem ſenſibilem eſſe, qui loquebatur, ſed cōtrarium potiùs indicari, nam relatiuū *cui*, referr eundem, qui locutus fuerat. Ad ſecūdum in primis ex Scriptura non conſtat, Angelos ſanctos aliquando apparuiſſe in ſpecie hominis Euæ ante peccatum. Nam *Gen.* 1 ſolum habētur illa verba, *Benedixitque illis Deus*, & ait, *creſcite*, &c. Et infrà, *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnē herbam*, &c. Ex quibus ad ſummum colligi poteſt, locutū eſſe Deum ſub forma humana ſenſibili ad primos homines ante peccatū. Quamuis etiam poſſint illa verba intelligi de interna inſpiratione, & locutione per quam Adam, & Eua illam cognitionem acceperunt. Et *c.*2. ſolùm dicitur de Deo: *Et adduxit eam* (id eſt, Euam) *ad Adam*, quod non eſt neceſſe intelligi factum apparente Deo in forma ſenſibili; & quicquid de hoc ſit, de aliis certè apparitionibus Angelorum factis, aut ſoli Euæ, aut illi ſimul cū Adamo, nulla eſt ibi mētio. Erdeinde quamuis ſub forma hominis priùs ei apparuiſſet aliquis Angelus, nō ideo poſtea perturbata fuiſſet, nam potiùs generaliter ſciet, ſolere Angelos per corpora loqui, dubitare autem poſſet, an omnes loquantur per eadem corpora, vel per diuerſa, & cur ille, qui loquebatur ſub alia forma veniret, quàm prior. In quo nullum eſt inconueniens, ſed potiùs ad prouidentiam Dei pertinere potuit, vt Eua faciliùs cognoſcere poſſet dæmonis deceptionem, & ita minus excuſabilis redderetur. Ad tertium idem, quod ad primum, reſpondendum eſt; latiùs dicetur inferiùs, explicando verba, quibus Deus ſerpentem maledixit.

Ad 2.

Ad 3. *quid?*

CAPVT II.

Quod fuerit initium peccandi Euæ, & quem progreſſum in multiplicandis peccatis habuerit.

1. *Explicatio tituli.*

INitium peccandi dici poteſt, vel primum peccatum ab Eua commiſſum, vel primum tempus, in quo Eua peccare incepit. Vtrunque ergo initium explicare intendimus, ſed vt faciliùs declaremus ſpeciem peccati primi, ac præcipui ab Eua commiſſi; inquirimus priùs temporis initium, in quo Eua ab innocentia cadere cœpit, & conſequenter totum progreſſum, & ordinem peccatorum eius explicabimus. Primum ergo Rupertus *lib.* 3. *in Gen. cap.* 2. ſentit, aliquod peccatum Euæ totam ſerpentis tentationem anteceſſiſſe. Putat enim intra Paradiſum non fuiſſe ſerpentes, nec alia bruta animalia, quia contra pulchritudinem, & decentiā, ſeu munditiem illius loci futurum fuiſſe exiſtimat. Et ita locus ille non eſſet tantæ beatitudinis exiſtimandus, quantæ fuiſſe deſcribitur. Ex hoc ergo infert, quòd *mulier corpore* (vt ait) *& oculis vaga dum incontinēter deambulat, fortè proſpectans qualis extra Paradiſum mundus haberetur, & dū ſerpens dulcedini terræ proprius, & ambitioſius innititur, locus diabolo datus eſt, & occaſio porrecta, vt Euam tentaret.* Per quæ verba ſatis ſignificat, Euā culpa ſua & inordinatis actionibus tentationi occaſionem præbuiſſe, ac proinde culpam aliquam priorem tentatione fuiſſe. Etenim verba illa, *mulier corpore, & oculis vaga, dum incontinenter deambulat*, manifeſtè indicant inordinatam actionem. Aliqui etiam dixerunt, Euā, prius quàm à diabolo tentaretur, peccaſſe per ſuperbiam & nimiam confidentiā ſui. Et mouebātur, quia Deus nō permitteret tentari innocentem, nam ipſa tentatio quædā pœna eſt. Quam ſententiā indicare vidētur Aug. *lib.*11. *Gen. c.*5. & Proſper *lib.* 2. *de Vit. contēp. c*...

1. Sententia Ruperti.

2. Sententia indicata ab Aug. & Proſpero.

2. *Ruperti ſententia profligatur.*

Prior verò ſententia Ruperti omni caret fundamento. Nam in primis, quod ſupponit intra Paradiſum non fuiſſe animantia, falſum eſſe paret,

tet, quia intra Paradiſum eis Adam nomina impoſuit, vt *Gen.* 2. narratur, vt ſuprà explicuimus. Deinde tentatio Euæ non longè à ſitu arboris ſcientiæ facta eſt, nam in progreſſu tentationis *vidit mulier lignum, quod eſſet bonum ad veſcendum, & pulchrum oculis*, &c. Gen. 3. Lignum autem ſcientiæ boni, & mali erat in medio Paradiſi, vel propè arborem vitæ, vt ex 2. *Gen.* colligitur; ergo veriſimile non eſt ſerpentem fuiſſe extra Paradiſum quando Euam tentauit, quia diſtantia à medio Paradiſi vſque ad terminos eius non erat tam parua, vt in illa poſſet colloquium inter ſerpentem, & mulierem miſceri: erat enim diſtantia pluriũ milliarium, vt in ſuperioribus diximus. Vnde nõ eſt etiam credibile Euam in breui tempore tam longã deambulationem feciſſe. Denique illa inordinatio quam Rupertus Euæ tribuit, nullum habet fundamentum in Scriptura, nec rationem, cur præſumenda ſit. Nam ſi tanta erat inordinatio, vt eſſet peccatum mortale, nulla materia, nullúmve indicium tam grauis culpæ ibi reperimus: ſi autem venialis tantùm culpa iudicetur, hæc in illo ſtatu ante mortalem caſum inueniri non poterat, vt diximus. Neque abſque temerario iudicio illam ſine vlla probatione præſumere poſſumus, nam ſine vlla veniali culpa potuit Eua aliquando ſola, & ſeparata à marito in Paradiſo, & non longè ab arbore ſcientiæ boni, & mali deambulare. Atque ita ſerpens ante omne peccatum Euæ, occaſionem tentandi illam arripere potuit.

3. *Altera quorũdam ſententia expugnatur.*

Altera verò ſententia multo magis falſa eſt Primo, quia ſine vllo fundamento iudicat ſuperbiæ peccatum in Eua ante omnem tentationem externam. Secundò, quia ſi vera eſſet illa ſententia, non fuiſſet dæmon initium, & quaſi prima radix lapſus humanæ naturæ, cuius contrarium ex Scriptura ſuprà oſtendimus. Et idem ſupponunt iidem ſancti qui differentiam conſtituunt inter Angelum, & hominem; quòd ille ex ſe, & nullo exteriùs ſuggerente lapſus eſt; homo verò non niſi per ſuggeſtionem dæmonis. Et ideo omnes Theologi cõueniunt, Euam ante tentationem nihil peccaſſe, vt videre licèt in D. Thoma 2. 2. *q.* 161. *a.* 1. & aliis *in* 2. *d.* 21. Neque eſt verum tentationẽ habere rationem pœnæ, maximè quando ſine perturbatione animi fieri, & vinci poterat; fuit ergo ad probationem virtutis, & augmentum meriti, vt dixit Auguſt. *lib.* 11. *in Gen. cap.* 4. Nec *in cap.* 5. aliud docet, vt infrà videbimus, ſimúlque locum Proſperi exponemus.

Ad Auguſtinũ & Proſperum in eadem 2 ſententia adductos.

4. *3. Sententia Pererij quæ indicatur etiam a Cai.*

Eſt ergo alia ſententia dicens, Euã peccaſſe ſtatim poſt illam interrogationem ſerpentis: *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi?* Nam ſtatim (vt auctores huius ſententiæ interpretantur) Eua per ſuperbiam peccauit, quia verbis ſerpentis inducta ægrè tulit, illo Dei præcepto eſſe aſtrictam, & appetiit poteſtatem, libere, & ſine tali ſubiectione viuendi. Ita opinatur Perer. *lib.* 6. *in Gen. diſp. de Peccat. Euæ, q.* 1. & citat Caietanum in eundem locum. Veruntamen Caietanus licèt probabiliter coniectet, Moyſem non retuliſſe omnia verba ſerpentis, ſed paucis verbis multa comprehendiſſe, quibus (vt ipſe latè diſcurrit) perſuadere voluit, præceptum illud eſſe nimis graue, & contrarium libertati & commodis hominum, non tamen dicit, Euam ſtatim fuiſſe in ſuperbiam elatam. Id tamen inſinuat, explicando verba Euæ reſpondentis ad ſerpentem, ait enim quòd *diabolicum venenum in affectum mulieris ſerpſit per diſplicentiam præcepti.* Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia Eua reſpondẽdo ſerpenti multa peccata exteriùs cõmiſit; ergo iam peccauerat interiùs per pec-

Eius fundamentum.

A catũ ſuperbiæ. Coſequẽtia ſupponitur ex doctrina Auguſtini 14. *de Ciu. c.* 13. ex illo Eccleſ. 10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia.* Et ſpecialiùs Tobi. 4. *In ipſa initium ſumpſit omnis perditio.* Antecedens autẽ probatur. Primũ ex Chryſoſt. *hom.* 16. *in Gen.* dicente: *Oportebat initio colloquiũ illius non ferre*, &c. *Quia autem neſcis quomodo allecta colloquium ſerpentis tulit, per quem vt inſtrumentum pernicioſa diaboli verba ſuſcepit, congruum erat ſtatim, &c. vt ipſa auerſaretur, & fugeret illius conſuetudinem*, &c. *Verùm quia præmagna negligentia non attendebat, non ſolùm non eſt illum auerſata, ſed omne mandatum illi detexit, & margaritas porcis obiecit.* In quibus verbis negligentiam, & culpã Euæ tribuere videtur in toto illo colloquio, & præſertim exaggerare videtur malũ detegendi diuina B myſteria ſine delectu, & colloquendi cũ dæmone cum tanto diſcrimine. Vnde hoc eſt primũ peccatũ quod aliqui in illa reſponſione accuſant, ſcilicet, quòd Eua periculo deceptionis, & tranſgreſſionis præcepti diuini ſe expoſuit. Quia tenebatur aduertere illum eſſe ſuperiorẽ aliquem ſpiritum, & ſe eſſe inſufficientẽ ad rationem illi reddendam, vel ad diſputandum cum illo, ideoque maritum potiùs adire debuiſſe, eíque ſerpentis interrogationẽ notã facere, vt curam illius negotij aſſumeret. Et præterea alij in verbis Euæ triplex peccatũ inueniunt. Primũ mendacij in verbo illo, *ne tangeremus illud.* Secundum infidelitatis in verbo illo, *ne fortè moriamur.* Oſtendit enim ſe dubitare de re à Deo ſimpliciter reuelata. Tertium eſſe poteſt aliud menda- C cium, quod ex eiſdem verbis colligi videtur, quia Deus non dixerat, ſi comederis, fortè morieris, ſed, *In quocumque die comederis, morte morieris.* Vbi non ſolùm non addidit particulam *fortè*, ſed potiùs addendo, *in quocumque die*, oſtendit comminationem eſſe abſolutam, & infallibiliter exequendam.

1. Euæ peccatum iuxta quoſdam.

Triplex aliud peccatum iuxta alios.

Nihilominus reſpondeo, Euam nec ante, quàm ſerpenti reſponderet, nec in verbis per quæ ſerpenti reſpondit, aliquid peccaſſe. Hæc eſt aperta ſententia D. Thomæ *in d. q.* 165. *a.* 2. & aliorum Theologorum *in* 2. *d.* 22. nam docent primum peccatum ſuperbiæ in Eua fuiſſe appetitũ ſimilitudinis ad Deum, quem appetitum non concepit, donec ſerpens replicauit, & dixit, *Nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut dij*, &c. Ergo antequam ſerpens D illa verba proferret, non præceſſit aliud ſuperbiæ peccatum; ergo antea nullum peccatum Eua commiſerat. Conſequentia hęc nititur in illo principio ſuprà ex Aug. poſito, *initiũ peccandi in Eua fuiſſe ſuperbiam.* Altera illatio cũ antecedẽte probatur, quia Eua non eſt in ſuperbiã elata à ſe, (vt ita dicam) ſed excitata per ſuggeſtionem extrinſecã dæmonis, ſed ante illa verba nullũ habuit motiuum extrinſecũ ſuperbiæ, vt ex prioribus verbis ſerpentis manifeſtum eſt. Nam eſto concedamus, ſerpentem nõ dixiſſe illa ſola præciſa verba, quæ Moyſes refert, nihilominus nõ poſſumus non pro libito confingere alia verba, quæ in illis nos inſinuentur, vel virtute cõtineantur. In ſerpentis autẽ interrogatione nullũ eſt verbũ formale, aut virtuale ad ſuperbiã excitans, ſed ad ſummum tacite indicans, vel præcepti E onus, vel pericuſoſam curioſitatem inquirendi rationem eius. Imò in hoc etiam calliditas ſerpentis oſtẽſa eſt, quòd nõ ſtatim apertè tranſgreſſionẽ aut eleuationẽ perſuaſit, ſed remotè interrogando aggreſſus eſt, vt occaſionẽ haberet proponẽdi poſtea falſam rationẽ pręcepti, quæ ad ſuperbiã excitaret.

5. *Prima aſſertio D. Thomæ & Theologorum. Probatur 1.*

Deinde probatur aſſertio, quia ex reſponſione Euæ, vel aliquo verbo eius nullum peccatum cum fundamento colligi poteſt. Nam in primis, quòd Chryſ. negligentiæ, audaciæ, aut imprudentiæ illã arguere videtur, magis myſticè & ad mores,

6. *Probatur 2. oſtendendo verba Chryſoſtomi in n. 4. procedere myſticè, non literaliter.*

res, quàm ſecundùm rigorem, & proprietatem A intelligendum videtur. Vel etiam negatiuè, (vt ſic dicam) & non priuatiuè accipi debet. Facilè namque concedemus, Euam non fuiſſe vſam optimo conſilio, nec ſumma prudentia, quaſi diſputando cum ſerpente: quia multo melius fuiſſet illius conſortium fugere, & cum marito rem totam communicare. Veruntamen, hoc medium licèt conſultius fuiſſet, non fuit abſolutè ex præcepto neceſſarium: nulla enim ſufficiens ratio talis præcepti apparet. Neque etiam poteſt Eua accuſari eo quòd detexerit ſupernaturale myſterium: tum quia non erat illi ſub ſecreto datum. Tum etiam quia ſpiritus, qui per ſerpentem ei loquebatur; iam ſe oſtenderat illius myſterij conſcium, & Eua potiùs verba illius correxit, vel ambiguitatem declarauit. Nam ſerpens non dixit, vt non comederetis de tali ligno, ſcilicet ſcientiæ; ſed vt *non comederetis de omni ligno Paradiſi*, quòd verbum ambiguum erat, nã ſignificare poterat, mandatum illis fuiſſe, vt de nullo ligno comederent, vel vt non de omni, id eſt, vt de aliquo, vel de aliquibus non comederent. Et in priori ſenſu verba erant falſa: in ſecundo autem confuſa, & incerta, & ita ſimpliciter erant ambigua, & captioſa. Et ideo Eua reſponſione ſua veritatem declarauit, & confeſſa eſt, tum diuinum beneficium agnoſcendo, dicens, *de fructu lignorum, quæ ſunt in Paradiſo, veſcimur*, tum determinatam exceptionem per præceptum factam explicando, *de ligno*, inquit, *quod eſt in medio Paradiſi.* In hoc ergo non videtur reprehenſione digna, nec dici poteſt proieciſſe margaritas ante porcos, vel quia nondum cognoſcebat illum eſſe ſpiritum malum, ſed ſimpliciter ſpiritum intelligentẽ, & capacem illius declarationis, vel quia non ſemper eſt malum, tentanti dæmoni reſpondere, veritatem illi obiiciendo, quam ignorare ſe ſimulat, ſicut Chriſtum Dominum feciſſe ſcimus.

7. Probatur vlterius reſpondendo ad fundamentũ Caietani in n. 4.

Nec etiam video, quomodo ex verbis illis, aut ex illa exaggeratione, *ne comederemus, & ne tangeremus illud*, colligat rectè Caietanus, Euam iam concepiſſe diſplicentiam præcepti, vel, vt alij volunt, accidiam ſpiritualem, ſeu tædium de prohibitione ſibi facta. Nihil enim horum in verbis illis ſignificari video, nam priora verba, vt dixi, potiùs oſtendunt tam beneficij, quàm præcepti memoriam: poſteriora verò, ſcilicet, illius exaggerationis, *ne tangeremus*, vt iam ſuprà dixi, non continent falſitatem; tum quia fieri potuit, vt etiam verbum illud fuerit à Deo in præcepto expreſſum, vel quòd Adam illo modo præceptum promulgauerit Euæ, quanuis à Moyſe in præcepti enarratione illud verbum fuerit omiſſum. Tum etiam quia cùm dicitur, *ne tangeremus*, intelligendum eſt de tactu ad eſum ordinato, & ita implicitè continetur in prohibitione comedendi, & ſine vllo mendacio potuit ab Eua implicitè declarari. Neque in hoc oſtendit diſplicentiã præcepti, ſed potiùs æſtimationem, & rigorem circa modum, quo erat perfectè obſeruandum.

Confirmatur reſponſio ex Gregorio.

Confirmatur, & declaratur hęc reſponſio ex D. Gregorio *lib. 35. Moral. cap. 10. alias 13.* vbi hoc præceptum his verbis refert, *Sed notandum, quod illi dicitur, ex omni ligno Paradiſi comedite, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali, ne tetigeritis*, vbi præceptum ipſum refert per verbum non tangendi; ergo intellexit, illud eſſe comprehenſum ſub verbo non comedendi.

8. Item reſpondendo ad id quod de triplici Euæ peccato aſſerebatur in fine numeri 4.

Denique particula *fortè*, addita ab Eua dicente, *ne fortè moriamini*, non continet mendacium, nec mentis dubitationem circa rem à Deo dictam indicat. Primum, quia, vt in ſuperioribus diximus, interdum ita loquimur, non propter dubi-

tationem, ſed propter contingentiam effectus per ſe ſpectati, ſeu ad eius periculum indicandum. Ita reſpondit Bonauent. *in 2. d. 22. art. 1. q. 1. ad argum.* Vbi etiam addit, potuiſſe Euam ſine peccato dubitare non de veritate Dei, ſed de ſenſu verborum eius, an, ſcilicet, intelligenda eſſent de morte corporali, vel ſpirituali, aut an eſſet pœna ſimpliciter ſtatuta, & infallibiliter exequenda, vel tãtùm quam Deus comminatus eſſet remiſſibiliter. Et idem in virtute reſpondet D. Thomas *in 2. diſt. 22 q. 1. art. 1. ad 1.* Vnde addere poſſumus, potuiſſe Euam dubitare, an verba illa, *In quacunque die comederitis, morte moriemini*, dicta fuerint tanquam comminatoria pœnæ, vel ſolùm tanquam ſignificantia effectum ex manducatione illius cibi conſequendum, qualis eſſe poſſet mors, B ſi fructus illius arboris ex natura ſua eſſet nociuus, & humano corpori contrarius. Quia ergo ſerpens interrogauerat Euam ratione præcepti, dicẽs, *cur præcepit*, &c. videtur illa in verbis ſuis pro ratione reddidiſſe periculum mortis, quod ex tali cibo imminebat, quia verò non erat certa, an eſſet hæc ratio præcepti, addit particulam *fortè*, tum vt ſuam dubitationem oſtenderet, non de veritate, ſed de ſenſu verborum Dei, & de ratione præcepti; tum etiam ne falſum diceret, ſed ſuam ignorantiam, ſeu neſcientiam oſtenderet, quæ illi ſtatui non repugnabat. Et ita facilè excuſatur alterius mendacij, quod illi obiiciebatur. Nam particula *in quocunque die*, dictam ſenſuum ambiguitatem non excludit. C

9. 2. Aſſertio, quæ ex dictis eruitur. Probatur authoritate Auguſtini, D. Thomæ & aliorum.

Ex quibus tandem concludimus peccatum Euæ incepiſſe ſtatim ac verba illa ſerpentis audiuit, *nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut dij*, &c. Hæc eſt ſententia D. Auguſtini *lib. 11. Gen. ad lit. cap. 30. & lib. 65. quæſt. ad Oroſium, quæſt.* 4. quam ſequitur D. Thomas 2.2. *q.* 163. *art.* 1. & 2. & alij Theologi *in 2. d. 22.* & Perer. *lib. 6. in Gen.* in expoſitione verborum ſerpentis, & mulieris, *& in diſp. de peccato Euæ* Et probatur, quia poſt illa verba ſerpentis, *nequaquam*, &c. ſtatim additur: *Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet lignum*, &c. Sed per hæc verba indicantur peccata exteriora Euæ; ergo ſignum eſt interiùs peccaſſe ſtatim ac ſerpens ſecundò loquutus eſt. Conſequentia probatur; tum quia D inordinatio in motu corporis inordinationem interiorem ſupponit, nam ab illa procedit. Tum etiam, quia in illo ſtatu erat hoc peculiari ratione neceſſarium, quia in eo ita erant ordinata omnia per originalem iuſtitiam, vt non poſſit in inferioribus partibus eſſe defectus, niſi in ſuperioribus præcederet, & ideo non potuit in corpore ſanctitas amitti, niſi violata priùs animæ ſanctitate, vt in ſimili dixit Auguſt. *lib. 1. de Ciuit. cap.* 8. Antecedens verò probatur ex ipſis verbis Gen. nam poſtquam mulier promiſſionem ſerpentis audiuit, ſtatim curioſè aſpexit lignum ſcientiæ, *& vidit, quòd eſſet bonum ad veſcendum.* In quibus verbis ſatis ſignificatur inordinatè, & non ſimplici, ac puro animo aſpexiſſe. Nam priùs (vt per ſe credibile E eſt) iam ſæpius lignum illud aſpexerat, & tamen non viderat, quòd bonum eſſet ad veſcendum; aliter ergo tunc aſpexit.

10. Item oſtenditur ex aliis.

Vnde Albin. *q. 66. in Gen.* interrogat, *cur mulier conſiderauit lignum poſt ſerpentis perſuaſionem?* Et reſpondet, *Vt explicaret, ſi quid in eo mortiferum eſſet, dum autem nihil in eo tale reperiret, confidentius guſtauit ex eo.* Ideo autem intentionem id explorandi habuit, quia iam appetere inceperat eſum eius, à quo propter mortis timorem retardabatur; ergo modus ille aſpiciendi inordinatum animum ſupponebat. Vnde Rupert. lib. 3. in Gen. cap. 9. *Re*

vera(inquit)*nondum eo modo viderat,quia cum ea præſumptione, qua nunc intuita eſt,nondum conſiderauerat.* Et infrà:*Vidit igitur,id eſt,conſiderauit, diligenter intuita eſt,curioſius attendit,& iudex eorum quæ audierat ipſa eſſe voluit.* Confirmat hoc Bernard. tract. de Gradib. humilit. gradu 1.§.2. *Quid tuam* (inquit ad Euam) *mortem tam intentè tueris? quid illo tam crebro vagantia lumina iacis; quid ſpectare libet, quod manducare non licet?* Et infrà, *Et ſi culpa non eſt, culpa tamen occaſio eſt,& indicium commiſſæ, & cauſa eſt committendæ.* Quanuis ergo ille aſpectus oculorum per ſe malus non appareat, & ex leuitate, curioſitate, aut ſenſibili voluptate factus, leuis culpa eſſe poſſit, tamen in ea nec fuit ſine culpa, vt verba ipſa indicant, vt cum Patribus ponderauimus, & effectus monſtrauit, nec potuit eſſe in eo ſtatu ex veniali culpa,aut præueniente motu indeliberato: ergo fuit ex aliquo prauo appetitu iam concepto. Vnde Gregor. 21. *Moral. cap.* 2. ait, *Eua prius incautè conſpexit lignum, quàm ipſum contingeret*; ideo autem incautè aſpexit, quia mens eius iam interiùs corrupta fuerat. Et inde etiam prouenit vt idem lignum, pulchrum òculis, aſpectúque delectabile, multo aliter, quàm antea, ei viſum fuerit; nam quæ non rectis oculis aſpiciuntur, vehementiùs mouent, & iuxta affectum videntis pulchriora apparent. Vnde Gaudent. *in tract.* 15. qui eſt de Machabæis, ita exponit illa verba, *Fructus ille ita viſus eſt ſpecioſus, ac dulcis, vt concupiſcentiam præſtaret oculis,& gulæ conciliaret illecebram.* Iam ergo interiùs peccauerat Eua, quando illo modo arborem aſpexit; ergo ſignum eſt, lapſum eius incepiſſe ſtatim, ac ſerpentis promiſſionem audiuit.

11\.

Quidnam fuerit illud 1. Euæ peccatum.

Iam verò explicandum ſequitur quódnam illud primum peccatum Euæ fuerit. Duo enim ibi interuenire potuerunt,ſcilicet,infidelitatis, & ſuperbiæ,& vtrunque videtur in Eua præceſſiſſe. Nam in primis de Eua dicit Apoſt. 1. ad Tim.2. *Mulier ſeducta in præuaricatione fuit*, cùm tamen de Adam dicat, non fuiſſe ſeductum. Illa autem ſeductio Euæ in rebus ad fidem pertinentibus fuiſſe videtur; nimirum in hoc,quod ſerpenti dicenti, *nequaquam moriemini*, plus credidit, quàm Deo dicenti, *morte moriemini*;ergo per hanc deceptionem & infidelitatem incidit. Item credidit promiſſioni ſerpentis, *eritis ſicut dij*, quæ errorem in fide continebat. Denique credidit, Deum prohibuiſſe eſum ligni,quaſi ex inuidia, ne fierent ſicut dij, ſcientes bonum, & malum, quod etiam errorem intolerabilem continet. De peccato verò ſuperbiæ id affirmat Auguſt. in locis ſuperiùs citatis, & præſertim *lib.*11. *Gen. ad lit.cap.* 30. quem D.Thomas ſequitur, & videtur communiori ſententia Theologorum receptum. Et maximè probari ſolet ex ſententia Sapientis *Eccleſiaſt.*20.& *Tobiæ cap.* 4. dicentiū, initium peccandi fuiſſe ſuperbiam. Denique ex fide, quam Eua ſerpentis promiſſioni, & verbis dedit,ſatis probabiliter colligitur, Euam appetiiſſe excellentiam à ſerpente promiſſam inordinato modo,& vltra ſuæ naturæ proportionem,quod ad ſuperbiam pertinet.

Peccaſſe Euam per infidelitatē ſuadetur ex script.

Item per ſuperbiam affirmant Auguſt. & D. Thom.

12\.

Arguitur ex duobus illis peccatis infidelitatem præceſſiſſe primo ex Auguſt.

Inter hæc autem duo peccata dubitari poteſt, quódnam illorum prius fuerit. Nam quòd præceſſerit infidelitas probari poteſt,quia priùs Eua credidit vera eſſe verba ſerpentis,quam excellentiam ſcientiæ & ſimilitudinis ad Deum inordinatè appeteret, ſed infidelitas conſummata eſt in illa credulitate, ſuperbia verò in hoc appetitu; ergo præceſſit infidelitas ſuperbiam. Maior probatur, primùm ex Auguſt.14.*de Ciuit. cap.* 17. vbi de primis hominibus ait, *Hoc itaque cognouerunt, quod felicius ignorarent, ſi Deo credentes, & obedientes non commit-*
A *terent, quod eos cogeret experiri infidelitas, & inobedientia, quid nocerent*; vbi infidelitatem ponit tanquam radicem, & initium totius lapſus primorum hominum. Deinde ratione,quia iudicium intellectus præcedit actum appetendi, nam eſt cauſa illius,& in hoc particulari facto non appetiiſſet Eua ſimilitudinem Dei, niſi credidiſſet ſerpenti dicenti, ſibi eſſe poſſibilem, quia ſola apprehenſio ſine iudicio non ſufficit ad inducendum affectum. Et quanuis fortaſſe poſſet aliquis ſimplici affectu ferri ad impoſſibile,& à fortiori ad bonum apprehenſum nondum iudicatum poſſibile: nihilominus efficaci affectu,nemo poteſt appetere,niſi quod iudicat ſibi eſſe poſſibile. At verò appetitus Euæ fuit efficax, cuius ſignum eſt, quia ex vi illius ſtatim
B applicauit media, aſpiciendo attentè pulchritudinem cibi, & applicando manum ad tollendum illum de arbore, & comedendum; ergo talis appetitus ex præcedenti deceptione & errore proceſſit.

Deinde ratione.

13\.

Obiectioni contra proximum argumentum occurritur.

Dices,non potuiſſe fœminam decipi antequam peccaret,quia in ſtatu innocentiæ nulla poterat eſſe deceptio, vt ſuprà dictum eſt. Reſpondetur deceptionem intellectus non potuiſſe præcedere omne peccatum voluntatis, quod ſuprà dictum eſt, potuiſſe autem præcedere ſpeciale peccatum ſuperbiæ, vt argumentum probare videtur. Quia illa met deceptio voluntaria fuit, per voluntatem ſcilicet, credendi ſerpenti, quæ voluntas ex obiecto non fuit actus ſuperbiæ, ſed hæreſis,quatenus
C in voluntate eſſe poteſt, ſeu impiæ affectionis ad res fidei contrarias, vel temeraria deliberatio contra ſtudioſitatem. Vnde ante hanc voluntatem credendi non præceſſit alia deceptio, ſed inconſideratio, & leuitas, ac negligentia circa examen rei credendæ. Hoc ergo peccatum ante ſuperbiam præceſſiſſe videtur. Et hanc ſententiam ſecuti ſunt Lutherus, & Caluin. vt Bellarmin. refert *dicto lib.* 3. *de Amiſſione gratiæ,cap.*4.

14\.

Verior ſententia præceſſiſſe ſuperbiam.

Nihilominus contrariam ſententiam,nimirum, primum peccatum Euæ fuiſſe ſuperbiam, docet expreſsè Auguſt. *dicto cap.* 30. dicens; *Quando his verbis crederet mulier à bona,atque vtili re ſe fuiſſe prohibitos, niſi iam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio, quæ per illam*
D *ſententiam fuerat conuincenda,& humilianda:* Et hanc ſententiam ſequitur Magiſter *in* 2. *d.* 22. vbi Doctores communiter eam approbant, & D. Th. 2. 2.*q.*163.*art.*2. præſertim *ad* 4. vbi poſt relata verba Auguſtini, ſubdit, quòd non eſt ſic intelligendum,quaſi ſuperbia præceſſerit ſuaſionem ſerpentis,ſed quia ſtatim poſt ſuaſionem ſerpentis,inuaſit mentem eius elatio, ex qua conſecutum eſt, vt crederet eſſe verum, quod ſerpens dicebat. Quæ expoſitio adhibenda etiam eſt ad verba eiuſdem Auguſtini *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 5. ſcilicet, *Nec arbitrandum eſt, quòd eſſet hominem deiecturus iſte tentator, niſi præceſſiſſet in anima hominis quædam elatio comprimenda*, &c. Nam videtur in his verbis ſupponere Auguſt. elationem non fuiſſe ex tenta-
E tione dæmonis, quod falſum eſt; nam ſuprà probaui, primum peccatum Euæ quodcunque illud fuerit, ex ſuggeſtione dæmonis fuiſſe. Loquitur ergo Aug. de deiectione hominis quoad peccatum comedendi de ligno vetito; ſignificans nō potuiſſe,niſi inchoando à ſuperbia,ad illud perueniri. Et in eadē ſententia eſt Proſp. *lib.* 2. *de Vita contempl. cap.*19.qui eodem modo expenendus eſt,& ex his, quæ infrà de Adamo dicemus, hæc pars magis confirmabitur, & auctoritate illam latè probat Bellarm.*dicto cap.*4.

Exponitur Auguſtin.

Item Proſper.

Ratione confirmat eam D. Thomas, quia non potuit 15.

Probat D. Thomas prædictam ſententiam.

potuit Eua primò peccare ex affectu alicuius obiecti ſenſibilis, in quod concupiſcentia ſolet inordinatè tendere, quia hæc inordinatio non habebat locum in ſtatu innocentiæ; ergo primum Euæ peccatum fuit ex appetitu alicuius ſpiritualis boni ſupra ſuam menſuram, quod ad ſuperbiam pertinet.

Eius tamen ratio non ſatis vrget.

Hæc autem ratio non videtur omnino cogere: tum quia in ſtatu innocentiæ poſſent peccare homines primò, ac immediatè circa bona ſenſibilia, non præuenti, aut præmoti à concupiſcentia ſenſibili, ſed tantùm ex ſua mera voluntate, amando illa bona contra regulam rationis. Tum etiam, quia potuit Eua peccare circa ſpiritualem actum, qualis eſt actus credendi, in quo non fuiſſet appetitus excellentiæ, vel ſuperbiæ. Vnde non rectè etiam ſequitur, ſi Eua peccauit primò circa obiectum ſpirituale, contempto diuinæ regulæ ordine; peccaſſe primò per ſuperbiam, quia potuit peccare, facilè credendo ſerpenti, non per ſuperbiam, ſed per negligentiam, nec per formalem contemptum Dei, qui ad ſuperbiam ſpectat, ſed per contemptum materialem, & inconſiderationem diuinæ regulæ.

16.

Vt exponi ſit ratio D. Thomæ.

Igitur cùm D. Thomas in ſua ratione vtitur illo verbo, *non potuit*, non eſt cum tanto rigore accipiendum, vt abſolutam impotentiam ſignificet, ſed moralem impoſſibilitatem; ſic enim in eo ſtatu, & cum tanta rectitudine animi, & potentiarum vix fieri poterat, vt contra diuinum præceptum, propter ſolam ſenſibilem delectationem, voluntas nulla præuia concupiſcentia mota, liberè determinaretur.

17.

Quæ vtcunque etiam valet ad ſuadendum ſuperbiam præceſſiſſe ante infidelitatem.

Atque in hoc ſenſu coniectura eſt ſatis probabilis. Quæ cum eadem efficacitate procedit, ſuperbiam ad infidelitatem comparando. Primò quidem, quia nullum motiuum ibi præceſſerat, quod intellectum Euæ fide, & doctrina illuminatum poſſet mouere ad credendum ſerpenti plus, quàm Deo, niſi aliqua perturbatio in animo eius præceſſiſſet, ſeu affectus, qui intellectui tenebras immitteret. Hic autem affectus, cùm non fuerit de re materiali, & ſenſibili, non niſi appetitus excellentiæ eſſe potuit; præceſſit ergo hic appetitus infidelitatem. Quam rationem inſinuauit Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 13. dicens: *Ad malum opus non perueniretur, niſi præceſſiſſet mala voluntas. Porrò malæ voluntatis initium, quod eſſe potuit, niſi ſuperbia?* Et infrà, *Si voluntas in amore ſuperioris immutabilis boni, à quo illuſtrabatur, ſtabilis permaneret, non inde ad ſibi placendum auerteretur, & in hoc intenebreſceret, vt illa verum crederet, dixiſſe ſerpentem.*

Declaratur ampliùs adducta ratio.

Et declaratur ampliùs hæc ratio, quia hæreſis dupliciter in aliquo inuenitur, ſcilicet, vel tanquam in auctore, vel tanquam in diſcipulo, ſeu perſuaſo ab alio, & priori modo non oritur, niſi vel ex ſuperbia, vel ex nimio affectu ad res terrenas, & ſenſibiles, vt ſentit Auguſt. *lib. de Paſtorib. cap.*8. *& lib. de vtilit. credendi, in princ.* At verò qui ab alio trahitur in hæreſim, vel in ſuperbia, & affectu temporalium illum imitatur, vel ignoranter, & ex quadam ſimplicitate decipitur, Eua autem infidelis fuit iſto ſecundo modo tanquam ab alio decepta, non poſſumus autem dicere ex ſimplicitate, & ignorantia fuiſſe deceptam; tum quia ſerpens nulla ratione ſophiſtica ad illam perſuadendam, ſed ſimplici atteſtatione vſus eſt: *Nequaquam moriemini*, &c. Tum etiam, quia Eua erat ſufficienter in fide inſtructa, & alioqui nulla ratio boni per ſe apparebat in credendo ſerpenti, niſi ex affectu ad aliud bonum aliqua ratio vtilitatis, vel commoditatis redundaret; ergo neceſſariò debuit præcedere affectus aliquis, ex quo voluntas illa credendi ſerpenti originem duceret; cùm ergo ille affectus non fuerit ad alias res terrenas, profectò eſſe non potuit niſi ſuperbia.

18.

Ad Auguſt. adlatum n. 12.

Neque contra hoc obſtat ratio ſuperiùs facta, negamus enim, iudicium aliquod erroneum præceſſiſſe in Eua ante inordinatum appetitum excellentiæ. Et ad Auguſt. reſpondemus, in eo loco per inobedientiam intelligere peccatum manducandi de ligno vetito, vt eſt per ſe notum, etiam ex communi vſu loquendi de illo peccato; & illam inobedientiam dicit ex infidelitate proceſſiſſe. Et ita exponit Auguſtinum D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 89. *art.* 3. *ad* 2. non declarat autem eo loco Auguſt. quomodo Eua fuerit ad infidelitatem inducta, quia iam *cap.* 13. dixerat ex ſuperbia inductam fuiſſe.

Explicatur peccatum ſuperbiæ Euæ vt ſatisfiat rationi eidem n. 12. allatæ.

Vt autem ad rationem reſpondeamus, priùs obiectum illius ſuperbiæ explicare neceſſe eſt. Quod optimè tractat D. Thom. *d. q.*163. *art.*2. & in ſumma dicit, fuiſſe ſimilitudinem Dei non ſecundùm æqualitatem, ſed ſecundùm quandam imitationem in excellentia ſcientiæ, & potentiæ vltra regulam debitam, & ſupra ſuam menſuram. Et ita interpretatur Auguſtinum in id Pſal. 68. *Quæ non rapui tunc exoluebam*, Concione 1. dicentem de primis hominibus, *Rapere voluerunt diuinitatem*, vt intelligatur de diuinitate non per eſſentiam, ſed per quandam excellentem participationem, quia prior eſt impoſſibilis; poſterior verò facilè poteſt vt poſſibilis apprehendi.

19.

Progreditur explicatio.

Et hoc ipſum ſatis colligitur ex verbis ſerpentis. Quia, vt ſuprà dixi, Eua non eſt excitata ad ſuperbiam, niſi ex ſuggeſtione ſerpentis; ergo illud fuit obiectum ſuperbiæ mulieris, quod illi fuit à ſerpente propoſitum, vt Chryſoſt. *homil.* 16. *in Gen.* & Auguſt. *lib.* 8. *de Gen. cap.* 13. rectè ponderarunt. Serpens autem ſimilitudinem Dei illi propoſuit, dicens, *Eritis ſicut Dij*, & ſtatim declarauit, qualis eſſet illa ſimilitudo, dicens: *Scientes bonum, & malum.* Ergo ſuperbia Euæ fuit appetitus excellentiæ in cognoſcendo quid ſibi eſſet bonum, quídve malum. Qualis autem fuerit hic exceſſus in ſcientia boni, & mali, non ſatis conſtat. Nam velle ſcire bonum, & malum, & in hoc aſſimilari Deo, non eſt per ſe malum; malitia ergo eſt in exceſſu, vt ſiquis velit ſcire plus, quàm oportet, & aſſimilari Deo plus, quàm debet. Hunc ergo exceſſum explicat D. Thom. dicens, in hoc peccaſſe Euam, quòd voluit tantam ſcientiam boni, & mali habere, vt per virtutem propriæ naturæ determinaret ſibi, quid eſſet bonum, & quid malum ad agendum, vel etiam vt per ſe cognoſceret, quid ſibi boni, & mali eſſet futurum. Vnde probabile eſt, Euam tunc non cogitaſſe in particulari de modo illius excellentiæ, ſed, auditis verbis ſerpentis, ſtatim concepiſſe quandam ſcientiam ſibi ſufficientem ad beatam vitam, & ad regendum ſeipſam, & ſtatim illam appetiiſſe ſine ordine, vel ſubiectione ad Deum, ſed abſolutè, vt illi fuit propoſita etiam contra ordinem, & præceptum Dei, & ita per ſuperbiam in illo appetitu exceſſiſſe. Addítque conſequenter D. Thomas, etiam exceſſiſſe Euam, appetendo poteſtatem operandi virtute propriæ naturæ ad beatitudinem conſequendam, quod ſignificauit Auguſt. 11. *Gen. ad lit. cap.* 30. Et intelligendum videtur de appetitu quaſi in actu exercito, vt ſic dicam, magis quàm in actu ſignato, id eſt, magis ex modo volendi, quàm ex parte obiecti expreſsè ſibi propoſiti. Nam excellentia illa poteſtatis non fuit à ſerpente diſtinctè propoſita, tamen quia obtulit, & promiſit ſimilitudinem

Dei obtinendam præter ordinem ab ipſo ſtatutum, imò contra præceptum eius, ideo virtute illam perfectionem propoſuit, vt obtinendam propria induſtria, & facultate. Eodem ergo modo Eua illam appetiit, non quidem directè cogitando de tali poteſtate, nec de modo acquirendi dictam excellentiam, ſed nimio quodam amore ſui abſolutè appetendo illam excellentiam, nihil pro tunc conſiderans, vel de qualitate illius, vel de modo illam obtinendi.

20.
Satisfit iam rationi ſupra n.12.

Hoc ergo poſito, reſpondemus ad huiuſmodi elationem non fuiſſe neceſſarium, vt infidelitas præcederet, imò neque aliquod iudicium erroneum, ſeu ſimpliciter falſum etiam contra rationem naturalem. Quia apprehenſo illo obiecto ſub illa confuſione propoſito, ſatis erat apprehendere, & iudicare illam ſcientiam vt poſſibilem ſibi ſimpliciter, & conſequenter vt ſibi maximè conuenientem, ſi obtineretur. In hoc autem iudicio nulla falſitas in rigore inuoluitur, quia ſcientia ipſa abſolutè poſſibilis eſt, & conueniens ſi obtineatur; id autem, quod ibi adiungebatur, vel inordinatum, vel impoſſibile, non proponebatur formaliter in obiecto, ſed virtute, quatenus illa excellentia ſcientiæ ſine modo, aut menſura proponebatur, & ideo potuit etiam eſſe exceſſus in modo appetendi ſine præuio iudicio falſo in intellectu. Atque hinc etiam facilè intelligitur, non fuiſſe neceſſarium, vt in Eua infidelitas ſuperbiam antecederet, quia ad appetendam inordinatè excellentiam propriam nullum iudicium ſpeculatiuum fidei contrarium neceſſarium fuit: ſufficiens enim fuit practicum iudicium, quo vel excellentia ſcientiæ boni, & mali, vel maior poteſtas, & libertas in operando bonum, vel malum dicto modo, propoſita fuerit, vt appetibilis, & propriæ naturæ aliquo modo conueniens.

21.
Sententia proxime habita nus expoſita, communis eſt.

Et ita in hac ſententia ferè hoc modo explicata conueniunt cum D. Thoma Scholaſtici *in* 2. *d.*22 & ſpecialiter declarat Bonauent. *art.* 1. *q.* 1. & latiùs Ægid. *quæſt.*1. *art.* 1. *dubio* 1. *litterali.* Et quamuis Scotus, & ſequaces, de Adamo aliter ſentiant, non tamen de Eua, vt notauit Herer. *in* 2. *d.* 22. *q.*2. *concluſ.* 1. vbi etiam addit, omnes Theologos in hac ſententia conuenire. Quam eruditè confirmat, & declarat Bellarm. *lib.*3. *de Amiſſ. grat. cap.*4. *&* 5. At verò Pererius *dicto lib.* 6. *in Gen. quæſt.*1. *&* 2. de peccato Euæ ex parte diſſentit. Fatetur enim, aliquam ſuperbiam præceſſiſſe infidelitatem. Diſtinguit tamen duo peccata ſuperbiæ in Eua. Primum commiſſum ſtatim ac ſerpens interrogauit, *Cur præcepit vobis Deus?* & antequam aliquid promitteret, & hoc, dicit, præceſſiſſe infidelitatem. Aliud peccatum ſuperbiæ ponit in Eua poſt promiſſionem ſerpentis, & hoc, dicit, fuiſſe poſterius infidelitate, imò fuiſſe quintum Euæ peccatum. Veruntamen fundamentum de illo primo peccato ſuperbiæ exploſum iam eſt, & ita ruit tota illa pars, ſuperfluaque eſt illa multiplicatio peccatorum, quæ ante appetitum ſuperbiæ ex promiſſione ſerpentis conceptum in Eua excogitantur.

Diſſentit Pererius aliqua ex parte, immeritò.

22.
Argumentu contra dicta in n. 1. Euam peccaſſe per infidelitatem.
Primò.

Ex dictis verò noua difficultas oritur circa infidelitatis peccatum, nam ſi ante ſuperbiam non præceſſit, poſt illam non videtur neceſſarium, nec ſufficienter probari poſſe. Nã in primis nec Moyſes illud narrat, nec ex dictis eius colligitur. Quia poſt completa verba ſerpentis, tantùm ſubdit: *Vidit igitur mulier, quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile.* Ex quibus verbis collegimus ſuprà præceſſiſſe in Eua

A ſuperbiam. Statim verò ſolùm additur, *Et tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro ſuo*, &c. In quo ſolùm narrantur exteriora peccata contra ſpeciale præceptum diuinum: ſed iſta omnia ſuppoſita dicta ſuperbia, potuerunt ſine infidelitate committi, ſicut nunc fidelis peccat comedendo carnem in die prohibito; ergo non eſt, vnde tale peccatum infidelitatis colligamus. Secundò *Secundò.* augetur difficultas, quia ſi ex aliquo loco colligeretur hæc infidelitas, maximè ex illo 1. ad Tim.2. *Mulier ſeducta eſt*, ex illis enim verbis colligunt omnes Patres, Euam credidiſſe, vera eſſe, quæ ſerpens dicebat. Ita tradit D.Thom. 1.*p.q.* 24. *art.*4. *ad* 1. *&* 2.2. *q.*163. *art.*1. *ad* 4. *& art.*4. *in corpore*, *& ad* 1. ex Auguſt. 11. *Gen. ad litt.* B *cap.*30. *&* 42. & idem habet *lib.* 2. *de Gen. contra Manich. cap.* 15. *&* 14. *de Ciuit. cap.* 17. *& in Enchirid. cap.*45. Et idem ſentit Chryſoſt. *homil.*16. *in Gen.* & conſentiunt ibi Rupert. & alios infrà referemus. Sed hoc non ſatis eſt, vt dicamus, Euam propriam infidelitatem commiſiſſe; ergo. Probatur minor, quia potuit Eua credere ſerpenti, non credendo, Deum dixiſſe falſum, ſed credendo, vel non prohibuiſſe eſum ligni ſcientiæ eo modo, quo ipſa cogitauerat, vel ſaltem non fuiſſe mortem comminatum, vt irremiſſibilem pœnam. Sic enim Aug. *d. lib.*11. *Gen. ad litt. cap.*30. dixit de Eua; *Non credens, poſſe inde ſe mori, arbitror, quod putauerit, Deum alicuius ſignificationis cauſa dixiſſe, ſi manducaueritis, morte moriemini.* C Ergo licèt falſam exiſtimationem habuerit circa intelligentiam verborum Dei, & in hoc decepta fuerit, non tamen neceſſe eſt, vt infidelis fuerit. Tertiò maximum Euæ peccatum fuit ſuperbia, vt *Tertiò.* ſentit D.Thomas 2.2.*q.*163. *art.* 3. at ſi fuiſſet infidelis, maius peccatum fuiſſet hæreſis; ergo non commiſit tale peccatum.

Nihilominus dicẽdum eſt, abſolutè Euam poſt ſuperbiam in infidelitatem incidiſſe, id eſt, credidiſſe aliquid dictis Dei, & veræ fidei contrarium. Ita docet Auguſt. *locis citatis*, & ſequitur D Thomas, & ſumitur ex aliis Patribus, qui abſolutè tribuunt infidelitatem primis hominibus, vt allegatum eſt, & alios referemus *cap. quarto à num.* 4. Et hoc ſufficienter probatur ex loco Pauli, quia D *ſeduci* non eſt aliud, quàm induci in errorem, ſeu falſum iudicium; loquitur autem Paulus non tantùm de errore practico, ſed etiam de ſpeculatiuo, ait enim, Adam non fuiſſe deceptum, ſed Euam. At verò Adam practicè etiam errauit; ergo loquitur Paulus de deceptione per iudicium falſum ſpeculatiuum; ergo ſi mulier ſeducta fuit, in errorem eſt inducta: ille autem error fuit circa materiam fidei, vt manifeſtum eſt, quia per illum errorem credit Eua aliquid contrarium dictis Dei; vel aliter, quàm à Deo dictum fuerat; in vtroque autem eſt error contra fidem. Vt, v. g. non ſolùm eſt hæreticus, qui credit, Chriſtum falſum dixiſſe, cùm dixit; *Hoc eſt corpus meum*, ſed etiam, qui credit, Chriſtum quidem verum dixiſſe, tamen non fuiſſe E loquutum in proprio ſenſu, ſed ſub aliquo ænigmate; ergo ſimiliter quomodocunque fuerit decepta Eua circa verba Dei, vel circa ſenſum, quo propriè ab ipſo prolata ſunt, in materia fidei errauit.

23.
Vera ſententia de infidelitate Euæ ſuſtinetur & roboratur.
1. Ex Aug. D. Thom. & aliis.
2. Ex Paulo.

Duobus autem modis intelligi poteſt, Euam in eam infidelitatem incidiſſe, vno modo formaliter, & cum pertinacia, ac propria hæreſi, alio modo ſolùm materialiter, id eſt, ſine pertinacia, ac propria hæreſi. Priorem modum indicant multi Patres, dicentes, credidiſſe Euam, Deum ex inuidia ſibi prohibuiſſe eſum fructus ligni vitæ, ac

24.
Infidelitatem Euæ fuiſſe hæreſim, probatur.

ſe ſubinde mentitum eſſe, cùm dixit, morituros eos fuiſſe, ſi de ligno comederent: nam ſi hoc credidit Eua, nulla certè formalior hæreſis cogitari poteſt: hoc autem modo fuiſſe Euam deceptam, ſignificat Auguſt. *dicto lib.* 11. *Gen. ad litt. cap.* 30. & *lib.* 2. *de Geneſi contra Manich. cap.* 15. & Chryſol. *homil.* 16. *in Gen.* & alij *ibidem*, & Cyrill. Alexandrinus *lib.* 3. *contra Iulian.* §. *vbi autem*, vbi ſic inquit de dæmone: *Vide quòd peſſimarum doctrinarum fuerit inuentor, non enim dixiſſe, inquit, illis veritatem vniuerſorum Deum, ſed mentitum potius, & per inuidiam prohibuiſſe, ne comederent, vtpote Deos fore ſcientes, ſi comederent. Igitur & ipſam ſummam, & ineffabilem naturam calumniatus eſt, & peſtilentem doctrinam primis parentibus immiſit.* Et hinc Patres interdum indicant, amiſiſſe Euam fidem, peccando, cùm tamen fides non niſi per formalem infidelitatem amittatur. Atque ita ſignificat Ambroſ. *Epiſt.* 33. ad Marcellinam ſororem, & Tertull. *lib.* 2. *contra Marcionem, cap.* 2. quæ ſententia probabilis eſt.

25.
Probabilius non attigiſſe ad hæreſim.
Probatur 1.

Veruntamen fortaſſe probabiliùs dici poteſt, illam infidelitatem non fuiſſe cum pertinacia, & formali hæreſi. Nam difficile creditu eſt, Euam ſtatim ad ſimplicem aſſertionem ſerpentis credidiſſe, Deum mentitum fuiſſe, & ex inuidia præceptum poſuiſſe, quia hæc non ſolùm ſunt contra propriam fidem, ſed etiam contra rationem naturalem. Vnde D. Thom. *in* 2. *d.* 22. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 1. de primis hominibus dicit, quòd non crediderunt falſum dixiſſe, hoc enim ſimpliciter infidelitatis fuiſſet, ſed crediderunt fortè alio modo intelligendum fore metaphoricè, vel ad aliquid ſignificandum, dictum. In quibus verbis alludit ad ſententiam Auguſtini ſuprà citatam ex *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 30. Et augetur difficultas, quia nec ipſe dæmon expreſsè dixit, Deum fuiſſe mentitum, aut ex inuidia prohibitionem feciſſe; ergo nullum eſt ſufficiens argumentum ad indicandum, id ſtatim Euam credidiſſe. Vnde Epiphan. *hæreſ.* 38. cùm dixiſſet, diabolum per mendacium decepiſſe Euam alia pro aliis dicendo, ſtatim adiungit, *Et amicitiam cum creatore oſtendens*, dixit, *Eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum.* Quomodo autem amicitias cum Deo fingeret, ſi mendacij, & inuidiæ Deum accuſaret: ſignificat ergo Epiphanius (vt rectè Bellarminus expendit) dæmonem ſe finxiſſe pium expoſitorem verborum Dei, perſuadendo non fuiſſe intentionem illius prohibere eſum boni fructus, & vtilis ad veſcendum, ſciendúmque bonum, & malum, ſed in alio ſenſu, & ob aliam cauſam illa verba protuliſſe, & alia multa in fauorem huius ſententiæ probabiliter Bellarminus coniectat.

Probatur 2.

Quæ Bellarminus ſcribit, contra hæreſim valent, non contra ſimplicem infidelitatem Euæ.

Quæ tamen non ita eſt accipienda, vt credamus, Euam excuſari poſſe ab omni culpa contra præceptum fidei, quia iudicium illud falſum, in quo decepta fuit, contra fidei doctrinam fuit, & leuiter atque imprudenter illud tulit; ergo ſaltem ex ignorantia culpabili in ea credulitate peccauit; ergo aliquam culpam contra obligationem fidei commiſit. Nihilominus tamen probabiliter excuſatur à propria infidelitate, ſeu hæreſi, quia non cum pertinacia errauit, quoniam non animaduertit, fucum illum verborum dæmonis fuiſſe contrarium verbo Dei, & teſtimonio eius. Atque hoc modo conciliantur dicta Patrum, & ſoluuntur rationes dubitandi in principio poſitæ, vt facilè conſideranti patebit.

26.
3. Euæ peccatum comeſtio vetita.

Poſt hæc verò duo præcipua peccata, quæ interiùs in mente Euæ conſummata ſunt, ſecutum eſt tertium per internum etiam deſiderium inchoatum, opere verò conſummatum, comedendo de ligno vetito. Et hoc ſignificant illa verba, *Vidit mulier, quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit.* De quo peccato nihil ferè noui dicendum ſupereſt. Nam ſuprà explicando præceptum à Deo impoſitum primis hominibus, explicatum eſt, quàm grauis culpa fuerit eius tranſgreſſio, tam ex genere ſuo, quàm ex indiuiduo. Declarauimus etiam varias malitias, quæ in illo exteriori actu inuentæ ſunt, quarum præcipua fuit inobedientia, quæ licèt alioqui generalis, & quaſi materialis eſſe ſoleat, in illo tamen actu propter modum prohibitionis, & præcipuam intentionem prohibentis, formalis, & præcipua fuit.

Habuit propriã inobedientiæ malitiam.

Illi autem coniuncta fuit malitia gulæ propter materiæ qualitatem, & conditionem. Et ita has duas malitias agnoſcit in illo actu D. Thomas 2. 2. *q.* 163. *art.* 1. *ad* 1. & 2. Auguſt. verò plures alias malitias in illo peccato conſiderat, vt rapinæ, homicidij ſuiipſius, & alias ſimiles, quæ fortaſſe non ſecundùm proprias ſpecies, ſed virtute, vel materialiter in eo actu inuentæ ſunt, de quibus etiam nonnulla in ſuperioribus diximus. Poſt hæc verò peccata ſecutum eſt grauiſſimum peccatum ſcandali contentum in illis verbis, *dedit viro ſuo.* Quibus tandem addi poteſt excuſatio peccati, quam adhibuit cùm à Deo fuit reprehenſa. Sed fortè in ea excuſatione non fuit mortalis malitia, vt inferiùs agentes de peccatis Adæ notabimus.

Item gula.

Alias malitias notat Aug. quæ tamen explicatur.

4. Euæ peccatum ſcandalum.
5. Excuſatio quæ venialis videtur.

CAPVT III.

Vtrùm initium peccandi in Adamo, fuerit ſuperbia.

Dicendum ſequitur de peccatis Adæ, & de ordine, ac modo, quo illa commiſit. In qua re præcipua quæſtio inter Scholaſticos eſt, an primum Adæ peccatum fuerit ſuperbia. Nam Scotus *in* 2. *d.* 21. *q.* 2. negat primum Adæ peccatum fuiſſe appetitum excellentiæ, ſed illud dicit, fuiſſe exceſſum amoris erga vxorem, nam plus, quàm Deum, illam dilexiſſe videtur, quandoquidem ne illi diſpliceret Dei mandatum tranſgreſſus eſt.

1.
Negat Scotus putans id peccatum fuiſſe inordinatum affectum erga vxorem.

Quæ ſententia ſuaderi poteſt primò ex verbis ipſius Adæ, nam cùm à Deo de peccato ſuo argueretur, reſpondit: *Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Per quæ verba ſe tacitè excuſauit, quòd amore ſuæ ſociæ ductus petitioni eius conſenſerit, per quam excuſationem, velit, nolit, inordinatum amorem vxoris confitetur, & ſe excuſando accuſat, vt dixit Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 14. in ea verò excuſatione ſolùm affectum vxoris, vt primam originem, ſeu malitiam ſui lapſus cognoſcit. Quin etiam Deus hoc admittere videtur reſpondens Adæ, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti*, &c. Per quæ verba nullam aliam priorem culpam in Adamo declarat, aut punit.

Suadetur primò ex verbis Adæ.

Secundò fauet huic ſententiæ Auguſt. *lib.* 11. *Gen. ad litt. cap.* 42. vbi ait, Adamum non carnis victum concupiſcentia, ſed amicabili quadam beneuolentia erga vxorem, Deum offendiſſe. *Noluit enim* (inquit) *eam contriſtare, quam credebat poſſe ſine ſuo ſolatio contabeſcere, ſi ab eius alienaretur animo, & omnino illa interire diſcordia.* Et adiungit exemplum de Salomone, qui amore mulierum idola colebat, quamuis non crederet illis eſſe ſeruiendum. Quo exemplo vtitur etiam *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. dicens, *Adam non tanquam verum loquenti*

2.
Secundò ex Auguſtino.

quenti credidiſſe Euæ, ſed ſociali neceſſitudini paruiſſe. Et inferiùs addit, quòd *Adam ſciens, ac prudens peccauit, ne vxori diſpliceret. Sed inexpertus diuinæ ſeueritatis,* inquit, *in eo falli potuit, vt veniale crederet eſſe commiſſum.*

3. *Tertiò ratione.* Tertiò argumentor ratione Scoti, quia primum peccatum Adæ non fuit ex amore ſui; ergo non fuit peccatum ſuperbiæ, nam, vt ſupponit Scotus, appetitus ſuperbiæ eſt nimius amor ſui. Antecedens probat ex differentia inter Angelum, & hominem, nam Angelus primò intelligit ſe, & ideo primò potuit peccare per ſuperbiam, nimium amando ſe: homo autem prius alia obiecta ſenſibilia intelligit, quàm ſe, & ideo non potuit primò peccare ex nimio amore ſui. Vnde vlteriùs concludit, peccaſſe primò ex nimio amore vxoris, quia non habuit aliud obiectum ſenſibile quod ad peccandum eum excitaret. *Confirmatur.* Præſertim, quia primum peccatum non poterat eſſe ex amore proprij commodi, vt præcedens ratio probat; ergo eſſe debuit ex amore beneuolentiæ alterius perſonæ, quæ etiam eſſet obiectum ſenſibile, tunc autem non erat alia, niſi propria vxor; ergo peccauit primò Adam per nimiam beneuolentiam Euæ.

4. *Affirmatiua pars communis.* Contraria ſententia eſt D.Thomæ *dicta q.163. art.2.* & communis Theologorum cum Magiſtro *in 2. d.22.* vbi ſpecialiter Ægid. *q.2.* & Durand. *quæſt.1.* Qui omnes affirmant primum Adæ peccatum ſuperbiam fuiſſe. Et hæc ſententia nobis probanda eſt, quia eſt conformior Scripturis & ſanctis Patribus. *Notatio dicendorum.* Quia verò eius intelligentia, & probatio pendet ex obiecto, quod potuerit Adam primò appetere per ſuperbiam, ideo priùs explicandum eſt, vtrùm Adam tale obiectum habuerit, aut habere potuerit. Et quia obiectum huiuſmodi per externam tentationem, & ſuggeſtionem proponi debuit, ideo ſicut in lapſu Euæ fecimus; ita in Adamo explicandus eſt modus tentationis, & progreſſus eius, ita enim & de obiecto ſuperbiæ, & de initio, & progreſſu, quem Adam in peccando habuit, conſtabit.

5. *1. Suppoſitio.* Primò ergo ſuppono, Adam prius quàm Eua tentaretur, nihil peccaſſe. Hoc per ſe ſatis veriſimile eſt, & ex dictis de initio peccandi ipſius Euæ à fortiori oſtendi poteſt. *Contra illam facit Caiet.* Exiſtimat autem Caietanus *Gen.3.* circa illa verba, *deditque viro ſuo*, Adam peccaſſe, antequam mulier illi cibum offerret. Putat enim Euam in præſentia Adæ de cibo comediſſe. *Eius fundam.* Quod colligit ex eiſdem verbis, quæ in Hebræo ſic habent, *deditque viro ſuo ſecum.* Quæ particula *ſecum* ſuperflua eſſet, inquit, niſi per eam indicaretur, quòd cùm Eua comedit, vir ei præſens aderat, & in hoc ait, *Primum peccatum Adæ inſinuatur negligentia, ſcilicet cohibendi vxorem à comeſtione vetiti fructus.* Atque ita fit, vt Adam prius peccauerit, quàm ab Eua tentaretur. *Improbatur tamen Caietanus, & ſatisfit eius fundamento.* Sed fundamentum Caietani mihi non videtur probabile. Quia ſi Adam eo tempore adfuiſſet, verba etiam ſerpentis audiuiſſet, quod eſt contra narrationem Scripturæ dicentis de ſerpente; *dixit ad mulierem*, ibi enim tacitè excluditur vir, & ſimul inſinuat calliditatem ſerpentis, nam ſolus cum ſola loqui voluit, vt illam faciliùs deciperet. Neque etiam veriſimile eſt, Adamum audiuiſſe verba ſerpentis, & nec credidiſſe illa, nec illis contradixiſſe. Quòd ſi Adam non interfuit colloquio ſerpẽtis, profectò nec comeſtioni Euæ adeſſe potuit, quia ſerpens non reliquit Euam, nec perſuadere ceſſauit, donec illa comedit. Neque obſtat illa particula *ſecum*, tum quia in vulgata non habetur, quod ſaltem eſt ſignum, nõ eſſe neceſſariam ad verum ſenſum à Spiritu ſancto intentum. Tum etiam, quia in Hebræo non coniungitur cum verbo, *dedit viro ſuo*, ſed cum verbo, *& comedit*, vnde Chaldaïca habet, *& comedit cum ea.* Deſtructo ergo illo fundamento, manifeſtum eſt, non potuiſſe peccare Adamum per illam negligentiam, ac proinde Adamum ante, quàm tentaretur ab Eua, nihil peccaſſe.

6. *2. Suppoſitio.* Secundò ſuppono, Adamum non fuiſſe immediatè tentatum à ſerpente, ſeu dæmone antequam peccaret. Hoc etiam eſt certum, quia talis tentatio Adæ in Scriptura non refertur, neque per probabilem coniecturam præſumi poteſt. Quia talis tentatio non potuit eſſe merè interna, vt de Eua probatum eſt, eadem enim ratio, vel maior eſt de Adamo, neque etiam fuit externa, quia dæmon in ſola ſpecie ſerpentis ad primos homines in Paradiſo locutus eſt, & immediatè cum ſola Eua eſt locutus, vt per illam virum deiiceret. Nam, vt rectè notauit Auguſt.14. de Ciuit. cap.11. *Dæmon ſerpente tanquam inſtrumento abutens fallacia ſermocinatus eſt fœminæ, a parte ſcilicet inferiore illius humanæ copulæ incipiens, vt gradatim perueniret ad totum, non exiſtimans, virum facile credulum, nec errando poſſe decipi, ſed dum alieno cedit errori.*

7. *3. Suppoſitio.* Tertiò igitur eſt certum, Euam tentaſſe Adam, ſeu dæmonem per illam ipſum ad comedendum de arbore vetita, inducendo. Hoc ſignificauit Scriptura illis breuiſſimis verbis, *dedit viro ſuo*, quæ ita omnes Patres intellexerunt, & eſt communis ſenſus Eccleſiæ, & res per ſe ſatis clara. Non explicat autem Scriptura, quomodo, aut quibus verbis Eua maritum ad comedendum induxerit; non videtur autem dubium, quin præter actionem offerendi fructum arboris, verbis, & precibus induxerit virum ad comedendum, vt omnes notant. Quia mulier efficaciter deſiderabat, habere virum ſocium in manducatione cibi, ſola autem oblatio fructus, vel etiam ſimplex inuitatio ad comedendum non erat ſufficiens inductio, & ideo veriſimile eſt, adhibuiſſe preces, vel aliquid huiuſmodi. Et præſertim credibile eſt, quod omnes etiam auctores declarant, narraſſe mulierem viro ſuo, quòd de fructu illo comediſſet, nihilque mali ſenſiſſet, imò viſum eſſe optimum, ac delectabilem. Atque hoc bene etiam colligitur ex illa particula *ſecum*, quæ in Hebræo additur, vel cum *ea*, vt dicit Chaldæus, nam cùm ipſa ſe iam comediſſe narraſſet, inuitauit virum, vt idem ipſa faceret, & hoc eſt comedere *ſecum*, vel cum ea. Nam in hac ſocietate, ſeu communicatione in participatione cibi maximè potuit Eua fundare rationes, & preces, quibus animum Adami ad comedendum inclinaret.

8. *Quæ fuerit Adami occaſio primò peccandi.* In his autem omnibus nondum apparet obiectum, quod Adam ad appetitum immoderatum excellentiæ excitare poſſet, & ideo inquirendum vlteriùs eſt, an Eua narrauerit Adamo promiſſiones ſerpentis, vt illis auditis potuerit animus Adæ in ſuperbiam eleuari. *Opinio Pererij.* In quo puncto Pererius *lib.7. in Gen.* circa illa verba, *deditque viro ſuo*, dicit, non eſſe veriſimile, Euam narraſſe Adamo dicta, & promiſſa ſerpentis, nam ſi ea aperuiſſet, facilè Adamus animaduertiſſet fraudes dæmonis, ſibique cauiſſet. *Eius fundam.* Vnde ipſemet dæmon quia propter hanc cauſam non eſt auſus Adamum primò aggredi, aut tales promiſſiones illi facere, etiam Euam inſtruxit, & inſtigauit, vt nihil de promiſſionibus ſibi factis cum illo communicaret, nec de effectibus futuris, quos ſperabat, ſed tantùm ea proponeret, quæ experta iam erat, & efficaciora

ciora erant ad permouendum Adamum, adiunctis precibus, & blanditiis, quibus ſignificaret, non poſſe perfectam ſocietatem, & pacem haberi, niſi etiam in participatione illius fructus communem vitam agerent.

9. *Opinio Bellarmini verior.*

Contrarium nihilominus pro comperto habet Bellarm. *dicto lib. 3. de Amiſſ. gratiæ, cap. 5. §. vlt.* vbi ait, illa eadem verba, *Eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum*, fuiſſe occaſionem ſuperbiæ tam viro, quàm fœminæ: nam ſicut præceptum non comedeni ſolus vir à Deo audiuerat, & per illum explicitè, & diſtinctè fœminæ promulgatum eſt, ita è contrario, tentationis verba promiſſoria ſola mulier à ſerpente audiuit, & per illam in notitiam Adæ peruenerunt. Atque hic modus dicendi videtur inſinuari ab Auguſt. *lib. 11. Gen. ad litt. cap.* 30. dum ait de Eua, *Sumpſit de fructu eius, & manducauit, & dedit etiam viro ſuo ſecum.* Fortaſſis etiã cum verbo ſuaſorio, quod Scriptura tacens intelligendum reliquit. Deinde videtur hæc opinio per ſe ſatis veriſimilis, quia cùm mulier fuiſſet illis verbis mota, & inducta, & maximè cuperet virum imitatorem ſui habere, credibile eſt, ei propoſuiſſe motiuum, & rationem, quæ illius exiſtimatione fortiſſima erat. Neque ipſa cogitare potuit Adamum ex verbis illis potuiſſe ſumere occaſionẽ, fraudem aliquam ſuſpicandi, cùm ipſa nihil tale ſuſpicata fuiſſet, & nihil iam de veritate promiſſionis dubitaret. Et præſertim cùm iam eſſet experta ex eſu fructus vetiti mortem non fuiſſe ſecutam, neque aliquod aliud malum in ſe animaduertiſſet. Et præterea nulla eſt ratio ad credendum, conſultò voluiſſe mulierem illud ſecretum marito celare, cùm non celaret factum, & aliquam rationem redditura eſſet, ob quam auſa fuiſſet de ligno vetito comedere. Vnde nulla eſt cauſa exiſtimandi, dæmonem conſuluiſſe mulieri, eámve inſtigaſſe, vt promiſſiones illas viro non reuelaret; nam per hoc potiùs ſe exponeret periculo turbandi ipſam Euam, & incidendi in ſuſpicionem fraudis, ac deceptionis. Eo vel maximè, quòd etiam dæmon ſperare potuit illa verba per fœminam dicta animum viri ad appetitum tantæ excellentiæ mouere, & inducere potuiſſe. Ergo vero ſimilius eſt etiam dæmonem cooperatum fuiſſe ad illum modum tentandi Adam. Quia quocunque modo illum tentaſſet, ſemper timere potuit, ne reſiſteret, & conſtans eſſet, & ideo hæc generalis ratio non erat ſufficiens, vt modum illum tentandi per dictas promiſſiones impediret. Et alioqui vero ſimilius eſt in ipſa prima tentatione aliquid miſcere voluiſſe, quod ſuperbiam, & excellentiæ appetitum excitaret, quia optimè ſciebat, nullum fuiſſe medium, quo faciliùs poſſet homo in illo ſtatu ad peccandum induci.

Inſinuatur etiã ab Auguſt.

Suadetur ratione & ſimul diluitur fundamentum Pererij.

10. *Suadetur præterea ex Scriptura.*

Deinde à poſteriori hoc ſumitur ex Scriptura, & Patribus, quatenus ſentiunt, etiam Adamum peccaſſe per ſuperbiam, appetendo ſimilitudinem Dei. Hoc probatur primò ex verbis Dei ad Adam Gen. 3. *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum, & malum.* Quæ verba ironicè dicta fuere, vt omnes Patres affirmant. Auguſt. 11. *Gen. ad lit. cap.* 39. ait, illa verba fuiſſe Dei inſultantis Adamo, quia non ſolùm non fuerit factus, qualis fieri voluit, ſed neque illud quòd factus fuerat conſeruauit. Idem ferè habet *lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 22. & lib. 1. contra aduerſarium legis, & Prophetarum, cap. 15.* Et Chryſoſt. *homil. 18. in Gen.* latè idem docet, & inter alia ait, *Vult Deus per hæc verba in memoriam referre, quomodo decepti fuerint à diabolo per ſerpentem, & quòd ſpe po-*A *tiendæ diuinitatis cibum hunc ſumere auſi ſunt.* Vbi de vtroque loquitur, & poſtea ſpecialiter applicat verba Dei ad Adamum hoc modo: *Propter hoc contempſiſti mandatum meum? ecce quod expectaſti factus es: imò non quod expectaſti, ſed qualem te fieri dignum erat.* Et *homil. 31. in Matth.* ironicè etiam verba illa exponit, & *in homil. 6. in varios Matthei locos*, priùs ait, *Et his primus homo expectationibus à diabolo inflatus, præcipitatúſque eſt, ſperans enim eſſe Deus, etiam quod habebat amiſit.* Et deinde hoc probat ex citatis verbis Dei. Quæ eodem modo intellexit Theodor. *q. 40. in Gen.* & Gregor. Niſſen. *in Fragmentis, ſeu in lib. de Cognit. Dei, parum à principio in tom. 3. Biblioth.* & Albin. *q. 80. in Gen.*

11. *Deinde ex Patribus.*

B Præterea in aliis locis docent Patres, eandem ſuperbiam, quæ proſtrauit Euam, Adamum etiam deieciſſe, ita repetit Aug. 14. *de Ciuit. cap. 13.* Vbi de vtroque ait, *In occulto mali eſſe cœperunt, vt in apertam inobedientiam laberentur.* Et ſtatim declarat, illud initium fuiſſe ſuperbiam, ex qua factum eſſe dicit, *vt vel illa*, (ſcilicet mulier) *verum crederet, dixiſſe ſerpentem, vel ille* (ſcilicet vir) *Dei mandato vxoris præponeret voluntatem*, &c. & *in Dialogo 65. quæſtionum ad Oroſ. q. 4.* de primo homine dicit, *Elatus ſuperbia, ſuaſioni ſerpentis obediens, præceptum contempſit.* Quod non poteſt de fœmina explicari, quia ſtatim ſubdit, *Et ab illo vno homine omnis humana natura vitioſa, atque peccato obnoxia facta eſt.* Et allegat teſtimonia Pauli, quæ de C Adamo manifeſtè intelliguntur. Verum eſt illud opus inter incerta Auguſtini opera recenſeri. Idem verò Auguſt. in id Pſal. 68. *Quæ non rapui tunc exoluebam*, inquit, *ſed quid rapuit? Adam.* Et infrà, *rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt felicitatem.* Et *concione 2. in Pſal. 70.* circa illa verba, *Deus quis ſimilis tibi?* dicit, Adam, quia peruersè voluit eſſe ſimilis Deo, miſerum factum eſſe. Idem docent Proſper *lib. 2. de vita contemplat. cap. 19.* & Fulgent. *lib. de Incarnat. & gratia, cap. 22.* Et Gregor. *lib. 4. Moral. cap. 9.* apertè ait, dæmonem promiſſione ſua lucem obtuliſſe, & tenebras peccati induxiſſe, & videtur tam de Adamo, quàm de fœmina loqui. Et idem ſentit Bernard. *in ſerm. 1. Aduentus, & in 2. ſerm. in octauam Paſchæ.* Leo Papa *ſerm. 5.* D *de Natiuit.* & Baſil. *in Orat. Quòd Deus non ſit auctor malorum.*

12. *Concluditur ex dictis peccatum Adami eiúſque obiectum quale fuerit.*

Ex his ergo ſatis probatum manet, Adamum ſuperbiendo peccaſſe, & conſequenter Euam, cùm illum ad peccandum induxit, aliquod obiectum ei propoſuiſſe, quòd illum ad ſuperbiam excitaret. Nullum autem aliud obiectum probabiliter cogitari poteſt ab Eua propoſitum, niſi illud met, quod ſibi fuerat à ſerpente promiſſum; ergo probabiliſſima eſt coniectura, quòd Eua non ſolùm petendo, & rogando, ſed etiam promiſſionem ſerpentis referendo, virum ad peccandum induxerit. Ex quo vlteriùs concluditur aſſertio intenta, iuxta D. Thomæ ſententiam, nimirum primum internum peccatum Adæ, ſicut etiam E Euæ, fuiſſe ſuperbiam. Hoc ſatis iam eſt authoritate probatum. Et quod de primo peccato Euæ ſuprà adduximus; idem confirmat. Nam ſuppoſito dicto fundamento, quòd idem obiectum ſuperbiæ mulieri à ſerpente immediatè propoſitum, per illam viro etiam patefactum fuerit, facilè credi poteſt, idem fuiſſe initium peccandi in Adamo, quod fuerat in Eua. Et hoc etiam confirmat ratio ſuprà adducta ex D. Thoma, quòd in eo ſtatu prima deordinatio voluntatis, moraliter loquendo, eſſe non poterat circa obiecta ſenſibilia, & ideo credibile eſt fuiſſe circa ſpiritualia, nimirum per inordi

Euincitur aſſertio præcipuè intenta.

Vnde ſtabilitur.

inordinatum appetitum excellentiæ in ſcientia, ſeu ſimilitudine Dei.

13. *Ad 1. pro Scoto in num. 1.*

Atque hoc magis confirmabitur reſpondendo ad motiua Scoti. Primum ſumebatur ex verbis excuſationis Adæ: *Mulier, quam dediſti mihi ſociam*, &c. Gen. 3. Ad quod in primis dicimus, non eſſe veriſimile, voluiſſe Adamum, vnum peccatum alio peccato excuſare; hoc enim modo magis ſeipſum accuſaret. Non ergo ex nimio amore, ſed ex naturali ſocietate occaſionem excuſationis ſumpſit. Vnde Gregor. *lib. 22. Moral. cap.* 13. *aliàs* 9. in hoc reprehendit ſpecialiter Adam, quòd in ipſum Deum videtur voluiſſe refundere cauſam ſuæ ruinæ, *Qui fœminam ſibi in ſociam dederat*, ſimúlque amorem quaſi naturalem erga illam indiderat, quæ fuit occaſio audiendi verba eius cum ſimili affectu, ex quo prouenit, vt faciliùs per ea ad conſentiendum ſociæ induceretur, Deus autem, reſpondendo Adæ, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti*, in primis tacitè reiicit excuſationem, quia etiamſi eſſet vxor, ſeu perſona aliàs diligibilis, ſeu amica, poſtulans aliquid diuino præcepto contrarium, audienda non eſſet, vt notauit Aug. 14. *de Ciuit. cap.* 14. Deinde ſignificauit Deus, Adamum non ſolùm peccaſſe comedendo, ſed etiam audiendo vxorem, vtrùnque enim diſtinctè reprehendit. In quo autem conſtiterit illud peccatum audiendi vxorem, infrà magis explicabitur; certum autem eſt, non fuiſſe in ſubſtantia actus, ſed in modo, quia nimis remiſsè, & indulgenter, & ſine vlla reprehenſione illam audiuit. Quod quidem peccatum ſiue commiſſionis, ſiue omiſſionis externum fuit, & conſequenter (iuxta ea, quæ de Eua diximus) illud fuit indicium animi iam interiùs deordinati, vtique per excellentiæ appetitum, ac ſuperbiam.

14. *Ad 2. in n. 2.*

Ad ſecundum ſumptum ex Auguſtino, reſpondetur, ex illis verbis Auguſtini ad ſummum colligi priuſquam Adam conſentiret in eſum cibi prohibiti, iam peccaſſe per inordinatum amorem vxoris, quod verum eſt, vt in puncto proximo præcedente declaraui. Quoties ergo Auguſtinus ait, Adam peccaſſe, *Ne vxori diſpliceret, & ſciens, ac prudens*, & ſimilia, non loquitur de primo peccato Adæ, ſed de peccato comedendi de ligno vetito, ante quod iam præceſſerat peccatum ſuperbiæ. Quod ex eiſdem locis colligi poteſt: nam *in lib. 11. Gen. ad lit. cap.* 39. dicit, illa verba, *Ecce Adam factus eſt, ſicut vnus ex nobis*, &c. fuiſſe, *Dei deterrentis cæteros ne ita ſuperbirent*. Et *in cap. 42. circa finem* ait, *Virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum internorum ſcrutatorem latere non poterat, aliqua experiendi cupiditas ſolicitauit, cùm mulierē videret, accepta illa eſca non eſſe mortuam*. Et *lib. 14. de Ciuit.* poſt verba citata ex *cap. 11. in cap. 13.* adiungit, in vtroque præceſſiſſe ſuperbiam tanquam initium omnia malæ operationis. Et ſic etiam locum habet, quod in eodem cap. Auguſtinus dixit potuiſſe Adam falli, reputando venialem tranſgreſſionem ex vxoris affectu commiſſam. Quia iam præceſſerat ſuperbia, per quam iam amiſerat homo priuilegium ne poſſet decipi; ſicut de Eua diximus, & in capite ſequenti magis de Adamo explicabimus.

Explicatur Auguſt.

15. *Ad verba Aug. ibid.*

Neque obſtat, quod *in cap. 42. lib. 11. Geneſis* dicit Auguſtinus de Adamo, *non carnis victum concupiſcentia, quam nondum ſenſerat, ſed amicabili beneuolentia deliquiſſe*. Nam reſponderi poteſt, vel illam amicabilem beneuolentiam prout præceſſit inobedientiam non fuiſſe culpabilem, ſed fuiſſe ipſummet amorem naturalem, à quo interdum aliqua occaſio peccandi accipi ſolet, ſicut reſpondet Caietan. 2. 2. *quæſt.* 163. *art.* 4. Vel certè dicendum eſt (vt iam indicauimus) quando ille amor cœpit eſſe peccaminoſus, iam præceſſiſſe ſuperbiam, & conſequenter Adamum priùs amiſiſſe iuſtitiam originalem, quamuis nondum ſenſiſſet legem fomitis in membris ſuis, de qua loquitur Auguſtinus. Sicut etiam ſuprà de Eua diximus illam prius amiſiſſe originalem iuſtitiam, quàm concupiſcentiæ motus ſentiret exteriùs. Et vtrunque pro aliquo tempore verum inuenietur, ſi ordo tentationis, & ruinæ Adami conſideretur. Nam cùm primùm mulier acceſſit ad tentandum virum, illam ex naturali amore benignè ſuſcepit, & ſine reſiſtentia audiuit, quod facere potuit ſine culpabili exceſſu in amore, quia nondum aduerterat periculum, aut occaſionem peccandi, nec etiam obligationem reſiſtendi, aut reprehendendi vxorem. Imò priuſquam Adam inciperet ita obligari, potuit inculpabiliter verba vxoris audire integrè, quia prius debuit factum Euæ plenè cognoſcere, quàm cogitare poſſet, illam eſſe reprehenſione dignam, aut in verbis eius tentationem, & inductionem ad malum contineri. Auditis ergo verbis vxoris cùm deberet contra illam inſurgere, potiùs elatione animi, & appetitu excellentiæ per verba vxoris ſibi repræſentatæ deliquit. Et inde factum eſt, vt circa beneuolentiam vxoris excedere inciperet, nimium illi indulgendo, vel, vt Aug. ait, *timendo eam contriſtare*. Qui exceſſus inchoari iam potuit ex inferiori appetitu ſenſitiuo, quia originalis iuſtitia iam erat amiſſa, quamuis ipſe Adamus fortaſſe non animaduerteret nouitatem, vt ſic dicam, illius inordinationis, nec vnde proueniret. Atque ita ex amore vxoris iam culpabili ad externam, & apertam inobedientiam progreſſus eſt.

Ordo tentationis & ruinæ Adami.

Sed adhuc obſcurum eſt, quod Auguſtinus ait Adamum conſenſiſſe petitioni Euæ, *Nolens illam contriſtare, & ne diſcordia, & diſſenſione animorum contabeſceret*. Nam in ſtatu innocentiæ non poterat eſſe triſtitia, aut inordinata diſſenſio animorum; ergo non potuit Adam hæc mala timere ſi conſtanter reſiſteret, & ſuum ſtatum conſeruaret. Et declaratur, nam vel Adam quando timuit contriſtare Euam, cognouerat illam peccaſſe; vel nondum hoc intellexerat. Si hoc poſterius dicatur, non potuit timere aliquod malum pœnæ, vbi nullam agnoſcebat culpam: ſi autem Adam conſcius iam erat peccati Euæ, ſimúlque cognoſcebat, quòd rectitudinem originalis iuſtitiæ iam amiſerat, profectò multo magis periculum proprium, quàm triſtitiam vxoris veritus fuiſſet: imò ex damno alterius, illi in crimine ſociari timuiſſet. Reſpondetur, ab hac vltima parte incipiendo, longè veriſimilius eſſe, Adam non cognouiſſe, vel ſaltem actu non conſideraſſe factum Euæ ſub ratione culpæ, vel ſaltem grauitatem eius non ponderaſſe; itémque multo minus cognouiſſe mutationē factam in Eua per peccatum. Quod ſatis ſignificat Scriptura, quia non niſi poſt vtriuſque peccatum, dicit, *Aperti ſunt oculi amborum*. Et Auguſt. dicit Adam per ſe fuiſſe inductum ad comedendum, quia videbat vxorem comedēndo non fuiſſe mortuam. Sub quo tacitè intelligit, non vidiſſe aliquid pœnale in ipſa, nec aliquam mutationem in eius ſtatu eſſe factam, quia ſi aliquid huiuſmodi expertus eſſet, multum profectò à ſimili manducatione deterreretur; non potuit ergo timor contriſtandi vxorem ex tali cognitione, ſeu experimento oriri. Vnde ad priorem partem duobus modis reſponderi poteſt. Prior eſt Augu

16. *Locus Auguſtini obſcurus. Arguitur 1.*

Arguitur 2.

Reſpondetur ad hoc poſterius.

Reſpondetur ad prius. Auguſtinum ſupponere, fieri potuiſſe, vt Adam non cognoſceret omnes prærogatiuas, & priuilegia ſtatus innocentiæ. Vnde cùm alias ſciret hominem naturaliter contriſtari, quando voluntas eius non impletur, potuiſſe timere, ne fortè vxor contriſtaretur: ad hunc enim timorem illa neſciētia ſufficere poterat ſine poſitiuo iudicio falſo, quod in illo ſtatu poſſet eſſe triſtitia. *Altera reſponſio.* Vel ſecundò dici poteſt, nō loqui Auguſtinum cum tanto rigore de triſtitia, aut ſimili animorum perturbatione, ſed locutum fuiſſe modo nobis vſitato ad explicandam nimiam beneuolentiam Adæ ad vxorem, propter quam voluit cauere, ne inter ipſos eſſet diſſenſio voluntatum, ſeu morum diſſimilitudo, quæ iuſtitiam, & perturbationem, quantum eſt ex ſe, inducit, illam enim Adam in ſtatu etiam innocentiæ fugere potuit.

17\. *Ad 3. pro Scoto in num. 3.* Ad rationem Scoti concedimus, ſuperbiam eſſe quendam nimium amorem beneuolentiæ ſui: nam idē appetitus excellentiæ ſimul eſt concupiſcentia excellentiæ, & beneuolentia ſui, quia ſibi amat ſuperbus illam excellentiam. Negamus autem conſequentiam, ſcilicet hunc amorem, ſui nō poſſe eſſe primum peccatum, quia nihil eſt, quod impediat, quominus voluntas hominis primò feratur inordinatè ad excellentiam ſibi appetēdam, ſeu concupiſcendam. Sicut in Eua oſtendimus, & idem in ſuperiori tractatu de Angelo diximus. Nec obſtat differentia quam inter hominem, & Angelum Scotus meditatus eſt: nam ad ſummum probat non ita poſſe hominem ex prima cognitione ſui ad ſuperbiam moueri. Sicut motus eſt fortaſſe Angelus ex prima cognitione ſuæ naturalis excellentiæ. Vel etiam probabiliter ſuadet illa differentia non ita facilè potuiſſe hominem ſine ſuaſore extrinſeco ex ſe, ab intrinſeco ad ſuperbiam eleuari, ſicut potuit primus Angelus. Hoc tamen non obſtat quominus primum obiectum extrinſecè propoſitum Adæ, & efficacius ad excitandum illum ad aliquem inordinatum affectum fuerit obiectum ſuperbiæ. Atque ita comparando perſonam Euæ (vt ſic dicam) ad verba eius, efficaciora fuerunt verba ad prouocandum Adamū ad ſuperbiam, quam ipſamet Eua ſua præſentia fuerit potens ad inclinandum illum ad ſenſibilem, ac inordinatum ſui amorem. Vnde ad confirmationem negatur antecedens: nam optimè potuit primum peccatum Adæ eſſe ex amore proprij commodi, vel potiùs in exceſſu talis amoris. Nam appetitus excellentiæ amor proprij commodi eſt; & in illo prima inordinatio eſſe potuit, vt oſtenſum eſt. Imò quanto Adam magis ſeipſum amabat, quàm vxorem, tāto faciliùs potuit prius peccare ex amore proprij commodi, quàm ex amore beneuolentiæ, & commodi ſuæ vxoris.

CAPVT IV.

Vtrùm Adam etiam per infidelitatem peccauerit, vel quæ peccata poſt ſuperbiam commiſerit.

1\. *Triplex præſentis capitis punctū.* TRia ſunt in hoc capite explicanda. Primum, an primus homo poſt ſuperbiam infidelis fuerit. Secundum, an tanta fuerit infidelitas vt etiam fidem amiſerit. Tertium poſt ſuperbiā quot peccata, & quo ordine commiſerit. Ratio verò, & fundamentum totius dubitationis eſt illa ſententia Pauli 1. ad Tim. 2. *Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit.* *[P]unctum an [fu]erit Adā infidelitatē.* Nam iuxta hoc Pauli teſtimonium neceſſarium videtur di-

A cendum, Adam nullam infidelitatem commiſiſſe, quia aliàs nullum eſſet diſcrimen, quod inter ipſum & Euam Paulus conſtituit. Probatur ſequela: nam vel conſideratur Adam priuſquam in ſuperbiam eleuaretur, & ſic verum eſt non fuiſſe ante ſeductum, & conſequenter neque infidelitatem. *Pars neq; ſe- [illegible]* In hoc autem æqualis eſt illi Euæ: nam vt ſuprà probauimus, non per errorem, ſed per inconſiderationem ſuperbiendo deliquit. Vnde quoad hoc eodem modo, ſeu cum eadem proportione lapſus Adæ per ſuperbiam explicandus eſt. Nam ſi non de errore ſpeculatiuo, ſed de practica deceptione ſermo ſit; ita deceptus eſt Adam ſuperbiendo, ſicut Eua. At verò ſi Adam conſideretur poſt peccatum ſuperbiæ pro illo
B tempore, vel quaſi ſtatu, erit neceſſariò conſtituendum diſcrimen inter ipſum, & Euam, quod Paulus intendit. Diximus autem tunc fuiſſe ſeductam Euam, & in aliquam infidelitatem incidiſſe; ergo iuxta mentem Pauli etiam tunc non fuit ſeductus Adam, & conſequenter per infidelitatem non peccauit.

Accedit ſecundò, quòd D. Auguſtinus multis in locis ita hæc Apoſtoli verba interpretatur, præſertim *lib.* 11. *Gen ad lit. cap.* 42. vbi quærit, *Si iam ſpiritualis erat Adam, quamuis mente, non corpore, quomodo credere potuerit, quod per ſerpentem dictum eſt*, &c. Et infrà in virtute reſpondet, *Ideo Apoſtolum dixiſſe mulierem ſeductam eſſe, non virum.* Affirmat enim Apoſtolus virum per mulierem præ- 2. *Suadetur 2. ex Auguſt.*
C uaricatum eſſe, non verò ſeductum; quia non credidit vera eſſe, quæ ſerpens mulieri narrauerat, ſcilicet, *quòd eos Deus ab eſca illius ligni inuidendo vetuiſſet.* Et ideo idem Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 11. dicit, diabolum ideo priùs acceſſiſſe ad fœminam, *quia non exiſtimauit virum facile credulum, nec errando potuiſſe decipi, ſed tum alieno cedit errori.* Quod ſtatim confirmat dictis verbis Apoſtoli. Et inde infert, quòd Adam ſciens, prudenſque peccauit. *Nam hos, inquit, ſeductos intelligi voluit, qui id, quod faciunt, non putant eſſe peccatum: ille autem ſciuit, alioqui quomodo verum erit, Adam non eſt ſeductus?* Vnde in fine capitis concludit, *Quid ergo opus eſt pluribus? Et ſi credendo non ſunt ambo decepti: peccando tamen ambo decepti ſunt.*

D Tertiò addi poteſt coniectura ſumpta ex verbis Adæ, & Euæ: nam cùm mulier interrogaretur à Deo, *Quare hoc feciſti*: reſpondet, *ſerpens decepit me*, Adam autem non eſt confeſſus deceptionem ſicut Eua; ſed tantùm dixit, *Mulier dedit mihi, & comedi*; ergo ſignum eſt Adam non fuiſſe deceptum, ſed ſolam Euam. 3. *Tertiò ſuadet ex coniectura.* *Euaſio.* Dices ex illa collatione verborum ſolùm colligi deceptionem Euæ poſitiuè, vt ſic dicam, ex verbis eius probari, deceptionem autem Adæ non ita probari, quamuis minimè etiam probetur inde, quòd infidelis non fuerit, ſeu deceptus. *Contra eam inſtatur.* Sed contrà, quia ex eo, quòd non probatur deceptus, ſaltem colligimus, nos non poſſe affirmare illum fuiſſe deceptum, aut in errorem incidiſſe. Quia crimen,
E quod non probatur, non eſt alicui tribuendum: hoc autem crimen Adami in Scriptura non probatur, quia ſecluſo illo loco nullus eſt, vnde probetur; & ſecluſa Scriptura, nulla relinquitur talis criminis probatio; imò nec etiam præſumptio. Nā ſi aliqua eſſet, maximè quia Adam peccauit per ſuperbiam, appetendo eſſe vt Deus: ſed hunc appetitum habere potuit ſine deceptione; aut poſitiuo errore, quaſi ſpeculatiuo, vt ſuprà oſtenſum eſt, etiam in Eua: ergo ex ſuperbia non infertur, quòd præceſſerit error. Multo verò minus poteſt inferri, quòd fuerit ſubſecutus, quia non ex omni ſu-

perbia ſequitur deceptio per hæreſim, vel errorẽ, & Adam potuit poſtea comedere non ex incredulitate verborum Dei, ſed ex affectu complacendi vxori, vel ad ſummum in hoc ſeduci potuit, quòd exiſtimauit venialem fore culpam, quam propter beneuolentiam vxoris committeret; vel in hoc etiam, quòd cùm videret Euam non incurriſſe mortem comedendo, exiſtimare ſine infidelitate potuit, Deum in aliquo ſenſu ſibi occulto pœnam illam comminatum fuiſſe, poſſeque illam euitare, etiamſi comederet ſine mendacio verborum Dei.

4 *Pars affirmans multorum Patrum.* Nihilominus contrariam ſententiam multi antiqui Patres docuerunt, ſimpliciter docentes Adam fuiſſe ſeductum deceptione fidei contraria. Ita ſentit Ignatius *Epiſt.* 5. *ad Trallianos*, dicens, *Excogitate artes ſerpentis illius, qui omnis mali primus author eſt, qui per mulierem decepit primum generis noſtri parentem Adam.* Præmiſerat autem, *fugite omnes hæreſes.* Vnde videtur de huiuſmodi deceptione loqui Idem docuit Tertullianus *lib.* 2. *cõtra Marcum. c.* 2. vbi auſus eſt dicere. *Quis dubitabit ipſum illud Adæ delictum hæreſim pronuntiare?* Et infra, *Confeſſus eſt ſeductionem; non occultauit ſeductricem.* Similiter Irenæus *lib.* 3. *c.* 37. dicit, *Adam fuiſſe ſeductum ſub occaſione immortalitatis.* Et infertur, quod *Deus odiuit ſerpentem, quia ſeduxit hominem.* Et Cyrillus Alexandr. *lib.* 2. *in Ioan. c.* 3. de Adam inquit, *Poſteaquã diabolica fraude ſeductus Dei præcepta contempſit*, &c. Deinde Cyprian. *lib. de vnit. Eccleſiæ*, dicit, quòd *dæmon ab initio ſtatim mundi fefellit, & verbis mendacibus blãdiens rudes animas incauta credulitate decepit.* Clariùs docuit hoc Proſper contra Collatorem *c.* 19. vbi de Adam ait, *Perdidit primus fidem, perdidit charitatem.* Et infrà, *Impiè altiora ſectando veritatis ſcientia, & pietatis obedientia deiectus eſt*, & cap. 21. *Perdidit boni ſcientiam, quia perdidit bonam conſcientiam, humilitatem ſuperbia deſtruxit, infidelitas rapuit fidem.* Similia ferè repetit *lib.* 2. *de Vita Contemplat. cap.* 19. vbi inter alia de primis hominibus dicit, *quod ſe fieri poſſe, quod Deus eſt, crediderunt.* Et ad excerpta Genuenſ. *dub.* 3. ſic contra obtrectatorẽ doctrinæ Auguſtini argumentatur. *Quid eſt, quòd eidem naturæ ſolam fidem non vult eſſe præreptam, quam niſi primum amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credit Deo.* &c. Simili modo loquitur Fulgent. *lib. de Incar. & Grat. c.* 22. dicens de primo homine, *Diabolica perſuaſione deiectus perdidit humilitatem, perdidit fidem, perdens autem fidem perdidit diuinam protectionem.* Innuit etiam Hilar. *can.* 3. *in Matth.* dicens de dæmone, *Adam pellexerat, & in mortem fallendo traduxerat.* Et iterum infrà dicit, *Adam tertiò diuini nominis ambitione corrupiſſe, diis futurum ſimile pollicendo.*

5. Præterea Ambroſ. lib de Parad. cap. 4. *Mulier*, inquit, *prior decepta eſt, & virum ipſa decepit.* & ſimilia repetit *cap.* 12. dicens mulierem priùs erraſſe, *Viro enim mulier, non mulieri vir author erroris eſt:* & ſtatim citat verba Pauli. Idem *lib. de Elia, & Ieiunio, cap.* 4. expendens verba illa, *Ecce Adam factus eſt, quaſi vnus ex nobis*, ait, *Irridens, vtique Deus, approbans dicit, hoc eſt, putabas te ſimilem fore noſtri*, vbi dicendo, *putabas*, deceptum eſſe dicit, & *lib.* 5. *Exaëm. cap.* 7. expreſsè dicit, *Adam per Euam deceptus eſt.* Et idem ferè habet *lib.* 3. *de virg. verſus finem, & lib.* 2. *epiſtolar. epiſt.* 13. *ad Marcell. ſororem*, vbi non dicit, *deceptum*, ſed *ſupplantatum.* Addit verò ſtatim, *Agnoſcis eſſe te nudum, quia bona indumenta fidei perdidiſti.* Et *in Præfat. ad Pſal.* dicit, *Adam fuiſſe vxoria perſuaſione deceptum, & Deum præuidiſſe locum eum errori daturum*, & ſu- *Vide* 23. *q.* 5. *c. Adam.*

A per *Pſal.* 39. circa illa verba, *In capite libri*, &c. *Adam* (inquit) *vt caderet à ſerpente deceptus eſt.* Et iterum infrà, *Adam cum Chriſto non fuit, quando deceptus eſt.* Et ſimilia repetit *Pſal.* 71. *in fine.* Idem indicat Leo Papa *ſerm.* 2. *de Natiuit.* dicens, quòd *gloriabatur diabolus hominem ſua fraude deceptum*; & ſerm. 3. *Illa*, inquit, *quæ deceptor inuexit, & homo deceptus admiſit, nullum habuerunt in Saluatore veſtigium.* Et *ſerm.* 4. *cap.* 2. ait, *Inuido, & deceptori temerè, atque infeliciter credidit, & ſuperbiæ conſiliis acquieſcens repoſitum honoris augmentum occupare maluit, quàm mereri.* Interdum etiam videtur Auguſtinus conſentire. *Accedere videtur Auguſtinus.* Nam *Pſal.* 68. circa illa verba, *Quæ non rapui tunc exoluebam*, ait, *Quis rapuit primò? Ille qui ſeduxit Adam.* B Et *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 17. Vtrique parenti tribuit *infidelitatem, & inobedientiam*, & alibij ait, vtrumque diuinitatem appetiuiſſe. 11. *Gen. ad lit. cap.* 34. *&* 39. Et ſimiliter Epiphan. hæreſ. 38. contra Caianos, *Diabolus*, inquit, *per mendacium decepit Euam, & Adam alia pro aliis dicens.* *Item Epiph.*

6. *Patres adducti ne Paulo repugnare videantur variè ipſum exponunt.* *1. Expoſitio.* Hæc autem Patrum ſententia non eſt contraria Paulo, & ideo Apoſtoli ſententia variis modis ab ipſis explicatur. Primò, quia putant verbis Pauli addendum eſſe hanc particulam *primò*, ita vt ſenſus ſit, Adam non primò ſeductus fuit, ſed Eua. Ita Oecumenius, Gloſſa, & nonnulli alij in Paulum, & allegatur Epiphan. *hæreſ.* 49. *contra Quintillianos, ſeu Pepuzian.* quia C verba Pauli ita refert, *Adam non eſt deceptus, ſed Eua prima decepta in tranſgreſſione fuit.* Apoſtolus enim non habet illam particulam *prima*, vnde videtur ab Epiphan. addita ad illam interpretationem indicandam.

7. *2. Expoſitio.* Secundò alij addendum putant in illis prioribus verbis, *Adam non eſt ſeductus*, hanc particulam, *per ſerpentem.* Ita habetur in commentario Ambroſio attributo in illum locum; & ſequitur Haymo. Præterea citatur Hieronym. *lib.* 1. *contra Iouinian.* quia verba Pauli ſic refert, *Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta facta eſt in præuaricationem*, ac ſi dicere voluerit, Adam non eſt ita ſeductus, vt fuerit vxori cauſa errandi; ſicut Eua ſeducta marito fuit cauſa D erroris, & præuaricationis. Sic etiam ſentit Auguſtinus *lib.* 11. *Gen. ad litt. cap.* 42. exponit enim dici mulierem ſeductam in præuaricatione, quia per illam etiam vir præuaricatus eſt; ſtatim verò declarat, Adam nihilominus per fœminam non fuiſſe ſeductum, & id probat, Paulúmque ita exponit. Magis videtur indicare illam expoſitionem Ambroſ. *in dicto cap.* 12. *libri de Paradiſo:* nam poſt illa verba, *Viro mulier, non mulieri vir author erroris eſt.* ſubiungit, *Vnde & Paulus ait, Adam non eſt deceptus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit.* Et eodem modo legit Chryſoſt. *homil.* 9. *in* 1. *ad Timoth.* tamen paulo aliter exponit, Adam non tam grauiter fuiſſe ſeductum, quia, *Par*, inquit, *non eſt* E *ab ea, quæ ſibi generis ſocietate iungeretur, decipi, & à beſtia, quæ ſeruituti hominis fuiſſet addicta; illud igitur ſeductio potiùs ac veriùs dici poteſt. Ad comparationem ergo muleris dicit illum non fuiſſe ſeductum.*

8. *3. Expoſitio.* Tertiò exponunt alij, Adam dici non fuiſſe ſeductum, quia in Scriptura non legitur ſeductio eius, ſicut de Eua legitur: nam illa deceptionem ſuam confeſſa eſt; non autem vir. Sicut ad *Hebr.* 7. dicit Paulus, *Melchiſedech fuiſſe ſine patre, & ſine matre*, non quia illis caruerit, ſed quia in

Scriptu

Scriptura non leguntur: ita indicat Theoph. *ibi*, & refert OEcumenius, & ſequitur Hugo de S. Vict. *quæſt.* 16. *4. Expoſitio pro qua citatur Auguſtinus à Pererio, ſed immeritò.* Vltimò addunt aliqui ſenſum eſſe, mulierem fuiſſe deceptam propriè, & formaliter à ſerpente, quia ex intentione fallendi, & decipiendi ſerpens illam ſeduxit; mulier verò non ita decepit virum, ſed quaſi materialiter credens, verum eſſe, quod illi ſuadebat. Hanc expoſitionem legi in Pererio, & in nullo antiquiore illam reperio; ipſe verò dicit indicari ab Auguſtino *in dicto cap.* 42. Sed certè in alio ſenſu locutus eſt Auguſtinus, vt paulo pòſt dicam. *Immeritò etiam citatur Nazian.* Alij citant Nazianzenum *Orat.* 41. quæ eſt 1. de Reſurrectione, quia dicit, *Victa eſt mulier dolo, & arte damnis, poſtea victus eſt vir per mulierem.* Sed hæc verba, & parum ad rem faciunt, quia non dicit virum fuiſſe deceptum, ſed victum, & in Nazianzeno formaliter non reperiuntur. Nam in illa *Orat.* 1. de Reſurrectione nihil dicit: *in Orat.* autem 2. Paſcha, quæ eſt 42. & *in orat.* 38. *de Natiuit.* ſic inquit, *Poſtquam diaboli inuidia, & mulieris inſultu, quem vt mulier paſſa eſt, accepti mandati oblitus, ab acerbo illo guſtu victus eſt*, ibi tamen non dicit deceptum, ſed victum; & ideo ex illis verbis nihil ad rem præſentem colligi poteſt.

9. *Allatæ expoſitiones probabiles ob authoritatem Patrum, per ſe verò non ſatisfacit.*

Hæ omnes expoſitiones probabiles quidem ſunt propter Patrum authoritatem. Mihi tamen, vt verum fatear, non ſatis faciunt. Nam priores eo ipſo, quòd particulam aliquam addendam, vel ſubintelligendam cenſent, ſuſpectæ ſunt, quia, vt Iuriſtæ dicunt, expoſitio, quæ aut aliquid addit textui, quando ex illo non euidenter colligitur, aut omnino neceſſaria non eſt, miſera eſt; at verò omnia, quæ ex illis expoſitionibus adduntur, neque neceſſaria ſunt, nec ex textu colliguntur. *Id oſtenditur de expoſitione prima.* Hoc in primis patet de illa particula, *primò*, quam aliqui ex textu colligunt, quia Paulus priùs dixerat, *Adam primus formatus eſt.* Vnde inferunt etiam in altera ſententia, *Adam non eſt ſeductus*, ſubintelligendam eſſe particulam, *priùs.* Sed re vera potiùs eſſet contrarium inferendum: nam illæ duæ ſententiæ non ſunt connexæ, neque vna pendet ab alia in ſuo ſenſu, & veritate, & ideo non eſt, cur illa particula addita in priori ſententia ſubintelligatur in ſecunda, vbi non eſt poſita; imò potiùs inferendum eſſet conſultò fuiſſe omiſſam in poſteriori parte, quia ibi non erat neceſſaria. Vnde illa additio multum derogare videtur ſimplici locutioni, & veritati textus; aliàs etiam dicere Paulus potuiſſet, Adam non peccaſſe, ſed Euam, quia non primus peccauit. Denique ad intentionem Pauli non multum conferebat, quòd Adam non fuerit primò deceptus, ſi tandem deceptus fuit: nam propter ſolum ordinem non oſtenditur vir prudentior, aut ſapientior, quàm fœmina.

10. *Oſtenditur etiam in 2. expoſitione.*

Atque hæ coniecturæ æquè procedunt de altera additione *per ſerpentem*, quia multo minus habet hæc additio fundamentum in Paulo, qui non negat effectum ex tali cauſa proceſſiſſe; ſed ſimpliciter negat factum eſſe talem effectum, ſeu deceptionem. Non licet autem tam facilè mutare ſenſum loquentis proprio arbitrio dictionem aliquam addendo. Et præterea etiam hæc additio parum iuuat intentionem Pauli, quia non minoris imprudentiæ, vel leuitatis fuiſſet decipi à fœmina, quàm decipi à dæmone per ſerpentem, quia non potuit fœ-

A mina rem credibiliorem facere, cùm tota eius ſuaſio, quantum ad intellectum pertinet, in ſola narratione verborum ſerpentis niteretur. Denique tertia particula, ſcilicet, *in præuaricationem*, non habetur in textu ſacro, neque in vulgata Latina, neque in Græca, ſed vtrobique legitur, *in præuaricatione.* Et ita etiam legunt Græci Patres, vt apud Chryſoſt. Theophyl. & Theodor. videre licet, & ita etiam legit Ambroſius, imò & Auguſtinus *in citato loco*, quamuis in margine alia lectio adiungatur. Hac verò lectione ſuppoſita, nihil ex illa colligi poteſt ad Pauli ſententiam limitandam, nam ſimplex ſenſus eſt, *in præuaricatione*, id eſt, in lapſu generis humani Adam non fuiſſe ſeductum, ſed B Euam. Deinde etiamſi legamus, *in præuaricationem*, violenter exponitur coniungendo illam particulam cum priori parte ſententiæ, ſcilicet, Adam non fuiſſe ita ſeductum, vt fuerit mulieri cauſa præuaricandi; ſicut è contrario mulier ſeducta fuit cauſa præuaricationis viri: nam hic ſenſus nec contextui verborum, nec intentioni Pauli conſentaneus eſt. Nec Hieronymus, aut Chryſoſtomus, vel Auguſtinus ita expoſuerunt. Simplex ergo ſenſus etiam illa electione retenta eſt, Euam per ſeductionem, & artem dæmonis in præuaricationem inductam eſſe, Adam autem non ita fuiſſe inductum in præuaricationem, quia ſeductus non eſt. Quæ eſt expoſitio Auguſtini *in eodem loco libri* 11. *Gen. ad lit.* C *cap. vltimo.*

11. *Oſtenditur idem in tertia.*

Altera verò expoſitio, quòd Paulus dixerit, Adam non fuiſſe ſeductum, quia in Scriptura non legitur: in primis eſt contra proprietatem verborum, & ideo eſt contra generalem regulam explicandi Scripturam abſque neceſſitate, vel authoritate. Nec propter alium locum Pauli *ad Hebr.* 7. extendenda eſt expoſitio, quia ibi ex materia, & ex ipſo contextu, & modo dicendi facilè colligitur ille ſenſus quaſi metaphoricus: nam erat ibi neceſſarius, & ita expoſitio illa communis eſt omnium. In præſenti verò loco, quem tractamus, talis proprietas locutionis neceſſaria non eſt, imò videtur contraria intentioni, & rationi Pauli: nam ſi in reipſa Adam D ſeductus eſt, ſicut Eua; quòd illud non ſit de vtroque ſcriptum, parum refert ad oſtendendam in fœmina minorem doctrinæ capacitatem, quàm in viro, quod Paulus intendebat. Loquitur ergo Paulus de re ipſa. *Denique. in 4. expoſitione oſtenditur.* Et eadem ferè ratione reiici poteſt vltima expoſitio fundata in rigore verbi, *ſeducendi*, ſeu *decipiendi*, ſcilicet quòd propriè includat intentionem decipiendi. Nam hoc etiam nihil referebat ad inſtitutum Pauli, quia intentio loquentis, vel decipientis, parum, vel nihil refert ad diiudicandum inter eos, qui facile ſinunt ſe decipi, quis eorum leuior, aut incautior fuerit. Eo, vel maximè, quòd licèt in verbo, *decipiendi*, actiuè ſumpto, id eſt, ex parte eius, qui decipit, illa conſideratio E locum habeat; nihilominus paſſiuè, id eſt, ad eum, qui decipitur, non bene applicatur. Nam, qui facile credit falſa dicenti, non minus decipitur, id eſt, non minus errat, nec minus oſtendit animi leuitatem, inconſtantiam, vel imprudentiam, ſiue alter loquatur ex intentione fallendi, & ſciens ſe dicere falſum, ſiue ex ignorantia credens, verum eſſe, quod ſuadet. Sicut ſi fidelis credat prædicanti errorem, non minus decipietur, & erit hæreticus, ſiue prædicator putet, eſſe verum, quod docet; ſiue conſultò doceat

doceat falſum ex intentione fallendi; ergo illa differentia ad explicandum locum Pauli impertinens eſt.

12.
Auguſtini tandem expoſitio proponitur & præfertur.

Igitur expoſitio Auguſtini cæteris præferenda videtur: nimirum Euam fuiſſe ſeductam credendo aliquid contrarium verbis Dei; vtique exiſtimando non fuiſſe malum edere de ligno ſcientiæ boni, & mali. Adam autem non fuiſſe ita ſeductum, ſed ſciendo illud eſſe peccatum ductum amore fœminæ comediſſe. Hæc eſt ſententia Auguſtini *in dicto lib. 11. Gen. ad lit. cap.* 42. & *lib. 14. de Ciuit. cap. 11. & ſequentib.* Et probatur ex dictis, quia nulla alia expoſitio ſatisfacit ſententiæ Pauli; & nulla eſt neceſſitas detorquendi verba eius ad aliquem improprium ſenſum, eo vel maximè, quod talis deceptio Adæ, neque alibi legitur in Scriptura ſacra, vt quædam expoſitio aſſumebat, neque ipſe Adam illam confeſſus eſt; ſicut fecit Eua, neque ex aliis factis eius, neque ex circunſtantiis perſonæ eius probabiliter præſumi poteſt, vt rectè Auguſtinus ponderauit. Neque denique in verbis Dei loquentis ad ipſum Adam talis deceptio indicatur.

Probatur excludendo cæteras expoſitiones & indicia decepti[onis] Adæ.

Illud etiam iudicium irriſionis Dei dictam deceptionem non conuincit.

Non enim deſunt, qui ex illa Dei irriſione, *Ecce Adam ſicut vnus ex nobis factus eſt*, deducere nitantur deceptionem Adæ. Veruntamen licèt inde colligatur Adam appetiuiſſe ſimilitudinem Dei; non tamen colligi poteſt fuiſſe deceptum, neque comediſſe, quia crederet, ex pomi eſu excellentiam ſcientiæ boni, & mali ſe fuiſſe conſecuturum. Nam prius quàm omnino deciperetur per ſuperbiam elatus Dei ſimilitudinem appetiit, in quo etiam Eua illi ſimilis fuit, nam prius fuit ſuperba, quàm decepta, vt ſuprà cum Auguſtino, & D. Thoma diximus. Hoc autem ſatis eſſe potuit ad illam irriſionem, ſeu exprobrationem Dei. Quòd autem poſtea comederit ex falſa exiſtimatione conſequendi ſcientiam per cibum, & per ſe eſt parum credibile, & nullo indicio in Adamo oſtenſum eſt, ſicut in Eua. Nam ille, ſuppoſita deordinatione facta per peccatum ſuperbiæ, habuit peculiarem occaſionem, & incentiuum comedendi, quod non habuit Eua, ſcilicet, eiuſdem vxoris affectum, & importunitatem. Vnde non de illo, ſicut de ipſa legitur, quòd lignum aſpexerit, & quòd bonum ad veſcendum, pulchrum oculis, aſpectúque delectabile viſum fuerit, & ideo de fructu eius tulerit: ſed ſolùm, quòd fructum arboris à fœmina oblatum, & quaſi intruſum acceperit. Non eſt ergo fundamentum ad aſſerendum Adam fuiſſe deceptum. Cur ergo à plano, ſimplici, & proprio ſenſu verborum Pauli recedemus?

13.
Inſtatur ex variis teſtimoniis eiuſdem Aug. Primò.

Sed inſtari poteſt, quia Auguſtinus *in eiſdem locis* docet Adamum in multis deceptum fuiſſe. Primò, quia veniale eſſe credidit contra præceptum Dei comedere de ligno vitæ propter amorem mulieris, qui error non paruus, ſed fidei contrarius eſt. Id autem docet Auguſt. *lib. 4. de Ciuit. cap. 12. & 13.*

Secundò.

Secundò, quia credidit, ſe non moriturum etiamſi comederet de ligno, quia viderat vxorem non eſſe mortuam. Ita habet Auguſt. *lib. 11. Gen. ad litter. cap. 30.* Et indicat *in cap. vlt.*

Tertiò.

Tertiò, quia credidit, vel ſaltem dubitare cœpit, an futurus eſſet ſicut Deus cibum illum comedendo. Nam hoc etiam ſignificauit Auguſt. *dicto cap. vlt. lib. 11. Gen. ad litter.* dicens, *Virum propter aliquam mentis elationem ſolicitauit aliqua experiendo cupiditas. Experiendi* nimirum, qualis eſſet virtus

A illius cibi, & an poſſet ſcientiam conferre, ſicut ſerpens promiſerat. Ergo ſignum eſt cœpiſſe ſaltem dubitare, an vera eſſent verba ſerpentis, & conſequenter exiſtimaſſe falſum ſubeſſe potuiſſe verbis Dei, vel fieri potuiſſe, vt Deus ex inuidia eſum illius cibi prohibuiſſet, aut poſſibile fuiſſe, ſe fieri ſimilem Deo, & nulli ſubiectum. Quæ omnia grauiſſimos errores continent.

Reſpondeo, licèt iſta omnia concedantur eo modo, quo propoſita ſunt, nihilominus *ſimpliciter* verum eſſe, quod Apoſtolus ait, Adam non fuiſſe ſeductum. Nam ſeducere propriè eſt, alium in errorem inducere, & è contrario ſeduci eſt arte, & circumuentione alterius à ve-B ritate auerti, & decipi, quo modo decepta eſt Eua, non autem Adam. Nam ſi illis modis deceptus Adam fuit, non propter ſerpentis promiſſionem, nec propter fidem, quam verbis eius, aut vxoris adhiberet; ſed propter propriam coniecturam, adiutam partim elatione ſuperbiæ, partim inordinato affectu erga vxorem in eas falſas cogitationes inductus eſt. Quia ergo non circumuentus ab alio, nec per aſtutiam alterius errauit, ſi errauit, ideo negatur fuiſſe ſeductus. Deinde ad ſingula reſpondendum eſt. 14.

Hæc Auguſtini teſtimonia quàuis planè concedantur, rem non conficiunt.

Ad 1. tamen reſpondetur.

Et primum quidem Auguſtini dictum eſt probabile propter eius authoritatem, & coniecturam: nam maiorem certitudinem, nec ex Scriptura, nec aliunde habet. Exiſtimo C tamen non eſſe intelligendum de peccato veniali propriè, & in rigore ſumpto, vt diſtinguitur à mortali, nam fuiſſet craſſiſſimus error, qui non poterat tam facile cadere in mentem ſapientis viri, vt erat Adam: neque nos fundamentum habemus, vt hoc de illo ſuſpicemur. Vocauit ergo Auguſtinus veniale id, cuius venia de facili ſperatur. Et ita expoſuit Auguſtinum D. Thomas 2. 2. *quæſt. 163. art. 4. ad 3.* dicens, *Adam inexpertus diuinæ ſeueritatis credidit illud peccatum eſſe veniale, id eſt, de facili remiſſibile.* Hæc autem credulitas in hoc ſenſu non continet errorem contra fidem, neque deceptionem ex aſtutia alterius, ſed ex nimia paſſione, & facilitate credendi ex illa redun-D dante.

D. Thomas Auguſtinum exponit.

Et iuxta hoc facilis eſt reſponſio ad ſecundum: nam licèt Adam crediderit ſe moriturum non fuiſſe propter experimentum Euæ, quod videbat, vt Auguſtinus coniectat; nihilominus non eſt veriſimile, id crediſſe in ſenſu contrario verbis Dei, ſeu exiſtimando, quod perinde eſt, Deum falſum dixiſſe. Nam in primis Adam tantùm fuerat expertus Euam non ſtatim fuiſſe mortuam; non verò quòd non eſſet poſtea moritura, ſeu quòd non facta fuiſſet mortalis; ergo ex vi illius experientiæ ſolùm inducebatur, vt crederet ſe etiam non fuiſſe ſtatim moriturum, hoc autem non erat contra verba Dei in vero ſenſu intellecta, vt E conſtat. Deinde etiamſi ſperauerit Adam, vel crediderit nunquam fuiſſe moriturum, quamuis comederet; nihilominus potuit id ſperare, & poſſibile credere ex indulgentia, & remiſſione Dei, quæ etiam non erat contraria verbis, & comminationi Dei, vt per ſe conſtat. Ergo etiam hic lapſus mentis Adæ non fuit per circunuentionem erroris fidei contrarij, ſed per nimiam, & imprudentem fiduciam ortam ex affectu ad vxorem inordinato. 15.

Ad 2.

Quod verò attinet ad tertiam deceptionem 16.

Ad 3. Lib. 11. Gen. ad liter. cap. vii.

nem, ego apud Auguſtinum illam non inuenio, quin potiùs vbique negat Adam, *iam*, vt inquit, *ſpirituali mente præditum, vllo modo credere potuiſſe, quod Deus ab eſca illius ligni inuidendo vetuiſſet*, id-eſt, vt priùs dixerat, *Quòd ideo lignum illud tangere prohibuerit, quòd ſciret eos, ſi comediſſent, velut Deus futuros tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat.* Vbi cùm ait; *nullo modo credere potuiſſe*, profectò inſinuat non potuiſſe credere ita eſſe factum, neque eſſe poſſibile, nec in aliquam illius exiſtimationem, vel ſuſpicionem incidere potuiſſe; nam hoc totum probat illa ratio, *Si iam ſpirituali mente præditus erat.* Et confirmatur hoc ex his, quæ *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. idem Auguſt. tradit, ſcilicet, quòd Adam *ſciens prudénſque peccauit*, & non potuiſſe ita ſeduci, vt crederet, comedendo potuiſſe à peccato excuſari. At verò ſi aliquo modo credidiſſet in Deum potuiſſe cadere inuidiam, & ex illa prohibitionem facere, & ſe poſſe Deo ſimilem fieri, vel à ſubiectione Dei liberari per eſum cibi, profectò faciliùs dici poſſet, credendo ſe non peccaturum, etiamſi de illo cibo comederet.

17. *Confirmatur prœxima reſponſio ad locum Auguſtini.*

Tandem non minus excludit huiuſmodi deceptionem, vel dubitationem illa ratio Auguſtini, quòd Adam, *iam ſpirituali mente præditus erat*; quia tam craſſi ſunt huiuſmodi errores, vt vir ſapiens non magis potuerit de illis dubitare, quàm illos credere. Et ideo exiſtimo non ſolùm non credidiſſe Adam Deum falſum dixiſſe, aut ex inuidia prohibuiſſe eſum illius fructus aut comedendo de illo cibo, & futurum omniſcium, & ab omni ſubiectione liberum: verùm etiam nec de his erroribus dubitaſſe, quia nec propter dictum ſerpentis, aut vxoris ad hoc inductus eſt, vt ex Pauli ſententia colligitur: nec aliquam veriſimilem cauſam talis dubitationis habuit. Auguſtinus autem cùm dixit aliquam cupiditatem experiendi ſolicitaſſe Adami animum ad comedendum, non loquitur de appetitu experiẽdi, an eſſent vera verba Dei, vel ſerpentis, qui appetitus incredulitatẽ, & dubitationem fidei contrariam ſine dubio ſupponeret. Sed loquitur Aug. de appetitu experiendi, quidnam lateret in eo fructu quem Deus ſibi prohibuerat, & quid ex illius eſu conſecuturum eſſet. Quam curioſitatem ſine dubitatione de veritate verborum Dei habere potuit. Solùm videtur cupiditas illa inuoluere dubitationem de effectu mortis, quam Deus cominatus fuerat. Tamen non oportuit hanc dubitationem fuiſſe de veritate verborum Dei, ſed de ſenſu illorum, an immutabilem ſententiam ex abſoluto decreto cõtinerent, vel potiùs viam aliquam, & ſpem malum illud euadendi relinquerent; etiamſi ex cibo comederet. Et hanc fuiſſe mentem Auguſtini manifeſtum eſt: nam ſtatim addit illam cupiditatem experiendi ex eo fortaſſe ortam, *quòd viderat Euam ſumpta eſca, non fuiſſe mortuam.*

18. *Ex dictis eruitur concluſio bipartita quæ duobus ſimul punctis num. 1. prepoſitis ſatisfit. Prior pars vnde probatur.*

Ex his ergo concludimus ſecundum Adæ peccatum non fuiſſe infidelitatem, non ſolùm propriam, quæ eſt cum pertinacia, & hæreſi, verùm etiam, nec minus propriam, quæ eſt per errorem abſque pertinacia, quanuis non ſine culpa, per negligentiam, & ignorantiam culpabilem, vel temeritatem in iudicio ferendo de rebus ad fidem pertinentibus. Prior pars ſufficienter probatur ex ſuprà dictis de infidelitate Euæ. Diximus enim probabilius eſſe illam non commiſiſſe ſimilem infidelitatem formalem; ergo idem eſt multo probabilius in Adamo, propter maiorem eius ſapientiam, prudentiam, & alias animi dotes, quas indicauit Auguſtinus, dicens, quòd iam erat ſpirituali mente præditus. Denique pars hæc prior ex poſteriori à fortiori colligitur. Poſteriorem autem mihi ſufficienter probat teſtimonium Pauli, prout explicatum eſt, & authoritas Auguſtini, quam ſatis etiam iam ponderauimus, & aliæ rationes, & coniecturæ, quas adduximus.

Vnde probetur poſterior.

19. Ad Patres verò, qui ſeductionem, & infidelitatem videntur Adæ tribuere, in primis reſpondeo, fortaſſe non omnes in eo ſenſu locutos fuiſſe, ſed plures eorum loqui de deceptione, ſeu errore practico, ſeu operis, quo omnis peccans dicitur errare, vel ſicut concupiſcentia, vel ſuperbia dicitur hominem ſeducere, iuxta illud ad Rom. 7. *Peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit.* Et illud ad Gal. 6. *Qui ſe exiſtimat aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ſeipſum ſeducit.* Et illud Dan. 13. *Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.* Et hac ratione dixit Auguſt. d. lib. 11. Gen. ad lit. *Adam poſtquam de ligno prohibito ſeducta mulier manducauerat, eique dedit, vt ſimul ederent, noluit eam contriſtare.* Et infrà, *Ergo alio quodam modo etiam ipſe deceptus eſt, non dolo illo ſerpentino*, &c. Nam alius modus non fuit, niſi practicæ deceptionis. Vnde ibidem comparat Adamum Salomoni, qui practicè ſeductus eſt à mulieribus, & ad colendum idola inductus, quanuis per ſpeculatiuum errorem deceptus non fuerit, credendo idolum eſſe Deum, vel cultu dignum. Et ita poſſunt facilè exponi Hieronym. & Ignat. Cyrill. & Cyprianus, Leo Papa, Hilarius & Epiphanius, imò etiam Ambroſ. ferè in omnibus locis ex eo citatis.

Patres aliquot ex allatis num. 4. quomodo accipi poſſunt.

20. *Ad Ambroſiũ citatum n. 5.*

Quod verò idem Ambroſius ait, Adam amiſiſſe bona indumenta fidei, de charitate, virtutibus, & donis intelligi poteſt: nam hæc ſunt bona indumenta fidei; quòd autem ipſam etiam fidem amiſerit, non ſatis apertè affirmat Ambroſius. De Proſpero verò, & Fulgentio id negare non poſſumus; quanuis autem eorum ſententia probabilis ſit, eam ſequi non cogimur. Nec video cur de Adam dixerit Proſper quòd, *niſi fidem amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret*; cùm poſſint cæteræ gratiæ amitti non amittendo fidem. Vt in nobis certum eſt: & in illo ſtatu non eſt cur repugnaret, cùm nec in Angelis repugnauerit. Nec inde ſequitur fidem eſſe naturalem, vt videbatur ſentire ille, contra quem Proſper ſcribit, quia etiam habitus, vel actus aliquis infuſus poteſt manere in peccatore. Tangit autem quæſtionem Proſper quomodo filij Adæ ſine fide concipiantur, ſi Adam ſibi illam non perdidit. Sed hoc in materia de peccato originali tractandum eſt, & infrà fortè attingetur.

Ad Proſperum & Fulg. num. 4.

21. *Ad Tertull. ibid.*

Ad Tertullianum prior reſponſio applicari poteſt. Cùm verò dicit delictum Adæ fuiſſe hæreſim; aliqui reſpondent ſumpſiſſe vocem *hæreſis* in primæua, & generali ſignificatione, prout prauam electionem ex proprio arbitrio profectam ſignificat. Qua expoſitione admiſſa, cùm dicit, confeſſus eſt ſeductionem, de practica ſeductione facilè poteſt exponi. Cui expoſitioni non parum fauent antecedentia, & ſubſequentia verba. Nam priùs inquit, *Quod ſi à primordio homo animalis non percipiens, quæ ſunt Spiritus, ſtultitiam exiſtimauit Dei legem*. Quod profectò non poteſt intelligi de exiſtimatione ſpeculatiua, ſed practica, & ideo ſubdit, *vt quam obſeruare neglexit*: facto ergo legem Dei ſtultitiam reputauit, non iudicio. Et infrà etiamſi Adam vocaſſet *rudem hæreticum*, ſubiungit,

Non obaudiuit, non tamen blaſphemauit creatorem, nec reprehendit authorem, quem à primordio ſui bonum, & optimum inuenerat. In quibus verbis non cõtemnendam coniecturam indicat, quia poteſt peccatum, audita voce Dei, ſtatim Adam fidelem ſe oſtendit, & Deum, vt ſupremum Dominum, & legiſlatorem cognouit; ergo veriſimile eſt Adam ſemper retinuiſſe fidem eius, & cum illa, quamuis ſine charitate, de Paradiſo exiiſſe.

22. *Ad Auguſt. in num. 5.*

Alia verò loca Auguſtini, quæ ibi citauimus, non ſolùm non contradicunt; verùm potiùs confirmant generalem expoſitionem datam. Nam Auguſtinus non eſt ſibi contrarius, & vbi ex profeſſio rem tractat, declarat, Adam non per errorem infidelitatis, ſed alio modo fuiſſe deceptum; ergo quando *in Pſalm. 68.* dicit, quòd Lucifer ſeduxit Adam, loquitur de alio modo practicæ ſeductionis. Cùm verò 14. *de Ciuit. cap.* 17. generatim, ſeu in plurali dicit, *primos parentes expertos eſſe, quid infidelitas, & inobedientia nocerent*; non idcirco tribuit vtrumque defectum vtrique parenti, ſed hoc relinquit explicandum iuxta doctrinam, quam priùs tradiderat, vnde cum partitione accommoda intelligendum eſt. De appetitu autem ſimilitudinis Dei iam dictum eſt potuiſſe ſine infidelitate haberi. Vnde obiter conſtat falſum eſſe quod quidam dixerunt Adamũ peccatum idololatriæ commiſiſſe; niſi metaphoricè id dictum intelligatur. Illa enim ſententia tribuitur Auguſtino *in libro Quæſtionum noui, & veteris Teſtamenti*, qui Auguſtini eſſe non creditur; ſed quicunque fuerit author illius operis, videtur per quandam metaphoram ſumpſiſſe illam ſententiam ex Auguſt. *Conc. 2. in Pſal. 70.* circa illa verba, *Deus quis ſimilis tibi?* dicente, Adam voluiſſe ſub nullius poteſtate eſſe; & ita fieri ſicut Deus. Hoc enim non formaliter voluit, neque pro Deo coli, aut adorari concupiuit; & ideo non commiſit ſpeciale peccatum idololatriæ; licèt per metaphoram dici poſſit id commiſiſſe eo modo, quo Paulus *ad Philip. 3.* dixit, *Quorum Deus venter eſt.*

Qui Adamum per idololatriam peccaſſe aiunt, exponuntur.

23. *De tertio puncto in nu. 2. poſt ſuperbiam alterũ Adæ peccatum fuit inordinatus amor vxoris.*

Vltimò colligitur ex dictis quódnam fuerit ſecundum Adæ peccatum. Iam enim oſtenſum eſt, non fuiſſe infidelitatem, neque peccatum habens malitiam propriè contrariam fidei, aut præcepto eius; relinquitur ergo, vt ſecundum eius peccatum fuerit inordinatus amor ad vxorem. Ita ſumitur ex Aug. *in d. lib. 14. de Ciuit. cap. 11. & lib. 11. Gen. ad lit. cap. 42.* vbi ait, Adam comediſſe de ligno vt complaceret vxori; ergo præceſſit nimia beneuolentia vxoris antequam de ligno comederet. Et hanc ſententiã à fortiori amplexus eſt Scotus: nam quia in Adamo peccatum ſuperbiæ non agnouit, ideo dixit primum peccatum Adami fuiſſe inordinatum amorem vxoris. Secundum eſt autem inordinationẽ talis amoris ſatis intelligi, aut explicari non poſſe, niſi per aliquem effectum alteri præcepto contrarium. Nam amor vxoris de ſe bonus eſt, ſupponimus enim non fuiſſe ex aliquo prauo motiuo, ſed ex naturali debito ad vxorem, vt ſociam à Deo datam, & ex propria carne formatam, & multis naturalibus donis à Deo ornatam. Ille ergo amor de ſe non erat inordinatus. Nec etiam per ſolam intenſionem inordinatus fuit, quia ſi actus eſt bonus, intenſio eius non eſt mala, nec alicui præcepto diuino contraria.

Prædictus amor vxoris per ſe non eſt peccatum.

24. *Sed quatenus fuit occaſio præuiſa aliarum tranſgreſſionum.*

Tunc ergo amor vxoris nimius, & inordinatus oſtenditur, quando eſt cauſa, aut ratio tranſgrediendi voluntatem Dei, ne vxor contriſtetur, quia tunc iam diligitur vxor appretiatiuè magis quàm Deus. Sic ergo Adam nimium dilexit vxorem, quando ex affectu vxoris aliquam naturalem, ſeu diuinam obligationem tranſgredi cœpit. Prima autem obligatio Adami poſtquam Eua illum ad comedendum inuitauit, fuit grauiſſimè illam reprehendere, eo quòd auſa fuerit fructum arboris contingere, & quòd verbis ſerpentis fidem adhibuiſſet, & quòd ſe ad peccandum inuitare auderet. Tenebatur ergo, & ex officio tanquam caput eius, & ex charitate Dei, & ipſius vxoris illam corrigere, & ad penitentiam, ac emendationem delicti exhortari. Hoc autem facere omiſit, in quo primum cœpit oſtendere inordinationem amoris circa illam. Vnde dici poteſt ſecundum peccatum Adami quoad propriam, & formalem malitiam fuiſſe omiſſionis debiti officij erga vxorem, quia (vt dictum eſt) illam non correxit: imò ita blandè & remiſsè cum illa ſe geſſit, vt eius delictum approbaſſe videretur. In hoc ergo ſenſu dicimus inordinatum amorem vxoris fuiſſe ſecundum peccatum Adami, non ſolùm internum, ſed etiam externum, quod & à peccato ſuperbiæ, & ab inobedientia comedendi de ligno vetito diſtinctam malitiam habuit.

Prima tranſgreſſio quæ fuit 2. peccatum formale Adami.

25. *Tertium Adami peccatum.*

Vnde tertium peccatum Adæ recenſeri poteſt; quòd de ligno vetito comedit. Et hoc quaſi per antonomaſiam lapſus Adæ vocatur, quia per illud totum genus humanum cecidit; & ita de illo ſpecialiter loquitur Apoſtolus *ad Rom. 5.* cùm dicit, *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.* Et ſimiliter inferiùs nomine inobedientiæ illud peccatum intelligit, cùm dicit, *Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi; ita & per vnius obeditionem iuſti conſtituentur multi.* In illo autem peccato plures malitiæ diſtingui ſolent, vt gulæ, furti, inobedientiæ, de quibus ſuprà diximus. Et licèt probabile ſit illam inobedientiam non fuiſſe formalem, id eſt, ex directa intentione non obediendi Deo, nec ex proprio contemptu præcepti eius; nihilominus cenſeo illam fuiſſe ſpecialem malitiam diſtinctam ab aliis, quia ex principali intentione Dei præcipientis illa prohibitio poſita fuerat ad ſubiectionem profitendam, & quaſi per modum tributi impoſiti in recognitionem diuini dominij. His addit S. Aug. *in Enchiridio cap. 45.* malitiam homicidij, *quia homo ſemetipſum præcipitauit in mortem, & fornicationis ſpiritualis, quia integritas mentis humanæ ſerpentina ſuaſione corrupta eſt*, & auaritiæ, *quia pluſquam illi ſufficere debuit appetiuit.* Sed hæc ſunt partim metaphoricè dicta, partim verò declarant circunſtantias, quæ potuerunt peccatum illud notabiliter aggrauare intra eandem ſpeciem, quia ſint generales, quamuis probabile ſit illam de homicidio fuiſſe ſpecialem.

Quæ diuerſitates in prædicto peccato diſtingui ſolent.

Alias addit Auguſt.

Quo ſenſu accipienda.

26. *Peccatum aliud notatur in Adamo, & quomodo intelligendum.*

Præter hæc peccata ſolent alia Adamo tribui. Vnum eſt in eo quòd illud peccatum exiſtimauit eſſe veniale, vt ex Auguſtino diximus. Sed ſi per *veniale* nihil aliud intellexit, niſi eſſe aliquo modo excuſabile apud Deum, ac proptereà aliquo modo venia dignum, ſeu facilè remiſſibile, vt ſuprà explicuimus: non fuit illa magna culpa, quamuis audacia peccandi ſub illa ſpecie peccatum ipſum aggrauare potuerit: ſi autem propriè, & rigoroſè de peccato veniali intelligatur, & talis error (de quo non conſtat) in Adamo admittatur, eſſe potuit error humanus ſine lapſu in fide, exiſtimando materiam eſſe leuem, & ex circunſtantia complacendi vxori fieri leuiorem, ac proinde potuiſſeà mortali culpa excuſari.

Aliud Adæ peccatum fuiſſe creditur dubitaſſe de

Item aliud.

de ſenſu comminationis Dei, eò quòd videret vxorem per eſum ligni non fuiſſe mortuam. Et fortaſſe hoc vocauit ſacrilegium Auguſt. *in dicto cap. 45. Enchirid.* dum ait, *In illo peccato vno fuiſſe ſacrilegium, quia Deo non credidit.* Non enim videtur in verbo *non credendi* propriam infidelitatem intellexiſſe, quia hoc non conſonat doctrinæ ipſius in aliis locis, vt vidimus; ergo ſacrilegium vocare videtur, quia noluit verba Dei ſimpliciter, ſed in ſenſu ſuo accipere, vt licentiam peccandi aſſumeret. Veruntamen de hac circunſtantia idem, quod de præcedenti ſentio. Quia non oportet (vt ſuprà dixi,) vt Adam dubitauerit de veritate; imò nec de proprietate verborum Dei, ſed de tempore & modo executionis eorum, & an irreuocabilis, vel irremiſſibilis eſſet, vel ſi exiſtimauit illud peccatum eſſe propriè veniale, potuit etiam ſine errore contra fidem, credere non fuiſſe dignum morte, nec de illo fuiſſe Deum locutum, ſed de tali manducatione, quæ, & grauior eſſet, & minus eſſet excuſabilis. Atque ita in illo obiecto per ſe ſpectato, nec ſacrilegium, nec alia malitia ſpecialis apparet. Quamuis illa cogitatione, vel fiducia vti, ad licentiam peccandi ſumendam, non parum augere potuerit peccandi modum, & inobedientiam intra ſpeciem ſuam. Vnde fortaſſe Auguſtinus in generali, & quaſi metaphorica ſignificatione nomine *ſacrilegij* vſus eſt. Vel certè (quod pro aliis locis etiam aliorum Patrum notari poteſt) ibi loquitur Auguſtinus ſimul de peccato Adæ, & Euæ, ſub nomine, ſeu collectione vnius primi peccati: & ita illud qualecumque ſacrilegium non credendi propter Euam, & non propter Adam adiungi potuit. Sicut ibidem Auguſt. ait integritatem mentis humanæ ſerpentina ſuaſione fuiſſe corruptam.

Quomodo intelligendum.

28.

Item aliud, quod tamen expenditur.

Aliud peccatum Adami fuiſſe dicitur nimia cupiditas, & curioſitas experiendi, quid lateret in fructu prohibito. Tamen hoc etiam non apparet ſpeciale peccatum. Nam ſi illa cupiditas conſideretur, vt præueniens conſenſum liberum per motum aliquem prouenientem à fomite iam inordinato per peccatum ſuperbiæ, ſic non fuit nouum peccatum. Si autem illa curioſitas ſpectetur, vt conſummata per conſenſum, ſic non fuit conſummata, niſi per liberam voluntatem comedendi ex ligno prohibito; & conſequenter non fuit diſtinctum peccatum, ſed ad ſummum, addit peculiare motiuum eiuſdem peccati, quod potuit quidem aliquantulum illud aggrauare, non tamen addere nouam ſpeciem malitiæ ſaltem grauem. Tandem additur aliud peccatum ab Adamo commiſſum, quando peccatum ſuum excuſauit. Quod aliqui ita exaggerant, vt ſceleratam, & impiam excuſationem vocent, eò quòd Deo imputare voluerit, quòd ei dando ſociam, occaſionem peccandi præbuiſſet. Et Gregor. quidem *lib. 4. Moral. cap. 28. alias 25. & lib. 22. cap. 9 alias 13.* indicat illam excuſationem ex ſuperbia fuiſſe, & per illam atrociorem fuiſſe factam priorem culpam. Et Auguſt. 14. *de ciuit. cap. 14.* oſtendiſſe, dicit, Adam ſuperbiam, *quia voluit culpam ſuam in mulierem referre.* Vnde indicat excuſationem illam fuiſſe indicium grauioris & adhuc permanentis ſuperbiæ, ac ſubinde fuiſſe culpabilem, quatenus eſt ex ſuperbia profecta. Et ita non videtur nouam ſpeciem peccati addidiſſe, ſed primum peccatum ſuperbiæ auxiſſe, & quodammodo iteraſſe. Referri tandē ſolet ex Auguſtino hæc ſententia, quòd *Si Adam non ſe excuſaſſet, ſed potius ſe accuſaſſet, à Paradiſo non exulaſſet*, quæ habetur in quodam A ſermone, qui olim erat 19. de Sanctis, nunc autem reiectus eſt in appendicem, eſtque ſeptuageſimus quintus, quia non creditur eſſe Auguſtini. Tribuitur etiam illa ſententia Laurentio Iuſtini. *in lib. de Triumph. Chriſti agone, cap. 21.* ſed immeritò. Et in rigore non eſt ſolida ſententia illa, quia ſi Adam in Paradiſo pœnitentiam egiſſet, & ſe accuſaſſet, licèt recuperaret gratiam, non tamen originalem iuſtitiam, & conſequenter nec intra Paradiſum habitare permitteretur.

Vltimum peccatum quod in Adam notatur.

Expenditur etiā hoc peccatum.

Quid de illa ſententia; Si Adam non ſe excuſaſſet, à Paradiſo non exulaſſet.

Non eſt Aug. Nec Laurent. Iuſtini.

CAPVT V.

Quis grauiùs peccauerit, Adam, an Eua.

B HÆc comparatio fieri poteſt primò inter ſingula peccata eiuſdem ſpeciei, quæ illi homines commiſerunt, quis eorum in tali ſpecie grauiùs peccauerit; ſecundò in peccatis ſpecie diuerſis, quis turpiùs deliquerit; tertiò in numero peccatorum, quis plura peccata commiſerit; quartò denique abſolutè, & ſimpliciter, omnibus penſatis, quis eorum grauiùs peccauerit. Et in hoc poſteriori ſenſu ſolet hæc quæſtio tractari. In qua communior ſententia eſt Euam grauiùs peccaſſe Adamo. Ita docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 163. *art.* 4. Inclinat Scot. *in 2. diſt. 21. q. 2 art. 3.* licèt diſtinctione vtatur. Plures verò adhibet Bonauent. *in 2. diſt. 22. art. 1. quæſt. 3.* At verò Richard. *art. 1. quæſt. 3.* disertè dicit, quòd omnibus penſatis, C mulier grauiùs peccauit. Et idem habet Ægidius *quæſt. 1. art. 3.* conſentit Perer. *lib. 6. in Gen. diſput. de Grauit. peccati primorum parentum, quæſt. 2.* Et principalis author huius ſententiæ videtur fuiſſe Chryſoſtomus: nam *hom. 7. ad pop. verſus finem*, ita ponderat verba illa Dei, *Adam vbi es? Conſidera quia non Euam vocauit, non vocauit ſerpentem; ſed qui omnium leuiſſimè peccauerat, hunc ad iudicium primum accerſit, vt ab eo incipiens, qui aliqua poteſt venia potiri etiam in eam, quæ multum peccauerat, mitiorem ferat ſententiam*, &c. Similem ſententiam habet *Epiſt. 3. ad Olympiadem*, ait enim, Euam maiori mœrori addictam fuiſſe, quia grauiùs peccauerat; *Et quidem*, inquit, *vſque eo grauius, vt Adæ peccatum cum huius peccato collatum, ne peccatum quidem exiſtimetur.* Et rationem reddit, *quia* D *vir non eſt ſeductus, ſed mulier, quæ in fraudem impulſa fuit, ac Dei legem violauit, & ſibi, & marito venenatum poculum temperauit.* Idem ferè repetit ſuper *Pſalm. 6.* non longè à principio.

1.

Quadruplex comparatio inter peccata Adami & Euæ proponitur.

Quoad 4. comparationem communior reſolutio.

Fundatur in variis locis Chryſoſtomi.

Nihilominus contrariam ſententiam docuit Caietanus *Gen. 3.* circa illa verba, *Tulit de fructu arboris, & comedit*, vbi plus iuſto peccatum Euæ extenuat. Eadémque ſententia longè aliter, & meliùs explicata placuit Bellarmino *lib. 3. de Amiſſione Gratiæ, cap. 9.* Et mouetur in primis authoritate Ambroſij *lib. de Inſtitution. Virginis, cap. 4.* vbi multis titulis præfert, & exaggerat peccatum Adæ. Primò, quia vir erat fortior fœmina, & ideo minorem excuſationem habet. Secundò, E quia mulier ab altiore creatura ſeducta eſt, ſcilicet à dæmone per ſerpentem, vir autem ab inferiori, ſcilicet fœmina. Tertia, quia Adam grauiùs punitus eſt, nam ei dicitur, *Terra es, & in terram ibis*, vxori autem, *In dolore paries filios*, &c. Quartò, quia Adam immediatè à Deo ipſo præceptum acceperat, vxor verò per virum. Et alia ſimilia conſiderat, quæ moraliter magis, quàm rigorosè dicta ſunt. Et huius ſententiæ fuit etiam Anaſtaſ. Synaita *lib. 10. Exaemer. circa medium*, vbi plures alias coniecturas adducit non magni momenti. Veruntamen ad ferendum abſolutum iudici

2.

Oppoſitum ſentit Caiet.

Et Bellar. qui tamen aliter, & rectiùs rem explicat.

Fundatur in Ambroſ. ob varias conſiderationes.

Prima conſideratio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Conſentit Anaſtaſ. Synaita.

2. Comparationis reſolutio pendet à tribus prioribus. iudicium in hac cauſa oportet priùs ſigillatim diſcurrere in particulari per tres comparationes in principio propoſitas: nam ex variis opinionibus circa illas, & ex iudicio illarum pendet totius negotij abſoluta reſolutio.

3. *Fit comparatio quoad 1 peccatum.* Primum ergo peccatum vtriuſque parentis in ſpecie, & obiecto ſimilitudinem habuit; in circunſtantiis verò poteſt exceſſus, & defectus vtrinque conſiderari; & ideo in hoc primo peccato præcisè, æqualitas fuiſſe videtur. Ita ſignificauit Auguſt. *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 35. dicens, *Euam peccaſſe impari ſexu, pari facto*, id eſt, pari ſuperbia, vtique quantum ad ſpeciem peccati, & quoad ſimilitudinem Dei, ac excellentiam ab vtroque concupitam, vt idem Auguſt. declarat *cap.* 34. & indicat *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. 13. *&* 14. Quoad circunſtantias verò & modum appetendi illam excellentiam, mutuus exceſſus ſecundùm diuerſas rationes interueniſſe videtur. Nam vtriuſque parentis ſuperbia conſiderari poteſt, vel præcisè, vt in vtroque fuit primum peccatum, in primo ſigno per inconſiderationem commiſſum ante propriam deceptionem, & omnem aliam prauam affectionem. Atque hoc modo culpabilior videtur fuiſſe ſuperbia Adami. Tum quia maiore erat præditus cognitione, & virtute, & ideo faciliùs potuiſſet reſiſtere, & attendere. Tum etiam, quia maiori obligatione tenebatur, cùm eſſet caput, & ratione etiam ſexus deberet eſſe conſtantior. Tum denique, quia quoad ſuperbiæ motum vehementior fortaſſe fuit, quia maior etiam fuit perſuaſio, & inductio fœminæ per tentationem immediatè à dæmone viſibiliter factam, quàm Adami per mulierem. At verò ſi ſuperbia illa conſideretur, vt perſeuerans in progreſſu peccandi, videtur tandem multo grauior in Eua fuiſſe, vt ex ſequenti puncto patebit.

4. *Quoad 2. peccatum.* Secundum peccatum in Eua fuit infidelitas, vt ſuprà vidimus, quæ ſi fuit formalis per propriam hæreſim, vt multi volunt, illa ſufficit ad oſtendendum ſimpliciter grauius peccaſſe Euam, quàm Adamum, de quo multo probabilius eſt in talem errorem non incidiſſe. Veruntamen etiamſi abſque propria hæreſi culpabiliter decepta fuerit Eua credendo verbis ſerpentis, illud peccatum per ſe eſt ſatis graue. Et ex illo vlteriùs colligitur auctam fuiſſe ſuperbiam Euæ. Quia excellentiam, quam ſimplici affectu priùs appetierat, poſt illam credulitatem cœpit efficaciter intendere: nam propter illam conſequendam diuinum præceptum transgredi voluit. Atque ita D. Thomas *in 2. diſt.* 22. *q.* 1. *art.* 3. inde colligit grauitatem peccati Euæ, *Quòd ex ſola elatione mentis ad peccandum mota fuit.* Sic ergo tam in primo, quàm in ſecundo peccato grauius peccans inuenitur Eua, quàm Adam. In primo quidem, quia ille exceſſus in modo ſuperbiendi peior fuiſſe videtur, & maioris inordinationis in Eua, quàm in Adamo: vnde etiam auxit inobedientiam eius, vt ſtatim videbimus. In ſecundo item peccato planè exceſſit, quia in viro non fuit illa deceptio per quam verba ſerpentis vera eſſe crediderit, vt iam oſtendimus. Vnde ſecundum peccatum Adæ, quod in nimio amore vxoris cum defectu corripiendi illam poſitum fuit, vt diximus, comparatum ad falſam Euæ credulitatem multo leuius fuit. Tum ex ſpecie ſua, & obiecto, vt per ſe conſtat, tum etiam ex modo peccandi, quia maiori concupiſcentia, & quaſi connaturali inductus fuit Adam, Eua verò ex ſola ſuperbia cum negligentia valde culpabili ſeducta eſt. Et præterea etiam in ipſa Eua nimius amor viri conſiderari poteſt, ideo enim ipſum ad co-

A medendum inuitauit, quia eum valde diligebat. Nam ob eam cauſam voluit fructum illum cum ipſo communicare. Quia verò illa in hoc, ex errore procedebat ferè ſine vllo exceſſu in amore viri, potuit illam ad comedendum inuitare, & ideo in hac parte multo maior exceſſus viri, quia ſciens. & videns, vt Auguſtinus ait, propter amorem vxoris Deum offendit.

Tertium vtriuſque peccatum fuit inobedientia comedendi ex fructu prohibito, vt ſuprà declaratum eſt. In quo etiam inuenitur inæqualitas in obiecto, & ſpecie peccati, tam in ſpecie gulæ, quàm in ſpecie furti, ſeu rapinæ, ſi in illo actu ſecundùm propriam, & ſpecificam malitiam fuit. Et idem eſt de malitia inobedientiæ: nam præce- 5. *Quoad 3. peccatum.*

B ptum ſub eadem ratione, & æqualiter vtrique impoſitum fuit. Et quòd Deus immediatè illud promulgauerit ſoli Adæ, Euæ autem per Adamum, non refert ad augendum, vel minuendum peccatum, quia reſpectu vtriuſque erat præceptum merè diuinum, & æquali certitudine tenendum. Nihilominus tamen illud peccatum ex generalibus circunſtantiis dictis, in Adamo grauius fuit, quia ob virilem conditionem, & maiorem ſapientiam poterat, & debebat eſſe conſtantior, & quia caput, & gubernator erat, maiori obligatione ad id tenebatur. Nam licèt idem præceptum ex parte Dei, vel Eccleſiæ, v. g. Prælato, & ſubditis æquè proponatur; nihilominus ex conditione, ſeu ex capacitate perſonæ poteſt vnam magis obliga-

C re, quàm aliam.

Aliunde verò hoc ipſum peccatum ex motiuo peccandi grauius fuit in Eua, quàm in Adamo: nam Eua comedit ex motiuo conſequendi excellentiam, quam appetebat; Adam verò non ex intentione ſuperbiæ, ſed ſolùm ex paſſione, & fragilitate animi, vt vxori condeſcenderet, comedit. Vnde colligit D. Thomas ſuprà, etiam hoc peccatum fuiſſe ſimpliciter grauius in Eua, quia peccatum magis aggrauatur ex motiuo, quàm ex aliis circunſtantiis; quia finis potiſſima circunſtantia eſt moralium actuum. Coniectari etiam poteſt Euam cum maiori libertate; & voluntate comediſſe, quia non ita ferebatur ex paſſione ſenſibili, ſicut Adam. Nam iſte ferè coactus timore 6. *Progreditur cõparatio quoad idem 3. peccatum.*

D diſplicendi fœminæ; illa verò valde voluntariè ex ſolo affectu ſuperbiæ, & ex cæcitate mentis, quam inde contraxerat, præceptum transgreſſa eſt. Dicere autem poteſt aliquis Euam etiam fuiſſe ductã ex ſenſibili concupiſcentia guſtandi fructum, qui iam pulcher oculis apparuerat. Veruntamen hoc per comparationem ad Adamum parum potuit diminuere culpam, cùm potuerit eadem concupiſcentia in Adam inueniri. Sicut etiam è contrario aliqui ponderant in peccato Adami maiorem grauitatem ex motiuo curioſitatis, quam habuit experiendi, quid in illo fructu lateret. Sed non eſt, cur credamus, Euam in ſimilem curioſitatem non incidiſſe: imò fortaſſe illam habuit deteriorem; nam illa cupiebat experiri, quod *Inſtantia eluitur.*

E non credebat; Adam verò quod ignorabat, vel ad ſummum de quo dubitabat, ſeu dubitare potuit ſine infidelitate, aut errore, vt iam dictum eſt.

7. *Altera inſtantia.* Vltra hæc verò conſiderari poteſt in hoc peccato, quædam circunſtantia perſonæ Adami, quæ in Eua inuenta non eſt. Nam Adam comedendo peccauit, non tantùm vt priuata perſona; ſed etiam vt caput generis humani: Eua verò ſolùm vt priuata perſona comedendo deliquit. Et ideo peccatum Adæ totum genus humanum infecit, & gratia Dei, iuſtitia originali; immortalitate corpo

corporis, aliiſque bonis priuauit: Eua autem ſibi ſoli nocuit; nam licèt ipſa peccaſſet, ſi Adam non peccaſſet, poſteri eorum bona illa non amitterent, nec peccatum originale incurrerent, vt in propria materia latiùs dicetur. Ex hac ergo parte videtur peccatum Adæ fuiſſe multo grauius, quàm Euæ, quia ex nocumento proximi peccatum aggrauatur, illud autem nocumentum grauiſſimum fuit, & quodammodo infinitum; vnde videri poteſt, peccatum Adæ ratione illius circunſtantiæ non ſolùm illud vnum peccatum Euæ, ſed etiam omnia eius peccata ſimul ſumpta exceſſiſſe.

8. *Expeditur.* In hoc verò duo conſideranda ſunt: vnum eſt nocumentum non aggrauare peccatum, niſi ſit præuiſum. Incertum autem eſt vtrùm Adam præſciuerit nocumentum illud, quod toti poſteritati imminebat, ſi ipſe peccaret, quia non eſt certum, an præſciuerit pactum, ſeu conditionē in illis verbis, *In quacumque die comederis, morte morieris*, incluſam, non ſolùm ipſius perſonam, ſed etiam in ipſo omnes eius poſteros comprehendiſſe. Et ideo incertum etiam eſt an ex illa circunſtantia peccatum Adæ grauius fuiſſet. Nos autem in ſuperioribus diximus probabilius eſſe habuiſſe Adam notitiam diuini pacti, & ſtatus, ac conditionis perſonæ ſuæ, ideoque non dubitamus, quin ex eo capite peccatum Adæ multum fuerit aggrauatum. Et ita loquuntur communiter Doctores eam circunſtantiam numerantes, inter eas, quæ peccatum Adæ grauius reddiderunt, quod indicauit D. Thomas 2. 2. *q.* 163. *art.* 3. *ad* 2. *&* 3. *p. q.* 1. *art.* 2. *ad* 2. & Bellarminus *lib.* 3. *de Amiſſion. Gratiæ, cap.* 9. & Perer. *dicto lib.* 6. *quæſt.* 1 de hac re. Nihilominus tamen ex hoc inferri non poteſt, Euam minus peccaſſe, quia non fuit ipſa ab eadem grauitate immunis. Nam licèt ipſa ſua propria tranſgreſſione, & comedendo de ligno vetito poſteritati non nocuerit; nihilominus inducendo Adamum, vt comederet, fuit cauſa eiuſdem nocumenti, quia fuit cauſa peccati Adæ. & fortaſſe non minus, vel paulo minus, quàm Adam malitiam illam participauit. Nam licèt Adam efficaciùs, & propinquiùs nocumentum illud nobis intulerit, nihilominus ipſa prior cauſa, & ſub ea ratione principalior illius nocumenti fuit. Propter quod dicitur Eccleſiaſtici 25. *A muliere initium factum eſt peccati, & per illam omnes morimur.* Sicut Auguſt. in *Pſal.* 63. dixit Iudæos non minus peccaſſe occidendo Chriſtum lingua, petendo à Pilato, vt crucifigeret eum, quàm ipſum Pilatum, vel alios præcepto, & opere crucifigentes ipſum; igitur in hac ipſa grauitate parua eſt, vel nulla differentia.

Sup. præcedenti c. num. 29.

9. *Quartum pec- catum.* Quarto loco inter peccata Euæ ſuprà poſuimus peccatum ſcandali, quod inuitando, & inducendo virum ad comedendum commiſit: in quo non eſt dubium, quin grauiſſime peccauerit; & in hac grauitate videtur ſimpliciter excedere ipſum Adamum, quia ille nec aliud illi ſimile, nec etiam diſſimile, & æquiualens commiſiſſe videtur, quo poſſit illa grauitas compenſari, vt ex numeratione peccatorum vtriuſque parentis ſuprà facta, facilè intelligi poteſt. *Obiectio.* Sed fortè quis dicet, huic peccato Euæ comparari poſſe peccatum Adæ, quod commiſiſſe diximus; non corripendo, neque inſtruendo Euam, provt ex charitate, & officio tenebatur: nam eiuſdem ferè malitiæ eſt, non corripere proximum, cùm quis tenetur, & illum ad peccandnm inducere. Eò vel maximè quòd Adam etiam ſuo exemplo ſcandalum Euæ intulit, eámque in ſuo peccato, & malo propo-

A ſito confirmauit. *Diluitur.* Reſpondemus, probabiliter quidem hoc dictum eſſe; nihilominus tamen, & longè grauius fuiſſe ſcandalum Euæ, quia cauſa fuit omnium peccatorum Adæ, & ita totam illorum grauitatem participauit, & quodammodo ſuā fecit. Et præterea facta illa comparatione inter illa duo peccata, relinquitur infidelitas Euæ, in qua tota ſuperauit Adamum: nam ſi quæ fuit in Adamo deceptio, vel non fuit peccatum à reliquis diſtinctum, vel fuit leuiſſimum comparatione deceptionis Euæ, vt præcedenti capite ſatis declarauimus. Denique ſe excuſando vterque aliquo modo deliquit, & in hoc non ſolùm ſimiles, ſed etiam æquales fuiſſe videntur. Nam inæqualitas, quæ conſideratur ex parte Euæ, quia planiùs confeſſa eſt ſuum peccatum, dicens, *Serpens* B *decepit me*, parui momenti mihi eſſe videtur; quia per illa verba noluit ipſa confiteri ſpeciale peccatum, ſed aliud excuſare; nam deceptionem tunc non credebat eſſe accuſandam, ſed potiùs eſſe excuſatione dignam. In illo ergo peccato vel nulla, vel parua fuit diuerſitas.

10. *Concluditur pro comparatione re-ſolutio in num. 1. poſita, diſcurrendo per comparationes initio capitis notatas.* Quapropter penſatis omnibus, Euam grauiùs peccaſſe inuenimus. Quia in numero peccatorum plura peccata principalia, vt ſic dicam, & omnino diſtincta commiſit Eua, quàm Adam; nam Eua quatuor, vel quinque commiſit, ſcilicet ſuperbiam, infidelitatem, inobedientiam, ſcandalum, quibus etiam addi poteſt excuſatio: nam ſi quæ alia numerantur, vel non ſunt peccata, vt C illa omnia, quæ ſuperbiam anteceſſiſſe putantur, vt ſupra declaraui; vel in prædictis continentur, vt gula, & ſimilia. In Adamo verò iuxta ea, quæ circa teſtimonium Pauli diximus, tantùm poſſunt quatuor numerari peccata, ſcilicet, ſuperbia, nimius amor vxoris, inobedientia, & excuſatio peccati: nam licèt aliqui plura ei imponant, aliqua immeritò ei tribuunt, vt infidelitatem, vel idololatriam; alia à prædictis non ſunt diſtincta, vt curioſitas, læſio proximi, aut ſiquid eſt ſimile, vt ſatis iam explicatum eſt. Igitur caſus Euæ quoad numerum peccatorum maior fuit, quàm lapſus Adæ. Et hinc vlteriùs concluditur, omnibus penſatis, grauiùs deliquiſſe. Nam in peccatis ſimilibus in ſpecie, vt fuerunt ſuperbiæ, ino- D bedientiæ, & excuſationis quoad circunſtantias inuenitur, vel æqualitas, vel parua differentia, in qua plura ſunt, quæ aggrauent peccata Euæ ſaltem quoad ſuperbiam, vt declaratum eſt. Inter peccata verò ſpecie differentia, vt ſunt infidelitas, vel exceſſus in amore vxoris, multo grauior fuit Euæ culpa: & vltra hæc addit Eua inductionem mariti, quæ proprium, & grauiſſimum peccatum eius fuit; ergo ſimpliciter illa grauiùs peccauit. Atque ita ſententia Chryſoſtomi, & D. Thomæ ſimpliciter præferenda eſt. *Quid de ſententia in num. 2. relata.* Sententia verò Ambroſij tantùm ſecundùm quid, ſeu iuxta aliquas circunſtantias, & peculiarem conſiderationem interpretanda eſt.

E

CAPVT VI.

Vtrùm peccatum primorum hominum fuerit omnibus grauius.

1. *Reſponſio D. Thomæ bipartita. 1. Pars.* HAnc comparationem proponit D. Thomas 2. 2. *q.* 163. *art.* 3. & in ſumma reſpondet peccatum primorum parentum ſimpliciter non fuiſſe grauiſſimum; quia in aliis hominibus fuerunt peccata in ſpeciebus ſuis grauiora. Maiora enim peccata ſunt odium Dei, hæreſis, deſperatio, formalis contemptus Dei, vel ſuperbia (ait D. Thomas)

mas) quæ quis Deum negat, vel blaſphemat, quàm ſuperbia, vel inobedientia primorum parentum.

2. Pars. Secundùm quid autem, ſeu ex circunſtantiis ait D. Thomas, peccatum primorum parentum habuit maximam grauitatem propter perfectionem ſtatus ipſorum. Quæ reſolutio communiter recepta eſt ab interpretibus D. Thomæ, & ab Scholaſticis *in 2. diſt.* 21. vbi ſpecialiter Richard. *art.3. q.* 2. illud comparat cum peccato Luciferi, & cum peccato Iudæ, & vtrumque horum putat fuiſſe grauius ſimpliciter, licèt ſecundùm quid peccatum Adæ exceſſerit. Et idem ferè habent Bonauent. *art.*3. *q.*3. & Ægid. *q.*2. *art.*2. Scotus, & Durandus, aliique, & Alenſ. 2.*p.q.*103. *membr.*3.

2. *Contra 1. partem responſionis obiicitur.* Veruntamen circa vtramque partem aliqua notanda ſunt circa primam de grauitate ſpecifica, ſeu eſſentiali, non eſt dubium quin peccata primorum parentum non attigerint ſupremam ſpeciem malitiæ, quæ in actibus humanis eſſe poteſt, imò plura alia peccata eſſe in ſpeciebus ſuis grauiora, vt euidenter probant exempla ſuprà poſita, ſuppoſita doctrina, quam de peccatis primorum parentum tradidimus. Poteſt tamen hîc moueri dubium, quomodo hinc concludat D. Thomas, quòd licèt peccatum Adæ fuerit ſecundùm quid grauiſſimum, non tamen ſimpliciter. Ná ad iudicandum de grauitate ſimpliciter alicuius peccati non eſt tantùm ſpecies eius conſiderá-da, ſed adiunctis, & ponderatis ſimul omnibus ciscunſtantiis. Vnde fieri poteſt, vt peccatum leuius in malitia ſpecifica ſimpliciter ſit grauius ſecundùm moralem æſtimationem, quàm peccatum grauioris ſpeciei, propter varias circunſtantias, vt adulterium contra perſonam regis maius peccatum eſt, quàm homicidium vulgaris hominis. Ergo quanuis peccatum Adæ in ſpecie non fuerit grauiſſimum, potuit nihilominus ex circunſtantiis ita creſcere, vt non tantùm ſecundùm quid, ſed etiam ſimpliciter exceſſerit omnia alia peccata, etiam in ſuis ſpeciebus grauiora.

3. *Occurritur obiectioni, iuxta quandam doctrinam.* Hæc obiectio pendet ex alia quæſtione, quæ tractatur 1.2. *q.*73. & aliquo modo Philoſophiam attingit, ſcilicet, an indiuiduum inferioris ſpeciei, propter differentiam indiuidualem, & accidentia poſſit eſſe melius, vel grauius quàm indiuiduum perfectioris ſpeciei; vel etiam vtrùm poſſit ſpecies contenta ſub inferiori genere, & in eo magnam perfectionem habens eſſe perfectior quàm infima ſpecies ſupremi generis. Partem enim negantem aliqui probabiliter defendunt, iuxta quorum ſententiam obiectio expedienda eſt, negando aſſumptum, & conſequenter dici poteſt D.Thomam *in loco citato* prædictæ fauere ſententiæ, & ſecundùm illam fuiſſe locutum.

Vide in tract. 5. qui eſt de peccatis diſp.1. q.2. Occurritur aliter. Quia verò nunc nolumus de illa opinione ferre iudicium, nec illam quæſtionem definire, ſed in materiam de peccatis remittere, ideo reſpondemus aliter D. Thomam interpretando. Nam particula illa, *ſimpliciter*, duos poteſt habere ſenſus; vnus eſt, vt ſignificet omnibus penſatis, omne peccatum eſſe, vel non eſſe ſimpliciter grauius. Alius eſt, vt ſolùm ſignificet tale peccatum in potiſſima malitia ſua, eique maximè propria, & eſſentiali, quæ veluti per antonomaſiam dicitur malitia eius ſimpliciter in ea eſſe, vel non eſſe, grauiſſimum. D. Thomas ergo in hoc poſteriori ſenſu dixit peccatum primi hominis non fuiſſe grauiſſimum ſimpliciter, id eſt, in potiſſima, & eſſentiali malitia ſua, reſpectu cuius accidentalis malitia ex circunſtantiis ſumpta ſecundùm quid dicitur. An verò illud peccatum penſatis omnibus

A fuerit grauiſſimum, nec ne, vtique in ordine ad demeritum, ſeu meritum pœnæ, non videtur D.Thomas tractaſſe, aut definiiſſe, quia res valde occulta eſt, in qua vix poteſt etiam per coniecturam ferri iudicium, vt ex ſequenti puncto ampliùs patebit.

4. *Circa 2 partem reſponſionis D. Thomæ recenſentur, in primis ſex circumſtantiæ peccatorum in Adamo & Eua.* Circa alteram verò partem de grauitate ex circunſtantiis ſumpta, non eſt dubium, quin multæ conditiones aggrauantes peccatum in perſona Adæ, (idem eſt cum proportione de Eua) concurrerint, quas ſub perfectione ſtatus D.Thomas comprehendit. Diſtinctiùs autem magiſque in particulari eas conſiderat Auguſtinus variis in locis. Primò ex parte intellectus Adæ, quia erat ſapientiſſimus, & decipi ante peccatum non poterat, cùm tamen conſiderare, quidquid ad non

B peccandum neceſſarium erat, vel vtile, facillimè poſſet. Secundò ex parte voluntatis, quia magna libertate, & ſine paſſionum perturbatione conſenſit. Tertiò ex parte materiæ, quia præceptum Dei erat de re facili, & quæ abſque vllo incommodo cuſtodiri poſſet, vt latè expendit Auguſtinus 14. *de Ciuit. cap.* 12. & *ſequentib.* Quartò ex diuinis beneficiis, quibus homo in eo ſtatu fruebatur. *Quanto enim homo magis fruebatur Deo, tamen maiori impietate dereliquit Deum*, vt dicit Auguſtin. 21. *de Ciuit. cap.* 12. Quintò hinc acceſſit illi peccato magna ingratitudo, quam ponderat idem Auguſtinus *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 15. Sextò ponderat ibidem temeritatem quandam, & nimiam au-

C daciam in peccando, vbi magna erat inobedientiæ pœna propoſita. *Nam quis*, inquit, *explicet quantum malum ſit non obedire in re facili, & tanta poteſtatis imperio, & tanto terrendi ſupplicio.* Quibus omnibus addi ſolet circunſtantia magni nocumenti vniuerſo generi humano illati, de qua in ſuperiori capite ſatis dictum eſt.

5. *Dictæ circumſtantiæ non æquè applicantur illis peccatis.* Non eſt ergo dubium, quin hæc omnia adiuncta eſſentiali malitiæ peccati Adæ illud longè grauius reddiderint. Sed conſiderandum eſt in Adamo plura fuiſſe peccata ſpecie diuerſa, præcipuè tria, quæ ſuprà declarauimus, circunſtantias autem dictas, non omnibus æqualiter accommodari; nam priores, in quibus perfectio intel-

D lectus & immunitas ab omni paſſione præcipuè ponderantur, in primo peccato ſuperbiæ conſiderari debent: nam poſt illud ſtatim rectitudo iuſtitiæ amiſſa fuit, & inordinata concupiſcentia cœpit obſcurare intellectum, & inclinare voluntatem, & inde potuerunt aliquantulum diminui ſequentia peccata; è contrario verò tertia, & ſexta circunſtantia maximè ad tranſgreſſionem præcepti non comedendi de ligno prohibito accommodantur, & maximè propria grauitas illius eſt, quæ vltimo loco ex magnitudine nocumenti proponitur. Quarta verò, & quinta, quæ ferè in vnam ingratitudinem coincidunt, in omnibus peccatis inuenta eſt, & quo plura multiplicabantur peccata, eo magis in poſterioribus peccatis ipſa ingratitudo creſcebat.

E 6. *Ex proximè notatis difficilis eſſe noſcitur 2. pars dictæ reſponſionis.* Vnde intelligi poteſt difficillimum eſſe in prædicta comparatione abſolutum iudicium ferre; quia non poteſt certò ſciri, an in omnibus dictis circunſtantiis, primi parentes omnes alios ſuperauerint, neque etiam nobis conſtat quantum ex aliis circunſtantiis lapſus ille primorum parentum diminui potuerit, vt, v. g. quanta fuerit illorum inconſideratio, quæ conſenſum in primum peccatum anteceſſit, vel quantus fuerit conatus in ipſo affectu peccandi, potuit enim eſſe remiſſus, quod multum peccatum diminuit, vel denique quantum ex paruitate materiæ intra latitudinem

pecca

peccati mortalis potuerit illud peccatum alleuari.

7. *Authoris reſolutio, ſi peccata primorum parentum cum peccatis Angelorum conferantur.*

Nihilominus tamen coniectura vtendo dicere poſſumus ſi comparatio illa fiat inter peccatum hominum, & Angelorum, ſimpliciter fuiſſe grauius Angelorum peccatum quàm hominum, quia in ſpecie ſuperbiæ conuenerunt, & in eo circunſtantiæ fere omnes fuerunt in angelo grauiores, ſcilicet, materia ex parte excellentiæ concupitæ, ſapientia, & libertas ex parte perſonæ; præſertim in primo Angelo, qui multo extrinſeco ſuadente peccauit. Item ingratitudo poſt recepta maiora beneficia. Maior conatus in peccando, locus dignior, & quodammodo etiam tempus, quia angelus citiùs peccauit, ac denique damnum magis irreparabile. Acceſſit etiam peccatum inuidiæ, quod ex ſuo genere grauiſſimum eſt, & in Angelis, non verò in primis hominibus inuentum fuit. Denique etiam in Angelis peculiaris inobedientia non defuit, & contra præceptum longè grauius. Quæ omnia ex ſupradictis de peccato Angelorum clara ſunt. Vnde ſiue ſingula peccata cum ſingulis ſimilibus, vel æqualibus; ſiue vna peccatorum collectio in multitudine, & grauitate cum alia conferatur, ſemper lapſus angelorum inuenietur ſimpliciter maior. At verò conferendo peccatum cum peccatis aliorum hominum, ſolum dicere poſſumus, illud peccatum parentum fuiſſe adeò graue, vt regulariter ordinaria peccata hominum ſuperet. Nihilominus tamen addendum eſt primò multos alios fuiſſe maiores peccatores ſaltem propter multitudinem peccatorum. Secundò in aliquibus hominibus aliqua peccata ſimpliciter grauiora fuiſſe, vt præcipuè credi poteſt de Iuda, & de peccato principum Iudæorum Chriſtum crucifigentium, vt ex Bernardo notauimus *ad 3. part. D. Thomæ q. 47. art. 6. in Comment.* Et idem aliqui credunt de obſtinatiſſimis hæreticis, vt Arrio, Luthero, & ſimilibus, quod mihi valde veriſimile eſt.

Item ſi conferatur cum peccatis poſterorū.

CAPVT VII.

An conuenienter primi homines fuerint à Deo puniti propter ſuum peccatum.

1. *Enumeratio pœnarum primorum parentum & ſerpentis.*

EXplicata culpa primorum parentum, dicendum breuiter eſt de ipſorum pœnis, quæ *Gen. 3.* per definitiuam ſententiam Dei, eiúſque propriis verbis impoſitæ ſunt. Cùm enim in capite ſecundo vnicam tantùm pœnam Deus Adæ comminatus fuiſſet, ſcilicet pœnam mortis, dicens, *In quocunque die comederis ex eo morte morieris.* Poſtea *in cap. 3.* poſt tranſgreſſionem plures pœnas ei impoſuiſſe videtur. Et quod magis mirandum eſt, non ſolùm homines, ſed etiam ſerpentem viſus eſt Deus punire. Et ipſis hominibus priùs ſigillatim impoſuit diſtinctas pœnas, & poſtea vnam communem vtrique prædixit, ſcilicet mortem, & aliam intulit, & executus eſt; nimirum perpetuam è Paradiſo relegationem. Quæ omnia breuiter explicanda à nobis ſunt, quod non poteſt commodius fieri, quàm ſingulas Dei ſententias percurrendo, & explicando.

2. *De pœna ſerpentis 1. dubiū. An ipſi bruto vel dæmoni per illud tentāti inflicta ſit.*

Primò ergo dixit Deus ad ſerpentem, *Quia feciſti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & beſtias terræ, ſuper pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius, ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius.* Circa quæ verba in primis explicandum eſt, vtrùm ad ipſum animal viſible dicta ſint, ita vt de ipſo

A ſint ad literam intelligenda, vel potiùs de diabolo, ad quem ex intentione Dei loquenti dirigebantur. Prima ſententia eſt verba illa pertinere ad verum animal ſerpentem, & illum fuiſſe à Deo maledictum in deteſtationem, & abominationem peccati, cuius inſtrumentum ſuo modo fuerat, licèt ipſe non peccaſſet. Sicut etiam Deus maledixit terram propter peccatum Adæ. Ita indicat Didymus apud Lypomanum *in Caten. Gen. 3.* & Moyſes Barceph. *lib. de paradiſo p. 1. cap. 27.* refert Ephrē idem docuiſſe, qui conſequenter aſſeruit ſerpentem illum fuiſſe intelligentia præditum, & addit non fuiſſe animal reptile, ſed pedes habuiſſe, & quadrupedem fuiſſe, ſed propter peccatum illis fuiſſe priuatum, & in reptile commutatum, virtu-

1. Sententia.

B te illorum verborum, *Super pectus tuum gradieris.*

3. *Improbatur hæc ſententia ſi vt verba ſonant, accipiatur.*

Sed hæc ſententia in hoc ſenſu intellecta, quòd Deus verba illa ad ipſum ſerpentem tamquam intelligentem dixerit, improbabilis eſt, quia brutum animal non erat capax intellectus, vt ſupra dictum eſt. Præterea improbabile eſt, Deum per illā maledictionem mutaſſe naturam illius animalis, aut mancum, & monſtroſum illum effeciſſe; ita vt nunc non ſit naturale ſerpenti carere pedibus, & ſuper pectus reptare, ſed eſſe effectum contra naturam eius ex hominis peccato prouenientem. Hoc enim, & à recta ratione, & à ſincera fide alienum eſt. Quod verò dixit Didymus ſerpentem licèt haberet pedes, virtute dæmonis erectum ad loquendum cum muliere acceſſiſſe, & ideo

C iuſſum eſſe, vt in pectus, & ventrem caderet; quoad priorem partem accidere quidem potuit, ſed incertum eſt; veruntamen illo etiam dato, probabile non eſt propter illam cauſam Deum dixiſſe, *ſuper pectus tuum gradieris.* Quia ſi verba illa dirigerentur ad ſerpentem, nullum effectum, vel pœnam in eo habere potuiſſent, quia ſerpens tam ante, quàm poſt peccatum habuit hanc naturalem conditionem ſuper pectus gradiendi, & ſimiliter virtute dæmonis non minus poſt peccatum, quàm antea poteſt ad maleficiendum erigi, ſi à Deo permittatur. Nec enim per illa verba Deus priuauit dæmonem naturali poteſtate, quam habet ad mouendum localiter hæc animalia præter eorum naturam.

4. *2. Sententia.*

D Eſt ergo ſecunda ſententia docens Deum per illa verba directè, & ex intentione locutum eſſe ad dæmonem, quamuis per quandam metaphoram, ſeu accommodationem ad naturales proprietates veri ſerpentis miſerum dæmonis ſtatum explicauerit. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 2. 2. *q. 165. art. 2. ad 4.* quam ex Auguſtino ſumpſit, quem refert *ex lib. 2. in Gen. contra Manich cap. 17. & 18. & lib. 2. Gen. ad lit. cap. 36.* Eámque ſequuntur Beda *in Exaem.* & Rupert. *lib. 3. in Gen. cap. 18.* & Hugo de S. Vict. *in Annot. in Gen. ſuo cap. 3.* vbi inter alia ait, *Non ſerpens, ſed qui in ſerpente latebat diabolus maledicitur; vocatur tamen nomine eius, quia eum quaſi tunicam induxerat.* Et infrà, *Et vocando eum attribuit ei illa, quæ ſunt ſerpen-*

E *tis, & eſt hiſtoria metaphorica.* Et eandem ſententiam communiter ſequuntur expoſitores in Geneſim. Solus Pererius *lib. 6. in Gen. diſp. de ſerpente. q. 4. in fine*, aliqua ex parte contradicit. Ait enim maledictionem illam ſecundùm hiſtoricum ſenſum ad verum ſerpentem pertinuiſſe; in ſenſu autem myſtico, & à Deo principaliter intento ad diabolum eſſe referendam. Sed fortaſſe non in re, ſed in modo loquendi differt; opinor enim ſenſum illum de dæmone non eſſe dicendum myſticum, ſed propriè litteralem, ſeu hiſtoricum, quamuis (vt dixit Hugo) ſub metaphorica ſignificatione funda

Huic ſententiæ ex parte contradicit Pererius.

Fortaſſe tantum in modo loquendi.

fundata magna ex parte in proprietatibus veri ſerpentis, quas verba illa ſecundùm corticem literæ (vt ſic dicam) propriè ſignificant. Quod non obſtat, quominus alter ſenſus à Spiritu ſancto intentus literalis ſit, vt eſt vulgare in materia de ſenſibus Scripturæ.

5. *In gratiã prædictæ ſententiæ explicantur verba maledictionis ad ſerpentem.*

Et in primis declaratur hoc ex initio eiuſdem tertij capitis Geneſis, *Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ.* Nam illa verba in ſenſu proprio, & literali de diabolo intelliguntur, vt ſuprà diximus cum Aug. *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 29. Quanuis ſecundùm primam ſignificationem verborum ſerpens propriè ſignificet verum animal, quòd propriam etiam calliditatem naturalem habet, quæ potuit etiam ſignificare aſtutiam diaboli, qui, vt ait Auguſtinus, *In illo, & de illo agebat dolum*; & ideo propter diaboli aſtutiam ſerpens aſtutiſſimus dictus eſt, tanquam organum maligniſſimi dæmonis; ſicut lingua dicitur prudens, quam vix prudens mouet. Et ſimili modo, quod ibi additur, *qui dixit ad mulierem* in eodem ſenſu ad dæmonem referendum eſt, ille enim erat, qui principaliter loquebatur, ſerpens autem tamquam lingua eius; & ſimiliter cùm adiungitur, *cui reſpondit mulier*, relatiuum cui, dæmonem principaliter refert, nec enim ſerpens verba intelligere poterat; nec credibile eſt Euam hoc exiſtimaſſe, vt ſuprà docui. Loquitur ergo Scriptura de dæmone, quaſi veſtito ſerpente; ſeu de ſerpente quaſi informato prauo ſpiritu tamquam de vno ſuppoſito; ſicut loquitur in aliis locis de viris, qui apparuerunt Abrahæ, Loth, & ſimilibus. Igitur omnia, quæ de illo ſerpente, vel ad illum tamquam ad intelligentem dicuntur, in ſenſu proprio primariò, & hiſtorico intelliguntur dicta ad dæmonem ſub illo latentem, quamuis alluſionem aliquam, ſeu metaphoram contineant ſecundùm materialem, vt ita dicam, ſignificationem verborum, quæ in verum ſerpentem conuenire poteſt.

6. *Deinde applicantur dæmoni.*

Sic ergo illa maledictio ad dæmonem facilè refertur. Nam proximè ante illam præceſſit reſponſio Euæ, dicentis ad Deum, *Serpens decepit me*; quæ certè non intellexit verum animal ſerpentis ipſam decepiſſe, ſed dæmonem. Ergo cùm ſubdit, *Et ait Dominus Deus ad ſerpentem, quia feciſti hoc, maledictus es*, &c. In eadem ſignificatione ad ſerpentem locutus eſt. Non enim verus ſerpens; ſed dæmon ſub illo fecit illud, quod fuit maledictionis cauſa; ergo ad illum relata eſt principaliter, vel etiam omnino maledictio. Nec obſtat, quod ſolùm fit comparatio ad cætera animantia irrationalia; ſic enim dixit Deus, *Maledictus es inter omnia animantia, & beſtias terræ.* Nam hoc pertinuit ad dæmonis confuſionem, quia ſeruata proportione miſerabilior, & infirmior eſt, quàm beſtiæ terræ, non in dignitate, ſeu poteſtate naturæ ſuæ, ſed, vt *in dicto libro ſecundo contra Manich.* dixit Auguſt. cap. 17. *in conſeruatione naturæ ſuæ*, vt D. Thomas legit, vel vt habetur in Plantini editione, *In conuerſationem naturæ ſuæ. Quia pecora non amiſerunt beatitudinem aliquam cœleſtem, quam nunquam habuerunt, ſed in ſua natura, quam acceperunt, peragunt vitam.* Vnde colligit per illam maledictionem, nullam nouam pœnam dæmoni fuiſſe impoſitam, ſed miſerum eius ſtatum in reprehenſionem, & confuſionem eius ei fuiſſe obiectum, & commemoratum. Nam cùm ei dicitur, *Quia feciſti rem hanc*, non ſignificatur, cauſam damnationis, vel, vt ita dicam, eſſentialis maledictionis dæmonis fuiſſe, quòd Euam deceperit, nam ille actus in ſtatu damnationis commiſſus non erat meritorius nouæ eſſentialis pœnæ, fuit tamen dignus diuinæ obiurgationis, & oſtenſionis perpetuæ inimicitiæ cum hominibus, quæ pœnam accidentalem non parum augere potuit. Addit verò Auguſtinus eam pœnam dæmonis eſſe indictam illis verbis, *Quancumuis cauendus eſt. Pœna enim* (inquit) *eius eſt, vt in poteſtate habeat eos, qui Dei præcepta contemnunt.* Hanc enim poteſtatem datam ei tunc eſſe Auguſtinus ſentit, dum ſubdit, *Hoc enim explicatur his verbis, quibus in eum profertur ſententia, & inde maior pœna eſt, quia de hac tam infelici poteſtate lætatur.* Quomodo autem per illa verba hoc explicetur, Auguſtinus non declarat. Poſſumus autem dicere, dæmonem deſiderando imperium, & poteſtatem ſupra homines, eos ad peccandum induxiſſe, Deum autem ei maledicendo illi indicaſſe illam poteſtatem, & peccantium hominum ſocietatem ad maiorem eius pœnam, & ignominiam fuiſſe futuram, quia etiam hominibus abominabilis, & horribilis factus eſt, pluſquam omnes feræ, & beſtiæ terræ. Denique ſic etiam verba illa ſecundùm corticẽ literæ accõmodata ſerpenti, optimè per metaphoram literaliter ad dæmonem transferuntur. Nam ſerpẽs reuera nihil fecerat propter quod propria maledictione dignus eſſet; tamen quia dæmon illo, tanquam inſtrumento, vſus fuerat, per metaphoram dicitur maledictus inter beſtias terræ, id eſt, horribilis, & maximè fugiendus inter illas, quibus miſer ſtatus dæmonis, & malitia eius, ac poteſtas ad notandum ſignificantur, vt explicatum eſt.

7. *Reliqua maledictionis verba dæmoni ſimiliter accommodantur.*

Atque ad eundem modum cætera ſubſequentia verba interpretanda ſunt. Addit enim Deus, *Super pectus tuum gradieris; & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Quæ verba materialiter ad verum ſerpentem applicata, ſatis per ſe clara ſunt: nam, vt ait ibi Theodor. quæſt. 34. *Serpens nullum inde damnum accepit, cùm hanc motus ſpeciem à natura habeat.* Idémque cum proportione eſt de alimento terræ; neutrum ergo ſerpenti acceſſit ex peccato hominis vt propterea quaſi in pœnam ipſius ſerpentis id dictum fuerit. Dictum eſt ergo ad ſignificandum per illam metaphoram obiectã conditionem, & miſerũ dæmonis ſtatum: dicitur enim, *Super pectus tuum gradieris. Quod in colubro animaduertitur* (ait Auguſtinus.) *Et ex illo animante viſibili ad noſtrum inuiſibilem inimicum locutio figuratur.* Nomine *pectoris*, dicit ſignificari ſuperbiam, *quia ibi dominatur impetus animi.* Hieronymus verò *in quæſt. Hebraic.* dicit nomine *pectoris*, ſignificari calliditatem, & verſutias dæmonis. Nam in pectore veluti ſeruantur fraudes, & doli. Vnde ſignificatum eſt omnes greſſus dæmonis eſſe nequitias, & fraudes. Quod verò additur, *Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ*, facilem, & quaſi patentem habet metaphoram, vel quia dæmon vitioſis, & terrenis cogitationibus, & prauis actibus, ac peccatis hominum paſcitur, vel etiam quia homines peccatores, quaſi cibus, & alimentum ſunt ipſius dæmonis: nam & Petrus dixit, *Quia aduerſarius veſter diabolus circuiuit quærens, quem deuoret*, 2. Petri 5. Homines autem peccando terra, & cinis quodammodo facti ſunt. Sic exponit Gregor. *in Pſal.* 4. *Pœnitenti.* Et conſequenter de tempore huius vitæ, vſque ad conſummationem ſæculi exponit ſequentia verba, *Omnibus diebus vitæ tuæ.* Quod etiam Auguſtinus *dicto cap.* 18. ita declarat, *id eſt, Omnibus diebus, quibus agis hanc poteſtatem ante vltimam iudicij pœnam.* Hoc enim tempore dæmon quodammodo viuit, quia in hoc aëre caliginoſo liberè quodammodo agere, & quaſi officium ſerpentis facere permittitur tentando, & ſpiritualiter occidendo homines, & ita aliqua ex parte

parte nondũ conſummatã morte ſecundã obtinuit, donec poſt diem iudicij in infernum detrudatur.

8\. *Verborum ſequentium inimicitias ponã, &c.* *1. Expoſitio.*

Altera verò pars illorum verborum, *inimicitias ponam inter te, & mulierem*, varias habet expoſitiones. Et in primis ſecundùm corticem literæ de vero ſerpente accepta ſignificant, illum eſſe infeſtum, & perniciosum hominibus, *& inſidiari calcaneo*, quia cùm in altiores partes non ſe erigat, in inferioribus, & terræ propinquioribus mordet: homo autem potens eſt caput eius pede conterere, aut baculo ſi animaduertat. Qui ſenſus potuit quidem quaſi obiter intendi, vel potiùs ſupponi. Tum ad indicandum hoc etiam genus belli, ſeu inimicitiarum inter hominem, & nociua animalia ex peccato eſſe ortum: nam antea omnia fuiſſent homini manſueta, & ſubiecta. *2. Expoſitio.* Tum etiam ad fundandam figuratam, ſeu metaphoricam locutionem. Nihilominus tamen, vt dixi, alius ſenſus altior fuit ad literam, & principaliter intentus. Poteſt autem eſſe multiplex. Vnus eſt, vt nomine, *mulieris*, ipſa Eua intelligatur. Hunc indicat Hugo in adnotationibus eiuſdem loci, dicens ibi inſinuari, *quod Eua reſipiſcens pœnitentiam egerit.* Nam Eua per gratiam Dei pœnitentiã agendo, ſicut in Dei amicitiam rediit, ita nouas inimicitias cum dæmone contraxit, capútque eius contriuit, id eſt, ſuperbiam, vel prauas ſuggeſtiones, & deceptiones eius, licèt dæmon calcaneo eius, id eſt, omnibus veſtigiis, vel finibus actionum illius inſidietur.

9\. *Proxima expoſitio extenditur.*

Et hic quidem ſenſus eſt probabilis ſi ad ſolam Euam non limitetur, ſed cum proportione ad quãcumque ſanctam animam extendatur. Nam hoc exigunt illa verba, *Et inter ſemen tuum, & ſemen illius*; nam ſemen diaboli, id eſt, Luciferi dici poſſunt reliqui dæmones quos inductione ſua, quaſi in peccato genuit; vel intelligi poſſunt homines mali, vel praui conceptus, quos in hominem immittit, cùm illum tentat; ſemen autem mulieris dicuntur omnes filii Euæ, ex quibus multi ſancti caput dæmonis cõterunt, & licèt ipſe ſemper inſidietur illis ab inferiori animæ parte, id eſt, appetitu ſenſitiuo inchoando, tandem contra illum victoriam reportãt. Et ita ipſo Lucifero, ac ſociis eius inuitis homines ſedes gloriæ quas ipſi amiſerunt, obtinebunt. Vnde nomine *mulieris* rectè etiam poteſt humana natura, ſeu genus humanum intelligi Nam ex quo homo peccauit, inimicitiæ, & bellũ immane inter dæmonem, & hominem orta ſunt, in quo bello nobilior pars hominum de poteſtate dæmonis triumphat, eiúſque caput conterit, cùm ipſe ſemper inſidietur calcaneo eius. Nomine autem mulieris, potius quàm viri humana natura ſignificata eſt; *quia homines non tentantur a dæmone, niſi per illam animalẽ partem, quæ quaſi mulieris imaginem in homine oſtendit*, vt Auguſtinus dixit, quem D. Thomas ſecutus eſt.

10\. *3. Expoſitio probabilis & pia.*

Alia illorũ verborum expoſitio myſtica fortaſſe, ſed valde pia, & probabilis eſt, vt per mulierem beatiſſima Virgo prædicta fuerit, quæ inter puros homines perpetuas, ac maximas inimicitias cũ dæmone habuit, illiúſque caput ipſa contriuit. Quia licèt dæmon calcaneo Virginis, id eſt, omnibus veſtigiis eius ab initio conceptionis ipſius inſidiatus fuerit, ſemper victus, & proſtratus ab illa diſceſſit. Quem ſenſum optimè proſequitur Rupertus *lib. 3. in Ge. c. 19. & lib. 2. de Victor. Verb.* & illum ex Patribus tractaui *in 2. tom 3. p. diſp. 1. ſect. 5.* & Yſtella *in Gen.* hunc ſenſũ literalem eſſe cenſet, & Leonẽ Papam, & Serapionẽ in illius confirmationẽ allegat. Pereira etiã notat cõmunẽ Patrum ſententiam eſſe, Chriſti (qui ſolius mulieris, & nõ viri ſemen, ſeu fructus fuit) victoiã contra dæmonem in his verbis Geneſeos fuiſſe ab initio mundi prædictã, imò

A & ab Adamo ſub illis verbis fuiſſe intellectam.

Ex dictis circa ſepentis maledictionem conſtat, 11. *Confirmatur pro explicatam maledictionem nec ſerpenti nec dæmoni, nec hominibus nouam pœnam inflictam eſſe.*
nec ipſi ſerpenti, nec dæmoni nouam pœnam fuiſſe à Deo impoſitam per verba prædicta nec etiam hominibus. Non quidem ſerpenti, quia neque propriè capax illius erat, neq; fundamentũ pœnæ, quod eſt culpa, in eo locũ habebat. Nec etiam dæmon, niſi forte quoad aliquam obiurgationem, & accidentalẽ pœnam, quia iam non erat in ſtatu merendi augmentum ſubſtantialis pœnæ, vt dixi. Neque denique ipſis hominibus, quia Deus nec illis maledixit, nec verba illa ad ipſos dixerit. Imò ſi attẽtè aliqua ex illis verbis conſiderentur, licèt aliqua ex parte miſerum ſtatum, in quo homines inciderunt, indicent, quatenus vel rebellionem animantium

B beſtiarum cõtra homines, vel inimicitiam, & pugnam perpetuam cum dæmone multo acriorem quam in Paradiſo futura eſſet, aliquo modo ſignificauit, nihilominus magis propriè conſolationem aliquam eiſdem hominibus præbuerunt, & fiduciam conſequendi victoriam contra dæmonem, ſi legitimè pugnauerint per ſemen alterius mulieris, quod eſt Chriſtus, præcipuè obtinendam. *Imò reſpectu ipſorum bonã conſolationem pronuntiatam.*

Quia verò Dei opera ſunt miſericordia, & veritas, ideo poſt hanc promiſſionem, ſententiam contra ipſos homines protulit; circa quam in primis obſeruãdum eſt, Deum nullam feciſſe mentionem ſpiritualium pœnarum, ſed earum tantùm, quæ ad corpus aliquo modo pertinent, fortaſſe quia homines per peccatum deordinati, & animalibus 12. *Obſeruatio pro pœnis primorum parentum poſt illam maledictionem adiectis.*

C brutis ſimiles effecti, illis pœnis magis commoueri poterant, eáſque euidentiùs experiri. Præcipua verò pœna, & cæteras omnes virtute complectens fuit priuatio iuſtitiæ originalis, quatenus corpus animæ, & appetitum inferiorem ſuperiori, & ſuperiorem Deo perfectè ſubiiciebat Quam pœnam ipſo facto (vt ſic dicã) & ante omnem declaratoriã ſententiam incurrerunt, vt priùs ſignificatum fuit illis verbis, *Et aperti ſunt oculi amborum*, &c. vt ſuprà explicata ſunt: & ideo fortè hæc pœna prætermiſſa, quæ iam inerat, & per effectum ſentiri poterat, Deus alias calamitates commemorat. Ex quibus, quædam fœminarum, aliæ virorum propriæ ſunt; aliæ verò ſunt vtriſque communes, quæ ſuo ordine pronuntiantur, initio à

D fœmina ſumpto, cuius tres pœnæ declarantur.

Prima cõtinetur illis verbis, *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos.* Circa quam ſtatim occur- 13. *1. Pœna mulieris.*
rit obiectio, quia fæcunditas fæminæ magis ad Dei *Obiectio 1.*
beneficium, quam ad pœnas pertinet; cur ergo tanquam ſpecialis pœna a Deo pronuntiatur? itẽ quia *Secunda.*
etiam in ſtatu innocentiæ fœminarum conceptus multiplicarentur; ergo non eſt pœna peccati. Item *Tertia.*
quia pœnæ illæ prout cõmunes ſunt aliis fœminis in omnibus inueniri debẽt, ſed nõ omnes fœminæ ſæpius cõcipiunt; imò aliquæ nunquam patiuntur ærumnas fœtus, quia nunquam concipiunt. Ad *Ad 1.*
principalem obiectionem reſpondet D. Tho. *dicta q. 164. a. 2. ad 2.* non cõceptionẽ ipſam ſecundũ ſubſtantiam ſuam; neque quoad fructum eius inter

E pœnas cõputari, ſed quoad modum, quia eſt cum ærumnis, id eſt, cum anguſtia, tædio, & aliis incõmodis, quibus fæmina dum fœtum in vtero portat affligitur. Ita vt duæ illæ particulæ, *ærumnas*, & *conceptus*, coniunctim exponantur; ſcilicet, *multiplicabo ærumnas, etiam in conceptibus tuis*; & ita ærumnas patiuntur etiam virgines, quia licèt actu non concipiant ex propria conditione ſexus, & ex materia ad conceptionem à natura ordinata, multa incommoda, & interdum tædia, & dolores, ac ægritudines patiuntur. Quæ omnia in non virginibus maiora ſunt: nam licèt ſteriles eſſe

contingat, ærumnis,& tædiis non carent; præterquam quòd ipſa ſterilitas pœna eſt,& tædium auget, vt indicauit D.Thomas *ſupra ad* 3. Multum verò augentur huiuſmodi ærumnæ in his,quæ cõcipiunt, & eo ampliùs, quo ſæpiùs concipiunt.Et ita multiplicatio conceptuum ratione talis modi ſpecialis fœminæ pœna eſſe dicitur. Addit denique Rupertus *lib.* 3. *in Gen. cap.* 22. multiplicationem conceptuum in natura lapſa,quatenus per illos multi reprobi generantur, vel quatenus plures ex eis, ſuis vitiis, & flagitiis parentes affligunt, vel quia ſæpe monſtroſi naſcuntur,& interdum menſtrui exeunt;ſæpiſſimè verò ſunt immaturi,aut poſt natiuitatem breui extinguuntur:vel denique aliquando plures ſunt,quàm vt à parentibus ſuſtentari poſſint,ſicque ad pœnam ex peccato manantem primorum parentum pertinere; in ſterilibus ipſa ſterilitate compenſatur.

14. *Ad* 2. Et ita patet reſponſio ad ſecundum:nam in ſtatu innocentiæ eſſet quidem humana conceptio,& filius portaretur in ventre à matre tempore à natura præſcripto; quamuis contrarium ſine fundamento Oleaſter dixerit,(de quo infrà redibit ſermo, ſed tamen diuina prouidentia fieret,vt fœminæ ſine vlla afflictione, vel tædio omnia ſuſtinerent: & ideo nunc modus ille conceptionis pœna eſt peccati. *Ad* 3. Ad tertium etiam iam declaratum eſt, quomodo illa pœna omnibus fœminis communis ſit, maior autem,aut minor iuxta conditionem ſtatus,vel etiam complexionum diuerſitatem, Nam,vt rectè notat D. Thomas *in dicta q.* 164.*a* 1. *ad* 4. hæ pœnalitates non ſunt pœnæ per ſe,ac directè impoſitæ tanquam à iudice taxatæ,in quibus ſemper æqualitas cum proportione ad legem, & ad delictum ſeruatur: ſed ſunt pœnalitates conſequentes ex illa primaria pœna priuationis iuſtitiæ originalis, quæ eſt veluti radix cæterarũ:vnde per accidens contingere poteſt, vt in diuerſis fœminis inæquales ſint, etiamſi peccatum originale in eis idem,ſeu æquale ſit.

15. 2. *Pœna mulieris.* Secunda pœna fœminæ illis verbis declaratur, *In dolore paries filios*, quæ noua explicatione non indiget, idem enim iudicium eſt de hac pœna, quod de morte: nam per ſe ſpectata pura natura humana, conditio naturalis fœminæ eſt cum dolore parere: tamen quia in ſtatu originalis iuſtitię mulieres ab huiuſmodi malo diuina virtute præſeruarentur; ideo in hoc ſtatu pœna eſt peccati,quã Deus illis verbis declarauit. Quomodo autem in ſtatu innocentiæ eſſet partus ſine dolore,infrà declaraturi ſumus. Vbi etiam exponemus talis doloris cauſam;& quomodo in ſtatu illo impediretur.

16. 3. *Pœna.* Atque eodem ferè modo tertia pœna explicanda eſt; *ſub viri poteſtate eris*. Vt enim notauit Aug. *lib.* 11.*Gen. ad lit. cap.* 37. ſubiectio vxoris ad virum bona,& naturalis, ac neceſſaria eſt, vnde in ſtatu innocentiæ fuiſſet, imò verò iam fuit: nam ante peccatũ Eua ſubiecta fuit Adæ, quia in illius adiutorium creata eſt, & ſine ſubordinatione, ac debito ordine non poterat inter eos pax, & perfecta ſocietas ſubſiſtere. Nihilominus tamen ex priuatione iuſtitiæ originalis per peccatum inducta, prouenit, vt in hoc ſtatu illa ſubiectio habeat rationem pœnæ, quam antea non habuit. Quia in priori ſtatu vis tantùm directiua in viro erat neceſſaria, quia fœmina in vi iuſtitiæ promptiſſima eſſet ad parendum, nihilque inordinatè concupiſcere poſſet directioni viri contrarium:& ſimiliter vir propter eandem rectitudinem, honeſtè,ac ſuauiter, & ſine vlla perturbatione ſua poteſtate vteretur. Nunc autem ſubiectio fœminæ pœnalis

A eſt,aliquando quidem ex parte ipſius, quia immoderatè aliquid concupiſcit, propter quod, vel non ſine triſtitia viro obedit, vel correctione indiget, in qua ſubeſt marito quoad vim coërciuam; aliquando verò ex parte ipſius viri, qui vel inconſideratè, aut etiam iniquè imperat, aut iniuſtè vel immoderatè punit. Et hoc per illam particulam, *ſub poteſtate*,preſsè intellectam indicatum eſt.Et per alteram particulam, *& ipſe dominabitur tui*, magis declaratur, vt notauit Rupertus *lib.* 3. *in Gen. cap.* 21. Quia verbum dominandi, vel maiorem poteſtatem, vel vſum eius liberiorem,vel vehementiorem indicat. D.Thomas autem *dicta quæſt.* 164.*a.* 2. *ad* 1. vnico verbo reſpondet, nunc ſubiectionem fœminæ eſſe pœnalem, quia ſæpe neceſſarium illi

B eſt contra propriam voluntatem, viri voluntati parere.

Tandem contra virum pronuntiat Deus ſententiam, dicens, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ*,&c. Et tres etiam pœnas, vel tres eiuſdem pœnæ partes exprimere videtur; vna eſt, *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Alia eſt, *Spinas, & tribulos germinabit tibi,& comedes herbam terræ.* Tertia eſt, *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo donec reuertaris in terram de qua ſumptus es*, &c. Circa primam ſtatim occurrit interrogatio, qualis illa maledictio terræ eſſe potuerit. Quia ſicut diuina cuiuſcunque rei benedictio, nihil aliud ſignificare poteſt, niſi fœcunditatem eius, vt ſuprà dictum eſt, de benedictione data viuentibus ad creſcendum, & multiplicandum. Ita è contrario maledictio terræ non niſi ſterilitatem indicare poteſt. Deus autem non reddit ſterilẽ terrã propter hominis peccatum,quia non immutauit naturam eius, nec aliquas qualitates, ſeu diſpoſitiones prauas in illam immiſit; quid ergo contulit terræ illa maledictio,aut quo bono illam priuauit? Reſpondeo ſicut de doloribus, & ærumnis diximus,ſecundùm ſe quidem eſſe naturales;nunc verò eſſe peccati pœnam:ita de ſterilitate terræ dicendũ eſſe, per ſe ſpectatam naturalem eſſe,ſeu ex curſu naturalium cauſarum conſequi, nunc autem eſſe pœnam peccati.Quia ſi ſtatus innocentiæ duraret, homines non ſentirent defectum ſterilitatis terræ, quia vel ad ſuam ſuſtentationem peculiari terræ

D cultura non indigerent,ſed ex ſpontaneis arborum fructibus ſufficienter alerentur:vel ſi aliquid operis in cultu terræ ponerent, & illud ſine labore, aut defatigatione perficerent, & ex illo abundantes fructus ſine vllo ſterilitatis incommodo perciperent. Quia vel intra Paradiſum habitarent, cuius tota terra fœcundiſſima erat, vel ſi aliqui extra Paradiſum viuerent, ita per diuinam prouidentiam gubernarentur, vt nullibi ſterilitatem terræ ſentirent.

At verò poſt peccatum eiectus eſt homo de Paradiſo, & extra illum priuatus eſt illo peculiari beneficio ſpecialis prouidentiæ Dei, & ideo dicitur terra maledicta, quia propter peccatum ſuæ naturali conditioni, & ſterilitati relicta eſt,

E vt licèt homo impensè laboret, vix reddat illi neceſſarium fructum. Vnde quod addit, *in opere tuo*, duobus modis poteſt intelligi: primo, *in opere tuo*, id eſt, in peccato tuo, ſeu propter peccatum. Et ita exponit Hieronym. *in quæſt. Hebraicis ſuper Geneſim*, cum Aquila,& Theodoſio;& fauet Paraphraſis Chaldaica,quæ vertit, *Maledicta terra propter te*; eſtque probabilis ſenſus, quem multi ſequuntur. Alter verò ſenſus eſt,*In opere tuo*,non præterito,ſed futuro,id eſt, in cultura,& defatigatione tua. Qui ſenſus eſt ſatis conſentaneus literæ iuxta vulgatam editionem, & magis iuxta Septuaginta; qui

Right margin notes:
17. *Pœna viri tripartita.*
De 1 *parte quæ eſt, maledicta terra in opere tuo,&c. dubitatio.*
Reſponſio.
18. *Progreditur reſponſio.*
Verborum in opere tuo, duplex ſenſus.
Alter ſenſus.

qui vertunt, *in operibus tuis.* Item quadrat contextui, quia Deus iam dixerat, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti*, &c. *maledicta terra*, &c. Iam ergo ſatis declarauerat maledictionem illam propter peccatum indici. Ergo ſatis veriſimile eſt, addendo, *in opere tuo*, voluiſſe ſterilitatem declarare, & exaggerare: quia licèt homines multum laborent colendo terram, illam maledictioni, & ſterilitati ſubiectam experiuntur. Quod amplius Deus explicat, dum addit, *In laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Quia vt victui neceſſaria tribuat, magno labore, & ſudore opus eſt; quæ neceſſitas (vt dixi) in ſtatu innocentiæ minimè fuiſſet.

19. *Circa 2. partem pœnæ,* ſpinas & tribulos germinabit *dubiũ reſoluitur.*

Altera pars huius pœnæ illis verbis explicatur, *Spinas, & tribulos germinabit tibi.* Circa quæ verba occurrebat quæſtio, vtrùm non interueniente peccato, terra ſpinas, & alias herbas inutiles, vel noxias produceret. Sed hanc in ſuperiori libro capite ſeptimo tractauimus. Diximúſque futuras fuiſſe ſpinas, & tribulos in terra, etiamſi homo non peccaſſet. Sed tunc non eſſent pœnales homini, quia neque illum pungerent, aut dolorem inferrent, neque terræ fœcunditatem homini conuenientem impedirent. Nunc autem inter pœnas primi peccati ponuntur, quia & mortale corpus pungunt, & affligunt, & magna ex parte ſterilitatem terræ & laborem in cultura illius augent, vt notum eſt. Et ideo addit Dominus, *Et comedes herbam terræ*, ac ſi diceret, vt herbas vtiles habere poſſis ad veſcendum, ſpinas, & tribulos euellere, non ſine labore, & dolore tibi neceſſarium erit.

20. *3. Pars pœnæ.*

Tertia pars eiuſdem pænæ illis verbis explicatur, *In ſudore vultus tui veſceris pane, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es*, vbi nomine, *panis*, omnis cibus ad veſcendum aptus comprehenditur, vt eſt frequens vſus Scripturæ. Et fortaſſe per antonomaſiam (vt ſic dicam) id ſpecialiter in pane declaratum eſt: tum quia inter omnes cibos panis eſt maximè ad vitæ ſuſtentationem neceſſarius: tum etiam quia plures operationes laborioſæ ad illius præparationem obire neceſſe eſt, quàm in cæteris cibis, aut fructibus; nimirum, arando, ſeminando, metendo, triturando, & plures alias exercendo, quæ ad panem tandem conficiendum, neceſſariæ ſunt. Nihilominus tamen ibi etiam tacitè indicantur omnes labores, & ſudores, quibus homines in hoc ſtatu mortalis vitæ in illa ſuſtentanda, defatigantur. Quòd ſi quis obiiciat non omnes homines hanc pænam ſentire, quia ſine vllo labore ſuo panem in deliciis comedunt, de quibus illud accipi poteſt, *In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur*, Pſ.72. Reſp. D. Tho. *dicta q.164. a.2. ad* 3. in primis ſatis eſſe ad huius pænæ veritatem, quòd homines in hoc ſtatu ſine labore, & ſudore ſuſtentari non poſſint, etiamſi hic labor non ab omnibus indiuiduis ſpecialiter ſentiatur, ſed ab iis, qui agriculturam, & alia ſimilia opera exercent. Denique ait D. Th. etiam alios non comedere panem ſine labore, quia vt laboribus aliorum fruantur, alios labores pro republica ſuſtinent, regendo, militando, &c.

Inſtantia.

Reſponſio ex D. Th.

21. *Exponuntur verba*, donec reuertaris, &c. *ad eandem partem attinentia.*

Præterea in illis vltimis, *donec reuertaris*, &c. declarauit Deus, hanc pænam vſque ad mortem eſſe duraturam, quia toto tempore vitæ indiget homo alimentis, quibus ſine labore non veſcitur. Et huius occaſione iterum renouat, ſeu prædicit pænam mortis per peccatum contractam, dicens, *Quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* In qua cauſali locutione notari poteſt, indicaſſe Deum ex ipſa hominis natura, & ex materia, ex qua eſt formatus, quaſi intrinſeca neceſſitate conſequi, vt homo in puluerem per

mortem, & corruptionem reuertatur; nihilominus tamen ſimul declarat mortem ſubſecutam eſſe ex peccato, quia ſine illo non fuiſſet, ac proinde eſſe pœnam peccati, vt ſuprà *in capite* 14. *libri* 3. latè declaratum eſt. Et ex hac pœna conſequens etiam fuit, vt homines extra Paradiſum eiicerentur, de qua eiectione, & modo, quo facta eſt, dicendum ſupereſt, nonnulla verò attigimus in cap. proximè allegato, & priùs in cap ſexto. qui eſt de Paradiſo.

CAPVT VIII.

Quando fuerit Adam è Paradiſo eiectus, quantóque tempore in illo permanſerit.

QVæſtionem hanc vſque in hunc locum diſtuli, vt ſimul tẽpus, in quo primi homines peccarunt, & in quo puniti ſunt, quantóque tempore Paradiſum incoluerint, explicarem. Nam hæc tria valde inter ſe cõnexa ſunt, vt eſt per ſe manifeſtũ. Ante omnia verò ſupponendũ eſt, Adamum fuiſſe in ſexto die extra Paradiſum creatum, & poſtea in Paradiſum tranſlatum. Ita dictum eſt ſuprà *libro* 3. *cap.* 5. Et colligitur ex narratione *Gen. c.* 1. *&* 2. ibi tamen non explicatur hora creationis eius, vnde certè ſciri non poteſt. Dixerunt verò aliqui, fuiſſe creatum prima hora illius diei poſt Solis ortum in noſtro horizonte, ſeu in Paradiſo; quæ hora dici poteſt prima diei artificialis, quæ fuit ſeptima inchoata, ſeu decurrens diei naturalis in tempore æquinoctij, in quo mũdus creatus eſt. Sed licèt hoc probabiliter dictum ſit, nõ poteſt eſſe certum, quia in Scriptura non dicitur, nec alia via eſt reuelatũ, neque ſufficienti coniectura oſtendi poteſt. Præſertim, quia eodem die ſexto creauit Deus animalia bruta, priuſquã hominem; vnde fit veriſimile, in prima illa hora ea creaſſe; nihilominus tamen, vt *lib.* 3. *c.* 4. dixi, inter hominis creationẽ, cæterorúmque animalium, nõ oportuit multum temporis intercedere; & ideo potuit creari Adã in prima hora, vel parũ poſt illam, quia bruta prope Solis ortum fieri potuerunt, & homo orto iam ſole. Denique ſatis eſt, quòd homo in principio illius diei creatus fuerit, ſiue in prima, ſiue in ſecunda hora, in hoc enim non eſt ſcrupuloſè immorandum, neque ad id, de quo nunc agimus, eſt neceſſarium.

1. *Quot explicanda.*

1. Suppoſitio.

Qua hora conditus Adam opinio nonnullorum.

Authoris iudicium.

Similiter incertum eſt, quantum tẽporis inter creationem Adæ, eiúſque tranſlationem in Paradiſum, interceſſerit; quia hoc etiam non eſt reuelatum. Vnde non defuerunt, qui dixerint, quadrageſima die poſt creationem fuiſſe Adam ingreſſum in Paradiſum, vt refert Anaſt. Syn. *lib* 7. *Hexaemer. verſus finem.* Sed longè probabilius eſt, eodem die ſexto tranſlatum eſſe. Nam oſtendimus *in dicto c.* 4. Euam fuiſſe creatam in illo die: & *in c.* 5. probauimus creatã eſſe in Paradiſo; ergo neceſſarium fuit, vt Adam in illum iam tranſlatus fuiſſet: cùm Eua ex eius coſta formata, & ſtatim, ac producta eſt, ipſi Adæ præſentata, & matrimonio cõiuncta fuerit. Vnde tandem ſupponimus, omnia, quæ *Gen.* 2. circa plaſmationẽ Adæ, & Euæ, eorúmque in Paradiſo conuerſationẽ, facta narrantur, in ſexto die creationis mundi perfecta fuiſſe. Ita enim ex contextu illius capitis manifeſtè colligitur. Difficultas igitur in præſenti ſupereſt, an tentatio ſerpentis, & hominum lapſus in eodem die ſexto contigerit.

2. *De interuallo temporis inter Adæ creationẽ & tranſlationẽ in paradiſum opinio quorundam.*

Probabilior opinio.

Vltima ſuppoſitio.

Difficultas huius capitis.

Multorum opinio fuit, ſatíſque antiqua, affirmãs Adamũ in eodem die, in quo creatus eſt, peccaſſe. Ita docet Ir. *lib.* 5. *contr. hæreſ. c.* 23. dicẽs: *Factus eſt veſpere, & mane dies vnus. In hac ipſa die mãducauerunt,* in

3. *Opinio affirmãs Adamum ipſo ſexto die peccaſſe.*

in ipſa autem, & mortui ſunt. Et infrà dicit, propterea Chriſtum in eadem die, id eſt, feria ſexta mortuum eſſe. Quam ſententiam, & eius allegoricam rationem latè proſequitur Anaſtaſius Synai. Anagogic. contemplationum *in Exaëm. lib. 7. in principio.* Et, quod mirandum eſt, priùs dicit: *Veſpere ſexti diei in horto, & Paradiſo factus eſt Adā* &c. & nihilominus poſtea ſubdit: *Has veſperas ſexta hora fecit Chriſtus propter illum hominem qui in Paradiſo euerſus fuerat in illa veſpera.* In quibus verbis in primis ſubſiſtere non poteſt, quod ait Adam factum eſſe in Paradiſo. Nā contrarium docet Scriptura, & ipſemet dixerat in *l. 4. poſt medium.* Deinde parum veriſimile eſt, in eiuſdem diei ſexti veſpere factum, & lapſum fuiſſe. Pro illa verò ſententia, quòd eodem die, quo factus eſt Adam, peccauerit, refertur in catena Lypomani *in Gen.* circa id, *De omni ligno Paradiſi veſcimur.* Diodor. Tarſen. citàtur etiam Cyril, & Epiph. quorū loca non inueni. Denique Perer. *li. 6. in Gen. diſp. de hac re,* pro eadem refert Moyſen Barcepha *lib. de Paradiſo.* allegantem etiam pro illa Philorenum *in orat. de Arbore vitæ*: & Iacobum quendam *in Orat. de Paſſion. Domini.* At ego apud Moſen Barcepha solùm inueni hanc opinionem cum aliis relatam in prima parte de Paradiſo *c. 28.* ſatis à medio; ipſe verò ſubdit, *Sed nos hæc inferiùs, Deo volēte, explicabimus dilucidiùs.* In reliquis verò partibus operis nihil amplius inuenio. Atque hanc ſententiam ſecutus eſt Abul. *Gen. 3. q. 14.*

4. *1. Congruentia pro hac opinione.* Congruentiæ pro hac ſententia ſunt, in primis allegorica tacta ab Irenęo, quòd Adam in ſexta feria creatus eſt, & in eadem, vel ſimili die, ſeu feria mortuus, vel ſpiritualiter ſecundùm animam, vel quoad corpus inchoatiuè (vt ſic dicam) quia ex illo die cœpit mori; ſed non eſt ſic mortuus in alia ſexta feria; ergo in eadem prima, in qua conditus eſt. Maior ſolùm ſuadetur, quia ob hanc cauſam voluit Chriſtus in ſexta feria mori. Minor autem probatur: tum quia non eſt veriſimile, fuiſſe Adamum in Paradiſo per dies octo, vt ſtatim oſtendetur: tum etiam, quia non haberemus fundamentum hiſtoricum, vt ſic dicam, ad aſſerendum in feria ſexta *2. Congruentia.* peccaſſe. Vnde formari poteſt ſecunda coniectura ex hiſtoria Gen. nam *in c. 2.* narrantur tranſlatio Adæ in Paradiſum, & nominum animalium impoſitio, & Euæ formatio cum verbis, quę Adamus ad vxorem locutus eſt. Et ſtatim *in c. 3.* incipit Moſes tentationem ſerpentis enarrare. Ergo ſignum eſt, breuiſſimum tempus interpoſitum, ac ſubinde eodem die poſt paucas horas dæmonem ad tentandam Euam acceſſiſſe. Fitque hoc veriſimile, quia dæmon ardebat inuidia, & deſiderio priuandi homines felicitate illius ſtatus; & ideo credibile eſt, quàm primum potuit, ad tentandum homines acceſſiſſe. Præſertim, quia timere potuit, ne homo per temporis moras, vel meditationem diuinarum rerum, vel diuinis illuſtrationibus cautior factus, difficiliùs vinci poſſet.

5. *3. Coniectura.* Tertia ratio fit, quia homines ante lapſum de fructibus Paradiſi nihil guſtarunt, nec comederūt quicquā; ergo non fuerunt per integrum diem in Paradiſo, neque in illo moram aliquam fecerunt. Quia non eſt veriſimile per integrum diem, & noctem nihil comediſſe. Antecedens colligi poteſt ex verbis illis ſerpentis, *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno Paradiſi?* id eſt, ex nullo ligno, quod non fuiſſet auſus dæmon dicere, ſi ex aliquo fructus illos comedētes vidiſſet. Vnde Moſes Barce. *in d. c. 28.* ex quodā Theodoro. & aliis refert, dæmonem non audiuiſſe præceptū à Deo impoſitum, quia nō voce ſenſibili, ſed interna reuelatione fuerat factum: & quia cætera animantia vi-

A debat pabulū ex terra ſumere, Adamum autem, & Euam, licèt corpore conſtarent, nondū veſci, in ſuſpicionem veniſſe, datā eis fuiſſe legem, qua certus aliquis modus veſcendi illis eſſet præſcriptus. Auguſt. etiam *ſerm. 65. de tempore,* de Adam ait, *Quandiu ieiunauit, in Paradiſo fuit.* ſignificās ante peccatū non comediſſe. Accedit, quòd ſi de aliqua arbore guſtaſſent, maximè de arbore vitæ, quia eius virtutem non ignorabant. At de illa non guſtaſſe conſtanter tradit Perer. *lib. 3. in Gen. diſp. de Arbor. vitæ, q. 4. & lib 4.* circa illa verba, *In quacumque die;* ergo.

Et hæc quidem ſententia nihil continet vel in ſe impoſſibile, vel narrationi Moyſis repugnans. 6. *Prædicta opinio non repugnat Scripturæ, eſt tamen incerta & parum veriſimilis.* Quia, vt ex dictis ſuprà *lib. 3. c. 4. & 5.* intelligitur, omnia illa, quæ de creatione primorum hominum B *in c. 1. & 2. Gen.* narrantur, potuerunt in ſexto die ante meridianum tempus perfici, & ſub meridiem per duas, vel tres horas potuit tentatio ſerpentis, & lapſus hominis conſummari, & ſub veſperam hora nona, paulo ante Solis occaſum, potuerūt fieri cætera, quæ vſque ad eiectionē hominum de Paradiſo Moyſes narrat. Omnia enim colloquia, quæ ibi deſcribuntur, breuiſſimis morulis fieri potuerunt, & actus interni ſufficientes ad conſummandū peccatum, ferè in momento fiunt: Deus etiam ſumma velocitate perficere potuit opus ſuum, tā inquirendo de delicto ab hominibus commiſſo, & quaſi de illo iuridicè interrogando, veritatémque examinādo, quàm etiam ſententiam proferendo, ac denique illam exequendo in fine eiuſdem ſexti diei, C homines vtique extra Paradiſum eiiciendo. Quòd autem hoc totum, quod poſſibile iudicamus, ita factum ſit, valde incertum eſt, & per ea, quæ dicemus, fit ſaltem parum veriſimile.

Vnde alij doctores tempus habitationis Adæ, & Euæ intra Paradiſū, vnius diei durationē exceſſiſſe opinantur, quanuis in temporis determinatione nec inter ſe conueniāt, nec aliquid certum definiri poſſe arbitrētur. 7. *2. Opinio bipartita primos parentes vltra diē naturalem in paradiſo fuiſſe, incertum tamen quantum fuerit id tempus. Prior pars ſuadetur 1. oſtendendo eos non peccaſſe in 1. die quo ſunt creati.* Et in primis licèt illa omnia, quæ de primis hominibus narrantur *Gen. 1. & 2.* fuerint in ſexto die facta. Nihilominus, quòd cætera omnia, quæ *in cap. 3.* adduntur, eodem die contigerint, nec in Scriptura habet fundamentum, nec illi eſt multum conſentaneum. Nā, quòd poſt narrationē earū rerum, quæ in formatione Euæ contigerunt, D ſtatim fiat tranſitus ad tentationem ſerpentis deſcribendā, nullū argumentum eſt, quòd illa tētatio eodem die facta ſit, quo Eua eſt formata. Quia nec Scriptura narrat omnia, quæ facta ſunt; nec ex ordine narrationis colligi poteſt, eodem die fuiſſe facta cætera, quo conſequenter narrantur. Aliunde verò *Gen. 3.* dicitur, Deū deambulaſſe in Paradiſo. *Ad auram poſt meridiem,* quando Adamum interrogauit, *vbi es,* &c. Vnde probabiliter colligi poteſt, Adā peccaſſe ante meridiem, ac ſubinde non fuiſſe Euam tentatam in eodem ſexto die, in quo fuit creata. Quia conſideratis rebus, quæ in antemeridiano tempore illius diei ſexti præceſſerunt, vix fit credibile, potuiſſe ſtatim Euam ante meridiē eiuſdem diei ſolam, & à marito ſeparatam in Paradiſo E ambulare vſque ad locū, in quo erat arbor ſcientię boni, & mali, & ibi cum ſerpēte miſcere colloquiū, cōſentire, ac comedere de fructu arboris; & poſtea maritū quærere, & illū inuitare, & ad peccandum trahere; ergo credibilius videtur, altero die ante meridiem illum caſum accidiſſe. Scio Hieron. in quæſtionibus Hebraïcis in Gen. ſic interpretari verba illa: *Ad auram poſt meridiē:* id eſt, vt *meridiano calore tranſacto, refrigerium auræ ſpirantis oſtenderet.* *Obiectio ex Hieronymo & Aug. contra factum diſcurſū excluditur.* Vnde etiā Aug. *lib. 11. Gen. ad lit. c. 33.* legit, *Ad veſp.* Et *lib. 1. Gen. ad lit. cap. 10.* addit, id eſt, *cum iam ab eis ſol occideret.* Vnde potuit in eodem poſtmeridiano

tempo

tempore, ante veſperam, ſeu ante auram, durante adhuc meridiano calore lapſus hominum accidere. Sed non eſt, cur res tantas, & tam graues ad huiuſmodi temporis anguſtias redigamus.

8. *Secundi.* Præterea coniectura ex nimio affectu dæmonis ad eiiciendum hominem ſumpta, per ſe ſpectata, nihil ſuadet, nam licèt ex parte dæmonis non defuerit voluntas, nihilominus non conſtat, occaſionem exequendi illam voluntatem fuiſſe tam citò dæmoni oblatam. Vnde poteſt facilè coniectura in contrarium retorqueri. Nam, quo dæmon ardentiùs cupiebat hominem vincere, eo aſtutius opportunitatem expectabat, in qua poſſet cum certiori ſpe victoriæ hominem aggredi. Ergo non eſt veriſimile ſubitò poſt formationem Euæ, nullis aliis circunſtantiis obſeruatis, illam aggreſſum fuiſſe. Vnde aliqui Patres conſiderarunt, obſeruaſſe dæmonem, priuſquam in ſpecie ſerpentis cum Eua loqueretur, quod inter cætera animantia, ſerpens frequentiùs inter primos homines verſaretur; indeque ſumpſiſſe occaſionem accedendi ſub eius ſpecie ad tentandum Euam. Ita inſinuat Ioſeph. *lib. 1. Antiq. cap. 2. aliàs 3.* dicens, *Cùm per id temporis nullum eſſet inter animalia diſſidium, & ſerpens familiariter cum Adamo, & vxore degeret, inuidebat eis*, &c. Expreſſiùs id tradit Damaſc. *lib. 2. de fide, c. 10.* illam familiaritatem, & conſuetudinem inter homines, & ſerpentẽ deſcribens: eámque aſtruit, ante peccatum Euæ præceſſiſſe; & inde accepiſſe dæmonem occaſionem tentandi Euam per ſerpẽtem, in quo manifeſtè ſupponit, per aliquod tempus Euam in Paradiſo habitaſſe, priuſquam à dæmone tentaretur.

9. *Tertio.* Tertia item coniectura inde ſumpta, quòd primi parentes de cibis Paradiſi ante lapſum non guſtarunt, rem incertam aſſumit, & fortaſſe falſam. Nã contrarium docet Aug. *lib. 11. Gen. ad lit. c. 31.* dicens, primos parentes credidiſſe, fructum arboris ſcientiæ boni, & mali fuiſſe innoxiũ, quia tale pomum exiſtimarunt fuiſſe in illa arbore *cuius generis poma iam in aliis arboribus innoxia ſenſerant*: non quidem ſolo viſu; tum quia per ſolum hunc ſenſum non percipitur, an fructus noxius, vel innoxius ſit: tum etiam, quia per viſum æquè fructus omnium arborum cognoſcebant, nec magis vnũ, quàm aliũ innoxium eſſe iudicabant. Senſerant ergo (ex ſententia Auguſtini) alios fructus eſſe innoxios ex illis edẽdo, & nihil mali, ſed potiùs boni ab illis percipiendo. Vnde in alio loco non dicit Auguſtinus Adam abſtinuiſſe ab aliis cibis, quandiu in Paradiſo fuit, ſed *ieiunaſſe, ſeruans mandatum*, abſtinendo vtique à cibo vetito, nã hoc ad præceptum ieiunij pertinet. Nec etiam coniectura ſumpta ex verbis ſerpentis quicquam iuuat; quia non dixit ſerpens: *Cur præcepit vobis Deus, vt de nullo ligno Paradiſi comederetis*: hoc enim tã apertum erat mendacium, vt non ſit veriſimile auſum fuiſſe dæmonem malitiã ſuam tam apertè prodere. Dixit ergo, *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi?* Quæ propoſitio iuxta dialecticorũ regulas particularis eſt, non vniuerſalis: vnde potiùs ex illa indicium ſumi poteſt, ſolitos fuiſſe primos homines edere de aliis arboribus, & à ligno ſcientiæ abſtinuiſſe; & inde ſumpſiſſe dæmonẽ occaſionẽ interrogandi, cur non de omnibus comederent. Et hoc confirmant verba Euæ reſpondentis, *De omni ligno Paradiſi veſcimur*, &c. Quod nõ ſolùm propter ius, ſed etiam propter vſum, quem habebãt, dixiſſe videtur. Et verbũ, *veſcimur ex omni ligno*, non vnum actum, ſed conſuetudinẽ ſignificat; ergo per plures dies ibi extitiſſe, & comediſſe, veriſimilius eſt. An verò de ligno vitæ comederint, magis incertũ eſt,

A quia non eſt de illo eadem ratio, eo quod non videtur fuiſſe in commune, & ordinarium alimentum deſtinatum: ſed pro certis temporibus opportunis, quanquam linèt id affirmetur, nullum inde abſurdum colligi poſſit, quia licèt ſemel, aut iterum de illo fructu comederent, non ſtatim immortales fierent, vt ſuprà dictum eſt.

Accedit tandem alia coniectura; quia conueniẽs fuit primos homines ante peccatum expertos fuiſſe amœnitatem, & delicias Paradiſi, quod in breui parte vnius diei facere non poterant; ergo veriſimile eſt, non permiſiſſe Deum, eos tentari, & cadere antequam dictum experimentum caperent, quo magis poſtea de tãto bono amiſſo dolere poſſent. Erat autem duplex illius loci amœnitas: vna 10. *Quarta.*

B ſpiritualis, alia verò corporalis. De priori ait Aug. lib. 14 de Ciu. c. 10. *Amor erat imperturbatus in Deũ; atque inter ſe cõiugum fida, & ſincera ſocietate viuentiũ, & ex hoc amore grande gaudium*, &c. Quæ verba diuturnitatem aliquam durationis in illo felici ſtatu indicant. Quod latiùs proſequitur *c. 26.* dicens: *Viuebat ſine egeſtate fruens Deo.* Et clariùs *lib. 20. c. 26.* commemorando tempus, in quo primi homines in Paradiſo fuerant, adiungit, *Tunc puri, atque integri, abſque labe peccati, ſeipſos Deo mundiſſimas hoſtias offerebant.* Et infrà de illo tempore, quo vixerũt homines in Paradiſo, exponit verba Iſaiæ 65. *Secundùm dies ligni vitæ, erunt dies populi mei*, indicans fuiſſe tẽpus plurium dierum. Vnde Greg. *lib. 4. dial. c. 1.* dixit,

C *In Paradiſo aſſueuerat homo verbis Dei perfrui beatorũ Angelorum ſpiritibus, cordis munditia, & celſitudine viſionis intereſſe.* De poſteriori verò vſu Paradiſi ad corporis voluptatem & commoditatem pertinẽte, etiam idem fit veriſimile: tũ quia ſequitur ex priori: non enim poterat aliquo tempore in deliciis ſpiritualibus verſari, quin corpore etiam aleretur; & optima illius loci temperie recrearetur, & ad exercenda ſpiritualia diſponeretur, ac iuuaretur. Tum etiam, vt in ipſo ſenſibili experimento Paradiſi, ac felicitatis eius vel diligentiùs illum ſibi cuſtodiret; vel ſi negligenter illum amitteret, poſtea vehementiùs de tanto bono perdito doleret

His ergo, & ſimilibus coniecturis fit probabilis prior pars propoſita, nimirum non eodem die peccaſſe Euam, quo formata, ſeu producta eſt: nec Adã 11. *Concluditur vlterius in gratia [illegible] non fuiſſe Adam & Euam [illegible] quo die habitare cœperũt paradiſum.*

D in eodẽ die peccaſſe, in quo vel creatus, vel in Paradiſum tranſlatus eſt. Vnde conſequenter ſequitur, non fuiſſe primos homines de Paradiſo eiectos in eodẽ die, in quo eum colere cœperũt. Ratio eſt, quia Adam, & Eua in eodem die, in quo peccarũt, de Paradiſo eiecti ſunt: ergo ſicut non peccarunt eodem die, quo fuerunt in Paradiſum introducti, ſed poſt aliquod tempus, ita nec fuerunt in eodem die inde eiecti, in quo illuc intrauerant. Cõſequẽtia euidens; & antecedens valde probabiliter colligitur ex contextu Gen. 3. Nam poſt narrationem lapſus vtriuſque parentis, additur: *Et aperti ſunt oculi amborũ, & fecerunt ſibi perizomata, & cum audiſſent vocem Domini Dei ambulantis in Paradiſo ad aurã poſt meridiem*, &c. Ex qua verborum ſerie videtur col-

E ligi omnia illa eodem die contigiſſe: tum quia ipſe contextus, & modus loquendi hoc indicant: tum etiam quia ſunt illa omnia moraliter valde coniuncta, & facilè poterant quaſi continuè fieri. Tũ præterea, quia vox illa, *poſt meridiem*, tacitè refertur ad eundem diem, in quo Adam, & Eua peccauerant, & videre ſuam nuditatem, & erubeſcere, illámque operire cœperant. Tum etiã, quia hæc celeritas diuinæ admonitionis, & caſtigationis opus fuit magnæ miſericordiæ, iuſtitiæ, ac prouidentiæ. Miſericordiæ, vt illi homines à Deo ipſo moniti, ac correcti citiùs ad gratiam redirent. Iuſtitiæ, quia

quia Deus cõminatus fuerat eis, quòd in quacunque die comederent, eſſent morituri, id eſt, mortales efficiendi; ac proinde indigni, ac incapaces illius loci; ideóque ratio iuſtitiæ poſtulabat, vt ab eſu ligni vitæ ſtatim elongarentur. Fuit etiam opus conuenientis prouidentiæ, ne fortè, ſi in Paradiſo poſt peccatum pernoctarent, ibi coirent cum voluptate, & fortaſſe cum noua culpa ſaltem veniali, quod in loco illo non decebat.

12. *Concluditur tandem prior pars 2. opinionis in num. 7.*

Vnde tandem concluditur, primos parentes, non tantùm per ſex, vel ſeptem horas, vt aliqui dixerunt: vel nouem, aut decem, vt alij voluerunt, refertúrque *in addit. ad Petr. Com. in hiſt. ſui c.24. in Gen.* de quo plures opiniones refert Abul. *Gen. 13. q. 106. & ſequentib.* ſed pluſquam per vnum naturalem diem in Paradiſo habitaſſe. Probatur prius de Adam, quia creatus creditur in initio ſexti diei circa ortum Solis, & paulo pòſt tranſlatus in Paradiſum, vt ſupra oſtenſum eſt; & illo die non peccauit, vt diximus, nec in ſequenti eſt eiectus de Paradiſo, niſi prope Solis occaſum, vt etiam vidimus. Ergo licèt demus, peccaſſe, & eiectum fuiſſe altero die poſt creationem, neceſſariò dicendum eſt, fuiſſe in Paradiſo, ſaltem per diem naturalem cum dimidio, vel circiter. Et hæc ratio cum proportione de Eua procedit, excepta illa mora, quæ inter Adami tranſlationem, & Euæ productionem interpoſita eſt, nam tanto tempore fuit diutius in Paradiſo Adam, quàm Eua. Sed, vt ſuprà dixi, breuis fuit illa mora: & ſic etiam concluditur, Euam pluſquam per diem naturalem in Paradiſo fuiſſe. Et in his concordant Abul. *in cap. 13. Gen. q. 107. & 108.* & Perer. *lib. 6. in Gen. diſp. de hac re quæſt. 2.*

13. *Suadetur etiam 2. pars prædictæ opinionis de incertitudine temporis.* *Pererius ſuſpicatur fuiſſe nihilominus dies 8.* *Eius duplex coniectura.*

An verò inhabitatio illa Paradiſi per plures integros dies durauerit, incertum eſt, prout in altera parte noſtræ reſolutionis propoſui. Quia non poſſumus cum fundamento affirmare, an ſecundo, vel tertio, aut quarto die à creationis ſuæ die primi homines peccauerint. Perer. verò *eadem quæſt.* poſt quintam propoſitionem diuinat (vt ipſe ait) primos homines peccaſſe prima feria ſexta ſequente poſt illam, in qua creati ſunt, id eſt, poſt octo dies, quos ferè totos in Paradiſo feliciter vixerunt: & ducitur duplici coniectura. Vna eſt, quia veriſimile eſt, Chriſtum fuiſſe incarnatum, & mortuum in illo die; in quo Adam peccauit, & eiectus eſt è Paradiſo. Altera eſt, quia hoc modo ſaluatur ſententia Patrũ dicentium Adamum peccaſſe eodem die, quo fuit conditus; intelligi enim poteſt, de eodem non numero, ſed quaſi ſpecie, ſeu ſimili in ordine feriarum hebdomadæ. Sed neutra coniectura ſuadet.

Vtraque reiicitur.

Quia ſatis eſt, quòd Chriſtus eodem die conceptus, & mortuus fuerit, propter recreandum hominem, quo die ipſe fuit conditus. Et ſi qui ſunt Patres, dicentes Adam peccaſſe eodem die, in quo creatus eſt, de eodem numero apertè loquuntur, vt patet ex verbis Irenæi ſuprà citatis, & ex aliis. Aliunde verò obſtat illi exiſtimationi, quod Patres frequenter docent, Adam, & Euã in Paradiſo virgines permãſiſſe; & ſpecialiter tradit Hieronymus *epiſt. 22. de Cuſtod. virg. ad Euſtoch. & lib. 1. contra Iouinian.* & Auguſt. *d. ſerm. 65. de temp. & in quæſtionibus ex veter Teſt. illi attributis. q. 8. & lib. 9. Gen. ad lit. cap. 4.* vbi rationem reddit, *Quia mox creata muliere, priuſquam coirent, facta eſt illa tranſgreſſio, cuius meritò de loco voluptatis exierunt.*

Adam & Eua ſemper intra paradiſum virgines.

Quæ ratio non congruit, ſi octo dies integros in Paradiſo innocentes extiterunt. Quòd ſi dicatur, ideo non conueniſſe, quia expectabant diuinam monitionem, vt ibidem obiicit Auguſtinus. Reſpondemus in primis cum eodem Auguſt. *lib. 11. cap. 41.* id ſine ratione fictum eſſe. *Nam illud tunc* A *legitimum eſſet, cùm primùm fieri potuiſſet.* Eſt ergo veriſimilius quod Abulenſ. *ſupra*, coniectat, peccaſſe primos parentes altero die, poſt creationem, & eodem die fuiſſe eiectos. Neque obſtat, quòd illa fuerit dies ſabbati, quia Deus in eo requieuit ab opere creationis, non gubernationis: & ideo meritò potuit in eo iuſtum iudicium cum miſericordia coniunctum exercere.

Veriſimilis exiſtimatio Abulenſis de quantitate dicti temporis.

CAPVT IX.

An primi parentes ſui peccati veniam conſequi potuerint, vel etiam conſequuti fuerint, & æternam ſalutem.

1. *Triplex præfati capitis punctum.*

B QVanuis hæc quæſtio ad rerum productionem non pertineat, eſt tamen adeò connexa præcedentibus, vt illis electis, ſtatim ſui deſiderium excitet; ideoque prætermitti non potuit, prẹſertim cùm breuiter poſſit expediri. Tria igitur pũcta in titulo tanguntur; vnum de poteſtate obtinendi peccati commiſſi remiſſionem; aliud de facto, quoad gratiæ reparationem: & tertium etiam de facto quoad conſequutionẽ gloriæ. Circa primum duo in peccato diſtinguenda ſunt; culpa ſcilicet, & pœna; quæ duplex etiam eſt; vna præſentis vitæ, alia vitæ futuræ. Poteſtas etiam diſtingui poteſt, vel in potentiã Dei abſolutam, vel in ordinatam. Non eſt ergo dubium de potentia abſoluta. Sic enim non ſolùm fide certum, ſed etiam ratione C euidens eſt, peccatum primorum parentum fuiſſe remiſſibile quoad omnia, id eſt, quoad culpã, & omnes pœnas. Probatur; tum quia diuina bonitas, & potentia eſt infinita, & ex parte effectus nulla repugnantia oſtendi poteſt. Tum etiam, quia Angelorum peccatum fuit hoc modo remiſſibile; conſiderata nuda extrinſeca poteſtate Dei, vt ſupra oſtenſum eſt. Tum denique, quia *cor hominis, & Angeli in manu Dei eſt, & quocunque voluerit, vertet illud.* Et alioqui eſt ſupremus Dominus, qui omnem pœnam condonare; & omnem eius reatum auferre poteſt.

Pro 1. puncto notatio.

2. Aſſertio de 1. quæſtione, quoad potentiam abſolutam.

2. *De ordinaria arguitur pro parte neg.*

De potentia verò ordinata poteſt nonnullam dubitationem facere exemplum Angelorum, quibus nullum peccatum remiſſum eſt; quod eſt iudicium, ſecundùm ordinatam potentiam non D fuiſſe illis remiſſibile, id eſt, non fuiſſe illis conceſſam viam ad remiſſionem peccati obtinendam, quia ſi conceſſa fuiſſet, in aliquo ex tanta multitudine factum eſſet, cùm effectus eſſet cõtingens. Ergo idem iudicandum eſt de hominibus in ſtatu innocentiæ peccantibus. Probatur conſequentia, quia non ſunt magis digni venia homines in tali ſtatu peccantes, quàm Angeli. Tum, quia tanta facilitate poterant cauere peccatum, ſicut Angeli. Tum etiam, quia cùm eſſent inferioris naturæ, per æqualem ſuperbiam, appetendo ſimilitudinem Dei peccauerunt. Tum denique, quia ſeruata proportione, maioribus donis, ac beneficiis Dei præuenti fuerant, ad innocentiam cuſtodiendam, E quàm Angeli.

3. *Aſſertio 2. de fide quoad dictam potentiam ordinatam probatur.*

Nihilominus de fide certum eſt, potuiſſe Adamum, & Euam ſecundùm ordinartam potentiam, & legem à Deo ſtatutam, veniam ſui peccati conſequi, ſaltem quoad culpam. Hoc probatur ex pũcto ſequenti. Nam oſtendemus, hanc peccati veniam datam eſſe primis parentibus; ergo ſignum eſt, potuiſſe illam de lege conſequi. Probatur conſequentia, quia non eſt id factum per miraculum, nec per diſpenſationem in aliqua lege. Vbi enim talis lex oſtẽdi poteſt? Quin potiùs leges illæ vniuerſales, *In quacunque hora ingemuerit peccator*, &c.

Conuer

Conuertimini, & conuertar, &c. Non minus primos parentes, quàm cæteros homines comprehendunt, cùm vniuerſales ſint de omnibus hominibus peccatoribus. Imò Patres ad Angelos damnatos illas extendunt, quantum eſt ex parte Dei. De quo dixit Bernardus in tractat. de gradib. humil. circa primum gradū ſuperbiæ. §. hæc inquam. *Sic temperat in vindicta ſententiam, vt ſi velis reſipiſcere* (loquitur ad Luciferum) *non neget veniam; ſecundùm autem duritiam tuam, & cor impœnitens, non poſſis velle, & ideo nec pœna carere.*

4. *Ad argum. in initio. 2.*

Et ita ſatisfit rationi dubitandi propoſitæ. Nam in hoc Angelus, & homo æquiparantur, quòd ſi vterque pœnitentiam ageret, vterque veniam obtineret. Sed differunt, quòd Angelo peccanti non eſt diuturna via conceſſa ad pœnitentiam agendam, vt vidimus ſuo loco: homini autem conceſſa eſt. Quæ differentia non eſt in grauitate peccati, nec ex diuerſa facilitate vitandi illud; nec ex maiori, vel minori ingratitudine ob inæqualia beneficia recepta: quamuis in his omnibus Lucifer Adamum ſuperauerit: ſed oritur ex diuerſa conditione, & capacitate naturæ. Nam Angelus propter proprium cognoſcendi, & eligendi modum, breuiſſimam poſtulat moram ad beatitudinem promerendam, vel amittendam, vt ſuprà viſum eſt; homo autem diuturno tempore ſuum perficit iter, propter tardiorem modum intelligendi; & maiorem voluntatis, & electionis mutabilitatem, & ideo etiamſi ſtatus innocentiæ duraret, tempus viæ in hominibus longum, ac diuturnum fuiſſet, vt in fine libri ſequentis videbimus. Hinc ergo factum eſt, vt Adam poſt tranſgreſſionem in ſtatu viæ, vſque ad mortem relictus fuerit; & inde conſequens fuit vt ad agendam pœnitentiam fuerit admiſſus: ac proinde ſecundùm ordinariam legem peccati veniam conſequi potuerit.

5. *Prædicta aſſertio procedit etiā de pœna alterius vitæ.*

Hæc autem de remiſſione peccati quoad culpam dicta ſunt, & conſequenter de pœnis, quæ in futuram vitam reſeruantur, verum habet. Nam pœna æterna neceſſariò cum culpa remittitur; temporalis autem pœna licèt non ex neceſſitate ſimul cum culpa auferatur, remitti tamen poteſt, ſi peccator velit quantam poteſt, & debet agere pœnitentiam; vel cùm primùm de culpa vehementer dolet, vel poſtea ſatisfactionem addendo; ſi remiſſiùs conuerſus fuit. Hæc autem pœnitendi, vel ſatisfaciendi lex, & poteſtas non minus in primis hominibus, quàm in ſuis poſteris locum habuit; nec minus in prima tranſgreſſione, quàm in cæteris, ſi quas poſtea forte commiſerunt. At verò quoad pœnas temporales huius vitæ, fuit illud peccatum irremiſſibile ſecundùm ordinationem diuinam. Illa enim lex Dei, *In quacunque die comederis, morte morieris*, omnino abſoluta fuit, & ab omni conditione, *ſi pœnitentiam non egeris*, vel alia ſimili libera: ideoque non obſtante quacunque pœnitentia Adæ, tam in illo, quàm in poſteris executioni mandata eſt. Idémque eſt de iuſtitiæ originalis amiſſione quoad dona propria illius iuſtitiæ vltra gratiam ſanctificantem, & eius dona, & ita non ſolùm tranſgreſſione ablata eſt Adamo iuſtitia, ſed etiam propter nullam pœnitentiam illi ampliùs reſtituta eſt.

Quid de pœnis huius vitæ.

Specialiter de amiſſione donorum iuſtitiæ originis.

6. *Item de pœna exilij à paradiſo.*

Idem cernere licet in pœna exilij à Paradiſo, quia licèt Adam in Paradiſo ſufficienter de peccato doluiſſet, vel fortaſſe ad vocem Dei interiùs doluerit, nihilominus à Paradiſo perpetuò relegatus eſt; ita vt non poſſet ampliùs reditum ad illum promereri, quod ſatis experientia monſtrauit. Quapropter per exaggerationem, & concionatorum morem exiſtimo dictum ab Auguſtino *ſerm. 19 de ſanctis, qui eſt 3. de Annunciat.* non fuiſſe Adamum à Paradiſo excludendum, ſi ſtatim agna cum humilitate, & ſine excuſatione, veniam à Deo poſtulaſſet. Hoc enim in rigore ſumptum, non ſolùm eſt incertum, quia de tali Dei promiſſione non conſtat, ſed etiam contra alteram Dei legem, *In quacunque die*, &c. eſſe videtur. Quia ſi homo à Paradiſo non exularet propter humilem conuerſionem, per eſum ligni vitæ perpetuò viuere potuiſſet; & ſic pœnam mortis per pœnitentiam euaderet, quod (vt exiſtimo) dici non poteſt. Eò vel maximè, quòd ſera pœnitentia ſi in reipſa alteri æqualis ſit, non eſt minus efficax propter ſolam temporis dilationem; ſed per nullam pœnitentiam potuit Adam poſtea mortem euadere; ergo nec in principio potuiſſet. Ratio verò omnium eſt, quia pœnæ huius vitæ non impediunt viam ſalutis, & potiùs deſeruire poſſunt ad meritum, & ad maiorem de peccato commiſſo pœnitentiam agendam. Et ideo earum remiſſio non fuit primis hominibus per pœnitentiam promiſſa, ſicut nec nobis promittitur, vt in proprio tractatu diximus.

Auguſtinus exponitur.

Tomo de pœnit. diſp. 10. ſect. 3.

7. *Circa 2. punctū hæreticorum error.*

Circa ſecundum punctum, hæretici, qui dixerunt Adamum damnatum eſſe, præcipuam cauſam damnationis eius in primum eius peccatum retuliſſe videntur, vt in puncto ſequenti videbimus: & conſequenter negarunt, peccatum illud fuiſſe remiſſum Adamo. Aliqui etiam ex ſcriptoribus catholicis antiquis, qui librum Sapientiæ, vt canonicum, non admittebant, rem hanc dubiam & incertam eſſe dixerunt, quia extra illum librum, nihil de hac re in Scriptura ſacra inuenitur. Et ita opinatus eſt Rupert. *lib. 1. in Gen. c. 30. & 31.* Iam verò certiſſimum eſt, Adam ſuæ primæ tranſgreſſionis veniam fuiſſe aſſecutum. Probatur, quia id de fide certum eſt, librum Sapientiæ eſſe canonicum, vt definit Concil. Trid. *ſeſſ.* 4. vt alia antiquiora omittam: ſed *in cap. 10. eius libri* diſertè dicitur. *Hæc* (id eſt, Sapientia) *illum, qui primus formatus eſt à Deo Pater orbis terrarum, cum ſolus eſſet creatus, cuſtodiuit, & eduxit illum à delicto ſuo*, id eſt, à peccato ſuo illum liberauit, & in gratiam reſtituit. Non enim aliter homo à peccato educitur. Vnde licèt ex hoc loco non euidenter colligatur Adam eſſe beatum, ſeu ſaluum (vt infrà ex Auguſtino, & Anſelmo, referemus, & rationem reddemus) nihilominus planè conuincit, & apud me plenam fidem facit, quòd à primo peccato iuſtificatus fuerit. Omnino enim violenta, & improbabilis eſt expoſitio Cantacuzeni, quam ibi refert Lorinus, quòd educere Adamum de delicto ſuo fuerit illi dare præceptum, quo ſeruato, in peccatum non incideret. Itaque impoſitionem illius præcepti vocat eductionem à delicto. Sed contra proprietatem verborum, & per metaphoram inuſitatam, & adeò impropriam, vt accommodari non poſſit. Nam præcepti impoſitio quodammodo eſt occaſio delicti: propter quod Paulus legem veterem legem mortis appellat. Vnde (ſi ita loqui licet) potius inductio, quàm eductio delicti dici poterat. Nam multo eſſet à tali delicto liberior homo, ſi præceptum ei non fuiſſet impoſitum. Denique eductio à delicto ſupponit delictum in perſona, quæ ab illo educitur, & verbum *eduxit* refert opus eductionis, quod verè factum eſt. At verò impoſitio præcepti nec ſupponit dilictum, à quo hominem educeret, nec cum effectu præſeruauit hominem à delicto, vt illo modo illum à delicto eduxiſſe dici poſſet. Eſt ergo clarus literalis ſenſus

Quid antiqui catholici nonnulli de eodem puncto ſenſerint.

3. Aſſert. Adamum ſuæ primæ tranſgreſſionis veniam obtinuiſſe. Probatur primò ex Sap. 10.

Cantacuzeni expoſitio improbatur.

ſenſus, à quo recedere in tam aperta ſententia, erroneum eſſet.

8.

Probatur deinde aſſertio ex Patrib.

Accedit communis ſententia Patrum; nam qui de ſalute æterna Adami teſtificantur, à fortiori docent fuiſſe illi peccatum remiſſum, quia, qui ſemel peccauit, ſine peccati remiſſione non poteſt ſaluari. Et hos Patres in puncto ſequenti referemus. Specialiter verò Adamum pœnitentiam illius peccati egiſſe, & veniam obtinuiſſe, affirmant Greg. lib.6. Epiſt. 3.. aliàs cap. 195. *Adam* (inquit) *poſtmodum per pœnitentiam ad vitam rediit.* Hilar. can.8. in Matth. *In Adami* (inquit) *peccato vniuerſis gentibus remittit.* Auguſt. ſerm. 104. de Tempore. *Adam, quia interroganti Domino confeſſus eſt peccatum, quod commiſit, veniæ redditus eſt.* Et Irenæ. lib 3. cap.37. *Intellectus* (inquit) *tranſgreſſionis fecit pœnitentiam, pœnitentibus autem largitur benignitatem ſuam Deus.* Et hanc pœnitentiam, dicit oſtendiſſe Adamum, *Faciendo ſibi cinctorium ex foliis ficus, quæ carnem poſſent affligere.* Tertull. etiam lib. de Pœnit. in verbis vltimis. *Ipſe quoque* (ait) *humanæ, & offenſæ in Dominum princeps Adam, exomologeſi reſtitutus in Paradiſum ſuum, non tacet.* Et *lib. 1. contr. Marci. cap. 25.* latiùs expendens locum *Gen. 3.* dicit, vocaſſe Deum Adam, eum ad confeſſionem inuitans. *Vt ita nobis conderentur exempla confitendorum delictorum, & vt initiaretur euangelica doctrina. Ex ore tuo iuſtificaberis, & ex ore tuo damnaberis.* Et infrà dicit, Deum non maledixiſſe Adam, nec Euam, *vt reſtitutionis candidatos, vt confeſſione releuatos.*

9.

Adam intra Paradiſum imperfectè ſaltem pœnitere cœpit, ac breui poſt eiectionem iuſtificatus eſt.

Veruntamen circa hæc dicta Patrum aduertere oportet, multo certius eſſe Adam fuiſſe conſecutum ſui delicti veniam, abſolutè loquendo, & abſtrahendo à tempore, ſicut ſapiens loquitur, quàm quòd intra Paradiſum iuſtificatus fuerit: nam hoc non ſatis colligitur ex Scriptura. Nam potiùs multi Patres ex Adami excuſatione colligunt, illius pœnitentiam tunc non fuiſſe perfectam: quamuis enim vtilis ex parte fuerit, quatenus ſuum delictum confeſſus eſt; nihilominus non perfecta humilitate ſuum delictum recognouit; & ideo incertum relinquitur, an tunc veram contritionem conceperit. Non eſt tamen dubium, quin ex tunc pœnitentiam agere cœperit, in qua poſtea, & indies creuiſſe credendum eſt. Ac ſubinde, vel antequam de Paradiſo exiret, vel non multo pòſt, fuiſſe iuſtificatum. Rationes autem, vel indicia huius veritatis ſunt in primis ex parte Dei, qui benigniſſimè tractauit Adamum, & magnam eius curam geſſit; illum ad pœnitentiam prouocando, quando illum vocauit, correxit, ac leuiter puniuit; vt eleganter expendit Chryſoſt. *hom. , ad pop. ſub finem.* Secundò, ex parte Chriſti; cuius fidem iam Adam habebat, vt ſuprà vidimus. Et licèt priùs non fuerit illi reuelatus, vt Redemptor: tamen ex fide, quam de illo habebat, facilè intelligere, ac credere potuit, eſſe ſufficientem ad redimendum; quia illum recognouerat, vt fontem ſuæ gratiæ, & iuſtitiæ; & ideo potuit in illo confidere, quòd per ipſum poſſet in Dei gratiam, & iuſtitiam redire. Et præterea ſatis veriſimile eſt, quod multi authores dicunt, Adamum poſt peccatum expreſſam fidem Chriſti Redemptoris habuiſſe, ſperaſſeque ipſius gratiam, & efficaci virtute à ſuo delicto liberari potuiſſe. Tertiò ſumi poſſunt coniecturæ ex circunſtantiis perſonæ ſapientis, & optimè inſtitutæ; & ex mutatione magna, quam in ſe fuerat expertus Adam; & ex aliis, quæ ad pœnitentiam vehementer illum prouocare poterant, quæ vnuſquiſque facilè conſiderare poteſt; & in ſequenti puncto aliqua attingentur.

Id ſuadetur 1.

Secundò.

Tertiò.

10.

Circa 3. punctum hæreſis Tatiani Adam eſſe dānatum non fuiſſe ſaluum.

Superest ergo tertium punctum de ſalute æterna Adæ, quod ſine dubio diſtinctum eſt à præcedente. Potuit enim Adam primi ſui peccati remiſſionem conſequi, & nihilominus poſtea damnari: ſicut nunc plurimi homines ſæpius præcedentium peccatorum veniam obtinent, & tandem poſtea damnantur, quia cum finali impœnitentia aliquorum peccatorum, vel alicuius vltimi peccati mortalis, moriuntur. In hoc ergo puncto fuit antiqua ſententia cuiuſdam Tatiani, qui dixit Adam, & Euam damnatos eſſe. Ita referunt antiquiſſimi Patres. Irenæ. *lib.1.cap.31. & lib.3.cap.39.* à quo idem ſumpſerunt Tertull. *lib. de Præſcript. hæret. cap. vlt.* & Epiphan. *hæreſ.46.* & Auguſt. *hæreſ.25.* & Euſeb. *lib. 4. hiſt. cap. 25.* & Philaſtr. *in catalog. hæreſum in 1. ſub titulo, de hæreſibus, quæ poſt Apoſtolos extiterunt.* Qui omnes non ſolùm dicunt aſſertionem illam ab homine hæreſiarcha, qualis fuit Tatianus, fuiſſe primum probatum, ſed etiam ipſam, vt hæreticam damnare videntur. Et ita illorum Patrum ſententiam exponit, & ſequitur Caſtro *verb. Adam, hæreſi 1.* dicens, *hanc ſententiam eſſe hæreticam ob communem Patrum conſenſionem, licèt ex Scriptura probari non poſſit clarè, ſed per quaſdam probabiles deductiones.* Quas ibi ex Irenæo adducit, & alias ipſe addit, quæ certè ad conuincendam de hæreſi ſententiam illam in ſenſu dicto, parum efficaces videntur, vt oſtendam.

Caſtro putat rē eſſe de fide, ſed ex ſcrip. non ſatis probari.

11.

Ruperti ſententia bipartiti fundamenti.

Hinc ergo Rupertus *lib.3. in Gen. cap.31.* putat, non eſſe de fide Adam eſſe ſanctum & beatum, tum quia ex nullo teſtimonio ſacræ Scripturæ id colligitur; tum quia nec definitio Eccleſiæ de huiuſmodi aſſertione lata eſt, hæc poſterior pars oſtendi poteſt. Nam quod Caſtro de communi conſenſu Patrum allegat, non cogit. Primò quidē, quia non omnes Patres referentes hæreſes Tatiani, hanc inter illas numerant. Omiſerunt enim illam Hieronymus *in cathol. ſcript. eccleſiaſtic. in Tatian.* Et Theodor. *lib.1. hæret. fabul. in eodem.* & Damaſc *lib. de hæreſ.* Secundò, quia licèt Auguſtinus, & alij referendo alias hæreſes Tatiani, hanc aſſertionem addant, non dicunt in particulari eſſe hæreticam, ſed Auguſtinus ſimpliciter dicit de Tatianis: *Saluti primi hominis contradicunt.* Tertiò, quia Irenæus, & Epiphan. qui maximè id ſignificant, in alio ſenſu loqui videntur, vt ſtatim exponendo eorum rationes, dicam *in num.13.* Quia in illo efficaces eſſe non poſſunt. Ergo non eſt cur ſententia illa Tatiani ex hac parte poſſit, vt hæretica, damnari. Et hanc etiam partem confirmat Auguſtinus *in Epiſt. 99. ad Euodium,* dicens, *Eccleſiam ferè totam conſentire Chriſtum, cùm ad inferos deſcendit, inde Adamum liberaſſe.* vbi addens particulam *ferè* apertè fatetur, non eſſe totius Eccleſiæ abſolutum conſenſum. Vnde non concludit, eſſe de fide, ſed tantùm ait, *quòd eam* (id eſt, Eccleſiam) *non inaniter credidiſſe, credendum eſt;* ſignificans profectò, tantùm eſſe rem non inaniter creditam; non tamen omnino certam.

2. Pars fundamenti ſuadetur.

12.

Suadetur prior pars.

Deinde priorem partem de Scriptura probat Rupertus. Quia ſi aliquis eſſet ſacræ Scripturæ locus, maximè eſſe ille *Sapient.10.* ille autem non conuincit. Ergo. Minorem probat ipſe, quia liber ille canonicus non eſt, vnde illum mendacij redarguit; quia ſtatim de Adamo dicit, *Deum dediſſe illi virtutem continendi omnia,* quod de ſolo Chriſto verè dici poterat. Sed iam ſententia Ruperti, quoad hanc partem, hæretica eſt. Nam (vt dixi) definitum eſt, illum librum eſſe canonicum. Imò etiam multo ante Ruperti tempora à multis Conciliis,

Suaſio hac reiicitur, quod ante Rupertum liber Sapientiæ canonicus habebatur.

ciliis, & ab Auguſtino, aliiſque Patribus liber A ille inter canonicos habebatur, & numerabatur. Et verba illa, *Dedit illi virtutem continendi omnia*, verum, & facilem habent ſenſum, nimirum dediſſe Deum Adamo poteſtatem gubernandi hæc inferiora omnia, & dominandi cunctis animantibus terræ, maris, & cæli, vt habetur *Gen.*1. Nam verbum *continendi* in Græco idem, quod dominandi ſignificat. Dantur etiam alij ſenſus illorum verborum, ſed neceſſarium non eſt in hoc immorari. Quocirca in hoc, quod Rupertus non ſolùm negat probari ex Scriptura ſalutem æternam Adæ; ſed etiam negat, probari remiſſionem peccati, & illius pœnitentiam, multo grauiùs errat, vt in tertia aſſertione dixi. Sine errore tamen in fide poſſet dubitare, an ſalutem æ- B ternam fuerit conſecutus; etiamſi fuerit eductus à delicto ſuo, quia non eſt certum, poſtea non peccaſſe, neque fuiſſe damnatum. Et videtur ſignificaſſe Auguſt. *in dicta Epiſt.*99. vbi ad confirmandam æternam ſalutem Adæ adducit teſtimonium illud, ſolum vt probabile, dicens: *Hoc, quod ibi ſcriptum eſt, magis pro hac ſententia, quàm pro vllo alio intellectu facere videtur.* Quod ego intelligendum puto reſpectu ſalutis æternæ; nam reſpectu remiſſionis prioris peccati ſenſus eſt certus, & omnino neceſſarius. Ex illo autem colligere æternam ſalutem, ſolùm eſt per coniecturam veriſimiliorem, vt infrà deducam.

13.
Quibus aliis Scripturæ locis Irenæus contendat probare, æternam ſalutem Adæ.

At verò Irenæus ſuprà ex aliis Scripturæ locis veritatem dictam confirmare conatur. Dicit enim C Paulus 1. Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.* Vnde colligit; *Si filij Adæ per Chriſtum liberantur, multo magis ipſum Adam fuiſſe liberatum.* Nam cùm Chriſtus venerit ad expugnandum dæmonem, & quos tenebat captiuos, Adamum ſcilicet, & filios ſuos redimendos, iniuſtum videretur filios Adæ, & non parentum ipſum à captiuitate liberare. Deinde, quia ſi Adam adhuc ſerpenti ſubiectus eſt, res ſucceſſiſſet iuxta ſerpentis nequitiam, & non iuxta voluntatem Dei; & ſic Deus quodammodo eſſet à ſerpente victus. Quod videretur eſſe cõtra illud Pauli ad Rom. 5. *Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* Inducit etiam Irenæus *in lib.*3.*cap.*38. illud 1.Cor. 15. *Stimulus peccati, mors;* D *vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? Nam ſolum peccatum Adæ fuit ſtimulus mortis, & ideo non poterat id iuſtè dici, ſi non ille liberatus fuit, cui primùm dominata eſt mors, illius enim ſalus, euacuatio eſt mortis. Domino igitur viuificante hominem, id eſt, Adam, euacuata eſt mors.* Hæc Irenæus. Quibus nonnulla alia addit Caſtro ſuprà. Semper tamen in hoc deficit, quòd non diſtinguit inter remiſſionem primi peccati, & conſecutionem æternæ ſalutis; quæ valde diuerſa ſunt, vt declaraui.

Quibus item Caſtro, ſed deficienti.

14.
Prima pars reſolutionis auth. ris circa 3. punctum.

Addo præterea diſtinctionẽ aliam eſſe hoc loco neceſſariam, vt rationes vim habeant ad confutandum proprium ſenſum illius erroris, & veritatem catholicam, vt omnino certam oſtendendam. Duobus enim modis poteſt intelligi Adamũ fuiſ- E ſe ſaluatum per Chriſtum, ſcilicet, quoad ſufficientiam, vel etiam quoad efficaciam, quorum terminorum ſignificationem, tanquam notam, ex materia de Incarnatione ſuppono. Tatiani ergo ſententia fuiſſe videtur, Adamum neutro modo fuiſſe à Chriſto redemptum, ac proinde non ſolùm ſaluum non eſſe, verùm etiam nec peccati veniam fuiſſe conſequutum. Imò non tantùm de facto hoc beneficium non obtinuiſſe, verùm etiam nec potuiſſe iuſtificari, aut ſaluari. Quod indicaſſe videtur Tertullianus *d.lib. de Præſcript. cap.*52. dicens, Tatiani errorem fuiſſe, *Adamum ſalutem conſequi non potuiſſe.* Et Irenæus, dum ait; *Eos qui contradicunt ſaluti Adæ, conſequenter dicere, non inueniſſe Chriſtum ouem perditam.* Hæc enim in alio, quàm in prædicto ſenſu vera eſſe non poſſunt. Quia optimè potuit Chriſtus redimere genus humanum totum, & conſequenter inuenire ouem perditam; etiamſi Adam cum effectu nec ſaluatus eſſet, nec pœnitentiam egiſſet. In hoc etiam ſenſu bona eſt illatio, quam Epiphanius facit, *Si Adam non ſaluatur, qui eſt maſſa ſubiecta, neque quicquam ipſius maſſæ ſaluatur.* Quæ in alio ſenſu nullius eſſet momenti; quia licet Adam efficaciter non ſaluaretur, poſſent alij ſaluari, ſuppoſita vniuerſali redemptione pro omnibus ſufficiente. Vnde ſubdit inferiùs Epiphanius, *Quomodo non ſaluatur Adam, quem tamen pro deſperato habes, quando ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vbi venit in mundum, mortuos ſuſcitat,* &c. Denique in hoc ſenſu meritò inter grauiſſimas hæreſes illa Tatiani numeratur; & ex dictis locis Pauli conuincitur efficaciter, & aliæ omnes rationes ad hunc ſenſum optimè accommodantur.

Indicatur à Tertull. & Iren.

Ad idem inſtitutum facit Epiphanius.

15.
2 Pars eiuſdem reſolutionis.

At verò ſupponendo Adamum fuiſſe à Chriſto redemptum, & per meritum eius potuiſſe ſaluari; & tractando de ſolo effectu ſalutis æternæ, & efficaci applicatione meritorum Chriſti ad hunc effectum conſequendum, ſic fateor, nullum eſſe in Scriptura teſtimonium, quo poſſit cõuinci hæc aſſertio, ita vt dicere poſſimus Adamum eſſe in ſacra Scriptura canonizatum tanquam ſanctum, & beatum. Nam loca Pauli *Rom.*5. & 1. *Corinth.*15. & ſimilia quæ ſunt de vniuerſali redemptione Chriſti, probant quidem ſalutem Adæ quoad ſufficientiam, & quantum ex parte Chriſti conſiderari potuit, non tamen quoad efficaciam, quatenus ab ipſo Adamo pendet. Locus autem *Sap.*10. qui meritò cenſetur vnicus in hac materia, licèt efficaciter probet iuſtificationem Adæ à prima tranſgreſſione ſua, non tamen conuincit, mortuum fuiſſe in gratia, quia potuit poſtea peccare, & non reſurgere, vt obiectum eſt.

Oſtenditur explicando quæ allata ſunt ex Scriptura n.12. & 13.

16.
3. Pars probatur ex Patribus.

Sed nihilominus etiam in hoc ſenſu aſſertio eſt certa, & contraria, ſi non eſt ſimpliciter hæretica, ad illam proximè accedit, & erronea cenſenda eſt. Ad hoc enim ſufficit ferè communis conſenſus totius Eccleſiæ, de quo Auguſtinus teſtatur. Vnde idem Auguſt. *lib.*2. *de peccat. mort. cap.*34. de primis hominibus ait: *Poſt peccatum iuſtè viuendo, meritò creduntur per Domini ſanguinem ab extremo ſupplicio liberati*, vbi non ait tantùm *à ſuo peccato*, ſed *ab extremo ſupplicio*, & cùm dicit, *creduntur*, non de opinione, aut fide tantùm humana, ſed de fide Chriſtiana loqui videtur. Præterea Hilar. in Pſalm. 119. *Adam* (inquit) *veniæ reſeruatus, & glorificatus in Chriſto eſt.* Et Hieronymus *ad Epheſ.*1. in illa verba; *Recapitulare omnia in Chriſto*, dicit, quòd *Adam, è Paradiſo eiectus, per Saluatorem reuocandus erat.* Vnde *Matth.*20. inter primos Patriarchas illum numerat. Et *cap.*16. *in fine*, dicit, *Adam primum liberatum eſſe per Adam ſecundum.* Et Nazianzen. *Orat.* 31. *circa cap.*19. *Matth.* de Adam, & Eua dicit, *Vtrumque ſerpens decepit; vtrumque Chriſtus paſſione ſua ſalute donauit.* Et idem ferè habet *Orat.*39. *circa finem.* Et indicat Tertullianus *lib.*2.*contra Marcion.cap.*10.

17.
Accedunt Leo Papa & Anſelmus.

Atque hinc Leo IX. *in cap. hi duo. de conſecrat. diſt.* 1. dixit, *In Chriſto reſurgente, reſurrexit lapſus ille Protoplaſtus.* Et Anſelm. *lib.* 2. *Cur Deus homo, cap.* 16. circa medium. *Adam* (inquit) *& Euam ad illam pertinuiſſe redemptionem, dubitandum non eſt.* Loquitur autem de redemptione non ſolùm quoad

quoad ſufficientiam, ſed etiam quoad efficaciam, quia ſubiicit: *Quamuis hoc authoritas diuina apertè non pronunciet.* Etenim redemptionem omnium, & conſequenter etiam parentum primorum, per Chriſtum ſufficienter factam, apertiſſimè diuina authoritas pronunciat; efficacem ergo dicit Anſelmus, non apertè pronunciare: quia (vt dixi) licèt de remiſſione peccati Adæ apertè loquatur, non ita de perſeuerantia in gratia. Subdit tamen Anſelmus optimam congruentiam, dicens: *Incredibile quoque videtur, quando Deus illos fecit, & propoſuit immutabiliter, facere de illis omnes homines, quos ad cæleſtem ciuitatem aſſumpturus erat, quòd illos duos ab hoc excluſerit propoſito.*

18. *Item Athanaſ. & alij.*

Idem confirmat latè Athanaſ. *ſerm. de Paſſione, & cruce Domini ante medium*, vbi referens antiquam traditionem, quòd Adam fuerit ſepultus in Caluariæ loco, addit, *Quòd ſi ita ſe res habet, miror loci proprietatem, congruum enim erat Dominum, cùm vellet reuocare primum Adam, in eo loco pati.* Et infrà: *Neceſſe enim eſt, reſurgente Saluatore, reſurgere etiam cum eo, & ipſum Adamum.* Vnde omnes Patres, qui dixerunt, Adamum fuiſſe ſepultum in loco Caluariæ, ſentiunt, non ſine myſterio eſſe factum; quia Adam efficaciam ſanguinis primus experturus erat, vt ſpecialiter explicauit Epiphanius *hæreſ.* 46. & alios allegaui *in 3. p. q. 46. art. 10. in Comment.* Et ſimile myſterium in ſepulchris poſteriorum Patriarcharum conſiderat Auguſt. *q. ibi. in Gen.* Poſſunt etiam hìc addi Patres, qui ſcribentes de deſcenſu Chriſti ad inferos, & reditu eius, primum numerant Adam inter eos, qui cum Domino ſurrexerunt. Illa enim duo iungit Athanaſius *ibi*: & idem habet Orig. *tract.* 85. *in Matth. circa caput 27. aliquantulum ante finem.* Et Cyprian. *ſerm. de Reſurrect. Domini.* Et optimè Macharius *homil.* 11. & recentiores paſſim.

Vide etiam Feuarden. ſuper Irena. lib. 3. cap. 34. annota. 1. Lorin. in cap. 10. Sapien.

19. *Corroboratur tandem eadem 3. pars ponderando amplius citatum locum Sapien. 10.*

Ex quibus omnibus conſtat, nunc non ſolùm eſſe verum, quod Auguſt. dixit, ferè vniuerſam Eccleſiam ita ſentire de ſalute Adæ, verùm etiam, totam Eccleſiam abſolutè in hanc ſententiam iam conſpiraſſe. Addo etiam, dictos Patres tacitè interpretari verba illa Sapientis, *Eduxit illum à delicto ſuo*, vt non ſolùm de eductione ad ſtatum gratiæ, ſed etiam ad ſtatum gloriæ intelligenda ſint: Et reuera eſt valde conſentaneum intentioni Sapientis; concluſerat enim in capite 9. *Per ſapientiam ſanatos eſſe quicunque placuerunt Domino à principio, & in omni præterito tempore.* Et ſtatim *in principio cap.* 11. incipit numerare ab Adamo. Ex mortuis autem non dicuntur ſimpliciter placuiſſe Domino, qui ad tempus aliquod iuſtificati ſunt, ſed qui in gratia deceſſerunt; illi enim ſoli Deo ſimpliciter placuerunt. Inter hos ergo numerat Adamum; & quia maximè videri poſſet, eius ſaluti obſtare poſſe primum eius delictum; ideo ſpecialiter declarat per ſapientiam ab illo liberatum eſſe. Additque, *Sapientia cuſtodiuit illum*, vtique à damnationis malo; propter quod inter ſapientes numerari meruit. Denique mihi probabiliter indicatur in illis verbis, Adam, poſtquam ſui delicti pœnitentiam egit, iterum à gratia Dei non cecidiſſe. Nam loquens Sapiens in ſingulari, *de ſuo delicto*, indicat non habuiſſe aliud, quanuis potuerit etiam per antonomaſiam de illo primo peccato ſingulariter loqui. Denique congruentiæ ad hanc veritatem confirmandam, plures à Patribus afferuntur, eóſque referendo ſatis indicatæ ſunt. Neque vlla ratio dubitandi in contrarium occurrit.

20. *Quod de Adamo in hoc 3. puncto reſolutum eſt eadem ferè certitudine accipiendum de Eua. Probatur ex Auguſt.*

Solùm quæri poteſt, an idem, & cum eadem certitudine ſit de Eua ſentiendum? Reſpondeo, idem, & *ferè* cum eadem certitudine eſſe de Eua ſentiendum. Probatur, quia multi ex dictis Patribus de vtroque parente expreſsè loquuntur. Præſertim Auguſt. *d. lib. 2. de Peccat. mer. cap.* 34. & refertur *in cap. ſicut primi, de Pœnit. diſt.* 1. Tertullian. *lib. 2. contra Marci. cap.* 25. Nazianz. *Orat.* 31. & Anſelm. *lib. 2. Cur Deus homo, cap.* 16. quorum verba ſuprà recitata ſunt. Eiſque addi poteſt Ambroſ. *lib. de Iſaac, cap.* 5. vbi ſpecialiùs de Eua loquitur. Vnde quanuis Sapiens de ſolo Adam expreſsè loquatur, ſub illo Euam comprehendit; quia vnum veluti adæquatum principium generis humani extiterunt. Item ad hoc ponderat Hugo Victor. *Gen.* 3. verba illa Dei ad ſerpentem: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipſa conteret caput tuum*; ex iis colligens Euam rediiſſe in Dei amicitiam, & dæmonem tandem viciſſe. Eſtque probabilis illatio. Nam licèt illa verba fortè non ſint dicta principaliter de Eua in particulari, veriſimile ſatis eſt, illam non fuiſſe ab illa ſpe, ac promiſſione excluſam. Deinde coniecturæ, quas Patres adducunt, de vocatione Dei, & confeſſione Adæ, & de ſignis pœnitentiæ in foliis fici, & de victoria Chriſti contra dæmonem, in Eua locum habent. Nam decuit Chriſtum eripere de manu hoſtis illam ſingularem perſonam, quam dæmon decepit, & per quam virum etiam ſuperauit. Eſt ergo hæc etiam veritas ſatis certa. Dixi autem *ferè*, & non ſimpliciter æquè certam, propter locum Sapientiæ; & quia Patres frequentiùs de Adamo ſpecialiter loquuntur; & quia aliqualis maior ratio de Adamo vrget, eo quòd ille principium totius naturæ ſimpliciter fuerit, & quia ipſa Eua fuit illi peccandi occaſio. Nihilominus tamen valde temerarium eſſet, ſalutem vel ſolius Euæ in dubium reuocare, cùm nulla ſit probabilis coniectura, vel dubitandi ratio. Et quæ adduximus, ad moralem certitudinem ſufficiant.

Probatur item ex coniecturis adductis pro Adamo.

ELEN

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI QVINTI.

CAP. I. *Qvomodo propagarentur homines in ſtatu innocentiæ, ſi Adam non peccaſſet.*
II. *An in ſtatu innocentiæ virginitas perpetuò ſeruanda eſſet.*
III. *Nonnulla dubia circa filiorum procreationem in ſtatu innocentiæ breuiter expediuntur.*
IV. *Quanta, & qualis hominum multiplicatio in ſtatu innocentiæ fieret.*
V. *Vtrùm in ſtatu innocentiæ homines generarentur perfecti quoad corpora, vel quomodo conſummatam illorum perfectionem conſequerentur.*
VI. *Quibus rebus ad vitam conſeruandam homines in ſtatu innocentiæ vterentur,*
VII. *Quod genus vitæ corporalis, ſeu politicæ homines in ſtatu innocentiæ profiterentur.*
VIII. *An homines in ſtatu innocentiæ naſcerentur in gratia, iuſtitia, & ſcientia perfecti.*
IX. *Vtrùm in ſtatu innocentiæ omnes homines in gratia confirmati naſcerentur, & conſequenter an omnes poſteri Adami eſſent prædeſtinati, ſolíque electi ex illo naſcerentur.*
X. *Dubia quædam circa doctrinam ſuperioris capitis expediuntur.*
XI. *An in ſtatu innocentiæ, ſi perſeueraret, excellentior eſſet hominum ſanctificatio, quàm ſit in ſtatu lapſæ naturæ.*
XII. *An ſtatu innocentiæ durante longo tempore homines in illo permanerent, & quomodo ad cæleſtem gloriam transferrentur.*

LIBER

LIBER QVINTVS

DE STATV QVEM HABVISSENT IN HOC mundo viatores homines, ſi primi parentes non peccaſſent.

Præſentis libri doctrina non ſolum curioſa, ſed vtilis.

MATERIA huius libri curioſa magis, quàm neceſſaria videri poteſt, eo quòd ſit de re incerta, quæ nunquam fuit, nec futura eſt, nec nobis eſt reuelata. Nihilominus tamen D. Thomas, & alij Theologi non omnino illam prætermiſerunt, quia licèt in ſe reuelata non ſit, in reuelatis magna ex parte continetur, ex illiſque deduci poteſt. Vnde etiam fit, vt illius inquiſitio magnam lucem ad cognoſcendas pœnas, quas humanum genus, propter peccatum Adæ incurrit, afferre poſſit. Propter has igitur cauſas diligenter inquirendum eſt, quomodo ſtatus innocentiæ communicandus eſſet hominibus ab Adamo procedentibus, ipſo non peccante; & quem ſtatum, ſeu modum vitæ in hoc mundo habere poſſent, vel etiam habituri eſſent, quantum ex his, quæ Deus in primis hominibus operatus eſt, & ex legibus, quas cum eis ſtatuit, inueſtigari potuerit. Ac denique quomodo ex illo ſtatu, ad alium feliciorem transferrentur, explicabimus.

CAPVT I.

Quomodo multiplicarentur, ſeu propagarentur homines in ſtatu innocentiæ, ſi Adam non peccaſſet.

1\. *Suppoſitio ad quæſtionem expediendam.*

SVpponit hæc quæſtio, etiamſi Adam non peccaſſet, nihilominus genus humanum in plura indiuidua multiplicandum fuiſſe. Quam ſuppoſitionem, tanquam rem certam, omnes Theologi admittunt, quia ſufficienter oſtenditur ex diuina benedictione. *Creſcite, & multiplicamini,* Gen. 1. Quia illa benedictio data eſt hominibus, non occaſione peccati, ſed per ſe (vt ſic dicam) propter bonum talis naturæ; ergo duraret, haberétque effectum non interueniente peccato. Item incredibile eſt creaſſe Deum duos homines, vt ſi non peccarent, illi ſoli ſaluarentur; ſi autem peccarent, multiplicarentur; ergo non eſt veriſimile, perſeuerantibus in innocentia duobus primis hominibus, illos tantùm fuiſſe futuros; eſſent ergo plures. Et in hoc ſenſu dicimus fuiſſe multiplicandos. Denique D. Thom. 1. *p. q.* 98. *a.* 1. addit optimam rationem, quia in humana natura propter perfectionem animæ rationalis, & immortalis, non tantùm ſpecies, ſed etiam ſingula indiuidua ſunt per ſe intenta ab authore naturæ; ac proinde in ſtatu innocentiæ plura indiuidua multiplicantur.

Oſtenditur 1. ex Gen. 1. Secundò ex abſurdo.

3. Ex ratione D. Thomæ.

2\. *Obiectio.*

Ex qua ratione ſoluitur tacita obiectio; quia multiplicatio indiuiduorum ſolum eſſe ſolet in ſpeciebus rerum corruptibilium, quia eſt neceſſaria ad ſpeciei conſeruationem: ſed in ſtatu innocentiæ homines eſſent immortales; ergo multiplicatio plurium indiuiduorum non eſſet neceſſaria ad conſeruationem ſpeciei; ergo ſimpliciter non eſſet, quia eius neceſſitas ceſſaret. Reſpon-

Solutio 1.

A detur autem primò, naturam humanam de ſe eſſe corruptibilem, & ita ex ſe poſtulare indiuiduorum multiplicationem, ac proinde non fuiſſe priuandam hoc beneficio, etiamſi per donum iuſtitiæ ſingula indiuidua perpetuitatem acciperent. Alioqui nec duo indiuidua, ſed vnum tantùm procreandum eſſet. Deinde dicitur, licèt homo ſit corruptibilis, animam eius eſſe immortalem, & ex hac parte ſingulas animas eſſe per ſe, ac principaliter intentas, multo magis quàm ſpecies ſingulas rerum, & formarum corruptibilium, & ita ratione animæ multiplicationem indiuiduorum non tantùm propter conſeruationem ſpeciei, ſed etiam per ſe, & propter ſingulorum indiuiduorum perfectionem, & varietatem eſſe intentam. *Solutio 2.*

B Vnde dico vltimò illam rationem conſeruationis ſpeciei, non eſſe adæquatam cauſam multiplicationis indiuiduorum In quo eſt notanda differentia inter res irrationales, ac inſenſibiles, & res intellectu, aut ratione vtentes; quòd priores non ſunt propter ſe, ſed propter vſum & commoditatem hominum, & intellectualium rerum; ipſæ verò intellectuales res per ſe, & propter intrinſecam perfectionem intenduntur, & multiplicantur. Vnde fit, vt indiuidua ſpecierum aliquarum rerum homine inferiorum non tantùm multiplicentur in numero ſufficienti ad conſeruandam ſpeciem, ſed in multo etiam maiori, quia vel ad ſuſtentationem hominum, vel ad pulchritudinem vniuerſi, & delectationem hominum neceſſaria ſunt. Ideoque quando vnum ad omnia ſufficit, non multiplicantur per ſe loquendo, vt in elemento terræ, & aliis videre licet. Et idem fortaſſe eſt in cælis, quamuis in eis etiam probabile ſit multiplicari indiuidua, licèt ſint incorruptibilia, ſi ad vſum, vel commodum vniuerſi illa varietas indiuiduorum, vel melior, vel etiam ſufficiens eſt. At verò in gradu intellectuali ſingula indiuidua ſunt per ſe intenta, vt Deo fruantur; nam ad eius ſimilitudinem ſunt, ideoque multiplicantur, quantum iuxta diuinæ ſapientiæ conſilium ſufficiens iudicatur. Vnde probabile valde eſt, (vt ſuprà dixi) etiam in ſpeciebus Angelorum indiuidua multiplicari. Magíſque certum id eſt de ſpecie humana etiam in ſtatu immortalitatis, quia illa multiplicatio perſonarum ad quandam pulchritudinem, & decorem totius ſpeciei confert, quatenus per diuerſitatem plurium indiuidualium perfectionum, totius ſpeciei amplitudo magis relucet. Præterquam quòd ad ſocietatem politicam homini valde naturalem, neceſſaria eſt. *Solutio 3.*

Indiuidua multiplicari ob conſeruationem ſpecies, de quibus tantùm intelligatur.

C (margin letter beside "num neceſſaria ſunt")

D (margin letter beside "mortalitatis")

Hoc ergo ſuppoſito, quæſtio eſt, de modo multiplicationis, an eſſet per viam naturalis generationis ex coniunctione maris cum fœmina néne, ac ſubinde an eſſet immediatè à Deo, an ab ipſis hominibus. Ratio dubitandi eſt, quia modus generationis humanæ contra decentiam, & perfectionem ſtatus innocentiæ eſſe videtur. Tum quia 3.

Arguitur 1. à triplici incommodo, non fuiſſe propagandos homines per generationem.

quia commiſtio maris, & fœminæ ſine delectatione nimia, quæ rationis vſum obtundat, eſſe non poteſt: tum quia conceptus prolis ſine ruptione, & diuiſione alicuius partis fœminei corporis, non poteſt perfici, quia non poteſt viri ſemen in vterum vxoris intrare; talis autem diuiſio incorruptioni corporis fœminæ repugnabat. Tum etiam, quia partus fœminæ non poterat eſſe ſine dolore propter nimiam partium dilationem, quæ ad fœtum emittendum neceſſaria eſt. Ergo non multiplicarentur homines in illo ſtatu modo adeò imperfecto. Vnde videtur ſequi non fuiſſe tunc homines ab hominibus propagandos, ſed immediatè à Deo; quia non poſſunt homines, niſi dicto modo alios homines procreare; nec poteſt homo ab alio, quàm à Deo produci, ſi ab homine non generatur.

Secundum. *Tertium.*

4\. *Prædictis incōmodis Patres aliqui ducuntur.*

Propter has fortaſſe difficultates aliqui antiqui Patres docuerunt, multiplicationem hominum in ſtatu innocentiæ non fuiſse futuram per naturalem generationis viam, ſed per creationem. Ita docuit Gregorius Niſſen. *libr. de Opific. homil. cap.* 17. & Chryſoſtomus *homil.* 18. *in Geneſ. circa initium cap. 4. & lib. de Virgin. cap. 17. in fin.* Damaſcen. *libr. 2. cap.* 30. *& libr. 4 cap.* 25. Fauet Auguſtinus *libr.* 1. *Geneſ. Contra Manich. cap.* 19. Vbi tractans verba illa, *Creſcite, & multiplicamini*, ait, *licet nobis ea ita ſpiritualiter accipere, vt in carnalem fœcunditatem poſt peccatum conuerſa eſſe credatur.* Idem ſentit Euthymius *in Pſalm.* 50. & Procopius *Geneſ.* 4. Atque denique Hieronymus *epiſtola* 22. *ad Euſtochium de Cuſtodia Virginit.* ſæpè indicat vſum coniugij per peccatum fuiſſe introductum, & *in lib.* 1. *contra Iouinian.* parum poſt medium incertam rem eſse exiſtimans, in hanc partem magis inclinat. *Si obieceris* (inquit) *antequam peccarent, ſexum viri, & fœminæ fuiſſe diuiſum, & abſque peccato eos potuiſſe coniungi, quid futurum fuerit incertum eſt.* Infrà verò addit. *Quid nocebat ſi Paradiſus nuptias recipit, & nulla eſt inter maritatam, & virginem diuerſitas etiam in Paradiſo eos ſociari?* Ex quo videtur coniecturam facere non fuiſse futurum vſum nuptiarum in Paradiſo, cùm in illo non inceperit, *ſed à principio conditionis humanæ virginitatem Paradiſus, & terra nuptias dedicauerit.*

Arguitur 2. ex ipſo Hieron.

5\. *Arguitur 3. ex citato Nyſſen.*

Hoc ergo ſit aliud huius ſententiæ fundamentum præter illud, quod in principio poſitum eſt. Tertium ſit Gregorij Niſſeni, quia in ſtatu poſt reſurrectionem non erunt nuptiæ, teſte Chriſto Domino *Matthæi* 22. quia tunc, *homines erunt ſicut Angeli Dei in cœlo*, vt idem Dominus ait, ſed homines in Paradiſo etiam futuri erunt, ſicut Angeli; imò per reſurrectionem recuperabunt ſtatum, quem in Paradiſo habituri erant, & peccando amiſerunt; ergo etiam in Paradiſo non eſſet futurus nuptiarum vſus. Eandémque rationem indicat Chryſoſtomus, dicens, *Poſt Paradiſi amiſſionem tunc primùm vſus rei venereæ incepit; ante inobedientiam enim, angelicam vitam imitabantur, & nullus de re venerea ſermo erat.* Et addit, *Qui enim potuit, cùm neque neceſſitatibus corporalibus obnoxij fuerint?* In quo quartam rationem indicat. Nam ab illo ſtatu alienum erat neceſſitatibus corporalibus inſeruire; ſed vna ex maioribus, & vilioribus neceſſitatibus eſt, quæ ad prolis generationem, & procreationem pertinet; ergo illum ſtatum non decebat. Quintò argumentatur Damaſcenus *d. cap.* 25. Quia Adam non cognouit Euam, donec audiuit, *Terra es, & in terram reuerteris.* Ergo ne mors genus humanum obtineret, & abſumeret, matrimonium aſſumptum eſt, vt per liberorum procreationem genus

Tertia ag. indicat Chryſoſt. *4. Quarta ex eodem Chryſ.* *Damaſcenus aſſert.*

A noſtrum procrearetur. Ergo hac neceſſitate ceſſante per innocentiam, etiam vſus coniugij non fuiſſet.

Dicendum nihilominus eſt: quanuis primi homines non peccaſſent, & ſtatus innocentiæ perſeueraſſet, genus humanum per naturalem generationem, & maris, ac fœminæ coniunctionem propagandum fuiſſet. Ita docet Diuus Thomas 1. *part. quæſt.* 98. & reliqui Scholaſtici cum Magiſtro *in 2. diſtinct.* 20. Et oppoſitum tanquam hæreſim Armenorum, & Almerici damnat Caſtro *verb. Adam. hæreſ.* 3. ex Guidone Carmelita, & Bernardo de Luzemburgo, & Auguſtino *libr.* 31. *de hæreſ. in* 3. & illam Adamianis tribuit. Probatur autem aſſertio primò ex verbis illis Geneſ. 2. B *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi.* De quo adiutorio per anticipationem *in capite* 1. dictum fuerat, *Maſculum, & fœminam creauit eos.* Ex qua diſtinctione ſexuum cum ſimilitudine naturæ manifeſtum eſt illud adiutorium datum eſſe Adæ principaliter ad filios procreandos. Ergo futurum eſſet hoc naturæ officium in ſtatu innocentiæ. Reſpondent Niſſenus, & Damaſcenus Deum præſcium futuri peccati creaſſe homines diuerſi ſexus, vt poſt peccatum poſſet genus humanum conſeruari, & propagari. Sed hoc veriſimile non eſt: tum quia Deus dixit, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*, locutúſque eſt de homine in ſtatu innocentiæ; ergo etiam in illo ſtatu non erat bonum, hominem carere tali adiutorio; ergo per ſe, & non occaC ſione peccati factum eſt. Tum etiam, quia ſexuum diuerſitas naturalis eſt homini, & per ſe illam exigit, & non ratione peccati; ergo per ſe fuiſſet in innocentiæ ſtatu; ergo in eo etiam ſuum haberet vſum.

6\. *Vera aſſertio aſſeritur.* *Caſtri cenſura.* *Probatur aſſertio ex Script.* *Reſponſio Nyſſeni & Damaſceni non admittitur.*

Secundò confirmatur hoc ex illa benedictione diuina, *Creſcite & multiplicamini, & replete terram*, Geneſ. 1. in illa enim non reſpexit Deus ad mortalem ſtatum, in quem homines per peccatum peruenturos eſſe præuiderat, ſed per ſe, & in omni ſtatu multiplicationem hominum per illam benedictionem intendit. Tum quia per ſe ſpectat ad vniuerſi complementum: tum etiam, quia eodem modo benedixit Deus aliis animalibus, ſimilia D verba proferens, *Creſcite, & multiplicamini.* Vnde Damaſcenus *dicto capite* 25 cùm negare non poſſet hanc benedictionem perſeuerante innocentia fuiſſe complendam, tacitè reſpondet per ea verba, *Creſcite, & multiplicamini, non ſignificari illam propagationem, quæ per complexum venereum efficitur: nam Deus alio modo genus noſtrum propagare poterat.* Sed hoc ſatisfacere non poteſt: nam verba illa non ſolùm paſſiua (vt ſic dicam) continent prædictionem, aut promiſſionem quòd homines eſſent multiplicandi, ſed actiuè intelligenda ſunt, ita vt per illa Deus imperet hominibus actiuam productionem, & multiplicationem ſibi ſimilium, ſicut quando aliis animalibus imperauit, *Creſcite, & multiplicamini*, actiuam productionem, & E generationem illis indixit. Nec Deus de modo miraculoſo, vel extraordinario, quo poſſet multiplicare indiuidua, ſed de modo naturali loquutus eſt, hanc enim virtutem viuentibus naturalem per illa verba ſignificare voluit: illa autem virtus non operatur niſi per ordinarium generationis modum; ergo de illa multiplicatione verba illa intelligenda ſunt.

7\. *Item probatur 2. ex Gen. 1.* *Damaſceni euaſio.* *Non ſatisfacit.*

Tertiò hoc maximè confirmatur ex verbis illis Adæ, quæ poſt formationem Euæ de coſta ſua dixit Geneſ. 2. *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea*, &c. *Quamobrem relinquet homo Patrem,*

8\. *Vlterius probatur ex Gen. 2.*

Z &

& Matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Illa enim vnitas inter virùm, & fœminam per vinculum matrimonij, quaſi inchoatur, & per copulam conſummatur; quia donec coniuges matrimonium conſumment, non fiunt vna caro, vt docet Alexand. III. *in cap. ſecundo, de Conuerſione coniugator.* & ſpecialiùs Bened. Papa *in cap. lex diuina.* 27. *quæſt.* 2. & in Conc. Later. *p.* 6. *cap.* 27. Alexand. III. poſtquam verba Adami retulit, ſubiungit, *Quibus verbis innotuit, non aliter virum, & mulierem fieri poſſe vnam carnem, niſi carnali copula ſibi cohæreant.* Et ſumitur ex Paulo 1. Corinth. 6. dicente, *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim* (inquit) *duo in carne vna.* Ergo priuſquam Adam de futura culpa cogitare poſſet, intellexit ſibi fuiſſe datam mulierem in adiutorium, vt per maritalem copulam vna caro fieret. Ergo licèt Adam non peccaſſet, Euæ commiſceretur, fierent vna caro, eadémque lex ſancti connubij in ſtatu illo ſeruanda eſſet. Nam Adam de obligatione & vſu in illo ſtatu ſeruando locutus eſt, & in verbo illo, *adhærebit vxori ſuæ,* præcipuè videtur locutus de adhæſione per copulam & cohabitationem, vt D. Thomas expoſuit 2. 2. *quæſt.* 26. *a.* 11. *ad* 1.

9. *Probatur etiam aſſer. ex Aug.* Quartò principaliter probatur concluſio ex Auguſtino *lib.* 9 *Gen. ad lit. cap.* 3. *& ſequentib.* vbi inter alia dicit, *Non video quod prohibere potuerit, vt eſſent hominibus etiam in Paradiſo honorabiles nuptiæ, & torus immaculatus; hoc Deo præſtante fideliter iuſtéque viuentibus, & ſine vllo inquieto ardore libidinis, ſine vllo labore, doloreque pariendi fœtus ex eorum ſemine gigneretur.* Quod latè etiam proſequitur *lib.* 14. *de Ciuit. à cap.* 21. *vſque ad* 26. Et ita *libro primo Retract. cap.* 10. emendat, quod *lib.* 1. *de Geneſi* contra Manichæum dixerat. Et eadem ratione *cap.* 13. corrigit, quod dixerat *libro de ver. Relig. cap.* 46. ſi natura noſtra in ſua integritate permanſiſſet, non fuiſſe futuras has neceſſitudines conſanguinitatum, affinitatum, & cognationum. Nam re vera eſſent futuræ, cùm futura eſſent coniugia, & filiorum generationes. *Accedũt Greg. Rupert. Beda, Abulenſis.* Conſentit Gregor. *in Pſalm.* 5. *Pœnitent.* circa illa verba, *Scribantur hæc in generatione altera*, Rupertus, Beda, Abulenſis *in Geneſim.*

10. *Tandem probatur ratione.* Vltimò probatur ratione hæc ſententia; primò à priori, quia naturale eſt hominibus, vt per generationem vnius ab alio multiplicentur; ſed hîc modus ſeruari potuit in ſtatu innocentiæ, ſalua perfectione illius ſtatus. Ergo ita fieret. Conſequentia eſt euidens, quia per peccatum non eſt immutata natura, niſi in his, quæ pœnalia ſunt; vel è contrario ante peccatum non eſt natura priuata ſuis naturalibus actionibus, ſed adiuta, vt ſine indecentia, vel morali defectu illas exercere poſſet. Maior etiam ex Philoſophia nota eſt. Minorem autem probat Auguſtinus *ſuprà* excludendo tres defectus in principio à nobis tactos. *Ad 1. incommodum in n. 3. reſpondet Aug.* Primus erat de nimia delectatione. Reſpondet autem quòd virtute doni innocentiæ, ſeu originalis iuſtitiæ hæc imperfectio cohiberetur. Quia ante copulam non antecederet motus inuoluntarius, aut impudicus membrorum, ſed ex motione voluntatis honeſtæ, & propter finem optimum, ſine ardore libidinis, talis motus fieret. Et ſimiliter in ipſomet actu coniugij Deus exceſſum libidinis temperaret, & ſolùm delectationem conuenientem ad perfectionem actus permitteret: vnde talis, ac tanta eſſet, vt mentem non perturbaret, nec rationis vſum perfectum impediret.

Secundus defectus erat ruptio virginalis clauſtri in ipſa conceptione; de quo etiam ait Auguſtinus *dicto capite vigeſimo ſexto*, potuiſſe ſemen immitti intra vterum fœminæ, & conceptum fieri, ſalua integritate clauſtri virginalis. 11. *Ad 2. idem Aug. quem D. Thom. ſequitur.* *Sicut* (inquit) *ſanguis menſtruus emittitur. Nam qua via ſanguis egreditur, poſſet ſemen virile ingredi.* Et ſequitur D. Thomas *ſuprà ad* 4. Sed hæc reſponſio difficilis eſt. *Opponitur primò contra proximam reſponſionem.* Primò, quia non eſt ſimile de exitu ſanguinis menſtrui, & de ſeminis ingreſſu; quia ſanguis ille egreditur de corpore fœminæ per venas proprias ad illam purgationem à natura deputatas, quæ in ſuperficie vaſis fœminei terminantur, habéntque veluti propria orificia, quæ cùm ordinariè clauſa ſint, & quaſi complicata, debitis temporibus reſerantur, & quaſi dilatantur, vt ille ſanguis exeat, quod in virginibus abſque vlla læſione, & ſine dilatatione clauſtri virginalis optimè fieri poteſt. At verò longè diuerſa ratio eſt de ingreſſu ſeminis. Nã in primis in corpore fœminæ, vt in ſua integritate, & naturali compoſitione naſcitur, non eſt aliqua via expedita, & aperta, per quam ingredi poſſit; quia partes fœminei corporis in illa via ita ſunt compactæ, vel continuæ, vt nihil poſſit per illas penetrare, niſi inter illas aperiatur via, per quam ſemen ingredi poſſit. Accedit quòd ſemen non poteſt, quaſi extrinſecùs iniici, ſeu immitti in matricem, qui eſt locus conceptionis, ſed neceſſaria eſt commiſtio membrorum in fœmineo vaſe, vt ipſamet naturalis membrorum forma, & compoſitio oſtendit. At verò non poteſt illa commixtio, & penetratio fieri naturaliter, niſi virginale clauſtrum reſeretur, ſiue per diuiſionem alicuius mẽbranæ, quæ ante copulam erat continua, & viam illam claudebat; ſiue per ſeparationem, & diſſolutionem partium corporis fœminæ, quæ antea erant non ſolùm contiguæ, ſed etiam veluti conglutinatæ, & inter ſe copulatæ; vt exponit Fernelius *de Part. corp. deſcript. cap.* 7. *in fine.* Quia ſine huiuſmodi veluti locali ſeparatione, & diſtantia partium non pateret naturaliter via ad commiſtionem membrorum, quæ in copula coniugali fit, & per quam vir & vxor fiunt vna caro.

Secundò augetur vis huius rationis, quia in partu prolis conceptæ multo magis neceſſarium eſt clauſtrum virginale aperiri; nihil ergo obeſſe poſſet, quin in conceptione rumperetur. 12. *Opponitur 2.* Probatur conſequentia, quia ſi propter vitandum dolorem, vel conſeruandam virginitatem (vt ita dicam) materialem in conceptione, ſeruaretur illa integritas, eſſet etiam ſeruanda in partu, quia non minus repugnabant illa incommoda perfectioni ſtatus innocentiæ in vno actu, vel tempore, quàm in alio, vel è contrario, ſi in partu eſſe poterat ruptio ſine imperfectione contraria ſtatui, etiam in conceptu. Imò ſi apertio clauſtri neceſſaria futura erat, vt proles exiret, profectò ſuauiori modo, magíſque naturali pararetur via in ipſa conceptione, vt faciliùs poſſent membra in partu laxari, vt ſine dolore fieret. Quòd verò ſaltem in partu virginalis clauſtri apertio fuerit neceſſaria, probatur, quia exitus pueri ex virgine integra manente matre, ſine grandi miraculo fieri non poteſt vtique aut per corporum penetrationem, aut per tranſitum corporis ab extremo ad extremum ſine præſentia in medio. At verò tale miraculum perpetuum in ſtatu innocentiæ fingere, nec fundamentum habet, neque videtur veriſimile.

Dicunt verò aliqui, potuiſſe per ſolam partium, & pororum materni corporis dilatationem infantem de vtero matris exire ſine integritatis eius diminu- 13. *Durandi effugium euertitur.*

A diminutione. Quod tradit Durandus *in 2.diſtinct. 20.quæſt.2.ad* 1. & clarius *in 4.diſtinct.44. quæſt.6.ad* 1.vbi de virginitate Mariæ in partu eodem modo ſentit. Ibi autem ex falſo fundamento mouetur, quia putat duo corpora non poſſe ſimul ſe in eodem loco penetrare, quod falſum eſt.Et ideo ſententiam illam quantum ad beatiſſimæ Virginis partum improbauimus *in 2.tom.3.p.diſp.5.ſect.2.* In præſenti verò alio vtitur fundamento : ſcilicet, quia diuiſio clauſtri non poſſet fieri ſine dolore, dolor autem in ſtatu innocentiæ eſſe non poteſt. Sed hoc parum vrget : nam etiam poſt amiſſam in conceptione corporalem virginitatem,quoad carnis integritatem non poteſt partus fieri ſine dolore naturaliter;& nihilominus in ſtatu innocentiæ ſine dolore fieret , vt mox dicemus ; ergo etiam à

B tertio clauſtri ſine dolore virtute diuina fieri poterat.Præterea ſi virginale clauſtrum per membranam continuam naturaliter clauditur, non poſſet intelligi exitus per ſolam dilationem ſine diuiſione partium,vel penetratione corporum ; quia pori non poſſunt adeò dilatari,vt per eos poſſit corpus infãtis exire ſine penetratione partium,vel ſui corporis inter ſe, vel cum partibus materni corporis. Si autem corporalis virginitas conſiſtit in contiguitate, & copulatione partium, non minus naturaliter neceſſaria ſeparatio , & diſtinctio illarum partium,quæ ſine magno etiam dolore naturaliter non fit , non ſolùm in primo partu, verùm etiam neque in cæteris. Ergo & repugnat dicere partum fuiſſe futurum per dilationem partiũ, & ſine aper-

C tione clauſtri virginalis. Et præterea eadem difficultas ſupereſt quomodo partus ſine dolore futurus eſſet. Nullum ergo eſt inconueniens diuiſionem , vel ſeparationem illam in ſtatu innocentiæ admittere tam in conceptione, quam in partu. Et ita tenuit D. Thomas *in 2.diſt.* 20. Vbi Bonauentura,Gabriel , & alij id ſequuntur. Quomodo autem id fieret ſine dolore,iam explico.

Commodior reſponſio ad dictũ 2. incommodũ.

14\.

Ad 3. incommodum idem quoque Auguſt. occurrit.

Tertium incommodum erat , quia partus naturalis ſine dolore non fit. Ad hoc autem reſpondet Auguſtino *dicto capite* 29. in Paradiſo dolorem partus non fuiſſe futurum, *Quia ad pariendum maturitatis impulſus fœminea viſcera relaxaret.* Explicari autem poteſt in hunc modum, quia ſola relaxa-

D tio maternorum viſcerum,aut viarum corporis dilatatio non cauſat dolorem , niſi media aliqua alteratione,quæ in partibus illis per nimiam cõpreſſionem quarundam, & aliarum ſeparationem , vel extenſionem fit: hanc autem alterationem poſſet Deus facile impedire , & conſequenter etiam dolorem præcauere. Imò etiam poſſet ſuaui modo partes fœminei corporis per conuenientes qualitates, ita diſponere, vt facile relaxarentur ſine doloris ſenſu. Quod licèt eſſet præter debitum naturæ humanæ abſolutè ſpectatæ , eſſet nihilominus illi ſtatui quaſi connaturale,ac debitum,ſicut multa alia priuilegia , quæ in ſuperioribus explicauimus.Et per hæc reſponſum eſt ſufficienter rationibus dubitandi in principio poſitis ac fundamen-

E tis contrariæ ſententiæ. In eis verò peculiaris difficultas attingitur de virginitate , an eſſet in ſtatu innocentiæ conſeruanda , vel amittenda quam ex parte , & obiter , ac curſim attingimus : quia verò grauis eſt, & ſcitu digna, illam integrè ac ex profeſſo in capite ſequenti tractabimus.

Quid dicendum ad reliqua adducta in n.4. & 5.

CAPVT II.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ virginitas perpetuò ſeruanda eſſet.

RAtio dubitandi eſt ; quia videtur abſurdum quòd durante innocentiæ ſtatu virginitas in omnibus perſonis foret violanda,alioqui ſtatus naturæ lapſæ ſtatum innocentiæ in caſtitatis perfectione ſuperaret:quod eſſe videtur,& contra illius ſtatus excellentiam,& contra id,quod ſancti ponderant,Adam non ſine miniſterio vxorem non cognouiſſe , donec è Paradiſo eiectus eſt. In hoc igitur puncto D.Thom.*in 2.diſt.20.q.1 a.2.ad* 1.dicit in primo ſtatu non fuiſſe amittendam ſimpliciter virginitatem per copulã coniugalem.Quia duplex integritas ad virginitatem neceſſaria eſt , carnis videlicet,& mẽtis. Ex quibus prior valdè materialis, & accidentaria eſt,poſterior autem eſt formalis, & præcipua.In ſtatu autẽ innocentiæ ſolueretur quidem integritas carnis ; non autem integritas mentis , & ideò abſolutè , & ſimpliciter virginitas non amitteretur. Et hanc doctrinã defendit ibi Capreolus concluſione 9. & ad argumenta contra illam.

1. Sententia ex D. Thom. quam tuetur Capreol.

2\.

2. Sententia extremè contraria procedens ex Alenſe. Probatur.

Alia ſententia huic extremè contraria ſumi poteſt ex Alenſe 2.*part. q.85. art.4* nimirum,in ſtatu innocentiæ virginitatem non fuiſſe diſſoluendam quoad carnis integritatem,quoad mentis autem integritatem neceſſariò fuiſſe violandam. Quia non potuit generatio tunc fieri ſine voluntate coeundi, & ſine opere emittendi,commiſcendi,ac recipiendi virile ſemen :ſed hoc directè pugnat cum integritate mentis ad virginitatem neceſſaria,vt ſtatim amplius confirmabitur. Ergo in ſtatu innocentiæ neceſſariò fuiſſet amittenda virginitas quoad formale , licèt non amitteretur quoad corporale. Et poteſt hæc opinio declarari ſaltem in ordine ad potentiam Dei abſolutam. Nam fœminam concipere,vel etiam parere ex viro , voluntario, & morali modo ſine amiſſione integritatis carnis per Dei potentiam , ſeu ſpeciale donum, non repugnat, vt eſt per ſe clarum. At verò virginem voluntario,& morali , ac naturali modo coire cum viro retenta integritate formali eius quoad propoſitum mentis, inuoluit apertam repugnantiam. Quia integritas mentis conſiſtit in abſoluto propoſito non coeundi,& perſeuerantia in illo;repugnat autem voluntariè coire , & habere firmum propoſitum non coëundi. Nec refert quòd talis voluntas coëundi in ſtatu innocentiæ eſſet licita,quia integritas mẽtis ad virginitatem neceſſaria non ſolùm illicitum, ſed etiam licitum propoſitum coëundi excludit.

Declaratur deinde.

3\.

Duplex quæſtionis ſenſus.

Duo poſſunt in hoc puncto inquiri. Vnum eſt an in ſtatu innocentiæ in eiuſdem perſonis ſimul eſſe poſſit virginitas vera cum matrimonio conſummato. Aliud eſt an ſaltem ex diuerſis perſonis reperirẽtur in illo ſtatu,quædã filiorum procreationi vacantes;& aliæ ſtatum virginitatis perpetuò ſeruantes.Prior ſenſus ad rem præsẽtem propriè pertinet. In quo ſentio non fuiſſe futuram in illo ſtatu virginitatem ſimul cum fœcunditate in eadem perſona.Ita ſentiunt *in 2.diſt.20 q.2.& 3.*Bonau.expreſſiùs Duran.*q.2.*& ibi Ægid.*q.1.ad fin.in dub.lit.* qui aliquid ſingulare addit,de quo ſtatim dicam.Conſentit Rich.*ibi ar.1.q.4.*Altiſ 2.*p.ſumm.lib.2.trac.10. c.2. q.4.*Et Perer.*lib.4 in Gen.diſp.de Propag.&c.q.4.* Et probatur explicando ampliùs doctrinam D.Th. ſuprà relatam de duplici integritate corporis ſcilicet, & mentis , quæ in virginibus conſeruari,aut amitti poteſt. Quam doctrinam exactiùs declarans idem D.Thomas 2.2.*q.151. ar.1.*in virginibus fœminis tria diſtinguit, quæ ſunt integritas ſignaculi virginalis , in experientia libidinis , id eſt , im-

Circa priorem ſenſum aſſertio negatiua.

Probatur explicando tria requiſita ad virginitatem fore violanda in ſtatu innocentiæ.

munitas à voluntaria reſolutione ſeminis cum delectatione venerea, & integritas mentis per propoſitum abſtinendi à tali delectatione,& commixtione. Ex quibus ait D.Thom.primum eſſe per accidens ad moralem virginitatem; ſecundum verò eſſe per ſe, tamen materialiter ſe habere, quia paſſiones ſunt materia virtutum moralium: tertium autem per ſe, ac formaliter complere virginitatem. Dicimus ergo,quoad hæc omnia violandam fuiſſe virginitatem per copulam carnalem etiam in ſtatu innocentiæ.

4. *Id oſtenditur de primo requiſito.*

De primo id iam probatum eſt: nam oſtendimus neceſſariò fuiſſe virginale ſignaculum reſerandum, vt mulier poſſet ex viro concipere. Et quanuis de potentia abſoluta Dei aliter fieri potuiſſet; non tamen ſine magno miraculo penetrationis corporum.Quia ſine illa,vel ſine apertione ſignaculi virginalis nullo modo poſſent vir, & vxor fieri vna caro per membrorum commiſtionem,& vnius intrà alterum ingreſſum, & ſeminationem; oſtendimus autem hunc modum humanæ generationis tamquam maximè naturalem in ſtatu innocentiæ fuiſſe futurum. Ergo in illo ſtatu per coniugalem copulam fuiſſet læſa virginitas quoad corporis integritatē, quæ accidentaria eſt.

5. *Euaſio Ægidij & Richardi.*

Dicit verò Ægidius,& probabile putat Richardus, licèt ſignaculum virginale aperiretur, vel in conceptione diuideretur,& partu; non tamen permanenter, ſed ſolùm quaſi in fieri, quandiu copula, vel natiuitas durarent: illis verò tranſactis ſtatim partem illam ad ſuam integritatem fuiſſe redituram; & ideo ſimpliciter non fuiſſe amittendam virginitatem quoad hanc partem. Quia poſt copulam tam integra manſiſſet fœmina, quàm priùs erat, idémque fuiſſet poſt partum. Quia partes illas aperiri ad officium naturæ, non eſſet imperfectio, dummodo ſtatim clauderentur; ſicut aperiri, & claudi os, vel pectus dilatari, & conſtringi. At verò ita ſeiungi, vel ſcindi partes illas, vt ſemper manerent diiunctæ, ſicut nunc manent, quidam modus corruptionis fuiſſet illi ſtatui minimè conſentaneus.

6. *Non ſatisfacit.*

In hoc verò in primis aſſero, etiamſi totum illud concedatur, negari non poſſe, quin illa læſio corporalis eſſet virginitatis amiſſio quantum ad hanc partem. Nam ſi quis diceret in partu Chriſti, dum proles de vtero egrederetur, virgineum clauſtrum fuiſſe diuiſum, licèt adiungeret, ſtatim poſt partum integritatem clauſtri pleniſſime, ac perfectiſſimè fuiſſe reſtitutam, hæreticus eſſet: nam ſanctiſſimæ Mariæ virginitatem negaret, & deſtrueret, ſaltem in ipſo partu. Ergo ſignum eſt per illam diuiſionem etiam tranſitoriam, ſimpliciter amitti virginitatem. Et ratio eſt, quia virginitas eſt, ſicut innocentia; nam ſicut hæc negat omnem culpam aliquando commiſſam; ita virginitas negat omnem clauſtri violationem.Ideóque licèt illa diuiſio ſemel facta, diuina virtute repararetur quoad partium diſcontinuationem, vel ſeparationem; nihilominus virginitatis integritas reparari non poſſet. Sicut Deus mundans peccatorem non facit innocentem. Addo præterea valde incertum eſſe, quod dicitur, integritatem virginitatis per apertionē clauſtri in conceptione, vel partu amiſſam ſtatim diuina virtute fuiſſe reſtituendam; id enim naturale non eſt(vt conſtat) nec apparet neceſſitas, aut fundamentum, cur dicamus ex ordinaria lege illius ſtatus illud miraculum, ſeu opus ſupernaturale fuiſſe repetendum quoties noua conceptio, vel partus fuiſſet futurus. Poſſet ergo Deus id facere ſi voluiſſet: an verò ita factum eſſet ignoramus.

Eſt etiam incerta.

A De ſecundo virginitatis requiſito,nimirum inexperientia libidinis, clarius eſt. non potuiſſe cum carnali copula conſiſtere in ſtatu innocentiæ.Probatur, quia in illo ſtatu neceſſaria in primis erat emiſſio ſeminis voluntaria,quæ dictæ inexperientiæ directè opponitur.Deinde illa ſeminis emiſſio. commixtio,& receptio ſine delectatione naturaliter non fit. Dicetur fortaſſe de ratione virginitatis non eſſe,omnis delectationis venereæ inexperientiam,ſed illius, quæ nimia eſt, & quandam habet fœditatem, & deordinationem, eo quòd non ratione imperetur, ac temperetur,ſed caloris alteratione nimium excitetur,ita vt rationem abſorbeat, vel eius vſum impediat. Hoc autem non ita eſſet in ſtatu innocentiæ, ſed eſſet moderata delectatio B iuxta rationis menſuram, & membra corporis etiam pudenda non mouerentur primò per caloris alterationem naturalem, & inuoluntariam; ſed per rationem,ac voluntatem,teſte Aug. *d.lib.* 14.*de Ciuit.cap.*26. Atenim licèt verum ſit carnalem copulam in ſtatu innocentiæ futuram fuiſſe *ſine turbido motu, & ſpontanea poteſtate*, vt Auguſtinus ait, nihilominus non fuiſſet ſine reſolutione ſeminis, nec ſine delectatione, quæ & ex illa naturaliter oritur, & ad illius operis perfectionem data eſt à natura.Imò addunt aliqui,vt Bonauentura, & Richardus ſuprà referunt,& indicat D.Thomas,maiorem delectationem ſenſibilem fuiſſe futuram in ſtatu innocentiæ propter meliorem corporis diſpoſitionem; quanuis minus perturbaret rationem C propter maiorem illius vigorem, & dominatum. Alij autem volunt iſ ſammet delectationem ſenſibilem fuiſſe minuendam, & moderandam per rationis imperium, quod magis Bonauētura probat. Vtroque autem modo voluntaria reſolutio ſeminis, & talis delectationis experientia eſſet virginitati contraria, quia virginitas non ſolum exceſſum, vel inordinatum modum libidinis, aut reſolutionis ſeminis; ſed abſolutè ſubſtantiam (vt ſic dicam)ipſius libidinoſi actus excludit. Vt,v.g.fieri potuit,vt parentes Virginis,v.g.ex priuilegio receperint rationis vigorem ad virginem ſine immoderata paſſione, vel mentis perturbatione procreandam; & nihilominus per illum actum virginitatem corporalem, & externam amitterent; D idem ergo eſſet in ſtatu innocentiæ.

7. *Oſtenditur quoad ſecundum requiſitum.*

Reſponſio quæ afferri poſſet.

Non ſatisfacit eſto in copula carnali, nulla eſſet rationis perturbatio.

8. *Oſtenditur denique quoad 3. requiſitum.*

Vnde à fortiori conſtat, quid de tertio membro,ſcilicet virginitate mentis dicendum ſit. Nam ſine dubio in illo ſtatu violanda fuiſſet. Quoniam integra animi virginitas ſimul cum vſu matrimonij etiam in ſtatu innocentiæ eſſe non potuiſſet ſimul. Probatur, quia ille vſus voluntarius eſſet futurus,vt per ſe notum eſt;ergo ſupponeret propoſitum coëundi, à quo talis vſus voluntarius denominatur: at verò huiuſmodi propoſitum formaliter violaret virginitatis integritatem quoad animum. Ergo. Neque obſtat ſi quis obiiciat illud propoſitum ſemper fuiſſe futurum licitum,& honeſtum. Reſpondemus enim primò,eſto ita ſit,nihilominus ſicut copula honeſta, & coniugalis re- E pugnat virginitati quoad integritatem corporalē: ita propoſitum licitum copulæ honeſtæ, ſeu coniugalis repugnare virginitati quoad animi integritatem, cùm hæc maximè in hoc propoſito conſiſtat. Vt ſentit D.Thomas *in d.q.*152.*a.*1.*&* 3.*p.q.*29. *a.*1.*ad* 1. Deinde addimus incertum eſſe,an in ſtatu innocentiæ,ſi duraſſet,poſſent homines in peccatum luxuriæ incidere,ſicut in alia peccata;vnde etiam dubium eſt, an interdum amitterent virginitatem, vel animi per actus, vel deſideria illicita copulæ carnalis.

Obiectionis diſſolutio 1.

Diſſolutio 2.

9.

Supereſt autem quartum membrum; ſeu alius quæſtio

quæſtionis ſenſus,nimirum,an in ſtatu innocentiæ integra virginitas ſeruari poſſet, abſtinendo nimirùm à copula etiam materiali, & ab ipſo matrimonio. Loquimur autem de poteſtate morali (vt ſic dicã) nam phyſicè clarum eſt potuiſſe homines abſtinere à matrimonio, eiúſque vſu. Nam hoc in libertate hominis poſitum fuiſſet: de morali ergo poteſtate, duplex quæſtiuncula proponi poteſt.

Circa 2. ſenſum huius capitis in n.3. indicatum.

1. Quæſtiuncula cuius partem neg. indicat D. Th. & clarius Altiſiodor.

Vna eſt, an poſſent homines tunc licitè continentiam perpetuam ſeruare. D. Thom. enim 1.*p.q.*98. *a.*2.*ad* 3. partem negantem indicat dum ait, quod *continentia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet laudabilis*: nam quod laudabile non eſt, profectò honeſtum non eſt, nam omne honeſtum eſt laudabile. Idem apertiùs tradit Altiſi.*lib.*2.*Summæ tract.* 10. *cap.*2. *q.*4. dicit enim matrimonium in illo ſtatu futurum fuiſſe in præcepto, & non in remedium, ac proinde non fuiſſe futuram diſtinctionem ſtatuum matrimonij, & cælibatus.

10\.

Non placet proxima reſolutio.

Sed non video vnde conſtare poſſit præceptum matrimonij omnes, & ſingulos homines in ſtatu innocentiæ fuiſſe obligaturum, & extra caſum neceſſitatis. Nam ex natura rei, ſeu in pura natura non ita obligaret: nec eſt, cur dicamus, naturalem legem fuiſſe in hac parte augendam in ſtatu innocentiæ, vel aliquam poſitiuam determinationem, illius præcepti ei fuiſſe addendam. Nec etiam credibile eſt, Deum illis verbis; *creſcite, & multiplicamini*; aliquam peculiarem obligationem, præter naturalem legem ſingulis hominibus addidiſſe: nam illa verba eandem vim pro quocunque habent ſtatu tam lapſæ naturæ, quàm integræ, vnde ex ſe non obligant ſingulos, niſi iuxta præſcriptum legis naturalis. Igitur neque in ſtatu innocentiæ ſi duraret, obligaret ſingulos, ſaltem poſt ſufficientem generis humani propagationem; ergo abſtinere coniugio non eſſet malum in illo ſtatu: quia neque eſſet per ſe, & intrinſecè malum, nec etiam eſſet ſpecialiter prohibitum, vt oſtenſum eſt. Quid autem in hac quæſtione dicendum ſit, ex puncto ſequenti concludetur.

11\.

2. Quæſtiuncula eiuſque communis reſolutio ex D. Th. Altiſiod. Durand. & Capreol.

Altera ergo quæſtiuncula eſt, an in ſtatu innocentiæ, melius eſſet, reſpectu vniuſcuiuſque perſonæ matrimonium contrahere, quàm virginitatem, ſeu continentiam ſeruare. In quo puncto ſatis clara eſt ſententia D. Thomæ: nam cùm ait in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram laudabilem perpetuam continentiam, vel ſignificat illam non fuiſſe licitam, vt ſuprà argumentabamur, vel ſaltem non eſſe laudabilem comparatione vtique matrimonij, ac ſubinde fuiſſe minus bonam, & ad conſilium non pertinuiſſe. Idem à fortiori ſenſerunt Altiſiodorenſis, & Durandus, à quo in hoc Capreolus non diſſentit dicta diſtinctione vigeſima ad argumenta Durandi.

Probatur ratione Durandi.

Et probatur ratione Durandi; quia actus generationis humanæ per ſe bonus eſt, vnde abſtinere ab illo per ſe non eſt bonum, ſed ſolùm in quantum poteſt copula carnalis impedire maius bonum, propter quod etiam maius bonũ cenſeatur, ab actu generãdi abſtinere, quàm illi incumbere. At verò in ſtatu innocentiæ vſus matrimonij nullum maius bonum impediret, quia nec impediret contemplationem, nec induceret ſæculares curas, vel cogitationes temporalium rerum; quæ nunc ad onera matrimonij ſuſtinenda, & ad filios alendos neceſſariæ ſunt. Ergo nulla ratio melioris boni, imò vix aliqua boni ſpecies poſſet illo ſtatu in virginitate ſeu continentia cogitari. Eandemque rationem indicat D. Thom. *in dicta ſolutione ad tertium*, dicens: *Nunc laudari*, id eſt, præferri, *continentiam non propter defectum fœcunditatis, ſed pròpter remotionem inordinatæ libidinis. Tunc autem fuiſſet fœcunditas abſque libidine.* Atque hæc ſententia communis eſt, ſatiſque veriſimilis videtur.

12\.

Contraria quoque reſolutio ex ſententia authoris probabilis eſt.

Suadetur 1.

Poſſumus autem contrarium ſuadere, quia etiam in illo ſtatu poſſumus aliquam rationem melioris boni cogitare, & inuenire in abſtinentia à coitu. Quia licet fœcunditas tunc eſſet ſine libidine inordinata, & perturbante rationem; non tamen eſſet ſine magna delectatione ſenſibili per rationẽ moderata, & ordinata, vt D. Thomas in eadem ſolutione ad tertium fatetur; ergo neceſſarium erat, vt tempore coitus ratio vigilaret ad cohibendum ardorem libidinis, & corpus, & animum in tali occaſione rectè gubernandum. Ergo quanuis demus potuiſſe hominem tunc ſimul de Deo cogitare ſine inquietudine, vel perturbatione; nihilominus nõ potuiſſet tunc ita vacare tota mente, & animo contemplationi diuinæ, ſicut poſſet alio tempore. cùm à tali actu vacaret. Ergo etiam in eo ſtatu haberet locum intentio abſtinendi perpetuò ab actu generandi, propter ſuum finem liberiùs, & attentiùs diuinæ contemplationi vacandi; ergo ſub ea ratione haberet continentia gradum, & æſtimationem maioris boni.

Confir. ex Paulo

Vnde quod Paulus ait 1. Corinth.7. *Mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta, & corpore, & ſpiritu; quæ autem nupta eſt, cogitat, quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro.* Hoc (inquam) etiam in ſtatu innocentiæ locum haberet, licèt aliter, & in minori gradu, quàm nunc. Nam tunc etiam neceſſarium fuiſſet, aliquando circa educationem filiorum occupari, & ſimiliter oporteret peculiarem curam habere placendi marito, & peculiari amore illum proſequi, & conſequenter affectum cordis aliquo modo diuidere. Ergo poſſet tunc eligi virginitas, vt homo ab illis etiam curis humanis, quæ in illo ſtatu eſſe poſſent, magis abſtractus, totus poſſet Deo, & vitæ ſpirituali magis conſecrari: hæc autem videtur eſſe ſufficiens ratio melioris boni.

Suadetur 2.

Denique in eo ſtatu nõ fuiſſent ſecundæ nuptiæ, etiamſi illarum occaſio non deeſſet; ergo poſſet etiam eſſe continentia à primis nuptiis. Declaratur antecedens. Nam licèt in illo ſtatu non eſſet futura viduitas per mortem alterius coniugis, quia tunc mors non fuiſſet; nihilominus poſſet alter coniugum prius ad ſtatum gloriæ transferri, quàm alius. Quid enim obſtaret, aut cur dicemus nunquam fuiſſe coniuges ſeparandos, ſed certa Dei lege ſtatuendum fuiſſe, vt vnus coniugum ante alium non transferretur? Illo ergo poſito per illam tranſlationem diſſolueretur matrimonium non minus, quàm ſi nunc per mortem diſſoluatur, quia ſtatus gloriæ cum vinculo, & obligatione matrimonij ſubſiſtere non poteſt. Hoc igitur poſito veriſimile non eſt coniugem in terra ſine conſorte relictum, ad ſecundas nuptias fuiſſe tranſiturum: nam etiam in natura corrupta propter nimiæ concupiſcentiæ indicium minus probãtur, & quodammodo odioſæ ſunt; ergo veriſimile eſt non fuiſſe futuras ſecundas nuptias in ſtatu innocentiæ. Ergo pari ferè ratione credibile eſt, potuiſſe aliquos & plures homines à primis abſtinere, etiam propter maius ſpirituale bonum. Probatur conſequentia, quia hic finis maioris fructus ſpiritualis inueniri, ac intendi poterat in eo ſtatu, in abſtinentia à ſecundis nuptiis, alioqui nulla eſſet ratio, cur appeteretur; idem autem fructus in perpetua continentia, ſeruata proportione cogitari facilè poteſt.

13\.

Quo pacto Patres aliqui huic parti faueant.

Ego quidem hãc poſteriorem partem ſatis probabilem cẽſeo: & in fauorem eius allegari poſſunt illi antiqui Patres, qui in vniuerſum negarunt futurã fuiſſe in ſtatu innocentiæ copulã carnalẽ; illi enim

enim pro certo habuerunt virginitatis obſeruantiam illi feliciſſimo ſtatui fuiſſe decentiſſimam; ergo licèt exceſſerint excludendo ab illo ſtatu immaculatum coniugij torum; in admittenda nihilominus virginitate, vt voluntaria, & eligibili, non videntur exceſſiſſe. Neque fundamentum contrariæ ſententiæ cogit, quia iam oſtenſum eſt, matrimonium non fuiſſe tunc in præcepto pro ſingulis hominibus: vnde ſub ea ratione, velle, aut nolle indifferens erat, ad nolendum autem illud, ſeu eligendam perpetuam continentiam non deerat honeſtus finis ſufficiens, quíque fœcunditati prolis præponderaret, vt explicatum eſt; ergo poterat à multis eligi virginitas. Et veriſimile eſt, ita fuiſſe futurum, tum ex naturali hominum conditione, quibus veluti ingenitum eſt, ad varios viuēdi modos, & officia inclinari: tum ex diuerſitate donorum gratiæ; nam etiam hæc varietas ſtatuum etiam tunc ad pulchritudinem Eccleſiæ militantis, & triumphantis pertineret. Denique fit hoc maximè veriſimile ſuppoſita illa ſententia, quòd licèt homo non peccaret, Verbum caro fieret Nam tūc, & Chriſtus ipſe virgo eſſet, & ex virgine naſceretur, qui (vt credi poteſt) plures ad virginitatem inuitarent, & poſt ſe adducerent. Eſt ergo hæc pars valde probabilis. Cui autem contraria placuerit, non erit difficile coniecturis noſtris reſpondere; non enim cogentes rationes ſunt, ſed ſuaſoriæ.

Ad rationem Duran. in n. 11.

14\.

Duran. e ſtatu innocentiæ virginitas ſeruata fuit quoad materiale per occaſionem.

Tandē poſſumus ex dictis inferre, cur & quando de facto ſit virginitas in ſtatu innocētiæ ſeruata. Omnes enim Patres tamquam certum ſupponunt Adam, & Euā ante peccatum fuiſſe virgines, & hanc ponere ſolent inter laudes virginitatis, quòd primum locum in Paradiſo habuit. Vnde intulerūt aliqui, durante innocentia perpetuò fuiſſe ſeruandam. Veruntamen diſtinguendum eſt inter animi, corporiſque virginitatem, ſeu inter mentalem, & realem, internam, & externam. In Paradiſo enim virginitas realis, & externa, ſeu corporalis ſeruata eſt, quia ibi non fuit corporū commixtio, nec ſeminis reſolutio, neque aliquid eiuſmodi. Et de hac virginitate ſancti loquūtur. Colligitúrque ex narratione Geneſis. Nam dum in Paradiſo fuerunt homines, nulla fit mentio copulæ in tribus primis capitibus Geneſis. Poſtquā verò in fine capitis tertij dicitur eieciſſe Deum homines de Paradiſo, ſtatim capite quarto dicitur, *Adam verò cognouit vxorem ſuam*, &c. At verò non ſeruarūt homines intra Paradiſum virginitatem internā, ſeu mētalem ſecundùm animi propoſitū. Nam intra Paradiſum contraxerunt matrimoniū, cum animo, & propoſito conſummandi illud: vt ſatis ſignificāt illa verba Adami, *Erunt duo in carne vna.* Vnde cùm nihil tunc de ſtatu peccati cogitarent, non ſolùm intra Paradiſum habuerunt propoſitum generandi filios, ſed etiam propoſuerunt generationis actum intra Paradiſum exercere. Vnde nunquam cogitarunt virginitatis obſeruantiam fuiſſe illi loco, vel ſtatui neceſſariā, vel ſibi conuenientē. An verò aliquando ab aliquibus ſeruanda eſſet, nec nouerunt, nec fortaſſe vnquam cogitarunt. Quòd ergo intra Paradiſum non coierint, non fuit neceſſitatis, ſed per occaſionē accidit, quia habitatio Paradiſi moræ breuiſſimæ fuit: nam paulo poſt quàm Eua formata eſt peccauit, & virum induxit, ac ſtatim fuerunt ex Paradiſo eiecti: vt notauit Aug. *lib. 9. Gen. ad lit. c. 4.* Qui etiam addit, quanuis primi homines in Paradiſo habuerint poteſtatē, benedictionē, & fortaſſe etiā generandi præceptum; non tamē habuiſſe à Deo temporis determinationē pro quo eſſent copulandi, veriſimileque eſſe illā expectaſſe, Deum autem futurorum præſcium illa diſtuliſſe.

Non tamen quoad formale.

A

CAPVT III.

Nonnulla dubia circa filiorum procreationem in ſtatu innocentiæ breuiter expenduntur.

PRimum dubium eſt, an omnes viri, & fœminæ eſſent fœcundæ, ita vt ſemper quoties conuenirent, toties filios procrearent. Ratio dubitandi eſſe poteſt; quia ſterilitas eſt aliquibus indiuiduis connaturalis ex peculiari illorum complexione, ſed in ſtatu innocentiæ eſſent varię complexiones indiuiduales: ergo etiam tunc aliqui futuri eſſent ſteriles, qui & matrimonium contrahere, & conſummare poſſent, quanuis fructum non haberent. Et confirmatur, quia non omnes homines eſſent æquales in corporis ſtatura, aut viribus: ergo etiam in virtute generandi, & fœcunditate poſſent eſſe diſpares.

1\.

1. Dubij pars nega. Suadetur.

B

Confirmatur.

Nihilominus dicendum eſt in ſtatu innocentiæ non ſolùm omnes viros, & fœminas futuros fuiſſe fœcundos; ſed etiam per omnes, & ſingulos actus generandi fuiſſe filios habituros. Hanc ſententiam inſinuat D. Thomas 1. *par. q. 99. art. 2. ad 3.* dicens, fuiſſe conueniens, vt in eo ſtatu omnes generarent; non tamē expreſsè declarat per omnes actus conſecuturos fuiſſe generationis fructum. At verò *in 2. 1. q. 164. art. 2. ad 3.* ſterilitatem aliquarum fœminarum nunc eſſe peccati pœnam aſſeuerat; ſentit ergo in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram. Expreſſiùs, & latiùs hoc tradiderunt *in 2. diſt. 20.* D. Bonau. *q. 5.* Durand. *q. 1. num. 3.* Ægid. *q. 1. art. 3.* Rich. *art. 1. q. 3.* Ratio communis eſt, quia homines in illo ſtatu non coïrent, niſi ex recta intentione habendi prolem; ergo quoties copularentur, prolis fructum obtinerent. Antecedens probatur, quia copula carnalis etiam inter coniuges non caret culpa ſaltem veniali, niſi recta intentione fiat. Duplex autem eſt intentio, quæ illam honeſtat, ſcilicet, ſi fiat in remediū concupiſcentiæ, vel propter generandam prolem, vt tradunt Theologi de matrimonio diſputantes: nam licèt alios fines honeſtos addant; tamen vel ad hos reducuntur, vel in præſenti neceſſarium non eſt illos diſtinguere, vt patebit. At verò ex illis duobus finibus remedium concupiſcentiæ non haberet locum in ſtatu innocentiæ, in quo non eſſet concupiſcentiæ fomes; ergo ſolùm propter generandam prolem tunc eſſet ſanctus & immaculatus coniugalis torus. Et ſic dixit Aug. *lib. 9. Geneſis ad lit. c. 7.* potuiſſe ſanis eſſe officium, quod nunc ægrotis eſt remedium.

2\.

Vera dubij deciſio.

C

Ratio cōmunis.

D

Iam vero prior illatio, ſcilicet, quòd talis copula non poſſet debito fructu priuari, variis modis à dictis authoribus probatur. Durandus hac ratione vtitur. Quia, *vbi agens non caret debita intentione, nec actus debet carere debito fine.* Quæ propoſitio valde generalis eſt, & ſolùm videtur neceſſaria, de fine, qui reſpondet actui, vt bonus moraliter eſt, & meritorius, id eſt, de præmio quod illi correſpondet: ſic enim etiam nunc actus noſtri bona intentione facti, non carebunt debito fine vltimo, licèt ſæpè careant fine proximo, ſeu effectu intento, qui eſt veluti naturalis, aut phyſicus finis talis actionis. Bona enim intentio agentis non dat phyſicam efficientiam actui, vt infallibiliter proximum effectum obtineat. Addit igitur Bonauent. in illo ſtatu non ſolùm voluntatem, & intentionem fuiſſe rectam, ſed etiam virtutem generatiuam fuiſſe ex vtraque parte perfectam. *Nam in viro erat potēs, & ſufficiens, nec habebat impedimentum, & ſimiliter in muliere pro ſuo loco, & tempore.* Sed hoc etiam difficultate

3\.

Prædictæ rationis illatio prima quo pacto à Duran. probatur.

Non conuincit.

E

Quo pacto eam prob. t Bonau.

Multipliciter tamen refellitur.

cultate non caret: tum quia non eſt neceſſarium, vt in omnibus indiuiduis virtus generandi perfecta fuerit. Quia multi viri, & fœminæ ex naturali ſua complexione ſunt ſteriles, quæ imperfectio non videtur repugnaſſe illi ſtatui, quia reſpectu talis indiuidui negatiua tantùm eſt, & non habet indecentiam. Tum etiam, quia licet aliàs perſonæ fœcundæ, in tali loco, & tempore, & ſub tali influentia poſſunt habere impedimentum ad generandum cum effectu; quod impedimentum poſſet latere vtrunque coniugem, & ita poſſent bona intentione conuenire ad generandam prolem, & nihilominus effectum non conſequi.

4. *Vera probatio.*

Quapropter neceſſariò recurrendum videtur ad peculiarem prouidentiam Dei conuenientem illi ſtatui ex peculiari eius priuilegio, atque optimo ordine in eo conſtituto, vt quandiu in animo perfectus ordo ſeruaretur, in corpore non deficeret. Ad hunc enim ordinem ſeruandum (vt Bonauentura ſuprà in ſolutionibus argumentorum dicit) datum fuiſſe homini, vt poteſtatem ſuam ac ſufficientiam noſſet, & qualitatem alimenti, quo ita temperatè vteretur, vt & ad corporis alimentum ſufficeret, & ſuperfluum eius poſſet optimè ad generationem diſponi, & ideo ſemen viri ex ſe efficax ſemper fuiſſet. Aliunde verò ſimul cognouiſſet tempus, & horam, quando ſine impedimento generare poſſet, tum ex parte fœminæ agnoſcendo quando eſſet in diſpoſitione apta ad concipiendum, vel effectus, & coniecturas, quas ipſa fœmina in ſe poſſet præſentire, vel ex peculiari inſtinctu, ſeu inſtitutione Dei: tum etiam ex parte cauſarum vniuerſalium, & influentiarum cæli quas optimè noſſet, & conſideraret, quia non inordinata concupiſcentia, ſed ſolùm ex dictamine rationis ad generandum moueretur. Et ſic peculiari ratione verum eſt illud principium Durandi in illo ſtatu: nihil enim tunc homo per actiones ſuas ordinatè, & honeſtè intenderet, quod fruſtrà tentaret, vel ageret. Sic etiam dixit Ægidius ſuprà, quòd impetus diuini, & inſtinctus naturales, & dictamen rationis, quantum ad ea, quæ erant ſibi agenda, multum viguiſſent in primis parentibus, vt nunquam ſine effectu prolis generarent.

5. *Ad arg. num. 1.*

Ad rationem ergo dubitandi reſpondendum eſt, quòd ſicut ſterilitas terræ ex naturalibus cauſis prouenit; & nihilominus nunc eſt pœna peccati, vt *ex Gen.* 3. colligitur, ita etiam ſterilitas in homine lapſo pœna eſt peccati. Duplex enim ſterilitas diſtingui poteſt; vna permanens, & quaſi in habitu, ſeu à natiuitate; alia tranſiens, & quaſi à caſu in aliquo actu generandi. Prior non haberet locum in ſtatu innocentiæ, quia licèt interdum ex cauſis naturalibus ſequatur, nihilominus in ſtatu innocentiæ ita eſſent omnia ordinata, vt in nullo indiuiduo inueniretur. Quia reuera non prouenit niſi vel ex defectu aliquo in ipſa conceptione à parentibus contracto, vel poſtea per inordinatum vſum alimentorum, vel externam actionem, aut influentiam, elementorum, & cælorum adquiſito: quæ certè cauſæ in ſtatu innocentiæ ceſſarent: quia, & proles ſemper à principio generaretur perfecta, & natura in ſuo vigore & robore ſemper conſeruaretur. Nam ſicut virtus nutritiua ſemper reſtauraret perfectè vires indiuidui, ita etiam virtus generatiua ſemper eſſet ad ſpeciei conſeruationem, & communicationem perfecta: & in eadem perfectione in quolibet indiuiduo conſeruaretur; ideóque in nullo indiuiduo ſterilitas potentialis, ſeu habitualis inueniretur.

Sterilitas dupl.

Neutra in ſtatu innoc. daretur.

Actualis verò ſterilitas etiam euitaretur per media ſuprà declarata, quæ ſub dono iuſtitiæ originalis continentur, & ideo nullus ſterilitatis modus in illo ſtatu inueniretur. De confirmatione autem ibidem poſita aliquid in ſequenti dubio dicemus.

Quid de confir. in cod. nu. 3.

6. *Secundum dubium cum ratione dubitandi.*

Secundum dubium eſt, quomodo poſſent fœminæ in ſtatu innocentiæ generari. Et ratio dubitandi eſt, quia in generatione præcipua vis actiua eſt in viro; ergo quantum eſt ex ſe ſemper generat virum; ergo in re ipſa ex Adamo, & Eua ſemper viri naſcerentur, & nunquam fœminæ, ſi in innocentia permanſiſſent. Primum antecedens, vt notum in Philoſophia ſupponitur. Prima verò conſequentia probatur, quia omne agens intendit aſſimilare ſibi perfectè effectum ſuum, ſeu prolem; ergo vir, quantum in ſe eſt, intendit, & conatur generare virum, ideóque illum generat, niſi impediatur. Et hoc confirmat Ariſtoteles libro ſecundo de Generat. animal. cap. 3. *fœminam marem læſum*, id eſt defectuoſum appellans, & quaſi ex accidenti, & præter intentionem generatum. Quòd latiùs ipſemet explicat *lib.* 4 *cap.* 2. *&* 3. Secunda verò conſequentia probatur, tum ex dictis, quia ad perfectionem agentis pertinet id, quod intendit conſequi: in ſtatu autem innocentiæ omnia eſſent perfecta, vt diximus. Tum etiam, quia in eo nullum eſſet vitium, aut impedimentum, quod virorum generationi obſiſtere poſſet. Vnde ergo, aut quomodo fœminæ producerentur?

7. *Hæreſis negantium in ſtatu innocentiæ diſtinctionem ſexuum.*

In hoc puncto fuit antiqua hæreſis Almerici dicentis in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram ſexuum differentiam. Ita refert Prateolus *verb. Almericus*, & Caſtro *verbo Adam, hæreſ.* 5. & Turrecr. *lib* 4 *Summæ, cap.* 35. Vnde etiam ſenſiſſe videntur Euam ante peccatum, vel non fuiſſe creatam, vel non fuiſſe diſtincti ſexus ab Adamo. Vtrumque autem ſtultiſſimum eſt, & hæreticum contra expreſſa verba Scripturæ, quæ narrat Adam, & Euam fuiſſe creatos ante peccatum, & Adam fuiſſe virum, & Euam fœminam, & ab hac incepiſſe peccatum in humano genere, & de illa dixiſſe Deum, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi*; vtique in natura, non in ſexu. Aliàs in adiutorium viri eſſe non poſſet, quia illud adiutorium, vt ſæpe Auguſtinus notat, propter propagationem humani generis præcipue deſiderabatur. Nam ad omnem aliam actionem, vel ſocietatem, alterius viri adiutorium, & maius & commodius fuiſſet, vt Diuus Thomas aduertit 1. *parte quæſt.* 92. *art.* 1. & optimè exponit Auguſt. *lib.* 9 *Gen. ad lit. cap.* 3. 5. *&* 7. Denique hoc ſatis declarauit Chriſtus Dominus *Matth.* 19. dicens: *Qui fecit hominem ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos*, &c. Et *Marc. cap.* 10. addit, *ab initio creaturæ* id factum eſſe, vt inter eos inſeparabile vinculum matrimonij intercederet. Denique ex hoc principio in præcedenti capite oſtendimus, in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, homines per naturalem modum generationis ex coniunctione maris, & fœminæ fuiſſe generandos.

Expugnatur ex Teſtam. veteri.

Item ex nouo.

Et ratione.

8. *Concluditur ex dictis futuram diuerſitatem ſexuum in poſteris Adami, eſto non peccaſſet.*

Hinc ergo euidenter concluditur, in eodem ſtatu, & ex eadem hypotheſi certum, & euidens eſſe, non ſolùm in duobus primis hominibus, ſed etiam in eorum filiis ſexuum diuerſitatem, futuram, & multiplicandam fuiſſe. Ita docent, & pro comperto habent omnes Theologi *in* 1. *diſt.* 20. quos paulò pòſt referemus. Nunc probatur, quia homines erant naturali modo procreandi in illo ſtatu; vtique ex viro, & fœmina: at verò non omnes immediatè generarentur ab Adamo, vt per

Probatur ratione.

ſe notum, tum quia multo diuturniori tempore duraret propagatio hominum, & multiplicatio humani generis, quàm ſtatus perſonæ Adami in vita animali: nam ſi non peccaret, intra breue tempus transferretur ad gloriam, ſicut & cæteri homines. Ergo multo minus ſufficiens fuiſſet ſola Eua ad totius humani generis multiplicationem; ergo neceſſaria fuiſſet fœminarum multiplicatio, vt hominum generationes vſque ad tempus à Deo præfinitum ad complementum numeri prædeſtitorum durare potuiſſent.

9.
Deducitur vlterius ſexus fœminei productionem per accidens, aut monſtroſam non eſſe. Probatur.

Vnde vlteriùs colligi poteſt fœminæ productionem non eſſe per accidens, aut quaſi monſtroſam in humana natura, ſicut poſſet aliquis ex citatis Ariſtotelis teſtimoniis colligere. Probatur, quia id quod ad conſeruationem ſpeciei humanæ, & debitam multiplicationem indiuiduorum eius ex natura rei, ſimpliciter neceſſarium; non eſt per accidens, nec caſu in humana natura; ſed eſt maximè per ſe, & ex intentione eius; ſed productio fœminarum eſt maximè neceſſaria ad prædictum finem, vt oſtenſum eſt, & docuit Ariſtoteles *dicto libro quarto*: ergo non eſt per accidens, ſed per ſe in humana natura. Conſequentia cum minori euidentes ſunt. Maior probatur, quia dato oppoſito, nimirum, quod eſt neceſſarium ad multiplicationem generis humani, caſu, & per accidens in illo inueniri: ſequeretur conſequenter conſeruationem humanæ ſpeciei, & multiplicationem indiuiduorum eſſe caſu, & per accidens in humana natura, quod abſurdiſſimum eſt. Vnde è contrario ſi finis eſt per ſe primò intentus, etiam media per ſe ſecundò, vt ſic dicam, eliguntur, ſeu intenduntur: ſicut è conuerſo, qui per ſe primò dat formam, per ſe etiam, licèt ſecundariò, dat conſequentia ad formam. Et hoc videmus ſeruaſſe Deum in prima hominum creatione. Priùs enim virum creauit tanquam primariò illum volens: deinde verò fœminam produxit quaſi per ſe ſecundò illam intendens, vt aliquomodo ad complementum humanæ naturæ neceſſariam. Quia (vt ipſe Deus dixit) *non erat bonum hominem eſſe ſolum*, vtique quia non erat ad humanam naturam conſeruandam, & multiplicandam ſecundùm exigentiam naturæ tuæ ſufficiens.

10.
Imò non ſolùm naturā vniuerſalem ſiue Deū, ſed etiam ipſos particulares generantes intenturos fuiſſe in ſtatu innocentiæ productionē fœminæ.

His autem addo veriſimillimum eſſe in ſtatu innocentiæ propter illius perfectionem fœminæ generationem non ſolùm fuiſſe futuram ex intentione ipſius naturæ ſpecificæ, ſeu authoris naturæ, ſed etiam ex intentione directa perſonarum ad generationem conuenientium. Ita docet, & ſapienter explicat Bonauent. *in 2. diſtinct. 20. quæſt. 6.* vbi ait, *Quòd in ſtatu naturæ inſtitutæ generatio viri, vel fœminæ ſubeſſet voluntati rationali.* Quia tunc facultas ipſa generandi, & vſus eius, & motus membrorum illi deſeruientium eſſent imperio rationis, & voluntatis ſubiecti, & ideo etiam ex intentione generantium, & præſertim viri, ad maris, vel fœminæ productionem ordinarentur; hoc enim ad magnam illius ſtatus perfectionem ſpectat. Vnde conſequenter dicendum eſt, quoties homo intenderet producere virum, vel fœminam, id fuiſſe conſequuturum, quod intenderet, quia ſemper intentio illa fuiſſet iuſta, & rationi conſentanea: ideoque in illo ſtatu ſuo effectu non fruſtraretur.

Id verò quo modo aſſequerentur oſtenditur primò.

Modus autem efficaciter conſequendi illius intentionis effectum talis eſſe potuiſſet. Quia Adam, & cæteri homines in eo ſtatu antequam officium generandi aſſumerent, optimè noſſent cauſas omnes; vnde prouenire ſolet, vt mas, vel fœmina generetur, & ita poſſent illa obſeruare, & A præparare, ſeu applicare iuxta intentionem generandi, quam haberent.

11.
Deinde declaratur amplius.

Declaratur breuiter, quia proximæ cauſæ generandi marem, in primis ex parte viri, & ſeminis eius cōſiderari debent. Vt enim naturales Philoſophi, & Medici docent, caliditas virilis ſeminis maſculis generandis potiſſima cauſa eſt: vnde quo ſemen fuerit calidius intra debitam proportionem, prout opus eſt ad debitam virtutem genitalis ſpiritus; eo cauſa illa efficacior erit: augebitúrque quo fuerit ſemen copioſius. Ac denique diſpoſitio etiam melior, & aptior conſtitutio organi fabricantis, & transfundentis virile ſemen in matricem fœminæ, multum etiam ad prædictum effectum confert. Ex parte verò fœminæ iuuare poB teſt tum diſpoſitio ſanguinis menſtrui ex quo fœtus formatur: tum locus matricis; nam latius eius dextrum (vt dicunt medici) propter calorem hepatis ad formationem maſculorum aptius eſt: tum etiam cum iuxta ſententiam Galeni, mater etiam concurrat actiuè ad generationem prolis, quo ſemen eius fuerit calidius, eo ad maris generationem magis iuuabit. Præterea poſſunt iuuare extrinſecæ cauſæ, primò quidem, & præcipuè influentiæ cælorum, & conſtellationes ad hanc, vel illam corporis formam efficiendam aptiores. Deinde medium ipſum, & venti conſiderari ſolent: nam Aquilo dicitur eſſe ad marium procreationem aptior; Auſter verò ad fœminarum generationem magis iuuat, teſte Ariſtot. *libr. 4. de Generatione animalium, cap.* 2. vbi alias cauſas recenſet C ex diuerſitate elementorum, vel ætatum, vel temporum. Et ſimilia repetit *lib. 6 de hiſtor. animal. cap.* 19. Denique etiam imaginatio vehemens generantis ad hoc conferre poteſt, vt ex *Gen.* 30. notat Bonauent. *ſupra*, & Perer. *lib. 4. in Gen. diſputat. de hac re quæſt. 3.* Has ergo cauſas omnes perſpectas haberent homines in ſtatu innocentiæ. Ideóque cùm vellent marem, vel fœminam generare, non eſſet eis difficile, illas ita obſeruare, vt infallibiliter, quod intenderent, aſſequerentur. Tum ante coitum illis alimentis frequentiùs, & diutiùs vtendo, quæ ad talis ſexus generationem eſſent aptiora, tum in ipſo coitu obſeruando circunſtantias omnes, & cauſas effectui intento magis accommodatas: tum denique poſt coitum poſſet etiam fœmina vti alimentis, & locis, ac rebus aliis eidem fini maD gis inſeruientibus. Quòd ſi præter hæc omnia ſpecialis etiam inſtinctus, vel iuuamen diuinæ prouidentiæ neceſſarium fuiſſet, in illo certè ſtatu non deeſſet.

12.
Ad rationem dubitandi in num. 6.

Ad rationem ergo dubitandi in principio dubij poſitam reſpondetur negando primam conſequētiam. Quia in viro non ſolùm eſt principalis vis generandi mares, ſed etiam fœminas. Nam abſolutè præcipua vis generandi actiua in viris eſt, & de ſe eſt veluti generalis, ſeu indifferens, determinatur autem in exequutione ex aliis concauſis, ſeu circunſtantiis. Sicut è contrario etiam in fœmina eſt poteſtas indifferens ad prolem in vtroque ſexu procreandam, vel materialiter, vel etiam E actiuè: determinatur autem ex coniunctione cum aliis cauſis. Veriſimile autem eſt, determinationem phyſicam ad ſexum virilem magis, & frequentiùs à viro; ad ſexum autem fœmineum à matre deſumi. Cùm autem dicitur, marem quantum in ſe eſt intendere marem producere, quia intendit ſibi aſſimilare effectum quantum poteſt: reſpondendum eſt, ſi ſit ſermo de intentione quaſi naturali illam per ſe tendere ad ſimilitudinem in natura, non in ſexu, quia in vtroque parente eſt vis de ſe communis ad

vtrum

A vtrumque ſexum generandum; & ideo debet determinari ad hunc, vel illum ex adiunctis cauſis: ſi vero ſit ſermo de intentione elicita, & rationali, ſic conſtat falſum eſſe aſſumptum. Nam & fœminæ maximè cupiunt maſculos parere: & viri fœminas generare. Nec Ariſtoteles locis in argumentatione citatis aliquid docet doctrinæ traditæ contrarium, ſed potiùs illam confirmat, præſertim *lib.4. de Gener. anim. cap.3.* Cùm autem fœminam vocat animal læſum, non intelligit mancum, vel monſtroſum; ſed in ſuo ordine minus perfectum.

Ad Ariſtot. ibid.

13. *3. Dubium per ſe ſatis incertum.*

Tertium verò dubium hinc naſcitur, an filij in ſtatu innocentiæ procreandi eſſent vtriúſque ſexus in numero æquali, aut inæquali, vel in qua proportione. B Quod dubium de re adeò incerta, & contingente eſſe videtur, vt vix poſſit in illo definitum iudicium ab homine proferri. Potéſtque coniectura ex aliis animantibus fieri. Quis enim definire audeat, an in ſpecie leonum, equorum, vel ſimilium animalium, quæ in vtroque ſexu multiplicantur, futuri eſſent plures maſculini, quàm fœminini ſexus; vel e contrario, vel æquales? Certè de his, quæ nunc procreantur, incertiſſimum id eſt; multo ergo magis de his, quæ futura eſſent in ſtatu innocentiæ. Hoc autem argumentum æquè in hominibus fieri poteſt.

14. *Communis reſponſio Theologorum.*

Nihilominus Theologi communiter docent mares, & fœminas futuros fuiſſe in ſpecie humana in multitudine æquali, ſi ſtatus innocentiæ perſeueraſſet. C Ita docet D. Thomas 1. *p.q.99.art.2. ad 3. & quodl. 3 art. 25. & in 2. diſt. 20. quæſt.2. art.1. ad* 1. vbi latiùs Bonau. *in d. q.6.* ſequitur Richar. *ibi. art.2.q.1.* Aureol. *a.2.* Ægid. *quæſt.2.art.1.* Fundamentum huius aſſertionis multa complectitur principia.

Vnum principium quod dicta reſponſio ſupponit.

Vnum eſt quòd in illo ſtatu non fuiſſet in vſu polygamia ſimul viuentium vxorum. Ita ſupponunt docti Theologi, & tradit etiam D.Thom. *quodl 5.art.8.* éſtque per ſe valde credibile; quanuis omni dubitatione non careat.

Arguitur contra id principium.

Quia pluralitas vxorum ſimul viuentium non eſt ita intrinſecè mala, quin poſſit eſſe licita, vt in principio humani generis, vel vſque ad Euangelium fortaſſe fuit: cur ergo non fuiſſet licita etiam in ſtatu innocentiæ? Vel ſi licita fuiſſet, cur non fuiſſet in vſu ſaltem apud multos cum ex libertate ſola D penderet?

15. *Euaſio.*

Dices huiuſmodi polygamiam nunquam fuiſſe per ſe licitam; ſed ex diſpenſatione diuina, iuxta *cap. gaudemus, de diuor.* Hanc autem diſpenſationem non fuiſſe in ſtatu innocentiæ neceſſariam, aut conuenientem; quia ſumma rectitudine, & integritate naturalis lex ſeruanda fuiſſet.

Inſtatur.

Sed contrà: nam in primis illa ratio multiplicationis humani generis, etiam in illo ſtatu locum haberet, præſertim in principio generis humani. Et deinde ratio ob quam pluralitas vxorum iure naturæ prohibita eſt, in ſtatu innocentiæ vniuerſaliter ceſſaret: ergo & prohibitio; iuxta vulgatum principium, quod ceſſante fine legis in vniuerſali, ceſſat etiam obligatio legis. E Antecedens declaratur, quia bigamia ſimul viuentium vxorum non eſt contra primum finem matrimonij qui eſt filiorum generatio, imò potiùs ad illum iuuat, & ideo ex hoc capite mala non eſt, nec prohibita. Nunc autem cenſetur contraria ſecundario fini matrimonij, qui eſt tranquilla cohabitatio, & pax, ac conueniens familiæ gubernatio, & ideo eſt prohibita. Hæc autem ratio habet locum in natura corrupta, vbi propter immoderatam concupiſcentiam facilè inuidiæ, & rixæ, & appetitus excellentiæ oriuntur. At in ſtatu innocentiæ, in quo huiuſmodi paſſiones non eſſent, illa etiam ratio ceſſaret; ergo, & omnis malitia.

Videatur Sanctius lib.7. de matrim. diſp. 80 q.1. Maldonatus in cap.19. Matthæi.

16. *Suſtinetur dictum principium primo.*

Nihilominus principium illud ſolidum cenſeo. Primò, quia quicquid ſit de abſoluta prohibitione, vel naturali malitia ſecundarum nuptiarum, in illo ſtatu ſine dubio non eſſent neceſſariæ propter humani generis multiplicationem. Nam ſi omnes viri ſingulas vxores acciperent, breui tempore poſſent ſufficientiſſimè homines multiplicari. Quia omnes eſſent fœcundi, & quoties conuenirent, fructum filiorum acciperent, vt ſuprà diximus, nullúſque moreretur, nec ante adultam ætatem, vt credibile eſt, ex hac vita transferretur. Et pueri infra breue tempus ætatis, vim haberent generandi propter naturæ vigorem, & fortaſſe per plures annorum centurias in hac vita conſeruarentur ante tranſlationem, quo toto tempore poſſent filios per ſingulos annos, & fortaſſe ampliùs multiplicare; ergo propter multiplicationem hominum non erat tunc multitudo vxorum neceſſaria. At nec erat per ſe conueniens, ſed ad perfectionem temperantiæ, caſtitatis, & ad omnia alia virtutis opera, & præſertim vitæ contemplatiuæ multo erat aptior vnitas vxoris; ergo hæc ſine dubio in illo ſtatu ſeruaretur.

17. *Suſtinetur ſecundò.*

Addo inſuper probabilius videri hanc polygamiam vitioſam, & prohibitam fuiſſe in illo ſtatu. Primò, quia hoc præceptum prohibens ſecundas nuptias naturale eſt, lex autem naturalis de ſe tunc integrè obligaret. Et quanuis ob perfectionem iuſtitiæ originalis ceſſarent fortaſſe impedimenta, in quibus lex illa fundata eſt, illud eſt extrinſecum, & accidentarium, & ideo obligatio talis legis non ceſſaret. Eo vel maximè quòd illa lex per ſe primò fundatur in naturali iuſtitia, & æqualitate inter virum, & vxorem: nam per matrimonium, ſicut dominium corporis vxoris tranſit in poteſtatem viri, ita & corporis viri dominium in poteſtatem vxoris transfertur: & ideo naturaliter non poteſt vir ſe alteri vxori tradere: hoc ergo vnuſquiſque vir in ſtatu innocentiæ ſeruaret. Et fortaſſe hoc voluit Deus in ipſamet creatione, quaſi exemplo monſtrare: facilè enim potuiſſet plures fœminas Adamo in adiutorium dare, dedit autem vnam tantùm, quaſi docens, quid ſeruari etiã in illo ſtatu oporteret. Quod ſatis intellexit, ac ſignificauit Adam cùm dixit, *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.* Vbi de vna loquitur, quia vnica futura erat. Et ita etiam expediebat ad maioris amoris vinculum, & alia, quæ in ſecundario fine matrimonij conſiderantur, quæ aliqua etiam ex parte in illo ſtatu locum haberent, etiamſi non cum tanta imperfectione, vel neceſſitate, quanta in natura corrupta inuenitur. Hoc ergo fundamentum ſatis ſolidum eſt.

18. *Alterum principium pro illa communi reſponſione in n 14. Inſtatur contra id principium.*

Additur verò vlteriùs aliud principium, etiam bigamiam ſucceſſiuam, vt ſic dicam, non fuiſſe futuram in illo ſtatu, quia mors coniugis non intercederet. Quæ ratio optimè quidem probat non fuiſſe futuras in illo ſtatu ſecundas nuptias propter mortem alterius coniugis; non tamen videtur ſimpliciter probare, quia poſſet matrimonium per tranſlationem alterius coniugis diſſolui (vt ſuprà tetigi.) Nam illa tranſlatio morti æquipararetur quoad hunc effectum: nam eſſet tranſlatio ad ſtatum gloriæ, in quo, vt Chriſtus dixit Matth.22. *Nec nubent, nec nubentur*; eadémque ratione nec ſub prioris matrimonij vinculo perſeuerabunt. Ergo nec tunc perſeuerarent; & conſequenter poſſet coniux in ſtatu viæ relictus ad ſecundas nuptias tranſire.

Nec

19. *Progreditur instantia.*

Nec poteſt cum fundamento dici coniuges ſimul fuiſſe transferendos ad ſtatum gloriæ; quia nec reuelatum eſt, nec veriſimili ratione, aut coniectura ſuaderi poteſt. Quia in primis hoc pendet ex diuina prædeſtinatione, quæ ad certum gloriæ gradum in vnoquoque facta eſt, & donec merita proportionata compleantur, nemo ex ſtatu viæ vocatur ſiue nunc per mortem, ſiue tunc per tranſlationem. Contingere autem poſſet vt merita vtriuſque coniugis non ſimul complerentur, quia vel poſſent eſſe prædeſtinati ad inæqualem gloriam, vel licèt eſſent ad æqualem præordinati, poſſet vnus feruentiùs mereri, & menſuram ſuam breuiori tempore implere. Vel certè ſi tranſlationis tempus pro definito ætatis tempore eſſet præſcriptus, etiam hoc modo poſſet in vno coniuge prius quàm in alio impleri. Quia non eſſet neceſſarium omnes coniugatos eſſe eiuſdem ætatis cùm inter ſe matrimonium contraherent, aut omnes in eadem ætate ſtatum illum aſſumere, quia & complexiones, & vires corporum eſſent diuerſæ, & res eſſet libera, ac proinde contingens.

20. *Defenditur tamen secundum illud principium.*

Veruntamen licèt hæ coniecturæ probabiliter ſuadeant potuiſſe tunc coniugium per tranſlationem diſſolui; nihilominus longè probabilius eſt non fuiſſe futuras ſecundas nuptias in illo ſtatu. Primò quidem, quia licet ſint licitæ, minus tamen decentes iudicantur etiam in hoc ſtatu lapſæ naturæ; multo ergo minus in illo ſtatu decerent: ideoque admiſſa tranſlatione vnius coniugis ante alium, veriſimilius eſt alium acturum fuiſſe vitam cælibem vſque ad ſuam tranſlationem, quod vitæ genus non eſſet contra perfectionem illius ſtatus, vt ſuprà oſtendi. Deinde non eſt certum homines fuiſſe tunc transferendos immediatè ad conſummatum gloriæ ſtatum; potuiſſent enim transferri ad ſtatum medium, vt Auguſt. *lib. 9. Gen. ad lit.* diſputat, & nos infrà videbimus: illo autem poſito fortaſſe non diſſoluerentur matrimonia per primam illam tranſlationem, & conſequenter nec ad ſecundas nuptias tranſitus fieret. Denique non eſt improbabile, tunc non fuiſſe vnum coniugum abſque alio transferendum, ne in illo ſtatu quidam modus viduitatis inueniretur. Poſſet autem Deus facilè ita media prædeſtinationis in omnibus prædefinire, vt omnes coniuges ſimul merita proportionata ſuæ electionis eodem termino conſummarent. Et ita ſiue vno, ſiue alio modo procedatur, firmum etiam manet hoc ſecundum fundamentum, quòd nullo modo etiam ſucceſſiuo ſecundæ nuptiæ in illo ſtatu inuentæ fuiſſent.

21. *3. Principium pro eadem reſponſione, & cõcluditur iam eius fundamentum.*

Tertium principium eſt, quòd in ſtatu innocentiæ omnes tam viri, quàm fœminæ matrimonium contraherent, & filios procrearent. De quo ſuprà dictum eſt. Ex his ergo principiis ſic concluditur: In ſtatu innocentiæ omnes homines eſſe deberent viri, vel vxores, & nec vnus vir habiturus eſſet plures vxores, nec vna mulier plures viros, vel ſimul, vel ſucceſſiuè. Ergo neceſſarium erat tot eſſe viros, quot fœminas.

Confirm. 1. Et confirmatur primò, quia veriſimile eſt, ſi homo non peccaſſet, illum ſtatum fuiſſe conſeruandum in illo pondere, & menſura, in quibus fuit inſtitutus, quia hoc maioris perfectionis eſt. Ergo ſicut in principio inſtitutum fuit genus humanum in numero æquali quoad perſonas vtriuſque ſexus, ita perpetuò conſeruaretur, vt finis principio reſponderet.

Confirm. 2. Tandem confirmatur, quia hoc pertinet ad quandam iuſtam, & æqualem diſtributionem; quia ſi in altero ſexu pauciores producerentur perſonæ, alteri quodammodo iniuſtitia fieret.

22. *Iudicium authoris de communi illa reſponſione atque fundamento huiuſque dubitato.*

Atenim hæ rationes poſteriores leuiores congruentiæ ſunt; in principali fundamento tertium principium, licèt à dictis authoribus ferè vt certũ ſupponatur, mihi videtur incertum, vt ſuprà dixi. Et ita ex hoc capite reſolutio hæc dubia relinquitur. Et præterea videtur in illa ratione, & illatione ſupponi, ſi homo non peccaſſet, homines non fuiſſe niſi ex legitimo matrimonio generandos. Quia ſi darentur vagi concubitus, vnus vir poſſet fieri vna caro cum multis fœminis, & conſequenter poſſent etiam eſſe plures fœminæ, quàm viri. Idémque ſequitur ſi è conuerſo vna fœmina pluribus viris coniungeretur. *Euaſio pro ipſa communi reſponſione.* Dices, eſto ita ſit, ſemper eſſe valde probabile fundamentũ illud ex innocentia illius ſtatus ſumptum, nam illi repugnat omnis fornicatio, & adulterium: ergo non inuenirentur in illo ſtatu; ergo non eſſet filiorum procreatio, niſi ex legitimo matrimonio.

23. *Euertitur.*

Sed obiici poteſt, quia homines in illo ſtatu nec impeccabiles eſſent, nec in gratia confirmati, vt idem D. Thomas docet, & infrà trademus; ergo poſſent fornicationem committere, ſicut alia peccata, vel poſt alia peccata; ergo poſſent etiam illo tempore homines naſci ex vago, ſeu iniquo concubitu. Nec oppoſitum ſufficienter probari videtur ratione ſuperiùs facta, quia licèt reliqui homines tunc peccarent, reſpectu naturæ humanæ ſtatus innocentiæ perſeueraret, & ita illo ſtatu durante, poſſent homines ex iniquo concubitu geniti prodire, poſtquam parentes eorum innocentiam amitterent. *Altera euaſio.* Reſponderi poteſt nihilominus intra ſtatum innocentiæ æqualem numerum virorum, & fœminarum fuiſſe manſurum; quia non poſſet perſona vnius ſexus fornicando cadere, quin haberet ſocium criminis alterius ſexus: ideoque eadem æqualitas in innocentibus permaneret. *Impugnatur.* Sed hoc non ſatisfacit, quia ſi ſemel ponamus potuiſſe homines fornicando innocentiam amittere, conſequenter ſequitur potuiſſe plures ex vno ſexu cadere, quàm ex alio; quia poterat vna fœmina cum multis viris fornicari; & è conuerſo vnus vir cum multis fœminis: quo poſito non manerent æquales numeri virorum, & mulierum in ſtatu innocentiæ permanẽtium. Præterquam quòd etiam aliis modis præternaturalibus poſſent viri cadere, & non fœminæ; & è conuerſo, ſicut nunc fit. Quia poſita in illo ſtatu poteſtate peccandi, non eſt maior ratio de vno genere peccati, quàm de alio, ſemel autem admiſſa inæqualitate progreſſu temporum, & per varias generationes poſſet inæqualitas augeri, & variari.

24. *Impugnatur amplius.*

Et augetur difficultas, quia tunc geniti ex peccatoribus innocentes naſcerentur, & tamen non neceſſariò naſcerentur in vtroque ſexu cum æqualitate; quia homines iam lapſi non haberent illam rectitudinem, & efficaciam in intentione, & modo generandi, quæ ratione originalis iuſtitiæ in cæteris inueniretur. Propter hæc difficilis mihi eſt illa communis aſſertio, quòd Adamo non peccante, æqualis futurus eſſet virorum, & fœminarum numerus. *Concluſio authoris pro dubio 3. in n. 73.* Vnde exiſtimo rem futuram fuiſſe merè contingentem; ac ſubinde nobis eſſe omnino incertam. Vel certè ad ſummum procedere poſſe ſupponendo non ſolùm Adam, ſed etiam cæteros homines innocentiam ſeruaturos fuiſſe; ſic enim minor eſſet incertitudo, ſemper tamen relinqueretur aliqua ex alio capite, quod fortaſſe aliqui viri, vel fœminæ virginitatem ſeruarent.

CAPVT

CAPVT IV.

Quanta, & qualis hominum multiplicatio in ſtatu innocentiæ fieret.

1. *Quæſtio trifida.*

IN hoc quæſito multa includuntur, vnum eſt an fuiſſent iidem, qui in hoc ſtatu producti ſunt, & vſque ad diem iudicij generabuntur. Aliud eſt, eſto non eſſent iidem, an eſſent in æquali numero, vel maiori, aut minori. Et huic annexum eſt aliud, ſcilicet, an ſoli prædeſtinati, vel etiam reprobi tunc naſcerentur. *Quorundam ſententia cum ſuo fundamento.* Primò ergo dixerunt aliqui eoſdem homines tunc fuiſſe multiplicandos, qui nunc ſunt, fuerunt, & erunt, ac proinde fuiſſe futuros in multitudine æquali. Fundantur in certitudine prædeſtinationis, quæ videtur eſſe æqualis in reprobatione. *Improbatur.* Quod quidem fundamentum non eſt firmum (vt dicam.) Tamen habet peculiarem difficultatem in reprobis, quia videtur incredibile Adamo non peccante tot homines fuiſſe damnandos, quot nunc damnantur. *Aliorum ſententia temperans præcedentem.* Et ideo addiderunt aliqui, eos quidem qui nunc ſunt reprobi, tunc fuiſſe futuros prædeſtinatos, & ſaluandos. Et ita numerum hominum futurum fuiſſe æqualem, imò eundem; non tamen numerum prædeſtinatorum, & reproborum. Ita refert Baſil. *2. diſt. 20. quæſt. 2. §. alij verò*, & probabile iudicat. Supponunt tamen rem incertam ſine vllo fundamento; *Caret tamen fundamento.* ſcilicet Deum ante præuiſum peccatum elegiſſe homines, qui nunc ſaluantur, quos primò prædeſtinatos vocant: poſt præuiſum autem peccatum Adæ nunc reprobaſſe reliquos; prædeſtinaturum autem illos fuiſſe, ſi prænouiſſet Adamum non fuiſſe peccaturum. Vnde autem hoc ſciant, vel quomodo id ſuadeant ignoramus, nec Baſ olis aliquod fundamentum refert, & ſtatim generaliter impugnabitur.

2. *3. Sententia Scoti quadripartita.*

Addit ergo Scotus *in 2. diſt. 20. q. 2.* omnes, & ſolos homines, qui nunc ſaluantur, fuiſſe generandos durante innocentia Adami, eos verò, qui nunc damnantur, non fuiſſe futuros: & ita minorem fuiſſe futurum numerum hominum in ſtatu innocentiæ, quanuis non omnino diſtinctum in perſonis ab hominibus, qui poſt peccatum Adæ fuerunt. *Poſteriores duæ partes vnde conſtent.* Hæ duæ poſteriores partes euidenter ex prioribus ſequuntur. Illas ergo probat in primis authoritate Gregorij *in nono capite num. 9.* tractanda. *Probatur pars prima.* Et deinde primam partem de prædeſtinatis ſuadet ex eo, quòd iſti qui nunc ſunt prædeſtinati ante præuiſum originale peccatum fuerunt electi; ergo maneret firma electio, etiamſi *Probatur ſecunda.* peccatum Adæ non fuiſſet futurum. Alteram verò partem probat ex eo quòd in ſtatu innocentiæ nulli eſſent reprobi; ſed omnes prædeſtinati. *Obiectio maioris contra Scotum non obſtat.* Vnde non obſtat contra Scotum, quod ibi Maior obiicit, quia non eſt minus certa reprobatio, quàm prædeſtinatio, ſeu electio, ac proinde ſi nunc electi naſcerentur propter immutabilitatem electionis, etiam reprobi futuri eſſent propter certitudinem reprobationis. Reſponderet enim Scotus reprobationem eſſe æquè certam quoad præſcientiam, non verò quoad præfinitionem, vt etiam D. Thomas dixit *1. p. q. 23. art. 7.* id eſt, numerum prædeſtinatorum eſſe certum ex decreto abſoluto voluntatis antecedente præſcientiam futurorum; numerum autem reproborum ſolum eſſe certum ex præſcientia, & ideo licèt res aliter eſſent futuræ ſecundùm hanc præſcientiam, decretum electionis prædeſtinatorum firmum manſiſſet, non ſic autem reprobatorum numerus; quia non præſcito peccato, nec reprobi præſcirentur.

A Sed nihilominus Scoti diſcurſus quoad vtramque partem parui momenti eſt, vt Mai. Molin. Valent. & alij notarunt. 3. De priori manifeſtum id eſt, iuxta opinionem eorum, qui negant electionem prædeſtinatorum fuiſſe ante abſolutam præſcientiam peccati originalis. Sed quia oppoſitum docui *lib. 1. de Prædeſtinat. cap. 12.* addo quòd licèt Deus elegerit prædeſtinatos ante præſcientiam abſolutam peccati futuri Adæ in ſeipſo, & vt iam ſibi præſentis; nihilominus non habuit eandem electionem ante præſcientiam conditionatam peccati Adæ, quia, videlicet, prænouit, quòd ſi crearet Adamum cum tali præcepto, & circunſtantiis, eſſet peccaturus, & ſuam poſteritatem, quantum in ipſo erat, damnaturus, & ſtante hac ſola præſcientia, elegit, quos voluit. B At verò data illa hypotheſi, quòd Adam non eſſet peccaturus, Deus etiam illam præſcientiam conditionatam non habuiſſet, quia tunc obiectum non fuiſſet verum. Vnde potuiſſet etiam Deus pro ſua libertate non habere illud decretum, quo tales homines elegit, ac proinde poſſent iidem homines non eſſe prædeſtinati. Ergo ex electione, quam nunc Deus habuit, non poſſumus colligere tales homines fuiſſe futuros, vel ſaltem conſecuturos, etiamſi Adam non peccaſſet. Quia licèt electio diuina in ſenſu compoſito, id eſt, poſtquam ſuppoſitio eſt facta, infallibiliter impleatur; nihilominus abſolutè talis electio potuit non fieri. Et ideo licèt nunc ſupponatur facta poſt talem præſcientiam conditionatam; C nihilominus poſita hypotheſi, quòd talis præſcientia non eſſet, ſed contraria; non erat neceſſarium eandem electionem fieri. Atque ita res manet incerta, nec ex ſola electione diuina poteſt certò inferri quòd iidem homines, qui nunc ſunt prædeſtinati, futuri eſſent prædeſtinati, imò nec quòd futuri eſſent, ſi Adam peccaturus non fuiſſet.

Altera verò pars de reprobis oſtenditur, quia 4. ſupponit quòd ſi Adam non peccaret, eius poſteri vel peccare non poſſent, vel infallibiliter nunquam peccarent, vel ſaltem non perſeuerarent finaliter in peccato. Primum autem ex his falſum eſt; ſecundum eſt gratis dictum: tertium verò etiam dicitur ſine fundamento, & non conſequenter. D Quia ſi cum effectu aliquando peccare poſſent; cur non etiam in peccato perſeuerare? Quæ omnia in *cap. 9.* latiùs tractanda ſunt. Et præterea quãuis daremus Scoto nullos homines fuiſſe damnandos, ſi communis lapſus humanæ naturæ non interueniſſet; nihilominus non ſequitur nullos homines fuiſſe tunc futuros, ex his, qui nunc reprobi ſunt. Nam eſſe potuiſſent, licèt non eſſent damnandi, ſed ſaluandi. Quia iuxta Scoti ſententiam, non obſtante reprobatione, prout nunc facta eſt, tunc non eſſent reprobi, quia non eſſent futuri; ergo etiam poſſent non eſſe reprobi, quanuis ad exiſtendum ordinarentur: ſicut prior opinio dicebat. Quæ profectò in hoc nihil dicit impoſſibile, ſed incertum.

E Alij ergo non rationem prædeſtinationis, ſed 5. ipſam rerum executionem conſiderantes dixerunt *4. Sententia tripartita.* Adam non peccante non fuiſſe eoſdem homines ab illo generandos, qui nunc ſunt, ſed alios numero diſtinctos. Incertum autem eſſe, an fuiſſent plures, vel pauciores, & an aliqui eorum fuiſſent damnandi. Hæc videtur eſſe ſententia D. Thomæ *dicto quodl. 5. a. 8.* & in eam inclinant Maior, & Capreol. *in 2. diſt. 20.* & moderni nonnulli, præſertim Valentia *ſupra.* Et quoad duas poſteriores partes de incertitudine numeri, & prædeſtinationis omnium, mihi videtur clara. Quia quoad numerum

Oſtenditur quoad duas poſteriores partes.

rum non habemus vllum principium ad iudicium ferendum de quantitate determinata vtriuſquę extremi; quomodo ergo de æqualitate, vel exceſſu alterius partis iudicare poterimus? Item nec de tempore, quo ſinguli homines in ſtatu viatorum in innocentia, ſeu Paradiſo terreſtri manerent, nec de tempore pro quo generationes hominum durarent, notitiam, vel coniecturam habemus; ergo nec de tota illa comparatione illam aſſequi poſſumus. Incertitudo autem alterius partis, ſcilicet an in illo ſtatu aliqui eſſent damnandi, necne, ex dictis contra Scotum conſtat, & ex infrà dicendis de poteſtate peccandi in illo ſtatu magis patebit.

6.

Primæ partis duplex ſenſus in quorum primo ſuadetur à D. Thoma.

Prima verò pars duobus modis accipi poteſt, ſcilicet, indefinitè, & vniuerſaliter. Priori modo ſenſus eius eſt, non omnes homines, quia in hoc ſtatu naturæ lapſæ generantur, in ſtatu naturæ integræ, ſi perſeueraſſet, fuiſſe futuros. Et in hoc ſenſu videtur maximè loqui D. Thomas; putátque ſe id demonſtrare, quia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet futura vxorum pluralitas, ſicut nunc eſt; ergo nec omnes homines, qui nunc ab eodem patre ex diuerſis fœminis generantur, eſſent tunc futuri. Probatur conſequentia, quia tunc idem homo non generaret filios niſi ex vna fœmina; ergo qui nunc generantur ex alia tunc non naſcerentur, quia non poſſunt niſi ex eadem matre procreari. Nam cùm filius (ait D. Thomas) à patre tanquam à primo efficiente, & à matre, vt à materiam miniſtrante generetur, impoſſibile eſt eundem filium naſci ſiue pater, ſiue mater diſtincta perſona ſit, quia idem numero effectus non poteſt naturaliter niſi ab eodem numero agente, & ab eadem materia produci. Confirmat hanc rationem, quia multi nunc generantur ex adulterio, vel fornicatione, ſed in ſtatu innocentiæ non eſſent filij nati ex huiuſmodi vagis, & illicitis copulis; ergo illi, qui nunc ſic generantur, in ſtatu innocentiæ non fuiſſent.

Suaſio.

Dices fieri potuiſſe, vt tales homines ex eiſdem perſonis naſcerentur, præcedente inter illas legitimo matrimonio, quod nunc non præcedit; quod nihil refert, vt proles eadem, vel diſtincta perſona ſit.

Præcluditur.

Sed hoc dici non poteſt vniuerſaliter, quia contingit eádem fœminam habere quoſdam filios ex legitimo coniuge, & alios ex aliis viris; ergo non potuiſſet in ſtatu innocentiæ ex omnibus illis viris concipere, quia non erat omnibus coniugio copulanda; ergo aliqui ex illis filiis non fuiſſent ab illa nati in ſtatu innocentiæ, & conſequenter ſimpliciter non fuiſſent, iuxta principium poſitum, quòd ex matre diſtincta ſemper filius diſtinctus naſcitur. Et hinc etiam oſtendi poteſt, aliquos homines fuiſſe futuros in ſtatu innocentiæ, qui nunc non naſcuntur. Nam qui nunc ſunt ſteriles, ſi fuiſſent in ſtatu innocentiæ, non fuiſſent ſteriles; ergo generarent aliquos homines, qui nunc non generantur: & ſimiliter qui nunc præmaturè moriuntur, vel occiduntur, vt Abel qui filios non habuit, ſi in ſtatu innocentiæ fuiſſet, filios generaſſet; ergo illi eſſent diſtincti homines ab omnibus, qui ex Adamo poſt lapſum oriuntur.

7.

Suadetur etiam in ſenſu poſteriori.

Hinc verò extendi poteſt hæc ſententia ad poſteriorem ſenſum vniuerſalem, nimirum, ſi Adam, & Eua non peccaſſent, omnes filios, & nepotes eorum fuiſſe futuros numero diſtinctos ab eis, qui nunc nati ſunt, vel naſcentur. Probatur, quia vt filij ſint iidem numero, ſeu in indiuiduo, non ſatis eſt, quòd ab eiſdem parentibus generentur, vt eſt per ſe notum; quia nunc ex eiſdem parentibus diſtincti homines naſcuntur; ſicut etiam ex Adamo, & Eua, proximè nati ſunt. Ergo tunc variantur fœtus ex diuerſis circunſtantiis conceptionis; maximè verò ex tali diuerſitate temporis, & loci, quæ habeat coniunctam diuerſam influentiam cæleſtem, & diſtinctam medij ambientis, & aliorum elemétorum cooperationem. Itemque ex varietate paterni ſeminis, quod eſt veluti proximum efficiens, & materni ſanguinis, qui eſt materia potiſſima, ex qua proles concipitur. Nam ex materia, ſeu ſubiecto his, vel illis circunſtantiis applicato cenſentur agentia creata determinari ad hoc indiuiduum potius, quàm ad illud producendum. Sed Adam, & Eua ſi non peccaſſent in productione, & conceptione filiorum cum his omnibus circunſtantiis longè diuerſis coniungerentur; ergo generarent filios numero diſtinctos ab his, quos nunc poſt lapſum procrearunt; ergo tota eorum poſteritas eſſet numero diſtincta à poſteritate Caïn, & aliorum filiorum Adæ. Maior ex Philoſophia ſupponitur. Minor verò facilè declaratur, quia licèt ex circunſtantia temporis extrinſeci, ſeu cæleſtis, incertum ſit, an eodem tempore, vel tardiùs, aut citiùs copularentur, ſi non peccaſſent, quàm nunc fuerunt poſt peccatum coniuncti; nihilominus in cæteris omnibus fuiſſet magna diuerſitas. Quia in primis diſtinctiſſimis cibis vſi fuiſſent intra Paradiſum, quàm extrà, & ita ex diſtincta illorum ciborum materia ſemen, & ſanguinem diſtinctum efficerent; & longè etiam meliùs diſpoſitum propter meliorem cibi qualitatem, & propter maiorem in comedendo moderationem, ac temperantiam, ac meliorem loci, ac medij diſpoſitionem; ſimulque concurreret diſtincta, & melior influentia cæleſtis propter ſitus Paradiſi terreſtris commoditatem; ergo ex his omnibus circunſtantiis determinaretur virtus generatiua ad effectum numero diſtinctum producendum. Et præſertim ex proxima materiæ diuerſitate, quia illa intrinſecè manet in prole, & illam componit: vnde impoſſibile eſt prolem eſſe eandem numero, ſi materia ex qua componitur eſt diſtincta. Et hinc probata relinquitur prima conſequentia principalis argumenti. Secunda verò fundatur in altero principio D. Thomæ, quòd ſi aliquis ex parentibus eſt perſona diſtincta, & filium diſtinctum generare neceſſe ſit. Nam filij Adæ eſſent parentes totius poſteritatis futuræ; ergo ſi in ſtatu innocentiæ filij Adæ fuiſſent diſtincti ab his, quos poſt lapſum habuit, etiam tota eorum poſteritas diſtincta fuiſſet.

8.

Iudicium de 4. ſententia.

Hæc ſententia vtroque modo explicata ſolùm nititur in principio philoſophico de dependentia effectus ſingularis, & indiuidui ab indiuidua, & particulari cauſa efficiente, & materiali, cum aliis circunſtantiis, & cooperantibus cauſis. Hoc autem principium præterquam quòd non eſt certum, ſolùm habet locum in effectibus, qui per ſe, & immediatè fiunt ab agentibus creatis. Vnde non videtur conuenienter extendi ad homines, ſaltem quoad animarum productionem; quoniam anima non fit à parentibus, ſed à ſolo Deo creatur.

5 *Sententia tripartita & probabilior.*

Hinc ergo orta eſt altera opinio limitans præcedentem. Ait enim Adamo non peccante, homines, qui ab eo deſcenderent, nō fuiſſe futuros eoſdem numero, qui nunc, quantum ad corpora: eſſe tamen potuiſſe eoſdem quoad animas, & probabile eſſe tales fuiſſe futuros. Hanc opinionem docuit Adam, eúmque eſt ſecutus Gregorius, vt refert Capreol. 2. *diſt.* 20. *art.* 3. *ad vlt.* apud illos verò eam non legi: ipſe autem Capreolus illos non ſequitur. Docuit

cuit nihilominus illam opinionem Molina *dicto tractatu de opere ſex dierum, diſputat. vltim.* quam per varias concluſiones aliter declarat, & probat. Mihi etiam videtur hæc ſententia ſatis probabilis. Et prima quidem eius pars, quæ ad corpora pertinet, à Diuo Thoma maximè intenditur; & rationibus factis in tota præcedenti ſententia probabiliter perſuadetur; éſtque principium illud philoſophicum ad materiales effectus applicatum ſatis probabile, vt *in diſp. 5. Metaphyſicæ* tractatum eſt; nec plura de illa parte in præſenti dicere oportet, quia ſimpliciter loquendo, & præſertim theologicè vnitas numerica, ſeu identitas, aut diuerſitas in homine ſecundùm animam potiſſimùm conſideratur; vt ibidem dixi.

Vnde probatur 1. pars.

9. *Probatur 2. pars.*

Altera ergo pars de identitate hominum quoad animas de poſſibili ſumpta, intelligenda eſt de poteſtate naturali, quæ ſine ſpeciali miraculo in actum reduci poteſt. Et in hoc ſenſu dicimus potuiſſe connaturaliter fieri, vt Adamo non peccante iidem numero homines quoad animas ab illo propagarentur, qui poſt peccatum generantur. Probatur, quia anima rationalis ſingularis, & indiuidua, ſicut non pendet in eſſe à corpore, ita ex ſe non limitatur ad informandam hanc materiam primam, vel ad hæc numero accidentia, illam diſponentia; vt probaui *in diſputat. 5. Metaph. ſect. 6. num. 6. & ſequent.* Quapropter in inſtanti, in quo quilibet homo generatur, non ab vna tantùm anima creabili informari poſſet, ſed ab innumeris, & infinitis poſſibilibus à Deo. Vnde quòd talis anima potius quàm alia in tali corpore creetur, eique vniatur, non habet ſufficientem cauſam ex parte corporis, & conſequenter nec ex agente, & aliis materialibus circunſtantiis, ſed à libera Dei voluntate determinatur. Et inde conſequenter fit, vt eadem anima, quæ nunc tali corpori infunditur, poſſet ſine miraculo creari in alio corpore ex alia materia, aliiſque accidentibus organizato, ſicut è conuerſo in hoc corpore poſſet alia anima infundi. Eſt enim eadem ratio, quia vtrobique talis determinatio pendet ex libera Dei voluntate, & hic eſt connaturalis modus productionis talis formæ propter capacitatem, quam habet ad informandum corpus cum independentia in ſuo eſſe ab illo. Ex quibus tandem concluditur, quòd ſi contigiſſet Adam in Paradiſo, & innocentia conſeruata, primogenitum ſuum generare, quanuis fortaſſe corpus illius prolis quoad materiam, & diſpoſitiones non eſſet idem numero cum corpore Caini; nihilominus poſſet Deus eandem animam illi infundere, ſine vllo miraculo, vel præternaturali prouidentia, quia determinatio illius, vel alterius animæ ex ſola Dei libertate ex natura talis rei pendet. Quod autem in primogenito declaratum eſt, eandem in cæteris filiis, & filiis filiorum rationem habet.

Confirmatur.

10. *Tertia pars ſuadetur primò.*

Denique vltima pars huius ſententiæ, nimirum ſuppoſita hac naturali lege, ac poteſtate, veriſimile eſſe Deum eaſdem animas humanas creaturum fuiſſe in corporibus innocentium filiorum, quas nunc in peccatoribus creat, ſuaderi poteſt. Primò cùm creatio talium animarum in indiuiduo de ſe non pendeat ab iſtis numero corporibus, id eſt, ab hac numerica parte materiæ, vel iis numero accidentibus, veriſimile eſt, Deum ante abſolutam præſcientiam decreuiſſe abſoluto decreto, has particulares animas creare, quanuis de modo, & qualitate corporum ante dictam præſcienriam, abſolutum decretum non habuerit; ergo illud priùs decretum ſemper fuiſſet impletum, quan-

A uis Adam non peccaret. Secundò, quia Adam iuſtitiam originalem ſub ea conditione accepit, vt pro tota poſteritate illam obediendo conſeruaret, vel tranſgrediendo amitteret; ergo æquitati, & rationi valde conſentaneum eſt, vt vtraque conditionis pars ad eadem perſonas filiorum pertinuerit, ac ſubinde, vt idem numero filij qui nunc in peccato originali naſcuntur, naſcituri eſſent in originali iuſtitia, ſi parens non peccaret; ergo eſſent iidem filij Adæ in vtroque ſtatu, vt qui ſentiunt damnum, ex parte Dei ordinati antecedenter ad recipiendum commodum. *Secundò.*

B Reſponderi poteſt, Deum ſolùm reſpexiſſe ad ſpecificam naturam; ſeu ad poſteritatem abſtrahendo ab his, vel illis perſonis, & ideo nec eſſe iniuſtum, nec abſurdum, quod damnum, vel commodum in perſonas diſtinctas redundaret; nam id eſt quaſi per accidens, & ad iuſtitiæ æquitatem non pertinet. Sed licèt forte hoc poſſit in rigore iuſtitiæ ſuſtineri; nihilominus negari non poteſt, quin maior æquitas, & perfectior prouidentia reluceat, ſi reſpectu earundem perſonarum talis conditio quoad vtramque partem foret implenda: vel maximè, quòd diuina præſcientia, & prædeſtinatio non eſt confuſa, ſed clara, & diſtincta. Ideoque quando decreuit Adamo, & in ipſo toti eius poſteritati iuſtitiam
C ſub tali pacto conferre, non confuſè tantùm poſteritatem concepiſſe putandum eſt, ſed diſtinctè in talibus perſonis; ergo eædem perſonæ, quæ nunc illa priuantur, eandem obtinuiſſent, ſi primus parens non peccaſſet, ac proinde iidem eſſent homines, qui ab ipſo propagarentur. 11. *Euaſio.* *Non placet.*

Sed inſtabis, quia hæc ratio vel efficax non eſt, vel nimium probat, concluderet enim fuiſſe futuros eoſdem numero homines non ſolùm quoad animas, ſed etiam quoad corpora, quia iuſtitia originalis etiam corpora moderebatur, & perficiebat; & è contrario peccatum originale etiam in corporibus ſuos pœnales effectus habet. Ac denique pactum Dei poſteros Adæ, vt corpore, & animo conſtantes reſpiciebat. Item concluderet
D illa ratio omnes omnino homines, qui nunc fuerunt, ſunt, & erunt, futuros fuiſſe etiamſi Adam non peccaſſet, quia ratio æquè de omnibus procedit. Ac denique probaret ratio omnes, qui nunc damnantur, tunc etiam fuiſſe damnandos, quia diſcurſus factus æquè ad omnes, & quoad hunc effectum applicari poteſt. Nos autem hæc omnia non admittimus, nec admittenda videntur. 12. *Inſtatur primò.* *Secundò.* *Tertiò.*

Reſpondemus in primis non eſſe difficile hæc omnia defendere, quia Deus ſine dubio potuit illa omnia præordinare, potuiſſetque res ita diſponere, vt infallibiliter ita fierent. Nunc autem credimus non ita factum eſſe, quantum ex coniecturis colligere poſſumus. Et ideo ad primum negatur ſequela, quia iuſtitia originalis, & gratia, ac beatitudo, ad quam illæ ordinabantur,
E ad animam principaliter pertinent, & conſequenter in illa eſt originalis culpa quoad eſſentiam, & (vt ita dicam) formalitatem ſuam, corpus autem ſecundariò tantùm, & materialiter ad hæc omnia ſe habet, & ideo non ita fuit identitas in corporibus, ſicut in animabus neceſſaria. Accedit præterea, quòd anima à ſolo Deo fit, & ex ſola eius voluntate eligitur, ſeu determinatur, vt in tali, vel tali corpore creetur: ipſum autem corpus fit ex præiacente materia, & cum dependentia à materialibus cauſis, & ideo Deus 13. *Ad 1. inſtantiam.*

non ita ex ſe definiuit conditiones corporum ; ſed curſui naturalium corporum illas reliquit.

14. *Ad ſecundam.* Ad ſecundum etiam negatur ſequela ? nam rationes factæ non perſuadent, imò nec ſuadent omnes homines,qui nunc propagantur, ab Adamo fuiſſe etiam futuros, etiamſi Adam non peccaſſet. *Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit*;Rom. 11.Solùm enim coniectamus illos homines,qui in ſtatu innocentiæ generandi eſſent, conſtare debuiſſe ex animabus,quæ nunc etiam aliquando creantur. An verò numerus hominum in vtroque ſtatu futurus eſſet æqualis,incertum eſſe putamus. Vnde ex dicto principio ſolùm colligi poteſt,quòd ſi numerus hominum in vtroque ſtatu eſſet idem formaliter,ſeu æqualis, etiam idem eſſet materialis,ſeu in eiſdem indiuiduis,ſaltem quoad animas ; non quia hoc ſit abſolutè neceſſarium,aut certum; ſed quia conuenientius apparet.Si autem eſſent numero inæquales, & in ſtatu innocentiæ futuri eſſent homines numero pauciores,omnes illi etiam erunt nunc in lapſa natura: quia ſic participaturi erant innocentiæ commodum, quod nunc per peccatum amiſerunt. Si autem è contrario maior futura fuiſſet tunc hominũ multitudo, in illa omnes homines, qui nunc producuntur, continerentur, & præter hos in multis aliis Dei liberalitas oſtenderetur. Nihil ergo incommodi in aliquo iſtorum modorum inuenitur, & in ſingulis aliqua congruitas cogitari poteſt, & ideo incertum nobis eſt,quem potiſſimum illorum Deus ordinaſſet.

15. *Ad tertiam.* In tertia replica petitur, quid dicendum ſit, ſi inter numerum electorum, & reproborum ſimilis comparatio fiat, in quo licèt res incerta ſit,in primis veriſimilius credimus, non fuiſſe futurum minorem numerum electorum, & prædeſtinatorum, quam nunc ſit.In quo cum Scoto conuenimus nõ ſolùm propter illam rationem,quòd nunc electionem prædeſtinatorum ante præſcientiam abſolutam peccati Adæ factam eſſe credimus; ſed etiam, quia nulla ratio, vel coniectura probabilis afferri poteſt, propter quam credibile fiat pauciores homines fuiſſe Deum electurum, ſi ſub conditione præſciret Adamum in tali rerum ordine, & occaſione conſtitutum,non fuiſſe peccaturum. Et hinc etiam credibile fit, eoſdem homines ſaltem quoad animas,qui nunc ſunt electi, fuiſſe etiam ſaluandos, & eligendos, etiamſi Adam non peccaſſet. Non ſolùm,quia nunc electio anteceſſit præſciẽtiam peccati Adæ:nam hæc ratio ſola non perſuadet,quia ſaltem præceſſit ſcientia conditionata futuri peccati,qua non exiſtente potuiſſet Deus aliter electionem facere,vt ſuprà dixi.Et ideo addendum putamus nullam afferri rationem ob quam credamus, Deum alios, quam hos ipſos fuiſſe electurum, ſi ſub conditione ſaltem præſciret Adamum in illa occaſione, ſi in ea conſtitueretur,non fuiſſe peccaturum. An verò præter hoc Deus plures elegiſſet, ſi hoc etiam modo præſciret Adam non fuiſſe peccaturum, omnino eſt nobis occultum. An autem durante dicto ſtatu aliqui eſſent damnandi, & præſciti,infrà dicemus : nam pendet ex alia quæſtione *cap.9.* tractanda, an homines in eo ſtatu poſſent peccare ; ſupponendo autem aliquos fuiſſe damnandos, numerus eorum ignotus nobis eſt,& ideo omnis comparatio, vel ad numerum electorum,vel ad numerum eorum,qui nunc damnantur,incerta eſt ; & propterea nihil amplius de illa dicere neceſſe eſt.

Quatenus placeat Scotus n. 2. allatus.

A

CAPVT V.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ homines generarentur perfecti quoad corpora, vel quomodo conſummatam illorum perfectionem conſequerentur.

DIximus de propagatione generis humani quomodo,& quanta futura eſſet in ſtatu innocentiæ, ſi duraret : nunc explicandum ſupereſt, qualis eſſet futura quoad prolis perfectionem, quam ex parte corporis priùs conſiderabimus;poſtea verò ex parte animæ.Duplex autem perfectio in humano corpore conſideratur. Vna dici poteſt ſimpliciter, & abſolutè neceſſaria ad veritatem,& integritatẽ corporis ſimul ex vi talis ſpecificæ naturæ,numerum ſenſuum externorum,& meritorũ, & potentiarum omnium, ac facultatum naturalium,quæ ad indiuidui,& ſpeciei conſeruationem neceſſariæ ſunt:alia eſt perfectio neceſſaria ad ſtatum integrum,& conſummatum corporis humani. De priori nulla eſt in præſenti dubitatio:nam certum eſt in ſtatu innocentiæ fuiſſe prolem generandam cum corpore omnibus ſuis partibus,ac membris conſtante iuxta exigentiam ſexus,in quo vnuſquiſque generaretur.Itémque cùm omnibus facultatibus,ac ſenſibus internis,& externis,& cum debita membrorum proportione, diſpoſitione,colore, figura, ac pulchritudine corporali, quæ inde conſurgit.Ita docet D. Thomas 1.*p.q.96.a.3.& q.99.a.1.ad* 1.& alij Theologi ſtatim citandi. 1.

Humani corporis perfectio duplex.

B

De priori perfectione certa reſolutio.

C Et ad minimum hoc docuit Aug.*lib.1.de Peccat. merit.& remiſ.c.*37.& 38.vbi ait, nullam pœnalem imperfectionem fuiſſe futuram in hominibus, qui in ſtatu innocentiæ generarentur. Carentia enim illius integritatis eſſet imperfectio, ſeu defectus pœnalis,qualis eſt ægritudo, cæcitas, & membrorum corpori connaturalium diminutio,huiuſmodi enim defectus cùm naturales non ſint, pœnales ſunt ; non ergo eſſent in genere humano peccato non interueniente.Et inde facilè cætera,quæ diximus conſequuntur. Quia non minus pertinet ad naturalem perfectionem corporis humani debitus ordo,proportio, & figura membrorum, quàm eorum integritas ſine diminutione. Et ſimiliter ad corporis ſanitatem neceſſaria bona diſpoſitio, & portio humorum.Et inde naſcitur conueniens co-
D lor,& conſequenter pulchritudo, quæ inde reſultat. Ergo iſta omnia eſſent in hominibus durante innocentia, à principio natiuitatis eorum. 2.

Idem reſoluit Auguſtin.

Poteſt autẽ circa hoc interrogari an hæc omnia eſſent æqualia in hominibus illius ſtatus.Reſpõdet autẽ negatiuè D.Th.*in d.a.3.q.96*,Quia nõ omnes cauſæ concurrentes ad productionẽ hominũ eſſent eædem, neque æqualis virtutis in generationibus ſingulorum. Nam in efficientibus cauſis eſſet varietas ex parte influentiæ cælorum, & elementorum circunſtantium,&ex parte cauſarum materialium, diuerſitas ciborum, & humorum ipſorum parentum interueniret. Confirmatur, ac declara-
E tur, quia hæc inæqualitas rarò eſt pœnalis de ſe: tum quia poteſt eſſe inter duo indiuidua, etiamſi in neutro illorum ſit aliquis defectus, contra ſpecificam, vel indiuidualem perfectionem vnicuique debitam:tum etiam, quia talis varietas, & inæqualitas naturaliter ſequitur ex compoſitione corporis organici. Quia conueniens eius diſpoſitio, & proportio non conſiſtit in indiuiſibili, ſed habet latitudinem. Et inde eſt, vt naturaliter non omnes homines ſint eiuſdem figuræ, nec eiuſdem ſtaturæ. Idem ergo in ſtatu innocentiæ inueniretur. Tandem declaratur, quia 3.

Prima aſſert prædicta perfectio non fuiſſe æqualis intra eandem ſpeciẽ. Probatur ex D.Thom.

Confirm. & declaratur 1.

primi

Declaratur 2.

primi parentes non generarent filios ſibi omnino ſimiles in complexione, quia hæc ex parte materiæ & aliarum cauſarum variatur. Item quia ipſi parentes, vir, ſcilicet, & vxor non eſſent in complexione omnino ſimiles. Et vterque quantum in ſe eſt prolem ſibi ſimilem efficere conaretur, vnde filius eſſet ſimilior illi parenti, qui efficaciorem haberet virtutem in tali occaſione, & tempore: vel qui magis à circunſtante medio, & à materia, & ab aliis cauſis iuuaretur; ac proinde proles neutri eſſet omnino ſimilis propter alterius reſiſtentiam; ergo paulatim per varias generationes, diſpoſitiones, & complexiones filiorum variari, & diminui poſſent. Et conſequenter in aliis perfectionibus corporum poſſet eſſe inæqualitas; nimirum in ſtatura, in colore, in pulchritudine, in efficacitate ſenſuum, & aliarum facultatum naturalium. Tota autem illa varietas eſſet intra latitudinem perfectionis naturalis ad conuenientem habitudinem humani corporis ſufficientem.

4. *Aſſertio 2. bipartita de poſteriori perfectione.*

Atque hinc dicimus ſecundò aliquam varietatem, & perfectionis inæqualitatem multo magis in eadem perſona pro diuerſis temporibus, ſeu ætatibus in illo ſtatu inueniri potuiſſe, ac debuiſſe; quamuis in ſingulis ætatibus, ac temporibus omnes homines integram perfectionem vnicuique in tali tempore, vel ætate accommodatam haberent.

Prior pars oſtenditur.

Probatur prior pars, quia illa varietas eſt naturalis homini naturali modo genito, nutrito, & educato; ſed homines tunc naturali modo generarentur, vt ſuprà oſtenſum eſt, & naturali etiam modo nutrirentur: nam indigerent cibo, & potu; ergo etiam haberent illam varietatem diſpoſitionum, ac ætatum; quia hæc ex natura rei conſequitur ad naturalem generationem, & nutritionem. Vnde carere illa, vel eſſet monſtroſum contra rationem, & decentiam illius ſtatus, vel eſſet miraculoſum aut ſupernaturale, quod, & ſuperfluum eſſet, & gratis aſſereretur, cùm reuelatum non ſit, vel ſcriptum, aut traditum.

Oſtenditur poſterior.

Altera verò pars de perfectione accommodata ſingulis temporibus, & ætatibus, quaſi per ſe nota eſt ex priori aſſertione, & ex conditione illius ſtatus, in quo omnia pertinentia ad perfectionem hominis naturalem futura erant integra, & ordinatiſſima. Nam cùm hæc perfectio naturalis, non ſit vna, & eadem pro toto tempore vitæ, nec conueniat ſpecificæ naturæ ſecundùm ſe, ſed vt in tali, vel tali indiuiduo exiſtenti, neceſſe eſt, vt ſaltem ea perfectio, quæ ſingulis temporibus eſſet accommodata, in illo ſtatu non deeſſet.

5. *1. Corollarium cum D. Thoma bimembre.*

Ex quo inferimus primò cum Diuo Thoma *dicta quæſt.* 99. *art.* 1. homines in ſtatu innocentiæ non fuiſſe generandos cum integra ſtatura, & quantitate corporis, ac membrorum eius, quam nunc per continuam nutritionem vſque ad ſtatum augmenti acquirunt, ſed in ea paruitate corporis, & membrorum, quæ infantiæ eiúſque initio accommodata eſt. Et quia in ea poteſt eſſe magis, & minus in vnoquoque indiuiduo eſſet in quantitate, ſingulorum complexioni, & indiuiduali perfectioni proportionata. Vtrumque eſt facile, & receptum ab omnibus.

1. Membrum declaratur.

Primum quidem, tum quia illud eſt homini naturale, tum etiam, quia non poſſet vterus maternus capere corpus magnæ quantitatis; niſi vel talis corporis membra inter ſe penetrarentur, vt in anguſto ventre ſimul eſſe poſſent, vel totum corpus filij cum corpore materno coextenderetur & penetraretur. Item aliàs non poſſet proles naturaliter nutriri in ventre matris, vt per ſe notum eſt. Fingere autem extraordinaria miracula, vel ſupernaturalia opera ſemper futura in illo ſtatu ſine fundamento authoritatis vbi ratio deeſt,

A improbabile eſt; ac temeritate non vacat. Secundum etiam de perfectione illius ſtatus notum eſt.

2. Membrum per ſe notum relinquitur.

6. *Corollarium. 2.*

Secundò ſequitur ex dictis infantes recèns conceptos, vel natos in illo ſtatu non fuiſſe habituros robur, & vires membrorum, quas in virili ætate habere ſolent. Vnde nec ſtatim ambulare poſſent, nec loqui, nec alios ſimiles motus habere, ſed tantùm illos, qui illi ætati conueniunt, vt lac ſugere, linguã, pedem, vel manum aliquo modo mouere. Ita docet D.Th. *ſuprà*, & ſequitur ex eodem fundamento, Quia ſicut haberent membra infantilia, & parua in quantitate; ita etiam haberent illa eis qualitatibus diſpoſita quæ illi ætati reſponderent, súntque illi connaturales. Ex his autem diſpoſitionibus ſequitur membrorum debilitas, & defectus virium ad

Illud D. Th. traditur & fundatur.

B prædictas actiones; ergo non poſſent infantes illas habere ſine ſupernaturali virtute, & miraculo, quod, vt ſæpe dixi, ſine ſufficienti authoritate aſſerendum non eſt.

7. *Obiectio contra vtrumque Corol. ex verbis Aug.*

Contra hæc verò obiici poteſt Aug. *lib.* 1. *de peccator. mer. & rem. c.* 37. vbi ſic ait, *Quamquã etiam ipſa tanta carnis infirmitas* (vtique infantium) *neſcio quid quantum arbitror pœnale demonſtrat.* Quæ verba poſſent vtcumque exponi de infirmitate carnis, non quoad corporum debilitatem, aut paruitatem, ſed quoad dolores, ægritudines, gemitus, & alia incómoda, quæ paruuli etiam patiuntur. At verò huic expoſitioni obſtant verba, quæ ſtatim idem Pater ſubiungit. *Mouet enim, ſi primi illi homines non peccaſſent, vtrũ tales eſſent filios habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus vterentur. Nam propter vteri ca-*
C *pacitatem fortaſſe neceſſe fuerit, paruulos naſci, quamuis cùm exigua ſit pars coporis coſta, non tamen propterea Deus paruulam viro coniugem fecit, quam ædificauit in mulierem, vnde & eius filios, poterat omnipotentia creatoris mox editos, grandes protinus facere.* Et in c. 38. id proſequitur, indicans, quòd licèt filij in vteris maternis eſſent paruuli propter vteri capacitatem, ſtatim ac náſcerentur, eſſent, vel corpore perfecti, vel ſaltem apti ad motus corporis exercendos.

8. *Quo pacto D. Thom. exponat Auguſt.*

Nihilominus Diuus Thomas *ſup. ad.* 1. reſpondet, Auguſtinum ſolùm loqui de illa infirmitate corporũ, quæ nunc in pueris apparet, etiam quoad actus eorum pueritiæ conuenientes. Sed conſideratis omnibus verbis, quæ retulimus, negare non poſſumus, quin etiam de naturali debilitate, & paruitate infantilium corporum loquatur, vt etiam ex
D dicendis magis conſtabit. Veruntamen non loquitur Auguſt. definiendo, ſed inquirendo, & rem indeciſam relinquit. Reſolutio autem tradita ſine dubio vera eſt.

Accommodatior expoſitio.

Neque exemplum de formatione Euæ eſt ſimile. Tum quia Eua non ab homine, ſed à Deo ſolo fuit formata: tum etiam, quia non naturali modo, ſed valde extraordinario, & ſingulari creata fuit: tum denique, quia non expediebat in parua, & infantili ætate illam creari; quia nec habebat matrem, à qua poſſet conuenienter ali, & educari; nec ad vſum generationis per multum téporis apta fuiſſet. De potentia item Dei non dubitamus, quin paruulis recenter natis potuerit integram corporum perfectionem, & quantitatem ſubitò
E conferre; veruntamen eandem etiam potuiſſet Deus in momento conceptionis, & in vtero materno tribuere. Sicut autem tunc non feciſſet hoc poſterius, ita nec prius, nam vnum eſt ad aliud cóſequens. Quia ſicut conceptio eſſet naturalis, ita & natiuitas, & augmentatio. Item quia ex diuina reuelatione, aliáve authoritate, vel ratione non magis miraculum illud, ſeu ſupernaturale opus in natiuitate, quàm in conceptione probare poſſumus.

Exemplum formationis Euæ in verbis ex Auguſtino citatis multipliciter expeditur.

9. *Altera obiectio eiuſque ſolutio.*

Sed obiici poteſt, quia in ſtatu innocentiæ non haberet locum ſenectus; ergo neque pueritia. Facilè

autem reſpondetur, negando conſequentiam, quia per ſenectutem tenditur ad mortem, imò eſt quoddam initium corruptionis, mors autem, & corruptio in illo ſtatu locum non haberent. At pueritia eſt vitæ initium, & ab illa paulatim ad conſummatam perfectionem tenditur modo naturali. Et ideo pueritia tanquam perfectionis initium illi ſtatui non repugnabat; ſecus verò eſt de ſenectute, quæ initium eſt mortis.

10. *Prima obiectio ex variis Auguſtini dictis.*

Tandem inſtari poteſt ex eodẽ Auguſtino; quia ſequitur naſcituros fuiſſe homines in ſtatu innocentiæ, & per plures annos fuiſſe victuros ſine vſu rationis, ſicut nunc pueri ſunt. Conſequens autem nõ videtur admittendum; ergo. Sequela probatur, quia in ſtatu innocentiæ homines intelligerent, & vterentur ratione cũ depẽdentia à phãtaſmatibus, hinc autẽ prouenit, vt careant homines in pueritia vſu rationis, quia tunc organa ſenſuum non ſunt diſpoſita, vt rationi deſeruire poſſint; ergo idem impedimentum haberent in ſtatu innocentiæ, ſi in pueritia ſimilẽ diſpoſitionem corporum haberent. Minor autem probatur ex Auguſtino *d. lib. 1. de pec. merit & remiſſ. c. 36.* vbi tenebras mentis rationalis, & ignorantiã Dei, quæ in paruulis cernuntur, ſentit eſſe quid pœnale, & ex peccato primi parentis originem ducere. *Nam vnde* (inquit) *anima hominis anima rationalis non ſolùm indocta, ſed etiam indocilis iacet, quare, aut quando, aut vnde intruſa eſt, ſi natura eſt hominis ſic incipere, & non iã vitioſa eſt iſta natura?* Et ad hoc confirmandum addit: *Cur non talis creatus eſt Adam? cur ille capax præcepti?* Et in fine capitis concludit: *Hoc tam magnum ignorantiæ, ac infirmitatis malum, ſi in hac vita iam nati paruuli contraxerunt, vbi, quando, quomodo ſine magna aliqua impietate commiſſa repente tantis tenebris inuoluti ſunt?* Et in *c. 37.* in principio ſupponere videtur, *hæc non eſſe pura naturæ, ſed vitioſa primordia.* Et paulo pòſt declarat, non agere de corporis quantitate, ſed de *mentis quadam valentia, vſúque rationis*, id eſt, de illius carentia, & idem indicat *lib. 4. contra Iulian c. vltimo.*

11. *Reſponſio ad obiectionis propoſitionem maiorem.*

Nihilominus ad obiectionem reſpondeo, concedendo ſequelã, nimirũ, in ſtatu innocentiæ carituros fuiſſe paruulos vſu rationis non tantùm in vteris maternis, ſed etiam poſt natiuitatẽ pro tempore infantiæ, vſque ad tempus prouectæ ætatis, in qua phantaſia poſſet cõuenienter intellectui ad ratiocinandũ deſeruire. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1. *p. q.* 101. *art.* 2. & Hugonis de S. Vict. *lib. 1. de ſacram. p. 6. c. 26.* & in eam magis inclinat Magiſt. *in 2. diſt. 20.* vbi etiam Bonau. *in dub. 6. litterali.* & Durand. *quæſt. 4. ad 1.* & al j. Et ratio eſt, quia defectus vſus rationis in infantia non eſt pœnalis, ſed naturalis, quia naturaliter ſequitur ex diſpoſitione cõnaturali organorum phantaſiæ, quam ſtatus pueritiæ poſtulat, ſcilicet, ex nimia humiditate cerebri, vt D. Thomas dicit. Vſus autem rationis etiam in ſtatu innocentiæ, à recto vſu phantaſiæ penderet, vt in ſuperioribus dictum eſt. Nec poſſumus cum fundamento, diuino miraculo, aut ſupernaturali operi aliud attribuere, quia nobis hoc reuelatum non eſt; & alioqui ad perfectionem illius ſtatus non eſt neceſſarium.

Lib. 3. c. 9.

12. *Reſponſio ad propoſitionem minorem iuxta D. Thomam.*

Ad Auguſtinum ergo communiter reſpondetur, ipſum loqui non de ſimplici carentia vſus rationis, ſed vt habet adiunctas multas imperfectiones, quas in ſtatu innocentiæ non haberet. Nunc enim non ſolùm carent pueri vſu rationis, ſed etiã patiuntur inordinatos motus phantaſiæ, quibus interdum turbantur, & triſtantur, vnde fletus, dolores, motúſque iracundiæ, & alij ſimiles oriuntur: quibus omnibus imperfectionibus in ſtatu innocentiæ carerent. Et ideo dixit D. Thomas *d. q.* 101. A *ar. 2. ad* 1. quòd licèt paruuli in illo ſtatu non haberent rationis vſum; nihilominus in ipſamet puerili cognitione maiorem perfectionem haberent, vtique per originalem iuſtitiam, vt *c. ſequenti* explicabimus. Atque hæc quidem doctrina vera eſt; an verò illam in dictis locis Auguſtinus intenderit, valde dubito. Crediderim tamen illum non aſſerendo, ſed diſputando proceſſiſſe, vt de perfectione corporum dixi.

Expeditior reſponſio.

13. *Reſpondetur tandem rationibus ab Aug. indicatis in fauorem prædictæ propoſitionis minoris.*

Neceſſarium tamen eſt rationibus dubitandi, quas Aug. indicat, ſatisfacere. Vna eſt, quia mentis tenebræ, & ignorantia ſunt pœna peccati: nulla autem videtur eſſe maior ignorantia, vel mentis cæcitas, quàm carentia vſus rationis. Rectè autem reſpondet Magiſt. D. Thomas & omnes, propriam B ignorantiam eſſe peccati pœnam, non autem omnem carentiam cognitionis, vel quam appellant neſcientiam, eſſe pœnam, ſed eſſe poſſe conditionem naturæ, etiam bene-inſtitutæ. Propria enim ignorantia dicit carentiam ſcientiæ, quam quis poſſet, & deberet habere; hoc autem modo carentia vſus rationis in pueritia, non eſt ignorantia, ſed pura neſcientia; & ideo eſſe poſſet in ſtatu innocentiæ ſine peccato. Et ob eandem rationem non poteſt ille naturalis defectus, cæcitas mentis, aut tenebræ appellari; quia hæ voces etiam ſignificant priuationem, & in malam partem ordinariè ſumuntur pro carentia ſpiritualis, ſeu intellectualis luminis aliquomodo volũtaria, & ex peccato proueniente. Ad cõfirmationem autem, quam D. Aug. ab exemplo Adami ſumit, rectè etiam reſpondet D. C Thom. non eſſe ſimilem rationem. Quia Adam ab ipſo Deo immediatè creatus eſt, cuius opera ſunt perfecta, & creatus eſt in adulta ætate, in qua non ſolùm erat capax vſus rationis, ſed etiam erat illi debitus, fuiſſétque propriiſſima, imò monſtroſa ignorantia, ſi tali vſu careret. Ac denique conſtitutus eſt in principem, & caput totius naturę; & ideo non ſolùm cum vſu rationis, ſed etiam cum perfecta ſapientia creatus eſt, vt ſuprà vidimus. Hæ autem rationes omnes in filiis eius locum non habent, vt eſt per ſe notum.

CAPVT VI.

Quibus rebus ad vitam conſeruandam homines in ſtatu innocentiæ vterentur.

D Iximus de perfectione corporali prolis in ſtatu innocentiæ generandæ; & ideo priuſquam de ſpirituali dicamus, opportunum videtur reliqua quæ ad corporalem vitam pertinent, expedire, quę duo ſunt præcipua: vnũ, eſt conſeruatio vitæ: aliud eſt ſtatus, ſeu modus tranſigendi vitam. Circa primum, præcipuum dubium eſt, an homines in ſtatu innocentiæ carnibus veſcerentur. Duobus enim, ſcilicet, victu, & veſtitu in hac mortali vita indigemus, iuxta illud Pauli 1. Tim. 6. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus*: in ſtatu autem innocentiæ non indigerent homines veſtimẽtis, quia iuſtitia originali ſufficienter tegebantur, vt in ſuperioribus dictũ eſt, indigerent autem alimentis, quia licèt haberent corpora ſuo modo immortalia per extrinſeca adiumenta; nihilominus haberent corpora animalia, quæ naturali ordine, ac modo generari, nutriri, creſcere, & cõſeruari deberent, quod ſine alimentis non fit. Ideoque explicandum ſupereſt, qualibus cibis vſuri eſſẽt homines in illo ſtatu. In quo vlteriùs diſtinguendum eſt inter infantes, & adultos. 1.

Veſtibus non eſſet opus in ſtatu innocentiæ.

E

Et de infantibus ſtatuendum eſt, vſque ad certũ tempus ætatis in qua ſolidiora corporis membra haberent, alendos, ac ſuſtentandos fuiſſe lactè matris,

2. *De infantium alimento.*

tris, ſicut nunc nutriuntur. Hic enim modus alimenti naturalis eſt infantibus paruulis *quibus lacte opus eſt, non ſolido cibo.* Ergo idem modus in illo ſtatu ſeruaretur. Ex regula ſæpe repetita, quòd naturæ ordo ſeruandus in illo ſtatu eſſet in his, quæ nec pœnalia ſunt, nec priuatiuam imperfectionem in tali natura, & perſona, ac tempore includunt; nec ſupernaturaliter immutanda fuiſſe reuelatum eſt: talis autem eſt ille nutriendi modus.

3. *Adultorum cibus ſemina, & fructus arborum.*

De adultis etiam certum eſt, fructus arborum, & ſeminum terræ futurum eſſe communem cibum illius ſtatus. Hoc enim præcipuè nobis reuelatum eſt *Gen.* 1. in illis verbis, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam.* Quæ verba dicta ſunt hominibus ante peccatum; vnde maximè pro ſtatu innocentiæ dicta ſunt. Et *cap.* 2. dixit Deus Adæ, *De omni ligno Paradiſi comede*: excepitque ſolum lignum ſcientiæ boni, & mali. Ergo tantùm ſupereſt dubium, an etiam carnibus tunc vterentur. Et conſequenter poteſt inquiri, an vterentur pane, ſiue triticeo, ſiue alterius ſpeciei, ſeu grani propriè ſumpto, id eſt artificioſè confecto, & cocto ſicut nunc illo vtimur. Et eadem ferè interrogatio eſt de vſu vini ex quacunque materia expreſſi. Sed hæc acceſſoria ſunt, & obiter definientur; nam etiam ab authoribus non diſputatur, ſed per occaſionem attinguntur, ac breuiter definiuntur.

4. *An futurus eſſet carnium eſus communis reſolutio negans.*

Circa principalem ergo quæſtionem de vſu carnium D. Thom. 1. *p. q.* 96. *art.* 1. *ad* 3. ſolùm docet, homines in ſtatu innocentiæ non indiguiſſe animalibus ad cibum; quia fructibus lignorum Paradiſi ſufficienter alerentur, Inde verò omnes colligunt, non fuiſſe futurum carnium vſum in illo ſtatu. Eſtque hæc ſententia communis antiquorum Patrum, Baſilij, Bedæ, & aliorum *in Gen.* Anaſt. Nicen *in quæſt. ſac. q.* 24. ex Nemeſ. *de natura hom. c.* 1. Abulen. *in c.* 13. *Gen. q.* 228. Aliorúmque Theologorum ſine contradictione.

Probatur ex citatis locis Gen.

Sumptáque eſt ex verbis *Gen. cap.* 1. *&* 2. ſuprà citatis; quibus Deus hominibus conceſſit herbas terræ, & fuctus arborum in cibum. Nam tacendo de carnibus, illas excludere videtur.

Confirmatur ex Gen. 9.

Accedit, quòd *Gen.* 9. ſpecialiter conceſſit Deus hominibus carnes in cibum, dicens: *Omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum.* Vbi in ſpeciali conceſſione ſignificat, antea non fuiſſe id hominibus conceſſum. Et magis explicatur, cùm additur, *Quaſi olera virentia dedi vobis omnia* Ac ſi diceret Deus, hactenus ſola olera virentia vobis conceſſeram; nunc animalia etiam vobis in cibum præbeo. Si ergo vſque ad illud tempus non eſt data facultas hominibus edendi carnes, multo minus conceſſa fuit Adæ & Euæ in innocentiæ ſtatu: ergo nec eorum poſteris licuiſſet in illo ſtatu, ſi duraret.

5. *1. Obiectio contra communem reſolutionem, eiuſque 1. probatio.*

Contra hanc verò communem ſententiam tria obiici poſſunt. Primum eſt, quia ex conceſſione poſitiua facta hominibus in principio creationis, *Ecce dedi vobis omnem herbam*, &c. vel, *Ex omni ligno Paradiſi comede*; non rectè infertur excluſiua, ſcilicet, *tantùm ex verbis, vel fructibus arborum comede.* Tum quia illatio nō eſt formalis, vt per ſe conſtat; nec ratione materiæ dici poteſt virtualis, quia potuit Deus ob aliquam rationem ſpecialem illos cibos exprimere, etiamſi alios non prohiberet, nempe, vt indicaret, eas res, quæ & facillimè obtineri poſſent, & ad ſuſtentandā naturam eſſent ſufficiētiſſimæ, etiamſi aliæ nō deeſſent, neque eſſent prohibitæ.

2. Probatio.

Tum maximè, quia aliàs ex verbis illis colligeretur, non ſolùm homines, verùm etiam animalia bruta non potuiſſe carnibus veſci ante peccatum Adæ, quod veriſimile non eſt vt D. Thomas dixit. Sequela probatur, quia cùm dixit Deus, *Ecce dedi vobis omnem herbam*, &c. non dixit tantùm, *vt ſint vobis in eſcam*, ſed addidit, *& cunctis animantibus terræ, omnique volucri cœli, & vniuerſis, quæ mouentur in terra, in quibus eſt anima viuens, vt habeant ad veſcendum.* Igitur non pro ſolis hominibus, ſed etiam pro omnibus brutis facta eſt illa poſitiua conceſſio: ergo ſi reſpectu hominum illa habet virtutem excluſiuæ, eandem habebit reſpectu brutorum, nam eſt eadem ratio, ac proinde etiam bruta animantia carnibus non veſcerentur, quòd veriſimile non eſt.

6. *2. Obiectio.*

Secunda difficultas eſt circa alterum locum *Gen.* 9. quia ſi firmum eſſet argumentum ab illo deſſumptum, ſequeretur, non ſolùm in ſtatu innocentiæ, ſed etiam poſt peccatum non fuiſſe hominibus licitum vſum carnium vſque ad diluuium. Cōſequens autem nō admittitur à probatis Theologis; ergo inde non ſumitur argumentum validum. Sequelā probo, quia ſi in cōceſſione herbarum in cibum includitur prohibitio carnium; etiam in conceſſione carnium tali tempore facta includitur reuocatio prohibitionis prioribus temporibus factæ: vel certè, ſi in priori loco conceſſio ad vnum genus rerum limitata, eſt excluſio alterius, inde conſequenter intelligitur, prohibitionem illam duraſſe, quandiu prior conceſſio fructuum terræ ad carnes animalium extenſa non eſt; ſed illa extenſio non eſt facta vſque ad tempus poſt diluuium; ergo vel vſque ad illud tempus prohibitio durauit, vel certè nunquam fuit, etiam pro innocentiæ ſtatu.

7. *3. Obiectio.*

Tertiò ratione obiicio, quia vt eſus carnium eſſet licitus, non erat neceſſaria ſpecialis Dei conceſſio, ſed ex natura rei eſt licitus, niſi à Deo interdictus oſtendatur, ſed nō inuenitur prohibitus etiam pro innocentiæ ſtatu; ergo. Conſequentia clara eſt. Et minor in prioribus obiectionibus eſt probata. Maior autem probatur, quia ſecluſa Dei prohibitione ſpeciali, & poſitiua, nullum apparet principium, ex quo vſus carnium fuerit aliquando malus, etiamſi non fuerit ſpecialiter à Deo conceſſus. Hæc enim conceſſio ex duobus tantùm principiis poſſet eſſe neceſſaria, ſcilicet, vel quia ſine illa eſſet contra iuſtitiam occidere animalia ratione dominij Dei, ſine cuius voluntate animalia occidere, eſſet alienam rem rapere, vel deſtruere, vel quia eſſet contra temperantiam, quia foret contra ſalutem, ſicut eſſet comedere carnes crudas.

8. *Præcedit obiect. quod non fuiſſet illicitum occidere animalia ex defectu dominij.*

Neutrum autem iſtorum dici poteſt. Non quidem primum, quia, vt ſuprà dictum eſt *lib.* 3. *c.* 16. homo ex natura rei, ſeu ex vi rationis naturalis, & ſine ſpeciali donatione Dei habet dominium omnium animaliū brutorum, niſi aliqua lege Dei prohibeatur; ergo non eſt contra iuſtitiam Deo debitam animalia bruta occidere. Antecedens probatur à priori à D. Thoma, quia bruta animalia ſunt ex natura ſua ordinata ad vſus hominum; & ideo illi etiam ſunt naturaliter ſubiecta. Vnde dixit Aug. lib. 1. de Ciuit. cap. 20. *Iuſtiſſima ordinatione creatoris, vita, & mors animalium irrationalium noſtris vſibus ſubditur.* Vbi per *iuſtiſſimam ordinationem*, non legem aliquam Dei poſitiuam, aut ſpecialem conceſſionē naturæ additam; ſed ipſam legem naturalem intelligit, per quam hoc homini liceret, etiamſi nullam Dei reuelationem, aut conceſſionem haberet. Deinde confirmatur à poſteriori, quia non ſolùm eſt licitum homini occidere bruta animalia propter cibum, ſed etiam recreationis cauſa. Et ſic dixit Ariſtot. 1. *Polit. cap.* 5. venationem ex natura rei eſſe licitam, vtique per ſe loquendo, ſecluſa prohibitione

tione diuina, vel humana; vel damno tertij, vel ſcandalo, vel alia indecentia; ergo ſignum eſt, ſine ſpeciali conceſſione Dei facta propter cibum, vel aliam vtilitatem, ex natura rei vitam, & mortem brutorum animalium eſſe ſub hominum dominio: ergo ex vi iuſtitiæ in ordine ad Deum nunquam fuit prohibita imperfectio animalium, vt in hominum cibum apta fierent.

9. *Nec item eſſet contra temperantiam.*

Nec etiam propter temperantiam erat neceſſaria illa Dei conceſſio, quia carnes animalium de ſe ſunt conueniens cibus hominis; imò maximè naturalis, & aptus ad ſanitatem, & vires hominis conſeruandas, imò & reparandas; vnde dari ſolet ægrotis, etiam quando illis antea non veſcebantur. Et confirmatur, quia aliter etiam nunc eſus carnium eſſet malus; quia quod ex natura rei eſt contra temperantiam, & ideo eſt malum, ſemper eſt malum. Conſequens autem contra fidem eſt, vt oſtendit D. Thomas 1.2.*q.*102. *art.*6. & 2. 2.*q.*64. *art.*1. cum Auguſt. *ſup. cap.* 1. & *lib.* 6. *contr. Fauſt. cap.* 4. & *ſequentib. vſque ad decimumquintum.* Supereſt ergo, vt ſecluſa ſpeciali conceſſione Dei eſus carniũ à principio fuerit licitus: ergo, quòd Deus res alias in cibum expreſsè conceſſerit, non obſtat, quominus etiam licitus ſit vſus rerum non expreſsè conceſſarum, quando aliàs ſine tali conceſſione de ſe eſt licitus.

10. *Cõcluditur ipſa 3 obiectio.*

Probatur hæc vltima conſequentia tum primis duabus obiectionibus: tum etiã, quia illa conceſſio fructuum terræ in cibum facta *Gen.* 1. & 2. non ideo facta eſt, quia eſſet neceſſaria, vt liceret talis vſus, quia quod de animalibus diximus, multo magis de plantis procedit; nam herbæ, arbores, &c. non minus ſunt ſub naturali dominio hominis, quàm animalia. Ergo illa declaratio ſolùm propter inſtructionem, vel aliam ſimilem cauſam facta eſt, non propter neceſſitatem; ergo inde colligi non poteſt alia ibi non expreſſa fuiſſe prohibita.

Confirmatur.

Et confirmatur, quia licèt Deus nihil de facultate comedendi ex fructibus, hominibus declararet, ipſi ſolo diſcurſu rationis ducti, poſſent licitè de illis comedere, & pari ratione poſſent carnibus veſci; ergo quanuis Deus fructus terræ, & arborum ſpecialiter propoſuerit, quia illi tunc hominibus ſufficiebant, nihil de carnibus peculiariter prohibuit. Vnde D. Thomas *ſup.* non dixit, non licuiſſe hominibus vſum carnium; aut eos non potuiſſe illis veſci, ſed tantùm dixit, *homines illis non indiguiſſe*, quod valde diuerſum eſt. Neque ex eo, quòd homines non indiguiſſent carnibus, ſequitur, non fuiſſe vſuros illis, aut non potuiſſe ſine peccato illis veſci; multis enim rebus vtimur, etiam ſine peccato, quibus non indigemus.

11. *Communis illa reſolutio per 4. pronuntiata enucleatur. Conſule etiam Molin. de iuſtitia commut. tr. 3. diſp. 4.*

Nihilominus à communi ſententia recedendum non eſt; quanuis enim ex Scriptura euidenter non conuincatur, eſt valde conformis illi; & adiuncto diſcurſu rationis, efficaciter poteſt ex illa colligi. Tria ergo vel quatuor de hoc vſu diſtinguenda ſunt, ſcilicet, an fuerit aliquando de facto in Paradiſo. An fuerit neceſſarius; an fuerit ſpeciali, ac poſitiua lege prohibitus; an verò ex natura rei fuerit illicitus ſuppoſito illo ſtatu. Ac denique, an foret in illo ſtatu, ſi homo non peccaret.

1. Pronuntiatũ non rectè ex quorundam opinione oſtenditur.

De primo certum eſt, primos homines de facto non comediſſe carnes in Paradiſo. Nam in primis, aliqui opinantur, homines ante cibum vetitum nihil comediſſe in Paradiſo. Veruntamen hoc in fine præcedentis libri reiectum eſt. Probabilius enim indicauimus primos parentes in Paradiſo ante lapſum comediſſe; quia non tam breuis habitatio eorum in Paradiſo ante peccatum fuit, vt oportuerit ab omni cibo eos abſtinere

A toto illo tempore. At verò ex verbis Euæ, *De omni ligno Paradiſi veſcimur*, non ſine probabilitate colligitur, tunc ſolis illis fructibus vſos in cibum fuiſſe.

Rectius colligitur ex verbis Euæ, & Dei.

Quod etiam comprobant verba Dei, quibus de cibis ipſis in cibum conceſſis eos inſtruxit. Neque eſt veriſimile, in tam breui tempore de eſu carnium, vel cæde animalium cogitaſſe, ſiue licitum id fuerit, ſiue illicitum.

12. *2. Pronuntiat.*

De ſecundo etiam certum eſt, non indiguiſſe primos homines vſu carnium in Paradiſo, etiamſi diutiſſimè in illo viuerent, & in hoc ſenſu carnium vſum non fuiſſe in illo ſtatu neceſſarium.

Probatur ex verbis Dei.

Hoc maximè docet D. Thomas, & planè conuincitur verbis Dei; qui fructus arborum in cibum præparauit, & illos tantùm, tanquam ſufficientes illis obtulit, ſeu conceſſit.

Declaratur ratione.

Et declaratur in hunc

B modum; quia cibus tantùm eſt neceſſarius, vel ad vitam, & corporis vires conſeruandas, vel ad reparandum quidquid per continuam nutritionem de primæua corporis conſtitutione imminutum fuerit. Sed primum ſufficienter præſtabant fructus arborum Paradiſi, in quo produxit Deus, vt Scriptura dicit: *Omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue*; ac proinde multo magis vtile, facile, ac ſalubre, nam opera Dei perfecta ſunt. Secundum autem conferebat fructus ligni vitæ; vt in ſuperioribus declaratum eſt. Ergo ad nullum effectum, vel naturæ commodum, vel rationi conſentaneum, erat vſus carnium neceſſarius. Nam propter ſolas delitias, aut voluptatem illum appetere, non eſt rationi conſonum; ac ſubinde non ſolùm

C non neceſſarium, ſed etiam ab illo innocentiæ ſtatu alienum.

13. *3. Pronuntiatũ trimembre.*

Tertiò, hinc fit valde credibile, in ſtatu innocentiæ non fuiſſe licitum & honeſtum eſum carnium; non quidem ex ſpeciali prohibitione poſitiua Dei, ſed ex ipſa lege naturæ, ſuppoſito tali ſtatu, eiúſque ſufficientia, & abundantia abſque carnibus.

Vnde probetur primum memb. Vnde probetur ſecundum.

Prima pars probanda eſt ex tertia. Secundam autem partem negantem poſitiuam prohibitionem Dei, mihi probat tertia obiectio ſuprà facta. Quia tale præceptum prohibens non inuenitur expreſſum: & ex ſola conceſſione fructuum terræ in cibum non ſatis colligitur, vt in dicta obiectione declaratum eſt, & in reſponſione ad primam magis explicabitur.

14. *Probatur 3. membrum multipliciter.*

Nihilominus declaratur, & probatur pars tertia,

D quia licèt eſus carnium per ſe, & ex natura rei non ſit malus reſpectu hominis in ſua pura natura conſiderati; nihilominus in tali ſtatu, vtique integritatis naturę cum originali iuſtitia, & omnibus priuilegiis, & circunſtantiis eius, fuiſſet inordinatus carnium vſus.

Primò.

Ratio eſt, quia in illo ſtatu habebat homo à Deo parata alimenta optima, & maximè proportionata, & conuenientia corpori perfectè temperato, quale tunc habebat, & conſtituto in loco amœniſſimo, in quo puriſſimo aëre, & optimis influentiis cæleſtibus fruebatur; ergo ſuperuacaneum, & inordinatum eſſet carnes animalium in cibum quærere. Quia nulla ratio ni-

E ſi gulæ, vel ſuperfluæ voluntatis ad id mouere poterat.

Secundò.

Accedit, quòd fructus arboris ſine ſolicitudine, & ſine impuritate haberi poterant, carnium verò vſus, nec ſine labore, & cura obtineri, nec ſine ſordibus, & vilibus actionibus parari poterat; indecorum ergo fuiſſet talem vſum in illum ſtatum introducere.

Tertiò.

Præterea prudens, & rationabilis ciborum vſus non ſolùm ad vitam conſeruandam, ſed etiam ad virtutem fouendam; & ad moderandas inclinationes, & motus appetitus ordinari debet; ad hunc autem finem multo erant aptiores cibi ex fructibus arborum

borum, quam ex carnibus animalium; ergo ſecundùm rectam rationem præferri debebant in illo ſtatu. Nam licèt in illo appetius eſſet perfectè ſubiectus rationi, & corpus animæ; nihilominus hæc ipſa ſubiectio, & rectus ordo per conuenientia media prudentique obſeruatione, ac ſtudio ab ipſo homine adhibito conſeruanda erat.

Quartò.

Vnde etiam ad immortalitatem, & impaſſibilitatem ſtatus, hoc erat conuenientiſſimum; quia, vt ſuprà dixi, non ſine hominis induſtria, & cooperatione illa impaſſibilitas conſeruabatur.

Quintò.

Denique finis illius ſtatus (vt infrà dicam) præcipuus erat, vt homines contemplationi Dei, & operum eius, & acquiſitioni meritorum, ac ſcientiarum vacarent; ergo alienum à recta ratione eſſet, in præparandis cibis carnium homines tunc occupari ſine vlla corporis neceſſitate; quia ſine magna diſtractione animi, & eius auocatione ab ſtudio rerum cæleſtium fieri non poterat. Quanuis enim aliqui vti poſſent cibis ab aliis præparatis ſine huiuſmodi impedimento; nihilominus in illa communitate, vel in ſingulis familiis neceſſarium erat multos in his miniſteriis occupari. Quod etiam alienum ab excellentia illius ſtatus per ſe ſtatim apparet.

15.
4. Pronunt.
Suadetur 1.

Atque hinc etiam probata relinquitur vltima pars, quòd homines in eo ſtatu carnibus non veſcerentur; quia in eo ſtatu nihil inordinatum fuiſſet. Nam, quæ hactenus diximus, oſtendunt illum vſum non potuiſſe introduci, vel inchoari, ſine aliqua culpa; vel ergo illa fuiſſet mortalis, & conſequenter per illam amitteretur iuſtitia ac proinde iam non eſſet talis vſus in ſtatu iuſtitiæ, ſed in ſtatu peccati, & lapſæ naturæ: vel talis vſus fieret tantùm cum veniali peccato; quod magis videntur probare omnia quæ conſiderauimus; & hoc ſatis eſt, vt talis vſus in illo ſtatu eſſe non potuerit, in quo venialiter peccari non poterat, vt ſuprà oſtenſum eſt.

Lib. 3. c. 13. à n. 15.
Suadetur 2.

Et præterea ſecluſa conſideratione culpæ, eſt valde probabilis coniectura, quia homines tunc non mouerentur in actionibus ſuis ab inordinata concupiſcentia; ſed ex aliquo motiuo rationis, nullum autem occurrere poterat, quod ad carnium eſum excitaret. Nam ſciebant, ad ſuſtentationem vitæ, aut ad conſeruandum vires, & robur corporis, ſibi non fore neceſſarium; nec propter delectationem ſolam moueri poterant; tum quia non eſſet honeſtum; tum, quia cùm non eſſent experti delectationem talium ciborum, non poterant multum ad illius deſiderium ſola intellectus cogitatione excitari: tum etiam, quia fructus arborum ad ordinatam voluptatem ſufficiebant: quia fecerat Deus ligna Paradiſi pulchra viſu, & ad veſcendum ſuauia vtique, vt credibile eſt, cum mira varietate, & abundantia; ergo non erat, cur propter ſolam ſenſibilem delectationem homines rectè compoſiti, & concupiſcentiis carentes carnes appeterent. Non fuiſſet ergo in illo ſtatu talis vſus.

16.
Non ſolùm carnis, ſed aliorum etiam quæ arte parantur, imò nec ouorum aut lacticiniorum vſus tunc eſſet.

Vnde vlteriùs colligi poteſt, neque panis, neque alterius cibi arte confecti, imò neque ouorum, aut lactis animalium brutorum, & aliarum rerum, quæ ex lacte fiunt vſum in dicto ſtatu fuiſſe futurum. Hæc enim omnia ſub illa ratione comprehendũtur; quòd nec neceſſaria fuiſſent, nec ſine aliqua ſolicitudine, & ſuperflua cura, & diſtractione pararentur, vel procurarentur. Idémque dicendum eſt de vini vſu; in quo parando, & conſeruando maior labor, & occupatio neceſſaria fuiſſet, & in vſu eius maius periculum inueniretur, minórque neceſſitas. Quia Paradiſi aquæ, quas optimas fuiſſe credendum eſt, ad ſubueniendum tali corporum indigentię eſſent ſufficientiſſimę; tum propter corporum ſanitatem, ac temperantiam: tum etiam, quia ſaluberrimæ, ac ſuauiſſimæ fuiſſent.

17.
Inſtantia contra proximè dicta de pane, & vino ſoluitur.

Circa id verò quod de vſu panis, & vini diximus, dubitare quis poteſt, quia videtur hinc deſtrui opinio dicentium, non peccante Adamo futurum fuiſſe ſacramentum Euchariſtiæ in ſtatu innocentiæ. Quam nos *in 3. tom. 3. part. diſp. 3. ſect. 3.* maximè probabilem iudicauimus. Et eam ſequutus eſt Fonſeca *tom. 3. Metaphyſ. libr. 6. cap. 2. quæſt. 6. ſectione 3.* Reſponderi verò poteſt, vel ad hunc ſacrum vſum potuiſſe tunc ſine labore panem, & vinum confici: vel (quod magis placet) potuiſſe quidem tunc Sacramentum illud inſtitui ex alia materia; ſolúmque conueniente cum noſtro Sacramento in reali præſentia Chriſti ſub aliquibus ſpeciebus, & in gratiæ effectibus; quorum ratione nomen Euchariſtiæ optimè in illud conueniret.

18.
Ad 1. obiect. in num. 5.

Ad primam ergo obiectionem iam ferè reſponſum eſt, fatemur enim, in verbis Dei allegatis, non contineri expreſſam prohibitionem eſus carnium, nihilominus ratione materiæ ſuppoſita illius ſtatus maxima perfectione, inde colligi prohibitionem, non quidem ex lege poſitiua Dei prouenientem, ſed ex ipſa rectitudine rationis, vt explicaui. Neque inde inferri poteſt, illam prohibitionem nunc etiam manere, eo quòd lex naturalis nunc duret, quia immutabilis eſt. Nam eſt hoc verum ſuppoſita identitate materiæ, non verò facta in rebus ipſis varietate. Nam ipſa naturalis ratio aliud dictat agendum in vna occaſione, & aliud in alia: vt tempore neceſſitatis, vel abundantiæ, ægritudinis, vel ſanitatis, vt eſt per ſe notum.

19.
Ad alteram eiuſdem obiect. probationem ibidem, reſponſio 1.

In ſecunda verò probatione in eadem obiectione addita, petitur incidens dubium, an homine non peccante aliqua bruta animalia carnibus veſcerentur. Nam multi conſtanter id negant, quorum princeps videtur Baſilius *homil. 15. Exaëm.* & ſequitur Beda, quem excuſare voluit Diuus Thomas quia *ſuper Gen. cap. 1.* id non dicit, tamen id expreſsè habet *in Exaëm. circa finem.* Et indicat Rupert. *lib. 2. in Gen. cap. 10.* dicens: *Contenta fuiſſent his epulis, niſi conſuetudine gulæ tam in hominibus, quàm etiam in beſtiis ſoluta creuiſſet edacitas.* Latiùs id tradit Abulenſ. *in 13. cap. Gen. quæſt. 272.* & latè pugnat pro hac ſententia Torniellus *in 1. tom. Annal. ætate 1. die 6.* & ſequitur Pererius *lib. 4. in Gen. circa finem in diſputat. ad verſ. 29.* & citat Ioſephus *1. Antiquit. 1.* Omnéſque nituntur in verbis Geneſ. in obiectione inductis.

Pro hac reſponſione ſatis probabili coniecturæ tres.
Prima.

Adiiciuntur etiam coniecturæ. Prima, quia incredibile eſt, prouidentiſſimum Deum cæteris animalibus omnibus cibos præparaſſe, & pro animalibus terreſtribus nihil prouidiſſe.

Secunda.

Secundò, quia, ſi animalia tantùm bina, creata ſunt in ſingulis ſpeciebus, ſequitur, lupum, verbi gratia, vel multo tempore cariturum fuiſſe cibo, vel conſumpturum ouem, priuſquam generare potuiſſet.

Tertia.

Tertiò, quia in arca Noe hæc animalia ſuſtentabantur ſine eſu carnium; ergo veriſimile eſt, antea aſſueuiſſe cibo, ſeu paſtui herbarum. Et iuxta ſententiam hanc, quæ valde probabilis eſt, expedita relinquitur obiectio facta; conceditur enim ſequela, nimirum, etiam bruta non comediſſe carnes, quandiu Adam non peccauit; non quia illis proprium præceptum impoſitum fuerit, cùm illius non eſſent capacia; ſed quia Deus ita non ordinauit, vt etiam animalia terreſtria pabulo herbarum eſſent contenta, & alios cibos non appeterent.

20. *Altera reſponſio ex D.Th.quæ cum præcedente ſtare non poteſt.*

Nihilominus D. Thom. *d q.96. art.1.ad 2.* contrariam ſententiam tam conſtanter affirmat, vt præcedentem irrationabilem vocet; quo loquendi modo rariſſimè vſus eſt. Et illam ſecutus fuerat Abulenſ. *in cap.1. Gen. q.3.* Et idem ſentit Caiet. *ibi*, & Yſtella.

Eius fundam.

Fundamentum huius ſententiæ eſſe debet, quia prior ſententia multum repugnat rationi naturali; & Scriptura non cogit ad illam aſſerendam; ergo ſine cauſa, vel ratione aſſeritur. Et in hoc fortè ſenſu Diuus Thomas illam vocauit irrationabilem.

Probatio maioris propoſitionis.

Maior probatur; quia proprij quidam inſtinctus ita ſunt naturales quibuſdam animalibus, vt ſint veluti propriæ paſſiones inſeparabiles ab eis, vel omnino, quantum ad actum primum, niſi priuentur naturalibus potentiis, vel ſenſibus internis, vel ſecundùm potentiam ordinariam, quantum ad actum ſecundum; quod interdum per ſupernaturalem, vel extraordinariam Dei prouidentiam priuantur. B Huiuſmodi autem ſunt in primis naturales (vt ſic dicam) inimicitiæ, & diſſidia inter quædam animalia, vt inter felem & canem, vel etiam felis ad murem, lupi ad ouem, accipitris ad columbam, aliaſque minores aues, & ſic de aliis. Deinde appetitus comedendi carnes eſt multis animalibus valde naturalis, vt videre licet in animalibus terreſtribus, leone, lupo, & aliis ferocibus; imò etiam in cane, & aliquibus domeſticis Item in auibus, falcone, miluo, & ſimilibus. Imò inter volatilia inuenimus quæ naturaliter aluntur ſolis piſcibus, quos naturali induſtria capiunt, vt ſe, & filios ſuos ſuſtentent. Alia verò morticinis veſcuntur, vt corui, &c. C Et inter piſces, minutiores eſſe ſolent naturalis cibus grandium. Non eſt autem veriſimile, aut has multiplices inclinationes ortas eſſe in animalibus ex peccato hominis, aut fuiſſe perpetuò frænandas, veluti quadam originali iuſtitia, quandiu homo non peccaret.

21. *Probatio minoris.*

Iam ergo probatur altera pars, ſeu minor principalis fundamenti, in quo vis vtriuſque ſententiæ ſita eſt. Nam ſi Scriptura non poſſet commodè aliter intelligi, paruipendenda eſſet ratio; ſi autem Scriptura alium commodum ſenſum habet, præferenda eſt ratio facta; quia ſine dubio vrgens eſt. Dici ergo in primis poteſt, non loqui ſcripturam in vniuerſum de omnibus animalibus brutis, ſed de his, quæ herbis, & fructibus paſci naturaliter ſolent. D Et hoc reſponſum indicat D. Thomas dicens, Bedam non fuiſſe loquutum de omnibus animalibus, ſed de quibuſdam, nam à fortiori hoc de Scriptura intelligit.

Inſtatur contra hanc probationem.

Sed inſtatur, quia Scriptura non vnam tantùm, ſed plures diſtributiones multiplicat, dicens, *Vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli, & vniuerſis, quæ mouentur in terram, & in quibus eſt anima viuens.* Quis ergo audeat tot vniuerſales loquutiones ad quædam animalia limitare?

Occurritur proximæ inſtantiæ.

Sed nihilominus ſine vi, aut improprietate dici poteſt, illa omnia verba intelligi quidem vniuerſaliter, vt proferuntur, ſed cum diſtributione accommoda, iuxta materiæ capacitatem. E Ita vt ſenſus ſit illos terræ fructus datos eſſe ad ſuſtentanda omnia animalia, quæ naturaliter talem cibum appetunt, & illo indigent.

22. *Inſtantia altera quæ eſt 1. coniectura ex allatis nu.19. expeditur.*

Cùm verò contra hoc inſtatur, quia hoc modo prouidentia diuina animalibus carniuoris defuiſſet. In contrarium replicatur; quia etiam poteſt Deus argui quòd improuidus erga piſces fuiſſet, nullibi enim legimus aliquid eis in cibum conceſſiſſe. Cùm ergo prouidentia Dei non in verbis conſiſtat, ſed in factis, potuit optimè tam piſcibus, quam feris, vel rapacibus animalibus ſufficientiſſimè prouidere cibum, producendo varia rerum A genera, & dando illis animalibus talem inſtinctum naturalem, & vires, *vt rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi.* Cur autem in quibuſdam declarauerit cibum, quem illis parauerat, potius, quàm in aliis, pertinet ad liberam Dei voluntatem, cuius rationem non ſemper reddere poſſumus.

Expeditur ſecunde.

Poſſet autem fortaſſe non improbabiliter conſiderari, Deum in illis verbis, non ad ipſa animalia bruta, ſed ad homines principaliter fuiſſe loquutum. Ideóque in alimentorum ſufficientia prouidentiam ſuam erga homines explicando, illa ſimul animalia commemoraſſe, quæ vel ſub cura hominis futura erant, vt ſunt domeſtica; vel ad vtilitatem, vſum, vel commoditatem hominis pertinent; quia peculiaris cura talium animalium ad integram prouidétiam erga ipſum hominem quodammodo pertinet. B Huiuſmodi autem animalia eſſe videntur, quæ herbis, & fructibus terræ aluntur. Quæ conſideratio mihi ſanè non improbabilis apparet.

23. *Expeditur tertie ex Caiet.*

Non diſplicet autem, quòd vlterius Caietanus addit, nullum eſſe animal, quod non poſſit herbis, aut fructibus veſci, & illis ſufficienter ſuſtentari. Quod ſuadet argumento facto de arca Noé, quia non eſt veriſimile introduxiſſe Noe in arcam carnes, quibus animalia carniuora veſcerentur; ergo tunc ſolis fructibus, vel ſeminibus terræ omnia animalia fuere nutritia; *quia vel neceſſitas temporis, vel ſpecialis tunc diuinæ gubernationis efficacia effecit, vt etiam animalia carniuora veſcerentur vegetatilibus:* vt idem Caietanus dixit *Gen. 6. in fin.* Veriſimilius autem eſt, ſine miraculo ibi ſuſtentata fuiſſe animalia ex ſeminibus, vel fructibus, quos Noe in arcam C introduxit.

Expeditur ſecunda & tertia.

Oportuit tamen, vt animalia, quæ naturale inter ſe diſſiduum habent, vel in locis ſeparatis conſeruata fuerint; vel certè vt diuina virtute manſueta, & pacifica inter ſe redderentur. Nam hoc conſuetudine, & educatione comparari ſolet, vt experientia docet. Vnde facilè potuit modo præternaturali, & in illa occaſione neceſſaria fieri. Idémque eſt dicendum ad difficultatem de principio creationis rerum. Nam potuerunt animalia inter ſe inimica in locis diuerſis creari; ita vt debiliora non poſſent à fortioribus interfici, donec ſpecies rerum ſufficienter multiplicarentur. Vel etiam pro aliquo tempore potuit diuinitus ille naturalis inſtinctus impediri, vel in ea diſpoſitione illorum interiores ſenſus creare: in qua per D conſuetudinem componuntur, & manſueta inter ſe fiunt.

24. *Concluditur reſponſio D. Thomæ hactenus expoſita.*

Hoc ergo modo facilè defenditur, abſolutè verum eſſe, Deum dediſſe herbas, ſemina, & fructus pro cunctis animalibus, quanuis non limitauerit vt ſolis illis vterentur; neque in hoc aliquorum naturam immutauerit, aut correxerit, ſeu frænauerit ne carnes appeterent; vel ne diſcordiam inter ſe haberent. Atque ita Deus ex parte ſua omnibus etiam animantibus terræ ſufficienter alimēta prouidit; quanuis aliqui ex peculiari ſua naturali propenſione alia appetere, & inquirere poſſint.

Totalis vſus aliorum ciborum ſufficit vt bruta carniuora ſine carnibus alerentur.

Quod verò moderni authores ſuprà citati E dicunt appetitum edendi carnes in his animalibus non eſſe ortum ex ipſa ſpecifica natura, ſed ex temperamento corporis, adiuncta conſuetudine; habere quidem poteſt locum in ipſo vſu, quia multum ex apprehenſione imaginationis pendet, quæ propter conſuetudinem multum immutatur. Nam inde fit, vt animalia naturaliter inimica, vſu, & conſuetudine inter ſe manſueta fiant, quando diſciplinabilia ſunt, & memoriam habent. Et ſimiliter ex non vſu, ſeu inexperientia ciborum fieri poteſt, vt per imaginationem non apprehendantur, vt multum delectabiles; ſicut è contrario

expe

experientia, & conſuetudo in brutis auget appetitum.

25. Nihilominus tamen negari non poteſt, quin huiuſmodi inſtinctus in actu primo ſpectati ex ipſa natura ſpecifica oriantur, vt naturalis quædam diſcretio inter herbam vtilem, & noxiam; & inter animal contrarium, vel pacificum, & propenſum ad eſum carnium, vel piſcium, vel tantùm herbarum: vt verbi gratia, iumenta, equi, boues, & ſimilia animalia talis ſunt naturæ, vt nulla conſuetudine videantur fieri poſſe carniuora; alia verò non ſolùm poſſunt, ſed etiam naturaliter ad hoc ſunt propenſa. Has ergo naturales proprietates, & propenſiones haberent animalia, etiamſi homines nunquam peccarent. Et ideò credibilius videtur, quòd ſi ſtatus innocentiæ longo tempore duraret, animalia carnibus veſcerentur iuxta vniuſcuiuſque naturalem propenſionem; quia nulla eſt neceſſitas excogitandi peculiarem Dei prouidentiam, ad hoc impediendum perpetuò, licèt fortè in principio creationis pro aliquo tempore id fuerit conueniens. Neque eſt vlla ratio, quæ ſuadeat, huiuſmodi animalia nunquam fuiſſe operatura iuxta naturalem propenſionem, & per ſolum non vſum illum naturalem inſtinctum perpetuò futurum eſſe ſopitum, & quaſi extinctum, cùm ipſe ſit principium ſufficiens ad vſum illum inchoandum, ſicut nunc experimur in his animalibus, quando ex ſolo inſtinctu naturæ ante omnem vſum operari incipiunt.

Non tamen ſufficit ad illis denegandam propenſionem vorandi carnes.

Dictam propenſionem ad actū reducerent durante ſtatu innocentiæ.

26. In ſecunda verò obiectione petitur alia communis dubitatio, an homines poſt lapſum vſque ad diluuium carnibus vſi fuerint? Quæ ex alio loco *Geneſ. cap. 9.* à paritate rationis oritur, vt propoſuimus. In illa ergo dubitatione conſequenter multi dicunt, vſum carnium non fuiſſe omnino inter homines ante diluuium. Alij verò dicunt, non fuiſſe quidem licitum; ac proinde inter Deum timentes non fuiſſe vſurpatum, licet inter iniquos in vſu eſſe potuerit. Fundantur præcipuè in verbis illis Dei Geneſ. 9. *Omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia tradidi vobis omnia.* vbi Chryſoſtom. *homil.* 27. ait; *Hoc eſt initium edendarum carnium.* Et infrà, *Edendi facultatem concedit, & valde ſecuros reddit.* Et Theodoſ. quæſt. 55. in Geneſ. *Prius* (ait) *conceſſit Deus hominibus fructus in cibum: poſt diluuium autem pretioſiorem cibum illis confert.* Beda verò dixit, *Hic primò caro manducari imperatur*, id eſt, conceditur, nam Deus nunquam dedit poſitiuum præceptum comedendi carnes, vt nunc contra hæreticos ſuppono. Ex dictis ergo verbis colligunt, antea fuiſſe prohibitum hominibus eſum carnium, quia aliàs ſuperuacanea fuiſſet hæc Dei conceſſio. Et huic ſententiæ non parum fauet Diuus Thomas *Rom.* 14 *lect.* 1. *in principio &* 1.2. *quæſt.* 101. *art.* 6. *ad* 2. Eamque latè defendit Torniel. *ſup. Anno* 1567. *num.* 11. & 12. licèt cum aliqua limitatione, vt infrà dicam. Alij verò addunt, non ſolùm homines, verùm etiam feras, vel multa bruta animalia non comediſſe carnes ante diluuium; quia cenſent, illam conceſſionem Dei *Geneſ.* 9. licèt ad homines directa fuerit, conſequenter cætera animantia comprehendiſſe. Ita docet Baſil. *homil.* 11. *Exaem.* & Beda *in Exaem.* & Abulenſ. *in cap.* 13. *Geneſ. quæſt.* 262. & *ſequentibus*, & ſequitur Pereri. *dict. diſputat. de hac re. libr.* 4. *in Gen.*

Prima principalis [illegible] *quæſtio.*

Quorundam reſponſio, & fundam.

Prædictam reſponſionem ampliant [illegible]

27. In hoc puncto duæ quæſtiones videntur diſtinguendæ; vna eſt, de iure, alia de facto. De iure quæſtio eſt, an fuerit licitus carnium vſus ante diluuium; & hæc quæſtio habet locum in hominibus, non in brutis, vt per ſe notum eſt. Quæſtio verò de facto eſt, an talis cibus fuerit in vſu in tali prima ætate, & hæc in brutis locum habet, atque etiam in hominibus, ſiue ille vſus fuerit prohibitus, ſiue non fuerit. In prima ergo quæſtione, probabilius cenſeo, eſum carnium non fuiſſe illicitum ante diluuium Ita tenet Caietan. *Gen.* 9. & Soto *lib.* 5. *de iuſtitia, quæſt.* 1. *art.* 1. quos ſequitur Yſtella *Gen.* 9. & refert pro hac ſententia Chryſoſt. Iuſtinum, & Diuum Thomam; ſed immeritò. Nam licèt iſti Patres non dicant fuiſſe illo tempore illicitum, ſeu prohibitum vſum carnium, neque etiam dicunt, fuiſſe licitum; ſed ſolùm de facto aliquid dicunt, vt ſtatim explicabimus. Probatur ergo noſtra reſolutio, applicando, & conuertendo diſcurſum factum de ſtatu innocentiæ. Quia eſus carnium in illo tempore nec fuit malus; quia prohibitus, nec fuit prohibitus, quia malus; ergo nullo modo fuit illicitus. Prior pars antecedentis probatur optime argumento facto in ſecunda obiectione, quam tractamus, proceditque à fortiori, quia in ſtatu innocentiæ non fuit hic vſus malus, quia prohibitus; ergo multo minus poſt peccatum. Item quia hæc prohibitio nec colligitur ex verbis Dei *Gen.* 1. dictis, vt ibi probatum eſt; nec ex verbis *Gen.* 9. quibus Deus tradidit omnia poteſtati hominum, vt eis vterentur ad manducandum, ſi vellent. Nam ex eis colligi non poteſt, fuiſſe dicta ad tollendam priorem prohibitionem. Potuerunt enim dici, vel ad explicandum magnum beneficium, quod cùm ipſa natura hominibus conceſſerat, quod non obſtantibus prioribus peccatis, firmum permanere declarabat, ſicut ibidem etiam dixit, *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram*: quod à principio etiam dixerat, nihilque nouum per illa verba concedebat; vel etiam potuit Deus per illa verba inſtruere homines, quod in eo ſtatu, peculiari, ac noua ratione eſu carnium indigerent, tum quia ipſius naturæ corruptæ vires iam erant multum debilitatæ, tum etiam, quia ipſa terra per aquas diluuij deterior reddita erat; & conſequenter fructus eius minoris virtutis ad nutriendum in futuris temporibus futuri erant. Hæc ergo fuit ſufficiens cauſa, vt Deus tanquam prouidentiſſimus pater, carnes in ordinarium cibum hominibus deſignaret, etiamſi antea non eſſet prohibitus earum vſus.

Authoris reſponſio quantum ad ius.

Probatur aſſertio, & ex [illegible]

Item Gen. 9. [illegible]

Altera verò pars antecedentis probatur; quia neque ex vi obiecti eſus carnium eſt malus; nec mera ratione naturali prohibitus, vt eſt per ſe notum, & ſuprà *num.* 7. & 8. in tertia ratione dubitandi, & in priori diſcurſu probatum eſt. Neque etiam erat malus ratione ſtatus, ſicut de ſtatu innocentiæ diximus. Quia in hoc eſt aptiſſimum diſcrimen inter ſtatum innocentiæ, & naturæ lapſæ. Tum quia in natura lapſa non habent homines illam rerum, & ciborum ſufficientiam, copiam, facilitatem, & bonitatem, quam in ſtatu innocentiæ habuerunt, ſempérque habuiſſent. Tum etiam, quia vires corporis ſunt longè debiliores; & appetitus non eſt ita compoſitus, & frænatus, ſicut priùs, ideóque in hoc ſtatu nunquam fuit per ſe malum hunc naturalem appetitum exequi. Quin potiùs eſt ex obiecto indifferens; & in tali ſtatu facilè occurrere poterant occaſiones, & rationes ordinandi talem actum ad bonum finem; vel ad reparandas vires ægritudine, aut labore debilitatas, vel ad illas conſeruandas, vel augendas ad fortiùs laborandum; vel quia interdum poſſent faciliùs tales cibi haberi, aut præparari, &c. Explicatúrque optimè per ſtatum puræ naturæ, ſi in ipſo

Poſterior pars antecedentis probatur. 28.

ipſo crearetur homo, & in hoc negotio ſuo diſcurſui relinqueretur: nam poſſet ſine dubio licitè veſci carnibus quouis tempore etiam à principio ſuæ creationis; eadem autem ratio, quoad hanc partem, eſt de homine lapſo.

29. *Reſponſio quantum ad factum ex eodem Soto, & Yſtella qui immeritò Patres aliquos aſcifcit.*

In ſecunda verò quæſtione idem cenſent probabilius Soto, & Yſtella, & hic allegat dictos Patres. Sed Chryſoſtom. in verbis, quæ allegaui *ex eadem hom.* 17. oppoſitum indicat. Et ſimiliter Diuus Thomas, dum ait, *quòd eſus carnium videtur poſt diluuium introductus*, licèt exponi poſſit de ordinario, & frequenti vſu, ne ſibi contrarius ſit. Iuſtinus verò *q.* 119. *ad gent.* dicit quidem Abel comediſſe de lacte ouium, adducens illud Pauli 1. Corinth. 9. *Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte eius non manducat?* Quod verò Abel carnes comederit, non declarat. Id tamen videtur apertè ſentire Caietan. *Gen.* 4 vbi etiam adducit Beroſum aſſerentem homines comediſſe carnes ante diluuium. Idem affirmat Rupert. *lib.* 4. *in Gen. cap.* 30. dicens: *Et ſi antehac abſque vlla Dei præcipientis authoritate hæc homo in cibum præſumpſit* (vtique carnes) *iam ex hoc nunc ante legem, & deinde per legem poteſtate accepta iure ſibi vendicat eadem in eſum.* Deinde etiam Torniel. concedit homines ante diluuium comediſſe carnes, non tamen probos, ſed improbos, nec licitè, ſed grauiter peccando. Et deinde etiam in iuſtis caſum extremæ neceſſitatis excipit. Veruntamen in quibuſcunque fuerit hic vſus, fruſtrà fingitur peccatum, præſertim graue, vbi nulla eius ratio, nec poſitiua prohibitio inuenitur. Et ſine cauſa limitat exceptionem ad caſum extremæ neceſſitatis. Cur enim non grauis, vel mediocris neceſſitas ſufficeret? Imò cur non maior commoditas ſatis ſupérque eſſet? Illa enim ſufficeret, vt actio ex obiecto indifferens propter honeſtum finem fieret, vt argumentati ſumus.

Conſentiunt Caiet. & Rupert.

Item Torniel. non rectè diſtinguens de vſu licito, & illicito.

30. *Temperatur dicta reſponſio, quòd eſus carnium ordinarius tunc non fuerit. Suadetur coniectura ſumpta ex Gen 9.*

Itaque probabilis eſt hæc ſententia de eſu carnium inter homines in illo tempore, licèt ſit incerta, quia non poteſt probari ratione ſola: & hiſtoria de hac re nulla extat, quæ certitudinem faciat; quia Scriptura nihil dicit ſatis apertè, & aliæ non ſolùm incertæ, ſed etiam obſcuræ ſunt. Si ergo vtendum eſt coniectura, veriſimile eſt, carnes, aut piſces in illis temporibus non fuiſſe ordinarium cibum hominum præſertim eorum, qui antiquam fidem, & traditionem ita retinebant, vt ſecundùm rationem viuerent, & corporis voluptatibus dediti non eſſent. Hoc ſaltem videtur colligi ex facultate à Deo data *Gen.* 9. per quam explicuit, maiorem fuiſſe illius temporis neceſſitatem. Et ideo carnes iam tunc in ordinarium cibum aſſumi opportunum fuiſſe. Et ita poſſunt etiam exponi aliqui Patres, præſertim Chryſoſtom. & D. Thomas, qui dicunt, carnium vſum fuiſſe poſt diluuium introductum, vtique ordinarium, & communem. Nihilominus tamen credibile eſt etiam antea fuiſſe vſitatum, præſertim ab his, qui voluptatibus corporum magis ſeruiebant. Quia, vt D. Thomas ait: *Eſus fructuum terræ naſcentium magis pertinet ad quandam ſimplicitatem vitæ, eſus autem carnium ad quaſdam delicias, & curioſitatem.* Vnde per hoc non tollitur, quin talis vſus in caſibus neceſſitatis, magiſque per modum medicinæ, vel remedij, quàm ordinarij alimenti, etiam inter honeſtiores viros tunc fuerit.

Faciunt etiam Patres vt Chryſoſt. & D. Tho.

Fuiſſe tamen nonnullum eſū, etiam inter probos homines.

31. *Id ſuadetur 1.*

Quod ſuadet etiam exemplum Abel iam eo tempore paſcentis greges ouium, vt illud inducit, & ponderat Caiet. *ſupra.* Et certè qui concedunt, homines tunc lac ouium comediſſe, iam fatentur, non ex ſolis fructibus terræ nutritos fuiſſe, & aliquid in cibum introduxiſſe, quod in ſtatu innocentiæ in vſu non fuiſſet; cur ergo non credemus carnibus vſos fuiſſe, etiam licitè, ac temperatè, ſaltem aliquando iuxta occurrentes occaſiones, vel ratione neceſſitatis, aut maioris commoditatis. Id etiam ſuadet exemplum de venatione, quæ ſine dubio recreationis cauſa fuiſſet tunc licita, & credibilius eſt, fuiſſe in vſu; ergo eadem ratione ob honeſtam recreationem credibile eſt interdum de cibis in venatione captis aliquid guſtaſſe. Denique eadem ratione veriſimilius eſt, multa fuiſſe introducta ſtatim poſt peccatum in vſu ciborum, quæ in ſtatu innocentiæ non fuiſſent, vt vſus alicuius panis, & vſus ignis ad coquendos cibos, & fructus duriores, vt glandes, caſtaneas, & ſimiles. Ergo idem eſt veriſimile de carnibus.

Secundò.

Tertiò.

32. *Colligitur tandem ex dictis reſpõſio ad 2. & 3. concessiones in n. 6. & 7.*

Et ita obiter reſponſum eſt ad argumenta, quæ in contrarium fieri ſolent, & ſecunda etiam obiectio ex dictis eſt ſufficienter expedita. Et conſequenter etiam reſponſum eſt ad obiectionem tertiam, probat enim optimè primam aſſertionem in hoc puncto poſitam *in num.* 27. & non procedit contra priorem reſolutionem de ſtatu innocentiæ propter rationem ibi factam, & propter diuerſitatem inter vtrumque ſtatum iam ponderatam. Denique ex dictis à fortiori concluditur, animalia carniuora multo magis fuiſſe vſa carnibus ante diluuium; præſertim poſtquam cœperunt eſſe ſufficienter multiplicata. Quia non poſſet cohiberi ſine ſpeciali cura, & prouidentia Dei, quam fingere ſupernacaneum eſt.

CAPVT VII.

Quod genus vitæ corporalis, ſeu politicæ homines in ſtatu innocentiæ profiterentur.

1. IN hoc capite cætera explicanda ſuperſunt, quæ ad modum viuendi in ſtatu innocentiæ quoad externas, & politicas, vel domeſticas actiones, & occupationes ſpectat. In quo puncto nonnulla explicanda occurrunt, quæ per breuia quædam dubia expediri poſſunt. Et primum, ac præcipuum eſt, an homines tunc in ſocietate, vel communitate viuerent? In quo duplex communitas, ſeu ſocietas humana diſtinguenda eſt. Vna dicitur domeſtica, ſeu familiæ; alia ciuilis ſeu populi, aut ciuitatis; quarum prior imperfecta, poſterior verò perfecta cenſetur. Quia illa non eſt ſibi ſufficiens ad vitam tranſigendam; hæc verò totius ſufficientiæ complementum habet, vt dixit Ariſtot. *lib.* 1. *Polit. cap.* 2.

1. Dubium an homines in ſtatu innocentiæ viuerent in communitate.

2. De priori ergo ſocietate domeſtica non eſt dubium, quin in ſtatu innocentiæ futura eſſet. Quia illa intrinſecè, ac naturaliter oritur ex coniunctione maris; & fœminæ, ac filiorum procreatione, vt Ariſtot. *d. lib. cap.* 1. docuit. Sed in ſtatu innocentiæ eſſet ſocietas maris, & fœminæ cum ſpeciali vinculo matrimonij, & conſequenter cum cohabitatione neceſſaria ad filiorum generationem, & educationem; ergo in illo ſtatu eſſet domeſtica ſocietas, ſeu communitas. Addit verò Ariſtot *ibi*, aliam veluti ſecundariam, quæ eſt domini, & ſerui. Sed hæc in illo ſtatu non eſſet neceſſaria. Nunc enim neceſſaria, vel ſaltem vtiliſſima eſt propter multas actiones, & miniſteria, quæ ad ſuſtentationem vitæ corruptibilis neceſſaria ſunt; quæ neceſſitas in ſtatu innocentiæ non eſſet; quia omnes paucis indigerent ad ſuſtentationem vitæ, & veluti præ manibus omnia in promptu haberent. Item nobilitas illius ſtatus conditionem ſeruilem

Reſponſio de ſocietate domeſtica & affirm. quoad liberorũ procreationem.

Non tamen quo ad ſeruorum miniſteria.

ſeruilem in hominibus non permitteret; & ideo ſocietas illa, quæ in altero extremo illam conditionem requirit, illi repugnaret, vt *num.* 10. magis explicabimus. Addit præterea Ariſtot. *ibi*, ex hac domeſtica ſocietate naturaliter ſequi aliam quidem in ſe maiorem, tamen in ſuo genere imperfectam, quam pagum vocat, quæ eſt parua communitas ex pluribus domibus conſtituta. Quam etiam dicit maximè videri ſecundùm naturam; quia veluti naturaliter reſultat ex generatione plurium filiorum, & ex ſucceſſione natorum ex natis, ſeu nepotum ex filiis. Nam inde multiplicantur matrimonia, & familiæ, ac conſequenter domus, ex quibus pagus conſurgit. Vnde hæc etiam ſocietas tanquam valde naturalis in ſtatu innocentiæ fuiſſet.

Ex Ariſtotelis ſententia pagus naturaliter conſequitur ex domeſtica ſocietate & procreatione.

3\. *Explicatur illa Ariſtotelis ſententia per diſtinctionem.*

Sed conſiderare oportet, hanc multiplicationem domorum, ſeu familiarum, duobus modis potuiſſe conſiſtere; vnus eſt per ſolam diuiſionem vnius familiæ ab alia, ſine aliqua peculiari coniunctione morali inter ſe; & ſic non efficiunt propriè vnam communitatem politicam; ſed vnum aggregatum per accidens plurium domeſticarum communitatum. Nam in omni genere vnius phyſicè vel moraliter, ſine aliqua vnione plurium diſtinctorum, non conſurgit ex eis aliquid propriè vnum, ſeruata proportione. Nec ſufficiet ſola propinquitas ſecundum locum; nam inde conſurgit vicinitas quædam, quæ ad ſummum inducere ſolet aliquam amicitiam, vel familiaritatem, non tamen moralem vnitatem, vel communitatem: vt vſu etiam comprobari poteſt in duabus, vel tribus familiis, vel monaſteriis in deſerto viuentibus in propinquis locis. Alius ergo modus multiplicationis familiarum, ſeu domorum, eſt cum diſtinctione domeſtica, & aliqua vnione politica, quæ non fit ſine aliquo pacto expreſſo, vel tacito iuuandi ſe inuicem, nec ſine aliqua ſubordinatione ſingularum familiarum, & perſonarum ad aliquem ſuperiorem, vel rectorem communitatis, ſine quo talis communitas conſtare non poteſt, vt latiùs dixi in *Defenſione Catholica lib.* 3. *cap.* 1. *&* 2. Si ergo pagus ſolùm ſumatur pro aceruo domorum, vt ſic dicam, ille neceſſitate naturali ſequitur ex multiplicatione filiorum, nepotum, &c. & ita ſine dubio eſſet in ſtatu innocentiæ. Si autem pagus dicatur aliqua communitas politica moraliter vna, vt explicaui, quæ parua ſit, ſic talis pagus quædam ciuitatis inchoatio eſſe videtur, & veluti pars eius, vel quaſi acceſſorius ipſi eſſe ſolet; ideóque eadem ferè ratio de illo, & de ciuitate eſſe videtur.

Alterum membrum.

4\. *Arguitur iam pro parte neg. dubij: ratio poſiti.*

In vniuerſum ergo interrogari poteſt, an eſſet in ſtatu innocentiæ propria communitas politica, ſiue pagi, ſiue ciuitatis, ſiue regni. Et ratio dubitandi eſt, quia in illo ſtatu ceſſaret ratio conſtituendi tales communitates inter homines, quæ nunc in ſtatu naturæ corruptæ inuenitur. Nunc enim congregantur familiæ hominum in vnam ciuitatem, quia vna familia non ſufficit, vel ad ſe ſuſtentandum, vel ad ſeruandam communem iuſtitiam inter diuerſas familias, vel ad ſe tuendum ab omnibus incommodis, vel ad ſe, & ſuos defendendum ab hoſtibus, & alias ſimiles vitæ corruptibilis neceſſitates. At verò in ſtatu innocentiæ quælibet familia ſufficeret ſibi, quia propter innocentiam, & immortalitatem, non haberet hoſtes, à quibus defenderetur; nec eſſent infirmi, quibus ſubueniretur: nec eſſent iniuriæ inter perſonas diuerſarum familiarum, propter quas vindicandas, aut cauendas eſſet neceſſaria regia poteſtas. Ergo tunc non eſſet neceſſaria politica ſocietas.

5\. *Euaſio proximi argumenti.*

Dices, fuiſſe propter ſe conuenientem, quia homo eſt animal ſociale, quæ proprietas naturalis eſt, & in ſtatu innocentiæ permaneret. Vnde Ariſtoteles *ſuprà* dixit, hominem natura eſſe ciuile animal, & ſociale. Sed contra hoc eſt; quia hæc hominis proprietas ſufficienter expleretur partim per ſocietatem domeſticam, partim per mutuam communicationem, & familiaritatem plurium familiarum, ſeu perſonarum diuerſarum domorum inter ſe. Aliud enim maius vinculum morale inter diuerſas familias eiuſdem ciuitatis naturale non eſt, ſaltem in natura integra; licèt in natura corrupta, vel pura eſſet naturaliter conſequens ad indigentiam talis ſtatus. In quo ſenſu loquutus eſt de homine Ariſtoteles. Qui nihilominus addidit, *Qui ſine ciuitate eſt per naturam, & non per fortunam, aut nequam eſt, aut potior quàm homo.* In ſtatu autem innocentiæ homo eſſet pluſquam homo, vt ſic dicam, & ideo ciuitate non indigeret.

Præcluditur.

6\. *1. Aſſert. aſſ...*

Nihilominus dicendum videtur, homines in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, habituros fuiſſe inter ſe politicam ſocietatem, qualis in ciuitate perfecta, vel regno eſſe poteſt. Ita ſentit D. Thom. 1. *p. quæſt* 96. *art.* 4. *iuncto* 3. vbi Caiet. idem ſentit. & Lipoman. *in Catena Gen. cap.* 9. & Pereri. *lib.* 4. *in Gen. diſp. de imper. hom.* Et fundamentum eſſe debet, quia coniũctio hominum in vnam ciuitatem, non per accidens tãtùm ratione peccati, aut corruptionis naturæ, ſed per ſe conuenit homini in quocunque ſtatu, & ad perfectionem eius pertinet. Quod primò ſuadet Diuus Thomas exemplo Angelorum; nam eorum ſtatus, & naturalis conditio multo perfectior eſt, quàm in hominibus, & in ſtatu innocentiæ fuiſſet: ſed in Angelis eſt ſocietas, & communitas cum ordine, & ſubordinatione eorum inter ſe; vt Dionyſius tradidit, & in ſuperioribus viſum eſt; ergo cum proportione non defuiſſet in hominibus in ſtatu innocentiæ. Secundò, quia hæc communitas vitæ non tantùm propter indigentiam mutui auxilij, ſed etiam propter ſe aptibilis eſt, ad maiorem vitæ iucunditatem, & honeſtam communicationem, quam homo naturaliter amat.

Eius fundam. *Suadetur 1.* *Secundò.*

Tertiò, quia in illo ſtatu non omnes homines eſſent æquales in ſcientia, & virtute, *vt lib.* 3. *c.* 9. dictum eſt, & rectè D. Thomas præmittit *in d. ar.* 3. ergo licet illa ſocietas perfecta, non eſſet neceſſaria propter corporum indigentiam, vel defenſionem, poſſet eſſe vtiliſſima ad ſtudium ſcientiarum, vt doctiores poſſent minus doctos inſtruere. Idémque eſt de rerum experientia; non enim poſſent ſinguli omnia per ſe experiri; oporteret ergo, vt mutuò ſe iuuarent, etiam per traditionem, & humanam fidem, quæ in illo ſtatu eſſet longè certior propter innocentiam. Item ad virtutis auxilium eſſet illa communicatio vtiliſſima; & feruentiores verbo, & exemplo poſſent minus perfectos excitare. Et hæc ratio multum augetur conſiderando in illo ſtatu non ſolum bonum naturæ ordinem, ſed etiam gratiæ. Nam oporteret homines habere aliquam communem regulam fidei etiam externam, vt eandem fidem conſeruare perpetuò poſſent, & ſecundùm illam colere Deum, non ſolùm priuatim, ſed etiam cultu publico totius communitatis, ſeu Eccleſiæ. Hæc autem eccleſiaſtica vnitas ſupponit communitatem ciuilem ſtatui hominum accommodatam.

7\. *Tertiò.*

8\. *Quartò.*

Denique, ſi homines tunc peccare poſſent etiam ad malefactorum correctionem, & emendatio

Pluresne, an vna tantùm ſocietas futura fuiſſet in ſtatu innoc.

Lib 3. c.6. à num. 20.

dationem, ciuilis communitas eſſet vtiliſſima. Veriſimilius ergo eſt, homines in eo ſtatu politicam communitatem habituros fuiſſe. Quanta verò illa futura eſſet magis incertum eſt; id eſt, an eſſent omnes homines in vna ciuitate victuri, vel potiùs eſſent ciuitates multiplicandæ; & ſi plures eſſent, an vnum, vel plura regna componerent; vel vnaquæque per ſe viueret; & ſimilia, quæ vnuſquiſque coniectare poteſt. Vtendo alio principio ſuprà tractato, ſcilicet, quanta futura eſſet in illo ſtatu multiplicatio hominum ſimul viuentium in hoc mundo, & an omnes in Paradiſo terreſtri habitaturi eſſent, vel omnem mundi regionem incolerent. Nam ſi omnes intra Paradiſum continerentur per modum vnius ciuitatis, vel ſaltem vnius regni coniungi poſſent. Si tamen extra Paradiſum extenderentur, tunc maior etiam multiplicatio ciuitatum, vel etiam regnorum fortè fuiſſet. Sed de his hactenus.

9.
4. Dubium.

Hinc verò expenditur ſecundum dubium de dominio hominis in homines, quod *in num.* 2. huc remiſimus. Diximus enim ſuprà habuiſſe homines in ſtatu innocentiæ dominium in omnia bruta animalia. Vnde ſtatim oriebatur dubium, an vnus homo in alium dominium habuiſſet. Et ratio dubitandi ſtatim occurrit, quia hoc dominium non potuit haberi, niſi ex dono Dei, Deus autem ſolùm in bruta dedit homini dominium, non in alios homines, vt obſeruauit Auguſt. *Libr.* 19. *de Ciuit. cap.* 15. Reſponſio verò Diui Thomæ *ſuprà*, & communis eſt, duplex eſſe dominium; vnum oppoſitum ſeruituti; aliud, quod ad ſubditum refertur. Primum vocare poſſumus dominium proprietatis: aliud dominium iuriſdictionis, ſeu gubernationis, latè iuriſdictionem intelligendo, vt mox explicabo. Vnde primum dominium dat poteſtatem in perſonam ſerui, & omnes actiones eius; id eſt, ad vtendum ſeruo in omnem conuenientem vſum propter vtilitatem domini. Aliud verò dominium ſolum confert poteſtatem ad gubernandum, & dirigendum ſubditum in ſuis actionibus; & principaliter propter vtilitatem ipſius ſubditi. Quæ omnia *in tractatu de iuſtitia* latiùs docentur, ſúntque clara, & certa.

Narratio ex D. Thoma duplicis dominij.

10.
2. Aſſert. in ordine
Probatur ex Auguſt. & Greg.

Dicimus ergo in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futurum dominium proprietatis vnius hominis in alium. Ita docent Diuus Thomas, & omnes cum Auguſtino *libr.* 19. *de Ciuit. cap.* 15. dicente: *Conditio ſeruitutis iure intelligitur impoſita peccatori.* In illo ergo ſtatu nō eſſet ſeruitus; ergo nec dominium proprietatis; hæc enim duo correlatiua ſunt, & vnum ſine alio eſſe non poteſt. Vnde ponderat ſuprà Auguſt. nunquam in Scriptura hominem appellatum fuiſſe ſeruum, *donec Noe iuſtus peccatum filij ſua maledictione vindicauit.* Vnde infert, *Nomen itaque iſtud culpa meruit, non natura.* Idem ſumitur ex Gregor 21. *Moral. cap.* 10. *aliàs* 11. Et ratio eſt manifeſta, quia libertas eſt homini naturalis, & magna eius perfectio. Vnde illa priuari magna pœna, & miſeria eſt. At ſtatus innocentiæ liber eſſet ab omni miſeria, & pœna; ergo liber eſſet ab hac ſeruitute; ergo ibi non eſſet dominium tali ſeruituti oppoſitum. Et de hoc dominio loquutus eſt Dominus, quando illud homini contulit in bruta animalia, & non in homines, vt Auguſt. *ſuprà*, indicauit. Non verò abſtulit Deus homini poteſtatem introducendi hoc dominium, interueniente peccato, vt in materia de Iuſt. latiùs traditur. Et ita dicta aſſertio, & ratio procedit optimè de omnibus hominibus in ſua innocentia perſeuerantibus. Si qui verò peccarent, mereri poſſent interdum in ſeruitutem redigi, ſicut poſſent aliis pœnis puniri.

Item ratione.

Nota.

A Sed in huiuſmodi euentu peccans extra ſtatum innocentiæ fieret, &, vt ſuprà dixi, incertum nobis eſt, qualis eſſet in illo ſtatu modus gubernandi, & puniendi peccatores.

11.
3. Aſſert. in ordine explicatur.

Secundò dicimus, dominium directiuum, ſeu gubernatiuum futurum fuiſſe inter homines in ſtatu innocentiæ. Ad hoc enim dominium pertinet poteſtas imperandi aliis in eorum cōmodum, & communis boni. Quæ poteſtas in rigore latiùs patet, quàm iuriſdictio. Quia pater poteſtatem hanc dominatiuam habet in filium, & familiam ſuam, licèt propriam iuriſdictionem non habeat, iuxta doctrinam Diui Thomæ 2.2. *quæſt.* 65. *artic.* 2. *in Corp. & ad* 2. Quanquam generaliùs loquendo, omnis poteſtas ad gubernandum alios poſſit iuriſdictio appellari. Et ſic probatur conclusio. Nam in ſtatu innocentiæ, vir haberet poteſtatem in vxorem, quia hoc naturale eſt, & per ſe ad bonum ordinem, & pacem inter ipſos coniuges neceſſaria eſt; licèt in illo ſtatu illa ſubiectio eſſet ſine imperfectione, & coactione, ſub qua imperfectione per peccatum eſt introducta, vt in fine libri præcedentis expoſuimus. Simili modo pater haberet dominium in filios ad gubernandum illos; eandémque haberet ſuper totam familiam ſuam. Nam hæc poteſtas adeò eſt neceſſaria in communitate domeſtica, vt de patre, vel matrefamilias non bene vtente tali poteſtate dixerit Paulus 1. *Corinthior.* 5. eſſe infideli deteriorem, vt notauit Auguſtinus *d. lib.* 19. *de Ciuit. cap.* 15. & 16.

Probatur.

B

12.
4. Aſſert.

C Denique ſimili modo dicendum eſt, ſuppoſita in illo ſtatu communitate perfecta ciuitatis neceſſarium fuiſſe in illo ſtatu proprium dominium iuriſdictionis; quale eſt in principe reſpectu ſubditorum. Quia non ex culpa, ſed ex ipſa rei natura ſequitur hæc poteſtas ad talem communitatem, tanquam neceſſaria ad conſeruationem eius, vt optimè docet Diuus Thomas *ſuprà*. Et latiùs diximus *in d. lib.* 3. *Defenſionis catholicæ, à princip.* Nam illa doctrina in omni ſtatu naturæ humanæ, ſiue puræ, ſiue integræ, ſiue lapſæ locum habet. Neque ſubiectio reſpondens huic dominio eſſet defectus, vel imperfectio repugnans perfectioni ſtatus innocentiæ; quia nec priuaret hominem libertate ſimpliciter, & dominio ſuarum actionum: nec ſubderet eum ad ſeruiendum alteri in eius commodum, ſed ad obediendum in actibus honeſtis in proprium, vel commune bonum, & commodum redundantibus. Nec poteſtas illa gubernatiua tunc eſſet coactiua, per quam ſubditi pœnis ſubiicerentur; ſed eſſet directiua ad maius bonum, & pacem communitatis ordinata. Quod ſemper intelligo de ſubditis in ſua innocentia perſeuerantibus. Nam ſi fortè aliqui peccarent, de iſtis alia eſſet ratio, vt ſæpe diximus.

Declaratur, & probatur.

D

13.
Diſcrimen inter poteſtatem œconomicam, & politicam.

Eſt autem notanda differentia inter hanc poteſtatem politicam, & œconomicam; quòd hæc poſterior per modum propriæ paſſionis manat ex tali coniunctione, & tali perſonæ determinatæ E conuenit, ſeu in ea quaſi reſultat per modum relationis, poſito tali fundamento. Vt ſuppoſito contractu matrimonij ex natura rei ſtatim vir habet poteſtatem in vxorem. Et ſimiliter ſuppoſita generatione filij, naturalis eſt poteſtas parentum in illum. At verò poteſtas politica licèt ex natura rei reſultet in tota communitate, eo ipſo, quòd in vnum corpus politicum congregatur, non tamen conuenit determinatæ perſonæ, ſed ad communitatem per ſe pertinet modum regiminis ſtatuere, & determinatæ perſonæ poteſtatem illam applicare, vt in loco citato latè dixi. Vnde in rigore

gore loquendo, idem quoad hanc partem fuiſſet A in ſtatu innocentiæ ſeruandum: nam eſt eadem ratio, quæ non in culpa, ſed in ipſa æquitate naturali fundatur.

14. *Quæſtiuncula incidens. Eius reſolutio abſolutè loquendo.*

Quæri autem poteſt, ſi Adam non peccaret, & ipſo permanente in via, ita genus humanum multiplicaretur, vt ad conſtituendam ciuitatem ſufficeret, an ſemper tanquam omnium parens principatum habuiſſet? Reſpondeo, ſolam rationem progenitoris non ſatis eſſe ad fundandum principatum cum perfecto dominio iuriſdictionis, ac poteſtatis politicæ in perfectam communitatem, quæ ex multis familiis coaleſcit, etiamſi omnium illarum vnus ſit primus parens. Et ratio eſt, quia eo ipſo, quòd filius per rationis vſum, & libertatem, ac ætatem perfectam emancipatur, B liberatur à patria poteſtate, & fit ſui iuris. Vnde ſi propriam familiam habeat, in illa habet ſuam œconomicam poteſtatem æqualē poteſtati, quam habet pater in ſua familia; nec tenetur ex ſola natura rei in vnum populum cum parte coniungi; nec inter eos altior poteſtas iuriſdictionis ex natura rei intercedit. Vnde etiam poſt lapſum Adam non habuit talem poteſtatem in filios, vt bene notauit Salon. *tom. 1. de iuſtitia, q. 65. art. 2. dub. 1.* etiamſi contrarium indicet Soto *lib. 4. de iuſtitia, q. 3. a. vnico. §. Quod ſi quæras.* ſola illa ratione ductus, quòd Adam ſolus fuit primus humani generis parens. Sed (vt dixi) hæc ratio non ſufficit, quia neceſſarium eſt, vt accedat conſenſus eorum, qui in vnam ciuitatem coaleſcunt, ſaltem quoad capita familiarum. Non legimus autem Adam, & Cain, v. g. cum ſuis familiis in vnam ciuitatem conueniſſe, cuius politicus principatus Adæ fuerit collatus. Sed potiùs legimus Cainum primam ciuitatem condidiſſe. At verò in ſtatu innocentiæ veriſimile eſt, eo ipſo, quòd familiæ filiorum, & aliorum poſterorum Adæ multiplicarentur, fuiſſe in vnum politicum corpus cōgregandas, propter ſummam vnionem, & pacem, quæ inter homines tunc fuiſſet. Vnde credi etiam poteſt omnes poſteros acceptaturos Adamum in ſuum Regem, & Principem, magis ipſo vſu, & interpretatiua voluntate, quàm expreſſo pacto, aut electione. Quid autem poſtea fieret, multiplicatis, & diſperſis per orbem familiis hominum, coniectari vix D poteſt, nedum affirmari.

Salon rectius quam Soto.

Vel loquendo de ſtatu innocentiæ.

15. *Quæſtiuncula altera de dominio herili.*

Non omittam autem hoc loco interrogare, an perſeuerante ſtatu innocentiæ eſſet in vno homine dominium particulare in alium tanquam in famulum, qui ſeruus non ſit. Hæc enim poteſtas, & ſubiectio illi reſpondens eſt quaſi media inter duas præcedentes. Nam ſubiectio famulatus non habet vilem conditionem ſeruitutis, quia non priuat libertate ſimpliciter, nec conſtituit famulum ſub dominio proprietatis heri, & ideo non videtur ita repugnare ſtatui innocentiæ, ſicut ſeruitus. Item non eſt introducta in pœnam, ſed in ſubſidium, & iuuamen quod poſſet eſſe in ſtatu innocentiæ neceſſarium.

16. *Pars negatiua approbatur primò.*

Nihilominus non fuiſſe futurum in ſtatu innocentiæ tale genus dominij, vel famulatus, probatur primò; quia licèt famulatus non ſit tam vilis conditio ſicut ſeruitus, nihilominus in hoc cum illa conuenit, quòd poteſtas domini in famulum ad vtilitatem domini tota ordinatur; & ex hac parte famulatus multum participat conditionem ſeruilem minus decoram, ſeu decentem innocentiæ ſtatui. Deinde ſubiectio illa ex parte famuli introducta dici poteſt per peccatum Adæ, quia nullus homo alterius ſit famulus, niſi propter indigentiam, & neceſſitatem huius vitæ mortalis, quæ indigentia nulla eſſet in ſtatu innocētiæ, & ideo in illo nullus ſeruiret alteri ex obligatione iuſtitiæ, & propter ſtipendium per modum famuli, licèt per charitatem omnes inuicem miniſtrarent. Denique etiam ex parte dominorum (ſi cogitentur) nulla ratio, aut neceſſitas talis poteſtatis, vel dominij reddi poteſt. Quia famulorum auxilium, vel propter corpora corruptibilia; quæ indumentis, alimentis, medicinis, & aliis ſimilibus adiutoriis indigent, vel per vanitatem, & ambitionem introductus eſt; vtrumque autem in ſtatu innocentiæ defuiſſet: quia ſine vllo ferè labore, aut miniſterio homines haberent paratiſſimos cibos, & veſtibus non indigerent; nec haberent abundantiam diuitiarum particularium, quarum negotiationi incumberent; ergo nullo famulatu indigerent, & conſequenter neque ex hac parte peculiare dominium in alios homines haberent.

Secundò.

Tertiò.

17. *Dubium de diuiſione bonorum, ſeu priuata dominia.*

Tertium verò dubium hac occaſione excitatur, an in illo ſtatu eſſet rerum diuiſio, quoad dominia terrarum, fructuum, animalium, aliarúmque temporalium rerum. Nam licèt Deus dederit homini vniuerſale dominium iſtarum rerum, vt ſuprà diximus, non tamen hæc bona inter homines diuiſit, ſed ſingulis tradidit omnia, vt ſuo arbitrio poſſent omnibus vti, prout vellent; & hoc modo etiam poſt lapſum fuerunt omnia communia, donec diuiſio, ſeu appropriatio dominiorum introducta eſt. Eſt ergo dubium, an ſimilis diuiſio introduceretur in ſtatu innocentiæ, vel ſemper conſeruaretur rerum communitas; In quo puncto cōmunis ſententia eſt, in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram rerum diuiſionem, nec priuata dominia. Ita docent Soto, & alij plures authores, qui de dominio, & rerum diuiſione in tractatibus de iuſtitia diſputarunt, & priùs docuit Scotus *in 4. diſt. 15. quæſt. 4. a. 1.* putátque fuiſſe præceptum naturale, quod poſtea dicit fuiſſe reuocatum, meliúſque dixiſſet, mutatis rebus, & ſtatu hominum ex ſe ceſſaſſe. Itaque ſentit, diuiſionem rerum per ſe non eſſe licitam, ſed ſolùm in caſu neceſſitatis; in ſtatu autem innocentiæ ceſſaſſet neceſſitas, quæ nunc eſt, & ideo tunc non eſſet. Declaratur minor, quia diuiſio rerum nunc neceſſaria eſt, tum propter vitandas rixas inter homines, pacemque ſeruandam; tum propter ſuſtentationem hominum, quia ſi bona eſſent communia, homines negligerent cuſtodire, & operari illa: hæ autem duæ rationes in ſtatu innocentiæ ceſſarent, vt eſt notum ex dictis; ergo tunc non eſſet licita talis diuiſio, ac proinde non eſſet. Et fauent huic ſententiæ Patres interdum dicentes, communem vſum rerum per ſe conuenire hominibus; diuiſionem autem occaſione peccati eſſe introductam. Ita Clemens I. *Epiſt. 5.* habetur *in cap. 2. 12. q. 1.* & ideo Chryſoſt. Orat. de Sancto Philogon. *meum, & tuum frigidum verbum, & malorum omnium incentiuum* appellat. Et ſimilia ferè habet Ambroſ. *lib. 7. in Lucam c. 12. §. nolite ſoliciti eſſe.*

Communis ſententia negans.

Probatur.

18. *Suſtinetur communis illa ſententia cum limitationibus nonnullis.*

E Et placet quidem hæc ſententia quoad aſſertionem intentam; declaranda tamen conuenienter eſt. Nam in primis non videtur eſſe datum in illo ſtatu præceptum prohibens hanc rerum diuiſionem; quia nec poſitiuum inuenitur, nec naturale colligitur ex principiis rectæ rationis. Quia talis diuiſio de ſe nec contra iuſtitiam eſſet, nec contra aliam virtutem, & poſſet eſſe vtilis, vt bene explicauit Leonard. Leſſius *lib. 2. de Iuſtitia, cap. 2. dub. 2.* Vnde vlteriùs diſtinguendum videtur inter bona mobilia, & immobilia.

Nam mobilia magis ſunt ſubiecta diuiſioni, quia eo ipſo, quòd occupantur, ſeu capiuntur, fiunt accipientis. Et hoc ius videtur fuiſſe neceſſarium etiam in ſtatu innocentiæ. Nam qui colligeret fructus arboris ad comedendum, eo ipſo acquireret peculiare ius in illos, vt poſſet illis liberè vti, & non poſſent inuito poſſidente auferri ſine iniuſtitia. At verò in bonis immobilibus non eſſet neceſſaria ſimilis diuiſio: & de illis principaliter loquuntur dicti auctores. Conſiderandum verò vlterius eſt, potuiſſe homines in eo ſtatu operari terram, & fortaſſe aliquam eius partem ſeminare. Inde ergo neceſſariò fieret conſequens, vt poſtquàm aliquis particulam terræ coleret, non poſſet iuſtè ab alio priuari vſu, & quaſi poſſeſſione illius; quia ipſa naturalis ratio, & ordo conueniens hoc poſtulat. Potuiſſet etiam vſu introduci, vt qui ſemel illam particulam terræ occuparet, tanquam propriam illam poſſideret, quandiu illam non dimitteret; & idem dici poteſt de particula terræ ad habitationem, & quaſi domicilium deſtinata. Hæc tamen quaſi nihil reputantur; & ideo abſolutè negatur diuiſio bonorum in illo ſtatu. Præterquam quòd etiam in illis rebus poſſent eſſe variæ conſuetudines non repugnantes illi ſtatui; quæ ex vario arbitrio hominum penderent. Et ideo nihil certum de illis dici poteſt.

15. *4. Dubium.* Quartum denique dubium ex dictis facilè expediri poteſt, nimirum, quibus in actionibus, ſeu exercitiis, aut operibus homines in illo ſtatu occuparentur. Non enim futuri erant otioſi; quia hoc & rectæ rationi aduerſatur, & tædium, ac moleſtiam parit, & tamen non facilè inuenitur negotium in quo tunc occuparentur. Quia tunc nec eſſent bella, nec lites, nec corporum curationes, aut veſtes, aut artificioſi cibi: nec pro diuitiis acquirendis negotiationes, nec opera miſericordiæ corporalis locum haberent; quia nulli eſſent infirmi, afflicti, &c. Nec etiam tunc eſſet vſus artium mechanicarum; quia omnes ordinantur ad ſubueniendum neceſſitatibus corporum, quæ tunc non eſſent. Ex actionibus ergo, quæ per corpus exercentur, nullæ inueniuntur illi ſtatui accommodatæ. Aliunde verò non potuiſſent tunc homines perpetuò contemplationi vacare; quia corpus animale non poſſet ſine magno labore, vel ſpeciali miraculo, animæ in illo exercitio mentis perpetuo cooperari: nec anima ipſa ſine cooperatione corporis poſſet contemplari.

20. *Reſolutio bipartita. Probatur in primis tota reſolutio indiſtinctè.* Reſolutio tamen breuiter eſt, vitam hominis in illo ſtatu maiori ex parte fuiſſe futuram contemplatiuam, cum aliqua tamen moderata actione illi ſtatui conueniente miſtam. Hoc generatim declaratur, quia hoc genus vitæ eſt magis de ſe accommodatum humanæ naturæ, præſertim in ſtatu viæ, & quaſi intrinſecæ mortalitatis: & conſequenter eſt etiam perfectius, quia in eo habet anima meliorem partem, & corpus conuenienti exercitio non priuatur. *Deinde probatur ſigillatim prima pars ex Damaſc.* Deinde priorem partem docuit Damaſc. *lib. 2. cap.* 30. dicens; *Deus in paradiſo tam ſpirituali, quàm corporeo hominem collocarat, ſiquidem in corporeo, qui in terra erat, quantum ad corpus degens ſpiritualiter verſabatur cum Angelis, diuinas cogitationes excolens, iiſque ſeſe alens, nudus ob ſimplicitatem, vitámque arte, ac fuco carentem, atque ita comparens, vt ad ſolum creatorem per res ab ipſo creatas aſſurgeret, ipſiúſque contemplatione quam iucundiſſimè frueretur.* Quæ quidem præcipuè dixit Damaſc. de Adamo, quia à principio perfectus fuit: ad homines verò ab illo futuros debet cum proportione accommodari. Nam omnes illi (quantum credibile eſt) ſcientiarum naturalium ſtudiis, & contemplationi vacarent; & ita magnam vitæ partem fortaſſe vſque ad conſiſtentiam ætatis in addiſcendis ſcientiis, poſtea verò in illis docendis occuparent. Accedit, quòd non ſolùm contemplationi naturali Dei & effectuum eius, ſed maximè ſupernaturali, quæ per fidem, & charitatem exercetur, præcipue vacarent; quia in hac maximè beatitudo huius vitæ conſiſtit, & ad futuram præcipuè conducit.

Altera item pars colligitur ex verbis Gen. 2. 21. *Probatur pars 2. ex Gen. 2.* *Poſuit Deus hominem in Paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum.* quem locum ſuprà *lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 17. de exteriori opere, & cultura terræ moderata, & delectabili expoſuimus. Addit Pererer. *lib.* 4. *in Gen. diſp. de vſu carnium in ſtatu innoc.* *Addit Pererius aliam probationem.* quòd homines in ſtatu innocentiæ omnes artes liberales colerent. Quod quidem de Dialectica, & aliis pertinentibus ad Mathematicas, ſcilicet Arithmetica, Geometria, Aſtrologia, Perſpectiua, Coſmographia, & ſimiles, valde credibile eſt, quia hæ omnes intellectum perficiunt; & externam actionem, moderatam, ac facilem, & honeſtam habent delectationem. Aliæ verò, quæ circa ſermonem verſantur, minus eſſent in illo ſtatu neceſſariæ, vt Grammatica, & Rhetorica; quia in eo ſtatu tantùm eſſet vna lingua, quam vſu ipſo omnes perfectiſſimè addiſcerent. Fortaſſe tamen etiam per artem poſſent illam perpolire, præſertim in his, quæ ad poëſim pertinent. Item ex ſeruilibus artibus aliquas nobiliores exercere poſſent, vt venatoriam, vel recreationis cauſa, & honeſti exercitij; vel ad intimius naturas animalium interfectorum penetrandas. Idem de arte pingendi, agricultura, & ſimilibus conſiderari poteſt. Præter hæc autem omnia poſſent etiam in ſacris actionibus exerceri; vt inferiùs ſuo loco attingemus.

CAPVT VIII.

An homines in ſtatu innocentiæ naſcerentur in gratia, iuſtitia, & ſcientia perfecti.

DIximus de perfectione ad corpus pertinente; nũc ſupereſt animæ perfectio explicanda. Et 1. *Quid de perfectione naturali animarum.* de naturali quidem nihil eſt, quod addamus; quia in anima rationali per ſe ſpectata non eſt alia perfectio naturalis præter ſubſtantiam eius, & potentias intellectus, & voluntatis; quæ totam ſuam naturalem perfectionem à principio neceſſarió habuerunt, quia illa indiuiſibilis eſt; neque in ſe magis aut minus recipit. Vnde quælibet anima ſimul recipit ab initio creationis totam hanc perfectionem, quantum eſt capax. An verò hæc indiuidualis perfectio eſſet æqualis in omnibus animabus, vel ſi eſt inter eas inæqualitas, an illæ animæ humanæ eſſent in naturalibus perfectiores, quàm nunc ſint, non oportet in præſenti diſputare. Nam prior pars generalis eſt ad omnes ſtatus humanæ naturæ, & in materia de anima tractatur. Poſterior autem pars iuxta ſuperiùs dicta eſt definienda, *Conſule Conimbricen. lib. 2. de anima c. 1 q. 5.* quia ſi futuri eſſent iidem homines, qui nunc ſunt, ceſſat quæſtio, nam etiam animæ eandem eſſent perfectionem habituræ. Sin autem homines alij, & numero diuerſi, tunc eſſent futuri, incertum eſt, quantæ perfectionis indiuidualis eſſent futuri, id enim ex Dei voluntate penderet, credibile autem eſt, ſaltem non fuiſſe futuras animas minùs perfectas, quàm

quàm nunc ſint; quoniam ad id præſumendum nulla ratio ſuppetit.

2. *1. Aſſertio certiſſima.* Omiſſa igitur naturali perfectione, dicendum eſt de donis ſupernaturalibus, tam quoad ſubſtantiam, quàm quoad ſolum modum. Et quoniam gratia ſanctificans eſt fundamẽtum omnium perfectionum ſtatus innocentiæ, vt ſuprà vidimus *lib.3. cap.20.* ideo de illa dicimus, primò, in ſtatu innocentiæ omnes homines fuiſſe in ſtatu gratiæ generandos à primo conceptionis inſtanti. Hæc *Probatur 1. ex Rom.5.* aſſertio eſt D. Thomæ 1. *p. q.* 100. *art.* 1. & communis Theologorum *in 2. diſtinct.* 20. Exiſtimóque eſſe certiſſimam. Probatur primò ex Paul. *ad Rom.* 5. dicente: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors.* Vnde tale conficimus argumentum. Nunc homines generantur in peccato, propter peccatum Adæ; ergo Adamo non peccante, homines non conciperentur in peccato; ergo conciperentur in gratia. Antecedens eſt ſententia Pauli iuxta catholicum ſenſum, vt ex materia de peccato originali ſuppono.

3. *Progreditur inchoata probatio.* Prima verò conſequentia per ſe euidens eſt; tum quia, ſi Adam non peccaſſet, nulla poſſet eſſe cauſa inducens culpam in homine, in eius conceptione; tum etiam, quia ſine cauſa diceretur peccatum inductum in mundum per Adamum, ſi ipſo etiam non peccante, futurum in paruulis fuiſſet. Secunda verò conſequentia probatur primò, quia in creaturis rationalibus, prout à Deo creatæ ſunt, eiúſque ordinariæ prouidentiæ ſubſunt, non datur ſtatus medius inter ſtatum gratiæ, & peccati, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. Secundò, & euidentiùs, quia non datur ſtatus peccati ſimpliciter, id eſt, conſtituentis hominem Deo inimicum; ſine propria priuatione gratiæ, id eſt, quæ non ſit mera negatio, ſed ſit carentia gratiæ debitæ in eſſe; nam licèt homo in puris naturalibus haberet gratiæ negationem, nihilominus in peccato non eſſet; ergo nunc concipiuntur homines cum hac gratiæ priuatione; imò iuxta veriorem ſententiam in tali priuatione, vt voluntaria in capite, formalis ratio originalis peccati conſiſtit, ergo fuit ſemper, & eſt nunc in natura humana debitum quoddam habendi gratiam diuinam à principio conceptionis; ergo ſi non interueniſſet peccatum, impleretur hoc debitum in omnibus hominibus, ac proinde omnes in gratia conciperentur. Conſequentia euidens eſt: tum, quia Deus ipſe debitum impoſuit, ideóque non poterat ex ſe negare implementum eius, ſi ex parte humanæ naturæ impedimentum non interueniſſet: tum etiam, quia aliàs illa carentia gratiæ eſſet peccatum, quia eſſet carentia, quam infans habere deberet; & non eſſet peccatum, quia nullo modo eſſet voluntaria: tum denique, quia etiam nunc carentia gratiæ pro illo primo inſtanti conceptionis non eſſet peccatum; quia non fuiſſet per Adæ peccatum inducta, ſi abſque tali peccato futura in filiis Adæ fuiſſet.

4. *Probatur 2. ex Concil. Arauſ. & Triden.* Secundò probatur aſſertio, & confirmatur teſtimonium Pauli, ac inductio facta ex Concil. Arauſ. II. *cap.* 19. dicente, nos perdidiſſe in Adamo, & per Adamum ſtolam animæ, quæ in nobis per Chriſtum reparatur. Apertiùs idem confirmat Concil. Trid. *ſeſſ.* 5. *cap.* 2. dicens, Adamum peccando non ſibi tantùm, ſed nobis etiam ſanctitatem, quam acceperat, perdidiſſe: & ideo peccatum, quod mors eſt animæ, in poſteros transfudiſſe. Ergo ex ſententia Concilij, ſi Adamus peccando, gratiam, quæ eſt vera ſanctitas, nobis non perdidiſſet, illam in ſtatu innocentiæ obtineremus. Ergo in primo conceptionis inſtanti eſſet in-

A fundenda. Probatur hæc vltima conſequentia in primis ex eo, quòd nunc ab illo inſtanti trahimus peccatum; ergo in eodem gratiam habere debebamus: tum quia oppoſitorum eadem eſt ratio; & pronior eſt Deus ad gratiam dandam, quàm negandam; tum maximè, quia peccatum quod animæ mortem affert, includit carentiam gratiæ, vnde pro eodem inſtanti, pro quo peccatum inducitur, gratia futura eſſet. Deinde probatur, quia nulla ratio differendi gratiam cogitari poteſt; nec deſignari tempus, pro quo eſſet danda hominibus gratia, non peccante Adamo, ſi in primo inſtanti conferenda non fuiſſet.

Niſi fortè quis dicat, non fuiſſe dandam vſque ad primum inſtans vſus rationis, in quo in- 5. *[illegible]*
B fallibiliter daretur omnibus auxilium, quo ſe ad gratiam recipiendam diſponerent. Sed hoc nemo dicere poteſt, niſi ex proprio capite, & ſine fundamento excogitatum. Et præterea conſequenter dicendum eſſet, vt argumentum factum probat, homines nunc nõ contrahere peccatum vſque ad primum inſtans vſus rationis, in quo non ſe ad gratiam diſponunt: neque ad id auxilium recipiunt propter peccatum Adæ; hoc autem hæreticum eſſet, cùm ſit de fide omnes à principio ſui ortus incipere eſſe in peccato. Et præterea etiam eſt falſum, omnes homines ex certa lege Dei carere nunc in primo inſtanti vſus rationis auxilio, quoad Deum conuertantur, ſi velint. Quin potiùs ex parte Dei omnibus ex tunc of-
C fertur, & veriſimilius eſt, multis actu dari non ſolùm ſufficiens, ſed etiam efficax. Id enim ſine miraculo & priuilegio fieri poteſt ex peculiari fauore, & prædeſtinatione Dei. Vnde vlteriùs ſequeretur ex illa ſententia, multos homines non trahere peccatum ex Adamo, nimirum illi, qui in illo inſtanti conuerterentur ad Deum, séque ad gratiam diſponerent. Quia illi nec ante illud inſtans traxiſſent peccatum ex Adamo, vt illa reſponſio ſupponit; nec in eodem inſtanti illud contraherent, quia ponimus in illo iuſtificari; nec poſtea poſſent gratiam perdere propter peccatum Adæ, ſed propter proprium, ac perſonale. Igitur ex dogmate fidei de originali peccato paruulorum euidenter concluditur, quòd ſi Adam non pec-
D caſſet, homines in gratia crearentur.

Tertiò hoc poteſt probari teſtimoniis Patrum, 6. *Probatur 3. ex Patribus.*
quibus ſuprà *lib.3. cap.17.* probauimus Adam fuiſſe in gratia creatum. Et ſpecialiter notari poteſt quod ait Irenæus lib. 3. cap.20. *Nos recuperare per Chriſtum quod in Adam perdidimus*; recuperamus autem gratiam; ergo hanc perdidimus in Adam. Item recuperamus illam ab infantia, cùm primum in Chriſto regeneramur; ergo etiam pro infantia illa propter Adam caremus, cùm primùm ab illo generamur: ergo etiam è conuerſo, ſi Adam non peccaſſet, ab inſtanti, in quo ab illo generaremur, illam reciperemus. Et in eundem modum citari poteſt Baſil. *lib. de Spiritu ſancto, cap.*17. & Leo *ſerm.* 1. *de ieiun. menſis* 10. dicens: *Erigi in Adam ſecundo, quod cecidit in primo.* Denique An-
E ſelmus lib. de Concept. Virg. cap.20. & 22. *Filios Adæ* (ait) *naſcituros fuiſſe iuſtos, ſi Pater non peccaret.* Ratio verò à priori huius veritatis eſt diuina *Aſſertionis ratio à priori.*
voluntas, cui placuit totam hominum naturam ad ſtatum gratiæ ita prouehere, vt ſimul cum natura omnes homines illam reciperent, niſi Adam, quem veluti caput totius naturæ conſtituebat. tantæ gratiæ impedimentũ, peccando, apponeret, Vnde non daretur tunc gratia filiis Adæ ex merito eius, quia non fuit in hoc genere caput totius naturæ conſtitutus; id enim fuit proprium ſo-

lius Chriſti, quod etiam in ſtatu innocentiæ exerceret, vt piè credimus: ſed daretur ex pacto & promiſſione, vtique ſub tali conditione facta, & ita nulla in hac aſſertione ſupereſt difficultas, magiſque ex dicendis in ſequẽti confirmabitur. Solet autem circa illam quæri, an in illo ſtatu filij Adæ naſcerentur in gratia confirmati, vel ſaltem cum dono perſeuerandi in illa. De qua re capite ſequenti dicemus.

7. *Aſſertio 2. bimembris.*

Secundò dicendum eſt, non peccante Adamo poſteros eius fuiſſe in naturæ integritate, & cum originali iuſtitia procreandos. Hæ duæ partes ita ſunt connexæ, vt prior ex poſteriori ſequatur, quia ſtatus originalis iuſtitiæ ſtatum integritatis, naturæ includit, & aliquas perfectiones ei ſuperaddit, vt in ſuperioribus viſum eſt *lib. 3. cap. 20.* Secunda ergo pars traditur à D. Thoma *d. q. 100. art. 1.* & reliquis Theologis *in 2. diſtinct. 20.* & videtur non minus certa, quàm aſſertio præcedens. Potéſtque ſuaderi primò verbis Sapientis Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum*, quòd intelligitur non ſolùm de rectitudine innocentiæ per carentiam peccati; nec de ſola rectitudine ſanctificantis gratiæ, ſed etiam de rectitudine, quæ ſubiectionem perfectam inferioris partis ad ſuperiorem, ac proinde carentiam fomitis, & inordinatæ concupiſcentiæ includit, vt docet Hieronymus. *lib. 1. contra Iouin.* & in ſuperioribus tractatum eſt. Dicitur autem homo creatus cum hac rectitudine; non vt erat tantùm ſingularis perſona, ſed vt in eo erat tota natura, pro qua talem rectitudinem accepit. Quod declarat Sapiens, cùm ſubdit, *Et ipſe ſe immiſcuit infinitis quæſtionibus.* Quæ verba non tantùm perſonam Adæ, ſed etiam totam naturam reſpiciunt: nam Adam peccando non ſe tantùm, ſed ſuos etiam poſteros illis quæſtionibus, & miſeriis immiſcuit; ergo etiam priora verba ad totam naturam referenda ſunt.

Poſterius membrum traditur à D. Th. & aliis ſuadeturque prima.

8. *Suadetur 2.*

Præterea ex vno effectu mortis optimè hoc oſtenditur. Dicitur enim Sapient. 2. *Deum feciſſe hominem inexterminabilem*, id eſt, immortalem, quod non tantùm de primis hominibus quoad eorum perſonas, ſed etiam quoad totam poſteritatem intelligendum eſt: nam ſtatim ſubditur. *Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Quia nimirum diabolus Adamum ad peccandum induxit, & ex peccato eius in cæteros homines mors intrauit. Propter quod dixit Paul. 1. *Corinth.* 15. quòd *in Adam omnes moriuntur.* & ad Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc modum intrauit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertranſiit.* Vnde multi ex hæreticis negantes originale peccatum, non fuerunt auſi negare, mortem fuiſſe inductam in humanum genus per peccatum Adæ; quorum ſententia licèt in priori parte damnetur, quoad poſteriorem recipitur, ac definitur in Concil. Arauſ. ſecundo, & in Trid. *ſeſſ. 5. cap. 2.* Hinc ergo concluditur Argumentum. Nam ſi Adam non peccaſſet, homines naſcerentur immortales; eo vtique modo, quo Adam immortalis creatus eſt; ergo naſcerentur cum dono originalis iuſtitiæ. Probatur conſequentia, quia donum immortalitatis ſupponit, vel includit perfectam ſubiectionem corporis ad animam, quam iuſtitia originalis conferebat.

9. *Suadetur 3.*

Tertiò Concil. Trid. ſuprà definit, Adam peccando non ſolum ſibi, ſed etiam nobis ſanctitatem, & iuſtitiam amiſiſſe; vbi diſtinguendo iuſtitiàm à ſanctitate, iudicare videtur Concilium, non ſolam gratiam cum ſuis virtutibus, & donis,

A quæ ſolet iuſtitia formaliter iuſtificans appellari, éſtque vera ſanctitas; ſed etiam illud peculiare donum iuſtitiæ originalis Adam ante peccatum habuiſſe; nam illud cum ſanctitate perdidit; ergo ex mente Concilij etiam illud nobis amiſit. Ergo haberemus illud, ſi Adam non peccaſſet; ergo à principio conceptionis illud reciperemus. Quæ illationes eodem modo probandæ ſunt, quo in præcedenti aſſertione ſimiles oſtendimus. Et confirmatur ex Cæleſtin. Papa *epiſt. 1. ad Epiſcopos Galliæ cap. 4.* dicente, *In præuaricatione Adæ homines naturalem poſſibilitatem* (vtique benè operandi) *perdidiſſe.* Vnde ſimiliter colligimus Adamo non peccante homines habituros fuiſſe illam naturalem poſſibilitatem. At verò illam maximè conferebat originalis iuſtitia, quæ concupiſcentiam ita

Confirmatur 1. ex Cæleſtino Papa.

B frænabat, vt contra rationem non rebellaret: vt ex materia de Gratia ſuppono. Ergo non peccante Adamo haberent homines, quaſi connaturale donum originalis iuſtitiæ, quod illam poſſibilitatem naturalem conferret. Vnde hoc ipſum confirmat Arauſ. Concil. *cap.* 8. & Auguſt. aliíque Patres frequenter dicunt, in omnibus Adami poſteris liberum arbitrium fuiſſe infirmatum per Adæ peccatum; non ſolùm, quia gratiam perdidit, ſed etiam, quia ex illo pugna illa inter carnem, & ſpiritum orta eſt, quæ captiuum tenet liberum arbitrium, & veluti inuitum trahit in legem peccati, vt Apoſt. *ad Rom.* 7. deplorat; ergo pugna fomitis, & concupiſcentiæ orta eſt ex

Lib. 1. de gratia, præſertim, c. 25. Confirm. 2. ex Arauſic.

C peccato; ergo iſto non exiſtente peccato, non eſſet in homine hæc pugna; ergo eſſet originalis iuſtitia.

Vnde dixit optimè Auguſt. lib. 14. de Ciuit. cap. 10. *Quam felices erant primi homines, & nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum turbabantur incommodis, tam felix vniuerſa ſocietas eſſet humana, ſi nec illi malum etiam, quod in homines traiicerent, nec quiſquam ex eorum ſtirpe iniquitatem committeret.* Et *lib. 4. contr. Iulian. cap.* 12. contra illum hæreticum, qui Tullium allegauerat, eiuſdem Tullij verba expendit, quibus dixit hominem, vt à nouerca editum in vitam corpore nudo, infirmo, &c. *animo autem anxio ad moleſtias, humili ad timores, molli ad* 10.

Item ex Auguſtino.

D *labores, prono ad libidines.* Subdit verò Auguſtinus: *Rem vidit, cauſam neſciuit, latebat enim cur eſſet graue iugum ſuper filios Adam*, &c. quia ignorabat originale peccatum. Cùm ergo iuſtitia originalis illos animi, & corporis defectus impediret, manifeſtum eſt ſecundùm Auguſtinum illos non fuiſſe futuros in hominibus, ſi Adam non peccaſſet, ac proinde omnes in originali iuſtitia creandos fuiſſe. Et *in cap. 16. in fine*, declarat, non ſolùm grandiores, ſed etiam paruulos pati nunc multa mala, vtique ob illius doni carentiam; ergo ſupponit, paruulos etiam habituros fuiſſe donum illud, ſi Adam non peccaſſet.

Vltimò addit D. Thomas rationem, quia iuſtitia originalis non fuit data Adæ, tanquam perſonale, ſed tanquam totius ſpeciei generale beneficium, quod toti humano generi in ſuo veluti naturali capite donatum eſt; ſub conditione tamen obſeruationis præcepti Adæ impoſiti de non comedendo de ligno ſcientiæ. Quæ conditio reſpectu perſonæ Adæ non fuit neceſſaria ad receptionem talis doni, quia illo præuentus eſt, ſed fuit ad conſeruationem, reſpectu verò filiorum eius ad collationem, ac receptionem ipſius doni præcedere debuit. Vnde, quia conditio impleta non fuit, nos illo dono priuamur; ſi autem ſeruata fuiſſet, cum ipſa natura, ad modum 11.

Suadetur vltimò ratione D. Thomæ.

E

dum proprietatis naturalis datum fuiſſet. Nō quidem tanquam fluens à natura, nec tanquam ei naturaliter debitum, nec etiam propter obedientiam Adæ, ſed vt debitum ex lege, & promiſſione diuina, tali conditione impleta: ſicut de gratia ipſa dictum eſt. Solum ſupereſt probandum principium illud in hac ratione aſſumptum, donum. ſcilicet, iuſtitiæ, datum eſſe ſpeciei humanæ, & Adamo, vt capiti eius, & non tantùm perſonaliter. Hoc autem principium non ratione, ſed authoritate probandum eſt ex teſtimoniis Scripturæ, Cōciliorum, & Auguſtini allegatis. Maximúmque argumentum ſumitur à contrario eiuſdem iuſtitiæ, quod eſt originale peccatum. Illud enim per modum defectus naturalis generationem hominis conſequentis, inoleuit. Vnde eſt illud Pauli ad Epheſ. 2. *Eramus natura filij iræ.* Ergo ſimili modo iuſtitia originalis data eſt à principio, vt per modum naturalis proprietatis in omnes homines redundaret non interueniente Adæ peccato. Nam oppoſitorum eadem eſt ratio: nec poteſt priuatio eſſe nunc quaſi naturalis defectus, niſi contrarius habitus futurus eſſet quaſi connaturalis, ſi lapſus totius naturæ non interueniret.

12. *Obiectio 1. contra prædictam aſſert. ex Hugone.*

Contra hanc autem veritatem maximè obiici ſolet ſententia Hugonis de Sanct. Vict. *lib. 1. de ſacram. p. 6. cap. 24.* vbi ſemel, atque iterum ait, quòd licèt Adam in ſua obedientia permanſiſſet, *non propterea filij eius naſcendo originalis iuſtitiæ meritum acciperent, ſed naſcerentur* (ait inferius) *in natura ab omni vitio libera, ſed non ſimiliter paternæ iuſtitiæ hærede.* Ratione præterea argumentari poſſumus, quia filiis Adæ non infunderentur à principio conceptionis omnes virtutes, ſeu habitus boni, qui in voluntate, & appetitu poſſunt per actus naturaliter acquiri; ergo nec iuſtitia originalis à principio eis infunderetur. *Obiectio 2. ex ratione.* Conſequentia probatur, quia ſuprà dictum eſt, originalem iuſtitiam, maxima ex parte in his habitibus conſiſtere quatenus intrinſecè paſſiones moderantur. Antecedens autem probatur: tum quia ſcientiæ naturales tunc non infunderentur per accidens; ergo nec virtutes acquiſibiles per naturales actus. Tum etiam, quia pro illa ætate non eſſent neceſſariæ infantibus tales virtutes ad aliquos actus proprios iuſtitiæ originalis; quia paruuli ante vſum rationis non eſſent capaces talium actuum. *Difficultas noua ex 2 obiect. ent.* Vnde noua difficultas oritur, quia non apparet in quo poſſet iuſtitia originalis in paruulis conſiſtere, quia non in aliquo habitu, vt ratio facta probat, quia non datur aliquis ſpecialis habitus à virtutibus diſtinctus qui ſit originalis iuſtitia, vt ſupra oſtenſum eſt; ergo ſi habitus virtutum non infunderentur infantibus, nec iuſtitia illorum in habitu conſiſtere poſſet; nec enim in actibus, aut motibus paruulorum; tum quia non eſſent capaces illorum; tum etiam, quia iuſtitia originalis non dicit propriè actum ſecundum, ſed primum per modum habitus; ergo nullo modo eſſet in paruulis.

13. *Ad 1. obiectionē reſponſio, D. Thomæ.*

Ad Hugonem reſpondet D. Thomas *d. a. 1. ad 1.* loqui de iuſtitia actuali, non de habituali; quia filij ex Adamo procreati, licèt cum natura iuſtitiam habitualem acciperent; non tamen poſſent ſtatim actus iuſtitiæ operari, ſicut potuit Adam ſtatim ac creatus eſt. *Aliorum reſponſio.* Alij dicunt, filios Adæ ſecundùm Hugonem non fuiſſe futuros paternæ iuſtitiæ hæredes; quia non oporteret omnes imitari iuſtitiam, & bona opera parentum. *Vtraque ſolutio minus cōmoda.* Vtraque verò expoſitio difficilè accommodatur ſententiæ Hugonis. Conſtituit enim ibi diſcrimen inter obedientiam, & inobedientiam Adæ, quòd per inobedientiā ſtatim omnes poſteri facti ſunt paternæ iuſtitiæ, & inobedientiæ hæredes; ſecus verò eſſet de obedientia Adæ, quia licèt non peccaſſet, in prædictis ſenſibus nulla eſſet differentia, quia nō ſtatim efficerentur filij paternæ obediētiæ hæredes. At filij nunc geniti ex Adamo inobediente non hæreditant eius actualem iniuſtitiam, ſed tantùm habitualem. Peccatum enim originale habituale eſt in paruulis: neque ipſi poſſunt ſtatim actualem inobedientiam operari, ſicut potuit Adā. Et ſimiliter non eſt neceſſe, vt omnes, qui nunc naſcuntur ex Adamo, illum in actuali peccato imitentur, ſed tantùm, vt originale contrahant.

Dici ergo poteſt, Hugonem non negaſſe filios Adæ habituros in ſua conceptione iuſtitiam, ſed negaſſe habituros illam ex merito parentum, & quaſi hæreditario iure, ſed ex promiſſione Dei ſub tali conditione liberaliter facta. 14. *Authoris ſolutio 1.* Quod ſecus eſt in culpa, quia illam ex merito parentis primi, tanquam ex originaria cauſa hæreditamus. *Solutio 2.* Deinde videtur loqui Hugo non de iuſtitia quacunque, ſed de perfecta, & inamiſſibili; ſolúmque negare habituros fuiſſe filios Adæ, talem, tantamque iuſtitiam ex merito Adæ, ſi Dei præcepto obediret. Non tamen inficiatur, quin habituri eſſent à principio iuſtitiam, quam in ætate adulta poſſent per inobedientiam amittere, qualem Adam habuit. Hócque planè indicat illis verbis: *Obedientia* (vtique Adæ) *naturam ad incorruptionem non mutaſſet, donec tempore ſuo vſque in finem ſeruata fuiſſet perfecta; qui autem interim generarentur, neque naſcendo originalis iuſtitiæ meritum acciperent, quoniam & ipſi, à quibus naſcerentur, nondum adhuc perfectæ obedientiæ iuſtitiam haberent.* Vbi duplicem videtur iuſtitiam diſtinguere, vnam quaſi inchoatam, quæ per inobedientiam amitti poterat, aliam conſummatam, quam vocat *perfectæ obedientiæ*, id eſt, quæ poſt cōplexā, & perſeuerantem obedientiam conferretur. Et hanc ſolam videtur negare filiis ex Adamo innocente genitis, nō tamen priorem: vnde ſubiungit, *Non autem potuit natura naſcentibus dare, quod in generantibus nondū adhuc poſſidebat.* Et tandé in fine capitis ſentit, ſi Adam non peccaſſet, non ita fuiſſe filios generandos iuſtos, vt propter meritum Adæ in iuſtitia confirmati naſcerentur: ſed eorum obedientiam probandam fuiſſe, vt proprio merito vel illam amitterent, vel præmium eius obtinerent. Quòd autem iuſtitiam à principio obtinuiſſent, ſatis declarat, cùm concludit, *Primam tamen obedientiam obſeruatam cauſam fore adiutricis gratiæ in omnes ſequentes, & ipſam obedientiam obediendo imitantes.*

Hæc videtur fuiſſe ſententia Hugonis, quam ipſe obſcuriſſimè proponit, & nunc vnum ſenſum, nunc alium indicat; ſempérque difficultatem facere videtur argumentum factum, quod iuxta hunc etiam ſenſum nulla ſit differentia, quam inter inobedientiam, & obedientiam Adæ aſſignat. 15. *Inſtatur contra datam reſponſionem.* Quia etiam culpa non ita deriuatur ad filios Adæ ex illius inobedientia, vt ſit irremiſſibilis, ſeu inauferibilis, vt ſic dicam; ita enim naſcuntur homines in peccato ob lapſum Adæ, vt per liberum arbitrium gratia Dei adiutum poſſint ad meliorem ſtatum reuocari. *Reſponditur.* Reſponderi nihilominus poteſt, ex parte Adæ inueniri diſcrimen; quia ſuo peccato ita totam naturam infecit, ac deiecit, vt ex parte ſua impotentem ad recuperandam iuſtitiam illam reddiderit: at verò ſeruando præceptum nunquam poſſet auferre à poſteris poteſtatem amittendi iuſtitiam. Qui ſenſus veram doctrinam continet. An verò fuerit ab Hugone intentus, dubitari poteſt.

16. *Solutio 3. ad eundem Hugonis locum.*

Aliter etiam poteſt illud diſcrimẽ explicari, nimirum vnius Adæ peccatum ſufficiens fuiſſe, vt omnes eius poſteri in peccato naſcantur: obedientiam autem eius non ſatis fore, vt omnes eius poſteri in ſtatu iuſtitiæ naſcerentur. Quia licèt Adam ſemel obediuiſſet Deo, ſi poſtea tranſgrederetur præceptum, filij eius naſcerentur peccatores. Quæ doctrina vera eſt, & illam maximè in principio capitis Hugo indicat.

In duobus quæ Hugo ſubiungit non probatur.

Quin etiam ſentit, quòd filij Adæ vel non reciperent originalem iuſtitiam, donec Adã perſeueraret obediendo vſque ad terminum illi præfixum pro tempore viæ; vel certè, quòd ſi antea daretur filiis iuſtitia, & poſtea peccaret Adam, etiam iuſtitiam acceptam filij amitterent. Vtrumque autem horum falſum cenſeo.

Vnum eſt.

Primum quidem, quia filij nati ex Adamo ante peccatum, non naſcerentur in peccato, vt eſt per ſe notum; ergo naſcerẽtur in gratia, quia non datur ſtatus medius de lege, vt ſæpe dictum eſt. Ergo etiam naſcerentur in iuſtitia, quia eſſent in ſtatu innocẽtiæ, in quo ſicut iuſtitia originalis non potuit eſſe, niſi in gratia fundata; ita neque gratia futura erat, niſi originali iuſtitia ornata, & munita

Alterum eſt.

Secundum quoque falſum eſt; quia dona Dei ſunt ſine pœnitentia, præſertim donum gratum faciens, & ideo ſemel accepta non amittuntur ſine peccato proprio, de quo latiùs in tractatu de originali peccato.

De 2. obiectione in n.lo n. 12.

In altera verò obiectione petitur, an ſtatu innocẽtiæ perſeuerante naſcerentur homines cum omnibus habitibus virtutum moralium per accidens infuſis? Sed hoc expedietur meliùs in fine capitis poſt ſequentem aſſertionem in num. 25.

17. *3 Aſſertio partim negatiua, partim affirm. Oſtenditur quoad affirm.*

Tertiò dicendum eſt, homines in ſtatu innocentiæ non fuiſſe recepturos à principio creationis ſcientias, vel alias perfectiones intellectus, præter habitum fidei infuſæ. Hæc vltima pars, ſeu exceptio ſupponitur, vt conſequens ad primam aſſertionem, quia ſine fide non infunditur gratia, vt eſt conſtans apud omnes: tum quia fides eſt omnis iuſtitiæ fundamentum: tum etiam, quia quod Paulus dixit: *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, in omni ſtatu puri viatoris verum eſt; & cum proportione ad eum qui in actu, vel tantùm in habitu Deo placet, ſeu illi eſt gratus, applicandum eſt. Oſtenſum eſt autem homines in illo ſtatu fuiſſe creandos cum gratia habituali; ergo, & cum fide, ſaltem habituali.

Partis neg. duplex ſenſus. De priori ſenſu.

Reliqua verò pars aſſertionis intelligi poteſt, vel de ſcientia per ſe infuſa; vel de acquiſita natura ſua, & per accidens infuſa. In priori ſenſu eſt res notiſſima; quia neque Adam ipſe cum tali ſcientia creatus fuit, vt ſuprà diximus; ergo multo minus filij.

De poſteriori quid opinetur Richar.

In poſteriori autem ſenſu Rich. *in 2. diſt. 20. art. 1. quæſt. 4.* ſentit, quòd licèt pueri in illo ſtatu non haberent ſcientias, quantum ad vſum, haberent tamen illas, quoad habitus per accidens infuſos. Nos verò in concluſione id negamus de ſcientia naturali quoad omnes eius habitus, & ſpecies intelligibiles, quæ ab obiectis acquiri poſſunt.

18. *Contrarium tenendum cum D. Tho. Ægid. & Hugon. & probatur.*

In hoc ergo ſenſu tradit hanc ſententiam D. Thomas 1. *p. q.* 101. *art.* 1. *& q.* 18. *de verit a.* quem ſequuntur Ægid. & alij *in 2. diſt.* 20. & fuit ſententia Hugonis de S. Victor. *lib.* 1. *de ſacram. p.* 6. *c.* 26. Ratio D. Thomæ eſt, quia vbi nulla legitur authoritas, vel neceſſitas, aliquid ſupernaturale aſſerere non debemus; ſed habere has ſcientias, & intellectuales perfectiones à Deo immediatè inditas ſupernaturale quid eſt, ſaltem quoad modum; quia naturale eſt homini ſcientiam, & cognitionem intellectus per ſenſus acquirere; ergo non poſſumus ſine aliquo ex dictis fundamentis aſſerere, infundendas fuiſſe hominibus omnibus in ſtatu innocentiæ. Antecedens quoad vtramque partem ſatis notum eſt ex dictis. Conſequentia verò probatur, quia in primis nulla authoritate id oſtendi poteſt. Deinde nulla eſt neceſſitas, quia homines geniti in ſtatu innocentiæ non haberent vſum rationis vſque ad ætatem adultam, & proportionatam; ergo pro illo tempore non indigebãt habitibus ſcientiarum. Poſtquam autem ad rationis vſum peruenirent, poſſent ſua induſtria, & diligentia illos acquirere; & hoc ſatis erat ad naturalem eorum perfectionem, eſſetque illis commodum, & honeſtum in iſtarum ſcientiarum ſtudiis, & inuentione occupari; ergo neceſſarium eis non fuit illas à principio per infuſionem recipere.

19. *Obiectio 1.*

Solet autem obiici primò, quia ſuprà diximus has ſcientias fuiſſe infuſas à principio Adamo; ergo, & filiis infundi deberent, vt eſſent parenti ſimiliores.

Secunda.

Secundò, quia aliàs nunquam poſſent homines in ſtatu innocentiæ humanas ſcientias perfectè acquirere; & ita ſemper eſſent imperfecti, & aliqua ex parte ignorantes in his, quæ humanæ naturæ proportionata ſunt; quod perfectioni ſtatus innocentiæ videtur repugnare. Sequela probatur, quia humanæ ſcientiæ quamplures ſunt, & vnaquæque illarum latiſſimam habet materiam: & ex rebus ſenſibilibus difficillimè cõparantur: & magna ex parte ad euidens, & certum veritatis iudicium non perueniunt. Vnde ſi ſola inuentione, vel authoritate humana in eis procedatur, multa per ſolam opinionem, quæ falſitati expoſita eſt, cognoſcuntur. Et ita fieret, vt homines in ſtatu innocentiæ in naturali cognitione decipi poſſent, & præſertim in pueritia, vel adoleſcentia ante comparatam rerum perfectam cognitionem.

Tertia.

Tertiò, quia ſine omnibus ſcientiis nõ poteſt eſſe perfecta prudentia; nec ſine prudentia poteſt eſſe perfecta operatio virtutis, ac ſubinde nec perfecta originalis iuſtitia, quæ magnam facilitatem ad bonum operandum, & ad vitandum malum tribuebat.

20. *Ad 1.*

Ad primum reſpondemus eſſe plures differentiæ rationes inter Adamum & poſteros, ex quibus potiùs aſſertio confirmatur. Adam enim creatus eſt in ætate adulta, & perfecto rationis vſu, in qua ætate iam erat de ſe capax ſcientiarum naturalium. Vnde ſi illis caruiſſet, propriæ ignorantiæ fuiſſet ſubiectus: in filiis autem paruulis carentia ſcientiarum non fuiſſet ignorantia, ſed pura neſciẽtia, vt ſuprà declaratum eſt. Deinde Adam non ſolum creatus eſt, vt perſona priuata, ſed vt caput, & conſequenter vt doctor, & inſtructor ipſius naturæ; & ideo ratione ſui muneris ſciẽtias omnes poſtulabat, & iuxta conuenientem prouidentiæ ordinem illi erant debitæ. Quæ ratio in filiis locum non haberet, vt per ſe notum eſt. Denique de Adamo habemus plura Scripturæ & Patrũ teſtimonia, quæ illius eximiam ſapientiam prædicent; quod de filiis ſecus eſt. Vnde rectè dicit D. Thomas, perfectionem ſcientiæ in Adamo non fuiſſe accidens quaſi connaturale ſpeciei ſecundùm ordinariam legem, ſed fuiſſe proprium talis indiuidui, propter eius peculiarem conditionem, & ſtatum; ideoque non oportuiſſe filios ſimiles parenti in illa perfectione à principio creari.

21. *Ad 2. ex Perer.*

Ad ſecundum reſpondet Perer. *lib.* 5. *in Gen. diſp.* 1. *de excell. ſtat. innoc. q. vlt. in fin.* filios Adæ in ſtatu innocentiæ habituros fuiſſe plures commoditates & auxilia, quibus breui tempore, & ſine anxietate, vel labore ad ſcientiarum perfectionem peruenirent; numeràtque decem acquirendarum rerum adiumenta præcipua. Potiſſima verò ſunt in primis immortalitas, & impaſſibilitas corporis,

ex

ex qua perpetua valetudo, ſenſuum internorum, & externorum integritas, & firmitas virium corporis proueniret. His accederet ſumma corporis, & animi moderatio; nam in illo ſtatu non eſſet neceſſarius corporum cultus, aut veſtitus; nec eſſet appetitus immoderatus diuitiarum; nam pauca eſſent ad victum neceſſaria, & illa ſumma facilitate obtineri poſſent. Victus etiam, & conſequenter etiam ſomnus eſſet moderatiſſimus. Vnde fieret, vt ferè totum vitæ tempus poſſent in primis in contemplatione rerum diuinarum, & deinde in naturalium rerum cognitione, & ſpeculatione, conſumere. Imò ſtudium illud, & occupatio eſſet illi ſtatui accommodatiſſima. Præterea ex parte obiectorum haberent maximam opportunitatem ad rerum naturas inquirendas, quia & animalia illis ad nutum obedirent, & in Paradiſo haberent omnia herbarum genera, vt facilè poſſent earum virtutes experiri, vel rimari. Idémque de cæteris naturalibus rebus facilè intelligi poteſt.

22. *Progreditur proxima reſponſio.*

His accederet, quod maximi eſſet momenti, quòd non per ſolam inuentionem ſcientias addiſcerent, ſed maximè per doctrinam. Nam filij à parentibus docerentur; & ita filij Adæ doctiſſimũ præceptorem habuiſſent, qui eos, quoad fieri poſſet, ſibi ſimiles redderet; idémque eius poſteri, ac ſucceſſores obſeruarent. Iuuarentur denique angelico miniſterio, & ſingulari Dei prouidentia. Addit denique d. author, habituros fuiſſe tunc homines admirabilem ingenij, memoriæ, & iudicij excellentiam, & incredibilem ſciendi cupiditatem, quibus maximè ad obtinendam ſcientiam iuuarentur. *Exponitur Pererius.* Sed in perfectione ingenij, vel in appetitu ſciendi, quatenus ex parte animæ naturalia ſunt, non eſſent homines in ſtatu innocentiæ ad ſcientias capiendas aptiores, quia in animabus ipſis non eſſent perfectiores, vt ſuprà tactum eſt. Solùm ergo ex meliori corporum diſpoſitione, & maiori animi moderatione, ac rectitudine, vel maiori percipiendi, & retinendi habilitate, maior ſciendi appetitus elicitus prouenire poſſet; multúmque ſine dubio ad ſcientias acquirendas iuuaret. Hoc ergo modo poſſent omnes in vnaquaque ætate habere ſcientiam illi ætati conuenientem, & quaſi debitam; ideóque nunquam eſſent propriè ignorantes. Et quanuis multa non poſſent euidenter cognoſcere, non eſſet illa imperfectio priuatiua, ſed negatiua; quia non vt Angeli, ſed vt homines in corpore animali viuentes in ſcientia perfecti eſſe debuiſſent. Et quamuis noſſent, quæ per opinionem cognoſci poſſunt, nunquam periculo deceptionis exponerentur, quia non opinando aſſentirent, ſed quòd ea opinabilia eſſent, certò iudicarent.

23. *Ad 3.*

In tertia obiectione petitur an in ſtatu innocẽtiæ infunderentur per accidens omnibus hominibus omnes virtutes ex genere ſuo acquiſitæ? Quod dubium erat obiectio 2. in num. 12. quod non tractant diſtinctè Theologi. *Quid ſentiat Baſſolius & Richard. Imò & D. Thomas.* Illud autem attigit Baſſolius *in 2. diſt.* 20. & problema eſſe putat; & Richard. qui de ſcientiis id affirmat, à fortiori id diceret de virtutibus. Imò D. Thom. *d. q.* 18. *de verit. art.* 7. *ad* 2. videtur in hoc differentiam inter ſcientiam conſtituere, quòd ſcientiæ non requiruntur ad vnionem cum Deo, ſicut virtutes; & ideo potuerunt, vel etiam debuerunt virtutes infundi, quanuis ſcientiæ non tribuerentur. Vnde *in ſolut. ad* 3. dicit, quòd, homines fuiſſent in ſtatu innocentiæ perfecti in his, quæ pertinent ad prudentiam; etiamſi in ſpeculatiuis ſcientiis perfecti non eſſent. *Authoris reſolutio.* Nihilominus tamen contrarium videtur probabilius; nam æqualiter ſequitur ex illo fundamento, quòd talis modus habendi naturales virtutes ſupernaturalis eſt; & ideo ſine authoritate, vel cogente ratione affirmari non debet, neutrum autem in præſenti inuenitur. Neque eſt eadem ratio de virtutibus per ſe infuſis, & acquiſitis. Nam illæ non habent modum alium naturalem productionis, & per ſe conſequuntur, vel debentur gratiæ, & ideo à principio inditæ fuiſſent infantibus cum ipſa gratia. At verò virtutes naturales alium modum productionis, ſeu acquiſitionis ex natura ſua poſtulant; & per ſe non comitantur gratiam, nec ab illa pendent; & ideo non oportuit à principio infundi.

Neque propter originalem iuſtitiam neceſſaria erat in ſtatu innocentiæ illarum virtutum infuſio, quia in infantiæ ſtatu non dantur motus appetitus contrarij rationi propriè loquendo; quia cùm perſona tunc ratione non vtatur, motus, qui in illa inſurgere poſſunt, non ſunt rationi contrarij. 24. *Proceditur reſolutio.* Vnde in illo ſtatu non eſſet imperfectio, quòd motus appetitus præuenirent voluntatem, & illam excitarent, quia hoc eſſet omnino naturale in illo ſtatu, in quo voluntas nondum eſſet domina ſui, ſuarúmque facultatum; nec ratio poſſet appetitum præuenire, quia nondum eſſet rationis vſus. Veriſimile autem eſt, Deum ſua prouidentia, & per Angelorum cuſtodiam fuiſſe effecturum, vt etiam infantibus non inſurgerent motus indecentes, vel de ſe repugnantes rationi, ſicut etiam in adultis dormientibus nulli tales motus inuenirentur: & ita etiam in infantibus non eſſent motus perturbantes animum, vel per nimiam iram, timorem, concupiſcentiam, & ſimiles, quos in paruulis experimur; & ſimili modo, ac ratione non eſſent in paruulis illuſiones ſenſuum, ac phantaſmatum; nec errores, aut deceptiones, & ſimiles, quæ propter defectum vſus rationis inueniri ſolent. Nam licèt in eis culpa careant, & leuiores imperfectiones ſint, nihilominus ab ſtatu innocentiæ alienæ ſunt, & aliquid pœnalitatis habent; & ideo veriſimilius eſt, hos omnes fuiſſe effectus iuſtitiæ originalis in paruulis. Veruntamen propter illos non eſſent neceſſarij, imò parum, vel nihil deſeruirent habitus virtutum acquiſitarum per accidens infuſi, cùm illorum vſus non eſſet in libera habentium poteſtate. Ad illos ergo effectus daretur ſpecialis prouidentia Dei remouentis obiecta, & cauſas, ex quibus poſſent tales cogitationes, vel imperfecti motus in illa ætate excitari. Sicut ex eadem prouidentia proueniebat, vt nullum extrinſecum agens poſſet dolorem, vel aliquam læſionem pueris inferre. In quo etiam bonorum Angelorum cuſtodia, & malorum remotio, & coërtio, & peculiaris etiam induſtria, & diligentia parentum iuuare poſſent.

Et ita ſimul reſponſum eſt ad obiectionem ſuprà factam contra ſecundam aſſertionem cum ſua noua difficultate. 25. *Colligitur reſponſio ad obiectionem 2. in n. 12.* Concedimus enim non fuiſſe infundendos poſteris Adæ in illo ſtatu habitus virtutum, vel ſcientiarum acquiſitarum, & conſequenter nec habituros fuiſſe intrinſecã facultatẽ vitandi omnes motus, vel paſſiones contrarias originalis iuſtitiæ: Nihilominus tamen generandos fuiſſe cum iuſtitia originali, quam ſemper haberent, quaſi in actu primo, quia haberent innocentiam, & gratiam, cui pro illo ſtatu talis Dei prouidentia debebatur; ſempérque parata eſſet ad remouendam omnem paſſionem perfectioni, & tranquillitati illius ſtatus contrariam. Neque puerilis ætas eſſet capax iuſtitiæ originalis cum ma-

iori, magíſque intrinſeca perfectione. Poſtquam autem homines ad vſum rationis peruenirent, nunquam quidem ſentirent motus fomitis, tamen in principio id proueniret ex adiutorio ſpeciali Dei, vel remouentis contraria obiecta, vel excitantis rationem, vt vigilaret; & voluntatem, vt quantum poſſet appetitum contineret. In illo autem initio deeſſet illa peculiaris facilitas, & perfectio, quæ ex habitibus acquiſitis prouenire ſolet. Vnde in illo etiam initio non haberent homines perfectam prudentiam habitualem acquiſitã. Poſſent tamen ex optima educatione, & inſtructione habere veluti quandam inchoationem eius, ratione cuius cum peculiari adiutorio Dei in primo vſu rationis actualem (vt ſic dicam) prudentiam exercerent, & deinceps facilè acquirerent habitualem; & ſingulis ætatibus proportionatam ſemper haberent. Ideoque ſi quis eſſet pro aliquo tempore defectus perfectionis, ille eſſet negatiuus, non tamen priuatiuus; quia illi ætati non plus deberetur, & paulatim illa perfectio magna facilitate acquireretur. Vnde quod ſuprà diximus, iuſtitiam originalem collectionem horum habituum includere; de iuſtitia in ſuo perfecto ſtatu exiſtente intelligendum eſt, quem ſtatum habuit in Adamo à principio propter peculiares rationes in illo inuentas, vt iam explicatum eſt.

CAPVT IX.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ omnes homines in gratia confirmati naſcerentur, & conſequenter an omnes poſteri Adami eſſent prædeſtinati, ſolíque electi ex illo naſcerentur.

1.
1. Senten. aſſirm. Anſelmi.

PRima ſententia affirmat Adamum, ſi non peccaret, ſed primam tentationem vinceret, fuiſſe in gratia confirmandum, non ſolùm in perſona ſua, ſed etiam in tota poſteritate, ac ſubinde non niſi ſanctos, & cum perfecta, & integra innocentia ſaluandos; ac denique ſolos prædeſtinatos, & electos ex illo fuiſſe naſcituros. Ita videtur ſenſiſſe Anſelm. lib. 1. Cur Deus homo, cap. 18. poſt medium. *Videt enim* (inquit) *quòd ſi viciſſent, ita confirmarentur cum tota propagine ſua, quòd vltra peccare non poſſent.* Quod ſuadet hac ratione. *Quia nemo dicet, plus valere iniuſtitiam ad alligandum in ſeruitutem hominẽ in prima perſuaſione ſibi conſentientem, quàm valeat iuſtitia ad conſummandum in libertate ſibi in eadem tentatione adhærentem.* Sed per primam iniuſtitiæ perſuaſionem tota natura victa eſt; ergo per primam victoriam tota etiam natura viciſſet, & in libertatem perfectam vindicaretur; eiuſdémque ſententiæ videtur fuiſſe Greg. *lib.4. Mor. cap. 36. alias 28. in fin.* vbi ait, quòd *ſi parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex ſe filios gehennæ generaret, ſed ſoli electi ab illo naſcerentur.*

Eius ratio.

Fauere videtur Gregor.

2.
Dictam ſententiam recipit Scotus cum limitatione.

Ex Scholaſticis Scot. 2. *diſt.* 20. ſequitur ſententiam Anſelmi, limitando illam, nimirum, quòd filij Adæ innocentis, non ſtatim in principio naſcerentur confirmati, ſed vincendo poſtea primam tentationem, confirmarentur; ſicut primus parens confirmatus eſſet, quia non fuiſſent filij melioris conditionis quàm pater. Vlteriùs verò *in q.* 2. in ſententiam Gregorij inclinat, quoad eam partem; quod in ſtatu innocentiæ, ſi Adam non peccaret, ſoli electi naſcerentur. Additque illos fuiſſe futuros eoſdem numero homines, qui nunc prædeſtinati ſunt, & non plures, neque pauciores. Nam hoc etiam Gregorij verba ſonant. Addit etiam rationem; quia prædeſtinatio electorum facta eſt ante præuiſum originale peccatum, & ante præuiſas generationes omnium futurorum hominum; ergo rata permanſiſſet, etiamſi Adam non peccaſſet; quia prædeſtinatio immutabilis eſt. Antecedens probat ex illo principio, quòd *ordinatè volens prius vult ea, quæ vltimo fini immediatius coniuncta ſunt*; & ideo Deus volens primariò vult ſeipſum, proximè prædeſtinatorum gloriã, & gratiam. Cum Scoto in omnibus conſentit Gabr. *ibi a.*1. ſolùm dubitat, an perſeuerante ſtatu innocentiæ iidem homines fuiſſent prædeſtinati, qui nunc ſunt. Maior etiam ibi *in dub. vlt.* poſt principalem quæſtionem, in eodem puncto à Scoto diſcrepat: in aliis verò ſententiam Anſelmi approbat. Baſſol. autem ibi *art.* 3. *&* 4. Scotum omnino ſequitur. Et conſentit Perer. *lib.4 in Gen. quæſt. de procre. mulieris.* circa illa verba: *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*; quatenus ait, in eo ſtatu tantùm electos homines fuiſſe generandos.

Scoti ratio.

Gabriel. cum Scoto ſentit. Maior autem ex parte diſſentit.

Baſſolus & Pererius Scoto adhærent.

Contrariam ſententiam ſicut communiorem, ita & probabiliorem cenſeo. Vt autem illam explicem, & confirmem, aduerto duas hîc miſceri quæſtiones. Vna eſt, an omnes geniti ex Adamo innocente à principio reciperent donum perſeuerantiæ in gratia, ſeu confirmationem in illa: nam in præſenti inter hæc non diſtinguimus. Alia eſt, an omnes ſaluarentur, ſeu eſſent electi, & prædeſtinati. Hæ namque quæſtiones in rigore diſtinctæ ſunt, quia illa duo inter ſe conuertibilia non ſunt. Nam licèt omnis confirmatus in gratia pro toto tempore vitæ ſit prædeſtinatus; non tamen è conuerſo omnis prædeſtinatus eſt etiam confirmatus, vt per ſe conſtat. Nihilominus tamen in præſenti materia illa duo tanquam conuertibilia reputantur. Et qui putant omnes homines propagandos ab Adamo perſeuerante in innocentia, futuros fuiſſe prædeſtinatos; conſequenter aſſerunt, etiam fuiſſe futuros perpetuò innocentes. Quia ſi gratiam poſſent aliquando amittere, nullum relinqueretur fundamentum ad dicendum, non obſtante peccato fuiſſe infallibiliter omnes ſaluandos. Vnde enim conſtare poſſet omnes fuiſſe condignam pœnitentiam acturos; & poſt illam fuiſſe pro aliquo tempore vſque ad finem vitæ in gratia perſeueraturos? Nulla enim maior ratio eſt ad hoc aſſerendum generaliter de omnibus pro aliqua temporis parte, quàm de toto tempore vitæ. Et ideo tota quæſtio verſatur de dono perſeuerantiæ totius vitæ cum impoſſibilitate quadam peccandi. Dico ergo primò, etiamſi Adam non peccaſſet, poſteri eius geniti in gratia, & iuſtitia peccare poſſent, & gratiam amittere. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1. *p. q.* 100. *art.* 2. *& quodl.* 5. *num* 8. *& in* 2. *diſt.* 20. *quæſt.* 2. *art.* 3. *ad* 5. vbi idem tenet Durand. *q.* 5. *num.* 9. Indicat Ægid. *q.* 2. *art.* 4. §. *aduertendum, & in ſolut. ad* 2. & Richar. ibi *art.* 2. *q.* 3. dicit, quòd filij Adæ innocentis poſſent peccare, & non peccare: ſed addit, quòd fortaſſe nullus peccaret; ſed in hoc vltimo diuinat, vt dicemus. Eandem ſententiam ſequuntur Caiet. & moderni *ad* 1. *p.* D. Thomæ, ſuprà; Zumel, Molin. & Valent. qui omnes illam ex Auguſtino ſumunt *lib.* 4. *de Ciuit. cap.* 10. quatenus ſub conditione dicit futuros fuiſſe homines felices in illo ſtatu; *Si nec primi homines malum, quod in poſteros traiicerent; nec quiſquam ex eorum ſtirpe iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet.* Vbi ſatis indicat, tam poſſibile hoc poſterius fuiſſe, ſicut fuit prius. Vnde ſtatim ſubdit, ſecuritatem non peccandi

3.
Communis ſententiæ negatiuæ probatio.

1. Aſſertio contra ſententiam Anſelmi in num. 1.

Probatur ex Auguſt. & Hugone.

ſeuandi ſolùm in ſtatu gloriæ eſſe potuiſſe. Et ſimili modo loquitur *lib. 1. Retract. cap. 13. ad fin. & lib. 9. Gen. ad lit. cap. 3.* dicens, omnes in vitam beatam ſine morte transferendos fuiſſe: *ſi iuſtè omnes, obedientérque viuerent.* Vnde Hugo de S. Vict. *lib. 1. de Sacram. p. 6. cap. 24.* in eodem ſenſu dixit; ſi Adam non peccaſſet, filios eius in iuſtitia eſſe naſcituros, ſed non perfecta, donec vſque in finem ſeruarent illam.

4. *Probatur deinde ex ratione D. Thom.*

Ratione probat veritatem hanc D. Thomas. Quia homo viator ab intrinſeco eſt mutabilis ad peccandum, ſed filij Adæ in illo ſtatu naſcerentur viatores; ergo ex vi ſtatus poſſent peccare, & gratiam amittere. Maior certa eſt, quia omnis creata voluntas in perſona creata, eſt mutabilis de ſe ad peccandum; nec poteſt ab intrinſeco confirmari B in bono, niſi per viſionem claram Dei, vt ſuprà de Angelis oſtenſum eſt. Minor etiam eſt certa; quia primi homines non ſunt creati videntes Deum, imò nec in corpore animali illum videre poſſent, licèt non peccarent, vt per ſe notum eſt. *Euaſio.* Circa conſequentiam verò dubitari poteſt, quia ſolùm poteſt inde concludi, filios Adæ non fuiſſe futuros impeccabiles ab intrinſeco; quod etiam authores prioris ſententiæ fatentur. Sed affirmant nihilominus fuiſſe confirmandos per ſpeciale donum gratiæ extrinſecus à Deo collatum, ſicut ſuprà diximus, in eodem innocentiæ ſtatu omnes fuiſſe ab omni peccato veniali præſeruandos; quandiu mortaliter non peccarent. Vel ſicut Apoſtoli in gratia confirmati ſunt in die Pentecoſtes. Vel ſaltem ſic C ut multis iuſtificatis in infantia datur etiam nunc perſeuerantiæ donum vſque ad mortem, ſiue ſit diuerſum à confirmatione, ſiue non; quia in hoc non eſt nunc controuerſia. Et ita prioris ſententiæ authores facilè concedent, in illo ſtatu homines futuros fuiſſe potentes peccare, niſi eis concedatur ex dono Dei infallibiliter fuiſſe perſeueraturos; ac proinde in ſenſu compoſito talis doni, non potuiſſe peccare.

5. *Excluditur.*

Sed hanc euaſionem tacitè excluſit D. Thomas dicens, hoc donum confirmationis eſſe priuilegium ſpeciale ex Dei voluntate pendens. Hoc enim non ſolùm de lapſa natura, ſed etiam de integra verum eſt. Nam licèt homo in natura integra poſſet per communia gratiæ auxilia diu in D gratia perſeuerare; nihilominus donum infallibiliter perſeuerandi ſpecialiſſimum eſſet, & non debitum illi ſtatui, ſed ex libero Dei dono pendens: ergo ex vi illius ſtatus originalis iuſtitiæ colligi, aut affirmari non poteſt, quòd illo perſeuerante, omnibus daretur perſeuerantiæ donum, ſeu confirmatio in gratia, & innocentia. *Exponitur D. Thom.* Et in hoc ſenſu accipiendum eſt, quod D. Thomas ſuprà dicit; *non videri poſſibile, quod pueri in ſtatu innocentiæ naſcerentur in iuſtitia confirmati.* Loquitur enim de poſſibili ſecundùm ordinariam poteſtatem, & communem legem, vt paulo pòſt explicat. Meritóque ſupponit, de illo ſtatu iudicandum eſſe ſecundùm communem legem illi cõſentaneam, & quaſi connaturalem: nam ſpecialia priuilegia non E ſunt omnibus communia. Nec poſſunt cum fundamento affirmari, niſi vel ex aliquo effectu iam cognito, vel ex ſpeciali promiſſione Dei. In præſenti autem nullum eſt teſtimonium, vel authoritas, ex qua de tali promiſſione conſtet. Neque aliud eius indicium; quin potiùs ex his, quæ in Adamo, & Eua contigerunt, euidens eſt, ſtatui innocentiæ, vt ſic, non eſſe debitum, nec conſequens donum impeccabilitatis, etiam illo modo, quo per confirmationem in gratia interdum datur. Et inde vlteriùs infertur, non fuiſſe dandum A omnibus; tum quia non eſt promiſſum, tum etiam, quia non eſt veriſimile, maiora dona gratiæ fuiſſe danda toti poſteritati, quàm primis parentibus data fuerint.

6. *2. Aſſertio contra Scotum in num. 2.*

Secundò addendum eſt, quòd ſtatu innocentiæ durante homines ex lege communi non acciperent confirmationem in gratia poſt victoriam alicuius primæ tentationis: imò nec in toto tempore viæ, ſed in termino eius. *Probatur.* Hanc etiam aſſertionem intendit D. Thomas. Et probatur, quia ipſe Adam, licèt viciſſet tentationem ſerpentis, non ſtatim manſiſſet in gratia confirmatus, ſed poſſet peccare quandiu viueret in animali corpore. Ergo idem cum proportione de filiis dicendum eſt. Conſequentia probata iam eſt; quia nec B authoritate oſtendi poteſt, nec per ſe eſt veriſimile, maiora dona gratiæ fuiſſe promiſſa poſteris Adæ primam tentationem vincentibus, quàm ipſi Adæ. Quod etiam Scotus, & alij ſupponunt. Antecedens ergo probatur, quia talis confirmatio, etiam poſt primam victoriam non ſequeretur ab intrinſeco ex vi illius actus deliberati, quo voluntas adhæreret Deo, eiúſque obdientiam eligeret, quia voluntas hominis etiam in ſtatu innocentiæ mutabilis eſſet ex natura ſua, etiam poſt primum actum plenè deliberatum, vt à fortiori conſtat ex his, quæ de Angelis ſuprà diximus. Quia de voluntate humana multo certius eſt habere hanc mutabilitatem connaturalem, quam gratia, vel iuſtitia originalis non C auferebant, vt iam dictum eſt. Nec etiam illa confirmatio daretur ab extrinſeco, quaſi præmium illius primæ victoriæ, quia neque hoc præmium ex natura rei eſt debitum, nec oſtendi poteſt, in eo ſtatu fuiſſe promiſſum Adæ, aut Euæ; vbi enim talis promiſſio oſtendi poteſt?

7. *Confirmatur 1. à ſimili.*

Quocirca, ſicut nunc non poteſt iuſtus mereri de condigno confirmationem in gratia, ſeu infallibile perſeuerantiæ donum, non ſolùm per vnius tentationis victoriam, ſed etiam per quotcunque merita; ita neque in ſtatu innocentiæ id poſſet, & quia ex natura rei eadem eſt ratio, & de alio genere prouidentiæ, vel promiſſionis diuinæ pro ſtatu innocentiæ nihil cum fundamento affirmari poteſt. Si autem Adam ſibi hoc donum proD mereri non potuit, multo minus ſuis poſteris illud meruit. Et eadem ratione, nec vnuſquiſque filiorum Adæ, illud ſibi mereri potuiſſet. Neque etiam dici poteſt, ſaltem de congruo potuiſſe illud mereri. Tum quia meritum de congruo non ſufficit ad infallibilem conſecutionem niſi oſtendatur promiſſio, quæ in præſenti non inuenitur. Tum etiam; quia nunc non datur omnibus hominibus hoc donum, non obſtante infinito merito Chriſti. Cur ergo credendum eſt fuiſſe dandum, vel omnibus propter vnum actum Adami vincendi primam tentationem; vel vnicuique propter primam victoriam ſimilem? *Confirm. 2. ex verbis Gen. 2.* Tandem confirmari hoc poteſt verbis illis Dei, *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris*, Gen. 2. Nam illis E ſignificatur, non tantùm ſtatim in prima tentatione, ſed poſtea quocunque tempore potuiſſe hominem ex cibo vetito comedere, & peccare, ac ſubinde potuiſſe priùs tentationem vincere; & poſtea ab alia ſimili, vel maiori ſuperari. Nam hoc planè in illa generali comminatione, *In quacunque die*, &c. indicatum eſt.

8. *Ad Anſelmum citatum in num. 2.*

Ad Anſelmum ergo reſpondet D. Thomas, non omnino aſſerendo, ſed dubitando, locutum fuiſſe. Nihilominus tamen negari non poteſt, quin in eam partem inclinauerit. Sed ratio eius, (vt idem D. Thomas notauit) non cogit. Solùm enim

enim concludit, quòd ſicut natura humana per primam inobedientiam primi hominis in ſeruitutem redacta eſt, ita per obedientiam in libertate & iuſtitia conſeruaretur. Veruntamen ſicut per culpam Adæ non ita ſumus omnes in captiuitatem redacti, vt non poſſimus per libertatem arbitrij in libertatem vindicari; ita etiam licèt per Adæ obedientiam originalem iuſtitiam quaſi hæreditario iure haberemus, nihilominus illam per liberum arbitrium amittere poſſemus. Eſt tamen differentia, quòd iuſtitiam ſemel amiſſam ſolis viribus liberi arbitrij, niſi nos Deus ſua gratia præueniat, & adiuuet, recupare non poſſumus: iuſtitiam autem etiam ab Adamo deriuatam, modo ſuperiùs declarato, de noſtro, & ſolo libero arbitrio amittere poſſemus. Hoc autem non eſt, quia fortior ſit culpa ad inducendam ſeruitutem, quàm obedientia ad iuſtitiam, & libertatem conſeruandam; ſed ex infirmitate, & fragilitate noſtræ naturæ prouenit. Eſt enim potentior de ſe ad malum, quàm ad bonum, & facilius à Deo, quàm à creatura auertitur; quia difficilius ad Deum, quàm ad creaturam conuertitur. Vnde fit etiam, vt vna inobedientia momentanea (vt ſic dicam) totam naturam ita deiecerit, vt à lapſu per ſe ſolam reſurgere non poſſet, abſque gratia; vna autem obedientia non eſſet ſufficiens ad conſeruandam iuſtitiam pro tota natura; ita vt poſtea per eiuſdem præcepti tranſgreſſionem amitti non poſſet. Reddíque poteſt ratio, tum quia bonum ex integra cauſa, malum autem ex quocunque defectu, ideóque ad deſtruendam iuſtitiam ſufficit ſemel peccare: ad conſeruandam autem iuſtitiam non ſatis eſt ſemel obedire, ſed etiam in obedientia perſeuerare. Tum etiam, quia potentior eſt homo de ſe ad cadendum, quàm ad reſurgendum, vel in bono perſeuerandum; & ideo poſt cuſtoditum ſemel præceptum, potuit facile ſequi culpa ſufficiens ad maculandam totam naturam: poſt primam autem inobedientiam non potuit ampliùs primus parens totam naturam in priſtinum ſtatum reſtituere; de quo latiùs *in tom. de Incarnat. in principio.*

9. *Ad Gregor. in eodem n. 1. reſponſio D. Thomæ.*

Ad Gregorium etiam reſpondet D. Thomas, ſolùm voluiſſe docere, quòd ſi Adam non peccaret, non generaret filios gehennæ, id eſt, peccatores, & dignos gehenna, ſicut modò illos generat; nihilominus tamen non negare Gregorium, quin ipſi filij Adæ etiam iuſti geniti poſſent poſtea per propria peccata filij gehennæ fieri. *Inſtatur 1. dicta reſponſio.* Quæ reſponſio ſatisfaceret, ſi Gregorius tantùm diceret, *Nunquam ex ſe filios gehennæ generaret:* ac non ibi ſiſtit, ſed adiungit, *Sed hi, qui nunc per redemptionem ſaluandi ſunt, ſoli ab illo electi naſcerentur.* *Occurritur ex D. Thoma.* Propter quod addit D. Thomas *d. q.* 100. *art.* 2. *ad* 1. quòd ſi fortè, durante ſtatu innocentiæ, homines non peccarent, non id eſſet, *quia eſſent in iuſtitia confirmati, ſed propter diuinam prouidentiam, per quam à peccato conſeruarentur immunes.* *Inſtatur 2.* Sed hoc non ſatisfacit, quia (vt diximus) hîc non eſt contentio de propria confirmatione ab intrinſeco; nec de modo præſeruationis à peccato, ſed abſolutè; an ex certa lege omnes præſeruarentur à peccato, ſeu damnatione. Quod ſi Gregorius aſſerere voluit, ex ſpeciali dono Dei, quodcunque illud ſit, omnes fuiſſe in perpetua iuſtitia conſeruandos, planè contra noſtram ſententiam docuit. *Aliter occurrit idem D. Thom.* Vnde D. Thomas *d. quodl. art.* 8. aliter reſpondet, videlicet, quòd Gregorius cùm dicit, *ſoli electi naſcerentur*, non intelligit abſolutè, *ſed quantum eſt ex ratione originis.* *Replica in contrarium.* Obſtant verò ſequentia verba Gregorij, *Soli ab illo electi naſce-* A *rentur, eoſdem electos aſpiciat* (vtique vir ſanctus) *atque cum eis quomodo quieſcere potuiſſet, intendat.* Quibus poſterioribus verbis apertè declarat, in prioribus ſe loqui de electis, non ſolùm quantum eſt ex vi originis, quomodo omnes baptizati dici poſſunt electi quantum eſt ex vi Baptiſmi, & omnes fideles ſolent vocari electi, vtique ad fidem; ſed loqui de electis ſimpliciter, vt cum effectu ſaluentur, ſeu gloriam conſequantur. Nam ad hos electos aſpicere debemus, vt cum illis quieſcere optemus.

10. *Alij vt Valentia aliter reſpõdent ad dictum locum Gregorij. Non ſatisfaciunt.*

Et ideo dixerunt alij ſignificaſſe Gregorium illis verbis; ſi neque Adam, neque poſteritas eius peccaſſet, futurum eſſe, vt tales electi tantummodo naſcerentur, quales nunc per Chriſtum ſaluantur. B Ita Valent. & tribuit D. Thomæ *in d. quodl.* At D. Thomas nihil aliud, præter id, quod retuli, dicit. Neque Gregor. ponit illam conditionalem, *ſi neque Adam, nec poſteritas eius*, peccaret; ſed tantùm dicit: *Si parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, ſoli electi ab eo naſcerentur.* *Molinæ reſponſio acceptatur.* Quare probabile cenſeo, quod Molina etiam dixit, Gregorium in ea fuiſſe ſententia, vt crederet, Adamo non peccante, omnes eius filios ſaluos futuros fuiſſe. Quod potuit quidem facere Deus. Vnde autem ſciri poſſit, ita fuiſſe futurum, ignoramus. Eadémque ratio, vel maior eſt, vt dixi, de immunitate ab omni peccato; ideóque ſolùm dicimus, ex vi illius ſtatus potuiſſe filios Adæ peccare, quamuis poſſet Deus, quos vellet, ab omni pecca- C to præſeruare.

CAPVT X.

Dubia nonnulla circa doctrinam ſuperioris capitis expediuntur.

1. *1. Difficultas.*

PRæcipua difficultas circa ſuperiorem reſolutionem eſt, quia poſito lapſu aliquorum hominum, videtur difficile ad explicandum, quomodo illis fuiſſet prouidendum, tam in ordine ad Deum, quàm in ordine ad cæteros homines innocentes. Nam in primis ſequitur, eos, qui peccarent, amiſſuros fuiſſe originalem iuſtitiam ſimul cum gratia; ergo fierent mortales: ergo D eiiciendi eſſent extra Paradiſum. Hinc autem aliæ perplexitates orirentur. Quid enim, ſi maritus peccaret, & non vxor; vel mater habens filium innocentem, & infantem, nunquid filius eiiciendus eſſet cum matre, vel ab illa eſſet ſeparandus? Vtrumque enim incommodum eſt. Deinde ſequeretur ſtatum peccati, aut gratiæ notum fuiſſe futurum & ipſis peccantibus, & aliis; quia ſtatus originalis iuſtitiæ per effectus, & ſigna facilè innoteſcere poſſet. Conſequens autem inconueniens videtur, quia poſſent peccata eſſe merè interna, quæ non expedit omnibus eſſe nota; & ſimiliter non expediebat, vt ſemel peccans, poſtea de ſua pœnitentia, & peccatorum remiſſione ſtatim certus fieret.

2. *Reſoluitur ex quadam ſententia Catherini.*

E In hoc dubio, ſi vera eſſet ſententia dicentium illo in ſtatu amitti potuiſſe gratiam, non amiſſa originali iuſtitia, conſequenter dici poſſet, perſeuerante Adamo in Dei obedientia, filios eius, qui peccarent, amiſſuros fuiſſe gratiam; non verò originalem iuſtitiam. Quod tribui poteſt Catherino: nam *in Opuſc. de peccat. Orig. diſp.* 4. *in fin.* dicit, quòd licèt Eua peccaſſet, & gratiam amiſiſſet, non priuaretur originali iuſtitia, ſi Adamus non peccaſſet. Ergo à fortiori idem dicturus fuiſſet de filiis Adæ, ſi patre non peccante, ipſi peccarent: imò fortaſſe idem diceret de Ada-

mo,

mo, ſi ſeruaret præceptũ non comedendi de ligno ſcientiæ, & contra alia peccaret. Poteſtque hoc ſuaderi, quia donum iuſtitiæ erat in eo ſtatu nanaturale, ſed dona naturalia non amitterentur per peccatum; ergo nec donum iuſtitiæ per quodlibet peccatum amitteretur; ſed ſolùm propter peccatum totius naturæ iuxta comminationem Dei. Vnde ſupponendo hanc ſententiam dicendũ eſſet, homines non fuiſſe morituros, etiamſi peccarent, & conſequenter nec fuiſſe extra Paradiſum emittendos. Et ita ceſſarent aliæ dubitationes, quæ ex contraria poſitione inferebantur.

3. *Dicta reſolutio reiicitur multipliciter.*

Sed illa ſententia ſupponit falſum fundamentum: in ſuperioribus enim demonſtratum eſt, iuſtitiam originalem nunquam permanere ſine gratia, & oppoſitum diuinæ inſtitutioni repugnare. Deinde illo fundamento præmiſſo, alia maiora incommoda oriuntur. Nam incredibile eſt, homines rebelles Deo per peccatum, habituros fuiſſe corpora impaſſibilia, & immortalia, & appetitum inferiorem plenè ſubiectum ſuperiori: & ſimilia priuilegia, quæ originalis iuſtitia ſecum afferebat. Deinde, vel homines ſemel peccantes in illo ſtatu agere poſſent pœnitentiam, vel non. Si non poſſent, conſequenter non poſſent in gratiam redire; quod miſerrimum eſſet. Si autem eam agere poſſent; quomodo permanente iuſtitia originali poſſent pro peccatis ſatisfacere; cùm donum illud ab omni pœna, & dolore hominem præſeruaret? Item ſi homo poterat in illo ſtatu peccare, poſſet etiam ſæpius id facere, & conſuetudine peccandi prauos habitus acquirere: talis autem diſpoſitio repugnat cum rectitudine iuſtitiæ originalis. Denique licèt iuſtitia originalis ex ea parte, qua perficiebat, & quaſi integrabat naturam intra ſuum ordinem, dicatur quodammodo naturale donum; nihilominus ſimpliciter non erat naturæ debita, nec dabatur, niſi gratis, & in ordine ad perfectionem gratiæ; ergo non erat magis inamiſſibilis per peccatum, quàm ipſa gratia.

4. *Verior reſolutio bipartita.*

Dicendum ergo eſt, ſi Adamus non peccaſſet, poſteros eius non magis fuiſſe naſcituros confirmatos in iuſtitia originali, quàm in gratia; ac proinde, ſi peccarent, vt reuera potuiſſent, vtramque amiſſuros fuiſſe. Quomodo autem Deus tunc prouidiſſet hominibus peccantibus, tam quoad ſalutem animæ, & felicitatis conſecutionem, quàm quoad reliquum tempus ſtatus viæ, incertum nobis eſt.

Prior pars tractatur.

Priorem partem probant ea, quæ hactenus adduximus. Quia verò aliud eſt loqui de poteſtate, aliud de facto, ſolùm poſſumus certò affirmare, ex parte ſtatus, & donorum gratiæ, & iuſtitiæ, quæ in illo data ſunt pro tota poſteritate, potuiſſe homines gratiam, & conſequenter etiam iuſtitiam peccando amittere; & non fuiſſe vnam ſine alia amiſſuros propter connexionem earum inter ſe. Quòd verò de facto Deus permitteret aliquos peccare, ſicut non poſſumus abſolutè negare, ita neque cum certitudine affirmare poſſumus.

Perplexitates adductæ n. 1. coniecturam videntur facere quod tunc non peccaretur.

Quia poſſet facilè Deus nullum aliud peccatum in toto genere humano permittere, ſi primus homo primam peccati occaſionem viciſſet, & dare omnibus hominibus auxilium efficax ad vitanda omnia, & ſingula peccata; etiamſi tale auxilium non eſſet debitum, nec promiſſum pro tali ſtatu, ſed ſolùm ex libera prouidentia datum, ſicut ſuprà diximus, & inſinuauit D. Thomas 1. *p. quæſt.* 100. *art.* 2. *ad* 1. in reſponſione prima ad teſtimonium Gregorij. Neque eſt reuelatum, vel aliter certum non fuiſſe id facturum Deum; ſi autem id feciſſet, ceſſaſ-

A ſent difficultates, & perplexitates, quæ in illo ſtatu oriri viderentur, ſi aliqui homines in eo peccarent. Et hæc videtur eſſe potiſſima coniectura, vt credibile fiat Deum ita fuiſſe prouiſurum in illo ſtatu hominibus, vt in eo nemo peccaret, licèt poſſet.

5. *Eſt tamen inſufficax coniectura, & plures ſunt in contrarium.*

Nihilominus tamen hæc ſola coniectura inſufficiens eſt, vt definitè aſſerere poſſimus, Deum fuiſſe prædeſtinaturum omnes homines vel ad gloriam, vel etiam ad perpetuam innocentiam pro ſtatu viæ, ſi præuidiſſet, Adamum non fuiſſe peccaturum. Imò oppoſitum fit credibilius maioribus coniecturis. *Primò.* Primò quia in omni ſtatu fuit conueniens, gratiam Dei, eiúſque liberalem donationem in hominibus manifeſtari: ſed hoc B maximè fit per gratuitam electionem quorundam præ aliis, & per efficaciam vocationis in illis, & non in iſtis: ergo hoc genus prouidentiæ ſeruaret Deus cum hominibus, etiamſi Adam non peccaſſet. *Secundò.* Secundò, quia hoc modo etiam oſtenditur maximè libertas humani arbitrij, eiúſque ab auxiliis gratiæ dependentia. *Tertiò.* Tertiò, quia per eundem prouidentiæ modum non ſolùm gratia, ſed etiam iuſtitia Dei, non diſtributiua tantùm, verum etiam vindicatiua declaratur. *Quartò.* Quartò, quia propter has rationes non prædeſtinauit Deus omnes Angelos, nec etiam duobus primis hominibus donum perſeuerantiæ in prima innocentia dedit: ergo, quantum coniecturis aſſequi poſſumus, idem cum hominibus faceret, etiamſi primus homo Dei C mandatum non violaſſet.

6. *Satisfit difficultatibus num. 1. expoſitis atque per varias quæſtiunculas.*

Denique non obſtat ratio, quæ ex difficultatibus propoſitis deſumitur; quia quod apud homines difficile apparet, poſſet Deus facilè componere, & conuenientem prouidentiæ modum pro illis occaſionibus ordinare. Quod declaratur à ſimili: nam ſi Eua peccante, Adam illi non conſenſiſſet, nec peccaſſet, etiam eſt nobis explicatu difficile quid agendum eſſet, id eſt, an Eua eiicienda eſſet de Paradiſo, & tunc, an creanda eſſet alia mulier, ex qua homines innocentes in Paradiſo naſcerentur. Vel ſi Eua, non obſtante peccato, intra Paradiſum propter coniugium cum Adamo relinqueretur, an ibi poſſet pœnitentiam agere, & pœnam aliquam ſaltem voluntariè aſſu- D mere. Et ad hunc modum ex ſimili hypotheſi poſſunt varia dubia excitari, propter quæ vitanda, recurrendum non eſt ad negationem hypotheſis; quaſi non potuerit Deus, non peccante Adamo in aliis hominibus peccata permittere; & nihilominus modum conuenientem prouidere, quo poſſent homines in tali ſtatu, & euentu gubernari. Quod per breues interrogationes facilè explicatur.

7. *Pro poſteriori parte reſolutionis in num. 4. poſitæ, quæſtiuncula prima.*

Prima eſt, an peccans in illo ſtatu poſſet ad gratiam redire, & veniam peccati conſequi, vel ſtatim reprobus fieret? Ad quam dicendum omnino videtur, potuiſſe tunc etiam peccatores in gratiam redire. Probatur, quia non ſtatim transferrentur viui ex hac vita in infernum, & quandiu E in hac vita exiſterent, haberent liberum arbitrium de ſe flexibile ad bonum; ergo poſſent in gratiam Dei redire. Maior probatur, quia ſtatus viæ haberet tunc ex Dei ordinatione certam durationem, quæ non finiretur propter ſuperueniens peccatum. Item, qui ſemel, aut iterum bene operaretur, non ſtatim transferretur ad gloriam communi lege; ergo ſeruata proportione, qui ſemel peccaret, non ſtatim damnaretur, vel extra ſtatum viæ conſtitueretur. Minor etiam nota eſt, & à fortiori oſtendi poteſt ex ſuprà dictis de natura angelica. Nam inter illam, & humanam diſcrimen

crimen communiter conſtituitur, quòd angelica natura eſt quodammodo inflexibilis in electione ſemel facta, humana verò facilè poteſt electionem mutare: quæ differentia cum in naturali proprietate fundetur, etiam in natura humana in ſtatu innocentiæ ſpectata locum habet. Et nihilominus diximus, inflexibilitatem illam naturæ angelicæ, non rigoroſè, ſed morali quodam modo eſſe accipiendam; ergo homo in ſtatu naturæ integræ, non ſolùm phyſicè, ſed etiam moraliter conuertibilis eſſet ad bonum, ac ſubinde ex parte ſua capax eſſet pœnitentiæ, & remiſſionis peccati. Præſertim, quia per peccatum ab illa integritate, & perfectione naturæ caderet, atque ita ſuum errorem, & fragilitatem facile poſſet agnoſcere. Vnde probatur tandem prima conſequentia. Tum
B quia Deus in illo ſtatu, & ex communi eius lege homini ſemel bene operanti non ſtatim daret perſeuerantiæ donum: ergo nec malè operantem ſtatim deſereret, & quaſi deſperatum relinqueret. Tum etiam, quia magis repugnat ſtatui viatoris non poſſe reſurgere, quàm non poſſe cadere. Tum denique, quia hoc eſt magis conſentaneum diuinæ miſericordiæ, bonitati, ac ſapientiæ.

8. *2. Quæſtiuncula plures complectens reſoluitur.*

Hinc naſcitur ſecunda interrogatio, quæ plures includit, ſcilicet, quænam remedia inſtituerentur tunc à Deo in remedium peccati? In qua re vnum videtur certum, ſcilicet, neceſſariam fuiſſe dilectionem Dei ex vera charitate cum deteſtatione peccati, ſeu contritione. Nam hæc diſpoſitio quaſi connaturalis eſt ad infuſionem
C gratiæ cum remiſſione peccati. An verò præter hoc medium internum prouideret Deus aliud externum in illo ſtatu per modum ſacramenti, incertum eſt, vt dixi *in 3. tom. 3. p. diſp. 3. ſect. 3. in fine.* vbi partem negantem probabiliorem duxi. Interrogari etiam poteſt, an tunc remitterentur peccata per Chriſtum Redemptorem? De qua re videri poſſunt dicta *in 1. tom. 3. p. diſp. 5. ſect. vltim.* Tandem interrogatur, an homines tunc peccantes indigerent externis operibus pœnitentiæ, & ſatisfactionis pro peccatis? Ad quam interrogationem poſt reſolutionem puncti ſequentis commodiùs reſpondebimus in num. 12.

9. *3. Quæſtiunculæ pars neg. ſuadetur.*

Tertiò ergo interrogari poteſt; an in eo euen-
D tu, recuperata per pœnitentiam gratia, etiam originalis iuſtitia reſtitueretur? Pars etenim negans ſuaderi poteſt; quia licèt iuſtitia non fuerit vnquam ſine gratia, quia in ea fundatur: tamen gratia ſine originali iuſtitia eſſe poteſt, quia eſt perfectio extra rationem gratiæ, & illi ſuperaddita. Et ita videmus reſtitutam eſſe Adamo gratiam ſine iuſtitia, ſicut & nunc in iuſtificatione datur. Ergo idem eſſet in hominibus peccantibus in ſtatu innocentiæ. Probatur conſequentia, tum quia eadem ratio militat: tum etiam, quia contritio per ſe ſolum diſponit ad gratiam, & habitus, qui illam conſequuntur, non verò
Confirm. 1. ad originalem iuſtitiam; ergo non eſt cur pœnitentibus reſtitueretur. Vnde confirmatur primò,
E quia illa iuſtitia datur gratis, tanquam peculiare donum innocentium, ideo enim dicebatur innocentiæ ſtatum conſtituere: innocentia autem re-
Confirm. 2. ſtitui non poterat; ergo non erat, cur originalis iuſtitia reſtitueretur. Tandem confirmatur, quia aliàs homo pœnitens ſtatim de ſua iuſtificatione certus fieret, quod videtur inconueniens. Et ſequela probatur, quia donum iuſtitiæ originalis tale erat, vt poſſet experimento cognoſci per carentiam fomitis, & alios eius effectus in ſuperioribus numeratos. Sicut Adam, & Eua experti ſunt deordinationem ſuam, quando aperti ſunt

A oculi eorum, & erubeſcere cœperunt. Ex quo effectu euidenter cognoſcere potuerunt peccatum ſuum, quod quidem in culpa non eſt inconueniens, quia nos etiam optimè ſcimus quando peccamus; ſecus verò eſt de gratiæ certitudine.

Pro parte verò affirmante facit primò, quia ordo, & rectitudo originalis iuſtitiæ eſſet in illo ſtatu annexa gratiæ per modum proprietatis eius; ergo reſtitueretur ſimul cum gratia. Quia per ſingulorum hominum perſonalia peccata non fieret mutatio in toto ſtatu innocentiæ, ſicut per peccatum Adæ facta eſt: ſed ſolùm particularis perſona peccans ab illo ſtatu caderet; ergo non eſt veriſimile nocumentum illud, durante vitæ tempore, in illo ſtatu irreparabile fuiſſe. Et declaratur. Nam ſi Eua peccante, Adam non peccaſſet, veriſimilius eſt, potuiſſe Euam per conuerſionem ad Deum, ad priſtinum ſtatum iuſtitiæ, & felicitatis Paradiſi redire: quia vix poſſet aliter coniugium illud, & ſocialis vita inter Adamum, & Euam cum tanta morum & affectuum diſſimilitudine rectè ſubſiſtere. Ergo idem in cæteris ſeruaretur. Denique vtrumque poſſibile fuit, vt eſt per ſe notum; & licèt ſit incertum, quia ex voluntate Dei pendet, illud tamen de Deo credendum eſt, quod liberalitati eius, & hominum innocentium conditioni, & iuſto deſiderio magis eſſet conſentaneum.

10. *Pars affirm. oſtenditur primo.* — *Secundò.* — *Tertiò.*

Et ita poteſt facile vtraque pars defendi. Aduerti autem poteſt, ſicut nunc contigit conſequi remiſſionem culpæ, manente aliquo reatu pœnæ temporalis, ita etiam in illo ſtatu, ſeu tempore accidere potuiſſe; quia non omnes homines æquè feruenter de peccato dolerent, cùm hoc ex libertate pendeat. Si ergo homo integrè iuſtificaretur à peccato, quoad culpam, totúmque pœnæ reatum, credibile eſt etiam originalem iuſtitiam fuiſſe recuperaturum. Nec referret, quòd illi non reſtitueretur innocentia, quatenus negat omnem culpam, etiam præteritam. Quia illa iuſtitia de ſe non poſtulabat talem innocentiam, licèt de facto ſolùm innocentibus data, & in eis ſolis inuenta fuerit. Neque etiam eſſet tunc inconueniens, quòd peccatores de ſua perfecta iuſtificatione poſſent aliquando eſſe certi ex effectu recuperatæ iuſtitiæ, quia hæc certitudo eſſet illi ſtatui conſentanea: vt patet in innocentibus qui nunquam peccarent, quia certò ſcire poſſent, ſe nunquam amiſiſſe iuſtitiam, & conſequenter neque gratiam. Ergo idem poſſet conferri peccantibus poſt perfectam remiſſionem conſecutam.

11. *Vtraque pars quæſtiunculæ probabilis notatioque pro motiuis vtriuſque partis.*

At verò, ſi remiſſio culpæ in aliquo fieret ſine perfecta remiſſione reatus pœnæ, pro illo tempore veriſimilius eſt, non fuiſſe originalem iuſtitiam ſimul cum gratia reſtituendam. Quia talis homo adhuc eſſet pœna dignus: ergo à fortiori eſſet pœnæ capax ſecundùm præſentem ſtatum. Ergo pro tunc erat incapax doni originalis iuſtitiæ, quod omnem pœnalitatem excludebat. Et iuxta hoc facilè expeditur vltima interrogatio in præcedenti puncto in fine numeri 8. relicta. Dicendum eſt enim, potuiſſe hominem in illo ſtatu peccantem indigere externis pœnis ſatisfactoriis, quandiu pro reatu temporalis pœnæ non plenè ſatisfaceret; vel per feruentem contritionem plenam illius remiſſionem conſequeretur. Quia cùm careret dono iuſtitiæ, eſſet in ſtatu pœnali, & conſequenter eſſet capax huiuſmodi ſatisfactionis, quæ ſemper eſt debita, quandiu peccatum quoad omnem reatum, non eſt plenè remiſſum.

12. *Progreditur dicta notatio.*

Quarta interrogatio eſt, an homines tunc peccantes 13.

cantes

4. Quæſtiuncula in vtramque partem verſatur, & vtrique ſatisfit.

cantes ſtatim de Paradiſo eiecti fuiſſent; vtrumque enim potuit Deus ordinare; & incertum eſt, quid faceret. Nunc enim nullum decretum habuit diuina voluntas, quod nobis innoteſcat, ex quo alterutram partem definire poſſimus. Quid autem Deus tunc decreuiſſet, vix poteſt per coniecturas diuinari. Nam ſi peccantes ſtatim è Paradiſo eiicerentur; frequenter coniux à coniuge, pater à filiis, & filia à matre ſeparari debuiſſet: quod ſine aliqua perturbatione, & incommodo innocentium vix fieri poſſet. Item talis lex videri inſtantis exilij non videtur illi ſtatui neceſſaria. Nam ſi intra Paradiſum peccata committi poterant, cur non poſſet etiam contritio de peccatis ibidem exerceri, & aliquæ etiam pœnalitates ſuſtineri? Item poſſent peccatores ibi manentes ab eſu ligni vitæ arceri, & vnam rempublicam cum innocentibus conſtituere; in qua legibus ſuo ſtatui proportionatis gubernarentur. Ad hunc ergo modum facilè poteſt hæc pars defendi. Quòd ſi contraria lectori placuerit, non deerunt congruentiæ. Quia homo peccando fieret mortalis, cùm iuſtitiam originalem amitteret; Paradiſus autem erat locus cuiuſdam immortalitatis (vt ſic dicam) ac felicitatis. Homo etiam peccando fieret illo loco indignus, & quaſi ad illum ineptus. Quia proprietates loci debent eſſe acccommodatæ conditioni locati. At homo peccator pœnalitatibus, & ærumnis eo ipſo ſubiicitur; locus autem ille ab his omnibus imperfectionibus, & incommoditatibus erat immunis. Igitur, qui peccarent fortaſſe diuina vi, vel miniſterio Angelorum, ſtatim extra Paradiſum fierent; facta autem perfecta pœnitentia, & iuſtitia recuperata; ad illum reſtituerentur. Et ita poſſent facilè incommoda inſinuata vitari: præterquam quòd facile eſſet diuinæ prouidentiæ innumeris modis aliis omnia illa componere, & conuenienter ordinare.

CAPVT XI.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ, ſi perſeueraret, excellentior eſſet hominum ſanctificatio, quàm ſit in ſtatu lapſæ naturæ.

1.

1. Suppoſitio triplicis comparationis in ſanctitate vtriuſque ſtatus.

SVppono in primis, triplicem hîc fieri poſſe comparationem: vna eſt inter primas ſanctificationes vtriuſque ſtatus; alia inter auxilia, & gratiæ, vel charitatis abundantiam, quæ ad merendum eſſentiale præmium in vtroque ſtatu hominibus daretur: tertia eſſe poteſt inter vltimam ſanctificationem, quæ in termino viæ per gratiam, & gloriam conſummabitur. Secundò ſuppono totam quæſtionem hanc multum pendere ex illa cõtrouerſia, an perſeuerante innocentiæ ſtatu, Verbum caro fieret, & conſequenter, an gratia ſtatus innocentiæ eſſet ex meritis Chriſti, nécne. Nam ſi non eſſet ex Chriſto, veriſimile eſt, non fuiſſe futuram tam abundantem, ſicut nunc eſt propter Chriſti dignitatem, & infinita merita: ſi autem in vtroque ſtatu omnis hominum gratia eſſet ex Chriſto, res magis eſt dubia. Et hanc partem nos, vt probabiliorem ſupponimus, iuxta ea, quæ *in 1. tom. de Incarnat.* tradidimus.

2. Suppoſitio de futura incarnatione eſto Adam non peccaret.

2.

Pro 1. comparatione notatio.

In prima verò comparatione omittimus primã ſanctificationem primorum parentum, nam illa ſingularem excellentiam habuit, propter peculiarem dignitatem, & munus illorum in quo ab ipſo Deo, tanquam totius naturæ, & gratiæ principia, creati, & ſanctificati ſunt. Et ideo de illorum excellentia in ſuperioribus dictum eſt. Nunc ergo ſolam primam ſanctificationem filiorum Adæ in vtroque ſtatu comparamus. Poteſt autem vlteriùs diſtingui duplex ſanctificatio prima. Vna eſt infantium, quæ ſine illorum diſpoſitione fit: alia adultorum, quæ fit per eorum diſpoſitiones. Vtraque ex his frequens eſt, & ordinaria in ſtatu naturæ lapſæ: in ſtatu autem innocentiæ ſola prior per ſe loquendo locum haberet. Quia omnes ſanctificarentur in ipſa cõceptione; & ita nullus adultus gratiam primam acciperet; niſi fortè poſt lapſum, quando iam propriè ad ſtatum innocentiæ non pertineret.

3.

1. Comparatio ad infantes vtriuſque ſtatus relata expenditur.

Igitur prima quæſtio in præſenti eſt, vtrùm gratia primæ ſanctificationis infantium futura eſſet maior in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, quàm poſtea fuerit; vtique in intenſione, & gradibus qualitatis gratiæ. Nam ſub aliis reſpectibus poteſt gratia naturæ lapſæ dici maior, quatenus includit remiſſionem culpæ, & ſit ex ſubiecto magis indigno, & auerſo à Deo. E contrario verò gratia innocentiæ excederet: tum in eo, quòd donum iuſtitiæ originalis haberet concomitans: tum etiam, quia haberet donum innocentiæ adiunctum; de quo generalis controuerſia eſt, an ſit maior Dei miſericordia, quàm donum pœnitentiæ? quæ res alibi diſputanda eſt. De ipſa verò gratia ſanctificante quoad propriam intenſionem gradus eius, incertiſſima res eſt; quia determinatio ad talem gradum ex ſola Dei voluntate pendet, quæ nobis reuelata non eſt; & vix poſſumus per coniecturas aliquid ſuſpicari. Nam quòd in ſtatu innocentiæ ſanctificatio infantium cum maiori abundantia gratiæ fieret, ſolùm habere videtur congruitatem cum excellentia illius ſtatus, & cum dote innocentiæ, ac iuſtitiæ originalis. E contrario verò, quòd poſt naturæ lapſum maior gratia conferatur ad delendum ſolum originale peccatum, videtur habere congruitatem ex oſtenſione diuinæ miſericordiæ, & ex merito paſſionis Chriſti. Nam licèt in ſtatu innocentiæ danda eſſet illa gratia ex meritis Chriſti; non tamen paſſione, vel morte eius. Et ex hac parte videtur ſumi aliqua ratio abundantioris gratiæ in præſenti ſtatu. Et conſonant verba Chriſti *Ioan. 10* dicentis, *Ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant.*

Vide tom. 4. de pœnit. disp. 13. sect. 3. n. 13.

Coniectura pro alterutra parte comparationis.

4.

Paradiſus locus non conuincit.

Sed in primis hæc verba parum probant. Quia vel in ipſis nulla fit comparatio, vt Maldon. ſentit; ſed eſt tantùm poſitiua aſſertio abundantis gratiæ, quæ in omni ſtatu per Chriſtum danda eſſet. Vel ſi eſt comparatiua locutio, vt verba ſonant, non fit comparatio inter ſtatus innocentiæ, & naturæ lapſæ; nulla enim de hac re ibi facta fuerat mentio; ſed eſt, vel inter ſtatum Eccleſiæ poſt Chriſti aduentum, & ante illum: vel inter ſtatum viæ, & patriæ: vel inter diuerſos ſtatus eorundem hominum iuſtorum, ac viatorum. Nam Chriſtus venit, vt vitam gratiæ haberent, & in illa creſcerent, & abundantiùs haberent, bene per illam operando. Et ita poſſent illa verba cum eadem proportione ad ſtatum innocentiæ applicari. Reliquæ verò coniecturæ pro vtraque parte debiles ſunt, & ideo rem hanc, vt incertam relinquo. Solùm aduerto, quòd ſicut nunc in lege gratiæ omnes infantes baptizati æqualem gratiam recipiunt, vt probabilior opinio fert; quia datur ſine diſpoſitione recipientium, & ita ex parte illorum non poteſt variari ſacramenti effectus, & aliunde in cæteris cauſis, & in lege Dei ordinaria eſt æqualitas: ita in ſtatu innocentiæ veriſimilius eſt, omnes infantes fuiſſe cùm æquali gratia concipiẽdos, ſecundùm ordinariam legem; quia etiam illi iuſtificarentur ſine diſpoſitione propria, quia natu

Neque vtriuſlibet partis coniectura vnde reſolutio comparationis incerta manet.

Quid tamen certi habeatur in eadem comparatione.

naturaliter non erant capaces illius, & non ſunt fingenda miracula ſine fundamento; & in reliquis cauſis gratiæ, ac cõmuni lege eſſet æqualitas.

5. *Id vero cum limitatione accipiendum.*

Solùm poſſet probabiliter adhiberi limitatio, ſeu diſtinctio cum proportione ad ſtatum naturæ lapſæ, ac diuerſa eius tempora. Nam licèt poſt Chriſti aduentum omnibus infantibus baptizatis æqualis gratia conferatur, nihilominus credimus, illam eſſe maiorem, quàm quæ ante aduentum Chriſti per circumciſionem, vel remedium legis naturæ infantibus conferebatur: quia merita Chriſti iam exhibita ex parte ſua videntur magis applicata ad gratiam conferendam. Sic ergo in ſtatu innocentiæ, (in quo ſupponimus venturum fuiſſe Chriſtum, vt iuſtificatorem abſque redemptione) d ſtingui poſſunt duo ſimilia tempora: vnum ante incarnationem, & aliud poſt illam; & in hoc poſteriori dandam fuiſſe infantibus abundantiorem gratiam primam, quàm in priori, quia ratio ex parte Chriſti deſumpta cum eadem proportione applicari poteſt. Quòd ſi hoc verum eſt, comparatio fieri debet cum partitione accommoda. Et ſic probabile eſt, gratiam baptiſmalem, quæ nunc datur infantibus, non eſſe minorem quacunque gratia danda infantibus innocentiæ, ſiue ante, ſiue poſt incarnationem Chriſti in illo ſtatu. Quia ex parte recipientium non eſt inæqualitas in diſpoſitione poſitiua; cùm in illis omnibus nulla detur; & licèt in hoc ſtatu videantur infantes magis indiſpoſiti ratione culpæ originalis, hoc impedimentum ſuperatur aliunde, ſcilicet, ex paſſione Chriſti: ideóque probabile eſt, non eſſe minorem gratiam, quæ infantibus confertur in hoc ſtatu, quàm fuiſſet in quolibet tempore ſtatus innocentiæ, quantum ex cauſis gratiæ colligere poſſumus. An verò ex ſpeciali priuilegio in aliquibus, vel in omnibus ex lege communi; Deus ſua voluntate aliud ordinaſſet, ipſe ſolus ſcit, cui voluerit reuelare. Et ſimilia ſunt multa, quæ in hac collatione talium gratiarum, ſecundùm illa diuerſa tempora cogitari poſſunt, quæ idcirco prudens omitto.

6. *Dubium de adultorum iuſtificatione durante ſtatu innocentiæ.*

Sed quæret fortaſſe aliquis, quid dicendum eſſet de prima gratia, quæ daretur adulto in ſtatu innocentiæ, Adamo non peccante? Reſpondeo, tunc non potuiſſe primam iuſtificationem in adulto locum habere, niſi poſt lapsũ perſonalem eius, quia omnes conciperentur in gratia, & cum illa peruenirent ad ætatem adultam; ergo non poſſent in adulta ætate iterum primam gratiam recipere, niſi priorem antea perderent. Iam ergo non eſſet illa prima iuſtificatio ſtatus innocentiæ, ſed lapſæ ſaltem in tali perſona; nec fieret abſque perſonali diſpoſitione propria recipientis. Item licèt talis gratia eſſet prima ex parte ſubiecti, quia tunc in eo non ſupponeretur gratia; nihilominus non eſſet purè prima (vt ſic dicam) quia iuxta probabiliorem ſententiam reuiuiſceret tota gratia, quæ priùs amiſſa fuiſſet; ſicut credimus reuiuixiſſe in Adamo quando pænitentiam egit. Et ideo ex hac parte magis incertum eſt, quanta futura eſſet illa prima gratia hominis reſurgentis à perſonali peccato in ſtatu naturæ non lapſæ in Adamo, tum quia ignoratur quanta, & quali diſpoſitione reſurgeret: tum etiam quia non minus ignotum eſt, quantam gratiam amiſſam recuperaret. Non poſſumus ergo de illa iuſtificatione peccatoris, niſi per proportionem ad illam, quæ nunc fit, ratiocinari: vnde dicere poſſumus, futuram fuiſſe eiuſdem rationis, & æqualem ſaltem æqualitate proportionis quatenus per ſe iuxta exigentiam diſpoſitionis; ex accidenti verò iuxta proportionem gratiæ priùs amiſſæ, fieret; ſicut nunc etiam fit.

Reſolutio.

7. *2. Comparatio triplici aſſertione expeditur à D. Thoma. Primò.*

Secunda comparatio eſt in dignitate, ſeu efficacia operum vtriuſque ſtatus ad merendum maius gratiæ augmentum, maiúſque eſſentiale præmium. Quam tractat D. Thomas 1. *p.q.*95.*a.*4. Et in ſumma tribus aſſertionibus reſpondet. Prima eſt, *Homines in ſtatu innocentiæ maiorem gratiam, & gloriam eſſentialem per merita conſequerentur, quam in ſtatu naturæ lapſæ.* Ratio eius eſt, quia qualitas meriti in ordine ad eſſentiale præmium ſumitur ex quantitate gratiæ, & charitatis, à qua procedit, ſed in ſtatu innocentiæ copioſior fuiſſet gratia, nullo obſtaculo in natura humana inuento; ergo. Secunda aſſertio eſt: *In ſtatu innocentiæ opera eſſent maioris meriti quoad præmium accidentale, ſi ſecundùm abſolutam quantitatem conſiderentur.* Probat, quia in illo ſtatu maiora fuiſſent hominum opera, quia eſſent maioris virtutis. Sed quantitati operis reſpondet accidentale præmium, quod eſt gaudium de bono creato; ergo hoc meritum eſſet maius in ſtatu innocentiæ. Tertia concluſio eſt, *In ſtatu naturæ lapſæ opera ſunt magis meritoria præmij accidentalis ex quantitate proportionali operis.* Probat, quia in hoc ſtatu homines ſunt imbecilliores ad operandam virtutem, & ideo minus opus in illo maioris eſt meriti præmij accidentalis, quàm maius opus eſſet in potentiori.

Secundò. *Tertiò.*

8. *Difficilis apparet doctrina hæc D. Th.*

Hæc doctrina D. Thomæ ſatis difficilis eſt, multa verò attingit ad materiam de merito pertinentia, quæ ab hoc loco aliena ſunt. Ideoque ſolùm de his, quæ ad punctum propoſitum explicandum neceſſaria fuerint, dicemus. Alij ergo Scholaſtici *in 2. diſt.* 29. aliter in hoc puncto ſentiunt. Nam Durandus *quæſt.* 3. dixit, in vtroque ſtatu merita fuiſſe futura æqualia, quia ad eandem gloriam ordinarentur. Sed mouetur ex leui fundamento, ſcilicet, quòd homines in vtroque ſtatu ad reparandas Angelorum ſedes ordinarentur: & conſequenter ad eandem gloriam eſſent deſtinati; ſed illud fundamentum in eo ſenſu falſum eſt, vt diximus *lib.* 1. *de prædeſt. cap.* 12. *num.* 2. Bonauent. verò *art.* 3.*q.*2. & Gabr *art.* 2. exiſtimant, in ſtatu naturæ lapſæ futura eſſe maiora hominum merita, & eſſentialia præmia, quod fortaſſe probabilius eſt, licèt incertum.

Sententia Durandi circa dictam comparationem leuiter fundata.

Sententia Bonau. probabilior, ſed incerta.

9. *Pro vera reſolutione notatio trium vtriuſque ſtatus communium. Primò. Secundò. Tertiò.*

Vt ergo rem declaremus, ſupponamus priùs, quæ vtrique ſtatui commũnia ſunt. Primò, in vtroque ſtatu poſſent iuſti per ſua bona opera, ſeu meritis propriis in gratia creſcere. Hoc extra controuerſiam eſt inter catholicos. Nam de hoc noſtro ſtatu res eſt definita in Concilio Tridentin. habet autem rationem eandem in ſtatu innocentiæ. Sicut etiam de Angelis diximus. Secundò, in vtroque ſtatu meritum hoc per opera libera fieret: vnde non inciperet vſque ad ætatem adultam. Prior pars demonſtratur in materia de merito, quia opus non liberum non tribuitur operanti tanquam domino eius, & ideo non eſt meritorium. Et inde probatur ſecunda pars, quia infantes etiam in ſtatu innocentiæ non haberent vſum rationis, vt ſuprà dictum eſt; ac proinde nec libertatem. Tertiò: gratia, & conſequenter eſſentialis gloria in vtroque ſtatu meritoriè augeretur per quodlibet bonum opus morale aliquo modo ordinatum ad ſupernaturalem finem, ſiue illud ſit elicitum ab ipſa virtute charitatis, ſiue ab aliis virtutibus. Hoc probatum eſt latè in materia de merito *lib.* 12. *de gratia, ca.* 8. 9. 10. *& in relectione 2. de reuiuiſcent. merit. diſp.* 2. *ſect.* 1. quantum ad præſentem ſtatum ſpectat. Habet tamen eandem rationem in ſtatu innocentiæ, vt per ſe notum eſt. Vnde nullus eſt author, qui in hoc differentiam conſtituat inter

vtroque

vtrumque ſtatum, licèt de vtroque illorum alij aliter ſentiant, cum quibus in illis locis diſputatum eſt, vbi etiam hunc locum Diui Thomæ expoſuimus. His ergo poſitis comparatio inter opera vtriuſque ſtatus, innocentiæ, videlicet, & præſentis, fieri poteſt, vel in perfectione, ac dignitate vniuſcuiuſque operis ad meritum, conſiderata differentia talium ſtatuum, vel inter multitudinem, vel magnitudinem operum bonorum vtriuſque ſtatus.

10. *Circa dictam 2. comparationem aſſertio 1.*

Dico ergo primò, idem opus, v.g. actus charitatis elicitus in ſtatu innocentiæ neque ex vi ſtatus, neque ex parte gratiæ, aut charitatis fuiſſet efficacior ad meritum augmenti gratiæ, vel præmij eſſentialis, quàm ſit factus in ſtatu naturæ lapſæ. Probatur, quia duobus modis intelligi poteſt illa maior efficacitas. Primò, quòd idem opus bonum æquale in obiecto, intentione, & aliis circunſtantiis, excepta ſolùm circunſtantia ſtatus, factum in ſtatu innocentiæ, eſſet magis meritorium eſſentialis præmij, & augmenti gratiæ, quàm ſit nunc factum in ſtatu naturæ lapſæ. Alius modus, ſeu ſenſus eſt, quòd opera ipſa bona in ſtatu innocentiæ ex maiori charitate procederent, ideóque efficaciora eſſent ad prædictum meritum. At verò vterque modus non ſolùm incertus, ſed etiam minus probabilis videtur.

Probatur refellendo duplicem modum qui poſſet excogitari in contrarium.

11. *Refellitur prior modus aſſumpto antecedente bipartito.*

De priori probatur; quia differentia inter vtrumque ſtatum integræ, vel lapſæ naturæ, ſuppoſito ſtatu gratiæ in perſonis vtriuſque ſtatus, non eſt in his rebus, vel perfectionibus, quæ ad diuinam amicitiam, vel iuſtitiam coram Deo pertinent; nec per ſe conferunt ad maiorem, vel minorem bonitatem operum, ſi in cæteris paria ſint; ergo nec poteſt conferre ad maiorem, vel minorem efficacitatem operis, in ratione meriti, augmenti, gratiæ, vel eſſentialis præmij. Conſequentia videtur nota; quia meritum huiuſmodi non augetur, niſi vel ex morali bonitate operis, vel ex dignitate perſonæ operantis apud Deum; quæ ex gratia, & charitate in perſonis creatis conſurgit. Antecedens autem quoad priorem partem, probatur, quia omnia, quæ addebat ſtatus innocentiæ vltra ſtatum gratiæ, pertinebant ad quandam naturæ integritatem, & dona, ſeu beneficia Dei impedientia quoddã defectus conſequentes puram hominis naturam, vt mortem, dolorem, deceptionem, & ſimiles. Hæc autem beneficia per ſe non faciunt perſonam ſanctiorem, aut à Deo magis dilectam in ordine ad vitam æternam; ſi alioqui gratia, & charitas in tali perſona maior non eſt: non erat autem neceſſariò coniuncta maior ſanctitas, ſeu charitas cum perfectione ſtatus innocentiæ, vt eſt per ſe notum; nam homo lapſus, & habens fomitem peccati poteſt eſſe ſanctior, & gratior Deo; quam homo in ſtatu innocentiæ exiſtens. Ergo poſita æqualitate gratiæ ſanctificantis in hominibus, vtriuſque ſtatus eſſet æqualis dignitas perſonæ, in ordine ad meritum.

Probatur prima pars antecedentis.

12. *Probatur 2. pars.*

Quoad alteram verò idem probatur, quia ſi iuſtus in natura lapſa eliciat actum amoris Dei, vel proximi æquè intenſum, & ſub eadem ratione ex parte obiecti, & aliarum circunſtantiarum, æqualis bonitatis erit in vtroque homine, quia illa integritas naturæ, & bona compoſitio potentiarum cum aliis priuilegiis illius ſtatus, ſi non redundent in aliquod augmentum boni operis per intenſionem, durationem, aut multiplicationem, vel aliquid huiuſmodi, non ſunt propriæ circunſtantiæ ipſius operis, nec eius bonitatem augent, aut mutant. Ergo ex illo ſtatu, ſi opus aliàs idem ſit, vel

A æquale, non poteſt augeri meritum, vel eius efficacitas. Quin potiùs in illo caſu videtur augeri meritum ex parte ſtatus naturæ lapſæ, quia tunc habet locum conſideratio Diui Thomæ quod ſecundùm quantitatem proportionalem plus operatur homo lapſus, quia cùm ſit debilior, & infirmior ratione corporis, mortalis, & fomitis, nihilominus æquale opus facit, vt ſupponitur. Sed in primis diſcrimen hoc non ſemper, vel per ſe eſt neceſſarium, quia interdum poteſt iuſtus in natura lapſa actum amoris Dei elicere cum tanta promptitudine, quanta in homine integro eſſe poſſet, ſine vlla vtique repugnantia corporis, aut fomitis pro breui tempore. Deinde quando differentia illa intercedit, non augetur meritum in homine lapſo, niſi quatenus, vel obiectum operis mutatur,

Non ſemper opus bonum in natura lapſa eſt difficilius, quam in integra.

B & fit laudabilius; quia vel homo vult maiorem difficultatem vincere, vel per occaſionem fortiùs, & conſtantiùs operatur: vel certè, quia in tali occaſione homo cum maiori libertate operatur bonum: ſicut enim concupiſcentia, vel timor minuit libertatem in conſenſu mali: ita è contrario auget libertatem in bonum, volendo contra concupiſcentiam, timorem, aut aliam corporis repugnantiam Et ita non ſtatus perſonæ, ſed maior libertas, conducet ad meriti augmentum, vt dixi *in lib.* 12. *de Gratia, c.* 3. & tunc illud augmentum non ſolùm eſt in ordine ad accidentale præmium, ſed etiam ad eſſentiale, vt *ibidem* dixi. Quanuis autem in ſtatu innocentiæ talis occaſio, ſeu difficultas deeſſet, nihilominus poſſet voluntas ſibi illam obie-

C ctiuè proponere, & cum æquali libertate idem opus amplecti, & exequi. Neque enim beatiſſima Virgo cum minori libertate, neque ex ea parte, cum minori merito caſtitatem amabat, quia fomitem non ſentiebat, quam cæteri concupiſcentiam patientes.

13. *Refellitur iam poſterior modus duos complectens ſenſus.*

Venio ad alterum modum, quod opera iuſtorum in ſtatu innocentiæ eſſent efficaciora ad meritum, quia ex maiori gratia & charitate procederent; & interrogo, an ſit ſermo de maiori gratia, & charitate habituali, an de maiori influxu actuali, vel virtuali charitatis. Si de habitu li tantùm, incertum in primis eſt, an ſolus exceſſus in habituali gratia, cæteris paribus, augeat meritum operis. Nos verò illud admittimus. Vnde autem

Quoad primum ſenſum impugnatur.

D conſtat in ſtatu innocentiæ, habitualem gratiam futuram fuiſſe maiorem in ſingulis iuſtis? id planè ſciri non poteſt. Neque ſatis colligitur ex eo, quod in natura lapſa plura ſunt gratiæ obſtacula: nam poſſunt etiam eſſe plura, & fortiora remedia, *Nam vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* Quod multo credibilius eſt, ſi in ſtatu innocentiæ non daretur gratia ex meritis Chriſti; quia non interueniente peccato, non eſſet carnem ſumpturus, vt Thomiſtæ ſentiunt. Veruntamen etiamſi tunc venturus eſſet impaſſibilis, nunc propter paſſionem, & mortem eius potuit copioſior gratia dari hominibus. Vel ſaltem, vt in prima comparatione dixi, loquendo de prima gratia ſan-

E ctificante, probabile eſt, non minorem gratiam dari hominibus baptizatis quàm in prima iuſtificatione daretur hominibus in ſtatu innocentiæ: ergo in vtroque ſtatu poſſent homines iuſti cum æquali gratia, & charitate habituali ſua merita inchoare. Ergo ex hac parte non eſſent ad meritum efficaciora opera ſtatus innocentiæ, per ſe loquendo, & ex vi ſtatus, contingenter autem in vtroque ſtatu accidere poſſet, vt nunc cum maiori, nunc cum minori gratia homines operarentur.

14. Quòd ſi ſermo ſit de maiori gratia, quantum ad actualem influxum gratiæ, & charitatis, ille in-

fluxus conſiderari poteſt, vel ex parte Dei mouentis, & excitantis hominem; vel ex parte hominis cooperantis. Priori modo ſine fundamento dicitur copioſiorem futuram fuiſſe gratiam in ſtatu innocentiæ, quàm in natura lapſa, præcipuè in tempore legis euangelicæ. Nam licèt nunc ex parte noſtra ſit maior indignitas, ex parte Chriſti data eſt nobis efficacior cauſa gratiæ. Quia vel in ſtatu innocentiæ merita eius non fuiſſent, vel ſaltem non eſſent per paſſionem, & mortem illius, propter quem maximè voluit Deus diuitias gratiæ ſuæ in homines effundere, vt optimè conſiderat, &, ex Scripturis, ac Patribus deducit Perer. *in d. lib. 5. diſp. de Gratia ſtatus innoc. quæſt. vlt* maximè verò id declarat Auguſt. *lib. de Corrept. & grat. cap. 11.* vbi de Adam ait, *habuiſſe quidem gratiam, ſed diſparem*, quia nòn indiguit ſanguine Chriſti, ſicut nos indigemus, nec illi neceſſaria fuit illa gratia, quia nos contra conupiſcentias carnis pugnamus. *Proinde* (inquit) *etſi non interim lætiori nunc, veruntamen potentiori gratia indigemus.* De qua potentiori gratia dicit inferiùs, dari nobis in ſecundo Adam; eamque maiorem, & efficaciorem appellat. Vnde etiam dixit Bernardus *in ſerm. ſignum magnum*, &c. *Prudentiſſimus, & clementiſſimus artifex quod quaſſatum fuerat, non confregit, ſed vtilius omnino refecit.* Igitur ex parte Dei, & Chriſti etiam actualis, & mouens gratia vel eſt copioſior in hoc ſtatu, vel certè minor.

Impugnatur etiam quoad ſecundum conſeruando actualem influxum ex parte Dei.

15. *Item conſideratum illum ex parte hominis cooperantis.*

Denique licèt ex parte hominis ſint nunc maiora impedimenta, quæ motionem gratiæ caſſam reddere poſſint, & inde fieri aliquando valeat, vt opera non procedant ex tam efficaci actuali gratia: nihilominus tanta eſt gratiæ redemptricis efficacitas, vt hæc etiam impedimenta vincat, & superet. Vt enim ait Auguſt. ſuprà, *Per hanc gratiam fit, vt homo velit, & tantum velit, tantóque ardore diligat, vt carnis voluptatem contrariam concupiſcentem, voluntate ſpiritus vincat.* Ergo ex influxu gratiæ, & charitatis non ſunt minus efficacia ad meritum opera iuſtorum in ſtatu naturæ lapſæ, quàm innocentiæ. Et declaratur. Nam actualis influxus gratiæ datur homini, vel medio auxilio præueniente, vel cooperante. Prius ex beneplacito Dei diſtribuitur, quia non pendet ex libera hominis cooperatione, nec ex præuia diſpoſitione, generatim loquendo, ſed in eo ſola gratia Dei operatur. Et hoc ſine dubio eſt maius, & efficacius in lapſa natura. Imò iuxta doctrinam Auguſtini, *in loco citato*, in ipſomet Adamo maius fuit hoc auxilium poſt peccatum, quàm ante illud. Ex hoc autem auxilio opportuno tempore dato prouenit, vt non obſtantibus obſtaculis corruptæ naturæ, voluntas etiam cum auxilio concomitantis gratiæ feruenter operetur; ergo corruptio naturæ non impedit, quominus opera iuſtorum in hoc ſtatu ex æquè magno, vel maiori influxu gratiæ procedant; ac ſubinde ſint ad meritum augmenti gratiæ, & eſſentialis præmij efficaciora, vel ſaltem non inferiora.

Confirm. 1.

16. *Confirm. 2.*

Tandem confirmatur, quia propter Chriſtum datæ ſunt plures gratiæ gratis datæ in ſtatu naturæ lapſæ, quàm in ſtatu innocentiæ darentur: ergo etiam auxilia gratiæ gratum facientis poſſunt eſſe in hoc ſtatu copioſiora. Antecedens manifeſtum eſt, quia aliquæ gratiæ gratis datæ ſupponunt imperfectionem repugnãtem ſtatui innocentiæ, vt gratia ſanitatum ſupponit ægritudinem, reſtitutio vitæ, aut viſus ſupponit mortem, vel cæcitatem, donum linguarum ſupponit earum diuiſionem. Hæ igitur gratiæ in illo ſtatu non eſſent, licet in hoc dentur. Vnde probatur conſe-

A quentia ex rationis proportione; nunc enim ideo plures ex illis gratiis dantur, quia hic ſtatus pluribus indiget; ſed pluribus etiam, & maioribus auxiliis gratiæ ſanctificantis indiget: ergo veriſimile eſt per Chriſti mortem dari. Igitur propter ſolam ſtatus conditionem non poſſumus dicere efficaciora fuiſſe futura opera ſtatus innocentiæ ad meritum præmij eſſentialis, quàm ſint in lapſa natura, ſaltem in præcipuo ſtatu eius, qui eſt in lege gratiæ; comparatio enim inter ea, quæ maxima ſunt, in vtroque ſtatu fieri debet, vt ſine æquiuocatione procedatur.

17. *Aſſerit 2 circa eandem 2. comparationē quadripartitā.*

Secundò aſſero, ſtatum innocentiæ, licèt ex aliqua parte fuerit aptior ad bona merita multiplicanda, vel maiora efficienda, non tamen ſimpliciter; nam aliunde poteſt præſens ſtatus eſſe commodior. Vnde euentus conſequutus, eſt ad vtramque partem contingens, quanuis veriſimile ſit plura merita, non tantùm accidentalis præmij, ſed etiam eſſentialis nunc in ſanctis hominibus inueniri, quàm in ſtatu innocentiæ multiplicarentur. Declaratur, & probatur aſſertio per ſingulas partes. Et in primis in ſtatu innocentiæ multæ conditiones conſiderari poſſunt, ex quibus ad multiplicãda merita redderetur aptiſſimus. Homo enim in Paradiſo ab omnibus corporis neceſſitatibus liber erat, & in eo ſine vlla temporalium rerum ſolicitudine habitare poterat. Ac proinde totus ille viuendi modus eſſet veluti quidam ſtatus vitæ contemplatiuæ, qui ad merita multiplicanda aptiſſimus eſt. Præterea non poſſent homines in illo ſtatu (ipſo vtique durante) venialiter peccare, & in eo poſſent facillimo negotio conſeruari, mortalia peccata vitando; ergo moraliter loquendo, quoties in illo ſtatu liberè agerent, mererentur, quia ſemper benè operarentur, & facillimè poſſent ex fide, & per gratiæ auxilia ſemper operari; ergo ex his omnibus aptior fuiſſet ille ſtatus ad meritum quàm ſit præſens.

Probatur 1. pars primò.

Secundò.

18. *Probatur 2. pars.*

Aliunde verò ſtatus naturæ lapſæ, quanuis ſeclusa gratia Dei ad bene operandum, & merendum coram Deo ſit ineptiſſimus; nihilominus adiuncta Chriſti redemptione & gratia, multo plures habet occaſiones exercendi virtutes omnes, & perficiendi actus earum, merita multiplicando. Nam in hoc ſtatu merita fidei magis ampla, magiſque ardua, ſaltem, quoad myſteria humanitatis Chriſti inuenitur. Et quo natura lapſa ad vitanda peccata, & conſequendam ſalutem minus eſt idonea, eo magis creſcit ſpes, & plures occaſiones occurrunt multiplicandi actus eius. Actus etiam charitatis Dei licèt vtrique ſtatui de ſe cõmunes ſint, tamen, quo in hoc ſtatu ſunt difficiliores, eo ſunt firmiores, & per occaſionem, ſeu antiperiſtaſim, vt ſic dicam, fiunt ardentiores, & præterea plures, & magnos habent effectus aliis virtutibus moralibus imperando. Quæ morales virtutes multo excellentiores actus in hoc ſtatu habere poſſunt; vt fortitudinis in martyrio, patientiæ in aliis laboribus, & infirmitatibus ſuſtinendis, miſericordiæ, beneficentiæ, & ſimilibus. Eſt etiam hic ſtatus aptior ad exercendam, & conſeruandam humilitatem & ſubmiſſionem ad Deum; & coercendi ſuperbiam, quæ prioris ruinæ initium fuit. Sic igitur, quanuis naturæ corruptio de ſe impedire, vel minuere merita videatur, nihilominus virtus gratiæ Dei inde occaſionem ſumpſit merita multiplicandi.

16. *Probatur pars 3.*

Cùm ergo hi duo ſtatus tanquam excedens, & exceſſum in hoc negotio inter ſe comparentur, contingere profectò poſſet, vt quidam in vno, quidam verò in altero plura merita multiplicarent. Quid autem eueniret, ſi ſtatus innocentiæ

duraret,

Circa partem 4. vnum pronunciatum.

duraret diuinæ ſcientiæ reſeruatum eſt; neque nobis eſt releuatum. Si autem coniectura vti licet, duo veriſimiliora eſſe videntur. Vnum eſt, in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, communem, ac vulgarem hominum multitudinem plura, & maiora fuiſſe habituram merita, quàm ordinariè in hominibus lapſis, communi modo viuentibus inueniantur: ſicut è contrario pauciores eſſent peccatores in ſtatu innocentiæ, quàm nunc ſint, vt ſuprà dictum eſt; quia omnes homines communiter minores, & rariores peccandi occaſiones, & plures bene operandi haberent.

Alterum pronunciatum.

Aliud eſt, in ſtatu naturæ lapſæ magnam iuſtorum collectionem inueniri, quæ in excellentia, multitudine, & varietate meritorum ſuperet totam hominum collectionem in ſtatu innocentiæ futuram ſi duraret, in hac comparatione nullam de Chriſto, aut Virgine mentionem facere neceſſe eſt: tamen vt per eos ad cæteros deſcendamus, aduertimus, quòd ſi Chriſtus non fuiſſet venturus in ſtatu innocentiæ, nullus homo purus poſſet in meritis illi comparari, vt eſt per ſe notum ob finitam Chriſti dignitatem. Et ob eandem, nullus poſſet merita Virginis attingere: imò licèt demus illammet fœminam futuram fuiſſe in illo ſtatu, ſi non eſſet futura mater Dei, tot merita non haberet, quot illi nunc propter dignitatem matris ex peculiari priuilegio fuere conceſſa. Si verò Chriſtus venturus eſſet, etiamſi Adam non peccaret, eandem quidem haberet multitudinem, & infinitatem meritorum; nihilominus occaſione peccati, & carnis mortalis aſſumptæ, quodammodo illuſtriora fecit opera, quæ ex parte ipſorum, & non conſiderata infinita dignitate operantis, maioris meriti erant capacia. Idémque cum proportione de beatiſſima Virgine conſiderari poteſt, nam licèt eandem quantitatem meritorum in vtroque ſtatu haberet propter excellentiam diuinæ maternitatis, tamen in varietate, & magnitudine actuum diuerſarum virtutum, merita huius ſtatus mirabiliora fuiſſe videntur, propter redemptionis occaſionem, & maiorem cum filiorum cum filio conformitatem, vt facilè conſideranti patebit.

20.

Id oſtenditur in Ioan. Baptiſt. Apoſtolis, & aliis.

Hinc ergo de cæteris ſanctis, qui propter ſingularem cum Chriſto coniunctionem, & cooperationem circa hominum redemptionem, aut propter alias occultas cauſas diuinæ voluntatis, ſingularem ſanctæ vitæ modum, ac excellentiam acceperunt. Dicimus in magna illorum multitudine plura, & excellentiora merita inueniri, quàm in toto hominum genere, Adamo non peccante, inuenirentur, vt in Ioanne Baptiſta, Apoſtolis, excellentibus Martyribus, multis Confeſſoribus, ac virginibus, qui mirabile vitæ genus, & opera virtutum ſtupenda fecerunt. Hic enim planè videtur eſſe quaſi proprius, & ſingularis effectus, non tantùm Incarnationis; ſed etiam paſſionis, & redemptionis Chriſti. Et per hoc etiam commendatur diuina bonitas, & ſapientia Dei, quæ non permittit mala, niſi vt per occaſionem operandi maiora bona inde ſumat. Ac denique diſcurſus factus de pluribus occaſionibus multiplicandi merita in præſenti ſtatu hoc confirmat.

21.

Nec ſolum de exceſſu præmij accidentalis, ſed etiam eſſentialis poſitum pronunciatum verificatur.

Quòd autem hic exceſſus in multiplicatione, & magnitudine meritorum non tantùm ſit in ordine ad accidentale præmium, ſed etiam quoad ſubſtantiale, ex alio principio probandum eſt; nimirum, quòd non tantùm actus à charitate eliciti, ſed etiam proprij actus aliarum virtutum per ſe merentur gratiæ, & gloriæ eſſentialis augmentum. Quod in tractatu *de gratia libr.* 12. *cap.* 9. latè tractatum eſt, habétque eandem rationem in ſtatu innocentiæ, & in præſenti, imò etiam in Angelis, idem in ſuperioribus diximus. Ex hoc autem principio ſequitur, quo virtutis opus fuerit in ſuo genere maius, ſeu melius, eo eſſe magis meritorium præmij eſſentialis, etiamſi cætera ſint paria ex parte gratiæ, vel influxus charitatis. Nam ſi propria bonitas actus confert ad eſſentiale meritum: maior bonitas per ſe, ac cæteris paribus, magis confert; quia ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter; ita magis ad magis, vt in eodem etiam loco probatum eſt. Hoc autem æquè procedit in quantitate abſoluta, & reſpectiua operis, dummodo maior moralis bonitas inde conſurgat. Quia tunc ratio maioris meriti in maiori bonitate morali operis proximè fundatur; & ideo parum refert, quòd talis bonitatis augmentum ex abſoluta, vel reſpectiua quantitate oriatur. Nam idem etiam erit, ſi ex aliis circunſtantiis conſurgat.

Ad D. Thomam relatum in n. 7.

Quid autem D. Thomas *in d. q.* 95. docere voluerit, dicens, quantitati boni operis reſpondere præmium accidentale, explicatu difficile eſt: in d. verò relectione, illum, vt valui, declaraui.

22.

3. Comparatio tractatur primò de poſſibili.

Supereſt tertia comparatio, quæ eſt de termino, ſeu de toto cumulo omnium meritorum huius vitæ, an ſcilicet, futurus eſſet maior in omnibus, & ſingulis hominibus perſeuerantibus in ſtatu innocentiæ, quàm nunc ſit, vel è conuerſo: vel denique an eſſet in vtroque ſtatu æqualis. Quæ interrogatio, & de poſſibili fieri poteſt, & de facto, & in priori ſenſu reſoluta eſt ex præcedenti puncto. Nam dicendum eſt vtrumque fuiſſe poſſibile, & contingens; quia nonobſtante conditione ſtatus, hoc pendet ex vſu libertatis cum gratia Dei. Poterant ergo aliqui homines in ſtatu innocentiæ peruenire per merita ad maiorem gloriam, quam omnes homines nunc aſſequantur in natura lapſa. Et è conuerſo multi ex hominibus lapſis poſſent excellere omnes innocentes. Et ita comparando maximum ad maximum in vtroque extremo, ſeu ſtatu contingens erat exceſſus.

Eius reſolutio.

Et quidem ſpectando ad conditiones vtriuſque ſtatus, magis contingens videtur, vt in natura integra ad excellentiorem terminum per merita perueniretur, ex parte verò gratiæ contrarium poſſibile fuit in natura lapſa, vt ſatis in ſuperiori puncto declaratum eſt.

23.

Deinde de facto quoad Chriſtum & Virginem.

At verò loquendo de facto, res tota pendet ex prædeſtinatione diuina. Et in primis, ſi Chriſtus futurus eſſet, & naſceretur ex matre, quanuis Adam non peccaret, quoad illas duas perſonas in vtroque ſtatu eſſet æqualitas. Quia Chriſtus, & non habuit eſſentialem gloriam per merita, ſed ratione ſuæ perſonæ, & ideo eádem haberet in vtroque ſtatu. Et quamuis habuiſſet per merita, hæc in vtroque ſtatu eſſent æqualia, quia eſſent infinita. Et eadem ratio cum proportione eſt de beatiſſima Virgine. Nam licèt proximè habuerit gloriam per ſua merita, tamen radicaliter propter dignitatem matris ſingulari gratia præuenta eſt; & ita æqualiter fuiſſet ſanctificata, & adiecta. Vnde ad eundem cumulum meritorum, & gloriæ, ſeu gratiæ conſummatæ perueniſſet. Iuxta poſitionem autem negantem Chriſtum fuiſſe venturum, Adamo non peccante, conſequenter dicendum quod nullius hominis merita in ſtatu innocentiæ, perueniſſent ad cumulum meritorum in aliquibus hominibus nunc inuentum; quia in nullo inuenta eſſent merita infinita, nec etiam vllus aſcenderet ad cumulum gratiæ, & meritorum, qui nunc in Virgine inuentus eſt, quia in dignitate matris Dei radicatur, quæ dignitas tunc non eſſet, vt ſuppono.

24. *Item quoad alios iuſtos.*

De cæteris verò ſupponere poſſumus, in vtroque ſtatu futurá fuiſſe inæqualitatem inter ipſos homines iuſtos, & in bonis meritis vſque ad viæ finem perſeuerantes. Quod quidem in præſenti ſtatu de fide certum eſt; idem verò de ſtatu innocentiæ credendum eſt, quia licet omnes poſteri Adæ in gratia æquales crearentur, quia illam acciperent ſine diſpoſitione libera, & quaſi per modum naturæ: poſtea vnuſquiſque ſuo arbitrio viueret, & ideo inæqualiter poſſent mereri, & de facto mererentur, quia ea, quæ contingenter eueniunt, nunquam vniformiter fiunt. Præterquam quòd Deus in ſtatu innocentiæ ſua libera voluntate diſtribueret auxilia gratiæ ſuæ; & ideo non æqualiter omnibus ea tribueret, quantum credibile eſt, ne ex aliqua lege, aut debito, & non gratis illa tribuere videretur. Hac ergo ſtante inæqualitate, conſequens eſt, vt in vtroque ſtatu quidam homines peruenirent ad finem viæ cum magna meritorum multitudine; alij cum minori, & inde, (quantum coniectare poſſumus) oriretur mutuus exceſſus inter homines vtriuſque ſtatus; nam qui in ſtatu innocentiæ, verbi gratia, eſſent ſummi, excederent eos, qui non ſunt inferiores in meritis: & è conuerſo inſignes ſancti, qui nunc aliquando fuere, vel futuri ſunt, inferiores ſanctos ſtatus innocentiæ ſuperarent. Comparando autem ſupremos inter ſe, videtur probabile, maiora inueniri merita in aliquibus ſanctis in hoc ſtatu, quàm in ſtatu innocentiæ futura fuiſſent, propter abundantiorem gratiam, & maiores occaſiones ad inſignia opera exercenda; ac denique ad difficultates ſuperandas gratiam efficaciorem.

Conferendo inſignes vnius ſtatus cum minus iuſtis alterius.

Et ſupremos inter ſe, ex vtroque ſtatu.

25. *Ac ſimiliter infimos inter ſe.*

At verò è contrario comparando eos, qui in vtroque ſtatu minima habuiſſent merita, certius videtur, aliquos eſſe nunc inferiores in meritis illis omnibus, qui in ſtatu innocentiæ fuiſſent. Nam aliqui iuſti nunc ad finem viæ ſine vllis meritis perueniunt; illi nimirum, qui ante vſum rationis moriuntur: in ſtatu autem innocentiæ nullus à ſtatu viæ ſine meritis diſcederet; quia tunc neque ſtatus viæ iuſtorum morte finiretur, ſicut, nunc; nec tranſlatio aliquorum fieret ante ætatem adultam, vt credibile eſt, ſicut infrà videbimus. Præterea ex his, qui nunc decedunt in adulta ætate, multi habent pauciſſima merita; vel quia in puerili ætate decedunt; vel quia prope mortem baptizantur: vel quia licèt diu poſt Baptiſmum viuant, ferè totum vitæ tempus in ſtatu peccati exiſtunt. In ſtatu autem innocentiæ omnes diuturnum vitæ tempus haberent; & in illo ſemper merita multiplicarent. Quod de perſeuerantibus in innocentia intelligendum eſt: nam ſi qui fortè peccarent, & ante tranſitum ex vita animalia à peccato reſurgerent, poſſent fortaſſe cum paucis meritis viam finire, & cum aliquibus peccatoribus huius temporis comparari. Quanuis ratio prouidentiæ futuræ cum hominibus in illo ſtatu peccantibus, ignota nobis ſit, vt in ſuperioribus dixi.

26. *Denique vnumquemque ſecum, poſito quod iidem eſſent in vtroque ſtatu futuri electi, ſicut Adam, & Eua fuerunt.*

Denique ſi ſupponamus, eoſdem numero homines, qui in ſtatu naturæ lapſæ aliquando ſunt, vel omnes, vel eorum aliquos futuros fuiſſe in ſtatu innocentiæ, de ſingulis illorum quæri poteſt, an plura merita habituri eſſent in vno ſtatu, quàm in alio, & in quo, vel in vtroque eſſent æqualia, licèt per diuerſa virtutum opera fierent. Et quia ſaltem certum eſt, Adam, & Euam potuiſſe ſtatum innocentiæ conſeruare, in illis maximè habet locum interrogatio, vtrùm Adam, ſi non peccaſſet, plura merita habuiſſet; quàm nunc habuit poſtquam ad gratiam rediit: idémque poteſt de Eua interrogari, & de cæteris, qui in vtroque ſta-

A tu futuri, & ſaluandi eſſent. In huiuſmodi ergo interrogatione duplex conſideratio fieri poteſt: vna eſt ſpectando præciſè ad rerum executionem, eiúſque circunſtantias: alia, & altior eſt ſub diuina electione, & prædeſtinatione res contemplando. Priori modo licèt res incerta ſit, eo quòd ſit contingens, & pendens à libero arbitrio; nihilominus apparet credibilius, plura merita habiturum fuiſſe Adam in ſtatu innocentiæ ſi nunquam peccaſſet, quàm nunc de facto habuit, propter circunſtantias quas ſupra conſiderauimus, quia operationes eius in illo ſemper eſſent bonæ, & aptæ ad meritum, & poſſent eſſe frequentiores, quia neceſſitates corporis illas non impedirent: & feruentiores propter carentiam fomitis, & propter animi tranquillitatem, & ex maiori, ſeu meliori relatione charitatis, B propter maiorem vitæ contemplatiuæ aſſiduitatem. Alij etiam addunt tempus viæ, & aptum ad merendum futurum fuiſſe diuturnius, quàm nunc fuerit, ſed hoc incertum eſt, vt poſtea dicam.

Idque vel ſpectata rerum executione.

27. *Vel diuina electione conſiderata.*

At verò ſub diuina electione rem conſiderando, omnino incerta nobis eſt. Quia ſi electio hominis facta eſt poſt præuiſum originale peccatum per abſolutam præſcientiam futurorum, neſcimus, qualis futura eſſet, ſi Deus præſciuiſſet Adam non fuiſſe peccaturum; nam tunc etiam potuiſſet Deus vel ad eundem gradum gloriæ, & ad ſola merita illi termino proportionata Adamum prædeſtinare: vel etiam poſſet ad maiorem gloriam, & pauciora merita illum præordinare, & tempus, modum, & gradum, ſeu principia promerendi, illi fini accommodare. Facilè enim id facere poſſet, C non obſtantibus aliis prærogatiuis ſtatus innocentiæ, vt per ſe conſideranti patebit, vel è contrario poſſet in ſtatu naturæ lapſæ tot auxilia gratiæ multiplicare, vt omnes alias ſtatus innocentiæ commoditates ſuperarent.

28. *Siue talis electio fieret ante præuiſum originale, ſiue poſtea.*

Idémque ferè procedit, etiamſi dicamus Adam fuiſſe electum ad certum gradum gloriæ ante præſcientiam abſolutam originalis peccati. Quia, vt ſuprà tetigi, ſaltem ſupponit illa electio præſcientiam conditionatam originalis peccati; & ita facilè poſſet quis dicere, quòd ſi Deus per illam præſciuiſſet, Adam non fuiſſe peccaturum, illum ad maiorem gloriam elegiſſet: quod ſanè non repugnat; tamen etiam potuiſſet Deus eligere illum ad tantam gloriam independenter ab omni præ- D ſcientia futuri peccati, etiam conditionata: quid enim obſtat; Et ita ex vi diuinæ electionis incertum relinquitur, in quo ſtatu recepiſſet Adam tempus, & vires gratiæ ad plura merita multiplicanda. Vnde cùm alia omnia media, & commoditates ad merendum diuinæ prædeſtinationi ſubordinata ſint, fit, vt ſimpliciter ſit nobis ignotum, quid in prædicto euentu futurum in hac parte eſſet. Et quod de Adamo dictum eſt, in cæteris locum habet.

29. *Quid de comparatione inter vtrumque ſtatum quoad gratiam ex opere operato, & gloriam ei reſpondentem.*

Vltimo loco poſſet hîc alia comparatio fieri in gratia, quæ hominibus nunc ex opere operato datur; & gloria, quæ illi correſpondet, nimirum, an in ſtatu innocentiæ daretur hic ſanctificationis modus; & an in illo ſtatu darentur ſacramenta, vel E ſacrificia; & conſequenter qualis futurus eſſet tunc Eccleſiæ ſtatus, quoad regimen, quoad ſacerdotium, & ſimilia, de quibus ampliſſimus poſſet fieri diſcurſus. Veruntamen de rebus nobis non reuelatis, ideoque incertis, vel potiùs ignotis ſufficere viſa ſunt, quæ de illis attigimus *in 3. tom. 3. parte, diſputat. 3.*

***

CAPVT

CAPVT XII.

An ſtatu innocentiæ durante longo tempore homines in illo permanerent, & quomodo ad cæleſtem gloriam transferrentur.

1. *Suppoſitiones tres quibus exponuntur ...*

PRimum omnium ſupponendum eſt, in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, hominum viam fuiſſe certum terminum habituram, ſicut in Angelis habuit: tum quia de ratione viæ eſt, vt per illam ad terminum perueniatur, ac ſubinde, vt non ſit perpetua: etiam, quia non erant homines ſemper ambulaturi per fidem, tanquam ſemper addiſcentes, & ad cognitionem claram veritatis nunquam peruenientes. Secundò ſupponendum eſt, illam viam non fuiſſe per mortem finiendam, quia mors in illo ſtatu non fuiſſet, vt ſuprà *lib.* 3. *cap.* 14. de fide oſtenſum eſt. Hinc ergo tertiò concluditur, viam illam per tranſlationem ad ſtatum gloriæ fuiſſe terminandam. Et ita docent Auguſtin & omnes Theologi in locis citandis.

2. *1. Dubium quot annis viæ concederentur in ſtatu innoc.*

Hinc igitur varia oriuntur dubia de hac tranſlatione, quæ mouere cœpit Auguſtinum *libr. 9. Gen. ad lit. cap.* 4. & occaſionem nobis tribuit, ea operoſiùs inquirendi. Primum eſt, quam eſſet diuturna via hominum in illo ſtatu, id eſt, quot annis viuerent homines in corpore animali; priuſquam ſpiritale, vel glorioſum reciperent, & ad claram Dei viſionem transferrentur. De quo dubio nihil inuenio ex profeſſo ſcriptum. Benedictus tamen Pereyra, aliud agens *libr.* 5. *in Gen. diſput. de ſecunda excellentia ſtatus innocentiæ, q.* 5. ſic ait, *In illo ſtatu longiorem trigecuplo vitam degiſſent homines, quàm nunc degimus, vixiſſent enim (vt veriſimile eſt) ad tria, vel quatuor annorum millia.* Hanc autem veriſimilitudinem nulla authoritate confirmat, ſed hac ſola coniectura, quòd ante diluuium etiam in ſtatu mortali, homines fere per mille annos viuebant; ergo non interueniente peccato, per plura annorum milliaria vixiſſent.

Pererij opinio.

Eius coniectura.

3. *Reijcitur.*

Hæc verò coniectura nullam mihi veriſimilitudinem facit, quia in hoc ſtatu naturæ lapſæ diuturnitas aut breuitas vitæ, quamuis primariò ab illius prouidentia pendeat, *qui vnicuique terminos vitæ conſtituit, qui præteriri non poterunt,* Iob 24. nihilominus ex eiuſdem prouidentia, iuxta vniuſcuiuſque complexionem, vitæ modum, aliáſque occurrentes cauſas breuior, vel prolixior eſt vitæ periodus; & ita ante diluuium vita mortalis erat diuturnior, quia natura ipſa erat robuſtior, & fructus terræ meliores, & ſalubriores erant, & ob alias ſimiles cauſas. At verò in ſtatu innocentiæ duratio viæ non poterat ex hominis complexione, vel ex influxu cauſarum ſecundarum menſurari, quia quilibet homo tunc perpetuò viueret, ſi in innocentia perſeueraret. Nam licèt non omnes æqualis virtutis, vel eiuſdem complexionis futuri eſſent; nihilominus ita fuerant à Deo cauſæ diſpoſitæ, vt vnius immortalitatis perpetuæ, poſſent vniuerſi homines eſſe participes. Quapropter non poteſt certa viæ duratio ex inferioribus cauſis longa, aut breuis cenſeri; ſed per ſolam diuinam legem, ac voluntatem præfinienda foret. Vnde cùm de tali voluntate, nec reuelationem ſcriptam habeamus, nec etiam traditionem, quæ per manus ſanctorum Patrum ad nos peruenerint, nihil de ea re affirmare poſſumus, ſed abſolutè nobis eſſe ignotum fateri debemus. Atque ita ingenuè fatetur idem author. *libr.* 3. *in Gen. diſputat. de ligno vitæ, in fin.* Et priorem ſententiam declarat de duratione, quæ tunc ex parte cibi arboris vitæ eſſe potuiſſet. At ſuprà oſtendi, illam, non eſſe plurium annorum, ſed cuiuſcunque temporis ſine termino, & ideo neque in illo ſenſu opinio locum habet.

Nihilominus tamen aliqua poſſumus cum probabili coniectura de illo tempore viæ affirmare. Primum eſt, omnes homines in illo ſtatu peruenturos fuiſſe ad ætatem adultam; in qua vti ratione, & liberè operari poſſent. Hoc videntur ſupponere Diuus Thomas, & omnes, qui de illo ſtatu loquuntur. Nam Diuus Thomas 1. *p. q.* 99. *art.* 2. *ad* 3. ait, omnes homines in illo ſtatu peruenturos fuiſſe ad ætatem: in qua filios generarent, quod facere non poſſent, niſi in ætate adulta. Idémque ſentiunt relinqui. Et Scot *in* 2 *diſtinct.* 20 *qu.* 2. dicit omnes filios Adæ in illo ſtatu, priuſquam in gratia confirmarentur, fuiſſe probandos, an ſaltem primam tentationem vincerent, Deóque obedirent, ergo ſupponit in omnibus rationis vſum. Ratio autem eſt, quia naturalis conditio hominis hoc poſtulat; & quòd nunc præmaturæ mortes accidant infantibus, eſt quædam pœna peccati originalis, in illo ſtatu non eſſet talis pæna, & naturalis perfectio ſuo tempore non deeſſet. Vnde licèt poſſet Deus ſine interuentu mortis aliquos infantes transferre ad ſtatum gloriæ, ſubitò eorum corpora, tam in quantitate, quam in qualitatibus gloriæ perficiendo; non eſt tamen veriſimile, id fuiſſe facturum, quia nec ipſi naturæ, nec perfectioni illius ſtatus conſentaneum eſt. Multò enim decentius eſſet, vt omnes prius per ſuam obedientiam probarentur, & per propria merita ad ſtatum gloriæ transferrentur. Solùm poteſt ex ordine diuinæ prædeſtinationis argumentum in contrarium ſumi, ſi verum eſt, homines ex vi immutabilis propoſiti diuini aſſumendos eſſe ad eaſdem ſedes gloriæ in ſtatu innocentiæ, quas nunc conſequuntur. Sed iam diximus, hoc non eſſe neceſſarium, vt ſatis in capite præcedenti declaratum eſt.

4. *1. Aſſert.*

Aſſertionis ratio.

Secundò dicendum eſt, omnes homines in ſtatu innocentiæ permanſuros fuiſſe in via vſque ad ſtatum conſiſtendi, id eſt, vſque ad perfectum proportionati corporis augmentum, quod vnuſquiſque ſua naturali virtute conſequi poſſet. Et primò quidem hoc fit veriſimile ex ratione diuinæ, ac generalis prouidentiæ, quia in ſtatu beatitudinis habituri eſſent omnes homines corpora perfectæ magnitudinis, vnuſquiſque iuxta peculiarem virtutem, & indiuiduam capacitatem ſuá: ergo non transferrentur ad ſtatum gloriæ, donec propria actione, ac virtute naturali talia corpora ſibi acquirerent. Probatur conſequutio, quia id eſt magis conſentaneum ordini diuinæ prouidentiæ: tum, vt quæ naturali modo commodè fieri poſſunt, ita fiant: tum etiam, vt creatura ad ſuæ perfectionis ſtatum, quantum commodè poteſt, cooperetur. Secundò fit etiam hoc magis credibile ex augmento in omnibus animæ perfectionibus, vt ſunt ſcientia, prudentia, virtus, & præſertim gratiæ, ac meritorum. Nam ordinariè non acquirunt homines perfectam ſciẽtiam, & prudentiam vſque ad maturam ætatem, quæ in illo ſtatu incipere videtur; & per id tempus virtus maximè probari, & gratia cum meritis multum augeri poſſet; ergo ſaltem illud tempus fuiſſet neceſſarium, vel maximè conueniens, vt ſaltem pro toto illo ſtatu innocentiæ hominum via duraret.

5. *2. Aſſert.*

Suadetur 1.

Suadetur 2.

6. *3. aſſert. ...*

Tertiò addimus, incertum eſſe, quanto tempore manſiſſent homines in via poſtquam ad terminum

minum augmenti, ſeu ſtatum conſiſtendi peruenirent, veriſimile tamen eſt, nec ſtatim, nec poſt annorum millia, ſed intra mediocrem durationem à Deo præfiniendam, transferendos fuiſſe.

Vnde conſtet pars prior.

Prima pars huius aſſertionis ſufficienter probata eſt ex dictis, quia hæc temporis definitio ex ſolo Dei decreto penderet, ſine fundamento ſpeciali in cauſis ſecundis, vt declaratum eſt. De illo autem Dei decreto reuelationem non habemus.

Oſtenditur 2.

Secunda verò pars, quòd non ſtatim fieret tranſlatio, per ſe videtur probabilis, quia tempus aliquod viæ concedi debuit in ſtatu maximè perfecto ſecundùm naturam ad perfectiſſima opera virtutis, ac meriti exercenda. Et hoc videtur ſignificaſſe Aug. *lib.9. Gen.ad lit. cap.6.* dicens: *Potuerunt homines, genitis filiis, perfectâque humani officij iuſtitia, hinc ad meliora transferri, non per mortem, ſed per aliquam commutationem.* Vbi illa tantùm conſidero, *perfectâque humani officij iuſtitia.* Nam hoc officium, vt humano modo expleatur tempus aliquod requirit, & in virili, ac perfecta ætate perfectiùs conſummauit. Et inde ſuadetur tertia pars, nimirum,

Oſtenditur 3.

non fuiſſe futurum tempus illud multorum millium annorum; quia neque ad perfectè obeundum viatoris officium, tanta mora erat neceſſaria, neque in fauorem, vel vtilitatem hominum cederet tanta cæleſtis beatitudinis dilatio, cùm carentia diuinæ viſionis, aliarúmque perfectionis, quæ ad illam conſequentur.

7. *Obiect. ſoluitur.*

Dicitur fortaſſe illam viæ diuturnitatem ad meritorum, & gloriæ augmentum potuiſſe conferre. Reſpondemus autem, hoc modo poſſe in infinitum procedi, quia poſt quamcunque dilationem, & numerum annorum millium, poterunt augeri merita, ſi tempus viæ augeatur; & in Angelis etiam differenda fuiſſet præmij collatio, vt meritum augeretur: neceſſe eſt ergo dicere, Deum definire durationem viæ vnicuique perſonæ vel naturæ, quæ & conditioni, & ſtatui illius accommodata ſit, & ad acquirendum viæ terminum, ad quem talis creatura deſtinata eſt, ſufficiat. Vnde quia intentio finis eſt prior, & quaſi regula electionis mediorum, hoc etiam, modo noſtro intelligendi, in Deo locum habet. Ideóque iuxta gradum gloriæ, ad quem vnumquemque prædeſtinatorum eligit, concedit etiam tempus ad illud merendum ſufficiens; ſed, huius temporis plenitudo non annorum numero computatur, ſed diuinæ gratiæ abundantia, cuius vberioribus auxiliis fit, vt iuſtus *breui conſummatus expleat tempora multa.* Atque hoc modo Angeli breuiſſima mora ad excelſum beatitudinis locum peruenerunt. Idem ergo cum proportione haberent homines in ſtatu innocentiæ, intra mediocre tempus ætatis perfectæ; quantum verò illud fuiſſet, Deus ſcit.

8. *Conſectarium de fine humanarum generationum ſi ſtatus innocent. duraret.*

Vnde colligimus, non minus eſſe incertum tempus viæ in toto genere humano, id eſt, quandiu durarent hominum generationes à prima, vſque ad vltimam, in ſtatu innocentiæ, ſi duraret. Quanuis enim ſit certum tempus viæ totius humani generis non minus tunc, quam nunc in lapſa natura, habiturum fuiſſe terminum; quia numerus prædeſtinatorum in quolibet ſtatu fuiſſet certus, ac definitus; ac ſubinde illo completo ceſſarent generationes: nihilominus ignotum nobis eſt, intra quot annos ille numerus compleretur. Nam ſi de ſtatu præſenti hoc neſcimus, quanto magis de illo à ſenſibus noſtris magis remoto, id ignorabimus? Poſſumus autem veriſimiliter coniectare hoc tempus viæ totius humani generis non fuiſſe futurum diuturnius in ſtatu inno-

A centiæ, quàm nunc futurum ſit. Cur enim numerus prædeſtinatorum tardius, aut moroſius impleretur in hominibus innocentibus, quàm in peccatoribus? Atque hinc etiam coniecturam ſumimus in vnoquoque prædeſtinato fuiſſe complenda merita termino ſuæ electionis adæquata, durante ſtatu innocentiæ, in tempore fortè breuiore, quàm nunc pro æquali termino compleantur: quia perfectio illius ſtatus ad multiplicanda, & perficienda merita magis iuuaret: ergo non ſolùm non eſſet tempus illud plurium annorum millium, verum fortaſſe millenarium non attingeret, vel centarium non excederet.

B Poteſt verò ſecundò interrogari, an in illo ſtatu tempus viæ in omnibus hominibus eſſet æquale; ſicut in omnibus Angelis æqualis fuit viæ mora: Nunc enim, quia via hominum morte finitur, & mors non eodem tempore ætatis hominibus contingit; ſecundùm communem naturæ curſum, quem in hoc Deus ſeruare voluit; via etiam hominis in hoc ſtatu æqualis non eſt. At verò in ſtatu innocentiæ non poſſet eſſe inæqualis ex parte hominum, vel cauſarum naturalium, vt dixi. Et ideo, neque ex parte credendum eſt, futuram fuiſſe inæqualem. Nam in hoc videntur homines in eo ſtatu Angelis, quoad rationis ſimilitudinem comparari. Vnde non obſtat, quod non omnes homines tunc eſſent ad æqualem gloriam præ-

9. *2. Dubium an in ſtatu innocen. tempus viæ eſſet æquale in omnibus hominib.*

C deſtinati, quia etiam Angeli non fuerunt æqualem gloriam conſequuti, ſed in eadem mora, quidam plus aliis meruerunt, & maiori gratia præuenti ſunt, quod etiam in hominibus fieri potuiſſet.

10. *Reſolutio dubij.*

Sed quanquam fuerit poſſibile, & probabile ſit, ita futurum fuiſſe, nihilominus dico, non eſſe certum, quia fieri potuit, vt, verbi gratia, ex duobus hominibus ad æqualem gloriam prædeſtinatis, vnus remiſſior eſſet in merendo, quàm alius, ex quo neceſſariò fieret, vt qui feruentiùs operaretur, breuiori tempore ſuam vitam finiret, quàm alius; & ad hunc modum poteſt de cæteris cogitari. Vnde in hoc inuenitur differentia inter naturam angelicam, & humanam: tum quia Angelis data eſt gratia vniformiter difformis ſecundùm ca-

D pacitatem naturalium, quod in hominibus non ſeruatur; nec in ſtatu innocentiæ ſeruaretur. Eſt enim eadem ratio. Item omnes Angeli ſubitò operantur ſecundùm totum ſuum conatum; & ideo omnes in eadem mora negotium ſuum expleuerunt; vnuſquiſque iuxta capacitatem ſuam. At verò homines cum maiori mutabilitate, & varietate operantur; & ideo quidam velociùs, alij tardiùs iter peragunt, etiam in ordine ad æqualem terminum. Pendet ergo hæc res tota ex modo diuinæ prædeſtinationis hominum; & ex varia gratiarum diſtributione, quam tunc etiam Spiritus ſanctus faceret; prout vellet. Et ideo incertum eſt, qualis eſſet diſtributio (vt ſic dicam) durationis viæ in ætate perfecta; & an eſſet inæqualis, vel eadem in omnibus.

11. *3. Dubium an alij ante alios in ſtatu innocent. transferentur in gloriam, necne? Reſolut. Auguſt. quàm Barcepha reijcit.*

E Vnde interrogari tertiò poteſt, an omnes homines tunc eſſent ſimul transferendi ad ſtatum gloriæ: vel per deceſſiones, & ſucceſſiones; ita vt vnuſquiſque ſuo tempore impleto ad gloriam transferretur. In quo puncto Moſes Barcepha 1. *p. de parad. cap.* 24. ſentit, omnes ſimul fuiſſe transferendos. At verò Auguſt. *ſuprà* docet planè, hunc tranſitum hominum ab ſtatu viæ ad ſtatum Patriæ, non ſimul, ſed ſucceſſiuè fuiſſe complendum. Quod ſine dubio eſt longè veriſimillimum.

Primò.

Primò quidem, quia ſatis probabile eſt tempus viæ in omnibus hominibus, vel ſaltem ordinariè fuiſſe

fuiſſe futurum æquale; ſed non inciperent omnes ſimul eſſe viatores, ſed per ſucceſſiones generationum, vt conſtat; ergo neque ſimul viam finirent, ſed cum proportionali ſucceſſione. Et prætera licèt demus, viam non fuiſſe futuram æqualis durationis in omnibus; nihilominus non eſt credibile, omnes homines, qui per innumeras generationes ſucceſſiuè inciperent, ſimul in eodẽ ſtatu fuiſſe permanſuros in hoc inferiori mundo cum corporibus animalibus, cibo, & potu indigentibus, & conſequenter etiam generationi vacantibus. Sic enim vix capere poſſet terra omnes homines ſimul in ea exiſtentes: nam infinita (vt ſic dicam) eſſet hominum multiplicatio. Et (vt ſuprà dicebamus) ſine cauſa detinerentur homines tanto tempore ab ingreſſu patriæ; vt, v. g. Adam à principio creationis, vſque ad vltimam hominis generationem; quod planè incredibile eſt: & eadem ratio eſt cum proportione de reliquis. Meritò ergo Auguſt. tanquam certum ſtatuit, homines non ſimul, ſed per ſucceſſiones fuiſſe ab ſtatu viæ transferendos.

contra.

12\. *Dubitat Aug. an tranſlatio illa prius fieret ad ſtatum inferiorẽ glorioſo, vnde præcedens reſolutio euertitur.*

Dubitat autem Auguſtinus, an eſſent immediatè transferendi ad ſtatum gloriæ in corpore, & animo; vel ad ſtatum medium inter illum, quem habebant, & glorioſum. Et rem dubiam relinquere videtur. Nam, quòd transferri potuerint immediatè ad gloriam, tanquam manifeſtum relinquit. Quòd verò etiam potuerint transferri priùs ad ſtatum medium, exemplis Eliæ, & Enoch, perſuadere conatur. Vnde ſi tranſitus ille immediatè futurus erat ad gloriam, clarum eſt, non ſimul, ſed ſucceſſiuè homines tam corpore, quam animo glorificandos fuiſſe. Quia via omnium non ſimul, ſed ſucceſſiuè terminanda erat; vt oſtendimus. Ergo ſi terminus extrinſecus viæ, & immediatus erat gloria, vt ſupponitur; aſſumptio omnium ad ſtatum gloriæ non erat ſimul, ſed cum ſucceſſione futura. *Si tamen*, inquit, *gloriam illam dari non oportebat, niſi omnibus ſimul in ſeculi fine*, neceſſe eſt dicere, ſucceſſiuè transferendos fuiſſe homines ad ſtatum inferiorem illo, quem habebunt in gloria; & illo meliorem, quem in ſtatu innocentiæ habebant. Quòd autem oportuerit ſtatum gloriæ ſimul omnibus dari, ſuaderi poteſt, tum exemplo Angelorum, tum etiam exemplo futuræ reſurrectionis, & conſummatæ glorificationis omnium hominum electorum. Tum etiam, quia etiam in illo ſtatu debuiſſet præcedere vniuerſale iudicium omnium hominum, ante electorum conſummationem.

Suadetur ſtatus ille inferior exemplo Eliæ & Enoch.

Suadetur etiam … gloriam ſimul.

13\. *… circa … Auguſt. …*

Nihilominus tamen aſſerendum videtur, homines in ſtatu innocentiæ viam, & meritum conſummantes, immediatè ad ſtatum eſſentialis beatitudinis transferendos fuiſſe. Ita videntur ſupponere communiter Scholaſtici. Et Patres antiquos allegando, rectè docet Moſes Barcepha *1. p. de Paradiſ. cap. 22.* Et probatur, quia omnes, qui cum merito gloriæ ad terminum viæ perueniunt, ſtatim recipiunt præmium, niſi per aliquam culpam, vel reatum ab illa relictum, impediantur: ſed homines in eo ſtatu peruenientes ad finem viæ in ſtatu gratiæ, haberent merita gloriæ; & nullum haberent impedimentum; ergo ſtatim illam reciperent. Maior inductione probari poteſt in Angelis, & in animabus iuſtis, & puris ab omni culpæ reatu, poſt Chriſti mortem ab hac vita tranſeuntibus. Imò etiam in omnibus aliis iuſtis, quia ſi aliqui retardantur ab ingreſſu gloriæ, ſemper eſt propter aliquod impedimentum ex peccato originali, vel perſonali proueniens, vt ex tract. *de Beatitudine, & de Incarnat.* manifeſtum eſt.

Probatur.

Inductione oſtenditur maior propoſitio.

A Ratio etiam id ſuadet; quia beatitudo debetur tanquam merces laboris, & ideo ratio iuſtitiæ obligat, vt non differatur mercedis ſolutio, quando ex parte merentis non eſt impedimentum. Præſertim cùm talis dilatio magnum ſit nocumentum, & ex ſe non poſſit animam non affligere, & contriſtare. Denique Deus pronior eſt ad præmium conferendum, quàm pœnam, ſed non differt punire in peccato morientem; ergo nec præmium conferre.

Et ratione.

Altera verò propoſitio aſſumpta, ſcilicet, ex parte hominum non fuiſſe tunc futurum impedimentum gloriæ clara eſt ex dictis. Quia in illo ſtatu innocentiæ non eſſent peccata venialia, vt ſuprà dictum eſt; multóque minus eſſent originale, vel mortale; aliàs innocentia non duraret:

14\. *Oſtenditur propoſitio minor.*

B ergo nullum eſſet impedimentum; quia in termino viæ ſola culpa, vel aliquid ab illa relictum poteſt gloriam impedire. Vnde poteſt aſſertio confirmari, quia ille ſtatus medius inter innocentiam, & gloriam, non eſſet ſtatus alicuius purgatorij; quia illi homines nulla purgatione indigerent; alius autem nec facilè cogitari, nec aliqua eius ratio, vel vtilitas inueniri poteſt. Vt paulò pòſt explicabimus: ergo fruſtra talis ſtatus confingeretur, Non omittam autem obiter aduertere, hoc maximè procedere in hominibus, qui in illo ſtatu perpetuam innocentiam ſine interruptione ſeruaſſent. Nam ſi aliquis fortè mortaliter peccaret, & illius remiſſionem non obtineret, ille (vt probabilius eſt) per mortem vitam finiret; & ad termi-

Confirmatio aſſert.

Limitationes variæ circa poſitam aſſertionẽ.

C num damnationis ſtatim perueniret, ſaltem quoad animam; cui poſtea corpus in eadem damnatione iungeretur, tempore à Deo præſcribendo. Si autem ſic peccans à peccato reſurgeret cum plena ſatisfactione, & remiſſione peccatorum, tunc eadem eſſet ratio de illo, quæ de cæteris innocentibus, quia iam nullum haberet impedimentum; & veriſimilius eſt, illum fuiſſe ad ſtatum originalis iuſtitiæ reſtituendum; ac ſubinde ſine interuentu mortis fuiſſe ad ſtatum gloriæ immediatè transferendum. Si autem remiſſionem culpæ mortalis obtineret, manente reatu aliquo pœnæ temporalis; & in illo ad terminum viæ perueniret, indigeret ſine dubio purgatione; & ideo non transferretur immediatè ad gloriam, & fortaſſe mortem non euaderet, & gloriam cor-

D poris vſque ad finem ſeculi non obtineret. Nos autem (vt dixi) de ſeruantibus ſtatum innocentiæ loquimur.

Vnde addimus ſecundò, illum tranſitum fuiſſe futurum immediatè ad ſtatum gloriæ, non ſolùm animarum, ſed etiam corporum. Probatur primò ratione iam facta, quia totum illud præmium debetur meritis, & nullum impedimentum gloriæ corporis, magis, quàm animæ haberent. Secundò; quia quando anima eſt corpori vnita, ex gloria animæ quaſi naturaliter redundat gloria in corpus, nec poteſt ſine miraculo detineri; nullum autem eſt fundamentum ad fingendum tale miraculum generale; & in detrimentum inno-

15\. *2. Aſſert. circa idem Auguſtini dubium.*

Probatur 1.

Secundò.

E centum, ſine aliorum vtilitate. Et hinc colligimus primò, non poſſe commodè intelligi ſtatum illum medium. Non quia ſit abſolutè impoſſibilis, ſed quia non eſt conſentaneus diuinæ prouidentiæ. Poſſet enim cogitari ſtatus medius ex parte corporum tantùm, vt ſi anima transferretur ad gloriam, & non corpus. Et hoc eſſet miraculoſum, ſine vtilitate, vt dixi, vel eſſet cum totali carentia gloriæ animæ, & corporis; & ſic etiam eſſet infructuoſus; & in terra vix poſſet felicior ſtatus, quàm innocentiæ, & Paradiſi terreſtris cogita

1. Corollarium contra ſtatum illum glorioſo inferiorem.

Ad exemplum Eliæ & En.ch. in num. 12.

cogitari: nec eſt veriſimile, homines nondum beatos ſupra cælos eleuandos fuiſſe. Et ideo non eſt ſimilis ratio de Elia, & Enoch, quia & illi in aliqua terræ regione habitant (vt creditur) & nondum conſummarunt merita ſua. Nam licèt nunc non mereantur, vt eſt probabilius, expectant tempus, in quo ſua merita conſumment ſecundùm ordinem diuinæ prouidentiæ; ſecus verò eſſet de hominibus in ſtatu innocentiæ, vt conſtat.

12.

3. Confectarium de ſucceſſiua adoptione gloriæ in ſtatu innocent. & ſatisfit triplici ſuaſioni in fine num. 2.

Vnde tandem concluditur, homines in ſtatu innocentiæ non ſimul ſed ſucceſſiuè fuiſſe transferendos ad ſtatum gloriæ, tam animæ, quàm corporis, quia viæ ſingulorum ſucceſſiuè finirentur, & vnuſquiſque in termino ſuæ viæ integrum præmium reciperet. Neque oportet, vt in hoc eſſent Angelis ſimiles, quia via Angelorum, ſicut in omnibus ſimul incepit, ita etiam ſimul terminata eſt. Nec eſt etiam ſimilis ratio de hominibus lapſis, quia horum via per mortem finitur, & corpus ſeparatum ab anima eſt incapax gloriæ, donec reſurgat: hanc incapacitatem per peccatum meruerunt, & non tollitur, niſi ſecundùm ordinem à Deo præſcriptum, qui vniuerſalem reſurrectionem voluit vſque ad finem mundi reſeruari. Homines autem innocentes non indiguiſſent reſurrectione. Et ſi fortè futurum tunc eſſet vniuerſale iudicium, non aliter homines in eo iudicarentur, quàm nunc Angeli iudicabuntur.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCORVM.

SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC TRACTATV PER OCCASIONEM EXPLICANTVR.

Ex Geneſi.

Cap.1. 2.& 3. TRIA priora capita libri Geneſeos per quatuor priores libros author fuſè exponit: quapropter ſuperuacaneum duximus loca ex eis hîc ſigillatim indicare.

9. *Terror veſter, & tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ. Lib.3.cap.16.num.11.& 12.*

Ex lib. Exodi.

33. *Non videbit me homo, & viuet. Lib.3.cap. 17.num.2.*

Ex lib. 3. Regum.

3. *Dedi tibi cor ſapiens, & intelligens, in tantum, vt nullus ante te ſimilis tui fuerit. Lib. 3. c.9. num.30.*

Ex Pſalm.

28. *Vox Domini ſuper aquas, Deus maieſtatis intonuit. Lib.2.cap.4.num.21.*

32. *Qui finxit ſigillatim corda eorum. Lib.3.cap. 7.num.11.*

103. *Extendens cœlum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius. Lib.2. cap.4.num.23.*
Ibid. Illic reptilia quorum non eſt numerus, animalia puſilla cum magnis. Lib.2. cap.10. num.9.

148. *Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ omnes, quæ ſuper cœlos ſunt. Lib.2.cap.4.num.23.*

Ex Prouerb.

8. *Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum. Lib.2 cap.4 num.21.*

Ex Eccleſiaſte.

7. *Deus fecit hominem rectum. Lib.3.cap.9.n.3. & cap.11. num.2. & cap.12. num.5.& cap. 17.num.10.*

Ex lib.Sapient.

2. *Fecit Deus hominem inexterminabilem, ad imaginem ſimilitudinis ſuæ. Lib.3. cap. 16. num.11.*

10. *Hæc illum, qui primus formatus eſt à Deo pater orbis terrarum, cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodiuit, & eduxit illum à delicto ſuo. Lib. 4.cap.9.& n.7.& 19.*
Ibid. Dedit illi virtutem continendi omnia. Lib.4.cap.9.num.12.

11. *Omnipotens manus tua creauit orbem terræ ex materia inuiſa.Lib.1.cap.8.num.20.*

Ex Eccleſiaſtico.

17. *Dedit illi poteſtatem eorum quæ ſunt ſuper terram, poſuit timorem illius ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum, &c. Lib. 3.cap.16.num.11.& 12.*
Ibid. Diſciplina intellectus repleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus, &c.Lib.3.cap. cap.9.num.3.

18. *Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul. Lib.1.cap.10.num.22.*

24. *Et quaſi nebula texi omnem terram. Lib.2. cap.5.num.16.*

39. *Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata ſunt, &c. Lib.1. c.1.n.16.*

Ezechiel.

28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis. Lib. 3. cap. 8. num.18.& 19.*

Daniel.

Daniel.

13. *Species decepit te, & ſubuertit cor tuum. Lib.4.cap.4 num.19.*

Matth.

25. *Poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi: Lib.1.cap. 4.num.5.*

Ioann.

5. *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor. Lib. 2.cap.11.num.6.*
10 *Ego veni vt vitam habeant, & abundantiùs habeant. Lib.5.cap.11.num.3.& 4.*
17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui priuſquam mundus eſſet apud te. Lib.1.cap. 2.num.2.*

Ad Rom.

7. *Peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me. Lib.4.cap.4.num.19.*
Ibid. Non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum, Lib.3.cap.12.n.6.
Ibid. Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Lib. 3. cap.12. num.1.
8. *Quos prædeſtinauit conformes fieri imagini Filij ſui. Lib.3.cap.8.num.9.*

Ad Corinth.1.

3. *Omnia enim noſtra ſunt. Lib.....cap.7.n.15.*
11. *Non debet velare caput ſuum, quia imago Dei eſt. Lib.3.cap.8.num.22.*
15. *Sicut portauimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cæleſtis. Lib.3.cap.8.num. 28.*

Ad Galat.

6. *Qui exiſtimat ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. Lib.4.cap.4.num.19.*

Ad Coloſſenſ.

3. *Expoliantes vos veterem hominèm cum actibus ſuis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, ſecundum imaginem eius, qui creauit illum. Lib.3.cap.8.n.21.*

Ad Timoth.1.

2. *Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit. Lib.4. cap.4.latè à num.1.*

Ad Hebr.

1. *Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Lib. 1.cap.8.n.21.*

INDEX

INDEX RERVM.

A.

Adam.

1. ADAM quoad corpus,non ex nihilo, ſed de limo terræ formatus fuit. Lib.3.cap.1.num.2.

2. Adæ corpus à ſolo Deo productum fuit. ibid. n.4 ſucceſſiuéne,an in inſtanti.ibid.à n.7.vſque ad 13.

3. Ad corpus Adæ formandum Angelos etiã concurriſſe, qui putent.lib.3. c.1.n.4. refutantur ſi de organizatione loquantur.num.6.& 14. imò etſi loquantur de aggregatione limi. eodem n. 14.& 15.

4. Adæ corpus creatum cum omni perfectione eſſentiali,ad animam rationalem requiſita.eodem c.1.n.16.cur non ex cæleſti,aut nobiliori materia?ibid.

5. Adami corpus an monſtroſum fuerit antequam ab eo coſta auferretur,an verò poſtea mancum? lib.3.c.2.à n.7.

6. Adæ productionem præceſſiſſe ad Euæ formationem contra Caiet. demonſtratur. eodem cap. 2. num. 15. vide etiam *Eua*, & verbo *Coſta*.

7. Adæ ſoporem non metaphoricũ, ſed proprium fuiſſe ſtabilitur contra Caietanum. ibid. n. 16. qualis fuerit.n.17.& 18.

8. Adamum & Euam cæcos fuiſſe ante peccatum ſtultiſſimus error reprobatur.lib. 3. cap.3.num. 2. Cur poſt peccatum dicantur eorum oculi aperti.ibid.

9. Adàm & Eua integri ſunt conditi quoad internos ſenſus, & externos,atque in perfectæ ætatis membris & organis. eodem cap. 3. num. 3. & 4.

10. Adam cùm conditus eſt, quam ætatem repræſentabat, & cuius fuerit ſtaturæ. ibid.à num.5. quæ illius habitudo corporis & an in ea fuerit Chriſto par.n.8.& 9.

11. Adæ corpus an paſſibile, & mortale. num. 20.

12. Adamus creatus fuit poſt bruta. lib. 3. cap. 4. num. 1. cur vltimò creatus cùm fuerit cæteris nobilior, rationes variæ ex Patribus à num.3.

13. Cur eodem die cum brutis conditus. ibid. num. 6.

14. Adamum duas habuiſſe vxores, quarum Euã, ſimul cum illo creatam eiúſque lateri copulatam Iudæi fabulantur.lib 3.cap.4.num.8.& 9.

15. Adam prius tempore creatus eſt, quàm Eua. ibid. num. 10. Qua hora diei ſextæ productus. num.15.& lib.4.c 8 num.15.

16. Adam extra,Eua intra paradiſum condita. lib. 2.c.5.num.3.

17. Adam quo in loco conditus. ibid. num. 4. quo modo in Paradiſum tranſlatus. num. 5. & quoto poſt creationem tempore.lib.4.cap.8. num.2.

18. Adam cur extra Paradiſum conditus.lib.2.cap. 5.num.8.

19. Adamo datum præceptum de non comedendo ex ligno ante formatam Euam.ibid.n.12.

20. Spiraculum in faciem Adami non fuit diuina ſubſtantia,aut eius portio.lib.3.c.7.n.2.fuit anima rationalis,quam tunc primò Deus creauit & infudit.à n.6.

21. Adæ anima quàm perfecta in naturalibus. lib. 3.c.7.num.13.

22. Adami ſcientia, vide *Scientia*. An decipi potuerit,vide *Deceptio*.

23. Adamum innocentem fuiſſe creatum, de fide eſt.lib.3.c.11.n.2.

24. Adam in primo inſtanti non peccauit,nec peccare potuit de lege ordinaria. eod.c.11.n.4.

25. Adam in 1.inſtanti habuit omnes virtutes bonóſque habitus morales per accidens infuſos. ibid.n.5.& 6.vide verbo *Virtus*.

26. Adam quandiu non peccaret mortaliter,nullos ſentiret motus appetitus contra rationem. lib. 3.c.12.à n.4.quo Dei dono id fieret, vide verbo *Appetitus*.

27. Adam venialiter peccando in ſtatu innocentiæ, an, & quomodo amitteret iuſtitiam orig. lib.3.c.13.n.10.& 12.

28. Non potuit prius peccare venialiter, quàm mortaliter.ibid.n.17.& 21.

29. Adamum æquè mortalem fuiſſe ante & poſt peccatum error Pelagij.lib.3.c.14.n.1.Eum ante peccatum non fuiſſe moriturum de fide eſt. à n.3.fuit tamen ex vi ſuæ compoſitionis mortalis etiam ante peccatum,ſed dono Dei aliquo modo immortalis.n.8.

30. Adami innocentis corpus fuiſſe impaſſibile per inditam qualitatem qui putent. n.10. qui per inditam animæ. n.11. vtrique refelluntur à num.12.

31. Adami dominium,vide *Dominium*.

32. Adamum ante lapſum habuiſſe gratiam,de fide eſt.lib 3.c.17.à n.2.Qui putent non habuiſſe in primo inſtanti.n.5. probabilius oppoſitum à n. 9.vſque ad 15.

33. Adam ante lapſum non vidit Deum clarè.lib.3. c.18.à n.1.

34 Adami cognitio ſupernaturalium,vide *Cognitio*.

35. Adam in primo inſtanti propriis actibus ſanctificatus. lib.3. c.19 n.3. per illos ſe diſpoſuit ad iuſtitiam habitualem. n.8. eámque meruit de congruo,& gloriam correſpondentem de condigno.ibid.

36. Probabile eſt creuiſſe in iuſtitia ante lapſum. ibid.n.13.

37. Adamus conditus in iuſtitia orig.lib.3.c.20.n.1.

38 Adami pactum,vide *Præceptum*,à n.8.

39. Adami peccatum,vide *Peccatum*,& Adami pœna in verbo *Pœna*.

40 Adam & Eua quanto tempore fuerint in paradiſo,vide *Paradiſus*.à n.14.

41. Adam veniam obtinuit primæ tranſgreſſionis. lib.4. c 9.n.7. Intra Paradiſum imperfectè ſaltem pœnitere cœpit, ac paulo pòſt iuſtificatus eſt n.9.

42. Adamum & Euam finaliter damnatos eſſe error Tatiani n.10. redemptum fuiſſe per Chriſtum quoad ſufficientiam de fide concluditur contra Tatianum. n.14. efficaciter fuiſſe ſaluatum Scriptura non conuincitur.n.15.eſt tamen vt minimum erroneum. à n.16. an eadem certitudine dicendum ſit de Eua.n.20.

43. Adamo non peccante qualis futurus eſſet hominum ſtatus, vide *Innocentiæ ſtatus.*
44. An in ſtatu innocentiæ futurus fuiſſet Rex poſterorum dum eſſet in via. lib. 5. cap. 7. num. 14.

Aër.

Aëris elementum perfectum, ac ſimul cum cælis creatum fuit. lib. 1. c. 7. à n. 3. Et à Moyſe nomine cæli, Gen. 1. comprehenſum eſt. à num. 5. ſpeciatim n. 14.

Æternum.

Ab æterno quæ res eſſe, vel non eſſe potuerint, vide *Mundus.*

Alimentum.

Quibus alimentis homines in ſtatu innocentiæ veſcerentur, vide verbo *Cibus*, & verbo *Carnes.*

Angelus.

1. Angelorum mentionem nullam fieri à Moyſe qui dicant. lib. 1. cap. 6. num. 2. Solos Angelos comprehendi illis verbis, *in principio creauit Deus cælum*; qui velint, num. 3. vtrique impugnantur, & oſtenditur nomine cæli implicitè comprehendi Angelos. à n. 6.
2. Angeli an concurrerint ad formandum corpus Adæ, vide *Adam* num. 3.
3. Angeli ad imaginem Dei conditi. lib. 3. cap. 8. n. 18. & 19.
Vide etiam *Cognitio matutina*, &c.

Anima.

1. Anima primi hominis non fuit ſubſtantia diuina. vide *Adam*, n. 20. ſtatim ac creata eſt vnita fuit corpori. ibid. quàm fuerit perfecta, vide *Adam*, n. 21.
2. Animæ omnes præter rationalem de materia eductæ. lib. 2. c. 10. n. 4.

Animal.

1. Animalia bruta, non in ſemine tantùm, ſed in ſeipſis producta ſunt in quinta, & ſexta die creationis. lib. 2. cap. 10. num. 2. non facta ex nihilo, ſed ex præiacente materia. num. 3.
2. Ad animalium creationem terra, & aqua materialiter ſolùm concurrerunt. eodem numero 3.
3. Animalium prima creatio quo facta dicatur modo, authoris naturæ proprio. ibid. num. 4.
4. Animalia quintæ, & ſextæ diei, producta ſunt in ſtatu perfecto quoad indiuidua & ſpecies. num. 5.
5. Quot animalia in qualibet ſpecie, & in qua perfectione Deus produxerit. ibid.
6. Animalia omnia cum vi generatiua ſimilium à Deo ſunt producta. n. 6. eorum tres ſunt ordines generici inæqualis perfectionis natatilium, volatilium, terreſtrium. num. 7. quiſque ordo non ſucceſſiuè, ſed ſimul fuit productus à Deo. ibid. imò natatilia, & volatilia ſimul fuiſſe producta, credibilius eſt. n. 8. & ſub vnoquoque genere multæ ſpecies. n. 9.
7. Animalia imperfecta an etiam à Deo in quinta, & ſexta die fuerint producta. lib. 2. cap. 10. num. 11.
8. Bruta quæ per adulterinam generationem naſcuntur, vt leopardus, mulus, &c. an fuerint etiam tunc à Deo immediatè producta. ibid. num. 12.
9. Volatilia an ex aquis ſint producta. ibid. à num. 13. ad 17.
10. Animalia nulla ex igne producta, & cur. n. 18.
11. Animalia ad Adamum adducta ſunt non in indiuiduo omnia, ſed in ſpecie. lib. 3. cap. 4. num. 16. An prius adducta, quàm Eua crearetur? num. 17. Eis propriè, non metaphoricè Adamum impoſuiſſe nomina dicendum eſt, idque ſexto die ante Euæ productionem. num. 18.
12. Animalia introducta ſunt in Paradiſum vt eis Adam nomina imponeret. lib. 3. cap. 5. num. 10. in ſtatu innocentiæ in Paradiſo etiam vagarentur. ibid.
13. Animalia an, & quomodo homini vt domino ſubderentur. vide *Dominium*, n. 4.
14. Animalia bruta an carnibus veſcerentur Adamo non peccante. lib. 5. cap. 6. à num. 19. vſque 25.

Annus.

Quo anni tempore creatus mundus. lib. 2. c. 7. num. 17.

Appetitus.

1. Appetitus ſenſitiuus in ſtatu innocentiæ perfectè ſubderetur rationi. lib. 3. cap. 12. à n 4. Quo dono id formaliter fieret, variæ ſententiæ referuntur, ac refelluntur. à num. 11. fieret partim per internos habitus, & actus; partim per externam Dei protectionem. num. 18. & 19. neque in ſingulis potentiis vnus ſufficeret habitus. num. 20. & 21.
2. Ad hanc appetitus ſubiectionem ſufficerent ne virtutes naturales, an requirerentur infuſæ per ſe? num. 24. an etiam præter hoc neceſſarius eſſet habitus alius. n. 25. an tale donum naturale eſſet, an ſupernaturale. n. 26.
3. Appetitus paſſiones, vide *Paſſiones.*

Aqua.

1. Aquæ elementum in propria forma, & loco, & à terra diſtinctum creatum eſt in eodem inſtanti cum cælo & terra. lib. 1. cap. 8. num. 16. non repleuiſſe ſpatium totum inter terram ac cælum Empyr. contra aliquos concluditur numero 18.
2. Aquas ſuper firmamentum creatas non eſſe Angelos oſtenditur. lib. 2. c. 4. n. 3. neque corpus aliquod cæleſte, nempe cryſtallinum. à n. 5. Neque item aquas elementares, quæ ſint ſuper octauam ſphæram. n. 19. ſed elementares aquas nubium, ac ſimilium impreſſionum, quæ ſupra cælum aëreum, id eſt, in ſuperiori eius regione fiunt. à n. 20.
Vide etiam *Firmamentum.*
3. Aquæ ſuper firmamentum poſitæ ſecundo die, quomodo illuc eleuatæ. lib. 2. cap. 5. à num. 19.
4. In aquis nulla tranſmutatio ſubſtantialis facta eſt tertio die, dum in vnum locum congregarentur. lib. 2. c. 6. à n. 3.
5. Aquarum congregatio quomodo facta ſit, diſcutitur à n. 5. vera reſolutio. à n. 15.
6. Aqua tertio die congregata, addenſata etiam eſt. n. 19. & ſalſedine imbuta n. 20. & 21.
7. Aquarum confluentia ad concaua terræ, fuit ab ipſa earum grauitate, vel ab appetitu replendi vacuum, addito fortè peculiari Dei adiutorio. lib. 2. c. 6. n. 25.
8. Aquæ etiam dulces in peculiarem locum ita confluxere, vt neque humor aqueus intra terram reliquus ſit. ibid. n. 29.
9. Aquæ omnes quo ſenſu dicantur in vnum locum congregatæ, cùm tamen non vnum, ſed plura ſint maria. num. 30.
10. Aquæ omnes continuè currentes, & cum

Oceano, & inter ſe alicubi continuantur. ibid.
11. Aquæ guttulæ cur in ſphæram conglobentur. lib.2.c.6 n.11.

Arbor, vide etiam Vegetabilia.

1. Arborem Adamo vetitam veram fuiſſe, de fide eſt.lib.3.cap.21. num.2.non fuit ficulnea.num. 4. nec ſeges, aut vitis. num. 5. credibile fuiſſe alterius ſpeciei perfectioris,à vulgo notis. ibid. Cur dicatur arbor ſcientiæ boni, & mali num. 6.non fuit vetita,quia nociua.n.7.
Arbor vitæ,vide *Lignum vitæ.*

Aſtra.

1. Aſtra non ſignificant ea quorum non ſunt cauſa. lib.2. cap. 9. num. 5. & 6. neque omnia futura ſignificant, cùm non omnia cauſent.num. 7. quo ſenſu dicantur facta eſſe in ſigna. num. 8.

Aues, vide etiam Animalia.

Aues in 1.molitione ex qua materia productæ. lib.2.c.10.à n.13.vſque ad 17.

B.

Brutum, vide Animal.

C.

Caro.

1. Carnium vſum non futurum in ſtatu innocentiæ communis reſolutio expenditur. 5.c.6.à n.4.
2. Carnes non comederunt primi parentes in Paradiſo. ibid. n. 11. nec illis egerent, licèt diutiſſimè in innocentia durarent. n. 12. Imò non fuiſſe honeſtum eſum carnium probabile, ſuppoſito tali ſtatu n.13.& 14.
3. Carnibus in ſtatu innocen. nullus homo veſceretur. num. 15.an bruta veſcerentur.à num. 19.
4. Carnibus veſci licuit à lapſu, vſque ad diluuium, imò iuſti etiam aliqui iis veſcebantur, non tamen ordinariè, à num. 27. vſque ad 30.

Charitas, vide Gratia, n.7.

Cibus.

1. Cibus infantium in ſtatu innocen. fuiſſet lac maternum. lib.5.c.6.n.2.Adultorum ſemina,& fructus arborum. n.3.
2. Nec pane,nec alio cibo arte confecto, imò neque ouis aut lacte animalium vterentur. n.16. an etiam carnibus,vide *Caro.*

Cælum.

1. Cælum ab æterno moueri non poſſe demonſtratur.lib.1.cap.2.à num. 15.
2. In primo mundi inſtanti creati ſunt omnes cæli à primo mobili vſque ad lunam incluſiuè.lib.1. cap.3. à num. 5.
3. Cælorum incorruptibilitas multipliciter ſuadetur.num.6.
4. Nomine cæli illis verbis, *In principio creauit Deus cælum,*non poteſt ſignificari materia informis,ex qua ſint poſtea cæli producti.num 6.
5. Præter cælos mobiles dari aliud immobile & præſtantius, id eſt, Empyreum, contra Caiet. omnino certum.lib.1.c.4.à num.2.
6. Eugubini ſententia de cæli Empyræi æternitate diſcutitur,& impugnatur.ibid.à num.6.
7. Empyreum non eſt ab æterno ab intrinſeco,neque per æternã productionem à Deo. ibid.& n. 10. neque factum ante illud principium, de quo Gen.1.ibid.n.11.neque poſt alios cælos & terram.n.12 & 13.
8. Cælum Empyr. à Moyſe comprehenſum eſt illis verbis, *Creauit Deus cælum.* num. 15. & 16.
9. Cælum empyr. materia, & forma conſtat. lib. 1. cap. 5. num. 1. De eius materia variæ opiniones. num. 1. & 2. vera reſolutio. num. 3.
10. Cæli Empyr. forma non eſt anima. n. 4. quomodo dicatur immobile.n.5. ſolidum eſt. num. 6. & 7.
11. Cælum Empyr. influere in hæc inferiora,probabilius.lib.1. c.5. à n.9.quæ, & qualis ſit influentia.n.17.
12. Nomine *cæli* Moyſes comprehendit creationem Angelorum.lib.5.c.6.à n.16.
13. Cæli an moueri cœperint initio ſuæ creationis.lib.1.c.9. & 10.
14. Cæli initio ſuæ creationis connaturali ordine collocati.lib. 1.c.10.n.9. & 10. ídque in figura ſphærica. n.13. quod etiam de Empyr. verum eſt.n.16.
15. Cæli in primo inſtanti quas nacti ſint connaturales proprietates.n.17.& 18.
16. Cælum 8. & planetarum orbes propriis motibus ab occaſu in ortum die quarta cœperunt moueri.lib.2.c.8.n.16.

Cognitio.

1. Cognitio aliqua ſupernaturalium myſteriorum infuſa fuit Adamo ante peccatum. lib. 3. cap. 18. num. 3. fuiſſe de myſteriis Trinitatis abſolutis, ac etiam relatiuis à num.4 item de Verbo incarnato. num.8. quæ de hoc myſterio nouerit. n.10. qualis fuerit hæc cognitio.n.11.&12. vera reſolutio.n.14.
2. Cognitio matutina Angelorum iuxta Auguſtinum quæ? lib.1.cap.11. à num. 8. quæ item veſpertina. à num. 12. vtraque iuxta Auguſtinum in obiecto conuenit, & in ſolo actu, & medio cognoſcendi differt. num. 16. non poteſt in Deo diſtingui veſpertina à matutina. num.17. imò neque in viſione beata Angelorum,à num.18.vtra fuerit in eis prior iuxta Auguſtinum.à n.21.

Communitas.

Communitas hominum œconomica, aut politica an in ſtatu innocen. fuiſſent, vide *Innocentiæ ſtatus.* n.25.

Compoſitum. Corpus.

1. Compoſita phyſica non niſi per creationem fiunt in prima & totali productione. lib.1. cap.1. num.12.
2. Compoſita omnia,etiam mixta in eodem inſtãti fuiſſe initio condita, qui velint lib.10.n.4. & 5.refelluntur.à n.6.
3. Corpus Adæ,vide *Adam,* à n.1.

Coſta.

Coſta vnde formata Eua, fueritne ſuperflua in Adamo. lib.3.cap.2.à n.7.pro coſta quid, & vnde ſuppletum ſit.num.12.An coſta extracta fuerit veſtita carne.n.22.

Creatio mundi,&c.vide Mundus.

D.

Deceptio, ſeu falſitas.

1. Decipi non potuit homo in ſtatu innocentiæ ante peccatum, in veritatibus naturalibus,etiam ſibi non euidentibus. lib.3. c.10.à n.3.quo Dei dono protegeretur ab erroribus. num.7.
2. Quomodo non prius decepta Eua, quàm peccatrix ibid. num. 10. Quomodo non deceptus Adam. num. 11. & latiùs lib. 4. cap. 4. à num. 1.
3. Deceptio voluntaria & mortalis potuit abſo-

lutè eſſe in primis parentibus prius quàm peccatum aliud. eodem cap. 10. num. 15. moraliter autem loquendo, non item, num. 16.

4. Decepta non fuit virgo Maria putando filium eſſe in comitatu. lib. 3. cap. 10. num. 11. remiſſiuè.

Dies.

1. Sex dies creationis mundi quales intellexerit Auguſtinus. lib. 11. cap. 11. num. 32. oppoſita ſententia communior, & verior probatur latè. à n. 33.
2. Dies naturales creationis mundi ſex fuiſſe ſicut in Geneſi numerantur, latè contra Caietanum & Canum. lib. 1. c. 12. à n. 3.
3. Dei primæ opus, productio lucis fuit. lib. 2. c. 1. n. 1. vide etiam *Lux*.
4. Primum diem & mane & veſperam habuiſſe oſtenditur. lib. 2. c. 2. n. 4.
5. Diei ſecundæ cur non addita benedictio? lib. 2. c. 5. n. 21.
6. Die ſeptimo nihil à Deo productum. lib. 2. c. 11. num. 2. Eius diei requies, quo pacto intelligenda, ibid. num. 5. & eiuſdem benedictio, & ſanctificatio qualis. à n. 8.

Dominium.

1. Dominij capacitas naturaliter competit homini ex eo quod ſit ad Dei imaginem. lib. 3. cap. 16. num. 6. illud habuit homo in bruta ex vi creationis, nec amiſit ob peccatum, num. 8. & 9. altiori tamen modo illud habuit in ſtatu innocen. à n. 10.
2. Dominium hoc in ſtatu innocen. extenderetur ad omnia omnino bruta contra Theodoretum oſtenditur n. 13. & ad alia inferiora brutis. n. 14. An ad Angelos. num. 15. vel ſaltem ad alios num. 16. & 17.
3. Dominium hominis in bruta quantum ad vſum, aliquo modo maius poſt, quàm ante peccatum Adæ. n. 18 fuiſſet tamen ante peccatum regulariter nobilius. ibid.
4. Quomodo ad nutum obedirent animantia homini in ſtatu innocen. eodem cap. 16. num. 12.
5. Dominij in bruta, & res alias inferiores diſcrimen. n. 14.
6. Dominium viri in vxorem an in ſtatu innoc. & cur poſt peccatum dictum ſit Euæ, *& ipſe dominabitur tui*. n. 17.
7. Dominium proprietatis hominis in hominem non fuiſſet in ſtatu innocen. lib. 5. c. 7. n. 10. bene tamen dominiũ directiuum, imò & iuriſdictionis. n. 11. & 12.
8. Dominium œconomicũ à politico in quo differat. n. 13.
9. Dominium iuriſdictionis an habuiſſet Adam viator, ſi homines ita multiplicarentur vt ciuitatem conflarent. n. 14.
10. Dominium herile non fuiſſet in ſtatu innocen. n. 16.
11. Dominia priuata, ſeu diuiſiones bonorum an fuiſſent in ſtatu innocen. numero 17. & 18.

Duratio. vide *Tempus*.

E

Elementa, vide Terra, Aër.

Elementa omnia in ſua naturali diſpoſitione & in ſuis locis fuerunt initio collocata. lib. 1. c. 10. n. 11. & 12. ídque in rotunda figura. n. 14. quas alias proprietates tunc obtinuerint. n. 17. & 18

Empyreum, vide *Cælum*.

Error, vide *Deceptio*.

Eua.

1. Euam ſimul cum Adamo, non autem ex eius coſta productam docuit Caiet. lib. 3. cap. 2. num. 1. catholica aſſertio contraria ſtabilitur. à num. 3.
2. Eua producta eſt ex coſta Adæ ſuppleta materia ex vicina terra, vel aere, non ipſa coſta per rarefactionem, aut ſitualem repetitionem multiplicata. n. 12.
3. In formatione corporis Euæ an Angeli miniſtrarint. n. 24.
4. Euam ſimul cum Adamo productam & ipſius lateri copulatam fabulantur Iudæi. lib. 3. cap. n. num. 9.
5. Eua poſt Adamum creata. num. 10. eodem tamen ſexto die. n. 12. & intra paradiſum. lib. 3. c. 5. n. 6. & cur. n. 8.
6. Eua quantam habuerit ſcientiam ante peccatum, vide *Scientia*.
7. Eua non prius decepta, quàm peccatrix. lib. 3. c. 10. n. 10.
8. Eua interius peccando ante Euam ligni totam iuſtitiam amiſit. lib. 3. cap. 13. num. 6. cur ſtatim poſt peccatum non erubuerit. num. 6. & 7.
9. Euæ tantatio. vide *Tentatio & ſerpens*.
10. Euæ quódnam fuerit initium peccandi; & quis progreſſus in multiplicandis peccatis, vide verbo *Peccatum*.
11. Eua an delicti veniam, & æternam ſit conſecuta ſalutem, vide *Adam*, à n. 41.
12. Euæ pœna, vide *Pœna*,

Euchariſtia.

Euchariſtia an futura in ſtatu innocentiæ. lib. 5. cap. 6. n. 17.

F

Falſitas, vide Deceptio.

Fides.

1. Fidem an perdiderit Eua, vide *Peccatum*, n. 4. An etiam Adam. ibid. n. 5.
2. An, & qualem myſteriorum fidem diuinam habuerit Adam, vide *Cognitio*. n. 1.
3. Fidem Chriſti explicitam an habuerit Adam in 1. creationis inſtanti. lib. 3. cap. 19. à numero 9.

Filij.

Filij in ſtatu innocentiæ quo pacto, & in quali perfectione procrearentur, vide *Innocentiæ ſtatus*.

Firmamentum.

1. Firmamentum ſecundo die factum ad diuidendas aquas ab aquis, fuiſſe cælum æthereum in eo die ſubſtantialiter productum, qui dicant. lib. 2. c. 5. n. 1. Quid in ea ſententia conſequenter dicendum. à n. 2.
2. Firmamentum illud aerem eſſe, ſeu aliquã eius partem verior ſententia. n. 7. & 8.
3. Quæ aeris regio ſit propriè firmamentum à n. 9.
4. Firmamentum non fuit factum quoad ſubſtantiam in 2. die per illa verba, *fiat firmamentum*. ſed tantùm aër iam productus firmamenti munus accepit. n. 17.

Fœmina.

1. Fœminas in ſtatu innocentiæ non futuras, hæreſis Almerici confutatur. lib. 5. cap. 3. à num. 7.
2. Fœminæ productio non eſt monſtroſa, aut per accidens in ſpecie humana. ibid. n. 9.
3. Fœminæ productio eſſet intenta ab ipſo generante

rante in ſtatu innocentiæ. num. 10. fœminas aut mares procrearent quoties ipſi generantes intenderent. num. 10. & 11.
4. Fœminæ in ſtatu innocen. ac totidem quot mares. late à num. 14: authoris iudicium. num. 22.
5. Fœmina, vide *Polygamia.*

G.

Generatio.

1. Generationum & corruptionum ſucceſſionem non potuiſſe eſſe ab æterno demonſtratur. lib. 1. c. 2. à n. 9.
2. Generationis modus duplex ſpecierum imperfectarum. ibid. n. 13.
3. Generatione naturali homines in ſtatu innocentiæ multiplicarentur. lib. 5. c. 1. à n. 6. & per ſingulos actus generandi ſinguli generarentur. lib. 5. c. 3. n. 2. vide *Fœmina*, n. 3.
4 In qua perfectione generandi eſſent homines in ſtatu innocen. vide *Innocentiæ ſtatus.*

Gratia.

1. Gratiam ſanctificantem Adamo collatam, ante lapſum, fides docet. lib. 3. c. 17. à n. 2. Non fuiſſe collatam in 1. inſtanti qui velint. n. 5. oppoſitum probatur à n. 9. imò & omnes virtutes gratiæ comites tunc recepiſſe. lib. 3. c. 18. n. 1. non tamen gratiam conſummatam. n. 3.
2. Nullus actus gratiæ elicuiſſe Adamum in 1. inſtanti, qui putent. lib. 3. c. 19. n. 2. propriis tamen actibus inſtanti fuiſſe iuſtificatum, verius n 3. qui actus ab habitibus non fuere eliciti, ſed per actualia auxilia. n. 8. & de congruo meruere primam gratiam habitualem, & gloriam de condigno. ibid.
3. Per gratiam Chriſti quomodo ſanctificatus Adã l. 3. c. 19. n. 10. & 11.
4. In gratia creſcere potuit Adam toto tempore ante lapſum eiúſque augmentum, & gloriam de condigno mereri. n. 12 imò de facto id ſæpè feciſſe credibile eſt. n. 13.
5. In gratia naſcerentur omnes in ſtatu innoc. lib. 5. c. 8. à n. 2. non tamen in gratia confirmati: imò nec confirmarentur poſt primam tentationem ſuperatam. ibid. à n. 6.
6. Prima gratia infantium in ſtatu innoc. foret ne intenſior, quàm in hoc ſtatu. lib. 5. cap. 21. à num. 3. quid de 1. gratia iuſtificante adultorum. n. 6.
7. Actus charitatis in ſtatu innoc. neque ex vi ſtatus, neque ex parte gratiæ fuiſſet efficacior ad meritum, qūàm modò. eodem c. 11. à. n. 10. vide etiam *Innocentiæ ſtatus*, à n. 27.
8. Gratia ex opere operato an vberior in ſtatu innocen. quàm nunc eodem cap. 11. n. 29.

H.

Habitus, vide Scientia., Spes, Virtus.

Herba.

Herbæ venientes, arbores, & cætera vegetabilia à Deo tertia die in propria ſpecie, non in ſemine tantùm producta ſunt. lib. 2. cap. 7. à n. 2. Vide etiam *Vegetabilia.*

Homo.

1. Homo quomodo ad imaginem Dei factus, vide *Imago.*
2. Homo primus, vide *Adam.*
Homines in ſtatu innocentiæ, & immortalitatis multiplicarentur. lib. 5. c. 1. n. 1. & 2.
3 Homines in ſtatu innocentiæ immediatè à Deo creandos, non generatione propagandos qui Patres dixerint. lib. 5. c. 1. n. 4. oppoſitum oſtenditur latè à n. 6.

I.

Ignis, vide Animal, num. 10.

Imago.

1. Imago Dei homini impreſſa eſt quid creatum in ipſo. lib. 3. cap. 8. à n. 2. Eam in corpore illius fundari, variæ ſententiæ, quæ refelluntur. à n. 10. in anima fundari, catholica aſſertio. n. 14. non eſſe in corpore propriè & formaliter, remotè tamen, & velut in ſigno, admitti poteſt. num. 16.
2. Ad imaginem Dei Angeli quoque ſunt conditi. à n. 18.
3 Imaginem Dei in muliere qui negauerint. n. 21. concluditur tamen in ea reperiri. num. 22. & in anima ſeparata. n. 23.
4. Imago Dei in homine, ſeu anima quoad naturã ipſius etiam ante gratiam reperitur. eodem c. 8. n. 24.
5. Imaginem Dei nulla creatura infra hominem habet. n. 25.
6. Imago Dei in homine & Angelo reperitur ratione ſubſtantiarum, potentiarum, actuum, atque ex his omnibus imago completur. à n. 26.
7. Inter imaginem, & ſimilitudinem Dei quid interſit. eodem cap. 8. à n. 29.
8 Imaginem Dei naturalem homo non amiſit per peccatum. n. 32. amiſit tamen ſimilitudinem per gratiam. n. 33.
9. Homo ad imaginem Dei vt vnus eſt, atque item vt Trinus n. 24. & 25. An hæc Trinitatis imago conſiſtat in amore Dei ſolius, an etiam aliarum rerum, atque in actibus etiam imperfectis. ibid.
10. Imago Dei in homine nõ refertur ad aliquam perſonam ex diuinis, ſecundùm peculiarem aliquam eius proprietatem. eod. c. 8. n 36.

Immortalis.

1. Immortales, an & quomodo fuiſſent homines in ſtatu innocentiæ, vide in verbo *Adam.* à n. 29.
2. Immortalitas in ſtatu innocen. fuiſſet entitatiuè naturalis, & ſupernaturalis quoad modum. lib. 3 c. 15. n. 13. & 14.
3. Immortalitas Adami quoad impaſſibilitatem corporis, à prudenti illius diligentia, iuncta Dei peculiari cuſtodia pendebat. lib. 3 cap. 14 à n. 12. nec reddebatur immortalis per qualitatem inhærentem. n. 20.
4. Corpus Adæ fuit tranſmutabile quoad aliquas eius particulas. n 21.
5. Adam quomodo dicatur potuiſſe non mori, & non potuiſſe mori. n. 22. & 23.
6. In Adamo quomodo ſubueniretur perditioni humidi ex actione calidi. eodem n 23. quomodo item amiſſioni caloris, ex repaſſione ab alimento. n. 24. & 25.

Infans.

Infans qualiter naſceretur in ſtatu innocen. vide *Innocentiæ ſtatus.* à n. 12. & à n. 19.

Innocentiæ ſtatus.

1. In ſtatu innocentiæ an decipi poſſent homines, vide *Receptio.* Quas virtutes morales haberent, vide *Virtus.* An daretur perfecta ſubiectio appetitus, vide *Appetitus.*
2. In ſtatu innocen. peccatum mortale diſtinctum ab eſu ligni poſſet committi. lib. 3. cap. 13. num. 2. per id peccatum non fore amittendum illum ſtatum qui velint. num. 3. oppoſitum probatur à num. 4.
3. In eo ſtatu nullum potuit peccatum veniale ex ſurreptione inueniri. num. 17. nec item ex perfecta deliberatione. n. 21. hæc impotentia pec-

candi venialiter vnde prouenirent.n.24.& 27.
4. Qualis tunc fuiſſet hominum immortalitas, vide *Immortalitas.*
5. Quomodo caperet paradiſus homines procreandos in ſtatu innocen.vide *Paradiſus.*
6. In ſtatu innocen. an homo peculiare dominiũ acciperet vt proprium illius ſtatus, vide *Dominium.*
7. In eo ſtatu homines naturaliter multiplicarentur, vide *Generatio*, num.2.non omnes matrimonium inirent, ſed aliquos virgines futuros probabile.lib.5. cap.1.num.12.
8. In eo ſtatu non futuras fœminas error. lib. 5. cap.3.num.7. vide alia in verbo *Fœmina.*
9. In ſtatu innocen. polygamia ſimultanea non fuiſſet lib.5.c.3.à num. 14. nec ſucceſſiua.n. 18. & 20.
10. An iidem tunc fuiſſent qui nunc vſque ad diẽ iudicij naſcentur, variæ ſententiæ. lib.5.cap.4.à n.1.probabilius futuros eoſdem quoad animas, non quoad corpora.ibid.à num.8.
11. Tunc nõ fuiſſent pauciores electi, quàm nunc. eodem cap.4.num.15.imò iidem quoad animas qui nunc ſunt erecti. ibid.an præter hos alios etiam tunc Deus elegiſſet, incertum. ibid.
12. In ſtatu innocentiæ proles generaretur perfecta cum omnibus facultatibus, partibus ac membris.lib.5.c.5.n.1. & 2. Non omnes tamen fuiſſent in hac perfectione æquales.num.3.Imò quilibet pro diuerſis ætatibus diuerſam haberent.num.4.
13. In eo ſtatu infantes generarentur cum paruitate corporis illi ætati accommodata. ibid. n.5. imò cum imbecillitate virium.num.6.& vſu rationis carerent.n.11.
14. In ſtatu innocentiæ quibus alimentis homines vitam conſeruarent? vide verbo *Cibus.*
15. An in eo ſtatu ſaltem bruta carnibus veſcerentur.lib.5.c.6.à n.19.
16. In ſtatu innocentiæ futura eſſet ſocietas domeſtica quoad liberorum procreationem. lib.5. c.7.n.2.quoad ſeruorum miniſterium.ibid.item futura ſocietas politica, ſicut in ciuitate, vel regno.num. 6. & 7.& an vna vel plures tales ſocietates?num.8.
17. In ſtatu innocẽtiæ quódnam foret dominium vnius hominis in alium,& in bruta animantia? vide *Dominium.*
18. In ſtatu innocentiæ vita hominis vt plurimum fuiſſet contemplatiua,& aliqua ex parte actiua. lib.5.c.7.n.20.& 21.
19. In ſtatu innocentiæ homines generandi eſſent in gratia, lib.5. c.8. n.2. Imò in naturæ integritate,& originali iuſtitia à n.7. non tamen cum ſcientiis aliis perfectionibus intellectus, præter habitum fidei. à n.17. nec item cum virtutibus infuſis per accidens. à n.23.
20. In ſtatu innocentiæ naſcituros omnes in gratia confirmatos, atque adeò prædeſtinatos, qui velint. lib.5.c.9.n.9.n.1. oppoſitum verius.à n. 3.imò non omnes acciperent donum confirmationis etiam poſt victoriam alicuius tentationis.à n.6.
21. Poſteros Adami in ſtatu innocentiæ, ſi peccarent, amiſſuros gratiam, non iuſtitiam originalem, putat Catherinus.lib.5.c.10.n.2. refellitur. n.3.& 4.
22. Potuiſſe homines in eo ſtatu peccare, certum, an de facto peccarent incertum. eod. n.4. Credibilius tamen aliquos eſſe peccaturos.n.5. Sic peccantes non ſtatim fierent reprobi, ſed potuiſſent ad gratiam redire. n. 7. Quibus mediis redirent?num.8.
23. In ſtatu innocent. an peccatoribus reſtituta gratia, etiam iuſtitia origin. reſtitueretur. à num.9.
24. In eo ſtatu peccantes an à Paradiſo excluderentur.n.13.
25. Foret ne tunc excellentior ſanctificatio paruulorum quàm modo. lib. 5. c.11. à n.3. Quid de prima adultorum ſanctificatione n.6.
26. In ſtatu innocen. actus charitatis non fuiſſet ex vi ſtatus maioris meriti quàm in natura lapſa.eodem cap.11.à n.10. Neque item quòd ex maiori gratia vel charitate habituali vel actuali procederet.à num.13.
27. Dictus ſtatus fuit aliqua ex parte aptior ad merita multiplicanda, vel maiora efficienda, quam ſtatus naturæ lapſæ. ibid. n.17. non tamen ſimpliciter n.18.
28. In natu innocen. ſi duraret vulgaris hominum multitudo, plura, & maiora habuiſſet merita, quàm nunc ordinariè in lapſis inueniantur.lib. 5.c.11.n.19.
29. In ſtatu naturæ lapſæ collectio iuſtorum ſanctior de facto eſt, quàm foret tota hominum collectio in ſtatu innocen. ibid. num.20. & 21.
30. In ſtatu innocen.an fuiſſet maior cumulus meritorum, in omnibus, & ſingulis hominibus, quàm nunc ſit, vel è contra, aut etiam æqualis. ibid. latè à n.22. Quid de Chriſto D.& virgine matre in vtroque ſtatu? n.23. Quid de aliis iuſtis variè inter ſe, & in vtroque ſtatu comparatis.latè ibid à n.24.
31. In ſtatu innocen. an gratia ex opere operato foret vberior, quàm in natura lapſa. ibid. num.29.
32. In eo ſtatu hominum via certum haberet terminum, non per mortem, ſed per translationem ad gloriam.lib.5.c.12.n.1.
33. In eo ſtatu omnes homines peruenirẽt ad ætatem adultam, in qua liberè operari poſſent.n.4. imò permanerent in via vſque ad ſtatum conſiſtentiæ.n.5 quin etiam, nec ſtatim poſt conſiſtẽtiam, ſed nec poſt annorum millia, ſed intra mediocrem durationem à Deo præfiniendam trãſferrentur.n 6.
34. In ſtatu innocen. an tempus viæ futurum eſſet æquale in omnibus n.9. & 10. An alij ante alios transferrentur in gloriam.n.11. in eo ſtatu non transferrentur prius homines ad ſtatum medium, ſed immediatè ad gloriam, etiam corporum.à n.13. Idque non ſimul, ſed ſucceſſiuè in tempore à Deo præſtituto.n.16.

Inſula.

Inſulæ tertio die in mari à Deo factæ.lib.2.cap. 6 num.17.

Iuſtitia origin.

1. Iuſtitia origin.in quo conſiſtat, variæ opiniones. lib.3. c.20. à n.2. Non eſt vnus peculiaris habitus ſimpliciter ſumpta.n.9. & 10. includit gratiam, ac virtutes illius comites, & virtutes morales acquiſibiles.à n 12. nec non actualia Dei auxilia,& alia extrinſeca beneficia.n.19.
2. Iuſtitia origin. quaſi primaria,& fundamentum reliquorum donorum fuit gratia ſanctificans. eodem cap.20.à n.20.
3. In iuſtitia origin. non requiri alium habitum naturalem, aut ſupernaturalem, præter gratiam, qui in eſſentia animæ inhæreret, concluditur eodem c.20.num.24 & 25.Non etiam habitum

bitum intellectualem diſtinctum ab iis qui de facto infunduntur. num.26.& 27. Neque habitum voluntatis per accidens infuſum præter virtutes naturales.à num.28.
4. Iuſtitia origin. naturalis ne ſit, an ſupernatu. num.42. & 43. Iuſtitiam origin. conſiſtere in vtriuſque appetitus habitibus, qui à virtutibus ſint diſtincti, falsò dixit Scotus. eodem c.20.à n.33.
5. Iuſtitiæ origin. ſubiectum quodnam ſit. numero 41.
6. Iuſtitiæ origin. cum variis ſtatibus humanæ naturæ conſideratio multiplex. eodem cap.20. à num.44.
7. Iuſtitiam origin. non fuiſſe amittendam per peccatum poſterorum Adæ, licèt amitteretur gratia, opinatur Catherin. lib.5. cap.10.num.2. refellitur.num.3.& 4.
8. Iuſtitia origin. cum veniali conſiſtere potuiſſe qui dicant. lib.3.cap.13.num.9. Non poſſe integram cum veniali permanere, bene tamen quoad pleraque priuilegia talis ſtatus. eodem c.13.à n.10.
9. In ſtatu iuſtitiæ originalis, an poſſet committi prius veniale quàm mortale, vide *Innocentiæ ſtatus*.num.3.
10. Iuſtitia origin. an reſtitueretur cum gratia poſteris Adæ in ſtatu innocentiæ, ſi poſt peccatum mort. pœnitentiam agerent. lib.3.c.10.à num.9.

L.

Lignum vitæ.

1. Lignum vitæ in ſtatu innocen. repararet diminutionem caloris naturalis. lib.3.c.14. num. 25. quomodo paſſiones corruptiuas, ac mortem impediret.ibid.
2. Lignum vitæ fuit vera arbor, verúmque fructum ſenſibilem præferens naturaliter. lib. 3. cap 15. num.1. Eius quoque ad reparandas vires efficacia naturalis fuit. ibid. num.1. & 3. dicta efficacia erat ad perpetuò reparandam vitam. num.4. ad id tamen non ſemel, ſed aliquoties fuiſſet guſtandum. num.5. & ſequentibus.
3. Lignum vitæ etiam frequenter ſumptum non poſſe conſeruare corpus omnino immortale, ſed ad longum duntaxat tempus, opinio Scoti & Caiet. num.9. & 10. refellitur num. 11. & 12.
4. Lignum vitæ quo ſenſu poſt lapſum hominis minus efficax quàm antea fuiſſet? eodem numero 12.
5. De eo ligno an comederint primi parentes ante peccatum.lib.4.c.8.n.9.
6. Lignum vetitum,vide *Arbor.*

Limus.

Limus ex quo Adam formatus qualis fuerit. lib.3.c.1.n.2.

Luna.

1. Luna cur dicta ſecundum luminare magnum. lib.2.c.9.n.9.
2. Luna an in plenilunio, vel in alio ſtatu facta. n.10.vide etiam *Aſtrum*,& *ſol*.num.3.

Lux.

1. Lux in primo die creata quid iuxta Auguſtinum?lib.2.c.1.à n.2.
2. Lucem primo die creatam non ſpiritualem, ſed ſenſibilem eſſe,latè oſtenditur à num.4.
3. De illius lucis ſubiecto, loco, & tempore creationis,variæ opiniones latè referuntur ac refelluntur. lib. 2. cap.2. à num.4 vera reſolutio. à num.15. ad 19.
4. Lucem primo die creatam quomodo anteceſſerint tenebræ ſuper faciem abyſſi? ibid. à numero 26.
5. Lux primo die facta ex vi illius imperij, *Fiat lux*, immediatè poſt primum inſtans creationis mundi intrinſecè fieri cœpit. lib. 1. cap.3.à n.6. Quo in loco, & ſitu orbis primò cœperit irradiare?ibid.à n.10.

M.

Maledictio.

Serpentis maledictio,vide *Serpens*.Maledictio terræ,vide Terra.

Mare.

1. Mari ſalſedo vnde, & quando indita? vide *Terra*,& *Aqua.*

Maria Virgo.

1. Virgo Maria non potuit à dæmone tentari per internam imitationem phantaſiæ. lib.4. cap.5. num.6. Habuit peculiarem ſtatum naturæ lapſæ coniunctum cum ſtatu gratiæ & perfectæ innocentiæ,&c.non autem iuſtitiæ origin.lib.3. c.20. n.47.
2. Inter Mariam & dæmonem per ſerpentem repræſentatum inimicitiæ maximæ. lib.4. cap.7. num.10.
Vide etiam *Deceptio* num. 4. *Innocentiæ ſtatus* num.30.

Materia.

1. Materia informis quid? variæ ſententiæ, quæ refelluntur. lib.1.c.6.à n.1.
2. Materia prima altera pars ſubſtantialis compoſiti phyſici à Deo creata ex nihilo. ibidem num 8.
3. Materia prima non fuit creata in aliqua reali duratione ante cælum, & terram, num. 9. neque poſt illa.ibid.
4. Materia prima non fuit creata informis, id eſt, abſque forma ſubſtantiali. num. 10. & ſequent. potuit tamen ita creari. num.11. nec fuit creata cum ſola forma corporeitatis. n.13.
5. Materia terræ, & aquæ ſub propriis formis earum creata.n.15.& 16.
6. Materia cæleſtis, & ſublunaris an ſpecie differant. lib.1.c.5.n.1.remiſſiuè.

Matrimonium.

Matrimonium an præſtaret virginitati in ſtatu innocen.vide *Virginitas.* In eo ſtatu fuiſſet etiam conſummatum. lib.5. cap.1. à num. 6. per conſummationem amitteretur virginitas in ſtatu innocen.c.2.n.3.

Metallum.

Metalla,ſeu mineralia, an tertia die à Deo immediatè creata. lib.2.cap.8.num.8.& 19.
Mixta, vide *Mundus* num.6.

Montes.

Montes ante diluuium extitiſſe, & ad opus tertiæ diei pertinere oſtenditur. lib. 2. cap. 6. numero 16.

Mors.

Mors, vel mortalitas,vide verbo *Adam*, à num. 3.aut *Immortalis.*

Motus.

1. Motum continuum non potuiſſe dari ab æterno oſtenditur. lib. 1. cap. 2. num. 9. 15. & ſequentib.
2. Motus primi mobilis, atque adeò tempus an inceperit cum rebus primò creatis. lib. 1. cap.9. num.9. & 10.
3. Motus proprius in cælis planetarum & octauæ ſphæræ die quarto incepit.lib.2.c.8.n.16.

Mundus.

1. De mundi creatione, & exiſtentia quid ſenſerit Ariſtoteles, & Plato. lib. 1. cap. 1. n. 2. Varij errores circa mundi creationem proponuntur. ibid. à num. 4.
2. Mundum viſibilem à Deo eſſe per veram creationem, fides docet. ibid. num. 10. & ſequent. non per occaſionem peccati, ſed ex primaria voluntate Deus illum creauit. à num. 13. ídque nullo áſcito cooperatore, aut inſtrumento. numero 17. quamuis abſolutè inſtrumento vti poſſet. num. 18.
3. Mundus non fuit ab æterno, ſed ſuæ creationis principium habuit. lib. 1. c. 2. n. 2.
4. Non eſſe impoſſibile mundum in tempore incepiſſe, demonſtrari poteſt. ibid. à num. 4. Imò non potuiſſe eſſe æternum quoad ſucceſſionem generationum, & corruptionum, vel alias quaſuis ſucceſſiuas alterationes diſcretas, demonſtratur. à num 9. neque etiam quoad motum localem cælorum, aut tempus continuum. latè à num. 15.
5. Non poteſt abſolutè demonſtrari omnes res mundi fuiſſe in tempore, & non ab æterno creatas. ibid. num. 21. hoc tamen eſſe conuenientius efficaciter oſtenditur. n. 22.
6. Mundum etiam quoad mixta, eiúſque diſpoſitionem in eodem momento cum cælis & elementis factum eſſe qui putent. lib. 1. c. 10. n. 4. & 5 contrarium aſtruitur à n. 6.
7. Mundus aliquam formationem in 1. inſtanti, aliam ſucceſſu temporis acquiſiuit. ibid. n. 19. & 20. Circa eius informitatem vt concordent Patres reliqui cum Auguſtino. n. 21.
8. Mundum cur Deus ſucceſſiuè creauerit, cùm potuerit vnico inſtanti vniuerſum creare. ibid. num. 25.
9. Mundus quo anni tempore cœperit. lib. 2. c. 7. num. 7.

O.

Opinio.

Opinatiuum iudicium, aut coniecturale an habere poſſent homines in ſtatu innoc. lib. 3. c. 10. n. 8. 9. & 14.

Originale.

Originale peccatum, vide *Peccatum.* originalis iuſtitia, vide *Iuſtitia origin.*

P.

Pactum.

1. Pactum Dei cum Adamo, vide *Præceptum.* à num. 6.
2. Pacta alia & obligationes inter Deum & homines enucleantur lib. 3. cap. 21. num. 25. & 26.

Paradiſus.

1. Paradiſus terreſtris, tertia die plantatus. lib. 2. c. 7. num. 13. & 14. In eo non fuiſſent tribuli, & ſpinæ, aut aliæ herbæ noxiæ, Adamo non peccante. eod. n. 14.
2. In paradiſo an Adam, & Eua creati, vide verbo *Adam*, & *Eua.*
3. Paradiſum quem Deus dicitur plantaſſe, non fuiſſe locum terreſtrem, & quæ de illo ſcribuntur, metaphoricè eſſe intelligenda, qui velint. lib. 3. c. 6. n. 2. & 3. contraria veritas catholica latè ſtabilitur à n. 5.
4. Paradiſus fuit locus particularis, in determinata orbis regione ſitus. ibid. num. 15. Quanta illius magnitudo. num. 9.
5. Paradiſus non magna terræ portio, quomodo omnes homines in ſtatu innocentiæ caperet, ibidem latè à numero 20.
6. De paradiſi ſitu opiniones contrariæ. à numero 26.
7. Paradiſus non ſolum cælum lunæ, ſed neque ſecundam aëris regionem attingebat. num. 30. veriſimilius tamen eſt in loco ſublimi fuiſſe, & prope ſecundam aëris regionem, collibus interdum modicè aſſurgentibus. n. 31.
8. Paradiſus in qua mundi plaga fuerit. eodem cap. 6 num. 34. An ſub æquinoctiali num. 36. non fuit diluuiò deſtructus, ſed adhuc extat in ſuo ſtatu in quo plantatus fuit. numero 38.
9. Paradiſus cur à nullo exploratus, num 40. nec regio in qua eſt, vlli cognita eſt poſitiuè. num. 41.
10. In paradiſo non fuiſſe primos parentes integrum diem, qui velint. lib. 4. cap. 8 num. 3. veriùs tamen fuiſſe ibi vltra diem naturalem. latè ibid. à num. 7. totos dies octo ibi commoratos diuinat Pererius n. 15.
11. E paradiſo eiectos fuiſſe primos parentes altero die poſt creationem veroſimilius. eodem num. 15. ibi permanſiſſe ſemper virgines dicendum eſt. ibid.
12. Pardiſo an excluderentur poſteri Adam ſi peccarent ipſi. lib. 5. c. 10. n. 13.

Paſſiones.

Paſſiones quæ darentur in ſtatu innocen. lib. 3. c. 12. num 27. & 29. quæ non darentur. num. 28. & 29.

Peccatum.

1. Peccare non potuit Adam de lege ordinaria in primo inſtanti ſuæ creationis. lib. 3. cap 11. num. 4.
2. Quolibet mortali perderetur ſtatus innocen. vid. *Innocentiæ ſtatus*, num. 2. veniale tamen non præcederet omne mortale, vide ibid n. 3.
3. Peccaſſe Euam antequam tentaretur à ſerpente refellitur. lib. 4. c. 2. à n 1. peccaſſe ſaltem antequam audito ſerpente reſponderet, qui dicant. n. 4. non peccaſſe antequam reſponderet, nec in ipſa reſponſione, probatur à n. 5. peccauit tamen cùm audiuit, *Nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut dij*, num. 9. & 10.
4. Primum Euæ peccatum fuit ſuperbia. eodem cap. 2. à num. 14. quomodo ante hoc peccatum non præceſſerit infidelitas, aut iudicium erroneum. num. 20. ſecundum peccatum Euæ fuit infidelitas. num. 23. probabiléque eſt fuiſſe hæreſim. num. 24. probabilius non attigiſſe hæreſim. num. 25. tertium peccatum fuit comeſtio vetita: quartum ſcandalum: quintum excuſatio, ſaltem venialis. ibid.
5. Adamus antequam ab Eua tentaretur, non peccauit. lib. 4. cap. 3. numero 5. primum eius peccatum fuiſſe inordinatum affectum erga vxorem putat Scotus. eodem cap. 3. num. 1. fuiſſe ſuperbiam communius & verius. num. 4. & 12. Peccaſſe etiam per infidelitatem qui Patres dixerint. lib. 4. c. 3. à num. 4. Nec fuiſſe infidelitatem propriam cum pertinacia, & hæreſi, imò nec cum ignorantia culpabili verius videtur. ibid. num. 18. ſecundum peccatum Adæ fuit affectus inordinatus erga Euam. num. 23. prædictus affectus non fuit per ſe peccatum. ibid. ſed quatenus fuit cauſa omiſſionis debiti officij, non reprehendendo Euam ob tranſgreſſionem. num. 24. Tertium Adami peccatum eſus vetitus. num. 25. quot in eo deformitates diſtingui ſoleant. ibid. Alia Adamo pecca

peccata tribui ſolita expenduntur à num. 26.

6. Peccatum Euæ grauius fuiſſe peccato Adami qui dicant.lib.4.c.4.num.1.qui oppoſitum ſentiant. num. 2. comparantur latè vtriuſque parentis peccatoin numero, & grauitate. à n.3. vera reſolutio fuiſſe ſimpliciter grauius Euæ peccatum.num.10.

7. Peccatum primorum parentum non fuiſſe ſimpliciter grauius peccatis poſterorum, ſed tantùm ſecundùm quid, ex circunſtantia nimirum ſtatus, opinio D.Thom. quæ expenditur. lib.4. c.6.à num.1.

8. Peccata primorum parentum collata cum peccatis Angelorum fuerunt ſimpliciter minus grauia. ibid. num.7. quid ſi conferantur cum peccatis poſterorum.ibid.

9. Peccaſſe primos parentes ipſo ſexto die quo conditi ſunt,multorum opinio.lib.4.c.8.num.3. oppoſitum latè probatur. à num. 7. peccaſſe octauo die à ſua creatione diuinat Pererius n. 13. veriſimilius peccaſſe altero die à creatione. eodem num.13.

10. Peccatum Adami non fuiſſe irremiſſibile de potentia abſoluta. lib.4. cap.9. num. 1. imò nec de ordinaria, de fide conſtat. num. 3. ídque etiam quoad pœnam alterius vitæ.num.5. Quid de pœnis huius vitæ, ſpeciatim de amiſſione iuſtitiæ origin. ibid. quid de exilio à paradiſo? num.6.

11. Peccatum Adami non fuiſſe remiſſum qui dixerint. eodem cap. 9. num.7. oppoſitum latè probatur.ibid.& num.ſequentib.

Vide verb. *Adam*, à num.41.

Phantaſma.

Cum recurſu ad phantaſmata intelligerent homines in ſtatu innoc. lib.3.c.9.n.7.

Piſces.

1. Piſces & aues ſimul producta à Deo probabilius. lib.2.c.10.n.8.

2. Piſces ex ſuo genere mole vincunt cætera animantia. ibid.num.9. fortè etiam numero, & varietate ſpecierum.ibid. vide etiam *Animal.*

Planta, vide Vegetabilia.

Pœna primorum parentum.

1. Præcipua pœna, cæteráſque includens fuit priuatio iuſtitiæ originalis. lib 4 cap. 7. numero 12.

2. Prima pœna mulieris de multiplicatione ærumnarum in concipiendo qualis ibid. numero 13. & 14. qualis ſecunda de dolore in partu. num. 15. qualis tertia de ſubiectione ad virum.num.16.

3. Pœna viri triplex. 1. terræ maledictio qualis. num.17. & 18. qualis ſecunda de germinandis ſpinis. num.19. qualis tertia de labore,& ſudore in conquirendis cibis.num.20.

Polygamia.

Polygamia vxorum ſimul in ſtatu innocentiæ non eſſet. lib.5. cap 3. à num.14. imò nec bigamia ſucceſſiua, poſt tranſlationem alterius coniugis. num.18.& 20.

Poteſtas publica, vide Dominium.

Præceptum.

1. Præceptum non edendi de ligno ſcientiæ Adamo impoſitum ante formatam Euam. lib.3.c.5. num.12.

2. Nullum præceptum Adamo in ſtatu innocen. poſitum error hæret. refellitur. lib. 3. cap. 21. num. 1. id præceptum habuit pro materia remota arborem ſcientiæ, pro proxima comeſtionem. num. 2. & 6. Quænam fuerit Deo ratio imponendi hoc præceptum? à num.7.

3. Præceptum primis parentibus impoſitum, graue fuiſſe, & fides, & ratio ſuadet. ibid. num.10.

4. Præceptum hoc an obligationem tantùm obedientiæ contineat, vel etiam iuſtitiæ, & temperantiæ? eod. cap. 21. num. 11. & 12 Non potuit venialiter tantùm violari ex paruitate materiæ. num. 14. id intelligendum de comeſtione non de aſpectu,& tactu num.15. Quid de ſola maſticatione ibid.

5. Præceptum non manducandi de ligno vetito non ſolis primis parentibus, ſed poſteris etiam impoſitum eſſet, ſi ſtatus ille duraſſet. num.16. & 17.

6. Præceptum illud an incluſerit pactum Dei cum Adamo. num.18. An ſolo ipſo præcepto, an ex addito nouo pacto poſteri Adæ fuerint in ipſo capite obligati. à n.19.

7. Nouit Adam ſe accepiſſe præceptum etiam vt caput totius poſteritatis. num.19. ea tamen notitia non requirebatur, vt præceptum poſteros obligaret.num.28.

8. Præceptum illud vt Adamum & poſteros obligaret, non poſtulabatur conſenſus Adami vt capitis virtute continentis totam poſteritatem. eod. c.21.n.24.

Prædeſtinatus.

Prædeſtinati plures,an pauciores; iidem, an diuerſi forent in ſtatu innocentiæ vel naturæ lapſæ.vide verbo *Innocen.ſtatus*, num.11.

Principium.

1. Vocis *Principium* multiplex ſignificatio. lib. 1. c.2.num.23.

2. Verba illa Gen. 1. *In principio creauit*, &c. de fide probant mundum non ab æterno, ſed in tempore, vel cum tempore conditum. ibid. num.26.

R.

REquies diei ſeptimæ,vide *Dies.*

Roſa,vide *Vegetabile.*

S.

Sabbatum.

LEgem de ſeruando Sabbato die ſeptimo latam qui dixerint. lib.2. cap.11. num.9. refelluntur. ibid. Sabbatum quomodo ſanctificatum. num.11.

Salſedo.

Selſedo mari quando,& vnde indita. lib.2. c.6. num.20.-1.

Sanctitas.

1. Sanctiores ne eſſent homines in ſtatu innocentiæ, quàm in natura lapſa. vide *Innocentiæ ſtatus.* à num.25.

2. Sanctificatio Adami,vide *Gratia.*

Scientia.

1. Scientiam naturalem à Deo inditam habuit Adamus. lib.3. c.9.num.2. & ſequentibus. Hæc ſcientia fuit eiuſdem ſpeciei cum noſtra acquiſita. Fuit etiam cum dependentia à phantaſ. num. 6. & 7. ſpecies intelligibiles huius ſcientiæ in Adamo tales fuerunt, quales acquiſitæ per ſenſus.eod.n.7.

2. Scientia hæc infuſa Adamo ad omnia materialia extendebatur. à num. 8. non tam fuit comprehenſiua, aut quidditatiua, aut æqualiter perfecta de omnibus.num.11. imò ſe non extendebat ad futura libera. num. 12. quouſque ad effectus caſuales ſe extenderit. ibid. quouſque ad præterita. num. 13. quouſque ad præſentia materialia in communi, & ſingularia. num.14.

num. 14. quouſque ad internas cogitationes. num. 15.
3. Scientia Adæ infuſa Deum ſub ſuo obiecto comprehendit. eodem cap. 9. num. 16. non per ſpeciem directè, ſed ex viſibilibus ipſum cognoſcendo. ibid.
4. Scientia Adæ de Deo fuit ſolùm accidentaliter perfectior, quàm ſit noſtra acquiſita. num. 18. quomodo Angelos attingebat. num. 20.
5. Huius ſcientiæ actus cuius fuerit perfectionis eſſentialis, & accidentalis. ibid. num. 21. fuerit ne diſcurſiua, à n. 22.
6. Hæc ſcientia quoad habitum an fuerit ſimplex qualitas. num. 26.
7. In hac ſcientia an profecerit Adam plura ſucceſſiuè cognoſcendo. num. 27. an profecerit quoad intenſionem habitus ei infuſi. num. 28. quomodo profecerit in ſcientia experimentali. num. 27. An maior fuerit ſcientia Adami quàm Salomonis. num. 29. & 30.
Vide etiam verbo *Cognitio.*

Serpens.

1. Serpentis maledictio poſt peccatum Adæ quomodo in dæmonem directa. lib. 3. cap. 2. numero 23.
2. Serpentem hunc fuiſſe Chriſtum error Ophitarum ſtultiſſimus. lib. 4. cap. 1 num 2. fuiſſe dæmonem ſine vllo corpore aſſumpto, qui per ſolam ſuggeſtionem internam deceperit Euam, error Caiet. ibid.
3. Serpens ille verus fuit, & ſenſibili ſono ad Euam locutus. ibid. à num. 3. Hunc ſerpentem fuiſſe verum animal virtute ſaltem ſupernaturali pro eo tempore facultate loquendi, & intelligendi præditum aliorum eſt error. eodem c. 1. n. 10. & 11.
4. Dæmonem fuiſſe qui ſub ſpecie ſerpentis viſibili Euam tentauerit, aſſertio catholica. numero 12.
5. Serpens ille verus fuit, non apparens tantùm. à num. 13. Cuius fuerit ſpeciei ignotum. num. 17.
6. Cur ſerpentem Eua non horruerit num. 18. quomodo illum potuit ad colloquium admittere. à num. 19.
7. Serpens cur dictus callidior omnibus animantibus lib. 4. c. 1 n. 9.
8. Serpentem ante Dei maledictionem pedes habuiſſe, & ob peccatum illis fuiſſe priuatum qui putent. lib. 4. cap. 7. num. 2. improbantur. num. 3.
9. Serpentis maledictio an ipſi animali, an dæmoni inflicta. ibid. à num. 4. Explicatur hæc maledictio. à num. 5.
10. Inter ſerpentem & mulierem inimicitiæ quales, num. 8. 9. & 10.
11. Nulla ſerpenti, aut dæmoni ex maledictione illa noua pœna indicta eſt. num. 11.

Seruitus.

Seruitus in ſtatu innocentiæ nulla foret. lib. 5. c. 7. n. 2. & 10.

Similitudo.

Similitudo Dei in homine, vide *Imago.*

Sol.

1. Sol quo in loco, & ſitu orbis primò productus? vnde moueri cœpit. lib. 2. cap. 3. à numero 10.
2. Solis diurnus motus cum primo mobili, incepit immediatè poſt primum inſtans creationis mundi. lib. 2. c. 3. à n. 7.
3. Sol & reliqua aſtra non ſunt à Deo creata ſubſtantialiter die quarto. lib. 2. cap. 8. num. 2. Neque eodem 4. die ex præiacente materia producta. num. 4. imò nec quoad accidentalem condenſationem, quæ materiam multum tranſmutat. num. 6. & 7. Neque item per additas determinatas virtutes ad influendum in ſublunaria. num. 9. & 10. Neque per additionem nouæ lucis. num. 10. Non denique per intenſionem lucis iam præhabitæ. num. 12. & 13. Sed ſolùm quoad proprios locales motus quos in quarto die Deus cælis tribuit. num. 16. & 17. ſine vlla noua qualitate addita, vel intenſione in præhabitis. à num 18.
4. Sol aſtrorum maximum. lib. 2. c. 9. n. 9.

Sopor, vide Adam *num.* 7.

Spes.

Spei naturalis habitum infuſum accepit Adam in primo ſuæ creationis inſtanti. lib. 3. cap. 18. num. 3. An etiam ſpei actum tunc elicuerit. c. 19. à num. 1.

Spinæ, Tribuli.

1. Spinas terra germinaret, etiam non peccante Adamo. lib. 3. c. 7. num. 11. & lib. 4. cap. 7. n. 19. tunc tamen non eſſent homini pœnales. ibid.
2. Spinarum germinatio cur inter pœnas Adami numeretur. eodem num. 19.

Spiraculum, vide Adam. *num.* 20.

Stella, vide Aſtrum.

T.

Tempus, Duratio.

1. DVratio aliqua non æterna fuit aliqualiter cum Angelis, cælo, & terra, concreata. Eaque fuit principium omnis durationis creata. lib. 1. c. 9. n. 5.
2. Aliquod initium proprij temporis ſucceſſiui, diſcreti tamen, cum ſubſtantiis primò creatis, eſt concreatum. ibid. n. 8.
3. An, & quomodo initium temporis etiam continui & ſucceſſiui, ſit coæuum creationi cæli, & terræ. ibid n. 9. & 10.

Tenebræ.

Tenebræ ſuper faciem abyſſi, an, aut quo tempore præceſſerint primam lucis creationem. lib. 2. c. 2. à n. 26.

Tentatio.

1. Tentationem ſerpentis, qua Euam ad peccandum induxit per ſuggeſtionem tantùm internam erroneè putat Caiet. lib. 4. cap. 1. num. 2. fuiſſe externam, & per auditum corporis factam, communis, & vera ſententia à n. 3.
2. Tentari non poſſent homines à dæmone in ſtatu innocentiæ per ſolam phantaſiæ mutationem. ibid num 8.
3. Curtentauerit dæmon vero potius, quàm ficto animali. num. 16.
Vide etiam, *Serpens.*
4. Adamus non fuit immediatè à ſerpente tentatus. lib. 4. c. 3. n. 6. ſed ab Eua. n. 7.
5. Eua dum tentaret Adamum narrauit promiſſiones ſibi à ſerpente factas ibid. à n. 9.
6. Tentationis Adami ordo. ibid. n. 15.

V.

Vacuum.

VAcuum extra cælum nunc creatum nec datur, nec ante mundi creationem in ſpatio imaginario dabatur. lib. 1. cap. 2. n. 8. poteſt tamen diuinitus intra cæli ambitum dari. ibid.

Vegetabile.

1. Vegetabilia actu, & in propria ſpecie, non tantùm in ſemine, tertio die creata. lib. 2. cap. 7. à num. 2.

2. Vege

2. Vegetabilia poſt ſegregationem aquarum cur producta. ibid. num. 5. à Deo immediatè tanquam à cauſa totali, ex terra producta ſunt. num.7.
3. Vegetabilium, quæ ſpecies tertio die productæ. num. 8. quot eorum ſpecies, & in quibus regionibus. ibid.
4. Vegetabilia nociua & venenoſa, non niſi poſt Adæ peccatum & in eius pœnam producta eſſe qui velint. num. 9. oppoſitum verius quoad venenoſa. num. 10. quoad tribulos & ſpinas. num.11.
5. Quæ vegetabilia ſint hoc die tertio producta in actu, quæ in potentia tantùm. eodem num.11.
6. Vegetabilia nociua non fuiſſent in paradiſo, Adamo ibi non peccante. num.14.
7. Vegetabilia quo in ſtatu, augmento, ſeu diſpoſitione fuerint creata. num.16.

Veſtes.

Veſtibus an vterentur homines in ſtatu innocentiæ. lib.5.c.6.num.1.

Via.

Via hominum in ſtatu innocentiæ, vide *Innocentiæ ſtatus.* à num 32.

Virginitas.

1. Virginitas cum matrimonio conſummato, neque in ſtatu innocen. conſiſtit. lib. 5. cap. 2. à num.3.
2. Virginitatem perpetuam in ſtatu innocen. non potuiſſe licitè ſeruari qui velint. num. 9 refelluntur. num.10.
3. Virginitate matrimonium in ſtatu innocentiæ præſtantius futurum veriſimile eſt. num.11. oppoſitum etiam ſatis probabile. n.12. & 13.
4. Virginitas in ſtatu innocen. ſeruata fuit quoad materiale, per occaſionem. ibid. num.14. Non tamen quoad formale ibid.
5. Virginitatem plurimi colerent in ſtatu innocen. ſi diu perſeueraret. eodem num.12.

Virgo Maria, vide Maria.

Virtus.

1. Virtutes omnes morales ordinis naturalis, habuit Adamus in primo inſtanti concreatas lib. 3. cap. 11. num 5 etiam eas quæ circa proprias paſſiones verſantur. num.7.
2. Virtutes has omnes non ſolùm quoad habitus datas aſſe, ſed quoad aliquos etiam earum actus in Adamo dari tunc potuiſſe oſtenditur, ſpeciatim pœnitentiam & miſericordiam. ibid. n.10. Item eas quæ Deum reſpiciunt vt obiectum cui, qualis eſt religio, &c. num. 11.
3. Adamus innocens in voluntate habuit virtutem beneuolentiæ naturalis circa Deum, non ſolùm quoad eius actum. num. 11. ſed etiam quoad habitum. num.13. Quid de virtute ſpei naturalis. eod. n.13.
4. Virtutes morales per ſe infuſas gratiæ comites habuit Adamus in primo inſtanti creationis. lib.3.cap.18.num.1. Item ſpei de futura beatitudine num. 3. nec non fidem ſupernaturalem plurimorum myſteriorum, quæ ei ante peccatum ſunt reuelata. num.14.

Volatile, vide Aues.

FINIS.